

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਆਦਿ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ

ਸਟੀਕ

ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ

ਟੀਕਾਕਾਰ

ਗਿ. ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
 ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਊ ਬੀਚਾਰਸੀ, ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ॥
 ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥
 (ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ, ਪੰਨਾ ੯੩੫)

ਆਦਿ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
 ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ
 (ਸਟੀਕ)
 (ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ)

ਪੋਥੀ ਦਸਵੀਂ

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ, ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਅਤੇ ਮਾਰੂ
 (ਪੰਨਾ ੯੭੫ ਤੋਂ ੧੧੦੬ ਤੱਕ)

-ਟੀਕਾਕਾਰ-
ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ
 (ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ)
 ਸਾਬਕਾ ਡੈਲੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
 ਪਟਿਆਲਾ।

ADI
Sri Gurm Granth Sahib Ji
Darshan Nirney Steek
(Comperetive Study)
Vol. X
64
Giani Harbans SingA

ਸਭ ਹੱਕ @ ਕਰਤਾ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ

(ਸੋਧਿਆ ਨਵਾਂ ਸੰਸਕਰਣ ਫਰਵਰੀ 2011)

ਭੇਟਾ : 300/-

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ,
17-ਏ ਡੋਗਰਾ ਸਟਰੀਟ, ਪਟਿਆਲਾ,

ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ
ਸ਼ਰਨਾਗਤ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ

Printed in India

ਛਾਪਕ :
ਸਰਤਾਜ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਜਲੰਧਰ

ਹੁਕਮਨਾਮਾ

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੨ ਚਉਪਦੇ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਇਹੁ ਧਨੁ ਅਖੁਟੁ ਨ ਨਿਖੁਟੈ ਨ ਜਾਇ ॥

ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਆ ਦਿਖਾਇ ॥

ਅਪੁਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਉ ਸਦ ਬਲ ਜਾਈ ॥

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ੧ ॥

ਸੇ ਧਨਵੰਤ ਹਰਿਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਧਨੁ ਪਰਗਾਸਿਆ,

ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅਵਗੁਣ ਕਾਟਿ ਗੁਣ ਰਿਦੈ ਸਮਾਇ ॥

ਪੂਰੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥

ਸੁਖ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੨ ॥

ਏਕੁ ਅਚਰਜੁ ਜਨ ਦੇਖਹੁ ਭਾਈ ॥

ਦੁਬਿਧਾ ਮਾਰਿ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥

ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥

ਗੁਰਿ ਪਰਸਾਦਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ੩ ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਵਸੈ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥

ਗੁਰਮਤੀ ਘਟਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥

ਸਹਜੇ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣਿ ਪਛਾਣਿਆ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੬੩]

ਸਮਰਪਣ

ਤੂੰ ਵਡਪੁਰਖੁ ਅਗੰਮ ਤਰੇਵਰੁ, ਹਮ ਪੰਖੀ ਤੁਝ ਮਾਹੀ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੀਜੈ, ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀ ॥

[ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੫੦੫]

ਧੰਨਵਾਦ

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀਉ! ਇਸ ਪਾਵਨ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਜੀਹ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਕੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਆਪ ਦਾ ਪਰਤਾਪ ਹੈ:-

੧. ਦਇਆ ਤੁਹਾਰੀ ਕਿਆ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੀ, ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਵੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੦੭]
੨. ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਬੇਅੰਤ ਉਧਾਰਣਾਹਾਰਿਆ ॥

ਤੇਰੀ ਸੋਭਾ ਤੁਧੁ, ਸਚੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰਿਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੯੬੩]

ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ! ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਹੋਈਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਅਗੋਂ ਲਈ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਮਤਿ ਬਖਸ਼ੋ ਜੀ, ਬਸ ਇਹੋ ਜੋਦੜੀ ਹੈ ਜੀ:-

ਕੀਰਤਨ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤ ਰਹਉ, ਜਬ ਲਗੁ ਘਟਿ ਸਾਸੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੧੮]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ॥

ਤੇਰਾ ਬੰਦਾ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਪੰਜਵੀਂ ਛਾਪ

ਦਇਆ ਤੁਹਾਰੀ ਕਿਆ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੀ, ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਵੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੦੭]

ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪੇ ਸੁਆਮੀ, ਹਰਿ ਆਪੇ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ॥
ਹਰਿ ਆਪੇ ਹੀ ਮਤਿ ਦੇਵੈ ਸੁਆਮੀ, ਹਰਿ ਆਪੇ ਬੋਲਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੨੦]

ਇਹ ਪੋਥੀ ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ, ਮਾਲੀ ਗਉਤਾ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਉਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਉਚਾਰਨ ਸੇਧਾਂ, ਸ਼ੁੱਧ ਬਿਸਰਾਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਧਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਇਕ ਸੌ ਅਰਬ-ਭੇਦ ਨਿਰਣਿਆਂ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ 'ਸਾਰੰਸ਼-ਸਿਧਾਂਤ' ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਇਕਾ ਬਾਣੀ ਇਕ ਗੁਰ, ਇਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ' ਵਾਲੀ ਲਗਨ ਐਸਾ ਨਾਮ-ਰੱਸ ਪਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਇਲਮੀ-ਅਕਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਮਾਣਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਬੀਬੀ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਜੀ, ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੫੬੧-੬੪ ਉਤੇ। ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ- "ਜੋ ਪੇਖੇ ਤਿਸੁ ਬਨਿ ਆਵੈ":-

ਮਨਿ ਆਸ ਉਡੀਣੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਦੁਇ ਨੈਨ ਚੁਤੇ ॥
ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਦੇਖਿ ਵਿਗਸੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਜਿਉ ਮਾਤ ਸੁਤੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੫੨]

'ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ ਸਟੀਕ' ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਗਿ. ਪਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਥਾ-ਵਾਚਕ ਜੋ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਿ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣ ਸਾਹਿਬ (ਕੈਨੇਡਾ) ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡ ਠਰਵਾ (ਜਿਲ੍ਹਾ ਕਰਨਾਲ) ਵਿਖੇ ਜੋ ਸਨਮਾਨ-ਪੱਤਰ ਪਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਦਾਸਰਾ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ।

ਸ. ਸ਼ਰਨਾਗਤ ਸਿੰਘ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਬੇਟੇ ਨੇ ਚੌਥੀ ਛਾਪ ਵਿੱਚ ਰਹੀਆਂ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਉਕਾਈਆਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੋ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਤਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਲਗਨ ਤੇ ਹੋਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਬਖਸ਼ਣ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸਰਾ

ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ
੫ ਫਰਵਰੀ, ੨੦੧੧

17/8, ਡੋਗਰਾਂ ਸਟਰੀਟ,
ਸਰਹਿੰਦੀ ਗੇਟ,
ਪਟਿਆਲਾ।

ਗਿ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਬਜ਼ੁਰਗ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਪਰ ਅੰਦਰਲੀ ਸੁਰਤਿ ਜੁਆਨ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ, ਸਾਦਗੀ ਦੀ ਮੂਰਤਿ, ਗੰਭੀਰ ਡੂੰਘੀਆਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ, ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਮੰਦ-ਮੰਦ ਮੁਸਕਾਨ, ਖਿਤਿਆ ਚਿਹਰਾ, ਮਨ ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਦੇ, ਸਮਝਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਵੀਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਲਮ ਨਾਲ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਉਕਰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਪਤਲੀਆਂ-ਪਤਲੀਆਂ ਉੱਗਲੀਆਂ।

ਐਸੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਲਿਖਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਲੀ-ਲਗਨ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਵੀ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰਮਤ ਮਾਣੀ ਹੈ। ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਦੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਕਦੀ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਦੀ ਕਥਾ ਰਾਹੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਐਸੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ ੧੯੨੫ ਵਿੱਚ ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਜੇਹਲਮ, ਤਹਿਸੀਲ ਚਕਵਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹਾਸਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਧੰਨ ਜਣੇਦੀ ਮਾਤਾ ਰਾਜ ਕੌਰ ਜੀ ਅਤੇ ਧੰਨ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰ. ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਮੈਟਰਿਕ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੇਖਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਦਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਇਕੋ ਚੱਕਤੇ ਤੇ ਦੋ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਟੀਕ ਲਿਖਣੇ ਅਤੇ ਛਪਵਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕਈ ਸਟੀਕ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਆਪ ਦਾ ਪਿਆਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਈ ਹੋਰ ਉਮਡਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ ਸਟੀਕ ੧੪ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਉਚਾਰਨ ਸੇਧਾਂ, ਅਰਥ ਭੇਦਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣੈ, ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਆਦਿ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿੱਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਅੱਜ ਹਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਕਥਾਵਾਚਕ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੪੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੁਸਤਕ-ਭੰਡਾਰ ਅਤੇ ਹਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਆਪ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਪਾਵਨ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਨ-ਸਨਮਾਨ, ਅਵਾਰਡ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਪੱਤਰ ਆਪ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਖ਼ਤ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਨਾਂਦੇੜ ਵਲੋਂ 'ਪੰਥ ਰਤਨ', ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ 'ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਪਦਵੀ, 'ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ' ਅਵਾਰਡ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ, ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਸਨਮਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ U.S.A. ਵਲੋਂ ਸਨਮਾਨ, ਇਤਿਆਦਿਕ ਪੰਥਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਨੇ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ।

ਅੱਜ ਮਿਤੀ ੭ ਫਰਵਰੀ ੨੦੧੦ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਮੈਂਬਰਾਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਗੁ: ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਰੀ ਬੀ.ਸੀ. ਕੈਨੇਡਾ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗਿ. ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਠਰਵਾ ਮਾਜਰਾ, ਕਰਨਾਲ (ਹਰਿਆਣਾ) ਵਿਖੇ ਮਾਨ-ਸਨਮਾਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਵਲੋਂ

ਗਿ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ
ਸਰੀ, ਬੀ.ਸੀ. ਕੈਨੇਡਾ

ਗਿ. ਪਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਕਥਾ ਵਾਚਕ
ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ) ਤਤਕਰਾ ਪੋਥੀ ਦਸਵੀਂ

ਸਮਰਪਣ	੪
ਪੰਜਵਾਂ ਸੰਸਕਰਣ	੫
ਤਤਕਰਾ	੭
ਦਰਸ਼ਨ ਦਸਵੀਂ ਪੋਥੀ (ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਦੇ ਗੱਲਾਂ) ਗ੍ਰਿ. ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ	੧੩
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਸਵੀਂ ਪੋਥੀ (ਮਹੰਤ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸੇਵਾ ਪੋਥੀ')	੧੭
ਦੇ ਸ਼ਬਦ - ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸੇਵਾ ਪੋਥੀ'	੧੯
ਸੰਦੇਸ਼- (ਸੰਤ) ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, (ਸੰਤ) ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਭੈਰਾ ਸੰਤਪੁਰਾ, ਯਮਨਾ ਨਗਰ	੧੯
ਸਨਮਾਨ-ਪੱਤਰ	੨੦
ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ (ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ)	੨੧
ਬਾਣੀ ਬਿਉਰਾ ਪੋਥੀ ਦਸਵੀਂ	੩੦
ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ, ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਅਤੇ ਮਾਰੂ	੩੨, ੧੦੫, ੧੩੪

ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ	ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ
ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ (ਮਹਲਾ ੪)		ਮੇਰੇ ਸਰਬਸੁ ਨਾਮੁ	੫੪
ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਅਹਿਨਿਸਿ	੩੩	ਹਉ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਜਾਉ	੫੬
ਰਾਮ ਜਪਿ ਜਨ ਰਾਮੇ	੩੪	ਕਉ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ	੫੭
ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ	੩੫	ਮ: ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ	
ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ	੩੭	ਰਾਮ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਤਨੇ	੫੯
ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ	੩੮	ਰਾਮ ਹਮ ਪਾਥਰ	੬੧
ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਲਿ ਕੀਰਤਿ	੪੦	ਰਾਮ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ	੬੬
ਮੇਰੇ ਮਨ ਸੇਵ ਸਫਲ	੪੧	ਰਾਮ ਗੁਰ ਸਰਨਿ ਪੁਤੁ	੭੭
ਮਨ ਮਿਲੁ ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ	੪੩	ਰਾਮ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੇਹੁ	੯੩
ਕੋਈ ਆਨਿ ਸੁਨਾਵੈ ਹਰਿ	੪੪	ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਨਾਕੁਰ	੯੯
(ਮਹਲਾ ੫)		ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ	੧੦੫
ਰਾਮ ਹਉ ਕਿਆ ਜਾਨਾ	੪੫	(ਮਹਲਾ ੪)	
ਉਲਾਹਨੇ ਮੈ ਕਾਧੂ ਨ	੪੭	ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ	੧੦੬
ਜਾ ਕਉ ਭਈ ਤੁਮਾਰੀ	੪੮	ਜਪਿ ਮਨ ਰਾਮਨਾਮੁ	੧੦੭
ਅਪਨਾ ਜਨੁ ਆਪਹਿ	੪੯	ਸਤਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਮੁਨਿ	੧੦੯
ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨ ਮਹਿ	੫੦	ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਮਨਾਮਿ	੧੧੦
ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੀਰਿ	੫੧	ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਹਰਿ ਹਰਿ	੧੧੬
ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪੁ ਜਪਿ ਹਰਿ	੫੩	ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਭਜੁ ਸਭ	੧੧੭

ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ	ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ
(ਮਹਲਾ ੫)		ਸਚਿ ਰਤੇ ਸੇ ਟੋਲਿ ਲਹੁ	੧੭੮
ਰੇ ਮਨ ਟਹਲ ਹਰਿ ਸੁਖ	੧੧੯	ਮਾਰੂ ਤੇ ਸੀਤਲੁ ਕਰੇ	੧੮੦
ਰਾਮਨਾਮ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰ	੧੨੧	(ਮਹਲਾ ੮)	
ਐਸੇ ਸਹਾਈ ਹਰਿ ਕੇ	੧੨੨	ਜਪਿਓ ਨਾਮੁ ਸੁਕ	੧੮੧
ਇਹੀ ਹਮਾਰੈ ਸਫਲ	੧੨੪	ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਜਪਿਓ	੧੮੪
ਸਭ ਕੇ ਸੰਗੀ ਨਾਰੀ ਦੂਰਿ	੧੨੫	ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ	੧੮੫
ਹਰਿ ਸਮਰਥ ਕੀ	੧੨੭	ਹਉ ਪੁੰਜੀ ਨਾਮੁ ਦਸਾਇਦਾ	੧੮੭
ਪ੍ਰਭ ਸਮਰਥ ਦੇਵ	੧੨੮	ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇ	੧੯੦
ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸਿ ਰਹੇ	੧੨੮	ਹਰਿ ਭਾਉ ਲਗਾ	੧੯੨
(ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀਉ)		ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਰੇ	੧੯੫
ਧਨਿ ਧੰਨਿ ਓ ਰਾਮ ਬੇਨੁ	੧੨੯	ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਹੁ	੧੯੬
ਮੇਰੇ ਬਾਪੁ ਮਾਧਉ	੧੩੧	(ਮਹਲਾ ੫)	
ਸਭੇ ਘਟ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ	੧੩੨	ਭਰਪੈ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ	੧੯੮
ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ	੧੩੪	ਪਾਂਚ ਬਰਖ ਕੇ ਅਨਾਥੁ	੨੦੧
(ਮਹਲਾ ੧)		ਵਿਤ ਨਵਿਤ ਕ੍ਰਮਿਓ	੨੦੩
ਪਿਛਹੁ ਰਾਤੀ ਸਦਤਾ	੧੩੫	ਕਵਨ ਥਾਨ ਧੀਰਿਓ ਹੈ	੨੦੪
ਮਿਲਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪਿੰਡੁ	੧੩੮	ਮਾਨ ਮੋਹ ਅਰੁ ਲੋਭ	੨੦੬
ਕਰਣੀ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ	੧੪੧	ਖੁਲਿਆ ਕਰਮੁ ਕ੍ਰਿਪਾ	੨੦੮
ਬਿਮਲ ਮਝਾਰਿ ਬਸਸਿ	੧੪੪	ਜੇ ਸਮਰਥੁ ਸਰਬ ਗੁਣ	੨੧੦
ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਗਰਬਿ	੧੪੩	ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਭ ਬਿਧਿ	੨੧੨
ਮੁਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ	੧੪੫	ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੇ	੨੧੪
ਕੋਈ ਆਖੈ ਫੂਤਨਾ ਕੇ	੧੪੮	ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜੀਅ	੨੧੫
ਇਹੁ ਧਨੁ ਸਰਬ	੧੬੦	ਗੁਪਤ ਕਰਤਾ ਸੀਗਿ ਸੇ	੨੧੭
ਸੂਰ ਸਰੁ ਸੋਸਿ ਲੈ	੧੬੨	ਬਾਹਰਿ ਦੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ	੨੨੦
ਮਾਇਆ ਮੁਈ ਨ ਮਨੁ	੧੬੪	ਜਿਸਹਿ ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜਿਆ	੨੨੨
ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਮੁ	੧੬੬	ਫੂਟੇ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ	੨੨੪
ਅਹਿਨਿਸਿ ਜਾਗੈ ਨੀਦ	੧੬੯	ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੈ ਮੁਖ ਤੇ	੨੨੬
(ਮਹਲਾ ੩)		ਕੋਟਿ ਲਾਖ ਸਰਬ ਕੇ	੨੩੦
ਜਹ ਬੈਸਾਲਹਿ ਤਹ	੧੭੨	ਓਅੰਕਾਰਿ ਉਤਪਾਤੀ	੨੩੨
ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਨਾ ਥੀਐ	੧੭੪	ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿ ਲੀਏ ਤ੍ਰੈਗੁਨੀਆ	੨੩੪
ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ ਬਖਸਾਇ	੧੭੬	ਸਿਮਰਹੁ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ	੨੩੬

ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ	ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ
ਕਤ ਕਉ ਭਹਕਾਵਉ	੨੩੯	ਮ: ੩ ਅਸਟਪਦੀ	
ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰ ਅਤਿ ਭਾਰਾ	੨੪੧	ਜਿਸ ਨੋ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਨਿ	੩੦੧
ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ	੨੪੨	ਮ: ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ	
ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ਸੰਤਾ	੨੪੩	ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭ੍ਰਮਤੇ	੩੦੪
ਛੋਡਿ ਸਗਲ ਸਿਆਣਪਾ	੨੪੪	ਕਰਿ ਅਨਗ੍ਰਹੁ ਰਾਖਿ	੩੦੬
ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ	੨੪੫	ਸਸਤ੍ਰਿ ਤੀਖਣਿ ਕਾਟਿ	੩੦੮
ਪੁਰਖੁ ਪੂਰਨੁ ਸੁਖਹ	੨੪੭	ਚਾਦਨਾ ਚਾਦਨੁ ਆਗਨਿ	੩੧੧
ਚਲਤ ਬੈਸਤ ਸੇਵਤ	੨੪੮	ਆਉ ਜੀ ਤੂ ਆਉ ਹਮਾਰੈ	੩੧੨
ਤਜਿ ਆਪੁ ਬਿਨਸੀ	੨੪੯	ਜੀਵਨਾ ਸਫਲ ਜੀਵਨ	੩੧੪
ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਮਾਤਾ	੨੫੦	(ਮ: ੫ ਅੰਜੁਠੀਆ)	
ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਨਾਮੁ ਜਾ ਕੇ	੨੫੦	ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਹੁਤੁ ਤਿਸੈ	੩੧੬
ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਧੁਰਹੁ	੨੫੧	ਬਿਰਖੈ ਹੇਨੁ ਸਭਿ ਜੰਤ	੩੧੯
ਵੈਦੋ ਨ ਵਾਈ ਭੈਣੇ ਨ	੨੫੩	(ਮਹਲਾ ੧)	
(ਮਹਲਾ ੯)		ਸਾਚਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ਅਵਰੁ	੩੨੨
ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ	੨੫੫	ਆਪੇ ਧਰਤੀ ਧਉਲੁ	੩੨੭
ਅਬ ਮੈ ਕਹਾ ਕਰਉ ਰੀ	੨੫੬	ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਅੰਨੀ	੩੩੨
ਮਾਈ ਮੈ ਮਨ ਕੇ ਮਾਨੁ ਨ	੨੫੭	ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਅਪਰ	੩੩੭
(ਮ: ੧ ਅਸਟਪਦੀਆ)		ਸਾਚੇ ਮੇਲੇ ਸਬਦਿ	੩੪੨
ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਕਥੇ ਸੁਣੇ	੨੬੦	ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ	੩੪੭
ਬਿਖੁ ਬੋਹਿਥਾ ਲਾਦਿਆ	੨੬੨	ਕੇਤੇ ਜੁਗ ਵਰਤੇ ਗੁਬਾਰੈ	੩੫੨
ਸਬਦਿ ਮਰੇ ਤਾ	੨੬੬	ਹਰਿ ਸਾ ਮੀਤੁ ਨਾਹੀ ਮੈ	੩੫੬
ਸਾਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ	੨੭੧	ਅਸੁਰ ਸਘਾਰਣ ਰਾਮੁ	੩੬੧
ਲਾਲੈ ਗਾਰਬੁ ਛੋਡਿਆ	੨੭੪	ਘਰਿ ਰਹੁ ਰੇ ਮਨ ਮੁਗਧ	੩੬੬
ਹੁਕਮੁ ਭਇਆ ਰਹਣਾ	੨੭੭	ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਗੁਰਦੇਵ	੩੭੧
ਮਨਮੁਖ ਲਹਰਿ ਘਰੁ	੨੮੦	ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਰਜਣ	੩੭੭
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੰਜੋਗਿ	੨੮੬	ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਨਗਰ	੩੮੪
(ਮ: ੧ ਕਾਫੀ)		ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਾ ਜੇ ਤੁਧੁ	੩੮੯
ਆਵਉ ਵੰਵਉ ਭ੍ਰਮਣੀ	੨੯੦	ਅਰਥਦ ਨਰਥਦ ਧੁੰਧੁ	੩੯੪
ਨਾ ਭੈਣਾ ਭਰਜਾਈਆ	੨੯੩	ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ	੩੯੮
ਨਾ ਜਾਣਾ ਮੂਰਖੁ ਹੈ ਕੋਈ	੨੯੭	ਸੁੰਨ ਕਲਾ ਅਪਰੰਪਰਿ ਧਾਰੀ	੪੦੨

ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ	ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ
ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਦੀਨ	੪੦੬	(ਮਹਲਾ ੪)	
ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ ਰੇ ਜਨ	੪੧੧	ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਵਾਰਣ	੫੩੬
ਸਚੁ ਕਹਹੁ ਸਚੈ ਘਰਿ	੪੧੫	ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ	੫੪੦
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਪਰਹਰਿ ਪਰ	੪੧੯	(ਮਹਲਾ ੫)	
ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਨੈਹਾਰ	੪੨੪	ਕਲਾ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਜਿਨਿ	੫੪੫
(ਮਹਲਾ ੩)		ਸੰਗੀ ਜੋਗੀ ਨਾਰਿ	੫੪੯
ਹੁਕਮੀ ਸਹਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ	੪੨੯	ਕਰੈ ਅਨੰਦੁ ਅਨੰਦੀ ਮੇਰਾ	੫੫੩
ਏਕੇ ਏਕੁ ਵਰਤੈ ਸਭੁ ਕੋਈ	੪੩੩	ਗੁਰੁ ਗੋਪਾਲੁ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦਾ	੫੫੯
ਜਗਾਜੀਵਨੁ ਸਾਚਾ ਏਕੇ	੪੩੭	ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪ੍ਰਭੁ	੫੬੪
ਜੋ ਆਇਆ ਸੇ ਸਭ ਕੇ	੪੪੧	ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੇ ਏਕੇ ਤੂੰ ਹੈ	੫੬੯
ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ ਗਹਿਰ	੪੪੬	ਸੂਰਤਿ ਦੇਖਿ ਨ ਭੂਲੁ	੫੭੩
ਏਕੇ ਸੇਵੀ ਸਦਾ ਖਿਰੁ	੪੫੦	ਸਿਮਰੈ ਧਰਤੀ ਅਰ	੫੭੭
ਸਚੈ ਸਚਾ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇ	੪੫੫	ਪ੍ਰਭੁ ਸਮਰਥ ਸਰਥ ਸੁਖ	੫੮੨
ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ	੪੫੯	ਤੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਹਉ ਸੇਵਕੁ	੫੮੮
ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਜਿਸੁ	੪੬੩	ਅਚੁਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ	੫੯੩
ਸੇ ਸਚੁ ਸੇਵਹੁ ਸਿਰਜਣ	੪੬੭	ਅਲਹ ਅਗਮ ਖੁਦਾਈ	੬੦੦
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਸੇ ਵਡ	੪੭੧	ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਭ ਉਚ	੬੦੫
ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੇਵਹੁ ਅਗਮ	੪੭੬	ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ	੬੧੦
ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਚੇ ਇਕੁ ਖੇਲੁ	੪੮੦	(ਮਾਰੂ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੩)	
ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਸਦਾ ਸਚੁ	੪੮੪	ਗੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਪਾਇਆ	੬੧੫
ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਦ ਬੇਦ	੪੮੯	(ਮਾਰੂ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫)	
ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਹੁਕਮਿ	੪੯੪	ਤੂੰ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਸਚੁ	੬੫੫
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਦਇਆ	੪੯੯	(ਸ੍ਰੀ ਰਾਖੀਰ ਜੀ)	
ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਕੀਓ	੫੦੩	ਪੰਡੀਆ ਕਵਨ ਕੁਮਤਿ	੭੧੩
ਹਰਿ ਜੀਉ ਦਾਤਾ ਅਗਮ	੫੦੭	ਬਨਹਿ ਬਸੇ ਕਿਉ ਪਾਈਐ	੭੧੫
ਜੇ ਤੁਧੁ ਕਰਣਾ ਸੇ ਕਰਿ	੫੧੧	ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਜਾ ਕਉ ਫੁਰੀ	੭੧੭
ਕਾਇਆ ਕੰਚਨੁ ਸਬਦੁ	੫੧੭	ਉਦਕ ਸਮੁੰਦ ਸਲਲ ਕੀ	੭੧੯
ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ	੫੨੨	ਜਉ ਤੁਮ ਮੇਕਉ ਦੂਰਿ	੭੨੧
ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ	੫੨੬	ਜਿਨਿ ਗਤ ਕੋਟਿ ਕੀਏ	੭੨੩
ਨਦਰੀ ਭਗਤਾ ਲੇਹੁ	੫੩੧	ਦੇਹੀ ਗਾਵਾ ਜੀਉ ਧਰ	੭੨੪

ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ	ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ
ਅਨਭਉ ਕਿਨੈ ਨ ਦੇਖਿਆ	੭੨੬	(ਸ੍ਰੀ ਜੈ ਦੇਵ ਜੀ)	
ਰਾਜਨ ਕਉਨੁ ਤੁਮਾਰੈ	੭੨੭	ਚੰਦ ਸਤ ਭੋਦਿਆ ਨਾਦ	੭੩੪
ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ	੭੨੯	ਰਾਮੁ ਸਿਮਰੁ ਪਛਤਾਹਿਗਾ	੭੩੬
(ਸ੍ਰੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ)		(ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ)	
ਚਾਰਿ ਮੁਕਤਿ ਚਾਰੈ ਸਿਧਿ	੭੩੦	ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ	੭੩੮
ਦੀਨੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ਰੇ	੭੩੩	ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਸੁਰਿਤਰੁ	੭੩੯

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ		ਤਾਸੁ ਤਾਸੁ ਧਰਮਰਾਇ ਜਪਤੁ ਹੈ...	੧੭੪
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿਓ...	੫੫	ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ ਬਖਸਾਇ ਜੀਓ...	੧੭੭
ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਦੁਖ ਭੰਜਨਹਾਰਾ...	੫੫	ਸੁਰਿ ਨਰ ਗਣ ਗੰਧਰਬੇ ਜਪਿਓ....	੧੮੩
ਨਾਮੇ ਸੁਰਤਿ ਵਜੀ ਹੈ ਦਹਦਿਸਿ...	੬੪	ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਠਾ ਖੋਲਿ ਦੇਇ...	੧੮੯
ਮਨਮੁਖ ਕਰਜੁ ਚਤਿਆ ਬਿਖੁ ਭਾਰੀ...	੬੪	ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇ ਪ੍ਰਭ	੧੯੧
ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ...	੬੮	ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ...	੧੯੪
ਬਾਣੀ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਹੈ ਬਾਣੀ...	੭੯	ਏਕਾ ਨਿਰਭਉ ਬਾਤ ਸੁਨੀ...	੨੦੦
ਵਿਸੇਸ ਵੀਚਾਰ- ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ...	੯੨	ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ ਰੰਗ ਰਸਿ ਰਚਿਆ...	੨੧੧
ਵਿਸੇਸ ਵੀਚਾਰ	੯੬	ਲੂਣ ਖਾਇ ਕਰਹਿ ਹਰਾਮਖੋਰੀ	੨੧੩
ਗ੍ਰਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਸਭ ਫਿਰਿਆ...	੯੬	ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੈ ਮੁਖ ਤੇ ਪੰਡਤ	੨੨੮
ਪੰਚ ਭੂਤ ਸਬਲ ਹੈ ਦੇਹੀ...	੧੦੨	ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਹੀ ਪਤੁ ਰਾਖੁ	੨੩੧
ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਪਰਤਾਪੈ ॥	੧੧੨	ਵੈਦੇ ਨ ਵਾਈ ਭੈਣੇ ਨ ਭਾਈ...	੨੫੪
ਹਰਿ ਚਾਰਿਓ ਰੰਗੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸੇਭਾ...	੧੧੨	...ਛੂਟਤ ਨਾਹਿਨ ਭਾਗਿਓ ॥	੨੫੮
ਵਿਸੇਸ ਵੀਚਾਰ	੧੧੩	ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਉਪਜੀ ਘਟ ਮਹਿ ਜਬ...	੨੫੮
ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ	੧੩੪	ਨਾਰਿ ਨ ਪੁਰਖੁ ਨ ਪੰਖਣੁ...	੨੬੯
ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ	੧੩੬	...ਅੰਤਰਿ ਆਤਮ ਜਾਪੈ ॥	੨੮੪
ਕਰਿ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਸੇਵੈ ॥	੧੪੦	ਆਵਉ ਵੰਞਉ ਡੁੰਮਣੀ...	੨੯੨
ਬਿਮਲ ਮਝਾਰਿ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ	੧੪੬	ਹਿਕਨੀ ਲਦਿਆ ਹਿਕਿ ਲਦ ਗਏ...	੨੯੫
ਬਸੁ ਜਲ ਨਿਤ ਨ ਵਸਤੁ...	੧੪੭	ਨਾ ਜਾਣਾ ਮੂਰਖੁ ਹੈ ਕੋਈ...	੨੯੮
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ ਦੂਧ ਮਧੁ ਸੰਚਸਿ...	੧੪੮	ਏਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤਿਸੈ ਕੀ ਕੋਠੀ...	੨੯੯
ਗੁਸਾਈ ਤੇਰਾ ਕਹਾ ਨਾਮੁ...	੧੬੮	ਰਯਤਿ ਰਾਜੇ ਕਹਾ ਸਥਾਏ...	੩੦੦
ਜਿਹਵਾ ਭੰਡੀ ਇਹੁ ਘਟੁ ਛਾਬਾ	੧੬੮	ਆਉ ਜੀ ਤੂ ਆਉ ਹਮਾਰੈ	੩੧੩
ਬਾਬਾ ਦੇਹ ਵਸਾ ਸਚੁ ਗਾਵਾ	੧੭੩	ਮਾਤਿਆ ਹਰਿ ਰਸ ਮਹਿ ਰਾਤੇ...	੩੧੫

ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ	ਪੰਕਤੀ	ਪੰਨਾ
... ਗੁਣ ਗੀਤਾ ਨਿਤ ਵਖਾਣੀਆ ॥	੩੨੧	... ਕਿਛੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ ਬਾਲ ਕਾ	੬੦੯
ਆਪੇ ਵੇਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ...	੩੨੬	... ਜਿਨਿ ਖੰਡਿਆ ਭਰਮੁ ਅਨਾਲਕਾ	੬੧੦
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥	੩੪੧	... ਦੁਖ ਬਿਖੁ ਜਾਲੀ ਨਾਇ	੬੧੯
ਤੀਨਿ ਚਰਣ ਇਕ ਦੁਬਿਧਾ ਸੁਕੀ ॥	੩੬੫	ਮੜੁ ਸਚਾ ਅਖਰੁ ਫੁਲਿ ਜਾਇ...	੬੩੧
ਕੂਕਰ ਸੂਕਰ ਕਹੀਅਹਿ ਕੂੜਿਆਰਾ...	੩੬੫	ਅਲਗਉ ਜੋਇ ਮਧੁਕੜੇ	੬੩੩
ਪਵਣੇ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਜੀਉ ਪਾਇਆ	੩੭੫	ਪ੍ਰੰਜੀ ਸਾਚਉ ਨਾਮੁ...	੬੩੫
ਅਪੁ ਤੇਜੁ ਵਾਇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਅਥਾਸਾ॥	੩੭੫	ਪੂਰਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਰਾਣਿ...	੬੩੬
ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮੁ ਚੀਨਹੁ...	੩੭੬	... ਹੋਕੈ ਪਾਧਰ ਹੀਛੁ	੬੩੮
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਪਰਸਨੁ	੩੭੬	ਮਾਂਦਲ ਬੇਦਿ ਸਿ ਬਾਜਣੇ	੬੩੯
ਜਿਨਿ ਧਰਾਤਕੁ ਧਰੇ ਵੀਚਾਰੇ	੩੮੧	... ਸਭ ਤਿਸ ਕੇ ਜਚਾ	੬੫੩
ਸਚੀ ਕਰਣੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਰਕਾਰਾ	੩੮੨	ਉਠੀ ਝਾਲੂ ਕੰਤੜੇ	੬੫੬
ਓਤਿ ਨ ਕਬਨੈ ਸਿਫਤਿ ਸਜਾਈ	੩੮੨	ਹਭੇ ਟੋਲ ਸੁਹਾਵਣੇ...	੬੬੧
ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਇਕ ਵਾਸਾ	੩੮੮	ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਿ...	੬੬੧
ਭਿਲਿ ਮਿਲਿ ਭਿਲਕੈ ਚੰਦੁ ਨ ਤਾਰਾ	੩੮੮	ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ ਭਖੇ ਵਾਉ...	੬੬੪
ਪੰਚ ਲੋਕ ਵਸਹਿ ਪਰਧਾਨਾ	੪੧੪	ਕੁਰੀਏ ਕੁਰੀਏ ਵੈਦਿਆ...	੬੬੯
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣੁ	੪੨੩	ਭੋਖਣ ਕੂ ਮੁਸਤਾਕੁ...	੬੭੬
... ਵਰਤੈ ਤਾਕੁ ਸਥਾਇਆ	੪੨੮	ਹਠ ਮੰਝਾਹੁ ਸੇ ਧਣੀ...	੬੮੫
... ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਵਜਾਈ ਹੇ ॥	੪੩੨	... ਮੂ ਲਾਵਣ ਥੀ ਵਿਥਰਾ	੬੮੮
ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਤੈ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ...	੪੭੦	ਠਗਾ ਨੀਹੁ ਮੜ੍ਹਤਿ	੬੮੯
ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ ਗੈਰ ਮਹਲੁ ਪਾਏ	੪੮੮	ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਹੇ ਹਭ ਮਰਣੁ	੬੯੩
ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰਹਿ ਸੁ ਹਹਿ ਪਰਵਾਣੁ	੪੯੩	ਮਤੜੀ ਕਾਢਕੁ ਆਹ	੬੯੩
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੁ	੪੯੩	ਲੋਇਣ ਲੋੜੀ ਡਿਠ	੬੯੬
ਜੇ ਤੁਧੁ ਕਰਣਾ ਸੇ ਕਰਿ ਪਾਇਆ	੫੧੫	ਹੋਆ ਉਹੀ ਅਲੁ ਜਗ ਮਹਿ...	੬੯੬
ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਭਰਮਿ ਨ ਪਾਏ	੫੨੫	ਸਜਣ ਮੁਖੁ ਅਨੂਪੁ ਅਠੇ ਪਹਰੁ...	੬੯੯
ਨਦਰੀ ਭਗਤਾ ਲੈਹੁ ਮਿਲਾਏ	੫੩੫	ਆਸਕ ਆਸਾ ਬਾਹਰਾ...	੭੦੧
ਨਦਰਿ ਸਰਾਫ ਵੰਨੀ ਸਚਤਾਇਆ	੫੫੭	ਕਾਲੁ ਅਕਾਲੁ ਖਸਮ ਕਾ ਕੀਨਾ...	੭੨੩
... ਸਰਣਿ ਸਹਾਈ ਸੰਤਹ ਤਨਾ	੫੮੬		
ਸੇਲਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਫਲਿਆ	੫੮੬		
ਕਿਸੀ ਹੀ ਬੁਝੈ ਜਬਾਬੁ ਨ ਹੋਈ	੫੯੨		

ਦਰਸ਼ਨ ਪੋਥੀ ਦਸਵੀਂ

(ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਗੱਲਾਂ)

ਅਜੋਕਾ ਯੁੱਗ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਦਾ ਯੁੱਗ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜੋ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਖਬਾਰਾਂ, ਰਸਾਲਿਆਂ, ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਨਸ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਟੀ.ਵੀ. ਕਲਾ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਕੀਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੱਚੇ, ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਬੁੱਢੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਸੋਚੀਏ ਤਾਂ ਰੇਡੀਓ, ਟੀ.ਵੀ. ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਭ ਮੁਰਦਾ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕਰੰਟ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਬੇਕਾਰ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰੰਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਬੀ-ਜੋਤਿ, ਨਾਮ, ਹੁਕਮ, ਅਨਹਦ-ਬਾਣੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਪਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਪਹਿਚਾਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਗੁਰੂ ਚੇਤਨਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਚੇਤਨਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਪੜਦੇ ਹੇਠ ਢੱਕੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਵਾਇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

੧. ਅੰਧਕਾਰ ਸੁਖਿ ਕਬਹਿ ਨ ਸੋਈ ਹੈ॥ ਰਾਜਾ ਰੰਗੁ ਦੇਉ ਮਿਲਿ ਰੇਈ ਹੈ॥ [ਪੰਨਾ ੩੨੫]

੨. ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਜਾ ਕੀ ਨੇਤ੍ਰੀ ਪਤਿਆ, ਤਾ ਕਉ ਸਰਬ ਪ੍ਰਗਾਸਾ ॥

ਅਗਿਆਨਿ ਅੰਧੇਰੈ ਸੁਝਸਿ ਨਾਹੀ, ਬਹੁਤਿ ਬਹੁਤਿ ਭਰਮਾਤਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੧੦]

ਬਸ, ਇਸ ਭਰਮ-ਹਨੇਰੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ 'ਦੂਜਾ-ਭਰਮ' ਹੈ:—

ਜਿਚਰੁ ਦੂਜਾ ਭਰਮੁ ਸਾ ਅੰਮਾਲੀ, ਤਿਚਰੁ ਮੈ ਜਾਣਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰੇ ॥

ਜਾ ਮਿਲਿਆ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅੰਮਾਲੀ, ਤਾ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਭ ਪੂਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੬੪]

ਸਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਛਾਇਆ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਪਹਿਨਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹਿਤ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸਾਵੇਂ ਹੋ ਕੇ ਚਲਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਈਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਲੋਂ ਅਸੀਂ ਉਕੇ ਹੀ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋਏ ਪਏ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਤਾਂ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਚੇਤਨਾ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ? ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਪੱਛਤ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਹੋਣੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਅਸਾਂ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਰਮਲ ਘਾਲਾਂ ਅਤੇ ਦੇਣਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਉਪਕਾਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਦੇ ਪਰ ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ 'ਜੀਉ ਪਿੰਡ' ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਦੇ।

ਆਓ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਚੋਂ ਗੁਰੂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਈਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਜੀ ਆਪ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋੜ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ:—

ਗੁਰੂ ਦਰਸ ਜਿਹ ਦੇਖਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸਾਇ ॥

ਥਾਤ ਕਰਨ ਗੁਰੂ ਸੋ ਚਹੈ, ਪੜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਮਨ ਲਾਇ ॥ [ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਪਾ. ੬

ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਓ! ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਚੇਤੇ ਆਇਆ ਜੇ? ਕਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਏਦਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਚਾਉ ਉਪਜਿਆ ਜੇ? ਜੇ ਏਦਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰੋ, ਜਾਗੋ, ਕਿਵੇਂ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ:—

੧. ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥

ਬਾਣੀ ਤਾ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ, ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੨੦

੨. ਸਿਖਹੁ ਸਬਦ ਪਿਆਰਿਹੋ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੀ ਟੇਕ ॥

ਮੁਖੁ ਉਜਲੁ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਤ ਏਕ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੧੬

ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਰਾਜ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਬਾਲਕ ਸਦਾ ਚੀਖਦਾ ਤੇ ਚਿਲਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਹੈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲੀਏ। ਉਸ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਵਲ ਤਕੀਏ ਜਿਹੜਾ ਅੱਖ ਦੇ ਝਮਕਣ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ 'ਹਰਨ ਭਰਨ' ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਸਖੀਓ ਸਹੇਲੜੀਓ! ਆਓ, ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸਮਰਥ ਕੰਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਰੀਏ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈਏ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੀਏ, ਵੀਚਾਰੀਏ, ਸੁਣੀਏ, ਸੁਣਾਈਏ, ਸਤਿਕਾਰੀਏ, ਪਿਆਰੀਏ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਵੀ ਜਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਈਏ। ਇਕ ਕਦਮ ਟੁਰੀਏ, ਵੇਖੋ 'ਸਤਿਗੁਰ ਕੋਟਿ ਪੈਡਾ ਆਗੇ ਹੋਇ ਲੇਤ ਹੈ' ਵਾਲੀ ਕਲਾ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਅਮੋਲਕ ਬਚਨ ਭੁਲਣੇ ਨਹੀਂ, ਚੇਤੇ ਰਖਣੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਾ ਜਗਾਉਣੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ ਸਟੀਕ' ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲਗਾ ਹੈ ਪਰ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਗ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਜੀ ਪੋਥੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਛਪਵਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ਤਾਪ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਟੀਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਛੇਤੀ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੇਵਾ ਮਿਸ਼ਨ' ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀਰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਗੇ, ਪਰ ਅਜਕਲ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਚਾਹੇ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਵਕਤ ਨਹੀਂ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ

ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਵਿਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਮਾਂ ਲਾਕੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ, ਬਾਕੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਗਲ ਹੀ ਛੱਡੋ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ ਆਸਾ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦਾ ਰਹੇਗਾ:—

ਅਬ ਆਨ ਕੀ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਭਈ, ਕਲਗੀਧਰ ਬਾਸ ਕੀਓ ਮਨ ਮਾਹੀ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਮਹੰਤ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਸ. ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ), ਗੁਨਿਆਣਾ ਮੰਡੀ, ਸੰਤ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਰੇਲੀ ਵਾਲੇ (ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ) ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਤੇਰ' ਲਿਸਟਰ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਟੀਕ ਤੋਂ ਸਿਖਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬਯਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜੋ ਕਲਾਸਾਂ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਲਈ ਵੀ ਮਾਇਕੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡਾ. ਨਾਰਾਧਾਲ ਜੀ ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੋਗਾ ਵਾਲੇ ਸਟੀਕ ਸੇਵਾ ਲਈ ਮਾਸਿਕ ਮਾਇਕੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਧੰਨਵਾਦ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਅਗੋਂ ਵੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪੋਥੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਜਿਥੇ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਖੁਲ੍ਹਦਿਲੀ ਵਿਖਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਕੰਮ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਾਠਕ ਹਰੇਕ ਨਵੀਂ ਪੋਥੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਲਈ ਤਾਂਘ ਰਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਕਾਰਜ ਖਰੀਦਣ ਜੋਗੇ ਵੀ ਫੰਡ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦਸਵੀਂ ਪੋਥੀ ਦੀ ਜੋ ਮਾਇਆ ਆਵੇਗੀ ਉਸ ਨਾਲ ਗਿਆਰਵੀਂ ਪੋਥੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਨਾ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਕੇਵਲ ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ ਹੈ। ਹਾਂ, ਕਾਕਾ ਸ਼ਰਨਾਗਤ ਸਿੰਘ ਖਰੜਾ ਟਾਈਪ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਰੂਫ਼ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਵੱਟਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਰਿਜ਼ਕ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਖਸ਼ਣ।

ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਫੁਲਵਾੜੀ ਦੇ ਭਉਰੇ ਗਿਆਨੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਸਟਰ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਜੋ ਸੰਸਾਰਕ ਯਾਤਰਾ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਸਟੀਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਜੀਵਨ ਭਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਭੁੱਲ ਸੇਵਾ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਉਕਰੀ ਰਹੇਗੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਸੇਵਾ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਗਿਆਨੀ ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਨੇ ਸਾਂਭੀ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਥਕ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਕਾਰਨ ਸਟੀਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਕੰਮ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਸਵਾਰੇ ਡਾ. ਸ. ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਵਾੜਾ, ਡਾ. ਸ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਵੇਦਾਂਤੀ', ਡਾ. ਸ. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ, ਗਿਆਨੀ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗਿਆਨੀ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ, ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਹਾਲੀ ਆਦਿ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਪਰੂਫ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਜੋ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਿਆ, ਦਾਸਰਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ 'ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ ਸਟੀਕ' ਦੀ ੧੧ਵੀਂ ਪੋਥੀ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਰਹਿੰਦਾ ਕਾਰਜ ਛੇਤੀ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹੇ। ਦਾਸਰਾ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ ਅਸ਼ੁੱਧੀਆਂ ਅਤੇ ਉਕਾਈਆਂ ਲਈ ਖਿਮਾਂ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈ ਕੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਖੋਜ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਗੇ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ॥

ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦਾ ਜਾਚਕ

ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ

੧੨ ਫ਼ਰਵਰੀ ੧੯੯੪

ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਣੈ ਤਵਨ,

੧੭-ਏ. ਡੋਗਰਾਂ ਸਟਰੀਟ,

ਪਟਿਆਲਾ।

ਦਸਵੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਵਿਮੋਚਨ

ਅਕਾਲ ਆਸ਼ਰਮ ਸੁਹਾਣਾ ਵਿਖੇ ੨੮-੩-੧੯੯੪ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਵਿਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਉਥੇ ਬਾਬਾ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਜੀ, 'ਸੇਵਾ ਪੋਥੀ' ਨੇ ਦਸਵੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਵਿਮੋਚਨ ਆਪਣੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਭਾ. ਸ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਸਿਕ ਕੀਰਤਨੀਏ ਨੇ ਸਟੀਕ ਸੰਬੰਧੀ 'ਮਿਹਰ, ਬਖਸ਼' ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਏ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨੂੰ ਸਿਰੇਪੇ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ "ਸਭਨਾ ਉਪਰਿ ਨਦਰਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ॥ ਕਿਸੇ ਥੋੜੀ ਕਿਸੇ ਹੈ ਘਣੇਰੀ॥" ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਖਸਿਸ ਸਭ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਉਪਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਉਪਰ ਬਖਸਿਸ ਬਹੁਤ ਹੈ ਕਿਸੇ ਉਤੇ ਥੋੜੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕੋਈ ਬੜਾ ਅਮੀਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਭੁਖਾ ਕੰਗਾਲ ਪੈਸੇ ਪੈਸੇ ਲਈ ਤਰਸਦਾ ਹੈ, ਕਈਆਂ ਕੋਲ ਇਤਨਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਖਣ ਸਾਂਭਣ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਸੁਖੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਦੁਖੀ ਹੈ, ਥੋੜੀ ਬਹੁਤੀ ਦਾ ਫਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਫਰਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਹੈ ਕਿਸੇ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਤੇ ਥੋੜੀ? ਸੁਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੀ ਫਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਉਹ ਰਬ ਵੀ ਫਰਕ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰੱਬ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ?

ਜੇ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤੀ ਦਾ ਫਰਕ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਵਲੋਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਰਨਾਂ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਹਨੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਆਖੇ, ਸੂਰਜ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਲਾਈਟ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਨੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਸੂਰ ਸੂਰਜ ਦਾ ਥੋੜਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਪੜਦਾ ਕਿਰਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜਿਤਨੇ ਪੜਦੇ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਬੀ ਨੂਰ ਮਿਹਰ, ਬਖਸਿਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਨੇ ਪੜਦੇ ਹੱਟ ਜਾਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਰੇ ਪੜਦੇ ਹੱਟਣ ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਮਿਹਰ, ਬਖਸਿਸ ਜੋ ਮੀਹ ਵਾਂਗ ਵਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਲਵੇਗਾ:-

ਝਿਮਿ ਝਿਮਿ ਵਰਸੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ ॥ ਮਨੁ ਪੀਵੈ ਸੁਨਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਾ॥... [ਪੰਨਾ ੧੦੨

ਭਾਈ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਪਰ ਰੱਬ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮਿਹਰ ਵਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਘੋਰ ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਪਵਿਤਰ ਬਾਣੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵੀਚਾਰ, ਇਕ ਇਕ ਅੱਖਰ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ, ਖੋਜ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਗੁਰੂ ਆਸੇ, ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਬਿਨਾ ਇਹ ਦਾਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ:-

ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰਸੀ, ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੯੩੫

ਭਾਈ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਜੀਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤਾ ਕੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ, ਅਰਥ-ਬੋਧ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀਂ ਦਾਤਿ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸੰਸੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਨ ਦੇਹ-ਅਰੋਗਤਾ ਤੇ ਦੀਰਘ-ਆਯੂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ। ਇਹ ਜੋ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਬਣਾਉਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਾਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਵਾੜਾ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਦਾਂਤੀ, ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਬੀਬੀ ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ, ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਗਿਆਨੀ ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਉਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਣ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ:-

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ ਚੜ੍ਹੇ ਸੇ ਉਤਰੇ ਪਾਰ ॥

ਜੇ ਸੁਰਧਾ ਕਰ ਸੇਵਦੇ ਗੁਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਹਾਰ ॥

(ਕਵੀ ਉਕਤੀ)

ਦਾਸਨ ਦਾਸ

ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ 'ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ'

੨੯-੩-੧੯੯੪

ਟਿਕਾਣਾ ਭਾਈ ਜਗਤਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ
'ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ' (ਨੂਰਪੁਰ ਥਲ)
ਗੁਨਿਆਣਾ ਮੰਡੀ।

ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਵਣਜਾਰੀਓ!

ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹੈ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਕਰਮ ਕਾਡ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਖੱਟਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਵੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ "ਜੀ! ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ।"

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜੀਵ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਦੀ ਰੱਟ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸਵਰਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਨ, ਬਚਨ, ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਰਮੇਲਕ ਹੀਰਾ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:-

ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗੇ, ਤਿਨ ਹਥਿ ਚੜਿਆ ਰਾਮ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਬੋਧ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੋਲੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਸੋਂ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਮਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 'ਸਵਲ ਜਨਮੁ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣੁ' ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਗਿ, ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਹ ਸਟੀਕ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਦੇਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸਰਾ

ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ 'ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ'

ਸੰਦੇਸ਼

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਪੰਡਿਤ ਨਿਸ਼ਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦੀ ਜੋ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਭੁਲੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਟੀਕ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੌਮ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਵਿਰਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮਾਈ ਭਾਈ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਓ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ੫੦੦੦/- ਰੁਪਏ ਇਸ ਸੇਵਾ ਲਈ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਹੰਤ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ' ਗੁਨਿਆਣਾ ਮੰਡੀ, ਸੰਤ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੱਤੇ ਗਲੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਿਦੁਆਰ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਟੀਕ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਿ ਹੈ ਕਿ ੧੧ਵੀਂ, ੧੨ਵੀਂ ਅਤੇ ੧੩ਵੀਂ ਪੋਥੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਸਹਿਤ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੇ।

(ਸੰਤ) ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, (ਸੰਤ) ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਡੇਰਾ ਸੰਤਪੁਰਾ, ਯਮੁਨਾ ਨਗਰ

ੴ ਸਾਤਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗ ਸਿ ਸੇਵਾ ਲਾਇਆ ॥

ਸਨਮਾਨ ਪੱਤਰ

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੬
ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ॥[ਪੰਨਾ ੨੮੬

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ

ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ, ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ, ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਲਈ ਜੁਟੇ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਉਦਾਹਰਣ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਚਾਨਣ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਵੰਡਣਾ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕਰਤਵ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਤਵ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸ਼ਚੇ ਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ।

ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਟੀਕਾਕਾਰ' ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਮਾਣ ਮਰਤਬੇ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਤੋਂ ਬੇਨਿਆਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਮੰਡਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡਮੁਲੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਨਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ 'ਸੰਤ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਮਾਲੀਆ ਪੁਰਸਕਾਰ' ਅਤੇ ਇਹ ਸਨਮਾਨ-ਪੱਤਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ।

ਪੁਰਸਕਾਰ ਇੰਚਾਰਜ

ਸਕੱਤਰ
ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਕੀਰਤਨ ਮੰਡਲ
ਪਟਿਆਲਾ

ਪਰਧਾਨ
ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਕੀਰਤਨ ਮੰਡਲ
ਪਟਿਆਲਾ

੨੪-੫-੧੯੯੩

ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ

ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪੀ ਕੇਤੜਾ, ਲਿਖਿ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥

ਜੇ ਸਉ ਸਾਇਰ ਮੇਲੀਅਹਿ, ਤਿਲੁ ਨ ਪੁਜਾਵਹਿ ਰੋਇ ॥

ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈਆ, ਸਭਿ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਹਿ ਸੋਇ ॥੨॥ [ਪੰਨਾ ੫੩]

ਹੁਕਮ ਦਾ ਸਰੂਪ: 'ਹੁਕਮ' ਫ਼ਾਰਸੀ ਰਾਹੀਂ ਆਇਆ ਅਰਬੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਫ਼ਰਮਾਨ (order)। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਵਾਉ, ਨਾਮ, ਸ਼ਬਦ, ਫ਼ਰਮਾਨ, ਹੁਕਮ, ਭਾਣਾ, ਰਜ਼ਾ, ਅਮਰ ਅਤੇ ਆਗਿਆ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰਮਾਣ ਵਜੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਦੋ ਪੰਕਤੀਆਂ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ:—

ਚਹੁ ਦਿਸਿ 'ਹੁਕਮੁ' ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ, ਚਹੁ ਦਿਸਿ 'ਨਾਮ' ਪਤਾਲੰ ॥

ਸਭ ਮਹਿ 'ਸ਼ਬਦੁ' ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚਾ, ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਬੈਆਲੰ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੭੫]

ਉਹ ਮਰਜ਼ੀ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਂਗ ਅਕਹਿ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਅਕਾਲੀ ਸਤਾ ਦਾ ਉਹ ਰੰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਪਾਲਨਾ ਤੇ ਸੰਘਾਰਨਾ ਆਦਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਾਂ 'ਹੁਕਮ' ਹੈ। 'ਹੁਕਮ' ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਰੱਬੀ-ਹੁਕਮ ਫਲੈਸਫਾ ਜਾਂ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਉਮੈ ਦੀ ਕਾਨੀ ਨਾਲ ਕਲਮਬੰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਹੁਕਮ ਕੀ ਹੈ? ਹੁਕਮ ਕਿਥੋਂ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਹੁਕਮ ਕੌਣ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਅਥਵਾ ਪਛਾਣ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਇਹ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਓਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਿਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ 'ਗੁਰੂ ਦਰੀਆਉਂ ਸਦਾ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ' ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਜਾਂ ਹੱਠ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਕਰਤਵ 'ਸੁਣਿ ਗਲਾ ਆਕਾਸ ਕੀ, ਕੀਟਾ ਆਈ ਰੀਸ' ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਦੀਆਂ ਵੇਗ ਨਾਲ ਵਗਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁਬ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਹੁਕਮ-ਸੱਤਾ ਹੀ ਬੀਜ ਨੂੰ ਬੂਟਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਬੂਟਾ ਬੀਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨਕੇਲ ਪਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਕਣ ਕਣ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਹੁਕਮ' ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਉਹ ਧੁਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ 'ਸੋ ਦਰੁ' ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। 'ਸੋ ਦਰੁ' ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੱਕ ਰਸਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰੀ-ਦਰਗਾਹ ਦਾ

ਬਸੀਨ ਹੈ ਅਤੇ 'ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੁ' ਹੀ ਇਕ ਵਸੀਲਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਜਾ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੂਖਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਅਗਮ ਅਤੇ ਅਗੋਚਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ:—

ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ, ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਹੋਇ ਤ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ॥

[ਪੰਨਾ ੯੦੪

ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਬੀ-ਹੁਕਮ ਦੇ ਪਰਗਟ ਪਹਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਣ ਵਾਲੀ ਰੱਬੀ-ਸਿਫਤਿ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮੱਘਮੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਇਕ ਦੇਸੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੀਪਾਂ, ਲੋਆਂ, ਮੰਡਲਾਂ, ਖੰਡਾਂ, ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਗ ਮਗਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਉਤੇ 'ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ' ਹੋਣ ਦੀ ਮੁਹਰ ਛਾਪ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਹਨ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਕਾਰ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਰ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੁਖ-ਸੁਖ, ਸ਼ਾਦੀ-ਗ਼ਮੀ, ਜਨਮ-ਮਰਣ, ਆਦਰ-ਨਿਰਾਦਰ ਅਤੇ ਬੰਦਿ-ਖ਼ਲਾਸੀ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਹੁਕਮੀ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਅ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਦੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਨਿਆਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਉਸ ਹੁਕਮੀ ਦੀ ਪ੍ਰਬੋਧ-ਕਲਾ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ 'ਹੁਕਮਾਉ' ਰੂਪ ਆਰਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 'ਹੁਕਮੀ' ਤੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਅਨੰਤ-ਤਰੰਗੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 'ਜਪੁ' ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ੧੬ ਵਾਰੀ ਹੁਕਮ ਪਦ ਦੀ ਲੱਗਾ-ਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰੱਬੀ-ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਓਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪ 'ਸੇ ਦਰੁ' ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹੋਣ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਢਾਢੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਵਾਰ ਮਾਝ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ। 'ਜਪੁ' ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ॥' 'ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ, ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕੋਇ॥ ਨਾਨਕ, ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥' ਅਤੇ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ 'ਹੁਕਮੁ ਬੁਝੈ ਤਾ ਏਕੋ ਜਾਣੈ' ਵਾਲੇ ਸੰਕੇਤ ਸਾਡੀ ਜੀਵਨ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਵਿੱਥ ਜਾਂ ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ; 'ਰਬ ਕੀ ਰਜਾਇ ਮੰਨੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ' ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਜਾਏ। (ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੪੧)। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਹੁਕਮ ਧੁਰ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਸੁਰਤਿ, ਮਤਿ, ਮਨ ਅਤੇ ਬੁਧੀ ਵੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪਰਖ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਅਮਕਾ ਕੰਮ ਰੱਬ ਦੇ ਭਾਣੇ (ਹੁਕਮ) ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਤੇ

ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖਿਆ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਭੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ:—

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਕੈ, ਤਉ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੯

‘ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ’ ਵਾਲੀ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਨਾ ਔਖਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਾਦ ਦੀ ਕਲਾ ਦੁਆਰਾ ਬੁਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁਕਮ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਕਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼:— ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਏਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਹੋਣ ਦਾ ਚਾਉ ਚੜ੍ਹਿਆ ਓਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਜੇ ਬੋਲ ‘ਹੁਕਮ’ ਕੀਤਾ ਉਸ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਿਸਦਾ ਤੇ ਅਣਦਿਸਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੇ ਹੀ ਜਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ। ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਇਕਸੁਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਜੋਗ ਤੇ ਵਿਜੋਗ ਨੂੰ ਕਾਰਦਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਦਿਖਾਇਆ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਦੇ ਦਵੰਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ:— ਰਬੀ-ਹੁਕਮ ਇਕ ਅਗੰਮੀ ਖੇਡ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਸਾਈਂ-ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋਇਆ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਬਾਰੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:— “ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਜਬ ਆਇਸ ਮੁਹਿ ਦੀਆ ॥ ਤਬ ਹਮ ਜਨਮ ਕਲੂ ਮਹਿ ਲੀਆ॥” ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਵਾਲੀ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਹੁਕਮ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ-ਸ਼੍ਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਲਗਣ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਮੌਜ ਹੀ ਮੌਜ, ਮਾਲਕ ਦੇ ਕੋਤਕ ਤੇ ਚੋਜ ਹਰ ਪਾਸੇ “ਜਲੇ ਹਰੀ ਥਲੇ ਹਰੀ ॥ ਈਹਾਂ ਹਰੀ ਊਹਾਂ ਹਰੀ॥” ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਦਰਾਏ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਹੁਕਮ ਦਾ ਆਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ‘ਹਉ ਤੇਰਾ ਤੂ ਹਮਾਰਾ’ ਅਤੇ ‘‘ਹਉ ਪੂਤ੍ਰ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਬਾਪੁ ਮੇਰਾ’’ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਬੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਝੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ:—

ਸਚੁ ਫੁਰਮਾਣ ਨੀਸਾਨ ਸਚੁ, ਸਚਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੂਲੁ ਫਿਰੰਦਾ॥[ਵਾਰ ਭਾ. ਗੁ. ੨੬(੧)੩
ਅਸਲ ਵਿਚ ‘ਜੀਵਤਿਆ ਮਰਿ ਰਹੀਐ’ ਵਾਲਾ ਅਮਲ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਪਿਉਂਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦਾਤਿ ਓਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ‘ਸਿਰ ਧਰਿ ਮਨਿ ਕਰੇ ਸੁਕਰਾਣਾ’ (ਭਾ. ਗੁ.) ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭ ਦਾ ‘ਮੁਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ’ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

ਹੁਕਮ ਮੰਨਹਿ ਤਾ ਹਰਿ ਮਿਲੈ, ਤਾ ਵਿਚਹੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੬੦

ਹੁਕਮ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇਕ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਿਸਾਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀਏ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਾਂਝ

ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰੀ ਕਾਰਿੰਦਾ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਤਰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਉਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਤੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤੀ ਹੁਕਮ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਅਣ-ਸੁਣਿਆ ਕਰ ਛੱਡੇ ਭਾਵ ਮੰਨੇ ਹੀ ਨਾਹ ਤਾਂ ਜਾਣੇ ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਪਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਮਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜੀਵ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਹਾਗਣਿ' ਵਾਲੇ ਲੱਛਣ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਆਤਮਿਕ-ਸੁਖ ਤੋਂ ਵੀਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਦਾ ਸਹੀ ਰੂਪ 'ਦਇ ਨੈਨ ਜੁਤੇ' ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਾਲਾ ਧਿਆਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਤੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਪੱਕੀ ਗੰਢ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਦਾਤਿ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:—

ਹੁਕਮੁ ਭੀ ਤਿਨਾ ਮਨਾਇਸੀ, ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥

ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਹਾਗਣਿ ਹੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੧੦]

ਸੱਚ ਪੁਛੋਂ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਹਿਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ, ਸਿਮਰਨ, ਸੇਵਾ, ਪਾਠ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਵਾਰਨ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਰਮਾਰਥਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਦਰਸ਼ਨ-ਮਾਰਗ ਤੇ ਟੁਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ 'ਨਾਮੁ' ਹੀ ਹੁਕਮੁ ਹੈ, "ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ਜੀਉ" (ਪੰਨਾ ੭੨)। ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੀਉਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਬੈਸੰਤਰ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ ਮਾਨੇ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਹੀ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੰਗ-ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹਸਦੇ ਤੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੋਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਜ਼ਾਲਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਦਇਆ ਤੇ ਤਰਸ ਦੇ ਸੇਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ 'ਸਤਿ ਸੁਹਾਣੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ' ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਕਾਰ ਖਿੱਤੇ ਮੋਥੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੇਰ-ਤੇਰ ਦੀ ਤਾਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰੰਸ਼ ਹੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:—

੧. ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲਾ ਆਸਾ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੨. ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣ ਵਾਲਾ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖਦਾ ਹੈ।
੩. ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ-ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੰਵਲ ਵਲ ਵਾਗੂੰ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੪. ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਣਾਉਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੫. ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਵੀ, 'ਗਲ ਨ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ, ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਕਾਰ ਕਰਾਰੀ' ਉਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਓਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਦਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮ ਬੁਝਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ:- 'ਹਉਮੈ' ਦਾ ਨਾਮ ਅਥਵਾ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਜੀਵ 'ਹਉ ਹਉ, ਮੈਂ ਮੈਂ' ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੁਝ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਅਤਿਚਿਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਵਨ-ਭਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹਉਮੈ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾ ਤੇ ਵਿਕਾਰੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਆਖੀਏ ਕਿ ਹਉਮੈ ਹੀ ਸਾਰੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ ਅਤਿਕਾ ਡਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਅਤਿ-ਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜੀਵ ਸਚਿਆਰ ਤੇ ਕੂੜਿਆਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਲੀਨ ਤੇ ਦੀਨ-ਹੀਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਹਉਮੈ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮੂਲ ਵੀ 'ਰਬੀ ਹੁਕਮ' ਹੀ ਹੈ। 'ਹਉਮੈ ਏਹੋ ਹੁਕਮੁ ਹੈ....'। ਜੇਕਰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ। ਕਾਦਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸੋਚ ਕੇ ਹੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਹਉਮੈ ਜੀਵ ਪਾਸੋਂ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਖਿਤੀ ਹਉਮੈ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਰਬ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖਤਾ ਹੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਨਿਗੁਰਾ ਮਨੁੱਖ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਰਬੀ-ਹੁਕਮ ਵਲੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹੈਕੜਬਾਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਜਾਂ ਅਸਾਧਾਰਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ 'ਹੁਕਮੁ ਕਰਹਿ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ।' (ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੬੯) ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਜੋਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦਾ ਘਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਈ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ ਹੁਕਮ ਬੁਝਣ ਦੀਆਂ ਡੀਗਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲੇ ਨਾ ਨਾਮ ਦੀ ਕਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਲੀਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹਠ-ਸਾਧਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਓਹ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠਾਂ ਕਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਖੰਡ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚੜ੍ਹ ਚਪਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਲੋਕ ਹੁਕਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋਣ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਉਦਮਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ 'ਹਥ ਕਾਰ ਵਲ ਤੇ ਦਿਲ ਯਾਰ ਵਲ' ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਲਈ

ਉਦਮਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ' ਵਾਲੀ ਸਾਧਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਵੰਡ ਕੇ ਛੱਕਣਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਕਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ।

ਇਹ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਪਰਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੈ। ਹਉਂ ਆਸਰੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮਨ-ਬੰਛਤ ਫਲ ਦੀ ਆਸ ਰਖਣੀ, ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਿਤਕਣਾ ਹੈ। ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਬੁਝਣ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਸਤੂ 'ਹਉਮੈ' ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਹਰੇਕ ਕੰਮ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੱਥ, ਲਤਾਂ, ਪੈਰ, ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਜੋ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਹੈ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ ਰਬ ਜਿਥੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ ਉਥੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਸ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ (ਬੂੰਦਾਂ) ਹਾਂ; ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਸਮਾਨ ਹਾਂ। ਕੀ ਬੂੰਦਾਂ ਤੇ ਕਿਰਨਾਂ ਨੇ ਰਬ ਨੂੰ ਕਦੇ ਉਲਾਮਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਹ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬੁਝ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝੇ। 'ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸ ਕਾ, ਓਹੁ ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਸਰ ਹੋਆ ਨ ਹੋਗੁ॥ (ਪੰਨਾ ੨੮੩) ਵਾਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲਵੋ ਤਾਂ ਉਹ ਰਬੀ-ਹੁਕਮ ਬੁਝਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰਤਾਰੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦਰਸਨ ਕਰਨੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੬੩੬ ਤੋਂ "ਆਇਆ ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਵਣਾ, ਪਿਆਰੇ..." ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੦੩੭ ਤੋਂ "ਹੁਕਮੇ ਆਇਆ, ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਇਆ॥..."

ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ: 'ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਣੈ ਕੀ ਏਹ ਨੀਸਾਣੀ॥ ਮਨਿ ਇਕੋ ਸਚਾ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੀ॥' (ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੦੬) ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵ ਦਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਸੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਜੀਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਈਸ਼ਵਰੀ ਵਿਧਾਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਜਿਤਨਾ ਛੇਤੀ ਹੁਕਮ-ਰਜਾਈ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਮੀਪਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁਕਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਪਤਾ ਲਗਣਾ, ਫਿਰ ਰਬੀ-ਹੁਕਮ ਬੁਝਣ ਦਾ ਬੋਧ ਹੋਣਾ, ਉਸ ਮਗਰੋਂ 'ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ', ਇਹ ਅਮਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਪਲਟਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਹੁਕਮਨਿ ਸਿਰਿ ਹੁਕਮਾਂ' ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਆਪ ਹੀ ਮੰਨਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼, ਰਬੀ-ਭਗਤ, ਤਤੁ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਹਨ:—

੧. ਨਾਨਕ, ਹੁਕਮੁ ਤਿਨਾ ਮਨਾਇਸੀ ਭਾਈ, ਜਿਨਾ ਧੁਰੇ ਕਮਾਇਆ ਨਾਉ॥[ਪੰਨਾ ੧੪੧੬

੨. ਸੇ ਭਗਤ ਸੇ ਤਤੁ ਗਿਆਨੀ, ਜਿਨ ਕਉ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਏ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੦੬

ਕਈ ਸੱਜਣ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ

ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਕ ਪੱਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਿਲ ਸਕਦਾ, ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਓਹੀ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵ ਮੈਂਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਦੇਸੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ? ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਮ-ਦੰਡ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਮ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਹਉਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਇਸ ਨੂੰ ਅਵਸ਼ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਹ ਤੱਤ ਸਮਾਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਕਬੀਰ ਨਾ ਹਮ ਕੀਆ ਨਾ ਕਰਹਿਗੇ, ਨਾ ਕਰਿ ਸਕੇ ਸਰੀਗੁ॥" (ਪੰਨਾ ੧੩੬੭) ਅਥਵਾ 'ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਕੀਆ ਬਾਤਾ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੁ ਕਰਿ ਰਹਿਆ'। (ਪੰਨਾ ੪੬੬) ਫਿਰ ਇਹ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੀ ਵਲਗਣ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ:—

ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਹਮਰੈ ਵਸਿ ਨਾਹਿ ॥ ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਹਿ॥

[ਪੰਨਾ ੮੯੯

ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ 'ਹੁਕਮ'

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ 'ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪ' ਸਨ। ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ) ਜੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਬੇ-ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਬਾਰਸ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਕ ਵਾਰੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਾਲੀ ਕੰਧ ਗਿਰ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਦੀਵਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਪੁਤਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵਲ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਤਤਕਾਲ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੀਵਾਰ ਬਣਾ ਦਿਤੀ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਕਿ 'ਦੀਵਾਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਬਣੀ' ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ "ਗਿਰਾ ਦਿਓ" ਦੀਵਾਰ ਗਿਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਕੋਲ ਹੀ ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਣੀ ਜੀ ਬੈਠੇ ਸਨ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ! ਇਹ ਤਾਂ ਬੇ ਪਰਵਾਹ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਣ ਗਏ ਹੋ" ਅਗੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ 'ਮਾਤਾ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਕੰਧ ਡੇਗਣ ਜਾਂ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਮਨੋਰਥ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਦਸੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਜੇਠਾ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ) ਜੀ ਤੋਂ ਬੜਾ ਬਣਵਾਉਣ ਤੇ ਗਿਰਵਾਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਲਈ ਜੋ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਚੋਂ ਇਉਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:—

ਆਗਿਆ ਮਹਿ ਭੂਖ ਸੋਈ ਕਰਿ ਸੁਖਾ, ਸੋਗ ਹਰਖ ਨਹੀ ਜਾਨਿਓ॥

ਜੋ ਜੋ ਹੁਕਮੁ ਭਇਓ ਸਾਹਿਬ ਕਾ, ਸੋ ਮਾਥੈ ਲੇ ਮਾਨਿਓ ॥ ੩ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੦੦

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਅੱਟਲ ਰਾਏ ਦਾ ਆਪਣੇ ਬਾਲ-ਸਖਾਈ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜਿਵਾਉਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ "ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੀਕ ਬਣਨਾ ਤੇ ਈਸ਼ਵਰੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨਾ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਪਰਵਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਕ ਮਿਆਨ ਵਿਚ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਟਿੱਕ ਸਕਦੀਆਂ" ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਅੱਟਲ ਰਾਏ ਜੀ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰਕ ਚੋਲਾ ਛੱਡ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਹੁਕਮੀ-ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਦੋਂ

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਦਿਲੀ ਬੁਲਾਇਆ ਤਾਂ ਦਿਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪੰਜੋਖੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਥੜੀ ਜੋ ਰੋਤ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਆਈ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਜਿਹੜਾ ਜਾਏਗਾ, ਉਹ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਇਥੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਦਾ ਜਾਣੂੰ ਤੇ ਪਛਾਣੂੰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਸਾਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ:

ਠੀਕਰਿ ਫੌਰਿ ਦਿਲੀਸ ਸਿਰਿ, ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਿ ਕੀਆ ਪਯਾਨ ॥

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ, ਕਰੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨ ॥

[ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਅਕ ਪਾ. ੧੦]

ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਕਥਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—

ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਜਬ ਆਇਸ ਮੁਹਿ ਦੀਆ ॥

ਤਬ ਹਮ ਜਨਮ ਕਲੁ ਮਹਿ ਲੀਆ ॥

ਕਹਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁ ਭਾਖਿ ਹੋ ॥ ਕਿਸੁ ਨ ਕਾਨ ਰਾਖਿ ਹੋ ॥

ਨ ਕਾਨ ਕਾਹੁ ਕੀ ਧਰੋ ॥ ਕਹਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇ ਮੈਂ ਕਰੋ ॥

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਜੋ ਮਹੱਤਤਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ, ਵਿਲਖਣ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਆਪ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ ਸਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਚੋਂ ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਕੰਧ ਦੀ ਲਿਪਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਥੋਂ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜਾਮੇ ਤੇ ਗਾਰੇ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਸਿਖ ਨੂੰ ਚਪੇੜ ਮਾਰੋ। ਬਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਚੋਂ ਇਹ ਵਾਕ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਢਿੱਲ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਪੇੜਾ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬ ਤਲਬੀ ਕੀਤੀ ‘‘ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਚਪੇੜ ਮਾਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਤੁਸਾਂ ਬਹੁਤ ਚਪੇੜਾਂ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ?’’ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ‘ਮਹਾਰਾਜ! ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦੇਵੋ।’ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਚੁਪ ਹੋ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਖੀ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ। ਸੱਖਾ ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਝੱਟ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਪਰ ਔਖਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਨਿਤਰਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਕੰਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਲਈ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੱਚੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਾ. ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਨ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ‘ਖਾਲਸਾ’ ਹੈ, ਜੋ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ‘ਬਿਹਾਲਸਾ’ ਹੈ।

ਮਾਨੋਗਾ ਹੁਕਮ ਜੋ ਹੋਵੇਗਾ ਸਿਖ ਸਹੀ,

ਨਾ ਮਾਨੇਗਾ ਹੁਕਮ ਸੇ ਤੋ ਹੋਵੇਗਾ ਬਿਹਾਲਸਾ ॥

ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਰਹਿਤਾਂ ਤੇ

ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੁੱਕੇ ਛਿੱਪੇ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨੀ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ:-

੧. ਪ੍ਰਥਮ ਰਹਿਤ ਯਹਿ ਜਾਨ, ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਛਕੇ ॥

ਸੋਈ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਅਵਰ ਨ ਪਹੁਲ ਜੋ ਲਏ ॥

[ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾ. ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

੨. ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਿਖੀ ਈ ਪੰਜ ਹਰਫ਼ ਕਾਫ਼ ॥

ਹਰਗਿਜ਼ ਨ ਬਾਸੁਦ ਈਪੰਜ ਮੁਆਫ਼ ॥੧॥

ਕੜਾ ਕਾਰਦੋ ਕੱਛ ਕੰਘੇ ਬਿਦਾਂ ॥

ਬਿਲਾ ਕੇਸ ਹੇਚ ਅਸਤ ਜੁਮਲਾ ਨਿਸ਼ਾਂ ॥

[ਪੁਰਾਤਨ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ (ਸੰਗਰੂਰ)

੩. ਇਹੈ ਮੋਰ ਆਗਿਆ ਸੁਨਹੁ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ॥

ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਕੇਸ, ਦਿਵੇ ਨਾ ਦਿਦਾਰੇ ॥

ਇਹ ਮੋਰ ਬੈਨਾ ਮੰਨੇਗਾ ਜੁ ਸੋਈ ॥

ਤਿਸੈ ਇਛ ਪੂਰੀ ਸਭੇ ਜਾਨ ਹੋਈ ॥

[ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਭਾ. ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰਕ ਚੋਲਾ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸੇ ਲਈ ਅੰਤਮ ਹੁਕਮ ਸੀ:-

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੈ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ ॥

ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਾਨੀਓ ਗ੍ਰੰਥ ॥

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨੀਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ ॥

ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਮਿਲਬੋ ਚਹੈ, ਖੋਜ ਸੁਬਦ ਮੈਂ ਲੇਹ ॥ [ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼:ਗਿ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਅਗੋਂ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰਬੀ-ਹੁਕਮ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਕਮ ਬਾਰੇ ਹੁਜ਼ਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਜਾਂ ਮਨੋਕਲਪਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਟੇਕ ਰਖਣੀ ਮਨਮੁਖਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਚਲੇ। ਫਿਰ ਆਪੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਡੇਰੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵਡਾਉਣਾ ਅਤੇ ਆਪ ਕਠ-ਪੁਤਲੀ ਬਣਨਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਹੈ:-

੧. ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥

ਪ੍ਰਭ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤਿਨਿ ਭੇਦੁ ਜਾਤਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੮੫

੨. ਜਬ ਲਗੁ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ ॥

ਗੁਰਮਿਲਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ, ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੀਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੦੦

੩. ਆਵਤ ਹੁਕਮਿ ਬਿਨਾਸ ਹੁਕਮਿ, ਆਗਿਆ ਤਿੰਨ ਨ ਕੋਇ ॥

ਆਵਨ ਜਾਨਾ ਤਿਹ ਮਿਟੈ, ਨਾਨਕ ਜਿਹ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੫੧

ਬਾਣੀ ਬਿਉਰਾ ਪੋਥੀ ਦਸਵੀਂ (੯੭੫-੧੧੦੬)

ਰਾਗ ਦਾ ਨਾਂ	ਪੂਰਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ	ਗਿਣਤੀ	ਸੰਖੇਪ ਮੂਲ ਮੰਤਰ	ਗਿਣਤੀ
ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ	ੴ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖਾ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥	੧	ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥	੫

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ	"	੧	"	੩
ਮਾਰੂ	"	੧	"	੩੬

ਰਾਗ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ (੯੭੫-੯੮੩)

ਕਰਤਾ	ਦੁਪਦੇ	ਤਿਪਦੇ	ਚਉਪਦੇ	ਪੰਚਪਦੇ	ਛੇ ਪਦੇ	ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ	ਸਲੋਕ	ਪਉੜੀਆਂ
ਮਹਲਾ ੪	੩	—	੬	—	—	੬	—	—
ਮਹਲਾ ੫	੮	੧	੧	—	—	੧	—	—

ਰਾਗ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ (੯੮੪-੯੮੮)

ਮਹਲਾ ੪	—	—	੬
ਮਹਲਾ ੫	੩	—	੫
ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ੨	—	—	੧

ਰਾਗ ਮਾਰੂ (੯੮੯-੧੧੦੨)

ਕਰਤਾ	ਦੁਪਦੇ	ਤਿਪਦੇ	ਚਉਪਦੇ	ਪੰਚਪਦੇ	ਛੇ ਪਦੇ	ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ	ਸਲੋਹੇ	ਸਲੋਕ	ਪਉੜੀਆਂ	ਬਾਣੀਆਂ
ਮਹਲਾ ੧	—	੧	੭	੩	੧	੧੧	੨੨	੨੦	—	ਵਾਰ ਮ: ੩
ਮਹਲਾ ੨	—	—	—	—	—	—	—	੧	—	"
ਮਹਲਾ ੩	—	—	੪	੧	—	੧	੨੪	੨੩	੨੨	"
ਮਹਲਾ ੪	—	—	੬	੨	—	—	੨	੩	—	"
ਮਹਲਾ ੫	੯	—	੧੯	੨	—	੬	੧੪	੨	—	"
	—	—	੧	੧	—	੨	—	੬੯	੨੩	ਵਾਰ ਮ: ੫

ਅੰਜੁਲੀ ਅੰਜੁਲੀ ਅੰਜੁਲੀਆਂ

ਮਹਲਾ ੯	੩	—	—	—	—	—	—
--------	---	---	---	---	---	---	---

ਭਗਤ ਬਾਣੀ (੧੧੦੨-੧੧੦੬)

ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ	੩	੨	੫	—	—	੧	—	੧
ਸ੍ਰੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ	—	—	੧	—	—	—	—	—
ਸ੍ਰੀ ਜੈਦੇਵ ਜੀ	੧	—	—	—	—	—	—	—
ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ	੧	੧	—	—	—	—	—	—

ਰਾਗੁ ਨਟ

ਰਾਗ ਨਟ, ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ ਅਤੇ ਗ ਸ੍ਰ ਅਤੇ ਗ ਸ੍ਰ ਵੱਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਰੋਹ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਕਦੀ ਕਦੀ ਕੋਮਲ ਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸ੍ਰ ਮ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਗਾਇਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਹੈ। ਮ ਸ੍ਰ ਗ ਦੀ ਸੰਗਤੀ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹਕੇ ਜੋਰਦਾਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ- ਸ, ਗ, ਮ, ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਗ ਮ' ਆਦਿ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਕਤ ਸ੍ਰ ਸਮੁਦਾਇ ਅਤੇ 'ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਸ ਰੇ ਸ' ਰਾਗ ਵਾਚਕ ਭੀ ਹਨ।

ਆਰੋਹੀ = ਸ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸ

ਅਵਰੋਹੀ = ਸ ਨੀ ਪ ਮ ਰੇ ਸ

ਪਕੜ = ਸ, ਗ, ਮ, ਪ ਗ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ, ਾ।

ਨਟ ਰਾਗ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਨੇਕ ਰਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਯੋਗ ਹੋ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਰੂਪ ਨਿਰਮਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਰੂੜ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਨਟ ਬਿਹਾਗ, ਨਟ ਭੈਰਉ, 'ਕਾਮੋਦ ਨਟ', 'ਕੇਦਾਰ ਨਟ', 'ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ' ਆਦਿ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਸਰੂਪ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਮਾਧਿਅਮ ਕੋਮਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁੱਧ ਸ੍ਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੰਪੂਰਨ-ਸਾਡਵ ਜਾਤੀ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਗਾਇਨ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਤੇ ਕੋਈ ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਾਦੀ ਸ੍ਰ ਮ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ 'ਰੇ' ਆਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਧ ਅਤਿ ਕੋਮਲ। ਪਰੰਤੂ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਹੀ ਠੀਕ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ ਨਟ ਰਾਗ ਬਾਰੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਉਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

“ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤਿ ਦਾ ਸਾਡਵ ਰਾਗ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੱਧਮ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਭ ਸੰਵਾਦੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਗਾਧਾਰ ਅਤੇ ਪੈਵਤ ਬਹੁਤ ਕੋਮਲ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਹੈ:-

ਆਰੋਹੀ- ਸ ਰ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨ ਸ

ਅਵਰੋਹੀ- ਸ ਨ ਧ ਪ ਮ ਰ ਸ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨੰਬਰ ਉਨੀਹਵਾਂ ਹੈ।”

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ ਨਟ ਦਾ ਇਕ ਭੇਦ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧੰ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਮੰ ਉਪਰ ਨਟ ਵਾਂਗੂੰ ਠਹਿਰਾਉ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨ ਦੁਰਲਭ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਨਟ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗ ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖੁੱਸ ਤਾਸੀਰ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋਸ਼ (ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਨਿਰਣੈ, ਖੁਲਾਸਾ ਭੇਦ ਪੁੰਭੇਦ ਦੇ ਹੇਠ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਇਉਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ:-

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਮੇਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੇਹਾ ਕਿ 'ਜਬਲੀਧਰ ਨਟ ਅਉ ਜਲਧਾਰ'

ਹਮੀਰ ਕਲਯਾਨ ਦੇ ਮੇਲ ਕਰ ਕੇ ਨਟ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਹੋਰਨਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਮਤ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਨਾਥ ਮਤ ਵਿਚ ਪੂਰਣ ਸੁਧ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਗਾਰਣਵ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਨਾਟ ਰਾਗ ਦੀ ਰਾਗਣੀ ਮੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਤ ਵਿਚ ਦੀਪਕ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਰਤਨ ਭੰਡਾਰ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਲੱਛਣ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤੇ ਹਨ:-

ਨਟ ਨਰਾਯਣ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਮਾ ਵਾਦੀ ਰੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸਾ ।

ਗਾ ਨੁਵਾਦੀ ਓੜਵੈ ਪ ਮ ਗ ਰ ਸਾ ਸੁਰ ਯੇ ਖਾਸ ਗਾ ।

ਸ ਪ ਸੁਧੰ ਰਿ ਗ ਤੀਬਰੰ ਮਾ ਕੋਮਲੇ ਸੰਧਿਆ ਵਕਤ ।

ਸੰਕਰਾ ਭਰਨੰ 'ਬਿਲਾਵਲ' ਧੁਨ ਔ 'ਮਧਮਾ ਦਕ' ਕਥਤ ॥੧॥

ਭਾ. ਸ. ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ ਰਾਗ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਇਉਂ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

"ਸ੍ਰੀ ਨਟਨਾਰਾਯਣ, ਸੰਗਯਾ- ਸੋਮੇਸ਼੍ਵਰ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਛੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਨਟ, ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤਿ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ, ਸਾਰੇਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰ ਹਨ, ਕਈ ਇਸ ਨੂੰ ਛੀ ਸੁਰ ਦਾ ਰਾਗ ਦਸਕੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਲਾਉਣਾ ਵਰਜਦੇ ਹਨ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਟਨਾਇਕ ਭੀ ਹੈ- "ਨਟਨਾਇਕ ਸੁੱਧਮਲਾਰ ਬਿਲਾਵਲ" (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਟ ਰਾਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਮਾਚ ਠਾਟ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਦ ਵਰਜਿਤ ਹਨ, ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਗਾਂਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਵਰਜਿਤ ਹਨ, ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਗਾਂਧਾਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ, ਰਿਸ਼ਭ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਝਲਕ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਾਦ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸੁੱਧ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਹੈ,

ਆਰੋਹੀ- ਸੁ ਰ ਮ ਪ ਧ ਸ

ਅਵਰੋਹੀ- ਸ ਨਾ ਧ ਪ ਮ ਰ ਸ

(ਲੇਖਕ- ਕ੍ਰ. ਸ. ਅਤੇ ਹ. ਸ.)

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੪
ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੇਰੇ ਮਨ, ਜਪਿ ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮੁ ਹਰੇ ॥ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਦੇਖ ਬਹੁ ਕੀਨੇ, ਸਭ ਪਰਹਰਿ ਪਾਸਿ ਧਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹਿ ਆਰਾਧਹਿ, ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਖਰੇ ॥ ਕਿਲਵਿਖ ਦੇਖ ਗਏ ਸਭ ਨੀਕਰਿ, ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਮੈਲੁ ਹਰੇ ॥੧॥ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਨਰੁ ਨਾਰਾਇਨੁ ਗਾਵਹਿ, ਮੁਖਿ ਬੋਲਹਿ ਨਰ ਨਰਹਰੇ ॥ ਪੰਚਦੇਖ ਅਸਾਧ ਨਗਰ ਮਹਿ, ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਪਲੁ ਦੂਰਿ ਕਰੇ ॥੨॥ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ, ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਹਰੇ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਭ ਜਾਚਉ, ਮੈ ਮੂੜ ਮੁਗਧ ਨਿਸਤਰੇ ॥੩॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਜੀਵਨ, ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਸਰਨਿ ਪਰੇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੁਮਰੀ ਸਰਨਾਈ, ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ਹਰੇ ॥੪॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਪਹਿ, ਆਰਾਧਹਿ, ਜਿਉ, ਗਾਵਹਿ, ਬੋਲਹਿ, ਮਹਿ, ਧਿਆਵਹਿ, ਜਾਚਉ, ਮੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਾਵ ਸਦਾ ਹੀ। ਨਾਮੁ ਹਰੇ=ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ। ਕੋਟਿ=ਕ੍ਰੋੜਾਂ। ਦੇਖ=ਪਾਪ। ਪਰਹਰਿ=ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਪਾਸਿ=(ਇਕ) ਪਾਸੇ। ਧਰੇ=ਰਖ ਦਿੱਤੇ, ਸੁੱਟ ਦਿਤੇ। ਜਪਹਿ=ਜਪਦੇ ਹਨ। ਆਰਾਧਹਿ=ਅਰਾਧਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਨ। ਸੇਵਕ ਭਾਇ=ਸੇਵਕ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਖਰੇ=ਚੰਗੇ। ਕਿਲਬਿਖ=ਪਾਪ। ਨੀਕਰਿ=ਨਿਕਲਾ। ਹਰੇ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।੧। ਨਰੁ ਨਾਰਾਇਨੁ=(ਨਰ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਮੁਖਿ ਬੋਲਹਿ=ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਨਰ ਨਰਹਰੇ='ਨਰ-ਨਰਹਰ' ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ। ਪੰਚ ਦੇਖ=ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ। ਅਸਾਧ=ਨਾ ਸਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ।੨। ਜਾਚਉ=ਮੈਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਮੂੜ ਮੁਗਧ=ਮਰਾ ਮੂਰਖ।੩।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਾਵ ਸਦਾ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ (ਭਾਵ) ਅਨਗਿਣਤ ਪਾਪ ਕੀਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਭ (ਪਾਪ ਹਿਰਦੇ ਚੋਂ) ਦੂਰ ਕਰਕੇ (ਇਕ) ਪਾਸੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ।੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਸੇਵਕ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ (ਉਹ) ਚੰਗੇ (ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਰੇ ਪਾਪ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ) ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੧।

(ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਹਰੇਕ ਖਿਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ (ਗੁਣ) ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੂੰਹੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ

ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ (ਜੋ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਸਹਿਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਸਾਧਣੇ ਬਹੁਤ ਅੱਖੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਨੂੰ (ਨਾਮ) ਇਕ ਖਿਨ ਪਲ ਵਿਚ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਜੋ) ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਮਨੁੱਖ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, (ਉਹ) ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਹਰੇ (ਭਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ)। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ (ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ (ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ, ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ (ਅਨਗਿਣਤ) ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ ਹਨ।੩।

ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਆਸਰੇ! (ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ (ਮੈਂ) ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਨੂੰ ਰਖ ਲਵੋ ਜੀ। ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਹੇ ਹਰੀ! (ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ) ਲਜਿਆ ਰਖ ਲਵੋ ਜੀ।੪।੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਜਪਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਚੋਂ ਪੰਜ ਦੋਖ (ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਅਤੇ ਕਾਮਾਦਿਕਾ) ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤਲੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਜਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ:—

ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ, ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤਰਿਆ ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ, ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰਿਆ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਜਪਿ ਜਨ ਰਾਮੈ ਨਾਮਿ ਰਲੇ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਜਪਿਓ ਗੁਰਬਚਨੀ, ਹਰਿ ਧਾਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਲੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਸੁਆਮੀ, ਜਨ ਜਪਿ ਮਿਲਿ ਸਲਲ ਸਲਲੇ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਮਿਲਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਪਾਇਆ, ਹਮ ਜਨ ਕੈ ਬਲਿ ਬਲਲੇ ॥੧॥ ਪੁਰਖੇਤਮੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਜਨਿ ਗਾਇਓ, ਸਭਿ ਦਾਲਦ ਦੁਖ ਦਲਲੇ ॥ ਵਿਚਿ ਦੇਹੀ ਦੇਖ ਅਸਾਧ ਪੰਚ ਧਾਤੂ, ਹਰਿ ਕੀਏ ਖਿਨ ਪਰਲੇ ॥੨॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ, ਜਿਉ ਦੇਖੈ ਸਸਿ ਕਮਲੇ ॥ ਉਨਵੈ ਘਨੁ ਘਨ ਘਨਿਹਰੁ ਗਰਜੈ, ਮਨਿ ਬਿਗਸੈ ਮੇਰ ਮੁਰਲੇ ॥੩॥ ਹਮਰੈ ਸੁਆਮੀ ਲੋਚ ਹਮ ਲਾਈ, ਹਮ ਜੀਵਹ ਦੇਖਿ ਹਰਿ ਮਿਲੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਅਮਲ ਹਰਿ ਲਾਏ, ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਅਨਦ ਭਲੇ ॥੪॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਜੀਵਹ, ਅਨਦ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਪਿ=ਜਪ ਕੇ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਕ੍ਰਿਪਲੇ=ਕਿਰਪਾ। ਸਲਲ=ਪਾਣੀ। ਸਲਲੇ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਬਲਿ ਬਲਲੇ=ਬਲਿਹਾਰੇ, ਸਦਕੇ।੧। ਪੁਰਖੇਤਮੁ=ਉਤਮ ਪੁਰਖ। ਦਾਲਦ=ਦਲਿੰਦਗ। ਦਲਲੇ=ਦਲੇ

ਗਏ, ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਅਸਾਧ=ਨਾ ਸਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਕਾਬੂ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ। ਪੰਚ ਧਾਤੂ=ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ। ਪਰਲੇ=ਨਾਸ। ੨। ਸਸਿ=ਚੰਦਰਮਾ। ਕਮਲੇ=ਕੋਲ (ਫੁਲ) ਨੂੰ। ਉਨਵੈ=ਝੁਕਦਾ ਹੈ। ਘਨੁ=ਬੱਦਲ। ਘਨ=ਬਹੁਤ। ਘਨਿਹਰੁ=ਬੱਦਲ। ਗਰਜੈ=ਗੱਜਦਾ ਹੈ। ਬਿਗਸੈ=ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰ ਮੁਰਲੇ=ਪੈਲਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੋਗੜ। ਲੋਚ=ਤਾਪ। ਹਮ ਜੀਵਹ=ਅਸੀਂ ਜੀਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਅਮਲ=ਨਸਾ। ਭਲੇ=ਚੰਗੇ ਸੋਹਣੇ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ) ਜਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜਾ ਰਲੇ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ) ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਜਨ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ (ਇਉਂ ਉਸ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ) ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ (ਇਕ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ (ਜਨਾਂ ਨਾਲ) ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ (ਨਾਮ) ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ (ਸੰਤ) ਜਨਾ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਤੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ੧।

(ਜਿਸ) ਹਰੀ ਜਨ ਨੇ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਜਸ) ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦਲਿਦਰ ਚਲੇ ਗਏ ਭਾਵ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। (ਮਨੁੱਖੀ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਜੇ) ਪੰਜ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਔਖੇ ਸਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ ਵਸਦੇ ਹਨ (ਓਹ) ਹਰੀ ਨੇ (ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਚੋਂ) ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ੨।

ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ (ਜਨਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ) ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ (ਜਦੋਂ ਘਣਾ) ਬਦਲ ਝੁਕਦਾ (ਤੇ) ਗਜ਼ਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਮੇਰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਚ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਾਇਲਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ (ਆਪਣੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ) ਲੋਚਾ (ਚਾਹਨਾ) ਲਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਹੇ ਹਰੀ! (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ) ਨਸਾ ਲਾਇਆ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ) ਮੇਲੇ (ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ) ਸੋਹਣੇ ਅਨੰਦ (ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਰਹੀਏ)। ੪। ੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਖੇੜਾ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਖੇ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਇਓ, ਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਪਖੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਉਤਮ ਜਗੰਨਾਥ ਜਗਦੀਸੁਰ, ਹਮ ਪਾਪੀ ਸਰਨਿ ਰਖੇ ॥ ਤੁਮ ਵਡਪੁਰਖ ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ, ਹਰਿ ਦੀਓ

ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੇ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ:—

ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦੀ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ ਗਈ ਸੰਕਾ ਤੂਟਿ ॥

ਦੁਖ ਅਨੇਗਾ ਤੈ ਬਿਨਾਸੇ ਪਾਪ ਗਏ ਨਿਖੁਟਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੦੨

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਨਿੰਮ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਭਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੇਸਟ ਗੁਣ ਆ ਵਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸੁਗੰਧਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਹੈ:—

ਜੇ ਜੇ ਸੰਗਿ ਮਿਲੇ ਸਾਧੂ ਕੈ, ਤੇ ਤੇ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤਾ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਾ ਕੇ ਵਡਭਾਗਾ, ਤਿਨ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤਾ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੧੭

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਮ ਰੰਗੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਗਦੀਸੁਰਿ, ਹਰਿ ਧਿਆਇਓ ਜਨ ਪਗਿ ਲਗੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਭੂਲ ਚੂਕ ਹਮ, ਅਬ ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨਗੇ ॥ ਤੁਮ ਸਰਣਾਗਤਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਸੁਆਮੀ, ਹਮ ਰਾਖਹੁ ਵਡ ਪਾਪਗੇ ॥੧॥ ਤੁਮਰੀ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਕੇ ਕੇ ਨ ਉਧਰਿਓ, ਪ੍ਰਭ ਕੀਏ ਪਤਿਤ ਪਵਗੇ ॥ ਗੁਨਗਾਵਤ ਛੀਪਾ ਦੁਸਟਾਰਿਓ, ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖੀ ਪੈਜ ਜਨਗੇ ॥੨॥ ਜੇ ਤੁਮਰੇ ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ, ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਤਿਨਗੇ ॥ ਭਵਨ ਭਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕੀਏ, ਜਹ ਧੂਰਿ ਪਰੀ ਜਨ ਪਗੇ ॥੩॥ ਤੁਮਰੇ ਗੁਨ ਪ੍ਰਭ ਕਹਿ ਨ ਸਕਹੁ ਹਮ, ਤੁਮ ਵਡ ਵਡ ਪੁਰਖ ਵਡਗੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭ ਧਾਰਹੁ, ਹਮ ਸੇਵਹੁ ਤੁਮ ਜਨ ਪਗੇ ॥੪॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗਾਵਹਿ, ਹਉ, ਜਹ, ਸਕਹਿ, ਸੇਵਹੁ ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਪਾਪਗੇ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਪਾਪੱਗੇ' ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 'ਪਵਗੇ' ਨੂੰ 'ਪਵੱਗੇ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਾਮ ਰੰਗੇ=ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ। ਜਗਦੀਸੁਰਿ=ਜਗਤ ਦੇ ਈਸ਼ਵਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਜਨ ਪਗਿ+(ਸੰਤ) ਜਨਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ। ਭੂਲ ਚੂਕ=ਭੁੱਲਾਂ ਚੁੱਕਾਂ, ਗ਼ਲਤੀਆਂ। ਸਰਨਗੇ=ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ। ਪਾਪਗੇ=ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ। ਪਵਗੇ=ਪਾਵਨ, ਪਵਿੱਤਰ। ਛੀਪਾ=(ਨਾਮਦੇਵ) ਛੀਬਾ। ਦੁਸਟਾਰਿਓ=ਦੁਸ਼ਟ ਆਖ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਤਿਨਗੇ=ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਭਵਨ=ਘਰ, ਅਸਥਾਨ। ਜਹ=ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ। ਧੂਰਿ ਪਰੀ=(ਚਰਨ) ਧੂੜ ਪਈ। ਜਨ ਪਗੇ=ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ (ਚਰਨਾਂ) ਦੀ। ਕਹਿ ਨ ਸਕਹੁ ਹਮ=ਅਸੀਂ ਆਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਹਮ ਸੇਵਹੁ=ਅਸੀਂ ਸੇਵੀਏ। ਪਗੇ=ਪੈਰ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਪਿਆਰ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ। (ਜਿਸ ਉਤੇ) ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਨੇ

(ਆਪ) ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ (ਉਸ ਨੇ ਸੰਤ) ਜਨਾ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਪਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਅਸੀਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਭੁੱਲਾਂ ਚੁੱਕਾਂ (ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦੇ) ਹੁਣ (ਆਪ) ਮਾਲਕ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਗਏ ਹਾਂ। ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, (ਸੋ) ਅਸਾਂ ਮਹਾਨ ਪਾਪੀਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ। ੧।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਗਤ ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਤਰਿਆ? ਤੁਸਾਂ (ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ) ਪਾਪੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। (ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ) ਛੀਬਾ (ਜਿਸ ਨੂੰ) ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆਂ (ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ) ਦੁਸ਼ਟ ਕਹਿ ਕੇ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਸੀ (ਪਰ ਆਪ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖ ਲਈ। ੨।

ਹੇ ਮਾਲਕ! ਜੇ (ਮਨੁੱਖ) ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਤੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ (ਸੰਤ) ਜਨਾ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਪੈ ਗਈ, ਓਥੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਸਭ ਥਾਂ (ਤੁਸਾਂ) ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ੩।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਅਸੀਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ (ਭਾਵ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ) ਹੋ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਆਪਣੇ) ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਤੇ (ਇਹ) ਮਿਹਰ ਕਰਨਾ (ਤਾਂ ਜੋ) ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ (ਤੇਰੇ) ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕੀਏ। ੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਸ ਉਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨਾ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮਦੇਵ ਵਾਂਗੂ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉਸ ਸੇਵਕ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਹੈ:—

ਖੜ੍ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਿਠਿ ਦੇ ਛੋਡੇ, ਹਰਿ ਨਾਮਦੇਉ ਲੀਆ ਮੁਖਿ ਲਾਇ॥ [ਪੰਨਾ ੭੩੩

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਲੀ ਪੰਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹੋ ਹੀ ਦਇਆ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮੰਗੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਸੇਵਦੇ ਰਹੀਏ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨੇ ॥ ਜਗੰਨਾਥਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਤਿ ਧਾਰੀ, ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਬਨੇ ॥੧॥ ਪਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਜਸੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਇਓ, ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸੁਨੇ ॥ ਕਿਲਬਿਖ ਪਾਪ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕਾਟੇ, ਜਿਵ ਖੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨਿ ਲੁਨੇ ॥੧॥ ਤੁਮਰੀ ਉਪਮਾ ਤੁਮਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਹੁ, ਹਮ ਕਹਿ ਨ ਸਕਹੁ ਹਰਿ ਗੁਨੇ ॥ ਜੈਸੇ ਤੁਮ ਤੈਸੇ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਹੀ, ਗੁਨ ਜਾਨਹੁ ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ॥੨॥ ਮਾਇਆ ਫਾਸ ਬੰਧ ਬਹੁ ਬੰਧੇ, ਹਰਿ ਜਪਿਓ ਖੁਲ ਖੁਲਨੇ ॥ ਜਿਉ ਜਲ ਕੁੰਚਰੁ ਤਦੁਐ ਬਾਂਧਿਓ, ਹਰਿ ਚੇਤਿਓ ਮੋਖ ਮੁਖਨੇ ॥੩॥ ਸੁਆਮੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ, ਤੁਮ ਖੋਜਹੁ ਜੁਗ ਜੁਗਨੇ ॥ ਤੁਮਰੀ ਥਾਹ ਪਾਈ ਨਹੀ ਪਾਵੈ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਵਡਨੇ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਉਪਮਾਂ, ਸਕਹ, ਜਾਨਹੁ, ਤੰਦੂਐ, ਨਹੀਂ।

ਨੋਟ— ਸਾਰੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਪਦ ਨਾਸਕੀ ਹਨ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨੇ=ਮਨ ਵਿਚ। ਜਗੰਨਾਥਿ=ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ। ਪ੍ਰਭਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਧਾਰੀ=ਕੀਤੀ। ਮਤਿ=ਮਤ ਵਿਚ। ਨਾਮ ਬਨੇ=ਨਾਮ ਦੀ (ਸੋਭਾ) ਬਣੀ। ਉਪਦੇਸਿ=ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਗੁਰ ਸੁਨੇ=ਗੁਰੂ ਦਾ (ਉਪਦੇਸ਼) ਸੁਣ ਕੇ। ਕਿਲਬਿਖ=ਪਾਪ। ਜਿਵ=ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਕ੍ਰਿਸਾਨਿ=ਕਿਰਸਾਨ ਨੇ। ਲੁਨੇ=ਕੱਟੇ। ਕਹਿ ਨ ਸਕਹਿ=ਕਹਿ ਕੇ (ਬਿਆਨ) ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਾਨਹੁ=ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਫਾਸ=ਫਾਹੀਆਂ। ਬੰਧ=ਬੰਧਨ। ਖੁਲ ਖੁਲਨੇ=ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਕੁੰਚਰੁ=ਹਾਥੀ। ਤਦੂਐ=ਤੰਦੂਏ ਨੇ। ਮੇਖ ਮੁਖਨੇ=ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਜੁਗ ਜੁਗਨੇ=ਜੁੱਗਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਤੋਂ। ਥਾਹ=ਝੰਘਾਈ ਦੀ। ਵਡਨੇ=ਵੱਡੇ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ (ਭਾਵ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ) ਜਪ। (ਜਿਸ ਜੀਵ ਉਤੇ) ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ (ਉਸ ਦੀ) ਮਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਦੇ (ਰੰਗ) ਬਣ ਗਏ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਹਰੀ ਜਨਾ ਨੇ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਪਣ) ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਰੋਲ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ 'ਹਰੀ ਹਰੀ' ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ (ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਰਸਾਨ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਖੇਤ ਕਟੇ।੧।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਸੀਂ (ਆਪਣੀ) ਵਡਿਆਈ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਹੇ ਹਰੀ! ਅਸੀਂ (ਜੀਵ) ਤੇਰੇ (ਸਾਰੇ) ਗੁਣ ਕਹਿ ਕੇ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਹੋ (ਭਾਵ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ), ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪਣੇ ਗੁਣ (ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ) ਜਾਣਦੇ ਹੋ।੨।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਮਾਇਆ (ਮੋਹ ਦੀਆਂ) ਫਾਹੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ, (ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੈਂ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪਿਆ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤੰਦੂਏ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ (ਅਤੇ ਉਸ ਹਾਥੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ) ਯਾਦ ਕੀਤਾ (ਸਿਮਰਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਗਈ।੩।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ! ਹੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ! ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ (ਤੁਹਾਡੇ ਭਗਤ) ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੋਜਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਤੇਰੀ ਝੰਘਾਈ ਦੀ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾਈ (ਅਤੇ) ਨਾ ਕੋਈ (ਹੋਰ ਥਾਹ) ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।੪।੫।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬੇਸੁਮਾਰ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਮੰਨ ਕੇ ਭਾਵ ਨਾਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਜੀਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਨੇ ਹੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟਣੀ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕਟੇ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ

ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਹਾਥੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:—

੧) ਗਜ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਿਓ ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ, ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਬਿਸਰਾਵਉ॥ [ਪੰਨਾ ੨੧੬

੨) ਗਜ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟੀ ਛਿਨਹੂ ਮਹਿ, ਜਬਹੀ ਰਾਮੁ ਬਖਾਨੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੩੦

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨਣ ਦੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਕਲਿ ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਵਣੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਇਆਲਿ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭ ਧਾਰੀ, ਲਗਿ ਸਤਿਗੁਰ ਹਰਿ ਜਪਣੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਤੁਮ ਵਡ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਸੁਆਮੀ, ਸਭਿ ਧਿਆਵਹਿ ਹਰਿ ਰੁੜਣੇ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਤੁਮਰੇ ਵਡ ਕਟਾਖ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣੇ ॥੧॥ ਇਹੁ ਪਰਪੰਚੁ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ, ਸਭੁ ਜਗ ਜੀਵਨੁ ਜੁਗਣੇ ॥ ਜਿਉ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਉਠਹਿ ਬਹੁ ਲਹਰੀ, ਮਿਲਿ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸਮਣੇ ॥੨॥ ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀਆ ਸੁ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨਹੁ, ਹਮ ਨਹ ਜਾਣੀ ਹਰਿ ਗਹਣੇ ॥ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਕਉ ਰਿਦ ਉਸਤਤਿ ਧਾਰਹੁ, ਹਮ ਕਰਹ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰਣੇ ॥੩॥ ਤੁਮ ਜਲਨਿਧਿ ਹਰਿ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ, ਜੇ ਸੇਵੈ ਸਭ ਫਲਣੇ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਾਛੈ, ਹਰਿ ਦੇਵਹੁ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਣੇ ॥੪॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਧਿਆਵਹਿ, ਉਠਹਿ, ਲਹਰੀ, ਜਾਨਹੁ, ਨਹ, ਕਰਹ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਲਿ=ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ। ਕੀਰਤਿ=(ਹਰੀ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ਪ੍ਰਵਣੇ=ਪਰਵਾਣ। ਦਇਆਲਿ=ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਪ੍ਰਭ) ਨੇ। ਧਾਰੀ=ਕੀਤੀ। ਲਗਿ=ਲਗ ਕੇ, ਜੁੜ ਕੇ। ਰੁੜਣੇ=ਰੂੜੇ, ਸੁੰਦਰ। ਵਡੇ ਕਟਾਖ=ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਪਰਪੰਚੁ=ਜਗਤ, ਰਚਨਾ। ਜੁਗਣੇ=ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਲਲੈ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਉਠਹਿ=ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਲਹਰੀ=ਲਹਰਾਂ। ਮਿਲਿ ਸਲਲੈ=ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ। ਸਲਲ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ (ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ)।੨। ਗਹਣੇ=ਝੁੰਘਾਈ।੩। ਜਲਨਿਧਿ=ਪਾਣੀ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਭਾਵ ਸਮੁੰਦਰ। ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ=ਉਹ ਝੀਲ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹੀਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚੋਂ ਮੋਤੀ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਮਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਫਲਣੇ=ਸਾਰੇ ਫਲ। ਬਾਛੈ=ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਣੇ=ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ।੪।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਹੀ (ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ) ਪਰਵਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਜੀਵ ਉਤੇ) ਹਰੀ ਦਇਆਲੂ ਨੇ ਦਇਆ ਕੀਤੀ (ਉਸ ਨੇ ਹੀ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ (ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ) ਲਗ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ।੧।ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਹਰੀ! ਤੁਸੀਂ ਵਡੇ, ਅਪਹੁੰਚ ਮਾਲਕ ਹੋ, (ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪ) ਸੁੰਦਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਹਰੀ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤੇਰੀ ਵਡੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਉਹ (ਜੀਵ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਤੇਰਾ ਨਾਮ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।੧।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਇਹ (ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਦਾ) ਪਸਾਰਾ ਸੁਆਮੀ ਨੇ (ਆਪ) ਕੀਤਾ ਹੈ (ਜੋ) ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਚੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ ਲਹਿਰਾਂ) ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਫਿਰ ਉਸ) ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।੨।

ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ (ਪਰਪੈਚ ਤੁਸਾਂ ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ (ਆਪ) ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਅਸੀਂ (ਅਲਪਗ ਜੀਵ) ਤੇਰੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ। (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਅਸਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਤੁਸੀਂ) ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖੇ (ਤਾਂ ਜੋ) ਅਸੀਂ (ਆਪ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ।੩।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੁਸੀਂ ਜਲ ਦਾ ਭੰਡਾਰ (ਸਮੁੰਦਰ) ਹੋ, ਤੁਸੀਂ (ਮੋਤੀਆਂ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ) ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਹੋ, ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਤੁਹਾਡੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸਾਰੇ (ਅਨਮੋਲ) ਫਲ (ਪਦਾਰਥ) ਮਿਲਦੇ ਹਨ। (ਤੇਰਾ) ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਹਰੀ ਹਰੀ ਹਰੀ (ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਦਾਤਿ) ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਇਹ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ) ਦਿਉ ਜੀ।੪।੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਉਹ ਹਰੀ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਤੇ ਦਇਆਲੂ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਸਮਝ ਕੇ 'ਹਮ ਕਰਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਣੇ' ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਉਸ ਜਲ-ਨਿਧਿ, ਮਾਨ-ਸਰੋਵਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੇਵਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਮੋਲਕ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੪ ਪੜਤਾਲ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਸੇਵ ਸਫਲ ਹਰਿ ਘਾਲ ॥ ਲੇ ਗੁਰ ਪਗ ਰੇਨ ਰਵਾਲ ॥ ਸਭਿ ਦਾਲਿਦ ਭੰਜਿ, ਦੁਖ ਦਾਲ ॥ ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਹੋ, ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਗ੍ਰਿਹੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰਿਓ, ਹਰਿ ਰੰਗ ਰੰਗ ਮਹਲ ਬੇਅੰਤ, ਲਾਲ ਲਾਲ ਹਰਿ ਲਾਲ ॥ ਹਰਿ ਆਪਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ, ਆਪਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਇਓ, ਹਮ ਹਰਿ ਕੀ ਗੁਰ ਕੀਈ ਹੈ ਬਸੀਠੀ, ਹਮ ਹਰਿ ਦੇਖੇ, ਭਈ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ, ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥੧॥ ਹਰਿ ਆਵਤੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਗੁਰਿ ਪਾਈ, ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਨਦੇ ਆਨੰਦ ਭਏ, ਹਰਿ ਆਵਤੇ ਸੁਨੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਹਰਿ ਲਾਲ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਿਲੇ, ਭਏ ਗਲਤਾਨ ਹਾਲ, ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥੨॥੧॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਫਲ=ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਘਾਲ=ਕਮਾਈ। ਲੇ=ਲੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ। ਗੁਰ ਪਗ ਰੇਨ ਰਵਾਲ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ। ਦਾਲਿਦ=ਦਲਿੰਦਰ। ਭੰਜਿ=ਨਾਸ ਕਰ ਲੈ। ਦੁਖ ਦਾਲ=ਦੁਖ ਦਲ ਦੇਣ

(ਨਾਸ ਕਰਨ) ਵਾਲੀ। ਹੇ ਹੇ ਹੋ=ਹੇ (ਮਨ)। ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਹਾਲ (ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ)। ਗਿਰੁ=ਘਰ ਭਾਵ ਸਰੀਰ। ਰੰਗ ਮਹਲ=ਆਨੰਦ ਭਵਨ, ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਨਣ ਲਈ ਘਰ। ਕੀਈ=ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਸੀਠੀ=ਵਿਚੋਲਾਪਨ, ਵਕਾਲਤ। ਗੁਰਿ ਪਾਈ=ਗੁਰੂ ਨੇ (ਦਸ) ਪਾਈ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਆਨਦੋ ਆਨੰਦ=ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਲਾਲ=ਸੋਹਣੇ, ਪਿਆਰੇ। ਗਲਤਾਨ ਹਾਲ=ਮਸਤ ਹਾਲਤ ਵਾਲੇ। ੨।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ, (ਇਹ) ਘਾਲ (ਕਮਾਈ) ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾ ਲੈ। (ਇਹ ਧੂੜ) ਸਾਰੇ ਦਲਿੰਦਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਹੇ ਮਨ! ਹਰੀ ਦੀ (ਮਿਹਰ ਦੀ) ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ (ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ) ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਸਰੀਰ) ਹਰੀ ਦਾ ਘਰ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਇਸ ਨੂੰ) ਹਾਰਿਆ-ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਹੈ। (ਉਸ) ਬੇਅੰਤ ਅਤਿ ਸੋਹਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਮਹਿਲ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਓਹ ਹਰੀ) ਆਪ ਹੀ (ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਕੀਲੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ (ਉਸ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਾਲ (ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਆਰੇ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ) ਤਦੋਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ, ਆਨੰਦ ਹੀ ਆਨੰਦ (ਭਾਵ ਹਰ ਪਾਸੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਖੇਡੇ) ਹੋ ਗਏ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਨੂੰ (ਜਦੋਂ) ਹਰੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲੇ (ਫਿਰ) ਮਸਤ ਹਾਲ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ, ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਏ। ੨। ੧। ੭।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜੀਵਨ-ਕਮਾਈ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ:-

ਹਰਿ ਕੀ ਤੁਮ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ, ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਨ ਕੋਇ ਜੀ ॥

ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਨਹੁ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਈਐ,

ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ ਜਨਮੁ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ਜੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੯੦

ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਆਪ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਗੁਰੂ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਮਨ ਤਨ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਨਿਰੋਲ ਖੇਡੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮਨ, ਮਿਲੁ ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ ਸੁਭਵੰਤੀ ॥ ਸੁਨਿ, ਅਕਥਕਥਾ
ਸੁਖਵੰਤੀ ॥ ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ ਪਾਪ ਲਹੰਤੀ ॥ ਹਰਿ ਹੇ ਹੇ ਹੇ ਲਿਖਤੁ ਲਿਖੰਤੀ
॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚਿ ਉਤਮ, ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਕਥਾ ਭਜੰਤੀ
॥ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਸੁਣੀ, ਮਨੀ ਹੈ ਜਿਨਿ ਜਨਿ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ ਹਉ ਕੁਰਬਾਨੰਤੀ ॥੧॥
ਹਰਿ ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਾ ਜਿਨਿ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਸਭ ਭੂਖ ਲਹੰਤੀ ॥ ਨਾਨਕ
ਜਨ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਿ ਤ੍ਰਿਪਤੇ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹੋਵੰਤੀ ॥੨॥੨॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨ=ਹੋ ਮਨ। ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ=ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ਸੁਭਵੰਤੀ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ (ਗੁਣ) ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਅਕਥ ਕਥਾ=ਨਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਕਥਾ। ਸੁਖਵੰਤੀ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਲਹੰਤੀ=ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੀ, ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਲਿਖਤੁ=ਲੇਖ। ਲਿਖੰਤੀ=ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ।੧। ਕੀਰਤਿ=ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ਭਜੰਤੀ=ਉਚਾਰਦੀ। ਜਿਨਿ ਜਨਿ=ਜਿਸ ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੇ। ਮਨੀ=ਮੰਨੀ ਹੈ। ਕੁਰਬਾਨੰਤੀ=ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਲਹੰਤੀ=ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਪਤੇ=ਰੱਜ ਗਏ। ਜਪਿ=ਜਪ ਕੇ। ਹੋਵੰਤੀ=ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੨।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮਨ! ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ, (ਇਹ ਸੰਗਤ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ (ਗੁਣ) ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਹੇ ਮਨ!) ਅਕਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਥਾ (ਜੋ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, (ਉਹ ਕਥਾ) ਸੁਣ, (ਉਹ ਕਥਾ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਮਨ! (ਇਹ ਕਥਾ ਉਸ ਨੂੰ) ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਲੇਖ) ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਟੁਰਨ ਵਾਲੀ ਮਤਿ (ਅਕਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਦੀ) ਕਥਾ ਉਚਾਰਦੀ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ (ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਨੀ) ਉਤਮ ਕੰਮ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ (ਕਥਾ) ਸੁਣੀ ਤੇ ਮੰਨੀ ਹੈ, ਉਸ ਜਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ (ਸਦਕੇ) ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਅਕਥ ਕਥਾ ਦਾ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਰਸ ਚੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸਾਰੀ ਭੂਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਾਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ) ਰੱਜ ਗਏ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਸ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ (ਜੀਵ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ (ਰੂਪ) ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੨।੨।੮।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਹਰੀ ਦੀ ਕਥਾ ਅਕਥ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਅਕਥਾ ਹਰਿ ਅਕਥ ਕਥਾ, ਕਿਛੁ ਜਾਇ ਨ ਜਾਣੀ ਰਾਮ॥

[ਪੰਨਾ ੪੫੩

ਕਥਾ ਸੁਭਵੰਤੀ ਤੇ ਸੁਖਵੰਤੀ ਹੈ। 'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ:—

ਸਭ ਤੇ ਉਤਮ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਦਰਦ ਦੁਖ ਲਥਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੬੫

ਸੋ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਚੱਖਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੱਖਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਕੇਵਲ ਰਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਕੋਈ ਆਨਿ ਸੁਨਾਵੈ, ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਗਾਲ ॥ ਤਿਸ ਕਉ,
ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਾਲ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਹੈ ਭਲ ਭਾਲ ॥ ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਹੋ, ਮੇਲਿ
ਨਿਹਾਲ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਗੁਰ ਸੰਤਿ ਬਤਾਇਓ, ਗੁਰ ਚਾਲ
ਦਿਖਾਈ ਹਰਿ ਚਾਲ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਚੁਕਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਗੁਰਸਿਖਹੁ, ਨਿਹਕਪਟ
ਕਮਾਵਹੁ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਘਾਲ, ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥੧॥ ਤੇ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ
ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਭਾਏ, ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨਿਓ ਮੇਰਾ ਨਾਲਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ
ਮਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਨੀ, ਹਰਿ ਦੇਖਿ ਨਿਕਟਿ ਹਦੂਰਿ, ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ, ਨਿਹਾਲ
ਨਿਹਾਲ ॥੨॥੩॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਨਿ=ਆਣ ਕੇ, ਲਿਆ ਕੇ। ਗਾਲ=ਗੱਲ। ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਾਲ=ਬਲਹਾਰੇ, ਸਦਕੇ।
ਭਲ ਭਾਲ=ਬਹੁਤ ਭਲਾ (ਪੁਰਸ਼)। ਮੇਲਿ=ਮਿਲਾ ਕੇ। ਨਿਹਾਲ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਗੁਰ ਸੰਤਿ=ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਨੇ।
ਚਾਲ=ਰਹੁਰੀਤੀ, ਮਰਯਾਦਾ। ਕਪਟ=ਖੇਟਾਪਨ, ਛਲ। ਚੁਕਾਵਹੁ=ਦੂਰ ਕਰੋ। ਨਿਹਕਪਟ=ਛੱਲ, ਕਪਟ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ। ਘਾਲ=ਮਿਹਨਤ, ਕਮਾਈ। ਭਾਏ=ਚੰਗੇ ਲਗੇ।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ! ਮੈਨੂੰ) ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ) ਹਰੀ ਦੀ ਗਲ ਬਾਤ ਆ ਕੇ ਸੁਣਾਵੇ, ਮੈਂ ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਤੋਂ
ਬਲਹਾਰੇ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ। ਉਹ ਰਬ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਬਹੁਤ ਭਲਾ (ਪੁਰਸ਼) ਹੈ। (ਉਹ) ਹਰੀ (ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ)
ਮਿਲਾ ਕੇ (ਅਨਗਿਣਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ) ਨਿਹਾਲ (ਕਰਦਾ ਹੈ)।੧॥ਰਹਾਉ॥

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੇ (ਮਾਰਗ
ਤੇ) ਚਲਣ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਹੋ ਗੁਰਸਿਖੋ! (ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਵਲਛਲ ਦੂਰ ਕਰੋ (ਅਤੇ)
ਛਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ (ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ) ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੋ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ)
ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।੧॥

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਉਹ ਗੁਰਸਿਖ ਮੇਰੇ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ (ਪਿਆਰੇ) ਲਗੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ (ਵਸਦਾ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਇਹ) ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ
ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਵੇਖ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ (ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਂਦਾ ਰਹੁ)।੨॥੩॥੯॥

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦਾ ਵਰਣਨ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸੁਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:-

ੳ) ਹਉ ਮਨੁ ਅਰਪੀ ਸਭੁ ਤਨੁ ਅਰਪੀ, ਅਰਪੀ ਸਭਿ ਦੇਸਾ ॥

ਹਉ ਸਿਰੁ ਅਰਪੀ ਤਿਸੁ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਇ ਸਦੇਸਾ॥

[ਪੰਨਾ ੨੪੭

ਅ) ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ, ਕੋ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਆਖੈ ਆਇ ॥

ਤਿਸੁ ਦੇਵਾ ਮਨੁ ਆਪਣਾ, ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਪਾਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੫੯

ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਦੇਸ਼ ਇਹੋ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਛਲ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ:-

ਛੋਡਹੁ ਕਪਟੁ ਹੋਇ ਨਿਰਵੈਰਾ, ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗਿ ਨਿਹਾਰੇ ॥

ਸਚੁ ਧਨੁ ਵਣਜਹੁ ਸਚੁ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ, ਕਬਹੂ ਨ ਆਵਹੁ ਹਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੨੦

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖੇ! ਪਿਆਰਿਓ! ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰੋ। ਅਜਿਹੀ ਘਾਲ ਹੀ ਸਾਈਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਥਾਇਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬੇਬੇਰੀ ਹੈ ਪਰ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਭਾਰੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰਲਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਤੇ ਚਿਹਰਾ-ਮੁਹਰਾ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:-

ਹਮਰੀ ਮੁਦ੍ਰ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ, ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਦੁਸਟ ਦੁਸਟਾਰੀ ॥

ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹੁ ਸੁਆਮੀ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੨੮

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੫

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਮ, ਹਉ ਕਿਆ ਜਾਨਾ ਕਿਆ ਭਾਵੈ ॥ ਮਨਿ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਦਰਸਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋਈ ਗਿਆਨੀ, ਸੋਈ ਜਨੁ ਤੇਰਾ, ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਰੁਚ ਆਵੈ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਜਿਸੁ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ, ਸੋ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੁਧੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ੧ ॥ ਕਵਨ ਜੋਗ ਕਵਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨਾ, ਕਵਨ ਗੁਨੀ ਰੀਝਾਵੈ ॥ ਸੋਈ ਜਨੁ ਸੋਈ ਨਿਜਭਗਤਾ, ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਰੰਗੁ ਲਾਵੈ ॥ ਸਾਈ ਮਤਿ ਸਾਈ ਬੁਧਿ ਸਿਆਨਪ, ਜਿਤੁ ਨਿਮਖ ਨ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰਾਵੈ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਲਗਿ ਏਹੁ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ, ਹਰਿ ਗੁਨ ਸਦਹੀ ਗਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਦੇਖਿਓ ਅਚਰਜੁ ਮਹਾ ਮੰਗਲ ਰੂਪ, ਕਿਛੁ ਆਨ ਨਹੀ ਦਿਸਟਾਵੈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੋਰਚਾ ਗੁਰਿ ਲਾਹਿਓ, ਤਹ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਕਹ ਆਵੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਉ, ਜਾਨਾ, ਮਹਾਂ, ਨਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਹਉ=ਮੈਂ। ਕਿਆ ਜਾਨਾ=ਕੀ ਜਾਣਾਂ? ਭਾਵ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਦਰਸਾਵੈ=ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ। ਰੁਚ=ਰੁਚੀ, ਖੁਸ਼ੀ। ਬਿਧਾਤੇ=ਹੋ ਸਿਰਜਣਹਾਰ!। ਰੀਝਾਵੈ=ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਜੁ

ਭਗਤਾ=ਆਪਣਾ ਭਗਤ। ਰੰਗ ਲਾਵੈ=(ਨਾਮ ਦਾ) ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਰੂਪ=ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ। ਆਨ=ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ=ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਮੋਰਚਾ=ਜੰਗਾਲ (ਮਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ)। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਲਾਹਿਓ=ਲਾਹਿਆ, ਉਤਾਰਿਆ। ਤਹ=ਉਥੇ। ਕਹ=ਕਿਥੇ?।

ਅਰਥ: ਹੇ ਰਾਮ! ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ? (ਪਰ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ (ਚਾਹਨਾ) ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਓਹ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ (ਅਤੇ) ਓਹੀ ਤੇਰਾ ਸੇਵਕ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਤੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ! ਜਿਸ ਉਤੇ (ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਸਦਾ ਸਦਾ (ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਤੈਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ (ਸਿਮਰਦਾ) ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅਥਵਾ ਮਿਲਣ ਦੇ) ਕਿਹੜੇ ਸਾਧਨ ਹਨ? ਕਿਹੜੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਹਨ? ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?। (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਓਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਦਾਸ ਹੈ, ਓਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਭਗਤ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ) ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਓਹੀ ਮਤਿ, ਬੁਧੀ ਤੇ ਓਹੀ ਸਿਆਣਪ (ਚੰਗੀ ਹੈ) ਜਿਸ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਨਿਮਖ ਮਾਤਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੇ) ਸੰਤ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਇਹ (ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਰੂਪੀ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ (ਓਹ) ਸਦਾ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੇ) ਵਿਸਮਾਦ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ (ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੰਗ) ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਨਾਨਕ! ਆਖ, ਗੁਰੂ ਨੇ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ) ਜੰਗਾਲ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਗਰਭ ਜੋਨ ਵਿਚ ਕਿਥੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਉਹ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੪।੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਹਠ-ਜੋਗ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਫੋਕਟ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਨਾਮ-ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲੀ ਵਸਤੂ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਜੋ "ਇਕ ਘੜੀ ਨ ਮਿਲਤੇ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗੁ ਹੋਤਾ" ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਜੀਵ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ। ਪਰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਭਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਿਆਂ ਮਨ ਤੋਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਜੰਗਾਲ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਸੀਸੇ ਵਾਂਗੂੰ ਲਿਸ਼ਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਜੀਵ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤ ਚਿੰਤ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੋਰਚਾ ਗੁਰਿ ਲਾਹਿਓ, ਤਹ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਕਹ ਆਵੈ" ਭਾਵ ਆਵਾਗਉਣ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਉਲਾਹਨੇ, ਮੈ ਕਾਹੂ ਨ ਦੀਓ ॥ ਮਨ ਮੀਠ ਤੁਹਾਰੇ
ਕੀਓ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਗਿਆ ਮਾਨਿ ਜਾਨਿ ਸੁਖ ਪਾਇਆ, ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਨਾਮੁ
ਤੁਹਾਰੇ ਜੀਓ ॥ ਈਹਾ ਉਹਾ ਹਰਿ ਤੁਮਹੀ ਤੁਮਹੀ, ਇਹੁ ਗੁਰ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜੀਓ
॥੧॥ ਜਬ ਤੇ ਜਾਨਿ ਪਾਈ ਏਹ ਬਾਤਾ, ਤਬ ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਸਭ ਥੀਓ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ
ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸਿਓ, ਆਨ ਨਾਹੀ ਰੇ ਬੀਓ ॥੨॥੧॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਈਹਾ, ਉਹਾ, ਨਾਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਲਾਹਨੇ=ਉਲਾਂਭਾ, ਗਿਲਾ, ਸਿਕਵਾ। ਕਾਹੂ=ਕਿਸੇ ਨੂੰ। ਮੀਠ=ਮਿਠਾ, ਪਿਆਰਾ।
ਆਗਿਆ=ਹੁਕਮ, ਰਜਾ। ਮਾਨਿ=ਮੰਨ ਕੇ। ਜਾਨਿ=(ਸਮਝ) ਕੇ। ਜੀਉ=ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ। ਈਹਾ ਉਹਾ=ਇਥੇ ਉਥੇ,
ਭਾਵ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਗੁਰ ਤੇ=ਗੁਰੂ ਤੋਂ (ਪਾਸੋਂ)। ਮੰਤ੍ਰੁ=ਉਪਦੇਸ਼। ਦ੍ਰਿੜੀਓ=ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।੧।
ਜਾਨਿ ਪਾਈ=ਸਮਝ ਪਈ ਹੈ, ਸੋਝੀ ਆਈ ਹੈ। ਕੁਸਲ=ਸੁਖ। ਖੇਮ=ਅਨੰਦ। ਥੀਓ=ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
ਪਰਗਾਸਿਓ=ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਨ=ਹੋਰ। ਬੀਓ=ਦੂਜਾ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ) ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ) ਮਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ
(ਹਰੇਕ ਕੰਮ) ਮਿੱਠਾ (ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ)।੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ) ਰਜਾ (ਮਿੱਠੀ) ਸਮਝ ਕੇ, ਮੰਨ ਕੇ, ਮੈਂ (ਸੱਚਾ) ਸੁਖ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਸੁਣ
ਕੇ (ਮੇਰਾ ਮਨ) ਜੀਉਂਦਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਹਰੀ! ਇਸ (ਲੋਕ ਅਤੇ) ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ
ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ (ਪੱਕਾ) ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਸਮਝ ਲਈ ਹੈ ਤਦੋਂ ਤੋਂ (ਮੇਰੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੁਖ
ਤੇ ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ (ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ
ਆਤਮਿਕ) ਚਾਨਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਭੀ ਕਰਨ ਜੋਗਾ)
ਨਹੀਂ ਹੈ।੨।੧।੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ ਤੇ ਕੁਝ ਪਿਆ ਵਾਪਰੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਿਲਾ, ਉਲਾਂਭਾ ਨਹੀਂ
ਦਿੰਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ
ਕਈ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਹਨ:—

੧. ਆਗਿਆ ਮਹਿ ਭੂਖ, ਸੋਈ ਕਰਿ ਸੂਖਾ, ਸੋਗ ਹਰਖ ਨਹੀਂ ਜਾਨਿਓ॥

ਜੋ ਜੋ ਹੁਕਮੁ ਭਇਓ ਸਾਹਿਬੁ ਕਾ, ਸੋ ਮਾਥੈ ਲੇ ਮਾਨਿਓ॥੩॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੦੦

੨. ਆਗਿਆ ਦੂਖ ਸੂਖ ਸਤਿ ਕੀਨੇ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਬਿਰਲੈ ਹੀ ਚੀਨੇ॥

ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ, ਜਤ ਕਤ ਓਹੀ ਸਮਾਵਣਾ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੮੬

ਸੇ, ਅਜਿਹੀ ਉਤਮ ਸੇਝੀ ਤੇ ਰੁਚੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਸਹਿਣਾ ਦੇਵੇਂ ਹੀ ਔਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਵਕਤ ਦੀ ਜ਼ਾਲਮ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਉਤੇ ਬੇਤਹਾਸ਼ੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੇ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਾਜ-ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਦਾ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਇਤਨੇ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ ਰਹੇ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਲਾਂਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ "ਮੀਤੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਹਮ ਮਾਨਾ॥ ਮੀਤ ਕੇ ਕਰਤਬ ਕੁਸਲ ਸਮਾਨਾ॥" ਦੇ ਅਲਾਪ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹੇ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਹਤਿਆ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਕੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਮੇਰੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਕੀ? ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਰਬੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਜਹਾਂਗੀਰ! ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਫੂਕ ਦੇਂਦੇ ਪਰ ਉਹ 'ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕ ਮਾਂਗੈ॥ (ਪੰਨਾ ੩੯੪) ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਅਸਹਿ ਦੁਖ ਝਲਦੇ ਰਹੇ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਬੜੀ ਹੈਕੜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਖਿਆ 'ਜੇ ਉਹ ਐਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੀ ਤਾਂ ਤੱਤੇ ਤਵਿਆਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਭੁਜਿਆ? ਗਰਮ ਰੇਤ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਫਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ?'

ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਰਬੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਚਿਤ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ "ਜੇ ਆਪ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੈਂ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਾਂ, ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਡੋਬ ਦਿਆਂ। ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾ ਕੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਗਰਕ ਕਰ ਦਿਆਂ?" ਉਦੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਬੋਲੇ ਸਨ 'ਸਾਈਂ ਜੀ! ਟਪਲਾ ਨਾ ਖਾਓ, ਜੇ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ:-

ਤਨ ਤੇ ਫੁਟਕੀ ਅਪਨੀ ਧਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਲਗੀ ਪਿਆਰੀ॥

ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ ਮੀਠਾ॥ ਤਾ ਇਹੁ ਅਚਰਜੁ ਨੈਨਹੁ ਭੀਠਾ॥ [ਪੰਨਾ ੮੮੭

ਉਹ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸਭ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਜੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਾਂ।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਦੁਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਝਲਣਾ ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਾਂਗੂੰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਸਦਾ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਕੁਹਾੜੇ ਮਾਰੀ ਜਾਓ ਉਹ ਸੁਗੰਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੁੱਤਾ ਆਪਣੀ ਵਿੰਗੀ ਪੁੰਛ ਵਾਲੀ ਖਸਲਤ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਦੂਜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਰਬੀ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਘੱਟਦੀ ਹੈ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜਾ ਕਉ, ਭਈ ਤੁਮਾਰੀ ਧੀਰ ॥ ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਨਿਕਸੀ ਹਉਮੈ ਪੀਰ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ, ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਜਿਉ ਬਾਰਿਕ ਖੀਰ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸਾਜਨ ਸੰਤ ਮੇਰੇ, ਸੰਤ ਸਹਾਈ

ਬੀਰ॥੧॥ ਖੁਲੇ ਭ੍ਰਮ ਭੀਤਿ ਮਿਲੇ ਗੋਪਾਲਾ, ਹੀਰੇ ਬੇਧੇ ਹੀਰ॥ ਬਿਸਮ ਭਏ ਨਾਨਕ
ਜਸੁ ਗਾਵਤ, ਠਾਕੁਰ ਗੁਨੀ ਗਹੀਰ॥੨॥੨॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਧੀਰ=ਧੀਰਜ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਹੌਸਲਾ। ਭ੍ਰਮ=ਭਗ ਨਿਕਸੀ=ਨਿਕਲ ਗਈ। ਪੀਰ=ਪੀੜ, ਦਰਦ।੧। ਤ੍ਰਿਪਤੇ=ਰੱਜ ਗਏ। ਖੀਰ=ਦੁੱਧ। ਬੀਰ=ਵੀਰ। ਭੀਤ=ਭਿੱਤ, ਕਿਵਾੜ। ਬੇਧੇ=ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੀਰ=ਹੀਰਾ। ਬਿਸਮ ਭਏ=ਵਿਸਮਾਦ ਹੋ ਗਏ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ, ਹਰੀ॥੨॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਧੀਰਜ ਮਿਲ ਗਈ, (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਮਿੱਟ ਗਿਆ। (ਉਸ ਨੇ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾ ਲਿਆ, (ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ) ਹਉਮੈ ਦੀ ਪੀੜ ਨਿਕਲ ਗਈ॥੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਨੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ) ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ਉਹ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਇਉਂ) ਰਜ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਬਾਲਕ ਦੁਧ (ਪੀ ਕੇ) ਰਜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। (ਓਹ ਇਉਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ) "ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤ-ਜਨ ਹੀ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਹਨ, ਸੰਤ ਜਨ ਹੀ ਸਜਣ, ਵੀਰ ਮਦਦਗਾਰ ਬਣ ਗਏ ਹਨ"॥੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ) ਭਰਮ ਦੇ ਭਿਤ (ਤਖਤੇ) ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲ ਪਏ (ਜਿਵੇਂ) ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਹੀਰਾ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਓਹ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਂਦੇ ਗਾਉਂਦੇ ਵਿਸਮਾਦ ਹੋ ਗਏ॥੨॥੨॥੩॥

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਧੀਰਜ, ਦਿਲਾਸਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਾਲ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਅਟੁੱਟ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਇਕ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਗੁਣ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

੧. ਧੀਰਜੁ ਜਸੁ ਸੋਭਾ ਤਿਹ ਬਨਿਆ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸ੍ਰਵਨ ਜਿਹ ਸੁਨਿਆ॥

[ਪੰਨਾ ੨੫੭

੨. ਧੀਰਉ ਸੁਨਿ ਧੀਰਉ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੦੦

ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਅਪਨਾ ਜਨੁ, ਆਪਹਿ ਆਪਿ ਉਧਾਰਿਓ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸਿਓ, ਮਨ ਤੇ ਨਾਹਿ ਬਿਸਾਰਿਓ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਬਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਪੇਖਿਓ, ਦਾਸ ਕਾ ਕੁਲੁ ਨ ਬਿਚਾਰਿਓ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਦੀਓ, ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਸਵਾਰਿਓ ॥੧॥ ਮਹਾ ਬਿਖਮੁ ਅਗਨਿ ਕਾ ਸਾਗਰੁ, ਤਿਸਤੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿਓ॥ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ ਬਿਗਸਾਨੇ, ਪੁਨਹ ਪੁਨਹ ਬਲਿਹਾਰਿਓ ॥੨॥੩॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹਿ, ਮਹਾਂ, ਪੁਨਹ, ਪੁਨਹਾਂ ਨੋਟ- 'ਆਪਹਿ' ਨੂੰ 'ਆਪਹਿ' ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਪਹਿ ਆਪਿ=ਆਪ ਹੀ ਆਪ। ਉਧਾਰਿਓ=ਤਾਰਿਆ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਬਰਨੁ=ਰੰਗ। ਚਿਹਨੁ=ਚਿੰਨ੍ਹ, ਸ਼ਕਲ, ਰੂਪ। ਪੇਖਿਓ=ਵੇਖਿਆ। ਕੁਲੁ=ਖਾਨਦਾਨ, ਘਰਾਣਾ। ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ=ਸੁਤੇ ਸਿਧ, ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ। ਮਹਾ ਬਿਖਮੁ=ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ। ਅਗਨਿ ਕਾ ਸਾਗਰੁ=(ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਅੱਗ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ। ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ=ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ। ਬਿਗਸਾਨੇ=ਖੁੱਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੁਨਹ ਪੁਨਹ=ਮੁੜ ਮੁੜ, ਵਾਰ ਵਾਰ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ (ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਬਚਾਇਆ। ਅਨੇ ਪਹਿਰ ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ (ਆਪਣੇ) ਦਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਰਿਹਾ (ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ) ਕਦੇ ਭੀ ਮਨ ਤੋਂ ਨਾ ਭੁਲਾਇਆ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਦਾਸ ਦਾ ਰੰਗ ਰੂਪ (ਚਿਹਰਾ ਮੁਹਰਾ) ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ (ਅਤੇ) ਨਾ (ਹੀ ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ) ਖਾਨਦਾਨ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਿਆ। (ਹਰੀ ਨੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਨਾਮ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ (ਅਤੇ) ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ (ਜੀਵਨ) ਸਵਾਰ ਦਿੱਤਾ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਹ ਸੰਸਾਰ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਅੱਗ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ (ਇਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣਾ) ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹੈ (ਪ੍ਰੰਤੂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਇਸ ਤੋਂ (ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ) ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ) ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ) ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਵਾਰ ਵਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨। ੩। ੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਇਹ ਬਿਰਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ, ਛੋਟੀ ਵੱਡੀ ਕੁਲ, ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਉਸਦਾ ਪਿਆਰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਤੇ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਖਮ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ:—

ਬਿਖਮ ਸਾਗਰੁ ਤੇਈ ਜਨ ਤਰੇ॥ ਨਾਨਕ, ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ॥ [ਪੰਨਾ ੧੯੩

ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਮਨ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਕਹਿਓ ॥ ਕੋਟਿ ਅਪ੍ਰਾਧ ਮਿਟਹਿ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ, ਤਾ ਕਾ ਦੁਖੁ ਨ ਰਹਿਓ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਬੇਜਤ ਬੇਜਤ ਭਇਓ ਬੈਰਾਗੀ, ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਲਹਿਓ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਰਨ ਗਹਿਓ ॥੧॥ ਕਹਤ ਮੁਕਤ, ਸੁਨਤੇ ਨਿਸਤਾਰੇ, ਜੋ ਜੋ ਸਰਨਿ ਪਇਓ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਅਨਦੁ ਭਇਓ ॥੨॥੪॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਮਿਟਹਿ, ਅਨੰਦ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਹਿਓ=ਆਖਿਆ। ਕੋਟਿ=ਕਰੋੜਾਂ। ਅਪ੍ਰਾਧ=ਗੁਨਾਹ, ਪਾਪ। ਮਿਟਹਿ=ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ=ਛਿਨ ਵਿਚ। ੧। ਲਹਿਓ=ਲਭ ਲਿਆ ਹੈ। ਗਹਿਓ=ਫੜ ਲਏ। ਕਹਤ=ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ। ਮੁਕਤ=ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ। ੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ (ਉਸ ਦੇ) ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪ ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਮਾਨੋ) ਉਸਦਾ (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ) ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਖੋਜਦਿਆਂ ਖੋਜਦਿਆਂ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋ ਗਿਆ (ਉਸ ਨੇ) ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸੰਗ ਵਿਚ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਲਭ ਲਿਆ। (ਉਸ ਨੇ) ਸਾਰੇ (ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਾਧਨ) ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਲਈ (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ (ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਏ)। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੁਰਤੀ ਪੈ ਗਏ (ਜੋ ਨਾਮ) ਜਪਦੇ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ (ਓਹ ਸਭ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ) ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ, (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਨਾਨਕ! ਆਖ (ਓਹ) ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ (ਆਤਮਿਕ) ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ। ੨। ੪। ੫।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸਥਦ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੋਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਸਾਧੂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਲਭ ਪਿਆ ਤੇ ਓਹ ਵੈਰਾਗੀ ਤੇ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਤੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੁਰਤ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਠਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ਲਾਗੀ ਡੇਰੀ ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ, ਕਰਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਮੇਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਅੰਚਲਾ ਗਹਾਇਓ ਜਨ ਅਪੁਨੇ ਕਉ, ਮਨੁ ਬੀਧੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਖੇਰੀ ॥ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਭਗਤਿ ਰਸੁ ਉਪਜਿਓ, ਮਾਇਆ ਕੀ ਜਾਲੀ ਤੇਰੀ ॥੧॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ, ਆਨ ਨ ਪੇਖਉ ਹੋਰੀ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਲੀਓ ਦਾਸੁ ਅਪੁਨਾ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਕਬਹੂ ਥੇਰੀ ॥੨॥੫॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੇਖਉ, ਕਬਹੂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡੇਰੀ=ਮਨ ਦੀ ਨੀਝ, ਸੁਰਤਿ ਰੂਪੀ ਡੋਗ। ਸੁਖ ਸਾਗਰ=ਹੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ। ਪਰਮਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ, ਕਲਿਆਣ। ਅੰਚਲਾ=ਪੱਲਾ। ਗਹਾਇਓ=ਫੜਾਇਆ। ਬੀਧੇ=ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖੇਰੀ=ਮਸਤੀ ਵਿਚ। ਉਪਜਿਓ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਾਲੀ=ਫਾਹੀ। ਤੇਰੀ=ਤੇੜ ਦਿੱਤੀ। ੧। ਪੂਰਨ=ਪੂਰਨ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ)। ਪੂਰਿ ਰਹੇ=ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ=ਹੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਭੂ। ਆਨ=ਹੋਗ ਨ ਪੇਖਉ=ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਹੋਰੀ=ਹੋਰ ਨੂੰ ਥੇਰੀ=ਥੇੜੀ। ੨।

ਅਰਥ: ਹੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ! (ਤੇਰੇ) ਸੋਹਣੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ (ਸੁਰਤਿ ਰੂਪੀ) ਡੋਰ ਲਗ ਗਈ ਹੈ, (ਤੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਹੁਣ) ਮੇਰੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰ ਦੇ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ (ਤੂੰ ਆਪਣਾ) ਪਲਾ (ਆਪ) ਫੜਾਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਦਾ) ਮਨ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਤੇਰਾ) ਜਸ ਗਾਂਦਿਆਂ ਗਾਂਦਿਆਂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਉਸ ਨੇ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਜਾਲੀ (ਫਾਹੀ) ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ! (ਤੁਸੀਂ) ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ (ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਲਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਦੇ ਵੀ ਥੋੜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਭਾਵ ਘਟਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ)।੨।੫੫੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਫਾਹੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭੇਖਧਾਰੀ ਤੇ ਪਖੰਡੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਜੀ ਗੜ੍ਹ ਸੰਕਰ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸੂਰੇ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਥੇ ਗੜ੍ਹਸੰਕਰ ਵਿਚ ਹੀ ੧੧੦ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਇਕ ਜੋਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾਈ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਚੰਗੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਭੰਡਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਢੰਡੇਰਾ ਫਿਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ "ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਇਸ ਭੰਡਾਰੇ ਚੋਂ ਭੋਜਨ ਛੱਕੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਸਵਰਗ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ" ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੰਡਾਰਾ ਛਕਿਆ ਤੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਜੋਗੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਪਸਰ ਗਈ। ਜੋਗੀ ਆਪਣੀ ਸੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਨ ਭੇਜਿਆ ਵੇਖੋ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ? ਜੇ ਕੋਈ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੱਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਭੰਡਾਰਾ ਛੱਕ ਲਏ। ਜਦੋਂ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਨਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਹੋਰ ਸਭ ਨੇ ਭੰਡਾਰਾ ਛੱਕ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ ਜੋਗੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਭੇਜ ਕੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ 'ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਦਸ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਸਵਰਗ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਭੰਡਾਰਾ ਛੱਕ ਤਾਂ ਜੋ ਜਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਵੇ।' ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਜੋਗੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ 'ਅਜਿਹੇ ਜੋਗੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲਗਣਾ ਪਾਪ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਦੇ ਝੂਠੇ ਲਾਹੇ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਵਰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ।' ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋਗੀ ਨੇ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਦੀ

ਸੁਕਤੀ ਨਾਲ ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਦੇ ਘਰ ਕਈ ਬੀਰ ਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਹਨੇਰੀ ਲੈ ਆਂਦੀ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਜੋ ਬੰਦ ਸਨ, ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ। ਬੀਰਾਂ ਤੇ ਭੂਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾਈ ਪਰ ਨ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਜੀ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੇ ਅਡੋਲ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਜੋਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੂਤ ਹਾਰ ਗਏ। ਤੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਜੋਗੀ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਝੱਟ ਤਿਲਕੂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਜੀ, ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹੋ ਜੋਗੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਜੀ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਜੋਗੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ? ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਨਿਲਾਮੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।" ਜੋਗੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉ। ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਜੀ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸਚ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਸੋ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:—

ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਸਦਾ ਰੀਗਿ ਹਰ ਕੈ, ਜਾ ਕੈ ਪਾਖੁ ਸੁਆਮੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੧੧

ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਜਪੁ ਜਪਿ ਹਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਰਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੇ, ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਨ ਗਾਇਣ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ਕਰਉ ਨਿਤ ਮਜਨੁ, ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ ਪਾਪ ਗਵਾਇਣ ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਦਿਸਟਿ ਸਮਾਇਣ॥੧॥ ਜਾਪ ਤਾਪ ਕੋਟਿ ਲਖ ਪੂਜਾ, ਹਰਿ ਸਿਮਰਣ ਤੁਲਿ ਨ ਲਾਇਣ ॥ ਦੁਇ ਕਰ ਜੋਤਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਨੁ ਮਾਂਗੈ, ਤੇਰੇ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ਦਸਾਇਣੁ ॥੨॥੬॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਬਹੂ, ਕਰਉ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਪੁ=ਜਾਪ। ਜਪਿ=(ਕ੍ਰਿਆ) ਜਪਿਆ ਕਰ। ਕਬਹੂ=ਕਦੇ ਵੀ। ਨ ਬਿਸਰਹੁ=ਨਾ ਵਿਸਰ। ਤੇ=ਤੋਂ। ਧੂਰਿ=ਧੂੜੀ ਵਿਚ। ਕਰਉ=ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। ਮਜਨੁ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਕਿਲਬਿਖ=ਪਾਪ। ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ=ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਹੇ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ=ਹੋ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਘੱਟ (ਸਰੀਰ) ਵਿਚ। ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ। ਸਮਾਇਣੁ=ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ॥੧॥ ਕੋਟਿ=ਕੁੜਾਂ। ਲਖ=ਲੱਖਾਂ। ਤੁਲਿ=ਬਰਾਬਰ। ਨਾ ਲਾਇਣ=ਨਹੀਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਕਰ=ਹੱਥ। ਜੋਤਿ=ਜੋਤ ਕੇ। ਮਾਂਗੈ=ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ਦਸਾਇਣੁ=ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਹਰੀ ਨਾਰਾਇਣ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਿਆ ਕਰ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ

ਕਰਿਆ ਕਰ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੋਂ ਕਦੇ ਭੀ ਨਾ ਵਿਸਰ, (ਮੇਰਾ ਮਨ) ਅਨੇ ਪਹਿਰ (ਤੇਰੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕਿਰਪਾ ਕਰ) ਮੈਂ ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਸਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ (ਮੈਨੂੰ) ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ (ਦਿਸਦਾ ਰਹੇ)। ੧।

ਹੇ ਹਰੀ! ਕਰੋੜਾਂ ਜਪ ਤਪ ਤੇ ਲੱਖਾਂ (ਕਿਸਮ ਦੀ) ਪੂਜਾ (ਤੇਰੇ ਨਾਮ) ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। (ਤੇਰਾ ਦਾਸ) ਨਾਨਕ ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ (ਇਹ) ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ (ਬਣਿਆ ਰਹਾਂ)। ੨। ੬। ੭।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣੀ ਅਤਿ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣ ਅਤੇ 'ਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਰੁ ਗੋਪਾਲ' (ਪੰਨਾ ੮੯੩) ਵਾਲੀ ਜੋਦੜੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਪ, ਤਪ, ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਧਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ "ਨਾਨਕ ਕੈ ਘਰਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ" ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਗੁੜਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਦਾ ਹੀ ਚੇਤੇ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕੋਈ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਫੁਰਨੇ ਘਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਧੀਰਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਧੀਰਜ ਖੋਹ ਬੈਠੀਏ ਤਾਂ ਸਿਖਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ:—

੧. ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਜਪ ਤਪ ਜੋਤੇ, ਸਭ ਉਪਰਿ ਨਾਮੁ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਜੇ ਜਪੈ, ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ ਕਾਮੁ ॥੩॥

[ਪੰਨਾ ੪੦੧

੨. ਹਰਿਨਾਮੈ ਤੁਲਿ ਨ ਪੁਜਈ ਲਖ ਕੋਟੀ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥

[ਪੰਨਾ ੬੨

ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮੇਰੈ, ਸਰਬਸੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿਓ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਨੋ ਦਾਨੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਦੁਖ ਭੰਜਨਹਾਰਾ, ਗਾਉ ਕੀਰਤਨੁ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨੁ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੀਨੋ, ਬਿਨਸਿਓ ਮੂੜ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥੧॥ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਆਖਿ ਵਖਾਣਾ, ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੁ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਨਿ ਸੁਖ ਸਾਗਰ, ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥੨॥ ੭॥ ੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗਾਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੇਰੈ=ਮੇਰੇ ਲਈ। ਸਰਬਸੁ=ਸਭ ਕੁਝ। ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ=ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ। ਮਿਲਿਓ=ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਦੁਖ ਭੰਜਨਹਾਰਾ=ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਗਾਉ=ਮੈ ਗਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਖੰਡ ਖੰਡ=ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ। ਬਿਨਸਿਓ=ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੂੜ=ਮੂਰਖ। ਅਭਿਮਾਨੁ=ਅਹੰਕਾਰ। ਕਿਆ ਵਖਾਣਾ=ਆਖ ਕੇ ਕੀ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ?। ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਅੰਦਰ (ਦਿਲ ਦੀਆਂ) ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਜਾਨੁ=(ਜਾਣੀ) ਜਾਣ। ਸੁਖ ਸਾਗਰ=ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ। ਸਦ=ਸਦਾ ਹੀ। ਕੁਰਬਾਨੁ=ਸਦਕੇ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਖਜ਼ਾਨਾ (ਧਨ-ਪਦਾਰਥ) ਹੈ। (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਮੈਨੂੰ) ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਬੈਠਣ ਦਾ ਅਵਸਰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ) ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ) ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਅਤੇ (ਸਭ) ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ) ਕੀਰਤਨ (ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ) ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ (ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮੈਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ (ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ ਸਭ) ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਮੂਰਖ (ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਅਹੰਕਾਰ ਵੀ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣੀ-ਜਾਣ ਹੈ, (ਮੈਂ) ਤੇਰੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ? ਹੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ! (ਮੈਂ ਤੇਰੇ) ਸੋਹਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਨਾਨਕ (ਤੈਥੋਂ) ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨ (ਸਦਕੇ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।੧।੮।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

੧) ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿਓ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਨੇ ਦਾਨੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਮੇਰੇ ਕੇ ਸੰਤੋ ਕੇ ਸੰਗ ਮੈ ਮੇਲਿਆ ਹੈ, ਏਹੁ ਦਾਨੁ ਸਤਿਗੁਰੋ ਨੇ ਦੀਆ ਹੈ। [ਵ. ਸ.]
੨. ਜੇਹਤਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਮੇਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਾਨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [ਗਿ: ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]
੩. ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। [ਸੰ. ਸ.]
੪. (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਮੈਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ, (ਤੇ) ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ) ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਥੇ 'ਸਾਧੂ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਸਤਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਮਿਲਿਓ' ਪਦ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ 'ਮੇਲਿਆ' ਜਾਂ 'ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ' ਕਰਨੇ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। 'ਮਿਲਿਓ' ਦੇ ਅਰਥ ਤਾਂ 'ਮਿਲਿਆ' ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। ਅਰਥ ਪਿਛੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

੨) ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਦੁਖ ਭੰਜਨਹਾਰਾ, ਗਾਉ ਕੀਰਤਨੁ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਸੁਖੋ ਕਾ ਦਾਤਾ ਅੰ ਦੁਖੋ ਕੇ ਭੰਨਣਹਾਰਾ ਹਰੀ ਕਾ ਕੀਰਤਨ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇ ਗਾਵੇ ਇਸ ਤੇ ਪੂਰਨ

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਾ ਗਯਾਨ ਹੋਵੇਗਾ।

[ਫ. ਸ. ਸ. ਸ. ਆਦਿ

੨. ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਜਿਉ ਜਿਉ) ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਂਦਾ ਹਾਂ, (ਮੈਨੂੰ) ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਸੁਝ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਰੰਭਕ ਪੰਕਤੀ 'ਮੇਰੈ ਸਰਬਸੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ' ਅਤੇ ਅੰਤਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਨਾਨਕੁ' ਜੋ ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੋਂ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਗਾਉ' ਪਦ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ਵਾਚੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, 'ਮੈ ਕੀਰਤਨ ਗਾਂਦਾ ਹਾਂ' ਅਰਥ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਪੂਰਨ ਗਿਆਨੁ' ਵਿਚ 'ਪੂਰਨ' ਪਦ 'ਗਿਆਨੁ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਪੂਰਨ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਮੁਕੰਮਲ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਫਲ। ਜਿਵੇਂ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ:—

ਪੂਰਾ ਮਾਰਗੁ ਪੂਰਾ ਇਸਨਾਨੁ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪੂਰਾ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ॥੧॥

ਪੂਰੀ ਰਹੀ ਜਾ ਪੂਰੈ ਰਾਖੀ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਸਰਣਿ ਜਨ ਤਾਕੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਪੂਰਾ ਸੁਖੁ ਪੂਰਾ ਸੰਤੋਖੁ॥ ਪੂਰਾ ਤਪੁ ਪੂਰਨ ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ॥੨॥

ਹਰਿ ਕੈ ਮਾਰਗਿ ਪਤਿਤੁ ਪੁਨੀਤੁ॥ ਪੂਰੀ ਸੋਭਾ ਪੂਰਾ ਲੋਕੀਕੁ॥੩॥

ਕਰਣਹਾਰੁ ਸਦ ਵਸੈ ਹਦ੍ਵਾਰਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ॥੪॥ [ਪੰਨਾ ੧੮੮

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ 'ਪੂਰਨ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਮੁਕੰਮਲ' ਹੀ ਦਰਜ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਹਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਿਆਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮ ਨਾਲ ਦੀਖਿਅਤ ਹੋਇਆ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਅਭਿਮਾਨ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਰਕਟ ਹੁੰਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਦਾ ਸਦਕੇ, ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹਉ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਜਾਉ, ਗੁਰ ਗੋਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਤੁਮ ਪੂਰਨ ਦਾਤੇ, ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦਇਆਲ ॥ ੧ ॥ ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੇਵਤ
ਜਾਗਤ, ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ ਮਾਲ ॥ ੨ ॥ ਦਰਸਨ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ, ਨਾਨਕ
ਦਰਸ ਨਿਹਾਲ ॥੩॥੮॥੯॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਉ, ਜਾਉ, ਦੀਨਾ ਨਾਥ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਹਉ=ਮੈ। ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ=ਸਦਕੇ, ਕੁਰਬਾਨਾ ਜਾਉ=ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰ ਗੋਪਾਲ=ਹੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ! ਨਿਰਗੁਨ=ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ ਦੀਨਾ ਨਾਥ=ਹੇ ਦੀਨਾਂ (ਗਰੀਬਾਂ) ਦੇ ਪਾਲਕ! ਦਇਆਲ=ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਘਰ! ੧। ਜੀਅ=ਜੀਂਦਾ ਪ੍ਰਾਨ=ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ। ਧਨ ਮਾਲ=ਦੌਲਤ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿ। ੨। ਮਨਿ ਮੇਰੈ=ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ। ੩।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ! ਮੈਂ (ਤੈਥੋਂ) ਸਦਕੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਪਾਲਕ! ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਘਰ! ਮੈਂ ਗੁਣਹੀਣ ਹਾਂ, (ਅਤੇ) ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਨ ਦਾਤੇ ਹੋ। ੧। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਉਠਦਿਆਂ ਬੈਠਦਿਆਂ, ਸੁਤਿਆਂ, ਜਾਗਦਿਆਂ (ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮੇਰੀ) ਜੀਂਦ (ਤੇ) ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ (ਆਸਰਾ ਅਤੇ) ਦੌਲਤ ਪਦਾਰਥ (ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੋ)। ੨।

ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਤੁਹਾਡੇ) ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਸ ਹੈ, (ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਦਰਸ਼ਨ (ਬਖਸ਼ ਕੇ) ਨਿਹਾਲ ਕਰੇ ਜੀ। ੩। ੮। ੯।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਜੱਸ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨ-ਪਿਆਸ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ 'ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੇਵਤ ਜਾਗਤ' ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਸੋ, ਜਗਿਆਸੂ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ:-

੧. ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਦਇਆਲ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤਿ ਦੇਹੁ ॥

ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ, ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਏਹੁ॥

[ਪੰਨਾ ੯੬੧

੨. ਦਰਸਨ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ॥

ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਗਤ ਗੁਰ ਕੇਰੈ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੦੪

ਨਟ ਪੜਤਾਲ ਮਹਲਾ ੫

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਕੋਊ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸੁਨਾਵੈ ਨੀਤ ॥ ਬਿਨਸੈ ਦੁਖੁ ਬਿਪਰੀਤਿ ॥ ਸਭੁ ਅਰਪਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਚੀਤੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਆਪਨ ਕੀਤ ॥ ਸੰਗਿ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਨੁ ਸੀਤ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਤ ॥੧॥ ਹਰਿ ਭਜਿ, ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤ ॥ ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ, ਹੋਰਿ ਪੁਨੀਤ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ, ਬਲਿ ਬਲਿ ਕੀਤ ॥੨॥੧॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਅਰਪਉ: ਹੋਰਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੋਊ=ਕੋਈ। ਨੀਤ=ਨਿੱਤ, ਹਰ ਰੋਜ਼। ਬਿਨਸੈ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਿਪਰੀਤਿ=ਉਲਟੀ ਪ੍ਰੀਤ। ਅਰਪਉ=ਮੈਂ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿਆਂ। ਆਪਨ=ਆਪਣਾ। ੧। ਰਹਾਉ। ਸੰਗਿ=ਨਾਲ। ਸੀਤ=ਸੀਤਾ ਹੈ। ਦੀਤ=ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧। ਹਰਿ ਭਜਿ=ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਸਿਮਰ ਕੇ। ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ=ਜੀਵ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਆਚਰਨ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ। ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ=ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪਾਪੀ, ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ। ਹੋਹਿ=ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਨੀਤ=ਪਵਿੱਤਰ। ਬਲਿ ਬਲਿ ਕੀਤ=ਬਲਿਹਾਰ, ਵਾਰਨੇ ਕੀਤਾ। ੨।

ਅਰਥ: ਕੋਈ (ਇਹੋ ਜਿਹਾ) ਮੇਰਾ ਸਜਣ ਮਿੱਤਰ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਾਂਦਾ ਰਹੇ? (ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ) ਉਲਟੀ ਪ੍ਰੀਤ-ਰੀਤ ਵਾਲਾ ਦੁਖ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਮੈਂ ਆਪਣਾ) ਮਨ, ਸਰੀਰ, ਚਿੱਤ (ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਿੱਤਰ ਅਗੇ) ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿਆਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ (ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪਣਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸੋਹਣੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਸੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਜਸ (ਭਾਵ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ) ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ (ਨਾਮ) ਸਿਮਰ ਕੇ (ਆਪਣਾ) ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰੋੜਾਂ (ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ ਦਾਸ (ਅਜਿਹੇ ਸਜਣਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ) ਵਾਰਨੇ ਕੀਤਾ (ਲੋੜਦਾ ਹੈ)। ੨। ੧। ੧੦।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਣ ਤੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਨਾਮੀ ਅਭਿਆਸੀ ਸਜਣ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰੀ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਮਿੱਤਰ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਹੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦਾ ਹੁਲਾਰਾ ਨਾ ਆਉਣਾ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮਿਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਲਾ' ਇਹ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਸੰਗਤ ਸੰਗਤ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਰਚਿਤ ਕਬਿਤ ਨੰਬਰ ੫੪੮ ਰਾਹੀਂ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ:—

ਕਾਹੂ ਦਿਸਾ ਕੇ ਪਵਨ ਗਵਨ ਕੈ ਬਰਖਾ ਹੈ,
ਕਾਹੂ ਦਿਸਾ ਕੇ ਪਵਨ ਬਾਦਰ ਬਿਲਾਤ ਹੈ ॥
ਕਾਹੂ ਜਲ ਪਾਨ ਕੀਏ ਰਹਤ ਅਰੋਗ ਦੇਹੀ,
ਕਾਹੂ ਜਲ ਪਾਨ ਬਿਆਪੈ ਬ੍ਰਿਥਾ ਬਿਲਲਾਤ ਹੈ ॥
ਕਾਹੂ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਅਗਨਿ ਪਾਕ ਸਾਕ ਸਿਧਿ ਕਰੈ,
ਕਾਹੂ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੀ ਅਗਨਿ ਭਵਨ ਜਰਾਤ ਹੈ ॥
ਕਾਹੂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ॥
ਕਾਹੂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਮਿਲਿ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਤ ਹੈ ॥੫੪੮॥

ਅਰਥ: ਕਿਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਹਵਾ ਚਲਣ ਕਰਕੇ ਬਰਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਹਵਾ ਨਾਲ ਬਦਲਾ (ਦੀ ਘਟਾ ਹੀ) ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੀਣ ਕਰਕੇ ਦੇਹੀ ਅਰੋਗ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੀਣ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਰੋਗ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵ) ਰੋਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਘਰ ਦੀ ਅੱਗ ਅੰਨ ਤੇ ਸਾਗ ਭਾਜੀ ਰਿੰਨੂ ਬਣਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਘਰ ਦੀ ਅਗ ਘਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ (ਪੁਰਸ਼) ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ (ਪੁਰਸ਼) ਜਮ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਟ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੪

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਮ, ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੇ ॥ ਖਿਨੁ ਪਲੁ
ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ, ਮੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਹਰਿ ਹਰਿ, ਹਰਿ ਮਨਿ ਧਿਆਵਹੁ, ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ
ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਠਾਕੁਰ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਮਧਸੂਦਨ ਜਗ ਜੀਵਨ ਮਾਧੋ,
ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ਇਕ ਬਿਨਉ ਬੇਨਤੀ ਕਰਉ ਗੁਰ ਆਗੈ, ਮੈ ਸਾਧੂ
ਚਰਨ ਪਖਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਸਹਸ ਨੇਤ੍ਰ ਨੇਤ੍ਰੁ ਹੈ ਪ੍ਰਭ ਕਉ, ਪ੍ਰਭ ਏਕੋ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਾਰੇ ॥
ਸਹਸ ਮੂਰਤਿ ਏਕੋ ਪ੍ਰਭ ਠਾਕੁਰੁ, ਪ੍ਰਭ ਏਕੋ ਗੁਰਮਤਿ ਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ
ਦਮੋਦਰੁ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਬਨੀ ਅਤਿ
ਮੀਠੀ, ਜਿਉ ਗੁੰਗਾ ਗਟਕ ਸਮਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਰਸਨਾ ਸਾਦ ਚਖੈ ਭਾਇ ਦੂਜੈ, ਅਤਿ
ਫੀਕੇ ਲੋਭ ਬਿਕਾਰੇ ॥ ਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਦ ਚਖਹਿ ਰਾਮਨਾਮਾ, ਸਭ ਅਨ ਰਸ ਸਾਦ
ਬਿਸਾਰੇ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪਾਇਆ, ਸੁਣਿ ਕਹਤਿਆ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ
॥ ਧਰਮਰਾਇ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ, ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰੁ ਕੇ ਜਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ੬ ॥ ਸਾਸ ਸਾਸ
ਸਾਸ ਹੈ ਜੇਤੇ, ਮੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰੇ ॥ ਸਾਸੁ ਸਾਸੁ ਜਾਇ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ, ਸੋ
ਬਿਰਥਾ ਸਾਸੁ ਬਿਕਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਦੀਨ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨੀ, ਮੋਕਉ
ਹਰਿਜਨ ਮੇਲਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹਤੁ ਹੈ, ਹਮ ਦਾਸਨ ਕੇ
ਪਨਿਹਾਰੇ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਕਉ, ਮੈ, ਬਿਨਉ, ਕਰਉ, ਹੈ, ਜਿਉ, ਚਖਹਿ, ਕਹਤਿਆ, ਹੈ, ਮੈ, ਨਾਮੈ, ਮੋਕਉ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਾਮ=ਹੇ ਰਾਮ! ਮਨਿ ਤਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਅਧਾਰੇ=ਆਸਰਾ ਹੋ। ਖਿਨੁ

ਪਲੁ=ਬੋਝਾ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਭੀ। ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ=ਮੈਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ=ਸੇਵਾ (ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ) ਬਿਨਾ।
ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ। ਨਾਮ ਸਮਾਰੇ=ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।੧।ਰਹਾਉ।

ਮੈ=ਮੈਨੂੰ। ਪਿਆਰੇ=ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਸਵਾਰੇ=ਸੋਹਣੇ
ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮਧ ਸੁਦਨ=ਮਧੁ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਜਗ ਜੀਵਨ=ਹੇ ਜਗਤ
ਦੇ ਜੀਵਨ (ਆਸਰੇ)। ਮਾਧੋ=ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ। ਅਗਮ=ਹੇ ਅਪਹੁੰਚ। ਅਪਾਰੇ=ਹੇ ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
ਬਿਨਉ=ਬੇਨਤੀ। ਕਰਉ=ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। ਪਖਾਰੇ=ਧੌਂਦਾ ਰਹਾਂ।੨।

ਸਹਸ=ਹਜ਼ਾਰਾਂ। ਨੇਤ੍ਰ=ਅੱਖਾਂ। ਨਿਰਾਰੇ=ਨਿਰਾਲੇ, ਨਿਰਲੇਪ। ਮੂਰਤਿ=ਸਰੂਪ। ਤਾਰੇ=ਪਾਰ ਲੰਘਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਦਮੋਦਰ=ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਟ ਦੁਆਲੇ ਰੱਸੀ ਹੈ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ) ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਉਰਿਧਾਰੇ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ
ਧਾਰਿਆ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ। ਗਟਕ=ਪਚਾਕੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਆਦ ਲਾ ਲਾ ਕੇ। ਸਮਾਰੇ=ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ
ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਰਸਨਾ=ਜੀਭ। ਸਾਦ=ਸੁਆਦ। ਭਾਇ ਦੂਜੈ=(ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਦੂਜੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ, ਦ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਵਿਚ।
ਫੀਕੇ=ਫਿੱਕੇ, ਬੇ-ਸੁਆਦੇ। ਚਖਹਿ=ਚਖਦੇ ਹਨ। ਅਨ ਰਸ=ਹੋਰ ਸੁਆਦ। ਬਿਸਾਰੇ=ਵਿਸਾਰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤੇ।੫।

ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ।੬। ਹੈ=ਹਨ। ਜੇਤੇ=ਜਿਤਨੇ। ਸਮਾਰੇ=ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਬਿਰਥੇ=ਬੇਅਰਥ,
ਫਜੂਲ। ਬਿਕਾਰੇ=ਬੇਕਾਰ, ਫਜੂਲ, ਨਿਕੰਮੇ।੭। ਪਨਿਹਾਰੇ=ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ।੮।

ਅਰਥ: ਹੇ ਰਾਮ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਆਸਰਾ ਹੈ। (ਤੇਰੀ) ਸੇਵਾ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਖਿਨ ਪਲ (ਭਾਵ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ
(ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਤੁਸੀਂ ਉਸ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਉ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ
ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਲਕ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਗਰੀਬਾਂ ਉਤੇ ਦਇਆਲੂ ਹੋਏ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ
(ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ) ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੇ।੧।

ਹੇ ਮਧੁ ਦ੍ਰਿਤ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ! ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ! (ਵਾਹਿਗੁਰੂ)! ਹੇ
ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਮੇਰੇ ਠਾਕਰ! (ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਮੈਂ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਗੇ (ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ) ਇਕ
ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਚਰਨ ਧੌਂਦਾ ਰਹਾਂ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਰਲੇਪ
ਮਾਲਕ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ) ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹਨ, (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਇਕੋ ਹੈ
(ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ (ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ) ਤਾਰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ
(ਉਸ ਨੇ ਜਾਣੇ) ਹਰੀ ਨਾਮ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ
ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁੰਗਾ (ਗੁੜ ਖਾ ਕੇ) ਪਚਾਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਅਨੰਦਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ
ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕਥਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿੱਠੀ (ਰਸਦਾਇਕ) ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਜੀਭ (ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ) ਸੁਆਦ ਚੱਖਦੀ ਹੈ (ਓਹ ਮਨੁੱਖ) ਲੋਭ

(ਆਦਿਕ) ਬਹੁਤ ਫਿਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ (ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਹੜੇ) ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉੜੇ) ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਚਖਦੇ ਹਨ, (ਉਹਨਾਂ ਨੇ) ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਰਸਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।੫।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਧਨ ਪਾਇਆ ਹੈ (ਓਨਾਂ ਨੇ ਨਾਮ) ਸੁਣਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ (ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ) ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ) ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾਸ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਨੇੜੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦਾ ਦੂਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।੬।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦੇ) ਜਿਤਨੇ ਸੁਆਸ ਹਨ, (ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਹੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹਾਂ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜਿਹੜਾ ਇਕ) ਸੁਆਸ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਮਾਨੋ) ਉਹ ਸੁਆਸ ਵੀ ਵਿਅਰਥ ਹੀ (ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੭।

ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! (ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰ (ਮੈਂ) ਦੀਨ (ਤੇਰੀ) ਸ਼ਰਨੀ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਜਨ ਮਿਲਾ ਦੇ। ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਇਹ) ਆਖਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਢੋਣ ਵਾਲੇ (ਸੇਵਕ) ਹਾਂ।੮।੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਰਹੱਸ ਹੈ ਉਸਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਰੂਪ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ:—

ਇਕ ਬਿਨਉ ਬੇਨਤੀ ਕਰਉ ਗੁਰ ਆਗੈ, ਮੈ ਸਾਧੂ ਚਰਨ ਪਖਾਰੇ॥

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਿਆਂ ਹੀ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿੱਠਾ ਸੁਆਦ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭਾਵ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੂੰਗਾ ਮਿਠਿਆਈ ਦਾ ਸੁਆਦ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਨਾਮ-ਰਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਰਸ ਰੰਗ ਹਨ ਸਭ "ਫੀਕ ਫੀਕਾਨੇ" ਹਨ। ਸਿਰੇ ਦੀ ਗਲ ਸਿਮਰਨ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਦਾ ਜੋ ਸੁਆਸ ਵੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਢੋਣ ਵਾਲਾ ਬਣਨ ਦੀ ਚਾਹਨਾਂ ਸਿਖ ਸਿਦਕ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਲਕ ਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ, ਹਮ ਪਾਥਰ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ, ਹਮ ਪਾਹਨ ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਤਾਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਅਤਿ ਮੀਠਾ, ਮੇਲਾਗੁਰੁ ਮਲਗਾਰੇ ॥ ਨਾਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਜੀ ਹੈ ਦਹਦਿਸਿ, ਹਰਿ ਮੁਸਕੀ ਮੁਸਕ ਗੰਧਾਰੇ ॥੨॥ ਤੇਰੀ ਨਿਰਗੁਣ ਕਥਾ ਕਥਾ ਹੈ ਮੀਠੀ, ਗੁਰਿ ਨੀਕੇ ਬਚਨ ਸਮਾਰੇ ॥ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਏ, ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ

॥੨॥ ਬਿਬੇਕੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਸਮਦਰਸੀ, ਤਿਸੁ ਮਿਲੀਐ ਸੰਕ ਉਤਾਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
ਮਿਲੀਐ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ, ਹਉ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੇ ॥੩॥ ਪਾਖੰਡ ਪਾਖੰਡ
ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਰਮੇ, ਲੋਭੁ ਪਾਖੰਡੁ ਜਗਿ ਬੁਰਿਆਰੇ ॥ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਦੁਖਦਾਈ
ਹੋਵਹਿ, ਜਮ ਕਾਲੁ ਖੜਾ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ॥੪॥ ਉਗਵੈ ਦਿਨਸੁ ਆਲੁ ਜਾਲੁ ਸਮਾਲੈ,
ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਿਸਥਾਰੇ ॥ ਆਈ ਰੈਨਿ ਭਇਆ ਸੁਪਨੰਤਰੁ, ਬਿਖੁ ਸੁਪਨੈ ਭੀ
ਦੁਖ ਸਾਰੇ ॥੫॥ ਕਲਰੁ ਖੇਤੁ, ਲੈ ਕੂੜੁ ਜਮਾਇਆ, ਸਭ ਕੂੜੈ ਕੇ ਖਲਵਾਰੇ ॥ ਸਾਕਤ
ਨਰ ਸਭਿ ਭੂਖ ਭੁਖਾਨੇ, ਦਰਿ ਠਾਢੇ ਜਮ ਜੰਦਾਰੇ ॥੬॥ ਮਨਮੁਖ ਕਰਜੁ ਚੜਿਆ ਬਿਖੁ
ਭਾਰੀ, ਉਤਰੈ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ ਕਰਜ ਕੇ ਮੰਗੀਏ, ਕਰਿ ਸੇਵਕ ਪਗਿ
ਲਗਿ ਵਾਰੇ ॥੭॥ ਜਗੰਨਾਥ ਸਭਿ ਜੰਤੂ ਉਪਾਏ, ਨਕਿ ਖੀਨੀ ਸਭ ਨਥਹਾਰੇ ॥
ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭੁ ਖਿੰਚੈ ਤਿਵ ਚਲੀਐ, ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥੮॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਉ, ਹੋਵਹਿ, ਜਿਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਾਥਰ=ਪੱਥਰ, ਸਖਤ ਕਠੋਰ ਚਿਤ ਵਾਲੇ। ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ=ਗੁਣਹੀਣ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ।
ਹਮ ਪਾਥਰ=ਅਸੀਂ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਕਠੋਰ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਪਾਰਹਾਉ।

ਦ੍ਰਿੜਾਏ=ਪੱਕਾ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਲਾਗਰ ਮਲਗਾਰੇ=ਮਲ ਪਹਾੜ ਦਾ ਚੰਦਨ ਭਾਵ ਸ਼ੀਤਲਤਾ ਦੇਣ
ਵਾਲਾ। ਨਾਮੈ=ਨਾਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਸੁਰਤਿ ਵਜੀ=ਸੁਰਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਦਹਦਿਸ=ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿੱਚ। ਮੁਸਕੀ
ਮੁਸਕ=ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ। ਗੰਧਾਰੇ=ਸੁਗੰਧੀ। ੧।

ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਨੀਕੇ=ਚੰਗੇ। ਸਮਾਰੇ=ਸੰਭਾਲੇ ਹਨ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਨਿਸਤਾਰੇ=ਤਾਰ
ਦਿੱਤੇ। ੨।

ਬਿਬੇਕ=ਗਿਆਨ। ਸਮਦਰਸੀ=ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਤਿਸੁ ਮਿਲੀਐ=ਉਸ ਨੂੰ
ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਕ ਉਤਾਰੇ=ਸੰਕਾ ਉਤਾਰ ਕੇ। ੩।

ਪਾਖੰਡ=ਧਰਮ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ। ਕਰਿ ਕਰਿ=ਕਰ ਕਰਕੇ। ਜਗਿ=ਜਗਤ
ਵਿਚ। ਬੁਰਿਆਰੇ=ਬੁਰੇ, ਭੈੜੇ। ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ=ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਦੁਖਦਾਈ=ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ।
ਹੋਵਹਿ=ਹੋਏ ਹਨ। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉੱਤੇ। ੪।

ਉਗਵੈ=ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਆਲੁ=ਘਗ। ਜਾਲੁ=ਜੰਜਾਲ, ਧੰਧੇ। ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ=ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪੀ ਮਾਇਆ।
ਬਿਸਥਾਰੇ=ਖਿਲਾਰੇ। ਰੈਨਿ=ਰਾਤ। ਭਇਆ ਸੁਪਨੰਤਰੁ=ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਗਲਤਾਨ) ਹੋਇਆ। ਸੁਪਨੈ
ਭੀ=ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ। ਬਿਖੁ ਸਾਰੇ=ਜ਼ਹਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ੫।

ਕਲਰੁ ਖੇਤੁ=ਉਹ ਖੇਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਲਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਫਸਲ ਨਹੀਂ ਉਗਦੀ।
ਖਲਵਾਰੇ=ਖਲਵਾੜੇ, ਗਾਹ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ। ਸਾਕਤ=ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ।

ਨਰ=ਮਨੁੱਖ। ਭੂਖ ਭੁਖਾਨੇ=ਭੁੱਖੇ ਹੀ ਭੁੱਖੇ। ਦਰਿ=ਦਰਵਾਜ਼ੇ। ਠਾਢੇ=ਖੜੋਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੰਦਾਰੇ=ਜ਼ਾਲਮ, ਬਲੀ।੬।

ਕਰਜੁ=ਕਰਜਾ। ਬਿਖੁ=ਜਹਿਗ। ਉਤਰੈ=ਉਤਰਦਾ ਹੈ, ਲਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੀਚਾਰੇ=ਵੀਚਾਰ ਕੇ। ਕਰਜ ਕੇ ਮੰਗੀਏ=ਕਰਜਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ। ਕਰਿ ਸੇਵਕ=ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਕੇ। ਪਗਿ ਲਗਿ=ਚਰਨੀ ਲਗ ਕੇ। ਵਾਰੇ=ਵਾਲੇ।੭।

ਜਗੰਨਾਥ=ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ਜੰਤੁ ਉਪਾਏ=ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਨਕਿ ਖੀਨੀ=ਨੱਕ ਤੋਂ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਨਥਹਾਰੇ=ਨੱਥ ਵਾਲੇ। ਖਿਚੈ=ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ। ਜਿਉ=ਜਿਵੇਂ। ਭਾਵੈ=ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।੮।੧।

ਅਰਥ: ਹੇ ਰਾਮ! ਅਸੀਂ ਕਠੋਰ ਚਿਤ ਤੇ ਗੁਣਹੀਣ ਸਾਂ, ਵੱਡੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਤੁਸਾਂ) ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ (ਜੀ) ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੇ (ਅਤੇ) ਅਸਾਂ ਪੱਥਰ ਚਿਤ (ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ।੧।ਰਹਾਉ।

ਸਤਿਗੁਰੂ, (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ (ਜੋ) ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ (ਅਤੇ) ਚੰਦਨ ਵਾਂਗ ਸੀਤਲਤਾ (ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪੱਕਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ (ਇਹ) ਸੁਰਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਹਰੀ (ਦੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਦੀ) ਸੁਗੰਧੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੀ ਤੇਰੀ ਕਥਾ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੀ ਲਗੀ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਕਥਾ ਦੁਆਰਾ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਚੰਗੇ (ਸੁੰਦਰ) ਬਚਨ ਸੰਭਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਹਨਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੇ) ਗਾਂਦਿਆਂ ਗਾਂਦਿਆਂ (ਨਿਰੋਲ) ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਹਨ, ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਓਹ ਜਗਿਆਸੂ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਕੇ ਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ) ਸੰਕੇ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸ (ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ (ਉਸ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।੩।

(ਕਈ ਮਨੁੱਖ) ਪਖੰਡ (ਕਰਮ) ਕਰਕੇ ਭੱਟਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਲੋਭ (ਅਤੇ ਬਾਹਰਲਾ) ਵਿਖਾਵਾ (ਇਹ) ਜਗਤ ਵਿਚ (ਮਾਨੋ ਬਹੁਤ) ਬੁਰੇ (ਵੈਰੀ) ਹਨ। (ਲੋਭ ਤੇ ਪਖੰਡ ਦੇਵੇਂ ਹੀ) ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਹੀ) ਜਮਕਾਲ (ਜੀਆਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਖਲੋਤਾ ਹੋਇਆ (ਸੱਟਾਂ) ਮਾਰਦਾ ਹੈ।੪।

(ਜਦੋਂ) ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ (ਜੀਵ) ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ-ਧੰਧਾ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਸਭ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਹਿਰ ਰੂਪੀ ਖਿਲਾਰੇ ਹਨ। (ਜਦੋਂ) ਰਾਤ ਆਈ (ਤਾਂ ਜੀਵ) ਸੁਪਨੇ ਅੰਦਰ ਗੜ੍ਹਦ ਹੋ ਗਿਆ (ਭਾਵ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਸੁਪਨੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ) ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁਖ ਹੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ।੫।

(ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ) ਖੇਤ (ਮਾਨੋ) ਕਲਰ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ) ਕੂੜ ਜਮਾਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਕੂੜ ਹੀ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ) ਸਭ (ਮੋਹ ਮਾਇਆ) ਕੂੜ ਦੇ ਖਲਵਾੜੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਇਥੇ ਨਿਰਾ ਕੂੜ ਹੀ ਗਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਸਾਕਤ ਮਨੁੱਖ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ) ਭੁੱਖੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਜਮ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਾਕੀ ਮੰਗਣ ਲਈ) ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੬।

ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ (ਸਿਰ ਉਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ) ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਓਹ ਕਰਜ਼ਾ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਹੀ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ (ਕਿਸਮ ਦੇ) ਕਰਜੇ (ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ) ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸਨ (ਓਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ) ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਲਗਣ ਵਾਲੇ (ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ)।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਨੱਕ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨੱਥਣ ਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਏ ਹਨ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ (ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈ) ਨੱਥ ਬਿੰਦਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਚਲਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ।੮।੨।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ੳ) ਨਾਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਜੀ ਹੈ ਦਹਦਿਸਿ, ਹਰਿ ਮੁਸਕੀ ਮੁਸਕ ਗੰਧਾਰੇ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਹਰੀ (ਗੰਧਾਰੇ) ਸੁਰੰਧ ਵਾਲੇ ਕੀ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦਸੇ ਦਿਸਾ ਮੈਂ ਗਯਾਤ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ ਅੰ ਜਸ ਰੂਪ ਮੁਸਕ ਮੁਸਕ ਰਹੀ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤੀ ਦਸ ਦਿਸਾ ਵਲ ਵੈਲੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਭ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਸੁਰੰਧ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੁਰੰਧ ਸਭ ਥਾਂ ਪਸਰੀ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸੁਰਤਿ ਪ੍ਰਥਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਸਤੀ ਦੀ ਸੁਰੰਧੀ ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: 'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਬਿਸਰਾਮ "ਨਾਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਜੀ ਹੈ" ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਾਠ ਚਾਲ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪੈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਰਥ-ਭੇਦ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਹੋਈ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਹਰ ਪਾਸੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਰੰਧੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣਾ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਰਤਿ ਨੇ ਹੀ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸੇ ਸੁਰਤਿ ਨੇ ਧਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਸੁਰੰਧੀ ਵਾਲੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਸੁਰੰਧੀ ਨੂੰ ਮਾਣਨਾ ਹੈ। ਪਰ 'ਦਹ ਦਿਸਿ' ਪਦ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮੁਸਕੀ ਮੁਸਕ ਗੰਧਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸੁਰਤੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜਨਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ 'ਸ਼ਬਦਾਰਥ' ਤੇ 'ਦਰਪਣ' ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਮਤ-ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਰ ਬਿਸਰਾਮ-ਭੇਦ ਨਾਲ ਪਾਠ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬਿਸਰਾਮ "ਨਾਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਜੀ ਹੈ ਦਹਦਿਸਿ, ਹਰਿ ਮੁਸਕੀ ਮੁਸਕ ਗੰਧਾਰੇ" ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਠੀਕ ਮੰਨਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਅ) ਮਨਮੁਖ ਕਰਜ਼ ਚੜ੍ਹਿਆ ਬਿਖੁ ਭਾਰੀ, ਉਤਰੇ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ਼ ਕਰਜ਼ ਕੇ ਮੰਗੀਏ, ਕਰਿ ਸੇਵਕ ਪਗਿ ਲਗਿ ਵਾਰੇ ॥

ਪਹਿਲੀ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਸੰਮਤੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ

‘ਪਗਿ ਲਗਿ ਵਾਰੇ’ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

੧. ਜਿਤਨੇ ਦੇਵਤਾ ਰਿਖੀ ਮਿਤਰ ਕਰਜ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਜੋ ਥੇ ਸੇ ਪਰਮੇਸਵਰ ਨੇ ਭਗਤੋਂ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕਰਕੇ ਪਗੇ ਮੈਂ ਲਗਨੇ ਵਾਲੇ ਕਰ ਦੀਏ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਜਿਤਨੇ ਕਰਜੇ ਭਾਵ ਪਾਪ ਤੇ ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ ਦੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ (ਜਮਦੂਤ) ਸਨ, ਓਹ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੈਰੀ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਕਰ ਦਿਤੇ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. ਪਗਿ ਲਗਿ-ਪੈਰ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ। ਵਾਰੇ-ਰੋਕੇ ਗਏ। (ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ) ਕਰਜਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੂੰ (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ) ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਾ ਕੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ‘ਵਾਰੇ’ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ‘ਰੋਕੇ ਗਏ’ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ‘ਰ’ ਤੇ ‘ਲ’ ਦਾ ਬਦਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ:—

੧. ਨਾਨਕ ਸੁਆਮੀ ਗਰਿ ਮਿਲੇ, ਹਉ ਗੁਰ ਮਨਾਵਉਗੀ॥ (ਗਲਿ) [ਪੰਨਾ ੧੨੩੦]

੨. ਐਸੀ ਹੋਇ ਪਰੀ, ਜਾਨਤੇ ਦਇਆਰ ॥ (ਦਇਆਲ) [ਪੰਨਾ ੧੨੩੦]

ਸੋ, ਇਥੇ ਵੀ ‘ਵਾਰੇ’ ਦੇ ਅਰਥ ‘ਵਾਲੇ’ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ, ‘ਰੋਕੇ ਗਏ’ ਅਰਥ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਕਰਜ ਦੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸਨ (ਉਹ ਗੁਰੂ ਨੇ) ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਕੇ ਚਰਨੀ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਤਾ (ਨਾਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ, ਸੁਗੰਧਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜਾਗ ਪੈਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਪਖੰਡ ਕਰਮ ਕਰ ਕਰਕੇ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੁਖਦਾਈ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਓਹ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਿਕੰਮਿਆਂ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਸਮਾਂ ਗੁਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਤੋਂ ਪਛੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਵੀ ਅਵੇਸਲੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਤਨਾ ਕਰਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਰਜਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਨ ਤੇ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਾਗ-ਡੋਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ- ‘ਨਕਿ ਨਥ ਖਸਮ ਹਥ’, ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਖਿਚਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜਿਧਰ ਚਾਹੇ ਉਧਰ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਸਭੁ ਆਪੇ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਵਸਿ ਆਪੇ ਜੁਗਤਿ ਹਥਾਹਾ॥

ਗਲਿ ਜੇਵਤੀ ਆਪੇ ਪਾਇਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਜਿਉ ਪ੍ਰਭੁ ਖਿਚੈ ਤਿਉ ਜਾਹਾ॥ [ਪੰਨਾ ੬੦੭]

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:—

ਕਬੀਰ ਕੁਕਰੁ ਰਾਮ ਕੇ, ਮੁਤੀਆ ਮੇਰੇ ਨਾਉ ॥

ਗਲੇ ਹਮਾਰੇ ਜੇਵਰੀ, ਜਹ ਖਿਚੈ ਤਹ ਜਾਉ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੬੮

ਸੋ ਸਭ ਜੀਆਂ ਦੇ ਨਕ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਨਕੇਲ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਹਰਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵਾਰੇ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਮਜਨੁ ਹੈ ਨੀਕੇ, ਮਿਲਿ ਕਲਮਲ ਪਾਪ ਉਤਾਰੇ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਗੁਨੁ ਬਹੁਤੁ ਅਧਿਕਾਈ, ਪੜਿ ਸੁਆ ਗਨਕ ਉਧਾਰੇ॥ ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ, ਲੈ ਬੈਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਰੇ॥੨॥ ਅਜਾਮਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਨੀ, ਕਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਲਾਰੇ॥ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਮਨਿ ਭਾਇ ਭਾਵਨੀ, ਜਮ ਕੰਕਰ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ॥੩॥ ਮਾਨੁਖੁ ਕਥੈ, ਕਥਿ ਲੋਕ ਸੁਨਾਵੈ, ਜੇ ਬੋਲੈ ਸੋ ਨ ਬੀਚਾਰੇ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਤ ਦਿੜਤਾ ਆਵੈ, ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰੇ॥੪॥ ਜਬੁ ਲਗੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਹੈ ਸਾਬਤੁ, ਤਬ ਲਗਿ ਕਿਛੁ ਨ ਸਮਾਰੇ॥ ਜਬ ਘਰ ਮੰਦਰਿ ਆਗਿ ਲਗਾਨੀ, ਕਢਿ ਕੂਪੁ ਕਢੈ ਪਨਿਹਾਰੇ॥੫॥ ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਮਨ ਮੇਲੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ, ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੇ॥ ਸਾਕਤ ਬਚਨ ਬਿਛੁਆ ਜਿਉ ਡਸੀਐ, ਤਜਿ ਸਾਕਤ ਪਰੈ ਪਰਾਰੇ॥੬॥ ਲਗਿ ਲਗਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ, ਲਗਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਸਵਾਰੇ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ, ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੇ, ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਰੇ॥੭॥ ਪੂਰਬਿ ਜਨਮਿ ਪਰਚੁਨ ਕਮਾਏ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਪਿਆਰੇ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪਾਇਆ, ਰਸੁ ਗਾਵੈ ਰਸੁ ਵੀਚਾਰੇ॥੮॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੂਪ ਰੰਗ ਸਭਿ ਤੇਰੇ, ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ਲਾਲ ਗੁਲਾਰੇ॥ ਜੈਸਾ ਰੰਗੁ ਦੇਹਿ ਸੋ ਹੋਵੈ, ਕਿਆ ਨਾਨਕ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੇ ॥੯॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉ, ਜਿਉ, ਦੇਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਾਮ ਹਰਿ=ਹੋ ਰਾਮ। ਹੋ ਹਰੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ=(ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ। ਨਾਵਾਰੇ=ਨਵਾਇਆ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ। ਗਿਆਨੁ=ਆਤਮਿਕ ਚਾਨਣ। ਮਜਨੁ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਨੀਕੇ=ਚੰਗਾ, ਉਤਮ। ਮਿਲਿ=(ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਕੇ। ਕਲਮਲ=ਪਾਪ। ਉਤਾਰੇ=ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ।੧।ਰਹਾਉ।

ਗੁਨੁ=ਪ੍ਰਭਾਵ। ਬਹੁਤੁ=ਬਹੁਤ ਹੀ। ਅਧਿਕਾਈ=ਵਧੀਕ। ਪੜ=ਪੜ੍ਹ ਕੇ। ਸੁਆ=ਤੇਤਾ। ਗਨਕਾ=ਵੇਸਵਾ (ਜੋ ਤੇਤੇ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਸੀ)। ਉਧਾਰੇ=ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ। ਪਰਸਨ=(ਚਰਨ) ਪਰਸਣ ਦੀ (ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ)। ਪਰਸ ਭਏ=ਭੇਟਦੇ ਹੋਏ। ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ=(ਕੰਸ ਦੀ ਦਾਸੀ) ਕੁਬਿਜਾ ਨੂੰ। ਲੈ ਬੈਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਰੇ=ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਅਜਾਮਲ=ਕਨੌਜ ਦਾ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਤਿ=ਪੁਤਰ ਨਾਲ।

ਬੋਲਾਰੇ=ਬੁਲਾਇਆ, ਉਚਾਰਿਆ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਇ ਭਾਵਨੀ=ਸਰਧਾ ਪਸੰਦ ਆ ਗਈ। ਜਮ ਕੰਕਰ=ਜਮ ਦੇ ਦਾਸ, ਜਮਦੂਤ। ਮਾਰਿ=ਮਾਰ ਕੇ। ਬਿਦਾਰੇ=ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।੨।

ਕਥੈ=ਕਥਦਾ, ਜਬਾਨੀ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਕਥਿ=ਕਥ ਕੇ। ਦਿਤਤਾ=ਨਿਸਚੇ ਦੀ ਪਕਿਆਈ।੩। ਜਬ ਲਗੁ=ਜਦੋਂ ਤੱਕ। ਜੀਉ=ਜਿੰਦ। ਪਿੰਡੁ=ਸਰੀਰ। ਸਾਬਤੁ=ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ, ਕਾਇਮ ਹੈ। ਤਬ ਲਗਿ=ਤਦੋਂ ਤਕ। ਨ ਸਮਾਰੇ=ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲਦਾ, ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ। ਕਢਿ=ਕਢ ਕੇ। ਰੂਪੁ=ਰੂਪ। ਪਨਿਹਾਰੇ=ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲਾ।੪।

ਮੇਲੁ=ਸਬੰਧ ਮਿਲਾਪ। ਡਸੀਐ=ਡੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਜਿ=ਤਿਆਗ ਕੇ। ਪਰੇ ਪਰਾਰੈ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ।੫।

ਲਗਿ ਲਗਿ=ਲਗ ਲਗ ਕੇ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ। ਸਵਾਰੇ=ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੈ=ਸੱਚੇ ਜਾਣਕੇ ਮੰਨ ਲਏ ਹਨ।੬।

ਪੂਰਬਿ ਜਨਮਿ=ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ। ਪਰਚੁਨ=ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਪਿਆਰੇ=ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।੭।

ਹਰਿ=ਹੇ ਹਰੀ! ਲਾਲਨ ਲਾਲ ਗੁਲਾਰੇ=ਹੇ ਸੇਹਣੇ ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ! ਦੇਹਿ=ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸੇ ਹੋਵੈ=ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੇ=ਤੁਛ ਜੀਵ।੮।

ਅਰਥ: ਹੇ ਰਾਮ! ਹੇ ਹਰੀ! (ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਦੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਇਆ (ਉਸ ਨੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ (ਜਲ ਵਿਚ) ਉਤਮ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ (ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਕੇ (ਸਾਰੇ) ਪਾਪ ਵਿਕਾਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਹੁਤ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ) ਗਨਿਕਾ ਨੇ (ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ) ਤੇਤੇ ਪਾਸੇ (ਰਾਮ ਨਾਮ) ਪੜ੍ਹਿਆ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦੇਵੇਂ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ। (ਚਰਨ) ਪਰਸਣ ਦੀ (ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਕੰਸ ਦੀ ਦਾਸੀ) ਕੁਬਿਜਾ ਨੂੰ (ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ) ਭੇਟਦੇ ਹੋਏ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਨ ਵਿਚ ਗਏ (ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ)।੧।

ਅਜਾਮਲ (ਪਾਪੀ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਪੁੱਤਰ ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ (ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) 'ਨਾਰਾਇਣ' ਨਾਮ ਉਚਾਰਿਆ (ਉਸ ਦੀ) ਸਰਧਾ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਲਗ ਗਈ (ਉਸ ਨੇ ਅਜਾਮਲ ਲਈ) ਜਮ ਦੇ ਦਾਸ ਮਾਰ ਕੇ ਪਰੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤੇ (ਅਤੇ ਅਜਾਮਲ ਨੂੰ ਤਾਰ ਲਿਆ)।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨੁੱਖ ਨਿਰੀਆਂ ਜਬਾਨੀ ਗਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕਥ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਜੇ ਕੁਝ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦਾ (ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਦੋਂ (ਮਨੁੱਖ) ਸਤ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਭਾਵਨਾ ਭਰੀ) ਪਕਿਆਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਜਦ ਤਕ ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਾਬਤ ਹੈ (ਭਾਵ ਅਰੋਗ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੈ) ਤਦ ਤਕ (ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਦ (ਕਾਲ ਰੂਪੀ) ਅੱਗ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਲਗਦੀ ਹੈ (ਓਦੋਂ) ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲਾ (ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ) ਖੂਹ ਕੱਢ (ਖਟ) ਕੇ (ਪਾਣੀ) ਕਢਦਾ ਹੈ (ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਉਸ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ ਬਚਪਨ ਤੇ ਜੁਆਨੀ ਵੇਲੇ ਜਪ, ਤਪ, ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬੁਢੇਪੇ ਅਥਵਾ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)।੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਉਸ) ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਮੇਲ ਉਕਾ ਨਾ ਕਰੇ (ਭਾਵ ਉਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ-ਸਾਂਝ ਨ ਬਣਾਓ)। ਸਾਕਤਾਂ (ਰਬ ਵਲੋਂ ਵੇਮੁਖ ਮਨੁੱਖਾਂ) ਦੇ ਬੋਲ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੰਗ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ ਬਿਛੂ (ਆਦਿ ਕੋਈ ਜਹਿਰੀਲਾ ਜੀਵ) ਡਸਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਸਾਕਤ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਛੱਡ ਕੇ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ)।੫।

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਮੁੜ ਮੁੜ (ਸਾਧੂ ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਜਨਮ) ਸਵਾਰ ਲਏ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਚ ਸਚ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ਹਨ (ਓਹ) ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ (ਚੰਗੇ) ਲਗ ਗਏ ਹਨ।)੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਪਰਚੁਣ (ਭਾਵ ਥੋੜੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ (ਉਹ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਜਪਣ) ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਲਗੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਿਸਨੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਉਸੇ) ਰਸ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਸ) ਰਸ ਨੂੰ ਹੀ ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ।)੭।

ਹੇ ਹਰੀ! ਹੇ ਲਾਲ! ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਸੋਹਣੇ ਲਾਲ! (ਜਿਤਨੇ ਜੀਅ ਹਨ) ਸਭ ਤੇਰੇ ਹੀ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਹਰੀ!) ਜਿਹੇ ਜਿਹਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਤੂੰ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਦੋਂਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਉਹ ਜਿਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਇਹ) ਤੂੰਛ ਜਿਹੇ ਜੀਵ ਕੀ ਹਨ? (ਭਾਵ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਪਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈ)।੮।੩।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ, ਲੈ ਬੈਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ॥

‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸਨ’ ਵਿਚ ਇਹ ਪੰਕਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਦ ਛੇਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:—

ਪਰਸ ਨ ਪਰਸ ਭਏ, ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ ਲੈ, ਬੈਕੁੰਠ ਸਿਧਾਰੇ ॥ (ਨ-ਪਰਸ ਬੋਲੋ)

ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪਦ-ਛੇਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਰਥਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸੰਮਤੀ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈਆਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਲਗਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਬੇ-ਰੁਖੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:—

੧. ਅਛੂਹ ਕੁਬਿਜਾ ਕੇ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਰਸਤੇ ਭਏ ਸੇ ਤਿਸ ਕੇ ਲੈ ਕੇ ਬੈਕੁੰਠ ਕੇ ਸਿਧਾਰਿ ਗਏ। [ਫ. ਸ.
੨. (ਕੰਸ ਦੀ ਦਾਸੀ) ਕੁਬਿਜਾ ਨੂੰ (ਜਿਸ ਨੇ ਕੰਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਵਟਣਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਲਿਆ ਸੀ) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਦਿਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਲੈ ਗਏ। “ਪਰਸਨਿ ਪਰਸੁ ਭਏ ਸਾਧੂ ਜਨ” (ਕਲਿਆਨ ਮ.੪)। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ
੩. ਕੁਬਿਜਾ ਨੂੰ (ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, (ਉਹ ਛੋਹ) ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ

ਵਿਚ ਭੀ ਲੈ ਪਹੁੰਚੀ।

[ਦਰਪਣ

੪. ਨ ਪਰਸ=ਜੇਹੜੀ ਨਾ ਪਰਸਣੇ ਯੋਗ ਸੀ। [ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ
 ੫. ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ, ਏਥੇ 'ਪਰਸਨ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਪਰਸਨ ਨਹੀਂ। (ਪਰਸਨ) ਸੱਸੇ ਟਿੱਪੀ ਨਾਲਿ
 ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਅਰਥ ਬਣਦੇ। [ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਿਲਖਣਤਾ-ਭਾ. ਸ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਪਰਸ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਪ੍ਰਸੰਨ' ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਲਗ ਪਗ ਹਰ ਥਾਂ
 ਤੇ ਹੀ ਛੋਹਣ, ਭੇਟਣ ਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 'ਪ੍ਰਸੰਨ' ਹੋ ਕੇ ਜੋ
 ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗ ਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਬੂਲ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲੀ ਪਦ 'ਪਰਸਨ' ਹੈ,
 'ਪਰਸੰਨ' ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ 'ਪਰਸਨ' ਦਾ ਨਨਾ ਸਿਹਾਰੀ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ 'ਪਰਸ' ਦਾ ਸਸਾ ਭੀ ਸਿਹਾਰੀ-ਰਹਿਤ
 ਹੈ। 'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਜੋ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ। 'ਪਰਸਨ
 ਪਰਸ ਭਏ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ' ਕਿਵੇਂ ਠੀਕ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਕੀ 'ਭਏ' ਪਦ ਜੋ
 ਪੁਲਿੰਗ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁ ਵਰਨੀ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ: ਭਈ (ਹੋਈ) ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਬਦਲੇ ਜਾ
 ਸਕਦੇ ਹਨ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸਿਧਾਰੇ' ਪਦ ਵੀ ਪੁਲਿੰਗ ਵਾਚੀ ਹਨ, 'ਲੈ ਪਹੁੰਚੀ' ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ
 ਦੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ।

ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਭਾ. ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਪਰਸਨ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ
 ਕੀਤੇ ਹਨ:—

“ਪ੍ਰਸਨ-ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨. ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁ ਪਰਸਨੁ” (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ:੧) ੩
 ਸੰ. ਪ੍ਰਸੰਨ-ਵਿ ਖੁਸ਼ ਆਨੰਦੀ ੪. ਕਿ. ਵਿ. ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ, ਰੀਝ ਕੇ 'ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ' ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ'
 (ਨਟ ਅ. ਮ:੪)।

'ਪਰਸ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ:—

ਸੰਗਯਾ-ਛੋਹਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। 'ਪੁਹਪ ਸੁਗੰਧਾ ਪਰਸ ਮਾਨੁਖਯ ਦੇਹੰ ਮਲੀਣੰ' (ਗਾਥਾ)। ੨. ਸੰ-
 ਪਰਸ-ਸਪਸ਼ੰਮਣਿ-ਪਰਮ ਪਰਸ ਗੁਰੁ ਭੇਟੀਐ (ਗਉੜੀ ਰਵਿਦਾਸ) ੩. ਪਾਸ੍ਰੰ-ਪਾਸਾ "ਬਾਮ ਪਰਸ ਤੇ ਝੂਠ
 ਬਨਾਵਾ॥" (ਪਾਰਸਾ) ਖੱਬੇ ਪਾਸਿਓ ਝੂਠ ਰਚਿਆ।

'ਗੁਰੂ ਗਿਰਾਰਥ ਕੋਸ਼' ਦੇ ਕਰਤਾ ਪੰ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਰੋਤਮ ਨੇ 'ਪਰਸਨ' ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ
 ਦਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਥ 'ਪ੍ਰਸੰਨਯ' ਕੀਤੇ ਹਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਕਤੀ 'ਪਰਸ ਨਪਰਸ ਭਏ ਕੁਬਿਜਾ ਕੇ' ਦਿਤੀ ਹੈ
 ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਪੰਕਤੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਰਖੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ
 ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੩੨੪ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਪੰਕਤੀ 'ਪਰਸਨਿ ਪਰਸੁ ਭਏ
 ਸਾਧੂ ਜਨੁ, ਹਰਿ ਭਗਵਾਨੁ ਦਿਖੀਜੈ' ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜੋ ਇਥੇ 'ਪਰਸ' ਪਦ ਨੂੰ 'ਨਪਰਸ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਨ ਦੀ
 ਪ੍ਰੋਤਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਂਦੀ।

'ਪਰਸ' ਪਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ, ਛੋਹਣਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ
 'ਤਿਸੁ ਨਾਨਕ ਪਰਸਣਿ ਆਵੈ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ 'ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ' ਪਾਠ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ

ਵਿਚ 'ਰਸਨ ਰਸ, ਲਾਲਨ ਲਾਲ' ਆਦਿ ਇਸ ਬਣਾਵਟ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ 'ਨਪਰਸ' ਪਦ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਕੋਈ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਪੱਕਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਕੀ 'ਕੁਬਿਜਾ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਛੋਹੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੁਬਿਜਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੋਹੇ? ਜੇ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖੀਏ ਤਾਂ ਪੁਲਿੰਗ ਵਾਚੀ ਅਰਥ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ 'ਗੁਰਦੇਵ ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਪਰਾ' ਪੱਕਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਗੁਰਦੇਵ ਦਾ ਸਪਰਸ ਪਾਰਸ ਤੋਂ ਭੀ ਪਰੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸਮਰਥ-ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਛੋਹ ਲੈਂਦਾ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਚਨ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਬਲਰਾਮ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਥੁਰਾ ਗਏ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੁਬਿਜਾ ਮਾਲਣ ਮਿਲੀ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਾਉਣ ਤੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਟਿਕਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਾਗ ਉਠੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮੱਥੇ ਤਕ ਹੱਥ ਨ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਪੈਰ ਉਤੇ ਪੈਰ ਰਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਠੋਡੀ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵਲ ਚੁਕ ਦਿੱਤਾ, ਅਜਿਹਾ ਸਪਰਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕੁੱਬ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕੁਬਿਜਾ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਹਾਣੀ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਸ ਇਕ ਸੁਗੰਧਤ ਵਟਣਾ ਮਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਬਿਜਾ ਨੇ ਇਹ ਕੀਮਤੀ ਵਟਣਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਕੁੱਬ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੀ ਕੇਵਲ ਵਟਣਾ ਮਲਣ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਤਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਕੁਬਿਜਾ ਦਾ ਕੁੱਬ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਲੈ ਗਏ?। ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੁਬਿਜਾ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਲ ਲਗਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖੀਏ ਤਾਂ ਅਰਥ ਬਿਵਸਥਾ ਸੁਤੇ ਹੀ ਪੁਲਿੰਗ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਕੁਬਿਜਾ ਉਧਰੀ ਅੰਗੁਸਟ ਧਾਰਿ ॥

(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ) ਅੰਗੂਠਾ ਰਖਕੇ ਕੁਬਿਜਾ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ, ਭਾਵ ਬੈਕੁੰਠ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ 'ਪਰਸਨ ਪਰਸ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਰਸਨ ਰਸ' ਤੇ 'ਲਾਲਨ ਲਾਲ' ਵਾਂਗ ਰਸਾਂ ਦੇ ਰਸ ਤੇ ਲਾਲਾਂ ਦੇ ਲਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਸਨਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਰਥ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਰਥ 'ਪਰਸਨ' ਪਦ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖ ਕੇ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ:—

(ਚਰਨ) ਪਰਸਨ ਦੀ (ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਕੰਸ ਦੀ ਦਾਸੀ) ਕੁਬਿਜਾ ਨੂੰ (ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ) ਭੇਟਦੇ ਹੋਏ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ (ਭਾਵ ਉਸਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ)।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ

(ਗਨਕਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ)

ਉ- ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਗੁਨੁ ਬਹੁਤੁ ਅਧਿਕਾਈ, ਪੜਿ ਸੁਆ ਗਨਕ ਉਧਾਰੇ ॥

ਚੰਦਮਣੀ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਸੀ ਜੋ ਭਰ ਜੁਆਨ ਸੁੰਦਰੀ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪੇਸ਼ਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਨੋ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣ

ਚੁਕੀ ਸੀ। ਸ਼ਰਮ ਤੇ ਹਯਾ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਖਿਡੋਣੇ ਵਾਂਗ ਸਨ। ਜੇ ਧਨ ਕਮਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਖੁਰਾਕ, ਪੋਸ਼ਾਕ ਤੇ ਸਰਾਬ ਵਿਚ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਾਪ ਮਾੜਾ ਹੈ ਪਰ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ—

ਪਾਪੁ ਬੁਰਾ ਪਾਪੀ ਕਉ ਪਿਆਰਾ॥ ਪਾਪਿ ਲਦੇ ਪਾਪੇ ਪਾਸਾਰਾ॥ [ਪੰਨਾ ੯੩੫

ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਜੁਆਨੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪੈਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸਾਧੂ ਜੋ ਚੰਗੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਾਂਦਾ ਸੀ:—

‘ਬੋਲ ਗੰਗਾ ਰਾਮ, ਰਾਮ ਰਾਮ...

ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਾਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਆਲ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਬਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਕ ਸਾਧੂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਗਨਕਾ ਦੇ ਵਾੜੇ ਕੋਲ ਆ ਖਲੋਤਾ। ਸਰੀਰ ਤੇ ਇਕ ਚਾਦਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੋਤੇ ਵਾਲਾ ਪਿੰਜਰਾ ਸੀ। ਗਨਕਾ ਨੇ ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਕੋਠੇ ਉਪਰ ਚਲੋ, ਬਾਹਰ ਬਾਰਸ਼ ਵਿਚ ਭਿਜ ਜਾਉਗੇ ਇਥੇ ਸਰਦੀ ਨਾਲ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਉਗੇ।

ਸੰਤ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਾਪਾਂ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਪਲਟ ਕੇ ਉਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਤੋਤੇ ਵਾਲਾ ਪਿੰਜਰਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕੋਠੇ ਪਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਗਨਕਾ ਦਾ ਹਾਵ ਭਾਵ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਸਮਝ ਤਾਂ ਗਏ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕੰਵਲ ਫੁਲ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੁਰਗਾਬੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਰ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜਣ ਦੇਂਦੀ ਤਿਵੇਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਚੰਦ੍ਰਮਣੀ (ਗਨਕਾ) ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਭੋਜਨ ਛਕਾਇਆ, ਅੱਗ ਸੇਕਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ, ਤੋਤੇ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਨ ਆ ਗਈ। ਬਰਖਾ ਠਹਿਰ ਗਈ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਜਾਣ ਲਗਿਆਂ ਕਿਹਾ ਪੁੱਤਰੀ! ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੈਨੂੰ ਸੁਮਤਿ ਬਖਸ਼ੇ, ਤੂੰ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ। ਚੰਦ੍ਰਮਣੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਜੀ! ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਪਾਪਣ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਗਨਕਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਤੀ ਬ੍ਰਤ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਭਰ ਕਦੀ ਵੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਦਸੇ ਮੇਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ?

ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੇ ਗਨਕਾ ਦੀ ਗਾਥਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਉਧਾਰ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਸੋਚਿਆ, ਤਨ ਦੀ ਮੇਲ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮਨ ਨੂੰ ਲਗੀ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੇਲ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਤਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋਤਾ ਜੋ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਪਟੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਇਸ ਦਾ ਮਨ ਇਧਰ ਲਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਪਾਂ ਵਲੋਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਮੁੜ ਜਾਵੇਗੀ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਹੈ। ਬਸ, ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਗਨਕਾ ਨੂੰ ਤੋਤਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਰਟ ਲਾਈ ਰਖਦੀ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪਾਪ

ਕਰਮ ਘਟਦੇ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਕਟਿਆ। ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਲ ਲਗ ਪਈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਮਾਧੀ ਲਗਣ ਲਗ ਪਈ।

ਚੰਦ੍ਰਮਣੀ ਦਾ ਮਨ ਸੀਸੇ ਵਾਂਗ ਲਿਸਕਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਉਚੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੀ ਬਣ ਗਈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਐਸਾ ਖੇਲ ਰਚਾਇਆ ਕਿ ਆਪ ਸੱਪ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਤੇਤੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਅਜਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਦ੍ਰਮਣੀ ਨਿਤ ਅਭਿਆਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੇਰੇ ਉਠੀ ਤੇਤੇ ਨੂੰ ਨਵਾਉਣ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, ਪਰ ਅੱਗੋਂ ਤੇਤੇ ਦੀ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਆਈ, ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਤਾਕੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੀ। ਜਿਉਂ ਹੋਂਥ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਤਾਂ ਸੱਪ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ। ਗਨਕਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ 'ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਉਂ ਰੂਹ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੋਈ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਭੋਜਿਆ ਬਿਬਾਣ ਆ ਗਿਆ ਉਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਿਤ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗਨਕਾ ਪਾਪਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਗਨਕਾ ਪਾਪਣ ਹੋਇ ਕੈ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਗਲ ਹਾਰ ਪਰੋਤਾ ॥
ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਅਚਾਣਚਕ ਗਨਕਾ ਵਾੜੇ ਆਇ ਖਲੋਤਾ ॥
ਦੁਰਮਤਿ ਦੇਖ ਦਇਆਲ ਹੋਇ ਹਬਹੁ ਉਸਨੇ ਦਿਤੋਸੁ ਤੋਤਾ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਉਪਦੇਸ ਕਰ ਖੇਲ ਗਇਆ ਦੇ ਵਣਜ ਸਓਤਾ ॥
ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਤਿਸ ਤੋਤਿਅਹੁ ਨਿਤ ਪੜ੍ਹਾਏ ਕਰੈ ਅਸੋਤਾ ॥
ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ ਰਾਮਨਾਮ ਦੁਰਮਤਿ ਪਾਪ ਕਲੇਵਰ ਧੋਤਾ ॥
ਅੰਤ ਕਾਲ ਜਮ ਜਾਲ ਤੋੜ ਨਰਕੈ ਵਿਚ ਨ ਖਾਧੋਸ ਗੋਤਾ ॥
ਗਈ ਬੈਕੁੰਠਿ ਬਿਬਾਣਿ ਚੜ੍ਹਿ ਨਾਉ ਨਾਰਾਇਣ ਛੋਤਿ ਅਛੋਤਾ॥
ਥਾਉ ਨਿਬਾਵੈ ਮਾਣੁ ਮਣੋਤਾ ॥ ੨੧ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗਨਿਕਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:—

੧. ਤਾਰੀਲੇ ਗਨਿਕਾ ਬਿਨੁ ਰੂਪ ਕੁਬਿਜਾ,
ਬਿਆਧਿ ਅਜਾਮਲੁ ਤਾਰੀਅਲੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੪੫]
੨. ਅਜਾਮਲ ਗਜ ਗਨਿਕਾ ਪਤਿਤ ਕਰਮ ਕੀਨੇ ॥
ਤੇਉ ਉਤਰਿ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਰਾਮਨਾਮ ਲੀਨੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੯੨]
੩. ਸੁਆ ਪੜ੍ਹਾਵਤ ਗਨਿਕਾ ਤਰੀ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਨੈਨਹੁ ਕੀ ਪੂਤਰੀ॥ [ਪੰਨਾ ੮੭੪]
੪. ਦੁਖ ਹਰਤਾ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਛਾਨੇ ॥
ਅਜਾਮਲੁ ਗਨਿਕਾ ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਮੁਕਤ ਭਏ ਜੀਅ ਜਾਨੇ॥ [ਪੰਨਾ ੮੩੦]
੫. ਗਨਿਕਾ ਉਧਰੀ ਹਰਿ ਕਰੈ ਤੋਤ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੯੨]
੬. ਸੋਦਾਮਾ ਅਪਦਾ ਤੇ ਰਾਖਿਆ, ਗਨਿਕਾ ਪੜ੍ਹਤ ਪੂਰੇ ਤਿਹ ਕਾਜ॥ [ਪੰਨਾ ੧੪੦੦]

ਅ-

ਅਜਾਮਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤਿ ਕੀਨੀ, ਹਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਲਾਰੇ ॥

(ਅਜਾਮਲ ਦੀ ਕਥਾ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਨਾ ਆਵੇ, ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੱਝ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਲ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਜਾਮਲ ਕਨੌਜ ਦੇ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੀ ਜੋ ਵੇਦ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਜਾਮਲ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਇਤਨੀ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅਜਾਮਲ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ, ਜੁਆਨ ਤੇ ਅਰੋਗ ਸੀ। ਬੁਧੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਤੀਖਣ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਵਲ ਆਇਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਨਾ ਆਵੀਂ। ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਵੀਂ ਤੇ ਜਾਵੀਂ। ਅਜਾਮਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ, ਚਾਰ ਸਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੜਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚ ਪਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਕਿਉਂ ਲਾਈ ਹੈ? ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਫੁਰਨੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਫੜਿਆ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਪਈ।

ਵੀਹ ਸਾਲ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਮਗਰੋਂ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਸੀ ਅਜਾਮਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਧਾਰ ਲਈ। ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਵਾਨੀ ਮਸਤਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਅਜਾਮਲ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਉਠ ਕੇ ਜਾਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚੇਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜਾਮਲ! ਵੇਖੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਈਂ। ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾਹ ਕੀਤੀ, ਸਿਧਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਲ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਰ ਲਿਆ।

ਜਿਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਅਜਾਮਲ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸ਼ਰਮ ਸੀ, ਉਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕੰਜਰੀਆਂ ਦਾ ਅੱਡਾ ਸੀ ਜਿਥੇ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਤੇ ਜੋਬਨ ਵੇਚਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਜਾਮਲ ਭਰ ਜੁਆਨ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਅਮੀਰ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਜਦੋਂ ਵੇਸ਼ਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵੜਿਆ ਤਾਂ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਜੁਆਨ ਲੜਕੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸਦਾ ਮਨ ਡੋਲ ਗਿਆ। ਇਹ ਭੌਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਲੈਣ ਲਈ ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਕਾਮ ਦਾ ਜਾਦੂ ਐਨਾ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਚਿਤ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੇ ਦਿਲ ਕਰੇ। ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ, ਜਦੋਂ ਸਵੇਰੇ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਗੁਰੂ-ਆਗਿਆ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਉਕਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਅਜਾਮਲ ਕਿਹੜੇ ਰਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈ? ਤਾਂ ਬੁਠ ਬੋਲ ਕੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ, 'ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ! ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ।'

ਜਦੋਂ ਅਜਾਮਲ ਅਠ ਦਿਨ ਵੇਸ਼ਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਵੇਸ਼ਵਾਵਾਂ ਤਾੜ ਗਈਆਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਭਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਅਜਾਮਲ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ

ਲਿਆ ਅਤੇ ਭੋਗ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੇਜ ਉਤੇ ਲੈ ਗਈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਅੰਗੇ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਇਥੇ ਜੂਠ ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਜੂਠ ਤੇ ਝੂਠ ਨੇ ਅਜਾਮਲ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਵਲੋਂ ਟਾਲ ਮਟੋਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਖਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਅਜਾਮਲ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਉ।

ਅਜਾਮਲ ਦਾ ਪਿਉ ਰਾਜ ਪੰਡਿਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੁਟਿਆਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਨ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾਹ ਰਜਿਆ ਲਗਾਤਾਰ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਖਰ ਇਸਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਅਜਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੇਸਵਾ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲਵੇਗਾ, ਉਹ ਬੜੀ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੋਈ।

ਦੇਵ ਨੇਤ ਨਾਲ ਅਜਾਮਲ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਜਾਮਲ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪੰਡਿਤ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਲਗ ਪਿਆ।

ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਅਜਾਮਲ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾਣੋਂ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਹਟਿਆ। ਹੁਣ ਧਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਸਿਰ ਤੇ ਪਿਉ ਦਾ ਡੰਡਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਜਾਮਲ ਆਜ਼ਾਦ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਕਲਾਵੰਤੀ ਨਾਮ ਦੀ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਬਚਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹੇਗਾ ਤੇ ਕਿਸੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਵੀ ਉਸਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇਗਾ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ਼ਕ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕ ਛੁਪਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਛੁਪਦੇ। ਕਲਾਵੰਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਰਾਜੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਜਾਮਲ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸ਼ਰਮਾਇਆ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਕਲਾਵੰਤੀ ਕਦੇ ਵੇਸਵਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆ। ਅਜਾਮਲ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਰਾਦਰੀ ਤੋਂ ਛੋਕ ਦੇਵੇਗਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਜਾਂ ਇਸ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਸਵਾ-ਗਾਮੀ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜ ਪੰਡਿਤ ਬਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਦਸ ਤੂੰ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਅਜਾਮਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ। ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਸਮਝਾਇਆ। ਵੇਖ! ਜੇ ਤੂੰ ਰਾਜ ਪੰਡਿਤ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਲਾਹਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤ ਕਰਕੇ ਤੇਰੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਤੇਰੀ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਅਜਾਮਲ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨੀ, ਅਜਾਮਲ ਨੂੰ ਧੌਂਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅਜਾਮਲ ਦੀ ਲਿੰਗ-ਵਾਸਨਾ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ। ਜੇ ਮਾਲ ਧਨ ਪੱਲੇ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਖਾ ਲਿਆ। ਸੰਤਾਨ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਕਾਮ-ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਗਲ ਕੇ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਏ। ਭੁਖ ਨਾਲ ਵੀ ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਕਬੂਤਰ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ। ਜੀਵ ਹਤਿਆ ਤੇ ਨਿਤ ਮਾਸ ਖਾਣ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਹੀ ਢੁੱਟ ਗਈ, ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਪੀਘਾਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ। ਕਲਾਵੰਤੀ ਵੀ ਮੰਦੇ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਲਗ ਪਈ। ਹੁਣ ਅਜਾਮਲ

ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖੀ ਸੀ।

ਦੇਵ ਨੇਤ ਨਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇ ਸਾਧੂ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਕਲਾਵੰਤੀ ਨੇ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਚਿਤੀਆਂ ਕਬੂਤਰ ਨਹੀਂ ਭੁੰਨਣੇ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਭੁਜੇ ਹੋਏ ਛੋਲੇ ਸਨ, ਉਸਨੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਛੋਲੇ ਛਕਾਏ ਤੇ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ 'ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡਾ ਦੁਖ ਨਵਿਰਤ ਕਰੋ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ, ਬਹੁਤ ਪਾਪੀ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਪਲੇ ਬਦਨਾਮੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਆਪ ਦਇਆ ਕਰੋ।'

ਅਜਾਮਲ ਦੀ ਭੈੜੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਸਾਧੂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਨ ਭਲੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਹੁਣ ਬਚਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ 'ਨਾਰਾਇਣ' ਰਖਣਾ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਕਲਾਵੰਤੀ ਦਾ ਜਦੋਂ ਸਤਵਾਂ ਬਾਲਕ ਜੰਮਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਨਾਰਾਇਣ' ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅਜਾਮਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਕੁਛ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦਾ 'ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਰਾਇਣ' ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਆਖਰ ਜਦੋਂ ਅਜਾਮਲ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਤਰ ਵਹੁੰਟੀ ਸਭ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਕਹਿਣ ਲਗਾ- 'ਹੇ ਨਾਰਾਇਣ! ਮੇਨੂੰ ਜਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਚਾਈ, ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੀ। ਏਦਾਂ ਜੇਦੜੀ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਉਸ ਨੇ ਸੁਆਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਇਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਅਜਾਮਲ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬੈਰੁੰਠ ਧਾਮ ਨੂੰ ਟੁਰ ਪਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

੧. ਅਜਾਮਲ ਕਉ ਅੰਤਿ ਕਾਲ ਮਹਿ ਨਾਰਾਇਣ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥
ਜਾ ਗਤਿ ਕਉ ਜੋਗੀਸੁਰ ਬਾਂਛਤ, ਸੋ ਗਤਿ ਵਿਨ ਮਹਿ ਪਾਈ॥ [ਪੰਨਾ ੯੦੨
੨. ਅਜਾਮਲੁ ਪਾਪੀ ਜਗੁ ਜਾਨੈ, ਨਿਮਖ ਮਾਹਿ ਨਿਸਤਾਰਾ॥ [ਪੰਨਾ ੬੩੨
੩. ਅਜਮਲ ਕੀਓ ਬੈਰੁੰਠਹਿ ਥਾਨ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੭੪
੪. ਅਜਾਮਲ ਉਧਰਿਆ ਕਹਿ ਏਕ ਬਾਰ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੯੨

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਗਤ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਤਮ ਸੰਗਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਉਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਣਾਂ ਵਲ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਬਝਦਾ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਗਏ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਰਾਤਨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪਰਬਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਖੇਟੇ ਸੰਗ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੁਖ ਹੀ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਲੌਕਿਕ ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਰਸ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰੰਗ ਉਸੇ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਦਾ ਆਪਣੇ ਜੇਰ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਹ ਤੁਛ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ:-

ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੀ ਧਉਲੀ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋ ਚਿਤਿ ਕਰੇ ॥

ਆਪਣਾ ਲਾਇਆ ਪਿਰਮੁ ਨ ਲਗਾਈ, ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਏਹੁ ਪਿਰਮੁ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ, ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੭੮

ਗਨਿਕਾ, ਕੁਬਿਜਾ ਅਤੇ ਅਜਾਮਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਰਧਾਵਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਰਨੀ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮਨਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਲਿਆਂ) ਨੇ 'ਆਤਮ ਦਰਸ਼ਨ' ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕੁਬਜਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਨੁਭਵੀ ਵੀਚਾਰਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਜੋ ਲੇਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਅਤੇ ਸੁਆਦਲਾ ਹੈ। 'ਕੁਬਿਜਾ ਉਧਰੀ ਅੰਗੁਸਥ ਧਾਰਿ' ਦੀ ਜੋ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਟੀਕਾਕਾਰ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਅਪੜੀ। ਸਾਰਾ ਲੇਖ ੬-੭ ਸਫਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਟੁਕ ਮਾਤਰ ਹੀ ਓਹ ਵਿਚਾਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:—

'ਅਧਮ ਚੰਡਾਲੀ ਭਾਈ ਬ੍ਰਹਮਣੀ' ਵਾਲਾ ਮਿੱਠਾ ਵਾਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਜੁ ਉਹ 'ਬੁਧੀ' ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ 'ਕੁਬਜਾ' ਸੀ ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ ਬਣ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ 'ਕੰਸ' ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਲਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਹਉਮੈ ਦੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਆਤਮਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਕਰਖਿਆ (ਖਿੱਚਿਆ) ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਅੰਗੂਠਾ ਰੱਖਣ ਲਾਲ ਬੁਧੀ ਸਿਧੀ ਹੋ ਗਈ। ਹਾਂ ਜੀ, ਤਦ ਇਹ ਕੁੱਬੀ ਬੁੱਧੀ ਸਰੂਪ ਹੋਈ। 'ਕੁਬਿਜਾ ਉਧਰੀ ਅੰਗੁਸਥ ਧਾਰਿ'। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਕੁੱਬੀ ਮਾਲਣ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਮਲੀਨ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਇਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੀ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਜੁ 'ਕੰਸ' ਔਗੇ ਕੋਈ ਕੁੱਬੀ ਮਾਲਣ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ, ਕੁੱਬੀ ਮਾਲਣ ਮਲੀਨ ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਹੰਕਾਰੀ ਕੰਸ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਰਖਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੁੰਝਲ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹਣ ਉਪਰ ਇਕ ਹੋਰ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਜੁ ਬੁੱਧੀ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਕਰੂਪ ਹੋਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਏਕਤਾ ਵਲ ਲੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਰਮਤ ਰੂਪੀ ਸੁਲਖਣੀ ਨਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਉਲਟ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨੂੰ ਵਧਾਵੇ ਤੇ ਆਖੇ ਜੁ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਤਨੀ ਦੌਲਤ, ਇਤਨੇ ਗੁਣ, ਇਤਨੇ ਵੇਦ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਕੁਬਜਾ ਕਰੂਪ ਨਾਰੀ ਹੈ।

ਜਦ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਰਸ ਪੀ ਕੇ ਇਸ ਦਾ 'ਕੁੱਬ' ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟਦੀ ਹੈ। ...

ਸੰਸਾਰ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਕੋਈ ਥਹ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਸ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਮਾਨੋ 'ਕੁੱਬੇ' ਹਨ। ਸਿਧੇ ਕੀਕਣ ਹੋਣ? ਸਿਧੇ ਤਾਂ ਤਦ ਹੋਣ ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਅਮਿਉ' ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਔਸਧੀ ਜੋ ਇਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸਗੋਂ ਅੰਦਰਲੀ ਲਿਵ ਦੇ ਨਾਲ ਪੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੀਣ ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਅਮਿਉ ਪੀਣ ਨੂੰ 'ਅਚਰ ਦਾ ਚਰਨਾ' ਆਖਿਆ ਹੈ:—

ਅਚਰੁ ਚਰੈ ਤਾ ਸਿਧਿ ਹੋਈ ਸਿਧੀ ਤੇ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮ:੪

ਭਾਵ ਜਦ ਤੋੜੀ ਇਹ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਨਹੀਂ ਪੀਤਾ ਤਦ ਤੋੜੀ ਬੁੱਧੀ ਪੁੱਠੀ ਹੈ ਕੁੱਬੀ ਹੈ, ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਧੀ ਤਾਂ ਤਦ ਹੋਵੇ ਜੇ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਵੇ। ਇਹ ਪੀਤਾ ਤਾਂ ਪੁੱਠੀ ਬੁੱਧੀ, 'ਸਿੱਧੀ' ਹੋਈ, ਕੁੱਬੀ ਦਾ ਕੁੱਬ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਫਿਰ 'ਪੁਰਖ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਈ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ, ਗੁਰ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਖਵਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰੁ ਤਦੁਐ
 ਪਕਰਿ ਚਲਾਇਓ, ਕਰਿ ਉਪਰੁ ਕਢਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ
 ਬਹੁਤੁ ਅਤਿ ਨੀਕੇ, ਮਨਿ ਸਰਧਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਸਰਧਾ ਭਗਤਿ ਮਨਿ
 ਭਾਵੈ, ਜਨ ਕੀ ਧੈਜ ਸਵਾਰੇ ॥੧॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ, ਸਭੁ ਦੇਖੈ ਬ੍ਰਹਮ
 ਪਸਾਰੇ ॥ ਏਕੁ ਪੁਰਖੁ ਇਕੁ ਨਦਰੀ ਆਵੈ, ਸਭ ਏਕਾ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਰੇ ॥੨॥ ਹਰਿ
 ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਰਵਿਆ ਸਭ ਠਾਈ, ਸਭੁ ਚੇਰੀ ਜਗਤੁ ਸਮਾਰੇ ॥ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ
 ਦਇਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵੈ, ਵਿਚਿ ਪਾਥਰ ਕੀਰੇ ਕਾਰੇ ॥੩॥ ਅੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਬਹੁਤੁ
 ਮੁਸਕਾਈ, ਭ੍ਰਮਿ ਭੂਲਾ ਮਿਰਗੁ ਸਿੰਝਾਰੇ ॥ ਬਨੁ ਬਨੁ ਢੂਢਿ ਢੂਢਿ ਫਿਰਿ ਥਾਕੀ,
 ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਘਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੪॥ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
 ਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ, ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ, ਪਰਤਪਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੫॥ ਸਭੁ ਹੈ
 ਬ੍ਰਹਮੁ, ਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਪਸਰਿਆ, ਮਨਿ ਬੀਜਿਆ ਖਾਵਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਜਨ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸੁ,
 ਦੁਖਿਆ ਧ੍ਰਿਸਟਬੁਧੀ, ਅਪੁਨਾ ਘਰੁ ਲੁਕੀ ਜਾਰੇ ॥੬॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਜਨੁ ਅੰਤਰਿ ਰਿਦ
 ਲੋਚੈ, ਪ੍ਰਭ ਜਨ ਕੇ ਸਾਸ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ, ਜਨ ਪੀਛੈ
 ਜਗੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੭॥ ਆਪਨ ਆਪਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ, ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਵਾਰੇ
 ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸਭੁ ਵਰਤੈ, ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੮॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਠਾਈ, 'ਤਦੁਐ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਤੰਦੁਐ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਗੁਰੁਬਾਣੀ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਰ ਸਰਨਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ। ਰਖਵਾਰੇ=ਰਖਵਾਲੇ, ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
 ਕੁੰਚਰੁ=ਹਾਥੀ। ਤਦੁਐ=ਤੰਦੁਏ ਨੇ। ਪਕਰਿ=ਪਕੜ ਕੇ। ਕਰਿ ਉਪਰੁ=ਉਪਰ ਕਰਕੇ। ਕਢਿ=ਕੱਢ ਕੇ।
 ਨਿਸਤਾਰੇ=ਬਚਾ ਲਿਆ, ਰਖ ਲਿਆ।੧।ਰਹਾਉ।

ਅਤਿ ਨੀਕੇ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੇ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਕਰਿ=(ਪੈਦਾ) ਕਰਕੇ। ਧਾਰੇ=ਸਹਾਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
 ਪ੍ਰਭਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਵੈ=ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਧੈਜ ਸਵਾਰੇ=ਇਜਤ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ।੧।

ਸਭੁ=ਸਭ (ਥਾਵਾਂ ਤੇ)। ਪਸਾਰੇ=ਪਸਾਰਾ, ਖਿਲਾਰਾ। ਏਕੁ ਪੁਰਖੁ=ਇਕ ਸਮਰਥ ਹਸਤੀ।
 ਨਿਹਾਰੇ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ।੨।

ਰਵਿਆ=ਵਿਆਪਕ। ਚੇਰੀ=ਚੇਲੀ 'ਦਾਸੀ' ਵਾਂਗ। ਸਮਾਰੇ=ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਕੀਰੇ ਕਾਰੇ=ਕੀੜੇ ਕਾੜੇ
 ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।੩।

ਵਾਸੁ=ਸੁਰੱਖੀ। ਮੁਸਕਾਈ=ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ। ਭ੍ਰਮਿ=ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ। ਭੂਲਾ=ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਮਿਰਗ=

ਹਿਰਨ। ਸਿੰਝਾਰੇ=ਸਿੰਗਾਰਦਾ ਹੈ। ਬਨੁ ਬਨੁ=ਹਰੇਕ ਜੰਗਲ। ਢੁਵਿ ਢੁਵਿ=ਢੁੰਡ, ਲੱਭ ਕੇ। ਘਰਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ੪।

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ=ਸਾਰੇ (ਪਾਸੇ ਨਾਮ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਗੁਰੁ=ਗੁਰੂ। ਬਾਣੀ ਕਹੈ=ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੈ=ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਪਰਤਖਿ=ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ, ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ। ਨਿਸਤਾਰੇ=(ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੫।

ਪਸਰਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਖਾਵਾਰੇ=ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਉ=ਜਿਵੇਂ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ=ਰਾਜਾ ਮੋਧਵੀ ਦਾ ਬੇਟਾ। ਦੁਖਿਆ=ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਿਸਟ ਬੁਧੀ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ। ਲੂਕੀ=ਅੱਗ ਦੀ ਚੁਆਤੀ ਨਾਲ। ਜਾਰੇ=ਸਾੜ ਲਿਆ। ੬।

ਅੰਤਰਿ ਰਿਦ=ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ। ਲੋਚੈ=ਚਾਹੁੰਦਾ, ਤਾਂਘਦਾ ਹੈ। ਨਿਹਾਰੇ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਨ ਪੀਛੈ=ਜਨ ਦੇ ਮਗਰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ੭।

ਸਵਾਰੇ=ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਰਤੈ=ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ) ਰਾਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ (ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪ ਹੀ) ਰਖਵਾਲੇ (ਬਣਦੇ ਹਨ)। ਜਿਵੇਂ ਤੰਦੂਏ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਸੀ (ਜੋ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਬਚਿਆ ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਡ) ਉਪਰ ਕਰਕੇ (ਤੰਦੂਏ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ) ਮੁਕਤ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਿਆ ਸੀ)। ੧।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹਨ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਸ਼ਰਧਾ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ ਨੂੰ) ਮਨ ਵਿਚ (ਨਿਰੰਤਰ) ਟਿਕਾਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਆਪ ਹੀ ਸੇਵਕ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਗਤੀ (ਪਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕ ਦੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਜਿਹੜਾ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੈ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਸਭ (ਥਾਵਾਂ ਤੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਇਕ (ਕਰਤਾ) ਪੁਰਖ ਹੈ (ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਹਰ) ਇਕ (ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ) ਦਿਸਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਸਭ (ਜੀਆਂ ਉੱਤੇ) ਇਕ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੨।

(ਉਹ) ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ (ਜੋ ਸਭ ਦਾ) ਮਾਲਕ ਹੈ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੰਭਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਅਤੇ (ਸਭ ਨੂੰ) ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਿਹੜੇ) ਪਥਰਾਂ (ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ) ਕੀਤੇ ਕਾਤੇ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਜ਼ਕ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ)। ੩।

(ਹਿਰਨ ਦੀ ਨਾਭੀ ਵਿਚ) ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੁਗੰਧੀ (ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ) ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁੱਲਾ ਹੋਇਆ (ਸੁਗੰਧੀ ਭਾਲਣ ਲਈ) ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੰਝੂ (ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ)। (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਜੰਗਲ ਜੰਗਲ ਢੂੰਡ ਢੂੰਡ ਕੇ ਫਿਰ (ਫਿਰ) ਕੇ ਥੱਕ ਗਈ (ਆਖਰ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ। ੪।

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ (ਜੋਤਿ) ਬਾਣੀ ਵਿਚ (ਵਿਦਮਾਨ) ਹੈ, (ਇਸ) ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ (ਪਾਸੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਗੁਰੂ (ਜੋ) ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਆਖਦਾ ਹੈ (ਉਸ

ਨੂੰ ਜੋ) ਸੇਵਕ ਜਨ (ਮਨ ਬਚਨ, ਕਰਮ ਕਰਕੇ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥੫॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਭ (ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ) ਬ੍ਰਹਮ (ਮੋਜੂਦ) ਹੈ (ਅਤੇ ਸਭ ਪਾਸੋਂ) ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਜੀਵ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਬੀਜਿਆ (ਫਲ ਹੀ) ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਤੋਂ ਚੰਦ੍ਰਾਸ (ਯਤੀਮ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ) ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ (ਪਰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਬੁਧੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪੁਤਰ ਮਦਨ ਸਿੰਘ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਾਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਬੁਧੀ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੀ (ਅੱਗ ਦੀ) ਚੁਆਤੀ ਲਾ ਕੇ ਸਾੜ ਬੈਠਾ॥੬॥

(ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਗਤ) ਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ (ਵੇਖਣ ਲਈ) ਲੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕ ਦੇ ਸੁਆਸ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਪੂਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ) ਭਗਤੀ ਦਿੜਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਆਪਣੇ) ਜਨ ਦੇ ਪਿਛੇ (ਮਾਨੋ ਸਾਰੇ) ਜਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥੭॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਵਾਰਦਾ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਸਭ (ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਨੂੰ ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ, ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਣੀ ਕੇ ਵਿਚਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਸਾਰੇ) ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਕ ਜਨ ਮੰਨ ਲਏ ਤਬ ਪ੍ਰਤਖ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤਾਰਤਾ ਹੈ। [ਫ ਸ]
 ੨. ਸਾਰੇ-ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ। [ਸਬਦਾਰਥ]
 ੩. ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਿ ਹੀ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਨ। ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋ ਸੇਵਕ ਜਨ ਸਤ ਸਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਸੇਵਕ ਜਨ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹਨ। [ਸੰ ਸ]
 ੪. (ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਾਣੀ (ਸਿਖ ਦਾ) ਗੁਰੂ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਮੋਜੂਦ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ (ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਖ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚਿ) ਸਾਂਭ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸੇਵਕ ਉਸ ਬਾਣੀ ਉਤੇ ਸਰਧਾ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ਨਿਰਣੈ: ਪਹਿਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਸਾਰੇ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਵਾਚਕ 'ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਚੁੜਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ 'ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ' ਪਦ ਛੇਦ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੀਆਂ

ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਅਖੁੱਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਗੁਰੂ' ਦੇ ਰਾਹੇ ਨੂੰ ਔਕੜ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਵੀ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਪਦ ਆਵੇਗਾ ਉਥੇ 'ਰਾਰਾ' ਔਕੜ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਭਾ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਦੇ ਰਚਿਤ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਭਾਕਰ (ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਸਾਲ ਨਾ ੪੨੮) ਦੇ ਪੰਨਾ ੩੮੭ ਤੋਂ ਲੱਗਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 'ਗੁਰਮਤਿ' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਵੀ 'ਗੁਰਮਤ' ਅਤੇ 'ਗੁਰਸਬਦ' ਦਾ 'ਗੁਰਸਬਦ' ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ।

'ਸਾਰੇ' ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 'ਸਾਰਾ' ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ਦਸਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਪਾਵਨ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪਠਨ-ਪਾਠਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਰਥ-ਬੋਧ ਵਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਰੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਅਰਥ ਵਾਲੀ ਸ਼ੇਧ ਤੋਂ ਵੀਚਿਤ ਹੋਏ ਪਏ ਹਾਂ।

ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਸਾਰੇ' ਪਦ 'ਸਾਰਾ' ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ ਪਰ 'ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ' ਦੇ ਅਰਥ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੱਖੇ ਵੱਖਰੇ ਕੀਤੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਾਰੇ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ੨੫ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਹਰੇਕ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਸਾਰੇ' ਪਦ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ:-

੧. ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਦੇਤ ਹੈ ਸੁਆਮੀ, ਜੀਅ ਕੀ ਬਿਰਥਾ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੦]
੨. ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ, ਸੁਖ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੯੧]
੩. ਸਾਧਨ ਬਿਨਉ ਕਰੈ ਜੀਉ, ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੪੩]
੪. ਨਾਨਕ ਕਾਮਣਿ ਨਾਹ ਪਿਆਰੀ, ਜਾ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੪੪]
੫. ਕੂੜੁ ਨਿਵਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਰੇ ਜੁਐ ਜਨਮੁ ਨ ਹਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੪੪]
੬. ਸਬਦਿ ਅਪਾਰੇ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ, ਸਦਾ ਗੁਣ ਸਾਰੇ ਮਨਿ ਵਸੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੪੦]
੭. ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਕਾਰਜ ਸਾਰੇ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿ ਲਗੇ ਸੇਵਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੫੨]
੮. ਬਸੁਧਾ ਖੇਦਿ ਕਰਹਿ ਦੁਇ ਚੂਲੇ, ਸਾਰੇ ਮਾਣਸ ਖਾਵਹਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੭੬]
੯. ਨੇੜਾ ਹੈ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਣਿਅਹੁ, ਨਿਤ ਸਾਰੇ ਸੰਮੂਲੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੮੯]
੧੦. ਰੇਵਹੁ ਕੰਤ ਮਹੇਲੀਹੋ ਸਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੮੦]
੧੧. ਜਾ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸੁਨਤ ਸੁਖ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੩੯]
੧੨. ਜੋਤਿ ਸਬਾਇਤੀਏ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੇ ਰਾਮ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੪੩]
੧੩. ਤਹ ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਤਪ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੭੯]
੧੪. ਬਿਨੁ ਕੰਤ ਪਿਆਰੇ ਨਹ ਸੁਖ ਸਾਰੇ, ਹਾਰ ਕੰਛਣ ਪ੍ਰਿਥੁ ਬਨਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੨੮]
੧੫. ਗੁਣਵੰਤੀ ਗੁਣ ਸਾਰੇ ਨੀਤ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੩੨]

੧੬. ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੮੨]
 ੧੭. ਮਟਕਿ ਮਟਕਿ ਚਲੁ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ, ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਸਾਰੇ॥ [ਪੰਨਾ ੯੮੩]
 ੧੮. ਅੰਤਰਿ ਗਰਭ ਉਰਧਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ, ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਰੇ ਦਾਤਿ ਕਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੧੩]
 ੧੯. ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਰਤਨ ਲਾਲ ਬਹੁ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੨੭]
 ੨੦. ਤਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੩੭]
 ੨੧. ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ ਕਾਰਜ ਸਾਰੇ, ਕਰਤਾ ਸਭ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੦੯]
 ੨੨. ਨਹੀ ਦੋਖ ਬੀਚਾਰੇ ਪੂਰਨ ਸੁਖ ਸਾਰੇ, ਪਾਵਨ ਬਿਰਦੁ ਬਖਾਨਿਆ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੨੨]
 ੨੩. ਨਾਮ ਅਉਖਧੁ ਮਨ ਭੀਤਰਿ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੪੮]
 ੨੪. ਪ੍ਰਭੁ ਹਮਾਰਾ ਸਾਰੇ ਸੁਆਰਥੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੫੧]
 ੨੫. ਗੋਬਿੰਦ ਜਪਤ ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਸਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੪੯]

ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗਾਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 'ਸਾਰੇ' ਪਦ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਪਦ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਪਦ ਸਰੂਪ ਤਤੇ ਦੇ ਅੰਕਤ ਸਹਿਤ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ਜੇਕਰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ' ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਰਥ ਬਿਵਸਥਾ ਬਦਲ ਜਾਣੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:—

੧. ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਿਨਿ ਭੋਜਨ ਦੀਏ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੧੩]

੨. ਖਟ ਰਸ ਮਿਠ ਰਸ ਮੇਲ ਕੈ ਛੱਤੀ ਭੋਜਨ ਹੋਨ ਰਸੈਈ॥ [ਭਾ. ਗੁ. ਵਾਰ ੧੭(੮)]

ਭਾਵ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੁਲ ਰਸਦਾਇਕ ਭੋਜਨ ਬਖਸ਼ੇ ਹਨ।

ਸੋ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹਿ॥ (ਪੰਨਾ ੧੨੩੮) ਵਾਲੀ ਧਾਰਨਾ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਛੱਤੀ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੰਬਰ ੪ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਸਬਦਾਵਲੀ 'ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ (ਸਿੱਖ ਦਾ) ਗੁਰੂ ਹੈ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖੋਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। 'ਬਾਣੀ' ਕੇਵਲ 'ਸਿੱਖ' ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਜੀਆਂ ਦੀ 'ਗੁਰੂ' ਹੈ। ਪਉਣੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸਬਦ ਹੈ' ਦਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਵਾਸਤੇ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ, ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾ. ਸ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ॥

[ਪਉੜੀ ੨੪-੨]

ਇਕ ਪਾਸੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਹ ਹੋਕਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ:—

ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ, ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਂਝਾ॥ [ਪੰਨਾ ੭੪੭]

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦਸ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਦੋਵੇਂ ਸ੍ਰੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਵੀਚਾਰ ਹਨ।

ਕਈ ਸਜਣਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਪਦ 'ਸਾਰ' ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ 'ਸਾਰੇ' ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਾਵਿ-ਪੂਰਤੀ ਲਈ (ਲਾਂ) ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ 'ਸਾਰ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ'। ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਓਹ "ਬਾਲੈ ਵਿਚਿ ਤੇ ਵਸਤੂ ਪਈਓ, ਹਰਿ ਭੋਜਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੁ" (ਪੰਨਾ ੬੪੫) ਪੰਕਤੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਰਥ ਭਾਵੇਂ ਠੀਕ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇਹੀ ਖੁਲ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਰਥ ਠੀਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਪਿਛੇ ਦਿੱਤੇ ਪਰਮਾਣਾ ਵਿਚ ੯ ਵਾਰੀ 'ਸਾਰੇ' ਪਦ ਸਭ, ਤਮਾਮ, ਸਮੁੱਚੇ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲਣ, ਯਾਦ ਕਰਨ, ਨਿਬਾਹੁਣ, ਸਵਾਰਨ ਦੇ ਅਰਥ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ 'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਸਾਰੇ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਇਥੇ ਨਾ 'ਸਾਰੇ' ਪਦ ਕਿਰਿਆ ਵਾਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਸਾਰੇ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ-ਸਾਰੇ (ਸਭ ਪਾਸੇ) 'ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਜਣੁ ਮੇਰਾ' ਸਭ ਪਾਸੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ, ਤੀਜੇ, ਛੇਵੇਂ ਤੇ ਅਠਵੇਂ ਪਦ ਦੇ ਭਾਵ-ਅਰਥ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਉਂ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹਨ:-

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ ਇਕ-ਮਿਕ, ਅਭੇਦ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ (ਪਾਸੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਵਿਆਪਕ ਹੈ)। ਗੁਰੂ (ਜੋ) ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਜੋ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਥਵਾ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ) ਸੇਵਕ ਜਨ (ਉਸਨੂੰ ਮਨ, ਬਚਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਸਰਧਾ ਸਹਿਤ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ (ਭਾਵ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੀਚਾਰ

(ਤੰਦੂਏ ਤੇ ਹਾਥੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ)

ਜਿਉ ਕੁੰਚਰੁ ਤਦੁਐ ਪਕਰਿ ਚਲਾਇਓ, ਕਰਿ ਉਪਰੁ ਕਥਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥

ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਤਾ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੋ ਭਰਾ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਭਗਤ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਗਏ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਦੱਖਣਾ ਦਿਤੀ। ਹੋਤਾ ਨੂੰ ਦੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਮਿਲੀ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਹੁਤ ਸੁਝਵਾਨ ਤੇ ਚਲਾਕ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਦੋਵੇਂ ਦੱਖਣਾ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਹੋਤਾ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੂਤ ਨਾ ਆਈ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਤਨੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਖਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਹੀ ਰਖੇਗਾ।

ਹੋਤਾ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ, ਉਸਨੇ ਹੋਤਾ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ 'ਜਾ ਪਾਪੀ ਤੂੰ ਗੰਡਕੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਤੰਦੂਆ ਬਣੇ'।

ਹੋਤਾ ਨੇ ਵੀ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਵਰ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਅਗੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ- 'ਚੰਗਾ! ਜੇ ਮੈਂ ਤੰਦੂਆ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਹੋਵੇ। ਤੂੰ ਉਸੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਆਵੇ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਸੀਟਾਂ ਤੇ ਮੱਤ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਾਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਂਗਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਵਾਕ ਹਨ:-

ਲਬੁ ਵਿਣਾਹੇ ਮਾਣਸਾ, ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਬੁਰੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੯੬੭]

ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿਚ ਮੂਰਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ। ਮਰ ਕੇ ਇਕ ਤੰਦੂਆ ਬਣਿਆ ਤੇ ਦੂਜਾ ਹਾਥੀ। ਜਿਹੜਾ ਹਾਥੀ ਬਣਿਆ ਉਹ

ਬਹੁਤ ਬਲ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਮਸਤ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਗੰਡਕਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆਇਆ। ਉਹ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੋ) ਹਾਥੀ ਸੀ, ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਨਦੀ ਵਿਚ ਵੜਿਆ। ਸੀਤਲ ਜਲ ਪੀਦਾ ਪੀਦਾ ਅੱਗੇ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਦੇਵ ਨੇਤ ਨਾਲ ਉਥੇ ਹੀ ਉਸਦਾ ਭਰਾ ਹੋਤਾ (ਜੋ ਤੰਦੂਏ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੀ) ਉਸਨੇ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹਾਥੀ (ਬ੍ਰਹਮਾ) ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਤੇ ਗੋਤੇ ਦੇਣ ਲਗਾ। ਹੁਣ ਉਥੇ ਕੌਣ ਬਹੁਤੀ ਕਰੇ? ਹਾਥੀ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਚਿੰਘਾੜਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਤੰਦੂਆ ਪਾਣੀ ਹੇਠ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਹਾਥੀ ਦਾ ਝੁੰਡ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤੰਦੂਏ ਤੇ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸਖਤ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਰ ਤੰਦੂਏ ਨੂੰ ਉਪਰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਤੰਦੂਆ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਗਿਆ। ਕਈ ਦਿਨ ਆਪਸ ਵਿਚ ਘਮਸਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਨਾ ਕੋਈ ਹਾਰਿਆ, ਨਾ ਕੋਈ ਜਿਤਿਆ। ਤੰਦੂਏ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੀ, ਹਾਥੀ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਜੰਗਲਾਂ ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ। ਹਾਥੀ ਭੁੱਖਾ ਮਰਨ ਲੱਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਝੁੰਡ ਜੰਗਲ ਚੋਂ ਥਿਛਾਂ ਦੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਤੋੜ ਕੇ ਹਾਥੀ ਵਲ ਸੁਟਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤੰਦੂਏ ਦੇ ਸਕੰਜੇ ਵਿਚ ਕਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਖਰ ਤੰਦੂਏ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਸੀਟ ਲਿਆ, ਕੇਵਲ ਸੁੰਡ ਹੀ ਉਪਰ ਰਹਿ ਗਈ, ਜੋ ਉਪਰ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਥੀ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਉਪਰੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਹਾਥੀ ਨੇ ਉਸ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਸੁੰਡ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ 'ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਾਰਨ ਹਾਥੀ ਦੀ ਜੂਨ ਪਾਈ ਸੀ, ਹੁਣ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾੜਾ ਜਨਮ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਦੇਵੀ'। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲਈ, ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਸੁਦਰਸਨ ਚੱਕਰ ਚਲਾਇਆ ਉਸਨੇ ਤੰਦੂਏ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪਾਤ ਦਿੱਤਾ, ਉਸਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਤੰਦੂਏ ਨੇ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਜੂਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੋ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੰਦੂਆ ਤੇ ਹਾਥੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਅਜ ਤਕ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਮਨੋਕਲਪਿਤ ਵੀਚਾਰ ਹਨ।

ਨੋਟ- ਇਹ ਪੌਰਾਣਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਭਗਤ ਮਾਲ' ਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਜਨ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਦੁਖਿਆ ਪ੍ਰਿਸਟ ਬੁਧੀ, ਅਪਨਾ ਘਰ ਲੂਕੀ ਜਾਰੇ ॥

(ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਤੇ ਪ੍ਰਿਸਟ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ)

ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਕੇਰਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮੇਧਵੀ ਦਾ ਇਕਲੋਤਾ ਪੁਤਰ ਸੀ। ਇਹ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੇ ਕੇਰਲ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਪਿਤਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਯਤੀਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਖਿਡਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦਾਈ ਇਸ ਹਮਲੇ ਚੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਕੁੰਤਲਪੁਰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਪੋਸਿਆ।

ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਦੀ ਰੁਚੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਲ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਓਹ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਇਸਦਾ ਸੰਪਰਕ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਸਾਧੂ ਮੰਡਲੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੰਡਲੀ ਦੇ

ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਤੇ ਦਇਆ ਆਈ, ਉਸਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਖ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਇਹ ਉਸ ਦਾਈ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਸਾਧੂ ਮੰਡਲੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਭਗਤ ਧ੍ਰਮ ਤੇ ਧੰਨੇ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਇਸ ਉਤੇ ਇਤਨਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਇਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਬੀਜਿਆ ਅੰਕੂਰ ਫੁੱਟ ਪੈਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਸੋਭਾ ਪਸਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਮਾਲ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁੰਤਲਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਲੜਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੰਤਾਨ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੀ ਸੀ ਜੋ ਅਜੇ ਕੁਆਰੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਬੜਾ ਧਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਭਗਤਿ-ਭਾਵਨੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਹੀ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਰੁਚੀ ਘੱਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਾਜ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ (ਮਦਨ ਤੇ ਅਮਲ) ਅਤੇ ਇਕ ਲੜਕੀ (ਬਿਖਿਆ) ਸੀ। ਮਦਨ ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਮਲ ਦੀ ਰੁਚੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਲ ਵਧੇਰੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਜਰੂਰ ਕਰਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਖਰਾ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਗੀਰੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਤਕੜੀ ਹਵਾਸ ਸੀ।

ਮਦਨ ਜੋ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਰਾਜ ਮਹਲ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ-ਭੋਜ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ-ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੀ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਛਕਣ ਲਈ ਆਈ ਉਸ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਮੁਖ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਵੀ ਭੋਜਨ ਛੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਦਸੋ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਹੱਸ ਪਏ। ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਹੱਸਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਇਹ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਹੈ ਇਸ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜਵਾਈ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹਸੇ ਹਾਂ।" ਭਜਨ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਉਥੇ ਤੁਰੰਤ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਨੇ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੁੰਤਲਪੁਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਰਾਜਾ ਤੇ ਰਾਣੀ ਵੈਸੇ ਹੀ ਮਰਨ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਓਹ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਜਲਾਦਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਾਰੀ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਗੁਪਤ ਰਖੀ ਗਈ। ਜਲਾਦਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਮੈਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੂੰਹ-ਮੰਗਿਆ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਉਲੀਕਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ:

ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਤਿ ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ॥ ਸਬਦੁ ਨ ਸੁਣਈ ਬਹੁ ਰੋਲ ਘਚੇਲਾ॥[ਪੰਨਾ ੩੧੩

ਜਰ, ਜੇਰੂ, ਜਾਇਦਾਦ ਅਥਵਾ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਬਜਰ ਤੋਂ ਬਜਰ ਪਾਪ ਕਰਨੋਂ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਸੰਤ ਲੋਕ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ।

ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਜਲਾਦ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਹਿਤ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਪਾਪੀ ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜਾ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ ਤੇ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ।

ਜਲਾਦ ਜਦੋਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਮਾਰਨ ਲਈ ਇਥੇ ਲੈ ਆਏ ਹੋ? ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੈ? ਤਾਂ ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕੁੰਤਲਪੁਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜਵਾਈ ਬਣੇਗਾ, ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਤੈਨੂੰ ਮਰਵਾ ਕੇ ਆਪ ਰਾਜ ਸਾਂਭਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੇ ਹੀ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹੋ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ "ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਓ। ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨ ਲਈ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਤੇ ਤਰਲੇ ਕਰਨ ਲਗਾ- 'ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਬਹੁੜੇ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਯਤੀਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਦੁਪਤੀ ਦੀ ਰਾਜ-ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਾਜ ਰਖੀ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਨੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਵਾਂਗੂੰ ਮੇਰੀ ਵੀ ਪੈਜ ਰਖੋ।' ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਣੀ ਗਈ। ਜਲਾਦਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦਇਆ ਆ ਗਈ। ਇਸ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਬਾਲਕ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰਨੀ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਦੀਆਂ ਛੇ ਉਂਗਲਾਂ ਸਨ ਤੇ ਛੇ ਉਂਗਲਾਂ ਭੈੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਦੀ ਇਕ ਉਂਗਲ ਕੱਟ ਕੇ ਚਲਦੇ ਬਣੇ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕਲਾ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਉਂਗਲੀ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਦਰਦ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਰਾਧਨਾ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਘੱਟਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਧੰਨਵਾਦ ਦੀ ਧੁੰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਰਿਹਾ।

ਰਾਜਾ ਕਲਿੰਦਰ ਜੋ ਚੰਦਨਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੇਵ ਨੇਤ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਜਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਇਸ ਬਾਲਕ ਤੇ ਜਾ ਪਈ। ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਅਸਥਿਤ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਅੱਖਰ ਭਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਵਲ ਤੱਕਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਤੱਕਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਐਸਾ ਜਾਦੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੱਫੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੁਤੇ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਪੁੱਤਰ! ਤੂੰ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਚਲ ਘਰ ਚਲੀਏ"। ਰਾਜੇ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਪਾਸੋਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਨ-ਮੋਹਣਾ ਬਾਲਕ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ। ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪੁਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਢੰਢੇਰਾ ਪਿਟਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਕਲਿੰਦਰ ਇਕ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਤਬੰਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਹੋਈ। ਬੇਅੰਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਨੰਗਿਆਂ ਭੁੱਖਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਨ ਤੇ ਬਸਤਰ

ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਭੰਡਾਰੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਭੁੱਖਾ ਨਾ ਜਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮੁੜ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਸ ਬਣਿਆ।

ਰਾਜਾ ਕਲਿੰਦਰ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੂੰ ਵੱਧੀਆ ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਤਾਜੀਮ ਦਿੱਤੀ। ਥੋੜੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਜਸੀ ਗੁਣ ਤੇ ਅਨੱਖ ਇਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦੂਣਾ ਚੌਣਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਚੰਦਨਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮੁਤਬੰਨਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਣ ਲਈ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਚੰਦਨਪੁਰ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਕੁੰਤਲਪੁਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਬੁੱਧੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੇ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਗਰਦਨ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਲਈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਪੁਛ ਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਦੇ ਕੁੰਤਲਪੁਰ ਵੀ ਗਿਆ ਸੀ? ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੇ ਸੱਚ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਤ ਮੰਡਲੀ ਪਾਸ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਸ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਮਨ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦੇ ਭੈ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਂਬਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਦੁਸ਼ਟ ਬਾਲਕ ਜਲਾਂਦਾ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਬਚ ਗਿਆ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮਰਵਾ ਦਿਆਂਗਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ।

ਭਾ, ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਮਦਨ ਦੇ ਨਾਮ ਚਿਠੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਬਿਖ ਦੇ ਦਿਓ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਉਹ ਚਿਠੀ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਥਕੇਵਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਦਨ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਸੌ ਗਿਆ। ਮਦਨ ਦੀ ਭੈਣ ਬਿਖਿਆ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆਈ ਉਸ ਨੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਖ ਕੇ ਪਤੀ ਧਾਰਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਲਿਆ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਦੇ ਪਲੇ ਤੋਂ ਚਿਠੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਬਿਖਿਆ ਵੱਡੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨੇਤਰ ਦੇ ਕੱਜਲ ਨਾਲ ਬਿਖ ਦੀ ਥਾਂ 'ਬਿਖਯਾ' ਸੁਬਦ ਬਣਾ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਜਾਗ ਕੇ ਮਦਨ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਚਿਠੀ ਜਾ ਦਿੱਤੀ। ਮਦਨ ਨੇ ਚਿਠੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਜ ਮਹਲ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਹੋਣੀ ਨੇ ਕੁਝ ਦਾ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਰਨ ਆਇਆ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਧੀ ਬਿਖਿਆ ਨਾਲ ਵਿਆਹਿਆ ਗਿਆ।

ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਜਦੋਂ ਕੁੰਤਲਪੁਰ ਵਿਚ ਵਤਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ। ਪਰ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਪਾਪੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗਲ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾਹ ਕੀਤੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਲਈ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਧੀ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਜਾ ਬਣਨ ਦਾ ਭੂਤ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਜਵਾਈ ਤਾਂ ਬਣ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਰਾਜ-ਤਿਲਕ ਹੋਣਾ ਹੀ ਬਾਕੀ ਸੀ।

ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਜਲਾਦਾਂ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮੋਹਰਾਂ ਇਨਾਮ ਦਿਆਂਗਾ ਜੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਓ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਭਵਾਨੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਮਗਰੀ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਨਾਮ ਲੈ ਲੈਣਾ। ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਸੌ ਮੋਹਰਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੈ ਲਈਆਂ ਤੇ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਗੇ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ "ਪੁਤਰ! ਅਸਾਡੀ ਰੀਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਜਵਾਈ ਇਕਲਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਭਵਾਨੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੰਦਰ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਮੰਦਰ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਆਹ ਲੈ ਸਮਗਰੀ, ਮੰਦਰੋਂ ਹੋ ਆ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸੋਹਰੇ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਾਹ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਸਤ ਬਚਨ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।

ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੇ ਸੋਹਰੇ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਹ ਦਸੇ। ਸਾਮਗਰੀ ਲੈ ਕੇ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਪੈਣ ਵਿਚ ਥੜਾ ਜਿਹਾ ਵਕਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਲਾ ਮਦਨ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗੋਂ ਮਿਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਭਾਈਆ ਜੀ! ਸਾਮਗਰੀ ਮੈਨੂੰ ਦਿਓ ਮੈਂ ਮੰਦਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬੁਲਾਵੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਹੋ ਆਵੋ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮਹਲ ਵਲ ਟੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਦਨ ਭਵਾਨੀ ਮੰਦਰ ਜਾ ਪੁਜਾ। ਜਦੋਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਮਗਰੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਛੁੱਪੇ ਹੋਏ ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਸੁਟਿਆ ਤੇ ਲਾਸ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਪਾਸੋਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਪੰਜ ਸੌ ਮੋਹਰਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਆਂ।

ਧਰਮੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਭਾਗ, ਸੰਜੋਗ ਧੁਰੋਂ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੇਟਣ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਕਿਤਨਾ ਟਿੱਲ ਲਾ ਲਵੇ, ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਰਬ ਦੇ ਖੇਲ ਨਿਰਾਲੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨਾਲ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਸਿਤਾਰਾ ਚਮਕਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਕਿਹਾ, 'ਪੁਤਰ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ! ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਮੁਟਿਆਰ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਸੋਹਰੇ ਵਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸਾਂ' ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਬੇਟਾ! ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਦੂਜਾ ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਲ ਮੇਰੀ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਵੀ ਤੇਰੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੀ ਲਗੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਲ ਸਵੇਰੇ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਵੋਗੇ।" ਇਹ ਗਲ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਜੀਉਂਦਾ ਬਚ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਦੂਜਾ ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ਮਦਨ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਉਥੋਂ ਉਠ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਾਜ਼ੇ ਵਜਾਏ ਗਏ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਢੰਢੋਰਾ ਫਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ ਕੁੰਤਲਪੁਰ ਦੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ

ਪੁਤਰੀ ਦੀਪਕ ਮਾਲਨੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਵੀ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਵੱਡੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਲਈ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਧਰ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਅਗੇ ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਬਿਖਿਆ ਤੇ ਦੀਪਕ ਮਾਲਨੀ ਸਾਰੇ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਪੁਜੇ। ਜਲਾਂਦਾਂ ਨੇ ਮਦਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੋਹਰੇ ਤੇ ਸਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੌਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮੈਂ ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਿਆਨ ਚੋਂ ਕਟਾਰ ਕੱਢੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ 'ਤੇਰਾ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰ ਗਿਆ ਜਿਸਦਾ ਦੁਖ ਨਾ ਝਲਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਤਮ ਘਾਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰ, ਚੰਦਨਪੁਰ, ਕੁੰਤਲਪੁਰ ਤੇ ਕੇਰਲ ਦਾ ਰਾਜ ਤੇਰੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤੂੰ ਰਬ ਦਾ ਸਚਾ ਭਗਤ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਮੰਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।'

ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੇ ਇਹ ਮੰਗ ਮੰਗੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਬਲ ਪਾ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਾਂ ਤੇ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਰਹਾਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦੁਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਾੜ ਲਿਆ, ਭਾਵ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਖਿਆ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:—

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ॥ ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ॥ [ਪੰਨਾ ੩੮੬

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਇਹ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗੱਛਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਤਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਤੰਦੂਏ, ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਆਦਿ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤੀ ਕੀਤੀ।

ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਪਹਾੜ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਿਰ ਤੇ ਡਿਗ ਪੈਣ, ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਮਾੜਾ ਜਾਂ ਚੰਗਾ ਜੋ ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਉਸ ਨੂੰ ਅਵੱਸ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਬੁੱਧੀ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡੀ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ:—

ਜਿਸ ਨੇ ਤੂ ਰਖਵਾਲਾ ਮਾਰੇ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ॥

[ਪੰਨਾ ੯੬੧

ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਵਿਗਾੜ ਸਕੀਆ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਬੁੱਧੀ ਦੀ ਮੰਦੀ ਸੋਚਣੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਹੈ:—

“ਪਾਪੀ ਕੇ ਮਾਰਨੇ ਕੇ ਪਾਪ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਹੈ”

ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਬੁੱਧੀ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਦੀ ਗੱਦ ਗੁਤੀ ਪਰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰਵਾ

ਲਿਆ। 'ਪ੍ਰਭ ਜਨ ਕੇ ਸਾਸ ਨਿਹਾਰੇ' ਵਾਲਾ ਸਾਰ ਜਨਕ ਵਾਕ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਵਰਮਾਨ ਹੈ:—

ਅਪੁਨੇ ਜਨ ਕਉ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਰੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੭੬

ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਕੀਤੇ ਤੋ ਲੈ ਕੇ ਹਾਥੀ ਤੱਕ ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਸਭ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ, ਰਿਜ਼ਕ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਨ ਬਣਨਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਜਨ ਦੇ ਗੁਣ ਦੀ ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

..... ਜਨ ਪੀਛੈ ਜਗੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਿਧਾਂਤ 'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ' ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਖੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਕੇਵਲ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ:—

ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਪੂਰੀ ਤਾ ਕੀ ਕਲਾ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਦਾ ਸਦ ਅਟਲਾ॥[ਪੰਨਾ ੧੩੩੪੯

ਸਿੱਖ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਬਖਸਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਜਬਲਗੁ ਸਬਦਿ ਨ ਭੇਦੀਐ, ਕਿਉ ਸੋਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੯

ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣਾ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਓਹ ਜਾਣੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਤੇ ਬੋਲੇ ਹਨ:—

ਸਬਦੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਬੋਲੇ, ਸੇ ਕਿਤੁ ਆਏ ਸੰਸਾਰਾ॥

ਹਰਿ ਰਸੁ ਨ ਪਾਇਆ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ, ਜੰਮਹਿ ਵਾਰੇ ਵਾਰਾ॥ [ਪੰਨਾ ੬੦੧

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਦੇ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ਜੋ ਨਵੇਕਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਥਿਤ ਵਿਚ 'ਸਤਿਗੁਰ ਮੈ ਸਬਦ, ਸਬਦ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈ' ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ "ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ" ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਸਿਦਕ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਪਰਚਾਰਿਆ ਹੈ:—

੧. ਜੈਸੇ ਫਲ ਸੇ ਬਿਰਖ, ਬਿਰਖ ਸੇ ਹੋਤ ਫਲ,
ਅਦਭੁਤਿ ਗਤਿ, ਕਛੁ ਕਹਨੁ ਨ ਆਵੈ ਜੀ॥
੨. ਜੈਸੇ ਬਾਸ ਬਾਵਨ ਮੈ, ਬਾਵਨ ਹੈ ਬਾਸੁ ਬਿਖੈ,
ਬਿਸਮ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਕੋਊ ਮਰਮੁ ਨ ਪਾਵੈ ਜੀ ॥
੩. ਕਾਸਟ ਮੈ ਅਗਨਿ ਹੈ, ਅਗਨਿ ਮੈ ਕਾਸਟ ਹੈ,
ਅਤਿ ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਕੋਤਕ ਕਹਾਵੈ ਜੀ ॥
੪. ਸਤਿਗੁਰ ਮੈ ਸਬਦ, ਸਬਦ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈ,

ਨਿਰਗੁਣ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਮਝਾਵੈ ਜੀ ॥

[ਕਬਿੱਤ ਨੰਬਰ ੫੩੪

ਅਰਥ: ੧- ਜਿਵੇਂ ਫਲ ਤੋਂ ਬਿਛੁੜ ਅਤੇ ਬਿਛੁੜ ਤੋਂ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਰੀਤੀ ਹੈ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

੨- ਜਿਵੇਂ ਵਾਸਨਾ ਚੰਦਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਵਾਸਨਾ ਵਿਚ ਹੈ ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਸਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

੩- ਜਿਵੇਂ ਲਕੜੀ ਵਿਚ ਅੱਗ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਲਕੜੀ ਹੈ ਇਹ ਬਾਹਲਾ ਅਸਚਰਜ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੪- ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਸਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ:—

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ॥ ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਕੈ ਮਨਿ ਪਿਆਰੀ ਭਾਣੀ॥

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੇ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀਆ ਜੀਉ॥[ਪੰ. ੯੬

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਰਬ ਕਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਅਮਰ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਕਰਤਾ 'ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹੇ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ' ਜੋ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੪ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਮਾਨੋ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਹੈ:—

ਮੇਲੁ ਸਬਦ ਕਾ ਕਰਣਾ॥ ਜਿਥੈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦ ਹੋਵੈ, ਤਿਥੈ ਮਿਲਣਾ॥

ਜਿਥੈ ਗੁਰੂ ਵਿਸਰੈ, ਤਿਥੈ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ॥ ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਖਣਾ ਹੈ।

ਅੰਨ ਬਹੁਤੀ ਭੁਖੈ ਲਗੀ ਜੇਵਣਾ, ਭਰੇ ਉਪਰਿ ਭਰਣਾ ਨਾਹੀ,

ਅੰਨੁ ਛੋਡਣਾ ਭੀ ਨਾਹੀ॥ ਸਵਣਾ ਤਾਂ ਨੀਦ ਬਹੁਤੀ ਆਵੈ

ਨਿੰਦਾ ਬਿਨਾ ਸਵਣਾ ਨਾਹੀ, ਗਾਫਲੀ ਹੈ। ਦੇਹੀ ਕਉ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਭੀ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ॥

ਹਿਕੈ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਹਿਕੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਣੀਆਂ।

ਹਿਕੈ ਤਾਂ ਕਿਸੈ ਦਿਆਂ ਬੋਲਾਇਆਂ ਬੋਲਣਾ, ਸਬਦ ਗਾਵਣਾ, ਕੂੜ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ॥

ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਮਨੈ ਨਾਲਿ ਰਖੇਗਾ, ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਹੋਵੇਗਾ

ਉਸ ਕਾ ਲੇਖਾ ਮਨੈ ਨਾਲਿ ਨਿਬੜੇਗਾ। ਉਸਕੇ ਕੁਲ ਕਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ॥

ਉਸਕੇ ਸੰਗੀ ਸਗਲੇ ਤਰਹਿੰਗੇ॥ ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਖਣਾ ਹੈ।

ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ 'ਪੂਰਨ ਗੁਰਦੇਵ' ਇਸ ਟੀਕਾਕਾਰ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਪੁਸਤਕ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਕਤੇਬਾਂ ਹਨ ਪਰ ਸਿਵਾਏ ਗੁਰਬਾਣੀ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਦੈਵੀ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਇਹ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਫੋਕੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਇੰਸ ਦੇ

ਫਾਰਮੂਲੇ ਹਨ ਜੋ ਅਮਲੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵੋਟ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:—

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ ਗੁਰ ਸਿਖਹੁ,

ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੦੮

ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਹੈ, ਨਿਰਾਸਤਾ ਦਾ ਨਾਮੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ, ਆਸਤਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਿਸੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ' ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਾਢ ਨਹੀਂ, ਯਥਾਰਥ ਰਬੀ-ਗਿਆਨ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਪੂਰੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤਰ ਹੀ ਵੀਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹਨ। ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮੇ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਚਰਣ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਚਨ ਅਜ ਵੀ ਉਤਨੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਨ, ਜਿਤਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਨ:—

“ਦਸਵਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ, ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਦੇ ਹੈ ਗਇਆ

ਅੱਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਸਾਡਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ,

ਸੋਈ ਗਇਆ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥਿ ਗਇਆ।”

ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਸੁਬਦ ਤੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਭੇਦ ਭਾਵਨਾ ਭਾਵ ਅੰਤਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸੇਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਸਕੇ:—

ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ॥[ਪੰਨਾ ੪੨੪

ਸੋ, ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:—

੧. ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ਤਤੁ ਵਖਾਣੀ, ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਵਿਚਿ ਆਈ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤੀ, ਸੁਰਤੀ ਕਰਮਿ ਧਿਆਈ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੪੩

੨. ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ਤਤੁ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੪੨੩

ਦੇਹਧਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾ ਕੋਈ ਸਰਬ ਪਰਵਾਣਤ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਅਗੋਂ ਲਈ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਚੌਹਾਂ ਕੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਹਧਾਰੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੀਮਤ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਤਾ-ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦਿਆਂ ਬੜੇ ਕਮਾਲ ਦਾ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨੁਕਤਾ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕੇਰ ਸਰੀਰ ਜੋਊ, ਸਭ ਥਾਨ ਸਮੇ ਸਭ ਨਾ ਦਰਸੇ ਹੈ ।

ਗਰੰਥ ਰਿਦਾ ਗੁਰ ਕੇ ਇਹ ਜਾਨੈ, ਉਤਮ ਹੈ ਸਭ ਕਾਲ ਰਹੈ ਹੈ ।
 ਮੇਰੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਯਾ ਤੇ ਹੈ ਦੀਰਘ, ਸਾਹਿਬ ਜਾਨ ਅਦਾਇਬ ਕੈ ਹੈ ।
 ਪੂਜੇ ਚੰਦਨ ਕੇਸਰ ਕੇ ਘਸ, ਧੂਪ ਧੁਖਾਇ ਕੇ ਫੁਲ ਚਢੇ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਜੋ 'ਸਦਾ ਸਚੁ' ਤੇ 'ਪੂਰਨ ਸਚੁ' ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ 'ਪੂਰਨ ਸਚੁ' ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ 'ਸੇ ਦਰੁ' ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਨਦਰਿ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ 'ਸਚ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ' ਤੱਕ ਰਸਾਈ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਈ ਹਸਤੀ ਹੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ, ਜਪੀ, ਤਪੀ, ਸਿੱਧ, ਨਾਥ, ਜੋਗੀ ਸਾਧ ਆਦਿ ਸਭ 'ਚੇਟਕ ਚੇਟਕਈਆ' ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਵਨ ਰਚਨਾ 'ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ' ਵਿਚ 'ਆਪਣੀ ਕਥਾ' ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਸਭ ਅਪਨੀ ਅਪੁਨੀ ਉਰਝਾਨਾ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ 'ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਹਮ' ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀ ਡਿੱਠਾ ਤੇ ਫਿਰ ੧ੳ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਰਮਾਨ ਕੀਤਾ:—

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ, ਨਾਨਕ, ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥

ਸੋ, ਸ਼ਬਦ-ਬ੍ਰਹਮ, ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ-ਨਦਰਿ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੁਰ-ਗਦੀ ਦੇ ਜਾਨਸੀਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਜੋ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ, ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨਦਰਿ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਹੀ ਰਾਹ ਦਸਦੇ ਹਨ:—

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ, ਪਾਧਰੁ ਮੁਕਤਿ ਜਨਾਵੈਗੋ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੧੦

ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹੈ ਪਰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸਾਦਕ ਸਿੱਖ ਕੋਈ ਇਕ ਅੱਧਾ ਹੋਵੇਗਾ:—

ਇਕੁ ਅਧੁ ਨਾਇ ਰਸੀਅਤਾ, ਕਾ ਵਿਰਲੀ ਜਾਇ ਵੁਠੀ॥ [ਪੰਨਾ ੨੧੮

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਓਹ ਜਗਿਆਸੂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰੇਗਾ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਰੰਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮ ਸਕਾਰਥਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜਿ ਸਮਝਿ ਸੁਣੇਹੀ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਜਬਾਨੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬਾਰੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

੧. ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਕਰਮਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥ [ਪੰਨਾ ੬੭

੨. ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਲ ॥

ਗਾਵਤ ਸੁਨਤ ਕਮਾਵਤ ਨਿਹਾਲ॥

[ਪੰਨਾ ੩੭੬

੩. ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਾਇ ॥

- ਗੁਰ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਦੁਖੁ ਜਾਇ॥ [ਪੰਨਾ ੩੮੭]
੪. ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਲਾਇ ਪਿਆਰੁ॥
ਐਥੈ ਓਥੈ ਇਹੁ ਅਧਾਰੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੩੫]
੫. ਰਤਨਾ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਬਹੁ ਸਾਗਰੁ ਭਰਿਆ ਰਾਮ ॥
ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗੇ, ਤਿਨ ਹਥਿ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਾਮ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੪੨]
੬. ਜਿਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਨਿ ਭਾਈਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਛਕਿ ਛਕੇ॥ [ਪੰਨਾ ੪੪੯]
੭. ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜਪਿ ਅਨਦੁ ਕਰਹੁ ਨਿਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੧੬]
੮. ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ॥ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ॥ [ਪੰਨਾ ੬੨੮]
੯. ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਹੁ ਭਾਈ॥ ਓਹੁ ਸਫਲ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ॥ [ਪੰਨਾ ੬੨੮-੨੯]
੧੦. ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੨੮]
੧੧. ਇਹੁ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ ਜਾਣੈ, ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ ਹਰਿਨਾਮ॥ [ਪੰਨਾ ੭੯੭]
੧੨. ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ, ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ॥ [ਪੰਨਾ ੯੨੦]
੧੩. ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਗਾਵਹੁ ਏਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੨੦]
੧੪. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਜਗ ਅੰਤਰਿ,
ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੬੬]
੧੫. ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਮੀਠੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ॥
ਜਿਨਿ ਪੀਤੀ ਤਿਸੁ ਮੋਖ ਦੁਆਰ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੭੫]
੧੬. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ, ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਵੈ ਤਿਸੁ ਰਿਦੈ ਵਸੇਹਾ॥
ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਤਿਸ ਕਾ ਕਟੀਐ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਹਾ ॥
੧੭. ਹਮਾਰੀ ਪਿਆਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ॥
ਗੁਰਿ ਨਿਮਖ ਨ ਮਨ ਤੇ ਟਾਰੀ ਰੇ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਦਰਸਨ ਪਰਸਨ ਸਰਸਨ ਹਰਸਨ, ਰੰਗਿ ਰੰਗੀ ਕਰਤਾਰੀ ਰੇ ॥੧॥[ਪੰਨਾ ੯੬੧]
ਖਿਨੁ ਰਮ ਗੁਰ ਗਮ, ਹਰਿ ਦਮ ਨਹ ਜਮ ॥
ਹਰਿ ਕੰਠਿ ਨਾਨਕ ਉਰਿ ਹਾਰੀ ਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੦੪]

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ॥ ਜਿਉ ਪਕਰਿ
ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੁਸਟਾਂ ਆਨੀ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਾਜ ਨਿਵਾਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
ਜਾਚਿਕ ਜਨ ਤੇਰੇ, ਇਕੁ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਨਿਤ ਸਰਧਾ

ਲਾਗੀ, ਮੋਕਉ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਸਵਾਰੇ ॥੧॥ ਸਾਕਤ ਕਰਮ ਪਾਣੀ ਜਿਉ
 ਮਥੀਐ, ਨਿਤ ਪਾਣੀ ਝੋਲ ਝੁਲਾਰੇ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਇਆ,
 ਕਢਿ ਮਾਖਨ ਕੇ ਗਟਕਾਰੇ ॥੨॥ ਨਿਤ ਨਿਤ ਕਾਇਆ ਮਜਨੁ ਕੀਆ, ਨਿਤ
 ਮਲਿ ਮਲਿ ਦੇਹ ਸਵਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਮਨਿ ਬਚਨ ਨ ਭਾਏ, ਸਭ ਫੋਕਟ
 ਚਾਰ ਸੀਗਾਰੇ ॥੩॥ ਮਟਕਿ ਮਟਕਿ ਚਲੁ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ, ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਗੁਨ
 ਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਈ, ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਲਖਾਰੇ ॥੪॥
 ਨਾਰੀ ਪੁਰਖੁ, ਪੁਰਖੁ ਸਭ ਨਾਰੀ, ਸਭੁ ਏਕੇ ਪੁਰਖੁ ਮੁਰਾਰੇ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਨੁ
 ਮਨਿ ਭਾਈ, ਮਿਲਿ ਹਰਿਜਨ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੫॥ ਗ੍ਰਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਸਭ
 ਫਿਰਿਆ, ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿਜਨ ਭਾਰੇ ॥ ਸਰਧਾ ਸਰਧਾ ਉਪਾਇ ਮਿਲਾਏ, ਮੋਕਉ ਹਰਿ
 ਗੁਰ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੬॥ ਪਵਨ ਸੂਤੁ ਸਭੁ ਨੀਕਾ ਕਰਿਆ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਬਦੁ
 ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪੀਆ, ਬਿਨੁ ਨੈਨਾ ਜਗਤੁ ਨਿਹਾਰੇ
 ॥੭॥ ਤਉ ਗੁਨ ਈਸ ਬਰਨਿ ਨਹੀ ਸਾਕਉ, ਤੁਮ ਮੰਦਰ ਹਮ ਨਿਕ ਕੀਰੇ ॥
 ਨਾਨਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਮੇਲਹੁ, ਮੈ ਰਾਮ ਜਪਤ ਮਨੁ ਧੀਰੇ ॥੮॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਦੁਸਟਾ, ਮਾਗਉ, ਮੋਕਉ, ਸੀਗਾਰੇ, ਮੈ, ਨਹੀ, ਸਾਕਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਲੋਹੁ ਉਬਾਰੇ=ਬਚਾਅ ਲਵੇ। ਪਕਰਿ=ਫੜ ਕੇ। ਦ੍ਰੋਪਤੀ=ਦ੍ਰੋਪਦ ਰਾਜਾ ਦੀ ਪੁਤਰੀ
 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ। ਲਾਜ ਨਿਵਾਰੇ=(ਨਗਨ ਹੋਣ ਦੀ) ਲਜਾ (ਸ਼ਰਮ) ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਦੁਸਟਾ=ਦੁਸਟਾਂ ਨੇ।
 ਆਨੀ=ਲਿਆਂਦੀ। ਜਾਚਿਕ=ਮੰਗਤੇ। ਮਾਗਉ=ਮੈਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਮੋਕਉ=ਮੈਨੂੰ। ਮਥੀਐ=ਰਿੜਕੀਦਾ ਹੈ। ਝੋਲ
 ਝੁਲਾਰੇ=ਮੁੜ ਮੁੜ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ। ਪਰਮ ਪਦੁ=ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਪਦਵੀ। ਕਢਿ=ਕੱਢ ਕੇ। ਗਟਕਾਰੇ=ਸੁਆਦ
 ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਉਹ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।੨।

ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ ਦਾ। ਮਜਨੁ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਮਲਿ ਮਲਿ=ਮਲ ਮਲ ਕੇ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਦੇਹ
 ਸਵਾਰੇ=ਸਰੀਰ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਨ ਭਾਏ=ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗੇ। ਫੋਕਟ=ਫੋਕੇ, ਵਿਅਰਥ। ਚਾਰ
 ਸੀਗਾਰੇ=ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਗਾਰ।੩।

ਮਟਕਿ ਮਟਕਿ=ਮੌਜ ਨਾਲ, ਮਟਕ ਮਟਕ ਕੇ। ਚਲੁ=ਟੁਰ। ਸਾਰੇ=ਸੰਭਾਲ, ਯਾਦ ਕਰ।
 ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਭਾਈ=ਚੰਗੀ ਲਗੀ। ਮੈ=ਮੈਨੂੰ। ਅਲਖੁ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ। ਲਖਾਰੇ=ਲਖਾ ਦੇ,
 ਸੋਝੀ ਕਰਾ ਦਿਉ।੪।

ਨਾਰੀ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਪੁਰਖੁ ਮੁਰਾਰੇ=ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਮਰਥ ਤੇ ਸਰਥ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ।
 ਰੇਨੁ=(ਚਰਨ) ਧੂੜ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ। ਨਿਸਤਾਰੇ=ਤਾਰਦਾ ਹੈ।੫।

ਗੁਮ=ਪਿੰਡ। ਨਗਰ=ਸ਼ਹਿਰ। ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਭਾਰੇ=ਭਾਲੇ, ਢੁੰਢ ਲਏ।
ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਨਿਸਤਾਰੇ=ਤਾਰ ਦੇ, ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈ।੬।

ਪਵਨ=ਸੂਤ (ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਧਾਰਾ)। ਨੀਕਾ=ਚੰਗਾ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ। ਨਿਜਘਰਿ=ਸਵੈ
ਸਰੂਪ ਵਿਚ। ਬਿਨੁ ਨੈਨਾ=ਸਬੂਲ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ਨਿਹਾਰੇ=ਵੇਖੇ।੭।

ਤਉ ਗੁਨ=ਤੇਰੇ ਗੁਣ, ਪਰਉਪਕਾਰ। ਈਸ=ਹੇ ਈਸ਼ਵਰ। ਬਰਨਿ ਨਹੀ ਸਾਕਉ=ਮੈਂ ਵਰਣਨ
(ਬਿਆਨ) ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਨਿਕ ਕੀਰੇ=ਨਿੱਕੇ (ਛੋਟੇ) ਕੀਤੇ। ਧੀਰੇ=ਧੀਰਜ (ਸ਼ਾਂਤੀ) ਵਿਚ ਆਵੇ, ਟਿਕ
ਜਾਵੇ।੮।

ਅਰਥ: ਹੇ ਰਾਮ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਸਾਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ) ਬਚਾਅ ਲਵੋ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ
ਫੜ ਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ, ਹੇ ਹਰੀ! (ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਗਨ ਹੋਣ ਦੀ) ਲਜਾ (ਭਾਵ ਸ਼ਰਮ) ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ
(ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਬਚਾਅ ਲੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਹਰੀ! (ਸਾਡੇ ਤੋਂ) ਕਿਰਪਾ ਕਰ, ਅਸੀਂ ਸੇਵਕ-ਜਨ ਤੇਰੇ (ਦਰ ਦੇ) ਮੰਗਤੇ ਹਾਂ, ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ!
(ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਮੈਂ ਇਕ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। (ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਰਧਾ ਲਗੀ
ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ!) ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੇਲ ਕੇ (ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ) ਸਵਾਰ ਦੇ।੧।

ਪਰਮੇਸਰ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੰਮ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਅਰਥ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ (ਕੋਈ) ਪਾਣੀ ਨੂੰ
ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰ ਰੋਜ਼ (ਨਿਰਾ ਪਾਣੀ ਹੀ) ਝਲ ਕੇ ਝਲਦਾ (ਰਿੜਕਦਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਪਾਣੀ
ਰਿੜਕਿਆ ਘਿਉ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ)। (ਹਾਂ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਚੀ ਜੀਵਨ-ਪਦਵੀ
ਪਾ ਲਈ ਹੈ ਉਹ ਮੱਖਣ ਕੱਢ ਕੱਢ ਕੇ (ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਤਮਿਕ) ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਰੀਰਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਜੇ ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ
ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਬਚਨ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗੇ, (ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ) ਸਾਰੇ ਸੁੰਦਰ
ਸਿੰਗਾਰ ਵਿਅਰਥ ਹਨ।੩।

ਹੇ ਪਿਆਰੀ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ! (ਤੂੰ) ਮੌਜ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲ (ਅਤੇ)
ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਗੁਣ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਯਾਦ ਰਖ। (ਹੇ ਸਖੀਏ!) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਕੀਤੀ ਹੋਈ) ਸੇਵਾ ਹੀ ਮੇਰੇ
ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਮਨ ਨੂੰ) ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ) ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੈਨੂੰ ਅਲਖ (ਪ੍ਰਭੂ)
ਲਖਾ ਦਿਉ (ਭਾਵ ਉਸ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਤੇ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿਉ)।੪।

(ਹੇ ਸਹੇਲੀਏ! ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ) ਇਸਤਰੀ ਹੈ (ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ) ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, (ਇਕ ਅਕਾਲ) ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਹੀ
ਸਭ ਦੀ (ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਾ ਮਰਦ ਹੈ) ਸਭ (ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ) ਇਕੋ
ਮੁਰਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ)। (ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ (ਚਰਨਾਂ ਦੀ)
ਧੂੜ ਪਿਆਰੀ ਲਗੀ ਹੈ, (ਉਹ) ਜਨ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਹਰੀ ਨੇ ਉਹ ਜਨ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ)
ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।੫।

(ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ) ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ, ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਸਭ (ਥਾਈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ) ਫਿਰਿਆ (ਪਰ ਇਉਂ
ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਹੋਈ, ਪ੍ਰੰਤੂ) ਹਰੀ ਜਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀ (ਮੈਂ ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਲਭ ਲਏ। ਸਰਧਾ

ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਏ ਹਨ (ਮੇਰਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ) ਤਾਰੇਗਾ॥੬॥

(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ (ਜੁੜ ਕੇ) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਧਾਗਾ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੁਆਸ ਸਫਲ ਕਰ ਲਏ ਹਨ)। (ਉਸ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਸ੍ਰੀ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਪੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਬੂਲ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਭਾਵ ਬਿਅੰਨ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ) ਜਗਤ ਨੂੰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ।੭॥

ਹੇ ਈਸ਼ਵਰ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ (ਸਾਰੇ) ਗੁਣ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਮੰਦਰ (ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ) ਅਸੀਂ (ਜੀਵ) ਨਿੱਕੇ ਕੀਤੇ ਹਾਂ (ਭਾਵ ਤੁਛ ਜਿਹੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਆਸਰੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਾਂ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਤੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿਉ (ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰਾ) ਮਨ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਧੀਰਜ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ (ਅਤੇ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਦਾ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ॥੮॥੫॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਗੁਮ ਗੁਮ ਨਗਰ ਸਭ ਫਿਰਿਆ, ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਭਾਰੇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਮੈਂ ਛੋਟੀਆਂ ਵਡਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੁਆਰੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲਭ ਲਿਆ। [ਗਿ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸਟੀਕ]
੨. ਹਰੀ ਜਨਾ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਢੂੰਢ ਕੇ (ਦਸ ਦਿੱਤਾ)। ਭਾਰੇ=ਭਾਲੇ, ਭਾਲ ਲਿਆ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. ਹੇ ਸੁਖੀ! ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਸਭਨੀ ਥਾਈਂ ਫਿਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਉਂ ਬਾਹਰ ਭਾਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲਭਿਆ ਹੈ।

[ਦਰਪਣ

੪. ਜਿਸ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਨ ਮਤਿ ਜਗਿਆਸੂ ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਗਾਉਂ ਗਾਉਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਗਰੀਆਂ ਵਿਖੇ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ) ਉਸ ਅਲਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਜਗਿਆਸੂ ਭਗਤ ਹਰੀਜਨ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। 'ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਭਾਰੇ' ਇਸ ਅੱਧ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਕੇਸ਼ਕ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀਏ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

ਹਰੀ ਜਨਾ ਨੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਢੂੰਢ ਕੇ ਦਸ ਦਿੱਤਾ। 'ਜਨ' ਪਦ ਦੇ ਨੰਨੇ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਸਿਹਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ 'ਨੇ' ਦੇ ਅਰਥ ਲਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। [ਭਾ. ਸ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਣੈ: ਭਾ. ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਵਿਆਕਰਣ ਨੁਕਤਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਹਰੀ ਜਨ' ਬਹੁ ਬਚਨੀ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਥੇ 'ਸਿਹਾਰੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 'ਹਰੀ ਜਨ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ' ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ

ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇ 'ਭਾਰੇ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਭਾਰਹਿ' ਸਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ 'ਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ' ਅਰਥ ਠੀਕ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ ਇਉਂ ਬਣਦੇ ਹਨ।

(ਮੈਂ) ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਨਗਰ ਨਗਰ ਸਭ (ਜਗ੍ਹਾ ਭਾਲਦਾ) ਫਿਰਿਆ (ਇਉਂ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਹੋਈ ਪਰ ਮੈਂ) ਹਰੀ ਜਨਾ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲਭ ਲਏ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ

(ਦੋਪਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ)

ਜਿਉ ਪਕਰਿ ਦੋਪਤੀ ਦੁਸਟਾਂ ਆਨੀ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਾਜ ਨਿਵਾਰੇ ॥

ਰਾਜਾ ਦਰੁਪਦ ਦੀ ਕੰਨਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸੀ ਪਰ ਘਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਪਤੀ ਆਖ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਖੇਡਣ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਈ। ਉਥੇ ਦੁਰਬਾਸਾ ਰਿਖੀ ਵੀ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਨ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਨੇਤ ਐਸੀ ਹੋਈ ਕਿ ਦੁਰਬਾਸਾ ਜੀ ਦੀ ਲੰਗੋਟੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ। ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਦੇਵੀਓ! ਮੇਰੀ ਲੰਗੋਟੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਚੁੰਨੀ ਨਾਲ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਕਪੜਾ ਫਾੜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਸੁਟੋ, ਜਿਹੜਾ ਕਪੜਾ ਸੁਟੇਗੀ ਭਗਵਾਨ ਉਸਦਾ ਭਲਾ ਕਰੇਗਾ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਬੱਟ ਆਪਣੀ ਸਾੜੀ ਦੀ ਲੀਰ ਫਾੜ ਕੇ ਦੁਰਬਾਸਾ ਜੀ ਵੱਲ ਸੁੱਟ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਟਾਕੀ ਰੁੱੜ੍ਹ ਗਈ, ਹੋਰ ਸੁੱਟੀ ਉਹ ਵੀ ਜਲ ਵਿਚ ਰੁੱੜ੍ਹ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਬਹੁਤੀ ਸਾੜੀ ਪਾੜ ਸੁੱਟੀ, ਦੁਰਬਾਸਾ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕੋਈ ਟਾਕੀ ਨਾ ਆਈ। ਆਖਰੀ ਲੀਰ ਜਦ ਸੁੱਟੀ ਤਾਂ ਦੁਰਬਾਸਾ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਨੰਗੇਜ਼ ਕਜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ 'ਹੇ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ! ਤੂੰ ਅਜ ਮੇਰਾ ਪੜਦਾ ਕਜਿਆ ਹੈ ਜਾਹ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਤੇਰਾ ਪੜਦਾ ਕਜੇਗਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ! ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕੇਗਾ।' ਦੁਰਬਾਸਾ ਜੀ ਵਰ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਜੁਆਨ ਹੋਣ ਤੇ ਰਾਜਾ ਦਰੁਪਦ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੁਵੰਬਰ ਰਚਿਆ। ਉਸ ਸੁਵੰਬਰ ਉਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੇਖ ਵਿਚ ਅਰਜਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਭਾਈ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਸੁਵੰਬਰ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਸੀ ਕਿ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੇਲ ਤੇ ਤੱਤੇ ਕੜਾਹੇ ਦੁਆਰਾ ਭਾਵ ਤੇਲ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕੇ ਲਾਣਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਅਜਮਾਈ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਾ ਵਜਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਆਖਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕਮਾਨ ਫੜ੍ਹ, ਤੇਲ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਦੇ ਕੰਨਿਆਂ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁੱਤਰ, ਇਸ ਘਰ ਦਾ ਬਾਲ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਲ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਰਜਨ ਨੇ ਮਖੌਲ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ

ਨਾਹ ਕੀਤੀ, ਜਿਉਂ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਠੀਕ ਜਾ ਲਗਾ, ਮੱਛੀ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਈ। ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਅਰਜਨ ਹੈ। ਉਹ ਕਪੜਿਆਂ ਦੇ ਭੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁੱਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਮਨ ਵਿਚ ਆਖਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣਿਆਂ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਤੇ ਪਾਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਅਰਜਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਗਏ। ਅਰਜਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਕੁੰਤੀ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਵਸਤੂ ਲਿਆਏ ਹਾਂ। ਮਾਤਾ ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਸਹਜ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਕਿਹਾ 'ਬੇਟਾ! ਜੇ ਵਸਤੂ ਤੁਸੀਂ ਲਿਆਏ ਹੋ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾ ਲਵੋ।' ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ। ਕਿਤੇ ਬਚਨ ਉਤੇ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕੀਤਾ ਪਰ ਜੋ ਬਚਨ ਨਿਕਲੇ ਉਹ ਵਾਪਸ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣ? ਮਾਤਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਪੇਕੇ ਘਰ ਦਾ ਨਾ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਪਿਛੋਂ, ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 'ਦ੍ਰੋਪਤੀ' ਨਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੌਰਵਾਂ ਵਲੋਂ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਵੀ ਲੈ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਦਰ ਪਰਸਤ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾ ਕੇ ਪਾਂਡੇ ਰਹਿਣ ਲਗੇ। ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ੇਭਾ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਦਰਯੋਧਨ ਨੇ ਬੜੀ ਈਰਖਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਪੱਕੀ ਸਲਾਹ ਧਾਰ ਲਈ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਬਣਿਆ?

ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਨੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨਾਲ ਜੁਆ ਖੇਡਿਆ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਰਾਜ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਸਾਜੇ ਸਮਾਨ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਅਤੇ ਦਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਜੂਏ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਰਯੋਧਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪਾਗਲ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਜਲੀਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਤੋਂ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੇ ਤਨ, ਮਨ ਤੇ ਮੇਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਦੁਹਸਾਸਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ "ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲੈ ਆ। ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਉਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲੈ ਆਈ। ਕੋਈ ਲਿਹਾਜ਼, ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।" ਦੁਹਸਾਸਨ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਪਾਪੀ ਸੀ, ਮੂਰਖ ਤੇ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਥੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਗੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੇ ਇਕ ਧੋਤੀ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਈ ਸੀ, ਵਾਲ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸਨ। ਦੁਹਸਾਸਨ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਵਾਵੇਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਦੁਹਸਾਸਨ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਧੂਹ ਕੇ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰਦਾ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਰਾਜ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, "ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੀ ਧੋਤੀ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁਟੋ, ਨੰਗੀ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਸ ਨੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਔਲਾਦ ਆਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਜ ਮੈਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਹੈ।" ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਬਿਦਰ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ

ਸੁਖੜ ਪੁਰਸਾਂ ਨੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਐਸਾ ਪਾਪ ਨਾ ਕਰ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਆਹ ਕਈ ਲਸਕਰ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੁਸ਼ਟ ਆਤਮਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਦੂਤ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੀ ਧੋਤੀ ਖਿੱਚਣ ਲਗੇ। ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਗੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਰਦਪੁਣਾ ਨਾ ਵਿਖਾਇਆ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਡੋਲ੍ਹੇ ਨਾ ਫਰਕੇ। ਸਾਰੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਕੋਲੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਾਡਵਾਂ ਦੀਆਂ ਔਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਮਾਯੂਸ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਭਾ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਰੂਪ ਸਮਝਦੀ ਸੀ, 'ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਰਖੋ। ਤੁਸੀਂ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਨਿਰਬਲ ਹਾਂ, ਇਹਨਾਂ ਜਾਲਮਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਚੋਂ ਮੇਰੀ ਖੁਲਾਸੀ ਕਰਾਉ। ਦਾਸੀ ਦੀ ਤੁਸਾਂ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ, ਹੋਰ ਵਡੇ ਬਜਰ ਪਾਪੀ ਤੁਸਾਂ ਮਾਰੇ।' ਇਕ ਪਾਸੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਔਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਕਿਰਸ਼ਮਾ ਵੇਖੇ ਦੁਹਸ਼ਾਸਨ ਧੋਤੀ ਦੀ ਕੰਨੀ ਪਕੜ ਕੇ ਸੁਟਦਾ ਰਿਹਾ, ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਭੋਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਉਹ ਨੰਗੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਧੋਤੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਿਰਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਆਇਆ। ਧੋਤੀ ਦਾ ਢੇਰ ਲਗ ਗਿਆ। ਦੁਹਸ਼ਾਸਨ ਬਕ ਗਿਆ, ਹਾਰ ਕੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਮੈਥੋਂ ਧੋਤੀ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੀ, ਕੀ ਪਤਾ ਕਿੰਨੀ ਗਜ਼ ਲੰਮੀ ਹੈ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਆਪ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਧੋਤੀ ਖਿੱਚਣ ਲਗਾ, ਉਹ ਵੀ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਪੰਜੇ ਪਾਡਵ ਤੇ ਤੇ ਹੋਰ ਪੁਰਸ਼ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਰਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੌਰਵ ਮਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਹਾਰ ਕੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਧੋਤੀ ਖਿੱਚਣੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਟੁਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਧੋਤੀ ਫਿਰ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਘਰ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਅਗੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਚਰਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਰਮਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ 'ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਅਜ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੀ ਪਤਿ (ਇਜ਼ਤ) ਰਖ ਲਈ ਹੈ।' ਭਾ. ਸ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਿਤ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕਾਨੀਬੰਦ ਕੀਤਾ:—

ਅੰਦਰਿ ਸਭਾ ਦੁਸ਼ਾਸਣੇ ਮਥੇ ਵਾਲ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਆਂਦੀ ॥
 ਦੂਤਾ ਨੇ ਵਰਮਾਇਆ, ਨੰਗੀ ਕਰਹੁ ਪੰਚਾਲੀ ਬਾਦੀ ।
 ਪੰਜੇ ਪਾਡੇ ਵੇਖਦੇ, ਅਉਘਟਿ ਰੁਧੀ ਨਾਰਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ।
 ਅਖੀ ਮੀਟਿ ਧਿਆਨੁ ਧਰਿ, ਹਾਹਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਰੈ ਬਿਲਲਾਂਦੀ ।
 ਕਪੜ ਕੋਟੁ ਉਸਾਰਿਓਨੁ ਬਕੇ ਦੂਤ ਨ ਪਾਰਿ ਵਸਾਂਦੀ ।
 ਹਥਿ ਮਰੋਤਨਿ ਸਿਰੁ ਧੁਣਨਿ, ਪਛੋਤਾਨਿ ਕਰਨਿ ਜਾਹਿ ਜਾਂਦੀ ।
 ਘਰਿ ਆਈ ਠਾਕੁਰ ਮਿਲੈ, ਪੈਜ ਰਹੀ ਬੋਲੈ ਸ਼ਰਮਾਂਦੀ ।
 ਨਾਥ ਅਨਾਥਾਂ ਬਾਣਿ ਧੁਰਾਂਦੀ ॥੮॥

[ਵਾਰ ੧੦, ਪਉਤੀ ੮]

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਗੇ ਲਾਜ ਰਖਣ ਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜ

ਸਭਾ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਨਗਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੀ ਲਜਿਆ ਰਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:-

ਫੁਨਿ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਲਾਜ ਰਖੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਜੀ,

ਫੀਨਤ ਬਸਤ੍ਰ ਦੀਨ ਬਹੁ ਸਾਜ॥

[ਪੰਨਾ ੧੪੦੦

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਪੂਰਾ ਬਿਉਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪਿਛੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੀਚਾਰ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਪਦਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫੌਕਟ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਝਲਕਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰਾਏ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਕਿਵੇਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਡੀਕ ਲਾ ਕੇ ਪੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਮਟਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਖੀਵਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੇ ਬਿਨਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਸਬਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।

ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨੁ, ਭਜੁ ਠਾਕੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ਹਮ ਪਾਪੀ ਬਹੁ ਨਿਰਗੁਣੀਆਰੇ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ਰਹਾਉ॥ ਸਾਧੂ ਪੁਰਖੁ ਸਾਧ ਜਨ ਪਾਏ, ਇਕ ਬਿਨਉ ਕਰਉ ਗੁਰ ਪਿਆਰੇ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪੂਜੀ ਦੇਵਹੁ, ਸਭੁ ਤਿਸਨਾ ਭੂਖ ਨਿਵਾਰੇ ॥੧॥ ਪਚੈ ਪਤੰਗੁ, ਮ੍ਰਿਗ, ਭਿੰਗ, ਕੁੰਚਰ, ਮੀਨ, ਇਕ ਇੰਦ੍ਰੀ ਪਕਰਿ ਸੰਘਾਰੇ ॥ ਪੰਚ ਭੂਤ ਸਬਲ ਹੈ ਦੇਹੀ, ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ ॥੨॥ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਬੇਦ ਸੋਧਿ ਸੋਧਿ ਦੇਖੇ, ਮੁਨਿ ਨਾਰਦ ਬਚਨ ਪੁਕਾਰੇ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਪੜਹੁ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ, ਸਤਸੰਗਤਿ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੩॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰੀ, ਜਿਵ ਸੂਰਜੁ ਕਮਲੁ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ਮੇਰ ਸੁਮੇਰ ਮੇਰੁ ਬਹੁ ਨਾਚੈ, ਜਬ ਉਨਵੈ ਘਨ ਘਨਹਾਰੇ ॥੪॥ ਸਾਕਤ ਕਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਹੁ ਸਿੰਚਹੁ, ਸਭ ਡਾਲ ਫੂਲ ਬਿਸੁਕਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਜਿਉ ਨਿਵਹਿ ਸਾਕਤ ਨਰ ਸੇਤੀ, ਛੇੜਿ ਛੇੜਿ ਕਢੈ ਬਿਖੁ ਖਾਰੇ ॥੫॥ ਸੰਤਨ ਸੰਤ ਸਾਧ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ, ਗੁਣ ਬੋਲਹਿ ਪਰਉਪਕਾਰੇ ॥ ਸੰਤੈ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਮਨੁ ਬਿਗਸੈ, ਜਿਉ ਜਲ ਮਿਲਿ ਕਮਲ ਸਵਾਰੇ ॥੬॥ ਲੋਭ ਲਹਰਿ ਸਭੁ ਸੁਆਨੁ ਹਲਕੁ ਹੈ, ਹਲਕਿਓ ਸਭਹਿ ਬਿਗਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਦੀਬਾਨਿ ਖਬਰਿ ਹੋਈ, ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਖੜਗੁ ਲੈ ਮਾਰੇ ॥੭॥ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ, ਮੈ ਰਾਖਹੁ ਕਿਰਪਾਧਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ, ਮੈ ਧਰ ਅਵਰ ਨ ਕਾਈ,

ਮੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੮ ॥ ੬ ॥ ਛਕਾ ੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਿਨਉ, ਕਰਉ, ਪੂਜੀ, ਹੈ, ਜਿਵੇ, ਜਿਉ, ਨਿਵਹਿ, ਬੋਲਹਿ, ਮੈ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਹੁਈ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਹੁਈ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਜੁ=ਸਿਮਰ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਪਾਰੇ=ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ। ਬਹੁ=ਬਹੁਤ। ਨਿਰਗੁਣਿਆਰੇ=ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ, ਸਖਣੇ। ੧। ਰਹਾਉ। ਬਿਨਉ=ਬੇਨਤੀ। ਕਰਉ=ਮੈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪੂਜੀ=ਰਾਸਿ, ਮੂੜੀ। ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ੧।

ਪਚੈ=ਸਤਦਾ ਹੈ। ਪਤੰਗੁ=ਭੰਭਟ (ਵਾਂਗ)। ਮ੍ਰਿਗ=ਹਿਰਨ। ਭ੍ਰਿੰਗ=ਭੌਰਾ। ਕੁੰਚਰ=ਹਾਥੀ। ਮੀਨ=ਮੱਛੀ। ਇਕ ਇੰਦ੍ਰੀ=ਇਕ (ਇਕ) ਇੰਦ੍ਰੇ (ਦੇ ਅੰਗੁਣ ਨੇ)। ਪਕਰਿ=ਫੜ ਕੇ। ਸੰਘਾਰੇ=ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਪੰਚ ਭੂਤ=ਪੰਜ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ। ਸਬਲ=ਬਲ ਵਾਲੇ। ਦੇਹੀ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ੨।

ਸੋਧਿ ਸੋਧਿ=ਪਰਖ ਵਿਚਾਰ ਕੇ। ਮੁਨਿ ਨਾਰਦ=ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ। ਗਤਿ=ਗਤੀ, ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ। ੩।

ਕੇਰੀ=ਦੀ। ਨਿਹਾਰੇ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਮੇਰ=ਪਹਾੜ। ਨਾਚੇ=ਨਚਦਾ ਹੈ। ਉਨਵੇ=ਝੁਕਦਾ ਹੈ। ਘਨ=ਬਹੁਤ। ਘਨਹਾਰੇ=ਬੱਦਲ। ੪।

ਸਾਕਤ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਉਪਾਸਕ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ। ਸਿੰਚਹੁ=ਸਿੰਜੇ। ਡਾਲ=ਡਾਲੀਆ। ਫੂਲ=ਫੁੱਲ। ਬਿਸਕਾਰੇ=ਜ਼ਹਰੀਲੇ। ਨਿਵਹਿ=ਨਿਉਂਦੇ, ਝੁਕਦੇ ਹਨ। ਸੇਤੀ=ਨਾਲ। ਛੇਤਿ=ਛੇਤ ਕੇ। ਕਚੈ=ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਬਿਖੁ=ਜ਼ਹਿਰ। ਖਾਰੇ=ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਲੂਣੇ, ਬੇ-ਸੁਆਦੇ। ੫।

ਬੋਲਹਿ=ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਪਰਉਪਕਾਰੇ=ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਲੇ। ਸੰਤੈ=ਸੰਤ ਨੂੰ। ਬਿਗਸੈ=ਖਿੜ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਜਲ ਮਿਲਿ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ। ੬।

ਲੋਭ ਲਹਰਿ=ਲੋਭ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ। ਸੁਆਨੁ=ਕੁੱਤਾ। ਹਲਕੁ=ਹਲਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਸਭਹਿ=ਸਭ ਹੀ। ਬਿਗਾਰੇ=ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਵਢਦਾ ਹੈ)। ਦੀਬਾਨਿ=ਦੀਵਾਨ, ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ। ਖਬਰਿ=ਖਬਰ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਖਤਗੁ=ਤਲਵਾਰ। ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ=ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ। ਧਰੁ=ਆਸਰਾ, ਟੇਕ। ਅਵਰ=ਹੋਰ। ਕਾਈ=ਕੋਈ। ੮।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਤੂੰ) ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ। ਕਰ (ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਅਸੀਂ ਪਾਪੀ (ਜੀਵ ਹਾਂ ਅਤੇ) ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਖਣੇ ਹਾਂ (ਇਸ ਲਈ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਲਵੇ)। ੧। ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਧੂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ (ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੀ (ਪਦਵੀ) ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ) ਨਾਮ ਧਨ ਰੂਪ ਰਾਸ (ਮੂੜੀ) ਬਖਸ਼ੋ, (ਜੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਭੁੱਖ ਸਭ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਪੰਚ ਭੂਤ ਸਬਲ ਹੈ ਦੇਹੀ, ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਦੇਹੀ ਮੈਂ ਤੋਂ ਪੰਚ ਹੀ ਸਹਿਤ ਬਲ ਕੇ ਪਾਪ ਰੂਪ ਕਾਮਾਦੀ ਭੂਤਨੇ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸ਼ਰਨ ਹੈ ਤਿਨ ਕੇ (ਨਿਵਾਰੇ) ਦੂਰ ਕੀਏ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਪੰਚ ਭੂਤਕ (ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਵਿਸਿਆਂ ਵਾਲੀ) ਦੇਹੀ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਪਾਪ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜੇ ਹੀ ਦੌਤ ਬਲਵਾਨ ਹਨ (ਮਨੁੱਖ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੇ?) ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
੪. ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਾਮ ਆਦਿਕ ਪੰਜ ਭੂਤਨੇ ਸਹਿਤ ਬਲ ਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜੀਵ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਬਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰ ਪੂਜਨੀਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਪਾਪ ਰੂਪ ਕਾਮ ਆਦੀ ਪੰਜ ਭੂਤਨੇ ਨਿਵਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। [ਸੰ. ਸ.]

ਨਿਰਣੈ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਹੋਵੇਗਾ 'ਪੰਚ ਭੂਤ ਸਬਲ ਹੈ ਦੇਹੀ' ਪਰ ਬਾਕੀ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਇਉਂ ਬਣੇਗਾ 'ਪੰਚ ਭੂਤ ਸਬਲ ਹੈ, ਦੇਹੀ, ...'। ਦੇਹੀ ਤਾਕਤਵਰ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਇਸ) ਦੇਹੀ ਵਿਚ (ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਪੰਚ ਦੋਖ ਜਾਂ ਪੰਚ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀ) ਬਲਵਾਨ ਹਨ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

੧. ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪੰਚ ਚੋਰ ਵਸਹਿ, ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੂਟਹਿ ਮਨਮੁਖ ਨਹੀ ਬੁਝਹਿ, ਕੋਇ ਨ ਸੁਣੈ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥

ਅੰਧਾ ਜਗਤੁ ਅੰਧੁ ਵਰਤਾਰਾ, ਬਾਝੁ ਗੁਰੁ ਗੁਬਾਰਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੦੦]

੨. ਕਾਮ ਕਰੋਧੁ ਸਬਲ ਸੰਸਾਰਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੬੦]

੩. ਪੰਚ ਦੋਖ ਅਸਾਧ ਜਾ ਮਹਿ ਤਾ ਕੀ ਕੇਤਕ ਆਸ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੮੬]

ਸੋ, ਦੇਹੀ ਬਲਵਾਨ ਨਹੀਂ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਬਲਵਾਨ ਹਨ। ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਦੇਹੀ ਬਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਾਲੀ ਗਲ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਵਿਸਿਆਂ ਵਾਲੀ ਦੇਹੀ ਕਦੇ ਵੀ ਤਾਕਤਵਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਸ਼ਬਦਾਰਥ' ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ। ਨੰਬਰ ੪ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗਭਗਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ ਠੀਕ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਿਆ ਕਰ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਅਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਉ:—

ਅਸੀਂ ਖਤੇ ਬਹੁਤ ਕਮਾਵਦੇ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਬਖਸਿ ਲੈਹੁ,

ਹਉ ਪਾਪੀ ਵਡ ਗੁਨਹਗਾਰ॥

[ਪੰਨਾ ੧੪੧੬

ਹਮ ਅਪਰਾਧ ਪਾਪ ਬਹੁ ਕੀਨੇ, ਕਰਿ ਦੁਸਟੀ ਚੋਰ ਚੁਰਾਇਆ॥

ਅਬ ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਗਤਿ ਆਏ,

ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ਹਰਿ ਭਾਇਆ॥

[ਪੰਨਾ ੧੭੨

ਦੂਜੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਪਤੰਗ, ਹਰਨ, ਭੋਰੇ, ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜੇ ਇਕ ਇਕ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਪੰਜ ਬਲਵਾਨ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਢਾਹੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਏਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਮ੍ਰਿਗ, ਮੀਨ, ਭ੍ਰਿੰਗ, ਪਤੰਗ, ਕੁੰਚਰ, ਏਕ ਦੇਖ ਬਿਨਾਸ॥

ਪੰਚ ਦੇਖ ਅਸਾਧ ਜਾ ਮਹਿ, ਤਾ ਕੀ ਕੇਤਕ ਆਸ॥

[ਪੰਨਾ ੪੮੬

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਕੁੱਤੇ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦੇ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਚੇਤੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਭ ਹੀ ਪਾਪ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪਟੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਹਲਕਿਓ ਸਭਹਿ ਬਿਗਾਰੇ' ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸਾਨੂੰ ਲੋਭ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਚੇਕੰਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ 'ਲਬ ਵਿਣਾਹੇ ਮਾਣਸਾ, ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਬੂਰੁ' (ਪੰਨਾ ੯੬੭) ਵਾਲਾ ਵਰਣਨ ਸਾਡੀ ਜੀਵਨ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਛੇਵਾਂ ਵੈਰੀ 'ਹਨ' ਵੀ ਅੰਕਿਤ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਹਨ ਮੋਹ ਨ ਮਨ ਸਿਉ ਲਿਆਵੈ॥

ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ ਤਤ ਕੇ ਦਰਸੈ, ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹ ਪਾਵੈ॥

[ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦

ਰਾਗੁ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼ (ਖਾ. ਟ੍ਰੈ. ਸੁ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) 'ਖੁਲਾਸਾ ਭੇਦ ਪ੍ਰਭੇਦ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਉਂ ਕਰਾਈ ਹੈ:—

“ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਗੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਮਾਲਵਾ ਅਤੇ ਗੌੜ ਮਿਲੇ ਤੇ ਮਾਲੀ ਗੌੜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਹੋਰਨਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਬਾਹਲੇ ਭੇਦ ਹਨ। ਭਰਤ ਵਿਚ ਮਾਲ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤ੍ਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਸੋਰਠ ਤੇ ਗੌੜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਤ੍ਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਓਸੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਇਸਦਾ ਨਾਉਂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜੇਹਾ ਕੁ ਰੀਤ ਗੌੜ, ਕਾਨੜਾ ਗੌੜ, ਸਿਰੀ ਗੌੜ ਆਦਿਕ ਬਾਹਲੇ ਹਨ।”

ਇਹ ਰਾਗ ਮਾਰਵਾ ਥਾਟ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਜਾਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ 'ਧ' ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਰ' ਵਾਦੀ ਅਤੇ 'ਧ' ਸੰਵਾਦੀ ਹਨ। ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਇਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸਵਰ ਹੀ ਵਾਦੀ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਗਾਇਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹੀ - ਸ ਰੇ ਗ ਮੇ ਪ ਧ ਨੀ ਸ਼

ਅਵਰੋਹੀ-ਸ਼ ਨੀ ਧੁ ਪ ਮੇ ਗ ਰੇ ਸ਼

ਪਕੜ - ਮੇ ਗ, ਰੇ ਸ਼ ਨੀ, ਧੁ ਪੁ, ਮੁ ਧੁ ਸ਼, ਨੀ ਰੇ ਗ, ਰੁ ਸ਼

ਇਹ ਰਾਗ ਮਾਰਵਾ ਥਾਟ ਦਾ ਮਧੁਰ ਰਾਗ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਪਰਚਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਨਵੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਨੰਬਰ ੨੦ਵਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਮਹਲਾ ੪ ਮਹਲਾ ੫ ਅਤੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਰਾਗ ਅ-ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੀ ਸੀ।

ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ 'ਪਦਮ' ਨੇ 'ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ' ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਰੂ ਠਾਠ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਰਾਗ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰੀ ਤੇ ਪੂਰੀਏ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਰਾ ਵਾਦੀ ਤੇ ਧਾ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ, ਸਾ, ਮਾ, ਪਾ ਨੀ, ਸ਼ੁੱਧ, ਰੇ ਕੋਮਲ, ਧਾ ਦੋਵੇਂ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਹੈ। (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੨੭੮)।

ਇਸ ਰਾਗ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ।

ਰਾਗੁ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਹੇ, ਹਰਿ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਮ
ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ, ਆਦੇਸੁ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਰਾਇਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ,
ਨਿਤ ਝਗਰਤੇ ਝਗਰਾਇਆ ॥ ਹਮ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਦੀਨ ਤੇਰੇ, ਹਰਿ ਸਰਨਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ
ਆਇਆ ॥੧॥ ਸਰਣਾਗਤੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਲਤੇ, ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਨਾਇਆ ॥
ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਜਨੁ ਹਰਨਾਖਿ ਪਕਰਿਆ, ਹਰਿ ਰਾਖਿ ਲੀਓ ਤਰਾਇਆ ॥੨॥ ਹਰਿ
ਚੇਤਿ ਰੇ ਮਨ ਮਹਲੁ ਪਾਵਣ, ਸਭ ਦੂਖ ਭੰਜਨੁ ਰਾਇਆ ॥ ਭਉ ਜਨਮੁ ਮਰਨ
ਨਿਵਾਰਿ ਠਾਕੁਰ, ਹਰਿ ਗੁਰਮਤੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ॥੩॥ ਹਰਿ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਨਾਮੁ
ਸੁਆਮੀ, ਭਉ ਭਗਤ ਭੰਜਨੁ ਗਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਹਾਰ ਹਰਿ ਉਰਿ ਧਾਰਿਓ, ਜਨ
ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥੪॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਤਨ=ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ। ਨਾਹੀ=ਨਹੀਂ। ਕਰਿ ਰਹੇ=ਕਰਕੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਥੱਕ ਗਏ।
ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗਾਧਿ=ਭੂੰਘਾ, ਅਥਾਹ। ਬੋਧਿ=ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਆਦੇਸੁ=ਨਮਸਕਾਰ। ਪ੍ਰਭ
ਰਾਇਆ=ਹੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਤਿਸਾਹ।੧।ਰਹਾਉ।

ਝਗਰਤੇ=ਝਗੜਦੇ ਹਨ। ਝਗਰਾਇਆ=ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੀਨ=ਨਿਮਾਣਾ,
ਗਰੀਬ।੧।

ਸਰਣਾਗਤੀ=ਸਰਣ ਆਏ ਹਾਂ। ਪਾਲਤੇ=ਪਾਲਦੇ ਹੋ। ਭਗਤਿ ਵਛਲ=ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ। ਨਾਇਆ=ਨਾਮ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ=ਹਰਨਾਖਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਮਹਲੁ ਪਾਵਣ=ਟਿਕਾਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ।
ਦੂਖ ਭੰਜਨੁ=ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਾਇਆ=ਰਾਜਾ। ਭਉ=ਡਰ। ਨਿਵਾਰਿ=ਦੂਰ ਕਰਕੇ।੩।

ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ=ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਉਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।
ਧਾਰਿਓ=ਟਿਕਾਇਆ, ਵਸਾਇਆ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਹਰੀ! (ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜਪੀ ਤਪੀ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਲਭਣ ਵਾਸਤੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕਰ ਕਰਕੇ ਥੱਕ
ਗਏ (ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ) ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਹੇ ਹਰੀ! ਤੂੰ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਹੈਂ (ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ
ਨਹੀਂ) ਜਾਣ ਸਕਿਆ, ਹੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਜੇ! (ਮੇਰੀ ਤੈਨੂੰ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ (ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਜੀਵ) ਹਰ ਰੋਜ਼ (ਆਪਸ ਵਿਚ) ਝਗੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ
ਹਨ (ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ) ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੁ! ਅਸੀਂ (ਜੀਵ) ਤੇਰੇ (ਦਰ
ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਹਾਂ, ਹੇ ਹਰੀ! ਤੇਰੀ) ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਹਾਂ (ਇਹਨਾਂ ਝਗੜਾਲੂਆਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ) ਰਖ ਲੈ, ਬਚਾਅ ਲੈ।੧।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ! (ਜੋ ਤੇਰੇ) ਸ਼ਰਨ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ) ਪਾਲਦੇ ਹੋ (ਭਾਵ ਲੱਜਿਆ ਰਖਦੇ ਹੋ

ਕਿਉਂਕਿ) ਹੇ ਹਰੀ! ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ, ਹੇ ਹਰੀ! (ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਚੋਂ) ਬਚਾਅ ਲਿਆ (ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵੀ) ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।੨।

ਹੇ ਮਨ! (ਜੇ ਤੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸਰੂਪ (ਦਰਸ਼ਨ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ (ਓਹ ਹਰੀ) ਰਾਜਾ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਓਹ) ਮਾਲਕ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਉਹ) ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਹਰੀ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਡਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਜੱਸ) ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਉਸ) ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ ਰੂਪ) ਹਾਰ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ, (ਓਹੀ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ (ਭਾਵ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੈ)।੪।੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਝਗੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ? ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਉਸਦਾ ਇਕ ਬਿਰਦੁ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਦੀ ਲਜਿਆ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪॥ ਜਪਿ ਮਨ, ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ॥ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਸਾਦੁ ਆਇਆ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਵਡਭਾਰੀ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ, ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਈ ਸਭ ਨੀਕਰਿ, ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਹਰਿ ਸਰਿ ਨਾਤਾ ॥੧॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਾਧੁ ਜਿਨ੍ਹੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ, ਤਿਨ੍ਹ ਪੂਛਉ ਹਰਿ ਕੀ ਬਾਤਾ ॥ ਪਾਇ ਲਗਉ ਨਿਤ ਕਰਉ ਜੁਦਰੀਆ, ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਕਰਮਿ ਬਿਧਾਤਾ ॥੨॥ ਲਿਲਾਟ ਲਿਖੇ ਪਾਇਆ ਗੁਰੁ ਸਾਧੂ, ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ਮਿਲੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਸਭ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਵਾਤਾ ॥੩॥ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ ਜਿਨ੍ਹ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ, ਤਿਨ੍ਹ ਕੀ ਉਤਮ ਬਾਤਾ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਪੰਕ ਪਾਈਐ ਵਡਭਾਰੀ, ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਚਰਨਿ ਪਰਾਤਾ ॥੪॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੂਛਉ, ਪਾਇ, ਲਗਉ, ਕਰਉ, ਵਡਭਾਰੀ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਿਲਿ=ਮਿਲਿਕੇ। ਸਾਦੁ=ਰਸ, ਅਨੰਦ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ਬ੍ਰਹਮੁ=ਪਰਮੇਸਰ। ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ। ਨੀਕਰਿ=ਨਿਕਲੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਭਾਵ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ਨਾਤਾ=ਨਹਾਤਾ, ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ।੧।

ਧਨੁ ਧਨੁ=ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ। ਸਾਧੁ=ਸਾਧੂ (ਜਨ)। ਜਿਨੀ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਤਿਨ ਪੁਛਉ=ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ। ਬਾਤਾ=ਗਲ ਬਾਤ। ਪਾਇ ਲਗਉ=ਮੈਂ ਚਰਨੀ ਲਗਦਾ ਹਾਂ। ਕਰਉ ਜੁਦਰੀਆ=ਮੈਂ ਜੋਦੜੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਰਮਿ=ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ। ਬਿਧਾਤਾ=ਰਚਨਹਾਰ।੨।

ਲਿਲਾਟ ਲਿਖੇ=ਮੱਥੇ ਦੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾ ਅਨੁਸਾਰ। ਕਿਲਵਿਖ=ਪਾਪ। ਗਵਾਤਾ=ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।੩। ਰਸਾਇਣੁ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ। ਉਤਮ ਬਾਤਾ=ਉਚੀ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੱਲ। ਪੰਕ=ਚਰਨ ਧੂੜ। ਵਡਭਾਗੀ=ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ। ਚਰਨਿ ਪਰਾਤਾ=ਚਰਨੀ ਪੈਦਾ ਹੈ।੪।੨।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮਨ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ (ਜੋ ਸਾਰੇ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਜਪ। (ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ (ਬੈਠ) ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ ਦਾ) ਸੁਆਦ (ਰਸ) ਆਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਕਿਸੇ) ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ (ਉਸ ਨੇ) ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆਈ ਹੈ)। (ਉਸ ਨੇ) ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ (ਸਤਿ ਸੰਗਤ) ਵਿਚ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸਦੀ) ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਵਾਲੀ (ਸਾਰੀ) ਮੈਲ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਸਾਧੂ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। (ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੈਂ) ਹਰੀ ਦੇ (ਮਿਲਾਪ ਦੀ) ਗਲ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਚਰਨੀ ਲਗਦਾ ਹਾਂ (ਅਤੇ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜੋਦੜੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇ ਸਾਧੂ ਜਨੋ! ਮੈਨੂੰ ਰਚਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾ ਦਿਓ।੨।

(ਹੇ ਮਨ! ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ) ਮੱਥੇ ਦੇ ਲਿਖੇ (ਲੇਖ) ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਧੂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਤਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆ ਕੇ ਮਿਲ ਪਏ ਹਨ (ਤੇ ਉਸਨੇ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, (ਉਸਦੇ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।੩।

(ਹੇ ਮਨ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੇ) ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ (ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ) ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ (ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ) ਉਤਮ (ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ) ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪਾਈਦੀ ਹੈ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰਿਆ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਰਸਦਾ ਹੈ)।੪।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਚਾਅ ਤੇ ਉਤਸਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਮੇਸਰ ਅਗੇ ਜੋਦੜੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ—

ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ, ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇਆ,

ਮਿਲਿ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦]

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:—

ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਆਵੈ, ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰੈ॥[ਪੰਨਾ ੬੮੧]

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਸਭਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਮੁਨਿ ਜਨਾ, ਮਨਿ ਭਾਵਨੀ
ਹਰਿ ਧਿਆਇਓ ॥ ਅਪਰੰਪਰੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਆਮੀ, ਹਰਿ ਅਲਖੁ ਗੁਰੂ ਲਖਾਇਓ
॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਮ ਨੀਚ ਮਧਿਮ ਕਰਮ ਕੀਏ, ਨਹੀ ਚੇਤਿਓ ਹਰਿ ਰਾਇਓ ॥ ਹਰਿ
ਆਨਿ ਮੇਲਿਓ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਖਿਨੁ ਬੰਧ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਓ ॥੧॥ ਪ੍ਰਭਿ ਮਸਤਕੇ ਧੁਰਿ
ਲੀਖਿਆ, ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਇਓ ॥ ਪੰਚ ਸਬਦ ਦਰਗਹ ਬਾਜਿਆ, ਹਰਿ
ਮਿਲਿਓ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਓ ॥੨॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਨਾਮੁ ਨਰਹਰਿ, ਮੰਦ ਭਾਗੀਆਂ ਨਹੀ
ਭਾਇਓ ॥ ਤੇ ਗਰਭ ਜੋਨੀ ਗਾਲੀਅਹਿ, ਜਿਉ ਲੋਨੁ ਜਲਹਿ ਗਲਾਇਓ ॥੩॥ ਮਤਿ
ਦੇਹਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਠਾਕੁਰ, ਗੁਰ ਚਰਨ ਮਨੁ ਮੈ ਲਾਇਓ ॥ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੈ
ਰਹਉ ਲਾਗੋ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਓ ॥੪॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀ, ਗਾਲੀਅਹਿ, ਜਿਉ, ਰਹਉ।

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਜਲਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਤਿ=ਸਾਰੇ। ਸਿਧ=ਪੁੰਨੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ। ਸਾਧਿਕ=ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮੁਨਿ
ਜਨਾ=ਮੁਨੀ ਜਨਾ ਨੇ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਵਨੀ=ਸੁਰਧਾ ਨਾਲ। ਅਪਰੰਪਰੇ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ। ਹਰਿ
ਅਲਖ=ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ। ਗੁਰੂ=ਗੁਰੂ (ਨੇ)। ਲਖਾਇਓ=ਜਣਾਇਆ, ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ॥੧॥ਰਹਾਉ।

ਹਮ=ਅਸੀਂ ਜੀਵ। ਮਧਿਮ=ਨੀਵੇ, ਹੌਲੇ। ਹਰਿ ਰਾਇਓ=ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ। ਆਨਿ=ਲਿਆ ਕੇ।
ਖਿਨੁ=(ਇਕ) ਛਿਨ ਵਿਚ। ਮੁਕਤਿ=ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ।੧॥

ਪ੍ਰਭਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਮਸਤਕੇ=ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ। ਧੁਰਿ ਲੀਖਿਆ=ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ (ਹੁਕਮ) ਲਿਖਿਆ ਸੀ।
ਗੁਰਮਤੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਲੈ ਕੇ। ਲਿਵ ਲਾਇਓ=ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਚ=ਪੰਜ। ਬਾਜਿਆ=ਵਜੇ।
ਮੰਗਲੁ=ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।੨॥

ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ=ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਨਰ ਹਰਿ=ਨਰ ਹਰੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ।
ਮੰਦਭਾਗੀਆਂ=ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ। ਨਹੀ ਭਾਇਓ=ਚੰਗਾ ਨਹੀ ਲੱਗਾ। ਗਾਲੀਅਹਿ=ਗਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਲੋਨੁ=ਲੂਣ। ਜਲਹਿ=ਜਲ (ਪਾਣੀ) ਵਿਚ ਹੀ। ਗਲਾਇਓ=ਗਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩॥

ਮਨੁ ਮੈ ਲਾਇਓ=ਮੈਂ ਮਨ ਲਾਈ ਰੱਖਾ। ਰਾਮਨਾਮੈ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ। ਰਹਉ ਲਾਗੋ=ਮੈਂ
ਲਗਾ ਰਹਾਂ। ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਓ=ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਾਂ।੪॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂ, ਸਾਧਕਾਂ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਜਨਾ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਨੇ (ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੁਆਮੀ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਸਾਂ (ਜੀਵਾਂ ਨੇ) ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਹੌਲੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ, ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਿਆ। (ਪਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਲਿਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ (ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ) ਖਿਨ (ਮਾਤਰ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਸਾਡੇ) ਮੱਥੇ ਤੇ ਧੁਰੇ (ਲੇਖ) ਲਿਖਿਆ ਸੀ, (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਅਸਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ (ਆਪਣੀ) ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਜੋੜ ਲਿਆ। (ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ) ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ (ਹਰੀ ਦੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵਜੇ, ਹਰੀ ਮਿਲ ਪਿਆ (ਅਤੇ) ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਇਆ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਿਤਾ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਪਰ) ਖੋਟੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ (ਇਹ ਨਾਮ) ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ। ਓਹ (ਮੰਦਭਾਗੇ ਮਨੁੱਖ) ਗਰਭ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਗਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਲੂਣ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਗਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਹੇ ਹਰੀ! ਹੇ ਅਪਹੁੰਚ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ! (ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਮਤਿ ਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ) ਮਨ ਲਾਈ (ਜੋੜੀ) ਰਖਾਂ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ) ਹਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਾਂ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਰਹਾਂ।੪।੩।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਮਨ ਤੇ ਭਾਵਨੀ ਕਰਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਫਲ ਓਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ:—

ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਤੂੰ ਲੇਹਿ ਇਆਨੇ॥

ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਬਹੁ ਫੂਥੇ ਸਿਆਨੇ॥

[ਪੰਨਾ ੨੮੮

ਅਥਵਾ

ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਜੀਇ ਆਈ ਕਾਰ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੨੧

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ, ਰਾਮਨਾਮਿ ਰਸਿ ਲਾਗਾ ॥ ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਭਇਆ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਜਪਿਓ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਭੈ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਲਾਗੇ ਮੇਰਾ ਹੀਅਰਾ, ਮਨੁ ਸੋਇਓ ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਗਾ ॥ ਕਿਲਬਿਖ ਖੀਨ ਭਏ ਸਾਂਤਿ ਆਈ, ਹਰਿ ਉਰਧਾਰਿਓ ਵਡਭਾਗਾ ॥੧॥ ਮਨਮੁਖੁ ਰੰਗੁ ਕਸੰਭੁ ਹੈ ਕਚੂਆ, ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਚਾਰਿ ਦਿਨ ਚਾਗਾ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਪਰਤਾਪੈ, ਡੰਡੁ ਧਰਮਰਾਇ ਕਾ ਲਾਗਾ ॥੨॥ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧ ਅਤਿ ਗੂੜੀ, ਜਿਉ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠ ਬਹੁ ਲਾਗਾ ॥ ਕਾਇਆ ਕਾਪਰੁ ਚੀਰ ਬਹੁ ਫਾਰੇ, ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਨ ਲਹੈ

ਸਭਾਗਾ ॥੩॥ ਹਰਿ ਚਾਰਿਓ ਰੰਗੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰੁ ਸੇਭਾ, ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਚਲੁਲੈ ਰਾਂਗਾ॥
ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਰੈ, ਜੋ ਹਰਿ ਚਰਨੀ ਜਨੁ ਲਾਗਾ ॥੪॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਚਾਂਗਾ, ਮਹਿੰ

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਾਮ ਨਾਮਿ=ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ। ਰਸਿ=ਰਸ ਵਿਚ। ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ
ਭਇਆ=ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕੰਵਲ ਖਿੜ ਪਿਆ। ਭ੍ਰਮੁ=ਭਟਕਣਾ। ਭਉ=ਭਰ। ਭਾਗਾ=ਭਜ ਗਿਆ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਭੈ=ਭੈ ਵਿਚ। ਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਭਗਤਿ=ਭਗਤੀ ਵਿਚ। ਹੀਅਰਾ=ਹਿਰਦਾ, ਦਿਲ। ਮਨੁ
ਸੋਇਓ=ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ਮਨ। ਕਿਲਬਿਖ=ਪਾਪ। ਖੀਨ ਭਏ=ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਉਧਾਰਿਓ=ਦਿਲ ਵਿਚ
ਟਿਕਾਇਆ। ੧।

ਕਸੁੰਭੁ=ਕਸੁੰਭੇ ਦਾ ਫੁਲ। ਕਚੁਆ=ਕੱਚਾ। ਕੁਸਮ=ਫੁਲ। ਚਾਂਗਾ=ਚੰਗਾ। ਪਰਤਾਪੈ=ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ। ੨। ਮਜੀਠ=ਪੱਕਾ ਰੰਗ। ਕਾਇਆ ਕਾਪਰੁ=ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਪੜਾ। ਚੀਰ=ਕਪੜੇ। ਫਾਰੇ=ਫਾੜੇ।
ਸਭਾਗਾ=ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ। ੩।

ਚਾਰਿਓ=ਚੜ੍ਹਾਇਆ। ਰੰਗਿ ਚਲੁਲੈ=ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ। ਰਾਂਗਾ=ਰੰਗਿਆ। ਪਖਾਰੈ=ਧੋਂਦਾ
ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਮੇਰਾ ਮਨ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (ਜਦੋਂ
ਮੈਂ) ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ (ਮੇਰਾ) ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕੰਵਲ ਖਿੜ ਪਿਆ। (ਜਦੋਂ ਮੈਂ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪਿਆ (ਤਾਂ ਮੇਰਾ
ਸਾਰਾ) ਭਰਮ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ) ਡਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਜੁੜ ਗਿਆ (ਅਤੇ) ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ
ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹਰੀ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ
ਵਸਾਇਆ। (ਮੇਰੇ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ (ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤ ਗਈ ਹੈ। ੧।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਉਸ) ਕਸੁੰਭੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਂਗ ਕੱਚਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦਾ) ਫੁੱਲ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੀ
ਚੰਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁਖ) ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ
ਉਹ) ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ) ਧਰਮ ਰਾਜ ਦਾ ਡੰਡਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹੀ (ਅਤੇ ਮਿੱਠੀ ਲਗਦੀ ਹੈ)
ਜਿਵੇਂ ਮਜੀਠ ਦਾ ਰੰਗ ਬਹੁਤ (ਪੱਕਾ) ਲਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ)। (ਹੋ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ
ਵਾਲੇ) ਕਪੜੇ (ਭਾਵੇਂ) ਬਹੁਤ ਫਟ ਜਾਣ (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ, ਤਿਵੇਂ ਜਿਸ) ਕਾਇਆ ਰੂਪ
ਕਪੜੇ ਉਤੇ ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਰੰਗ (ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ) ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ (ਰੰਗ ਮੁੜ ਕੇ) ਨਹੀਂ
ਉਤਰਦਾ। ੩।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ) ਸੇਭਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ ਜਗਿਆਸੂ ਹਰੀ (ਨਾਮ
ਦੇ) ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ (ਸਦਾ ਲਈ) ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਂਦਾ ਹੈ ਜੋ

ਜੇ ਸੇਵਕ ਹਰੀ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗਾ ਹੈ॥੪॥੪॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ੳ) ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਪਰਤਾਪੈ, ਡੰਡ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕਾ ਲਾਗਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਜਿਸ ਖਿਨ ਵਿਖੇ ਸੁਖ ਬਿਨਸ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤਬ ਮਨੁੱਖ (ਪਰਤਾਪੈ) ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਪਤਾ ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਯਾ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਪੁਨਾ ਜਬ ਪੁਲੋਕ ਮੈ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤਬ ਧਰਮ ਰਾਜ ਕਾ ਡੰਡਾ ਲਗਤਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]

੨. ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖਿਨ ਵਿਚ ਬਿਨਸ ਜਾਣੇ ਤੋਂ (ਪਰਤਾਪੈ) ਪਛਤਾਵਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

[ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ]

੩. (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਸੁਖ ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਸਦਾ) ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਡੰਡਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੀ 'ਪਰਤਾਪੈ' ਪਦ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ 'ਤੇਜ-ਪਰਤਾਪ' ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪਦਾ, ਭਾਵ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:-

੧. ਪਰਤਾਪੁ ਤੁਮਾਰਾ ਦੇਖਿ ਕੈ, ਜਮਦੂਤ ਛਡਿ ਜਾਹਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੧੧]

੨. ਬਡੁ ਪਰਤਾਪੁ ਸੁਨਿਓ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਰੇ, ਕੋਟਿ ਅਘਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹਰਨਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੨੮]

੩. ਫਿਰਿ ਹੋਇ ਤਾਤਾ ਖਰਾ ਮਾਤਾ, ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਪਰਤਾਪਏ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੩੮]

੪. ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ, ਪਰਤਾਪਹਿਗਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੭੭]

੫. ਪਰਤਾਪੁ ਲਗਾ ਦੁਹਾਗਣੀ, ਭਾਗ ਜਿਨਾ ਕੇ ਨਾਹਿ ਜੀਉ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨]

ਹਾਂ, 'ਪਰਤਾਪਦਾ' ਸ਼ਬਦ 'ਲੋਚਦਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:-

ਪਰਗਟਿ ਪਾਹਾਰੈ ਜਾਪਦਾ॥ ਸਭੁ ਨਾਵੈ ਨੋ ਪਰਤਾਪਦਾ॥ [ਪੰਨਾ ੭੧]

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਪਰਤਾਪੈ' ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ 'ਪਛਤਾਵਾ' ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਨੰਬਰ ੨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਰਥ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਵਿਦਵਾਨ ਏਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਪੰਕਤੀ ਚੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਪਰਤਾਪੈ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਪਛਤਾਵਾ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਕੋ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਫਿਰਿ ਏਹ ਵੇਲਾ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ, ਪਰਤਾਪੈ ਪਛਤਾਵੈਗੋ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੧੦]

ਅ) ਹਰਿ ਚਾਰਿਉ ਰੰਗੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰੁ ਸੇਭਾ, ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਚਲੁਲੇ ਰਾਂਗਾ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਜੇ ਗੁਰੂ ਆਪ ਹਰੀ ਕੇ ਗਾੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਮੈ ਰੰਗਿਆ ਹੁਆ ਹੈ ਜੋ ਜੀਉ ਤਿਨ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਗੁਰੋ ਕੇ ਮਿਲਾ ਹੋ ਤਿਸਕੇ ਗੁਰੋ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਰੰਗ (ਚਾਰਿਉ) ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]

੨. ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪੈਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹਰਿਨਾਮ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਉਹ) ਸੋਭਾ (ਪਾਂਦਾ ਹੈ)। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਲਗਪਗ ਸਮੂਹ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵੇਲੇ 'ਸੋਭਾ' ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਰਾਹੀਂ ਦੇ ਅੰਕੜ ਸਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿੰਗਵਾਚੀ ਹੈ। 'ਗੁਰੂ ਸੋਭਾ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੋਭਾ' ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਦਾ ਰਾਗ ਮੁਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਸੋਭਾ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਨਵੈ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਸੋਭਾ ਗੁਰੂ' ਭਾਵ ਸੋਭਾ ਵੰਤ (ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ) ਗੁਰੂ ਹਨ।

ਅਰਥ— (ਜਦੋਂ) ਸੋਭਾਵੰਤ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ (ਤਾਂ) ਉਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ ਦਾ) ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ) ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦੇ) ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ (ਸਦਾ ਲਈ) ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੀਚਾਰ

ਕਾਇਆ ਕਾਪਰੁ ਚੀਰ ਬਹੁ ਫਾਰੇ, ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਨ ਲਹੈ ਸਭਾਗਾ ॥

ਬਗ਼ਦਾਦ ਵਿਚ ਮਨਸੂਰ, ਪਠਾਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਅਨਲ ਭੈਣ ਜੋ ਬਹੁਤ ਨੀਤੀਵਾਨ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਾਇਆ। ਨਗਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਾਰ ਫਕੀਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਾ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ ਆ ਗਈ।

ਮਨਸੂਰ ਅਗੇ ਕਿਸੇ ਚੁਗਲੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੇਰੀ ਭੈਣ ਫਕੀਰਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨਸੂਰ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਅਨਲ ਭੋਜਨ ਲੈ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਲੁਕ ਕੇ ਉਸਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ। ਅਨਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਭਰਾ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ ਤਾਂ ਕਿਹਾ 'ਆਓ ਮਰਨਿਆ! ਆਥੇ ਹਯਾਤ ਲੈ।' ਮਨਸੂਰ ਆਇਆ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਅਨਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਜੀ! ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਆਨ ਦਿਓ। ਸੰਤਾਂ ਕਿਹਾ ਸਾਡੇ ਛਿਦ੍ਰ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਹੈ ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨਲ ਨੇ ਮਨਸੂਰ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਵਾਇਆ ਤਦ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਪਰਸ਼ਾਦ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਮਨਸੂਰ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼:—

“ਅਨਲ ਨਾਮ ਜੀਵ ਕਾ, ਹੱਕ ਨਾਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਾ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਸੱਤ ਰੂਪ ਹੈ”

ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਸ਼ਰਈ ਗੱਲਾਂ ਸਨ “ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਇਹ ਅਨਿਲ ਭੈਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਾਵਣੇ ਲਾਇਕ ਹੈ।” ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਮਨਸੂਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ “ਐ ਕਾਫ਼ਰ! ਗੈਰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨ ਬੋਲਾ” ਮਨਸੂਰ ਨੇ ਹੋਰ ਸਵਾਇਆ ਉਚਾਰਿਆ। ਫਿਰ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਇਟਾਂ ਮਾਰੋ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇੱਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ, ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਚੋਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚਲ ਪਈਆਂ, ਉਥੋਂ ਭੀ 'ਅਨਲ ਹਕ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ।

ਸ਼ਿਬਲੀ ਆਲਮ ਜੋ ਮਨਸੂਰ ਦਾ ਮਿਤਰ ਸੀ ਉਹ ਇਸ ਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ 'ਜੇ

ਮੈਂ ਨਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਾਜੀ ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਫਤਵਾ ਹੀ ਨਾ ਲਾ ਦੇਣ। ਉਹ ਪੰਜ ਫੁੱਲ ਲੈ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਫੁੱਲ ਮਨਸੂਰ ਨੂੰ ਮਾਰੇ, ਤਾਂ ਮਨਸੂਰ ਰੋ ਪਿਆ। ਸਿਥਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਐ ਮਨਸੂਰ ਤੂੰ ਇਹ ਵਜਣ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੋਇਆ, ਫੁੱਲ ਲਗਣ ਤੇ ਕਿਉਂ ਰੋਇਆ ਹੈ? ਇਹ ਕੀ ਰਾਜ ਹੈ? ਮਨਸੂਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਲੋਕ ਮੇਰੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਫਿਰ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕੀਤਾ, ਖੇਤੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਫੇਰਿਆ। ਸਭ ਮੇਲਵੀਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਪਵਾਈ ਜੋ ਇਹ ਅਜੇ ਲਾਇਕ ਗੈਰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਹੈ। ਓਦੋਂ ਜਵੇਦ ਕਾਜੀ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕਾਜੀ ਸੀ ਉਸਨੇ ਮਨਸੂਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਮਨਸੂਰ ਨੇ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਸਹੀ ਪਾਵੋ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮਿਟੀ ਦੀ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਕੀ ਅਨੰਦ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਮੇਰਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਘੜੇ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਕੀ ਵਿਗੜਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਹੀ ਪਾ ਦਿਤੀ, ਜਦੋਂ ਮਨਸੂਰ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਤਾਂ ਸੂਲੀ ਵਿੰਗੀ ਹੋ ਗਈ, ਕਾਜੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਸਨੇ ਜਾਦੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਦ ਮਨਸੂਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਸਵਾਹ ਵੀ 'ਅਨਲ ਹੱਕ' ਪੁਕਾਰਨ ਲਗ ਪਈ। ਸਵਾਹ ਜਦੋਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪਾਈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੌਲਾਨਾ ਰੂਮ ਜਿਸਨੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਉਸ ਨਦੀ ਵਿਚ ਨਹਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਜਲ ਪੀ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨਸੂਰ ਦੀ ਸਵਾਹ ਵਾਲੀ ਅੰਸ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਨਦੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਤਬ ਮੌਲਾਨਾ ਰੂਮ ਨੇ ਵਕਤ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਸਮਝ ਗਿਆ, ਕੰਨਿਆ ਨਿਰਛਲ ਸੀ, ਉਸ ਕਾਫ਼ਰ ਦੀ ਸਵਾਹ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਸਮਝ ਤਬਰੇਜ਼ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਕਾਫ਼ਰ ਦੀ ਅੰਸ ਸਮਝ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਛੀਬੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਲੇ। ਸਮਝ ਤਬਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਉਸਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ, ਇਸਨੇ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਾਂਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਕਾਜੀ ਪਾਸ ਜੋ ਬਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਸਭ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕਾਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਹੇ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਸਮਝ ਤਬਰੇਜ਼ ਕਿਹਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਜਗਤ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਭ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸੁਕੀਆਂ ਕੱਢ ਦਿਤੀਆਂ। ਮੌਲਾਨਾ ਰੂਮ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਕੀਤੀ, ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਕਾਮਲ ਫਕੀਰ ਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਫਕੀਰੀ ਦੀ ਕੁਝ ਰਮਜ਼ ਦੇਵੋ। ਤਬ ਸਮਝ ਤਬਰੇਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਪੰਜ ਬੋਤਲਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲਿਆਉ।' ਕਾਜੀ ਬੋਤਲਾਂ ਤੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੀ। ਕਾਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਪਰੇ ਹੋਵੋ, ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਓਹ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੇਰੀ ਇਛਾ ਬਾਲਕ ਭਾਵ ਵਿਚ ਖਿਡਾਣ ਤੇ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਣ ਦੀ ਜਾਗ ਪਈ ਸੇ ਅਜ ਓਹ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਏ। ਆਪ ਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਣ ਗਏ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਥਣਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਆਇਆ, ਪੀ ਲਿਆ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਲਾਡ ਲਡਾਏ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਜੁਥਾ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਕਰ ਚਲੇ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਫਿਰ ਕਦ ਮਿਲੇਗੇ? ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਯਾਦ ਕਰੋਗੇ। ਸੇ ਨਾਨੇ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਮੁਲਤਾਨ ਗਏ, ਉਥੇ ਇਕ ਬਹੁੱਲ ਹੱਕ ਔਲੀਆ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਛੱਨਾ ਭਰ ਕੇ ਭੇਜਿਆ। ਇਹ ਪੀਰੀ ਦਾ ਪੁਰ ਸੀ, ਸਮਝਾਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ ਵਿਚ ਰਖਿਆ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਐ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਉਥੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਪੁਤਰ ਮਰ ਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਕਾਜੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ 'ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਭ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।' ਉਥੇ ਸਮਝ ਤਬਰੇਜ਼ ਜੀ ਗਏ ਅਤੇ

ਕਿਹਾ "ਅਸੀਂ ਜਿਵਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਖੀਲੀ ਨਾ ਕਰੇ" ਸਭ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਦੋਂ ਕਿਹਾ 'ਕੁੰਭ ਜਿਮੀ ਉਠ' ਕੁੰਭ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਉਠ, ਨਾ ਉਠਿਆ, ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਸਾਡੇ ਫਕਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਠ, ਲੜਕਾ ਉਠ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਸੂਬੇ ਨੇ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਦਸੋ ਤਬ ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਿਛੇ ਕਾਜੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਗ਼ੈਰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਗਲ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿਵਾਇਆ। ਤਦ ਸਾਰੇ ਕਾਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਗਏ। ਤਦੋਂ ਸਮਸ ਤਬਰੇਜ ਨੂੰ ਪਕੜਿਆ, ਜਦੋਂ ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਖਲੜੀ ਉਤਾਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਖਲ ਹੀ ਨਾ ਕੱਟੀ ਗਈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਾਸੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਦੀ ਖਲ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਭੋਂਹ ਪਾ ਕੇ ਭਰੋ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖਲ ਉਤਰਦੀ ਹੈ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਖਲ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਉਤਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿਤੀ, ਫਿਰ ਭੋਂਹ ਨਾਲ ਭਰੀ। ਫਿਰ ਕੋਈ ਨੇੜੇ ਛੋਹਣ ਨ ਦੇਵੇ, ਸਭ ਕਹਣ, ਸਾਈਂ ਜੀ ਪਰੇ ਹੀ ਰਹੋ ਮੱਖੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਤਦੋਂ ਬਹੁਤ ਭੁਖ ਲਗੀ ਹੋਏ ਇਕ ਕਸਾਈ ਪਾਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੇ ਸੇਰ ਮਾਸ ਦੀ ਬੋਟੀ ਦਿਤੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਭੁੰਨਣ ਨ ਦੇਵੇ। ਤਦ ਸੂਰਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਯਾਰ! ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਭੀ ਸਮਸ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਭੀ ਸਮਸ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਮਸ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਜ ਪਾਲ। ਤਦੋਂ ਸੂਰਜ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਬੋਟੀ ਭੁੰਨਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸੜਨ ਲਗੇ। ਤਦੋਂ ਬਹੋਲ ਹਕ ਜੋ ਔਲੀਆਂ ਸੀ ਉਸਦੇ ਪੋਤਰੇ ਨੇ ਖੁਬਰ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਸਮਸ ਬੋਟੀ ਭੁੰਨਦਾ ਹੈ ਸੂਰਜ ਨੇੜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਨੂੰ ਜਾ। ਸੂਰਜ ਚਲਾ ਗਿਆ ਕਿਲੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਿਆ। ਹੁਣ ਤਕ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਬਸਤਰ ਬਹੁਤ ਫਾੜੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੁਭਾਗਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਚਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਤਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਰੰਗੁ ਨ ਲਹੇ ਸਭਾਗਾ' ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਣਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਜੋ ਗਲਾਂ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ। ਸਿਖ ਜਥੇਬੰਦਕ ਧਰਮ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੂਫੀ ਲੋਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਡਭਾਗਿਆਂ ਉਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਗੁੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਜੋ ਜੀਵਨ ਭਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਥਾ:—

ਰਾਮ ਰੰਗੁ ਕਦੇ ਉਤਰਿ ਨ ਜਾਇ॥

ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ॥

[ਪੰਨਾ ੧੯੪]

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਣਾ ਖੁਸ਼ ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਲਗ ਜਾਵੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਭੈ ਤੇ ਭਟਕਣਾ ਆਦਿ ਭਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਹੀ ਜੀਵ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਵਾਰਦੀ ਹੈ। ਮੰਦ ਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਰਮਤਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅੰਤਲੀ

ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੋਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਮਤਿ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸੁਰਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਰਹੇ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ਮਨ ਜਦੋਂ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਵਿਸੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਛਾ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭੈ ਤੇ ਭਾਉ ਭਾਵਨੀ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਪਲਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਰੀ ਸੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਆ ਗਣੀ, ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਧਾ॥ [ਪੰਨਾ ੩੨੦

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਭਜੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਗੁਪਾਲਾ ॥
ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਲੀਨੁ ਭਇਆ ਰਾਮਨਾਮੈ, ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਰਸਾਲਾ
॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਮਨਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਜਪ
ਮਾਲਾ ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਲੀਖਿਆ, ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਬਨਮਾਲਾ ॥੧॥ ਜਿਨੁ
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ, ਤਿਨੁ ਚੂਕੇ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ਤਿਨੁ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ,
ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਹਰਿ ਰਖਵਾਲਾ ॥੨॥ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਣਹੂ, ਹਰਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ
ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ਕਰੁ ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਨਿਤ ਮੇਲਤੇ, ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ
॥੩॥ ਬਹੁ ਮੈਲੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇਆ, ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ ਹਰਿ ਜਸਿ ਜਾਲਾ ॥ ਮਨਿ
ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਬਦਿ ਨਿਹਾਲਾ ॥੪॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਜੁ=ਸਿਮਰ। ਗੁਪਾਲਾ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਪਾਲਕ ਦਾ। ਲੀਨੁ ਭਇਆ=ਜੁੜ ਗਿਆ, ਸਮਾਅ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਮਨਾਮੈ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ। ਰਸਾਲਾ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ।੧।ਰਹਾਉ।

ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਜਪੀਐ=ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰਿ ਬਨ ਮਾਲਾ=ਬਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।੧। ਚੂਕੇ=ਮੁੱਕ ਗਏ। ਸਰਬ ਜੰਜਾਲਾ=ਸਾਰੇ ਧੰਧ। ਨੇੜਿ=ਨੇੜੇ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨ।੨।

ਨ ਜਾਣਹੂ=ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਕਰੁ=ਹੱਥ। ਅਗਨਿ=ਅੱਗ।੩। ਹਰਿ ਜਸ=ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਨੇ। ਜਾਲਾ=ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ। ਨਿਹਾਲਾ=ਪ੍ਰਸੰਨ।੪।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਪਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੀ) ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਰਾਮ ਜੋ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ (ਉਸ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ (ਹਰੀ ਦਾ) ਨਾਮ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ (ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਲੇਖ) ਲਿਖਿਆ

ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਬਨਵਾਲੀ (ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ) ਮਿਲਿਆ ਹੈ।੧।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧੰਧੇ ਮੁਕ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਉਹ) ਬਚਾਅ ਲਏ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ (ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਦਾ) ਰਖਵਾਲਾ (ਬਣਿਆ ਹੈ)।੨।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਅਸੀਂ (ਇਆਣੇ) ਬਾਲਕ (ਕੁਝ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ (ਪਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗ (ਸਾਡੀ) ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਅਸੀਂ) ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਨ ਰੂਪ ਹਥ ਪਾਂਦੇ ਸਾਂ (ਪਰ) ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਸਾਨੂੰ) ਰਖ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਬਚਾਅ ਲਿਆ ਹੈ)।੩।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਬੜੇ ਵਿਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ (ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਹਰੀ ਜਸ ਨੇ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਇਹ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਆਤਮਿਕ) ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ) ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।੪।੫।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੰਜਾਲ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਉਸ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉਸਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ:—

ਜਿਉ ਰਾਖੇ ਮਹਤਾਰੀ ਬਾਰਿਕ ਕਉ, ਤੈਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਲ॥ [ਪੰਨਾ ੯੮੦

ਨਾਮ ਵਿਚ ਐਨੀ ਬਰਕਤ ਹੈ ਕਿ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਿਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

‘ਕਰੁ ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਨਿਤ ਮੇਲਤੇ’ ਵਾਲੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:—

ਚੰਚਲ ਮਤਿ ਬਾਰਿਕ ਬਪੁਰੇ ਕੀ, ਸਰਪ ਅਗਨਿ ਕਰ ਮੇਲੈ॥

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੰਠਿ ਲਾਇ ਰਾਖੈ, ਅਨਦ ਸਹਜਿ ਤਬ ਖੇਲੈ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੬੬

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਭਜੁ, ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ ਕਾਟ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਰਧਾਰਿਓ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ, ਮੇਰਾ ਸੀਸੁ ਕੀਜੈ ਗੁਰ ਵਾਟ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਮੈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਮਨੁ ਦੇਵਉ ਕਟਿ ਕਾਟ ॥ ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਮੇਲਿਓ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ, ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਬਿਕਾਨੇ ਹਟਿ ਹਾਟ ॥੧॥ ਮਕਰ ਪ੍ਰਾਗਿ ਦਾਨੁ ਬਹੁ ਕੀਆ, ਸਰੀਰੁ ਦੀਓ ਅਧ ਕਾਟਿ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ, ਬਹੁ ਕੰਚਨੁ ਦੀਜੈ ਕਟਿ ਕਾਟ ॥੨॥ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ, ਮਨਿ ਉਘਰੇ ਕਪਟ ਕਪਾਟ ॥ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਫੋਰਿ ਭਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ, ਲਜ ਭਾਨੀ ਮਟਕੀ ਮਾਟ ॥੩॥

ਕਲਜੁਗਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਤਿਨ ਪਾਇਆ, ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖੇ ਲਿਲਾਟ ॥ ਜਨ
ਨਾਨਕ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ, ਸਭ ਲਾਥੀ ਭੂਖ ਤਿਖਾਟ ॥੪॥੬॥ ਛਕਾ ੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਿਲਖਿਖ ਕਾਟ=ਪਾਪ ਕਟਣ ਵਾਲਾ। ਉਰਧਾਰਿਓ=ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ=ਪੂਰੇ
ਗੁਰੂ ਨੇ। ਸੀਸੁ=ਸਿਰ। ਕੀਜੈ=(ਭੇਟ) ਕਰ ਦਿਓ। ਗੁਰਵਾਟ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਜਿਥੋਂ ਗੁਰੂ ਲੰਘਣੇ)।
ਤਿਸੁ=ਉਸ ਨੂੰ। ਦੇਵਉ=ਮੈਂ ਦੇ ਦਿਆਂ। ਕਟਿ ਕਾਟ=ਕੱਟ ਕੇ, ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ। ਗੁਰ ਬਚਨਿ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ
ਰਾਹੀ। ਹਟਿ ਹਾਟ=ਹੱਟੀ, ਹੱਟ ਉਤੇ।੧।

ਮਕਰ=ਸੂਰਜ ਜਦੋਂ ਮਕਰ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਪ੍ਰਾਗਿ=ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥ ਤੇ। ਅਧ ਕਾਟਿ=ਦੋ ਫਾੜ ਕਰਾ ਦਿਤਾ। ਬਹੁ ਕੰਚਨੁ=ਬਹੁਤ ਸੋਨਾ। ਕਟਿ ਕਾਟ=ਥੋੜਾ
ਕਟ ਕਟ ਕੇ।੨।

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ=ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ।
ਉਘਰੇ=ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਕਪਟ ਕਪਾਟ=ਕਪਟ ਵਾਲੇ ਤਖਤ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ=ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗੰਢ।
ਫੋਰਿ=ਫੌੜ ਤੋੜ ਕੇ। ਭਰਮੁ=ਭਟਕਣਾ। ਭਉ=ਭਰਾ। ਭਾਗਾ=ਭਜ ਗਿਆ, ਦੋੜ ਗਿਆ। ਲਜ=(ਲੋਕ) ਲਾਜ
ਦੀ। ਮਟਕੀ=ਮੱਟੀ। ਭਾਨੀ=ਭਜ ਗਈ।੩।

ਕਲਜੁਗਿ=ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ। ਤਿਨ=ਉਹਨਾਂ ਨੇ। ਜਿਨ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ।
ਮਸਤਕਿ ਲਿਲਾਟ=ਮਥੇ ਉਤੇ। ਲਾਥੀ=ਲਹਿ ਗਈ। ਤਿਖਾ ਤਿਖਾਟ=ਤ੍ਰੇਹ, ਪਿਆਸ।੪।੬।ਛਕਾ ੧।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਸਿਮਰ (ਜੋ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਕਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਜਿਸ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ
ਨੇ ਹਰੀ ਹਰੀ (ਨਾਮ ਮੇਰੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ, (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਕੱਟ
ਕੇ (ਵਿਛਾ) ਦਿਓ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ (ਕੋਈ) ਗਲ ਸੁਣਾਏ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿਰ
ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਦੇ ਦਿਆਂ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ) ਹਰੀ ਸਜਣ ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ (ਸੁਣ) ਕੇ (ਗੁਰੂ
ਦੀ) ਹਟੀ (ਸਭ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ) ਵਿੱਕ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਨੇ) ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਹ ਤੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥ ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਕੀਤਾ, (ਕਾਸੀ
ਜਾ ਕੇ ਕਲਵਤ੍ਰ ਹੇਠਾਂ ਆਪਣਾ) ਸਰੀਰ ਦੋ ਫਾੜ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ (ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਵਿਅਰਥ ਹੀ
ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ,
(ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ) ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸੋਨਾ ਹੀ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ ਕੱਟ ਕੱਟਾ ਕੇ ਦਾਨ (ਵਜੋਂ ਕਿਉਂ ਨ)
ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕੀਤੀ, ਜਸ
(ਕੀਰਤਨ) ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ, (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਲਗੇ ਹੋਏ) ਪੜਦੇ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਰਮ
ਤੋੜ ਕੇ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਭਟਕਣਾ, ਭਰ ਆਦਿ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਰੂਪੀ ਮਟਕੀ ਟੁੱਟ ਗਈ।੩।

ਹੇ ਭਾਈ! ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਧੁਰ ਚੰਗੇ ਲੇਖ

ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਨਾਮ) ਰਸ ਪੀਤਾ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ) ਭੁਖ ਤ੍ਰੇਹ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥੪॥੬॥ਛਕਾ॥੧॥

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨੁੱਖ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਦਾਨ ਪਿਆ ਕਰੇ, ਜਾ ਕਾਸ਼ੀ ਜਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਲਵਤ੍ਰ ਨਾਲ ਕਟਵਾ ਲਵੇ ਪਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਵਿਅਰਥ ਹਨ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਕ ਹੋਵੇ, ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਲਈ ਇਤਨਾ ਸਿਦਕ ਤੇ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਵਿਛਾ ਦੇਵੇ। ਅਜੇਹੀ ਅਵਸਥਾ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਓਦੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਤੇ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨਿੰਨ ਸੇਵਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਦਾਤ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਪਖੰਡੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ:-

ਕਲਜੁਗਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਤਿਨ ਪਾਇਆ, ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖੇ ਲਿਲਾਟ॥

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਧੁਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ੳ) ਜਿਨ ਮਸਤਕਿ ਧੁਰਿ ਹਰਿ ਲਿਖਿਆ, ਤਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥

ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਕਟਿਆ, ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਘਟਿ ਬਲਿਆ॥ [ਪੰਨਾ ੪੫੦

ਅ) ਤਿਨਾ ਮਿਲਿਆ ਗੁਰੁ ਆਇ, ਜਿਨ ਕਉ ਲੀਖਿਆ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ, ਦੇਵੈ ਦੀਖਿਆ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੨੬

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰੇ ਮਨ, ਟਹਲ ਹਰਿ ਸੁਖ ਸਾਰ ॥ ਅਵਰ ਟਹਲਾ ਝੂਠੀਆ, ਨਿਤ ਕਰੈ ਜਮੁ ਸਿਰਿ ਮਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਜਿਨਾ ਮਸਤਕਿ ਲੀਖਿਆ, ਤੇ ਮਿਲੇ ਸੰਗਾਰ ॥ ਸੰਸਾਰ ਭਉਜਲੁ ਤਾਰਿਆ, ਹਰਿ ਸੰਤ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥੧॥ ਨਿਤ ਚਰਨ ਸੇਵਹੁ ਸਾਧ ਕੇ, ਤਜਿ ਲੋਭ ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ॥ ਸਭ ਤਜਹੁ ਦੂਜੀ ਆਸੜੀ, ਰਖੁ ਆਸ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੨॥ ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਸਾਕਤਾ, ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰ ॥ ਧੁਰਿ ਹੋਵਨਾ ਸੁ ਹੋਇਆ, ਕੇ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰ ॥੩॥ ਅਗਮ ਰੂਪ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ, ਅਨਿਕ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ॥ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਤੇ ਜਨ ਨਾਨਕਾ, ਜਿਨ ਹਰਿਨਾਮਾ ਉਰਿਧਾਰ ॥੪॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਟਹਲਾਂ, ਝੂਠੀਆਂ। ਫੁਟਕਲ: 'ਸਾਕਤਾ' ਨੂੰ 'ਸਾਕਤਾ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਟਹਲ ਹਰਿ=ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ। ਸੁਖ ਸਾਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅਵਰ ਟਹਲਾ=ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ। ਝੂਠੀਆਂ=ਕੂੜੀਆਂ। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਮਾਰ=ਚੋਟ। ਪਾਰਹਾਉ।

ਤੇ=ਉਹ। ਸੰਗਾਰ=ਸਤਿ ਸੰਗ ਵਿਚ। ਭਉਜਲੁ=ਸਮੁੰਦਰ। ਅਪਾਰ=ਪਾਰ ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ। ੧। ਤਜਿ=ਤਿਆਗ ਕੇ, ਛੱਡ ਕੇ। ਤਜਹੁ=ਤਿਆਗੋ। ਆਸਤੀ=ਆਸ। ੨।

ਇਕਿ=ਕਈ। ਸਾਕਤਾ=ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ। ੩। ਅੰਧ ਅੰਧਾਰ=ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅੰਨ੍ਹੇ। ਪੁਰਿ=ਪੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ। ਕੇ=ਕੋਈ। ਮੇਟਣਹਾਰ=ਮੇਟਣ ਵਾਲਾ। ੪। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਨਿਕ=ਅਨਗਿਣਤ ਹੀ। ਉਰਿਧਾਰ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਹੈ ਮਨ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ (ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ)। ਹੋਰ (ਜਿਤਨੀਆਂ) ਟਹਿਲਾਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਨ, ਸਭ) ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਹਰ ਰੋਜ਼ (ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ) ਜਮ ਸਿਰ ਉਤੇ (ਡੰਡਾ) ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਚੰਗਾ ਲੇਖ) ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਓਹ (ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲੇ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਜਨਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਚਰਨ ਸੇਵੇ। ਸਾਰੀ ਦੂਜੀ ਆਸ ਛੱਡ ਕੇ (ਕੇਵਲ) ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਆਸ ਰਖੋ। ੨।

(ਹੇ ਮਨ!) ਕਈ ਸਾਕਤ (ਮਨੁੱਖ) ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਭੁਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਓਹ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ) ਬਿਲਕੁਲ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਪਰ ਜੇ ਕੁਝ) ਪੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਓਹ ਹੀ ਹੋਇਆ (ਜਿਸ ਨੂੰ) ਕੋਈ (ਜੀਵ) ਮੇਟਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, (ਉਸ) ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਅਨੇਕਾਂ ਅਨਗਿਣਤ) ਨਾਮ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਓਹ ਜਨ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੪। ੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੁਖਦਾਤੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਜੇ ਮਾਨੁਖ ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਸੇਵਾ, ਓਹੁ ਤਿਸ ਕੀ ਲਈ ਲਈ ਫੁਨਿ ਜਾਈਐ॥ [ਪੰ. ੮੨੨

ਫਿਰ 'ਮਾਣਸ ਸੇਵਾ ਖਰੀ ਦੁਹੇਲੀ' (ਪੰਨਾ ੧੧੮੨) ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਕੋ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਕਤ-ਪਰਸ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨ ਉਤੇ ਨਿਰਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਮ ਡੰਡਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ:—

ਸਭ ਤਜਹੁ ਦੂਜੀ ਆਸਤੀ ਰਖੁ ਆਸ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥

ਏਕੇ ਦੀ ਆਸ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟਹਲ ਇਕ ਦੀ ਕਰੋ, ਹੋਰ ਟਹਿਲਾਂ ਸਭ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ:—

ਟਹਲ ਕਰਹੁ ਤਉ ਏਕ ਕੀ, ਜਾ ਤੇ ਥ੍ਰਿਥਾ ਨ ਕੋਇ ॥

ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੁਖਿ ਹੀਐ ਬਸੈ, ਜੋ ਚਾਹਹੁ ਸੋ ਹੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੫੫]

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰ ॥ ਜਾਸੁ ਜਪਤ,
ਹੋਵਤ ਉਧਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨ, ਮਿਟਹਿ ਧੰਧ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ,
ਛੂਟਹਿ ਬੰਧ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਮੂਰਖ ਚਤੁਰ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਕੁਲਹ ਉਧਰ
॥੧॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਭਉ ਦੁਖ ਹਰੈ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਅਪਦਾ ਟਰੈ ॥ ਜਾ ਕੈ
ਸਿਮਰਨਿ ਮੁਚਤ ਪਾਪ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਨਹੀ ਸੰਤਾਪ ॥੨॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ,
ਰਿਦ ਬਿਗਾਸ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਕਵਲਾ ਦਾਸਿ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਨਿਧਿ
ਨਿਧਾਨ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਤਰੇ ਨਿਦਾਨ ॥੩॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ, ਨਾਮੁ ਹਰੀ ॥
ਕੋਟਿ ਭਗਤ, ਉਧਾਰੁ ਕਰੀ ॥ ਹਰਿ ਦਾਸ ਦਾਸਾ, ਦੀਨੁ ਸਰਨ ॥ ਨਾਨਕ ਮਾਥਾ, ਸੰਤ
ਚਰਨ ॥੪॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਿਟਹਿ, ਛੂਟਹਿ, ਨਹੀ, ਦਾਸਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਉ=ਨੂੰ। ਜਾਸੁ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ। ਜਪਤ=ਜਪਦਿਆ। ਉਧਾਰ=ਨਿਸਤਾਰਾ। ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ=ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲਾ ਮਿਟਹਿ=ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਧੰਧ=ਧੰਧੇ। ਛੂਟਹਿ ਬੰਧ=ਬੰਧਨ ਛੂਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਤੁਰ=ਸਿਆਣੇ। ਕੁਲਹ=ਕੁਲ। ਉਧਰ=(ਸਾਰੇ ਖਾਨਦਾਨ) ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਭਉ=ਡਰ। ਦੁਖ ਹਰੈ=ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਪਦਾ=ਬਿਪਤਾ, ਮਸੀਬਤ। ਟਰੈ=ਟਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੁਚਤ=ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਤਾਪ=ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼।੨।

ਰਿਦ=ਹਿਰਦਾ। ਬਿਗਾਸ=ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ਕਵਲਾ=ਮਾਇਆ। ਦਾਸਿ=ਦਾਸੀ। ਨਿਧਿ ਨਿਧਾਨ=ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਨਿਦਾਨ=ਓੜਕ (ਅੰਤ) ਨੂੰ।੩।

ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ=ਭ੍ਰਿਗਿਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕੋਟਿ=ਕ੍ਰੋੜ। ਹਰਿ ਦਾਸ ਦਾਸਾ=ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ। ਦੀਨੁ=ਨਿਮਾਣ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੂੰ ਜਪਦਿਆਂ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਧੰਧੇ (ਜੰਜਾਲ) ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਬੰਧਨ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਮੂਰਖ (ਮਨੁੱਖ) ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਸਾਰੀਆਂ) ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ (ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ)।੧।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਦੁਖ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਬਿਪਤਾ ਟਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਪਾਪ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ)।੨।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦਾਸੀ (ਬਣ ਜਾਂਦੀ) ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ), ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਓੜਕ ਨੂੰ (ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ)।੩।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਹਰੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਡਿੱਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ) ਕਰੋੜਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਮੈਂ) ਗਰੀਬ ਨਾਨਕ (ਆਪ) ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ (ਤੇਰੀ) ਸ਼ਰਨ ਪਿਆ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ (ਤੇਰੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ (ਮੇਰਾ) ਮਥਾ ਪਿਆ ਰਹੇ (ਭਾਵ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਰਹੇ)।੪।੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਹਰੀ ਜਨਾ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਜਿਤਨੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਦਾਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪਾਪ, ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼ ਆਦਿ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਅੰਤ ਪਰਮ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਲੇਖ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਬੁਕਾਅ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਲ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਇਕ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਮਹਿਮਾ ਲਿਖੀ ਹੈ:—

੧. ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰਦਾ ਭਾਈ, ਦੇ ਨਾਵੈ ਏਕ ਕਣੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੦੮

੨. ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਅਸੰਖ ਉਧਾਰੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੨੪

੩. ਕਲ ਮਹਿ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ, ਜਾਹਿ ਜਪੇ ਗਤਿ ਪਾਵੈ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੩੨

ਮਾਲੀ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਐਸੇ ਸਹਾਈ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ

ਭਜੁ ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਬੂਡਤ ਕਉ, ਜੈਸੇ ਬੇੜੀ ਮਿਲਤ ॥ ਬੂਝਤ ਦੀਪਕ,

ਮਿਲਤ ਤਿਲਤ ॥ ਜਲਤ ਅਗਨੀ, ਮਿਲਤ ਨੀਰ ॥ ਜੈਸੇ ਬਾਰਿਕ ਮੁਖਹਿ ਖੀਰ ॥੧॥
 ਜੈਸੇ ਰਣ ਮਹਿ, ਸਖਾ ਭ੍ਰਾਤ ॥ ਜੈਸੇ ਭੂਖੇ, ਭੋਜਨ ਮਾਤ ॥ ਜੈਸੇ ਕਿਰਖਹਿ, ਬਰਸ
 ਮੇਘ ॥ ਜੈਸੇ ਪਾਲਨ, ਸਰਨਿ ਸੋਘ ॥੨॥ ਗਰੁੜ ਮੁਖਿ, ਨਹੀ ਸਰਪ ਤ੍ਰਾਸ ॥ ਸੂਆ
 ਪਿੰਜਰਿ, ਨਹੀ ਖਾਇ ਬਿਲਾਸੁ ॥ ਜੈਸੇ ਆਂਡੇ ਹਿਰਦੇ ਮਾਹਿ ॥ ਜੈਸੇ ਦਾਨੇ ਚਕੀ
 ਦਰਾਹਿ ॥੩॥ ਬਹੁਤੁ ਓਪਮਾ, ਬੋਰ ਕਹੀ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਮ, ਅਗਾਧਿ ਤੁਹੀ ॥
 ਉਚ ਮੂਚੇ, ਬਹੁ ਅਪਾਰ ॥ ਸਿਮਰਤ ਨਾਨਕ, ਤਰੇ ਸਾਰ ॥੪॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੁਖਹਿ, ਮਹਿ, ਕਿਰਖਹਿ, ਮਾਹਿ, ਨਹੀ, ਦਰਾਹਿ, ਤੁਹੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਐਸਾ=ਇਹੋ ਜਿਹਾ। ਸਹਾਈ=ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਦਦਗਾਰ। ਭਜੁ=ਸਿਮਰ।
 ਕਾਮ=ਕੰਮ, ਕਾਰਜ। ੧। ਰਹਾਉ। ਬੁਭਤ ਕਉ=ਭੁਖਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ। ਮਿਲਤ=ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬੁਝਤ=ਬੁੱਝ ਰਹੇ।
 ਦੀਪਕ=ਦੀਵੇ ਨੂੰ। ਤਿਲਤ=ਤੇਲ। ਜਲਤ ਅਗਨੀ=ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜ ਰਹੇ ਨੂੰ। ਨੀਰ=ਪਾਣੀ। ਮੁਖਹਿ=ਮੂੰਹ
 ਵਿਚ। ਖੀਰ=ਦੁੱਧ। ੧।

ਰਣ ਮਹਿ=ਜੁੱਧ (ਖੇਤਰ) ਵਿਚ। ਸਖਾ=ਸਹਾਈ। ਭ੍ਰਾਤ=ਭਰਾ। ਭੋਜਨ ਮਾਤ=ਭੋਜਨ ਮਾਤ੍ਰ।
 ਕਿਰਖਹਿ=ਖੇਤੀ ਨੂੰ। ਬਰਸ ਮੇਘ=ਬਦਲ ਦਾ ਵਰਸਣਾ। ਪਾਲਨ=ਰਖਿਆ। ਸਰਨਿ ਸੋਘ=ਸੇਰ ਦੀ ਸਰਨ
 ਵਿਚ। ੨।

ਗਰੁੜ=ਗਰੁੜ ਮੰਤਰ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਵਿਚ। ਸਰਪਤ੍ਰਾਸ=ਸੱਪ ਦਾ ਡਰ। ਸੂਆ=ਤੋਤਾ। ਦਾਨੇ=ਦਾਣੇ।
 ਚਕੀ=ਚੱਕੀ ਵਿਚ। ਦਰਾਹਿ=ਦਰ ਤੇ, ਭਾਵ ਕਿਲੀ ਨਾਲ। ਓਪਮਾ=ਉਪਮਾ। ਬੋਰ=ਬੇੜੀ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ।
 ਅਗਾਧਿ=ਅਥਾਹ। ਤੁਹੀ=ਤੂੰ ਹੀ। ਮੂਚੇ=ਵੱਡਾ। ਬਹੁ ਅਪਾਰ=ਬਹੁਤ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਸਾਰ=ਲੋਹਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਹਾਈ ਹੈ (ਤੂੰ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਬੈਠ ਕੇ
 ਨਾਮ) ਸਿਮਰ, (ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ) ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਜਿਵੇਂ (ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਭੁੱਬ ਰਹੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਬੇੜੀ
 ਮਿਲ ਜਾਏ, ਬੁਝ ਰਹੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਤੇਲ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੇ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਜਾਏ (ਜਾਂ
 ਭੁੱਖੇ) ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ੧।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਇਉਂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਜਿਵੇਂ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਭਰਾ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
 ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਮਾਤਰ (ਭਾਵ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਅੰਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਜਿਵੇਂ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਾ ਵਰਸਣਾ
 (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), (ਜਾਂ) ਜਿਵੇਂ ਸੇਰ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਪਾਲਨਾ (ਰਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ੨।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਇਉਂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਿਸ ਦੇ) ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗਰੁੜ ਮੰਤਰ ਹੋਵੇ (ਉਸਨੂੰ)
 ਸੱਪ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, (ਜਿਵੇਂ) ਤੋਤਾ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਬਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ (ਕੁੰਜ ਦੇ)
 ਚਿਤ ਵਿਚ (ਸਿਮਰਨ) ਅੰਡੇ ਦਾ (ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), ਜਿਵੇਂ ਦਾਣੇ ਚੱਕੀ ਦੀ ਕਿਲੀ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ (ਪੀਸਣੇ)
 ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੩।

(ਨਾਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ) ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਉਦਾਹਰਣ (ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ) ਬੇੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ (ਸਿਫਤਾਂ) ਹੀ ਆਖੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਹਰੀ! ਤੂੰ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ। (ਹੇ ਹਰੀ! ਤੂੰ) ਉਚਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਲੋਹੇ (ਵਾਂਗ ਭਾਰੇ ਪਾਪੀ ਜੀਵ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥੪॥੩॥

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਆਮ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਸੋਝੀ ਕਰਾਈ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰੇਕ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਮੁਕਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਣਗੀਆਂ ਪਰ ਜੋ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ:—

ਨਾਮੁ ਲੈਨਿ ਸੇ ਸੋਹਹਿ, ਤਿਨ ਸੁਖ ਫਲ ਹੋਵਹਿ, ਮਾਨਹਿ ਸੇ ਜਿਣਿ ਜਾਹਿ ਜੀਉ॥

ਤਿਨ ਫਲ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਜੇ ਚੁਗ ਕੇਤੇ ਜਾਹਿ ਜੀਉ॥ [ਪੰਨਾ ੪੩੮
ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਇਹੀ ਹਮਾਰੈ ਸਫਲ ਕਾਜ ॥ ਅਪੁਨੇ ਦਾਸ
ਕਉ ਲੋਹੁ ਨਿਵਾਜਿ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਚਰਨ ਸੰਤਹ, ਮਾਥ ਮੋਰ ॥ ਨੈਨਿ ਦਰਸੁ ਪੇਖਉ
ਨਿਸਿ ਭੋਰ ॥ ਹਸਤ ਹਮਰੇ, ਸੰਤ ਟਹਲ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਮਨੁ ਧਨੁ, ਸੰਤ ਬਹਲ ॥੧॥ ਸੰਤ
ਸੰਗਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਸੰਤ ਗੁਨ ਬਸਹਿ ਮੇਰੈ ਚੀਤਿ ॥ ਸੰਤ ਆਗਿਆ,
ਮਨਹਿ ਮੀਠ ॥ ਮੇਰਾ ਕਮਲੁ ਬਿਗਸੈ, ਸੰਤ ਡੀਠ ॥੨॥ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮੇਰਾ ਹੋਇ
ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਮੋਹਿ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਸ ॥ ਸੰਤ ਬਚਨ, ਮੇਰੇ ਮਨਹਿ ਮੰਤ ॥ ਸੰਤ
ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਮੇਰੇ ਬਿਖੈ ਹੰਤ ॥੩॥ ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ, ਏਹਾ ਨਿਧਾਨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ,
ਮੋਹਿ ਦੇਵਹੁ ਦਾਨ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ, ਪ੍ਰਭ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ॥ ਚਰਨ ਸੰਤਨ ਕੇ, ਮੇਰੇ
ਰਿਦੇ ਮਝਾਰਿ ॥੪॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੰਤਹ, ਪੇਖਉ, ਬਸਹਿ, ਮਨਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਹਮਾਰੈ=ਮੇਰੇ ਲਈ। ਲੋਹੁ ਨਿਵਾਜ=ਨਿਵਾਜਿਸ ਕਰੇ। ਸੰਤਹ=ਸੰਤਾਂ ਦੇ। ਮਾਥ ਮੋਰ=ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ। ਨੈਨਿ=ਨੈਣਾਂ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਪੇਖਉ=ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਰਹਾਂ। ਨਿਸਿ=ਰਾਤ ਭੋਰ=ਦਿਨ। ਹਸਤ=ਹੱਥ। ਬਹਲ=ਸਮਰਪਣ, ਭੇਟਾ ਕਰਨਾ। ਬਸਹਿ=ਵਸਣ। ਮੇਰੇ ਚੀਤਿ=ਮੇਰੇ ਚਿਤ ਵਿਚ। ਮਨਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਮੀਠ=ਮਿੱਠੀ। ਕਮਲੁ=ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ ਕੌਲ ਫੁਲ। ਬਿਗਸੈ=ਖਿਤਿਆ ਰਹੇ। ਮੰਤ=ਮੰਤਰ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਬਿਖੈ=ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ। ਹੰਤ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨੇ। ਧਾਰਿ=ਕਰ। ਰਿਦੇ ਮਝਾਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹੋ ਹੀ ਸਫਲ ਕੰਮ ਹਨ (ਕਿ ਤੁਸੀਂ) ਆਪਣੇ ਦਾਸ (ਨਾਨਕ) ਨੂੰ ਨਿਵਾਜ ਲਵੋ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਹੋਣ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ) ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ (ਪਿਆ ਰਹੇ)। ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਤੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ) ਵੇਖਦਾ ਰਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਹੱਥ, (ਤੇਰੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਕਰਨ) (ਮੇਰੇ) ਪ੍ਰਾਣ, (ਮੇਰਾ) ਮਨ (ਮੇਰਾ) ਧਨ, (ਤੇਰੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ॥੧॥

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ (ਬਣੀ ਰਹੇ)। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਸਣ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ (ਮੇਰੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਮਿੱਠੀ (ਲਗੇ) ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ-ਕੰਵਲ ਖਿਤਿਆ ਰਹੇ॥੨॥

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਵਾਸਾ (ਭਾਵ ਉਠਣ-ਬੈਠਣ) ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ (ਮਿਲਣ) ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ (ਲਗੀ ਰਹੇ)। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਤਰ (ਸਮਾਨ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ)। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ (ਸਾਰੇ) ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ॥੩॥

(ਮੇਰੇ ਲਈ) ਮੁਕਤੀ, ਜੁਗਤੀ, ਇਹੋ ਹੀ (ਸਾਰੇ) ਖਜ਼ਾਨੇ ਹਨ (ਕਿ) ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ (ਸੰਤ-ਸੰਗਤ ਦਾ) ਦਾਨ ਦਿਉ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਮੈਂ) ਨਾਨਕ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰੋ (ਕਿ ਤੇਰੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਵਸਣ)॥੪॥

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤਨੇ, ਮਨੇ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਲੀ ਸਫਰ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ:—

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਮੋਹਿ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਸ॥

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਹਰੇਕ ਪੰਗਤੀ ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਉਮੰਗ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੰਤ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ, ਸੰਤ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸੇਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਤੇ ਰਾਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ:—

੧. ਰਾਮ ਸੰਤ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਏਕੁ ਜਨੁ ਕਈ ਮਹਿ ਲਾਖ ਕਰੇਰੀ॥

ਜਾ ਕੈ ਹੀਐ ਪ੍ਰਗਟੁ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਆ, ਅਨਦਿਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਰਸਨ ਰਮੇਰੀ॥ [ਪੰਨਾ ੨੦੮

੨. ਸੰਤਾ ਕਉ ਮਤਿ ਕੋਈ ਨਿੰਦਹੁ, ਸੰਤ ਰਾਮੁ ਹੈ ਏਕੇ ॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੈ ਸੇ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ, ਜਾਕਾ ਨਾਉ ਬਿਬੇਕੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੯੩

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ:—

ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆ ਧਾਰਿ॥ ਚਰਨ ਸੰਤਨ ਕੇ ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਮਝਾਰਿ॥

ਮਾਲੀ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਭ ਕੈ ਸੰਗੀ, ਨਾਹੀ ਦੂਰਿ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ, ਹਾਜਰਾ ਹਜੂਰਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਸੁਨਤ ਜੀਓ ਜਾਸੁ ਨਾਮੁ ॥ ਦੁਖ ਬਿਨਸੇ, ਸੁਖ ਕੀਉ ਬਿਸਾਮੁ ॥ ਸਗਲ ਨਿਧਿ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ॥ ਮੁਨਿ ਜਨ, ਤਾ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰੇ ॥੧॥ ਜਾਕੈ ਘਰਿ ਸਗਲੇ ਸਮਾਹਿ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਬਿਰਥਾ, ਕੋਇ ਨਾਹਿ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤੂ, ਕਰੇ

ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੇਵਹੁ ਕਿਰਪਾਲ॥੨॥ ਸਦਾ ਧਰਮੁ, ਜਾਕੈ ਦੀਬਾਣਿ॥
ਬੇਮੁਹਤਾਜ, ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਕਾਣਿ॥ ਸਭ ਕਿਛੁ ਕਰਨਾ, ਆਪਨ ਆਪਿ॥ ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਤੂ
ਤਾ ਕਉ ਜਾਪਿ॥੩॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕਉ, ਹਉ ਬਲਿਹਾਰ॥ ਜਾਸੁ ਮਿਲਿ ਹੋਵੈ
ਉਧਾਰੁ॥ ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਮਨ ਤਨਹਿ ਰਾਤ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਕਰੀ ਦਾਤਿ॥੪॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਮਾਹਿ, ਨਾਹਿ, ਹਉ, ਤਨਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੰਗੀ=ਸਾਥੀ, ਨਾਲ। ਹਾਜਰਾ ਹਜੂਰਿ=ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ। ਰਹਾਉ। ਸੁਨਤ
ਜੀਓ=ਸੁਣਦਿਆਂ ਜੀਵਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜਾਸੁ ਨਾਮੁ=ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ। ਬਿਸ੍ਵਾਸ=ਨਿਵਾਸ। ਨਿਧਿ=ਨਿਧੀਆਂ। ਤਾ
ਕੀ=ਉਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ)। ਸਮਾਹਿ=ਸਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਰਥਾ=ਖਾਲੀ। ਦੀਬਾਣਿ=ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ।
ਬੇਮੁਹਤਾਜ=ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ। ਕਾਣਿ=ਮੁਥਾਜੀ। ਉਧਾਰੁ=ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ। ਮਨ ਤਨਹਿ ਰਾਤ=ਮਨ ਤਨ
(ਨਾਮ ਵਿਚ) ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਹ ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਦੇ)
ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਤੇ ਜੀਆਂ ਤੋਂ) ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਹਰ ਵੇਲੇ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ) ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਪਰਹਾਉ।

ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ (ਮੈਨੂੰ) ਜੀਵਨ (ਮਿਲਿਆ ਹੈ)। ਦੁੱਖ ਨਾਸੁ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਤੇ
ਸੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ (ਖਜ਼ਾਨੇ ਜਿਸ) ਹਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸ ਹਨ, (ਸਭ)
ਮੁਨੀ (ਰਿਸ਼ੀ) ਜਨ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ (ਖਜ਼ਾਨੇ) ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ (ਦਰ) ਤੋਂ
ਕੋਈ (ਜੀਵ) ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ) ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਉਸ)
ਕਿਰਪਾਲੂ (ਪਿਤਾ) ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਧਰਮ (ਨਿਆਂ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਬੇ-ਮੁਥਾਜ
ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ) ਕੁਝ ਮੁਥਾਜੀ (ਖੁਸ਼ਾਮਦ) ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ
(ਇਸ ਲਈ) ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਜਪਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ (ਸਦਕੇ) ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦਾ
ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਮੇਰਾ) ਮਨ ਤਨ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਾਮ ਨਾਲ ਰੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ) ਦਾਤਿ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼) ਕੀਤੀ ਹੈ। ੪। ੫।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦਾ
ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਥੇ ਬੇ-ਮੁਹਤਾਜ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾਲੂ ਵੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ

ਹੀ ਜੀਵ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਖਜਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:-

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਮਨ ਤਾ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀਜੈ ਰੇ ॥

ਜਿਨਿ ਧਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ ਹਰਿ, ਤਾਕੈ ਨਾਮੁ ਜਪੀਜੈ ਰੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੦੯

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਹਰਿ ਸਮਰਥ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਧਨੁ
ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ, ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ
ਪਾਈਐ, ਜੀਵਣੈ ਕਾ ਮੂਲੁ ॥ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤ ਠਾਈ, ਸੁਖਮੇ ਅਸਥੂਲ ॥੧॥
ਆਲ ਜਾਲ ਬਿਕਾਰ ਤਜਿ ਸਭਿ, ਹਰਿ ਗੁਨਾ ਨਿਤਿ ਗਾਉ ॥ ਕਰ ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ
ਦਾਨੁ ਮਾਂਗੈ, ਦੇਹੁ ਅਪਨਾ ਨਾਉ ॥੨॥੧॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਠਾਈ, ਨਾਉ ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਮਰਥ=ਸਕਤੀਵਾਨ। ਰਾਸਿ=ਪੂੰਜੀ। ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ=ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਕਰਨਹਾਰ।
੧।ਰਹਾਉ। ਸਿਮਰਿ=ਸਿਮਰ ਕੇ। ਮੂਲੁ=ਮੁੱਢ। ਸਰਬ ਠਾਈ=ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ। ਸੁਖਮੇ=ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰੂਪ।
ਅਸਥੂਲ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ।੧। ਆਲ ਜਾਲ=ਘਰ ਦੇ ਜੰਜਾਲ। ਬਿਕਾਰ=ਵਿਕਾਰ, ਮੰਦੇ ਖਿਆਲ। ਤਜਿ=ਛੱਡ ਕੇ।
ਗਾਉ=ਗਾਇਨ ਕਰੇ। ਕਰ=ਹੱਥ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਉਸ) ਸਰਬ ਸਕਤੀਮਾਨ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਸਰਨ ਪਿਆ ਹਾਂ। (ਜਿਹੜਾ)
ਇਕ ਪਰਮੇਸਰ ਕਰਣ ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ, ਸਰੀਰ, ਧਨ, ਪੂੰਜੀ (ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦਾ
ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਦੇ) ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਸਦਾ (ਆਤਮਿਕ)
ਸੁਖ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸੁਖਮ ਤੇ ਅਸਥੂਲ (ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਆਪਕ
ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਘਰ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਵਿਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰੋ। ਨਾਨਕ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ
(ਇਹ) ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਮੈਨੂੰ) ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੇ।੨।੧।੬।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ ਸਰਬਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਦੇ
ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਹੀ ਉਸ ਦੀ
ਸਰਨ ਲੈਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਵੀ ਹਨ:-

੧. ਤਿਸ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਰੁ ਮਨਾ, ਜਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਘਣਾ, ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਨ ਮੂਲੇ ਹੋਇ॥
੨. ਕੋਟਿ ਪਰਾਧ ਮਹਾ ਅਕ੍ਰਿਤਘਨ, ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਭ ਸਹੀਐ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੪]

ਕਰੁਣਾਮੈ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਰਨਹੀਐ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੩੧]

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਮਰਥ ਦੇਵ ਅਪਾਰ ॥ ਕਉਨੁ ਜਾਨੈ
ਚਲਿਤ ਤੇਰੇ, ਕਿਛੁ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਪਾਰ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਇਕ ਖਿਨਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਦਾ,
ਘੜਿ ਭੀਨਿ ਕਰਨੈਹਾਰੁ ॥ ਜੇਤ ਕੀਨ ਉਪਾਰਜਨਾ, ਪ੍ਰਭ ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਦਾਤਾਰ ॥੧॥
ਹਰਿ ਸਰਨਿ ਆਇਓ ਦਾਸੁ ਤੇਰਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਉਚ ਅਗਮ ਮੁਰਾਰ ॥ ਕਵਿ ਲੇਹੁ ਭਉਜਲ
ਬਿਖਮ ਤੇ, ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ॥੨॥੨॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀ, ਖਿਨਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦੇਵ=ਹੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ। ਚਲਿਤ=ਕੌਤਕ, ਤਮਾਸ਼ੇ। ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਪਾਰ=(ਉਚਾਰ) ਪਾਰ
ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ। ਖਿਨਹਿ=ਛਿਨ ਵਿਚ। ਥਾਪਿ=ਥਣਾ ਕੇ। ਉਥਾਪਦਾ=ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
ਭੀਨਿ=ਭੀਨ ਕੇ। ਕਰਨੈਹਾਰੁ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਜੇਤ=ਜਿਤਨੀ। ਉਪਾਰਜਨਾ=(ਸ੍ਰਿਸਟੀ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।
ਦੇਹਿ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੧। ਹਰਿ=ਹੋ ਹਰੀ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਮੁਰਾਰ=ਮੁਰਾਰੀ। ਭਉਜਲ=ਬਿਖਮ ਤੇ ਅੱਖੇ ਸੰਸਾਰ
ਸਾਗਰ ਤੋਂ।੨।

ਅਰਥ: ਹੋ ਸਕਤੀਵਾਨ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ! ਹੋ ਬੇਅੰਤ! ਤੇਰੇ ਕੌਤਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ
ਸਕਦਾ? ਨਾ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਕੁਝ ਉਚਾਰ ਪਾਰ (ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ (ਸ੍ਰਿਸਟੀ) ਥਣਾ ਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਘੜ ਕੇ, ਤੇੜ ਕੇ,
(ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ (ਸਭ ਨੂੰ) ਦਾਨ
ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਹੋ ਹਰੀ! ਹੋ ਉਚੇ! ਹੋ ਅਪਹੁੰਚ! ਹੋ ਮੁਰਾਰੀ! ਤੇਰਾ ਦਾਸ (ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ) ਸਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਅੱਖੇ
ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਲਵੇ (ਬਚਾਅ ਲਵੇ) ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਤੇਰੇ ਤੋਂ) ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ।੨।੨।੭।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਹਰੀ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕਰਤਬ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ
ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸਿ ਰਹੇ ਗੋਪਾਲ ॥ ਦੀਨ ਬਾਂਧਵ
ਭਗਤਿ ਵਛਲ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਆਦਿ ਅੰਤੇ ਮਧਿ ਤੂਹੈ, ਪ੍ਰਭ
ਬਿਨਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਗਲ ਮੰਡਲ, ਏਕੁ ਸੁਆਮੀ ਸੋਇ ॥੧॥

ਕਰਨਿ ਹਰਿ ਜਸੁ, ਨੇਤ੍ਰ ਦਰਸਨੁ, ਰਸਨਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਏ ਸਦਾ
ਨਾਨਕੁ, ਦੇਹੁ ਅਪਣਾ ਨਾਉ ॥੨॥੩॥੮॥੬॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨਿ ਤਨਿ=ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਬਸਿ ਰਹੇ=ਵਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੀਨ ਬਾਧਵ=ਦੀਨ
(ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ) ਸਹਾਈ, ਦੀਨਾ ਬੰਧੂ। ਭਗਤਿ ਵਫਲ=ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੧। ਰਹਾਉ।
ਆਦਿ=(ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ) ਆਰੰਭ ਤੋਂ। ਅੰਤੋ=ਅਖੀਰ ਵਿਚ। ਮਧਿ=ਵਿਚਕਾਰ। ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ
ਹੈ। ਸਗਲ ਮੰਡਲ=ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ। ੧। ਕਰਨਿ=ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ਨੇਤ੍ਰ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਰਸਨਿ=ਰਸਨਾ ਨਾਲ।
ਗਾਉ=ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਪਾਲਕ! ਹੇ ਦੀਨ ਬੰਧੂ! ਹੇ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਸਦਾ ਹੀ
ਕਿਰਪਾਲੂ! (ਤੁਸੀਂ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਸ ਰਹੇ ਹੋ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ) ਆਰੰਭ ਵੇਲੇ, ਅੰਤ (ਵਿਚ ਤੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ)। (ਤੈਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ
(ਸਦਾ ਅਸਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਹੇ ਮਨ! ਸਭ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ) ਉਹ ਇਕ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੇ
ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੀ ਇਹ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ (ਤੈਂ) ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਾਂ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ (ਤੇਰੇ)
ਦਰਸਨ (ਕਰਾਂ), ਰਸਨਾ ਨਾਲ (ਤੈਂ) ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ। ਨਾਨਕ (ਤੈਥੋਂ) ਸਦਕੇ ਜਾਵੇ, (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ)
ਅਪਣਾ ਨਾਮ ਬਖਸ਼। ੨। ੩। ੮। ੬। ੧੪।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਕੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਆਦਿ, ਮਧਿ ਤੇ ਅੰਤਿ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਸ
ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਤਕ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ
ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਦਾ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੀਏ।

ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸਰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਪਾਸੇ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਬਾਸਿਬੋ, ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ॥

ਜਹ ਸਿਮਰਨੁ ਭਇਓ ਹੈ ਠਾਕੁਰ, ਤਹਾਂ ਨਗਰ ਸੁਖ ਆਨੰਦ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੦੪

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ, ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ਕੀ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਧਨਿ ਧੰਨਿ ਓ ਰਾਮ ਬੇਨੁ ਬਾਜੈ ॥ ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ
ਧੁਨਿ ਅਨਹਤ ਗਾਜੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ ਮੇਘਾ ਰੋਮਾਵਲੀ ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ
ਕ੍ਰਿਸਨ ਓਢੈ ਕਾਂਬਲੀ ॥੧॥ ਧਨਿ ਧਨਿ ਤੂ ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ ॥ ਜਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ
ਰਮਈਆ ਕਵਲਾਪਤੀ ॥੨॥ ਧਨਿ ਧਨਿ ਬਨਖੰਡ ਬਿੰਦੁਬਨਾ ॥ ਜਹ ਖੇਲੈ ਸ੍ਰੀ

ਨਾਰਾਇਨਾ ॥੩॥ ਬੇਨੁ ਬਜਾਵੈ, ਗੋਪਨੁ ਚਰੈ ॥ ਨਾਮੇ ਕਾ ਸੁਆਮੀ, ਆਨਦ ਕਰੈ
॥੪॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਧੰਨਿ=ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ। ਰਾਮ ਬੇਨ=ਰਾਮ (ਜੀ) ਦੀ ਬੰਸਰੀ। ਬਾਜੈ=ਵਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ=ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਧੁਨੀ, ਆਵਾਜ਼। ਅਨਹਤ=ਇਕ ਰਸ। ਗਾਜੈ=ਗਜ ਰਹੀ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ। ਮੇਘਾ=ਮੋਢਾ। ਰੋਮਾਵਲੀ=ਉਂਨ। ਓਵੈ=ਓਵਦਾ, ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ। ੧। ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ। ਜਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ=ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਰਮਈਆ=ਰੋਹਣਾ। ਕਵਲਾ ਪਤੀ=ਲਛਮੀ ਦੇ ਪਤੀ, ਵਿਸਨੂੰ ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ। ੨। ਬਨਖੰਡ=ਜੰਗਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ। ਬਿੰਦਾਬਨਾ=ਮਥਰਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੁਲਸੀ ਦਾ ਬਨ। ਜਹ=ਜਿਥੇ। ਖੇਲੈ=ਖੇਡਦਾ ਹੈ। ਬੇਨ=ਬੰਸਰੀ। ਗੋਪਨੁ=ਗਊਆਂ। ਚਰੈ=ਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਸੁਆਮੀ=ਮਾਲਕ। ਆਨਦ ਕਰੈ=ਅਨੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਓਹ (ਪ੍ਰੇਮ) ਬੰਸਰੀ (ਜੋ) ਵਜ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ। (ਉਸ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਧੁਨੀ ਇਕ ਰਸ ਵਜ ਰਹੀ (ਭਾਵ ਗੁੰਜ ਰਹੀ ਹੈ)। ੧। ਰਹਾਉ।

ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ (ਉਸ) ਮੋਢੇ ਦੀ ਉਂਨ (ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੰਮਲੀ ਬਣੇ)। ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ (ਜੋ) ਕੰਮਲੀ ਪਹਿਨ ਰਹੇ ਹਨ। ੧।

ਹੇ ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ! ਤੂੰ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੋਹਣੇ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਲਛਮੀ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ (ਜਨਮ ਲਿਆ)। ੨।

(ਉਹ) ਜੰਗਲ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਬਿੰਦਾਬਨ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਨ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ (ਭਾਵ ਰਾਸ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ)। ੩।

(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ) ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਊਆਂ ਚਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸੁਆਮੀ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਖੀਆਂ ਨਾਲ) ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਲੀਲਾ ਵਿਚ ਰਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ੪। ੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬੇਨੁ, ਮੇਘਾ, ਰੋਮਾਵਲੀ ਤੋਂ ਬਣੀ ਕੰਬਲੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ ਅਤੇ ਬਿੰਦਾਬਨ ਨੂੰ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਕਹਿਣਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਈ ਸਜਣ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਰਗੁਣ ਉਪਾਸਨਾ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਵਤਾਰਵਾਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਮੁਦਈ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਕਾਰ ਪੂਜਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰਾ, ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ।

ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਜੋ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਧਨਿ ਧਨਿ' ਵਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਨਿਕਲਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ੨੪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰੇ ਹਨ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਬਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਾਜੇ ਵੀ ਸਨ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਸਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗਊਆਂ ਚਰਾਈਆਂ, ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਈ, ਸਖੀਆਂ

ਨਾਲ ਰਾਸ ਲੀਲਾ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਭ ਵਿਚ ਇਕ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਤੇ ਹੋਰ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਾਦ ਆਉਣਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਹਾਂ, ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਯਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਧੰਨ ਧੰਨ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਸ ਸਰੀਰ ਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਦੀ ਵੀ ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ:—

੧. ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਵਸੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੋਈ ਸੁਹਾਵਾ ਥਾਉ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੧੮

੨. ਸੋ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ, ਹਰਿ ਦੇਇ ਸਨੇਹਾ ॥

ਹਉ ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਗੁਰੂ ਵਿਗਸਿਆ, ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਹਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੨੬

ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਸਾਕਾਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਸੰਚਿਤ ਹੈ। ਵੇਖੇ ਮਜ਼ਨੂੰ ਦਾ ਲੈਲਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੂਏ ਮੁਬਾਰਕ ਚੁਰਾ ਲਏ ਸਨ ਤਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ 'ਮੂਏ ਮੁਬਾਰਕ' ਬਾਰੇ ਕਿਤਨਾ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਪਿਆ ਸੀ ਫਿਰ ਵੇਖੋ ਭਾ: ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ:—

ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਦਰ ਕਮੰਦੇ ਆ ਪਰੀ ਰੁਖਸਾਰੇ ਮਾ ॥

ਹਰ ਦੇ ਆਲਮ ਕੀਤੇ ਯਕ ਤਾਰ ਮੂਏ ਯਾਰੇ ਮਾ ॥

ਪੀਰ ਬੁਧਸ਼ਾਹ, ਪੁਤਰ ਅਤੇ ਸਤ ਸੌ ਮੁਰੀਦ ਲੈ ਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪੁਜਾ, ਜਿਥੇ ਇਸ ਦੇ ਪੁਤਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਰੀਦ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਜੰਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਸਤਾਰ, ਕੰਘੇ ਸਹਿਤ ਵਾਹੇ ਹੋਏ ਕੇਸ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬੁਧਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸਮੇਤ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਪਾਵਨ ਤਖਤਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਸਸਤਰ, ਅਸਤਰ ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਭ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਾਵਨ ਵਸਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬੀਨੁਲ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਸੀ। ਸੋ, ਆਪ ਜੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰੀਤਾ ਵਿਚ ਨਾਰਾਇਣ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਬਾਪੁ ਮਾਧਉ, ਤੂ ਧਨੁ ਕੇਸੋ ਸਾਂਵਲੀਓ ਬੀਨੁਲਾਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰ ਧਰੇ ਚਕ੍ਰ ਬੈਕੁੰਠ ਤੇ ਆਏ, ਗਜ ਹਸਤੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਉਧਾਰੀਅਲੇ ॥ ਦੁਹਸਾਸਨ ਕੀ ਸਭਾ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਅੰਬਰ ਲੇਤ ਉਬਾਰੀਅਲੇ ॥ ੧ ॥ ਗੋਤਮਨਾਰਿ ਅਹਲਿਆ ਤਾਰੀ, ਪਾਵਨ ਕੇਤਕ ਤਾਰੀਅਲੇ ॥ ਐਸਾ ਅਧਮੁ ਅਜਾਤਿ ਨਾਮਦੇਉ, ਤਉ ਸਰਨਾਗਤਿ ਆਈਅਲੇ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੇਰੇ ਬਾਪੁ ਮਾਧਉ=ਹੇ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਮਾਧੋ!। ਕੇਸੋ=ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ। ਸਾਂਵਲੀਓ=ਸਾਂਵਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ। ਬੀਨੁਲਾਇ=ਹੇ ਬੀਨੁਲ। ੧। ਰਹਾਉ। ਕਰ=ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ। ਧਰੇ ਚਕ੍ਰ=ਚਕ੍ਰ ਲਾ ਕੇ। ਹਸਤੀ=ਹਾਥੀ।

ਪ੍ਰਾਨ ਉਧਾਰੀਅਲੇ=(ਤੰਦੂਏ ਤੋਂ) ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਏ। ਦੁਹਸਾਸਨ=ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ। ਦ੍ਰੋਪਤੀ=ਰਾਜਾ ਦ੍ਰੋਪਦ ਦੀ ਲੜਕੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ। ਅੰਬਰ ਲੇਤ=ਕਪੜੇ ਲੈਂਦਿਆਂ। ਉਧਾਰੀਅਲੇ=(ਇਜਤ) ਬਚਾਈ। ਗੋਤਮ ਨਾਰਿ ਆਹਲਿਆ=ਗੋਤਮ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਅਹਿਲਿਆ। ਤਾਰੀ=ਮੁਕਤ ਕੀਤੀ। ਪਾਵਨ ਕੇਤਕ=ਕਿਤਨੇ (ਪ੍ਰਤਿਤ) ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤੇ। ਅਧਮ=ਨੀਚ। ਅਜਾਤਿ=ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲੇ। ਤਉ=ਤੇਰੀ। ਸਰਨਾਗਤਿ ਆਈਅਲੇ=ਸਰਨੀ ਆਇਆ ਹੈ।੨।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਮਾਧੋ! ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਂਵਲੇ ਬੀਠਲ (ਪ੍ਰਭੂ)! ਤੂੰ ਧਨ ਹੈਂ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮਾਧੋ! ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਆਪਣੇ) ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਫੜ ਕੇ ਬੈਠੁੰਨ ਤੋਂ ਆਏ ਸੀ, (ਅਤੇ) ਹਾਥੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ (ਤੰਦੂਏ) ਤੋਂ ਬਚਾਏ ਸਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਦੁਹਸਾਸਨ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ (ਜਦੋਂ) ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੇ ਬਸਤਰ ਉਤਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, (ਓਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਇਜਤ ਤੁਸਾਂ ਹੀ) ਬਚਾਈ ਸੀ।੧।

ਹੇ ਮਾਧੋ! ਗੋਤਮ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਹਿਲਿਆ (ਜੋ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਸਿਲਾ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਤੁਸਾਂ ਹੀ) ਤਾਰੀ ਸੀ, (ਹੋਰ) ਕਿਤਨੇ ਹੀ (ਪਾਪੀ) ਤਾਰ ਕੇ ਪਾਵਨ (ਪਵਿੱਤਰ) ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨੀਚ, ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲਾ ਨਾਮਦੇਵ, ਤੇਰੀ ਸਰਨੀ ਆਇਆ ਹੈ (ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਤਾਰ ਲਵੇ ਜੀ)।੨।੨।

ਸਭੈ ਘਟ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ, ਰਾਮਾ ਬੋਲੈ ॥ ਰਾਮ ਬਿਨਾ, ਕੋ ਬੋਲੈ ਰੇ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਏਕਲ ਮਾਟੀ ਕੁੰਜਰ ਚੀਟੀ, ਭਾਜਨ ਹੈਂ ਬਹੁ ਨਾਨਾ ਰੇ ॥ ਅਸਥਾਵਰ ਜੰਗਮ ਕੀਟ ਪਤੰਗਮ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਸਮਾਨਾ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਏਕਲ ਚਿੰਤਾ ਰਾਖੁ ਅਨੰਤਾ, ਅਉਰ ਤਜਹੁ ਸਭ ਆਸਾ ਰੇ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਾ ਭਏ ਨਿਹਕਾਮਾ, ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਕੋ ਦਾਸਾ ਰੇ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਭੈ ਘਟ=ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ। ਰਾਮਾ=ਰਾਮ ਹੀ। ਕੋ=ਕੌਣ?।੧।ਰਹਾਉ। ਏਕਲ ਮਾਟੀ=ਇਕੋ ਮਿਟੀ ਦੇ। ਕੁੰਜਰ=ਕੁੰਚਰ, ਹਾਥੀ। ਚੀਟੀ=ਕੀੜੀ। ਭਾਜਨ=ਭਾਂਡੇ। ਬਹੁ ਨਾਨਾ=ਬਹੁਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ। ਅਸਥਾਵਰ=ਰੁੱਖ, ਪਰਬਤ ਆਦਿਕ ਜੋ ਇਕ ਥਾਂ ਖੜੇ ਹਨ। ਜੰਗਮ=ਲੱਤਾਂ ਵਾਲੇ, ਟੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ। ਜੀਵ=ਕੀੜੇ। ਪਤੰਗਮ=ਪਤੰਗੇ, ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ ਆਦਿ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਸਮਾਨਾ=ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।੧। ਏਕਲ=ਇਕੋ। ਚਿੰਤਾ=ਚਿੰਤਨ, ਧਿਆਨ ਵਿਚ। ਰਾਖੁ ਅਨੰਤਾ=ਅਨੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਆਸ ਰਖ। ਤਜਹੁ=ਤਿਆਗੇ, ਛੱਡ ਦਿਉ। ਪ੍ਰਣਵੈ=ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਏ ਨਿਹਕਾਮਾ=ਵਾਸਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ=ਕੌਣ ਮਾਲਕ ਹੈ?। ਕੋ ਦਾਸਾ ਰੇ=ਕੌਣ ਦਾਸ ਹੈ? (ਭਾਵ ਠਾਕੁਰ ਤੇ ਸੇਵਕ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ)।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰੇ ਘਟਾਂ (ਸਰੀਰਾਂ) ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਰਾਮ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਪਕ ਰਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਹੋਰ) ਕੌਣ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਰਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ ਇਕੋ ਮਿਟੀ ਦੇ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੀੜੀ ਤੱਕ (ਲਖਾਂ ਰੁਖ ਤੇ ਪਹਾੜ ਆਦਿ) ਲਤਾਂ ਨਾਲ ਟੁਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ, ਕੀੜੇ ਤੇ ਪਤੰਗੇ (ਭਾਵ ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਦਿ) ਹਰੇਕ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਰਾਮ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹੋਰ ਸਭ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਕੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਇਕ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ, (ਉਸ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰ ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਹੈ)। ਨਾਮਦੇਵ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ) ਨਿਸਕਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਕੌਣ ਠਾਕੁਰ ਤੇ ਕੌਣ ਦਾਸ (ਸੇਵਕ) ਹੈ? (ਇਹ ਗੱਲ ਹੁਣ ਮੁਕ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੈਂ ਉਸ ਰਾਮ ਨਾਲ ਅਭੇਦ (ਇਕ ਮਿੱਕ) ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ੨।੩।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਰਾਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੀਤੀ ਤੋਂ ਹਾਥੀ ਤਕ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਵਿਚ ਰਾਮ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਵਤਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਸਰੀਰਕ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਸਕਾਮ ਹੋਏ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਅਨੁਆਈ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:—

ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਦੇਉ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਗੋਬਿੰਦੁ ਬਸੈ ਹਮਾਰੈ ਚੀਤਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੬੪

“ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਾ ਭਏ ਨਿਹਕਾਮਾ, ਕੇ ਠਾਕੁਰੁ ਕੇ ਦਾਸਾ ਰੇ” ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਪਰਮੇਸਰ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਠਾਕੁਰ ਤੇ ਸੇਵਕ ਵਾਲੀ ਗਲ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਭਾ. ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ:—

“ਇਕ ਸਾਡਵ ਜਾਤਿ ਦਾ ਰਾਗ, ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਸਡਜ, ਗੰਧਾਰ, ਪੈਵਤ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁੱਧ, ਰਿਸ਼ਭ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਤੀਵ੍ਰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਗੰਧਾਰ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪੈਵਤ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਦਾ ਇਕੀਹਵਾਂ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਚਲਾਣੇ ਸਮੇਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਦੇ ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਸਾਧਾਰਣ ਰੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਈਦਾ ਹੈ।”

ਮਾਰੂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਲਵ, ਮਾਰਵ, ਮਾਰੂਵ, ਮਾਰਵਿਕ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਖਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਡਿਤ ਔਪਾ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ “ਚੰਦਰ ਕਾਯਮ ਗ੍ਰੰਥ” ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੀ ਜੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਫੀ ਹਦ ਤੱਕ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ‘ਗਾ ਮਾ ਧ ਨੀ’ ਸੁਰ ਤੀਬਰ, ਰਿਸ਼ਭ ਕੋਮਲ, ਵਾਦੀ ਪੈਵਤ, ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਭਵੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਗੁਣੀ ਜਨ ਇਸ ਨੂੰ ਖਮਾਜ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਮਨ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਦ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਧ ਸੁਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ‘ਤੇੜੀ’ ਰਾਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਟੋਡੀ’ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਮਾਰਵਾ ਰਾਗ’ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ‘ਮਾਰੂ’ ਰੱਖਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਜਾਂ ਮਾਰਵਾ ਰਾਗ, ਮਾਰਵਾ ਥਾਟ ਦਾ ਜਨਕ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਕੋਮਲ ਮਧਿਅਮ ਤੀਬਰ, ਪੰਚਮ ਵਰਜਿਤ, ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਸੁਰ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਸਾਡਵ-ਸਾਡਵ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਰਿਸ਼ਭ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਪੈਵਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਗਾਇਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸੰਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਸੁਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿ ਸੁਰ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਆਸ ਵੀ।

ਆਰੋਹੀ : ਨੀ ਰੇ, ਗ ਮੇ ਧ, ਨੀ ਰੇ ਸ

ਅਵਰੋਹੀ : ਰੇ ਨੀ ਧ, ਮ ਗ ਰੇ ਸ

ਪਕੜ : ਨੀ ਰੇ, ਗ ਮੇ ਧ, ਮੇ ਗ ਰੇ-ਸ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼ (ਖਾ.ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਲ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹਾ ਕਿ ‘ਮਾਰੂ ਮਸਤ ਅੰਗ ਮੇਵਾਰਾ’। ਟੰਕ ਇਰਾਕ ਭੈਰਵੀ ਆਸਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ) ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਨੂੰ ਖਾਡਵ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਗਾ ਵਾਦੀ ਤੇ ਧਾ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ, ਪਾ ਮੰਨ੍ਹਾ ਹੈ। ਸਾ, ਗਾ, ਧਾ ਤੇ ਨੀ ਸੁੱਧ, ਰੇ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਮਾ ਤੀਬਰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜੰਗ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਕ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦਾ ਗਾਇਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੂ ੧ ਚਉਪਦੇ
ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਲੋਕੁ ॥ ਸਾਜਨ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕੀ ਹੋਇ ਰਹਾ ਸਦ ਧੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ
ਤੁਹਾਰੀਆ, ਪੇਖਉ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥੧॥ ਸਬਦ ॥ ਪਿਛਹੁ ਰਾਤੀ ਸਦੜਾ, ਨਾਮੁ ਖਸਮ
ਕਾ ਲੇਹਿ ॥ ਖੇਮੇ ਛਤ੍ਰੁ ਸਰਾਇਚੇ, ਦਿਸਨਿ ਰਬ ਪੀੜੇ ॥ ਜਿਨੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ
ਧਿਆਇਆ, ਤਿਨ ਕਉ ਸਦਿ ਮਿਲੇ ॥੧॥ ਬਾਬਾ, ਮੈ ਕਰਮਹੀਣ ਕੂੜਿਆਰ ॥ ਨਾਮੁ
ਨ ਪਾਇਆ ਤੇਰਾ, ਅੰਧਾ ਭਰਮਿ ਭੂਲਾ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਦ ਕੀਤੇ ਦੁਖ
ਪਰਛੜੇ, ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ ਮਾਇ ॥ ਸੁਖ ਬੋੜੇ ਦੁਖ ਅਗਲੇ ਦੂਖੇ ਦੂਖਿ ਵਿਹਾਇ ॥੨॥
ਵਿਛੜਿਆ ਕਾ ਕਿਆ ਵੀਛੜੇ, ਮਿਲਿਆ ਕਾ ਕਿਆ ਮੇਲੁ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇ
ਸਾਲਾਹੀਐ, ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ਖੇਲੁ ॥੩॥ ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲਾਵੜਾ, ਇਨਿ ਤਨਿ ਕੀਤੇ
ਭੋਗ ॥ ਵਿਜੋਗੀ ਮਿਲਿ ਵਿਛੜੇ, ਨਾਨਕ ਭੀ ਸੰਜੋਗ ॥੪॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਰਹਾਂ, ਪੇਖਉ, ਪਿਛਹੁ, ਲੇਹਿ, ਵਿਛੜਿਆ, ਮਿਲਿਆ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਜਨ=ਹੇ ਸਜਣ (ਮਿੱਤਰ ਪ੍ਰਭੂ!) ਹੋਇ ਰਹਾਂ=ਮੈਂ ਹੋਇਆ (ਬਣਿਆ) ਰਹਾਂ।
ਸਦ=ਸਦਾ। ਧੂਰ=(ਚਰਨ) ਪੂੜਾ। ਤੁਹਾਰੀਆ=ਤੁਹਾਡੀ, ਤੇਰੀ। ਪੇਖਉ=ਮੈਂ ਵੇਖਾਂ। ਹਜੂਰਿ=ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ,
ਅੰਗ=ਸੰਗ।੧।

ਸਬਦ=ਉਪਦੇਸ਼। ਪਿਛਹੁ ਰਾਤੀ=ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ। ਸਦੜਾ=ਸੱਦਾ। ਲੇਹਿ=ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
ਖੇਮੇ=ਖੇਮੇ, ਤੰਬੂ। ਸਰਾਇਚੇ=ਕਨਾਤਾਂ। ਦਿਸਨਿ=ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਰਬ ਪੀੜੇ=ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਰਬ। ਸਦਿ=ਸੱਦ ਕੇ,
ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ। ਮਿਲੇ=ਮਿਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!। ਕਰਮਹੀਣ=ਅਭਾਗਣਿ ਮੰਦਭਾਗਣ।
ਕੂੜਿਆਰ=ਕੂੜੀ। ਅੰਧਾ=ਅੰਨ੍ਹਾ। ਭਰਮਿ=ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ।੧। ਰਹਾਉ। ਸਾਦ ਕੀਤੇ=ਸੁਆਦ ਕਰਕੇ। ਦੁਖ
ਪਰਛੜੇ=ਦੁਖ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋਏ। ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ=ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ। ਮਾਇ=ਹੇ ਮਾਂ!। ਅਗਲੇ=ਬਹੁਤ। ਦੂਖੇ
ਦੂਖਿ=ਨਿਰਾ ਦੁਖ ਵਿਚ ਹੀ। ਵਿਹਾਇ=(ਉਮਰ) ਗੁਜਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਛੜਿਆ ਕਾ=(ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ) ਵਿਛੜੇ ਹੋਇਆਂ
ਦਾ। ਕਿਆ ਵੀਛੜੇ=ਕੀ ਵਿਛੜਾ ਹੋਣਾ ਹੈ?। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਸਾਹਿਬ) ਨੇ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ। ਖੇਲੁ=ਤਮਾਸ਼ਾ,
ਜਗਤ ਰਚਨਾ। ਸੰਜੋਗੀ=ਸੰਜੋਗਾਂ ਕਰਕੇ। ਮੇਲਾਵੜਾ=ਮੇਲਾ। ਇਨਿ ਤਨਿ=ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਕੀਤੇ
ਭੋਗ=(ਮਾਇਕੀ) ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗ। ਵਿਜੋਗੀ=ਵਿਜੋਗ (ਵਿਛੜੇ) ਵਿਚ। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮਿੱਤਰ (ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ (ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕਿ) ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਦੀ
ਪੂੜ ਬਣਿਆ ਰਹਾਂ (ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ) ਸਦਾ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ (ਆਪਣੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ) ਵੇਖਦਾ ਰਹਾਂ।੧।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ (ਜਾਗ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ) ਸੱਦਾ (ਬੁਲਾਵ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਓਹੀ ਉਦਮ ਕਰਕੇ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ (ਜਪਦੇ) ਹਨ। (ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਸਦਕਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਬੂ, ਛੱਤਰ, ਕਨਾਤਾਂ, ਰੱਬ (ਆਦਿ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਪੀੜੇ ਹੋਏ (ਭਾਵ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ) ਦਿਸਦੇ ਹਨ। (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਗੁਰੂ ਸਵਾਰਿਆ) ਨੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦ (ਬੁਲਾ) ਕੇ (ਅਜਿਹੇ ਪਦਾਰਥ ਆ) ਮਿਲਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)।੧।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਅਭਾਗਣ ਤੇ ਕੁੜੀ (ਬੁਠੀ) ਹਾਂ, (ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ) ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ (ਕਿਉਂਕਿ) ਮੇਰਾ ਅੰਨ੍ਹਾ (ਬੇਸਮਝ) ਮਨ ਭਰਮ (ਭਟਕਣਾ) ਵਿੱਚ ਭੁਲਿਆ (ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ)।੧।੨।

(ਹੇ ਮਾਂ! ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਜਿਤਨੇ ਰਸਾਂ ਦੇ) ਸੁਆਦ ਭੋਗੇ (ਉਤਨੇ ਹੀ) ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਵਲਤ ਹੋਏ (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਸਨ। ਸੁਖ ਥੋੜੇ (ਹੀ) ਮਾਣੇ ਸਨ ਪਰ) ਦੁੱਖ ਬਹੁਤ (ਆ ਵਾਪਰੇ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਉਮਰ) ਨਿਰੋਲ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ।੨।

(ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ) ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਦਾ) ਹੋਰ ਵਿਛੋੜਾ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ? (ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਿਛੋੜਾ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਜੀਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ) ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੋਰ) ਕਿਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਣਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ)। ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਰਚਨਾ) ਰਚ ਕੇ ਖੇਲ (ਤਮਾਸ਼ਾ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ।੩।

(ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ) ਸੰਜੋਗਾਂ ਕਰਕੇ (ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਨਮ ਵਾਲਾ ਸੋਹਣਾ) ਮੇਲ ਹੋਇਆ, (ਅਤੇ ਜੀਵ ਨੇ) ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ (ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਰਸ ਹੀ) ਭੋਗੇ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਵਿਜੋਗ (ਦੇ ਕਰਮਾਂ) ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵਿਛੜ ਗਏ, ਫਿਰ (ਜਦੋਂ) ਸੰਜੋਗ ਦੇ (ਕਰਮ ਬਣੇ ਤਾਂ ਮੇਲ ਹੋਵੇਗਾ)।੪।੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ, ਪੇਖਉ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ :

- ੧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਤੇ ਹੈ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਜੇ ਤੁਮਾਰੀ ਸਰਣ ਹੋਇ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕਉ ਸਦਾ ਹੀ ਹਜੂਰ ਦੇਖੇ॥੬ ਸ
- ੨ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖਦਾ ਰਹਾਂ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩ ਹੇ ਨਾਨਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਤੇ ਆਖ) ਹੇ ਮਿਤਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਆਇਆ ਹਾਂ (ਮਿਹਰ ਕਰ, ਸਮਰਥ ਬਖਸ਼ ਕਿ) ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਵੇਖਦਾ ਰਹਾਂ। [ਦਰਪਣ]
- ੪ ਨਾਨਕ (ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਜਨਾਂ! ਤੁਹਾਰੀ ਸਰਣਿ (ਸਰਣਾਗਤਿ) ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਸਨਮੁਖ ਹੀ ਦੇਖਾਂ (ਕਦੇ ਲਾਭੇ ਨਾ ਕਰਾਂ ਚਰਨ ਸਰਨ ਸਰਣਾਗਤ ਤੁਮਾਰੀ ਨੂੰ)।

ਇਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ (ਜੈਸਾ ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਰਨ ਵਿਚਿ ਹੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖਦਾ ਰਹਾਂ। 'ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ' ਦੇ ਅਰਥ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਵਿਚਿ ਹੋ ਕੇ ਨਾਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਿਰਿਆਵੀ ਫਥਦੇ ਨਹੀਂ। ਪੇਖਉ ਕੀ? 'ਪੇਖਉ' ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਕਰਮ (object) ਕੋਈ ਪਦ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਅਰਥ ਪਦ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਫਾਲਤੂ ਲਾਏ ਹਨ। ਯਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਰੀ ਸਰਣਿ ਨੂੰ ਪੇਖਾਂ ਸਦਾ ਹਜੂਰੀ ਵਿਚਿ (ਸਨਮੁਖ) ਯਾ ਤੁਹਾਰੀ ਸਰਣਾਗਤਿ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ ਹਜੂਰੀ ਨੂੰ ਪੇਖਾਂ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਫਥਣੇ ਤਾਂ ਫਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ 'ਤੁਹਾਰੀਆ' ਪਦ ਤਾਂ ਹਰਿ ਸੂਰਤ ਵਿਚ 'ਸਰਣਿ' ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬੰਧਤ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਅਰਥ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਤੇਰੀ

ਸਰਣਿ ਵਿਚ ਹਜੂਰੀ ਨੂੰ ਪੇਖਾ, ਸਦਾ ਹਜੂਰੀ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਨੂੰ ਪੇਖਾ, ਏਹਨਾ ਦੇਹਾ ਵਿਚੋਂ ਵਬ ਭੀ
ਅਰਥ ਦਾ ਫਬਦਾ ਨਹੀਂ। [ਭਾ. ਸ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਨਿਰਣੈ: ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰਥ ਬਾਕੀ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲਖਣ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਲਖਣਤਾ' ਪੁਸਤਕ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਕ ਦੇਣ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ 'ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਵਿਚ 'ਹੈ ਕੇ' ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਵਾਕਈ ਲਗ ਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲੇ ਸਟੀਕ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੀ ਹਨ। ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ 'ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ' ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਅਰਥ 'ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਣ (ਸਰਣਾਗਤਿ) ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਭਾਵਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਠੀਕ ਹੋਣ ਪਰ 'ਸਰਣਿ' ਦੇ ਅਰਥ ਸਰਣਿ ਨੂੰ ਜਾਂ 'ਸਰਣਾਗਤਿ' ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਿਧ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। 'ਸਰਣਿ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਸਰਣੀ' ਜਾਂ 'ਸਰਣ ਵਿਚ' ਕਰਨੇ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਹਨ।

ਜੇ ਵੀਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਉਪਰੋਂ ਉਪਰੋਂ ਸਰਣ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਪਰ 'ਸਰਣਿ' ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਜੂਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਰਤੱਖ ਦਰਸਨ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਜਗਿਆਸਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਉਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ:-

ਨਾਨਕ ਦੀ (ਇਹ ਦਿਲੀ ਸਧਰ ਹੈ ਕਿ ਹੇ) ਮਿਤਰ (ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ) ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਦਾ ਧੂੜ ਹੋਇਆ ਰਹਾਂ (ਅਤੇ) ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਵਿਚ (ਕੇਵਲ ਤੈਨੂੰ ਹੀ) ਸਦਾ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਵੇਖਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹਜੂਰ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ:-

੧. ਕਬਹੂ ਜੀਅਤਾ ਉਭਿ ਚੜਤੁ ਹੈ, ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ ॥

ਲੋਭੀ ਜੀਅਤਾ ਬਿਰੁ ਨ ਰਹਤੁ ਹੈ, ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੭੬

੨. ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਦਇਆਲ ਸੇਤੀ ਬਿਰੁ ਨ ਰਹੈ ॥

ਲੋਭੀ ਕਪਟੀ ਪਾਪੀ ਪਾਖੰਡੀ, ਮਾਇਆ ਅਧਿਕ ਲਗੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੫੯

ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਸਜਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਤਾਂ ਅੰਸ ਮਾਤਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਟ ਤੇ ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ:-

ੳ) ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ, ਆਨ ਨ ਪੇਖਉ ਹੋਰੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੯੭੯

ਅ) ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ, ਪ੍ਰਭ ਬਿਨੁ ਆਨ ਨ ਹੋਰੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੨੨

ਸੋ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਿ 'ਪੇਖਉ' ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਕਰਮ (object) ਕੋਈ ਪਦ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ (object) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜੂਰੀ (ਨੂੰ ਸਦਾ) ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵੇਖਣਾ ਹੈ:-

ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ, ਪੇਖਉ ਦਰਸੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥

ਸੁੰਦਰ ਧਿਆਨੁ ਧਾਰੁ ਦਿਨੁ ਰੈਨੀ, ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੩੨

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਸਲੋਕ ਰਾਗ ਗੁਜਰੀ ਵਿਚ ਪੰਨਾ ੫੧੮ ਉਤੇ ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ 'ਮਹਲਾ' ਪਦ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਅਨੁਸਾਰ "ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਹ ਦਰਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹੈ।"

ਜੇ ਇਹ ਸਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਤ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ 'ਮ: ੧' ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪ ਸੰਪਾਦਕ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਤ ਸਲੋਕ ਦਰਜ ਹੋਣਾ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਨਾਲ ਲਗਦੇ 'ਸ਼ਬਦ' ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਮਾਨੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰਬਲੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਵਡਿਆਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੋਰ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਇਕ ਜੀਵਨ ਝਲਕ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਦੁਖ ਭੋਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸੁਆਦਾਂ ਕਰਕੇ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਦੁਖੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਭੋਗਹੁ ਰੋਗੁ ਸੁ ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਵੈ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੩੪

ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਜੀਵ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਜੋਗੀ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:-

ਵਿਛੁੜਿ ਵਿਛੁੜਿ ਜੇ ਮਿਲੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਭੈ ਭਾਇ ॥

ਜਨਮ ਮਰਣ ਨਿਹਚਲੁ ਭਏ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥

ਗੁਰ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ, ਹੀਰੇ ਰਤਨ ਲਭੰਨਿ ॥

ਨਾਨਕ ਲਾਲੁ ਅਮੋਲਕਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੋਜਿ ਲਹੰਨਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੪੧੬

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਮਿਲਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ, ਪਿੰਡੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਤਿਨਿ ਕਰਤੈ, ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇਆ ॥ ਲਿਖੁ ਦਾਤਿ ਜੋਤਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ਮਿਲਿ ਮਾਇਆ, ਸੁਰਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਮੂਰਖ ਮਨ, ਕਾਹੇ ਕਰਸਹਿ ਮਾਣਾ ॥ ਉਠਿ ਚਲਣਾ, ਖਸਮੈ ਭਾਣਾ ॥

ਰਹਾਉ ॥ ਤਜਿ ਸਾਦ, ਸਹਜ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਘਰ ਛਡਣੇ, ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ ॥ ਕਿਛੁ
ਖਾਜੈ, ਕਿਛੁ ਧਰਿ ਜਾਈਐ ॥ ਜੇ ਬਾਹੁੜਿ ਦੁਨੀਆ ਆਈਐ॥ ਸਜੁ ਕਾਇਆ ਪਟੁ
ਹਢਾਏ ॥ ਵਰਮਾਇਸਿ ਬਹੁਤੁ ਚਲਾਏ ॥ ਕਰਿ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਸੇਵੈ ॥ ਹਥੀ ਪਉਦੀ,
ਕਾਹੇ ਰੋਵੈ ॥੩॥ ਘਰ ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ ਭਾਈ ॥ ਪਾਪ ਪਥਰ ਤਰਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਭਉ
ਬੇੜਾ, ਜੀਉ ਚੜਾਉ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਦੇਵੈ ਕਾਹੂ ॥੪॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਸਹਿ, ਪਉਦੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ। ਪਿੰਡੁ=ਸਰੀਰ। ਕਮਾਇਆ=ਬਣਾਇਆ। ਤਿਨਿ ਕਰਤੈ=ਉਸ ਕਰਤਾ
(ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੇ। ਲਿਖੁ=(ਕ੍ਰਿਆ) ਤੂੰ ਲਿਖ। ਦਾਤਿ=ਬਖਸ਼ੀਸ਼, ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ। ਜੋਤਿ=ਇਲਾਹੀ ਜੋਤਿ
ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰਾਹ ਕੁ-ਰਾਹ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਰਤਿ=ਸੂਝ-ਬੂਝ। ਗਵਾਈ=ਗਵਾ
ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਾਹੇ=ਕਿਉਂ?। ਕਰਸਹਿ=ਕਰੇਗਾ। ਮਾਣਾ=ਮਾਣ, ਅਹੰਕਾਰ। ਉਠਿ ਚਲਣਾ=(ਦੁਨੀਆ ਚੋਂ) ਉਠ ਕੇ
ਚਲਾ ਜਾਣਾ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਹੈ)। ਖਸਮੈ ਭਾਣਾ=(ਜਦੋਂ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਤਜਿ
ਸਾਦ=ਸੁਆਦ ਛੱਡ ਕੇ। ਸਹਜ ਸੁਖੁ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸੁਖ। ਘਰ ਛਡਣੇ=(ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਬਣਾਏ)
ਮਕਾਨ ਛਡਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ=(ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਪੱਕਾ) ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਖਾਜੈ=ਖਾ
ਲਈਏ। ਧਰਿ ਜਾਈਐ=ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖ ਜਾਈਏ। ਬਹੁੜਿ=ਮੁੜ ਕੇ। ਸਜੁ=ਸਜਾਵਟ। ਵਰਮਾਇਸਿ=ਹੁਕਮ।
ਕਰਿ=ਕਰਕੇ, ਬਣਾ ਕੇ। ਸੁਖਾਲੀ=ਆਰਾਮ, ਸੁਖ ਵਾਲੀ। ਹਥੀ ਪਉਦੀ=(ਜਦੋਂ ਜਮਾਂ ਦੀ ਬੇੜੀ) ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ
ਹੈ। ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ=ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀ, ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਭੰਵਗ ਤਰਣੁ ਨ ਜਾਈ=ਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਭਉ
ਬੇੜਾ=(ਰਬੀ) ਡਰ ਰੂਪ ਬੇੜਾ। ਚੜਾਉ=ਸਵਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਕਾਹੂ=ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ) ਨੂੰ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! "ਮਾ ਕੀ ਰਕਤ ਪਿਤਾ ਬਿਦ ਧਾਰਾ"। ਸੂਰਤਿ ਮੂਰਤਿ ਕਰਿ ਅਪਾਰਾ" ਦੇ
ਪਵਿੱਤਰ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ) ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਕਰਤੇ ਨੇ (ਤੋਰੇ ਮੱਥੇ ਤੇ
ਇਕ) ਲੇਖ ਲਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ (ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਨੇ) ਜੀਵਨ ਜੋਤਿ ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ। (ਹੁਣ, ਤੇਰਾ ਫਰਜ਼
ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਲਿਖ। (ਪਰ ਤੂੰ ਉਸ ਦਾਤਿ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ) ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮਿਲ
ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਹੀ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ! (ਤੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ) ਕਿਉਂ ਮਾਣ ਕਰੇਗਾ? (ਜਦੋਂ ਕਿ) ਮਾਲਕ
ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ (ਇਕ ਦਿਨ ਇਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ) ਉਠ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਣਾ
ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ!) ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਸੁਆਦ ਛੱਡ ਕੇ ਹੀ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਇਹ) ਘਰ ਛਡਣੇ ਪੈਣੇ ਹਨ, (ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਕੋਈ (ਵਸਤੂ ਭੀ ਸਦਾ ਲਈ ਟਿਕ ਕੇ) ਨਹੀਂ
ਰਹਿ ਸਕਦੀ। (ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ!) ਕੁਝ (ਪਦਾਰਥ) ਖਾ ਲਈਏ ਕੁਝ ਜੋਤ ਕੇ ਰਖੀਏ, ਜੇ ਮੁੜ ਕੇ (ਇਸ) ਦੁਨੀਆ
ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ (ਤਾਂ ਓਹ ਕੰਮ ਆਉਣ)।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ ਜੀਵ) ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਜਾਵਟ ਲਈ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕਪੜੇ (ਆਦਿ ਪਾ ਕੇ) ਹੰਢਾਉਂਦਾ ਰਹੇ, (ਹੋਰਨਾਂ ਤੇ) ਹੁਕਮ ਭੀ ਬਹੁਤ ਚਲਾਉਂਦਾ ਰਹੇ, ਸੁਖਾਂ ਵਾਲੀ ਸੋਜ ਕਰਕੇ ਵੀ ਸੌਂਦਾ ਹੋਵੇ, (ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਮਾਂ ਦੇ) ਹੱਥ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਕਿਉਂ ਰੋਂਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਅਜਿਹੇ ਰੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)।੩।

ਹੇ ਭਾਈ! ਘਰ (ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮੋਹ) ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀ ਸਮਾਨ ਹੈ, (ਫਿਰ) ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ ਪੱਥਰ (ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਹਾਂ, ਜੇ) ਰਬੀ ਡਰ ਰੂਪ ਬੇੜਾ ਹੋਵੇ (ਉਸ ਵਿਚ) ਜੀਵ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, (ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ ਆਖਾਂ (ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਬੇੜਾ ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ ਜੀਵ) ਨੂੰ ਹੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।੪।੨।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਕਰਿ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਸੇਵੈ ॥ ਹਥੀ ਪਉਦੀ ਕਾਹੇ ਰੋਵੈ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਸੁਖੋਂ ਕੀ ਸਮੂਹ ਸੇਜਾ ਕੇ ਕਰਕੇ ਸੇਵਤਾ ਹੈ ਜਬ ਜਮੋ ਨੇ ਆਇ ਕੇ ਹਾਥ ਪਾਏ ਅਰਥਾਤ ਜਬ ਪਕੜ ਲੀਆ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਬਨੇਗਾ ਪੁਨਾ ਤੇਰੇ ਕੇ ਤੇ ਰੋਣਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਭਾਵ ਵੈਰਾਗ ਕਰ ਹੁਣ ਰੁਦਨ ਕਰੁ ਵਾ ਜਿਸ ਕਰ ਰੋਣਾ ਨ ਪੜੇ ਸੇ ਜਤਨ ਕਰ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਹਥਕੜੀ-ਹੱਥ ਬੰਧਨ- 'ਹਥੀ ਪਉਦੀ ਕਾਹੇ ਰੋਵੈ'।
ਜਦ ਯਮਾਂ ਦੀ ਹਥਕੜੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦਾ ਹੈ? [ਮਹਾਨ ਕੋਸ]
੩. ਜਮ ਦੇ ਹਥ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦਾ ਹੈ? [ਸਬਦਾਰਥ]
੪. ਆਖਰ ਜਦੋਂ ਜਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਦੋਂ ਰੋਣ ਪਛਤਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। [ਦਰਪਣ ਨਿਰਣੈ: 'ਹਥੀ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਹੱਥ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪਦ ਇਕ ਵਚਨ ਹੈ। ਬਹੁ ਵਚਨ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਂਜ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਮੁਹਾਵਰਾ ਵੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਚਾਨਕ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਪਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਘਬਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਦਾਂ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵੀ ਹਨ, ਹੱਥ ਕਢਣਾ, ਹੱਥ ਉਠਾਉਣਾ, ਹੱਥ ਚੌਂਕਣਾ, ਹੱਥ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਹਥੀ ਪੈਣਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਇਕ ਰਤੀ ਬਿਲਮ ਨ ਦੇਵਨੀ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰ', ਓਨੀ ਤਕੜੇ ਪਾਏ ਹਾਥ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪਰ ਇਥੇ ਅਸੰਗਤ ਹੈ। 'ਵਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰ, ਗਲਿ ਸੰਗਲ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ' ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖੀਏ ਤਾਂ ਜਮਾਂ ਦੀ ਬੇੜੀ ਜਾਂ ਹਥਕੜੀ ਅਰਥ ਠੀਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ 'ਹਥੀ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਹਾਥ' ਬਹੁਵਚਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। 'ਹਥੀ' ਦੇ ਨਾਲ 'ਪਉਦੀ' ਪਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਚਕ ਹੈ ਜੋ ਹਥਕੜੀ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸਨਬੰਧ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹਨ.--

ਮਾਈ ਬਾਪ ਪੁਤ੍ਰ ਸਭਿ ਹਰਿ ਕੀਏ ॥

ਸਭਨਾ ਕਉ ਸਨਬੰਧੁ ਹਰਿ ਕਰਿ ਦੀਏ॥

[ਪੰਨਾ ੪੯੪]

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸਰ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਦਾਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਹਨ। ਇਕ ਜੋਤਿ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਡਿਆਈ। ਜੋ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ 'ਦਾਤਿ' ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਜੀਵਨ ਕਲਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਇਸ ਜੋਤਿ ਦੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਮਾਰਗ ਤੇ ਕੁਮਾਰਗ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਗਦੀਸ਼ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਵਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

'ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ' ਵੀ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਗਰ ਹੀ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਬੇੜੀ ਡੋਬ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ 'ਕਿਛੁ ਖਾਜੈ ਕਿਛੁ ਧਰਿ ਜਾਈਐ॥ ਜੇ ਬਹੁੜਿ ਦੁਨੀਆ ਆਈਐ॥ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮੂਰਖ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਝੰਝੋੜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੇ ਇਹ ਪਦਾਰਥਕ ਮੋਹ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਸਕੇ।

ਇਸ ਸਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ 'ਮੂਰਖ ਮਨ ਕਾਹੇ ਕਰਸਹਿ ਮਾਣਾ॥ ਉਠਿ ਚਲਣਾ ਖਸਮੈ ਭਾਣਾ' ਜੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਚ ਜਾਣੇ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਦੀ ਇਹ ਰੁਚੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ:-

ਜਬ ਕਛੁ ਪਾਵੈ, ਤਬ ਗਰਬੁ ਕਰਤੁ ਹੈ॥

[ਪੰਨਾ ੪੮੭]

ਗੁਰ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਰਬ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਗਰਬ ਵਿਚ ਗਲ ਗਏ, ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬ੍ਰਹਮੈ ਗਰਬੁ ਕੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨਿਆ ॥

ਬੇਦ ਕੀ ਬਿਪਤ ਪਤੀ ਪਛਤਾਨਿਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੨੪]

ਗਰਬ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ ਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਬੀ ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਭਉ ਰੂਪੀ ਬੇੜੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ॥ ਕਰਣੀ ਕਾਗਦੁ, ਮਨੁ ਮਸਵਾਣੀ, ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਲੇਖ ਪਏ ॥ ਜਿਉ ਜਿਉ ਕਿਰਤੁ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਲੀਐ, ਤਉ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਅੰਤੁ ਹਰੇ ॥ ੧ ॥ ਚਿਤੁ ਚੇਤਸਿ ਕੀ ਨਹੀ ਬਾਵਰਿਆ ॥ ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ, ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾਲੀ ਰੈਨਿ, ਜਾਲੁ ਦਿਨੁ ਹੂਆ, ਜੇਤੀ ਘੜੀ ਫਾਹੀ ਤੇਤੀ ॥ ਰਸਿ ਰਸਿ ਚੋਗ ਚੁਗਹਿ ਨਿਤ ਫਾਸਹਿ, ਛੂਟਸਿ ਮੂੜੇ ਕਵਨ ਗੁਣੀ ॥ ੨ ॥ ਕਾਇਆ ਆਰਣੁ ਮਨੁ ਵਿਚਿ ਲੋਹਾ, ਪੰਚ ਅਗਨਿ ਤਿਤੁ ਲਾਗਿ ਰਹੀ ॥ ਕੋਇਲੇ ਪਾਪ ਪੜੇ ਤਿਸੁ ਉਪਰਿ, ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਸੰਨੀ ਚਿੰਤ ਭਈ ॥ ੩ ॥ ਭਇਆ ਮਨੂਰੁ ਕੰਚਨੁ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ, ਜੇ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਿਨੇਹਾ ॥ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਓਹੁ ਦੇਵੈ, ਤਉ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰਿਸਟਸਿ ਦੇਹਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਜਿਉ, ਤਿਉ, ਨਾਹੀ, ਨਹੀ, ਚੁਗਹਿ, ਫਾਸਹਿ।

ਚਿਤਾਵਨੀ- 'ਗਲਿਆ' ਨੂੰ 'ਗਲਿਆਂ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਣੀ=ਆਚਰਣ। ਕਾਗਦੁ=ਕਾਗਜ਼। ਮਸਵਾਣੀ=ਦਵਾਤ। ਕਿਰਤ=ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ। ਰੂਪੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਤਉ=ਤੇਰੇ। ਹਰੇ=ਹੇ ਹਰੀ॥੧॥

ਚਿਤ=ਹੇ ਚਿਤ॥ ਚੇਤਸਿ ਕੀ ਨਹੀ=ਯਾਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ?। ਬਾਵਰਿਆ=ਓਏ ਪਾਗਲਾ॥ ਬਿਸਰਤ=ਵਿਸਾਰਦਿਆਂ। ਗੁਣ ਗਲਿਆ=ਗੁਣ ਗਲ ਰਹੇ ਭਾਵ ਨਾਸ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਾਲੀ=ਫਾਹੀ। ਰੈਨਿ=ਰਾਤ। ਚੇਗ ਚੁਗਹਿ=ਚੇਗਾ ਚੁਗਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪਦਾਰਥ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਾਸਹਿ=ਤੂੰ ਫਸਦਾ ਹੈ। ਮੂੜੇ=ਹੇ ਮੂਰਖ॥੨॥

ਆਰਣੁ=ਭੱਠੀ। ਵਿਚਿ ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਪੰਚ ਅਗਨਿ=ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਅਗਨੀਆਂ। ਤਿਤੁ=ਉਸ। ਜਲਿਆ=ਸੜ ਗਿਆ। ਸੰਨੀ=ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਸੰਦ। ਚਿੰਤ=ਚਿੰਤਾ॥੩॥

ਭਇਆ ਮਨੂਰ=ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਲੋਹਾ। ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ। ਤਿਨੇਹਾ=ਉਹੋ ਜਿਹਾ। ਤ੍ਰਿਸਟਸਿ=ਟਿੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਹਾ=ਦੇਹ, ਸਰੀਰ॥੪॥

ਅਰਥ: (ਸਾਡਾ) ਆਚਰਣ ਕਾਗਜ਼ ਹੈ (ਅਤੇ) ਮਨ (ਸਿਆਹੀ ਵਾਲੀ) ਦਵਾਤ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਦੇ (ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ) ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪਈ ਹੋਈ ਕਿਰਤ ਜਿਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ) ਉਸੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਹਰੇਕ ਜੀਵ) ਚਲੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ (ਕੋਈ ਜੀਵ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ (ਪਾ ਸਕਦਾ)॥੧॥

ਓਇ ਪਾਗਲ (ਮਨ) ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ? ਹਰੀ ਦੇ ਵਿਸਾਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰੇ (ਚੰਗੇ) ਗੁਣ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥੧॥

(ਹੇ ਪੰਛੀ ਮਨ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਕਰਕੇ) ਰਾਤ (ਤੇਰੇ ਲਈ ਛੋਟੀ) ਫਾਹੀ (ਅਤੇ) ਦਿਨ ਵੱਡਾ ਜਾਲ (ਵਿੰਛਿਆ) ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਤਨੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਹਨ ਉਤਨੀਆਂ ਹੀ (ਤੇਰੇ ਲਈ) ਫਾਹੀਆਂ (ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ)। (ਤੂੰ) ਸੁਆਦ ਨਾਲ (ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਚੇਗ ਚੁਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਫਸਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ! (ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਾਹੀਆਂ ਤੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ) ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਛੁਟੇਗਾ?॥੨॥

(ਹੇ ਜੀਵ! ਤੇਰਾ) ਸਰੀਰ (ਮਾਨੋ ਲੁਹਾਰ ਦੀ) ਭੱਠੀ ਹੈ, (ਉਸ) ਵਿਚ ਮਨ (ਮਾਨੋ) ਲੋਹਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਅੱਗ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ (ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਭਠੀ ਵਿਚ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ) ਕੋਇਲੇ ਇਸ ਉਤੇ (ਹੋਰ) ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਨ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਚਿੰਤਾ, (ਮਾਨੋ) ਸੰਨ੍ਹੀ ਬਣ ਗਈ ਹੋ॥੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਿਕੰਮਾ ਲੋਹਾ ਵੀ ਸੋਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤਪਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਜੇ (ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਨੂਰ ਤੋਂ ਕੰਚਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਇਹੋ ਜਿਹਾ (ਕਾਮਲ) ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੇ) ਉਹ (ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇ ਤਾਂ (ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦਾ ਮਨ ਤੇ) ਸਰੀਰ ਭਟਕਣਾ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਅਸਥਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜਿਸ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਨ ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜੀਭ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਲਗ ਜਾਏ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੀਭ ਦਾ ਗੁਣ ਵਿਅਰਥ ਗਿਆ। ਜੇ ਅੱਖਾਂ ਸਾਧੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਗੁਣ ਨਿਸ਼ਫਲ ਗਿਆ। ਜੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਨਾ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਗੁਣ ਵਿਅਰਥ ਗਿਆ, ਜੇ ਸਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਟੁਰ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾ ਗਿਆ, ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦਾਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਜਾਣੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਕ ਗੁਣ ਗਲ ਹੀ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਾ ਆਏ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ 'ਚਿਤ ਚੇਤਸਿ ਕੀ ਨਹੀ ਬਾਵਰਿਆ, ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ' ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬੇਟੀ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਨਿਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਜਦੋਂ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਕਰਦੀ ਸੀ ਓਦੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ—

ਭਇਆ ਮਨੁਰੁ ਕੰਚਨੁ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ, ਜੇ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਿਨੇਹਾ ॥

ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਓਹੁ ਦੇਵੈ, ਤਉ ਨਾਨਕ ਕ੍ਰਿਸਟਸਿ ਦੇਹਾ ॥

ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਿਆ ਬੀਬੀ! ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸ ਦੀ ਹੈ? ਬੀਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਓਹ ਆਪ ਤਾਂ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਅ ਗਏ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਦੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ।' ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜੋ ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਰਸੀਲੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਰਸ ਆਵੇ। ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਚੁੱਕੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ 'ਬੀਬੀ! ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਜਰਾ ਫਿਰ ਪੜ੍ਹੀ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸੋਚ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ... 'ਬੀਬੀ! ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਹੈ।' ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਨੇ ਮੁੜ ਓਹੀ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗੇ 'ਬੀਬੀ! ਤੂੰ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਚਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ' ਬੀਬੀ ਬੜੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਲੈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗਲ ਲਗ ਕੇ ਮਿਲਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲਗੇ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਕੁਝਮ ਨਾ ਸਮਝੋ, ਆਪਣਾ ਟਹਿਲੀਆ ਮੰਨੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਆਪ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਜੋ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵੀ ਰਹੱਸ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ:—

ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥

ਇਸ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ

ਸੁਣੀਏ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਚੁੜੀਏ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ, ਅਟਲ ਤੇ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਹਕ ਬਣੀਏ।

ਨੋਟ—ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ (ਲਿਖਤ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ) ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਨੂੰ 'ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਸੰਭਾਲਿਆ, ਗੋਸਟਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ (ਮਨ ਨਾਲ)', ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਸਾਖੀ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਹੜ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਸਦਾਇਕ ਸਾਖੀ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਬਿਮਲ ਮਝਾਰਿ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ, ਪਦਮ ਨਿਜਾਵਲ
ਰੇ ॥ ਪਦਮ ਨਿਜਾਵਲ ਜਲ ਰਸ ਸੰਗਤਿ, ਸੰਗਿ ਦੇਖ ਨਹੀ ਰੇ ॥੧॥ ਦਾਦਰ, ਤੂ
ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਨਸਿ ਰੇ ॥ ਭਖਸਿ ਸਿਬਾਲੁ, ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨ ਲਖਸਿ
ਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਬਸੁ ਜਲੁ ਨਿਤ, ਨ ਵਸਤ ਅਲੀ ਅਲ, ਮੇਰ ਚਚਾ ਗੁਨ ਰੇ ॥ ਚੰਦ
ਕੁਮੁਦਨੀ ਦੂਰਹੁ ਨਿਵਸਸਿ, ਅਨਭਉ ਕਾਰਨਿ ਰੇ ॥੨॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੁ, ਦੂਧਿ ਮਧੁ
ਸੰਚਸਿ, ਤੂ ਬਨ ਚਾਤੁਰ ਰੇ ॥ ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਤੂ ਕਬਹੁ ਨ ਛੋਡਸਿ, ਪਿਸਨ ਪ੍ਰੀਤਿ
ਜਿਉ ਰੇ ॥੩॥ ਪੰਡਿਤ ਸੰਗਿ ਵਸਹਿ ਜਨ ਮੂਰਖ, ਆਗਮ ਸਾਸ ਸੁਨੇ ॥ ਅਪਨਾ
ਆਪੁ ਤੂ ਕਬਹੁ ਨ ਛੋਡਸਿ, ਸੁਆਨ ਪੂਛਿ ਜਿਉ ਰੇ ॥੪॥ ਇਕਿ ਪਾਖੰਡੀ ਨਾਮਿ ਨ
ਰਾਚਹਿ, ਇਕਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਰੇ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਵਸਿ ਨਾਨਕ, ਰਸਨਾ
ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਰੇ ॥ ੫ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਦੂਰਹੁ, ਜਿਉਂ, ਵਸਹਿ, ਰਾਚਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਮਲ=ਮਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ। ਮਝਾਰਿ=ਵਿਚ। ਬਸਸਿ=ਵਸਦਾ ਹੈ।
ਪਦਮ=ਕੱਲ ਫੁਲ। ਨਿਜਾਵਲ=ਨਿਜ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਜਾਲੇ। ਰੇ=ਹੇ (ਡੱਡਾ)। ਜਲ ਰਸ ਸੰਗਤਿ=ਪਾਣੀ ਤੇ ਰਸ ਦੀ
ਸੰਗਤ। ਦੇਖ=ਦੇਸ।੧।

ਦਾਦਰ=ਹੇ ਡੱਡਾ। ਕਬਹਿ=ਕਦੇ ਵੀ। ਨ ਜਾਨਸਿ=ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਭਖਸਿ=ਖਾਦਾ ਹੈ।
ਸਿਬਾਲੁ=ਜਾਲਾ। ਬਸਸਿ=ਵਸਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ=ਨਿਰਮਲ ਜਲ। ਨ ਲਖਸਿ=(ਤੂੰ ਸਾਰ) ਨਹੀਂ
ਜਾਣਦਾ।੧।ਰਹਾਉ।

ਬਸੁ=ਵਾਸ। ਨਿਤ=ਰੋਜ਼, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਨ ਵਸਤ=ਨਹੀਂ ਵਸਦੇ। ਅਲੀ ਅਲ=ਭੱਰੇ ਭੋਰੀਆ।
ਮੇਰ=ਪਹਾੜ, ਭਾਵ ਕੰਵਲ ਫੁਲ ਦੀ ਚੋਟੀ। ਚਚਾ=ਚੂਸਦਾ ਹੈ। ਗੁਨ=ਗੋਸ਼। ਚੰਦ=ਚੰਦਰਮਾ। ਕੁਮੁਦਨੀ=ਕੁੰਮੀ।
ਦੂਰਹੁ=ਦੂਰ ਤੋਂ। ਨਿਵਸਸਿ=ਨਿਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਿਰ ਨਿਵਾਦੀ ਹੈ। ਅਨਭਉ ਕਾਰਨਿ=ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਅੰਦਰ
ਦੀ ਖਿੱਚ।੨।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ=ਉਤਮ(ਪਦਾਰਥ)। ਦੂਧਿ=ਦੁੱਧ ਵਿਚ। ਮਧੁ=ਸਹਿਦ, ਮਿਠਾਸ। ਸੰਚਸਿ=(ਈਸਵਰ) ਇਕੱਠੀ

ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਬਨ ਚਾਤੁਰ ਰੇ=ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ (ਵਾਸੀ) ਹੋ ਚਾਲਾਕ (ਡੱਡਾ)। ਆਪਣਾ ਆਪੁ=ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਵ।
ਕਬਹੂ ਨ ਛੋਡਸਿ=ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਪਿਸਨ ਪ੍ਰੀਤਿ=ਚਿੱਚੜ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ। ਜਿਉ=ਜਿਵੇਂ। ੩।

ਪੰਡਿਤ ਸੰਗਿ=ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ਵਸਹਿ ਜਨ ਮੂਰਖ=ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਭੀ (ਨਾਲ ਹੀ)
ਵਸਦੇ ਹਨ। ਆਗਮ=ਵੇਦ। ਸਾਸ=ਸ਼ਾਸਤਰ। ਸੁਆਨ ਪੂਛਿ=ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ। ੪।

ਇਕਿ=ਕਈ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ=ਪਹਿਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ
ਹੋਇਆ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ ਨਾਲ। ੫।

ਅਰਥ: (ਜਿਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ) ਸਾਫ-ਸੁਥਰੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ (ਡੱਡਾ) ਵਸਦਾ ਹੈ (ਉਥੇ) ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਤੇ ਜਾਲੇ
(ਵੀ ਵਸਦੇ ਹਨ)। (ਉਥੇ) ਕੋਲ ਫੁੱਲ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਜਾਲੇ (ਦੋਹਾਂ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ (ਜਾਲੇ
ਖਾਣ ਵਾਲੇ) ਦੇਖ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਨਿਰਲੋਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ੧।

ਹੇ ਡੱਡਾ! ਤੂੰ ਕਦੇ ਭੀ (ਇਹ ਗਲ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਜਲ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੋਇਆ
ਜਾਲੇ (ਭਾਵ ਗੰਦਗੀ) ਖਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਤੂੰ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਦੀ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ) ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਡੱਡਾ! ਤੂੰ) ਨਿਤ ਜਲ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੈ (ਜਦੋਂ ਕਿ) ਭੋਰਾ ਭੋਰੀਆਂ (ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਨਹੀਂ ਵਸਦੇ (ਪ੍ਰੰਤੂ
ਉਹ ਭੋਰੇ ਭੋਰੀਆਂ ਕੰਵਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ) ਚੋਟੀ (ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਗੰਧੀ ਰੂਪ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦੇ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)।
ਚੰਦ (ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ) ਕਮੀਆਂ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ (ਖਿੜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ) ਨੀਵੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ
ਤੇ ਖੇਡੇ ਦਾ) ਕਾਰਨ (ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ) ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਚਤੁਰ ਡੱਡਾ! ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ, ਸ਼ਹਦ (ਵਰਗੀ ਮਿਠਾਸ ਇਕੱਠੀ
ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ (ਭਾਵ ਗੰਦਗੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ)
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਲਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਚੜ ਦੀ (ਲਹੂ
ਚੂਸਣ ਨਾਲ) ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ। (ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੰਵਲ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਗੰਧੀ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ੩।

(ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ ਮੂਰਖ (ਬੰਦੇ) ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ) ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮੂਰਖ ਪੁਣੇ ਵਾਲਾ
ਸੁਭਾਉ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ)। (ਹੇ ਡੱਡਾ! ਰੂਪ ਮਨਮੁਖ!) ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਸਦਾ (ਵਿੰਗੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਿੱਧੀ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ) ਆਪਣਾ ਆਪ (ਗੰਦਗੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਸੁਭਾਵ ਕਦੇ ਨਹੀਂ
ਛੱਡਦਾ। ੪।

(ਸਾਰੇ ਸਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਦੇਵ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਕਈ ਪਖੰਡੀ (ਅਜਿਹੇ
ਹਨ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ (ਅਤੇ) ਕਈ (ਐਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੋ ਸਦਾ)
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ ਸੁਰਤਿ) ਜੋੜੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ
ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ) ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਧੁਰੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਹੀ ਕੁਝ) ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ) ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ
ਨਾਲ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮ ਮਿੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਲਤ ਪਲਤ ਸਵਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੫। ੪।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

- ੧) ਬਿਮਲ ਮਝਾਰਿ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ, ਪਦਮ ਨਿਜਾਵਲ ਰੇ ॥
ਪਦਮ ਨਿਜਾਵਲ ਜਲ ਰਸ ਸੰਗਤਿ, ਸੰਗ ਦੇਖ ਨਹੀ ਰੇ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ

੧. "ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਕਿ 'ਹੇ ਦਾਦਰ! ਬਿਮਲ ਕਹੀਐ ਤਾਰੁ ਅਰੁ ਮੰਝਾਰੁ ਕਹੀਐ ਵਿਚੁ, ਬਾਸਾ ਕਹੀਐ ਰਹਤਾ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਕਹੀਐ ਪਾਣੀ, ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਤੂੰ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਏਹੁ ਕਮਲੁ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਛੇਡਿ ਕਰਿ ਸਿਬਾਲੁ ਤੂੰ ਖਾਤਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਸਰਾਪੁ ਹੈ ਜੇ ਤੁਧਿ ਕਮਲ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਹੋਹਿ ਕਰਿ, ਦਾਦਰ! ਸਿਬਾਲ ਖਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿਛੁ ਕਮਲ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕਉ ਦੇਖੁ ਨਹੀ, ਉਸ ਦਾਦਰ ਹੀ ਕਉ ਦੇਖੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੈ ਭਾਗਿ ਨਾਹੀ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਪਤੀ।"

[ਜਨਮਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਚੋ

੨. ਨਿਰਮਲ (ਪਦਮਨਿ) ਕੋਲ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਮੈ ਬਸਤੇ ਹੈ ਔਰਿ (ਜਾਵਲ) ਜਾਲਾ ਭੀ ਬੀਚ ਹੀ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇਵਲ ਜੇ ਨਿਰਮਲ ਸੰਤ ਹੈ ਸੇ ਸਤਸੰਗਤ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ ਕੇ (ਮਝਾਰਿ) ਬੀਚ ਵਸਤੇ ਹੈ। ਅਰੁ ਨਾਮ ਤਹਾਂ ਨਿਰਮਲੁ ਜਲ ਹੈ ਲਹੈ ਤਹਾਂ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ (ਜਾਵਲੁ) ਜਾਲਾ ਭੀ ਹੈ ਪਦਾਰਥ ਜਾਲਾ ਕੇ ਖਾਣੇ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਭੋਗਬੁਧੀ ਕਰਿ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਮੋਡਕ ਵਸਈ ਭੀ ਤਹਾਂ ਹੈ। ਸੰਤ ਰੂਪ (ਪਦਮਨਿ) ਕੋਲੋਂ ਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜਲਿ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਹੈ ਅੰ ਜਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਕੇ ਭੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਸ ਕੀ ਸੰਗਤ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਤਿਨ ਸੰਤੋਂ ਕੇ ਪਦਾਰਥੋਂ ਕਾ ਸੰਗ ਰੂਪੀ ਦੇਸ ਨਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤਉ ਭੀ ਮਨਮੁਖ ਰੂਪ ਜਾਲੇ ਕੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤਾ ਹੈ। ੧।

[ਫ. ਸ.

੩. ਨਿਜ-ਆਵਲਿ ਆਪਣੀ ਪੰਕਤਿ, ਆਪਣੀ ਸ੍ਰੇਣੀ (ਕਤਾਰ), 'ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਪਦਮ ਨਿਜਾਵਲ ਰੇ॥' (ਮਾਰੂ ਮ: ੧)

[ਮਹਾਨ ਕੋਸ

੪. ਪਵਿੱਤਰ (ਤਲਾ) ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰ ਜਲ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਪਦਮਨਿ (ਕੰਵਲ) ਅਤੇ ਜਾਵਲ (ਜਾਲਾ) ਦੇਵੇ ਹੀ ਹਨ। ਕੰਵਲ ਦੇਹਾਂ ਜਾਲੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੇਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

[ਸ਼ਬਦਾਰਥ

੫. ਹੇ ਡੱਡੂ! ਸਾਫ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਤੇ ਜਾਲਾ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਉਸ ਜਾਲੇ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਾਗ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ (ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਨਿਰਲੇਪ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ੧।

[ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਪਹਿਲੀ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਪਾਠ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

੧. ਬਿਮਲ ਮਝਾਰਿ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਪਦਮਨਿ ਜਾਵਲ ਰੇ ॥

੨. ਬਿਮਲ ਮਝਾਰਿ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਪਦਮ ਨਿਜਾਵਲ ਰੇ ॥

ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ (ਭਾ. ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ), ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ (ਭਾ. ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਕਠਿਨ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਕੁੰਜੀ (ਗਿ. ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਗਰੂਰ) ਵਿਚ 'ਪਦਮ ਨਿਜਾਵਲ ਰੇ' ਪਾਠ ਅੰਕਿਤ

ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਪਦਮਨਿ ਜਾਵਲ ਰੇ' ਪਾਠ ਪਦ ਛੇਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 'ਪਦਮਨਿ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਕੋਲ ਫੁੱਲ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। 'ਪਦਮ' ਪਦ ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ ਤੇ 'ਪਦਮਨਿ' ਪਦ ਇਸਤ੍ਰੀਵਾਚਕ 'ਕੰਮੀ' ਕਮਲਨੀ ਇਕ ਵਚਨ ਨਾਵ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਬਹੁ ਵਚਨ ਦਾ ਸੂਚਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ 'ਪਦਮ ਨਿਜਾਵਲ ਰੇ' ਪਾਠ ਕਰੀਏ ਤਾਂ 'ਪਦਮ' ਪਦ ਦਾ 'ਮ' ਮੁਕਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁ ਬਚਨ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਨਿਜਾਵਲ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਜਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਥਵਾ ਜਾਲੇ ਹਨ। ਜੇ 'ਸਿਬਾਲੁ' ਵਾਂਗ ਜਾਵਲੁ 'ਪਦ' ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਜਾਲਾ ਅਰਥ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ 'ਪਦਮ' ਤੇ 'ਨਿਜਾਵਲ' ਦੋਵੇਂ ਪਦ ਬਹੁ ਵਚਨੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹਨ।

'ਨਿ' ਅੱਖਰ ਇਕ ਉਪਸਰਗ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੁੱਢ ਲਗ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਦੈਵ, ਨਿਸ਼ੇਧ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਅਰਥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਨਿਗਮ, ਨਿਗ੍ਰਹ, ਨਿਦਰਸ਼ਨ, ਨਿਦੇਸ਼, ਨਿਆਣਾ, ਨਿਖਾਲਸ ਆਦਿ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਪਖੋਂ 'ਨਿਜਾਵਲ' ਪਾਠ ਹੀ ਸੁੱਧ ਹੈ।

(ਹੇ ਭੱਭੂ ਤੂੰ) ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਜਲ ਵਿਚ) ਕੰਵਲ ਤੇ ਜਾਲੇ (ਵਸਦੇ ਹਨ)। ਕੰਵਲ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਲੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਵਲ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)।

ਭਾ.ਸ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਥਿਤ ਨੰਬਰ ੨੨੩ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਦਾਦਰ ਸਰੋਜ ਗਤਿ ਏਕੈ ਸਰਵਰ ਬਿਖੈ, ਅੰਤਰ ਦਿਸੰਤਰ ਹੈ ਸਮਝਤ ਨਾਹੀ ਜੀ॥

ਅਰਥਾਤ ਇਕੋ ਹੀ ਸਰੋਵਰ (ਤਲਾਉਂ) ਅੰਦਰ ਭੱਭੂ ਅਤੇ ਸਰੋਜ (ਕੋਲ ਫੁੱਲ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਭੱਭੂ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਅੰਦਰ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕੋਲ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਕੋਮਲਤਾਈ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਜਾਲਾ ਖਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਮੀਪੀ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਨਾਉਂਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਗਤ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੨) ਬਸੁ ਜਲ ਨਿਤ ਨ ਵਸਤ ਅਲੀ ਅਲ, ਮੇਰ ਚਚਾ ਗੁਨ ਰੇ ॥

ਨਿਰਣੈ : ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਵੀਰ 'ਬਸੁ ਜਲ ਨਿਤ ਨ ਵਸਤ ਅਲੀ ਅਲ, ਮੇਰ ਚ ਚਾਗੁਨ ਰੇ' ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਵੇਖੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸਟੀਕ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦ ਛੇਦ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਉਚਾਰਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਉਥੇ ਪਾਠ-ਚਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਘਨ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਚਲਤ ਪਾਠ ਜੋ ਸਿਰਲੇਖ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ 'ਨ ਵਸਤ' ਨੂੰ 'ਨਵਸਤੁ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਸੈਲਹ ੧੬ ਰਾਸੀ ਚੰਦਰਮਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਪਦ ਗਿਣਤੀ ਵਾਚਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਵਸਤ' ਪਦ 'ਵਸਦਾ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:—

ਨਾਭਿ ਵਸਤ ਬ੍ਰਹਮੈ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੩੭]

ਭਾਵ ਕਮਲ ਦੀ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ:—

੧. ਹੇ ਮਨਮੁਖ ਮੋਡਕ ਤੂੰ ਸਤਿਸੰਗ (ਜਲ) ਵਿਖੇ ਨਿਤ ਹੀ ਵਸਤਾ ਹੈ ਅੰ ਨਹੀਂ ਵਸਤੇ ਭੋਰੀ ਅੰ ਭੋਰੇ

ਅਰਥਾਤ ਜਗਯਾਸਣਾ ਐ ਜਗਯਾਸੀ ਭਾਵ ਗ੍ਰਹਸਥ ਮੈਂ ਹੀ ਰਹਤੇ ਹੈ ਤੇ ਭੀ (ਮੇਰ) ਉਪਰੋਂ ਅਰਥਾਤ ਦੂਰੋਂ ਆਇ ਕਰ ਗੁਣੇ ਕੇ (ਚਚਾ) ਚੁੰਘਤੇ ਹੈ ਗੁਣੇ ਕੇ ਭਾਵ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੇਤੇ ਹੈ। [ਫ. ਸ.

੨. ਤੂੰ ਹੇ ਭੱਭੂ! ਨਿਤ ਜਲ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਲੀ ਅਲ (ਭੋਰੇ) ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਵਸਦੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਭੋਰੇ ਕੰਵਲ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚਚਾ (ਚਰਚਾ) ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। [ਸਬਦਾਰਥ

੩. ਹੇ ਭੱਭੂ! (ਤੇਰਾ) ਸਦਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ, ਭੋਰਾ (ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ, (ਫਿਰ ਭੀ) ਉਹ (ਫੁੱਲ ਦੀ) ਚੋਟੀ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੈ (ਚੁਸਦਾ ਹੈ)। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਕਈ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਅਲੀਅਲ' ਜੁੜਤ ਪਾਠ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ 'ਅਲੀ ਅਲ' ਵੱਖਰਾ ਪਾਠ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਅਲ' ਭੋਰੇ ਨੂੰ ਤੇ 'ਅਲੀ' ਦੇ ਅਰਥ ਭੋਰੀ ਹਨ। 'ਚਚਾ' ਦਾ ਅਰਥ ਚੁੰਘਣਾ, ਚੁਸਣਾ ਹੀ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ, 'ਚਰਚਾ' ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। 'ਜਲ' ਦੇ ਅਰਥ ਜਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਲ ਪਦ ਦਾ ਲਲਾ ਸਿਹਾਰੀ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਸਿਹਾਰੀ ਨਾਲ ਹੀ 'ਵਿਚ' ਦੇ ਅਰਥ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਨੰਬਰ ੩ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਠੀਕ ਹਨ।

੩) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ ਦੂਧਿ ਮਧੁ ਸੰਚਸਿ ਤੂ ਬਨ ਚਾਤੁਰ ਰੇ ॥

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਪਾਠ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ ਦੂਧਿ ਮਧੁ ਸੰਚਸਿ, ਤੂਬ ਨ ਚਾਤੁਰ ਰੇ' ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:—

੧. ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ ਦੂਧ ਐ (ਮਧੁ) ਸਹਿਤ ਸੰਚੀਐ ਅਰਥਾਤ ਪਾਈਐ (ਤੂਬੇ) ਤੂਬੇ ਵਿਖੇ ਪੁਨ: ਅਤਰ (ਨਚ) ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਤੈਸੇ ਗਯਾਨ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਖੰਡ (ਦੂਧ) ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਭਗਵਤ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸਹਿਤ ਜੋ ਇਨ ਕਾ ਤਿਸ ਮਨਮੁਖ ਪਾਸ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕਰੀਏ ਤੇ ਭੀ ਤਿਸ ਮੈਂ ਗੁਣੇ ਰੂਪ ਅਤਰ ਨਹੀਂ ਪੜੇਗਾ ਪੁਨਾ ਔਗਣ ਰੂਪ ਕੋੜਤ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ ਜੈਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਖੰਡ ਦੂਧ (ਮਧੁ) ਸਹਿਤ ਪਾਉਨੇ ਤੇ ਤੂਬਾ ਮਿਠਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਤੈਸੇ ਮਨਮੁਖ ਸੇ ਮਨਮੁਖਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਤੀ ਹੈ। [ਫ. ਸ.

੨. ਤੂਬ-ਕੋੜਾ ਤੂਬਾ, ਕੋੜ ਤੂਮਾ ਦੇਖੇ ਇੰਦ੍ਰਾਸਨ ਅਤੇ ਤੂਮਾ "ਤੂਬ ਨਚਾਤੁਰ ਰੇ" (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਤੂਬ-ਨਚ-ਇਤਰ ਦੇਖੇ ਨਚਾਤੁਰ ਨਚਾਤਰ, ਨਚ-ਇਤਰ, ਹੋਰ ਨਹੀਂ, ਅਨਯ ਨਹੀਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ ਦੂਧਿ ਮਧੁ ਸੰਚਸਿ ਤੂਬ ਨਚਾਤੁਰ ਰੇ' (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ ਦੂਧ ਸਹਿਤ ਆਦਿ ਨਾਲ ਤੂਬੇ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਸੰਚਨ ਕਰੇ (ਸਿੰਜੇ), ਪਰ ਉਹ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿੰਤੂ ਕੋੜਾ ਤੂਬਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ
੩. ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਤੁਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਭੱਭੂ ਦੇਖ! ਦੂਧ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ ਮਧੁ (ਸਹਦ) ਆਦਿ ਪਈਆ ਹਨ। [ਸਬਦਾਰਥ

੪. ਦੂਧ ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਖੰਡ ਤੇ ਸਹਦ (ਵਰਗੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਮਿਠਾਸ) ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭੱਭੂ। [ਦਰਪਣ

੫. ਭਾਵੇਂ ਤੂਬ-ਤੂਬੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ, ਦੂਧ, ਮਧੁ-ਸਹਤ ਸਿੰਜੀਏ ਭਾਵ ਪਾਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਮਿਠਾ ਨ ਚਾਤੁਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। [ਗਿ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ

੬. ਗਿਆਨ, ਭਗਤੀ, ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ, ਸਹਿਦ ਪ੍ਰੇਮ। ਤੂੰਬੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਜੀਵ ਹਨ ਕੋਝੇ ਚਾਤੁਰ ਚਾ ਪੁਨਾ ਮਾਤਰ- ਅਤਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖਸਬੁਦਾਰ ਤੇ ਮਿਠਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। [ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸਨ ਨਿਰਣੈ: ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅਰਥ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਲਗਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਸੇਧ ਨੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ।

ਭਾਵਕ ਅਰਥ ਜੋ ਭਾ. ਸ. ਕਾਨੂੰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜਾਂ ਭਾ. ਸ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਚੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ ਦੁਧਿ ਮਧੁ ਸੰਚਸਿ' ਇਹ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹਰੇਕ ਪਾਠਕ ਜਾਣੂੰ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ 'ਤੂ ਬਨ ਚਾਤੁਰ ਰੇ' ਨੂੰ 'ਤੂਬ ਨ ਚਾਤੁਰ ਰੇ' ਜਾਂ 'ਤੂਬ ਨਚਾਤੁਰ ਰੇ' ਪਾਠ ਬਣਾਉਣਾ, ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 'ਤੂ ਬਨ' ਨੂੰ 'ਤੂਬ ਨ' ਬਣਾਉਣਾ 'ਚਾਤੁਰ' ਦੇ ਅਰਥ ਮਿਠਾ ਜਾਂ ਨ ਚਾਤੁਰ=ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾਂ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਪੁਰਾਤਨ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼੍ਰੋਣੀ ਨੇ ਨਵੀਨ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਨ। 'ਬਨ' ਦਾ ਨਨਾ ਮੁਕਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ 'ਬਨ ਦਾ' ਅਰਥ ਲਗਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਭਾ. ਸ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ 'ਬਨ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਪਾਣੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਜਿਵੇ:-

੧. ਬਿਖੈ ਬਨੁ ਫੀਕਾ ਤਿਆਗਿ ਗੀ ਸਖੀਏ.....

[ਪੰਨਾ ੮੦੨

੨. ਬਿਖਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਨ ਦੇਖੇ ਅਵਗਾਹ ਜੀ ॥[ਕਬਿਤ ਨੰ. ੩੯੧ ਭਾ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ 'ਚਾਤੁਰ' ਪਦ ਕੇਵਲ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ 'ਚਾਤੁਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰਥ--'ਚਾਲਾਕ' ਹੀ ਹਨ।

ਡੱਡੂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟਪੋਸੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਟਿੱਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਚੰਚਲਤਾਈ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਟਿੱਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ।

ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ 'ਰਹਾਉ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ "ਦਾਦਰ ਤੂ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਨਸਿ ਰੇ" ਤੋਂ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਡੱਡੂ ਰੂਪ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੈ। ਭਾ. ਸ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ੧੭ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਨਿਰਮਲ ਨੀਰ ਸੁਹਾਵਣਾ ਸੁੱਭਰ ਸਰਵਰ ਕਵਲ ਫੁਲੰਦੇ ॥

ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਅਤਿ ਗੰਧ ਸੁਗੰਧ ਹੋਇ ਮਹਕੰਦੇ ॥

ਭਵਰਾਂ ਵਾਸਾ ਮੰਝ ਵਣ ਖੋਜਹਿ ਏਕੋ ਖੋਜ ਲਹੰਦੇ ॥

ਲੋਭ ਲੁਭਤ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਦੂਰ ਦਿਸੰਤਰ ਆਇ ਮਿਲੰਦੇ ॥

ਸੂਰਜ ਗਗਨ ਉਦੇਤ ਹੋਇ, ਸਰਵਰ ਕਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰੰਦੇ ॥

ਡੱਡੂ ਚਿੱਕਤ ਵਾਸ ਹੈ ਕਵਲ ਸਿਵਾਣ ਨ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਸੁਬਦ ਸੁਣ, ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਹਿਤ ਨ ਰਹਿੰਦੇ ॥
ਮਸਤਕ ਭਾਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦੇ ॥੨॥

ਸੋ ਵਿਸ਼ੇ ਅਧੀਨ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹਨ:-

ਹੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਚਤੁਰ (ਡੱਡੂ! ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ, ਸ਼ਹਦ (ਵਰਗੀ ਮਿਠਾਸ ਆਦਿ) ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ (ਭਾਵ ਜਾਲੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ) ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਚੜ ਦੀ (ਲੂਹ ਚੂਸਣ ਨਾਲ) ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ (ਭਾਵ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਕਵਲ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰੀਸ਼ੀ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ ਅਲੰਕਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗ ਰੂਪੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਹੈ। ਪਦਮ (ਖਿੜੇ ਕਵਲ ਫੁਲ) ਤੋਂ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਨਿਜਾਵਲ ਪਾਣੀ ਤੇ ਜੋ ਕਾਈ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਰਿਆਵਲ ਨਾਲ ਅਟੇ ਹੋਏ ਜਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਦਾਦਰ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ-ਡੱਡੂ ਪਰ ਇਥੇ ਭਾਵ ਮਨਮੁਖ ਤੋਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਲੀ ਅਲ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖ ਭੋਰੇ ਤੇ ਭੋਰੀਆਂ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਡੱਡੂ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕਵਲ ਫੁਲ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਕਵਲ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਸੁਰੀਸ਼ੀ ਭਰਿਆ ਰਸ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਮਿਠਾਸ ਹੈ? ਇਹ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕੇਵਲ ਕਾਈ ਗੰਦਗੀ, ਜਾਲਿਆਂ, ਕੀੜਿਆਂ ਮਕੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਲ ਹੀ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਅਲੀ ਅਲ ਭੰਵਰੇ ਤੇ ਭੋਰੀਆਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਵਲ ਫੁਲ ਤੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਤੇ ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ:-

੧. ਅਲੀ ਅਲ ਗੁੰਜਾਤ ਅਲੀ ਅਲ ਗੁੰਜਾਤ ਹੇ.

ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਬਾਸਨ ਮਾਤ ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਮਲ ਬੰਧਾਵਤ ਆਪ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੬੨

੨. ਅਲਿ ਕਮਲ ਭਿੰਨੁ ਨ ਭੇਤੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੩੮

੩. ਅਲਿ ਮਕਰੰਦ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਮਨੁ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਰੀਝੈ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੨੧

ਹੇ ਮਨਮੁਖ ਡੱਡੂ! ਵੇਖ ਭੰਵਰਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਦੂਰੋਂ ਚਲ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਈ, (ਨਿਜਾਵਲ) ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਇਹ ਸਿੱਧਾ ਕਵਲ ਫੁਲ ਤੇ ਆਕੇ ਬੈਠਾ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। 'ਕਾਈ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਛੁਟੀ ਨ ਮਨ ਕੀ ਕਾਈ' ਹੈ। ਇਹ ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ ਕਾਈ ਮਲੀਨਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਈ

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਖੁਸ਼ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਣਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹਾਲ ਸਕੱਤਰਾਂ ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲੈਣ ਲਈ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਕਥਾ, ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਭੀ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇਹੇ ਘਟ ਹਿਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ ਹੋਣ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਗੰਗਾ ਵਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ, ਰਾਗੀਆਂ, ਕਥਾ ਵਾਚਕਾਂ ਤੇ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੇ, ਉਹ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ਕ ਪਖ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਆਦਰ ਮਾਣ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਗੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਧਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਐਸੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ, ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਜਾਂ ਘਰ ਦੇ ਇਕ ਨੌਕਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਭਤ੍ਰਾਸ ਕਢਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਦਵੀ ਦਾ ਖੁਦ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਕੰਵਲ ਤੇ ਰਸ ਲੈਂਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਭਵਰੇ ਵਾਲਾ ਆਦਰਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਕਾਈ ਤੋਂ ਸਦਾ ਦੂਰੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵੇਖੋ, ਜਿਹੜੇ ਜਿਹਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਕਰਮ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਲੇ ਵੀ ਨਿਰਮਲ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਦੁਰਗੰਧੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੰਵਲ ਵਲ ਵੀ ਉਸੇ ਜਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਾਈ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੰਦੇ, ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੰਵਲ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ ਨੈ ਸਾਣੇ ॥

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ, ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੩੮

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਸ਼ਾ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ। ਸੁਭਾਅ ਬਦਲਣੇ ਬੜੇ ਅੱਖੇ ਹਨ। ਅਖਾਣ ਵੀ ਹਨ:-

ਵਾਦਤੀਆ ਸੁਵਾਦਤੀਆ, ਨਿਬਹਨ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ

ਜੇ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਪੈਨਸਲ ਨਾਲ ਲਕੀਰਾਂ ਪਾਈਏ ਤਾਂ ਰਬੜ ਨਾਲ ਝਟ ਮਿਟਾ ਲਈਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਚੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮੋਟਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਪੱਕੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਕਠਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮਾਰੇ, ਕੁਰਾਹੀਆ ਤੇ ਭੂਤਨਾ ਆਖਿਆ, ਉਹ ਵੀ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਕੱਟੜ ਮਨੁੱਖ ਸਨ ਪਰ ਸਜਣ ਨਗ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ:-

ਸਜਣ ਸੇਈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨਿ ॥

ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਖੰਡੇ ਦਿਸੰਨਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੨੯

ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਵਾ ਮੋੜ ਕਟਿਆ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਹੰਗਤਾਂ ਦੀ

ਕਾਈ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਜੀਵਨ-ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੂੜ ਧੋਸ਼ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿੰਦਾ ਤੇ ਚੁਗਲੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਕ ਪਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਮਨਮੁਖ ਰੂਪ ਭੱਭੂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਖ! ਚਿੱਚੜ ਗਾਂ ਜਾਂ ਮੱਝ ਦੇ ਬਣਾਂ ਨਾਲ ਚਮਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਗੰਦਾ ਲਹੂ ਹੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਭੱਭੂ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ, ਚਿੱਚੜ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਤਿਵੇਂ ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਰੋਜ਼ ਨਿਤਨੇਮ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਸੁਣਦਾ ਰਹੇ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਪਲਟਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ "ਸੁਆਨ ਪੂਛ ਜਿਉ ਭਇਓ ਨ ਸੂਧਉ, ਬਹੁਤ ਜਤਨੁ ਮੈ ਕੀਨਉ" ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਬੋਲ, ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਜੀਵਨ ਚਾਲ ਸਦਾ ਟੇਵੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ—

ਟੇਵੀ ਪਾਗ ਟੇਵੇ ਚਲੇ, ਲਾਗੇ ਬੀਰੇ ਖਾਨ ॥

ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਨ ਕਛੁਐ, ਮੇਰੇ ਕਾਮੁ ਦੀਵਾਨ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੨੪

ਭਾ. ਸ੍ਰ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ:—

ਕੰਚਨ ਕਲਸ ਜੈਸੇ ਬਾਕੇ ਭਏ ਸੂਧੇ ਹੋਇ, ਮਾਟੀ ਕੇ ਕਲਸੁ ਫੂਟੇ ਜੁਰੈ ਨਾ ਜਤਨ ਸੈ ॥

ਬਸਨ ਮਲੀਨ ਪੈਏ ਨਿਰਮਲ ਹੋਤ ਜੈਸੇ, ਉਜਰੀ ਨ ਹੋਤ ਕਾਰੀ ਕਾਬਰੀ ਪਤਨ ਸੈ ॥

ਜੈਸੇ ਲਕਟੀ ਅਗਨਿ ਸੇਕਤ ਹੀ ਸੂਧੀ ਹੋਇ, ਸ੍ਰਾਨ ਪੂਛਿ ਪਟੰਤਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਮਨ ਤਨ ਸੈ ॥

ਤੈਸੇ ਗੁਰਸਿਖਨ ਸੁਭਾਉ ਜਲ ਮੈਨ ਗਤਿ, ਸਾਕਤ ਸੁਭਾਵ ਲਾਖ ਪਾਹਨ ਗਤਨ ਸੈ॥੩੯੦॥

ਅਰਥ: ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਨੇ ਦਾ ਘੜਾ ਟੇਵਾ ਹੋ ਜਾਏ ਜਾਂ ਉਹ ਸਿਧਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਘੜਾ ਟੁੱਟ ਜਾਏਗਾ, ਜਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚੁੱਤੇਗਾ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਲੇ ਕਪੜੇ, ਧੋਣ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਪਰ) ਕਾਲੀ ਕੰਬਲੀ (ਧੋਦਿਆਂ ਧੋਦਿਆਂ) ਪਾਟਣ ਨਾਲ ਵੀ ਚਿਟੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੇਡੀ ਲਕੜੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੇਕ ਕੇ ਸਿਧੀ ਕੀਤੀਆਂ ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਦਾ (ਪਟੰਤਰੇ) ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਮਨੀਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਭੀ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਸਮਾਨਤਾ (ਸਿਧਾਈ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ, (ਭਾਵ ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)।

ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਦੀ ਗਤੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਮੋਮ ਸਮਾਨ ਹੈ ਸਾਕਤ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਦੀ ਗਤੀ ਲਾਖ ਤੇ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੋਮ ਵਾਂਗੂੰ ਢਲਕੇ ਨਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਕਤਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਲਾਖ ਵਾਂਗੂੰ ਟੁੱਟ ਭਾਵੇਂ ਜਾਵੇ ਪਰ ਨਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜ ਭਾਵੇਂ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਨਰਮਾਈ ਨੂੰ ਪਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਕਠੋਰ ਦਾ ਕਠੋਰ ਰਹਿ ਕੇ ਘੜੇ ਭੰਨਣ ਦੀ ਕਾਰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਉਸ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੇ ਬਾਹਰ ਹੈ॥੩੯੦॥

ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਇੰਜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਤੇ ਲਕੀਰ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਪੈ ਗਈ। ਕੋਈ ਰਾਜੀਨਾਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਬੋਲ ਚਾਲ ਬੰਦ। ਪਰ ਯਾਦ ਰਖੋ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਕਬੂਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਣੇ ਉਹ ਅਜੇ ਕੱਚਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਦਵੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ।

ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਡੱਡੂ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਇਉਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ:

ਐਬ ਤਨਿ ਚਿਕੜੇ, ਇਹੁ ਮਨੁ ਮੀਡਕੇ, ਕਮਲ ਕੀ ਸਾਰ ਨਹੀ ਮੂਲਿ ਪਾਈ॥

ਭਉਰੁ ਉਸਤਾਦੁ, ਨਿਤ ਭਾਖਿਆ ਬੋਲੇ, ਕਿਉ ਬੂਝੈ ਜਾ ਨਹ ਬੁਝਾਈ ॥੨॥ [ਪੰਨਾ ੨੪

ਭਾਵ ਜਦ ਤਕ (ਇਸ) ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਚਿੱਕੜ (ਹੈ), ਇਹ ਮਨ ਡੱਡੂ ਦੀ ਨਿਆਈ (ਉਸ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਮਨ ਨੇ) ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਕਦਰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ (ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਰਹੇ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ)। ਭਉਰ ਉਸਤਾਦ (ਭਾਵ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾਤਾ ਗੁਰੂ) ਨਿਤ ਆਪਣੀ ਭਾਖਿਆ (ਬੋਲੀ, ਸ਼ਬਦਾਂ) ਰਾਹੀਂ ਬੋਲ ਕੇ (ਉਪਦੇਸ਼) ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਇਹ ਡੱਡੂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵ) ਕਿਵੇਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ (ਕਿ ਗੁਰੂ ਆਪ) ਇਸ (ਮਨ) ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਾ ਦੇਵੇ।੨।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੱਕੇ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਚਲੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਪੱਕਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਭੀੜ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਕਿਤਨੀ ਭੀੜ ਆਈ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਭੀੜ ਪਈ ਚਿਤ ਅਵਰ ਨ ਆਣੀ ॥

ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ਟੇ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡੱਡੂ ਨ ਬਣੀਏ, ਚਿੱਚੜ ਨ ਬਣੀਏ, ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਵਾਂਗ ਟੇਢੇ ਨ ਰਹੀਏ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਲਈ ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਭੋਰੇ ਵਾਲੀ ਗੁੰਜਾਰ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਟੁਬੀ ਲਾਦੇ ਰਹੀਏ। ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ ਨਿੰਦਾ ਚੁਗਲੀ ਤੇ ਹੰਗਤਾ ਵਾਲੀ ਕਾਈ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੀਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਬਾਹਾ ਲੁਭਾਏ ਜਾਈਏ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਅਸੰਖ ਹੋਹਿ, ਹਰਿ ਚਰਨੀ ਮਨੁ ਲਾਗ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ, ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗ ॥੧॥ ਸਬਦੁ ॥ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਗਰਬਿ ਗਹੇਲੀ ॥ ਸੁਣਿ ਸਹ ਕੀ ਇਕ ਬਾਤ ਸੁਹੇਲੀ ॥੧॥ ਜੋ ਮੈ ਬੇਦਨ ਸਾ ਕਿਸੁ ਆਖਾ ਮਾਈ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਨ ਰਹੈ, ਕੈਸੇ ਰਾਖਾ ਮਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਉ ਦੋਹਾਗਣਿ ਖਰੀ ਰੰਵਾਣੀ ॥ ਗਇਆ ਸੁ ਜੋਬਨੁ, ਧਨ ਪਛੁਤਾਣੀ ॥ ੨ ॥ ਤੂ ਦਾਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਰਿ ਮੇਰਾ ॥ ਖਿਜਮਤਿ ਕਰੀ, ਜਨੁ ਬੰਦਾ ਤੇਰਾ ॥ ੩ ॥

ਭਣਤਿ ਨਾਨਕੁ, ਅੰਦੇਸਾ ਏਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ, ਕੈਸੇ ਰਵਉ ਸਨੇਹੀ ॥੪॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹੋਹਿ, ਮੈ, ਆਖਾਂ, ਰਾਖਾਂ, ਹਉ, ਕਰੀ, ਰਵਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ— ਪਤਿਤ=ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ। ਪੁਨੀਤ=ਪਵਿੱਤਰ। ਅਸੰਖ=ਭਾਵ ਅਨਗਿਣਤ। ਹੋਹਿ=ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁ ਲਾਗ=ਮਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਨਸਨਿ ਤੀਰਥ=੬੮ ਤੀਰਥ। ਮਸਤਕਿ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ। ੧। ਸਬਦੁ=ਉਪਦੇਸ਼। ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ=ਹੋ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀਏ। ਗਰਬਿ=ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ। ਗਹੇਲੀ=ਗ੍ਰਸੀ ਹੋਈ, ਪਕੜੀ ਹੋਈ। ਸਹ ਕੀ=ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦੀ। ਬਾਤ=ਗਲ। ਸੁਹੇਲੀ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ੧। ਬੇਦਨ=(ਦਿਲ ਦੀ) ਪੀੜ। ਸਾ=ਉਹ (ਪੀੜ)। ਕਿਸੁ ਆਖਾ=ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਸਾਂ, ਸੁਣਾਵਾਂ। ਮਾਈ=ਹੋ ਮਾਂ। ਜੀਉ=ਜਿੰਦ। ਕੈਸੇ ਰਾਖਾ=ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਇਸ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇ ਕੇ) ਰੱਖਾਂ, ਟਿਕਾਵਾਂ? ੧। ਰਹਾਉ।

ਹਉ=ਮੈਂ। ਖਰੀ=ਬਹੁਤ। ਰਵਾਣੀ=ਦੁਖੀ। ਗਇਆ=ਲੰਘ ਗਿਆ। ਸੁ ਜੋਬਨੁ=ਉਹ ਚੁਆਨੀ। ਧਨ=(ਜੀਵ) ਇਸਤਰੀ। ੨।

ਦਾਨਾ=ਸਿਆਣਾ, ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਸਾਹਿਬੁ=ਮਾਲਕ। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਖਿਜਮਤਿ=ਖਿਦਮਤ, ਸੇਵਾ। ਕਰੀ=ਮੈਂ ਕਰਾਂ। ਜਨੁ=ਦਾਸ, ਸੇਵਕ। ਬੰਦਾ=ਗੁਲਾਮ। ੩।

ਭਣਤਿ=ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਦੇਸਾ=ਚਿੰਤਾ, ਫਿਕਰ। ਕੈਸੇ=ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ?। ਰਵਉ=ਮੈਂ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਾਂ। ਸਨੇਹੀ=ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ) ਨੂੰ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਅਨਗਿਣਤ (ਬੰਦੇ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਮਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ (ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮੱਥੇ ਉਤੇ (ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਚੰਗੇ) ਭਾਗ (ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)। ੧।

ਸਬਦੁ — ਹੋ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੀ ਹੋਈ ਮੇਰੀ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀਏ! (ਤੂੰ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਗੱਲ (ਧਿਆਨ ਨਾਲ) ਸੁਣ। ੧।

(ਅਗੋਂ ਸਹੇਲੀ ਆਖਦੀ ਹੈ) ਹੋ ਮਾਂ! ਜੇ ਮੈਨੂੰ (ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ) ਪੀੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ (ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਹੋਰ) ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਸਾਂ? ਹੋ ਮਾਂ! ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ, ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇ ਕੇ) ਰਖਾਂ? ੧। ਰਹਾਉ।

ਮੈਂ ਦੁਹਾਗਣਿ (ਛੁਟੜ ਇਸਤਰੀ) ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ (ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ) ਉਹ ਚੁਆਨੀ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਪਤੀ-ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਗੁਜਰ ਗਿਆ (ਉਹ) ਇਸਤਰੀ ਪਛੁਤਾਂਦੀ ਹੈ। ੨।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਹੈ। (ਮੇਰੀ ਚਾਹਨਾ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਗੁਲਾਮ (ਬਣ ਕੇ ਤੇਰੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। ੩।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਮੈਨੂੰ) ਇਹੋ ਹੀ ਚਿੰਤਾ (ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਮਾਂ!) ਮੈਂ (ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੇ) ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਉਸ ਦੇ) ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਿਵੇਂ ਮਾਣਾਂ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੀ)। ੪। ੫।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਜੋ 'ਸਲੋਕ' ਦਰਜ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 'ਗੁਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫' ਵਿਚ ਚਉਥੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵੀਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਰਚਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਲਈ, ਜਿਥੇ 'ਗੁਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ' ਵਿਚ ਇਹ 'ਮਹਲਾ ੫' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਰਜ ਹੈ, ਉਥੇ 'ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਲਿਖਤ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਸੋਢੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੧੯੬੨) ਦੇ ਪੰਨਾ ੪੮੨ ਉੱਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਲੋਕ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸਲੋਕ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਜਰੂਰ ਅੰਕਿਤ ਹੁੰਦਾ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਲ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੀ ਹੋਈ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਦੁੱਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ 'ਬਿਨੁ ਦਰਸਨੁ ਕੈਸੇ ਰਵਉ ਸਨੇਹੀ' ਵਾਲੇ ਵਲਵਲੇ ਦਾ ਭੇਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੀਰਨੇ, ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਵੇਦਨਾ, ਉਸ ਦਾ ਗਾਉਣਾ ਸੁਣਨਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਂਗੇ ਪਾਂਗ ਦਰਸਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਸ ਦੀ ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਠੇ ਬੋਲ ਸੁਣਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਲਈ ਅੰਦੋਸਾ ਬਣਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ:—

ਜਬ ਆਸਾ ਅੰਦੋਸਾ ਤਬ ਹੀ, ਕਿਉ ਕਰਿ ਏਕੁ ਕਹੈ ॥

ਆਸਾ ਭੀਤਰਿ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ, ਤਬੁ ਨਾਨਕ ਏਕੁ ਮਿਲੈ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੭੭

ਸੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੋਵੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, "ਦਰਸਨ ਦੇਖਨੇ ਕਾ ਚਾਉ" ਲੱਗਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਸਦਾ ਦੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਮੁਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ, ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਸਭਾਗਾ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਬਚਨੀ ਹਾਟਿ ਬਿਕਾਨਾ, ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੇ ਲਾਲੇ, ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੁਕਮੁ, ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਾ ਲਾਲੀ ਪਿਉ ਲਾਲਾ ਮੇਰਾ, ਹਉ ਲਾਲੇ ਕਾ ਜਾਇਆ ॥ ਲਾਲੀ ਨਾਚੈ ਲਾਲਾ ਗਾਵੈ, ਭਗਤਿ ਕਰਉ ਤੇਰੀ ਰਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਪੀਅਹਿ ਤ ਪਾਣੀ ਆਣੀ ਮੀਰਾ, ਖਾਹਿ ਤ ਪੀਸਣ ਜਾਉ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪੈਰ ਮਲੋਵਾ, ਜਪਤ ਰਹਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ੩ ॥ ਲੂਣ

ਹਰਾਮੀ ਨਾਨਕ ਲਾਲਾ, ਬਖਸਿਹਿ* ਤੁਧੁ ਵਡਿਆਈ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਦਇਆ
ਪਤਿ ਦਾਤਾ, ਤੁਧੁ ਵਿਣੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਉਂ, ਮਾਂ, ਹਉਂ, ਕਰਉਂ, ਪੀਵਹਿ, ਖਾਹਿ, ਜਾਉਂ, ਫੇਰੀ, ਮਲੋਵਾਂ, ਰਹਾਂ, ਬਖਸਿਹਿ।

*ਨੋਟ- ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ 'ਬਖਸਹਿ' ਸਰੂਪ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੁਲ ਖਰੀਦੀ=ਮੁਲ ਖਰੀਦਿਆ ਹੋਇਆ। ਲਾਲਾ=ਗੁਲਾਮ, ਨੌਕਰ। ਗੋਲਾ=ਸੇਵਾਦਾਰ। ਸਭਾਗਾ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ। ਗੁਰ ਕੀ ਬਚਨੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ (ਅਮੋਲਕ) ਸਿਖਿਆ (ਸੁਣ ਕੇ)। ਹਾਟਿ=(ਹਰੀ ਦੀ) ਹੱਟੀ ਤੇ। ਬਿਕਾਨਾ=ਵਿੱਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ (ਕੰਮ ਲਈ)। ਤਿਤੁ=ਉਸ (ਕੰਮ ਵਿਚ)। ਲਾਗਾ=ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ੧।

ਤੇਰੇ ਲਾਲੇ=ਤੇਰੇ ਗੁਲਾਮ ਦੀ। ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ=ਕੀ ਚਤੁਰਤਾ ਹੈ? ੧। ਰਹਾਉ। ਮਾਂ=ਮਾਂ। ਲਾਲੀ=ਦਾਸੀ। ਪਿਉ=ਪਿਤਾ (ਸੰਤੋਖ)। ਜਾਇਆ=ਜੰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਨਾਚੈ=ਨਚਦੀ ਹੈ। ਕਰਉਂ=ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਇਆ=ਹੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਭੂ! ੨।

ਪੀਅਹਿ=ਜੇ ਤੂੰ ਪੀਵੇ। ਆਣੀ=ਮੈਂ ਲਿਆਵਾਂ। ਮੀਰਾ=ਹੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ!। ਖਾਹਿ=(ਜੇ ਤੂੰ) ਖਾਵੇ। ਪੀਸਣ ਜਾਉਂ=ਮੈਂ (ਚੱਕੀ) ਪੀਹਣ ਜਾਵਾਂ। ਫੇਰੀ=ਮੈਂ ਫੇਰਾਂ। ਮਲੋਵਾਂ=ਮੱਲਾਂ, ਘੁੱਟਾਂ। ਜਪਤ ਰਹਾ=ਜਪਦਾ ਰਹਾਂ। ੩।

ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ=ਮਾਲਕ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਖਸਿਹਿ=ਜੇ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇ। ਤੁਧੁ ਵਡਿਆਈ=ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ (ਸੋਭਾ) ਹੈ। ਆਦਿ=ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਜੁਗਾਦਿ=ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਦਇਆ ਪਤਿ=ਦਇਆ ਦਾ ਮਾਲਕ। ੪। ੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ!) ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਖਰੀਦਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਲਾਮ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਾਂ, (ਇਸ ਕਰਕੇ) ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਵੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ (ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ (ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ) ਹੱਟੀ ਤੇ ਵਿੱਕ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ (ਤੁਸਾਂ) ਲਾਇਆ ਹੈ (ਮੈਂ) ਉਸੇ (ਕੰਮ ਵਿਚ) ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ੧।

(ਹੇ ਮਾਲਕ!) ਤੇਰੇ ਗੁਲਾਮ ਦੀ ਕੀ ਚਾਲਾਕੀ (ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਗੁਲਾਮ ਨੇ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਆਪ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੇਰੇ ਪਾਸੇ (ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਕਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੀ) ਮਾਂ (ਭਾਵ ਮਤਿ ਤੇਰੀ) ਦਾਸੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਮੇਰਾ ਪਿਉ (ਭਾਵ ਸੰਤੋਖ ਤੇਰਾ) ਗੁਲਾਮ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਮੈਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਹੀ ਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ (ਭਾਵ ਸਾਡੀ ਰਗ ਰਗ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਭਾਵ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। (ਮੇਰੀ ਮਾਂ) ਦਾਸੀ ਨਚਦੀ ਹੈ (ਮੇਰਾ ਪਿਉ) ਗੁਲਾਮ (ਤੇਰੇ ਗੁਣ) ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਮਾਲਕ! (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵੀ) ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ੨।

ਹੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! (ਜੇ ਤੂੰ) ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਤਾਂ (ਮੈਂ) ਲੈ ਆਵਾਂ, (ਜੇ ਤੂੰ ਰੋਟੀ) ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ (ਚੱਕੀ) ਪੀਸਣ ਲਈ ਜਾਵਾਂ (ਮੈਂ) ਪੱਖਾਂ ਫੇਰਾਂ, (ਤੇਰੇ) ਪੈਰ ਮਲਾਂ (ਭਾਵ ਘੁੱਟਾਂ ਅਤੇ) ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹਾਂ। ੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ) ਨਾਨਕ ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ, (ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ) ਬਖਸ਼ ਲਵੇ (ਤਾਂ ਇਹ) ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ (ਜੋ ਜੋ ਕਾਰ ਹੈ)। (ਤੂੰ) ਮੁੱਢ ਤੋਂ, ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ, ਦਇਆ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ (ਬਖਸ਼ਦਾ

ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ) ਤੇਰੇ (ਹੁਕਮ ਤੋਂ) ਬਿਨਾ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ-ਵਸੀਲੇ) ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ॥੪॥੬॥

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਕਲਪਿਤ ਸਾਖੀਆਂ ਘੜਨ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਸਬਦ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ:—

“ਏਕ ਨਗਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ ਤਬ ਏਕ ਭਗਤ ਹੈਸੀ ਤਿਨਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਇ ਉਤਰੇ ਤਿਨਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਕੁਛ ਅੰਨ ਹੈ ਨਾ। ਤਿਨਕੇ ਏਕ ਲੜਕਾ ਹੈਸੀ ਤਿਨਾ ਨੇ ਬਿਚਾਰ ਕੀਆ ਜੇ ਇਸ ਲੜਕੇ ਕਉ ਵੇਚ ਆਵੈ ਅਰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਆਦੀ ਸੇਵਨ ਕਰੀਏ। ਸੋ ਤੇ ਕਿਸੀ ਧਨੀ ਕੇ ਪਾਸ ਗਏ ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿਸ ਬਾਲਕ ਕਉ ਕਹਾ। ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕਿਆ ਹੈ। ਤਿਸਨੇ ਕਹਾ ਜੀ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਸਭਾਗਾ ਹੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਾ ਤੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬੇਚਨ ਲਾਗੇ ਹੈ ਤੂੰ ਵਿਕਣਾ ਹੈ। ਤਬ ਤਿਸਨੇ ਕਹਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਹਤੇ ਹੈ ਜੇ ਸਰੀਰ ਪਰਉਪਕਾਰ ਮੈ ਲਾਗੇ ਸੋਈ ਸਫਲ ਹੈ। ਏਹੁ ਗੁਰਾਂ ਦੋ ਆਗਯਾ ਹੈ। ਜਬ ਐਸੇ ਤਿਸ ਬਾਲਕ ਨੇ ਕਹਾ ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਾ ਤਿਸਕੀ ਟਹਿਲ ਕਰਨੀ ਪੜੇਗੀ। ਤਬ ਤਿਸਨੇ ਕਹਾ ਮੈ ਇਹ ਸੁਆਮੀ ਕੇ ਕਹਾਂਗਾ ਜੇ ਪਾਣੀ ਪੀਵ ਤਬ ਮੈ ਲਿਆਵਾਂ ਜੇ ਕਹੇ ਤਾ ਚੌਕੀ ਪੀਸਾਂ। ਜਬ ਐਸੀ ਤਿਨਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇਖੀ ਤਬ ਗੁਰੂ ਤਿਨਕੇ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕਰ ਤਿਨ ਕਉ ਭਗਤ ਮੁਕਤ ਦੇਨੇ ਦੀਏ। ਨਾਮ ਕਾ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਰ ਸਿਖੀ ਦਾਨ ਦੀਆ।”

ਇਸ ਸਬਦ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤਿਆ ਹੀ ਸਬਦਾਵਲੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਲਾਲੇ (ਸੇਵਕ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਅਗੇ ਪ੍ਰਗਟਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਰਹੱਸ ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਰੋਤਾ ਓਦੋਂ ਹੀ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹ ਜੀ ਇਸ ਸਬਦ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜੋ ਵਜਦ “ਤੇਰੇ ਲਾਲੇ ਕਿਆ ਚੜ੍ਹਾਈ॥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ॥” ਦੀ ਸਥਾਈ ਰਾਹੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਆਵੇਗਾ, ‘ਗੁੰਗੇ ਕੀ ਮਿਠਿਆਈ’ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਰਸ ਨੂੰ ਚਖਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਜਾਣੇਗਾ। ਮੁੱਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਬਣਨਾ ਕੋਈ ਸੋਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਲਾਲਾ-ਗੋਲਾ ਬਣਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲੀ-ਚਾਉ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂ ਪਰ ਸਮਰਥਾ ਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੇਵਾ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਭਾਵਨਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ:—

ਪ੍ਰਭ ਤੂ ਠਾਕੁਰੁ ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕੁ, ਮੇਹਿ ਕਲਤ੍ਰੁ ਸਹਿਤ ਸਭਿ ਗੋਲਾ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੧੧

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੦੧੧ ਉਤੇ ‘ਲਾਲੇ’ ਦੀ ਜੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਰੇ ਸਬਦ ਨੂੰ ਸਨਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਿਆ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ:—

ਲਾਲਾ ਸੋ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ, ਮਰਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥

ਹੋਰ - ਲਾਲੇ ਵਿਚਿ ਗੁਣੁ ਕਿਛੁ ਨਹੀ, ਲਾਲਾ ਅਵਗਣਿਆਰੁ ॥

ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਕੇ ਨਹੀ, ਤੂ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥

ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਲਾਲਾ ਮੰਨੇ, ਏਹੁ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥

ਨੋਟ- ਪਾਠ ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸ਼੍ਰੋ.ਗੁ.ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਜਨਵਰੀ ੧੯੭੭) ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੇਟਿਆ ਜਾਈ' (ਬੀੜ ਨੰਬਰ ੨੬-੫੫) ਅਤੇ 'ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਣਾ ਜਾਈ' ਬੀੜ ਸੂਚੀ ਨੰਬਰ ੩੯-੧੮੨ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ 'ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ' ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠ ਇਕ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਜਿਹੜਾ ਪਾਠ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਛਪਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸ਼ੁੱਧ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। 'ਕਹਣਾ' ਤੇ 'ਕਰਣਾ' ਦੋਵੇਂ, ਪਦ ਆਪਣੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਰਥ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ 'ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ' ਜਾਂ 'ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੇਟਿਆ ਜਾਈ' ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪੰਕਤੀ 'ਚੋਂ' ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਲਾਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ 'ਕਰਉ, ਆਣੀ, ਜਾਉ, ਫੇਰੀ, ਮਲੋਵਾ, ਜਪਤ ਰਹਾ, ਸਾਰੇ ਸਬਦ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਹੀ 'ਕਰਣਾ' ਪਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ 'ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ' ਪ੍ਰਚਲਤ ਪਾਠ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ, ਕੋ ਕਹੈ ਬੇਤਾਲਾ ॥ ਕੋਈ ਆਖੈ ਆਦਮੀ, ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥੧॥ ਭਇਆ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹ ਕਾ, ਨਾਨਕੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥ ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ, ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਭੈ ਦੇਵਾਨਾ ਹੋਇ ॥ ਏਕੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰਾ, ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥੨॥ ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਏਕਾ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਖਸਮ ਕਾ, ਦੂਜੀ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਕਾਇ ॥੩॥ ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਸਾਹਿਬ ਧਰੇ ਪਿਆਰ ॥ ਮੰਦਾ ਜਾਣੈ ਆਪ ਕਉ, ਅਵਰੁ ਭਲਾ ਸੰਸਾਰੁ ॥੪॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਉ। ਫੁਟਕਲ: ਸਾਹ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭੂਤਨਾ=ਭੂਤ। ਬੇਤਾਲਾ=ਤਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭੂਤ ਨੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵੇਚਾਰਾ=ਮਸਕੀਨ। ਭਇਆ=ਹੋਇਆ। ਦਿਵਾਨਾ=ਮਤਵਾਲਾ। ਸਾਹ ਕਾ=ਸਾਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਬਉਰਾਨਾ=ਕਮਲਾ। ਹਉ=ਮੈਂ। ੧। ਰਹਾਉ। ਤਉ=ਤਦੋਂ। ਭੈ=(ਦੁਨਿਆਵੀ) ਡਰ ਵਲੋਂ। ਦੇਵਾਨਾ=ਮਸਤਾਨਾ। ਏਕੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰਾ=ਇਕ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ਏਕਾ ਕਾਰ=ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਕਾਰ ਸੇਵਾ। ਅਵਰ=ਹੋਰ। ਕਾਇ=ਕਿਸ (ਕੰਮ ਹੈ?)। ੩। ਸਾਹਿਬ ਪਿਆਰ=ਮਾਲਕ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਧਰੇ=ਰੱਖੇ। ੪।

ਅਰਥ: ਕੋਈ (ਮੈਨੂੰ) ਭੂਤ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਜਿੰਨ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਇਹ) ਵਿਚਾਰਾ (ਗਰੀਬ) ਨਾਨਕ ਹੈ। ੧।

ਮੈਂ ਨਾਨਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਾਹ ਦੇ (ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ) ਮਤਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ=ਪਛਾਣਦਾ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਤਦੋਂ ਮਸਤਾਨਾ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ (ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਡਰ ਵਿਚ (ਰਹਿ ਕੇ) ਮਤਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ। ੨।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਤਦੋਂ ਦੀਵਾਨਾ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਕ (ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੀ) ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। (ਜੇ ਮਨੁੱਖ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਲਈ) ਦੂਜੀ ਹੋਰ ਸਿਆਣਪ ਕਿਸ ਕੰਮ? (ਭਾਵ ਵਿਅਰਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ੩।

(ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਤਦੋਂ ਮਤਵਾਲਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ (ਉਹ ਆਪਣੇ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਪਿਆਰ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਟਿਕਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹੋਰ ਸੰਸਾਰ (ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ) ਚੰਗਾ (ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ੪। ੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਭੂਤਨਾ, ਬੇਤਾਲਾ, ਤੇ ਦੇਵਾਨਾ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਾਲੀ ਵੇਈ ਨਦੀ ਵਿਚ ਟੁੱਬੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਅੰਸ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਠੀਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਭੂਤਨਾ, ਬੇਤਾਲਾ ਤੇ ਦੀਵਾਨਾ ਆਖਣਾ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:—

੧. ਲੋਗੁ ਕਹੈ ਕਬੀਰੁ ਬਉਰਾਨਾ॥ ਕਬੀਰ ਕਾ ਮਰਮੁ ਰਾਮ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੫੮

੨. ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਮੈ ਬਉਰਾ ਸਭ ਖਲਕ ਸੈਆਨੀ ਮੈ ਬਉਰਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੫੫

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ:—

ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ ਕੋਈ ਕਹੈ ਬੇਤਾਲਾ ॥

ਕੋਈ ਆਖੈ ਆਦਮੀ, ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥੧॥

ਪਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਇਉਂ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

ਭਇਆ ਦੀਵਾਨਾ ਸਾਹ ਕਾ, ਨਾਨਕੁ ਬਉਰਾਨਾ॥ ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਾ॥

ਬਾਕੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ 'ਦੀਵਾਨਾ' ਪਦ ਦੀ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੀਵਾਨਾ, ਮਸਤਾਨਾ ਜਾਂ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੈ, ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਡਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਬੀ ਭੈ-ਭਾਵਨੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲਾ ਫਕੀਰੀ ਲਿਬਾਸ ਇਕ ਢੋਗ ਤੋਂ ਸਿਵਾਇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਬੀ ਆਸ਼ਕ (ਦੀਵਾਨੇ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਮਾਣਾ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹੇ:—

ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ॥ ਪ੍ਰਣਿਵਤ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ॥

[ਪੰਨਾ ੭੨੮

ਅਬਵਾ ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ, ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ, ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੬੪

ਇਹਨਾਂ ਵੀਚਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੀ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਰਬੀ-ਦੀਵਾਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੋ ਬੰਦੇ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਕੱਟੜ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੋਲ ਸੁਖਾਏ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਾਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਖਾਨ ਜੀ ਅਜਬ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਆਖਿਦਾ ਹੈ? ਨ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ, ਨਾ ਕੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ' ਤਬਿ ਖਾਨਿ ਕਹਿਆ ਆਦਮੀ ਤਾਈ, ਜੋ ਬੁਲਾਇ ਆਇ। ਤਬ ਆਦਮੀ ਆਇਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, 'ਨਾਨਕ! ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਖਾਨ ਬੁਲਾਇਦਾ ਹੈ।' ਤਬਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਖਾਨ ਦੀ ਕਿਆ ਪਰਵਾਹਿ ਪੜੀ ਹੈ। ਤਬਿ ਲੋਕਾਂ ਕਹਿਆ, 'ਇਹ ਕਮਲਾ ਦਿਵਾਨਾ ਹੋਆ ਹੈ। (ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੧੩੬ ਉਤੇ ਜਿਥੇ 'ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ॥ ਅਲਹ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡੁ ਪਰਾਨ॥' ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਉਥੇ ਪੰਨਾ ੧੧੫੯ ਉਤੇ 'ਪੰਡਿਤ ਮੁਲਾਂ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਦੀਆ ॥ ਛਾਡਿ ਚਲੇ ਹਮ ਕਛੂ ਨ ਲੀਆ॥' ਅਥਵਾ 'ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕ' (ਪੰਨਾ ੧੧੫੮) ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ 'ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਧਰਮੁ' ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਅਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸ਼ਬਦ 'ਸਗ ਨਾਨਕ ਦੀਬਾਨ ਮਸਤਾਨਾ ਨਿਤ ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ॥' (ਪੰਨਾ ੧੨੯੧) ਭਾਵ ਨਾਨਕ ਤੇਰੇ ਦਰ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮਸਤਾਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਸਤੀ ਨਿਤ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਕਿਤਨੇ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਚ ਜਾਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਸਤੀ 'ਵੇ ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਵਾਲਾ ਮਾਰਗ' ਹੈ ਜੋ ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਇਹੁ ਧਨੁ, ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਮਨਮੁਖ ਫਿਰਹਿ, ਸਿ ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ ॥੧॥ ਸੋ ਧਨੁ ਵਖਰੁ, ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਹਮਾਰੈ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ, ਤਿਸੈ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥੨॥ ਰਹਾਉ॥ ਨ ਇਹੁ ਧਨੁ ਜਲੈ, ਨ ਤਸਕਰੁ ਲੈ ਜਾਇ ॥ ਨ ਇਹੁ ਧਨੁ ਡੂਬੈ, ਨ ਇਸੁ ਧਨ ਕਉ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥੩॥ ਇਸੁ ਧਨ ਕੀ ਦੇਖਹੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਹਜੇ ਮਾਤੇ, ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਈ ॥੪॥ ਇਕ ਬਾਤ ਅਨੂਪ ਸੁਨਹੁ ਨਰ ਭਾਈ ॥ ਇਸੁ ਧਨ ਬਿਨੁ, ਕਹਹੁ ਕਿਨੈ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥੫॥ ਭਣਤਿ ਨਾਨਕੁ, ਅਕਥ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ, ਤ ਇਹੁ ਧਨੁ ਪਾਏ ॥੬॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਣਹਿ, ਦੇਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਇਹੁ ਧਨੁ=ਇਹ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਨਾਮ) ਧਨ, ਪਦਾਰਥ। ਸਰਬ=ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ। ਭਰਪੂਰਿ=ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਵਿਆਪਕ। ਮਨਮੁਖ=ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮਨੁੱਖ। ਫਿਰਹਿ=ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਸਿ=ਓਹ (ਮਨਮੁਖ)। ਜਾਣਹਿ=ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਵਖਰੁ=ਸੋਦਾ। ਰਿਦੈ ਹਮਾਰੈ=ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਦੇਹਿ=ਦੇਦਾ ਹੈ। ਤਿਸੈ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ। ਨਿਸਤਾਰੈ=ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਲੈ=ਸੜਦਾ ਹੈ। ਤਸਕਰੁ=ਚੋਗ। ਸਜਾਇ=ਸਜਾ

ਮਾਰ। ਸਹਜੇ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਮਾਤੇ=ਮਸਤ ਹੋਇਆ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰੇਕ ਦਿਨ। ਜਾਈ=(ਗੁਜਰ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਪ=ਸੁੰਦਰ। ਨਰ ਭਾਈ=ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੇ। ਕਹਹੁ=ਦਸੋ। ਕਿਨੈ=ਕਿਸ ਨੇ। ਪਰਮ ਗਤਿ=ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ। ਭਣਤ=ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਥ ਕੀ ਕਥਾ=ਨਾ ਕਥੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ (ਹਰੀ) ਦੀ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀ।

ਅਰਥ: ਇਹ (ਅਦੁੱਤੀ ਨਾਮ) ਧਨ ਸਾਰਿਆਂ (ਹਿਰਦਿਆਂ) ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਪਰ) ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪ-ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਧਨ ਨੂੰ) ਦੂਰ (ਪਿਆ) ਸਮਝਦੇ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ) ਉਹ ਨਾਮ ਧਨ ਰੂਪੀ ਸੌਦਾ ਸਾਡੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ)। (ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ (ਇਹ ਨਾਮ ਧਨ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਨਾ ਇਹ ਧਨ (ਅੱਗ ਵਿਚ) ਸੜਦਾ ਹੈ, ਨਾ (ਇਸ ਧਨ ਨੂੰ) ਚੋਰ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਇਹ ਧਨ (ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਡੁਬਦਾ (ਜਾਂ ਰੁੜ੍ਹਦਾ) ਹੈ, ਨਾ ਇਸ ਧਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੰਡ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ (ਵਲ) ਵੇਖੋ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਹ ਧਨ ਹੈ, ਉਹ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਹਰੇਕ ਦਿਨ (ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ) ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ੩।

ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੇ! (ਇਸ ਧਨ ਬਾਰੇ ਇਹ) ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਸੁਣੋ (ਅਤੇ) ਦਸੋ ਕਿ ਇਸ (ਨਾਮ) ਧਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸ ਨੇ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਪਾਈ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਪਰਮਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ)। ੪।

ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੇ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ) ਕਥਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕਣ ਵਾਲੇ (ਨਿਰੰਕਾਰ) ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, (ਜਦੋਂ ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਉਹ) ਇਹ (ਨਾਮ) ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੫। ੮।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਧਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਧਨ ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਮਾਣਕ ਵਾਂਗ ਅਮੋਲਕ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਮ ਧਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਇਤਨਾ ਫਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਇਆਂ, ਖਰਚਿਆਂ, ਭਾਵ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਦੂਣਾ ਚੌਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

ਦਿਨੁ ਦਿਨੁ ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ, ਨਾਨਕ ਹੋਤ ਨ ਘਾਟਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੦੦

ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਵਿਲਖਣਤਾ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਚੋਰ ਉਚੱਕਾ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਪਾਣੀ ਰੋੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਅੱਗ ਸਾੜ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹਵਾ ਉਡਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ-ਧਨ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਹਨ:—

ਅਗਨਿ ਨ ਦਹੈ, ਪਵਨੁ ਨਹੀ ਮਗਨੈ, ਤਸਕਰੁ ਨੇਰਿ ਨ ਆਵੈ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਧਨੁ ਕਰਿ ਸੰਚਉਨੀ, ਸੇ ਧਨੁ ਕਤਹੀ ਨ ਜਾਵੈ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੩੬

ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ 'ਸਤਿਸੰਗਤ' ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸਤਿਸੰਗਤ' ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਿਥੇ ਨਿਰੋਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ:-

ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਉਤਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇਰੀ, ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੧
ਸੇ, ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-
ਭਣਿਤਿ ਨਾਨਕੁ, ਅਕਥ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਏ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ, ਤ ਇਹੁ ਧਨੁ ਪਾਏ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸੂਰ ਸਰੁ ਸੋਸਿ ਲੈ, ਸੋਮ ਸਰੁ ਪੋਖਿ ਲੈ, ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ
ਮਰਤੁ, ਸੁ ਸਨਬੰਧੁ ਕੀਜੈ ॥ ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ, ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ, ਉਡੈ ਨਹ
ਹੰਸੁ, ਨਹ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ ॥ ੧ ॥ ਮੂੜੇ, ਕਾਇਚੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾ ॥ ਨਹ ਚੀਨਿਆ
ਪਰਮਾਨੰਦੁ ਬੈਰਾਗੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਜਰ ਗਹੁ ਜਾਰਿ ਲੈ, ਅਮਰ ਗਹੁ ਮਾਰਿ
ਲੈ, ਭ੍ਰਾਤਿ ਤਜਿ ਛੋਡਿ, ਤਉ ਅਪਿਉ ਪੀਜੈ ॥ ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ, ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ
ਰਾਖੀਐ, ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ, ਨਹ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ ॥ ੨ ॥ ਭਣਿਤਿ ਨਾਨਕੁ ਜਨੇ, ਰਵੈ ਜੇ
ਹਰਿ ਮਨੇ, ਮਨ ਪਵਨ ਸਿਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥ ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ, ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ
ਰਾਖੀਐ, ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ, ਨਹ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ ॥ ੩ ॥ ੯ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹ, ਚੀਨਿਆ, ਸਿਉ, ਭ੍ਰਾਤ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਅਜਰ' ਤੇ 'ਅਮਰ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਅ-ਜਰ' ਤੇ 'ਅ-ਮਰ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੂਰ ਸਰੁ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਤਾਲਾਬ, ਤਪਸ ਦਾ ਸਰੋਵਰ, ਭਾਵ ਤਮੇ ਗੁਣ ਸੁਭਾਉ। ਸੋਸਿ
ਲੈ=ਸਾੜ ਦੇ, ਸੁਕਾ ਲੈ, ਮੁਕਾ ਦੇ। ਸੂਰ=ਭਾਵ ਸਜੀ ਸੂਰ, ਪਿੰਗਲਾ ਨਾੜੀ। ਸੋਮ ਸਰੁ=ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਤਾਲਾਬ,
ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ। ਪੋਖਿ ਪਾਲ ਕੇ ਲੈ, ਤਕੜਾ ਕਰ ਲੈ। ਸੋਮ=ਖਬੀ ਸੂਰ, ਇਤਾ ਨਾੜੀ। ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਸੁ
ਸਨਬੰਧ=ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇਕ ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ ਜੋੜਨਾ। ਮਰਤੁ=ਹਵਾ, ਪ੍ਰਾਣ, ਸੁਆਸ। ਸਨਬੰਧੁ ਕੀਜੈ=ਮੇਲ ਕਰਨਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੀਨ=ਮੱਛੀ। ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ=ਮੱਛੀ ਦੀ ਚੱਲਤਾ। ਸਿਉ=ਨਾਲ। ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ=ਮਨ
ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਡੈ ਨ=ਉਡਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਭਟਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੰਸੁ=ਜੀਵਾਤਮਾ, ਮਨ।
ਕੰਧੁ=ਸਰੀਰ। ਛੀਜੈ=ਛਿੱਜਦਾ, ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੀਨਿਆ=ਸਮਝਿਆ। ਮੂੜੇ=ਹੇ ਮੂਰਖ। ਕਾਇਚੇ=ਕਿਉਂ?
ਭਰਮਿ ਭੁਲਾ=ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਨੰਦ=ਪਰਮਾਤਮਾ। ਬੈਰਾਗੀ=ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਉਦਾਸ।
ਅਜਰੁ=ਨਾ ਜਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਕਾਮ। ਗਹੁ=ਫੜ ਲੈ, ਰੋਕ ਲੈ। ਜਾਰਿ ਲੈ=ਸਾੜ ਦੇ। ਅਮਰੁ=ਨਾ ਮਰਨ
ਵਾਲਾ। ਮਾਰਿ ਲੈ=(ਭਾਵ ਮਨ ਉਤੇ) ਕਾਬੂ ਪਾ ਲੈ। ਪੀਜੈ=ਪੀਵੇ। ਭਣਿਤਿ=ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਨੇ=(ਨਾਨਕ) ਜਨ।
ਰਵੈ=ਸਿਮਰੇ। ਮਨੇ=ਮਨ। ਪਵਨ ਸਿਉ=ਹਵਾ ਨਾਲ ਭਾਵ ਸੁਆਸ ਨਾਲ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਜੋਗੀ!) ਸੂਰਜ ਦਾ ਤਾਲਾਬ (ਭਾਵ ਪਿੰਗਲਾ ਸੂਰ, ਤਮੇ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ) ਸਾੜ ਕੇ

(ਮੁਕਾ ਦੇ ਅਤੇ) ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਤਾਲਾਬ (ਇਤਾ ਸੁਰ, ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਸੀਤਲਾਈ) ਪਾਲ ਕੇ (ਤਕਤਾ ਕਰ) ਲੈ, (ਇਤਾ ਸੁਰ ਚੰਦਰਮਾ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਉਤਾਰਨੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪੋਣ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਾਣ (ਭਾਵ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇਕ) ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ ਰਖ (ਇਹ ਹੈ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਮਨਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ) ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੰਬੰਧ (ਮੇਲ) ਕਰੇ। ਇਸ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਮੱਛੀ ਵਰਗੀ ਚਾਲ ਵਾਲੇ (ਚੰਚਲ) ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਂਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ) ਨਾ ਹੋਸ (ਜੀਵਾਤਮਾ ਕਿਤੇ) ਉਡਦਾ (ਭਾਵ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਮੂਰਖ! ਕਿਸ ਲਈ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਪਿਆ ਹੈ? ਤੂੰ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਨਾ ਜਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਕਾਮ ਨੂੰ) ਪਕੜ ਲੈ ਸਾੜ ਦੇ (ਭਾਵ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲੈ ਅਤੇ) ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲੇ (ਅਹੰਕਾਰੀ) ਮਨ ਨੂੰ ਫੜ (ਭਾਵ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈ) ਮਾਰ ਲੈ, ਭਰਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਲੈ। ਮੱਛੀ ਵਰਗੀ ਚੰਚਲਤਾ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਨਾ ਜੀਵਾਤਮਾ ਉਡਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸਰੀਰ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੨।

ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ (ਪ੍ਰੇਮੀ) ਜਨੋ! ਜੇ (ਮਨੁੱਖ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ (ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਕੇ) ਸਿਮਰੇ, ਪਵਨ (ਸੁਆਸਾਂ) ਨਾਲ (ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਵੇ (ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਮੱਛੀ ਵਰਗੀ ਚੰਚਲਤਾ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਰੋਕਣ ਕਰਕੇ, ਜੀਵਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਉਡਦਾ (ਭਾਵ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਦੌੜਦਾ ਭਟਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ), ਨਾ ਸਰੀਰ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੩।੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸੁਬਦ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਸੁਬਦਾਵਲੀ ਪੇਖਿ ਲੈ, ਜਾਰਿ ਲੈ, ਮਾਰਿ ਲੈ, ਤਜਿ ਛੇਡਿ ਆਦਿ ਤੋ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਤਮ ਅਭਿਆਸੀ, ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਪਾਥੀ ਮਿਲੇ, ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਹਨਾ ਪੁਛੇ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਹੀ ਛਿੱਜਦੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:—

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਕਾਇਆ ਕਉ ਗਾਲੈ॥ ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਸੇਹਾਗਾ ਢਾਲੈ॥ [ਪੰਨਾ ੯੩੨

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਕਠਿਨ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕਾਮ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਵੀ ਅਤੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਪਵਨ ਸਮਾਨ ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖਣਾ ਕੋਈ ਸੌਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ:—

ਕਬਹੂ ਜੀਅਤਾ ਉਭਿ ਚੜਤੁ ਹੈ, ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ ॥

ਲੋਭੀ ਜੀਅਤਾ ਬਿਰੁ ਨ ਰਹਤੁ ਹੈ, ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੯੭੬

ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਾਮ ਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਵ ਰੂਪ ਸੀਤਲਤਾ ਵਿਚ ਪਲਟਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਤਿਵੇਂ ਜਗਿਆਸੂ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ ਹੈ, ਸਿਮਰਨ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਓਹ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤਾਂ ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਹਰੇਕ ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ:—

ਇਹੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਵੈ ਜਨੁ ਕੋਇ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵੈ ਅਮਰੁ ਸੇ ਹੋਇ॥

ਉਸ ਪੁਰਖ ਕਾ ਨਾਹੀ ਕਦੇ ਬਿਨਾਸ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਗੁਨਤਾਸ॥ [ਪੰਨਾ ੨੮੭]

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਮਾਇਆ ਮੁਈ ਨ ਮਨੁ ਮੁਆ, ਸਰੁ ਲਹਰੀ ਮੈ ਮਤੁ ॥ ਬੋਹਿਬੁ ਜਲ ਸਿਰਿ ਤਰਿ ਟਿਕੈ, ਸਾਚਾ ਵਖਰੁ ਜਿਤੁ ॥ ਮਾਣਕੁ ਮਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਮਾਰਸੀ, ਸਚਿ ਨ ਲਾਗੈ ਕਤੁ ॥ ਰਾਜਾ ਤਖਤਿ ਟਿਕੈ ਗੁਣੀ, ਭੈ ਪੰਚਾਇਣ ਰਤੁ ॥੧॥ ਬਾਬਾ, ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਦੂਰਿ ਨ ਦੇਖੁ ॥ ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਜਗ ਜੀਵਨਾ, ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਸਾਚਾ ਲੇਖੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਸੰਕਰੁ, ਇੰਦੁ ਤਪੈ ਭੇਖਾਰੀ ॥ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸੋਹੈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ, ਆਕੀ ਮਰਹਿ ਅਫਾਰੀ ॥ ਜੰਗਮ ਜੋਧ ਜਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਕਬਹੁ ਨ ਪਾਵਸਿ, ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ॥੨॥ ਨਿਧਨਿਆ ਧਨੁ, ਨਿਗੁਰਿਆ ਗੁਰੁ, ਨਿੰਮਾਣਿਆ ਤੂ ਮਾਣੁ ॥ ਅੰਧੁਲੈ ਮਾਣਕੁ ਗੁਰੁ ਪਕੜਿਆ, ਨਿਤਾਣਿਆ ਤੂ ਤਾਣੁ ॥ ਹੋਮ ਜਪਾ ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ, ਗੁਰਮਤੀ ਸਾਚੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਾਹੀ ਦਰਿ ਢੋਈ, ਬੂਠਾ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ॥੩॥ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੀਐ, ਸਾਚੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨਿ ਮਨੁ ਮਾਜੀਐ, ਬਹੁੜਿ ਨ ਮੈਲਾ ਹੋਇ ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਤਬ ਲਗੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਿਰੁ ਦੇ ਛੁਟੀਐ, ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥੪॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਲਹਰੀ, ਮਹਿ, ਮਰਹਿ, ਨਿਧਨਿਆਂ, ਨਿਗੁਰਿਆਂ, ਨਿੰਮਾਣਿਆਂ, ਨਾਹੀ, ਮਾਜੀਐ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਰੁ=ਸਰੋਵਰ। ਮੈ=ਸਰਾਬ। ਮਤੁ=ਮਸਤ। ਲਹਰੀ=ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ। ਬੋਹਿਬੁ=(ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਜਹਾਜ਼। ਜਲ ਸਿਰਿ=ਜਲ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ। ਤਰਿ=ਤਰ ਕੇ। ਟਿਕੈ=ਟਿਕਦਾ ਹੈ। ਵਖਰੁ=ਸੌਦਾ। ਮਾਣਕੁ=(ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਮੋਤੀ। ਮਨ ਮਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਮਨੁ ਮਾਰਸੀ=ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰੇਗਾ (ਭਾਵ ਕਾਬੂ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ)। ਸਚਿ=ਸਚ ਕਰਕੇ। ਕਤੁ=ਤਰੇੜ, ਛੋਕ। ਰਾਜਾ=ਜੀਵਾਤਮਾ। ਤਖਤਿ ਟਿਕੈ=(ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਗੁਣੀ=ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ। ਭੈ=(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਡਰ ਦੁਆਰਾ। ਪੰਚਾਇਣ=ਪੰਜ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਧੀਰਜ)। ਰਤ=ਰੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਬਾਬਾ=ਹੋ ਭਾਈ॥ ਸਰਬ ਜੋਤਿ=ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਜੋਤਿ ਹੈ। ਜਗ ਜੀਵਨਾ=ਜਗਤ ਦੇ

ਜੀਵਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ)। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ=ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ। ਲੇਖੁ=(ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ) ਲੇਖਾ ਸੰਕਰੁ=ਸਿਵ। ਇੰਦੁ=ਇੰਦਰ (ਦੇਵਤਾ)। ਤਪੈ=ਤਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭੇਖਾਰੀ=ਮੰਗਤਾ। ਮਾਨੈ=ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਸੋਹੈ=ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਦਰਿ ਸਾਚੈ=ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ। ਆਕੀ=ਬਾਰੀ। ਮਰਹਿ=(ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ) ਮਰਦੇ ਹਨ। ਅਫਾਰੀ=ਆਵਰੇ ਹੋਏ, ਅਹੰਕਾਰੀ। ਜੋਧ=ਜੋਧੇ, ਬਹਾਦਰ। ਜੰਗਮ=ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਫਿਰਕਾ। ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ=ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਸਾਰੀ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।੨।

ਅੰਧੁਲੈ=(ਅਗਿਆਨੀ ਰੂਪ) ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇ। ਮਾਣਕੁ ਗੁਰੁ=ਗੁਰੂ ਮਾਣਕ ਨੂੰ। ਹੋਮ=ਦੇਵਤੇ ਵਾਸਤੇ ਘੀ ਆਦਿਕ ਸਮਗਰੀ ਦਾ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ, ਹਵਨ। ਜਪਾ=ਜਪ (ਮੰਤਰ) ਦੁਆਰਾ। ਆਵਣ ਜਾਣੁ=ਜਨਮ ਮਰਨ।੩।

ਤ੍ਰਿਪਤਿ=ਰਜੇਵਾਂ, ਸੰਤੋਖ। ਰਤਨਿ=ਰਤਨ ਨਾਲ। ਮਾਜੀਐ=ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤਿ=ਮੁੜ ਕੇ। ਬਿਘਨ=ਰੁਕਾਵਟ। ਸਿਰੁ ਦੇ=ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ, ਆਪਾ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਸਾਇਆ, ਉਸ ਦੀ) ਨਾ ਮਾਇਆ (ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ) ਮੋਈ ਹੈ, ਨਾ ਮਨ (ਜੋ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ), ਮਰਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਅੰਦਰ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)। (ਪਰ ਉਹ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਜਹਾਜ਼ ਜਿਸ ਵਿਚ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੌਦਾ (ਲਦਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਸਾਗਰ ਦੇ) ਜਲ ਉਤੇ ਤਰ ਕੇ (ਪਾਰ ਜਾ) ਟਿਕਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਮਾਣਕ (ਜੋ) ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ), ਸਚ ਦੇ ਕਾਰਨ (ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ) ਤਰੇਡ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਭਾਵ (ਇਸ ਨੂੰ) ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। (ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਰੂਪ) ਰਾਜਾ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੈ ਦੁਆਰਾ (ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਤਖਤ ਉਤੇ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ (ਸਤ ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ ਰੂਪੀ) ਪੰਜਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ) ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਮਾਲਕ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ) ਦੂਰ (ਵਸਦਾ) ਨਾ ਸਮਝ, (ਉਸ) ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਲੇਖ ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ (ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ) ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ, ਸ਼ਿਵ, ਇੰਦਰ, ਤਪੀ, ਭਿਖਾਰੀ ਆਦਿ ਹਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਵੱਡੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪੁਜੇ ਹਨ)। ਉਹ (ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸੋਭਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਬਾਰੀ (ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਇਹ ਗੱਲ) ਵੀਚਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਮ, ਜੋਧੇ, ਜਤੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ (ਆਦਿ) ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਚੋਂ (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ, ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਦੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਸੇਵਾ (ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਣੀ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਧਨ ਹੈਂ, ਨਿਗੁਰਿਆਂ ਦਾ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਹੈਂ, (ਅਤੇ) ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਤੂੰ ਮਾਣ ਹੈ। (ਜਿਸ) ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਾਣਕ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ, (ਉਸ) ਨਿਰਬਲ ਦਾ ਤੂੰ ਤਾਣ

(ਆਸਰਾ) ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਹੋਮ, ਜਪਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, (ਜੋ) ਝੂਠਾ (ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ) ਆਵਾਗਵਣ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ (ਕਰਨ) ਤੇ ਹੀ (ਮਨ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ-ਰਤਨ ਨਾਲ ਜੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਂਜੀਏ ਮੁੜ ਕੇ (ਇਹ ਮਨ) ਮੈਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਾਲਕ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤੱਕ (ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ (ਪੈਦਾ) ਹੁੰਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ (ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਆਪ ਅਰਪਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਛੁਟ ਸਕੀਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਹ ਸਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਟਿੱਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੪।੧੦।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬੜਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਤਪੀਸਰ ਜੋਗੀ ਰਾਜੇ ਇਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕੇ। ਹਾਂ, ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮਾਇਆ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਹਾਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮਨ ਦੇ ਤਖਤ ਉਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਕਾਰੀ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਥ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਂਦੇ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਲਾ ਪਕੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਹਵਨ, ਜਾਂ ਹਠ ਕਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜੱਪਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਸ ਦਾ ਆਵਾਗਵਣ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤਦ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ (ਆਦਿ) ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ 'ਖੇਟੀ ਰਾਸਿ' ਦਸ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ 'ਨਾਨਕ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮਾਰਣੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ਜਾਇ' (ਪੰ. ੫੧੩) ਦਾਰੂ ਵੀ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰਮਾਇਲੁ, ਤਾ ਕੈ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਥੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸੰਗੇ, ਜਨਮ ਮਰਣ ਗਤਿ ਬੀਤੀ ॥ ੧ ॥ ਗੁਸਾਈ, ਤੇਰਾ ਕਹਾ ਨਾਮੁ, ਕੈਸੇ ਜਾਤੀ ॥ ਜਾ ਤਉ ਭੀਤਰਿ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵਹਿ, ਪੂਛਉ ਬਾਤ ਨਿਰੰਤੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਇਸਨਾਨੀ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਪੂਜੇ ਪਾਤੀ ॥ ਏਕੇ ਨਾਮੁ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣੁ, ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਏਕਾ ਜੋਤੀ ॥ ੨ ॥ ਜਿਹਵਾ ਡੰਡੀ, ਇਹੁ

ਘਟੁ ਛਾਬਾ, ਤੋਲਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ ॥ ਏਕੋ ਹਾਟੁ ਸਾਹੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ, ਵਣਜਾਰੇ
ਇਕ ਭਾਤੀ ॥੩॥ ਦੇਵੈ ਸਿਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਬੇੜੇ, ਸੇ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ,
ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਨਿਭਰਾਤੀ ॥ ਸਬਦੁ ਵਸਾਏ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ, ਸਦਾ ਸੇਵਕੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ
॥੪॥ ਉਪਰਿ ਗਗਨੁ, ਗਗਨ ਪਰਿ ਗੋਰਖੁ, ਤਾ ਕਾ ਅਗਮੁ ਗੁਰੂ ਪੁਨਿ ਵਾਸੀ ॥
ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਬਾਹਰਿ ਘਰਿ ਏਕੋ, ਨਾਨਕੁ ਭਇਆ ਉਦਾਸੀ ॥੫॥੧੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬੁਲਾਵਹਿ, ਪੁਛਉ, ਤੋਲਉ, ਭਾਤੀ, ਦੇਵੈ, ਜੀਅਹੁ।

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਕਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ=ਜੋਗੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ, ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ। ਨਿਰਮਾਇਲੁ=ਨਿਰਮਲ,
ਪਵਿੱਤਰ। ਨ ਰਾਤੀ=ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਨਾਬੁ=ਖਸਮ, ਪ੍ਰਭੂ। ਸੰਗੇ=ਨਾਲ ਹੈ। ਜਾਤਿ=ਅਵਸਥਾ।
ਬੀਤੀ=ਮੁੱਕ ਗਈ। ੧। ਗੁਸਾਈ=ਹੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਕਹਾ=ਕਿਥੇ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ?। ਕੈਸੇ ਜਾਤੀ=ਕਿਵੇਂ
ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?। ਜਦ=ਜਦੋਂ। ਤਉ=ਤੂੰ। ਭੀਤਰਿ=ਅੰਦਰ। ਮਹਲਿ=(ਆਪਣੇ) ਮਹਲ ਵਿਚ।
ਬੁਲਾਵਹਿ=ਤੂੰ ਬੁਲਾਵੇਂ। ਪੁਛਉ=ਮੈਂ ਪੁੱਛਾਂ। ਬਾਤ ਨਿਰੰਤੀ=ਭੇਦ ਦੀ ਗੱਲ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਇਸ਼ਨਾਨੀ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗਿਆਨ (ਰੂਪ ਜਲ ਵਿਚ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪੂਜੇ
ਪਾਤੀ=ਪਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ। ਏਕਾ ਜੋਤਿ=ਇਕ (ਵਿਆਪਕ) ਜੋਤਿ। ੨।

ਜਿਹਵਾ=ਜੀਭ। ਡੰਡੀ=ਤਕੜੀ ਦੀ ਡੰਡੀ। ਘਟੁ=ਦਿਲ, ਹਿਰਦਾ। ਤੋਲਉ=ਮੈਂ ਤੋਲਦਾ ਹਾਂ।
ਅਜਾਚੀ=(ਨਾਮ ਜੋ) ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਟੁ=ਹੱਟ, ਜਗਤ। ਸਾਹੁ=ਸਾਹ, ਮਾਲਕ। ਸਭਨਾ
ਸਿਰਿ=ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ। ਵਣਜਾਰੇ=ਵਪਾਰੀ। ਇਕ ਭਾਤੀ=ਇਕ ਭਾਂਤ ਦੇ (ਕੇਵਲ ਨਾਮ-ਰਸੀਏ)। ੩।

ਦੇਵੈ ਸਿਰੇ=ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ। ਨਿਬੇੜੇ=ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੇ। ਜੀਅਹੁ=ਦਿਲ ਅੰਦਰ। ਨਿਭਰਾਤੀ=ਭਰਮ
ਭਟਕਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਡੋਲ। ਚੁਕਾਏ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਪਰਿ=ਸਭ ਤੋਂ ਉਤੇ (ਭਾਵ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ)। ਗਗਨ=ਦਸਮ
ਦੁਆਰਾ ਗੋਰਖੁ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਭਾਵ ਜੀਵਾਤਮਾ। ਅਗਮ=ਅਪਹੰਚ। ਪੁਨਿ=ਮੁੜ। ਗੁਰਬਚਨੀ=ਗੁਰੂ
ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ੪।

ਅਰਥ : (ਅਸਲ) ਜੋਗੀ (ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ) ਨਾਮ (ਜਪਣ ਦੀ) ਨਿਰਮਲ ਜੁਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਉਸ
ਨੂੰ ਰਤੀ ਭਰ (ਵੀ ਪਾਪਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। (ਜਿਸ ਨੇ) ਸਚ ਰੂਪ ਪਿਆਰਾ ਮਾਲਕ ਸਦਾ (ਆਪਣੇ)
ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, (ਜਾਣੇ) ਉਸ ਦੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਬੀਤ ਗਈ ਭਾਵ ਮੁਕ ਗਈ ਹੈ। ੧।

ਹੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ! ਤੇਰਾ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ?। ਜਦੋਂ ਤੂੰ (ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ)
ਮਹਲ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾਵੇਂ (ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਹ) ਭੇਦ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਪੁੱਛਾਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਅਸਲ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਉਹ ਹੈ ਜੋ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ (ਜਲ ਵਿਚ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ
(ਅਤੇ) ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਹੀ (ਉਸ ਲਈ) ਪਤਿਆਂ ਨਾਲ (ਨਾਕੁਰਾਂ ਦੀ) ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਹੈ (ਜੋ) ਇਕ
ਨਾਮ ਨੂੰ (ਕੇਵਲ) ਇਕ ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ) ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ

ਜੋਤੀ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਈ ਦਿਸਦੀ ਹੈ)।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਹ ਜਬਾਨ (ਮਾਨੋ ਤਕੜੀ ਦੀ) ਡੰਡੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਮੇਰਾ) ਹਿਰਦਾ ਛਾਬਾ ਹੈ, (ਮੈਂ ਇਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ (ਜੋ) ਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤੋਲਦਾ ਹਾਂ। (ਜਗਤ) ਇਕ ਹਟ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਇਕ ਸੱਚਾ ਸਾਹ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਹੈ, (ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ) ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੌਦਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਪਾਰੀ ਹਨ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਸਿਰੇ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਝਗੜੇ) ਨਿਬੇੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ) ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ (ਨਾਮ ਨਾਲ) ਥ੍ਰਿਤੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਅੰਦਰੋਂ ਭਟਕਣਾ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ (ਅਤੇ) ਦਿਨ ਰਾਤੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸੇਵਕ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੪।

(ਸਭ ਤੋਂ) ਉਪਰ ਗਗਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਹੈ, (ਉਸ) ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦੇ ਉਤੇ ਗੋਰਖ (ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਜੀਵਾਤਮਾ) ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਤਿਸਦਾ ਵਾਸੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗਮ ਗੁਰੂ (ਉਥੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਘਰ ਤੇ ਬਾਹਰ (ਮੈਨੂੰ) ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਦਿਸ ਪਏ ਹਨ (ਭਾਵ) ਮੈਂ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਦਾਸੀ(ਤਿਆਗੀ)ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ।੫।੧੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

੧) ਗੁਸਾਈ ਤੇਰਾ ਕਹਾ ਨਾਮੁ, ਕੈਸੇ ਜਾਤੀ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬਾਗ ਤੋਂ ਏਕ ਮੰਦਰ ਵਿਖੇ ਜਾਇ ਆਸਣ ਕੀਆ। ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਸੁਣ ਕੇ ਆਇਆ। ਤਿਸ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਵਾੜ ਬੰਦ ਕਰ ਲੀਏ। ਤਿਸ ਰਾਜਾ ਨੇ ਆ ਕਰ ਕਹਿਆ ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਆਪ ਕਾ ਨਾਮ ਕਿਆ ਅਰ ਜਾਤੀ ਕਿਆ ਹੈ?। [ਫ. ਸ.]
੨. ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕੈਸਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. ਹੇ ਗੁਸਾਈ! ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਹੜੀ ਜਾਤੀ ਹੈ? [ਸੰ. ਸ.]
੪. ਹੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਖਸਮ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ ਕਿਥੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਾਮ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਾਤਿ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਜਾਤੀ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਜਾਤਿ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ ਕਿਉਂਕਿ 'ਜਾਤੀ' ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ 'ਕੈਸੇ' ਪਦ ਹੈ। ਜੇ 'ਕੈਸੀ' ਪਦ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ 'ਜਾਤਿ' ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਥੇ 'ਜਾਤੀ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਜਾਣਿਆ' ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। ਹੇ ਮਾਲਕ! ਤੇਰਾ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਨਾਮ) ਕਿਵੇਂ (ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ।

੨) ਜਿਹਵਾ ਡੰਡੀ ਇਹੁ ਘਟੁ ਛਾਬਾ, ਤੋਲਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਜਿਹਵਾ ਰੂਪ ਤੋਂ ਡੰਡੀ ਹੈ ਅੰ ਇਹੁ ਹਮਾਰਾ ਰਿਦਾ ਹੈ ਸੇ ਛਾਬਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ (ਨਾਮ) ਤੋਲਤਾ ਹੂੰ (ਅਜਾਚੀ) ਅਗਿਣਤ ਜਪਤਾ ਹਾਂ। [ਫ. ਸ.]

੨. ਜੋ ਜਾਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ। ਗਿਣਤੀ ਤੋਲ ਮਾਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ 'ਅਮਰ ਅਜਾਚੀ ਹਰਿ ਮਿਲੇ' ਓਅੰਕਾਰ।

ਅਜਾਚੀ-ਜੋ ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

[ਸ਼ਬਦਾਰਥ

੩. ਜਿਸ ਨੇ ਜੀਭ ਨੂੰ ਡੰਡੀ ਤੇ ਇਸ ਘੱਟ ਨੂੰ ਛਾਬਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਅਜਾਚੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਤੋਲਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਸੰ. ਸ.

੪. (ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ) ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਦੀ ਡੰਡੀ ਬਣਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਇਸ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਦਾ ਇਕ ਛਾਬਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹਾਂ, (ਇਸ ਛਾਬੇ ਵਿਚ) ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਤੋਲਦਾ ਹਾਂ। [ਦਰਪਣ ਨਿਰਣੈ: ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ 'ਅਜਾਚੀ' ਪਦ ਦੇ ਇਉਂ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ:-ਵਿ. ਜੋ ਜਾਚਿਆ

ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ। ਗਿਣਤੀ ਤੋਲ ਮਾਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ 'ਅਮਰ ਅਜਾਚੀ ਹਰਿ ਮਿਲੇ' (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) 'ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਮਾਗਉ ਨਾਮ ਅਜਾਚੀ' (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੪) ਕ੍ਰਿ: ਵਿ. ਬਿਨਾ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਵਿ. ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਯਾਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਜਾਚੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ ਜੋ ਜਾਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਜਾਚੀ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਰੀਦਕੋਟ ਸਟੀਕ ਵਾਲੇ ਅਰਥ (ਅਜਾਚੀ) ਅਗਿਣਤ ਜਪਤਾ ਹਾਂ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਭਾਵ ਤਕੜੀ ਤੇ ਤੋਲਣ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਾਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਾਚੀ ਨਾਮ ਇਕ ਨਿਰੰਤਰ ਰਸ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਭਿਆਸੀ ਜੀਉੜਾ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਜੋਗੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਅਸਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਦਰਸਾਈ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਜਲ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨੀ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਜੋਗੀਆਂ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤੇ ਉਦਾਸ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਾਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੫

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਜਾਗੈ, ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੈ ॥ ਸੋ ਜਾਣੈ, ਜਿਸੁ ਵੇਦਨ ਹੋਵੈ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਕਾਨ ਲਗੇ ਤਨ ਭੀਤਰਿ, ਵੈਦੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ ਜੀਉ ॥੧॥ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਚਾ, ਸਿਫਤੀ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੇ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਸਾਰ ਸੋਈ ਜਾਣੈ, ਜਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਜੀਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਪਿਰ ਸੇਤੀ ਧਨ ਪ੍ਰੇਮੁ ਰਚਾਏ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਤਥਾ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਧਨ ਖਰੀ ਸੁਹੇਲੀ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੀ ਜੀਉ ॥੨॥ ਸਹਸਾ ਤੋੜੇ, ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ਸਹਜੇ, ਸਿਫਤੀ

ਧਣਖੁ ਚੜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੇ, ਸੁੰਦਰਿ ਜੋਗਾਧਾਰੀ ਜੀਉ ॥੩॥
 ਹਉਮੈ ਜਲਿਆ, ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਵਜਹਿ ਖੜਗ ਕਰਾਰੇ ॥ ਅਬ ਕੈ
 ਕਹਿਐ ਨਾਮੁ ਨ ਮਿਲਈ, ਤੂ ਸਹੁ ਜੀਅੜੇ ਭਾਰੀ ਜੀਉ ॥੪॥ ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ
 ਪਵਹਿ ਖਿਆਲੀ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਫਾਸਹਿਗਾ ਜਮ ਜਾਲੀ ॥ ਹੇਤ ਕੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ ਨ
 ਸਾਕਹਿ, ਤਾ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ਜੀਉ ॥੫॥ ਨਾ ਹਉ ਕਰਤਾ, ਨਾ ਮੈ ਕੀਆ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤਿਸੈ ਕਿਆ ਚਾਰਾ, ਨਾਨਕ
 ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੀਉ ॥੬॥੧॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨੀਂਦ, ਮਨਹੁ, ਵਜਹਿ, ਪਾਵਹਿ, ਫਾਸਹਿਗਾ, ਸਾਕਹਿ, ਹਉ, ਮੈ ਦੇਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ। ਵੇਦਨ=ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਪੀੜ, ਦੁਖ। ਕਾਨ=ਤੀਰ।
 ਭੀਤਰਿ=ਅੰਤਰ। ਵੈਦੁ=ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਿ=ਕੀ?। ਕਾਰੀ=ਇਲਾਜ।੧।

ਸਿਫਤਿ=ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਸਾਰ=(ਨਾਮ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੋਝੀ, ਕਦਰ। ਸੋਈ=ਓਹੀ
 (ਮਨੁੱਖ)। ਜਿ=ਜਿਹੜਾ।੧।ਰਹਾਉ।

ਪਿਰ ਸੇਤੀ=ਪਤੀ ਨਾਲ। ਧਨ=ਇਸਤਰੀ। ਨੇਹੁ ਰਚਾਏ=ਪਿਆਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਤਥਾ=ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ।
 ਸਹਜ ਸੇਤੀ=ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ। ਖਰੀ ਸੁਹੇਲੀ=ਬਹੁਤ ਸੁਖੀ। ਤਿਖਾ=ਤ੍ਰੇਹ। ਨਿਵਾਰੀ=ਦੂਰ ਕੀਤੀ
 ਹੈ।੨। ਸਹਸਾ=ਸੌਂਕ। ਚੁਕਾਏ=ਦੂਰ ਕਰੇ। ਸਹਜੇ=ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ। ਧਣਖ ਚੜਾਏ=ਚਿੱਲਾ ਚੜ੍ਹਾਵੇ।
 ਸੁੰਦਰਿ=ਸੁੰਦਰੀ(ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ)। ਜੋਗਾਧਾਰੀ=ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵਾਲੀ।੩।

ਜਲਿਆ=ਸਤਿਆ ਹੋਇਆ। ਮਨਹੁ=ਮਨ ਤੋਂ। ਜਮਪੁਰਿ=ਜਮਾਂ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ। ਵਜਹਿ=ਵਜਣਗੇ।
 ਖੜਗ=ਜੋ ਖੰਡਨ ਕਰੇ। ਕਰਾਰੇ=ਕਰੜੇ, ਸਖਤ। ਅਬ ਕੈ ਕਹਿਐ=ਹੁਣ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ। ਤੂ
 ਸਹੁ=ਤੂੰ ਸਹਾਰਾ। ਜੀਅੜੇ=ਹੇ ਜੀਵ। ਭਾਰੀ=ਬਹੁਤ।੪।

ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ=ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਕੜ। ਪਵਹਿ ਖਿਆਲੀ=ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਜਮ
 ਜਾਲੀ=ਜਮਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ। ਹੇਤ=ਮੋਹ। ਖੁਆਰੀ=ਬੇਇਜ਼ਤੀ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਦੇਹਿ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
 ਤਿਸੈ ਕਿਆ ਚਾਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ?।੫।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਸਦਾ ਹੀ) ਜਾਗਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੀ) ਨੀਂਦ
 ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੋਂਦਾ। (ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਕਦਰ) ਉਹ (ਜਗਿਆਸੂ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ) ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
 ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤੀਰ (ਜਿਸ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਣ, (ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ) ਵੈਦ (ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦਰਦ ਦੀ) ਕੀ
 ਦਵਾਈ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਬ੍ਰਿਹ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)।੧।

ਜਿਸ (ਜੀਵ) ਨੂੰ ਸੌਂਦਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੀ) ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਲਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ
 ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਜਗਿਆਸੂ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ ਦਾ) ਵਪਾਰੀ ਹੋਵੇ,

ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਜੀਵਨ) ਦੀ ਕਦਰ ਵੀ ਓਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਜਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ (ਆਪਣੇ) ਪਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸਾਂਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਤ੍ਰੇਹ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨।

(ਜਿਹੜੀ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਨੇ) ਸੰਸੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, (ਉਹ) ਸਹਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਹਰੀ ਸਿਫਤਿ ਦੀ ਕਮਾਨ ਦਾ ਚਿੱਲਾ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਹੈ, (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੩।

(ਜੋ ਜੀਵ) ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਉਹ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਜਮਾਂ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਕਰੜੇ ਖੰਡੇ (ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ) ਵਜਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਆਖਿਆ ਭਾਵ ਮੰਗਿਆ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ (ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਜੀਵਾਂ) ਹੁਣ ਤੂੰ ਭਾਰੀ (ਸਜਾ) ਸਹਾਰਦਾ ਰਹੁ। ੪।

(ਹੋ ਜੀਵ! ਹੁਣ ਤੂੰ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਮਤਾ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਅਗੇ) ਜਮਪੁਰੀ ਵਿਚ (ਤੂੰ) ਜਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇਗਾ। (ਓਥੇ ਤੂੰ) ਮੇਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ, ਤਦੋਂ ਜਮ (ਤੈਨੂੰ) ਖੁਆਰ ਕਰੇਗਾ (ਭਾਵ ਮਾਰ ਕੁਟ ਕੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰੇਗਾ)। ੫।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਨਾ ਮੈਂ (ਹੁਣ ਕੁਝ) ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ (ਤੇ) ਨਾ ਹੀ (ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ) ਕੀਤਾ ਸੀ, (ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ)। (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਨੂੰ (ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ) ਦੇਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪਈ ਹੈ? (ਇਸ ਲਈ) ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਤਾਂ) ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣ ਆਇਆ ਹੈ। ੬। ੧। ੧੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸਹਜ-ਸਿਫਤਿ ਵਾਲਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਤੀਰ ਲਗੇ ਹੋਣ, ਓਹੀ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਕਦਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਵੈਦ ਨੂੰ ਥਿਹੇ ਦੇ ਰੋਗ ਦੀ ਸੇਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ:—

ਕਬੀਰ ਬਿਰਹੁ ਭੁਯੰਗਮੁ ਮਨਿ ਬਸੈ, ਮੰਤ੍ਰੁ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ॥

ਰਾਮ ਬਿਓਰੀ ਨਾ ਜੀਐ, ਜੀਐ ਤ ਬਓਰਾ ਹੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੩੮

ਰਾਮ-ਬਿਓਰੀ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਪਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਓਹੀ) ਇਸ ਦੇ ਅਕਹਿ ਰਸ ਤੇ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਮਤਾ ਵਿਚ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਭਾਰੀ ਦੁਖ ਸਹਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਪੈਣ ਵੇਲੇ ਬੇਸ਼ਕ ਨਾਮ ਦੀ ਮੰਗ ਪਿਆ ਕਰੇ, ਪਰ ਓਦੋਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ:—

ਅਬ ਕੈ ਕਹਿਐ ਨਾਮੁ ਨ ਮਿਲਈ, ਤੂ ਸਹੁ ਜੀਅਝੈ ਭਾਰੀ ਜੀਉ ॥

ਸੋ, ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਬੀ-ਜੋਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝੇ, ਸਾਈਂ ਦੀ ਸੁਰਣ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹੇ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੂ ੧

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਜਹ ਬੈਸਾਲਹਿ ਤਹ ਬੈਸਾ ਸੁਆਮੀ, ਜਹ ਭੇਜਹਿ ਤਹ ਜਾਵਾ ॥ ਸਭ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਏਕੋ ਰਾਜਾ, ਸਭੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਹਿ ਥਾਵਾ ॥੧॥ ਬਾਬਾ, ਦੇਹਿ ਵਸਾ ਸਚ ਗਾਵਾ ॥ ਜਾ ਤੇ, ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਿਛੁ ਆਪਸ ਤੇ ਜਾਨਿਆ, ਏਈ ਸਗਲ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਇਹੁ ਫੁਰਮਾਇਆ ਖਸਮ ਕਾ ਹੋਆ, ਵਰਤੈ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥੨॥ ਇੰਦ੍ਰੀ ਧਾਤੁ ਸਬਲ ਕਹੀਅਤ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਿਸ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ਆਪੇ ਖੇਲ ਕਰੈ ਸਭਿ ਕਰਤਾ, ਐਸਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥੩॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ, ਦੁਬਿਧਾ ਤਦੇ ਬਿਨਾਸੀ ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਸੇ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ, ਕਾਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ॥੪॥ ਭਣਤਿ ਨਾਨਕੁ ਲੇਖਾ ਮਾਰੈ ਕਵਨਾ, ਜਾ ਚੂਕਾ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ਤਾਸੁ ਤਾਸੁ ਧਰਮਰਾਇ ਜਪਤੁ ਹੈ, ਪਏ ਸਚੇ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥੫॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਹ, ਬੈਸਾਲਹਿ, ਤਹ, ਬੈਸਾ, ਭੇਜਹਿ, ਜਾਵਾ, ਮਹਿ, ਹਹਿ, ਥਾਵਾ, ਗਾਵਾ, ਸਮਾਵਾ, ਮਾਰੈ। ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਜਾ ਤੇ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਸਬਲ' ਨੂੰ 'ਸ-ਬਲ' ਬੋਲਣਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਹ=ਜਿਥੇ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ। ਬੈਸਾਲਹਿ=ਤੂੰ ਬਿਠਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਹ=ਉਥੇ। ਬੈਸਾ=ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ। ਸੁਆਮੀ=ਹੇ ਮਾਲਕ!। ਭੇਜਹਿ=ਤੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਤਹ ਜਾਵਾ=ਮੈਂ ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਭ ਨਗਰੀ ਮਹਿ=ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚ। ਸਭ=ਸਾਰੇ। ਹਹਿ=ਹਨ। ਥਾਵਾ=ਅਸਥਾਨ।੧।

ਬਾਬਾ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!। ਦੇਹਿ ਵਸਾ=(ਮੈਨੂੰ) ਵਸਾ ਦੇ। ਸਚ ਗਾਵਾ=ਸੱਚੇ ਪਿੰਡ (ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗ) ਵਿਚ। ਜਾ ਤ=ਜਿਸ ਕਰਕੇ। ਸਹਜੇ=ਸੁਤੇ ਸਿਧ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਪੂਰਨ ਸਾਂਤੀ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਸਮਾਵਾ=ਸਮਾਅ ਜਾਵਾਂ।੧। ਰਹਾਉ। ਏਈ=ਇਹੋ (ਹਉਮੈ) ਹੀ। ਸਗਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ (ਜੜ ਹੈ)। ਫੁਰਮਾਇਆ=ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹਕਮ। ਖਸਮ=ਮਾਲਕ ਦਾ। ਸੰਸਾਰਾ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ।੨।

ਇੰਦ੍ਰੀ ਧਾਤ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਦੋੜ ਭੱਜ। ਸਬਲ=ਬਲਵਾਨ। ਕਹੀਅਤ ਹੈ=ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰੀ=ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਭੋਗਣ ਵਾਲੀ। ਕਿਸ ਤੇ=ਕਿਸ (ਸੱਤਾ) ਤੋਂ।੩। ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਦੁਬਿਧਾ=ਦੋਤ, ਮੇਰ-ਤੇਰ। ਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਫਾਸੀ=ਫਾਹੀ।੪।

ਭਣਤਿ=ਆਖਦਾ ਹੈ। ਕਵਨਾ=ਕੌਣ?। ਚੂਕਾ=ਮੁੱਕ ਗਿਆ, ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨਾ=(ਜੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਅਹੰਕਾਰ ਸੀ। ਤਾਸੁ ਤਾਸੁ=ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ, ਬਚਾਅ ਲੈ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਜਿਥੇ (ਤੂੰ) ਬਿਠਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਮੈਂ) ਉਥੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ (ਤੂੰ) ਭੇਜਦਾ ਹੈ, (ਮੈਂ)

ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਜਾ (ਰਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ) ਹੈ (ਅਤੇ ਤੇਰੇ) ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ।੧।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਮੈਨੂੰ) ਸਚ ਦੇ ਗਾਉਂ (ਪਿੰਡ ਭਾਵ ਸਤ ਸੰਗਤ) ਵਿਚ ਵਸਾ ਦੇ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਮੈਂ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਅਨੰਦ ਵਾਲੀ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਵਾਂ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੋ ਕੁਝ ਮਾੜਾ ਤੇ ਚੰਗਾ (ਕਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਂ) ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਇਹੋ (ਹੰਕਾਰ ਹੀ) ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ (ਮੁੱਢ ਹੈ)। ਇਹ ਭੀ ਖਸਮ ਦਾ ਹੀ ਵਰਮਾਇਆ ਹੋਇਆ (ਹੁਕਮਾ ਹੈ) ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਹ) ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਦੌੜ ਭੱਜ ਬਹੁਤ ਬਲ ਵਾਲੀ (ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ) ਹੈ, (ਪਰ ਦਸੇ) ਇੰਦ੍ਰੀ (ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲੀ ਨਾੜੀ) ਕਿਸ (ਸੱਤਾ) ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ? (ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕ ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ? (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ)।੩।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਦੀ) ਬ੍ਰਿਤੀ ਇਕ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ) ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਦੁਬਿਧਾ, ਮੇਰ-ਤੇਰ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਉਸ ਜੀਵ ਨੇ) ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ) ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕਟੀ ਗਈ ਹੈ।੪।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਦ (ਜੀਵ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਉਣ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ)। (ਹੰਗਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੀਵ ਉਸ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਹਨ (ਜਿਸ ਦੇ ਅਗੇ) ਧਰਮਰਾਜ ਵੀ ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ ਬੋਲਦਾ ਹੈ (ਰਖਿਆ ਕਰੋ! ਰਖਿਆ ਕਰੋ!)।੫।੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ੳ) ਬਾਬਾ ਦੇਹਿ ਵਸਾ ਸਚ ਗਾਵਾ, ਜਾ ਤੇ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਹੇ ਸਚ ਰੂਪ ਪਿਤਾ ਜਬ ਤਕ ਮੈ ਇਸ ਦੇਹ ਮੈ ਵਸਾ ਤਬ ਤਕ ਤੇਰੇ ਕੇ ਗਾਵਾ ਵਾ ਸਚੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੈ ਮੈਨੂੰ ਵਸਣਾ ਦੇਹ ਜਿਸ ਕਰ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੇ (ਸਹਜਿ) ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਤੇਰੇ ਮੈ ਸਮਾਇ ਜਾਵਾ। [ਵ. ਸ.]
੨. ਸਚ ਦੇ ਗ੍ਰਾਮ ਭਾਵ ਸਤ-ਸੰਗ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦੇ, ਜਿਸ ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਵਾਂ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ (ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਾਨ) ਦੇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਾਂ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਹ ਪਾਵਨ ਪੰਕਤੀ ਸੰਬੋਧਨ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਬਾਬਾ ਦੇਹਿ ਵਸਾ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ 'ਵਸਾ ਦੇ' ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਮੈਂ ਵਸਾਂ' ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਚਾਰਨ ਭੇਦ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਸੋ ਉਚਾਰਨ 'ਵਸਾ' ਕਰਨਾ ਹੈ 'ਵੱਸਾਂ' ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਅ) ਤਾਸੁ ਤਾਸੁ ਧਰਮਰਾਇ ਜਪਤੁ ਹੈ, ਪਏ ਸਚੇ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਤ੍ਰਾਹਿ-ਯ-ਬਚਾਓ, ਰਖਯਾ ਕਰੋ-ਤਾਸੁ, ਤਾਸੁ ਧਰਮਰਾਇ ਜਪਤੁ ਹੈ। ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਧਰਮਰਾਜ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। [ਮ ਕੇ]
੨. ਜੇਹੜੇ ਸਚੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਰਮਰਾਜਾ ਜਪਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਭਗਤ ਜੀ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪਦਾ ਹਾਂ। [ਗਿ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ]
੩. ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ) ਉਸ ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਧਰਮ ਰਾਜ ਭੀ ਆਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ--ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਹਾਂ। [ਦਰਪਣ ਨਿਰਣੈ:- ਇਥੇ 'ਤਾਸੁ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਉਸ ਨੂੰ' ਨਹੀਂ, 'ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ' ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਕਰਿ ਸਰਨੀ ਆਏ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵੀ ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਤਸੰਗ ਰੂਪੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦੇ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਵਾਂ।

ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਇਹ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਬਿਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਥੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਮੇਰੇ ਵਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ:-

ਤਨੁ ਧਨੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰਾ, ਹਮਰੈ ਵਸਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਰਾਖਹਿ ਤਿਉ ਤਿਉ ਰਹਣਾ, ਤੇਰਾ ਦੀਆ ਖਾਹਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੦੬]

ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਸ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਪਾਸੇ ਉਸ ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ 'ਓਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੀ' ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹੰਗਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਮ-ਦੰਡ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਨਾ ਥੀਐ, ਨਿਜਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ਸਚੁ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਆ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਇ॥੧॥ ਏ ਮਨ, ਹਰਿ ਜੀਉ ਚੇਤਿ ਤੂ, ਮਨਹੁ ਤਜਿ ਵਿਕਾਰ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਧਿਆਇ ਤੂ ਸਚਿ ਲਗੀ ਪਿਆਰੁ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਐਥੈ ਨਾਵਹੁ ਭੁਲਿਆ, ਫਿਰਿ ਹਥੁ ਕਿਥਾਉ ਨ ਪਾਇ॥ ਜੋਨੀ ਸਭਿ ਭਵਾਈਅਨਿ, ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ॥੨॥ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ, ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਮਾਇ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਕਰਿ, ਸਚਾ ਲਏ ਮਿਲਾਇ॥੩॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ, ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੀਇ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈਆ, ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ॥੪॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਨਹੁ, ਨਾਵਹੁ, ਕਿਥਾਉ, ਮਾਹਿ, ਵਡਿਆਈਆਂ, ਜੈ ਤੈ, ਵਡਭਾਰੀ।

ਫੁਟਕਲ: ਖਜਾਨਾ, ਬਖਸਿਆ, ਸਬਦਿ, ਬਿਸਟਾ, ਸ੍ਰਿਸਟਿ।

ਪਾਠ ਭੇਦ- 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸਨ' ਵਿਚ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਉਂ ਦਰਸਾਈ ਹੈ 'ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਧਿਆਇ ਤੂੰ, 'ਤਾਂ ਸਚਿ ਲਗੀ ਪਿਆਰੁ' ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਵਰਤਮਾਨ ਪਾਠ ਜੋ ਛਪ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ, 'ਤਾਂ' ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਮਾਤਰਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਵਣ ਜਾਣਾ=ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ। ਨ ਥੀਐ=ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਿਜ ਘਰਿ=ਆਪਣੇ (ਅਸਲੀ) ਘਰ ਵਿਚ।੨।

ਮਨਹੁ=ਮਨ ਤੋਂ। ਤਜਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਵਿਕਾਰ=ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ। ਸਚਿ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਐਥੇ=ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ। ਨਾਵਹੁ=ਨਾਮ ਤੋਂ। ਭਵਾਈਅਨਿ=ਭਵਾਇਆ, ਫਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ=ਗੰਦਗੀ ਵਿਚ।੩।

ਪੂਰਬਿ=ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ। ਮਾਇ=ਹੇ ਮਾਂ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਜੇ ਭਾਵੈ=ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤੈ=ਉਸ ਨੂੰ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ) ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ (ਜੀਵ ਦਾ) ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ) ਜੰਮਣਾ ਮਰਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸਚ ਰੂਪ (ਨਾਮ ਦਾ) ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਆ ਹੈ।੫।

ਹੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ (ਅਤੇ) ਮਨ ਚੋਂ ਵਿਕਾਰ (ਪਾਪ) ਛੱਡ ਦੇਹ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਧਿਆਨ ਧਰ (ਤਾਂ ਜੋ ਤੇਰਾ) ਸਚ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਲਗ ਜਾਵੇ (ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇ)।੬।੧੮੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਥੇ (ਭਾਵ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਭੁਲਿਆ, ਮੁੜ ਕੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਜੇ ਮੌਕਾ ਖੁੰਝ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸਾਰੀਆਂ ਜੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਹ) ਵਿਸ਼ਟਾ (ਗੰਦਗੀ) ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੨।

ਹੇ ਮਾਂ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਸਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਹੇ ਭਾਈ! (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਇਸ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜੇ (ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ (ਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ) ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੪।੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੋਚੀਏ ਤਾਂ ਆਵਾਗਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਪਾਪ ਕਰਮ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਹਨ। ਜੇ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਲਗਾਤਾਰੀ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਵਾਗਉਣ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਵਿਕਾਰ ਨਿਕਲਣਗੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਵੇਗਾ। ਜੇ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨਾਮ ਤੋਂ ਭੁਲਿਆ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਨੀਚ ਜੇਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਧੁਰੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ ਬਖਸਾਇ ਜੀਉ, ਅਬ ਤੂ ਮਾਰਗਿ ਪਾਇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾ, ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ॥ ਸਦਾ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾ, ਇਕ ਮਨਿ ਏਕੈ ਭਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਨਾ ਮੈ ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਹੈ, ਨਾ ਮੈ ਥੇਹੁ ਨ ਥਾਉ ॥ ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ ਭ੍ਰਮੁ ਕਟਿਆ, ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ਸਮਝਾਇ ॥੨॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਲਚ ਕਰਦਾ ਫਿਰੈ, ਲਾਲਚਿ ਲਾਗਾ ਜਾਇ ॥ ਧੰਧੈ ਕੂੜਿ ਵਿਆਪਿਆ, ਜਮਪੁਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥੩॥ ਨਾਨਕ, ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਓਨੁ, ਗੁਰਮੁਖਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥੪॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੈ, ਰਹਾਂ, ਵਿਚਹੁ, ਥਾਉ, ਚੋਟਾਂ, ਨਾਹੀ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ।

ਫੁਟਕਲ: ਗੁਨਾਹ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਿਛਲੇ=ਪਹਿਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ। ਗੁਨਹ=ਗੁਨਾਹ, ਅਵਗੁਣ ਪਾਪ। ਬਖਸਾਇ=ਬਖਸ਼ਾ ਲੈ। ਅਬ=ਹੁਣ। ਮਾਰਗਿ=(ਸਹੀ) ਰਸਤੇ ਉਤੇ। ਪਾਇ=ਟੈਰ ਲੈ। ਲਾਗਿ ਰਹਾ=ਲਗਿਆ (ਜੁੜਿਆ) ਰਹਾ। ਵਿਚਹੁ=ਅੰਦਰੋਂ। ਆਪੁ=ਆਪਾ-ਭਾਵ, ਹੰਕਾਰ। ਗਵਾਇ=ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ੧। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਇਕ ਮਨਿ=ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ। ਏਕੈ ਭਾਇ=ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ੧। ਰਹਾਉ। ਮੈ=ਮੇਰੀ। ਥੇਹੁ=ਧਰਤੀ, ਮਾਲ। ਥਾਉ=ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣਾ। ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ=ਸਬਦ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਭ੍ਰਮੁ=ਭਰਮ, ਸੰਸਾਰ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ੨। ਲਾਲਚ=ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਾਲਚ। ਲਾਲਚਿ=ਲੋਭ ਵਿਚ। ਲਾਗਾ ਜਾਇ=ਜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਧੰਧੈ=ਦੁਨਿਆਵੀ ਧੰਧੇ ਵਿਚ। ਕੂੜਿ=ਝੂਠ ਵਿਚ। ਵਿਆਪਿਆ=ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਮਪੁਰਿ=ਜਮਪੁਰੀ ਵਿਚ। ਚੋਟਾ=ਸੱਟਾਂ, ਮਾਰ। ੩। ਬਖਸਿਓਨੁ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਜਿੰਦੇ! ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹ (ਪਾਪ) ਬਖਸ਼ਾ ਲੈ (ਅਤੇ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਦ ਤੂੰ (ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲੇ ਸੱਚੇ) ਮਾਰਗ ਤੇ ਟੈਰ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ) ਵਿਚੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ (ਹੰਕਾਰ) ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਦਾ (ਤੋਂ) ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਾਂ। ੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਤੂੰ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ (ਅਤੇ ਇਉਂ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰ ਕਿ) ਹੇ ਹਰੀ! ਮੈਂ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ (ਤੈਂ) ਹਰੀ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਰਹਾਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਨਾ ਮੇਰੀ (ਉਚੀ) ਜਾਤ ਹੈ, ਨਾ (ਮੇਰੀ) ਇਜ਼ਤ ਹੈ ਨਾ ਮੇਰੀ (ਕੋਈ) ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ, ਨਾ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਥਾਂ (ਟਿਕਾਣਾ) ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰਾ ਭਰਮ (ਸੰਸਾਰ) ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਮਝਾ ਕੇ (ਮੈਨੂੰ) ਨਾਮ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੨॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਹ ਮਨ ਲਾਲਚ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਹੋਰ) ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਤੇ ਬੂਠ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ) ਜਮਪੁਰੀ ਵਿਚ ਸੌਣਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ੩।

ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਭ ਕੁਝ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਭਗਤੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੪॥ ੩।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸਾਇ ਜੀਉ, ਅਬ ਤੂ ਮਾਰਗਿ ਪਾਇ ॥

ਹਰਿ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾ, ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਹੇ ਜੀਉ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸਾਇ ਲੈ ਪੁਨ ਅਬ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮੈਂ ਆਪਨੇ ਆਪ ਕੇ ਪਾਇ ਔਰ ਹਰੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗ ਰਹੇ ਔਰ ਵਿਚੋਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਕੇ ਗਵਾਇ ਦੇ। [ਫ. ਸ.

੨. ਹੇ ਭਰਾ! ਤੂੰ ਪਿਛਲੇ ਔਗੁਣ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਾ ਲੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਰਸਤੇ-ਵਿਚ ਪਾ ਲੈ। ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਰਹੇ ਅਰ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਹ। [ਗਿ: ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸੰ. ਸ.

੩. ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼, ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੇਰ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਾਂ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਪਿਛੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਜੀਉ' ਪਦ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:—

੧. ਹੇ ਜੀਉ! ੨. ਹੇ ਭਰਾ! ੩. ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ!

ਜੇ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ 'ਮੇਰੇ ਮਨ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਧਿਆਇ' ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖੀਏ ਤਾਂ 'ਜੀਉ' ਪਦ, 'ਮਨ' ਜਾਂ 'ਜਿੰਦ' ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ।

ਦੂਜੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਹਰਿ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਹਰੀ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗ ਰਹੁ' ਲਗਾ ਰਹੇ, ਕਰਨੇ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਗਿ. ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੇ ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੂਲ ਪਾਠ ਹੀ ਬਦਲ ਕੇ 'ਹਰਿ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਿ ਰਹੁ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਜਿਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ 'ਰਹਾਉ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਕਿਤ ਹੈ 'ਸਦਾ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾ, ਇਕ

ਮਨਿ ਏਕੈ ਭਾਇ॥' ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਲਾਗਿ ਰਹਾ' ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਰ ਪੰਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇ:-

ਸਾ ਵਡਿਆਈ ਦੇਹਿ, ਜਿਤੁ ਨਾਮਿ ਤੇਰੇ ਲਾਗਿ ਰਹਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੬੦

'ਲਾਗਿ ਰਹਾ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਤੂੰ ਲਗ ਰਹੁ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ 'ਮੈਂ ਲੱਗਾ ਰਹਾਂ, ਜੁੜਿਆ ਰਹਾਂ' ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹੀ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਕਤੀ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਥਵਾ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ 'ਬਖਸਾਇ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼' ਕਰਨੇ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 'ਬਖਸਾਇ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ:-

੧. ਸਭੇ ਗੁਨਹ ਬਖਸਾਇ ਲਇਓਨੁ ਮੇਲੇ ਮੇਲਣਹਾਰਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੨੮

੨. ਜਨਮੁ ਸਵਾਰੀ ਆਪਣਾ ਭਾਈ, ਕੁਲੁ ਭੀ ਲਈ ਬਖਸਾਇ॥ [ਪੰਨਾ ੬੩੮

ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁਨਾਹ ਭੀ ਬਖਸ਼ਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਸੋ, 'ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸਾਇ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼' ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਰਪਣ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਅਰਥ ਠੀਕ ਲਗੇ ਹਨ ਉਹ ਇਉਂ ਹਨ:-

ਹੇ ਜਿੰਦੋ! (ਤੂੰ ਆਪਣੇ) ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪ (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਬਖਸ਼ਾ ਲੈ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਹੁਣ ਤੂੰ (ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲੇ) ਮਾਰਗ ਤੇ ਪਾ (ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ) ਆਪਾ-ਭਾਵ (ਹੰਕਾਰ) ਦੂਰ ਕਰਕੇ (ਆਪ) ਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਾਂ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ਵਾਉਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਲਈ ਸੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋਦੜੀ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਸਚਿ ਰਤੇ ਸੇ ਟੋਲਿ ਲਹੁ, ਸੇ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਤਿਨ ਮਿਲਿਆ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ, ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰਿ ॥੧॥ ਬਾਬਾ, ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਨਾ ਪੁਛਿ ਦੇਖੁ, ਲੇਹੁ ਵਖਰੁ ਭਾਲਿ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਇਕੁ ਸਚਾ ਸਭ ਸੇਵਦੀ, ਧੁਰਿ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲੇ ਸੇ ਨ ਵਿਛੁੜਹਿ, ਪਾਵਹਿ ਸਚੁ ਸੋਇ ॥੨॥ ਇਕਿ ਭਗਤੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ, ਮਨਮੁਖ ਭਰਮ ਭੁਲਾਇ॥ ਓਨਾ ਵਿਚਿ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ, ਕਰਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਇ ॥੩॥ ਜਿਸੁ ਨਾਲਿ ਜੇਰੁ ਨ ਚਲਈ, ਖਲੇ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਤਾ ਸੁਣਿ ਕਰੇ

ਸਾਬਾਸਿ ॥੪॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਿਲਿਆ, ਵਿਛੜਹਿ, ਪਾਵਹਿ, ਤਾਂ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਸਮਾਲਿ' ਤੇ ਸਾਬਾਸਿ, ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਚਿ ਰਤੇ=ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ਸੇ=ਓਹ (ਜੀਵ)। ਟੋਲਿ ਲਹੁ=ਖੋਜ ਕੇ ਲੱਭੇ। ਸੰਸਾਰਿ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਜਪਿ=ਜਪ ਕੇ। ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰਿ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ। ੧। ਬਾਬਾ=ਹੋ ਭਾਈ!। ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬ=ਸੱਚਾ ਮਾਲਕ। ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰਖ। ਪੁਛਿ=ਪੁੱਛ ਕੇ। ਵਖਰ=(ਨਾਮ ਰੂਪ) ਸੋਦਾ। ਭਾਲਿ=ਲੱਭ ਲੈ। ੧। ਰਹਾਉ। ਸਭ ਸੇਵਦੀ=ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਉਸ ਨੂੰ) ਪੂਜਦੀ ਹੈ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ ਤੋ। ਭਾਗਿ=ਭਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ। ਮਿਲਾਵਾ=ਮਿਲਾਪ। ਨ ਵਿਛੜਹਿ=ਨਹੀਂ ਵਿਛੜਦੇ ਹਨ। ਪਾਵਹਿ=ਲਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ੨। ਇਕਿ=ਕਈ। ਸਾਰ=ਸੋਝੀ, ਕਦਰ। ੩। ਜੋਰੁ ਨ ਚਲਈ=ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਖਲੇ=ਖੜੇ ਹੋਏ। ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ=ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਸੁਣਿ=ਸੁਣ ਕੇ।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਸੱਚ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਖੋਜ ਕੇ ਲਭ ਲਵੇ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ ਹੀ (ਜੀਵ) ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਾਲ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਮੁਖ ਉਜਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧।

ਹੋ ਭਾਈ! (ਜੋ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, (ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰ। ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਪੁਛ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ, ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ, ਇਹ ਨਾਮ ਦਾ ਸੋਦਾ ਲਭ ਲੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਇਕ ਸੱਚਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ) ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਪਰ ਉਹ) ਧੁਰ ਤੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਮਿਲੇ ਹਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਵਿਛੜਦੇ ਉਹ ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ੨।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਕਈ ਆਪਹੁਦਰੇ ਮਨੁੱਖ (ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਕਈ (ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਅੰਦਰ ਵੀ (ਮਾਲਕ) ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਕੁਝ ਵੀ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ੩।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਨਾਲ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਜਿਸ ਅਗੇ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ), ਉਸ ਦੇ (ਅਗੇ) ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ (ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ) ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਅਰਦਾਸਿ) ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਬਾਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਬਖਸਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ੪। ੪।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੂਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ

ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਰਖੇ ਹਨ, ਇਹ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ਇਕਿ ਭਗਤੀ ਰਾਤੇ, ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਅਪਾਰਾ॥ [ਪੰਨਾ ੬੩੫
ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਇਹ ਹੈ:-

ਜਿਸੁ ਨਾਲਿ ਜੋਰੁ ਨ ਚਲਈ, ਖਲੋ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥

ਜਦੋਂ ਮੰਗਤਾ ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਨਿਮਰ ਭਾਵੀ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਸੁਣ ਕੇ ਤੁੱਠ ਪੈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜੀਵ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਮੁਖ ਉਜਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਮਾਰੂ ਤੇ ਸੀਤਲੁ ਕਰੇ, ਮਨੂਰਹੁ ਕੰਚਨੁ ਹੋਇ ॥ ਸੇ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀਐ, ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਅਨਦਿਨੁ ਧਿਆਇ ਹਰਿਨਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਅਰਾਧਿ ਤੂ, ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੋ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ ॥ ਸੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀਐ, ਜਿਦੂ ਏਹੁ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥੨॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ, ਕਿਆ ਕਰਨਿ ਅਗੈ ਜਾਇ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ, ਬਹੁਤੀ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥੩॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਹੈ, ਨਾ ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ਭਜਿ ਪਉ, ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇ ॥੪॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਨੂਰਹੁ, ਨਾਉ, ਜਾਂ, ਜਿਦੂ, ਮਾਰੀਅਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਾਰੂ ਤੇ=ਰੇਤਲੇ ਤਪਦੇ (ਥਲ) ਤੋਂ ਸੀਤਲੁ ਕਰੇ=ਠੰਢਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੂਰਹੁ=ਨਿਕੰਮੇ ਸੜੇ ਗਲੇ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਕੰਚਨੁ=ਸੋਨਾ। ਜੇਵਡੁ=(ਉਸ) ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ, ਬਰਾਬਰ ਦਾ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਬਚਨਿ=ਬਚਨ ਦੁਆਰਾ। ਅਰਾਧਿ=ਸਿਮਰ। ਗਾਉ=ਗਾਂਦਾ ਰਹੁ।੧।ਰਹਾਉ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ। ਜਾ=ਜਦੋਂ। ਜਿਦੂ=ਜਿਸ ਤੋਂ। ਛੋਡਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਦੂਜੈ ਲਗੈ=ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗੇ ਹਨ। ਕਰਨਿ=ਕਰਨਗੇ। ਅਗੈ ਜਾਇ=ਅਗੇ (ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਜਾ ਕੇ। ਮਾਰੀਅਹਿ=ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਜਾਇ=ਸਜਾ। ਤਮਾਇ=(ਅਰਬੀ) ਲਾਲਚ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ) ਰੇਤ ਵਾਂਗ ਤਪਦੇ ਸੜਦੇ (ਹਿਰਦੇ) ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਗਲੇ ਸੜੇ ਨਿਕੰਮੇ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਇਹੋ ਜਿਹਾ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਲਾਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਸ (ਸਚੇ) ਜਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ (ਦਾਤਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਤੂੰ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ (ਪਾਵਨ) ਬਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਤੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅਰਾਧ ਕੇ (ਉਸ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੁ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮਨ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਕ (ਹਰੀ) ਨੂੰ (ਉਦੋਂ ਹੀ) ਜਾਣਿਆ-ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਮਨ!) ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੨।

ਹੇ ਭਾਈ! (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ) ਦੂਜੇ (ਦੇ ਮਗਰ) ਲਗੇ ਹਨ, (ਉਹ) ਅਗੇ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰਨਗੇ? (ਉਹ) ਜਮਪੁਰੀ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਜਾ ਮਿਲੇਗੀ।੩।

ਮੇਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ), ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਭੀ (ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ) ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ!) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਪੈ ਜਾ (ਉਹ) ਆਪੇ ਹੀ (ਤੈਨੂੰ) ਬਖਸ਼ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਵੇਗਾ।੪।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਭਾਈ ਸ, ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਰਸ ਪਰਸਿਐ, ਕੰਚਨੁ ਕਰੈ ਮਨੂਰ ਮਲੀਣਾ ॥ [ਪਉੜੀ ੨੦ ਵਾਰ ੨੬

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਪਰਵਾਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਏ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੂ ੨

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਜਪਿਓ ਨਾਮੁ ਸੁਕ ਜਨਕ ਗੁਰ ਬਚਨੀ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ॥ ਦਾਲਦੁ ਭੰਜਿ ਸੁਦਾਮੇ ਮਿਲਿਓ, ਭਗਤੀ ਭਾਇ ਤਰੇ ॥ ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥੁ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਨਾਮ ਜਪਤ ਉਧਰੇ ॥ ਧੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਬਿਦਰੁ ਦਾਸੀ ਸੁਤੁ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਤਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਕਲਜੁਗਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ ਪਦਾਰਥੁ, ਭਗਤ ਜਨਾ ਉਧਰੇ ॥ ਨਾਮਾ ਜੈਦੇਉ ਕਬੀਰੁ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ, ਸਭਿ ਦੋਖ ਗਏ ਚਮਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਲਗੇ ਸੇ ਉਧਰੇ, ਸਭਿ ਕਿਲਬਿਖ ਪਾਪ ਟਰੇ ॥੨॥ ਜੇ ਜੇ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਅਪਰਾਧੀ, ਸਭਿ ਤਿਨ ਕੇ ਦੋਖ ਪਰਹਰੇ ॥ ਬੇਸੁਆ ਰਵਤ ਅਜਾਮਲੁ ਉਧਰਿਓ, ਮੁਖਿ ਬੋਲੈ ਨਾਰਾਇਣੁ ਨਰਹਰੇ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਉਗ੍ਰਸੈਣਿ ਗਤਿ ਪਾਈ, ਤੋੜਿ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤਿ ਕਰੇ ॥੩॥ ਜਨ ਕਉ ਆਪਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਕੀਆ, ਹਰਿ ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਕਰੇ ॥ ਸੇਵਕ ਪੈਜ ਰਖੈ ਮੇਰਾ ਗੋਵਿੰਦੁ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਉਧਰੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ, ਉਰਧਾਰਿਓ ਨਾਮੁ ਹਰੇ ॥੪॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੁਕ ਜਨਕ=ਸੁਕਦੇਵ (ਵਿਆਸ ਦਾ ਪੁਤਰ) ਤੇ ਜਨਕ ਦਾ ਚੇਲਾ। ਗੁਰਬਚਨੀ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ। ਦਾਲਦ=ਦਲਿੰਦਰ, ਗਰੀਬੀ। ਭਜਿ=ਭੰਨ ਕੇ, ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਭਗਤੀ ਭਾਇ=ਭਗਤੀ ਤੇ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ। ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ=ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕ੍ਰਿਤਾਰਥੁ=ਜਿਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਸਫਲ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਉਧਰੇ=ਤਰ ਗਏ। ਦਾਸੀ ਸੁਤੁ=ਗੋਲੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਾਹਾਉ। ਪ੍ਰਧਾਨੁ=ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਨਾਮਾ=ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ। ਦੇਖ=ਦੇਸ, ਐਥ। ਚਮਰੈ=(ਰਵਿਦਾਸ) ਚਮਾਰ ਦੇ। ਕਿਲਬਿਖ=ਪਾਪ। ਟਰੇ=ਟਲ ਗਏ, ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਅਪਰਾਧੀ=ਵਿਕਾਰੀ, ਗੁਨਾਹਗਾਰ। ਪਰਹਰੇ=ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੇਸੁਆ ਰਵਤ ਅਜਾਮਲ=ਵੇਸਵਾ, ਕੰਜਰੀ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਅਜਾਮਲ। ਨਰਹਰੈ=ਨਰ ਮਿੱਘ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ। ਉਗ੍ਰਸੈਣਿ=ਕੰਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ। ਗਤਿ=ਗਤੀ, ਉੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ। ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ=ਕਿਰਪਾ। ਅੰਗੀਕਾਰੁ=ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ। ਪੈਜ=ਲਾਜ, ਇਜਤ। ਉਰਧਾਰਿਓ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ!) ਸੁਕਦੇਵ ਤੇ ਜਨਕ (ਆਦਿ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪਿਆ (ਅਤੇ ਇਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਪਏ। ਸੁਦਾਮੇ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਸੁਦਾਮੇ ਨੂੰ) ਮਿਲਿਆ (ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ) ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਪਰ ਜਿਸ ਉਤੇ) ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਜੀਵਨ (ਮਨੋਰਥ) ਸਫਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਅਨਿਗਿਣਤ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪ੍ਰ (ਭਗਤ), ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ (ਭਗਤ), ਦਾਸੀ ਦਾ ਪੁਤਰ ਬਿਦਰ (ਭਗਤ ਆਦਿ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ।੧।ਰਹਾਉ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਦਾਰਥ ਹੈ (ਜਿਸਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਸਾਰੇ) ਭਗਤ ਜਨ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ। ਨਾਮਦੇਵ, ਜੈਦੇਵ, ਕਬੀਰ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ (ਤਰ ਗਏ ਅਤੇ) ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। (ਹੇ ਮਨ! ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ (ਜਪਣ) ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਟੱਲ ਗਏ (ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ)।੨।

ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ ਗੁਨਾਹਗਾਰ (ਜੀਵ) ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਅਜਾਮਲ (ਪਾਪੀ ਆਪਣੇ) ਮੂੰਹੋਂ ਨਾਰਾਇਣ ਨਰਹਰੀ ਬੋਲ ਕੇ ਕਲਿਆਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੰਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਉਗ੍ਰਸੈਣ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਪਾ ਲਈ (ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਸ ਦੇ) ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।੩।

(ਜਿਸ) ਸੇਵਕ ਉਤੇ ਹਰੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, (ਉਸ ਦਾ) ਪੱਖ ਕੀਤਾ। ਮੇਰਾ ਗੋਵਿੰਦ (ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕ ਦੀ (ਸਦਾ) ਪੈਜ (ਇਜ਼ਤ) ਰਖਦਾ ਹੈ, (ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸ਼ਰਣ ਪੈ ਗਏ, (ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਉਧਰ ਗਏ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ) ਉਤੇ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ।੪।੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਸੁਰਿ ਨਰ ਗਣ ਗੰਧਰਬੇ ਜਪਿਓ, ਰਿਖਿ ਬਪੁਰੈ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਦੇਵਤਿਉਂ ਨੇ ਨਰੋਂ ਗਣੋਂ ਨੇ ਭੀ ਜਪਿਆ ਐ ਰਿਖੀ ਜੋ ਬਿਚਾਰੇ ਹੈ ਤਿਨੋਂ ਭੀ ਗਾਇਆ। ਰਿਖੀਉਂ ਕੇ ਬਿਚਾਰੇ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰੀਉਂ ਕੇ ਰੋਕਨੇ ਮੈ ਜਬ ਅਸਕਤਿ ਹੂਏ ਤੋਂ ਨਾਮੁ ਜਪਨੇ ਸੇ ਰੁਕੀਆਂ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਸੁਰਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ, ਨਰ=ਮਨੁੱਖਾਂ, ਸ਼ਿਵਾਂ ਦੇ ਗਣਾਂ ਨੇ ਤੇ ਹਾ ਹਾ ਹੂ ਹੂ ਗੰਧਰਬਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਪੁਰੇ ਵਿਚਾਰੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਭੀ ਹਰੀ ਜਸ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਹੈ। [ਸ਼. ਸ.]
੩. ਹੇ ਮਨ! ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ, (ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕੀ ਗੁਣਾਂ ਨੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਵਿਚਾਰੇ ਧਰਮ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਰਿਖਿ ਬਪੁਰੈ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਪਰਦਾਈ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਮਤਭੇਦ ਹੈ। ਫਰੀਦਕੋਟੀ ਸਟੀਕ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਜੋ ਨੰਬਰ ੧ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਰਜ ਹਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਨੰਬਰ ੨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਨੰਬਰ ੩ ਵਾਲੇ ਅਰਥ 'ਸ਼ਬਦਾਰਥ' ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ 'ਰਿਖਿ ਬਪੁਰੈ' ਦਾ ਅਰਥ ਧਰਮ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਪੰਕਤੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੮੩੦ ਉੱਤੇ ਦਰਜ ਹੈ, ਵਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ:—

ਅਨ ਤੇ ਟੁਟੀਐ ਰਿਖ ਤੇ ਫੁਟੀਐ ॥

ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟੀਏ ਤਾਂ ਧਰਮ ਰਾਜ ਤੋਂ ਫੁਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲਗਾਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 'ਰਿਖਿ ਬਪੁਰੈ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਵਿਚਾਰੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। 'ਬਪੁਰੈ' ਪਦ ਕਿਸੇ ਇਕ ਰਿਖੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੇ ਨੂੰ ਦੋਲਾਵਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਵਿਚਾਰਾ' ਸ਼ਬਦ ਧਰਮ ਰਾਜ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਭੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:—

ਕਹਾ ਕਰੈ ਬਪੁਰਾ ਜਮੁ ਭਰਪੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੩੨

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਜਨਾ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੀ ਪਰਧਾਨ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ 'ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ' ਦਸ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ। ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ:—

ਖੜੀ ਥਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ, ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਉਧਰੈ ਸੇ ਕਲਿ, ਮਹਿ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਨਕ ਮਾਝਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੪੭
ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਜਪਿਓ ਲਿਵ ਲਾਈ, ਸਾਧਿਕ ਮੁਨਿ
ਜਪਿਆ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ ਧਿਆਇਆ, ਮੁਖਿ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਰਵਿਆ ॥ ਸਰਣਿ
ਪਰੇ ਜਪਿਓ ਤੇ ਭਾਏ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਨਾਮੁ ਜਪਤ
ਤਰਿਆ ॥ ਧੰਨਾ ਜਟੁ ਬਾਲਮੀਕੁ ਬਟਵਾਰਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਸੁਰਿਨਰ ਗਣ ਗੰਧਰਬੇ ਜਪਿਓ, ਰਿਖਿ ਬਪੁਰੈ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ਸੰਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮੈ ਦੇਵੀ
ਜਪਿਓ, ਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿਆ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਜਿਨਾ ਮਨੁ ਭੀਨਾ, ਤੇ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥੨॥ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਧਿਆਇਓ, ਹਰਿ ਜਪਤਿਆ
ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਹਰਿ ਜਪਿਆ, ਮੁਖਿ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥
ਨਾਮੁ ਰਸਾਲੁ ਜਿਨਾ ਮਨਿ ਵਸਿਆ, ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥੩॥ ਅਨਤ ਤਰੰਗੀ ਨਾਮੁ
ਜਿਨ ਜਪਿਆ, ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਕਰਿ ਸਕਿਆ ॥ ਗੋਬਿੰਦੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਥਾਇ ਪਾਏ, ਜੋ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ
ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਗੁਰਿ ਪਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਓ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਲਇਆ ॥੪॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਤੀ, ਸਤੀ, ਸੰਤੋਖੀ, ਭੀਨਾ, ਜਪਤਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ, ਅਨੰਤ, ਗੋਬਿੰਦੁ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਿਧ=ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਪੁਰੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ। ਸਮਾਧਿ=ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ। ਲਿਵ
ਲਾਈ=ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ। ਸਾਧਿਕ=ਉਹ ਜੋਗੀ ਜੋ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਨਿ=ਮੁਨੀ। ਸਤੀ=ਸਤੀ, ਦਾਨੀ।
ਸੰਤੋਖੀ=ਸੰਤੋਖੀਆਂ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ। ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ=ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ)। ਰਵਿਆ=ਸਿਮਰਿਆ।
ਤੇ=ਉਹ। ਭਾਏ=(ਪ੍ਰਭ) ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗ ਗਏ। ਧੰਨਾ ਜਟੁ=ਰਾਮਾਨੰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ। ਬਾਲਮੀਕ=ਇਕ ਡਾਕੂ ਜੋ
ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ। ਬਟਵਾਰਾ=ਰਾਹ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਲੁਟੇਰਾ।
ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ੧। ਰਹਾਉ। ਸੁਰਿਨਰ=ਦੇਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼। ਗੰਧਰਬੇ=ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਦੇ ਗਵਯੇ।
ਰਿਖਿ ਬਪੁਰੈ=ਵਿਚਾਰੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਨੇ। ਸੰਕਰਿ=ਸਿਵ ਜੀ ਨੇ। ਬ੍ਰਹਮੇ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ। ਦੇਵੀ=ਦੇਵੀਆਂ ਨੇ। ਹਰਿ
ਹਰਿ ਨਾਮਿ=ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ। ਭੀਨਾ=ਭਿੰਜ ਗਿਆ। ਤੇ=ਉਹ। ੨।

ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ=ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ (ਦੇਵਤਿਆਂ) ਨੇ। ਜਪਤਿਆ=ਜਪਦਿਆਂ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹੋਂ। ਰਸਾਲੁ=ਰਸਾਂ ਦਾ
ਘਗੜਾ।

ਅਨਤ ਤਰੰਗੀ=ਬੇਅੰਤ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭ। ਜਿਨ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਥਾਇ ਪਾਏ=ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਮਨਿ=ਹਰੀ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਇਆ=ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਦ੍ਰਿੜਾਇਓ=ਪੱਕਾ ਕਰ
ਦਿੱਤਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ!) ਸਿਧਾਂ ਨੇ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪਿਆ, ਸਾਧਨਾ
ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਵੀ (ਨਾਮ) ਜਪਿਆ। ਜਤੀਆਂ, ਦਾਨੀਆਂ, ਸੰਤੋਖੀਆਂ ਨੇ (ਵੀ ਪ੍ਰਭ ਨੂੰ)

ਧਿਆਇਆ, ਇੰਦਰ ਆਦਿਕ (ਦੇਵਤਿਆਂ) ਨੇ ਭੀ ਮੂੰਹ ਦੁਆਰਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪਿਆ, (ਜੋ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਗਏ, ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਚੰਗੇ ਲਗ ਗਏ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਸਮੁਦਾਇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ) ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਿਆ (ਭਗਤ) ਪੰਨਾ ਜੱਟ, ਬਾਲਮੀਕ ਬਟਵਾਰਾ (ਆਦਿ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ!) ਦੇਵਤਿਆਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ, ਗਣੇਸ਼ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪਿਆ (ਅਤੇ) ਵਿਚਾਰੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਨੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਬ੍ਰਹਮੇ ਨੇ, ਦੇਵੀਆਂ ਨੇ (ਵੀ ਆਪਣੇ) ਮੁਖ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਹਰੀ (ਨਾਮ) ਜਪਿਆ। ਹਰੀ ਹਰੀ ਨਾਮ (ਜਪਣ) ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਓਹ (ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਭਉਜਲ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ।੨।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ!) ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਵਾਰੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਧਿਆਇਆ (ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ (ਕਰਤਿਆਂ ਨੇ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ। (ਇਹੋ ਜਿਹਾ) ਨਾਮ (ਜੋ ਸਮੂਹ) ਰੱਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ, ਓਹ (ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ।੩।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ!) ਅਨੰਤ ਤਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਹਸਤੀਆਂ) ਨੇ ਜਪਿਆ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਸੁਮਾਰ) ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। (ਹਾਂ), ਜੋ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਲਗ ਗਏ, (ਉਹ) ਗੋਬਿੰਦ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ) ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਆਖਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ (ਪੱਕਾ) ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ।੪।੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਿਧਾਂ, ਸਾਧਿਕਾਂ, ਮੁਨੀਸਰਾਂ ਜਤੀਆਂ, ਸਤੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤਰ ਵਰਣਨ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬਣਦਾ ਹੈ।

'ਅਨੰਤ ਤਰੰਗੀ ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਜਪਿਆ, ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਕਰਿ ਸਕਿਆ' ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਸੇਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਣ ਜਪਾਉਣ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦੀ। ਬਸ! ਇਹੋ ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ ਦੀ ਵੱਡੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੩

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਲੈ, ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਾਇ ॥ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਨਾਲਿ ਚਲਦਾ, ਹਰਿ ਅੰਤੇ ਲਏ ਛਡਾਇ ॥ ਜਿਥੈ

ਅਵਘਟ ਗਲੀਆ ਭੀੜੀਆ, ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇ ॥੧॥ ਮੇਰੇ
ਸਤਿਗੁਰਾ, ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ॥ ਮੇਰਾ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧੋ, ਮੈ ਹਰਿ
ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਮਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਰਹੀ ਹਰਿਨਾਮੁ ਹੈ, ਕੋਈ ਆਣਿ
ਮਿਲਾਵੈ ਮਾਇ ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਮੈ ਜੋਦੜੀ, ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੇਇ ਮਿਲਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਪੁਰਖੁ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੁ, ਹਰਿ ਮੇਲੇ ਢਿਲ ਨ ਪਾਇ ॥੨॥ ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ
ਚੇਤਿਓ, ਸੇ ਭਾਗਹੀਣ ਮਰਿ ਜਾਇ ॥ ਓਇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਅਹਿ, ਮਰਿ
ਜੰਮਹਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਓਇ ਜਮ ਦਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ, ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ
ਸਜਾਇ ॥੩॥ ਤੂ ਪ੍ਰਭੁ ਹਮ ਸਰਣਾਗਤੀ, ਮੇ ਕਉ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ, ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ਹਰਿ
ਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਗ ਜੀਵਨਾ, ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਇ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਪਿ
ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਮੇਲਾਇ ॥੪॥੧॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗਲੀਆਂ, ਭੀੜੀਆਂ, ਮਨਾਈਅਹਿ, ਜੰਮਹਿ, ਮਾਰੀਅਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ=ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜਾਨਾ। ਲੈ=(ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ) ਲੈ। ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ
ਸਿਖਿਆ। ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ। ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ=ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਅੰਤੋ=ਅੰਤ (ਮਰਨ) ਸਮੇਂ। ਅਵਘਟ=ਅੱਖਾ,
(ਬਿਖੜਾ) ਰਸਤਾ। ਭੀੜੀਆ=ਤੰਗ। ਮੁਕਤਿ=ਖਲਾਸੀ॥੧॥ ਦ੍ਰਿੜਾਇ=ਪੱਕਾ ਕਰਾਏ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ।
ਬੰਧੋ=ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਸੰਬੰਧੀ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਮਾਇ=ਹੋ ਮਾਏ॥੧॥ਰਹਾਉ। ਬਿਰਹੀ=ਪਿਆਰਾ। ਆਣਿ=ਲਿਆ
ਕੇ। ਜੋਦੜੀ=ਮਿੰਨਤ, ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਬੇਨਤੀ। ਢਿਲ=ਦੇਗ॥੨॥ ਨ ਚੇਤਿਓ=ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਓਇ=ਓਹ
(ਮਨੁੱਖ)। ਜਮ ਦਰਿ ਮਾਰੀਅਹਿ=ਜਮ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਮਾਰੇ ਕੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਜਾਇ=ਸਜਾ, ਦੰਡਾ੩॥
ਸਰਣਾਗਤੀ=ਸਰਨ ਆਏ ਹਾਂ। ਮੇਕਉ=ਮੈਨੂੰ। ਹਰਿ ਰਾਇ=ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ। ਜਗ ਜੀਵਨਾ=ਹੋ ਜਗਤ ਦੇ
ਜੀਵਨਦਾਤੇ। ਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ=ਕਿਰਪਾ ਕਰ। ਦਇਆਲ ਹੋਇ=ਦਇਆਵਾਨ ਹੋ ਕੇ॥੪॥

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜਾਨਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ
ਹਰੀ ਦੀ (ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਇਜ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈ। (ਇਹ ਨਾਮ) ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ (ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਾਥੀ
ਬਣ ਕੇ) ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ, (ਜਮਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ) ਛੁੱਟਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਬਿਖੜੇ ਰਸਤੇ ਹਨ,
ਬਹੁਤ ਭੀੜੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ॥੧॥

ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪੱਕਾ ਕਰਾਓ। ਹੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ! ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ,
ਪੁੱਤਰ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ (ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਹੈ) ਮੇਰਾ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧॥ਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ (ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ) ਲਿਆ
ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਅਗੇ ਮਿੰਨਤ-ਭਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਜਿਹੜਾ) ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ
ਦੇਵੇ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੋ ਦਇਆਵਾਨ ਪੁਰਖ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਰੂਪ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦੇਵੇ (ਤਾਂ) ਦੇਰੀ

ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ॥੨॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਦੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਭਾਗਹੀਣ ਹਨ (ਭਾਗਹੀਣ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ ਹੀ) ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣੇ ਜੀਵ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਰ ਕੇ ਜੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਨਾਮਹੀਣ ਮਨੁੱਖ) ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ (ਭਾਵ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਨਾਮ ਹੀਣ) ਜਮ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮਾਰੇ ਕੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ॥੩॥

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਅਸੀਂ (ਤੇਰੀ) ਸ਼ਰਣ ਆਏ ਹਾਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਮੈਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਉ। ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਹਰੀ! ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਮੈਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ (ਰੱਖੋ)। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਆਪ ਦਇਆਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਵੋ॥੪॥੧॥੩॥

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਹਾਉ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ:—

ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ, ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ॥

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਿਰਹੁ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋਦੜੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਹੂਕ-ਭਰੀ ਵੇਦਨਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਲਈ ਇਤਨੀ ਲਿਲਕ ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਤਿ ਬਿਖੜੇ ਸਮੇਂ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਕ, ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—

ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਨਾਲਿ ਚਲਦਾ, ਹਰਿ ਅੰਤੇ ਲਏ ਛਡਾਇ ॥

ਇਸ ਸਾਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਗਾਹਕ ਅਤੇ ਚਾਹਕ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਉ ਪੁੰਜੀ ਨਾਮੁ ਦਸਾਇਦਾ, ਕੇ ਦਸੈ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥
ਹਉ ਤਿਸੁ ਵਿਟਹੁ ਖਨ ਖੰਨੀਐ, ਮੈ ਮੇਲੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ॥ ਮੈ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਪਿਰੰਮ
ਕਾ, ਕਿਉ ਸਜਣੁ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਸਿ ॥੧॥ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ, ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ, ਹਰਿ ਧੀਰਕ ਹਰਿ ਸਾਬਾਸਿ
॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ ਗੁਰੁ, ਮੈ ਦਸੈ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ਬਿਨੁ
ਗੁਰ ਪ੍ਰੇਮੁ ਨ ਲਭਈ, ਜਨ ਵੇਖਹੁ ਮਨਿ ਨਿਰਜਾਸਿ ॥ ਹਰਿ ਗੁਰ ਵਿਚਿ ਆਪਿ
ਰਖਿਆ, ਹਰਿ ਮੇਲੇ ਗੁਰ ਸਾਬਾਸਿ ॥੨॥ ਸਾਗਰ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਹਰਿ, ਪੂਰੇ

ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਨਾ ਖੋਲਿ ਦੇਇ, ਮੁਖਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਪਰਗਾਸਿ ॥
 ਮਨਮੁਖਿ ਭਾਗ ਵਿਹੁਣਿਆ, ਤਿਖ ਮੁਈਆ ਕੰਧੀ ਪਾਸਿ ॥੩॥ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰੁ
 ਹੈ, ਹਉ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਾ ਮੇਲਿ ਪ੍ਰਭ, ਮੈ ਮਨਿ ਤਨਿ
 ਵਡੜੀ ਆਸ ॥ ਗੁਰ ਭਾਵੈ ਸੁਣਿ ਬੇਨਤੀ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥੪॥੨॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਉ, ਦਸਾਇੰਦਾ, ਵਿਟਹੁ, ਖਨ-ਖੰਨੀਐ, ਕਿਉਂ, ਵਿਹੁਣਿਆ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਹਉ=ਮੈਂ। ਪੁੰਜੀ=ਰਾਸਿ, ਮੂੜੀ। ਦਸਾਇੰਦਾ=ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ। ਕੇ ਦਸੈ=ਕੋਈ
 ਦਸ ਪਾਏ? (ਪਤਾ ਦੇਵੇ)। ਵਿਟਹੁ=ਤੋਂ। ਖਨ ਖੰਨੀਐ=ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਭਾਵ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ। ਮੈ=ਮੈਨੂੰ।
 ਪਿਰੰਮ ਕਾ=ਪਿਆਰੇ (ਪ੍ਰਭ) ਦਾ। ਕਿਉਂ=ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ?। ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਕਾ ਕਰਵਾਇਆ।
 ਧੀਰਕ=ਧੀਰਜ, ਹੌਸਲਾ। ਹਰਿ ਸਾਬਾਸਿ=ਹਰੀ ਨੇ ਸਾਬਾਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਨਿਰਜਾਸਿ=ਨਿਰਣਾ।
 ਆਪੁ=ਆਪਣਾ ਆਪ। ਸਾਗਰ=ਸਮੁੰਦਰ। ਖੋਲਿ=ਖੋਲ ਕੇ। ਦੇਇ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਖਿ=ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ। ਤਿਖ=
 ਤੇਹ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ। ਮੁਈਆ=ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਕੰਧੀ ਪਾਸਿ=ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੋਲ। ਪਾਸਿ=ਪਾਸੋਂ, ਤੋਂ। ਚਿਰੀ
 ਵਿਛੁੰਨਾ=ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ। ਮਨਿ ਤਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਵਡੜੀ=ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ।
 ਗੁਰ=ਹੇ ਗੁਰੂ। ਭਾਵੈ=(ਤੈਨੂੰ) ਭਾਵੇ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਾਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ (ਵੀਰ ਮੈਨੂੰ) ਹਰੀ (ਨਾਮ)
 ਧਨ ਰੂਪ (ਸੱਚੀ) ਪੁੰਜੀ ਦੀ ਦਸ ਪਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ (ਕੋਈ ਉਸ) ਹਰੀ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦੇਵੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ
 ਭਾਵ (ਕੁਰਬਾਨ) ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ (ਉਹ) ਸਜਣ (ਮੈਨੂੰ) ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਮਿਲੇ? (ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ) ਮਿਲਾਂ?।੧।

ਹੇ ਮਨ! ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ! ਮੈਨੂੰ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਨ ਰੂਪੀ ਰਾਸਿ ਦੀ (ਇੱਛਾ ਹੈ)। ਹੇ ਭਾਈ! (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ)
 ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇੱਤਾ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਨੇ ਧੀਰਜ ਤੇ ਸਾਬਾਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਹਰੀ! (ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ (ਮੈਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦੇ। (ਜਿਹੜਾ) ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ (ਨਾਮ
 ਰੂਪੀ) ਰਾਸ ਦੇ (ਭੇਤ) ਦਸ ਦੇਵੇ। (ਹੇ ਪਿਆਰਿਓਂ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ
 ਬਿਨਾ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ (ਭਾਵ
 ਟਿਕਾਇਆ ਹੋਇਆ) ਹੈ। (ਉਸ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਬਾਸ ਹੈ ਜੋ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਧੰਨਤਾ
 ਯੋਗ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰੋ)।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ (ਪ੍ਰਭ) ਭਗਤੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ)। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ
 ਤੁਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਬੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ) ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ ਦਾ)
 ਚਾਨਣ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਮਨਮੁਖ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪਾਸ (ਬੈਠੇ ਹੀ) ਤਿਹਾਏ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
 (ਭਾਵ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ)।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਜਗਤ ਦੇ ਦਾਤਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਮੈਂ

ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ (ਇਹ) ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। (ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ!) ਮੈਂ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ (ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ) ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ (ਮੈਨੂੰ) ਮਿਲਾ ਦੇ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਆਸ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜੇ (ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਤਾਂ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੇ (ਇਹੋ ਹੀ) ਅਰਦਾਸਿ ਹੈ, (ਬਸ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਇਹੋ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਓ ਜੀ)।੪।੨।੪।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਠਾ ਖੋਲਿ ਦੇਇ, ਮੁਖਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਪਰਗਾਸਿ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੇ ਕਿਰਪਾਲੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕਰ ਜੇ ਖਜਾਨਾ ਖੋਲ ਦੇਵੇ ਤੇ ਮੁਖ ਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਹੀ ਹਰੀ ਕੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੋਤਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]

੨. ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋ ਕੇ ਖਜਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। [ਗਿ. ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

੩. ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ (ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ) ਹਰੀ ਦਾ ਚਾਨਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੪. ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਖਜਾਨੇ) ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਮੂੰਹੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਬੀ ਨੂਰ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਮੁਖਿ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਮੁਖੀ' ਨਾਲੋਂ 'ਮੁਖ ਤੋਂ' ਜਾਂ 'ਮੁਖ ਦੁਆਰਾ' ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇ ਅਰਥ ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਠਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਰਥ ਭਾਵੇਂ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕਰਨੇ ਉਚਿਤ ਹਨ:—

(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਠਦਾ (ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਵਾੜ, ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ) ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ) ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਰਬੀ (ਗਿਆਨ ਦਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ ਕਰਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਪੂੰਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਵਾਏ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਨਾਮ-ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਪੁੱਛ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਇਸ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਥਹ ਪਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਮਗਰੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਹੈ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਠ ਪੈਣ ਤਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਾਚਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਇਕੋ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ:—

ਇਕੁ ਦਾਨੁ ਮੰਗੈ ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ, ਹਰਿ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਰਾਈ ॥

ਸੋ, ਅਜਿਹਾ ਭਾਵ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇ ਪ੍ਰਭ, ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਿਦੈ ਸਮਾਣੀ
 ॥ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਵਡਭਾਗੀਆ, ਹਰਿ ਉਤਮ ਪਦੁ ਨਿਰਥਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਾ ਮਨਿ
 ਪਰਤੀਤਿ ਹੈ, ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥੧॥ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਮਨਿ ਭਾਣੀ
 ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਤ ਸਦਾ ਕਰਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਮੈ ਮਨੁ
 ਤਨੁ ਖੋਜਿ ਢੰਢੋਲਿਆ, ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਪਾਇਆ,
 ਸੁਣਿ ਅਕਥ ਕਥਾ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਹਰਿ, ਮੈ ਮੇਲੇ ਪੁਰਖੁ
 ਸੁਜਾਣੀ ॥੨॥ ਗੁਰ ਪੁਰਖੇ, ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇ ਪ੍ਰਭ, ਮਿਲਿ ਸੁਰਤੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਣੀ ॥
 ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ, ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭਾਗ ਵਿਹੁਣਿਆ,
 ਤਿਨ ਦੁਖੀ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥੩॥ ਹਮ ਜਾਚਿਕ ਦੀਨ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਿਆ, ਮੁਖਿ ਦੀਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
 ਥਾਣੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭ, ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣੀ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ
 ਸਰਣਾਗਤੀ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥੪॥੩॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਡਭਾਗੀਆਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਕਿਉਂ, ਵਿਹੁਣਿਆਂ, ਵਡਭਾਗੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਰਾਹੀਂ। ਰਿਦੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਸਮਾਣੀ=ਟਿਕਦੀ ਹੈ।
 ਵਡਭਾਗੀਆਂ=ਵਡਭਾਗੀਆਂ ਨੇ। ਉਤਮ ਪਦੁ=ਉੱਚਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਰੁਤਬਾ। ਨਿਰਥਾਣੀ=ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ।
 ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਪਰਤੀਤਿ=ਨਿਸ਼ਚਾ। ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ=ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ਭਾਣੀ=ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।
 ਕਰਿ=ਕਰਨਾ। ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ=ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਿਥਿਆ।੧।ਰਹਾਉ। ਖੋਜਿ=ਖੋਜ (ਲੱਭ) ਕੇ।
 ਢੰਢੋਲਿਆ=ਭਾਲਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂ=ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ?। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ। ਅਧਾਰੁ=ਆਸਰਾ। ਸੁਜਾਣੀ=ਸਿਆਣਾ।
 ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਗੁਰਪੁਰਖੇ=ਗੁਰੂ ਪੁਰਖ ਨੇ। ਸੁਰਤੀ=ਸੁਰਤਿ। ਸੁਰਤਿ=ਸੁਰਤੀ ਦੇ (ਮਾਲਕ ਹਰੀ)
 ਵਿਚ। ਵਡਭਾਗੀ=ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ। ਭਾਗ ਵਿਹੁਣਿਆ=ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਸਖਣੇ। ਤਿਨ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਰੈਣਿ=ਉਮਰ
 ਰੂਪੀ ਰਾਤ। ਵਿਹਾਣੀ=ਗੁਜਰੀ।੩। ਜਾਚਿਕ=ਮੰਗਤੇ। ਦੀਨ=ਨਿਮਾਣੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਥਾਣੀ=ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ
 ਥਾਣੀ। ਸਰਣਾਗਤੀ=ਸਰਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ=ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਾਂ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ (ਜੋ) ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦੀ ਕਥਾ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿੱਕਦੀ ਹੈ,
 (ਉਹ) ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ (ਮੈਨੂੰ) ਸੁਣਾ ਦਿਉ। ਵਡਭਾਗੀਆਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਜਪ ਕੇ ਹਰੀ
 ਪਾਸੋਂ (ਆਤਮਿਕ ਉਨਤੀ ਵਾਲਾ) ਉਤਮ ਪਦ (ਪਾ ਲਿਆ) ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ (ਇਸ
 ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਹਰੀ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਮੈਨੂੰ) ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕਥਾ ਚੰਗੀ ਲਗੀ ਹੈ। ਹੇ ਮਨ! (ਤੂੰ) ਹਰੀ ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦੀ)
 ਕਥਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਦਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹੁ, (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਹ) ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ
 ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਮਨ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਖੋਜ ਕੇ ਭਾਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਹ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? (ਇਉਂ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਹੈ ਕਿ) ਸੰਤ ਜਨਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਚੰਗੀ (ਪਿਆਰੀ) ਲਗੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਤੇ (ਉਸ ਦਾ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਆਸਰਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸੁਜਾਣ ਪੁਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਮੇਲੇਗਾ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪੁਰਖ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪੁਰਖ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ (ਉਸ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਕੇ (ਉਹ) ਸੁਰਤਿ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ) ਸਮਾਇਆ। ਵਡੇਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ (ਸਿਮਰਿਆ) ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਉਸਨੇ ਸੁਖਤ ਸੁਜਾਣ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ। ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮਨੁੱਖ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ। ੩।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ (ਦਰ ਦੇ) ਨਿਆਣੇ ਮੰਗਤੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦੀ (ਬੂੰਦ ਪਾ ਦਿਉ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਹੇ ਹਰੀ! (ਉਹ) ਸੁਖਤ ਸੁਜਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿਓ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਆਪ ਜੀ ਦੀ) ਸ਼ਰਣ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਕਿ (ਮੇਰੀ ਸੁਰਤਿ) ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਰਹੇ। ੪। ੩। ੫।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇ ਪ੍ਰਭ, ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਿਦੈ ਸਮਾਣੀ ॥

ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਵਡਭਾਗੀਆ, ਹਰਿ ਉਤਮ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਹੇ ਮਨ! ਸਦਾ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਸੁਣਦਾ ਰਹੁ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਉਤੇ ਤੁਰਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਹਰਿ ਕਥਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਵਡਭਾਗੀ ਮਨ! (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਰਹੁ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਉਤਮ ਅਤੇ ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ ਆਤਮਿਕ ਦਰਜਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਅਤੇ) ਸ਼ਰਧਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਹਰਿਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। [ਦਰਪਣ

੨. ਹੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੂ! ਗੁਰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹ ਕਥਾ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਵਨਾ ਕਰੋ। ਅਥਵਾ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਸਮਾਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਵਾਉ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਡਭਾਗੀਆਂ ਨੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਪਾਸੋਂ ਉਤਮ ਨਿਰਬੰਧ ਪਦ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ। [ਸ੍ਰੀ ਸ.

ਨਿਰਣੈ: 'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ 'ਸੁਣਾਇ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਸੁਣਦਾ ਰਹੁ' ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਵਡਭਾਗੀਆਂ' ਇਕ ਬਚਨੀ ਸੰਬੰਧਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਰਥਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ 'ਵਡਭਾਗੀਆਂ' ਬਹੁ-ਵਚਨੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ ਅਤੇ 'ਸੁਣਾਇ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਤੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਰਹੁ' ਕਰਨਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹਨ। ਸਹੀ ਅਰਥ ਪਿਛੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ:— “ਸਭ ਤੇ ਉਤਮ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ” ਹਰੀ ਦੀ ਕਥਾ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਹੈ: ‘ਕਥਾ ਅਕਥ ਕਥਾ, ਕਿਛੁ ਜਾਇ ਨ ਜਾਣੀ ਰਾਮ’। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਥਾ ਅਕਥ ਹੈ ਪਰ ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਥਾ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਗੰਮ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਥਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਿਰੋਲ ਹਰੀ ਦਾ ਜੋਸ ਤੇ ਰੋਸ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਵੀ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ:—

ਗੁਹਝ ਕਥਾ ਇਹ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੩੯

ਗੁਰੂ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ-ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਜੇਦੜੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੀਨ ਹੈ ਕੇ ਇਉਂ ਜਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ:—

ਹਮ ਜਾਚਿਕ ਦੀਨ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਿਆ, ਮੁਖਿ ਦੀਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭ, ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸੁਖੜ ਸੁਜਾਣੀ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਰਿ ਭਾਉ ਲਗਾ ਬੈਰਾਗੀਆ, ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਮਨਿ ਰਾਖੁ ॥ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤ ਸਰਧਾ ਉਪਜੈ, ਗੁਰਸਬਦੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖੁ ॥ ਸਭੁ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਭਾਖੁ ॥੧॥ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸੁ ਚਾਖੁ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਪਾਇਆ, ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਪਤਿ ਰਾਖੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਈਐ, ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਾਖੁ ॥ ਤਨੁ ਧਰਤੀ ਹਰਿ ਬੀਜੀਐ, ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੁ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖੁ ॥੨॥ ਮਨਮੁਖ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭਰਿ ਰਹੇ, ਮਨਿ ਆਸਾ ਦਹਦਿਸ ਬਹੁ ਲਾਖੁ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਦੇ, ਵਿਚਿ ਬਿਸਟਾ ਮਨਮੁਖ ਰਾਖੁ ॥ ਓਇ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਭਵਾਈਅਹਿ, ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਦੁਰਗੰਧ ਭਾਖੁ ॥੩॥ ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਸਰਣਾਗਤੀ, ਹਰਿ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੁ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾਪੁ ਕਰਿ, ਹਰਿਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਪਤਿ ਸਾਖੁ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪਾਇਆ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਖੁ ॥੪॥੪॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜੀਵਦੇ, ਆਵਹਿ, ਜਾਹਿ, ਭਵਾਈਅਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਾਉ=ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ। ਬੈਰਾਗੀਆ=ਹੋ ਬੈਰਾਗੀ ਪੁਰਸ਼। ਵਡਭਾਗੀ=ਹੋ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਰਾਖੁ=ਰੱਖ। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ। ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਬਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਦੁਆਰਾ। ਚਾਖੁ=ਚੱਖ। ਭਾਖੁ=ਬੋਲ, ਉਚਾਰ। ੧। ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ=ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਪਤਿ=ਇਜਤ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ=ਹਰੀ ਦੀ ਕੀਰਤਿ, ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ। ਹਰਿ ਬੀਜੀਐ=ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਬੀਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੨।

ਭਰਿ ਰਹੇ=ਭਰੇ (ਲਿਬੜੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਦਹਦਿਸ=ਦਸੇ ਦਿਸ਼ਾ। ਲਾਖੁ=ਲੱਖਾਂ ਹੀ। ਪ੍ਰਿਗੁ=ਫਿਟਕਾਰ ਜੋਗ। ਵਿਚਿ ਬਿਸਟਾ=ਗੰਦਰੀ ਵਿਚ। ਆਵਹਿ=ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ (ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ)। ਜਾਹਿ=ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਭਵਾਈਅਹਿ=ਭਵਾਏ, (ਫਿਰਾਏ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਰਗੰਧ=ਗੰਦੀ ਵਾਸਨਾ, ਬਦਬੂ। ਭਾਖੁ=ਬੋਲ, ਖੁਰਾਕਾ੩।

ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ=ਰਖ ਲਉ, ਰਖ ਲਉ। ਸਰਣਾਗਤੀ=ਸਰਣ ਆਏ ਹਾਂ। ਪਤਿ=ਇਜਤ। ਸਾਖੁ=ਇਤਬਾਰ। ੪।

ਅਰਥ: ਹੇ ਬੈਰਾਗੀ ਜੀਉੜੇ! (ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਾ ਹੈ, (ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ) ਹੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜੀਉੜੇ! ਹਰੀ ਦੇ (ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਸਾਂਭ ਕੇ) ਰਖ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ) ਸਰਧਾ (ਲਗਨ) ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, (ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ) ਰਸ ਨੂੰ ਚੱਖ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣਾ) ਮਨ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰਿਆ (ਭਰਿਆ) ਹੋਇਆ (ਵੇਖ ਲਵੇਂਗਾ, ਸੋ, ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਉਚਾਰਨ ਕਰ। ੧।

ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਮਨ! (ਤੂੰ) ਨਿਰੋਲ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਚੱਖ। ਇਹ (ਰਸ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗ ਕੇ) ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ) ਇਜਤ ਬਚਾਅ ਲੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਤੈਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧਰਤੀ (ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਬੀਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣਾ ਆਪ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ- 'ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਵਸੈ ਜੀਉ' ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ, (ਤੂੰ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ) ਰਸ ਚੱਖ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਭਰੇ (ਲਿਬੜੇ) ਪਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ (ਉਹ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਦੱਸਾਂ ਪਾਸੇ (ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਬਹੁਤ ਆਸਾ (ਬੰਨ੍ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਨ)। (ਤੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਜੋ) ਜੀਵਦੇ ਹਨ (ਉਹ ਜੀਵਨ) ਫਿਟਕਾਰ ਜੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਗੰਦਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ (ਮਨਮੁਖ) ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਵ (ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਵਾਏ (ਫਿਰਾਏ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਰਗੰਧ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ੩।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਆਏ ਹਾਂ (ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ) ਰੱਖ ਲੈ, ਬਚਾਅ ਲੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮੇਲ ਕਰਾ ਦੇ ਉਥੇ ਸੁਤੇ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀ) ਇਜਤ ਮਿਲਦੀ (ਤੇ) ਇਤਬਾਰ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।

ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਨ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਜੀਵਾਂ ਤੂੰ ਵੀ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਦੁਆਰਾ (ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ) ਉਚਾਰਨ ਕਰ। ੪। ੪। ੬।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ, ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਾਖੁ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਤਾਂ ਤੇ ਹੇ ਭਾਈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜੇ ਜਪਣਾ ਕਰੀਐ ਐ ਗੁਰੋ ਕੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੀ ਕੀਰਤੀ ਕਾ ਰਸੁ ਚਖੀਐ।

[ਫ. ਸ.]

੨. ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤਿ (ਦਾ ਸੁਆਦ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਚਖੀਐ।

[ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੩. ਹੇ ਭਾਈ! ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ (ਦਾ ਸੁਆਦ) ਚਖਿਆ ਕਰ।

[ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 'ਗੁਰਮੁਖਿ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ' ਹੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ' ਕੀਤੇ ਹਨ। 'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਅਰਥ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਪਰ 'ਗੁਰਮੁਖਿ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਜੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ, ਓਹੀ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਹਨ। ਇਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਭਾਵਕ ਅਰਥ ਹਨ। ਸੋ, ਹਰੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਦਾ (ਸੁਆਦ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਚਖ, ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਆਖ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਬਰਕਤ ਹੈ। ਉਥੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਉ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੀ ਬੈਰਾਗ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਜਾਂ ਭਉ ਪਾਏ ਆਪਣਾ, ਬੈਰਾਗੁ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥

ਬੈਰਾਗੀ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ, ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੯੦]

ਬੈਰਾਗੀ ਜੀਉਤੇ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀ। ਇਹ ਬੀਜ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕੇ ਦਰੱਖਤ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਫਲ ਲਗੇਗਾ। ਉਸ ਫਲ ਦਾ ਰਸ ਅਨੂਠਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਇਜ਼ਤ ਆਬਰੂ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਛਿਟਕਾਰ ਜੇਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਿਸ਼ਟਾ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਰਲਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੁਰਗੰਧ ਹੀ ਭਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਓਨਾ ਦਾ ਭਖੁ ਸੁ ਓਥੈ ਨਾਹੀ, ਜਾਇ ਕੂੜੁ ਲਹਨਿ ਭੇਡਾਰੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੧੨]

ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਕੂੜ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭੇਡਾਂ ਵਾਂਗ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੂੜ ਦਾ ਖਾਣਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਲਭਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੫

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ,
ਰਾਮੁ ਕਰੇ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ, ਸੇ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ
ਜੀਉ ॥੨॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਬਨਵਾਲੀ ॥ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਮਾਲੀ
॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮੇਰੇ ਜੀਅਤੇ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਛਡਾਵੈ ਜੀਉ
॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿਨਾਉ ॥ ਮੰਗਤ ਜਨੁ ਜਾਚੈ ਹਰਿ ਦੇਹੁ
ਪਸਾਉ ॥ ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਸਤਿ, ਹਰਿ ਸਤਿ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਜੀਉ
॥੨॥ ਨਵੇ ਛਿਦ੍ਰ ਸ੍ਰਵਹਿ ਅਪਵਿਤ੍ਰਾ ॥ ਬੋਲਿ ਹਰਿਨਾਮ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸਭਿ ਕਿਤਾ ॥ ਜੇ
ਹਰਿ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ, ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਮਲੁ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ਜੀਉ ॥੩॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਿਖਮੁ ਹੈ ਭਾਰੀ ॥ ਕਿਉ ਤਰੀਐ ਦੁਤਰੁ ਸੰਸਾਰੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੇਹਿਥੁ
ਦੇਇ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚਾ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਤੂ ਸਰਬਤ੍ਰ ਤੇਰਾ
ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਜੇ ਤੂ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭ ਹੋਈ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਬੇਚਾਰਾ,
ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ ਜੀਉ ॥੫॥੧॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਉ, ਨਵੇ, ਸ੍ਰਵਹਿ, ਕਿਉ, ਕਰਹਿ, ਥਾਇ। ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਸਮਾਲੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭੰਡਾਰਾ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਨਿਸਤਾਰਾ=ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ।
ਬਨਵਾਲੀ=ਸੰਸਾਰ ਬਨ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਪਰਮਾਤਮਾ। ਸਮਾਲੀ=ਸੰਭਾਲਦਾ, ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਾਚੈ=ਮੰਗਦਾ ਹੈ।
ਹਰਿ=ਹੇ ਹਰੀ। ਪਸਾਉ=ਪ੍ਰਸਾਦ, ਕਿਰਪਾ। ਸਤਿ=ਸੱਚਾ, ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਮੇਰੈ ਮਨਿ=ਮੇਰੇ ਮਨ
ਵਿਚ। ਨਵੇ=ਨੌ। ਛਿਦ੍ਰ=ਛੋਕ (ਕੰਨ, ਨੱਕ, ਮੂੰਹ ਆਦਿ)। ਸ੍ਰਵਹਿ=ਸਿੰਮਦੇ (ਵਗਦੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਅਪਵਿਤ੍ਰਾ=ਗੰਦੇ। ਕਿਤਾ=ਕੀਤਾ, ਕਰ ਲਿਆ। ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ=ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ। ਮਲੁ=ਵਿਕਾਰ। ਮੈਲਾ। ਬਿਖਮੁ=ਔਖਾ।
ਭਾਰੀ=ਬਹੁਤ (ਔਖਾ)। ਕਿਉ ਤਰੀਐ=ਕਿਵੇਂ ਤਰਿਆ ਜਾਏ?। ਦੁਤਰੁ=ਜੇ ਤਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ।
ਬੇਹਿਥੁ=ਜਹਾਜ਼। ਸਰਬਤ੍ਰ=ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ। ਕਰਹਿ=ਜੇ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੇਚਾਰਾ=ਵਿਚਾਰ, ਗਰੀਬ। ਹਰਿ
ਭਾਵੈ=(ਜੇਕਰ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗ ਜਾਏ। ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ=(ਤਾਂ) ਹਰੀ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ (ਘਰ) ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ (ਖਜ਼ਾਨੇ) ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। (ਉਹ)
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਜੀਵ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਜੀਵ) ਉਤੇ ਮੇਰਾ
ਮਾਲਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਜੀਵ ਹੀ) ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧।

(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਬਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਦੇਵੇ (ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ)
ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਜੀਉਤੇ (ਤੂੰ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹੁ
(ਕਿਉਂਕਿ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹਰੀ (ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਦਾਸ ਮੰਗਤਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮ) ਮੰਗਦਾ ਹੋਇਆ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਹੇ ਹਰੀ!) ਕਿਰਪਾ ਕਰ (ਆਪਣਾ ਨਾਮ) ਦੇ। ਹੇ ਹਰੀ! (ਤੇਰਾ ਨਾਮ) ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਨਿਰੋਲ) ਸਤਿ (ਨਾਮ ਮੇਰੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ (ਪਿਆਰਾ) ਲਗਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨੌ ਛੇਕ (ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਮੂੰਹ ਆਦਿ ਹਨ) ਜੋ ਸਦਾ ਸਿੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ) ਰੰਦੇ ਹੋਏ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ (ਜੀਵ ਉੱਤੇ) ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ (ਇੰਦਰਿਆਂ ਨੂੰ) ਲੱਗੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ (ਛੱਡਣਾ) ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ (ਔਖਾ) ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਔਖੇ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ ਜਾਏ? (ਜਦੋਂ) ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਹਾਜ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾਂਦਾ ਹੈ।੪।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਕੋਈ ਤੇਰਾ (ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਮਾਣਾ ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਹਰੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ (ਕੰਮ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਥਾਇ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)।੫।੧।੭।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸਰ ਪਾਸ ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਤੁੱਠਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਰਨਾ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰੰਦੇ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਲ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ 'ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਸਤਿ, ਹਰਿ ਸਤਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਾਵੈ ਜੀਉ' ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਚਿਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਅੜਿੱਚਣਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਹਾਂ ਪਰਮੇਸਰ ਆਪ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੋਹਿਥ ਰੂਪ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਭਉਜਲ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਲੀ ਪੱਕਤੀ ਵਿਚ 'ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਬੇਚਾਰਾ, ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ ਜੀਉ' ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਨਮੂਨਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਕਾਟੈ ਹਰਿ ਤੇਰੇ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ, ਹਰਿ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਸਖਾਈ ਜੀਉ ॥੧॥ ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਸੇ ਧਿਆਵੈ ॥ ਨਿਤ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ ਜਪਿ

ਹਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਆਵੈ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ
ਜੀਉ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਤਿਨਾਮੁ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟੁ ਉਤਮ
ਕਾਮੁ ॥ ਦੁਸਮਨ ਦੂਤ ਜਮਕਾਲੁ ਠੇਹ ਮਾਰਉ, ਹਰਿ ਸੇਵਕ ਨੇੜਿ ਨ ਜਾਈ ਜੀਉ॥੨॥
ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਹਰਿ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਚਹੁ ਜੁਗ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਜਾਨਿਆ ॥
ਜੇ ਉਸ ਕਾ ਬੁਰਾ ਕਹੈ ਕੋਈ ਪਾਪੀ, ਤਿਸੁ ਜਮ ਕੰਕਰੁ ਖਾਈ ਜੀਉ ॥੩॥ ਸਭਿ ਮਹਿ
ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ ਕਰਤਾ ॥ ਸਭਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੇ ਚਲਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਰਾਖੈ
ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ਮਾਰੈ, ਜਿਸੁ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਛਡਾਈ ਜੀਉ ॥੪॥ ਹਉ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ
ਲਈ ਕਰਤਾਰੇ ॥ ਜਿਨਿ ਸੇਵਕ ਭਗਤ ਸਭੇ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ਦਸ ਅਠ ਚਾਰਿ ਵੇਦ ਸਭਿ
ਪੂਛਹੁ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਛਡਾਈ ਜੀਉ ॥੫॥੨॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚਲਦਿਆਂ, ਮਹਿ, ਹਉ, ਲਈ, ਚਹੁ ।

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਮਾਰਉ। ਸਬਦਾਰਥ ਵਿਚ 'ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ' ਅਨੁਸਾਰ 'ਮਾਰਉ' ਉਚਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ,
ਪਰ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਉਚਾਰਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਿਲਵਿਖ=ਪਾਪ। ਕਾਟੈ ਹਰਿ=ਹਰੀ ਕੱਟਦਾ ਹੈ। ਰਾਖਹੁ=(ਸੰਪਾਲ ਕੇ) ਰਖੇ।
ਸੰਚਹੁ=ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰੇ, ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ। ਚਲਦਿਆਂ=ਜਾਂਦਿਆਂ। ਨਾਲਿ ਸਖਾਈ=ਨਾਲ ਦਾ ਸਾਥੀ, ਸਹਾਈ॥੧॥
ਜਪਿ=ਜਪ ਕੇ। ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ=(ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ
ਹੈ॥੧॥ਰਹਾਉ। ਨਿਰਭਉ=ਭੈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਨਿਰੰਕਾਰ=ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਸਤਿਨਾਮੁ=ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਰਬ
ਵਿਆਪੀ ਨਾਮ। ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ਠੇਹ ਮਾਰਉ=ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ, ਮਾਰ ਦੇਵੇ (ਹੁਕਮੀ ਭਵਿੱਖਤ ਅਨੁ
ਪੁਰਖ ਇਕ ਵਚਨ)। ਨੇੜਿ=ਨੇੜੇ॥੨॥ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ=ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਹੁ ਜੁਗ=ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ।
ਚਹੁ ਕੁੰਟ=ਚੌਹਾਂ ਕੁੰਟਾਂ (ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ) ਵਿਚ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਜਾਨਿਆ=ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਮ ਕੰਕਰੁ=ਜਮ ਦਾ ਦਾਸ, ਨੌਕਰ, ਜਮਦੂਤ। ਖਾਈ=ਖਾਂਦਾ ਹੈ॥੩॥ ਚਲਤਾ=ਚੱਲ, ਕੱਤਕਾ
ਛਡਾਈ=ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਉ=ਮੈਂ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਲਈ=ਲੈਂਦਾ, ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ
(ਦਰਬਾਰ) ਨੇ। ਨਿਸਤਾਰੇ=ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਦਸ ਅਠ=ਅਠਾਰਾਂ (ਪੁਰਾਣ)॥੪॥

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਤੂੰ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹੁ। (ਉਸ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ
ਪਾਪ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ (ਨਾਮ) ਧਨ ਨੂੰ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਕੇ) ਰੱਖੇ, ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਧਨ
ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ ਧਨ ਅੰਤ ਸਮੇਂ) ਚਲਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਖਾਈ (ਸਹਾਈ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਉੱਤੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ
ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ ਦਾ) ਜਾਪੁ ਜਪਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪ
ਕੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਹ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ (ਆਪਣੀ

ਜੀਵਨ ਬੇੜੀ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। (ਉਸ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਅਜਿਹੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਤੇ ਉਤਮ ਕੰਮ ਹੈ। (ਇਹ ਨਾਮ ਇਤਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਕਿ) ਦੁਸ਼ਮਨ, ਮੌਤ ਤੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਜਮ ਕਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।੨।

ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਉਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੇਵਕ ਚੋਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤੇ ਚੋਹਾਂ ਕੁੰਟਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਪੀ (ਜੀਵ) ਬੁਰਾ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਮਦੂਤ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਸਾਰਿਆਂ (ਜੀਵਾਂ) ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਇਕ ਕਰਤਾਰ (ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ)। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪੇ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੀ ਹਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਆਪ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ)।੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਉਸ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਭਗਤ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਪਾਠੀਆਂ ਨੂੰ) ਪੁਛ ਲਵੋ। ਉਹ ਵੀ ਇਹੋ ਆਖਣਗੇ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ (ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਕੇਵਲ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।੫।੨।੮।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਤਿਨਾਮ ਜਪਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੰਮ ਹੈ। ਨਾਮ, ਪਾਪ ਤੇ ਜਮ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਮਨ ਪਤੀਜ ਜਾਵੇ ਉਸ ਸੇਵਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਚੋਹਾਂ ਕੁੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ, ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਭਾਵ ਸਭ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਵੇਖੋ, ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਇਹੋ ਹੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ਨਾਮ ਜਪੋ, ਨਾਮ ਹੀ ਅੰਤਕਾਲ ਬੰਧਨ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ:—

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਧੂ ਜਨ, ਇਹ ਬਾਣੀ ਰਸਨਾ ਭਾਖੀ ॥

ਜਪਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਨਾਨਕ ਨਿਸਤਰੀਐ, ਹੋਰੁ ਦੁਤੀਆ ਬਿਰਥੀ ਸਾਖੀ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੨੭

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਡਰਪੈ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਨਖੁਤ੍ਰਾ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਅਮਰੁ ਕਰਾਰਾ ॥ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਡਰਪੈ, ਡਰਪੈ ਇੰਦ੍ਰ ਬਿਚਾਰਾ ॥੧॥ ਏਕਾ ਨਿਰਭਉ, ਬਾਤ ਸੁਨੀ ॥ ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਸੋ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲਾ, ਜੋ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਗਾਇ ਗੁਨੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਦੇਹਧਾਰ ਅਰੁ ਦੇਵਾ ਡਰਪਹਿ, ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਡਰੁ ਮੁਇਆ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮੇ, ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਜੋਇਆ ॥੨॥ ਰਾਜਸੁ ਸਾਤਕੁ ਤਾਮਸੁ ਡਰਪਹਿ, ਕੇਤੇ ਰੂਪ ਉਪਾਇਆ ॥ ਛਲ ਬਪੁਰੀ ਇਹ ਕਉਲਾ ਡਰਪੈ, ਅਤਿ

ਡਰਪੈ ਧਰਮਰਾਇਆ ॥੩॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਡਰਹਿ ਬਿਆਪੀ, ਬਿਨੁ ਡਰ ਕਰਣੈਹਾਰਾ
॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤਨ ਕਾ ਸੰਗੀ, ਭਗਤ ਸੋਹਹਿ ਦਰਬਾਰਾ ॥੪॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਡਰਹਿ, ਸੋਹਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਰਪੈ=ਡਰਦਾ ਹੈ। ਧਰਤਿ=ਧਰਤੀ। ਅਕਾਸੁ=ਆਸਾਮਨ। ਨਖੁੜਾ=ਤਾਰੇ। ਅਮਰੁ=ਹੁਕਮ। ਕਰਾਰਾ=ਕਰੜਾ। ਪਉਣੁ=ਹਵਾ। ਬੈਸੰਤਰੁ=ਅੱਗ। ਇੰਦ੍ਰ ਬਿਚਾਰਾ=ਗਰੀਬ ਜਿਹਾ ਇੰਦਰ। ਏਕਾ=ਇਕੋ ਹੀ। ਨਿਰਭਉ=ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਬਾਤ=ਗੱਲ। ਗਾਇ ਗੁਨੀ=ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਦੇਹਧਾਰ=ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਜੀਵ। ਅਰੁ=ਅਤੇ। ਦੇਵਾ=ਦੇਵਤੇ। ਡਰਪਹਿ=ਡਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਧ=ਪੁਰੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ। ਸਾਧਿਕ=ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਡਰਿ=ਡਰ ਵਿਚ। ਲਖ ਚਉਰਾਸਹੀ=ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ (ਜੀਵ)। ਮਰਿ ਮਰਿ=ਮਰ ਮਰ ਕੇ। ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ=ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਮੁੜ ਮੜ। ਜੋਨੀ=ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ। ਜੋਇਆ=ਜੋਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

ਰਾਜਸੁ=ਰਜੇ ਗੁਣ। ਸਾਤਕੁ=ਸਤੋ ਗੁਣ। ਤਾਮਸੁ=ਤਮੇ (ਗੁਸੈਲਾ) ਗੁਣ। ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਫਲ=ਜੋ (ਜੀਅ) ਫਲਦੀ ਹੈ। ਬਪੁਰੀ=ਵਿਚਾਰੀ। ਕਉਲਾ=ਲਛਮੀ ਮਾਇਆ। ਅਤਿ=ਬਹੁਤ ਹੀ। ਧਰਮਰਾਇਆ=ਧਰਮ ਰਾਜਾ।੩।

ਡਰਹਿ=ਡਰ ਵਿਚ। ਬਿਆਪੀ=(ਫਸੀ) ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਰਣੈਹਾਰਾ=ਕਰਤਾਰ, ਸਿਰਜਣਹਾਰ। ਸੰਗੀ=ਸਾਥੀ। ਸੋਹਹਿ=ਸੋਭਦੇ ਹਨ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਧਰਤੀ, ਅਸਮਾਨ (ਤੇ) ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਡਾਢਾ ਹੁਕਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਡਰਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਵਿਚਾਰਾ ਇੰਦਰ ਰਾਜਾ ਵੀ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ) ਡਰਦਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਅਸਾਂ ਇਕ) ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਭਉ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਦਾ) ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਤਨ ਕਰਕੇ ਵੀ) ਸਦਾ ਸੋਖਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਦੇਹ ਧਾਰੀ (ਜੀਵ) ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਸਿੱਧ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਡਰ (ਡਰ) ਕੇ ਮੋਏ ਪਏ ਹਨ। ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ (ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ) ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਜੰਮਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਰਜੇ, ਸਤੋ, ਤਮੇ (ਗੁਣ) ਡਰਦੇ ਹਨ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ) ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਰੂਪ (ਭਾਵ ਜਾਤਾਂ ਜਿਨਸਾਂ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਲ (ਕਰਨ ਵਾਲੀ) ਇਹ ਵਿਚਾਰੀ ਮਾਇਆ ਵੀ ਡਰਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਧਰਮ ਰਾਜਾ ਵੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਡਰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਹੀ (ਰੱਬ ਦੇ) ਡਰ ਵਿਚ ਫਸੀ ਪਈ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਡਰ ਤੋਂ (ਕੇਵਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਹੈ। (ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ

ਕਿ) ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ) ਦਸ ਦੇ (ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ) ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਭਗਤ (ਉਸ ਦੇ) ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ (ਬੈਠੇ) ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੪੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਏਕਾ ਨਿਰਭਉ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ॥

ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਸੋ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲਾ, ਜੋ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਗਾਇ ਗੁਨੀ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਨਿਰਭਉ ਹੋਨੇ ਕੀ ਏਕ ਬਾਤੀ ਸੁਨੀ ਹੈ ਸੋ ਤਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖੀਆ ਹੈ ਔਰ ਸੋਈ ਸਦਾ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖੀਆ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੇ ਸੇ ਮਿਲ ਕੇ (ਗੁਨੀ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੇ ਜਸ ਕੇ ਗਾਤਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]

੨. ਇਹ ਗਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਭਉ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ। [ਸਬਦਾਰਥ]

੩. ਨਿਰਭਉ ਹੋਣ ਦੀ ਇਕ ਬਾਤ=ਸਿਖਿਆ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮਨ ਕਰਕੇ ਭੀ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲਾ ਸੁਖੀ ਹੈ, ਜੋ ਪੂਰਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਨੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। [ਸੰ. ਸ.]

੪. ਹੇ ਭਾਈ! (ਅਸਾਂ) ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਡਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਧਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ (ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਰਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਉਣਾ ਸਿਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਸਦਾ ਸੋਖਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ ਨਿਰਣੈ: ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਕਤੀ ਬਹੁਤ ਸੋਖੀ ਤੇ ਸਰਲ ਹੈ ਪਰ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਸਰਲ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹਨ:—

(ਹੇ ਭਾਈ! ਅਸਾਂ ਇਹ) ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ (ਕਿ ਕੇਵਲ) ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ) ਡਰ-ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਕਰਕੇ ਸਦਾ) ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨।

ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉਹ ਜੀਵਾਤਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋਤਦੇ ਹਨ:—

ਨਿਰਭਉ ਜਪੈ, ਸਗਲ ਭਉ ਮਿਟੈ ॥

ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਭਉ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਸੇ ਨਿਰਭਉ ਜਿਨ ਭਉ ਪਇਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੧੮੦]

ਪਰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੀ ਨਿਰਭਉ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ 'ਭੈ ਵਿਚਿ ਪਵਣ ਵਹੈ ਸਦਵਾਉ' ਵਾਲਾ ਸਾਰਾ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਸਿੱਟਾ

ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ- 'ਸਗਲਿਆ ਭਉ ਲਿਖਿਆ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਚੁ ਏਕੁ'। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਧ 'ਏਕਾ ਨਿਰਭਉ ਬਾਤ ਸੁਨੀ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ 'ਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਧਰਮ ਰਾਜਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਲੋਕ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੋਈ। ਹਾਂ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਨਿਰਭਉ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ:-

ਜਾ ਕੇ ਭਗਤ ਅਨੰਦ ਮੈ ॥ ਜਾ ਕੇ ਭਗਤ ਕਉ ਨਾਹੀ ਖੈ ॥

ਜਾ ਕੇ ਭਗਤ ਕਉ ਨਾਹੀ ਭੈ ॥ ਜਾ ਕੇ ਭਗਤ ਕਉ ਸਦਾ ਜੈ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੮੧

ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵੱਡੇ, ਕੀ ਛੋਟੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਭੈ ਵਿਚ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਨਿਰਭਉ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪਾਂਚ ਬਰਖ ਕੇ ਅਨਾਥੁ ਧੂ ਬਾਰਿਕੁ, ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਅਮਰ ਅਟਾਰੇ ॥ ਪੁਤ੍ਰੁ ਹੇਤਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਕਹਿਓ, ਜਮ ਕੰਕਰ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ, ਕੇਤੇ ਅਗਨਤ ਉਧਾਰੇ ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਅਲਪ ਮਤਿ ਨਿਰਗੁਣ, ਪਰਿਓ ਸਰਣਿ ਦੁਆਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਾਲਮੀਕੁ ਸੁਪਚਾਰੇ ਤਰਿਓ, ਬਧਿਕ ਤਰੇ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ਏਕ ਨਿਮਖ ਮਨ ਮਾਹਿ ਅਰਾਧਿਓ, ਗਜਪਤਿ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥੨॥ ਕੀਨੀ ਰਖਿਆ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੈ, ਹਰਨਾਖਸ ਨਖਹਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥ ਬਿਦਰੁ ਦਾਸੀ ਸੁਤੁ ਭਇਓ ਪੁਨੀਤਾ, ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਉਜਾਰੇ ॥੩॥ ਕਵਨ ਪਰਾਧ ਬਤਾਵਉ ਅਪੁਨੇ, ਮਿਥਿਆ ਮੋਹ ਮਗਨਾਰੇ ॥ ਆਇਓ ਸਾਮ ਨਾਨਕ ਓਟ ਹਰਿ ਕੀ, ਲੀਜੈ ਭੁਜਾ ਪਸਾਰੇ ॥੪॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿ, ਨਖਹਿ, ਬਤਾਵਉ, ਆਇਓ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਾਂਚ ਬਰਖ ਕੇ=ਪੰਜਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ। ਅਨਾਥੁ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਲੀ ਵਾਰਸ (ਖਾਸਮ) ਨਾ ਹੋਵੇ। ਧੂ ਬਾਰਿਕੁ=ਧੂ ਬੱਚਾ ਸੀ। ਸਿਮਰਤ=ਸਿਮਰਦਿਆਂ। ਅਮਰ=ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਟਾਰੇ=ਉਚੇ ਦਰਜੇ ਤੇ, ਅਟਲ ਪਦਵੀ ਤੇ। ਪੁਤ੍ਰੁ ਹੇਤਿ=ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਖਾਤਰ। ਜਮ ਕੰਕਰ=ਜਮਦੂਤ। ਮਾਰਿ=ਮਾਰ ਕੇ। ਬਿਦਾਰੇ=ਪਰੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤੇ।੧। ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ=ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ। ਕੇਤੇ=ਕਿਤਨੇ ਹੀ। ਅਗਨਤ=ਅਨਗਿਣਤ (ਜੀਅ)। ਉਧਾਰੇ=ਤਾਰ ਦਿਤੇ। ਦੀਨ=ਨਿਮਾਣਾ। ਅਲਪ ਮਤਿ=ਥੋੜੀ ਅਕਲ ਵਾਲਾ। ਨਿਰਗੁਣ=ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸਖਣਾ।੧।ਰਹਾਉ। ਬਾਲਮੀਕੁ ਸੁਪਚਾਰੇ=ਕੁੱਤਾ ਰਿੰਨੂਣ ਵਾਲਾ, ਚੰਡਾਲ, ਨੀਚ। ਬਧਿਕ=ਸ਼ਿਕਾਰੀ। ਗਜਪਤਿ=ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਇੰਦਰ। ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੇ=ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ। ਹਰਨਾਖਸ=ਹਿਰਣਯ (ਸੋਨੇ) ਜੇਹੀਆਂ ਪੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਦੈਤ। ਨਖਹਿ=ਨੋਹਾ ਨਾਲ। ਬਿਦਾਰੇ=ਪਾਤ ਕੇ ਮਾਰੇ। ਬਿਦਰੁ=ਰਾਜਾ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਵੀਰਯ ਦੀ ਦਾਸੀ ਸੁਦੇਸ਼ਨਾ ਉਦਰ ਤੋਂ ਵਯਾਸ ਦਾ ਪੁਤਰ। ਸੁਤੁ=ਦਾਸੀ ਦਾ ਪੁਤਰ। ਭਇਓ ਪੁਨੀਤਾ=ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਜਾਰੇ=(ਉਜਾਲਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕਵਨ=ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ?। ਪਰਾਧ=ਅਪਰਾਧ, ਗੁਨਾਹ। ਮਿਥਿਆ ਮੋਹ=ਝੂਠੇ ਮੋਹ। ਮਗਨਾਰੇ=(ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ) ਮਗਨ ਹੋਏ

ਪਏ ਰਹੇ। ਆਇਓਂ=ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸਾਮ=ਸਰਨ। ਭੁਜਾ ਪਸਾਰੇ=ਬਾਹਵਾਂ ਫੈਲਾਅ ਕੇ।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਪੰਜਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰ (ਇਕ) ਅਨਾਥ ਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਸੀ, (ਜੋ ਕਿ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਅਮਰ ਤੇ ਅਚਲ (ਪਦ ਤੇ ਪੁਜ ਗਿਆ)। (ਅਜਾਮਲ ਜਿਸ ਨੇ) ਪੁਤਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਾਰਾਇਣ (ਨਾਮ) ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ) ਜਮਦੂਤ ਮਾਰ ਕੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤੇ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! (ਤੁਸਾਂ) ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਅਨਗਿਣਤ (ਪਾਪੀ) ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਬੇੜੀ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ (ਤੇਰੀ) ਸਰਣ ਆਇਆ ਹਾਂ, (ਮੇਰਾ ਵੀ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿਓ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ) ਬਾਲਮੀਕ ਚੰਡਾਲ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਿਆ, ਵਿਚਾਰੇ ਸਿਕਾਰੀ ਵੀ ਤਰ ਗਏ। ਗਜਪਤਿ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹਾਥੀ ਜਿਸ ਨੇ) ਇਕ ਨਿਮਖ ਭਰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।੨।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹਰਨਾਖਸ ਨੂੰ ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ (ਪਾੜ ਕੇ) ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਾਸੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਿਦਰ (ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ (ਅਤੇ ਉਸਦੇ) ਸਾਰੇ ਕੁਲ (ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਜਾਲੇ (ਰੋਸ਼ਨ) ਕਰ ਦਿੱਤੇ।੩।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਅਪਰਾਧ ਦਸਾਂ? (ਅਵਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ), ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ (ਇਸ ਲਈ) ਹੇ ਹਰੀ! (ਮੈਂ) ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਆਇਆ ਹਾਂ, (ਤੇਰੀ) ਓਟ ਫੜੀ ਹੈ। (ਆਪਣੀਆਂ) ਬਾਹਾਂ ਪਸਾਰ ਕੇ (ਮੈਂ) ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਵੇ ਭਾਵ ਤਾਰ ਦਿਓ)।੪।੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰ, ਬਿੰਦਰ ਅਤੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰਖਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਉਥੇ ਅਜਾਮਲ ਅਤੇ 'ਬਾਲਮੀਕ ਸੁਪਚਾਰੇ ਤਰਿਓ, ਬਧਿਕ ਤਰੇ ਬਿਚਾਰੇ' ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਾਪ-ਕਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸੇਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਧਰਵਾਸ ਬਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਛੋਟਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਨਿਮਾਣਾ ਹੋ ਕੇ ਢਹਿ ਪਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਠ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ:—

੧. ਜੋ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਕੰਠਿ ਲਾਵੈ, ਇਹੁ ਬਿਰਦੁ ਸੁਆਮੀ ਸੰਦਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੪੪

੨. ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਰੈ ਤਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ, ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ਹੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੭੦

ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਅਨਗਣਿਤ ਜੀਆਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:—

ਕਵਨ ਪਰਾਧ ਬਤਾਵਉ ਆਪੁਨੇ, ਮਿਥਿਆ ਮੋਹ ਮਗਨਾਰੇ ॥

ਅਇਓ ਸਾਮ ਨਾਨਕ ਓਟ ਹਰਿ ਕੀ, ਲੀਜੈ ਭੁਜਾ ਪਸਾਰੇ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਵਿਤ ਨਵਿਤ ਭ੍ਰਮਿਓ ਬਹੁ ਭਾਤੀ, ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ
ਧਾਏ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਏ ਹਉ ਹਉ ਮੈ, ਤੇ ਤੇ ਭਏ ਅਜਾਏ ॥੧॥ ਅਵਰ ਦਿਨ,
ਕਾਹੂ ਕਾਜ ਨ ਲਾਏ ॥ ਸੋ ਦਿਨੁ ਮੇ ਕਉ ਦੀਜੈ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ, ਜਾ ਦਿਨ ਹਰਿ ਜਸੁ
ਗਾਏ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰੁ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਖਿ ਪਸਾਰਾ, ਇਸਹੀ ਮਹਿ ਉਰਝਾਏ ॥
ਮਾਇਆ ਮਦ ਚਾਖਿ ਭਏ ਉਦਮਾਤੇ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਬਹੂ ਨ ਗਾਏ ॥੨॥ ਇਹ ਬਿਧਿ
ਖੋਜੀ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਾ, ਬਿਨੁ ਸੰਤਨ ਨਹੀ ਪਾਏ ॥ ਤੁਮ ਦਾਤਾਰ ਵਡੇ ਪ੍ਰਭ ਸੰਮੂਖ,
ਮਾਗਨ ਕਉ ਦਾਨੁ ਆਏ ॥੩॥ ਤਿਆਗਿਓ ਸਗਲਾ ਮਾਨੁ ਮਹਤਾ, ਦਾਸ ਰੇਣੁ
ਸਰਣਾਏ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਮਿਲਿ ਭਏ ਏਕੈ, ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥੪॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭਾਂਤੀ, ਹਉ, ਹਉਮੈ, ਅਜਾਏ, ਮੇਕਉ, ਮਹਿ, ਨਹੀ, ਮਾਗਨ। ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਜਾ ਦਿਨੁ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਿਤ=ਧਨ। ਨਵਿਤ=ਨਵਿੱਤ, ਖਾਤਰ। ਭ੍ਰਮਿਓ=ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਿਆ। ਬਹੁ ਭਾਤੀ=ਕਈ
ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ। ਧਾਏ=ਦੌੜਦੇ ਭਜਦੇ ਰਹੇ। ਹਉ ਹਉ ਮੈ=ਮੈਂ ਮੈਂ ਵਿਚ। ਤੇ ਤੇ=ਉਹ ਸਾਰੇ।
ਅਜਾਏ=ਅਜਾਈ, ਵਿਅਰਥ, ਜਾਇਆ ਗਏ।੧। ਅਵਰ ਦਿਨ=ਹੋਰ ਦਿਨ। ਕਾਹੂ ਕਾਜ ਨ ਲਾਏ=(ਨਾਮ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ) ਕਿਸੇ ਵਿਅਰਥ ਕੰਮ ਨਾ ਲਾ। ਜਾ ਦਿਨ=ਜਿਸ ਦਿਨ। ਕਲਤ੍ਰੁ=ਇਸਤਰੀ। ਦੇਖਿ ਪਸਾਰਾ=ਸਾਰੇ ਦਾ
ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਖਿਲਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ। ਉਰਝਾਏ=ਫਸ ਗਏ। ਮਾਇਆ ਮਦ=ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ। ਚਾਖਿ=ਚੱਖ ਕੇ
(ਪੀ ਕੇ)। ਭਏ ਉਦਮਾਤੇ=ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਖੋਜੀ=ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਾ=ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀ। ਸੰਮੂਖ=ਸਭ
ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ। ਮਾਗਨ ਕਉ=ਮੰਗਣ ਲਈ।੩। ਤਿਆਗਿਓ=ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਸਗਲਾ=ਸਾਰਾ। ਮਾਨੁ
ਮਹਤਾ=ਇਜ਼ਤ, ਵਡੱਪਣਾ। ਰੇਣੁ=(ਚਰਨ) ਧੂੜ।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜੇ ਮਨੁਖ ਧਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ,
ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਦੌੜਦੇ ਭਜਦੇ ਰਹੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਹਉਮੈ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ
ਕੀਤੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ (ਕੰਮ) ਅਜਾਈ (ਵਿਅਰਥ) ਚਲੇ ਗਏ।੧।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਦਿਨ (ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਦਿਨ) ਕਿਸੇ (ਵਿਅਰਥ) ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਾ
ਲਾ। ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਉ! ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ) ਦਿਓ, ਜਿਸ ਦਿਨ (ਮੇਰਾ ਮਨ) ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ (ਸਿਫਤਿ
ਸਾਲਾਹ ਹੀ) ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਬਹੁਤੇ ਜੀਵ) ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਘਰ ਦਾ (ਸਾਰਾ) ਖਿਲਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸ
ਗਏ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ (ਇਸ ਵਿਚ) ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਕਦੇ ਵੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ
ਗਾਏ।੨।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਹੀ ਵੇਖੀ

ਹੈ, (ਸੇ) ਸੰਤ (ਗੁਰੂ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਦਾਤੇ ਹੋ, ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ (ਦੇਣ ਦੇ) ਸਮਰਥ ਹੋ, (ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਨਾਮ) ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਲਈ ਆਏ ਹਾਂ।੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਮਾਣ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਤਿਆਗ ਦਿਤੀ ਹੈ, (ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ (ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ)। (ਧੂਰੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ) ਹੇ ਨਾਨਕ (ਤੂੰ) ਆਖ ਕਿ ਜੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ) ਵੱਡੇ (ਆਤਮਿਕ) ਅਨੰਦ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੪।੩।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖ੍ਰਿਤੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਧਨ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਟਪਲਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੀ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

੧. ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਤਿਆਗੈ ਰਤਨੁ ॥ ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਤਾਹੁ ਕਾ ਜਤਨੁ ॥

ਸੇ ਸੰਚੈ ਜੋ ਹੋਛੀ ਬਾਤ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਟੇਢਉ ਜਾਤ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੯੨]

੨. ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਕਾਮਣਿ ਹਿਤਕਾਰੀ ॥ ਨਾ ਅਉਧੂਤੀ ਨਾ ਸੰਸਾਰੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੦੩]

ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਧ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਭੰਨੀ ਕੋਡੀ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਸੋਂ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਸਹਿਤ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗੀਏ:—

ਸੇ ਦਿਨੁ ਮੋਕਉ ਦੀਜੈ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ, ਜਾ ਦਿਨ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਏ ॥

ਆਸਾ ਰਾਗ ਅੰਦਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਦਰਜ ਹਨ:—

ਸੋਈ ਦਿਵਸੁ ਭਲਾ ਮੇਰੇ ਭਾਈ॥ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਈ॥ [ਪੰਨਾ ੩੯੫]

ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉਪਸਥਿਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਵਨ ਥਾਨ ਧੀਰਓ ਹੈ ਨਾਮਾ, ਕਵਨ ਬਸਤੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਕਵਨ ਚਿਹਨ ਸੁਨਿ ਉਪਰਿ ਛੋਹਿਓ, ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਾਰਾ ॥੧॥ ਸੁਨਹੁ ਰੇ, ਤੂ ਕਉਨੁ, ਕਹਾ ਤੇ ਆਇਓ ॥ ਏਤੀ ਨ ਜਾਨਉ ਕੇਤੀਕ ਮੁਦਤਿ ਚਲਤੇ, ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਇਓ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਸਹਨਸੀਲ ਪਵਨ ਅਰੁ ਪਾਣੀ, ਬਸੁਧਾ ਖਿਮਾ ਨਿਭਰਾਤੇ ॥ ਪੰਚ ਤਤ ਮਿਲਿ ਭਇਓ ਸੰਜੋਗਾ, ਇਨ ਮਹਿ ਕਵਨ ਦੁਰਾਤੇ ॥੨॥ ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੇ, ਨਾਲੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਉਸਹੀ ਕਉ ਹੈ ਰੇ, ਓਹਾ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥੩॥ ਬਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਰਚਨਾ, ਮਿਥਿਆ ਸਗਲ ਪਸਾਰਾ ॥ ਭਣਤਿ ਨਾਨਕੁ ਜਬ ਖੇਲੁ ਉਝਾਰੈ, ਤਬ ਏਕੈ ਏਕੰਕਾਰਾ ॥੪॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਮਾਂ, ਗਾਰਾਂ, ਕਹਾਂ, ਜਾਨਉ, ਮਹਿ, ਹਉਮੈ, ਨਾਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਧੀਰਿਓ=ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਸਤੁ=ਵਸਦਾ ਹੈ। ਚਿਹਨ=ਨਿਸ਼ਾਨ। ਸੁਨਿ=ਸੁਣ ਕੇ। ਉਪਰਿ=ਉਤੇ। ਛਹਿਓ=ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਖਿ ਤੇ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ। ਗਾਰਾ=ਗਾਲ੍ਹਾ। ਰੇ=ਹੇ ਭਾਈ। ਕਹਾ ਤੇ=ਕਿਸ ਥਾਂ ਤੇ?। ਏਤੀ ਨ ਜਾਨਉ=ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਕੇਤੀਕ ਮੁਦਤਿ=ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਮਿਆਦ? (ਸਮਾਂ)। ਚਲਤੇ=ਚਲਦੇ ਹੋਏ, ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹੋਏ। ਖਬਰਿ=ਸੋਝੀ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਸਹਨਸੀਲ=ਸਹਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ, ਸਹਨਸੀਲਤਾ। ਪਵਨ=ਹਵਾ। ਅਰੁ=ਅਤੇ। ਬਸੁਧਾ=ਧਰਤੀ। ਖਿਮਾ=ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਉ। ਨਿਭਰਾਤੇ=ਨਿਰਸੰਦੇਹ। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ। ਦੁਰਾਤੇ=ਭੈੜ। ੨।

ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਨੇ। ਰਚਿ ਰਚਿਆ=(ਰੁਦਰਤ) ਰਚ ਕੇ (ਰਚਨਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ) ਕੀਤਾ। ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੇ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਪੁਰਖ ਨੇ। ਨਾਲੇ=ਨਾਲ ਹੀ। ਉਸਹੀ ਕਉ=ਉਸ (ਹਉਮੈ) ਨੂੰ ਹੀ। ਓਹਾ=ਉਹ (ਹਉਮੈ)। ਆਵੈ ਜਾਈ=ਜੰਮਦੀ ਮਰਦੀ ਹੈ। ੩।

ਬਰਨੁ=ਰੰਗ। ਮਿਥਿਆ=ਝੂਠਾ। ਸਗਲ=ਸਾਰਾ। ਪਸਾਰਾ=ਖਿਲਾਰਾ। ਭਣਤਿ=ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਝਾਰੈ=ਉਜਾੜਦਾ ਹੈ। ਏਕੰਕਾਰਾ=ਇਕ ਰਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਉਹ) ਕਿਹੜਾ ਥਾਂ (ਅੰਗ) ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਨਾਮ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? (ਅਤੇ) ਹੰਕਾਰ ਕਿਥੇ ਵਸਦਾ ਹੈ? (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਆਕੜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ)। ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ (ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਫਟ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਤੂੰ ਐਨਾ ਗੁਸੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ)। ੧।

ਹੇ ਭਾਈ! ਸੁਣ, ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈ? ਕਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਆਇਆ ਹੈ? (ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਤਾਂ) ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਚਲਦਿਆਂ (ਭਾਵ ੮੪ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਿਆਂ) ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? (ਅਤੇ ਮਰਨ ਦੀ) ਖਬਰ ਵੀ (ਪਤਾ) ਨਹੀਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਹਵਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ (ਦੋਵੇਂ ਹੀ) ਸਹਨਸੀਲਤਾ(ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ) ਹਨ, ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਧਰਤੀ ਵੀ ਖਿਮਾ ਰੂਪ, ਹੈ ਗਾਲ੍ਹਾ ਸੁਣ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ (ਕ੍ਰਧ) ਕਿਉਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ? ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਆਇਆ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ (ਤੱਤਾਂ) ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਭੈੜ ਹੈ? ੨।

ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ (ਤੱਤ ਬਣਾ ਕੇ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ (ਹਰੇਕ ਦੇ) ਨਾਲ ਹੀ ਹਉਮੈ (ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਵੀ) ਪਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ (ਹਉਮੈ) ਨੂੰ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਣ (ਦਾ ਦੁਖ) ਹੈ, ਉਹ (ਹਉਮੈ ਹੀ) ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਉਣ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹਉਮੈ ਹੈ)। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਰੰਗ, ਸ਼ਕਲ (ਆਦਿ) ਰਚਨਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਇਹ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਹੀ) ਝੂਠਾ (ਨਾਸਵੰਤ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਦੋਂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਵਾਲੀ) ਖੇਡ ਨੂੰ ਉਜਾੜਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ (ਕੇਵਲ) ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ (ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੪। ੪।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਭਾਵ ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:—

ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੜਦਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹੀ ਕਵਦਿਆਂ ਵੇਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਤ੍ਹੇ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਚਾਹ ਕਿਥੋਂ ਲੁਕੇ ਲੁਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਏ! ਇਹ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਝਗੜੇ ਤਦੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਤੋਂ ਅਲਗ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਜੀਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਾਨ ਮੋਹ ਅਰੁ ਲੋਭ ਵਿਕਾਰਾ, ਬੀਓ ਚੀਤਿ ਨ ਘਾਲਿਓ
॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਗੁਣਾ ਹਰਿ ਬਣਜੇ, ਲਾਇ ਵਖਰੁ ਲੈ ਚਾਲਿਓ ॥੧॥ ਸੇਵਕ ਕੀ
ਓੜਕਿ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਜੀਵਤ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵਿਓ ਅਪਨਾ, ਚਲਤੇ ਰਾਖਿਓ ਚੀਤਿ
॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਕੀਨੀ ਠਾਕੁਰਿ, ਤਿਸ ਤੇ ਮੁਖੁ ਨਹੀ ਮੋਰਿਓ ॥ ਸਹਜੁ
ਅਨੰਦੁ ਰਖਿਓ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ, ਉਠਿ ਉਆਹੁ ਕਉ ਦਉਰਿਓ ॥੨॥ ਆਗਿਆ ਮਹਿ
ਭੂਖ ਸੋਈ ਕਰਿ ਸੂਖਾ, ਸੋਗ ਹਰਖ ਨਹੀ ਜਾਨਿਓ ॥ ਜੋ ਜੋ ਹੁਕਮੁ ਭਇਓ ਸਾਹਿਬੁ
ਕਾ, ਸੋ ਮਾਥੈ ਲੇ ਮਾਨਿਓ ॥੩॥ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਠਾਕੁਰੁ ਸੇਵਕ ਕਉ, ਸਵਰੇ ਹਲਤ
ਪਲਾਤਾ ॥ ਧੰਨੁ ਸੇਵਕੁ ਸਫਲੁ ਓਹੁ ਆਇਆ, ਜਿਨਿ ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ ਪਛਾਤਾ
॥੪॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਨਿਬਹੀ' ਪਦ ਨੂੰ 'ਨਿਬ ਹੀ' ਉਚਾਰਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ।

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀ, ਮਹਿ, ਜਾਨਿਓ, ਮਾਨਿਓ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਰੁ=ਅਤੇ। ਬੀਓ=ਦੂਜਾ। ਚੀਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ। ਨ ਘਾਲਿਓ=ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ।
ਬਣਜੇ=ਖਰੀਦੇ। ਲਾਇ=ਲੈ ਕੇ। ਵਖਰੁ=ਸੌਂਦਾ।੧।

ਓੜਕਿ=ਅਖੀਰ ਤੱਕ। ਨਿਬਹੀ=ਬਣੀ ਰਹੀ।੧।ਰਹਾਉ। ਠਾਕੁਰਿ=ਮਾਲਕ ਨੇ। ਮੁਖੁ ਨਹੀਂ
ਮੋਰਿਓ=ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਿਆ, ਭਾਵ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਹਜੁ=ਆਤਮਿਕ ਅਡੋਲਤਾ। ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ=ਘਰ ਦੇ
ਵਿਚ, (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ)। ਉਠਿ=ਉਠ ਕੇ। ਉਆਹੁ ਕਉ=ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ। ਦਉਰਿਓ=ਦੌੜ ਪਿਆ।੨।

ਕਰਿ ਸੂਖਾ=ਸੁਖ ਕਰਕੇ। ਸੋਗ=ਗ਼ਮ। ਹਰਖ=ਖੁਸ਼ੀ।੩।

ਸਵਰੇ=ਸੌਰ ਗਏ। ਹਲਤ ਪਲਾਤਾ=ਹਲਤ ਪਲਤ, ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ। ਧੰਨੁ=ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ।
ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਸੇਵਕ) ਨੇ। ਖਸਮੁ=ਮਾਲਕ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੇ) ਮਾਣ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਲੋਭ (ਆਦਿਕ) ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ। (ਉਸ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ-ਰਤਨ ਰੂਪੀ (ਰਬੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੇ ਆਤਮਿਕ) ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵਣਜਿਆ (ਭਾਵ ਖਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਇਹ) ਸੌਦਾ ਲਦ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ) ਟੁਰ ਪਿਆ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਸੇਵਕ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋੜ ਨਿਬੁ ਗਈ (ਭਾਵ ਲਗੀ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ)। (ਉਸ ਨੇ) ਜੀਉਂਦਿਆਂ (ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ) ਆਪਣਾ ਮਾਲਕ ਸਿਮਰਿਆ (ਅਤੇ ਜਗਤ ਤੋਂ) ਚਲਣ ਵੇਲੇ ਵੀ (ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਨਾਲ ਰਖਿਆ, ਭਾਵ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰਖਿਆ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਜਿਹੌ ਜਿਹੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ (ਉਸਨੇ) ਉਸ (ਹੁਕਮ) ਤੋਂ (ਕਦੇ) ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਿਆ। (ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿਚ (ਸਦਾ) ਅਭੈਲਤਾ ਤੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ (ਕਾਇਮ) ਰਖਿਆ, (ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿਆ) ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਹੀ ਦੌੜ ਪਿਆ (ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ)।੨।

(ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਆਗਿਆ ਵਿਚ (ਜੋ) ਭੁੱਖ (ਦੁਖ ਵਾਪਰੇ ਜਾਂ) ਵਿਆਪਿਆ (ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਸੁਖ (ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ), ਗ਼ਮੀ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ (ਭਾਵ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ (ਭਾਵ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ)। ਮਾਲਕ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤਿਆ, (ਸੇਵਕ ਨੇ) ਉਹ (ਹੁਕਮ ਖਿੜੇ) ਮੱਥੇ ਮੰਨਿਆ (ਭਾਵ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ)।੩।

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਾਲਕ (ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋਇਆ (ਅਤੇ ਸੇਵਕ ਦੇ) ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸਵਰ ਗਏ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ (ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ) ਹੈ, (ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਆਇਆ ਸਫਲ (ਹੋਇਆ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੇ (ਆਪਣਾ) ਮਾਲਕ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।੪।੫।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੇਵਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਉਸ ਦੀ ਸਕਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸ ਦੇ ਦੇਵੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰਨ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ, ਕੀਰਤਨੀਏ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਪੁਰਖਾਂ ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਕਰਣੀ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਗੁਰ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੇਵਕੁ ਜੋ ਰਹੈ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਮਨ ਮਹਿ ਸਹੈ॥

ਆਪਸ ਕਉ ਕਹਿ ਕਛੁ ਨ ਜਨਾਵੈ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਸਦ ਧਿਆਵੈ॥

ਮਨ ਬੇਢੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਾਸਿ॥ ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੈ ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ ॥

ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਰਕਾਮੀ ॥ ਤਿਸੁ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ॥ [ਪੰਨਾ ੨੮੬
ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਜਿਹੀ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਹਲਤ-ਪਲਤ ਸਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:—

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਖ ਕਾ ਹਲਤ ਪਲਤ ਸਵਾਰੈ ॥

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਖ ਕਉ ਜੀਅ ਨਾਲਿ ਸਮਾਰੈ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੮੬

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਿਤ ਵਾਰ ੧੮ਵੀਂ ਪਉੜੀ ੧੪ਵੀਂ ਵਿਚ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ ਦਰਗਹ ਚਲਿਆ॥ ਸਚੀ ਦਰਗਹ ਜਾਇ ਸਚਾ ਪਿਤ ਮਲਿਆ॥" ਆਦਿ ਹੋਰ ਕਈ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਜੇਹੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਕੀਦਤ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਨੋਟ- ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਆਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੇ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਖੁਲਿਆ ਕਰਮੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਈ ਠਾਕੁਰ, ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਈ ॥ ਸ੍ਰਮ ਥਾਕਾ ਪਾਏ ਬਿਸ੍ਰਾਮਾ, ਮਿਟਿ ਗਈ ਸਗਲੀ ਧਾਈ॥੧॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾਈ ॥ ਚੀਤਿ ਆਇਓ ਮਨਿ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ, ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਨਿਵਾਰੇ, ਨਿਵਾਰੇ ਸਗਲ ਬੈਰਾਈ ॥ ਸਦ ਹਜੂਰਿ ਹਾਜਰੁ ਹੈ ਨਾਜਰੁ, ਕਤਹਿ ਨ ਭਇਓ ਦੂਰਾਈ ॥੨॥ ਸੁਖ ਸੀਤਲ ਸਰਧਾ ਸਭ ਪੂਰੀ, ਹੋਏ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ॥ ਪਾਵਨ ਪਤਿਤ ਕੀਏ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ, ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥੩॥ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਸਗਲ ਭੈ ਖੋਏ, ਗੋਬਿੰਦ ਚਰਣ ਓਟਾਈ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਠਾਕੁਰ ਕਾ, ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥੪॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਗਾਈ' ਨੂੰ 'ਗਾਈ' ਉਚਾਰਨ ਦੀ ਸੇਧ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਖੁਲਿਆ=ਭਾਗ ਖੁਲਿਆ। ਕੀਰਤਨੁ=(ਹਰੀ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ, ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ਸ੍ਰਮ ਥਾਕਾ=ਭੱਜ ਦੌੜ ਮੁੱਕ ਗਈ, ਥਕੇਵਾਂ ਲਹਿ ਗਿਆ। ਬਿਸ੍ਰਾਮਾ=ਟਿਕਾਉ। ਮਿਟਿ ਗਈ=ਮੁੱਕ ਗਈ। ਸਗਲੀ=ਸਾਰੀ। ਧਾਈ=ਭਟਕਣਾ। ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ=ਅਮਰ ਪਦਵੀ 'ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ'। ਚੀਤਿ=ਚਿੰਤ ਵਿਚ। ਪੁਰਖੁ=(ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਅਕਾਲ) ਪੁਰਖ। ਬਿਧਾਤਾ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ।੧।ਰਹਾਉ।

ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕੀਤੇ। ਸਗਲ ਬੈਰਾਈ=ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ। ਸਦ=ਸਦਾ। ਹਜੂਰਿ=ਪ੍ਰਤੱਖ। ਹਾਜਰੁ=ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਨਾਜਰੁ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਕਤਹਿ=ਕਿਤੇ ਭੀ। ਦੂਰਾਈ=ਦੂਰ।੨।

ਸੀਤਲ=ਠੰਡਾ। ਸਹਾਈ=ਮਦਦਗਾਰ। ਪਾਵਨ ਪਤਿਤ ਕੀਏ=ਪਤਿਤ (ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਡਿੱਗਿਆ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ) ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ=ਛਿਨ ਵਿਚ। ਮਹਿਮਾ=ਵਡਿਆਈ। ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ=ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।੩।

ਨਿਰਭਉ ਭਏ=ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਸਗਲ ਭੈ=ਸਾਰੇ ਡਰ। ਖੋਏ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਓਟਾਈ=ਓਟ (ਟੇਕ)ਲਈ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ। ਰੈਣ ਦਿਨਸੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ। ਲਿਵ ਲਾਈ=ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ, ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ।੪।

ਅਰਥ: (ਮੇਰਾ) ਭਾਗ ਖੁਲਿਆ, ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ (ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮੈਂ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੀਰਤੀ (ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ) ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ। (ਮੇਰੀ) ਭੱਜ ਦੌੜ ਮੁੱਕ ਗਈ (ਭਾਵ ਸਾਰਾ ਥਕੇਵਾਂ ਲਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ) ਟਿਕਾਉ ਪਾ ਲਿਆ, ਸਾਰੀ ਥਾਈ (ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਟਕਣਾ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹੁਣ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਦੀ (ਉਤਮ) ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਸੰਤ ਜਨਾਂ (ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰਾਂ) ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪੈਣ ਨਾਲ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਪੁਰਖ (ਮੇਰੇ) ਮਨ ਚਿਤ ਵਿਚ ਆ ਵਸਿਆ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ (ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ) ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ (ਅਤੇ ਹੋਰ) ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। (ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ) ਸਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ, ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਮੈਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਦਿਸ ਪਿਆ, ਫਿਰ ਉਹ ਮੈਥੋਂ) ਕਦੇ ਵੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ) ਸੰਤ (ਗੁਰੂ) ਮਦਦਗਾਰ ਬਣ ਗਏ, (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿਲਤਾ (ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ) ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। (ਉਸ ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਕ) ਖਿਨ ਵਿਚ ਪਾਪੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, (ਉਸ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ)। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਲਈ (ਮੇਰੇ) ਸਗਲੇ ਡਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ, (ਮੈਂ) ਭੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। (ਹੁਣ) ਨਾਨਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ (ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੪। ੬।

ਇਕ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ-

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਪੰਕਤੀ "ਪਾਵਨ ਪਤਿਤ ਕੀਏ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ..." ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ, ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਪਾਠੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮਗਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪਾਠ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੯੪, ੧੩੦੬ ਆਦਿ) ਪਰ 'ਪਾਵਨ ਪਤਿਤ' ਪਾਠ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਰਥ ਦਾ ਅਨਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਜਾਂ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਟੀਕਾਕਾਰ ਜਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪੁਰੰਧਰ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾ. ਸ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਪੰਥ ਵਿਚ 'ਕੁੰਜੀ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਉਸ ਚੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਵੰਨਗੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:

ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਕੰਚਨ ਮਨੁਰ ਭਏ.

ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਪਰਖਤ ਅੰਧ ਹੈ ।

[ਕਥਿਤ ਨੰਬਰ ੨੭]

ਸੋ, ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਪਿੰਗਲ ਤੇ ਪਾਠ-ਚਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥ 'ਅਨਵੈ' ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਕਾ ਕਰਨੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਹੋਈ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਹੈ। ਜੀਵਨ-ਪਦਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ-ਪਦਵੀ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੦੦, ੩੨੨, ਅਤੇ ੭੪੪ ਆਦਿ ਆਦਿ ।

ਇਸ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਵਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਅਨੰਤ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਖ ਇਉਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ "ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ) ਤੋਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ੩੦ ਅਕਤੂਬਰ, ੧੭੦੬ ਨੂੰ ਚਲੇ ਸਨ। ਨੰਦੇੜ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਨਾਰੀਅਲ ਭੇਟ ਰਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ:-

‘ਮੇਰੀ ਜਗਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਜਾਣਨਾ॥ ਜੇ ਸਿਖ ਜਾਨੇਗਾ ਤਿਸ ਕੀ ਘਾਲਿ ਥਾਇ ਪਇਗੀ।’

ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦ ਵਾਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਅਜ ਵੀ ਕਈ ਸੁਭਵਾਨ ਤੇ ਸੁਖੜ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਵਾਲੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਹਾੜੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਗਾਇਨ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜੋ ਸਮਰਥੁ ਸਰਬ ਗੁਣ ਨਾਇਕੁ, ਤਿਸ ਕਉ ਕਬਹੂ ਨ
ਗਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਤਾ ਕਉ, ਉਆ ਕਉ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਧਾਵਸਿ
ਰੇ ॥੧॥ ਅਪੁਨੇ ਪ੍ਰਭ ਕਉ, ਕਿਉ ਨ ਸਮਾਰਸਿ ਰੇ ॥ ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ ਰੰਗ ਰਸਿ
ਰਚਿਆ, ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਜੀਅਰਾ ਜਾਰਸਿ ਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਜਾ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸੁਨਿਐ ਜਮੁ
ਛੋਡੈ, ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਿ ਨ ਪਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ਕਾਢਿ ਦੇਇ ਸਿਆਲ ਬਪੁਰੇ ਕਉ, ਤਾ ਕੀ
ਓਟ ਟਿਕਾਵਸਿ ਰੇ ॥੨॥ ਜਿਸ ਕਾ ਜਾਸੁ ਸੁਨਤ ਭਵ ਤਰੀਐ, ਤਾ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਨ
ਲਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ਬੈਰੀ ਬਾਤ ਅਲਪ ਸੁਪਨੇ ਕੀ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਅਟਕਾਵਸਿ ਰੇ ॥੩॥
ਭਇਓ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਨਾਕੁਰ, ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਪਤਿ ਪਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰੈਗੁਣ
ਭ੍ਰਮੁ ਛੁਟਾ, ਜਉ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਸਹਾਈ ॥੪॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉ, ਕਿਉ। ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਤਾ ਕਉ, ਜਾ ਕਉ, ਜਾ ਕੈ, ਤਾ ਕੀ, ਤਾ ਸਿਉ, ਜਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਮਰਥ=ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਸਰਬ ਗੁਣਨਾਇਕ=ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਕਬਹੂ ਨ=ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਗਾਵਸਿ=ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਡਿ ਜਾਇ=ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ=ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ, ਭਾਵ ਝਟਪਟ। ਤਾ ਕਉ=ਉਸ (ਮਾਇਆ) ਨੂੰ। ਉਆ ਕਉ=ਉਸ ਵੱਲ। ਫਿਰ ਫਿਰਿ=ਮੁੜ ਕੇ। ਧਾਵਸਿ=ਦੌੜਦਾ ਹੈ।੧॥

ਕਿਉ ਨ ਸਮਾਰਸਿ=ਕਿਉ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲਦਾ? ਕਿਉ ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ?। ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ=ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਰੰਗ ਰਸਿ=ਪਿਆਰ ਤੇ ਰਸ ਵਿਚ। ਰਚਿਆ=ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ। ਤਿਸੁ ਸਿਉ=ਉਸ (ਮੋਹ) ਨਾਲ। ਜੀਅਰਾ=ਜਿੰਦਾ। ਜਾਰਸਿ ਰੇ=ਤੂੰ ਸਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।੧॥ਰਹਾਉ॥

ਜਾ ਕੈ=ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦੇ। ਨਾਮਿ ਸੁਨਿਐ=ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ। ਜਮੁ ਛੋਡੈ=ਜਮ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਤਾ ਕੀ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭ) ਦੀ। ਸਰਣਿ=ਸਰਨ ਵਿਚ। ਨ ਪਾਵਸਿ=ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਕਾਢਿ ਦੇਇ=ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਲ ਬਪੁਰੇ ਕਉ=ਵਿਚਾਰੇ (ਆਲਸ ਰੂਪ) ਗਿੱਦੜ ਨੂੰ। ਓਟ ਟਿਕਾਵਸਿ=ਓਟ ਪਕੜ ਲੈ।੨॥

ਜਾਸੁ=ਜੱਸ। ਸੁਨਤ=ਸੁਣਦਿਆਂ। ਭਵ ਤਰੀਐ=ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਰੰਗੁ=ਪ੍ਰੇਮ। ਨ ਲਾਵਸਿ=ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ। ਬੈਰੀ=ਬੈਠੀ ਜਿਹੀ। ਬਾਤ=ਗੱਲ। ਅਲਪ=ਛੋਟੀ। ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ=ਮੁੜ ਮੁੜ। ਅਟਕਾਵਸਿ=ਰੋਕਦਾ ਹੈ।੩॥

ਪ੍ਰਸਾਦੁ=ਕਿਰਪਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ=ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ। ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ। ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭ੍ਰਮੁ=ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਭਰਮ। ਛੁਟਾ=ਛੁੱਟ ਗਿਆ। ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਏ=ਹੋਏ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ) ਜਿਹੜਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, (ਤੂੰ) ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। (ਜਿਸ ਮਾਇਆ) ਨੂੰ (ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ) ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਤੂੰ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਸ ਵਲ ਹੀ ਦੌੜਦਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ? (ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ) ਵੈਰੀ (ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮੋਹ) ਰਸ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ (ਮੋਹ) ਨਾਲ (ਆਪਣਾ) ਜੀਉਤਾ ਸਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਾਵ (ਦੁਖੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਜਮ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤੂੰ) ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। (ਓਇ ਕਮਲਿਆ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਓਟ ਟਿਕਾਅ ਲੈ ਜਿਹੜਾ (ਤੇਰੇ ਆਲਸ ਰੂਪ) ਗਿੱਦੜ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, (ਤੂੰ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ। (ਜਿਹੜੀ) ਗੱਲ ਬੜੀ ਜਿਹੀ ਸੁਪਨੇ ਦੀ (ਨਿਆਈ ਛਿਨ-ਭੰਗਰ ਹੈ) ਤੂੰ ਉਸ ਵਿਚ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਅਟਕਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦੁ (ਕਿਰਪਾ ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ) ਹੋਇਆ, (ਉਸ ਨੇ) ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਇਜ਼ਤ ਪਾ ਲਈ। (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਇਉਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਈ) ਨਾਨਕ! (ਤੂੰ) ਆਖ ਜਦੋਂ (ਜਿਸ ਜੀਵ ਉਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਸਹਾਈ ਹੋਏ (ਉਸ ਜੀਵ ਦਾ) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ (ਮਾਇਆ ਦਾ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।੪।੭।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ ਰੰਗ ਰਸਿ ਰਚਿਆ, ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਜੀਅਰਾ ਜਾਗਸਿ ਰੇ ॥

ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ ਰੰਗ ਰਸਿ ਰਚਿਆ, ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਜੀਅਰਾ ਜਾਗਸਿ ਰੇ ॥

ਨਿਰਣੈ: ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵਿਚ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਅੰਦਰ ਅੰਕਿਤ ਪਾਠ 'ਜਾਗਸਿ' ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ:— "ਸਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਜਾਗਸਿ' ਹੈ।"

ਪਾਠ ਭੇਦਾਂ ਵਾਲੀ ਸੂਚੀ ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਨੇ ਜਨਵਰੀ ੧੯੭੭, ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਈ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਸਬੰਧੀ 'ਖਾਲਸਾ ਗੁਰਮਤ ਖੋਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਠ ਭੇਦ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਗੁਰੂ ਗਿਰਾਰਥ ਕੋਸ਼' (ਪ੍ਰੋ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਰੋਤਮ) ਵਿਚ 'ਜਾਗਸਿ' ਪਾਠ ਦਰਜ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਯਾਇ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕ੍ਰਿਤ ਸੰਤ ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:— ਜਾਗਸਿ=ਪਾਠ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦਾ ਤੇ 'ਜਾਗਸਿ' ਪਾਠ ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਦੀ ਬੀੜ ਦਾ ਹੈ। ਅਰਥ ਜਾਗਤ ਤੇ ਜਾਲਦਾ ਹੈ।

ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕਿਸੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਨੋਟ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਸੁਣਾਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦਾਸਰੇ ਪਾਸ ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਵਾਲੀ ਹੋਥ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜ ਦੇ ਸਰੂਪ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਜਾਰਸਿ' ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ 'ਜਾਰਸਿ' ਪਾਠ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ' (ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ) ਵਿਚ 'ਜਾਰਸਿ' ਹੀ ਮੁਖ ਪਾਠ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਜੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ 'ਜਾਰਸਿ' ਪਦ ਨਾਲ ਹੀ ਅਰਥ ਲੜੀ ਠੀਕ ਬਝਦੀ ਹੈ। (ਹੋ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ) ਵੈਰੀ (ਕਮਾਇਕਾ) ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠਾਂ, ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥ ਅਥਵਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਪਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਇਸ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਉਤਾ ਸਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਘੁੱਬੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਜੀਵਾਂ ਜੋ ਸਮੂਹ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ, ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੋਛੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਲਿਪਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆਂ ਅਉਗਣਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਆਲਸ ਰੂਪ ਗਿਦੜ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਉ ਕੱਢ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਉਦਮ ਕਰ:-

੧. ਪਰਭਾਤੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ਜਪਿ, ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਧਿਆਇ॥

ਜਨਮ ਮਰਣ ਮਲੁ ਉਤਰੈ, ਸਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੯੯

੨. ਉਦਮੁ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜਾਪਣਾ, ਵਡਭਾਗੀ ਧਨੁ ਖਾਟਿ ॥

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣਾ, ਮਲੁ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਕਾਟਿ॥

[ਪੰਨਾ ੪੮

੩. ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਝੰਝੁ ॥

ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੁ, ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੨੨

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਸਰਬ ਗੁਣ-ਨਾਇਕ ਦੀ ਸਚੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਚੋਂ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਭ ਬਿਧਿ ਜਾਨੈ, ਤਿਸ ਤੇ ਕਹਾ ਦੁਲਾਰਿਓ ॥ ਹਸਤ ਪਾਵ ਝਰੇ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ, ਅਗਨਿ ਸੰਗਿ ਲੈ ਜਾਰਿਓ ॥੧॥ ਮੂੜੇ, ਤੈ ਮਨ ਤੇ ਰਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ॥ ਲੂਣੁ ਖਾਇ ਕਰਹਿ ਹਰਾਮਖੋਰੀ, ਪੇਖਤ ਨੈਨ ਬਿਦਾਰਿਓ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਅਸਾਧ ਰੋਗੁ ਉਪਜਿਓ ਤਨ ਭੀਤਰਿ, ਟਰਤ ਨ ਕਾਹੂ ਟਾਰਿਓ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਓ, ਇਹੁ ਨਾਨਕ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ॥੨॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਵ, ਤੈ, ਕਰਹਿ, ਮਹਾ।

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਕਹਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਅੰਦਰ (ਹਿਰਦੇ) ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਸਭ ਬਿਧਿ=ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਹਾਲਤ (ਗੱਲ)। ਜਾਨੈ=ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਤਿਸ ਤੇ=ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤੋਂ। ਕਹਾ ਦੁਲਾਰਿਓ=ਕੀ ਲੁਕਾਇਆ (ਛੁਪਾਇਆ) ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?। ਹਸਤ=ਹੱਥ। ਪਾਵ=ਪੈਰ। ਝਰੇ=ਝੜ ਗਏ, ਸੜ ਗਏ। ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ=(ਇਕ) ਛਿਨ ਵਿਚ। ਜਾਰਿਓ=ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ।੧।

ਮੂੜੇ ਹੇ ਮੂਰਖ! ਹੇ ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ! ਤੈ=ਤੂੰ। ਖਾਇ=ਖਾ ਕੇ। ਕਰਹਿ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰਾਮਖੇਰੀ=ਹਰਾਮ ਦਾ ਮਾਲ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਕਰਤੂਤ। ਪੇਖਤ ਨੈਨ=ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ (ਸਾਹਮਣੇ)। ਬਿਦਾਰਿਓ=ਪਾੜਿਆ ਗਿਆ।੧।ਰਹਾਉ।

ਅਸਾਧ ਰੋਗੁ=ਲਾ-ਇਲਾਜ ਰੋਗ। ਉਪਜਿਓ=ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਟਰਤ ਨ=ਟਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਾਹੂ=ਕਿਸੇ ਤੋਂ (ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ ਨਾਲ ਵੀ)। ਟਾਰਿਓ=ਟਾਲਿਆਂ, ਦੂਰ ਕੀਤਿਆਂ। ਮਹਾ=ਵੱਡਾ। ਤਤ=ਸਾਰ, ਨਿਚੋੜ।੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮੂਰਖ ਜੀਵ! ਉਹ) ਅੰਤਰਜਾਮੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ) ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੀ ਲੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ)। (ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ) ਅੱਗ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ (ਓਦੋਂ ਇਸ ਦੇ) ਹੱਥ ਪੈਰ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ) ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।੧।

ਹੇ ਮੂਰਖ! ਤੂੰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਤੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ) ਲੂਣ (ਭਾਵ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ) ਖਾ ਕੇ ਹਰਾਮਖੇਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਕਰਾਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਯਾਦ ਰਖੀ ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ (ਜਮਦੂਤਾਂ ਤੋਂ) ਪਾੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ (ਭਾਵ ਜੁਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਇਸ ਹਰਾਮਖੇਰੀ ਕਾਰਨ ਤੇਰੇ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ (ਜਿਹੜਾ) ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਭੀ (ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ) ਟਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਟਲ ਸਕਿਆ (ਭਾਵ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ) ਸਾਰ ਇਹ ਕੱਢਿਆ ਹੈ (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ (ਤੂੰ ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ) ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।੨।੮।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਲੂਣ ਖਾਇ ਕਰਹਿ ਹਰਾਮ ਖੇਰੀ, ਪੇਖਤ ਨੈਨ ਬਿਦਾਰਿਓ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਲੂਣ ਖਾਇ ਕਰਿ (ਹਰਾਮ ਖੇਰੀ) ਕ੍ਰਿਤਘਣਤਾ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ ਸਭ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰੀ ਦੇਖਤਿਆਂ ਤੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਇੰਗਾ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਰਖਕੁ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਅੱਖੀ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਤੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. (ਹੇ ਮੂਰਖ! ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤੂੰ ਹਰਾਮ ਖੇਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਅੰਤ ਵੇਲੇ) ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੈਨ ਬਿਦਾਰਿਓ ਨੈਨ ਬਿਦਾਰਿ, ਅੱਖਾਂ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਬਦੀਦਾਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ਰਮ-ਹਯਾ ਲਾਹ ਕੇ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਬਿਦਾਰਿਓ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ

ਹੈ:—

੧. ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ, ਚਿੰਤਾ ਰੋਗੁ ਬਿਦਾਰਿਓ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੨੯]
੨. ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖ ਅਵਲੋਕਨੁ ਕੀਨੋ, ਦਾਸ ਕਾ ਦੂਖੁ ਬਿਦਾਰਿਓ॥ [ਪੰਨਾ ੬੮੧]
੩. ਹਰਨਾਖਸੁ ਜਿਨਿ ਨਖਹ ਬਿਦਾਰਿਓ, ਸੁਰਿ ਨਰ ਕੀਏ ਸਠਾਥਾ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧]

'ਬਿਦਾਰਿਓ' ਦੇ ਅਰਥ-ਲੁਕਾਣਾ, ਛਪਾਣਾ, ਦੂਰ ਕਰਨਾ, ਪਾੜਨਾ ਆਦਿ ਕਈ ਹਨ। ਸੰਬੰਧਤ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਜਿਵੇਂ 'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਬਾਕੀ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹਨ:—

ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਖਾ ਕੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਤੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦਾ। ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ (ਜਮਦੂਤਾਂ ਤੋਂ) ਪਾੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ (ਭਾਵ ਮਾਰ ਖਾਂਦਾ ਜਾਏਗਾ)।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵਿਸਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਖੁਆਰੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤੱਤ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ:—

ਬਿਖਮ ਬਾਨਹੁ ਜਿਨਿ ਰਖਿਆ, ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਵਿਸਾਰਿ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਸਰਤ ਸੁਖੁ ਕਦੇ ਨਾਹਿ, ਜਾਸਹਿ ਜਨਮੁ ਹਾਰਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੦੬]

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨਾ ਮਾਨੋ ਉਸ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾ ਕੇ ਹਰਾਮਖੋਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਹਰਾਮਖੋਰ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜੋ ਬਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ 'ਪੇਖਤ ਨੈਨ ਬਿਦਾਰਿਓ' ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੀਵ ਮਾਨੋ ... ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਸਰਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤਤਰ ਹੈ। ਗੱਲ ਕੀ ਉਹ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਮਹਾਨ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਇਹ ਚਾਹਨਾ ਹੋਵੇ:—

ਸਾਈ ਅਲਖੁ ਅਪਾਰੁ ਭੇਰੀ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥

ਦੂਖੁ ਦਰਦੁ ਰੋਗੁ ਮਾਇ ਮੈਭਾ ਹਰੁ ਨਸੈ॥

[ਪੰਨਾ ੩੯੭]

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੇ ਚੀਤਿ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਨੀਤਾ ਨੀਤ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਊ॥ ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਹੈ ਸੋਊ ॥੧॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਓਟ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਜਾ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗਹਿਓ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਹੋਇ ॥੨॥੬॥

੫੮ ਅਰਥ: ਰਾਖੇ ਚੀਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ ਟਿਕਾਏ। ਗਾਵਹ=ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨੀਤਾ ਨੀਤ=ਨਿਤ, ਹਰ ਰੋਜ਼। ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ=ਉਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ ਨ ਕੋਊ=ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਦਿ=ਆਰੰਭ ਕਾਲ ਵਿਚ। ਮਧਿ=ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ। ਅੰਤਿ=ਅੰਤ ਵਿਚ। ਸੋਊ=ਉਹ (ਪਰਮਾਤਮਾ)। ੧।

ਵਸਿ=ਵਸ ਵਿਚ। ਗਹਿਓ=ਪਕੜਿਆ ਹੈ। ਸਾਚਾ ਸੋਇ=ਉਹ (ਜੋ) ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਹੈ। ੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਚਰਨ (ਆਪਣੇ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਟਿਕਾਏ ਹਨ। (ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ (ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੇ) ਗੁਣ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ (ਸਹਾਇਕ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰੰਭ ਵਿਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਵਿਆਪਕ) ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਓਟ (ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਵਸ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, (ਉਹ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਸਦਾ) ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੇ) ਉਸ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ (ਲੜ) ਪਕੜਿਆ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਫਿਰ (ਕੋਈ) ਦੁਖ (ਧੋਹ) ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੨। ੯।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਲਾ ਫੜੀਏ, ਉਨਦਿਆਂ ਬਹਿੰਦਿਆਂ, ਸਦਾ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ, ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪ ਸਕੇਗਾ।

ਆਦਿ, ਮਧਿ, ਅੰਤਿ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲੋੜ ਹੈ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਲਾ ਪਕੜਨ ਤੇ ਨਾਮ ਰਸ ਮਾਣਨ ਦੀ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

ਆਦਿ ਮਧ ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਤਿ ਸੁਆਮੀ, ਅਪਨਾ ਥਾਟੁ ਬਨਾਇਓ ਆਪਿ ॥

ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੇ, ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੇ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੨੫]

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖ ਦਾਤਾ, ਜੀਅ ਸੁਖ ਦਾਤਾ, ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਬਿਸਾਰਿਓ ਅਗਿਆਨਥ ॥ ਹੋਛਾ ਮਦੁ ਚਾਖਿ ਹੋਏ ਤੁਮ ਬਾਵਰ, ਦੁਲਭ ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥ ॥੧॥ ਰੇ ਨਰ, ਐਸੀ ਕਰਹਿ ਇਆਨਥ ॥ ਤਜਿ ਸਾਰੰਗਧਰ ਭ੍ਰਮਿ ਤੂ

ਭੂਲਾ, ਮੋਹਿ ਲਪਟਿਓ ਦਾਸੀ ਸੰਗਿ ਸਾਨਥ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਧਰਣੀਧਰੁ ਤਿਆਗਿ
ਨੀਚ ਕੁਲ ਸੇਵਹਿ, ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬਿਹਾਵਥ ॥ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਅਗਿਆਨੀ,
ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧ ਕਹਾਵਥ ॥੨॥ ਸਤਿ ਹੋਤਾ ਅਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ, ਜੋ ਬਿਨਸਤ ਸੋ
ਨਿਹਚਲੁ ਜਾਨਥ ॥ ਪਰ ਕੀ ਕਉ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਪਕਰੀ, ਐਸੇ ਭੂਲ ਭੁਲਾਨਥ ॥੩॥
ਖੜੀ ਥਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ, ਸਭ ਏਕੈ ਨਾਮਿ ਤਰਾਨਥ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਉਪਦੇਸੁ ਕਹਤੁ
ਹੈ, ਜੋ ਸੁਨੈ ਸੋ ਪਾਰਿ ਪਰਾਨਥ ॥੪॥੧॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿ, ਸੇਵਹਿ, ਹਉ ਹਉ ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਮੋਹਿ' ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਮੋਹੇ' ਕਰਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖਦਾਤਾ=ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਜੀਅ ਸੁਖਦਾਤਾ=ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਕਾਹੇ=ਕਿਸ ਲਈ, ਕਿਉਂ?। ਅਗਿਆਨਥ=ਹੋ ਅਗਿਆਨੀ!। ਹੋਛਾ=ਫੋਕਟ, ਨਿਕੰਮਾ। ਮਦੁ=ਨਸਾ। ਚਾਖਿ=ਚੱਖ ਕੇ। ਬਾਵਰ=ਪਾਗਲ। ਦੁਲਭ=ਔਖਾ ਲਭਣ ਵਾਲਾ। ਅਕਾਰਥ=ਵਿਆਰਥ।੧।

ਹੇ ਨਰ=ਹੋ ਮਨੁੱਖ!। ਐਸੀ ਕਰਹਿ ਇਆਨਥ=ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬੇ-ਸਮਝੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਜਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਸਾਰਗਧਰ=ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਭ੍ਰਮਿ=ਭਰਮ ਵਿਚ। ਭੂਲਾ=ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਸਾਥ, ਨਾਤੇਦਾਰੀ।੧।ਰਹਾਉ।

ਧਰਣੀ ਧਰੁ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਸੇਵਹਿ=ਤੂੰ ਸੇਵਦਾ ਹੈ। ਹਉ ਹਉ=ਮੈਂ ਮੈਂ। ਕਰਤ=ਕਰਦਿਆਂ। ਬਿਹਾਵਥ=(ਉਮਰ) ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ। ਫੋਕਟ=ਫੋਕੇ, ਵਿਅਰਥ। ਅੰਧ=ਅੰਨ੍ਹਾ। ਕਹਾਵਥ=ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

ਸਤਿ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਪਰਮੇਸਰ)। ਅਸਤਿ=ਸਦੀਵੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਬਿਨਸਤ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਸੋ=ਉਸ ਨੂੰ। ਨਿਹਚਲੁ=ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਪੱਕਾ। ਜਾਨਥ=ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਕਉ=ਪਰਾਈ (ਵਸਤੂ) ਨੂੰ। ਅਪਨੀ ਕਰਿ=ਆਪਣੀ (ਜਾਣ) ਕੇ। ਪਕਰੀ=ਫੜੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਭੂਲਿ ਭੁਲਾਨਥ=ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਭੁਲ ਵਿਚ ਤੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ।੩।

ਏਕੈ ਨਾਮਿ=ਕੇਵਲ ਇਕ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ। ਤਰਾਨਥ=ਤਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ=ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ। ਜੋ ਸੁਨੈ=ਜਿਹੜਾ(ਮਨੁੱਖ)ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਸੋ=ਉਹ। ਪਾਰਿ ਪਰਾਨਥ=(ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ)ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਅਰਥ: ਹੋ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼! ਜਿਹੜਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? (ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ) ਫੋਕਾ ਨਸਾ ਚੱਖ ਕੇ ਕਿਉਂ ਪਾਗਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਔਖਾ ਲਭਣ ਵਾਲਾ (ਅਮੋਲਕ) ਜਨਮ (ਤੂੰ) ਵਿਅਰਥ (ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ)।੧।

ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਤੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਅਜਾਣਪੁਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਮੋਹ ਵਿਚ ਚੰਮੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਉਸੇ) ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਤੇ ਦਾਰੀ (ਗੰਢ ਰਿਹਾ ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪਾਗਲ!) ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਛੱਡ ਕੇ ਨੀਵੀਂ ਕੁਲ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤੇਰੀ) ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮੈਂ ਮੈਂ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਅਗਿਆਨੀ! (ਹੇ ਬੇਸਮਝ ਜੀਵ! ਤੂੰ) ਵਿਅਰਥ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਮਨਮੁੱਖ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਅਖਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ) (ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ) ਝੂਠ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਜੇ ਨਾਸਵੰਤ (ਮਾਇਆ) ਹੈ, ਉਸ (ਨੂੰ ਤੂੰ) ਪੱਕੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਈ (ਵਸਤੂ) ਨੂੰ (ਤੂੰ) ਆਪਣੀ (ਸਮਝ) ਕੇ ਪਕੜੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਭੁਲ ਵਿਚ ਤੂੰ ਭੁਲਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸੂਦਰ, ਵੈਸ਼ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕੋ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ (ਜੀਵ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ) ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੪।੧।੧੦।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਝੰਝੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਮੂਰਖ! ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪਹੁੰਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਪੀ ਕੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਦੁਲਭ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਗੁਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ:—

ਰੇ ਮੂੜੇ! ਤੂੰ ਹੋਛੈ ਰਸਿ ਲਪਟਾਇਓ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੰਗਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਤੇਰੈ, ਬਿਖਿਆ ਸਿਉ ਉਰਝਾਇਓ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੧੭]

ਜਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਝੂਠੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੇਰੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੂਰਖ! ਤੂੰ ਉਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਪਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਸਤੂ ਇਕ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੇ ਭਰਮ ਸਭ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਪਤੁ ਕਰਤਾ ਸੰਗਿ ਸੇ ਪ੍ਰਭੂ, ਡਹਕਾਵਏ ਮਨੁਖਾਇ ॥
ਬਿਸਾਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ, ਬਿਖੈ ਭੋਗਹਿ, ਤਪਤ ਥੰਮ ਗਲਿ ਲਾਇ ॥੧॥ ਰੇ ਨਰ, ਕਾਇ ਪਰਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਇ ॥ ਕੁਚਲ ਕਠੋਰ ਕਾਮਿ ਗਰਧਭ, ਤੁਮ ਨਹੀ ਸੁਨਿਓ ਧਰਮਰਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਬਿਕਾਰ ਪਾਥਰ ਗਲਹਿ ਬਾਧੇ, ਨਿੰਦ ਪੋਟ ਸਿਰਾਇ ॥ ਮਹਾ ਸਾਗਰੁ ਸਮੁਦੁ ਲੰਘਨਾ, ਪਾਰਿ ਨ ਪਰਨਾ ਜਾਇ ॥੨॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਬਿਆਪਿਓ, ਨੇਤ੍ਰੁ ਰਖੇ ਫਿਰਾਇ ॥ ਸੀਸੁ ਉਠਾਵਨ ਨ ਕਬਹੂ ਮਿਲਈ, ਮਹਾ ਦੁਤਰ ਮਾਇ ॥੩॥ ਸੂਰੁ ਮੁਕਤਾ ਸਸੀ ਮੁਕਤਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਅਲਿਪਾਇ ॥ ਸੁਭਾਵਤ ਜੈਸੇ ਬੈਸੰਤਰ ਅਲਿਪਤ, ਸਦਾ ਨਿਰਮਲਾਇ ॥੪॥ ਜਿਸੁ ਕਰਮੁ ਖੁਲਿਆ ਤਿਸੁ ਲਹਿਆ ਪੜਦਾ, ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਮੰਨਿਆ ਸੁਭਾਇ ॥ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਅਵਖਧੁ ਨਾਮੁ ਦੀਨਾ, ਜਨ ਨਾਨਕ

ਸੰਕਟ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਇ ॥੫॥੨॥ ਰੇ ਨਰ, ਇਨ ਬਿਧਿ ਪਾਰਿ ਪਰਾਇ ॥ ਧਿਆਇ
ਹਰਿ ਜੀਉ, ਹੋਇ ਮਿਰਤਕੁ, ਤਿਆਗਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥੨॥੧੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਡਹਕਾਵਏ, ਭੋਗਹਿ, ਜਾਇ, ਲਾਇ, ਗਲਹਿ, ਬਾਧੇ, ਮਹਾ, ਕਬਹੂੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਪਤੁ=ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਕਰਤਾ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਹਕਾਵਏ=ਡਹਕਾਂਦਾ ਅਤੇ ਠੱਗਦਾ ਹੈ। ਮਨੁਖਾਇ=ਮਨੁੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ। ਬਿਸਾਰਿ=ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਭੁਲਾ ਕੇ। ਬਿਖੈ ਭੋਗਹਿ=ਵਿਸੇ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਤਪਤ ਥੰਮ=ਤਪਦੇ ਹੋਏ ਥੰਮ। ਗਲਿ ਲਾਇ=ਗੱਲ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ।੧।

ਰੇ ਨਰ=ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਕਾਇ=ਕਿਉਂ?। ਪਰਗ੍ਰਹਿ=ਪਰਾਏ ਘਰ ਵਿਚ। ਜਾਇ=ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਚਲ=ਹੇ ਖੇਟੀ ਚਾਲ ਵਾਲੇ, ਗੰਦੇ ਮਨੁੱਖ। ਕਾਮਿ=ਹੇ ਕਾਮੀ ਪੁਰਸ਼!। ਗਰਧਭ=ਹੇ ਖੇਤੇ। ਧਰਮਰਾਇ=ਧਰਮਰਾਜ।੧।ਰਹਾਉ।

ਬਿਕਾਰ=ਵਿਕਾਰ, ਪਾਪ। ਪਾਥਰ=ਪੱਥਰ। ਗਲਹਿ ਬਾਧੇ=ਗਲੇ ਨਾਲ ਬੰਧੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਿੰਦ ਪੇਟ=ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਪੇਟਲੀ। ਸਿਰਾਇ=ਸਿਰ ਉਤੇ (ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ)। ਮਹਾ ਸਾਗਰੁ ਸਮੁਦੁ=ਵੱਡਾ ਸਮੁੰਦਰ ਭਾਵ (ਸੰਸਾਰ)। ਪਾਰਿ ਨ ਪਰਨਾ ਜਾਇ=ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।੨।

ਕਾਮਿ=ਕਾਮ (ਵਾਸਨਾ) ਵਿਚ। ਕ੍ਰੋਧਿ=ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ। ਲੋਭਿ=ਲਾਲਚ ਵਿਚ। ਮੋਹਿ=ਮੋਹ ਵਿਚ। ਬਿਆਪਿਆ=ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਨੇਤ੍ਰੁ ਰਖੇ ਫਿਰਾਏ=(ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ) ਨੇਤਰ ਮੋੜ ਰਖੇ ਹਨ। ਸੀਸੁ ਉਠਾਵਨ=ਸਿਰ ਉਠਾਉਣਾ। ਨ ਕਬਹੂ ਮਿਲਈ=ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਮਹਾ ਦੁਤਰ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਮਾਇ=ਮਾਇਆ।੩।

ਸੂਰੁ=ਸੂਰਜ। ਮੁਕਤਾ=ਅਲਿਪਤ। ਸਸੀ=ਚੰਦਰਮਾ। ਅਲਿਪਾਇ=ਅਲੇਪ। ਸੁਭਾਵਤ=ਸੁਭਾਵਿਕ। ਬੈਸੰਤਰ=ਅੱਗ। ਅਲਿਪਤ=ਨਿਰਲੇਪ। ਨਿਰਮਲਾਇ=ਨਿਰਮਲ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ) ਲੁਕਾ ਕੇ (ਵਿਕਾਰ) ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ) ਨਾਲ ਹੈ, (ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੇਵਲ) ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਵਿਸੇ (ਵਿਕਾਰ) ਭੋਗਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਯਾਦ ਰਖ) ਤਪਦੇ ਥੰਮ (ਤੇਰੇ) ਗੱਲ ਨਾਲ ਲਾਏ ਜਾਣਗੇ (ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ)।੧।

ਹੇ ਮਨੁੱਖ! (ਤੂੰ) ਕਿਸ ਲਈ ਪਰਾਏ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)? ਹੇ ਖੇਟੀ ਚਾਲ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਪੱਥਰ ਦਿਲ! ਹੇ ਕਾਮੀ! (ਵਿਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ) ਹੇ ਖੇਤੇ! ਕੀ ਤੂੰ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ (ਨਾਮ) ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ (ਜੋ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਦੰਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

ਤੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪੱਥਰ ਗਲ ਨਾਲ ਬੰਧੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਪੇਟਲੀ ਸਿਰ ਤੇ (ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ) (ਤੂੰ) ਵੱਡੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਹੈ, (ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਕਾਮ ਵਿਚ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ, ਲੋਭ ਵਿਚ, ਮੋਹ ਵਿਚ, ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ

ਵਲੋਂ ਨੇਤਰ ਮੋੜ ਰਖੇ ਹਨ। (ਤੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਚੋਂ) ਕਦੇ ਭੀ ਸਿਰ ਚੁੱਕਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵੱਡੇ (ਸਮੁੰਦਰ) ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਤੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ॥੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ) ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਨ (ਆਪਣੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਗੰਦੀ ਤੋਂ ਗੰਦੀ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਸੁਟਦੇ ਭੀ ਆਪ ਗੰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ), ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਪੁਰਸ਼) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ (ਮੇਲ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਹ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ) ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੁਰਬਲਾ) ਕਰਮ ਖੁਲਿਆ, (ਉਹ ਜਾਗ ਪਿਆ), ਉਸਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ (ਭਰਮ ਵਾਲਾ) ਪੜਦਾ ਲਹਿ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪਣਾ) ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ (ਨਾਮ) ਦਾਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ॥੪॥

ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਅਤੇ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ) ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਜਾ (ਅਤੇ) ਦਵੈਤ ਭਾਵਨਾ ਛੱਡ ਦੇ। ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ॥੨॥੧॥

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਵਲੋਂ ਸਖਤ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:—

ਲੈ ਫਾਹੇ ਰਾਤੀ ਤੁਰਹਿ, ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੈ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥

ਤਕਹਿ ਨਾਰਿ ਪਰਾਈਆ, ਲੁਕਿ ਅੰਦਰਿ ਠਾਣੀ ॥

ਸੰਨੀ ਦੇਨਿ ਵਿਖਮ ਥਾਇ, ਮਿਠਾ ਮਦ ਮਾਣੀ ॥

ਕਰਮੀ ਆਪੇ ਆਪਣੀ, ਆਪੇ ਪਛੁਤਾਣੀ ॥

ਅਜਰਾਈਲ ਫਰੇਸਤਾ ਤਿਲ ਪੀਤੇ ਘਾਣੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੧੫

ਵਿਕਾਰ ਰੂਪੀ ਪੱਥਰ ਗੱਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਜਿਹੇ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦਾ ਡੰਡ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

ਮਨ ਰੈ ਕਉਨੁ ਕੁਮਤਿ ਤੈ ਲੀਨੀ ॥

ਪਰ ਦਾਰਾ ਨਿੰਦਿਆ ਰਸਿ ਰਚਿਓ, ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਨਹਿ ਕੀਨੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੩੧

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਹੈ:—

ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਦਾਰਾ ਪਰਹਰੀ॥ ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਵਸੈ ਨਰਹਰੀ॥

[ਪੰਨਾ ੧੧੬੨

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਰੂਪੀ ਪੜਦਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਜੋਨੀਆਂ ਦੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਭੈੜੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਦੂਜੇ ਰਹਾਉ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਹ ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ! ਦ੍ਰੈਤ-ਭਾਵਨਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੂੰ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋ ਜਾ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ, ਇਉਂ ਤੇਰਾ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਬਚਾਉ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ, ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਆ ਥਾ ॥ ਅਨਭਉ ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਿਆ, ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੁ ਜਾਇਆ ਥਾ ॥੧॥ ਮਾਨਕੁ ਪਾਇਓ ਰੇ ਪਾਇਓ, ਹਰਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਥਾ ॥ ਮੇਲਿ ਅਮੋਲੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਈ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰੂ ਦਿਵਾਇਆ ਥਾ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਅਦਿਸਟੁ ਅਗੋਚਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ, ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਅਕਥੁ ਕਥਾਇਆ ਥਾ ॥ ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਦਸਮ ਦੁਆਰਿ ਵਜਿਓ, ਤਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਚੁਆਇਆ ਥਾ ॥੨॥ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੂਝੀ, ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰ ਸਮਾਇਆ ਥਾ ॥ ਚਰਣ ਚਰਣ ਚਰਣ ਗੁਰ ਸੇਵੇ, ਅਘੜੁ ਘੜਿਓ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਥਾ॥੩॥ ਸਹਜੇ ਆਵਾ ਸਹਜੇ ਜਾਵਾ, ਸਹਜੇ ਮਨੁ ਖੇਲਾਇਆ ਥਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਰਮੁ ਗੁਰਿ ਖੇਇਆ, ਤਾ ਹਰਿ ਮਹਲੀ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆ ਥਾ ॥੪॥੩॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿ, ਕਤਹੁ, ਤਹ, ਨਹੀ, ਤਾਂ।

ਛੁਟਕਲ: ਪਿਛੇ ਸ਼ਬਦ ਨੰਬਰ ੧੦ ਅੰਦਰ ਪਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਥ' ਵਾਧੂ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਵਿਅੰਜਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਥੇ 'ਥ' ਭਾਵੇਂ ਤੁਕਾਂਤ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਨਾਲ 'ੜ' ਲਗਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੁਤੰਤਰ ਪਦ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਾਹਰਿ=(ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ) ਬਾਹਰ। ਢੂਢਨ ਤੇ=ਲੱਭਣ ਤੋਂ। ਛੂਟਿ ਪਰੇ=ਛੱਟ ਗਏ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ। ਅਨਭਉ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ। ਰੂਪੁ=ਸ਼ਲਕਾਰਾ। ਪੇਖਿਆ=ਵੇਖਿਆ। ਛੋਡਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਕਤਹੁ=ਕਿਸੇ ਪਾਸ।੧।

ਮਾਨਕੁ=(ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਮਾਣਕ। ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ।੧।ਰਹਾਉ।

ਅਦਿਸਟੁ=(ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ) ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਅਗੋਚਰੁ=ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ=(ਗੁਰੂ) ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ। ਅਕਥੁ=ਕਥਨ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ। ਕਥਾਇਆ=ਬਿਆਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ=ਬਿਨਾ ਵਜਾਏ ਇਕ ਰਸ ਵਜਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ।੨।

ਤੋਟਿ=ਕਮੀ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਘੜਿਓ=ਸੰਵਾਰਿਆ।੩। ਸਹਜੇ=ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਖੇਇਆ=ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਲੀ=(ਜੀਵ) ਇਸਤਰੀ ਨੇ। ਮਹਲੁ=(ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦਾ) ਸਰੂਪ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ) ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੇ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਹੀ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ (ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ) ਬਾਹਰ (ਜੰਗਲਾਂ ਬੇਲਿਆਂ ਭਾਵ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ) ਲੱਭਣ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਪਏ। (ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ) ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਅਨੁਭਵੀ (ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ) ਵੇਖ ਲਿਆ (ਫਿਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ (ਹੋਰ) ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।੧।

ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਮਾਣਕ-ਮੋਤੀ ਰੂਪ (ਭਾਵ ਅਮੋਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ) ਕਿਸੇ ਮੁਲ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਓਹ ਮਾਣਕ ਸਾਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਔਖਾਂ ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਕੇ, (ਉਸ) ਅਕਹਿ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਭਾਵ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। (ਹੁਣ) ਬਿਨਾ ਵਜਾਏ ਇਕ ਰਸ ਵਜਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਰਸ ਚੁਆ ਦਿਤਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਮਨ ਨਾਮ ਰਸ ਦਾ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ)।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦੀ) ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਜੋ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸੀ ਉਹ ਬੁਝ ਗਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ) ਕਦੇ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲੇ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਖਜ਼ਾਨੇ ਸਮਾਐ ਗਏ ਹਨ (ਭਾਵ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਗਏ ਹਨ)। (ਅਸਾਂ) ਨਿਰੋਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਨਾ ਘੜੇ ਹੋਏ ਬੇ-ਸੁਰੇ ਮਨ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਨੇ) ਸੰਵਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਮਨ ਨੇ ਹੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਰਸ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ)।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਮਨ) ਸਹਿਜ ਵਿਚ (ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ) ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਜ ਵਿਚ ਮਨ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ)। (ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ) ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਆਖ (ਕਿ ਜਦੋਂ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ (ਤਾਂ ਜੀਵ) ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੂਪ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ) ਟਿਕਾਅ ਲਿਆ ਹੈ।੪।੩।੧੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲਾਂ ਬੇਲਿਆਂ ਵਿਚ, ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਉਤੇ, ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਢੂੰਢਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਔਖਰੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

ਢਢਾ ਢੂਢਤ ਕਹ ਫਿਰਹੁ, ਢੂਢਨ ਇਆ ਮਨ ਮਾਹਿ॥

ਸੰਗਿ ਤੁਹਾਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਬਸੈ, ਬਨੁ ਬਨੁ ਕਹਾ ਫਿਰਾਹਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੫੬

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਢੂੰਢ ਬਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਚੇਤਨਾ ਜਗਾਈ ਹੈ, ਓਹ ਵੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਹੈ:-

ਢਢਾ ਢਿਗ ਢੂਢਹਿ ਕਤ ਆਨਾ॥ ਢੂਢਤ ਹੀ ਢਹਿ ਗਏ ਪਰਾਨਾ॥

ਰਤਿ ਸੁਮੇਰਿ ਦੂਢਿ ਜਬ ਆਵਾ ॥

ਜਿਹ ਗਤ ਗਤਿਓ ਸੁ ਗਤ ਮਹਿ ਪਾਵਾ॥

[ਪੰਨਾ ੩੪੧

ਅਰਥ: ਦਢੇ (ਅੱਖਰ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇੜੇ ਹੈ (ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਕਿਉਂ ਲਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ? (ਉਸਨੂੰ) ਲਭਦਿਆਂ ਲਭਦਿਆਂ (ਸਾਧਕਾਂ ਦੇ) ਪ੍ਰਾਣ ਵੀ ਥੱਕ ਗਏ। ਜਦ (ਸਾਧਕ) ਸੁਮੇਰ ਪਹਾੜ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ (ਭਾਵ ਉਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਫਿਰਾ ਕੇ) ਆ ਗਿਆ (ਤਾਂ) ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ, ਉਸ ਨੂੰ) ਗੜ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਭ ਪਿਆ।

ਦੂਢਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਧਰ ਉਧਰ ਸਭ ਪਾਸੇ ਹੀ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਅਜਿਹੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ:—

ਫਰੀਦਾ ਜੰਗਲੁ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਹਿ, ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੋਢੇਹਿ॥

ਵਸੀ ਰਬੁ ਹਿਆਲੀਐ, ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਦੂਢੇਹਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੭੯

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਹਰੀ ਮਾਣਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਮਨ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਘੜ ਮਨ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਆਤਮ-ਰਸੀਆ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮਾਇਕ-ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਖੀਵਾ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:—

ਅਘੜੋ ਘੜਾਵੈ ਸਬਦੁ ਪਾਵੈ, ਅਪਿਉ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਤਿਆ॥

[ਪੰਨਾ ੫੭੫

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜਿਸਹਿ ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜਿਆ, ਤਿਸਹਿ ਸਿਉ ਰੁਚ ਨਾਹਿ ॥

ਆਨ ਰੂਤੀ ਆਨ ਬੋਈਐ, ਫਲੁ ਨ ਫੂਲੈ ਤਾਹਿ ॥੧॥ ਰੇ ਮਨ, ਵੜ੍ਹ ਬੀਜਣ ਨਾਉ ॥ ਬੋਇ ਖੇਤੀ ਲਾਇ ਮਨੂਆ, ਭਲੇ ਸਮਉ ਸੁਆਉ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਖੋਇ ਖਹੜਾ ਭਰਮੁ ਮਨ ਕਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣੀ ਜਾਇ॥ ਕਰਮੁ ਜਿਸ ਕਉ ਧੁਰਹੁ ਲਿਖਿਆ, ਸੋਈ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥੨॥ ਭਾਉ ਲਾਗਾ ਗੋਬਿਦ ਸਿਉ, ਘਾਲ ਪਾਈ ਥਾਇ ॥ ਖੇਤਿ ਮੇਰੈ ਜੰਮਿਆ, ਨਿਖੁਟਿ ਨ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ॥੩॥ ਪਾਇਆ ਅਮੋਲੁ ਪਦਾਰਥੇ, ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੂ ਜਾਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਇ॥੪॥੪॥੧੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉ, ਨਾਹਿ, ਤਾਹਿ, ਨਾਉ, ਮਨੂਆ, ਸਮਉ, ਧੁਰਹੁ, ਥਾਇ, ਜੰਮਿਆ, ਕਬਹੂ, ਕਤਹੂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਸਹਿ=ਜਿਸ (ਸਿਰਜਨਹਾਰ) ਨੇ। ਸਾਜਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਨਿਵਾਜਿਆ=ਵਡਿਆਇਆ ਹੈ।

ਤਿਸਹਿ ਸਿਉ=ਉਸੀ ਨਾਲ। ਰੁਚ=ਪ੍ਰੀਤੀ। ਆਨ ਰੂਤੀ=ਹੋਰ ਰੁਤ ਵਿਚ। ਆਨ ਬੋਈਐ=ਹੋਰ (ਬੀਜ) ਬੀਜੀਏ। ਫਲ ਨ ਫੂਲੈ=ਨਾ ਫਲ ਤੇ ਨਾ ਫੁਲ। ਤਾਹਿ=ਉਸ ਨੂੰ।੧।

ਵਤਰ=ਮੀਂਹ ਪੈ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਨਰਮ ਹੋਣਾ ਤੇ ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਦਾ ਵੇਲਾ। ਬੋਇ=ਬੀਜ। ਲਾਇ ਮਨੁਆ=ਮਨ ਲਾ ਕੇ। ਭਲੇ ਸਮੇ=ਚੰਗਾ, ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ। ਸੁਆਉ=ਲਾਭ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਖੋਇ=ਦੂਰ ਕਰ। ਖਹੜਾ=ਮਗਰ ਪੈਣਾ। ਕਰਮੁ=ਬਖਸਿਸ਼। ਧੁਰਹੁ=ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ। ਕਮਾਇ=ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ। ਘਾਲ=ਸੇਵਾ, ਮਿਹਨਤ ਪਾਈ। ਥਾਇ=ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੨।

ਖੇਤਿ ਮੇਰੈ=ਮੇਰੇ ਅੰਤਸਕਰਣ ਰੂਪੀ ਖੇਤ ਵਿਚ। ਜੰਮਿਆ=ਉਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਨਿਖੁਟਿ ਨ ਕਬਹੂ ਜਾਇ=ਕਦੇ ਮੁਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੩।

ਅਮੋਲੁ=ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੁਲ ਤੋਂ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਪਦਾਰਥ=(ਨਾਮ) ਪਦਾਰਥ। ਛੱਡਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਕਤਹੂ=ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਭੀ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਇ=ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਜ ਗਏ ਹਾਂ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਸਿਰਜਨਹਾਰ) ਨੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਵਡਿਆਇਆ ਹੈ (ਤੇਰੀ) ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੋਰ ਰੁਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬੀਜ (ਜੋ ਉਸ ਰੁਤ ਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤੇ) ਬੀਜ ਦੇਈਏ (ਤਾਂ) ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ (ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ) ਨਾ ਫਲ ਲਗਦੇ ਹਨ। ੧।

ਹੇ ਮਨ! (ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ) ਨਾਮ ਬੀਜਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ) ਦਿਲ ਲਾ ਕੇ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਖੇਤੀ ਬੀਜ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ) ਚੰਗਾ ਸਮਾਂ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਤੇ ਮੁੜ (ਮਨ ਦੇ) ਮਗਰ ਪੈਣਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨੀ ਪੈ ਜਾ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਲੇਖ) ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ (ਨਾਮ ਦੀ) ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ) ਦਾ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਘਾਲ (ਕਮਾਈ ਪਰਮੇਸਰ) ਥਾਇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ)। (ਹੋ ਭਾਈ!) ਮੇਰੇ ਅੰਤਸਕਰਣ ਖੇਤ ਵਿਚ (ਜੋ ਨਾਮ) ਉਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਦੇ ਭੀ ਮੁਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੩।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਅਸਾਂ) ਅਮੋਲਕ ਪਦਾਰਥ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, (ਉਹ ਸਾਨੂੰ) ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ (ਭਾਵ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ! ਆਖ (ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਜ ਗਏ ਹਾਂ। ੪। ੪। ੧੩।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਦਾ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਅਵਸਰ ਤੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਵੇ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੀ ਗੰਢ ਪਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅੰਤਸਕਰਣ ਰੂਪੀ ਖੇਤ ਵਿਚ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਕਦੇ ਨਿਖੁਟੇਗਾ ਨਹੀਂ।

ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਭਰਮ ਦਾ ਪਿਛਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਮਨ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਫਿਰ ਇਹ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਭਜੇਗਾ। ਨਾਮ ਇਸ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹੇਗਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ—

ਨਾਮੁ ਖੇਤੀ ਬੀਜਹੁ ਭਾਈ ਮੀਤਾ॥ ਸਉਦਾ ਕਰਹੁ ਗੁਰੁ ਸੇਵਹੁ ਨੀਤਾ॥

ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਸੁਖ ਕੇ ਸਭਿ ਹਾਟ॥ ਸਾਹ ਵਾਪਾਰੀ ਏਕੈ ਥਾਟ॥ [ਪੰਨਾ ੪੩੦

ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਹ ਸਚੀ ਸੁਚੀ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ:-

ਮਨੁ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰਣੀ, ਸਰਮੁ ਪਾਣੀ ਤਨੁ ਖੇਤੁ ॥

ਨਾਮੁ ਬੀਜੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸੋਹਾਗਾ, ਰਖੁ ਗਰੀਬੀ ਵੇਸੁ ॥

ਭਾਉ ਕਰਮ ਕਰਿ ਜੰਮਸੀ, ਸੇ ਘਰ ਭਾਗਠ ਦੇਖੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੯੫

ਅਸੀਂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਰੁਤ ਹੀ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ:-

ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਏਕੁ, ਹੋਰ ਰੁਤਿ ਨ ਕਾਈ ॥

ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਲੇਹੁ ਜਮਾਈ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੩੦

ਸੇ ਖੇਤੀ ਬੀਜਣ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਲਈ ਨਾਮ ਬੀਜਣ ਦਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਸਮਾਂ ਦਸਿਆ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਫੂਟੇ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ, ਮਨਹਿ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥
ਕਾਟੀ ਬੇਰੀ ਪਗਹ ਤੇ, ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ॥੧॥ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਰਹਿਓ ॥
ਤਪਤ ਕੜਾਹਾ ਬੁਝਿ ਗਇਆ, ਗੁਰਿ ਸੀਤਲ ਨਾਮੁ ਦੀਓ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਜਬ ਤੇ
ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਭਇਆ, ਤਉ ਛੋਡਿ ਗਏ ਨਿਗਹਾਰ ॥ ਜਿਸ ਕੀ ਅਟਕ ਤਿਸ ਤੇ ਛੁਟੀ,
ਤਉ ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਟਵਾਰ ॥੨॥ ਚੂਕਾ ਭਾਰਾ ਕਰਮ ਕਾ, ਹੋਏ ਨਿਹਕਰਮਾ ॥ ਸਾਗਰ
ਤੇ ਕੰਢੇ ਚੜੇ, ਗੁਰਿ ਕੀਨੇ ਧਰਮਾ ॥੩॥ ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਸਚੁ ਬੈਠਕਾ, ਸਚੁ ਸੁਆਉ
ਬਣਾਇਆ ॥ ਸਚੁ ਪੂੰਜੀ ਸਚੁ ਵਖਰੇ, ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਪਾਇਆ ॥੪॥੫॥੧੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਨਹਿ, ਪਗਹ, ਨਿਹਕਰਮਾਂ, ਧਰਮਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਫੂਟੇ=ਫੁੱਟ ਗਿਆ। ਆਂਡਾ=ਅੰਡਾ। ਮਨਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਪਰਗਾਸ=ਚਾਨਣ।
ਬੇਰੀ=ਬੇੜੀ। ਪਗਹ ਤੇ=ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ=ਬੰਦੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ।੧।

ਆਵਣ ਜਾਣੁ=ਜਨਮ ਮਰਨ, ਆਵਾਗਵਨ। ਰਹਿਓ=ਮੁੱਕ ਗਿਆ। ਤਪਤ ਕੜਾਹਾ=ਤਪਦਾ ਹੋਇਆ
(ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ) ਦਾ ਕੜਾਹ। ਸੀਤਲ ਨਾਮ=ਸਾਂਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਠੰਡਾ ਨਾਮ।੧।ਰਹਾਉ।

ਨਿਗਹਾਰ=ਨਿਗਾਹ ਰਖਣ ਵਾਲੇ, ਵੈਰੀ ਦੇਖੀ, ਪਾਪੀ। ਅਟਕ=ਰੁਕਾਵਟ। ਕਹਾ ਕਰੈ=ਕੀ ਕਰ
ਸਕਦਾ ਹੈ?। ਕੋਟਵਾਰ=ਕੋਤਵਾਲ, ਜਮਰਾਜ।੨।

ਭਾਰ=ਬੋਝ ਭਾਵ ਕਰਜ਼ਾ। ਕਰਮ ਕਾ=(ਪੂਰਬਲੇ) ਕਰਮਾਂ ਦਾ। ਨਿਹਕਰਮਾ=ਵਾਸਨਾ ਤੇ ਰਹਿਤ।
ਤੇ=ਤੋਂ। ਕੰਢੇ ਚੜੇ=ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਾਂ। ਧਰਮਾ=ਧਰਮ, ਉਪਕਾਰ।੩।

ਬੈਠਕਾ=ਬੈਠਕ। ਸੁਆਉ=ਮਨੋਰਥ। ਪੂੰਜੀ=ਮੂੜੀ, ਸਰਮਾਇਆ। ਵਖਰੇ=ਵੱਖਰ, ਸੌਂਦਰ।੪।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਭਰਮ ਦਾ ਅੰਡਾ ਫੁੱਟ ਗਿਆ (ਭਾਵ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੀ) ਬੇੜੀ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ (ਸੰਸਾਰ) ਬੰਦੀ ਖਾਨੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੇਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ) ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ) ਸੀਤਲ ਨਾਮ (ਬਖਸ਼) ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਤਪਦਾ ਕੜਾਹ ਬੁਝ ਗਿਆ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਜਦੋਂ ਤੋਂ (ਮੈਨੂੰ) ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦਾ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ) ਉਤੇ ਨਿਗਾਹ ਰਖਣ ਵਾਲੇ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵੈਰੀ ਮੈਨੂੰ) ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਂ, ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੋਂ ਹੀ (ਇਹ ਰੁਕਾਵਟ) ਛੁਟ ਗਈ ਹੈ, (ਹੁਣ ਧਰਮ ਰਾਜਾ) ਕੋਤਵਾਲ (ਮੇਰਾ) ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ)। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ ! ਹੁਣ) ਕਰਮਾਂ ਦਾ (ਸਾਰਾ) ਭਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ) ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ) ਸਮੁੰਦਰ (ਵਿੱਚ ਡੁਬਣ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ) ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਾਂ (ਭਾਵ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ)। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰੂ ਨੇ) ਸੱਚ ਰੂਪ (ਸਤਿਸੰਗਤ) ਸਚ ਰੂਪ ਬੈਠਕ (ਅਤੇ) ਸਚ ਰੂਪ ਮਨੋਰਥ (ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਅਨੰਦ) ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਚ ਰੂਪ ਰਾਸਿ, ਸਚ ਰੂਪ ਸੌਦਾ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੪। ੫। ੧੪।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਡੇਗਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭਰਮ ਹੈ। ਭਰਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਰਮ ਦੀ ਢੇਰੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਭਰਮ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਕਦਾ, ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ—

੧. ਜਬ ਲਗੁ ਤੁਟੈ ਨਹੀ ਮਨ ਭਰਮਾ, ਤਬ ਲਗੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਕੋਈ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਦਇਆਤ ਸੁਆਮੀ, ਸੰਤੁ ਭਗਤ ਜਨੁ ਸੋਈ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੮੦

੨. ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਕਉ ਕਬਹੁ ਨ ਛੁਟਸਿ, ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਜਾਨੀ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੋ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵਸਿ, ਡੂਬਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਪਾਨੀ॥

ਧੰਧਾ ਕਰਤ ਸਗਲੀ ਪਤਿ ਖੇਵਸਿ, ਭਰਮੁ ਨ ਮਿਟਸਿ ਗਵਾਰਾ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਮੁਕਤਿ ਨਹੀ ਕਬਹੀ, ਅੰਧੁਲੇ ਧੰਧੁ ਪਸਾਰਾ॥੩॥

[ਪੰਨਾ ੧੧੨੭

ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ—

ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ, ਨਹੀ ਆਵਨ ਜਾਨਾ ॥

ਜਿਸ ਕਾ ਭਰਮੁ ਗਇਆ, ਤਿਨਿ ਸਾਚੁ ਪਛਾਨਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੩੦

ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਰਮ ਦਾ ਅੰਡਾ ਫੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ

ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਗਈ, ਇਸ ਨਾਲ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਵਾਲੀ ਛੱਟ ਸੁਤੇ ਹੀ ਲਹਿ ਗਈ:—

ਚੂਕਾ ਭਾਰਾ ਭਰਮ ਕਾ ਹੋਏ ਨਿਹਕਰਮਾ ॥

ਸਾਗਰ ਤੇ ਕੰਢੇ ਚੜੇ, ਗੁਰਿ ਕੀਨੇ ਧਰਮਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੦੨

ਬਸ, ਜਦੋਂ ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ, ਨਾਮ ਨੇ ਰਾਜ-ਲੀਲਾ ਬਣਾ ਦਿਤੀ, ਸੱਚਾ ਥਾਨ, ਸਚੀ ਬੈਠਕ, ਸਚਾ ਪਰਯੋਜਨ, ਸਚੀ ਪ੍ਰੀਤੀ, ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਵਾੜੇ ਭਰਮ ਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਭਰਮ ਦੀ ਬੇੜੀ ਕਟੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ 'ਸਭੁ ਸਚੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ, ਜਉ ਆਤਮ ਭਇਆ ਉਦਾਸੁ' (ਪੰਨਾ ੧੧੦੩) ਵਾਲਾ ਅਨੰਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਤੇ ਟੇਕ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਚ ਲਈ ਹੀ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੇ ਮੁਖ ਤੇ ਪੰਡਤ, ਕਾਮਾਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ ॥
ਮੇਨੀ ਹੋਇ ਬੈਠਾ ਇਕਾਂਤੀ, ਹਿਰਦੈ ਕਲਪਨ ਗਾਠਾ ॥ ਹੋਇ ਉਦਾਸੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿ
ਚਲਿਓ, ਛੁਟਕੈ ਨਾਹੀ ਨਾਠਾ ॥ ੧ ॥ ਜੀਅ ਕੀ, ਕੈ ਪਹਿ ਬਾਤ ਕਹਾ ॥ ਆਪਿ
ਮੁਕਤੁ ਮੇ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲੇ, ਐਸੇ ਕਹਾ ਲਹਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਪਸੀ ਕਰਿ ਕੈ
ਦੇਹੀ ਸਾਧੀ, ਮਨੁਆ ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਨਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਚਜੁ ਕੀਨਾ, ਹਿਰਦੈ
ਭਇਆ ਗੁਮਾਨਾ ॥ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਇ ਕੈ ਤੀਰਥਿ ਭ੍ਰਮਿਓ, ਉਸੁ ਮਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਿਗਾਨਾ
॥ ੨ ॥ ਘੁੰਘਰ ਬਾਧਿ ਭਏ ਰਾਮਦਾਸਾ, ਰੋਟੀਅਨ ਕੇ ਓਪਾਵਾ ॥ ਬਰਤ ਨੇਮ
ਕਰਮਖਟ ਕੀਨੇ, ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਦਿਖਾਵਾ ॥ ਗੀਤ ਨਾਦ ਮੁਖਿ ਰਾਗ ਅਲਾਪੇ, ਮਨਿ
ਨਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਵਾ ॥ ੩ ॥ ਹਰਖ ਸੋਗ ਲੋਭ ਮੋਹ ਰਹਤ ਹਹਿ, ਨਿਰਮਲ ਹਰਿ
ਕੇ ਸੰਤਾ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਪਾਏ ਮਨੁ ਮੇਰਾ, ਜਾ ਦਇਆ ਕਰੇ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਕਹੁ
ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਉਤਰੀ ਮਨ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ॥ ੪ ॥ ਮੇਰਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ
ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣੈ, ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ, ਬਿਸਰਿ ਗਏ
ਬਕਬਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੬ ॥ ੧੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗਾਂਠਾ, ਨਾਹੀ, ਕਹਾਂ, ਮੋਕਉ, ਲਹਾਂ, ਮਨੁਆ, ਮਹਿ, ਬਾਧਿ, ਹਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੇਦ ਪੁਕਾਰੈ=ਬੇਦ ਉਚਾਰਦਾ (ਉਚੀ ਉਚੀ ਪੜ੍ਹਦਾ) ਹੈ। ਮੁਖ ਤੇ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ। ਪੰਡਤ=ਹੋ ਪੰਡਿਤ! ਸੰਬੰਧਨ ਰੂਪ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਮਾਮਨ ਕਾ=ਕਾਮਾਵਨ ਦਾ, ਕਰਣੀ ਕਮਾਉਣਾ। ਮਾਠਾ=ਮੱਠਾ,

ਵਿੱਲਾ। ਮੋਨੀ=ਚੁੱਪ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਇਕਾਤੀ=ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ, ਗੁਫਾ ਜਾਂ ਕੰਦਰ ਵਿਚ, ਇਕੱਲਾ। ਹਿਰਦੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਕਲਪਨ=ਕਲਪਨਾ, ਮਾਨਸਿਕ ਚਿੰਤਾ। ਗਾਠਾ=ਗੰਢ। ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ। ਤਜਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਨਾਠਾ=ਨੱਠ, ਭੱਜਾ। ਕੀ=ਦਿਲ ਦੀ। ਕੈ ਪਹਿ=ਕਿਸ ਪਾਸ। ਕਹਾ=ਮੈਂ ਆਖਾਂ। ਲਹਾ=ਲਵਾਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਤਪਸੀ ਕਰਿ ਕੇ=ਤਪਸਿਆ ਕਰਕੇ। ਦੇਹੀ ਸਾਧੀ=ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਹੱਠ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਵਸ ਕੀਤਾ। ਮਨੁਆ=ਮਨ। ਦਹ ਦਿਸ=ਦਸਾਂ ਪਾਸ। ਧਾਨਾ=ਦੌੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿ=ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੇ। ਬ੍ਰਹਮਚਜੁ=ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ। ਗੁਮਾਨਾ=ਅਹੰਕਾਰ। ਹੋਇ ਕੈ=ਬਣ ਕੇ। ਭ੍ਰਮਿਓ=ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਬੇਗਾਨਾ=ਬੇ-ਸਮਝ, ਮੂਰਖ। ੨।

ਘੁੰਘਰ=ਘੁੰਘਰੂ। ਬਾਧਿ=ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਰਾਮਦਾਸਾ=ਰਾਮ ਦੇ ਦਾਸ, ਭਗਤ, (ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਨਾਉਂ)। ਰੋਟੀਅਨ ਕੇ ਓਪਾਵਾ=ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ। ਬਰਤ=ਵਰਤ। ਕਰਮ ਖਟ=ਛੇ ਕਰਮ ਵਿਦਿਆ ਪਤਨੀ, ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਤੇ ਲੈਣਾ, ਜੱਗ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕਰਾਉਣਾ। ਭੇਖ=ਬਾਹਰਲਾ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵਾ। ਦਿਖਾਵਾ=ਵਿਆਖਿਆ। ਗੀਤ=ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਵਾਲੇ ਗੀਤ। ਨਾਦ=ਗਾਣੇ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ। ਅਲਾਪੇ=ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਗਾਵਾ=ਗਾਇਆ। ੩।

ਹਰਖ=ਖੁਸ਼ੀ। ਸੋਗ=ਗਮ। ਰਹਤ=ਬਚੇ ਹੋਏ। ਹਹਿ=ਹਨ। ੪। ਹਰਿ ਰਾਇਆ=ਹਰੀ ਰਾਜਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਤਿਸਾਹ। ਪ੍ਰੀਤਮੁ=ਪਿਆਰਾ। ਬਕਬਾਇਆ=ਝਗੜੇ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਅਰਥ ਗੱਲਾਂ। ੧। ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਭਾਈ! ਪੰਡਤ (ਆਪਣੇ) ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਵੇਦਾਂ ਦਾ (ਪਾਠ ਉਚੀ ਉਚੀ) ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਜੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਮੱਠਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਰਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਲਾ ਹੈ)। (ਜੇ ਕੋਈ) ਮੋਨਧਾਰੀ ਬਣ ਕੇ (ਚੁਪ ਰਹਿਆ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੁਫਾ ਜਾਂ ਕੰਦਰ ਵਿਚ) ਇਕਾਂਤੀ ਬਣ ਬੈਠਾ (ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਲਪਣਾ (ਰੋਲੇ ਘਚੋਲੇ ਵਾਲੀ) ਗੰਢ (ਪਈ ਰਹੀ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆ ਵਲੋਂ) ਉਦਾਸ ਹੈ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਛੱਡ ਗਿਆ (ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦਾ) ਨਸਣਾ ਭਜਣਾ ਨਹੀਂ ਛੱਟਦਾ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ (ਆਪਣੇ) ਦਿਲ ਦੀ ਗਲ ਕਿਸ ਪਾਸ ਆਖਾਂ? (ਜੇ) ਆਪ (ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ (ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਂ) ਕਿਥੋਂ ਲਭਾਂ?। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ) ਤਪਸਿਆ ਕਰਕੇ ਦੇਹੀ ਸਾਧੀ (ਭਾਵ ਵਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਫਿਰ ਵੀ ਦਸਾਂ ਪਾਸੇ ਦੌੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੇ (ਕਾਮ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ) ਬ੍ਰਹਮਚਜੁ ਕਰ ਲਿਆ (ਪਰ ਉਸ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣ ਕੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਭੋਂਦਾ ਰਿਹਾ (ਇਸ ਨਾਲ ਸਗੋਂ) ਉਸ ਵਿਚ (ਹੋਰ) ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰੋਧ (ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ)। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕੋਈ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ) ਘੁੰਘਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ (ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਗਤੀਏ) ਬਣ ਗਏ (ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ) ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਉਪਾਵ ਭਾਵ ਪੇਟ-ਪੂਰਤੀ (ਉਪਜੀਵਕਾ) ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਵਰਤ ਨੇਮ ਅਤੇ ਛੇ (ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ) ਕਰਮ ਆਦਿ ਕਰ ਲਏ (ਇਹ ਸਭ) ਬਾਹਰਲਾ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਖਾਵਾ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਭਜਨ ਗਾ ਲਏ, ਨਾਦ ਆਦਿ ਵਜਾ ਲਏ, ਰਾਗ ਅਲਾਪ ਲਏ (ਪਰ) ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਗਾਇਨ ਨਾ ਕੀਤਾ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ)। ੩।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਚੋਂ) ਬਕਬਾਇਆ (ਵਿਅਰਥ ਗੱਲਾਂ, ਬਹਸਿ ਮੁਬਾਹਸੇ) ਵਿਸਰ ਗਏ ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ॥੧॥ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ॥੬॥੧੫॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਪਾਠ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਇਉਂ ਹਨ:-

ਬੇਦ ਪੁਕਾਰੈ ਮੁਖ ਤੇ ਪੰਡਤ, ਕਾਮਾਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ ॥

[ਸ਼ਬਦਾਰਥ

ਬੇਦ ਪੁਕਾਰੈ ਮੁਖ ਤੇ ਪੰਡਤ, ਕਾਮਾ ਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ ॥

[ਫ. ਸ.

ਬੇਦ ਪੁਕਾਰੈ ਮੁਖ ਤੇ ਪੰਡਤ, ਕਾਮਾ ਮਨ ਕਾਮਾਠਾ॥

[ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਲਖਣਤਾ

੧. ਪੰਡਤ ਜੋ ਹੈ ਬੇਦੋਂ ਕੇ ਤੋਂ ਪੁਕਾਰਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤਾ ਪੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਾਵਨੇ ਤੇ ਮਨ ਕਾ (ਮਾਠਾ) ਢਿਲਾ ਵਾ ਕਾਮਨਾ ਕਰਕੇ ਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ ਹੈ ਭਾਵ ਬੇਦ ਵਾਕੇ ਕੇ ਧਾਰਨੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਢੀਲਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.

੨. ਕਮਾਵਨ ਦਾ ਮਨਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

[ਸ਼ਬਦਾਰਥ

੩. ਹੈ ਪੰਡਤ! (ਤੋਰੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਤਾਂ) ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਵੇਦ ਉਚੀ ਉਚੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਤਮਿਕ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਲੋਂ ਢਿੱਲਾ ਹੈ (ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਭੀ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਦੋੜ ਭੋਜ ਦੀ ਗੰਢ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਹੈ। [ਦਰਪਣ

੪. ਪੰਡਤ ਬੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਤੋਂ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਾਮਚੇਸ਼ਟਾ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕਮਾਨੇ ਮਨ ਵਾਲਾ ਹੀ। ਕਾਮਾ=ਕਾਮਚੇਸ਼ਟ ਸੰਯੁਕਤ। 'ਮਨ ਕਾਮਾਠਾ-ਕਾਮ ਦੇ ਠਗੇ ਹੋਏ ਮਨ ਵਾਲਾ; ਕਾਮ ਠਗਉਰੀ ਵਾਲੇ ਮਨ ਵਾਲਾ, ਕਾਮ ਦਾ ਅਟਿਆ ਹੋਇਆ। 'ਕਾਮਾ ਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ' ਪਾਠ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜੈਸਾ ਕੇ ਕਾਵ ਕੋਸ਼ੀਏ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਰਥ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ- ਕਾਮਨਾ ਕਰਕੇ ਮਨ ਦਾ ਮੱਠਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦੇ, ਤਾਂ ਤੇ ਪਾਠ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦਾ। ਭਾਵ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਦ ਪਾਠ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ ਬੇਦ ਦੇ ਪੁਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪੰਡਤ ਦੀ ਕਾਮਨਕ (ਇਛਿਆ) ਮੱਠੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਭੀ ਮੱਠਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਹੀ ਮਨ ਮਾਠਾ ਪੈਦਾ ਹੈ ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ, ਨਾ ਹੀ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਮੱਠੀਆਂ ਪੈਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਛਾਵਾਂ ਘੱਟਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਗਲੇਰੀ ਤੁਕ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:-

ਮੇਨੀ ਹੋਇ ਬੈਠਾ ਏਕਾਂਤੀ, ਹਿਰਦੈ ਕਲਪਨ ਗਾਠਾ ॥

ਏਹ ਤਾਂ ਉਪਰ ਕਥੇ ਭਾਵ ਦਾ ਖੰਡਣ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਪਤਿਵੰਤੇ ਗਿਆਨੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦੀ ਅਧ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਇਉਂ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ:- 'ਕਾਮਾਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ=ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਵਨ ਵਲੋਂ ਢਿਲਾ ਹੈ। ਕਮਾਈ ਦਾ ਕੱਚਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਥ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਖੂਬ ਫਸਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਲ ਪਾਠ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਕਿਤੇ ਭੀ 'ਕਾਮਾਵਨ' ਦੇ ਬਾਉ 'ਕਾਮਾਮਨ' ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਫੇਰ ਵੀ ਓਹ ਕਾਮਾਈ ਦਾ ਭਾਵ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਬੇਦਾਂ ਦੀ ਦਸੀ ਕਾਮਾਈ ਵੱਲ ਹੀ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੇਦ ਪਾਠੀ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਾਮਾਈਆਂ ਦੀ ਕੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। 'ਕਾਮਾ ਮਨ ਕਾਮਾਠਾ' ਪਾਠ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਲਖਣਤਾ, ਭਾ. ਸ, ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਨਿਰਣੈ: 'ਕਾਮਾਮਨ' ਕ੍ਰਿਆ ਵਾਚੀ ਪਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ, ਕਾਮਾਉਣਾ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ, ਅਮਲ ਕਰਨਾ। ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸ੍ਰੋ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ 'ਕਾਮਾਵਨ' ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰੂਪ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ ਲਿਖਤੀ ਕਈ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ 'ਪੰਡਤ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪੰਡਿਤ' ਸਰੂਪ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗਾਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਦੋਤ ਭਜ ਕਰਨੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। ਹਾਂ, 'ਦੇਸੁ ਕਾਮਾਵਨ ਧਨ ਜੋਰਨ ਕੀ ਮਾਨਸਾ ਬੀਚੈ ਨਿਕਸੇ ਸਾਸ' (ਪੰਨਾ ੪੯੬) ਵਿਚ 'ਕਾਮਾਵਨ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ 'ਕਾਮਾਠਾ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਫਿਰ 'ਕਾਮਨਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਕਾਮਨਾ, ਅਥਵਾ ਵਿਸਿਆਂ ਦਾ ਲੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ, ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮਾਠਾ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਮੁਠਿਆ ਹੋਇਆ' ਕਰਨੇ ਵੀ ਮਨੋ-ਕਲਪਿਤ ਹੀ ਹਨ ਕਿਸੇ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹਾਂ, 'ਮਾਠਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਮੱਠਾ, ਢਿੱਲਾ, ਸੁਸਤ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਹਨ।

ਬਾਕੀ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਦੀ ਬੁਧੀ ਨਹੀਂ ਪਕੜ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਜਿਹਾ ਭਾਵ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ 'ਕਾਮਾਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ' ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਖਲ-ਜਗਨ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਧੇ ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ਹੈ। ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ:-

ਜੀਅ ਕੀ ਕੈ ਪਹਿ ਬਾਤ ਕਹਾ ॥

ਭਾਵ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲੀ ਦੀ ਗੁਹਜ ਗੱਲ ਕਿਸ ਅੱਗੇ ਆਖਾਂ? ਕਿਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਾਂ? ਕੋਈ ਐਸਾ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਕਿਥੋਂ ਲਭਾਂ ਜੋ ਆਪ 'ਆਲ ਜੰਜਾਲ ਬਿਕਾਰ' ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦੇਵੇ?।

ਕਿਸੇ ਪੰਡਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਵਰਣਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਡਤ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹਦੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਕਾਮਾਈ ਦਾ ਢਿੱਲਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੋਨੀ ਬਣਿਆ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਗੰਢ ਬਝਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਭਜ ਦੋਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਤਾਂ ਤਪਸੀ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਤੇ

ਸੰਨਿਆਸੀ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਘੁੰਘਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਾਮਦਾਸੀ-ਭੋਖ ਵੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਮੂੰਹੋਂ ਸਿੰਝੀ ਵਜਾ ਕੇ ਨਾਦ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਆਪਣਾ ਮਨ ਤਾਂ 'ਰਾਮ ਨਾਮ' ਦਾ ਅਲਾਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਹਲੇ ਭੋਖਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਵਰਦਾ। ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਕਲਪਣਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਸੋਂ ਦਇਆ ਮਿਹਰ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਗੇ ਜੋਦੜੀ ਕਰੀਏ ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਯਾਦ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ:-

ਜੀਅ ਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਹੋਇ, ਸੁ ਗੁਰ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਿ ॥

ਛੋਡਿ ਸਿਆਣਪ ਸਗਲ, ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਧਰਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੧੯

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦੋ ਰਹਾਉ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਰਹਾਉ ਵਿਚ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਪੰਡਤ ਜੋ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਮੋਨੀਆਂ ਤੇ ਮਾਇਆ ਮਗਰ ਭਜਣ ਵਾਲੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚੋ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਲਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਰਹਾਉ ਵਿਚ ਹਰਖ ਸੋਗ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਸਚੀ ਸੁੱਚੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕੋਟਿ ਲਾਖ ਸਰਬ ਕੇ ਰਾਜਾ, ਜਿਸੁ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਜਾ ਕਉ ਨਾਮੁ ਨ ਦੀਆ ਮੇਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ, ਸੇ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਗਾਵਾਰਾ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਹੀ ਪਤਿ ਰਾਖੁ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਤਬ ਹੀ ਪਤਿ ਪੂਰੀ, ਬਿਸਰਤ ਰਲੀਐ ਖਾਰੂ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਰੂਪ ਰੰਗ ਖੁਸੀਆ ਮਨ ਭੋਗਣ, ਤੇਤੇ ਛਿਦ੍ਰ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਕਲਿਆਣਾ, ਸੂਖ ਸਹਜੁ ਇਹੁ ਸਾਰਾ ॥੨॥ ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ ਖਿਨੈ ਮਹਿ, ਜਿਉ ਬਾਦਰ ਕੀ ਛਾਇਆ ॥ ਸੇ ਲਾਲ ਭਏ ਗੂੜੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ, ਜਿਨ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਊਚ ਮੂਚ ਅਪਾਰ ਸੁਆਮੀ, ਅਗਮ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ਨਾਮੋ ਵਡਿਆਈ ਸੋਭਾ, ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥੪॥੨॥੧੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਨਮਹਿ, ਆਵਹਿ, ਖੁਸੀਆ, ਮਹਿ, ਜਿਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੋਟਿ=ਕੋੜਾਂ। ਲਾਖ=ਲੱਖਾਂ। ਸਰਬ ਕੇ=ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਸੇ=ਉਹ (ਮਨੁੱਖ)। ਮਾਰਿ=ਮਰ ਕੇ। ਜਨਮਹਿ=ਜੰਮਦੇ ਹਨ। ਗਾਵਾਰਾ=ਮੂਰਖ। ਪਤਿ=ਇਜਤ। ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ (ਯਾਦ) ਆ ਜਾਵੇ। ਤਬ=ਤਦੋਂ। ਰਲੀਐ ਖਾਰੂ=ਮਿਟੀ ਵਾਂਗੂੰ ਰਲ (ਰੁੱਲ) ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਨੋਟ- 'ਖਾਰੂ' ਦੇ ਅਰਥ ਮਿਟੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਕਾ ਔਕੜ ਸਹਿਤ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਖੁਸੀਆ=ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਮਨ ਭੋਗਣ=ਮਨ ਦੇ ਭੋਗਣ। ਕੇਤੇ=ਕਿਤਨੇ ਹੀ। ਛਿਦ੍ਰ=ਨੁਕਸ, ਕੁਧ। ਵਿਕਾਰਾ=ਵਿਕਾਰ। ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਕਲਿਆਣਾ=ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ। ਸਾਰਾ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।੨।

ਬਿਰੰਗ=ਫਿੱਕਾ। ਖਿਨੈ ਮਹਿ=ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ। ਬਾਦਰ=ਬੱਦਲ। ਛਾਇਆ=ਛਾਂ (ਭਾਵ ਨਾਸਵੰਤ)।
ਗੁੜੈ ਰੰਗਿ=ਬਹੁਤ ਰੰਗ (ਅਨੰਦ) ਵਿਚ। ਰਾਤੇ=ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ।੩।

ਉਚ=ਉਚਾ। ਮੂਚਾ=ਵੱਡਾ। ਅਪਾਰ=ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਨਾਮੇ=ਨਾਮ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵ) ਕੁੜਾਂ, ਲੱਖਾਂ (ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ) ਸਾਰੇ (ਦੇਸ਼ਾਂ) ਦਾ ਰਾਜਾ (ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ) ਹੈ। (ਪਰ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਗੋਵਿੰਦ ਨੇ (ਨਾਮ) ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਓਹ (ਮਨੁੱਖ) ਮਰ ਕੇ ਜੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਣ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)।੧।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਆਪ) ਹੀ (ਮੇਰੀ) ਇਜ਼ਤ ਰੱਖ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ ਤੂੰ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਇਜ਼ਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਤੇਰੇ) ਵਿਸਰਿਆਂ ਮਿੱਟੀ ਵਾਂਗ ਰੂਲ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ) ਰੂਪ ਰੰਗ ਖੁਸ਼ੀਆਂ (ਆਦਿ ਜੋ ਮਨ ਦੇ) ਭੋਗਣ ਹਨ ਉਤਨੇ ਹੀ (ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਛੇਕ (ਦੋਸ਼) ਹਨ। (ਪਰ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ (ਸਭ ਦੀ) ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਇਹ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਬੇ-ਰੰਗ (ਫਿੱਕੇ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਛਿਨ-ਭੰਗਰ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਛਾਂ (ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। (ਹਾਂ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਉਸ ਦਾ ਜੱਸ) ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਓਹ (ਮਨੁੱਖ) ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ।੩।

ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਗੁੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ) ਮਾਲਕ ਉਚਾ, ਵੱਡਾ, ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਬੇਅੰਤ) ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਦਰਬਾਰ (ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। (ਅਜਿਹੇ ਰੰਗ ਰਤਨਿਆਂ ਨੂੰ) ਮਾਲਕ ਪਿਆਰਾ (ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਸੋਭਾ (ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ) ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ।੪। ੭।੧੬।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਹੀ ਪਤਿ, ਰਾਖੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਹੀ (ਮੇਰੀ) ਇਜ਼ਤ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ, ਫ. ਸ.]

ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਰਾਖੁ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਰਖਵਾਲਾ ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਰਾਖੁ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਨੇਕ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀਆ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ:--

੧. ਰਾਖੁ ਪਰੋਇ ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਮਨਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭੦]

੨. ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੀ, ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਵਿਕਰਾਲਾ॥ [ਪੰਨਾ ੩੭੮]

੩. ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਸੁਖ ਦਾਤੇ.... [ਪੰਨਾ ੧੨੧੧]

੪. ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੇ...

[ਪੰਨਾ ੯੮੩]

ਸੇ ਇਥੇ 'ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! (ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮੇਰੀ) ਇਜਤ ਰਖ' ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਮਾਇਆ ਤੇ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲ ਵਧੇਰੇ ਹੈ, ਜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਰੰਗ ਰਸਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਇਕੋ ਸਿਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

ਕੋਟਿ ਲਾਖ ਸਰਬ ਕੋ ਰਾਜਾ, ਜਿਸੁ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥

ਬਸ, ਜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਹੋਦਿਆਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਕੰਗਾਲ ਤੇ ਬੇ-ਇਜਤ ਹੈ। ਮਾਇਆ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸਭ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹਨ। ਇਹ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇ ਵਾਂਗ ਢਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਲਖ ਲਸਕਰ ਲਖ ਵਾਜੇ ਨੇਜੇ, ਲਖ ਉਠਿ ਕਰਹਿ ਸਲਾਮ॥

ਲਖਾ ਉਪਰਿ ਫੁਰਮਾਇਸ ਤੇਰੀ, ਲਖ ਉਠਿ ਰਾਖਹਿ ਮਾਨੁ ॥

ਜਾਂ ਪਤਿ ਲੇਖੈ ਨਾਪਵੈ, ਤਾਂ ਸਭ ਨਿਰਾਫਲ ਕਾਮ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੫੮]

ਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚੇਤੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ 'ਬਿਸਰਤ ਰਲੀਐ ਖਾਕੁ' ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ:—

ਸੇ ਲਾਲ ਭਏ ਗੂੜੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ, ਜਿਨ ਗੁਰਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਇਆ॥

ਇਹ ਤੱਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹਨ, ਸਾਈਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸੇਭਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰਾਸਿ ਪਲੇ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਉਤਪਾਤੀ ॥ ਕੀਆ ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰਾਤੀ ॥ ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਪਾਣੀ ॥ ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ ॥ ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ ॥੧॥ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ਬੂਝਹੁ ਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਸੂਝੈ ਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਤੂੰ ਗੁਣ ਕੀਆ ਪਸਾਰਾ ॥ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ਮਨੁ ਟਿਕਣੁ ਨ ਪਾਵੈ ਰਾਈ ॥ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰਾ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥੨॥ ਹਉ ਹਉ ਕਰਮ ਕਮਾਣੇ ॥ ਤੇਤੇ ਬੰਧ ਗਲਾਣੇ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰੀ ॥ ਓਹਾ ਪੈਰਿ ਲੋਹਾਰੀ ॥ ਸੇ, ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਏਕੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਜਿਸੁ ਹੋਵੈ ਭਾਗੁ ਮਥਾਣੈ ॥੩॥ ਸੇ ਮਿਲਿਆ, ਜਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਸੇ ਭੂਲਾ, ਜਿ ਪ੍ਰਭੂ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਨਹ ਆਪਹੁ ਮੂਰਖੁ ਗਿਆਨੀ ॥ ਜਿ ਕਰਾਵੈ, ਸੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਨੀ ॥ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਾ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥੪॥੧॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਓਅੰਕਾਰਿ=ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ। ਉਤਪਾਤੀ=(ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਕੀਆ ਦਿਨਸੁ=ਦਿਨ ਬਣਾਇਆ। ਸਭ=ਸਭ (ਕੁਝ)। ਰਾਤੀ=ਰਾਤਾਂ। ਵਣੁ=ਜੰਗਲ। ਤ੍ਰਿਣੁ=ਘਾਹ। ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ=ਤਿੰਨ ਲੋਕ, ਆਕਾਸ਼, ਮਾਤ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ। ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ=ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭਜ। ਖੰਡ=ਹਿੱਸੇ। ਦੀਪ=ਜਜੀਰੇ। ਸਭਿ ਲੋਆ=ਸਾਰੇ ਲੋਕ। ਕਵਾਵੈ ਤੇ=ਹੁਕਮ ਤੋਂ। ੧।

ਸੂਝੈ=ਸਮਝ ਪੈਦੀ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ। ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ=ਤਿੰਨ ਗੁਣ-ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ। ਪਸਾਰਾ=ਵਿਸਥਾਰ, ਖਿਲਾਰਾ। ਅਵਤਾਰਾ=ਜੰਮਣਾ। ਅਿਕਨ ਨ ਪਾਵੈ=ਇਕਾਗਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਰਾਈ=ਰੱਤਾ ਭਗ। ਗੁਬਾਰਾ=ਹਨੇਰਾ। ਨਿਸਤਾਰਾ=ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ। ੨।

ਤੇ ਤੇ=ਓਹ ਓਹ। ਬੰਧ=ਬੰਧਨ। ਗਲਾਣੇ=ਗੱਲ ਵਿਚ। ਓਹਾ=ਉਹ, (ਮੈਂ ਮੈਂ ਵਾਲੀ ਮਮਤਾ)। ਪੈਰਿ=ਪੈਰ ਵਿਚ। ਲੋਹਾਰੀ=ਲੋਹੇ ਦੀ ਬੇੜੀ। ਭਾਗ ਮਥਾਣੈ=ਮੱਥੇ ਤੇ ਭਾਗ ਹੋਵੇ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਆਪਹੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ। ਜਿ ਕਰਾਵੈ=ਜਿਹੜਾ (ਉਹ) ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਖਾਨੀ=ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਾਵਾਰਾ=ਪਾਰ ਉਰਾਰਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। (ਉਸ ਨੇ) ਦਿਨ ਬਣਾਇਆ, ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਜੰਗਲ, ਬਨਸਪਤੀ, ਤਿੰਨ ਲੋਕ, ਪਾਣੀ, ਚਾਰ ਵੇਦ, ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ, (ਤੇ) ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ, ਟਾਪੂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਇਕ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਹੋਇਆ। ੧।

ਹੇ ਭਾਈ! (ਸੰਸਾਰ ਦੇ) ਸਿਰਜਣਹਾਰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੂੰ ਸਮਝੋ। (ਪਰ ਜਦੋਂ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪੈਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਜ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਤਿੰਨਾਂ (ਲੋਕਾਂ ਦਾ) ਵਿਸਥਾਰ (ਖਿਲਾਰਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਕਈ ਜੀਵ) ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ (ਤੇ ਕਈ) ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਹਨ। ਹੰਗਤਾ-ਮਮਤਾ (ਕਰਕੇ ਹੀ ਜੀਆਂ ਦਾ) ਆਵਾਗਵਨ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਇਹ) ਮਨ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਇਕਾਗਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ) ਹਨੇਰਾ ਹੈ। ਸਗਿਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੀਵ ਨੇ ਜਿਹੜੇ) ਕਰਮ ਹਉਮੈ ਵਿਚ (ਲਗ ਕੇ) ਕਮਾਏ, ਉਹ ਕਰਮ ਬੰਧਨ (ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ) ਗਲ ਪੈ ਗਏ। (ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰੀ (ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ) ਹੈ, (ਜੀਵ ਨੇ ਮਮਤਾ ਰੂਪ) ਉਹ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬੇੜੀ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ (ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ)। ਉਹ (ਜੀਵ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ (ਧਰ ਤੋਂ) ਭਾਗ (ਲਿਖਿਆ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ) ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਭੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਹੈ, ਨਾ (ਕੋਈ) ਗਿਆਨੀ (ਸਿਆਣਾ) ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਕੰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵ ਤੋਂ) ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ (ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦਾ) ਨਾਮ (ਮੂਰਖ ਜਾਂ ਗਿਆਨੀ) ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰਾ ਉਰਾਰ ਪਾਰ ਦਾ ਅੰਤ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਤੇਰੇ ਤੋਂ) ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੪। ੧੧। ੧੭।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੇ ਹੀ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਰਣਹਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜਿਸ ਦੀ ਸਤਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੋਝੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਜਨ 'ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ' ਬਾਰੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ:-

ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥

ਜੀਵ ਜਿਤਨੇ ਕਰਮ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਤਨੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਬੰਧਨ ਰੂਪ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇੜੀਆਂ ਸਮਾਨ ਸੰਗਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

ਨਹ ਆਪਹੁ ਮੂਰਖੁ ਗਿਆਨੀ ॥ ਜਿ ਕਰਾਵੈ ਸੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਨੀ ॥

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ਹੀ ਇਸ ਅਗੰਮੀ ਖੇਡ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿ ਲੀਏ ਤ੍ਰੈ ਗੁਨੀਆ ॥ ਲੋਭਿ ਵਿਆਪੀ, ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਿ ਕੈ ਸੰਚੀ, ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਸਗਲ ਲੇ ਛਲੀਆ ॥੧॥ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਦਇਅਲੀਆ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਗਲੇ ਪ੍ਰਤਿਪਲੀਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਏਕੈ ਸ੍ਰਮੁ ਕਰਿ, ਗਾਡੀ ਗਡਹੈ ॥ ਏਕਹਿ, ਸੁਪਨੈ ਦਾਮੁ ਨ ਛਡਹੈ ॥ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇ ਕਰੀ ਜਿਨਿ ਬੈਲੀ, ਤਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨ ਚੰਚਲਿ ਚਲੀਆ ॥੨॥ ਏਕਹਿ, ਪ੍ਰਾਣ ਪਿੰਡ ਤੇ ਪਿਆਰੀ ॥ ਏਕ ਸੰਚੀ, ਤਜਿ ਬਾਪ ਮਹਤਾਰੀ ॥ ਸੁਤ ਮੀਤ ਭ੍ਰਾਤ ਤੇ ਗੁਹਜੀ, ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟ ਨ ਹੋਈ ਖਲੀਆ ॥੩॥ ਹੋਇ ਅਉਧੂਤ, ਬੈਠੇ ਲਾਇ ਤਾਰੀ ॥ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਪੰਡਿਤ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਬਨ ਮਹਿ ਬਸਤੇ, ਉਠਿ ਤਿਨਾ ਕੈ ਲਾਗੀ ਪਲੀਆ ॥੪॥ ਕਾਟੇ ਬੰਧਨ ਠਾਕੁਰਿ ਜਾ ਕੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਸਿਓ ਜੀਅ ਤਾ ਕੈ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਭਏ ਜਨ ਮੁਕਤੇ, ਗਤਿ ਪਾਈ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਲੀਆ ॥੫॥੨॥੧੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗੁਨੀਆਂ, ਦੁਨੀਆਂ, ਮਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੋਹਨੀ=ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ (ਮਾਇਆ)। ਮੋਹਿ ਲੀਏ=ਮੋਹ ਵਿਚ (ਫਸਾ) ਲਏ ਹਨ। ਤ੍ਰੈਗੁਨੀਆ=ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ। ਲੋਭਿ=ਲੋਭ ਵਿਚ। ਵਿਆਪੀ=ਰਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੰਚੀ=ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ। ਛਲੀਆ=ਛਲ ਲਿਆ ਹੈ, ਠੱਗ ਲਿਆ ਹੈ।੧।

ਦਇਲੀਆ=ਦਇਆਲੂ। ਪ੍ਰਤਿਪਲੀਆ=ਪਾਲਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਸ੍ਰਮੁ ਕਰਿ=ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ। ਗਾਡੀ=ਦਬ ਦਿੱਤੀ। ਗਡਹੈ=ਗਡ੍ਰੇ (ਟੇਏ) ਵਿਚ। ਏਕਹਿ=ਇਕ (ਜੀਵ) ਨੇ। ਸੀਰਿ=ਨਾਲ। ਚੰਚਲਿ=ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਨਾ ਟਿਕਣ ਵਾਲੇ, ਚਲਾਇਮਾਨ।੨।

ਪ੍ਰਾਣ ਪਿੰਡ=ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਤੋਂ। ਤਜਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਮਹਤਾਰੀ=ਮਾਤਾ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਭ੍ਰਾਤ=ਭਰਾ। ਗੁਹਜੀ=ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖੀ। ਨਿਕਟਿ=ਨੇੜੇ। ਖਲੀਆ=ਖਲੋਤੀ।੩।

ਅਉਧੂਤ=ਤਿਆਗੀ, ਵਿਰੱਕਤ ਸਾਧੂ। ਲਾਇ ਤਾਰੀ=ਤਾੜੀ ਲਾ ਕੇ। ਬੀਚਾਰੀ=ਵੀਚਾਰਵਾਨ। ਗ੍ਰਿਹਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ=ਮਸਾਣਾਂ ਤੇ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ। ਬਨ ਮਹਿ=ਜੰਗਲ ਵਿਚ। ਬਸਤੇ=ਵਸਦੇ ਹਨ। ਪਲੀਆ=ਪੱਲੇ।੪।

ਠਾਕੁਰਿ=ਮਾਲਕ ਨੇ। ਗਤੀ=ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ, ਕਲਿਆਣਤਾ। ਨਦਰਿ=ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਨਿਹਲੀਆ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ।੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ) ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ (ਮਾਇਆ ਨੇ) ਤਿੰਨ ਗੁਣੀ (ਜੀਵ) (ਆਪਣੇ) ਮੋਹ ਵਿਚ (ਫਸਾ) ਲਏ ਹਨ। ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆਂ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਲੋਭ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਹਰੇਕ ਨੇ) ਮੇਰੀ (ਮਾਇਆ), ਮੇਰੀ (ਮਾਇਆ), ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਇਕਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਪਰ) ਅੰਤ ਦੀ ਵਾਰ (ਇਹ) ਸਾਰਿਆਂ (ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫੱਧੇ ਵਿਚ) ਲੈ ਕੇ ਛਲ (ਠੱਗ) ਲੈਂਦੀ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, (ਅਤੇ) ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕਈ) ਇਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ (ਮਾਇਆ ਕਮਾਅ ਕੇ) ਗਡ੍ਰੇ (ਟੇਏ) ਵਿਚ ਦਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਕੋਈ) ਇਕ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਾਮ (ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ) ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਰਾਜ (ਹਕੂਮਤ) ਕਰਕੇ (ਥੋਲੀ ਜੋੜੀ ਹੈ), ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਨਾ ਟਿਕਣ ਵਾਲੀ (ਮਾਇਆ) ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕੋਈ) ਇਕ ਐਸਾ (ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ) ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ (ਮਾਇਆ ਵਧੇਰੇ) ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। (ਕੋਈ) ਇਕ ਐਸਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ) ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਛੱਡ ਕੇ (ਮਾਇਆ) ਇਕਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਕੋਈ) ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਤਰ ਮਿੱਤਰ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਭੀ (ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸਾਥੀ ਵਾਂਗ) ਖੜੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕਈ) ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, (ਕਈ) ਜੋਗੀ, ਜਤੀ, ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਹਨ। (ਜੋ) ਘਰ ਵਿਚ ਮੜੀਆਂ, ਮਸਾਣਾਂ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਇਹ ਮਾਇਆ) ਉਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲੇ ਵੀ ਜਾ ਲਗਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ)।੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਲਕ ਨੇ ਜਿਸ (ਜੀਵ ਦੇ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਬੰਧਨ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ) ਸੇਵਕ ਸਾਧ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਮੁਕਤ (ਆਜ਼ਾਦ) ਹੋ ਗਏ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋਈ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ, ਕਲਿਆਣਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।੫।੨।੧੮।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮੋਹਣੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜੋਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਜੀਵ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ 'ਲੋਭ ਬੁਰਾ ਬੁਰਿਆਰਾ ਹੇ' ਅਥਵਾ ਲੋਭ ਵਿਣਾਹੇ ਮਾਣਸਾ ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਬੂਰਾ ਪਰ 'ਲੋਭ ਵਿਆਪੀ ਬੂਠੀ ਦੁਨੀਆ' ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਫਿਰ ਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਹੀ ਇਸ ਜਗਤ ਤੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਤਨਾ ਸੈਦਾਈ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਫਸੇ ਹੋਏ, ਜੋਗੀ-ਜਤੀ, ਪੰਡਿਤ ਵੀਚਾਰਵਾਨ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਇਆ ਆਪਣੇ ਪੰਜੇ ਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣ ਦਿੰਦੀ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੧੬੦ ਉਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੱਤ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਗਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਿਮਰਹੁ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੇਊ ॥ ਜਾ ਤੇ, ਬਿਰਥਾ ਜਾਤ ਨ ਕੇਊ ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਿਆ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦੇ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਸੇਈ ਬਿਧਾਤਾ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਜਪੀਐ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ, ਅਵਗੁਣ ਸਭਿ ਢਕੀਐ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਉਰ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰਹੁ ॥ ਬਿਖਿਆ ਬਨ ਤੇ ਜੀਉ ਉਧਾਰਹੁ ॥ ਕਰਣ ਪਲਾਹ ਮਿਟਹਿ ਬਿਲਲਾਟਾ ॥ ਜਪਿ ਗੋਵਿੰਦ, ਭਰਮੁ ਭਉ ਛਾਟਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਪਾਏ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕੈ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਏ ॥੧॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਧਾਰਾ ॥ ਜੇ ਸਿਮਰੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰੰਜਨ=ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ। ਬਿਰਥਾ=ਖਾਲੀ। ਜਾਤ=ਜਾਂਦਾ। ਜੀਉ=ਜਿੰਦ। ਪਿੰਡੁ=ਸਰੀਰ। ਸਾਜਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਬਿਧਾਤਾ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ। ਉਰ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਧਾਰਹੁ=ਟਿਕਾਉ। ਬਿਖਿਆ=ਵਿਸਿਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ (ਸੰਸਾਰ) ਤੋਂ। ਕਰਣ ਪਲਾਹ=ਕੀਰਨੇ। ਮਿਟਹਿ='ਹਿ' ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ। ਮਿੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਲਲਾਟਾ=ਹਾਹਾਕਾਰ, ਵਿਰਲਾਪ। ਭਰਮੁ=ਭਟਕਣਾ। ਭਉ=ਡਰ। ਛਾਟਾ=ਛੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧। ਆਧਾਰਾ=ਆਸਰਾ। ਨਿਸਤਾਰਾ=ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ! ਉਸ) ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਿਮਰੇ (ਜੋ) ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ (ਦਰ) ਤੋਂ ਕੋਈ (ਜੀਵ) ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ ਮਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ (ਤੈਨੂੰ) ਪਾਲਿਆ, ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਬਣਾ ਕੇ (ਤੈਨੂੰ) ਸਵਾਰਿਆ (ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰ)। ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਛਿਨ ਛਿਨ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਢੱਕ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉ ਅਤੇ ਵਿਸਿਆਂ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ (ਆਪਣੀ) ਜਿੰਦ ਬਚਾ ਲਵੇ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ) ਕੀਰਨੇ ਤੇ ਵਿਰਲਾਪ ਸਿੰਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਭਟਕਣਾ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ (ਮਨੁੱਖ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਦਾਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਤੋਂ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਮਿਥਿਆ ਵਸਤੁ, ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥ ਹਿਤੁ ਲਾਇਓ, ਸਠ ਮੂੜ ਅਗਿਆਨੀ
॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮਦ ਮਾਤਾ ॥ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ, ਜਨਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥ ਅਪਨਾ ਛੋਡਿ
ਪਰਾਇਐ ਰਾਤਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮਦ, ਮਨ ਤਨ ਸੰਗਿ ਜਾਤਾ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨ ਨ ਬੂਝੈ ਕਰਤ
ਕਲੋਲਾ ॥ ਉਣੀ ਆਸ, ਮਿਥਿਆ ਸਭਿ ਬੋਲਾ ॥ ਆਵਤ ਇਕੋਲਾ, ਜਾਤ ਇਕੋਲਾ ॥
ਹਮ ਤੁਮ ਸੰਗਿ, ਝੂਠੇ ਸਭਿ ਬੋਲਾ ॥ ਪਾਇ ਠਗਉਰੀ ਆਪਿ ਭੁਲਾਇਓ ॥ ਨਾਨਕ,
ਕਿਰਤੁ ਨ ਜਾਇ ਮਿਟਾਇਓ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਿਥਿਆ=ਝੂਠੀ, ਨਾਸਵੰਤ। ਸਤਿ ਕਰਿ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸਮਝ ਕੇ। ਮਾਨੀ=ਮੰਨੀ ਹੈ। ਹਿਤੁ=ਝੂਠਾ ਪਿਆਰ। ਸਠ=ਮੂਰਖ। ਮਦ=ਨਸ਼ਾ। ਮਾਤਾ=ਮਸਤ। ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਦਲੇ (ਇਵਜ਼) ਵਿਚ। ਛੋਡਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਪਰਾਇਐ=ਪਰਾਏ ਨਾਲ। ਰਾਤਾ=ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਰਤ ਕਲੋਲਾ=ਚੋਹਲ (ਖੁਸ਼ੀ) ਕਰਦਿਆਂ। ਉਣੀ=ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮਿਥਿਆ=ਝੂਠੇ। ਬੋਲਾ=ਬੋਲ, ਬਚਨ। ਇਕੋਲਾ=ਇਕੱਲਾ। ਪਾਇ ਠਗਉਰੀ=ਠਗਝੂਟੀ ਪਾ ਕੇ। ਕਿਰਤੁ=ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ।੨।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੂਰਖ! ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨੀ! (ਤੂੰ) ਨਾਸਵੰਤ ਵਸਤੂ ਸਚੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ) ਪਿਆਰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ (ਤੂੰ) ਮਸਤ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ) ਮਾਇਆ ਬਦਲੇ (ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ) ਜਨਮ ਗੁਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਆਪਣਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਛੱਡ ਕੇ (ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ) ਪਰਾਏ (ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ) ਨਾਲ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਤੈਨੂੰ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਨਸ਼ਾ (ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਜਾਣਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਸ ਲਈ ਤੇਰੀ) ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ (ਤੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਿਸੇ ਭੋਗਾਂ ਦੇ) ਚੋਹਲ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਤੇਰੀ ਕੋਈ) ਆਸ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, (ਤੇਰੇ) ਸਾਰੇ ਬੋਲ ਹੀ ਝੂਠੇ ਹਨ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ (ਹਾਂ ਭਾਵ ਸਾਥੀ ਹਾਂ) ਸਾਰੇ ਝੂਠੇ ਬਚਨ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਠੱਗ ਝੂਟੀ ਪਾ ਕੇ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਆਪ ਭੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿਰਤ ਰੂਪੀ (ਲੇਖ) ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਮਿਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।੨।

ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਭੂਤ ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਤਾ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਨੀ ਫਿਰਤ ਅਨੇਤਾ ॥ ਜਹ ਜਾਨੇ,
ਤਹ ਰਹਨੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਥਾਨ ਬਿਹੂਨ, ਉਠਿ ਉਠਿ ਫਿਰਿ ਧਾਵੈ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਾਸਨਾ
ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥ ਅਹੰਮੇਵ ਮੂਠੇ ਬੇਚਾਰਾ ॥ ਅਨਿਕ ਦੇਖ ਅਰ ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਈ ॥
ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ, ਨਰਕ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ ਤਹ
ਮਾਤ ਨ ਬੰਧੁ, ਨ ਮੀਤ ਨ ਜਾਇਆ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸੇ ਜਨੁ
ਨਾਨਕ ਪਾਰਗਰਾਮੀ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਸੁ=ਪਸ਼ੂ, ਜਾਨਵਰ। ਪੰਖੀ=ਪੰਛੀ। ਅਰੁ=ਅਤੇ। ਪ੍ਰੇਤਾ=ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ। ਅਨੇਤਾ=ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ
ਹੀਣਾ, ਅੰਨ੍ਹਾ। ਜਹ=ਜਿੱਥੇ। ਜਾਨੇ=ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਤਹ=ਉਥੇ। ਰਹਨੁ ਨ ਪਾਵੈ=ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।
ਬਿਹੂਨ=ਬਿਨਾਂ। ਬਾਸਨਾ=ਵਾਸਨਾ, ਮਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾ। ਬਿਸਥਾਰਾ=ਖਿਲਾਰਾ। ਅਹੰਮੇਵ=ਅਹੰਕਾਰ, ਹਉਮੈ।
ਮੂਠੇ=ਠੱਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਬੇਚਾਰਾ=ਵਿਚਾਰਾ, ਗਰੀਬ। ਅਨਿਕ=ਅਨਗਿਣਤ। ਦੇਖ=ਦੇਸ਼, ਐਸਾ।
ਸਜਾਈ=ਸਜਾ, ਦੰਡ। ਬੰਧੁ=ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ। ਮੀਤ=ਮਿੱਤਰ। ਜਾਇਆ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਪਾਰਗਰਾਮੀ=ਲੰਘ ਸਕਦਾ
ਹੈ।੩।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ, ਭੂਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਤ (ਆਦਿ) ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜੁਨੀਆਂ ਹਨ
(ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵ) ਬੇਅੰਤ ਵਾਰੀ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ (ਭਾਵ ਜਿਸ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਇਸ ਜੀਵ ਨੇ)
ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਥਾਨ (ਭਾਵ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ ਉਠ ਉਠ ਕੇ ਫਿਰ (ਜੁਨਾਂ ਵਲ ਦੌੜਦਾ
ਹੈ)। (ਇਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਪਦਾਰਥਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ) ਵਾਸਨਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਖਿਲਾਰਾ ਹੈ। (ਇਹ)
ਵਿਚਾਰਾ ਹਉਮੈ ਦਾ ਲੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ (ਐਸ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪਾਂ
ਦੀ) ਬਹੁਤ ਸਜਾ (ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ)। (ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਸਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ) ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।
ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵਿਸਰਦਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਾ ਮਾਤਾ ਨਾ ਭਰਾ, ਨਾ ਮਿੱਤਰ, ਨਾ
ਇਸਤਰੀ (ਕੋਈ ਵੀ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਇਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ
ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਸੇਵਕ-ਜਨ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਭ੍ਰਮਤ ਭ੍ਰਮਤ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨੀ ਆਇਆ ॥ ਦੀਨਾਨਾਥ ਜਗਤ ਪਿਤ ਮਾਇਆ ॥
ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ਦੁਖ ਦਰਦ ਬਿਦਾਰਣ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਸ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਣ ॥ ਅੰਧ
ਰੂਪ ਤੇ ਕਾਢਨਹਾਰਾ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਹੋਵਤ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ਸਾਧ ਰੂਪ ਅਪਨਾ ਤਨੁ
ਧਾਰਿਆ ॥ ਮਹਾ ਅਗਨਿ ਤੇ ਆਪਿ ਉਬਾਰਿਆ ॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ, ਇਸ ਤੇ ਕਿਛੁ
ਨਾਹੀ ॥ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਅਗਾਹੀ ॥ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ, ਮਾਗੈ ਦਾਸੁ ਤੇਰਾ ॥
ਹਰਿ ਜੀਵਨ ਪਦੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ॥੪॥੩॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਭ੍ਰਮਤ ਭ੍ਰਮਤ=ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਦੀਨਾ ਨਾਥ=ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਜਗਤ
ਪਿਤ ਮਾਇਆ=ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ। ਬਿਦਾਰਣ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਨਿਸਤਾਰਣ=ਤਾਰਦਾ ਹੈ। ਅੰਧ ਰੂਪ

ਤੇ=(ਸੰਸਾਰ ਦੇ) ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਤੋਂ। ਕਾਢਨਹਾਰਾ=ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ=ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ। ਤਨੁ=ਸਰੀਰ। ਮਹਾ ਅਗਨਿ=ਵੱਡੀ (ਮਾਇਆ) ਤੋਂ। ਉਬਾਰਿਆ=ਬਚਾਇਆ। ਇਸ ਤੇ=ਇਸ (ਜੀਵ) ਤੋਂ। ਪਾਸੋਂ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗਾਹੀ=ਅਥਾਹ। ਜੀਵਨ ਪਦੁ=ਉਚੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਦਰਜਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਜੀਵ) ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ (ਹੈ) ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਹੈ (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਆਲੂ (ਸਭ ਦੇ) ਦੁਖ ਦਰਦ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ) ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਦਾ) ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ) ਸਾਧ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਰੂਪ) ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਹਾ (ਮਾਇਆ) ਤੋਂ ਆਪ ਬਚਾਇਆ ਹੈ। (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ (ਜਗਤ ਦੇ) ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ। (ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਬਿਨਾਂ) ਇਸ ਜੀਵ (ਵਿਚਾਰੇ) ਤੋਂ ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ (ਆਦਿ) ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ) ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਨਾਮ ਮੰਗਦਾ ਹੈ (ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ) ਬਖਸ਼ ਦੇ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰਾ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਉਚੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਦਰਜਾ (ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ। ੪। ੩। ੧੯।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ:—

ਰਾਮਨਾਮੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਧਾਰਾ ॥ ਜੋ ਸਿਮਰੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥

ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਇਤਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸਚ, ਤੇ ਸਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ:—

ਝੂਠੁ ਬਾਤ ਸਾ ਸਚੁ ਕਰਿ ਜਾਤੀ ॥ ਸਤਿ ਹੋਵਨ ਮਨਿ ਲਗੀ ਨ ਰਾਤੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੮੫

ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਚੋਹਲ ਤੇ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਦਾ ਹੀ ਝੂਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:—

ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਸਦ ਹੀ ਝੂਰੈ॥ ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਕਬਹੂ ਨ ਉਸਤਤਿ ਕਰੈ॥ [ਪੰਨਾ ੮੮੩

ਬਸ, ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮਨਮੁਖ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਠਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਦੁਖ ਭੋਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਗਨਤਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਾਇਆ ਹੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ:—

੧. ਮਾਇਆ ਮਗਨ ਨਰਕਿ ਲੈ ਜਾਈ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੭੬

੨. ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਿਸੁ ਉਦਰੁ ਤਿਸੁ ਮਾਇਆ॥

ਤਬ ਛੂਟੇ ਜਬ ਸਾਧੂ ਪਾਇਆ॥

[ਪੰਨਾ ੧੧੬੦

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਤ ਕਉ ਡਹਕਾਵਉ ਲੋਗਾ, ਮੋਹਨ ਦੀਨ ਕਿਰਪਾਈ

॥੧॥ ਐਸੀ ਜਾਨਿ ਪਾਈ ॥ ਸਰਣਿ ਸੂਰੇ ਗੁਰ ਦਾਤਾ, ਰਾਖੈ ਆਪਿ ਵਡਾਈ

॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਭਗਤਾ ਕਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥੨॥ ਅਪਨੇ

ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਅਹੁ, ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ॥੩॥ ਨਾਨਕੁ ਦੀਨੁ ਨਾਮੁ ਮਾਰੈ,
ਦੁਤੀਆ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਈ ॥੪॥੪॥੨੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭਗਤਾਂ, ਧਿਆਈ, ਮਾਰੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਤ ਕਉ=ਕਿਸ ਲਈ?। ਡਹਕਾਵਹੁ=ਭਰਮਾਂਦੇ, ਡੋਲਾਂਦੇ, ਧੰਖੇ ਵਿਚ ਫਸਾਂਦੇ ਹੋ।
ਲੋਗਾ=ਹੋ ਲੋਕੋ। ਮੋਹਨ=ਸਭ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਦੀਨ=ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ। ਕਿਰਪਾਈ=ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ। ਐਸੀ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ।੧।

ਜਾਨਿ ਪਾਈ=ਸਮਝੀ ਹੈ। ਸੂਰੇ=ਸੂਰਮਾ। ਵਡਾਈ=ਇਜ਼ਤ। ਸੁਖਦਾਈ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।੨।

ਆਪਨੇ ਕਉ=ਆਪਣੇ (ਦਾਸ) ਉਤੇ। ਕਰੀਅਹੁ=ਕਰੋ, ਕਰਨੀ ਜੀ। ਧਿਆਈ=ਮੈਂ ਧਿਆਉਂਦਾ
ਰਹਾਂ।੩। ਦੀਨ=ਨਿਮਾਣਾ। ਦੁਤੀਆ=ਦੂਜਾ। ਚੁਕਾਈ=ਦੂਰ ਕਰਕੇ।੪।

ਅਰਥ: ਹੇ ਲੋਕੋ! (ਤੁਸੀਂ) ਕਿਸ ਲਈ (ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਮਨ) ਡੋਲਾਂਦੇ ਹੋ? ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਮਾਣਿਆ
ਗਰੀਬਾਂ ਉਤੇ (ਸਦਾ ਹੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਲੋਕੋ! ਮੈਂ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ (ਗਲ) ਸਮਝ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ (ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ)
ਦਾਤਾ ਹੈ, ਸਰਣ ਪਾਇਆਂ ਦੀ ਪਤ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, (ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ) ਆਪ ਇਜ਼ਤ ਰਖਦਾ
ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਲੋਕੋ! ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ) ਭਗਤਾਂ ਦੀ (ਗਲ) ਮੰਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ (ਅਤੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਸੁਖ ਦੇਣ
ਵਾਲਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ!) ਆਪਣੇ (ਸੇਵਕ) ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨੀ (ਕਿ ਮੈਂ) ਇਕ (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਹੀ
ਧਿਆਉਂਦਾ ਰਹਾਂ।੩।

ਨਾਨਕ ਨਿਮਾਣਾ (ਆਪ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਕੇਵਲ) ਨਾਮ ਹੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਦੂਜਾ ਭਰਮ ਦੂਰ
ਕਰਕੇ (ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਵੋ ਜੀ)।੪।੪।੨੦।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ
ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਨਿਮਾਣਿਆਂ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦੀਨਾਂ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ
ਪਲਟਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਮੰਗ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:—

ਅਪਨੇ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਅਹੁ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ॥

ਬਸ, ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਨੀ ਗਈ, ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਭਜ ਗਏ ਤੇ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ।
ਮਨੁੱਖ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਰਤੋਂ ਵਲੋਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਮੰਗਣ ਵਲੋਂ ਅਵੇਸਲਾ ਹੀ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ 'ਸਭ ਕਿਛੁ ਆਪਣਾ, ਇਕ ਰਾਮ ਪਰਾਇਆ' ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਾਮ ਦੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ ਅਤਿ ਭਾਰਾ ॥ ਮੇਹਿ ਸੇਵਕੁ ਬੇਚਾਰਾ ॥੧॥
 ਮੇਹਨੁ ਲਾਲੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥ ਮੇ ਕਉ ਦੇਹੁ ਦਾਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
 ਸਗਲੇ ਮੈ ਦੇਖੇ ਜੋਈ ॥ ਬੀਜਉ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥੨॥ ਜੀਅਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ਸਮਾਹੇ ॥
 ਹੈ ਹੋਸੀ ਆਹੇ ॥੩॥ ਦਇਆ ਮੇਹਿ ਕੀਜੈ ਦੇਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਲਾਗੇ ਸੇਵਾ
 ॥੪॥੫॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਠਾਕੁਰੁ=ਮਾਲਕ। ਅਤਿ ਭਾਰਾ=ਬਹੁਤ ਪਰਤਾਪ ਵਾਲਾ, ਵਡਿਆਈਆਂ ਵਾਲਾ।
 ਮੇਹਿ=ਮੈਂ। ਬੇਚਾਰਾ=ਵਿਚਾਰਾ, ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ।੧।

ਮੇਹਨੁ=ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲਾ। ਲਾਲੁ=ਸੋਹਣਾ। ਪ੍ਰੀਤਮ=ਪਿਆਰਾ। ਮਨ ਪ੍ਰਾਣ=ਮਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦਾ
 (ਆਸਰਾ)। ਦੇਹੁ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਸਗਲੇ=ਸਾਰੇ। ਜੋਈ=ਖੋਜ ਕੇ, ਟੋਹ ਕੇ। ਬੀਜਉ=ਦੂਜਾ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ।੨।

ਜੀਅਨ=(ਸਾਰੇ) ਜੀਆਂ ਨੂੰ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ=ਹਰੇਕ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ। ਸਮਾਹੇ=(ਰਿਜਕ) ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ
 ਹੈ। ਹੈ=(ਹੁਣ ਮੌਜੂਦ) ਹੈ। ਹੋਸੀ=(ਅਗੇ ਨੂੰ ਵੀ) ਹੋਵੇਗਾ। ਆਹੇ=(ਪਿਛੇ ਵੀ) ਸੀ।੩।

ਦੇਵਾ=ਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!। ਮੇਹਿ=ਮੇਰੇ ਉਤੇ। ਲਾਗੇ=ਲੱਗਾ ਰਹਾ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼=ਪਰਤਾਪ (ਵਡਿਆਈਆਂ) ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੈ (ਉਸ ਦਾ)
 ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਇਕ ਸੇਵਕ ਹਾਂ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਮਾਲਕ ਸਭ ਦਾ ਮਨ) ਮੋਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਸਭ ਤੋਂ) ਸੋਹਣਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਮੇਰਾ
 ਪ੍ਰੀਤਮ (ਪਿਆਰਾ) ਮਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦਾ (ਆਸਰਾ) ਹੈ, (ਉਹ) ਮੈਨੂੰ (ਜੀਅ) ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈ ਸਾਰੇ (ਸਾਕ ਸੰਬੰਧੀ) ਟੋਹ ਕੇ ਵੇਖ ਲਏ ਹਨ, (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਵਰਗਾ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ
 (ਦਾਤਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਮਾਲਕ ਜੋ) ਜੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ (ਸਭ ਨੂੰ ਰਿਜਕ) ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ
 ਮਾਲਕ) ਹੁਣ (ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਗੋਂ ਵੀ) ਹੋਵੇਗਾ, (ਪਿਛੇ ਵੀ) ਸੀ।੩।

ਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਦਇਆ (ਮਿਹਰ) ਕਰ ਕਿ ਨਾਨਕ (ਸਦਾ ਹੀ ਤੇਰੀ) ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗਾ
 ਰਹੇ।੪।੫।੨੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਰਿਜਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ,
 ਸਭਨਾ ਦੀ ਪਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅੰਤਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਾਈ
 ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਮੰਗ ਮੰਗੀ ਹੈ:—

ਦਇਆ ਮੇਹਿ ਕੀਜੈ ਦੇਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਲਾਗੇ ਸੇਵਾ ॥

ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਾਈਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਤਾਰਨ, ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲੇ ਬਲਿ
ਜਾਈਐ ॥ ਐਸਾ ਕੋਈ ਭੇਟੈ ਸੰਤੁ, ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ॥ ੧ ॥ ਮੇ
ਕਉ ਕੋਇ ਨ ਜਾਨਤ ॥ ਕਹੀਅਤ ਦਾਸੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਏਹਾ ਓਟ ਆਧਾਰਾ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਸਰਬ ਧਾਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨ ਇਕ ਬਿਨਉ ਦੀਨਾ ॥ ਤੁਮਰੀ ਬਿਧਿ ਤੁਮ ਹੀ
ਜਾਨਹੁ, ਤੁਮ ਜਲ ਹਮ ਮੀਨਾ ॥ ੨ ॥ ਪੂਰਨ ਬਿਸਥੀਰਨ ਸੁਆਮੀ, ਆਹਿ ਆਇਓ
ਪਾਛੈ ॥ ਸਗਲੇ ਭੂ ਮੰਡਲ ਖੰਡਲ, ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਹੀ ਆਛੈ ॥ ੩ ॥ ਅਟਲ ਅਖਇਓ
ਦੇਵਾ, ਮੋਹਨ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ ਦਾਨੁ ਪਾਵਉ ਸੰਤਾ ਸੰਗੁ, ਨਾਨਕ ਰੇਨੁ ਦਾਸਾਰਾ ॥
੪ ॥ ੬ ॥ ੨੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੇਕਉ, ਬਿਨਉ, ਜਾਨਹੁ, ਪਾਵਉ। ਫੁਟਕਲ: ਅ-ਖਇਓ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ=ਹੋ ਡਿਗਿਆ ਨੂੰ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਤਾਰਨ=ਹੋ ਪਾਰ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲੇ ਬਲਿ ਜਾਈਐ=ਬਲਿਹਾਰ ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ। ਭੇਟੈ=ਮਿਲੇ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ ਦੀ
ਰਾਹੀਂ। ਧਿਆਈਐ=ਧਿਆ ਸਕੀਏ। ੧।

ਮੇਕਉ=ਮੈਨੂੰ। ਕੋਇ ਨ ਜਾਨਤ=ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਕਹੀਅਤ=ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਆਧਾਰਾ=ਆਸਰਾ। ਸਰਬ ਧਾਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨ=ਹੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਾਲਣਾ
ਵਾਲੇ। ਬਿਨਉ=ਬੇਨਤੀ। ਦੀਨਾ=(ਮੈਂ) ਨਿਮਾਣਾ ਹਾਂ। ਬਿਧਿ=ਜੁਗਤੀ। ਜਲ=ਪਾਣੀ। ਹਮ=ਅਸੀਂ (ਜੀਵ)।
ਮੀਨ=ਮੱਛੀ। ੨।

ਪੂਰਨ=ਹੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ। ਬਿਸਥੀਰਨ ਸੁਆਮੀ=ਹੋ ਪਸਾਰੇ ਦੇ ਮਾਲਕ। ਆਹਿ=ਚਾਅ ਨਾਲ।
ਪਾਛੈ=ਪਿਛੇ। ਭਾਵ ਮਰਨ ਵਿਚ। ਸਗਲ ਭੂ ਮੰਡਲ=ਸਾਰੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲ (ਦੇਸ਼)। ਖੰਡਲ=ਖੰਡ, ਹਿੱਸੇ।
ਆਛੈ=ਹੈ। ੩।

ਅਟਲ=ਹੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ। ਅਖਇਓ=ਹੋ ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ। ਦੇਵਾ=ਹੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ।
ਮੋਹਨ=ਮੋਹਣ ਵਾਲੇ। ਅਲਖ=ਹੋ ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਪਾਰਾ=ਹੋ ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ। ਪਾਵਉ=ਮੈਂ
ਪਾਵਾਂ। ਸੰਤਾ ਸੰਗੁ=ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ। ਰੇਨ ਦਾਸਾਰਾ=ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ। ੪।

ਅਰਥ: ਹੋ ਡਿਗਿਆ ਨੂੰ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ! (ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ
(ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਤੇਰੇ ਤੋਂ) ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ। ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਜਿਸ ਦੀ (ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੋਂ)
ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਰਹੀਏ। ੧।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਤੇਰਾ, ਦਾਸ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ (ਮੇਰਾ)
ਇਹੋ ਹੀ ਆਸਰਾ (ਓਟ) ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਸਭ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ! ਮੈਂ ਨਿਮਾਣਾ ਇਕ ਬੇਨਤੀ (ਕਰਦਾ ਹਾਂ)।
ਤੁਹਾਡੀ ਜੁਗਤੀ ਤੁਸੀਂ (ਆਪੇ) ਜਾਣਦੇ ਹੋ (ਪਰ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ ਕਿ) ਤੁਸੀਂ ਪਾਣੀ ਹੋ ਤੇ (ਮੈਂ ਉਸ ਪਾਣੀ
ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇਕ) ਮੱਛੀ (ਵਾਂਗ) ਹਾਂ।੨।

ਹੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ! ਹੇ ਪਸਾਰੇ ਦੇ ਮਾਲਕ! (ਮੈਂ ਬੜੇ) ਚਾਅ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਹੇ
ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਰੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ।੩।

ਹੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ! ਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ! ਹੇ ਮੋਹਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਲਖਤਾ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ! ਹੇ ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਸੁਆਮੀ)! ਨਾਨਕ (ਦੀ ਇਹ ਦਿਲੀ ਚਾਹਨਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ) ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਅਤੇ
(ਤੇਰੇ) ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਪੂਤ (ਇਹ) ਦਾਨ ਪਾਵਾਂ।੪।੬।੨੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਭਿਗੋ ਹੋਏ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਿ
ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸੰਤ ਮਿਲ ਜਾਏ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਏ।

ਦੀਨ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਸੁਆਦ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਰਸ ਤੇ ਰਹੱਸ ਵਿਲਖਣ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ
ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਪੂਤ, ਇਹ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਭ ਇਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ:- 'ਸਗਲੇ
ਜੂ ਮੰਡਲ ਖੰਡਲ, ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਹੀ ਆਛੈ', ਇਹ ਪੰਕਤੀ ਰਬੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ਸੰਤਾ ॥ ਗੁਰ ਜਾਨੇ ਜਿਨ ਮੰਤਾ ॥ ਤਾ
ਕੀ ਕਿਛੁ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਜਾ ਕਉ ਨਾਮ ਬਡਾਈ ॥੧॥ ਲਾਲੁ ਅਮੋਲਾ ਲਾਲੇ ॥
ਅਗਹ ਅਤੋਲਾ ਨਾਮੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਵਿਗਤ ਸਿਉ ਮਾਨਿਆ ਮਾਨੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਤਤੁ ਗਿਆਨੇ ॥ ਪੇਖਤ ਸਗਲ ਧਿਆਨੇ ॥ ਤਜਿਓ ਮਨ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨੇ ॥੨॥
ਨਿਹਚਲੁ ਤਿਨ ਕਾ ਠਾਣਾ ॥ ਗੁਰੁ ਤੇ ਮਹਲੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਰ ਮਿਲਿ
ਜਾਗੇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੇ ॥੩॥ ਪੂਰਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ॥ ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ
ਸੁਭਾਏ ॥ ਹਰਿ ਭੰਡਾਰੁ ਹਾਥਿ ਆਇਆ ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ
॥੪॥੧॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ=ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਜ ਗਏ। ਸੰਤਾ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸੰਤ। ਮੰਤਾ=ਉਪਦੇਸ਼। ਤਾ
ਕੀ=ਉਸ ਦੀ। ਜਾ ਕਉ=ਜਿਸ ਨੂੰ। ਨਾਮ ਬਡਾਈ=ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ।੧।

ਲਾਲ=ਪਿਆਰਾ। ਅਮੋਲਾ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਅਗਹ=ਨਾ ਫੜਿਆ ਜਾਣ
ਵਾਲਾ। ਅਤੋਲਾ=ਜੋ ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾਮੇ=ਨਾਮ।੧। ਰਹਾਉ।

ਅਵਿਗਤ=ਅਵਿਅਕਤ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭੂ। ਸਿਉ=ਨਾਲ। ਮਾਨਿਆ=ਮੰਨਿਆ, ਪਤੀਜਿਆ।
ਮਾਨੇ=ਮਨ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਗਿਆਨੇ=ਯਥਾਰਥ, ਅਸਲੀ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਬੂਝ। ਪੇਖਤ
ਸਗਲ=ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ। ਧਿਆਨੇ=ਧਿਆਨ। ਤਜਿਓ=ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਭਿਮਾਨੇ=ਅਹੰਕਾਰ।੨।

ਨਿਹਚਲੁ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਠਾਣਾ=ਟਿਕਾਣਾ, ਥਾਂ। ਮਹਲੁ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਥਵਾ ਸੋ ਦਰੁ। ਪਛਾਣਾ=ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਗੁਰ ਮਿਲਿ=ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ।੩।

ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ=ਅਡੋਲ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ। ਸੁਭਾਏ=ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ। ਹਰਿ ਭੰਡਾਰ=ਪਰਮੇਸਰ ਰੂਪ ਖਜ਼ਾਨਾ। ਹਾਥਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ। ਗੁਰ ਤੇ=ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਓਹ) ਸੰਤ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਰਜ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ (ਪਾਵਨ) ਉਪਦੇਸ਼ (ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਲਏ ਹਨ। ਉਸ (ਸੰਤ) ਦੀ ਮਹਿਮਾ) ਕੁਝ ਵੀ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜਿਸ (ਸੰਤ) ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਅਜਿਹਾ) ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਅਮੋਲਕ ਲਾਲ ਹੈ (ਜੋ) ਅਡੋਲ ਹੈ (ਅਤੇ) ਵਡਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਨਾ ਦਾ) ਮਨ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਮੰਨ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤੱਤ ਗਿਆਨ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ)। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਧਿਆਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਅਹੰਕਾਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਸਰੂਪ ਅਥਵਾ (ਸੋ ਦਰੁ) ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। (ਓਹ) ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਾਗੇ (ਭਾਵ ਸੁਚੇਤ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਓਹ ਸੰਤ) ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਰਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਅਡੋਲ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ (ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਖਜ਼ਾਨਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਖਜ਼ਾਨਾ) ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।੪।੨।੨੩।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਬਚਨ ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ:—

ਮੋਹਨੁ ਲਾਲੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥

ਉਹੀ ਜਗਿਆਸੂ "ਲਾਲੁ ਅਮੋਲਾ ਲਾਲੋ। ਅਗਹ ਅਤੋਲਾ ਨਾਮੋ" ਦੀ ਰੱਟ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਅਜੇਹੀ ਅਮੋਲਕ ਤੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪਲੇ ਇਹ ਦਾਤਿ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹਨ, ਉਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੬ ਦੁਪਦੇ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਛੇਡਿ ਸਗਲ ਸਿਆਣਪਾ, ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਤਿਆਗਿ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਅਵਰੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮਿਥਿਆ, ਰਸਨਾ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਖਾਨੁ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ,

ਕਰਨ ਸੁਣਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥ ਮਿਟਹਿ ਅਘ ਤੇਰੇ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ, ਕਵਨੁ ਬਪੁਰੇ ਜਾਮੁ
॥੧॥ਰਹਾਉ ॥ ਦੂਖ ਦੀਨ ਨ ਭਉ ਬਿਆਪੈ, ਮਿਲੈ ਸੁਖ ਬਿਸਾਮੁ ॥ ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਨਾਨਕੁ ਬਖਾਨੈ, ਹਰਿ ਭਜਨੁ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ॥੨॥੧॥੨੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਆਣਪਾਂ, ਮਿਟਹਿ

ਪਦ ਅਰਥ: ਛੱਡਿ=ਛੱਡ ਦੇ। ਸਗਲ ਸਿਆਣਪਾਂ=ਸਾਰੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ।
ਤਿਆਗਿ=ਛੱਡ ਦੇ। ਗੁਮਾਨੁ=ਹੰਕਾਰ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਮਿਥਿਆ=ਝੂਠਾ, ਨਾਸਵੰਤ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ ਨਾਲ।
ਵਖਾਨੁ=ਉਚਾਰਨ ਕਰ। ਕਰਨ=ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ਮਿਟਹਿ=ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ। ਅਘ=ਪਾਪ। ਕਵਨ=ਕੌਣ।
ਬਪੁਰੇ=ਵਿਚਾਰਾ। ਜਾਮੁ=ਜਮ।੧।ਰਹਾਉ।

ਦੀਨ=ਦੀਨਤਾ। ਭਉ=ਡਰ। ਸੁਖ ਬਿਸਾਮੁ=ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ। ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ
ਦੁਆਰਾ। ਬਖਾਨੈ=ਆਖਦਾ ਹੈ। ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ=ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ।੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ!) ਸਾਰੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਛੱਡ ਦੇ (ਅਤੇ) ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਆਪਣਾ)
ਹੰਕਾਰ ਤਿਆਗ ਦੇ। (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਝੂਠਾ (ਨਾਸਵੰਤ) ਹੈ, ਤੂੰ ਰਸਨਾ ਨਾਲ (ਕੇਵਲ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ
ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਤੂੰ) ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ। ਤੇਰੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ
(ਫਿਰ) ਜਮ ਵਿਚਾਰਾ ਕੌਣ ਹੈ (ਜੋ ਤੇਰੇ ਵਲ ਵੇਖ ਵੀ ਸਕੇ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ) ਦੂਖ ਦੀਨਤਾ ਤੇ ਡਰ ਆਦਿ (ਉਸ ਦੇ) ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ
ਸਕਦੇ, (ਉਸ ਨੂੰ ਅਟੱਲ) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਾਨਕ (ਇਹ) ਆਖਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਜਨ ਹੀ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਹੈ।੨।੧।੨੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਜੀਭ ਨਾਲ
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕਰ। ਜਿਹੜਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ
ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੂਖ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ
ਨਾਮ ਭਜਨ ਹੀ ਤਤ-ਗਿਆਨ ਹੈ ਬਾਕੀ ਸਭ ਫੋਕਾ ਵਖਿਆਨ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ, ਸੇ ਹੋਤ ਦੇਖੇ ਖੇਹ ॥ ਪੁਤ੍ਰੁ ਮਿਤ੍ਰੁ
ਬਿਲਾਸ ਬਨਿਤਾ, ਤੂਟਤੇ ਏ ਨੇਹ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਨਿਤ ਨਿਤ ਲੇਹ ॥ ਜਲਤ
ਨਾਹੀ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ, ਸੂਖੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਦੇਹ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਬਿਰਖ ਛਾਇਆ ਜੈਸੇ
ਬਿਨਸਤ, ਪਵਨ ਝੂਲਤ ਮੇਹ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜੁ ਮਿਲੁ ਸਾਧ ਨਾਨਕ, ਤੇਰੈ ਕਾਮਿ
ਆਵਤ ਏਹ॥੨॥੨॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਨੀ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਸੇ=ਓਹਾਂ ਖੇਹ=ਸੁਆਹ, ਭਾਵ ਬਰਬਾਦ। ਬਿਲਾਸ=ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ। ਬਨਿਤਾ=ਇਸਤਰੀ। ਝੂਟਤੇ=ਝੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਏ ਨੇਹ=ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਿਆਰ। ੧।

ਜਲਤ ਨਹੀ=ਸੜਦਾ ਨਹੀ ਹੈ। ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ=(ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਅੱਗ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਦੇਹ=ਸਰੀਰ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਬਿਰਖ ਛਾਇਆ=ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਛਾਂ। ਜੈਸੇ=ਜਿਵੇਂ। ਬਿਨਸਤ=ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਵਨ=ਹਵਾ। ਝੂਲਤ=ਝੂਲਦਿਆਂ। ਮੇਹ=ਮੇਘ, ਬਦਲ। ਦ੍ਰਿੜ=ਪੱਕੀ ਕਗ। ਤੇਰੈ ਕਾਮਿ=ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਵਿਚ। ਏਹ=ਇਹ (ਜਗਤੀ)। ੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਓਹ (ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ) ਬਰਬਾਦ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਪੁਤਰ, ਮਿੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਆਦਿਕ ਦੇ ਰੰਗ (ਆਦਿਕ) ਇਹ (ਸਾਰੇ) ਪਿਆਰ ਆਖਰ ਝੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਹੀ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹੁ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਅੱਗ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੜਦਾ ਅਤੇ (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਤਨ ਵਿਚ (ਨਾਮ, ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਦੋਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਵੇਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਵਾ ਦੇ ਝੂਲਦਿਆਂ ਬਦਲ ਉਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਬਿਲਾਸ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹਨ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਸਾਧ (ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਮਿਲ (ਅਤੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਗਤੀ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪੱਕੀ ਕਗ। ਇਹ (ਭਾਗਤੀ ਹੀ ਸਦਾ) ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀ (ਵਸਤੂ ਹੈ)। ੨। ੨। ੨। ੫।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਕਿਤਨਾ ਸੁੰਦਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ:—

ਮੇਰੇ ਮਨ, ਨਾਮੁ ਨਿਤ ਨਿਤ ਲੇਹ ॥

ਜਲਤ ਨਾਹੀ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਸੁਖੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਦੇਹ ॥

ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਰਛ ਦੀ ਛਾਂ ਤੇ ਬਦਲ ਜਿਵੇਂ ਮਿੱਟਾਂ ਵਿਚ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਮਗਰੀ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ। ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਰਾਜ ਜੋਬਨ ਧਨ ਮਾਲ ਮਿਥਿਆ ਹੀ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਮਰ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਪਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਵਾਰਨ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਲਗਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਆਹਰ ਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਆਹਰ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲਾ ਹੈ:—

ਆਹਰ ਸਭਿ ਕਰਦਾ ਫਿਰੈ, ਆਹਰੁ ਇਕੁ ਨ ਹੋਇ॥

ਨਾਨਕ ਜਿਤੁ ਆਹਰਿ ਜਗੁ ਉਧਰੈ, ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੯੬੫

ਸੇ ਆਓ, ਮਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਇਸ ਗੁਰ-ਸਿਖਿਆ ਲਾਲ ਸਰਸਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ:—

ਓ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮ ਨਿਤ ਨਿਤ ਲੇਹ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੦੬

ਅ) ਗਗਾ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਣ ਰਵਹੁ, ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਜਪਿ ਨੀਤ॥

ਕਹਾ ਬਿਸਾਸਾ ਦੇਹ ਕਾ, ਬਿਲਮੁ ਨ ਕਰਿਹੁ ਮੀਤ ॥

ਨਹ ਬਾਰਿਕ ਨਹ ਜੋਬਨੈ, ਨਹ ਬਿਰਧੀ ਕਛੁ ਬੰਧੁ ॥

ਓਹ ਬੇਰਾ ਨਹ ਬੁਝੀਐ, ਜਉ ਆਇ ਪਰੈ ਜਮ ਫੰਧੁ॥

[ਪੰਨਾ ੨੫੪

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪੁਰਖੁ ਪੂਰਨ ਸੁਖਹ ਦਾਤਾ, ਸੰਗਿ ਬਸਤੇ ਨੀਤ ॥ ਮਰੈ ਨ
ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ਬਿਨਸੈ, ਬਿਆਪਤ ਉਸਨ ਨ ਸੀਤ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਨਾਮ ਸਿਉ
ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਚੇਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਿਧਾਨਾ, ਏਹ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ
॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੋਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ, ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸੁ ਸੀਧਿ ॥ ਨਵਲ
ਨਵਤਨ ਚਤੁਰ ਸੁੰਦਰ, ਮਨੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸੰਗਿ ਬੀਧਿ ॥੨॥੩॥੨੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੁਖਹ ਦਾਤਾ, ਸਿਉ, ਮਹਿ, ਗੋਬਿੰਦ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪੁਰਖੁ ਪੂਰਨ=ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ। ਸੁਖਹ ਦਾਤਾ=(ਸਾਰੇ) ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
ਸੰਗਿ=ਨਾਲ। ਬਸਤੇ=ਵਸਦਾ ਹੈ। ਨੀਤ=ਨਿਤ, ਰੋਜ਼। ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ=ਨਾ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ।
ਬਿਆਪਤ=ਵਿਆਪਦੀ, ਲਗਦੀ। ਉਸਨ=ਗਰਮੀ। ਸੀਤ=ਸਰਦੀ। ਨਿਧਾਨਾ(ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਖਜ਼ਾਨਾ।
ਰੀਤਿ=ਮਰਯਾਦਾ। ਸੀਧਿ=ਸਿਧੀ, ਸਫਲਤਾ। ਨਵਲ=ਨਵੀਂ, ਕਿਸੇਰ ਉਮਰ ਵਾਲਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ
ਵਿਚ ਨਵਲ ਦੇ ਅਰਥ 'ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲ ਜਿਸ ਵਿਚ' ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨਵਤਨ=ਨਵਾਂ।
ਚਤੁਰ=ਸਿਆਣਾ। ਬੀਧਿ=ਵਿੰਨ੍ਹ ਲੈ, ਭਾਵ ਪਰੇਈ ਰਖ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ (ਸਾਰੇ) ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਿਤ (ਹਰੇਕ
ਜੀਵ ਦੇ) ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ (ਕਿਤੇ) ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ (ਕਿਤੇ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ)
ਨਾ ਗਰਮੀ ਤੇ ਨਾ ਸਰਦੀ ਲਗਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਹ ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ)।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ। ਪਰਮਾਤਮਾ (ਜੋ ਸਮੂਹ ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ (ਉਸ
ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰ, ਇਹ (ਜੀਵਨ ਦੀ) ਪਵਿੱਤਰ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੈ, ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਗੋਬਿੰਦ
ਹੈ ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਜੀਵਨ) ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ
ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਸੇਰ ਉਮਰ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ, ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ
ਆਪਣਾ ਮਨ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲੈ (ਭਾਵ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਪਰੇਈ ਰਖ, ਤਦਾਕਾਰ ਕਰ ਲੈ)।੨।੩।੨੬।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ
ਮਰਯਾਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਪਲੀਤ ਹਨ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਜਪਣ
ਦੀ ਰੀਤ ਹੀ ਸਦਾ ਨਵੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। 'ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੀਆ ਮੋਹਨ ਲਾਲਨਾ'

ਦਾ ਰਹੱਸ ਹੀ ਵਿਸਮਾਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਾਂ ਹੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜੇ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਣੀ ਰਹੇ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਚਲਤ ਬੈਸਤ ਸੇਵਤ ਜਾਗਤ, ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਰਿਦੈ ਚਿਤਾਰਿ ॥ ਚਰਣ ਸਰਣ ਭਜੁ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ, ਭਵ ਸਾਗਰ ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੈ ਧਾਰਿ ॥ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਲਾਇ ਹਰਿ ਸਿਉ, ਅਵਰ ਸਗਲ ਵਿਸਾਰਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਜੀਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰਭ ਕੇ, ਤੂੰ ਆਪਨ ਆਪੁ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ਗੋਵਿੰਦ ਭਜੁ ਸਭਿ ਸੁਆਰਥ ਪੂਰੇ, ਨਾਨਕ ਕਬਹੂ ਨ ਹਾਰਿ ॥੨॥੪॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਲਤ=ਚਲਦਿਆਂ, ਫਿਰਦਿਆਂ। ਬੈਸਤ=ਬੈਠਦਿਆਂ। ਸੇਵਤ=ਸੇਵਦਿਆਂ। ਜਾਗਤ=ਜਾਗਦਿਆਂ। ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ=ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ (ਨਾਮ-ਮੰਤ੍ਰ)। ਚਿਤਾਰਿ=ਯਾਦ ਕਰ। ਭਵ ਸਾਗਰ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ। ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ=ਪਾਰ ਜਾ ਉਤਰੇਗਾ। ਹਿਰਦੇ ਧਾਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖ। ਹਰਿ ਸਿਉ=ਹਰੀ ਨਾਲ। ਅਵਰ=ਹੋਰ। ਵਿਸਾਰਿ=ਵਿਸਾਰ। ੧। ਰਹਾਉ। ਆਪਨ ਆਪੁ=ਆਪਣਾ ਅਹੰਕਾਰ। ਨਿਵਾਰਿ=ਦੂਰ ਕਰ। ਸੁਆਰਥ=ਮਨੋਰਥ। ੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਚਲਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ, ਬੈਠਦਿਆਂ, ਸੇਵਦਿਆਂ, ਜਾਗਦਿਆਂ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰਖ। ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਲੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗਾ। ੧।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ। (ਆਪਣਾ) ਮਨ ਤਨ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ (ਅਤੇ) ਹੋਰ ਸਾਰੇ (ਕੰਮ) ਵਿਸਾਰ ਦੇ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿੰਦ, ਮਨ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ (ਸਭ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਨ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ (ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ) ਦੂਰ ਕਰ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ (ਤੋਰੇ) ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ (ਅਤੇ ਤੂੰ) ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੀ (ਜੀਵਨ ਬਾਜ਼ੀ) ਹਾਰ ਕੇ ਨਹੀਂ (ਜਾਵੇਗਾ)। ੨।੪।੨੭।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਬਿਧੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਚਲਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ, ਬੈਠਦਿਆਂ ਉਠਦਿਆਂ, ਸੁਤਿਆਂ ਜਾਗਦਿਆਂ, ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰਦਾ ਰਹੇ। ਪਰ ਚਿਤਾਰਨਾ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਰਟ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਤਨ ਮਨ ਨਾਲ ਭਾਵ ਸਚੇ ਦਿਲੋਂ ਹੋਵੇ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਸਿਮਰਨ ਵਲ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਨੇ ਤੇ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਲਈ ਮਾਇਆ ਤੇ ਹੋਰ ਘਰੇਲੀ ਸਮਾਨ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ 'ਸੋਇ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਗਿ ਅਚਿੰਤਾ' ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ ਤੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜੀਵਨ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ:-

ਆਪ ਸਵਾਰਹਿ ਮੈ ਮਿਲਹਿ, ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਫਰੀਦਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਰਹਿ, ਸਭੁ ਜਗੁ ਤੇਰਾ ਹੋਇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੮੨

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਤਜਿ ਆਪੁ ਬਿਨਸੀ ਤਾਪੁ, ਰੇਣੁ ਸਾਧੂ ਥੀਉ ॥ ਤਿਸਹਿ
ਪਰਾਪਤਿ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ, ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਿਸੁ ਦੀਉ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਉ
॥ ਆਨ ਸਾਦ ਬਿਸਾਰਿ ਹੋਛੇ, ਅਮਰੁ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਜੀਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮੁ ਇਕ
ਰਸ ਰੰਗ ਨਾਮਾ, ਨਾਮਿ ਲਾਗੀ ਲੀਉ ॥ ਮੀਤੁ ਸਾਜਨੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ, ਹਰਿ ਏਕੁ
ਨਾਨਕ ਕੀਉ ॥੨॥੫॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਤਜਿ ਆਪੁ=ਆਪਾ-ਭਾਵ, ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ। ਬਿਨਸੀ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਤਾਪੁ ਰੇਣੁ
ਸਾਧੂ=ਸਾਧੂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ। ਥੀਉ=ਹੋ ਜਾ। ਤਿਸਹਿ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ। ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ=ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ। ਜਿਸ
ਦੀਉ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੧।

ਆਨ ਸਾਦ=ਹੋਰ ਸੁਆਦ। ਹੋਛੇ=ਨਿਕੰਮੇ। ਅਮਰੁ=ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ=ਸਦਾ ਲਈ।
ਜੀਉ=ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਾ।੧। ਰਹਾਉ।

ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਲਾਗੀ ਲੀਉ=ਲਿਵ ਲਗੀ ਹੈ। ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ=ਸਾਕ, ਰਿਸਤੇਦਾਰ।
ਕੀਉ=ਕੀਤਾ।੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ) ਅਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੋ ਜਾ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ) ਤਾਪ
ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਤੂੰ
(ਆਪ) ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀ! (ਤੂੰ) ਹੋਰ (ਸਾਰੇ) ਨਿਕੰਮੇ ਸੁਆਦ ਭੁਲਾ ਦੇ, (ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ
ਕੇ) ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾ (ਅਤੇ) ਜੁਗ ਜੁਗ (ਭਾਵ ਸਦਾ ਲਈ) ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਾ।੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮਨ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਲਿਵ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੈ (ਉਹ) ਇਕ ਰਸ (ਪ੍ਰਭੂ
ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ) ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ (ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ
ਉਸ ਨੇ) ਮਿੱਤਰ, ਸੌਜਣ, ਸਾਥੀ ਤੇ ਸਨਬੰਧੀ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।੨।੫।੨੮।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਫੜ ਲਏ ਤਾਂ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਕੇ
ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਹੋਛੇ ਸੁਆਦ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਜਾਵੇ
ਤਾਂ "ਅਮਰੁ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਜੀਉ" ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ
ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਚ ਜਾਪਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਜਣ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਿਲ
ਮਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਜਣ ਦੀ ਟੇਕ ਨਾਲ ਜੇ ਜੀਵਨ-ਬਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ
ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ:—

ਏਕੁ ਜਿ ਸਾਜਨੁ ਮੈ ਕੀਆ, ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥੁ ॥

ਜੀਉ ਹਮਾਰਾ ਖੰਨੀਐ, ਹਰਿ ਮਨ ਤਨ ਸੰਦੜੀ ਵਥੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੨੨

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ਮਾਤਾ ਉਦਰਿ ਰਾਖੈ, ਲਗਨਿ ਦੇਤ ਨ ਸੇਕ ॥
ਸੋਈ ਸੁਆਮੀ ਈਹਾ ਰਾਖੈ, ਬੂਝੁ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਨਾਮ ਕੀ ਕਰਿ ਟੇਕ
॥ ਤਿਸਹਿ ਬੂਝੁ ਜਿਨਿ ਤੂ ਕੀਆ, ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਏਕ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਚੇਤਿ ਮਨ
ਮਹਿ ਤਜਿ ਸਿਆਣਪ, ਛੋਡਿ ਸਗਲੇ ਭੇਖ ॥ ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਨਾਨਕ, ਤਰੇ
ਕਈ ਅਨੇਕ ॥੨॥੬॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ=ਪਾਲਨਾ ਕਰਕੇ। ਮਾਤਾ ਉਦਰਿ=ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ। ਸੇਕ=(ਜਨਰ ਅਗਨੀ
ਦਾ) ਸੇਕ ਤਾਪ। ਸੋਈ ਸੁਆਮੀ=ਓਹੀ ਮਾਲਕ। ਈਹਾ=ਇਥੇ (ਜਗਤ ਵਿਚ)। ਬੂਝੁ=(ਤੂੰ) ਸਮਝ ਲੈ। ਬੁਧਿ
ਬਿਬੇਕ=ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਰਾਹੀਂ।੧।

ਟੇਕ=ਓਟ, ਆਸਰਾ। ਤਿਸਹਿ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਤੂ ਕੀਆ=ਤੈਨੂੰ (ਪੈਦਾ)
ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਰਣ ਕਾਰਣ=ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ, ਕਰਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ।੧।ਰਹਾਉ।

ਚੇਤਿ=ਯਾਦ ਕਰ। ਤਜਿ ਸਿਆਣਪ=ਸਿਆਣਪ ਛੱਡ ਕੇ। ਸਗਲੇ=ਸਾਰੇ। ਭੇਖ=(ਧਾਰਮਿਕ)
ਪਹਿਰਾਵੇ। ਤਰੇ=(ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਏ। ਅਨੇਕ=ਅਨਗਿਣਤ।੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ (ਬਚਾਅ ਕੇ) ਰਖਦਾ ਹੈ (ਉਥੇ ਤੈਨੂੰ ਜਨਰ
ਅਗਨੀ ਦਾ) ਸੇਕ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਂਦਾ। ਉਹੀ ਮਾਲਕ ਇਥੇ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਤੂੰ
ਆਪਣੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਰਾਹੀਂ (ਇਹ ਗੱਲ) ਸਮਝ ਲੈ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਨਾਮ ਦੀ ਓਟ ਲੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ (ਪੈਦਾ)
ਕੀਤਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਣ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸਭ) ਸਿਆਣਪਾਂ ਛੱਡ ਕੇ (ਤੂੰ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਯਾਦ ਕਰ (ਅਤੇ)
ਸਾਰੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਛੱਡ ਦੇ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਜੀਵ! ਪਰਮਾਤਮਾ
ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ (ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ) ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।੨।੬।੨੯।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਵੀਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਨਾਲ ਦਿਲ ਵਿਚ ਝਾਤ ਮਾਰਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੁਆਮੀ ਨੇ ਮਾਤਾ
ਦੇ ਉਦਰ ਵਿਚ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਨਰ ਅਗਨ ਦੀ ਸਭਨ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਸੇਕ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੱਤਾ,
ਹੁਣ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਟੇਕ ਹੀ ਬਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ
ਕਿ ਹੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਕਰਨ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਦੀ ਟੇਕ ਲੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਤੇ ਭੇਖ ਛੱਡ ਦੇ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ
ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਈਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਇਸ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੀ ਇਕ ਨਹੀਂ ਅਨੇਕਾਂ
ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਗਏ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਨਾਮੁ ਜਾ ਕੇ, ਅਨਾਥ ਕੇ ਹੈ ਨਾਥੁ ॥ ਮਹਾ
ਭਉਜਲ ਮਾਹਿ ਤੁਲਹੇ, ਜਾ ਕੇ ਲਿਖਿਓ ਮਾਥ ॥੧॥ ਡੂਬੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ, ਘਨ ਸਾਥ ॥

ਕਰਣ ਕਾਰਣੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ, ਦੇ ਕਰਿ ਰਾਖੈ ਹਾਥ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ
ਗੁਣ ਉਚਾਰਣ, ਹਰਿਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਥ ॥ ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੁਰਾਰਿ ਮਾਧਉ, ਸੁਣਿ
ਨਾਨਕ ਜੀਵੈ ਗਾਥ ॥੨॥੭॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ=ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡਿਗੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
ਅਨਾਥ=ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਨਾਥ=ਮਾਲਕ। ਮਹਾ=ਵੱਡਾ। ਭਉਜਲੁ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ।
ਮਾਹਿ=ਵਿਚ। ਤੁਲਹੋ=ਤੁਲਹਾ। ਮਾਥ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ।੧।

ਘਨ=ਘਣ, ਬਹੁਤੇ। ਸਾਥ=ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ। ਚਿਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ। ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ=ਸਾਧ ਸੰਗਤ
ਵਿਚ।੧।ਰਹਾਉ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਥ=ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ। ਮੁਰਾਰਿ=ਹੇ ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
ਮੁਰਾਰੀ। ਮਾਧਉ=ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ। ਗਾਥ=ਕਥਾ।੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ)
ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। (ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਵੱਡੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਸਮਾਨ ਹੈ (ਅਤੇ) ਜਿਸ ਦੇ
ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ (ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬਹੁਤ ਘਣੇ ਭਾਵ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ) ਡੁੱਬ ਗਏ
ਹਨ। (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਕਰਣ ਕਾਰਣ (ਭਾਵ ਜਗਤ ਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ
(ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨਾ (ਅਤੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ
ਨਾਮ (ਜਪਣਾ, ਇਹ) ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ
ਮੁਰਾਰੀ! ਹੇ ਮਾਧੋ! (ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, (ਤਾਂ ਜੋ ਤੇਰੀ) ਗਾਥਾ (ਅਮਰ ਕਥਾ) ਸੁਣ ਕੇ (ਮੇਰਾ ਮਨ) ਜੀਉਂਦਾ
ਰਹੇ।੨।੭।੩੦।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਹਿਤ ਇਸ ਤੱਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਹੈ
ਕਿ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ ਹਨ। ਜੀਵਨ-ਬੇੜਾ ਪਾਰ
ਕਰਨ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ "ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਣ ਉਚਾਰਣ ਹਰਿ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਥ"। ਸੋ ਇਸ
ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਅੰਜੁਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੭

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਧੁਰਹੁ ਹੀ ਹੂਆ ॥ ਪੰਚ ਧਾਤੁ
ਕਰਿ ਪੁਤਲਾ ਕੀਆ ॥ ਸਾਹੈ ਕੈ ਫੁਰਮਾਇਅੜੈ ਜੀ, ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਆਇ
ਪਇਆ ॥੧॥ ਜਿਥੈ ਅਗਨਿ ਭਖੈ ਭੜਹਾਰੇ ॥ ਉਰਧ ਮੁਖ, ਮਹਾ ਗੁਬਾਰੇ ॥ ਸਾਸਿ

ਸਾਸਿ ਸਮਾਲੇ ਸੋਈ, ਓਥੈ ਖਸਮਿ ਛਡਾਇ ਲਇਆ ॥੨॥ ਵਿਚਹੁ ਗਰਭੈ ਨਿਕਲਿ
ਆਇਆ ॥ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੁਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਵਾਈਐ ਜੋਨੀ,
ਰਹਣੁ ਨ ਕਿਤਹੀ ਥਾਇ ਭਇਆ ॥੩॥ ਮਿਹਰਵਾਨਿ ਰਖਿ ਲਇਅਨੁ ਆਪੇ ॥ ਜੀਅ
ਜੰਤ ਸਭਿ ਤਿਸ ਕੇ ਥਾਪੇ ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜਿਣਿ ਚਲਿਆ, ਨਾਨਕ, ਆਇਆ ਸੋ
ਪਰਵਾਣੁ ਥਿਆ ॥੪॥੧॥੩੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੁਰਹੁ, ਮਹਾਂ, ਵਿਚਹੁ, ਥਾਇ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਭੜਹਾਰੇ' ਨੂੰ 'ਭੜ ਹਾਰੇ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ
'ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ' ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅੰਜੁਲੀ=ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹੱਥ, ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਅਗੇ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼, ਭਾਣਾ
ਮੰਨਣ ਲਈ ਹੱਥ ਜੋੜਨਾ। ਸੰਜੋਗੁ=ਮਿਲਾਪ। ਵਿਜੋਗੁ=ਵਿਛੋੜਾ। ਪੁਰਹੁ=ਪੁਰ ਤੋਂ ਹੀ, (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ
ਅਨੁਸਾਰ)। ਪੰਚ ਧਾਤੁ=ਪੇਂਟ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਮਿੱਟੀ, ਆਕਾਸ਼, ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਕਰਿ=(ਇਕੱਠੇ) ਕਰਕੇ।
ਪੁਤਲਾ=ਸਰੀਰ। ਕੀਆ=ਬਣਾਇਆ। ਸਾਹੈ ਕੈ=ਸਾਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ। ਵਰਮਾਇਅਤੈ=ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ। ਜੀ=ਹੋ
ਭਾਈ॥ ਜੀਉ=ਜੀਵਾਤਮਾ॥੧॥

ਜਿਥੈ=ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ। ਅਗਨਿ ਭਖੈ=ਅੱਗ ਭਖਦੀ ਬਲਦੀ ਹੈ। ਭੜਹਾਰੇ=ਭੜ ਭੜ ਕਰਕੇ, ਤੇਜ਼
ਚਾਲ ਨਾਲ। ਸਮਾਲੇ=ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋਈ=ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ)। ਓਥੈ=ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ। ਖਸਮਿ=ਮਾਲਕ
ਨੇ॥੨॥

ਵਿਚਹੁ ਗਰਭੈ=ਗਰਭ ਵਿਚੋਂ। ਨਿਕਲਿ=ਨਿਕਲ ਕੇ। ਆਇਆ=ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ (ਬਾਹਰ) ਆ
ਗਿਆ। ਵਿਸਾਰਿ=ਭੁਲਾ ਕੇ। ਦੁਨੀ=ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ। ਆਵੈ ਜਾਇ=ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਭਵਾਈਐ ਜੋਨੀ=ਜੂਨਾਂ
ਵਿਚ ਫਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਹਣੁ=ਟਿਕਾਣਾ। ਕਿਤ ਹੀ ਥਾਇ=ਕਿਸੇ ਭੀ ਥਾਂ ਵਿਚ॥੩॥

ਮਿਹਰਵਾਨਿ=ਮਿਹਰਵਾਨ (ਮਾਲਕ) ਨੇ। ਰਾਖਿ ਲਇਅਨੁ=ਰਖ (ਬਚਾਅ) ਲਏ ਹਨ। ਥਾਪੇ=ਬਣਾਏ,
ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਜਿਣਿ=ਜਿਤ ਕੇ। ਚਲਿਆ=(ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਲੈ) ਚਲਿਆ। ਆਇਆ=ਜਨਮਿਆ।
ਪਰਵਾਣੁ=ਕਬੂਲ। ਥਿਆ=ਹੋਇਆ॥੪॥

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ! ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ) ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜਾ ਪੁਰ ਤੋਂ ਹੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ
ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ) ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ (ਇਕੱਠਾ) ਕਰਕੇ (ਸਰੀਰ ਰੂਪ) ਪੁੱਤਲਾ
(ਢਾਂਚਾ) ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਹੋ ਭਾਈ! ਸਾਹ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਆ ਕੇ
ਪਿਆ ਹੈ॥੧॥

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਥੇ (ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਜਠਰ) ਅਗਨੀ ਭੜ ਭੜ ਕਰਕੇ ਭਖਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ (ਜੀਵ)
ਵੱਡੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਉਥੇ ਜੀਵ) ਹਰੇਕ ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ
ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ) ਉਥੇ ਮਾਲਕ ਨੇ (ਇਸ ਨੂੰ) ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲਿਆ॥੨॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ ਜੀਵ) ਗਰਭ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਜੋੜ ਲਿਆ। (ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵ) ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਤੇ) ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ (ਇਸ ਨੂੰ) ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ ਮਿਹਰਵਾਨ ਮਾਲਕ ਨੇ (ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਆਪ ਰਖ ਲਏ ਹਨ, (ਜਿਤਨੇ) ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਥਾਪੇ (ਬਣਾਏ) ਹੋਏ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਆਪਣਾ) ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਜਿਤ ਕੇ (ਇਥੋਂ) ਲੈ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ) ਆਇਆ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਪਰਵਾਣ ਹੋਇਆ ਹੈ।੪।੧।੩੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਰਹਿਣਾ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਜਾਣਾ ਧੁਰੋਂ ਪਏ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਦਾ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਜੀਵ ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਗਰਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਵਾ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਝ ਕਰੀ ਜਾਵੇ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਤੇ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦਾ। ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਜਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਆਇਆ ਪਰਵਾਣ ਹੋ ਵਰਨਾ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਹੋਵਾਨ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੋਇਆ?

ਵੈਦੋ ਨ ਵਾਈ ਭੈਣੋ ਨ ਭਾਈ, ਏਕੋ ਸਹਾਈ ਰਾਮੁ ਹੇ ॥੧॥
ਕੀਤਾ ਜਿਸੇ ਹੋਵੈ ਪਾਪਾਂ ਮਲੋਂ ਧੋਵੈ, ਸੇ ਸਿਮਰਹੁ ਪਰਧਾਨੁ ਹੇ ॥੨॥ ਘਟਿ ਘਟੇ ਵਾਸੀ
ਸਰਬਨਿਵਾਸੀ, ਅਸਥਿਰੁ ਜਾ ਕਾ ਥਾਨੁ ਹੇ ॥੩॥ ਆਵੈ ਨ ਜਾਵੈ ਸੰਗੇ ਸਮਾਵੈ, ਪੂਰਨ
ਜਾ ਕਾ ਕਾਮੁ ਹੇ ॥੪॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ ਰਾਖਣਹਾਰਾ॥ ਸੰਤ ਜੀਵਹਿ ਜਪਿ ਪ੍ਰਾਨ
ਅਧਾਰਾ ॥ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ ਸੁਆਮੀ, ਨਾਨਕੁ ਤਿਸੁ ਕੁਰਬਾਨੁ ਹੇ
॥੫॥੨॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਵੈਦੋ=ਵੈਦ, ਹਕੀਮ। ਵਾਈ=ਦਵਾਈ। ਭੈਣੋ=ਭੈਣ। ਸਹਾਈ=ਮਦਦਗਾਰ।੧।
ਜਿਸੇ=ਜਿਸ। ਮਲੋਂ=ਮੈਲ। ਧੋਵੈ=ਧੋਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਧਾਨੁ=ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ।੨। ਘਟਿ ਘਟੇ ਵਾਸੀ=ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ। ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ=ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਸਥਿਰੁ=ਪੱਕਾ, ਅਚੱਲ। ਜਾ ਕਾ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਥਾਨੁ=ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣਾ।੩। ਆਵੈ ਨ ਜਾਵੈ=ਨਾ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੇ ਸਮਾਵੈ=(ਸਭ ਦੇ) ਨਾਲ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ=ਮੁਕੰਮਲ। ਕਾਮੁ=ਕੰਮ।੪। ਰਾਖਣਹਾਰਾ=ਰਖਵਾਲਾ। ਜੀਵਹਿ=ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਪਿ=ਜਪ ਕੇ। ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ=ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਸਮਰਥ=ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ। ਸੁਆਮੀ=ਮਾਲਕ। ਤਿਸੁ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੋਂ। ਕੁਰਬਾਨੁ=ਸਦਕੇ।੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾ ਕੋਈ) ਵੈਦ ਹੈ, ਨਾ ਦਵਾਈ ਹੈ (ਨਾ ਕੋਈ) ਭੈਣ ਹੈ, ਨਾ ਭਰਾ ਹੈ, ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ (ਜੀਵ ਦਾ) ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਸਭ ਕੁਝ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ) ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਸਿਮਰੇ (ਜੋ) ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ (ਉਹ) ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਿਹਚਲ ਹੈ (ਉਸੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਸਿਮਰੋ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾ ਕਿਤੇ) ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾ (ਕਿਤੇ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਹਰੇਕ ਜੀਵ) ਨਾਲ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ (ਹਰੇਕ) ਕੰਮ ਪੂਰਾ (ਮੁਕੰਮਲ) ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ)।੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਭਗਤ ਜਨਾ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੰਤ (ਜਨ ਉਸ) ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ) ਸਦਕੇ (ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੫।੨।੩੨।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਵੈਦੋ ਨ ਵਾਈ ਭੈਣੋ ਨ ਭਾਈ, ਏਕੋ ਸਹਾਈ ਰਾਮ ਹੇ ॥

ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ:—

੧ ਗੁ. ਭਾਈ ਕਾ ਰੋਗ ਅਰਥਾਤ ਬਾਤ ਪਿਤਾਦਿਕੋ ਕੇ ਰੋਗ ਯ, 'ਵੈਦੋ ਨ ਵਾਈ ਭੈਣੋ ਨ ਭਾਈ, ਏਕੋ ਸਹਾਈ ਰਾਮੇ ਹੇ', ਪ੍ਰਾਣ, ਪਉਣ ਯ, ਤ੍ਰੈ ਸਤ ਅੰਗੁਲ ਵਾਈ ਕਹੀਏ। [ਨਰੋਤਮ

੨, ਵਾਈ ਰੋਗੁ ਸੁਦਾਉ ਜੋ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪ ਹੈ ਤਿਸ ਤੇ ਰਖਨੇ ਵਾਲਾ ਵੈਦ ਕੋਈ ਨਹੀ ਹੈ ਅੰ ਭੈਣ ਭਾਈ ਭੀ ਨਹੀ ਸਹਾਈ ਹੋਤੇ ਏਕ ਰਾਮ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੈ। ਵਾ ਵੈ ਜੋ ਰਾਮ ਹੈ (ਦੇਨਵਾਈ) ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਏਕ ਓਹੀ ਸਹਾਈ ਜੀਵ ਕਾ ਹੈ ਹੋਰ ਭੈਣ ਭਾਈ ਸਹਾਈ ਕੋਈ ਨਹੀ ਹੈ। [ਫ. ਸ., ਸੰ. ਸ.

੩ ਵੈਦੋ=ਵੈਦ। ਨ ਵਾਈ=(ਅ. ਇਕਗਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਜਮਾਨਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। [ਸਬਦਾਰਥ

੪ ਹੇ ਭਾਈ! (ਦੁਖ ਦਰਦ ਵੇਲੇ) ਸਿਰਫ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਕੋਈ ਵੈਦ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵੈਦ ਦੀ ਦਵਾਈ, ਨਾਹ ਕੋਈ ਭੈਣ ਨਾਹ ਭਰਾ- ਕੋਈ ਭੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ। [ਦਰਪਣ

੫ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ 'ਵਾਈ' ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ:—

ਅ. ਇਕਾਗਰ ਕਰਨਾ ੫. ਜਮਾਨਤ ਦੇਣਾ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣੀ, 'ਵੈਦੋ ਨ ਵਾਈ ਭੈਣੋ ਨ ਭਾਈ' (ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫) ਵੈਦ, ਭੈਣ, ਭਾਈ ਆਦਿ ਕੋਈ ਵਾਈ (ਰਖਕ) ਨਹੀ। ਵਾਈ ਸਬਦ ਦਾ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਅਨੁਯ ਹੈ।

ਨਿਰਣੈ: ਸਬਦਾਰਥ ਦੇ ਅਰਥ ਨਾਲੋਂ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲੇ ਸਟੀਕ ਤੇ ਦਰਪਣ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ 'ਵਾਈ' ਪਦ ਦੇ ਜੋ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ। 'ਰਖਕ' ਦੀ ਥਾਂ ਸਹਾਈ ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। 'ਦਵਾਈ' ਨਾਲ 'ਵਾਈ' ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸੁਮੇਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਵੇਂ 'ਭੈਣੇ ਨ ਭਾਈ' ਤਿਵੇਂ 'ਵੈਦੇ ਨ ਵਾਈ' ਭਾਵ ਵੈਦ ਤੇ ਦਵਾਈ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਇਕ ਰਾਮ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ- ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੇ 'ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫' ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨੁੱਖ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੈਦ ਉਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਨ ਜੇ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਾਈ ਭਾਈ ਭਾਵ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ। ਔਕੜ ਪੈਣ ਤੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਜਾਂ ਹਕੀਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਤੇ ਸੰਤ ਜਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰਾ ਤੇ ਰਖਣਹਾਰਾ ਇਕੋ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ:-

ਆਦਿ ਪੂਰਨ ਮਧ ਪੂਰਨ ਅੰਤਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰਹ ॥

ਸਿਮਰੰਤਿ ਸੰਤ ਸਰਬਤ੍ਰ ਰਮਣੰ, ਨਾਨਕ ਅਘ ਨਾਸਨ ਜਗਦੀਸੁਰਹ॥ [ਪੰਨਾ ੭੦੫]

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੯ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ਜਾ ਕਉ ਸਿਮਰਿ ਅਜਾਮਲੁ ਉਧਰਿਓ, ਗਨਿਕਾ ਹੂ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਪੰਚਾਲੀ ਕਉ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮਹਿ, ਰਾਮਨਾਮ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥ ਤਾ ਕੇ ਦੂਖੁ ਹਰਿਓ ਕਰੁਣਾਮੈ, ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਬਢਾਈ ॥੧॥ ਜਿਹ ਨਰ ਜਸੁ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਗਾਇਓ, ਤਾ ਕਉ ਭਇਓ ਸਹਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੈ ਇਹੀ ਭਰੋਸੈ, ਗਹੀ ਆਨਿ ਸਰਣਾਈ ॥੨॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: (੧) 'ਕਰੁਣਾਮੈ' ਨੂੰ 'ਕਰੁਣਾ ਮੈ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੁਖਦਾਈ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਜਾ ਕਉ=ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੂੰ। ਸਿਮਰਿ=ਸਿਮਰ ਕੇ। ਅਜਾਮਲ=ਕਨੱਜ ਦੇਸ ਦੇ ਇਕ ਦੁਰਚਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਨਾਂ। ਉਧਰਿਓ=ਤਰ ਗਿਆ। ਗਨਿਕਾ ਹੂ=ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਭੀ। ਗਤਿ=ਗਤੀ, ਮੁਕਤੀ॥੧॥ ਰਹਾਉ। ਪੰਚਾਲੀ=ਪੰਚਾਲ ਦੇਸ ਦੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ, ਦ੍ਰੋਪਤੀ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਮਹਿ=(ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ) ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਸੁਧਿ=ਹੋਸ਼, ਸੁਰਤਿ, ਸੋਝੀ। ਤਾ ਕੇ=ਉਸ (ਦ੍ਰੋਪਤੀ) ਦਾ। ਹਰਿਓ=ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਕਰੁਣਾਮੈ=ਦਇਆ ਸਰੂਪ। ਪੈਜ=ਇਜ਼ਤ। ਬਢਾਈ=ਵਧਾ ਲਈ॥੧॥ ਜਿਹ ਨਰ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ। ਜਸੁ=ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ=ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜਾਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਤਾ ਕਉ=ਉਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ)

ਨੂੰ। ਭਇਓ ਸਹਾਈ=ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਹੀ ਭਰੋਸੈ=ਇਸ ਭਰੋਸੇ (ਆਸਰੇ) ਤੇ। ਗਹੀ=ਫੜੀ।
ਆਨਿ=ਆ ਕੇ। ਸਰਣਾਈ=ਸਰਨ।੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ
ਅਜਾਮਲ (ਪਾਪੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਿਆ ਤੇ ਗਨਿਕਾ (ਵੇਸਵਾ) ਨੇ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਪਾ ਲਈ (ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ
ਸਿਮਰ)।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਦੁਰਜੋਧਨ ਦੇ) ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਦੁਪਦੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਜਪਣ ਦੀ) ਸੇਫੀ
ਆਈ। ਦਇਆ ਸਰੂਪ (ਮਾਲਕ) ਨੇ ਉਸ (ਦੁਪਤੀ ਦਾ) ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਕੇ)
ਆਪਣੀ ਇਜਤ (ਵਡਿਆਈ) ਵਧਾਈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਆ, (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਇਆ (ਭਾਵ ਬਹੁੜਿਆ)। ਨਾਨਕ! ਆਖ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ (ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰਨ ਪਇਆਂ
ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਦਾ ਹੈ), ਆ ਕੇ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਰਨ ਫੜੀ ਹੈ।੨।੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੇ ਨਿਰਣਾ
ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜਾਮਲ, ਗਨਿਕਾ, ਤੇ ਦੁਪਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।
ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਬੀਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ
ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਰਨ ਫੜੀ ਹੈ।
ਨੋਟ- ਅਜਾਮਲ, ਗਨਿਕਾ ਤੇ ਦੁਪਤੀ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਰਾਗ ਨਟ ਨਰਾਇਨ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੯ ॥ ਅਬ ਮੈ ਕਹਾ ਕਰਉ, ਰੀ ਮਾਈ ॥ ਸਗਲ ਜਨਮੁ
ਬਿਖਿਅਨ ਸਿਉ ਖੋਇਆ, ਸਿਮਰਿਓ ਨਾਹਿ ਕਨਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਕਾਲ ਫਾਸ ਜਬ
ਗਰ ਮਹਿ ਮੇਲੀ, ਤਿਹ ਸੁਧਿ ਸਭ ਬਿਸਰਾਈ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਯਾ ਸੰਕਟ ਮਹਿ, ਕੋ
ਅਬ ਹੋਤ ਸਹਾਈ ॥੧॥ ਜੇ ਸੰਪਤਿ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨੀ, ਛਿਨ ਮਹਿ ਭਈ ਪਰਾਈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਯਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਮਨਿ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਬਹੂ ਨ ਗਾਈ ॥੨॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੈ, ਕਹਾਂ, ਕਰਉ, ਸਿਉ, ਨਾਹਿ, ਮੈ, ਤਿਹ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਬ=ਹੁਣ। ਕਹਾ ਕਰਉ=ਕੀ ਕਰਾਂ?। ਰੀ ਮਾਈ=ਹੇ ਮਾਂ। ਸਗਲ=ਸਾਰਾ। ਬਿਖਿਅਨ
ਸਿਉ=ਵਿਸਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ। ਖੋਇਆ=ਜਾਇਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਨਾਈ=ਕਨ੍ਹਈਆ,
ਪਰਮੇਸ਼ਰ।੧।ਰਹਾਉ। ਕਾਲ ਫਾਸ=ਮੌਤ ਦੀ ਫਾਹੀ। ਜਬ=ਜਦੋਂ। ਗਰ ਮਹਿ=ਗਲ ਵਿਚ। ਮੇਲੀ=ਪਾ ਦਿੱਤੀ।
ਯਾ ਸੰਕਟ ਮਹਿ=ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ, ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ। ਕੋ=ਕੌਣ?। ਸਹਾਈ=ਮਦਦਗਾਰ।੧। ਸੰਪਤਿ=ਸੰਪਤੀ, ਧਨ
ਪਦਾਰਥ। ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨੀ=ਆਪਣੀ ਕਰਕੇ (ਜਾਣ ਕੇ) ਮੰਨੀ ਸੀ। ਪਰਾਈ=ਬਿਗਾਨੀ। ਯਹ=ਇਹ।
ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ।੨। **ਫੁਟਕਲ :** 'ਕਨਾਈ' ਦੇ ਨੰਨੇ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਔਧਾ 'ਹ' ਉਚਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮਾਂ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? (ਮੈਂ ਆਪਣਾ) ਸਾਰਾ ਜਨਮ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ (ਲਗ ਕੇ) ਜਾਇਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਜਮਰਾਜ ਨੇ) ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਫਾਹੀ (ਜੀਵ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀ ਉਸ (ਫਾਹੀ ਨੇ ਜੀਵ ਦੀ ਸਾਰੀ) ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲਾ ਦਿਤੀ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੁਣ (ਇਸ) ਸੰਕਟ ਦੀ (ਘੜੀ ਵਿਚ ਹੋਰ) ਕੌਣ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ)।੧।

(ਜੀਵ) ਜਿਹੜੀ ਸੰਪਤੀ (ਧਨ ਦੌਲਤ) ਆਪਣੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀ ਬੈਠਾ ਸੀ (ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੇ ਉਹ ਇਕ) ਛਿਨ ਵਿਚ (ਸਾਰੀ) ਬਿਗਾਨੀ ਹੋ ਗਈ। ਨਾਨਕ! ਆਖ ਕਿ (ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜੀਵ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚ (ਚਿੰਤਾ ਬਣੀ) ਰਹੀ (ਭਾਵ ਪਛਤਾਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਜਨਮ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੀਰਤੀ (ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ) ਕਦੇ ਵੀ ਗਾਇਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।੨।੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਹੇ ਮਾਈ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਦਸ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਜੀਵ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜਨਮ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਇਕ ਨਿਮਖ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਗਲ ਵਿਚ ਪਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ ਕੌਣ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ? ਜੀਵਨ ਭਰ ਵਿਚ ਜੋ ਸੰਪਤੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਥੇ ਹੀ ਪਰਾਈ ਹੋ ਗਈ। ਜੀਵ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਇਕ ਚਿੰਤਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਗਾਈ, ਹੁਣ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਬਸ ਇਸੇ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਜਗਤ ਚੋਂ ਸਖਣਾ ਹੀ ਟੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਕਟ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੯ ॥ ਮਾਈ, ਮੈਂ ਮਨ ਕੇ ਮਾਨੁ ਨ ਤਿਆਗਿਓ ॥ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮਦਿ ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਇਓ, ਰਾਮ ਭਜਨ ਨਹ ਲਾਗਿਓ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਜਮ ਕੇ ਡੰਡੁ ਪਰਿਓ ਸਿਰ ਉਪਰਿ, ਤਬ ਸੇਵਤ ਤੈ ਜਾਗਿਓ॥ ਕਹਾ ਹੋਤ ਅਬ ਕੈ ਪਛਤਾਏ, ਛੂਟਤ ਨਾਹਿਨ ਭਾਗਿਓ॥੧॥ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਉਪਜੀ ਘਟ ਮਹਿ ਜਬ, ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਅਨੁਰਾਗਿਓ॥ ਸੁਫਲੁ ਜਨਮੁ ਨਾਨਕ ਤਬ ਹੂਆ, ਜਉ ਪ੍ਰਭ ਜਸ ਮਹਿ ਪਾਗਿਓ॥੨॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਦਿ=ਨਸੇ ਵਿਚ। ਸਿਰਾਇਓ=ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਿਆ।੧।ਰਹਾਉ। ਡੰਡੁ=ਡੰਡਾ। ਪਤਿਓ ਸਿਰ ਉਪਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ ਪਿਆ। ਤਬ=ਤਦੋ। ਸੇਵਤ ਤੈ=ਸੁਤੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ (ਕਈ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ 'ਤੇ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੈ' ਪਾਠ ਦਰਜ ਹੈ। ਕਹਾ ਹੋਤ=ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?। ਅਬ ਕੈ ਪਛਤਾਏ=ਹੁਣ ਦੇ ਪਛਤਾਇਆ। ਛੂਟਤ ਨਾਹਿਨ ਭਾਗਿਓ=ਭਜਿਆ (ਜਮ ਤੋਂ) ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।੧। ਉਪਜੀ=ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਘਟ ਮਹਿ ਜਬ=ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਅਨੁਰਾਗਿਓ=ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ। ਸੁਫਲੁ=ਕਾਮਯਾਬ। ਤਬ=ਤਦੋ। ਜਉ=ਜਦੋਂ। ਪ੍ਰਭ ਜਸ ਮਹਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜਸ ਵਿਚ। ਪਾਗਿਓ=ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ। ਸੁਫਲੁ=ਕਾਮਯਾਬ। ਤਬ=ਤਦੋ। ਜਉ=ਜਦੋਂ। ਪ੍ਰਭ ਜਸ ਮਹਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜਸ ਵਿਚ। ਪਾਗਿਓ=(ਮੈਂ) ਪਿਆ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮਾਂ! ਮੈਂ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਛਡਿਆ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹੀ (ਮੇਰਾ) ਜਨਮ ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਜਨ ਵਿਚ (ਰੱਤਾ ਭਰ) ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮਾਂ! ਜਦੋਂ) ਜਮ ਦਾ ਡੰਡਾ (ਜੀਵ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਪਿਆ ਭਾਵ ਵਜਿਆ ਤਦੋਂ (ਇਹ ਮਾਇਆ ਮੇਰੇ ਵਿਚ) ਸੁਤੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਜਾਗਿਆ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਹੁਣ ਦੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕੀਤਿਆਂ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ? (ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਮ ਤੋਂ) ਭਜਿਆਂ ਵੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।੧।

(ਹੇ ਮਾਂ!) ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਿੰਤਾ (ਮੇਰੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ (ਮੈਂ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਦੋਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ (ਮੇਰਾ) ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਓਦੋਂ (ਮਨੁੱਖ) ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜਸ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ (ਭਾਵ ਮਗਨ ਹੋ ਗਿਆ)।੨।੩।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ੳ- ਕਹਾ ਹੋਤ ਅਬ ਕੇ ਪਛਤਾਏ, ਛੁਟਤ ਨਾਹਿਨ ਭਾਗਿਓ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧) ਫਰੀਦਕੋਟ ਸਟੀਕ ਵਿਚ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪਦ ਛੇਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਕਹਾ ਹੋਤ ਅਬ ਕੇ ਪਛਤਾਏ, ਛੁਟਤ ਨਾਹਿਨ ਭਾਗਿਓ ॥

ਅਰਥ-ਤਬ ਜਮਦੂਤ ਕਹਿਤੇ ਹੈ ਅਬ ਕੇ ਪਛਤਾਏ ਹੁਏ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ ਹੇ ਅਭਾਗੇ ਅਬ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਛੁਟਤਾ ਹੈ।

੨) 'ਸ਼ਬਦਾਰਥ' ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੇਵਲ 'ਕਹਾ' ਪਦ ਦੇ ਕੀ? ਅਤੇ 'ਛੁਟਤ ਨਾਹਿਨ ਭਾਗਿਓ' ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:-ਤਬ ਕੇ ਛੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕੀਦਾ।

੩) ਦਰਪਣ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ 'ਨਾਹਿਨ' ਜੁੜਤ ਪਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ-ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪਛਤਾਵੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਵਰਦਾ ਨਹੀਂ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਮਾਂ ਪਾਸੋਂ) ਭਜਿਆਂ ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

੪) (ਪਰ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਕੇ) ਮਗਰੋਂ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? (ਕਿਉਂਕਿ ਓਦੋਂ ਕੋਈ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂ ਤੋਂ) ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਸ ਕੇ ਕਿਤੇ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

[ਭਾਈ ਜੁਗੀਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਵਾੜਾ

ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਨਾਹਿਨ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਮ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਨਾਹਿਨ' ਗੁਨ ਨਾਹਿਨ ਕਛੁ ਜਪੁ ਤਪੁ...। ਇਸ ਲਈ 'ਨਾਹਿਨ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਨਿਭਾਗਿਓ' ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਕਸਰ 'ਸੁਭਾਗਾ' ਦੇ ਉਲਟ 'ਅਭਾਗਾ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ 'ਨਿਭਾਗਤੋਂ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਅ- ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਉਪਜੀ ਘਟ ਮਹਿ ਜਬ, ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਅਨੁਰਾਗਿਓ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਜਬ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਰਿਦੇ ਮੈਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁਈ ਤਬ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਚਰਨੋਂ ਮੇ ਪ੍ਰੇਮ ਯੁਕਤ ਹੁਆ।

[ਫ. ਸ

- ੨ ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ
 ਵਰਨਾ ਉਠਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਮਰ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਬੀਤਦੀ ਰਹੀ)। [ਦਰਪਣ
 ੩ ਜਦ ਇਹ ਚਿੰਤਾ=ਸੋਚ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤਦ ਮੈਂ ਗੁਰਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਅਨੁਰਾਗਿਓ ਪ੍ਰੇਮ
 ਕੀਤਾ। [ਸੰ. ਸ.
 ੪ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਪਿਆ ਤਦੋਂ (ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਮੰਦੇ-ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪਛਤਾਵੇ ਦੀ ਅਤੇ
 ਅਗੋਂ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਦੀ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ।
 [ਭਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਵਾੜਾ

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਜਬ' ਪਦ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜਾ
 ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨੰਬਰ ੧ ਤੇ ੩ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਬਿਸਰਾਮ ਇਉਂ ਬਣਦਾ ਹੈ:-

ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਉਪਜੀ ਘਟ ਮਹਿ ਜਬ, ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਅਨੁਰਾਗਿਓ ॥

ਨੰਬਰ ੨ ਤੇ ੪ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ 'ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਉਪਜੀ ਘਟ ਮਹਿ, ਜਬ ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਅਨੁਰਾਗਿਓ'
 ਤੇ ਬਿਸਰਾਮ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰਿਆਂ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਹ
 ਚਿੰਤਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤਦੋਂ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਅਰਥ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ
 ਵਸਤੂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਛਤਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਭਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗ
 ਗਿਆ, ਫਿਰ ਪਛਤਾਵੇ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ? ਸੋ, ਪਾਠ ਦਾ ਬਿਸਰਾਮ 'ਜਬ' ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਦੇਣਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੱਟੀ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜੇ ਕੋਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਤਰਨਾਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਣ,
 ਹੰਕਾਰ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਮਦ, ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਮਦ, ਰਾਜ ਮਦ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਮਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
 ਲਗ ਕੇ ਜੀਵ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਭਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਾ ਆਈ ਪਰ ਜਦੋਂ
 ਜਮਕਾਲ ਦਾ ਡੰਡਾ ਸਿਰ ਉਤੇ ਆ ਵਜਿਆ ਤਾਂ ਜਾਗ ਖੁਲ੍ਹੀ ਪਰ ਹੁਣ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਗੁਰੂ
 ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰਾਮਕਲੀ ਅਤੇ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਇਆ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ
 ਅੰਕਿਤ ਹਨ:-

ਮਾਇਆ ਕੇ ਮਦੁ ਕਹਾ ਕਰਤੁ ਹੈ, ਸੰਗਿ ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਈ ॥

ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਚੇਤ ਚਿੰਤਾਮਨ, ਹੋਇ ਹੈ ਅੰਤਿ ਸਹਾਈ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੦੨

ਜੇ ਇਹ ਚਿੰਤਾ, ਇਹ ਪਛਤਾਵਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਲਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ
 ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਲੱਭ ਹੈ ਇਸ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਕਾਰਥ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਾਮ ਰੰਗਣ ਵਿਚ
 ਰੋਗਿਆ ਜਾਏ।

ਮਾਰੂ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੂ ੧ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਕਥੇ ਸੁਣੇ, ਹਾਰੇ ਮੁਨੀ ਅਨੇਕਾ ॥
ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਬਹੁ ਘਣਾ, ਭ੍ਰਮਿ ਥਾਕੇ ਭੇਖਾ ॥ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਬੁ ਨਿਰਮਲੇ, ਮਨਿ
ਮਾਨੈ ਏਕਾ ॥੧॥ ਤੂ ਅਜਰਾਵਰੁ ਅਮਰੁ ਤੂ, ਸਭ ਚਾਲਨਹਾਰੀ ॥ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ
ਭਾਇ ਲੈ, ਪਰਹਰਿ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਪੜੀਐ ਹਰਿ ਬੁਝੀਐ, ਗੁਰਮਤੀ
ਨਾਮਿ ਉਧਾਰਾ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ, ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਅਠਸਠਿ
ਤੀਰਥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਹੈ, ਕਿਲਵਿਖ ਕਾਟਣਹਾਰਾ ॥੨॥ ਜਲੁ ਬਿਲੋਵੈ ਜਲੁ ਮਥੈ, ਤਤੁ
ਲੋੜੈ ਅੰਧੁ ਅਗਿਆਨਾ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਦਧਿ ਮਥੀਐ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਈਐ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨਾ
॥ ਮਨਮੁਖ ਤਤੁ ਨ ਜਾਣਨੀ, ਪਸੂ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥੩॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਮਰੀ ਮਰੁ, ਮਰਿ
ਜੰਮੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ, ਜੇ ਮਰੈ, ਫਿਰਿ ਮਰੈ ਨ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ॥ ਗੁਰਮਤੀ
ਜਗ ਜੀਵਨੁ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਸਭਿ ਕੁਲ ਉਧਾਰਣਹਾਰ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿ, ਹਉਮੈ, ਸੈਸਾਰਾ, ਪਾਤਿਸਾਹੀਆਂ, ਨਾਉਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਥੇ=ਕਥ ਕੇ, ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ। ਸੁਣੇ=ਸੁਣ ਕੇ। ਹਾਰੇ=ਬੱਕ ਗਏ, ਰਹਿ ਗਏ।
ਮੁਨੀ=ਮੇਨ ਧਾਰੀ। ਅਠਸਠਿ=ਅਠਾਹਠ। ਘਣਾ=ਬਹੁਤੇ। ਭ੍ਰਮਿ=ਭਰਮ ਕੇ, ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ। ਭੇਖਾ=ਭੇਖ। ਸਾਰੇ
ਸਾਹਿਬ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ। ਨਿਰਮਲੇ=ਪਵਿੱਤਰ। ਮਨਿ=ਮਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਮਾਨੈ=ਮੰਨਦਾ
ਹੈ। ੧। ਅਜਰਾਵਰ=ਬੁਢਾ 'ਨਾ' ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਅਮਰੁ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਚਾਲਣਹਾਰੀ=ਚਲਣ
ਵਾਲੀ, (ਦੁਨੀਆ) ਭਾਵ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ। ਰਸਾਇਣ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ। ਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਪਰਹਰਿ=ਦੂਰ ਕਰ
ਲੈ। ੧। ਰਹਾਉ। ਗੁਰਮਤੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ। ਉਧਾਰਾ=ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਕਿਲਵਿਖ=ਪਾਪ। ੨। ਜਲੁ ਬਿਲੋਵੈ=ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਿਰਾਰਥਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਥੈ=ਮਥਦਾ,
ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ। ਤਤੁ=ਮਥਣ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਸਤੂ। ਅੰਧੁ=ਅੰਨ੍ਹਾ, ਅਗਿਆਨੀ। ਦੁਧਿ=ਦਹੀ। ਮਥੀਐ=ਰਿੜਕੀਏ।
ਨਿਧਾਨਾ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਨ ਜਾਣਨੀ=ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਪਸੂ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ=ਪਸ਼ੂ (ਬ੍ਰਿਤੀ) ਵਿਚ ਟਿੱਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ। ੩। ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਮਰੀ ਮਰੁ=ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਮੇਰੀ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਮਨਿ=(ਜਿਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ। ਜਗ
ਜੀਵਨੁ=ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਨੇਕ ਮੇਨਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ (ਦਿਤੇ ਉਪਦੇਸ਼) ਕਥਨ ਕੀਤੇ,
ਸੁਣਨ ਕੀਤੇ (ਅਤੇ) ਉਹ ਹਾਰ ਕੇ (ਬੱਕ ਗਏ)। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ) ਭੇਖਧਾਰੀ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ
ਹੀ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਬੱਕ ਗਏ (ਪਰ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ)। (ਉਹ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ
ਮਾਲਕ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ (ਉਹ ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ) ਮਨ ਵਿਚ (ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ) ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਪਤੀਜਦਾ
ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, (ਹੋਰ) ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਚਲਣ ਵਾਲੀ (ਭਾਵ ਨਾਸਵੰਤ) ਹੈ। (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ (ਤੇਰਾ ਨਾਮ) ਲੈਂਦਾ (ਭਾਵ ਜਪਦਾ) ਹੈ (ਉਹ) ਭਾਰੀ ਦੁਖ (ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ) ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ (ਅਸਾਂ ਇਹ ਤੱਤ) ਵੀਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਠਾਹਠ (ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ (ਜੋ ਸਾਰੇ) ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਕਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਜੀਵ) ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਮਥਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਅੰਨਾ, ਅਗਿਆਨੀ (ਪਾਣੀ ਚੋ) ਮੱਖਣ ਲੋੜਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਅਸੰਭਵ ਹੈ)। (ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਦਹੀ (ਸ਼ਬਦ) ਰਿੜਕੀਏ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ (ਵੀਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਪਸ਼ੂ (ਬ੍ਰਿਤੀ) ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਜੀਵ) ਹਉਮੈ ਤੇ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦੀ ਮੌਤ ਮੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਹਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਕੋਈ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ (ਜੀਵ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਤਾਰਨ (ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੪।

ਸਚਾ ਵਖਰੁ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਸਚਾ ਵਾਪਾਰਾ॥ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਸੰਸਾਰਿ ਹੈ, ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰਾ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ, ਨਿਤ ਤੋਟਾ ਸੈਸਾਰਾ॥੫॥ ਸਾਚੀ ਸੰਗਤਿ ਥਾਨੁ ਸਚੁ, ਸਚੇ ਘਰ ਬਾਰਾ ॥ ਸਚਾ ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਸਚੁ, ਸਚੁ ਨਾਮ ਅਧਾਰਾ॥ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸੰਤੋਖਿਆ, ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ॥੬॥ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਸੰਘਾਰਾ ॥ ਮੋਟਾ ਨਾਉ ਧਰਾਈਐ, ਗਲਿ ਅਉਗੁਣ ਭਾਰਾ॥ ਮਾਣਸ ਦਾਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਤੂ ਦਾਤਾ ਸਾਰਾ ॥੭॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਤੂ ਧਣੀ, ਅਵਿਗਤੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦਰੁ ਜੋਈਐ, ਮੁਕਤੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਮੇਲੁ ਨ ਚੂਕਈ, ਸਾਚੇ ਵਾਪਾਰਾ ॥੮॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਖਰੁ=ਸੋਦਾ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ਸੰਸਾਰਿ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਸਚਾ=ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਵੀਚਾਰਾ=ਵੀਚਾਰਿਆ। ਦੂਜੈ ਭਾਇ=ਦੂਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ, ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ। ਤੋਟਾ=ਘਾਟਾ। ਸੈਸਾਰਾ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ।੫। ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ। ਅਧਾਰਾ=ਆਸਰਾ। ਬਾਣੀ=ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ। ਸੰਤੋਖਿਆ=ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੬। ਸੰਘਾਰਾ=ਮਾਰਦੇ, ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨੋਟ- 'ਦਰਪਣ' ਵਿਚ 'ਸੰਘਾਰਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਆਪਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੋਟਾ=ਵੱਡਾ। ਧਰਾਈਐ=ਰਖਾਈਏ। ਗਲਿ=ਗਲ ਨਾਲ। ਭਾਰਾ=ਬਹੁਤ। ਮਾਣਸ=ਮਨੁੱਖ ਦੀ। ਸਾਰਾ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।੭। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗੋਚਰ=ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ।

ਧਣੀ=ਮਾਲਕ। ਅਵਿਗਤ=ਅਵਿਅਕਤ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ। ਅਪਾਰ=ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ। ਦਰੁ=ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਜੋਈਏ=ਦੂਢਣ ਜਾਈਏ। ਮੁਕਤੇ=(ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਛੁੱਟ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਨ ਚੁਕਈ=ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੱਚਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਹ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵਾਪਾਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ (ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਇਹ) ਵੀਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਕੇਵਲ) ਨਾਮ ਹੀ (ਜੀਵਨ) ਲਾਭ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਹੈ)। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਜੋ ਕਾਰ ਕਮਾਉਣੀ ਹੈ (ਉਸ ਨਾਲ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ (ਪੈਦਾ ਹੈ)।੫।

(ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ) ਸਚੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਉਹ) ਥਾਂ ਵੀ ਸਚ ਰੂਪ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ) ਘਰ ਬਾਰ ਵੀ ਸੱਚੇ ਹਨ। (ਉਸ ਦਾ) ਭੋਜਨ ਸੱਚਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਸਚਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਹੀ (ਉਸ ਦਾ) ਆਸਰਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ (ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ ਸੰਤੋਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ) ਸੱਚਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰਿਆ ਹੈ)।੬।

(ਦੁਨਿਆਵੀ) ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਰਸ ਭੋਗਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਦੁਖ ਸੁਖ ਮਾਰਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਵੱਡਾ ਨਾਮ ਰਖਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਗੱਲ ਨਾਲ ਅਉਗਣਾਂ ਦੇ ਭਾਰ (ਹੀ ਬਝਦੇ ਹਨ)। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ (ਕੋਈ ਵਸਤੂ) ਦਾਤਿ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਰਜੋਵਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ) ਤੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦਾਤਾ ਹੈ।੭।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਅਗਮ, ਅਗੋਚਰ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ, ਬੇਅੰਤ (ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ) ਮਾਲਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਤੇਰਾ) ਦਰ ਦੂਢ ਲਈਏ ਵੇਖ ਲਈਏ (ਤਾਂ ਉਥੇ) ਮੁਕਤੀ ਦੇ (ਬੇਅੰਤ) ਭੰਡਾਰ (ਭਰੇ ਪਏ) ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸੱਚੇ (ਨਾਮ ਦਾ) ਵਾਪਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਕਦੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈਦਾ (ਭਾਵ ਸਦੀਵੀ) ਮੇਲ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੮।੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ, ਭੋਖਧਾਰੀ ਸਭ ਹਾਰ ਹਾਰ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਜੀਵਨ-ਰਸ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਾੰਡਾਂ ਦਾ ਇਕ ਭੰਨੀ ਕੋਡੀ ਜਿਤਨਾ ਮੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਰਮ ਕਾੰਡਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਿੜਕੀਏ ਤਾਂ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਮੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਭੋਗਣੀਆਂ, ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਵੱਡਾ ਸਦਾਣਾ, ਇਹ ਸਭ ਅਉਗਣਾਂ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਹੀ ਗਲ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਦੂਢੀਏ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਮੇਲ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਬਿਖੁ ਬੋਹਿਥਾ ਲਾਦਿਆ, ਦੀਆ ਸਮੁੰਦ ਮੰਝਾਰਿ ॥ ਕੰਧੀ ਦਿਸਿ ਨਾ ਆਵਈ, ਨ ਉਰਵਾਰੁ ਨ ਪਾਰੁ ॥ ਵੰਝੀ ਹਾਥਿ ਨ ਖੇਵਟੁ, ਜਲੁ ਸਾਗਰੁ

ਅਸਰਾਲੁ ॥੧॥ ਬਾਬਾ, ਜਗੁ ਫਾਥਾ ਮਹਾ ਜਾਲਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਉਬਰੇ, ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਬੇਹਿਥਾ, ਸਬਦਿ ਲੰਘਾਵਣਹਾਰੁ ॥ ਤਿਥੈ ਪਵਣੁ ਨ ਪਾਵਕੇ, ਨ ਜਲੁ ਨ ਆਕਾਰੁ ॥ ਤਿਥੈ ਸਚਾ ਸਚਿ ਨਾਇ, ਭਵਜਲ ਤਾਰਣਹਾਰੁ ॥੨॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੰਘੇ ਸੇ ਪਾਰਿ ਪਏ, ਸਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਆਵਾਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿਆ, ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਹਜੁ ਉਪਜੈ, ਸਚੇ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥੩॥ ਸਪੁ ਪਿੜਾਈ ਪਾਈਐ, ਬਿਖੁ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ, ਕਿਸ ਨੇ ਦੀਜੈ ਦੇਸੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਰੜੁ ਜੇ ਸੁਣੇ, ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੰਤੋਸੁ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਾਂ, ਨਾਇ, ਕਿਉਂ, ਨਾਉਂ, ਵਿਚਹੁ, ਹਉਮੈ, ਬਾਧਿਆ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਖੁ=(ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ) ਜਹਿਗ ਬੇਹਿਥਾ=ਜਹਾਜ਼ ਲਾਇਆ=ਲੱਦਿਆ। ਦੀਆ=(ਠੇਲ੍ਹ) ਦਿੱਤਾ। ਮੰਤਾਰਿ=ਵਿਚ ਕੰਧੀ=ਕੰਢਾ। ਵੰਦੀ=ਚਪੂ। ਹਾਥਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ। ਖੇਵਟੁ=ਖੇਵਟ, ਮਲਾਹ। ਅਸਰਾਲੁ=ਭਿਆਨਕ, ਡਰਾਉਣਾ।੧।

ਬਾਬਾ=ਹੇ ਭਾਈ!। ਫਾਥਾ=ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਮਹਾ ਜਾਲਿ=ਵਡੇ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ) ਜਾਲ ਵਿਚ। ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਉਬਰੇ=ਬਚ ਗਏ, ਤਰ ਗਏ। ਸਮਾਲਿ=ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਯਦਾ ਕਰਕੇ।੧। ਰਹਾਉ।

ਸਬਦਿ=ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ। ਲੰਘਾਵਣਹਾਰੁ=ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਵਣੁ=ਹਵਾ (ਤੂਫਾਨ)। ਪਾਵਕੇ=ਅੱਗ। ਆਕਾਰੁ=(ਦਿਸਦਾ) ਜਗਤ। ਤਿਥੈ=ਉਥੇ (ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ)। ਸਚਿ ਨਾਇ=ਸਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ। ਭਵਜਲ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ।੨।

ਆਵਾਗਉਣੁ=ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ (ਚੱਕਰ)। ਨਿਵਾਰਿਆ=ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਸਹਜੁ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ। ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੩।

ਪਿੜਾਈ=ਪਟਾਰੀ ਵਿਚ। ਬਿਖੁ=ਜਹਿਗ ਮਨਿ ਰੋਸ=ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਸ (ਕ੍ਰੋਧ)। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ। ਗਾਰੜੁ=ਗਾਰੜੁ ਮੰਤਰ (ਜੋ ਸੱਪ ਦੀ ਜਹਿਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤੋਸੁ=ਸੰਤੋਖ, ਸਾਂਤੀ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਰੂਪ) ਜਹਾਜ਼ (ਮਾਇਆ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸਨਾ ਦੀ) ਜਹਰ ਨਾਲ ਲੱਦਿਆ (ਅਤੇ) ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ (ਜੀਵਨ ਬੇੜਾ) ਠੇਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। (ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ) ਨਾਹ ਕੰਢਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਨਾ (ਇਸ ਦਾ) ਉਰਾਰ ਪਾਰ (ਦਿਸਦਾ ਹੈ)। (ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਪਾਸ ਚਪੂ ਹੈ ਨਾ ਜਹਾਜ਼ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਲਾਹ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪਾਣੀ ਵੀ (ਬੜਾ ਡਰਾਉਣਾ ਹੈ)।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਗਤ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਵਡੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਜੀਵ) ਤਰ ਗਏ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਚਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ।੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਹਾਜ (ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ) ਸਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਦੁਆਰਾ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਥੇ (ਉਸ ਗੁਰੂ ਜਹਾਜ ਵਿਚ) ਨਾ ਹਵਾ, ਨਾ ਅੱਗ, ਤੇ ਨਾ ਪਾਣੀ (ਦੀ ਲਹਿਰ) ਨਾ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ (ਠਾਠਾ ਮਾਰਦਾ ਸਮੁੰਦਰ) ਹੈ। ਉਥੇ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।੨।

(ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ) ਲੰਘੇ, ਉਹ ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ (ਸਮੁੰਦਰ ਚੋਂ) ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ। (ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ) ਜੋਤਿ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। (ਜਦੋਂ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, (ਤਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਸੱਪ ਨੂੰ ਪਟਾਰੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਈਏ (ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ) ਜਹਿਰ (ਉਸ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਹੀ (ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਸ (ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪੀ ਜਹਿਰ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਫਲ ਪਾਈਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇਈਏ (ਦੋਸ਼ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਜੇ (ਕੋਈ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਮਨ ਦੀ ਜਹਿਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ) ਗਾਰੜੁ ਮੰਤਰ (ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼) ਸੁਣ ਲਏ (ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਮੰਨ ਲਏ (ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ) ਸੰਤੋਖ (ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨ ਸਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੪।

ਮਾਗਰਮਛੁ ਫਹਾਈਐ, ਕੁੰਡੀ ਜਾਲੁ ਵਤਾਇ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਫਾਥਾ ਫਾਹੀਐ,
ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਪਛੋਤਾਇ ॥ ਜੰਮਣ ਮਰਣੁ ਨ ਸੁਝਈ, ਕਿਰਤੁ ਨ ਮੇਟਿਆ ਜਾਇ ॥ ੫
॥ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਪਾਇ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ, ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਬਿਖੁ ਜਾਇ ॥ ਜਰਾ ਜੋਹਿ ਨ
ਸਕਈ, ਸਚਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੁ ਸੇ ਆਖੀਐ, ਜਿਸੁ ਵਿਚਹੁ ਹਉਮੈ
ਜਾਇ ॥ ੬ ॥ ਧੰਧੈ ਧਾਵਤ ਜਗੁ ਬਾਧਿਆ, ਨਾ ਬੂਝੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਜੰਮਣ ਮਰਣੁ
ਵਿਸਾਰਿਆ, ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧੁ ਗਵਾਰੁ ॥ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਉਬਰੇ, ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ
॥ ੭ ॥ ਸੂਹਟੁ ਪਿੰਜਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੈ, ਬੋਲੈ ਬੋਲਣਹਾਰੁ ॥ ਸਚੁ ਚੁਗੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਐ, ਉਡੈ ਤ
ਏਕਾ ਵਾਰ ॥ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਖਸਮੁ ਪਛਾਣੀਐ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥੮॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਫਹਾਈਐ=ਫਸਾ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਕੁੰਡੀ=ਲੋਹੇ ਦੀ ਘੁੰਡੀ ਵਾਲੀ। ਵਤਾਇ=ਜਾਲ ਪਾ ਕੇ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਵਾਲਾ। ਫਾਥਾ=ਫੱਸਿਆ ਹੋਇਆ। ਫਾਹੀਐ=ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਰਤੁ=ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ।੫।

ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ=ਹਉਮੈ ਦੀ ਜਹਿਰ ਪਾਇ=ਪਾ ਕੇ। ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਜਰਾ=ਬੁਢੇਪਾ। ਜੋਹਿ ਨ ਸਕਈ=ਤਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਚਿ=ਸਚ ਵਿਚ।੬।

ਧੰਧੈ ਧਾਵਤ=ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ। ਬਾਧਿਆ=ਬੱਝਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਮੁਗਧ ਗਵਾਰੁ=ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਉਬਰੇ=ਤਰ ਗਏ। ਵੀਚਾਰਿ=ਵੀਚਾਰ ਕੇ।੭।

ਸੂਹਟਾ=ਤੋਤਾ। ਪਿੰਜਰਿ=ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ। ਮੇਖ ਦੁਆਰੁ=ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਜਾਲ ਪਾ ਕੇ ਮਗਰ ਮੱਛ ਨੂੰ ਕੁੰਡੀ ਨਾਲ ਫਸਾ ਲਈਦਾ ਹੈ, (ਤਿਵੇਂ) ਖੇਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ (ਜੀਵੇਂ) ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਪਛਤਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੇ ਚਕਰ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰੰਤੂ) ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਹਉਮੈ ਦੀ ਜਹਿਰ ਪਾ ਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, (ਪਰ ਜਦੋਂ) ਸ਼ਬਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਉਹ) ਜਹਿਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਫਿਰ) ਬੁਢੇਪਾ (ਉਸ ਵਲ) ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਗਤ ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਉਹ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ) ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਮਨਮੁਖ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ) ਜਨਮ ਮਰਣ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਹਾਂ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ (ਜੀਵ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ) ਰਖੇ ਹਨ, ਓਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਰੇ ਹਨ (ਓਹ ਵੀ) ਸਚਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਹੀ (ਤਰੇ) ਹਨ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਰੂਪ) ਤੋਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ (ਦਸੇ) ਬੋਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਚ ਚੁੱਗਦਾ ਹੈ, (ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਪਿੰਜਰੇ ਚੋਂ ਇਕ ਵਾਰ (ਅਜਿਹਾ) ਉਡਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ! ਆਖ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ)।੮।੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਜਗਤ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਵੱਡੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਲੈਂਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਠੇਲ੍ਹੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਾ ਉਰਲਾ ਤੇ ਨਾ ਪਰਲਾ ਕੰਢਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਮੰਝਧਾਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਡੁੱਬੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਜਹਿਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੋਂ ਬਚਾਉ ਦਾ ਸਾਧਨ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਪਟਾਰੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜਹਿਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੇਖ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪੀ ਜਹਿਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਗਾਰੜੂ ਮੰਤਰ ਸੱਪ ਦੀ ਵਿਹੂੰ ਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਗਾਰੜੂ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਅੰਦਰੋਂ ਜਹਿਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਮਨੁੱਰ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ:—

ਧੰਧੈ ਧਾਵਤ ਮਨੁ ਭਇਆ ਮਨੁਰਾ॥ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ ਕੰਚਨੁ ਭੋਟੈ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੪੭]

ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਨੂੰ 'ਭਾਖਿਆ ਭਾਉ ਅਪਾਰੁ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਸਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਮੁਕਤਿ-ਦੁਆਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਹਾਂ ਜਾਲ ਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਛੁਟਕਾਰੇ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਤਾ ਮਾਰਿ ਮਰੁ. ਭਾਗੋ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਜਾਉ ॥
ਜਿਸ ਕੈ ਡਰਿ ਭੈ ਭਾਗੀਐ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਾ ਕੇ ਨਾਉ ॥ ਮਾਰਹਿ ਰਾਖਹਿ ਏਕੁ ਤੂ,
ਬੀਜਉ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥੧॥ ਬਾਬਾ, ਮੈ ਕੁਚੀਲੁ ਕਾਚਉ ਮਤਿ ਹੀਨ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੇ
ਕਛੁ ਨਹੀ, ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਕੀਨ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਅਵਗਣਿ ਸੁਭਰ ਗੁਣ ਨਹੀ,
ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਕਿਉ ਘਰਿ ਜਾਉ ॥ ਸਹਜਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਉਪਜੇ, ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਧਨੁ
ਨਾਹਿ ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਨਾਮੁ ਨ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਸੇ ਬਾਧੇ ਦੂਖ ਸਹਾਹਿ ॥੨॥ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ
ਵਿਸਾਰਿਆ, ਸੇ ਕਿਤੁ ਆਏ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਸੁਖੁ ਨਹੀ, ਗਾਡੇ ਲਾਦੇ ਛਾਰੁ ॥
ਵਿਛੜਿਆ ਮੇਲਾ ਨਹੀ, ਦੂਖੁ ਘਣੈ ਜਮ ਦੁਆਰਿ ॥੩॥ ਅਗੈ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਨਾਹਿ,
ਮੈ ਭੂਲੇ ਤੂ ਸਮਝਾਇ ॥ ਭੂਲੇ ਮਾਰਗੁ ਜੇ ਦਸੇ, ਤਿਸ ਕੈ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ॥ ਗੁਰ
ਬਿਨੁ ਦਾਤਾ ਕੇ ਨਹੀ, ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਉ, ਮਾਰਹਿ, ਰਾਖਹਿ, ਥਾਉ, ਨਹੀ, ਕਿਉ, ਭਾਗਾ, ਮਾਰਿ, ਸਹਾਹਿ, ਜਿਨਾ,
ਵਿਛੜਿਆ, ਮੈ, ਲਾਗਉ, ਪਾਇ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਮਾਰਿ=ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ। ਮਰੁ=ਮੌਤ। ਕਿਸ ਪਹਿ=ਕਿਸ ਪਾਸ।
ਜਾਉ=ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ। ਡਰਿ=ਡਰ ਨਾਲ। ਭਾਗੀਐ=ਭਜ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ=ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਤਾ ਕਾ
ਨਾਉ=ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਬੀਜਉ=ਦੂਜਾ। ਥਾਉ=ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣਾ। ੧।

ਬਾਬਾ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ। ਕੁਚੀਲੁ=ਗੰਦਾ। ਕਾਚਉ=ਕੱਚਾ। ਮਤਿ ਹੀਨ=ਅਕਲ ਤੋਂ ਸਖਣਾ। ਕੇ=ਕੋਈ। ਕਛੁ
ਨਹੀ=ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਅਵਗਣਿ=ਅਵਗੁਣਾਂ ਨਾਲ। ਸੁਭਰ=ਨੱਕਾ ਨਕ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਉ=ਕਿਵੇਂ?। ਜਾਉ=ਮੈਂ
ਜਾਵਾਂ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਧਨੁ=ਮਾਲ, ਦੌਲਤ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਬਾਧੇ=(ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ) ਬੰਧੇ
ਹੋਏ। ਸਹਾਹਿ=ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ। ੨।

ਕਿਤੁ ਆਏ=ਕਿਸ ਲਈ ਆਏ?। ਸੰਸਾਰਿ=ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ। ਗਾਡੇ ਲਾਦੇ=ਗੱਡੇ ਲਦੇ ਹੋਏ।
ਛਾਰੁ=ਸੁਆਹ। ਘਣੈ=ਬਹੁਤ। ੩।

ਅਗੈ=ਭਾਵ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਕਿਆ=ਕੀ?। ਜਾਣਾ ਨਾਹਿ ਮੈ=ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਭੂਲੇ=ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਨੂੰ।

ਅਰਥ : (ਹੋ ਭਾਈ ! ਜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ) ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਉਹ) ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਾਰ (ਜਿੱਤ) ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ) ਕਿਸ ਪਾਸ ਭੱਜ ਜਾਵਾਂ? ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਡਰ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ (ਜੋ) ਅਮਰ-ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ !) ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਤੇ ਰਖਦਾ (ਭਾਵ ਬਚਾਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ) ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਥਾਂ (ਟਿਕਾਣਾ) ਨਹੀਂ (ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਾਂ) ।੧।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਮੈਲੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਲੂੜ ਤੇ ਅਕਲ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਹਾਂ। (ਪਰ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ) ਪੂਰੀ ਅਕਲ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਰਹਾਉ।

ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ, ਅਵਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਨੱਕ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ (ਆਪਣੇ ਅਸਲ) ਘਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵਾਂ? (ਗੁਰਦੇਵ) ਸੇਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਇਹ ਨਾਮ) ਧਨ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ ਉਹ (ਅਵਗੁਣਾਂ ਦੇ) ਬੰਧੇ ਹੋਏ (ਸਦਾ) ਦੁਖ ਹੀ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ।੨।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਜੀਆਂ) ਨੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਏ ਹਨ? (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ (ਕਿਤੇ ਵੀ) ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਨੋ) ਸੁਆਹ ਦੇ ਗੱਡੇ ਹੀ ਲੱਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਮਾਇਆ)। (ਨਾਮ ਤੋਂ) ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ (ਨਸੀਬ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, (ਉਹ) ਜਮ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ (ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ)।੩।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਗੇ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਪਰੇਗਾ? ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਤੂੰ (ਆਪ ਹੀ) ਸੋਝੀ ਦੇ। (ਹਾਂ, ਮੈਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਜੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਰਸਤਾ ਦਸੇਗਾ, ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਪੈਰੀਂ (ਚਰਨੀਂ) ਲਗਾਂਗਾ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਨਾਮ ਦਾ) ਦਾਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਅਤੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਵੀ ਉਸ ਦਾਤੇ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।੪।

ਸਾਜਨੁ ਦੇਖਾ ਤਾ ਗਲਿ ਮਿਲਾ, ਸਾਚੁ ਪਠਾਇਓ ਲੇਖੁ ॥ ਮੁਖਿ ਧਿਆਣੈ ਧਨ ਖੜੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ ਦੇਖੁ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤੂ ਮਨਿ ਵਸਹਿ, ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ ਵਿਸੇਖੁ ॥੫॥ ਭੂਖ ਪਿਆਸੇ ਜੇ ਭਵੈ, ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਮਾਗਉ ਦੇਇ ॥ ਬੀਜਉ ਸੂਝੈ ਕੇ ਨਹੀ, ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੂਰਨੁ ਦੇਇ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ, ਆਪਿ ਵਡਾਈ ਦੇਇ ॥੬॥ ਨਗਰੀ ਨਾਇਕੁ ਨਵਤਨੇ, ਬਾਲਕੁ ਲੀਲ ਅਨੂਪੁ ॥ ਨਾਰਿ ਨ ਪੁਰਖੁ ਨ ਪੰਖਣੁ, ਸਾਚਉ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੇ ਥੀਐ, ਤੂ ਦੀਪਕੁ ਤੂ ਧੂਪੁ ॥੭॥ ਗੀਤ ਸਾਦ ਚਾਖੇ ਸੁਣੇ, ਬਾਦ ਸਾਦ ਤਨਿ ਰੋਗੁ ॥ ਸਚੁ ਭਾਵੈ ਸਾਚਉ ਚਵੈ, ਛੁਟੈ ਸੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ, ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਹੋਗੁ ॥੮॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਦੇਖਾਂ, ਤਾਂ, ਮਿਲਾਂ, ਆਖੀ, ਵਸਹਿ, ਮਾਗਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਜਨੁ=ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭੂ। ਦੇਖਾ=ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ। ਗਲਿ=ਗਲ ਨਾਲ। ਪਠਾਇਓ=ਭੇਜਿਆ। ਲੇਖੁ=ਚਿਠੀ। ਮੁਖਿ ਧਿਆਣੈ=ਨੀਵਾਂ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ, ਉਦਾਸ ਸਕਲ ਵਿਚ। ਪਨ=ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ। ਖਲੀ=ਖੜੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਆਖੀ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਤੱਖ)। ਦੇਖੁ=ਵੇਖ ਲੈ। ਨਦਰੀ=ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਕਰਮਿ=ਬਖਸਿਸ਼ ਨਾਲ। ਵਿਸੇਖੁ=ਵਿਸੇਸ਼।੫।

ਭੂਖ ਪਿਆਸੇ=ਭੁੱਖਾ, ਤਿਹਾਇਆ। ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਤਿਸੁ=ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੀ ਮੰਗਾਂ?। ਕਿਆ ਦੇਇ=(ਉਹ) ਕੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ?। ਬੀਜਉ=ਦੂਜਾ। ਸੂਝੈ ਕੇ ਨਹੀ=ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਮਨਿ ਤਨਿ=ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਪੂਰਨ ਦੇਇ=ਪੂਰਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾ) ਦੇਵੇ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ। ਕੀਆ=(ਜਗਤ) ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਿਨਿ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ।੬।

ਨਗਰੀ ਨਾਇਕ=(ਸਰੀਰ ਰੂਪ) ਨਗਰੀ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਨਵਤਨੇ=ਨਵਾਂ। ਬਾਲਕੁ ਲੀਲ ਅਨੂਪ=ਬਾਲਕ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਸਚਰਜ ਖੇਡਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾਰਿ ਨ ਪੁਰਖੁ=ਨਾ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਹੈ ਨਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ। ਪੰਖੜੁ=ਪੰਛੀ। ਸਾਚਉ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਦੀਪਕੁ=ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਸੂਪੁ=ਸੁਗੰਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।੭।

ਬਾਦ=ਬੇਅਰਥ, ਫਜ਼ੂਲ। ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਚਵੈ=ਬਲਦਾ ਹੈ। ਸੋਗੁ=ਗਮ। ਵਿਜੋਗੁ=ਵਿਛੋੜਾ। ਹੋਗੁ=ਹੋਵੇਗਾ।੮।੩।

ਅਰਥ: (ਮੈਂ) ਸਚ ਰੂਪ ਲੇਖ (ਭਾਵ ਸਚ ਰੂਪ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚਿਠੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ) ਭੇਜੀ ਹੈ। (ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ) ਸਜਣ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖਾਂਗੀ ਤਾਂ (ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ) ਗਲ ਨਾਲ ਲਗ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਹੇ ਮੁਖਿ ਧਿਆਣੈ (ਭਾਵ ਸੋਚ ਵਿਚ ਡੁਬੀ ਖੜੀ ਹੋਈ ਜੀਵ) ਇਸਤਰੀ! ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਆਤਮ) ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ (ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ) ਵੇਖ (ਉਸ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰ)। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੋ) ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਤਾਂ (ਉਸਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਤੂੰ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਤੇਰੀ) ਬਖਸਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਰੇ) ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਸੇਸ਼ (ਵਡਿਆਈ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ (ਆਪ ਹੀ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੂਖ ਤੇ ਪਿਆਸ (ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ) ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਕੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜੋ ਮਨ ਤਨ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ ਇਹ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਇਸ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪ ਦਾਤਿ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ) ਸਰੀਰਕ ਨਗਰੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਲਕ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਸਚਰਜ ਖੇਡਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਇਸਤਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਨਾ ਪੰਛੀ ਹੈ (ਉਹ) ਸੱਚਾ ਚਤੁਰ ਸਰੂਪ (ਅਦਭੁਤ ਸਰੂਪ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਨਿਰਾਲਾ) ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਉਂ ਆਖਣਾ ਹੀ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ) ਦੀਪਕ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਰੂਪ ਹੈਂ (ਭਾਵ ਚਾਨਣ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਅਸਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਗੀਤ ਸੁਣੇ ਤੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸੁਆਦ ਚਖ ਕੇ ਵੇਖੇ ਹਨ, (ਸਭ) ਫਜ਼ੂਲ ਹਨ। (ਇਹ) ਸਾਦ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰੋਗ ਹੀ (ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ)। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ

ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਸਚ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਉਚਾਰਦਾ (ਸਿਮਰਦਾ) ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਉਸ ਦਾ) ਗ਼ਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ (ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ (ਜੋ) ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)। ੮੩।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਨਾਰਿ ਨ ਪੁਰਖੁ ਨ ਪੰਖਣੁ, ਸਾਚਉ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ ॥

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਪੰਖਣੁ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮਤਿ-ਭੇਦ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਿਪੁੰਸਕ (ਹੀਜੜਾ) ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ 'ਪੰਛੀ' ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਇਉਂ ਹਨ:—

੧. ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਾ ਨਾਰਿ ਕੈ ਰੂਪਿ, ਨ ਪੰਖਣੁ ਕੈ ਰੂਪਿ ਹੈ। ਉਹ ਜਿ ਚਤੁਰ ਭੁਜੁ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਸੁਨਾ ਹੈ ਜਿ ਚਤੁਰ ਭੁਜੁ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰੁ ਕਹਤੇ ਹੈ ਭਗਤ ਸੁ ਕਬਹੂ ਸੁਨਾ ਹੈ? ਕਹੈ, 'ਜੀ, ਸੁਨਾ ਹੈ'। ਕਹੈ ਉਹੀ ਚਤੁਰ ਭੁਜੁ ਉਸ ਬਿਸਨ ਕਾ ਰੂਪ ਹੈ। [ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ-ਮਿਹਰਬਾਨ
੨. ਪੰਖੀ ਵਾ ਨਿਪੁੰਸਕ। [ਪ੍ਰਿਯਾਇ-ਸੰਤ ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ
੩. ਤੂੰ ਨਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈਂ ਨਾ ਪੁਰਖ ਹੈਂ ਔਰ ਨਾ ਹੀ (ਪੰਖਣੁ) ਹੀਜੜਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.
੪. ਸੰਗਯਾ ਪੰਛੀ-ਪਖੰਧਰ, ਖੇਲਿ ਗਏ ਸੇ ਪੰਖਣੁ ਜੇ ਚੁਗਦੇ ਸਰ ਤਲਿ (ਸ੍ਰੀ. ਅ. ੧)।
- ੨-ਪਖ-ਅਨੁ ਜਿਸ ਦਾ ਜੋੜਾ ਨ ਹੋਵੇ, ਨਿਪੁੰਸਕ-ਨਾਰਿ ਨ ਪੁਰਖੁ ਨ ਪੰਖਣੁ [ਮ. ਕੇ., ਨਰੋਤਮ
੫. ਨਾਰ ਪੁਰਖ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਹਦਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ। ਪੰਖਣੁ=ਪੰਛੀ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ
੬. ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਕਲ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੈ (ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਪੰਛੀ ਆਦਿਕ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ) ਪਰ ਉਹ ਕੋਈ ਖਾਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਰਦ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਖਾਸ ਪੰਛੀ ਨਹੀਂ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਪੰਖਣੁ' ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ 'ਪੰਛੀ' ਹਨ 'ਖੇਲਿ ਗਏ ਸੇ ਪੰਖਣੁ ਚੁਗਦੇ ਸਰ ਤਲਿ'।

ਭਾਸ਼ਾਈ ਪੱਖੋਂ 'ਪੰਖਣੁ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਪੁੰਸਕ' ਹਨ ਪਰ 'ਪੰਖਣੁ' ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ 'ਨ' ਅਖਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ 'ਨਪੰਖਣੁ' ਪਦ ਬਣਾ ਕੇ ਅਰਥ 'ਨਿਪੁੰਸਕ' ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਪਾਠ 'ਨਪੰਖਣੁ' ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ 'ਨਿਪੁੰਸਕ ਜਾਂ ਹੀਜੜਾ' ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਾਵਿ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ 'ਨ' ਅਖਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਰਿ, ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਪੰਖਣੁ ਨਾਲ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਠ 'ਪੰਖਣੁ' ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ 'ਪੰਛੀ' ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਜਿਹੜਾ ਪਰਮੇਸਰ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਦਭੁਤ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਨਗਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਹ ਲਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਅਲਿੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦ ਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਸੰਦਰਭ

ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸਤਵੀ ਵਾਰ ਦੀ ੧੮ ਵੀ ਪਉੜੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀਏ ਤਾਂ 'ਪੰਖਣੂ' ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ:—

- ੧) ਅੰਬਰ ਨਦਰੀ ਆਵਦਾ ਕੇਵਡ ਵਡਾ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ॥
- ੨) ਉਚਾ ਕੇਵਡ ਆਖੀਐ ਸੁੰਨ ਸਰੂਪ ਨ ਆਖ ਵਖਾਣੈ ॥
- ੩) ਲੈਣ ਉਡਾਰੀ ਪੰਖਣੂ ਅਨਲ ਮਨਲ ਉਡ ਖਬਰ ਨ ਆਣੈ ॥
- ੪) ਓੜਕ ਮੂਲ ਨ ਲਭਈ ਸੱਤੇ ਹੋਇ ਫਿਰਨ ਹੈਰਾਣੈ ॥
- ੫) ਲਖ ਅਗਾਸ ਨ ਅੱਪੜਨ ਕੁਦਰਿਤ ਕਾਦਰ ਨੋ ਕੁਰਬਾਣੈ ॥
- ੬) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਾਸਾ ਨਿਰਬਾਣੈ ॥
- ੭) ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਸਿਵਾਣੈ ॥ ੧੪ ॥

ਭਾਵ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰ ਕੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੋਦ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:—

੧. ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਨ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ ॥

[ਭਾ. ਗੁ. ਵਾ. ੩-੧੮

੨. ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ, ਸੇ ਗੁਰ ਗੋਰ ਸਮਾਵੈ ॥

[ਭਾ. ਗੁ. ਵਾ. ੮-੨੨

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਅਮਰ ਵਸਤੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੀ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਜੋਗ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ।

ਹਾਂ, ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮਨ ਦ੍ਰਵ ਜਾਵੇ, ਭੁਲੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਹੋਏ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਟੁਰ ਪਏ ਤਾਂ ਸੁਚੇਤਨਾ ਪਲੇ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਲਵਲਾ ਹੈ:—

ਸਾਜਨ ਦੇਖਾ ਤਾਂ ਗਲਿ ਮਿਲਾ, ਸਾਚੁ ਪਠਾਇਓ ਲੇਖੁ ॥

ਮੁਖਿ ਧਿਆਣੈ ਧਨ ਖੜੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ ਦੇਖੁ ॥

ਇਹ ਪੜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਲਗਨ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ, ਓਦੋਂ ਤਕ ਆਤਮਿਕ ਨੈਣ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਭੇਦ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਮਨੁੱਖ, ਪੰਛੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਇਕ ਅਦਿੱਸ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਚ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋਣ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇਛਾ ਉਠਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਦਾ ਸਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ

ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ' ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ 'ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਹੋਗੁ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਉਗਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਸਰੀਰ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੁਭਾਗਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤੱਖ ਦਿਸ ਪਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਜਿਨ ਗੁਣ ਤਿਨ ਸਦ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਅਉਗੁਣਵੰਤਿਆ ਦੂਰਿ ॥

ਮਨਮੁਖ ਗੁਣ ਤੈ ਬਾਹਰੇ, ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮਰਦੇ ਝੂਰਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੧]

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ, ਹੋਰਿ ਲਾਲਚ ਬਾਦਿ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਸਾਚੈ ਮੋਹਿਆ, ਜਿਹਵਾ ਸਚਿ ਸਾਦਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕੇ ਰਸੁ ਨਹੀ, ਹੋਰਿ ਚਲਹਿ ਬਿਖੁ ਲਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਲਾਲਾ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਕੇ, ਸੁਣਿ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਫੁਰਮਾਵਹਿ ਤਿਉ ਚਲਾ, ਸਚੁ ਲਾਲ ਪਿਆਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਲਾਲੇ ਚਾਕਰੀ, ਗੋਲੇ ਸਿਰਿ ਮੀਰਾ ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਮਨੁ ਵੇਚਿਆ, ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਧੀਰਾ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ, ਕਾਟੈ ਮਨ ਪੀਰਾ ॥ ੨ ॥ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਧਣੀ ਕੇ, ਕਿਆ ਕਹਉ ਵਡਿਆਈਐ ॥ ਭਾਣੈ ਬਖਸੇ ਪੂਰਾ ਧਣੀ, ਸਚੁ ਕਾਰ ਕਮਾਈਐ ॥ ਵਿਛੜਿਆ ਕਉ ਮੇਲਿ ਲਏ, ਗੁਰ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥੩॥ ਲਾਲੇ ਗੋਲੇ ਮਤਿ ਖਰੀ, ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਨੀਕੀ ॥ ਸਾਚੀ ਸੁਰਤਿ ਸੁਹਾਵਣੀ, ਮਨਮੁਖ ਮਤਿ ਫੀਕੀ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਪ੍ਰਭੂ, ਸਚੁ ਧੀਰਕ ਧੁਰ ਕੀ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਵੈ, ਨਹੀਂ, ਚਲਹਿ, ਜਿਉ, ਫੁਰਮਾਵਹਿ, ਤਿਉ, ਚਲਾ, ਕਹਉ, ਵਿਛੜਿਆ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਾਦਿ=ਵਿਅਰਥ। ਸਾਚੈ=ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਜਿਹਵਾ=ਜੀਭ। ਸਚਿ=ਸੱਚ ਵਿਚ। ਸਾਚਿ=ਸੁਆਦ (ਰਸ) ਵਿਚ। ਚਲਹਿ=ਚਲਦੇ ਹਨ। ਬਿਖੁ ਲਾਦਿ=ਜ਼ਹਰ ਲਦ ਕੇ।੧। ਲਾਲਾ=ਗੁਲਾਮ। ਲਾਲ ਕੇ=ਪਿਆਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਖਸਮ=ਹੋ ਮਾਲਕ। ਚਲਾ=ਚਲਦਾ ਹਾਂ।੧।ਰਹਾਉ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਚਾਕਰੀ=ਨੌਕਰੀ। ਗੋਲੇ ਸਿਰਿ=ਗੁਲਾਮ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ। ਮੀਰਾ=ਮਾਲਕ, ਸਰਦਾਰ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਧੀਰਾ=ਧੀਰਜ, ਸਾਂਤੀ। ਪੀਰਾ=ਪੀੜਾ।੨। ਧਣੀ ਕੇ=ਮਾਲਕ ਦਾ। ਕਿਆ ਕਹਉ=ਮੈਂ ਕੀ ਆਖਾਂ?।੩। ਖਰੀ=ਚੰਗੀ। ਨੀਕੀ=ਸੋਹਣੀ। ਫੀਕੀ=ਫਿੱਕੀ, ਬੇ-ਸੁਆਦੀ। ਧੀਰਕ=ਧੀਰਜ। ਧੁਰ ਕੀ (ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ) ਦੀ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ) ਸਚੀ ਕਾਰ (ਸਿਮਰਨ-ਭਗਤੀ ਕਮਾਉਣੀ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦੀ ਹੈ) ਹੋਰ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਲਾਲਚ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ (ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦਾ) ਇਹ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਸੇਵਕ ਦੀ) ਜੀਭ ਵੀ ਸਦਾ ਥਿਰ (ਨਾਮ ਦੇ) ਸੁਆਦ ਵਿਚ (ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। (ਸੇਵਕ ਨੂੰ)

ਨਾਮ ਤੋ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਰਸ ਨਹੀਂ (ਸੁਖਾਂਦਾ), ਹੋਰ (ਨਾਮ ਤੋ ਵਿਹੁਣੇ ਬੰਦੇ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਜ਼ਹਿਰ ਲਦ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲਦੇ ਹਨ।੧।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! ਤੂੰ) ਸੁਣ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲ! (ਮੈਂ ਆਪ ਹਰੀ) ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਲਾਲਾ (ਚਾਕਰ) ਹਾਂ। ਹੇ ਸਚੇ! ਜਿਵੇਂ (ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ) ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਪਿਆਰੇ! (ਤੂੰ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੇਵਕ ਨੇ ਤਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ) ਚਾਕਰੀ (ਨੌਕਰੀ) ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਸੇਵਕ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਲਕ (ਖਲੋਤਾ ਹੋਇਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ)। (ਉਸ ਸੇਵਕ ਨੇ ਆਪਣਾ) ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਾਬਾਸ ਹੈ (ਜੋ ਸੇਵਕ ਦੇ) ਮਨ ਦੀ ਪੀੜਾ ਕੱਟਦਾ ਹੈ।੨।

(ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ (ਸੇਵਕ) ਬਣ (ਗਿਆ ਹੈ), ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ? ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। (ਉਹ) ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ (ਸੇਵਕ ਉਤੇ) ਬਖਸਿਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ (ਉਸ ਤੋਂ) ਸਚ ਰੂਪ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ) ਵਿਫ਼ੜਿਆਂ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਮਤਿ (ਲੈਣ ਕਰਕੇ) ਸੇਵਕ-ਗੁਲਾਮ ਦੀ ਅਕਲ ਭੀ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਸਚੀ (ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ) ਸੋਹਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, (ਪਰ) ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਮਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫਿੱਕੀ (ਬੇ-ਸੁਆਦੀ ਹੀ) ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਸੇਵਕ ਦਾ) ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇਰਾ ਹੈ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ (ਉਸ ਦਾ ਮਾਲਕ) ਹੈ (ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ) ਸਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਧੁਰ ਤੋਂ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੪।

ਸਾਚੇ ਬੈਸਣੁ ਉਠਣਾ, ਸਚੁ ਭੋਜਨੁ ਭਾਖਿਆ॥ ਚਿਤਿ ਸਚੈ ਵਿਤੇ ਸਚਾ, ਸਾਚਾ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ॥ ਸਾਚੈ ਘਰਿ ਸਾਚੈ ਰਖੇ, ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਸੁਭਾਖਿਆ ॥੫॥ ਮਨਮੁਖ ਕਉ ਆਲਸੁ ਘਣੇ, ਫਾਥੇ ਉਜਾੜੀ ॥ ਫਾਥਾ ਚੁਗੈ ਨਿਤ ਚੋਗੜੀ, ਲਗਿ ਬੰਧੁ ਵਿਗਾੜੀ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮੁਕਤੁ ਹੋਇ, ਸਾਚੈ ਨਿਜ ਤਾੜੀ ॥੬॥ ਅਨਹਤਿ ਲਾਲਾ ਬੇਧਿਆ, ਪ੍ਰਭ ਹੇਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਉ, ਝੂਠੇ ਵੇਕਾਰੀ ॥ ਬਾਦਿ ਕਾਰਾ ਸਭਿ ਛੋਡੀਆ, ਸਾਚੀ ਤਰੁ ਤਾਰੀ ॥ ੭ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ, ਤਿਨਾ ਠਉਰ ਨ ਠਾਉ ॥ ਲਾਲੈ ਲਾਲਚ ਤਿਆਗਿਆ, ਪਾਇਆ ਹਰਿਨਾਉ ॥ ਤੂ ਬਖਸਹਿ ਤਾ ਮੇਲਿ ਲੈਹਿ, ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥੮॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਾਦਿ ਕਾਰਾ, ਛੋਡੀਆ, ਜਿਨੀ, ਤਿਨਾ, ਠਾਉ, ਨਾਉ, ਬਖਸਹਿ, ਲੈਹਿ, ਜਾਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਚੈ=ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ। ਭਾਖਿਆ=ਬੋਲਣਾ। ਚਿਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ। ਵਿਤੇ=ਧਨ। ਸਾਚੇ

ਘਰਿ=ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਘਰ ਵਿਚ। ਸਾਚੈ=ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਰਖੇ=ਟਿਕਾਏ ਹਨ। ਸੁਭਾਖਿਆ=ਆਖਿਆ।੫।

ਘਣੈ=ਬਹੁਤ। ਫਾਥੇ ਓਜਾੜੀ=ਕੁਰਾਹੇ ਫਸਦਾ ਹੈ। ਫਾਥਾ=(ਮਾਇਆ ਵਿਚ) ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ। ਚੁਰੈ=ਚੁਗਦਾ ਹੈ। ਚੋਗੜੀ=ਪਦਾਰਥ ਰੂਪੀ ਚੋਗ। ਲਗਿ=(ਮੋਹ ਵਿਚ) ਲਗ ਕੇ। ਬੰਧ=ਸੰਬੰਧ। ਵਿਗਾੜੀ=ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਮੁਕਤੁ=(ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਆਜ਼ਾਦ। ਸਾਚੈ ਨਿਜ ਤਾੜੀ=ਆਪਣੇ ਸਚ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾੜੀ ਲਾ ਕੇ।੬।

ਅਨਹਤਿ=ਇਕ ਰਸ, ਲਗਾਤਾਰ। ਬੇਧਿਆ=ਵਿੰਨਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਹੇਤਿ ਪਿਆਰੀ=ਮਾਲਕ ਦੇ ਹਿਤ (ਪ੍ਰੇਮ) ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਜੀਉ=ਜਿੰਦਾ। ਜਲਿ ਬਲਉ=ਸੜ ਬਲ ਜਾਵੇ। ਬਾਦਿ ਕਾਰਾ=ਫਜ਼ੂਲ ਕੰਮ। ਸਾਚੀ ਤਰੁ=ਸਚੀ ਬੇੜੀ। ਤਾਰੀ=ਤਰਨ ਲਈ।੭।

ਠਉਰ ਨ ਠਾਉ=ਨਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਾ ਥਾਂ। ਲਾਲੈ=ਸੇਵਕ ਨੇ। ਬਖਸਹਿ=ਤੂੰ ਬਖਸਿਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਮੇਲਿ=ਮੇਲ ਕੇ। ਲੇਹਿ=(ਗੋਦ ਵਿਚ) ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਲਿ ਜਾਉ=ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ (ਸਦਕੇ) ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।੮।

ਅਰਥ: (ਸੇਵਕ ਦਾ) ਉਠਣਾ ਬੈਠਣਾ, ਸਚੇ ਹਰੀ ਦੇ (ਸਿਮਰਨ) ਵਿਚ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ) ਸਚ ਰੂਪ ਭੋਜਨ ਖਾਧਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦਾ) ਚਿਤ ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ (ਭਿਜਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ) ਧਨ ਵੀ ਸੱਚਾ (ਨਾਮ) ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ) ਸਚਾ (ਨਾਮ) ਰਸ ਚਖਿਆ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਬੋਲੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ (ਉਪਦੇਸ਼) ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਸਚੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਨੂੰ (ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਲੋਂ) ਬਹੁਤ ਆਲਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਮਨ ਵੀ) ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ (ਮਨੁੱਖ) ਹਰ ਰੋਜ਼ (ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ) ਚੋਗਾ ਚੁਗਦਾ ਹੈ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਲਗ ਕੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ) ਸੰਬੰਧ ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰਮੁਖ ਸੇਵਕ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਚੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾੜੀ ਲਾ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਫਾਹੀ ਚੋਂ) ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੬।

(ਹਰੀ ਦਾ) ਸੇਵਕ (ਆਪਣੇ) ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿੰਨਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਸੇਵਕ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਮੁਖ) ਝੂਠਾ ਤੇ ਵਿਕਾਰੀ ਹੈ, (ਉਸ ਦਾ) ਜੀਵਾਤਮਾ ਸਚੇ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੜਦਾ ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ) ਸਾਰੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਕਾਰਾਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰਨ ਲਈ (ਭਗਤੀ ਰੂਪ) ਸੱਚੀ ਬੇੜੀ (ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।੭।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਭਾਵ ਉਹ ਰੁਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਸੇਵਕ ਨੇ (ਮਾਇਆ ਦਾ) ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ, ਤੂੰ ਬਖਸਿਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ (ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਨਾਲ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਅੰਨਿਨ ਸੇਵਕ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ। ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਥਾਂ

ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:—

ਫਰੀਦਾ ਤਿਨਾ ਮੁਖ ਡਰਾਵਣੇ ਜਿਨਾ ਵਿਸਾਰਿਓਨੁ ਨਾਉ ॥

ਐਥੈ ਦੁਖ ਘਣੇਰਿਆ, ਅਗੈ ਠਹੁਰ ਨ ਠਾਉ ॥੧੦੬॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੮੩

ਮਨਮੁਖ ਆਲਸੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ। ਉਹ ਸਦਾ ਫਿੱਕੀ ਮਤਿ ਵਾਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲਾਲੇ ਨੇ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਤਿਆਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਲਾਲੈ ਗਾਰਬੁ ਛੋਡਿਆ, ਗੁਰ ਕੈ ਭੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਈ ॥
ਲਾਲੈ ਖਸਮੁ ਪਛਾਣਿਆ, ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਖਸਮਿ ਮਿਲਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ,
ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥੧॥ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਖਸਮ ਕਾ, ਖਸਮੈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰ
ਪਰਸਾਦੀ ਉਬਰੇ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਲਾਲੇ ਨੇ ਸਿਰਿ ਕਾਰ ਹੈ, ਪੁਰਿ
ਖਸਮਿ ਫੁਰਮਾਈ ॥ ਲਾਲੈ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ, ਸਦਾ ਰਹੈ ਰਜਾਈ ॥ ਆਪੇ ਮੀਰਾ
ਬਖਸਿ ਲਏ, ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨ ॥ ਆਪਿ ਸਚਾ ਸਭੁ ਸਚੁ ਹੈ, ਗੁਰ ਸਬਦਿ
ਬੁਝਾਈ ॥ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਸੇ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਲੈਹਿ ਤੂ ਲਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਕਿਨੈ ਨ
ਪਾਇਆ, ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਖੁਆਈ ॥੩॥ ਸੇ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ, ਨਿਤ ਦੇਵੈ ਚੜੈ
ਸਵਾਇਆ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤਿਸ ਦਾ, ਸਾਹੁ ਤਿਨੈ ਵਿਚਿ ਪਾਇਆ ॥ ਜਾ ਕ੍ਰਿਪਾ
ਕਰੇ ਤਾ ਸੇਵੀਐ, ਸੇਵਿ ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨੋ, ਲੈਹਿ, ਕਿਉਂ, ਮਨਹੁ, ਜਾਂ, ਤਾਂ, ਵਿਚਹੁ, ਤੁਟਹਿ, ਮਹਿ, ਨਹੀਂ, ਨਾਵੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਲਾਲੈ=ਸੇਵਕ (ਗੁਲਾਮ) ਨੇ। ਗਾਰਬੁ=ਅਹੰਕਾਰ। ਭੈ=ਡਰ ਵਿਚ। ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਈ=ਸਾਂਤ ਸੁਭਾ ਕਰਕੇ। ਖਸਮੁ=ਮਾਲਕ ਨੂੰ। ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ=ਗੁਲਾਮ। ਖਸਮੈ ਵਡਿਆਈ=ਖਸਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ। ਉਬਰੇ=ਤਰ ਗਏ। ਖਸਮਿ ਮਿਲਿਐ=ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਸਿਰਿ ਕਾਰ=ਸਿਰ ਉਤੇ (ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ) ਕਾਰ ਸੇਵਾ। ਪੁਰਿ=ਪੁਰ ਤੋਂ। ਖਸਮਿ=ਮਾਲਕ ਨੇ। ਰਜਾਈ=ਰਜਾ ਵਿਚ। ਮੀਰਾ=ਮਾਲਕ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ। ੨।

ਸਚਾ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ। ਬੁਝਾਈ=ਸਮਝਾਈ ਹੈ। ਲੈਹਿ ਤੂ ਲਾਈ=ਤੂੰ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਖੁਆਈ=ਖੁੰਝ ਗਏ ਹਨ। ੩।

ਮਨਹੁ=ਮਨ ਤੋਂ। ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ=ਵੱਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ=ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ। ਸਾਹੁ=ਸੁਆਸ। ਤਿਨੈ=ਉਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ। ਸੇਵਿ=ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ। ਸਚਿ=ਸਚ ਵਿਚ। ਸਮਾਇਆ=ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੇਵਕ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਡਰ (ਅਦਬ) ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਕ ਨੇ ਮਾਲਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਖਸਮ (ਮਾਲਕ) ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ (ਉਸ ਨੇ) ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ॥੧॥

(ਜੋ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਲਾਲਾ-ਗੋਲਾ (ਭਾਵ ਸੇਵਕ) ਬਣਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਵਡਿਆਈ (ਮਿਲਦੀ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜੋ (ਜੀਵ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰੀ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ, (ਉਹ) ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਗਏ ਹਨ॥੨॥

ਸੇਵਕ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸਚੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ (ਮਿਲੀ ਹੈ ਜੋ) ਮਾਲਕ ਨੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਵਰਮਾਈ ਹੈ। ਸੇਵਕ ਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਦਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ-ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ (ਸੇਵਕ ਨੂੰ) ਬਖਸ਼ ਲਏ, (ਤਾਂ) ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ (ਪਰਦਾਨ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ)॥੨॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਨੇ (ਇਹ) ਸੋਝੀ ਪਾਈ ਹੈ ਕਿ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਸਚਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਸਾਰਾ (ਪਸਾਰਾ) ਸਚ ਰੂਪ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ (ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿਚ) ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਤੈਨੂੰ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, (ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਦੂਜੇ ਭਰਮ ਵਿਚ (ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸੇਵਾ ਤੋਂ) ਖੁੰਝੇ ਹਨ॥੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਭੁਲਾਈਏ (ਜੋ) ਹਰ ਰੋਜ਼ (ਖਾਣ ਨੂੰ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿੱਤਾ) ਨਿਤ ਵਧਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਵਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ (ਮਾਲਕ) ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ) ਹੀ (ਸਰੀਰ) ਵਿਚ ਸੁਆਸ (ਭਾਵ ਜੀਵਨ) ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ!) ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੀ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸੇਵਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਚ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਲਾਲਾ ਸੇ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ, ਮਰਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਬੰਧਨ ਤੂਟਹਿ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋ ਪਾਏ ॥੫॥ ਲਾਲੇ ਵਿਚਿ ਗੁਣੁ ਕਿਛੁ ਨਹੀ, ਲਾਲਾ ਅਵਗਣਿਆਰੁ॥ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਕੇ ਨਹੀ, ਤੂ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਲਾਲਾ ਮੰਨੇ, ਏਹ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥੬॥ ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ, ਜੋ ਇਛੇ ਸੇ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਅਮਰੁ ਹੈ, ਹਿਰਦੈ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰੁ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਏ ॥੭॥ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ ਸਭ ਧਾਤੁ ਹੈ, ਮਾਟੀ ਰਲਿ ਜਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੇ ਨਿਰਮਲੇ, ਸਾਚੈ ਰਹੇ ਸਮਾਈ ॥੮॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਵਗਣਿਆਰੁ=ਅੰਗੂਠਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੁ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।੬। ਸਾਗਰੁ=ਸਮੁੰਦਰ। ਅਮਰੁ=ਕਦੇ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ। ਹਿਰਦੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਮੰਨਿ=ਮੰਨ ਵਿਚ।੭। ਰੁਪਾ=ਚਾਂਦੀ।

ਧਾਤੁ=ਮਾਇਆ। ਰਲਿ=ਰਲ ਕੇ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਬੁਝ ਬੁਝਾਈ=ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਅਸਲੀ) ਸੇਵਕ ਉਹ ਹੈ (ਜੋ) ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਮਰ ਕੇ, (ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਹੰਗਤਾ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਅਜਿਹੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ) ਬੰਧਨ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਭ (ਜੀਆਂ) ਅੰਦਰ (ਮੌਜੂਦ) ਹੈ (ਪਰ) ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ ਇਹ ਖਜ਼ਾਨਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ) ਸੇਵਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ, (ਤੇਰਾ) ਸੇਵਕ ਅੰਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੇਰੇ ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ (ਸਭ ਅੰਗੁਣ) ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੇਵਕ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ, ਇਸ ਕਰਣੀ ਨੂੰ (ਸਭ ਤੋਂ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ (ਸਮਝਦਾ ਹੈ)।੬।

ਗੁਰੂ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਹੈ, (ਸੇਵਕ) ਜੋ ਚਾਹੇ (ਓਹੀ) ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਅਮਰ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੰਨ ਕੇ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਸੁਖ ਰੂਪ ਹੈ (ਪਰ ਇਹ ਸੇਵਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਾਂਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ (ਗਲ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ) ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਆਦਿਕ ਸਭ ਧਾਤ (ਮਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ) ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ (ਮਿੱਟੀ ਹੋ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਇਹ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ)। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ (ਵਸਤੂ) ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ ਓਹ ਨਿਰਮਲ (ਪਵਿੱਤਰ) ਹਨ (ਅਤੇ ਸਦਾ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੮।੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਦਾ ਭਾਵ ਪਿਛਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਹੈ। ਲਾਲੇ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬੜੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਲਾਲਾ ਸੋ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ, ਮਰਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥

ਬੰਧਨ ਤੂਟਹਿ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋ ਪਾਏ ॥

ਲਾਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਣੀ ਇਹੋ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸੁਖ ਸਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਤਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸਚੇ ਸਿਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ:—

ਨਾਮੋ ਸੇਵੇ ਨਾਮਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੈ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੩੨

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਹੁਕਮੁ ਭਇਆ ਰਹਣਾ ਨਹੀ, ਧੁਰਿ ਫਾਟੇ ਚੀਰੈ ॥ ਏਹੁ
ਮਨੁ ਅਵਗਣਿ ਬਾਧਿਆ, ਸਹੁ ਦੇਹ ਸਰੀਰੈ ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਬਖਸਾਈਅਹਿ, ਸਭਿ
ਗੁਨਹ ਫਕੀਰੈ ॥ ੧ ॥ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਉਠਿ ਚਲਣਾ, ਬੁਝੁ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ
ਤੂ ਮੇਲਹਿ ਸੇ ਮਿਲੈ, ਧੁਰਿ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਰਾਖਹਿ ਤਿਉ
ਰਹਾ, ਜੇ ਦੇਹਿ ਸੁ ਖਾਉ ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਚਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਚਲਾ, ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਉ ॥
ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਥਿ ਵਡਿਆਈਆ, ਮੇਲਹਿ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥੨॥ ਕੀਤਾ ਕਿਆ
ਸਾਲਾਹੀਐ, ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਸੇਈ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੇ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥
ਸੇ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀਐ, ਸਾਰੀ ਪਤਿ ਹੋਈ ॥੩॥ ਪੰਡਿਤੁ ਪੜਿ ਨ ਪਹੁਚਈ, ਬਹੁ
ਆਲ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੁਇ ਸੰਗਮੇ, ਖੁਧਿਆ ਜਮਕਾਲਾ ॥ ਵਿਛੋੜਾ ਭਉ
ਵੀਸਰੈ, ਪੂਰਾ ਰਖਵਾਲਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀ, ਬਾਧਿਆ, ਬਖਸਾਈਅਹਿ, ਕਿਉ, ਮੇਲਹਿ, ਜਿਉ, ਰਾਖਹਿ, ਤਿਉ, ਰਹਾ,
ਦੇਹਿ, ਖਾਉ, ਚਲਾਵਹਿ, ਚਲਾ, ਨਾਉ, ਵਡਿਆਈਆ, ਪਹੁਚਈ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਇਆ=ਹੋਇਆ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ। ਫਾਟੈ ਚੀਰੈ=ਚਿਠੀ ਫਟ ਜਾਏ।
ਅਵਗਣਿ ਬਾਧਿਆ=ਅਵਗਣਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ। ਸਹੁ=ਸਹਾਰਾ। ਦੇਹ ਸਰੀਰੈ=ਸਰੀਰ ਉਤੇ। ਪੂਰੈ
ਗੁਰਿ=ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਬਖਸਾਈਅਹਿ=ਬਖਸਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਭਿ ਗੁਨਹ=ਸਾਰੇ ਗੁਨਾਹ।
ਫਕੀਰੈ=ਫਕੀਰ, ਮੰਗਤੇ ਦੇ।੧। ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ।੧।ਰਹਾਉ।

ਰਹਾ=ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਦੇਹਿ=ਜੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਖਾਉ=ਮੈਂ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤਿਉ ਚਲਾ=ਤਿਵੇਂ ਚਲਦਾ ਹਾਂ।
ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਵਿਚ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਉ=ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ। ਠਾਕੁਰ ਹਥਿ=ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ।
ਮੇਲਹਿ=ਮੇਲ ਲਵੇ। ਮਨਿ ਚਾਉ=ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਉ ਹੈ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ।੨।

ਕਰਿ ਦੇਖੈ=(ਪੈਦਾ) ਕਰਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਸੇਈ=ਉਹ (ਮਾਲਕ)। ਜਿਨਿ ਕੀਆ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ
(ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੇਈ=ਉਹ (ਮਾਲਕ)। ਪਤਿ=ਇਜਤ।੩।

ਪੜਿ=ਪੜ੍ਹ ਕੇ। ਨ ਪਹੁਚਈ=ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਬਹੁ ਆਲ ਜੰਜਾਲਾ=ਘਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਧੰਧੇ।
ਦੁਇ=ਦੋਵੇਂ। ਸੰਗਮੇ=ਨਾਲ ਹਨ। ਖੁਧਿਆ=ਭੁੱਖ। ਵਿਛੋੜਾ ਭਉ=ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਡਰ। ਪੂਰਾ=ਪੂਰਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ)।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ (ਜਦੋਂ) ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ (ਕਿਸੇ ਦੀ
ਮੌਤ ਦੀ) ਚਿਠੀ ਫੱਟ ਜਾਏ (ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। (ਜਦੋਂ ਤੱਕ) ਇਹ ਮਨ
ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਇਹੀ ਆਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਦੁਖ)
ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਹਾਰਾ (ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦਾ) ਫਕੀਰ (ਮੰਗਤਾ ਬਣਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ) ਸਾਰੇ
ਗੁਨਾਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ) ਬਖਸ਼ਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧।

(ਹੇ ਮਨ! ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਈ) ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਜਦੋਂ ਚਿਨੀ ਆਈ ਇਥੋਂ) ਉਠ ਕੇ (ਪਰਲੋਕ ਵਲ) ਟੁਰ ਪੈਣਾ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ (ਇਹ) ਵੀਚਾਰ ਸਮਝ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਤੇਰਾ) ਹੁਕਮ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਜੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਾਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਰਖੇ, (ਮੈਂ) ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਾਂ, ਜੇ (ਤੂੰ ਖਾਣ ਲਈ) ਦੇਵੇ, (ਮੈਂ) ਉਹੀ ਖਾਵਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ (ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਤੇ) ਚਲਾਵੇਂ ਮੈਂ ਤਿਵੇਂ ਚਲਾਂ, (ਬਸ, ਮੇਰੇ) ਮੂੰਹ ਵਿਚ (ਤੇਰਾ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ (ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ)। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! (ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ) ਹੱਥ ਵਿਚ (ਸਭ) ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਨ (ਮੇਰੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਚਾਉ ਹੈ (ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਲਵੋਂ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੀ ਸਲਾਹੀਏ (ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੈਦਾ) ਕਰਕੇ (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਸੰਭਾਲ) ਉਹ ਹਰੀ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ (ਮੇਰੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਏ, ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ (ਕਿਸੇ ਦੀ ਲੋੜ) ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਸਚਾ (ਸਾਹਿਬ ਸਦਾ) ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੇ ਸਲਾਹਿਆਂ) ਸਚੀ ਇਜ਼ਤ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੩।

ਪੱਛਤ (ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ) ਪੜ੍ਹ ਕੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੱਕ) ਨਹੀਂ ਅਪੜ ਸਕਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ) ਘਰ ਦੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ ਦੋਵੇਂ (ਉਸ ਦੇ) ਨਾਲ ਹੀ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਪ ਕੀ ਹੈ? ਪੁੰਨ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਵੀਚਾਰ ਵਿਚ ਬੱਧਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਭੁੱਖ (ਅਤੇ) ਮੌਤ ਦਾ (ਡਰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਵਿਛੋੜਾ (ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ) ਡਰ ਉਸੇ (ਜੀਵ) ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ) ਪੂਰਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ) ਰਖਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੪।

ਜਿਨ ਕੀ ਲੇਖੇ ਪਤਿ ਪਵੈ, ਸੇ ਪੂਰੇ ਭਾਈ ॥ ਪੂਰੇ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ, ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ, ਲੈ ਲੈ ਥਕਿ ਪਾਈ ॥੫॥ ਖਾਰ ਸਮੁਦ੍ਰ ਢੰਢੇਲੀਐ, ਇਕੁ ਮਣੀਆ ਪਾਵੈ ॥ ਦੁਇ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਸੁਹਾਵਣਾ, ਮਾਟੀ ਤਿਸੁ ਖਾਵੈ ॥ ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਸਤਿ ਸੇਵੀਐ, ਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥੬॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਨਿ ਸੇ ਉਜਲੇ, ਸਭ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ॥ ਮੈਲਾ ਉਜਲੁ ਤਾ ਥੀਐ, ਪਾਰਸ ਸੀਗਿ ਭੀਜੈ ॥ ਵੰਨੀ ਸਾਰੇ ਲਾਲ ਕੀ, ਕਿਨਿ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ ॥੭॥ ਭੇਖੀ ਹਾਥ ਨ ਲਭਈ, ਤੀਰਥਿ ਨਹੀ ਦਾਨੇ ॥ ਪੂਛਉ ਬੇਦ ਪੜੀਤਿਆ, ਮੂਠੀ ਵਿਣੁ ਮਾਨੇ ॥ ਨਾਨਕ, ਕੀਮਤਿ ਸੇ ਕਰੇ, ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਗਿਆਨੇ ॥੮॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤਾਂ, ਭੇਖੀ, ਪੂਛਉ, ਪੜੀਤਿਆਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ। ਸੇ ਪੂਰੇ=ਉਹ ਪੂਰਨ (ਪੁਰਖ ਹਨ)। ਦੇਦੇ=ਦੇਂਦਿਆਂ। ਤੋਟਿ=ਕਮੀ, ਥੁੜ ਲੈ ਲੈ=ਲੈ ਲੈ ਕੇ। ਥਕਿ ਪਾਈ=(ਜੀਵ) ਥਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੫।

ਖਾਰ=ਖਾਰਾ। ਸਮੁਦ੍ਰ=ਸਮੁੰਦਰ। ਢੰਢੋਲੀਐ=ਖੋਜ ਕਰੀਏ। ਇਕੁ ਮਣੀਆ=ਇਕ ਰਤਨ। ਪਾਵੈ=ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਹਾਵਣਾ=ਸੋਹਣਾ, ਸੋਭਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਟੀ ਤਿਸੁ ਖਾਵੈ=(ਉਸ ਰਤਨ) ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ=ਗੁਰੁ ਸਮੁੰਦਰ। ਸਰੋਵਰ ਸਤਿ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਚਾ (ਸਰੋਵਰ) ਹੈ। ਦੇ=(ਜੇ ਉਹ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ=(ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੀ) ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।੬।

ਭਾਵਨਿ=ਭਾਉਂਦੇ, ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸੇ ਉਜਲੇ=ਓਹ ਉਤਮ (ਪੁਰਖ) ਹਨ। ਪਾਰਸ ਸੰਗਿ=(ਗੁਰੂ) ਪਾਰਸ ਨਾਲ। ਭੀਜੇ=(ਰਸ ਨਾਲ) ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੰਨੀ=ਰੰਗਤ। ਕਿਨਿ=ਕਿਸ ਤੋਂ।੭।

ਭੇਖੀ=ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕੀਤਿਆਂ। ਹਾਥ=ਥਹ, ਡੂੰਘਾਈ। ਤੀਰਥਿ=ਤੀਰਥ ਉਤੇ (ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਿਆਂ)। ਨਹੀ ਦਾਨੇ=ਨਾ ਦਾਨ (ਦਿੱਤਿਆਂ)। ਪੁਛਉ=ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ। ਬੇਦ ਪੜੀਤਿਆ=ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ। ਮੁਠੀ=(ਲੋਕਾਈ) ਠੱਗੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਣੁ ਮਾਨੇ=ਬਿਨਾ (ਨਾਮ) ਮੰਨਣ ਦੇ। ਕੀਮਤਿ=ਕਦਰ। ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਗਿਆਨੇ=ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਗਿਆਨ (ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ)।੮।

ਅਰਥ: ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਦੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਇਜਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ। (ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ) ਮਤਿ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ (ਮਿਲਦੀ ਹੈ)। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਦਾਤਾ) ਦੇਂਦੇ ਥੋੜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ (ਪਰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾਤੇ ਪਾਸੋਂ ਦਾਤਾ) ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੫।

(ਜੇ) ਖਾਰਾ ਸਮੁੰਦਰ ਖੋਜਿਆ ਜਾਏ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚੋਂ) ਇਕ ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ (ਉਸ ਰਤਨ ਦੀ) ਸੋਭਾ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਹ) ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰ, ਜੇ) ਸੱਚੇ ਸਮੁੰਦਰ (ਗੁਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੂੰ ਸੇਵੀਏ (ਤਾਂ ਓਹ ਅਜਿਹਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਤਨ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੰਡਦਿਆਂ ਵੀ (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ) ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜੇ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਉਜਲੇ ਹਨ ਉਹ (ਬਾਕੀ) ਸਾਰੀ (ਲੋਕਾਈ) ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਨਾਲ) ਮੈਲਾ (ਜੀਵ ਤਾਂ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ) ਪਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ (ਛੋਹ ਨਾਲ) ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸਚੇ ਲਾਲ ਦੀ (ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੇ ਰੰਗਤ (ਉਸ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ) ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ (ਉਸ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ।੭।

ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ, ਤੀਰਥ (ਯਾਤਰਾ ਜਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ) ਕੀਤਿਆਂ, ਦਾਨ ਦਿੱਤਿਆਂ (ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਲਾਲ ਦੀ) ਹਾਥ (ਥਹ) ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। (ਜਦੋਂ ਮੈਂ) ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ (ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ) ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ (ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੁਕਮ) ਮੰਨੇ ਬਿਨਾਂ (ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿਚ) ਠੱਗੀ (ਲੁਟੀ) ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ-ਰਤਨ ਦੀ) ਕੀਮਤ (ਕਦਰ) ਉਹ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ) ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ ਰਤਨ ਦੀ) ਖੋਜ (ਕਰਦਾ ਹੈ)।੮।੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮੌਤ ਸਿਰ ਤੇ ਹਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਸ਼ੂ ਜੀਵ ਇਸ ਤੱਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ

ਜਦੋਂ ਵੱਟੀ ਹੋਈ ਭਾਵ ਮੌਤ ਦੇ ਸਚੇ ਦੀ ਚਿਠੀ ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਇਹ ਔਟਲ ਨੇਮ ਹੈ:-

ਜਗ ਮਹਿ ਕੋਈ ਰਹਣੁ ਨ ਪਾਏ, ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੭੭

ਇਸ ਲਈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਾਚਕ ਬਣ ਕੇ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਖੋਜਿਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੀ ਸੋਭਾ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰਤਨ ਲਭ ਪੈਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਕਦੇ ਮੁਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੋਖਾਂ ਨਾਲ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਤਨਾਂ ਤੇ ਲਾਲਾਂ ਨਾਲ ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਗਿਆਨ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸਚੇ ਲਾਲ ਦੀ ਕਦਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਨਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਜਾਣੇ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਲਹਰਿ ਘਰੁ ਤਜਿ ਵਿਗੁਚੈ, ਅਵਰਾ ਕੇ ਘਰ ਹੋਰੈ ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਧਰਮੁ ਗਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਨ ਭੇਟੈ, ਦੁਰਮਤਿ ਘੁਮਨ ਘੇਰੈ ॥ ਦਿਸੰਤਰੁ ਭਵੈ ਪਾਠ ਪੜਿ ਥਾਕਾ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਹੋਇ ਵਧੇਰੈ ॥ ਕਾਚੀ ਪਿੰਡੀ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ, ਉਦਰੁ ਭਰੈ ਜੈਸੇ ਢੋਰੈ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ, ਐਸੀ ਰਵਤ ਰਵੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ, ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਘੋਲੀ ਗੇਰੂ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਆ, ਵਸਤ੍ਰੁ ਭੇਖ ਭੇਖਾਰੀ ॥ ਕਾਪੜ ਫਾਰਿ ਬਨਾਈ ਖਿੰਥਾ, ਝੋਲੀ ਮਾਇਆ ਧਾਰੀ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਰੈ ਜਗੁ ਪਰਬੋਧੈ, ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਪਤਿ ਹਾਰੀ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ, ਜੂਐ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ ਨ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ, ਬਾਹਰਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਤਾਪੈ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵੀ, ਕਿਉ ਕਰਿ ਚੀਨਸਿ ਆਪੈ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਸੀ, ਅੰਤਰਿ ਆਤਮ ਜਾਪੈ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਭਰਮਿ ਵਿਗੁਚਹਿ, ਕਿਉ ਮਲੁ ਧੋਪੈ ਪਾਪੈ ॥ ੩ ॥ ਛਾਣੀ ਖਾਕੁ ਬਿਭੂਤ ਚੜਾਈ, ਮਾਇਆ ਕਾ ਮਗੁ ਜੋਹੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੁ ਨ ਜਾਣੈ, ਸਾਚੁ ਕਹੇ ਤੇ ਛੋਹੈ ॥ ਪਾਠੁ ਪੜੈ ਮੁਖਿ ਬੂਠੇ ਬੋਲੈ, ਨਿਗੁਰੇ ਕੀ ਮਤਿ ਓਹੈ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਈ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ, ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਸੋਹੈ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਅਵਰਾਂ, ਮਾਂਗੈ, ਪ੍ਰਮਰ, ਕਿਉਂ ਕਰਿ, ਵਿਗੁਚਹਿ, ਨਾਵੈ,

ਨੋਟ- 'ਆਤਸ' ਪਾਠ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਵੇਖੋ ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਲਹਿਰ=ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ -ਹਿਰ ਵਿਚ। ਤਜਿ=ਤਿਆਗ ਕੇ। ਵਿਗੁਚੇ=ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਵਰਾ ਕੇ=ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ। ਹੇਰੇ=ਤੱਕਦਾ ਹੈ। ਗਿਹ ਧਰਮੁ=ਗਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਫਰਜ਼। ਨ ਭੇਟੈ=ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ। ਘੁਮਨ ਘੇਰੇ=ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀ ਵਿਚ। ਦਿਸੰਤਰ=ਦੇਸਾਂ ਅੰਦਰ। ਭਵੈ=ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਥਾਕਾ=ਥੱਕ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਕੁਝ ਨਾ ਬਣਿਆ। ਤ੍ਰਿਸਨਾ=(ਮਾਇਆ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪੀ) ਭੁੱਖ। ਕਾਚੀ ਪਿੰਡੀ=ਕਚੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਉਦਰੁ=ਪੇਟ। ਢੇਰ=ਪਸ਼ੂ। ੧।

ਬਾਬਾ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ। ਰਵਤ ਰਵੈ=ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਰੱਟ ਲਾਏ। ਸੰਨਿਆਸੀ=ਤਿਆਗੀ। ਘੋਲੀ ਗੇਰੂ=ਲਾਲ ਮਿਟੀ (ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਘੋਲੀ। ਵਸਤੁ ਭੇਖ=ਭੋਖਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ। ਭੇਖਾਰੀ=ਮੰਗਤਾ। ਕਾਪੜ=ਕਪੜੇ। ਫਾਰਿ=ਪਾੜ ਕੇ। ਬਿੰਬਾ=ਗੋਦੜੀ। ਝੋਲੀ=ਅੰਨ ਆਟਾ ਪਦਾਰਥ ਪਾਉਣ ਲਈ। ਪਰਬੈ=ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮਨਿ ਅੰਧੈ=ਮਨ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅਗਿਆਨੀ) ਨੇ। ਪਤਿ ਹਾਰੀ=ਇਜ਼ਤ ਗਵਾ ਲਈ। ੨।

ਨ ਬੂਝੈ=ਨਹੀਂ ਬੁੱਝਦੀ, ਨਹੀਂ ਹਿਸਦੀ। ਪ੍ਰਮਰ=ਧੂਣੀ। ਤਾਪੈ=ਤਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੀਨਸਿ=ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਆਪੈ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਅੰਤਰਿ ਆਤਮ=ਆ-ਤਮ ਗਾੜ੍ਹਾ ਅੰਧੇਰਾ, ਭਾਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਰੂਪੀ ਅੰਧੇਰਾ। ਜਾਪੈ=ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਗੁਚਹਿ=ਖਰਾਬ, ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਪੈ=ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ। ਛਾਣੀ ਖਾਕ=ਮਿਟੀ ਛਾਣੀ। ਬਿਭੂਤ=ਸੁਆਹ। ਚੜਾਈ=ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਲੀ। ਪਗੁ=ਰਸਤਾ। ਜੇਹੈ=ਤੱਕਦਾ ਹੈ। ਛੇਹੈ=ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਬਿੰਬਦਾ ਹੈ। ਝੁਠੇ=ਕੁੜੇ ਦੀ। ਓਹੈ=ਉਹ (ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੀ)। ਨ ਜਪਈ=ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ। ਕਿਉਂ ਸੇਹੈ=ਕਿਵੇਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?। ੩।

ਅਰਥ : ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਕਿਸੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ) ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ (ਫਸ ਕੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਭਾਵ ਗਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ) ਤਿਆਗ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਲ (ਭਿਖਿਆ ਲਈ) ਤਕਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਗਿਹਸਤ ਧਰਮ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੀ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀ ਵਿਚ (ਗੇਤੇ ਖਾਂਦਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ) ਪਾਠ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ) ਤ੍ਰਿਸਨਾ (ਮੁਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ) ਵਧਦੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਕੱਚੇ (ਨਾਸਵੰਤ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ) ਸਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ (ਆਪਣਾ) ਪੇਟ ਭਰਦਾ ਹੈ। ੧।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਅਸਲੀ) ਸੰਨਿਆਸੀ-(ਉਹ ਹੈ ਜੋ) ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਐਸੀ ਰੱਟ ਲਾਈ ਰਖੇ (ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਦਾ ਐਸਾ ਲਕਸ਼ ਬਣਾਏ ਜਿਸ ਨਾਲ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਏ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ਼ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਏ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਮਨਮੁਖ ਨੇ ਗੋਰੀ (ਲਾਲ ਮਿਟੀ) ਘੋਲੀ (ਆਪਣੇ ਕਪੜਿਆਂ ਉੱਤੇ) ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ, ਭੋਖ-ਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਭਿਖਾਰੀ (ਮੰਗਤਾ ਹੋ ਗਿਆ)। ਕਪੜੇ ਫਾੜ ਕੇ ਗੋਦੜੀ ਬਣਾ ਲਈ, (ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਮਾਇਆ ਇਕਠੇ ਕਰਨ ਲਈ) ਝੋਲੀ ਬਣਾ ਲਈ। (ਉਹ) ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ (ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ) ਮੰਗਦਾ ਹੈ,

ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ (ਆਪਣੀ) ਇਜ਼ਤ ਗਵਾ ਲਈ ਹੈ। ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ, ਮਾਨੇ (ਉਸ ਨੇ ਜੁਆਰੀਏ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਬਾਜੀ) ਜੁਏ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੨।

(ਉਸ ਮਨਮੁਖ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਜੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ) ਅੱਗ ਹੈ (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ। (ਉਹ) ਬਾਹਰ ਧੂਣੀ ਤਪਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਗ ਵੱਧਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ (ਸੋ ਮਨਮੁਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਛਾਣੇ?। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਇਸ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ) ਗੂੜ੍ਹਾ ਅੰਧੇਰਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਦੀ) ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕਰਕੇ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਵਾਸੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ) ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਸੈਲ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਕਿਵੇਂ ਧੋਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਧੋਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ)।੩।

(ਮਨਮੁਖ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਬਾਹਰਮੁਖੀ) ਮਿਟੀ ਛਾਣੀ (ਸਰੀਰ ਤੇ) ਸੁਆਹ ਮਲੀ (ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਸਤਾ ਤੱਕਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਇਕ (ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ (ਜੇ ਸੱਚੀ) ਗਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਮਨਮੁਖ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ) ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ (ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ) ਨਿਗੂਰੇ (ਮਨੁੱਖ) ਦੀ ਮਤਿ ਓਹੀ (ਪਹਿਲੀ ਬੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ)। (ਉਹ) ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ (ਫਿਰ) ਸੁਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ) ਕਿਵੇਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਸੁਖ ਤੇ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ)।੪।

ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਇ ਜਟਾ ਸਿਖ ਬਾਧੀ, ਮੋਨਿ ਰਹੈ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਵੈ, ਬਿਨੁ ਰਤ ਆਤਮ ਗਿਆਨਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛੋਡਿ ਮਹਾ ਬਿਖੁ ਪੀਵੈ, ਮਾਇਆ ਕਾ ਦੇਵਾਨਾ ॥ ਕਿਰਤੁ ਨ ਮਿਟਈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੈ, ਪਸੂਆ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ੫ ॥ ਹਾਥਿ ਕਮੰਡਲੁ ਕਾਪੜੀਆ, ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਉਪਜੀ ਭਾਰੀ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਜਿ ਕਰਿ ਕਾਮਿ ਵਿਆਪਿਆ, ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ਪਰ ਨਾਰੀ ॥ ਸਿਖ ਕਰੇ ਕਰਿ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ, ਲੰਪਟੁ ਹੈ ਬਾਜਾਰੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਿਖੁ ਬਾਹਰਿ ਨਿਭਰਾਤੀ, ਤਾ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥ ੬ ॥ ਸੋ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੈ, ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਕੀ ਆਸ ਨ ਕਰਈ, ਅਚਿੰਤੁ ਮਿਲੈ ਸੋ ਪਾਏ ॥ ਬਕੈ ਨ ਬੋਲੈ ਖਿਮਾ ਧਨੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ, ਤਾਮਸੁ ਨਾਮਿ ਜਲਾਏ ॥ ਧਨੁ ਗਿਰਹੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋਗੀ, ਜਿ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ੭ ॥ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਰਹੈ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਵੈ ਤਾ ਸਾਤਿ ਆਵੈ, ਨਿਜਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਏ ॥ ਮਨੂਆ ਨ ਡੋਲੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ, ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ ॥ ਗ੍ਰਿਹੁ ਸਰੀਰੁ ਗੁਰਮਤੀ ਖੋਜੇ, ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥ ਪਾਏ ॥ ੮ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਸਰੇਸਟ, ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਗਗਨ ਪਤਾਲੀ, ਜੰਤਾ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਸਭਿ ਸੁਖ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ.

ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਉਰ ਧਾਰੀ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਛੂਟਸਿ ਨਾਨਕ, ਸਾਚੀ ਤਰੁ ਤੂ ਤਾਰੀ
॥੬॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਨੂਆਂ, ਮਹਾਂ, ਮਾਹਿੰ, ਤਾਂ, ਵਿਚਹੁ, ਖਿਮਾਂ, ਸਿਉਂ, ਸਾਂਤਿ, ਨਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੂੰਡੁ ਮੁਡਾਇ=ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਕੇ। ਜਟਾ=ਵਾਲ ਵਧਾਏ। ਸਿਖ=ਬੰਦੀ, ਚੋਟੀ। ਮੇਨਿ ਰਹੈ=ਚੁਪ ਸਾਧੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਦਹਦਿਸ=ਦਸਾਂ ਪਾਸੇ। ਧਾਵੈ=ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਬਿਨੁ ਰਤ=ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਬਿਖੁ=ਜ਼ਹਿਰ। ਦੇਵਾਨਾ=ਆਸ਼ਕ, ਮਸਤ। ਕਿਰਤੁ=ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਬਣਿਆ ਸੁਭਾਵ। ਪਸੂਆ ਮਾਹਿ=ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ। ਸਮਾਨਾ=ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਹਾਥਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ। ਕਮੰਡਲੁ=ਚਿਪੀ। ਕਾਪੜੀਆ=ਲੀਮਾ ਚੋਲਾ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ (ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ)। ਉਪਜੀ=ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਤਜਿ ਕਰਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਕਾਮਿ ਬਿਆਪਿਆ=ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ। ਲਪਟੁ=(ਮਾਇਆ ਵਿਚ) ਖਚਿਤ। ਬਾਜਾਰੀ=ਮਸਖਰਾ। ਨਿਭਰਾਤੀ=ਭਰਮਣ, ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸ਼ਾਂਤ।੬।

ਆਪੁ=ਆਪਾ-ਭਾਵ, ਹੰਕਾਰ। ਛਾਦਨ=ਬਸਤਰ। ਅਚਿੰਤੁ=ਸੁਤੇ ਹੀ। ਬਕੈ ਨ ਬੋਲੈ=ਜੇ ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀ। ਖਿਮਾ=ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਸਹਾਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਉ। ਸੰਗ੍ਰਹੈ=ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਾਮਸੁ=ਤਮੇ ਗੁਣ, ਕ੍ਰੋਧੀ ਸੁਭਾਵ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ। ਜਲਾਏ=ਸਾੜ ਦੇਵੇ।੭।

ਨਿਜਘਰਿ=ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਘਰ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ)। ਤਾੜੀ ਲਾਏ=ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਰਖੇ, ਟਿਕਿਆ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਧਾਵਤ=ਦੌੜਦੇ (ਮਨ) ਨੂੰ। ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ=ਰੋਕ ਕੇ ਰਖੇ। ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ।੮।

ਮਹੇਸੁ=ਸ਼ਿਵ। ਸਰੋਸਟ=ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਹਨ। ਨਾਮਿ ਰਤੇ=(ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ਵੀਚਾਰੀ=ਵੀਚਾਰਵਾਨ। ਖਾਣੀ=ਖਾਣੀਆਂ। ਬਾਣੀ=ਬੋਲੀਆਂ। ਗਗਨ=ਅਸਮਾਨ ਤੇ। ਪਤਾਲੀ=ਪਾਤਾਲਾਂ ਵਿਚ। ਜੰਤਾ=ਜੀਆਂ ਵਿਚ। ਸਭਿ=ਸਾਰੇ। ਮੁਕਤਿ=(ਮਾਇਕ) ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ। ਨਾਮ ਧੁਨਿ=ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ (ਰੋਂ)। ਉਰ ਧਾਰੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਚੀ ਤਰੁ ਤੂ ਤਾਰੀ=ਤੂੰ ਸੱਚੀ ਤਾਰੀ ਤਰਾਂਦੀ।੯।

ਅਰਥ: (ਕੋਈ) ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਕੇ (ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ) ਜਟਾਵਾਂ ਦਾ (ਜੁੜਾ ਸਿਰ ਤੇ) ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਮੇਨ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਉਸ ਦਾ) ਮਨ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਭੈਲਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਦਸਾਂ ਪਾਸੇ ਦੌੜਦਾ ਹੈ। (ਨਾਮ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛੋੜ ਕੇ (ਉਹ) ਮਾਇਆ (ਜੀਵਨ) ਮਾਰੂ ਰੂਪ ਜਹਰ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਬਣਿਆ ਸੁਭਾਵ ਭਾਵ ਪਈ ਕਿਰਤ ਮਿਟਦੀ ਨਹੀਂ (ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਇਹ) ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, (ਸੋ) ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।੫।

(ਉਹ) ਹਥ ਵਿਚ ਚਿਪੀ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਸਰੀਰ ਉਤੇ) ਟਾਕੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚੋਲਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਨੂੰ ਕਾਮ-ਵਾਸਨਾ ਨੇ ਦਬਾ ਲਿਆ ਹੈ, (ਹੁਣ) ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਚਿਤ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। (ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ) ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ (ਆਪਣੇ ਚਲੇ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪ) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਸਖਰਾ ਆਦਮੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖਚਿਤ

ਹੈ। (ਇਸ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਜ਼ਹਰ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਮ ਖੁਆਰ ਕਰੇਗਾ (ਭਾਵ ਦੁਖ ਦੇਵੇਗਾ)।੬।

(ਅਸਲੀ) ਸੰਨਿਆਸੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ (ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਸਤਰ ਤੇ ਭੋਜਨ ਦੀ (ਉਹ) ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸੁਤੇ ਹੀ ਜੋ ਮਿਲੇ ਉਹ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਬਹੁਤ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਖਿਮਾ ਰੂਪੀ (ਧਨ) ਇਕਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਤਾਮਸੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਸਾੜਦਾ ਹੈ। (ਅਜਿਹਾ) ਰਿਹਾਸਤੀ, ਜੋਗੀ ਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ (ਜੋ) ਇਕ (ਹਰੀ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।੭।

(ਅਸਲ) ਸੰਨਿਆਸੀ (ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਸਾਂ ਵਲੋਂ) ਨਿਰਾਸ਼ ਹੈ (ਅਤੇ) ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ (ਆਪਣੀ) ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਰਸ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਘਰ (ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ) ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਦੋੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ (ਉਹ) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਖੋਜ ਕੇ ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਆਦਿ (ਇਸ ਲਈ) ਉਤਮ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਰਤੇ ਗਏ ਤੇ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਸਾਰੀਆਂ) ਖਾਣੀਆਂ (ਸਾਰੀਆਂ) ਬੋਲੀਆਂ ਗਗਨ, ਪਾਤਾਲ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਹੀ ਜੋਤਿ (ਸੱਤਾ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ)। ਜੋ ਸਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੀ ਧੁਨੀ (ਵਜਦੀ ਹੈ, ਉਹ) ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤੇ ਮੁਕਤੀ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ!) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਛੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (ਇਸ ਲਈ) ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਣ ਲਈ) ਤੂੰ ਸੋਚੀ ਤਾਰੀ ਤਰ।੯।੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਸੀ, ਅੰਤਰਿ ਆਤਮ ਜਾਪੈ ॥

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਛਾਪੇ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ 'ਆਤਮ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਆਤਸ' ਪਾਠ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਭਾ ਸ਼. ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਫੁੱਟ ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

"ਕਈ ਅਜਾਣ, ਅਰਥ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਆਤਸ ਦੀ ਥਾਂ ਆਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੰਨ ਕੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਆਤਸ ਛਾਪ ਦੇਣ ਦਾ ਹੋਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਮੁਵੀਦ ਆਮ ਪ੍ਰੈਸ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਛਪੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ੧੪੩੦ ਪੰਨੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਾ ਪੰਨਾ ੧੦੧੩ ਸਤਰ ੩"

ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲੇ ਸਟੀਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਯਾਇ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਿ੍ਤ ਸੰਤ ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਸਾਧੂ ਵਿਚ ਵੀ 'ਆਤਸ' ਪਾਠ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠਾਂ ਹੀ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ' (ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ, ਤਿੰਡਰਾ) ਪੰਨਾ ੬੫੭ ਤੇ 'ਆਤਸ' ਪਾਠ ਅਪਨਾਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ 'ਆਤਸ' ਪਾਠ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਪਖੋਂ ਭਾ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਦਾ ਫੁੱਟ ਨੋਟ ਵੀ

ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਸਰੂਪ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਸ਼੍ਰੋ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਚ ਇਸ ਪਦ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ 'ਆਤਮ' ਪਾਠ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ।

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧) ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕਰਕੇ ਨਰਕ ਕਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ (ਆਤਸ) ਅਗਨੀ ਜਾਣੀਤੀ ਹੈ। [ਫ. ਸ.

੨) ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਸੀ, ਅੰਤਰਿ ਆ ਤਮ ਜਾਪੈ ॥

(ਆ-ਤਮ) ਗਾੜ੍ਹਾ ਹਨੇਰਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ) ਇਥੇ 'ਆਤਸ' ਪਾਠ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ

੩) ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਕੇ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਅੱਗ ਜਾਣੀਦੀ ਹੈ।

[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ- ਕ੍ਰਿਤ ਗਿਆਨੀ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੪) ਉਭ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁੱਝਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਦੀ) ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਕਰਕੇ ਨਰਕੀ ਜੀਵਨ ਬਿਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ- ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ

੫) ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕਰਕੇ ਨਰਕੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਇਆਂ ਉਸ ਦੀ (ਮਲੀਨ) ਆਤਮਾ (ਸਾਫ਼) ਦਿਸਣ ਲਗ ਪੈਦੀ ਹੈ। [ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ

ਨਿਰਣੈ: 'ਆਤਮ', 'ਆ ਤਮ' ਅਤੇ 'ਆਤਸ' ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੱਖੇ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ 'ਆਤਸ' ਸਰੂਪ ਅਨੇਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਸ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦਾ "ਆਤਸ ਦੁਨੀਆ, ਪੁਨਕ ਨਾਮੁ ਖੁਦਾਇਆ" ।

'ਤਮ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ 'ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ, ਸਭ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ' ਆਦਿ ਆਦਿ। ਹਾਂ, 'ਆ-ਤਮ' ਸਰੂਪ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਆ ਤਮ' ਪਦ ਛੇਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। 'ਆ' ਉਪਸਰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਤੂਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਲਗ ਕੇ ਅਰਥ ਉਲਟਾ ਅਧਿਕਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਆ ਕਰਖੈ'। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਲਗਣ ਨਾਲ ਉਲਟੇ ਅਰਥ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ 'ਆਜਾਣੀਤਾ', 'ਆਨੀਤਾ' ਆਦਿ। 'ਤਮ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ- ਹਨੇਰਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ 'ਆਤਮਾ' ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:-

੧. ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਚੀਨਿਆ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮੁਹਤਾਜ ਭਇਆ॥ [ਪੰਨਾ ੪੩੫

੨. ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਜੋ ਮਿਲੈ, ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਸੋਇ॥ [ਪੰਨਾ ੭੯੧

ਸੋ 'ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ 'ਦਿਲੋਂ', ਅਤੇ 'ਅੰਤਰਿ 'ਆ ਤਮ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਬਹੁਤ ਹਨੇਰੇ ਅੰਦਰ। ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਅ-ਵੁਕਵੇਂ ਹਨ ।

ਸੇ ਦਰਪਣ ਵਿਚ ਕੀਤੇ 'ਅੰਤਰਆਤਮੇ' ਅਰਥ ਤਾਂ ਬਣਦੇ ਜੇ ਪਾਠ 'ਅੰਤਰ' ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਅੰਤਰਿ' ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਸਚੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਦਾ ਨਮੂਨਾ 'ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ' ਦਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੋਰਾਂ ਘਰਾਂ ਵਲ ਝਾਕਦਾ ਹੈ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੋਖ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰਾ ਵਿਖਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਧੂਣੀ ਤਾਉਣੀ, ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲਣੀ ਮੂੰਹੋਂ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਫਿਰ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ, ਇਹ ਨਿਗੁਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਸਚੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ:—

ਸੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੈ, ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥

ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਕੀ ਆਸ ਨ ਕਰਈ, ਅਚਿੰਤ ਮਿਲੈ ਸੇ ਪਾਏ ॥

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸੇ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਅੰਤਲੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਕਤੀਆਂ ਤੇ ਸੁਖ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਪ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਨਾਮ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉਣਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕਹਾਉਣਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੰਜੋਗਿ ਉਪਾਏ, ਰਕਤੁ ਬਿੰਦੁ ਮਿਲਿ ਪਿੰਡੁ ਕਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਗਰਭ ਉਰਧਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ, ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਰੇ ਦਾਤਿ ਕਰੇ ॥੧॥ ਸੰਸਾਰ ਭਵਜਲੁ, ਕਿਉ ਤਰੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਈਐ, ਅਫਰਿਓ ਭਾਰੁ ਅਫਾਰੁ ਟਰੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੇ ਗੁਣ ਵਿਸਰਿ ਗਏ ਅਪਰਾਧੀ, ਮੈ ਬਉਰਾ ਕਿਆ ਕਰਉ ਹਰੇ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲੁ ਸਭੈ ਸਿਰਿ, ਅਹਿਨਿਸਿ ਦਾਤਿ ਸਮਾਰਿ ਕਰੇ ॥੨॥ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਜਗਿ ਜਨਮਿਆ, ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਧਰੇ ॥ ਲਾਗੀ ਭੂਖ ਮਾਇਆ ਮਗੁ ਜੋਹੈ, ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਮੋਹਿ ਖਰੇ ॥੩॥ ਕਰਣ ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ, ਇਤ ਉਤ ਢੂਢਤ ਬਾਕਿ ਪਰੇ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਵਿਆਪੇ, ਕੂੜ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ ॥੪॥ ਖਾਵੈ ਭੋਗੈ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਦੇਖੈ, ਪਹਿਰਿ ਦਿਖਾਵੈ ਕਾਲ ਘਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ, ਬਿਨੁ ਹਰਿਨਾਮ ਨ ਕਾਲੁ ਟਰੇ ॥੫॥ ਜੇਤਾ ਮੋਹੁ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਭੂਲੇ, ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤੇ ਛੀਨਿ ਖਰੇ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਬਿਨਸੈ ਸਹਸੈ ਸਹਸਾ, ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਵੈ ਮੁਖਿ ਧੂਰਿ ਪਰੇ ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਿਉਂ, ਮੈਂ, ਕਰਉਂ, ਜਨਮਿਆਂ, ਨਹੀਂ, ਸਿਉਂ, ਹਉਮੈਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੰਜੋਗਿ=ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਰਕਤੁ=ਲਹੂ। ਬਿੰਦੁ=(ਪਿਤਾ ਦਾ) ਵੀਰਜ। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ। ਪਿੰਡੁ=ਸਰੀਰ ਬਣਾ ਕੇ। ਅੰਤਰਿ ਗਰਭ=(ਮਾਂ ਦੇ) ਪੇਟ ਵਿਚ। ਉਰਧ=ਉਲਟਾ। ਸਾਰੇ=ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ।੧।

ਭਵਜਲੁ=ਸਮੁੰਦਰ। ਕਿਉਂ=ਕਿਵੇਂ?। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਨਿਰੰਜਨੁ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਫਰਿਓ=ਆਫਰੇ (ਹੰਕਾਰੇ) ਹੋਏ। ਭਾਰੁ=(ਪਾਪਾਂ ਦਾ) ਭਾਰ। ਅਫਾਰੁ=ਅਸਹਿ ਭਾਰ। ਟਰੈ=ਟਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਬਉਰਾ=ਕਮਲ। ਕਿਆ ਕਰਉ ਹਰੇ=ਹੇ ਹਰੀ! ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?। ਸਭ ਸਿਰਿ=ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ। ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ। ਸਮਾਰਿ=ਸੰਭਾਲ ਕੇ।੨।

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ=ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ। ਸਿਵ=ਜੀਵਾਤਮਾ। ਸਕਤੀ=ਮਾਇਆ। ਘਰਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ਵਾਸੁ=ਟਿਕਾਣਾ। ਜੇਹੈ=ਤੱਕਦਾ ਹੈ। ਮੋਹਿ=ਮੋਹ ਵਿਚ। ਖਰੇ=ਗਵਾਚ ਗਏ, ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ।੩।

ਕਰਣ ਪਲਾਵ=ਤਰਲੇ। ਇਤ ਉਤ=ਇਧਰ ਉਧਰ। ਕਾਮਿ=ਵਾਸਨਾ ਵਿਚ। ਵਿਆਪ=ਦਬਾ, ਹੇਠਾਂ।੪।

ਕਾਲ ਘਰੇ=ਮੌਤ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਕਾਲੁ=ਮੌਤ।੫। ਛੀਨਿ ਖਚੈ=ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਹਸੈ ਸਹਸਾ=ਸਹਿਮ ਹੀ ਸਹਿਮ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਉਤੇ। ਧੂਰਿ ਪਰੇ=ਮਿੱਟੀ (ਸੁਆਹ) ਪੈਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਫਿਟਕਾਰਾਂ।੬।

ਅਰਥ: (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ) ਮੇਲ ਦੇ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, (ਮਾਤਾ ਦਾ) ਲਹੂ, (ਪਿਤਾ ਦਾ) ਵੀਰਜ ਮਿਲਾ ਕੇ (ਅਗੋਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਬਣਾਏ। (ਮਾਂ ਦੇ) ਪੇਟ ਵਿਚ ਉਲਟ ਪਏ ਹੋਏ (ਜੀਵ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਲਿਵ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਜੀਵ ਦੀ (ਹਰ ਥਾਂ) ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਲੋਕ ਅਨੁਸਾਰ) ਦਾਤ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਦਾਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)।੧।

ਹੇ ਭਾਈ! (ਇਹ ਜੀਵ) ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਤਰੇ? (ਉਤਰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਹੰਕਾਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦੇ (ਸਿਰ ਤੋਂ ਕ੍ਰੋਧਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ) ਅਸਹਿ ਭਾਰ (ਦੂਰ ਹੋ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਹਰੀ! ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਗੁਣ (ਉਪਕਾਰ ਜੋ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਤੂੰ ਕੀਤੇ ਸਨ) ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਦਿਵਾਨਾ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ? (ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ-ਰਾਹ ਵਿਖਾਓ)। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਦਿਆਲੂ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ (ਜੋ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਭ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਕੇ ਦਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।੨।

(ਜੀਵ) ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਹ) ਲੈ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਹੈ। (ਫਿਰ ਵੀ) ਜੀਵ (ਆਤਮਾ) ਸਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਜੀਵ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਸਤਾ ਭਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਮਾਇਆ) ਮੋਹ ਵਿਚ (ਲਗ ਕੇ) ਮੁਕਤ-ਪਦਾਰਥ ਗਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਜੀਵ, ਮਾਇਆ ਲਈ) ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਧਰ ਉਧਰ ਢੂੰਢਦਾ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਇਤਨੀ ਮਾਇਆ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੂੜੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਕੁਟੰਬ ਨਾਲ ਮੋਹ ਕਰਦਾ ਹੈ।੪।

(ਜੀਵ) ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ (ਪਦਾਰਥ) ਖੱਟਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ (ਵਿਕਾਰ) ਭੋਗਦਾ ਹੈ, (ਸੋਭਾ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਬੋਲ) ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ (ਦੁਨਿਆਵੀ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ) ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ) ਵਿਖਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨੋ) ਮੋਤ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਿਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ) ਮੋਤ ਨਹੀਂ ਟਲਦੀ।੫।

ਜਿਤਨਾ ਮੋਹ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਭੁਲਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਦਿਆਂ (ਮੋਤ ਸਭ ਕੁਝ) ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਨ, ਧਨ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ ਨਿਰਾ) ਸਹਿਮ ਹੀ ਪਲੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਦੇ) ਮੂੰਹ ਤੇ ਧੂੜ ਮਿਟੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।੬।

ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਜੋਬਨ ਤਨੁ ਖਿਸਿਆ, ਕਛੁ ਕੰਠੁ ਬਿਰੂਧੋ, ਨੈਨਹੁ ਨੀਰੁ ਢਰੇ
॥ ਚਰਣ ਰਹੇ, ਕਰ ਕੰਪਣ ਲਾਗੇ, ਸਾਕਤ ਰਾਮੁ ਨ ਰਿਦੈ ਹਰੇ ॥੭॥ ਸੁਰਤਿ ਗਈ
ਕਾਲੀ ਹੂ ਧਉਲੇ, ਕਿਸੈ ਨ ਭਾਵੈ ਰਖਿਓ ਘਰੇ ॥ ਬਿਸਰਤ ਨਾਮ, ਐਸੇ ਦੇਖ
ਲਾਗਹਿ, ਜਮੁ ਮਾਰਿ ਸਮਾਰੇ ਨਰਕਿ ਖਰੇ ॥੮॥ ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਕੇ ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ,
ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਕਾ ਕਉ ਦੇਸੁ ਧਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਾਦਿ ਜੀਵਣੁ ਹੋਰੁ ਮਰਣਾ, ਬਿਨੁ
ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਜਨਮੁ ਜਰੇ ॥੯॥ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰ ਭਏ ਰਸ ਭੋਗਣ, ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਵਿਕਾਰ
ਕਰੇ ॥ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਲੋਭਿ ਮੂਲੁ ਖੋਇਓ, ਸਿਰਿ ਧਰਮਰਾਇ ਕਾ ਡੰਡੁ ਪਰੇ ॥੧੦॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ, ਜਾ ਕਉ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ॥ ਤੇ ਨਿਰਮਲ
ਪੁਰਖ ਅਪਰੰਪਰ ਪੂਰੇ, ਤੇ ਜਗ ਮਹਿ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਹਰੇ ॥ ੧੧ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਹੁ
ਗੁਰ ਬਚਨ ਸਮਾਰਹੁ, ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਜਨ ਭਾਉ ਕਰੇ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਗੁਰੁ ਪਰਧਾਨੁ
ਦੁਆਰੈ, ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਨ ਕੀ ਰੇਣੁ ਹਰੇ ॥੧੨॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨੈਨਹੁ, ਤੂੰ, ਲਾਗਹਿ, ਗਾਵਹਿ, ਮਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ=ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋਬਨ=ਜੁਆਨੀ। ਖਿਸਿਆ=ਖਿਸਕ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਛੁ=ਖਾਸੀ, ਬਲਗਮ। ਕੰਠ=ਗੱਲ। ਬਿਰੂਧੋ=ਰੁੱਕ ਗਿਆ। ਨੈਨਹੁ=ਨੈਣਾਂ (ਅੱਖਾਂ) ਤੋਂ। ਨੀਰ ਢਰੇ=ਪਾਣੀ ਵਗਣ ਲਗ ਪਿਆ।੫।

ਚਰਣ ਰਹੇ=ਪੈਰ (ਚਲਣੋਂ) ਰਹਿ ਗਏ। ਕਰ=ਹੱਥ।੭।

ਸੁਰਤਿ=ਸੋਝੀ। ਕਾਲੀ ਹੂ ਧਉਲੇ=ਕਾਲੇ (ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ) ਚਿੱਟੇ (ਕੇਸ ਆ ਗਏ)। ਕਿਸੈ ਨ ਭਾਵੈ=ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਰਖਿਓ ਘਰੇ=ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਣਾ। ਦੇਖ ਲਾਗਹਿ=ਦੇਖ, ਪਾਪ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਜਮੁ ਮਾਰਿ

ਸਮਾਰੇ=ਜਮ ਮਾਰ ਕੇ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਰਕਿ ਖਰੇ=ਨਰਕ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਕੇ=ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ। ਕਾ ਕਉ=ਕਿਸ ਨੂੰ ਜਰੇ=ਸੜਦਾ ਹੈ।੯। ਫੰਕਟ=ਫਜੂਲ, ਵਿਅਰਥ। ਲੋਭਿ=ਲੋਭ ਕਰਕੇ। ਮੂਲੁ=ਅਸਲ ਰਕਮ।੧੦। ਅਪਰੰਪਰ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਤੇ=ਓਹ।੧੧। ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ। ਹਰਿ ਜਨ ਗੁਰੂ=ਹਰੀ ਜਨਾ ਦਾ ਗੁਰੂ। ਦੁਆਰੇ=(ਹਰੀ ਦੇ) ਦੁਆਰੇ ਤੇ। ਰੇਣੁ=ਚਰਨ ਧੂੜ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਮਨੁੱਖ) ਜਦੋਂ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ। (ਤਦੋਂ ਇਸ ਦੀ) ਜੁਆਨੀ ਚਲੀ ਗਈ (ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ) ਖਾਸੀ ਨੇ ਗਲਾ ਰੋਕ ਲਿਆ (ਅਤੇ) ਅੱਖਾਂ ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਪੈਰ (ਟੁਰਨੋਂ) ਰਹਿ ਗਏ, ਹੱਥ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਏ (ਪਰ) ਸਾਕਤ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ (ਵਸਦਾ)।੭।

(ਬੁੱਢਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ) ਸੋਝੀ ਵੀ ਚਲੀ ਗਈ, ਕਾਲੇ (ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ) ਚਿੱਟੇ (ਕੇਸ ਆ ਗਏ) ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਸਰਦਿਆਂ ਅਜੇਹੇ ਦੇਖ ਲਗਦੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ) ਜਮਰਾਜ (ਇਸ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਕੇ ਸੰਭਾਲ (ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ਭਾਵ ਚੁੱਕ ਕੇ) ਨਰਕ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੮।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ (ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ) ਦਾ ਲੇਖ ਮਿਟਦਾ ਨਹੀਂ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਜੀਵ ਵਿਚਾਰਾ) ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੇਸ ਦੇਵੇ। ਗੁਰੂ ਦੇ (ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਹੈ (ਉਹ ਜਾਣੇ) ਮੌਤ ਨੂੰ ਹੀ (ਸਹੇੜਨਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਸੜਦਾ-ਬਲਦਾ (ਗੁਜਰਦਾ ਹੈ)।੯।

(ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨਿਆਵੀ) ਖੁਸ਼ੀ, (ਅਤੇ ਹੋਰ) ਰਸ ਭੋਗਣ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹੇ, ਫੰਕਟ ਕਰਮ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰ (ਕਮਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਓਹ ਅੰਤ) ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੋਏ। ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਲੋਭ ਦੀ ਖਾਤਰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ) ਅਸਲ (ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਾਵ ਮੂਲ ਵੀ ਖੋਹ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ (ਦੂਤਾਂ ਦਾ) ਡੰਡਾ ਵਜਦਾ ਹੈ।੧੦।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਜੀਵਾਂ) ਉਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਆਪਣੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਓਹ ਨਿਰਮਲ ਹਨ, ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ। ਓਹ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਹਰੀ ਨੂੰ (ਸਿਮਰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਮ) ਪਵਿੱਤਰ (ਪੁਰਖ) ਹਨ।੧੧।

ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਸਿਮਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਸੰਭਾਲੋ (ਯਾਦ ਕਰੋ)। ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ, (ਰੱਬੀ) ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ ਪਰਧਾਨ (ਪੰਚ) ਹੈ, ਹੇ ਹਰੀ! ਨਾਨਕ, ਉਹਨਾਂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੈ।੧੨।੯।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ 'ਮਾ ਕੀ ਰਕਤੁ ਪਿਤਾ ਬਿੰਦੁ ਧਾਰਾ' ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੂਰਤਿ ਤੇ ਮੂਰਤਿ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਾਰੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਗਰਭ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਵਾ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਔਖੀ ਘੜੀ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਜੋ ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੀ

ਹੈ, ਉਹ ਚੇਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹੰਕਾਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਉਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਨਾਮ-ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ।

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜਿਤਨਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਹੈ, ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ, ਸਾਰਾ ਜਨਮ ਸੜਦਿਆਂ ਬਲਦਿਆਂ ਭਾਵ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਲੋਭ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਮੂਲ ਹੀ ਖੋਹ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਡੰਡ ਸਹਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਧ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੰਭਾਲੋ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜਨਾ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਪੰਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ' ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਵਰਤ ਜਾਵੇਗੀ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮਾਰੂ ਕਾਫੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰ ੨ ॥ ਆਵਉ ਵੰਞਉ ਡੁੰਮਣੀ, ਕਿਤੀ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰੇਉ ॥
ਸਾਧਨ ਢੇਈ ਨ ਲਹੈ, ਵਾਢੀ ਕਿਉ ਧੀਰੇਉ ॥੧॥ ਮੈਡਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਆਪਨੜੇ ਪਿਰ
ਨਾਲਿ ॥ ਹਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਖੰਨੀਐ ਕੀਤੀ, ਹਿਕ ਭੇਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ
॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੇਈਅੜੈ ਡੋਹਾਗਣੀ, ਸਾਹੁਰੜੈ ਕਿਉ ਜਾਉ ॥ ਮੈ ਗਲਿ ਅਉਗਣ
ਮੁਠੜੀ, ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਝੂਰਿ ਮਰਾਉ ॥੨॥ ਪੇਈਅੜੈ ਪਿਰੁ ਸੰਮਲਾ, ਸਾਹੁਰੜੈ ਘਰਿ
ਵਾਸੁ ॥ ਸੁਖਿ ਸਵੰਧਿ ਸੋਹਾਗਣੀ, ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਗੁਣਤਾਸੁ ॥੩॥ ਲੇਫ ਨਿਹਾਲੀ
ਪਟ ਕੀ, ਕਾਪੜੁ ਅੰਗਿ ਬਣਾਇ ॥ ਪਿਰੁ ਮੁਤੀ ਡੋਹਾਗਣੀ, ਤਿਨ ਭੁਖੀ ਰੈਣਿ
ਵਿਹਾਇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਿਉ, ਮੈਡਾ, ਹਉ, ਖੰਨੀਐ, ਜਾਉ, ਮਰਾਉ, ਸੰਮਲਾ,

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਆਵਉ, ਵੰਞਉ, ਕਰੇਉ, ਧੀਰੇਉ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਾਫੀ=ਇਕ ਰਾਗਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਆਵਉ=ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਵੰਞਉ=ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਡੁੰਮਣੀ=ਦੁਚਿੱਤੀ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਹੋਈ। ਕਿਤੀ=ਕਿਤਨੇ ਹੀ। ਕਰੇਉ=ਮੈਂ ਕਰਦੀ, ਬਣਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਸਾਧਨ=ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ। ਢੇਈ=ਆਸਰਾ। ਨ ਲਹੈ=ਨਹੀਂ ਲੈ (ਲੋਭ) ਸਕਦੀ। ਵਾਢੀ=ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ, ਪਰਦੇਸਣ। ਕਿਉ ਧੀਰੇਉ=ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਧੀਰਜ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ? ॥੧॥

ਮੈਡਾ=ਮੇਰਾ। ਰਤਾ=ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਆਪਨੜੇ=ਆਪਣੇ। ਪਿਰ=ਪਤੀ। ਹਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ=ਮੈਂ ਘੋਲੀ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਖੰਨੀਐ ਕੀਤੀ=ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਹਿਕ=ਇਕ। ਭੇਰੀ=ਰਤਾ ਭਰ। ਨਿਹਾਲਿ=ਵੇਖਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ।

ਪੇਈਅੜੈ=ਪੇਕੇ ਘਰ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ) ਵਿਚ। ਡੋਹਾਗਣੀ=ਦੁਹਾਗਣਿ ਪਤੀ ਤੋ ਛੁਟੜ ਹੋਈ। ਸਾਹੁਰੜੈ=ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿਚ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਕਿਉ ਜਾਉ=ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹਾਂ?। ਗਲਿ=ਗਲ ਵਿਚ। ਮੁਨੜੀ=ਮੈਂ ਠੱਗੀ ਗਈ ਹਾਂ। ਝੁਰਿ ਮਰਾਉ=ਝੂਰ ਝੂਰ ਕੇ, ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਮਰਦੀ ਹਾਂ।੨।

ਸੰਮਲਾ=ਸੰਭਾਲ ਲਵਾਂ, ਯਾਦ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਵਾਸੁ=ਵਾਸਾ। ਸੁਖਿ ਸਵੰਧਿ=ਸੁਖ ਵਿਚ ਸੌਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਣਤਾਸੁ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ।੩।

ਲੇਫੁ=ਰਜਾਈ। ਨਿਹਾਲੀ=ਤੁਲਾਈ। ਪਟ ਕੀ=ਰੋਸਮੀ ਕਪੜੇ ਦੀ। ਕਾਪਤੁ=ਕਪੜਾ। ਅੰਗਿ ਬਣਾਇ=ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬਣਾ ਕੇ (ਪਾਦੀਆਂ ਹਨ)। ਪਿਰੁ ਮੁਤੀ=ਪਤੀ ਦੀ ਛੱਡੀ ਹੋਈ। ਛੁਟੜ=ਛੱਡੀ ਹੋਈ। ਭੁਖੀ=ਦੁੱਖ ਵਿਚ। ਰੈਣਿ=(ਉਮਰ ਰੂਪ) ਰਾਤ। ਵਿਹਾਇ=ਬੀਤਦੀ ਹੈ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ! ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਕੇ) ਉਦਾਸ ਹੋਈ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ (ਜਨਮ ਤੇ ਮੌਤ ਵਿਚ) ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਜੰਮਦੀ ਮਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ) ਆਪਣੇ ਸਹਾਰੇ ਲਈ ਕਿਤਨੇ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਪਰ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਉਹ) ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ (ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ) ਆਸਰਾ ਲਭ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, (ਤੈਥੋਂ) ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਕਿਵੇਂ ਧੀਰਜ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ?।੧।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਮੇਰਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਪਤੀ (ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ) ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ (ਉਸ ਹਰੀ ਤੋਂ ਸਦਕੇ, ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀ (ਜੇ) ਇਕ ਰਤਾ ਭਰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ (ਮੇਰੇ ਵਲ) ਵੇਖੇ ('ਤਾਂ ਸੁਖ ਕੀਮਾਤੂ ਬਾਹਰੇ' ਹੋ ਜਾਣੇ)।੧।ਰਹਾਉ।

ਮੈਂ ਪੇਕੇ ਘਰ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ) ਵਿਚ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੀ ਹੋਈ (ਛੁਟੜ) ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਹੁਰੇ (ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ) ਕਿਵੇਂ (ਸੁਖ ਨਾਲ) ਜਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ?। ਮੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਅਉਗਣਾਂ ਦੇ (ਹਾਰਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ) ਲੁਟੀ ਗਈ ਹਾਂ, ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਝੂਰ ਕੇ (ਦੁਖੀ ਹੋ ਹੋ ਕੇ) ਮਰ ਰਹੀ ਹਾਂ।੨।

ਮੈਂ ਪੇਕੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਯਾਦ ਰਖਾਂ ਤਾਂ ਹੀ (ਮੇਰਾ) ਸਹੁਰੇ (ਭਾਵ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇਗਾ। (ਉਹ) ਸੋਹਾਗਣਾਂ (ਜੀਵਨ ਭਰ) ਸੁਖ ਨਾਲ ਸੌਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਪੇਕੇ ਘਰ ਭਾਵ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੀ) ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।੩।

ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ (ਇਸਤਰੀਆਂ ਬੇਸ਼ਕ) ਰੋਸਮੀ ਲੇਫ, ਤੁਲਾਈ ਅਤੇ ਰੋਸਮੀ ਕਪੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਪਾਣ (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਮੰਦਭਾਗਣਾਂ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਛੁਟੜ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ (ਉਮਰ ਰੂਪੀ) ਰਾਤ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ।੪।

ਕਿਤੀ ਚਖਉ ਸਾਡੜੇ, ਕਿਤੀ ਵੇਸ ਕਰੇਉ ॥ ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਜੋਬਨੁ ਬਾਦਿ ਗਇਅਮੁ, ਵਾਢੀ ਝੂਰੇਦੀ ਝੂਰੇਉ ॥੫॥ ਸਚੇ ਸੰਦਾ ਸਦੜਾ, ਸੁਣੀਐ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਸਚੇ ਸਚਾ ਬੈਹਣਾ, ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਪਿਆਰਿ ॥੬॥ ਗਿਆਨੀ ਅੰਜਨੁ ਸਚ ਕਾ, ਡੇਖੈ ਡੇਖਣਹਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਜਾਣੀਐ, ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ॥੭॥ ਤਉ ਭਾਵਨਿ ਤਉ ਜੇਹੀਆ, ਮੂ ਜੇਹੀਆ ਕਿਤੀਆਹ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਹੁ ਨ ਵੀਛੁੜੇ, ਤਿਨ ਸਚੈ ਰਤੜੀਆਹ ॥੮॥੧॥੯॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚਖਉ, ਵਾਂਢੀ, ਝੁਰੇਦੀ, ਝੁਰੇਉ, ਹਉਮੈ, ਜੇਹੀਆਂ, ਕਿਤੀਆਂ, ਰਤਤੀਆਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਿਤੀ=ਕਿਤਨੇ ਹੀ। ਚਖਉ=ਮੈਂ ਚੱਖਾਂ। ਸਾਡਤੇ=ਸੁਆਦਲੇ (ਪਦਾਰਥ)। ਵੇਸ=ਪਹਿਰਾਵੇ। ਕਰੇਉ=ਮੈਂ ਕਰਾਂ। ਜੋਬਨੁ=ਜਵਾਨੀ। ਬਾਦਿ=ਵਿਅਰਥ। ਗਇਅਮੁ=ਮੇਰਾ (ਜੋਬਨ) ਗਿਆ। ਵਾਂਢੀ=ਛੁਟਤ ਹੋਈ। ਝੁਰਦੀ ਝਰੇਉ=ਝੁਰਦੀ ਹੋਈ, ਦੁੱਖੀ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ।ਪ।

ਸੰਦਾ=ਦਾ। ਸਦਤਾ=ਪਿਆਰ ਭਰਿਆ ਸੰਦੇਸ਼, ਸੁਨੇਹਾ। ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਰਾਹੀਂ। ਬੈਹਣਾ=ਸੰਗਤਿ ਨਾਲ। ਪਿਆਰਿ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ।੬।

ਅੰਜਨੁ=ਸੁਰਮਾ। ਡੋਖਣਹਾਰੁ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਗਰਬੁ=ਹੰਕਾਰ। ਨਿਵਾਰਿ=ਦੂਰ ਕਰਕੇ।੭।

ਤਉ=ਤੈਨੂੰ। ਭਾਵਨਿ=ਭਾਉਦੀਆਂ, ਪਸੰਦ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਤੀਆਂ=ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੀ। ਤਉ ਜੇਹੀਆਂ=ਤੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ। ਮੂ ਜੇਹੀਆਂ=ਮੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ। ਨਾਹੁ=ਖਸਮ, ਪ੍ਰਭੂ। ਤਿਨ=ਉਹਨਾ ਤੋਂ। ਸਚੇ ਰਤਤੀਆਂ=ਜੋ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਰੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।੮।

ਅਰਥ: ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਸੁਆਦਲੇ ਖਾਣੇ ਖਾਵਾਂ, ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਵਾਂ ਪਰ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੀ ਜੁਆਨੀ ਬੇਅਰਥ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਝੂਰ ਝੂਰ ਕੇ ਦੁੱਖੀ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ।ਪ।

ਸਚੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਨੇਹਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ (ਬਾਣੀ) ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ (ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸੱਚਾ ਅਸਥਾਨ (ਉਹ) ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਦਰ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੬।

ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਚਾ (ਰਬੀ ਗਿਆਨ) ਦਾ ਸੁਰਮਾ (ਪਾਂਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਵੇਖਣਹਾਰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਤੇ ਉਸਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ) ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ (ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ।੭।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਹੜੀਆਂ (ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀਆਂ) ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਜਿਹੀਆਂ (ਵਿਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀਆਂ) ਕਿਤਨੀਆਂ ਹਨ (ਭਾਵ ਅਨਿਗਣਤ ਹਨ) ਜੋ ਰੁਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਜੋ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪਤੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਛੜਦਾ।੮।੧।੯।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਆਵਉ ਵੰਞਉ ਡੁੰਮਣੀ, ਕਿਤੀ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰੇਉ ॥

ਸਾਧਨ ਢੋਈ ਨ ਲਹੈ, ਵਾਂਢੀ ਕਿਉ ਧੀਰੇਉ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ

- ਮੈਂ ਦੁਚਿਤੀ ਵਾ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਆਵਤੀ ਜਾਤੀ ਹੂੰ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੇ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰਤੀ ਹੂੰ
ਮੈਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਸਾਥ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਲੇਤੀ ਹੂੰ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਧੀਰਜ ਕੈਸੇ ਪਾਵੇ।[ਫ. ਸ

੨. ਆਵਉ ਵੰਞਉ-ਆਵਤੀ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਵਾਢੀ=ਵਿਛੜੀ। [ਪ੍ਰਿਯਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਭਾ ਸਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੀਆਂ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਲਖਾਇਕ ਹਨ ਪਰ ਆਰੰਭਕ ਪੰਕਤੀਆਂ ਅਨਪੁਰਖ ਵਿਚ, ਇਹ ਦੁਹਾਗਣ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਸਾਧਨ ਢੋਈ ਨ ਲਹੈ' ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ, (ਉਹ) ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਕਿਵੇਂ ਧੀਰਜ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਥ ਕੀਤੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਵੀ ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲੇ ਸਟੀਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਟੀਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਦੀ ਸੇਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਦੁਚਿਤੀ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਆਵਾਗਵਣ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਅਤੇ ਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਤਦ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਸਾਧਨ ਪਿਆ ਕਰੇ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ।

ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਸੱਚਾ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਬਣ ਜਾਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਅਸਥਾਨ ਸਤਸੰਗ ਹੈ। ਜਿਸ ਜੀਵ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਚੇ ਸੰਦਾ ਸਦਤਾ ਸੁਣਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਹੜੀਆਂ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਮੇਰੇ ਜੇਹੀਆਂ ਬਿਲਲਾਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਸਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਛੜਦਾ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਰਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੀ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸੋਹਾਗਣਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸੋਹਾਗਣਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਨਾ ਭੈਣਾ ਭਰਜਾਈਆ, ਨਾ ਸੇ ਸਸੁੜੀਆਹ ॥ ਸਚਾ ਸਾਕੁ ਨ ਤੁਟਈ, ਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਸਹੀਆਹ ॥੧॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ, ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਉ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਏਤਾ ਭਵਿ ਥਕੀ, ਗੁਰਿ ਪਿਰੁ ਮੇਲਿਮੁ ਦਿਤਮੁ ਮਿਲਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਫੁਛੀ ਨਾਨੀ ਮਾਸੀਆ, ਦੇਰ ਜੇਠਾਨੜੀਆਹ ॥ ਆਵਨਿ ਵੰਞਨਿ ਨਾ ਰਹਨਿ, ਪੂਰ ਭਰੇ ਪਹੀਆਹ ॥੨॥ ਮਾਮੇ ਤੈ ਮਾਮਾਣੀਆ, ਭਾਇਰ ਬਾਪ ਨ ਮਾਉ ॥ ਸਾਥ ਲਡੇ ਤਿਨ ਨਾਠੀਆ, ਭੀੜ ਘਣੀ ਦਰੀਆਉ ॥੩॥ ਸਾਚਉ ਰੰਗਿ ਰੰਗਾਵਲੋ, ਸਖੀ ਹਮਾਰੇ ਕੰਤੁ॥ ਸਚਿ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾ ਥੀਐ, ਸੇ ਸਹੁ ਰੰਗਿ ਰਵੰਤੁ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭਰਜਾਈਆਂ, ਸਸੁੜੀਆਂ, ਸਹੀਆਂ, ਜਾਉਂ, ਫੁਫੀ, ਨਾਨੀ, ਮਾਸੀਆਂ, ਜੇਠਾਨੜੀਆਂ, ਪਹੀਆਂ, ਮਾਮਾਣੀਆਂ, ਨਾਠੀਆਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੇ=ਓਹ। ਸਸੁੜੀਆਂ=ਪਿਆਰੀਆਂ ਸਸਾਂ। ਸਾਕੁ=ਸੰਬੰਧ, ਰਿਸ਼ਤਾ। ਸਹੀਆਂ=ਸਹੇਲੀਆਂ, ਸਤਿਸੰਗਣਾਂ।੧।

ਜਾਉ=ਮੈਂ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਭਵਿ ਬਕੀ=ਭੋ ਕੇ, ਫਿਰ ਕੇ ਬੱਕ ਗਈ ਹਾਂ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਮੇਲਿਮੁ=ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ। ਦਿਤਮੁ ਮਿਲਾਇ=ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਫੁਫੀ=ਫੁਫੀਆਂ। ਨਾਨੀ=ਨਾਨੀਆਂ। ਜੇਠਾਨੜੀਆਂ=ਜੇਠਾਣੀਆਂ। ਵੰਵਨਿ=ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੂਰ ਭਰੇ=ਬੇੜੀ ਦੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਪਈਆਂ=ਰਾਹੀਆਂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ (ਪੂਰ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)।੨।

ਤੈ=ਅਤੇ। ਭਾਇਰਾ=ਭਾਰੀ। ਮਾਉ=ਮਾਂ। ਸਾਥ=ਕਾਫਲੇ। ਲਭੇ=ਲੱਭੇ (ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ)। ਨਾਠੀਆਂ=ਪਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ। ਘਣੀ=ਬਹੁਤ।੩।

ਸਾਚਉ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਰੰਗਾਵਲੇ=ਰੰਗ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ। ਸਖੀ=ਹੋ ਸਖੀ। ਕੰਤੁ=ਪਤੀ ਪਰਮੇਸਰ। ਸਚਿ=ਸੱਚ ਵਿਚ(ਜੁੜਿਆ)। ਨਾ ਥੀਐ=ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਰਵੰਤੁ=ਮਾਣਦਾ ਹੈ।੪।

ਅਰਥ: ਨਾ ਭੈਣਾਂ ਦਾ, ਨਾ ਭਰਜਾਈਆਂ ਦਾ, ਨਾ ਓਹ ਪਿਆਰੀਆਂ ਸੱਸਾਂ ਦਾ ਸਾਕ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਚਾ ਸਾਕ (ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ) ਟੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਇਹ ਸਾਕ ਸਤਿ ਸੰਗਣਾਂ) ਸਹੇਲੀਆਂ ਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਗੁਰੂ ਮੇਲਦਾ ਹੈ।੧।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ (ਅਤੇ) ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ (ਸਦਕੇ) ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ (ਅਨੇਕ ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ) ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਬੱਕ ਗਈ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤੀ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪਤੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਫੁਫੀਆਂ, ਨਾਨੀਆਂ, ਮਾਸੀਆਂ, ਦੇਰਾਣੀਆਂ, ਜੇਠਾਣੀਆਂ (ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ (ਸਦਾ ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ, ਏਦਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਆਂ (ਮੁਸਾਫਰਾਂ) ਦੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਭਰੇ ਹੋਏ (ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।੨।

ਮਾਮੇ ਅਤੇ ਮਾਮੀਆਂ, ਭਰਾ, ਪਿਓ, ਮਾਂ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਥ) ਨਹੀਂ ਨਿਬਾਦਾ। (ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਲੱਭੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਦਰਿਆ ਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਬਹੁਤ ਭੀੜ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)।੩।

ਹੇ ਸਖੀਓ! ਸਹੇਲੀਓ! ਸਾਡਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸੱਚਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਜੋ ਇਸਤਰੀ) ਸੱਚ ਵਿਚ (ਰਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) (ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਨਾਲੋਂ ਕਦੇ) ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, (ਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ) ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।੪।

ਸਭੇ ਰੁਤੀ ਚੰਗੀਆ, ਜਿਤੁ ਸਚੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ ॥ ਸਾਧਨ ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਿਆ, ਸੁਖਿ ਸੁਤੀ ਨਿਸਿ ਭੇਹੁ ॥ ੫ ॥ ਪਤਣਿ ਕੂਕੇ ਪਾਤਣੀ, ਵੰਵਹੁ ਧੂਕਿ ਵਿਲਾੜਿ ॥ ਪਾਰਿ

ਪਵੰਦੜੇ ਡਿਠੁ ਮੈ, ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਹਿਥਿ ਚਾੜਿ ॥੬॥ ਹਿਕਨੀ ਲਦਿਆ ਹਿਕਿ ਲਦਿ
ਗਏ, ਹਿਕਿ ਭਾਰੇ ਭਰਨਾਲਿ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਵਣੀਜਿਆ, ਸੇ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲਿ ॥੭॥
ਨਾ ਹਮ ਚੰਗੇ ਆਖੀਅਹਿ, ਬੁਰਾ ਨ ਦਿਸੈ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਹਉਮੈ ਮਾਰੀਐ, ਸਚੇ
ਜੇਹੜਾ ਸੋਇ ॥੮॥੨॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਰੁਤੀ, ਚੰਗੀਆਂ, ਸਿਉ, ਨੇਹੁ, ਡੋਹੁ, ਮੈ, ਆਖੀਅਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰੁਤੀ=ਰੁੱਤਾਂ। ਨੇਹੁ=ਪ੍ਰੇਮ। ਸਾਧਨ=ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ। ਸੁਖਿ=ਸੁਖ ਵਿਚ। ਨਿਸਿ=ਰਾਤ।
ਡੋਹੁ=ਦਿਨ।੫।

ਪਤਣਿ=ਪੱਤਣ ਉਤੇ। ਪਾਤਣੀ=ਮਲਾਹ। ਵੰਞੁ=ਲੰਘ ਜਾਉ। ਧੂਕਿ=ਦੌੜ ਕੇ। ਵਿਲਾੜਿ=ਛਾਲ ਮਾਰ
ਕੇ। ਪਵੰਦੜੇ=ਪੈਦੇ। ਡਿਠੁ ਮੈ=ਮੈਂ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਬੋਹਿਥਿ=ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ। ਚਾੜਿ=ਚੜ੍ਹ ਕੇ।੬।

ਹਿਕਨੀ=ਇਕਨਾ, ਕਈਆਂ ਨੇ। ਹਿਕਿ=ਕਈ। ਲਦਿ ਗਏ=ਲੱਦ ਕੇ ਟੁਰ ਗਏ। ਭਾਰੇ=(ਪਾਪਾਂ
ਨਾਲ) ਭਰੇ। ਭਰਨਾਲਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ (ਭੁੱਬ ਗਏ)। ਵਣੀਜਿਆ=ਖਰੀਦਿਆ।੭।

ਆਖੀਅਹਿ=ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਰੀਐ=ਮਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਹੜਾ=ਜਿਹਾ, ਵਰਗਾ। ਸੋਇ=ਉਸ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਸਾਰੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ (ਰੁੱਤ ਵਿਚ) ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ
(ਪੈਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਸ) ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਸਦਾ) ਸੁੱਖ
ਵਿਚ ਸੋਦੀ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਦਰਿਆ ਦੇ) ਪੱਤਣ ਉਤੇ ਗੁਰੂ-ਮਲਾਹ ਹੋਕਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੌੜ ਕੇ ਛਾਲ
ਮਾਰ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ) ਲੰਘ ਜਾਓ (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਜਗਿਆਸੂ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ
ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਰ ਹੁੰਦੇ (ਮੈਂ ਆਪ) ਵੇਖੇ ਹਨ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈਆਂ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋਕਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਵੱਖਰ ਲੱਦ ਲਿਆ
ਹੈ, ਕਈ ਲੱਦ ਕੇ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ, (ਪਰ ਕਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਣਸੁਣੀ ਕਰ ਛੱਡੀ) ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਭੁੱਬ ਗਏ
ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਾ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਦਾ) ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲ (ਇਕ-
ਮਿਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ)।੭।

ਅਸੀਂ (ਸਭ ਤੋਂ) ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਆਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, (ਅਤੇ ਸਾਥੋਂ) ਮਾੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਕਈ
ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਆਪਣੀ) ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚੇ
(ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵਰਗਾ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਹ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਗਿਆ ਹੈ)।੮।੨।੧੦।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਹਿਕਨੀ ਲਦਿਆ ਹਿਕਿ ਲਦਿ ਗਏ, ਹਿਕਿ ਭਾਰੇ ਭਰਨਾਲਿ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਇਕਨਾ ਗਯਾਨ ਜਹਾਜ਼ ਪਰ ਸਾਧਨਾਂ ਕਾ ਸਮਾਜ ਲਦਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਸਾਧਨ ਧਰੈ ਹੈ ਇਕ ਗਯਾਨੀ

ਲਦਿ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹੈ ਭਾਵ ਮੁਕਤ ਹੁਏ ਹੈ। ਇਕ ਜੋ ਪਾਪੇ ਕਰਿ ਭਾਰੇ ਥੇ ਸੇ ਸੰਸਾਰ (ਭਾਰ ਨਾਲਿ) ਸਮੁੰਦਰ ਮੇ ਡੁਬੇ ਹੈ ਵਾ ਇਕ ਮਰਨੇ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੈ ਇਕ ਮਰ ਗਏ ਹੈ, ਇਕ ਭਾਰੇ ਪਾਪੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਮੇ ਗੋਤੇ ਖਾਤੇ ਹੈ ਭਾਵ ਸੇ ਛੋਟੀ ਜਨਮ ਕਰਿ ਛੋਟੀ ਮਰਿ ਜਾਤੇ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]

੨. (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋਕਾ ਸੁਣ ਕੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ (ਸੰਸਾਰ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦਾ ਵੱਖਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ) ਲੱਦ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਲੱਦ ਕੇ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ (ਐਸੇ ਭੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ) ਭਾਰੇ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ (ਡੁੱਬ ਗਏ ਹਨ)। [ਦਰਪਣ

੩. ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਲਦਿ ਗਏ ਤੇ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਲਦਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਤੇ ਉਪਾਸਨਾ ਰੂਪੀ ਭਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਅਥਵਾ-ਹਿਕ ਲਦਿ ਗਏ-ਇਕ ਤਾਂ ਮਰ ਗਏ ਹਨ, ਹਿਕਨੀ ਲਦਿਆ=ਇਕ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਪਾਪੀ ਹਨ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਭਾਰ ਨਾਲਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ। [ਸੰ. ਸ.]

ਨਿਰਣੈ: ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲੇ ਸਟੀਕ ਅਤੇ 'ਸ਼ਬਦਾਰਥ' ਵਿਚ 'ਹਿਕ ਭਾਰੇ ਭਰ ਨਾਲਿ' ਪਾਠ ਪਦ-ਛੇਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ 'ਦਰਪਣ' ਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸਟੀਕ ਵਿਚ 'ਭਰਨਾਲਿ' ਜੁੜਤ ਪਦ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਪਾਠ 'ਭਰਨਾਲਿ' ਜੁੜਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੈ, 'ਭਰਨਾਲਿ' ਜੁੜਤ ਪਦ-ਛੇਦ ਕੀਤਿਆਂ ਪਾਠ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਨਿਰਣਾ 'ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ ਸਟੀਕ' ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੇਥੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੩੮੨-੮੩ ਉੱਤੇ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਾਠਕ ਉਥੇ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ। ਭੈਣਾਂ, ਭਰਜਾਈਆਂ ਤੇ ਸੌਂਸਾਂ, ਵੁੱਛੀਆਂ, ਮਾਮੀਆਂ, ਮਾਸੀਆਂ ਆਦਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੱਕਾ ਸਾਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸੋਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਤੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਵਾਂਗ ਚਲਣਹਾਰ ਹਨ, ਤੇੜ ਨਿਬੁਣ ਵਾਲਾ ਸਾਥ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਹੇ ਸਖੀਓ! ਸਾਡਾ ਕੰਤ ਰੰਗੀਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਾਕੀ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਕਾਢਲੇ ਲਦੇ ਹੋਏ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਭ ਚਲਣਹਾਰ ਹੀ ਹਨ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਚ ਰੂਪ ਵਣਜ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਵਣਜ ਕਰਹੁ ਵਣਜਾਰਿਹੋ ਵਖਰੁ ਲੇਹਿ ਸਮਾਲਿ ॥

ਤੈਸੀ ਵਸਤੁ ਵਿਸਾਹੀਐ, ਜੈਸੀ ਨਿਬਹੈ ਨਾਲਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੨

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਚ ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਰੂਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਹੀ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਜੇ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣਿਆ ਰਹੇ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਨਾ ਜਾਣਾ ਮੂਰਖੁ ਹੈ ਕੋਈ, ਨਾ ਜਾਣਾ ਸਿਆਣਾ ॥ ਸਦਾ
ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਰੰਗੇ ਰਾਤਾ, ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਾ ॥੧॥ ਬਾਬਾ, ਮੂਰਖ ਹਾਂ, ਨਾਵੈ
ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਤੂ ਕਰਤਾ ਤੂ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ, ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਤਰਾਉ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਮੂਰਖੁ
ਸਿਆਣਾ ਏਕੁ ਹੈ, ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਨਾਉ ॥ ਮੂਰਖਾ ਸਿਰਿ ਮੂਰਖੁ ਹੈ, ਜਿ ਮੰਨੇ ਨਾਹੀ
ਨਾਉ ॥੨॥ ਗੁਰ ਦੁਆਰੈ ਨਾਉ ਪਾਈਐ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਤਾ ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥੩॥ ਰਾਜ ਰੰਗ
ਰੂਪ ਮਾਲੰ, ਜੋਬਨੁ ਤੇ ਜੁਆਰੀ ॥ ਹੁਕਮੀ ਬਾਧੇ ਪਾਸੈ ਖੇਲਹਿ, ਚਉਪੜਿ ਏਕਾ ਸਾਰੀ
॥੪॥ ਜਗਿ ਚਤੁਰੁ ਸਿਆਣਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ, ਨਾਉ ਪੰਡਿਤ ਪੜਹਿ ਗਾਵਾਰੀ ॥
ਨਾਉ ਵਿਸਾਰਹਿ ਬੇਦੁ ਸਮਾਲਹਿ, ਬਿਖੁ ਭੁਲੇ ਲੇਖਾਰੀ ॥੫॥ ਕਲਰ ਖੇਤੀ ਤਰਵਰ
ਕੰਠੇ, ਬਾਗਾ ਪਹਿਰਹਿ ਕਜਲੁ ਝਰੈ ॥ ਏਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤਿਸੈ ਕੀ ਕੋਠੀ, ਜੋ ਪੈਸੈ ਸੋ
ਗਰਬਿ ਜਰੈ ॥੬॥ ਰਯਤਿ ਰਾਜੇ ਕਹਾ ਸਬਾਏ, ਦੁਹੁ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਜਾਸੀ ॥ ਕਹਤ
ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਸਚੇ ਕੀ ਪਉੜੀ, ਰਹਸੀ ਅਲਖੁ ਨਿਵਾਸੀ ॥੭॥੩॥੧੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਾਂ, ਨਾਵੈ, ਜਾਉ, ਤਰਾਉ, ਨਾਉ, ਮੂਰਖਾਂ, ਨਾਹੀ, ਖੇਲਹਿ, ਵਿਸਾਰਹਿ, ਸਮਾਲਹਿ,
ਪਹਿਰਹਿ, ਕਹਾਂ, ਦੁਹੁ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਰਯਤਿ' ਨੂੰ 'ਰਈਅਤ' ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਖਾਣਾ=ਮੈਂ ਆਖਦਾ, ਜਪਦਾ ਹਾਂ। ਬਾਬਾ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!। ਨਾਵੈ=(ਤੇਰੇ) ਨਾਮ ਤੋਂ। ਬਲਿ
ਜਾਉ=ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।੧।ਰਹਾਉ।

ਮੂਰਖਾ ਸਿਰਿ ਮੂਰਖੁ=ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੂਰਖ। ਜਿ=ਜਿਹੜਾ।੨। ਗੁਰ ਦੁਆਰੈ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ।
ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ=ਪਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਭਾਣੈ=ਰਜਾ ਵਿਚ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ।
ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ।੩।

ਤੇ=ਉਹ। ਹੁਕਮੀ ਬਾਧੇ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਬੱਧੇ ਹਨ। ਪਾਸੈ=ਪਾਸੇ ਵਿਚ। ਏਕਾ ਸਾਰੀ=ਇਕੋ ਨਦਰ।
ਖੇਲਹਿ=ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਚਉਪੜਿ=ਚਉਪੜ ਵਿਚ।੪।

ਜਗਿ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਗਵਾਰੀ=ਗਵਾਰ, ਮੂਰਖ। ਵਿਸਾਰਹਿ=ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਲਹਿ=ਸਾਂਭਦੇ
ਹਨ। ਬਿਖੁ=ਜਹਿਰ। ਲੇਖਾਰੀ=ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ।੫।

ਕਲਰ ਖੇਤੀ=ਕਲਰ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ। ਤਰਵਰ ਕੰਠੇ=(ਦਰਿਆ ਦੇ) ਕੰਢੇ ਦਰਖਤ। ਬਾਗਾ=ਚਿੱਟੇ
(ਕਪੜੇ)। ਪਹਿਰਹਿ=ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ। ਕਜਲੁ=ਕਾਲਖ। ਝਰੈ=ਝੜਦਾ ਹੈ, ਉਡ ਉਡ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਤਿਸੈ
ਕੀ=ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ। ਜੋ ਪੈਸੈ=ਜੋ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਗਰਬਿ=ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ। ਜਰੈ=ਸੜਦਾ ਹੈ।੬।

ਰਯਤਿ=ਜਨਤਾ। ਕਹਾ=ਕਿਥੇ ਗਏ?। ਸਬਾਏ=ਸਾਰੇ। ਦੂਹ ਅੰਤਰਿ=ਦੋਹਾਂ (ਜਿਮੀ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਹੈ। ਸੇ ਜਾਸੀ=ਉਹ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਉੜੀ=ਉਪਦੇਸ਼। ਰਹਸੀ=ਟਿਕੇਗਾ। ਅਲਖੁ ਨਿਵਾਸੀ=ਜੋ ਲਖਤਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ੭।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਨਾ ਮੈਂ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਹੈ, ਨਾ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ (ਕੋਈ) ਸਿਆਣਾ ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਮੈਂ ਸਦਾ (ਆਪ) ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ? (ਅਤੇ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਹੀ ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ (ਪਰ ਤੇਰੇ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ (ਸਭ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਤੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਤਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਭਾਈ! (ਕੋਈ) ਮੂਰਖ ਹੈ (ਭਾਵੇਂ) ਸਿਆਣਾ ਹੈ (ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ) ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ) ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ (ਪਰ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਸਿਆਣਾ ਦੇ) ਨਾਮ (ਵੱਖ ਵੱਖਰੇ ਹਨ)। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ (ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੋਂ ਬਾਗ਼ੀ ਹੈ ਉਹ) ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਪਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ (ਚਲਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਨਾਮ ਵਿਚ) ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰਖੇ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਰਾਜ, ਰੰਗ, ਰੂਪ, ਮਾਲ, ਜੋਬਨ (ਆਦਿ) ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਨ, ਉਹ ਜੁਆਰੀਏ ਹਨ। (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵੀ ਕੀ ਹੈ?) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਬਧੇ ਹੋਏ (ਜੀਵਨ ਬਾਜ਼ੀ) ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਕੋ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਰਦ ਹੈ। ੪।

(ਜਿਹੜਾ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਨਾਮ ਪੰਡਿਤ ਹੈ ਉਹ ਵੇਦ ਪੜਦੇ ਹਨ ਪਰ ਝੂਠੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗਾਵਾਰ (ਮੂਰਖ) ਹਨ। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਭੁਲੇ-ਭੁਲਾਏ (ਲਿਖਦੇ ਹਨ)। ੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ) ਕਲਰ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਖੇਤੀ (ਨਹੀਂ ਉਗਦੀ), ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਰੁੱਖ (ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ) ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕੱਜਲ (ਕਾਲਖ) ਝਾੜਦਾ ਹੋਵੇ (ਤਾਂ ਉਹ ਕਪੜੇ ਚਿੱਟੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। (ਤਿਵੇਂ) ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਰੂਪੀ ਅੱਗ) ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਕੰਠੀ ਹੈ, (ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵਿੱਚ) ਪੈਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਹੈ। ੬।

ਜਨਤਾ ਤੇ ਰਾਜੇ ਸਾਰੇ ਕਿਥੇ ਹਨ? (ਭਾਵ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ (ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ) ਉਹ (ਅਵੱਸ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਲੋਕ) ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ (ਸਿਖਿਆ ਰੂਪ) ਪਉੜੀ (ਇਹ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ) ਲਖਤਾ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ (ਸਦੀਵ ਕਾਲ) ਰਹੇਗਾ। ੭। ੩। ੧੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਨਾ ਜਾਣਾ ਮੂਰਖੁ ਹੈ ਕੋਈ, ਨਾ ਜਾਣਾ ਸਿਆਣਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੇਹੜਾ (ਬੰਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਮੂਰਖ (ਕਿਵੇਂ) ਹੈ? ਤੇ ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ ਉਹ ਸਿਆਣਾ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਉਪਰ ਨੰਬਰ ੧ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਸਰਲ ਤੇ ਠੀਕ ਹਨ। ਨੰਬਰ ੨ ਵਿਚ ਜੋ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਨਾਮ ਨ-ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਮੂਲ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਐਸੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਵਰਤੀ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਤੇ ਸਿਆਣਾ, ਜਾਂ ਚੰਗਾ ਤੇ ਮੰਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਤਿਚਰੁ ਆਖਦਾ, ਜਿਚਰੁ ਹੈ ਦੁਹ ਮਾਹਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੫੭]

ਪਰ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ:—

੧) ਨਾ ਕੋ ਮੂਰਖੁ ਨਾ ਕੋ ਸਿਆਣਾ॥ ਵਰਤੈ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੮]

੨) ਨਾ ਕੋ ਚਤੁਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋ ਮੂਝਾ॥ ਨਾ ਕੋ ਹੀਣੁ ਨਾਹੀ ਕੋ ਸੂਰਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੩੮]

ਸੋ, ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕੋ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਗੂੰਜਦਾ ਹੈ:—

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ, ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ॥

ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ, ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ ॥੧॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੪੯]

(੨) ਏਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤਿਸੈ ਕੀ ਕੋਠੀ, ਜੋ ਪੈਸੈ ਸੋ ਗਰਬਿ ਜਰੈ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰ ਤਿਸੈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਪੋਂ ਕੀ ਕੋਠੀ ਭਰੀ ਹੁਈ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਕੋਠੀ ਮੈਂ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸੋ ਗਰਭ ਆਦਿ ਕਜਲ ਕਰ (ਜਰੈ) ਜਤਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ ਇਸ ਮੈਂ ਪੜ ਕਰ ਕੋਈ ਮਹਾਤਮਾ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਤਾ ਹੈ।

[ਫ. ਸ.]

- ੨ ਤਿਸੈ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ। ਪੈਸੈ=ਪੈਦਾ ਹੈ। ਗਰਬਿ ਜਰੈ=ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

- ੩ ਇਹ ਜਗਤ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਕੋਠੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ (ਗਰਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਅੱਗ ਵਿਚ) ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

- ੪ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸਿਆਂ ਰੂਪ ਕਜਲੇ ਦੀ ਕੋਠੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੋਠੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਪੈਸੇ-ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗਰਬਿ-ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਜਰੈ-ਸੜਦਾ ਹੈ। [ਸੰ. ਸ.]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਤਿਸੈ ਕੀ ਕੋਠੀ' ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤਿਸੈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਪੋਂ ਕੀ ਕੋਠੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੋਠੀ ਹੈ, ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਜਗਤ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਕੋਠੀ ਹੈ, ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਤਿਸਾ' ਦੇ ਪਦ ਅਰਥ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:—

੧) ਹਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਗੁਰਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀ,

ਸਬਦੋ ਸੁਣਿ ਤਿਸਾ ਮਿਟਾਵਣਿਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੧

੨) ਤਿਸ ਚੂਕੇ ਸਹਜੁ ਉਪਜੈ, ਚੂਕੈ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੪੧੬

ਸੇ, ਜਿਵੇਂ 'ਤਿਸ ਤੇ ਤਿਸਾ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ' ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਤਿਸੈ' ਪਦ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਕੋਠੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਕੋਠੀ ਵਿਚ) ਪੈਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਅਹੰਕਾਰਿ ਜਗਤੁ ਜਲਿਆ, ਮਤ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਗਵਾਵਹੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੪੧

(੩) ਰਯਤਿ ਰਾਜੇ ਕਹਾ ਸਬਾਏ, ਦੁਹੁ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਜਾਸੀ ॥

੧. ਰਯਤ ਕੇ ਲੋਕ ਔ ਰਾਜੇ ਇਹੁ ਕਿਆ ਹੈ ਜੇ ਚੀਟੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਯੰਤ ਹੂਏ ਹੈ (ਦੁਹੁ ਅੰਤਰ) ਧਰਤੀ ਮਕਾਨ ਕੇ ਬੀਜ ਜੇ (ਦੁਹੁ) ਦਵੈਤ ਕੇ ਬੀਚ ਹੈ ਜੇ ਸਭੀ (ਜਾਈ) ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੇ ਭਾਵ ਜਨਮੇ ਮਰੇਗੇ। [ਵ. ਸ.

੨. ਦ੍ਵੈਤ ਵਿਚ, ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ

੩. ਰਾਜੇ ਤੇ (ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ) ਪਰਜਾ ਇਹ ਸਭ ਕਿਥੇ ਹਨ? (ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅੰਤ ਇਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: 'ਦੁਹੁ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਦਵੈਤ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਹਨ ਉਹ (ਇਥੋਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਟੁਰ) ਜਾਣਗੇ (ਭਾਵ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਚੋਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ), ਸਹੀ ਅਰਥ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵ ਮੁਰਖ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਬਾਜ਼ੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਰਖ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਭਾਵੇਂ ਦੇ ਵੱਖੇ ਵੱਖਰੇ ਨਾ ਹਨ ਪਰ ਜੋਤਿ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾ ਕੋਈ ਮੁਰਖ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਹੈ—

੧. ਨਾ ਕੋ ਮੁਰਖ ਨਾ ਕੋ ਸਿਆਣਾ॥ ਵਰਤੈ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ॥

ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਬੇਅੰਤ ਅਥਾਹਾ, ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਜੀਉ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੮

੨. ਨਹ ਆਪਹੁ ਮੁਰਖੁ ਗਿਆਨੀ ॥ ਜਿ ਕਰਾਵੈ ਸੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਨੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੦੪

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ—

ਜਗਿ ਚਤੁਰੁ ਸਿਆਣਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ, ਨਾਉ ਪੰਡਿਤ ਪੜਹਿ ਗਾਵਾਰੀ ॥

ਨਾਉ ਵਿਸਾਰਹਿ ਬੇਦੁ ਸਮਾਲਹਿ, ਬਿਖੁ ਭੁਲੇ ਲੇਖਾਰੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੧੫

ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੁਲਾਏ ਹੋਏ ਹੀ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਅਸਲੀ ਮੁਰਖਤਾ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਸਾਰਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੈ, ਵਿਚ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਰਈਅਤ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਨਾਸ ਹੋਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਅਲਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੂ ੫ ਅਸਟਪਦੀ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਏਹਾ ਵੇਦਨ ਸੋਈ ਜਾਣੈ, ਅਵਰੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ ਜੀਉ ॥੧॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰੁ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਸਾਰ ਸੋਈ ਜਾਣੈ, ਜਿਸਨੇ ਨਦਰਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਜਾਗੈ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਏ ॥ ਸੋ ਜੋਗੀ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਣੈ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸੰਜੋਗੀ ਧਨ ਪਿਰ ਮੇਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ, ਵਿਚਹੁ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਵੈ ॥ ਰੰਗ ਸਿਉ ਨਿਤ ਰਲੀਆ ਮਾਣੈ, ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ਜੀਉ ॥੩॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਵੈਦੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਮਰੈ ਮੰਦਾ, ਹੋਵੈ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥੪॥ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਸਾਰੁ ਜਿਸ ਨੇ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਏ ॥ ਆਪਣ ਲੀਆ ਕਿਛੁ ਨ ਪਾਈਐ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਲ ਧਾਰੀ ਜੀਉ ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਿਚਹੁ, ਸਿਉ, ਰਲੀਆ, ਬਾਝਹੁ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੰਨਿ=ਵਿਚ। ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ=ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ। ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ=ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ, ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਵੇਦਨ=ਪੀੜ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਕਾਰੀ=ਇਲਾਜ, ਦਵਾਈ।੧।

ਸਾਰ=ਖਬਰ, ਕਦਰ। ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਇਲਾਹੀ ਨਜ਼ਰ, ਆਤਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਭਰਮੁ=ਭਟਕਣਾ। ਚੁਕਾਏ=ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਪਰਮ ਪਦੁ=ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ (ਆਸਣ) ਦਰਜਾ। ਜੁਗਤਿ=ਢੰਗ, ਤਰੀਕਾ। ਬੀਚਾਰੀ=ਵੀਚਾਰਵਾਨ। ਸੰਜੋਗੀ=ਸੰਜੋਗਾਂ ਨਾਲ। ਧਨ=ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ। ਪਿਰ=ਪਤੀ। ਮੇਲਾ=ਮਿਲਾਪ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ। ਖੋਵੈ=ਖੋਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਰੰਗ ਸਿਉ=ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਰਲੀਆ=ਖੁਸ਼ੀ। ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ=ਕੰਤ ਦੀ ਪਿਆਰੀ।੩।

ਬਾਝਹੁ=ਬਿਨਾ। ਨਿਰੰਜਨੁ=ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ। ਮਰੈ ਮੰਦਾ=ਬੁਰਾਈ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੪।

ਸਬਦੁ ਸਾਰੁ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼)। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਆਪਣ ਲੀਆ=ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਕਲ=ਸਤਾ।੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ) ਪਿਆਰ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ (ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਇਹ (ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ) ਪੀੜਾ ਓਹੀ (ਜਗਿਆਸੂ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ,

(ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਲਗਦੀ ਹੈ). ਹੋਰ (ਦੂਜਾ) ਕੀ ਇਲਾਜ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ)।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪੱਕਾ) ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਵੀ (ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੇਰੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕਦਰ ਓਹੀ (ਜੀਵ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ (ਤੇਰੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਰਬੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਥੇ ਤੋਂ ਉਥਾ (ਆਸਣ) ਦਰਜਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ) ਇਸ ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਜੋਗੀ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਜੋਗਾਂ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਪਤੀ (ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਿਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ) ਅਨੰਦ (ਖੁਸ਼ੀਆਂ) ਮਾਣਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਇਸ ਪੀੜ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਕੋਈ ਵੈਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਭਾਵ (ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਦਾ) ਅੰਦਰੋਂ ਬੁਰਾਈ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਦਾ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਹ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਬਦ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਾ ਦੇਵੇ (ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦੇਵੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਭੁੱਖ ਸਭ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ (ਜੋਰ ਨਾਲ) ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਰਖਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ)।੫।

ਅਗਮ ਨਿਗਮੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪਨੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾਤਾ, ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੀਉ ॥੬॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੇ ਤਤੁ ਪਾਏ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਵਿਚਹੁ ਗਵਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਸਭੁ ਧੰਧੁ ਕਮਾਵੈ, ਵੇਖਹੁ ਮਨਿ ਵੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥੭॥ ਇਕਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭੁਲੇ, ਫਿਰਹਿ ਅਹੰਕਾਰੀ। ਇਕਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥ ਸਚੇ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ, ਹੋਰਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਗਾਵਾਰੀ ਜੀਉ ॥੮॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਅਗੈ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕੇ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ, ਬੁਝੈ ਗੁਰ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥੯॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਵਹਿ ਸੋਈ ਪਾਏ, ਨਾਨਕ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥੧੦॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਫਿਰਹਿ, ਹਉਮੈ, ਜਿਨੀ, ਨਾਹੀ, ਦੇਵਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗਮ ਨਿਗਮ=ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਤੱਤ। ਅਪਨੈ ਘਰਿ=ਆਪਣੇ (ਅਸਲੀ) ਘਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ) ਵਿਚ। ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ=ਮਾਇਆ ਵਿਚ। ਨਿਰੰਜਨ=ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ।੬।

ਤਤੁ=ਅਸਲੀਅਤ। ਆਪਣਾ ਆਪੁ=ਆਪ-ਭਾਵ, ਅਹੰਕਾਰ। ਧੰਧ=(ਮਾਇਆ ਦਾ) ਧੰਧਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ।੭।

ਇਕਿ=ਕਈ (ਜੀਵ)। ਭ੍ਰਮਿ=ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ। ਫਿਰਹਿ=ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਗਵਾਰੀ=ਮੂਰਖ।੮।

ਬੁਝੈ=ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਬੀਚਾਰੀ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਰਾਹੀਂ।੯। ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ=ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ। ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੀ=ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ।੧੦।

ਅਰਥ: ਹੇ ਭਾਈ! (ਜਿਸ ਨੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ (ਘਰ ਭਾਵ ਨਿਜ ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ (ਤੋਂ) ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।੬।

ਹੇ ਭਾਈ! (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਹੰਕਾਰ (ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦਾ) ਧੰਧਾ ਪਿਟਦੀ ਹੈ, (ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੇ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ (ਐਸੇ ਹਨ) ਜੋ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਅਹੰਕਾਰੀ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ (ਐਸੇ ਹਨ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਉਹ ਅਸਲੀ) ਬੈਰਾਗੀ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮੂਰਖ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ।੮।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਮਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ (ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ) ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਲਿਆ ਹੈ, ਅੱਗੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ (ਯਾਰ) ਬੇਲੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ (ਇਸ ਤੱਤ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਸਦਾ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਹ) ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ (ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹੀ (ਇਸ ਦਾਤਿ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਤੱਤ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੦।੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਆਪਣੀ ਨਦਰ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ

ਮਿਹਰ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਪੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਤਾਤਪਰਜ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗੁਆ ਲਿਆ ਹੈ। ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਬੇਲੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਜੇ ਤੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩ ਅਸਟਪਦੀਆ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭ੍ਰਮਤੇ ਭ੍ਰਮਤੇ, ਦੁਲਭ ਜਨਮੁ ਅਬ ਪਾਇਓ ॥੧॥ ਰੇ ਮੂੜੇ, ਤੂ ਹੋਛੈ ਰਸਿ ਲਪਟਾਇਓ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੰਗਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਤੇਰੈ, ਬਿਖਿਆ ਸਿਉ ਉਰਝਾਇਓ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਬਨਜਨਿ ਆਇਓ, ਕਾਲਰੁ ਲਾਦਿ ਚਲਾਇਓ ॥ ਜਿਹ ਘਰਿ ਮਹਿ ਤੁਧੁ ਰਹਨਾ ਬਸਨਾ, ਸੋ ਘਰੁ ਚੀਤਿ ਨ ਆਇਓ ॥ ॥੩॥ ਅਟਲ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਾਣ ਸੁਖਦਾਈ, ਇਕ ਨਿਮਖ ਨਹੀ ਤੁਝੁ ਗਾਇਓ ॥੪॥ ਜਹਾ ਜਾਣਾ ਸੋ ਥਾਨੁ ਵਿਸਾਰਿਓ, ਇਕ ਨਿਮਖ ਨਹੀ ਮਨੁ ਲਾਇਓ ॥੫॥ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਖਿ ਸਮਗ੍ਰੀ, ਇਸਹੀ ਮਹਿ ਉਰਝਾਇਓ ॥੬॥ ਜਿਤੁ ਕੋ ਲਾਇਓ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗਾ, ਤੈਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇਓ ॥੭॥ ਜਉ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ, ਤਾ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਪਾਇਆ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਇਓ ॥੮॥ ੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਜਹਾਂ, ਨਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ=ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ ਭਾਵ ਸਾਰੀਆਂ ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ। ਭ੍ਰਮਤੇ ਭ੍ਰਮਤੇ=ਭੌਂਦੇ ਭੌਂਦੇ। ਦੁਲਭ=ਅੱਖ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ। ਅਬ=ਹੁਣ। ੧।

ਹੋਛੈ=ਨਿਕੰਮੇ, ਫਿੱਕੇ ਰਸ ਵਿਚ। ਲਪਟਾਇਓ=ਫੱਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ=ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ। ਬਿਖਿਆ=ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜਹਿਰ ਨਾਲ। ਉਰਝਾਇਓ=ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਬਨਜਨਿ ਆਇਓ=ਵਿਹਾਝਣ ਲਈ ਆਇਆ। ਕਾਲਰੁ=ਕੱਲਗ। ਲਾਦਿ=ਲੱਦ ਕੇ। ੨।

ਜਿਹ ਘਰਿ ਮਹਿ=ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਘਰ ਵਿਚ। ਚੀਤਿ=ਚਿੱਤ ਵਿਚ। ੩।

ਅਟਲ=ਕਦੇ ਨਾ ਟੱਲਣ ਵਾਲਾ। ਅਖੰਡ=ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ। ਨਿਮਖ=ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।

ਜਹਾ=ਜਿਥੇ। ੪।

ਕਲਤ੍ਰ=ਇਸਤਰੀ। ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ। ਸਮਗ੍ਰੀ=ਸਾਮਾਨ। ੫।

ਜਿਤੁ=ਜਿਸ (ਕੰਮ ਵਿਚ)। ਕੋ ਲਾਇਓ=ਕੋਈ ਲਾਇਆ ਹੈ। ੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮੂਰਖ ਜੀਵ!) ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭੋਂਦੇ ਭੋਂਦੇ ਹੁਣ (ਤੈਨੂੰ) ਔਖਾ ਲੱਭਣ ਵਾਲਾ (ਅਮੋਲਕ ਮਨੁੱਖ) ਜਨਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਤੂੰ ਸਮਝ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ)।੧।

(ਹੇ ਮੂਰਖ!) ਤੂੰ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਨਿਕੰਮੇ ਸੁਆਦਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। (ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਤੂੰ) ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਚੰਬੜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮੂਰਖ!) ਤੂੰ ਰਤਨ ਤੇ ਜਵਾਹਰ (ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਮਤੀ ਪਦਾਰਥ ਨਾਮ) ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ (ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਥੋਂ) ਕੱਲਰ ਲੱਦ ਕੇ ਟੁਰ ਪਿਆ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਮੂਰਖ!) ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਤੂੰ (ਸਦਾ ਲਈ) ਰਹਿਣਾ ਵਸਣਾ ਹੈ, ਉਹ (ਸੱਚਾ) ਘਰ ਕਦੇ ਵੀ ਤੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ) ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਅਭਿਨਾਸੀ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਔਖ ਝਮਕਣ ਜਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਗਾਇਆ (ਸਲਾਹਿਆ)।੪।

(ਹੇ ਮੂਰਖ!) ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਥਾਂ ਤੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਔਖ ਝਮਕਣ ਜਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ ਤੂੰ (ਆਪਣਾ) ਮਨ (ਉਸ ਪਾਸੇ) ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ) ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ (ਹੋਰ ਸਾਜੇ) ਸਮਾਨ ਦੇਖ ਕੇ (ਇਸ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਹੀ) ਉਲਝਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।੬।

(ਜੀਵ ਦੀ ਇਹ ਬੇਬਸੀ ਹੈ) ਜਿਸ (ਕੰਮ) ਵਿਚ ਕੋਈ ਜੀਵ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।੭।

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀਵ ਉਤੇ) ਦਇਆਲੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ (ਇਸ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਭਾਵ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਿਆ)।੮।੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੋਛੇ ਰੋਸਾਂ ਵਿਚ ਲਪਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਸਕਦਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਦਿਆਂ ਵੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਸ ਰਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਭੁਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈ ਪਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਵਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਜੋ ਘਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ:-

੧. ਜੋ ਘਰੁ ਛਡਿ ਗਵਾਵਣਾ, ਸੋ ਲਗਾ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੩]

੨. ਘਰ ਕਾ ਕਾਜੁ ਨ ਜਾਣੀ ਰੂੜਾ॥ ਝੂਠੇ ਧੰਧੈ ਰਚਿਓ ਮੂੜਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੪੪]

ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ, ਜੀਵ ਦੀ ਅਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ "ਜਿਤੁ ਕੋ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਹੀ ਲਾਗਾ, ਤੈਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ॥ ਪੰਨਾ ੪੭੬"। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਵੀਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਪਰਧਾਨ ਹੈ। ਸੋ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾ ਲਈ ਹੀ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਰਾਖਿ ਲੀਨੇ, ਭਇਓ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ॥
 ਹਰਿਨਾਮ ਰਸੁ ਰਸਨਾ ਉਚਾਰੈ, ਮਿਸਟ ਗੂੜਾ ਰੰਗੁ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਾਨੁ ਕੇ ਅਸਥਾਨੁ ॥
 ਮੀਤ ਸਾਜਨ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰੁ ਜਿਨਿ
 ਉਪਾਇਓ, ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਗਹੀ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਰਾਧੇ, ਜਮ ਕੰਕਰ ਕਿਛੁ ਨ
 ਕਹੀ ॥੨॥ ਮੇਖ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਿ ਜਾ ਕੈ, ਸੰਤ ਰਿਦਾ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ
 ਸੁਜਾਣੁ ਸੁਆਮੀ, ਸਦਾ ਰਾਖਣਹਾਰੁ ॥੩॥ ਦੂਖ ਦਰਦ ਕਲੇਸ ਬਿਨਸਹਿ, ਜਿਸੁ ਬਸੈ
 ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਮਿਰਤੁ ਨਰਕੁ ਅਸਥਾਨ ਬਿਖੜੇ, ਬਿਖੁ ਨ ਪੋਹੈ ਤਾਹਿ ॥੪॥ ਰਿਧਿ
 ਸਿਧਿ ਨਵਨਿਧਿ ਜਾ ਕੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪਰਵਾਹ ॥ ਆਦਿ ਅੰਤੇ ਮਧਿ ਪੂਰਨ, ਉਚ ਅਗਮ
 ਅਗਾਹ ॥੫॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਦੇਵ ਮੁਨਿ ਜਨ, ਬੇਦ ਕਰਹਿ ਉਚਾਰੁ ॥ ਸਿਮਰਿ
 ਸੁਆਮੀ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਭੁੰਚਹਿ, ਨਹੀ ਅੰਤੁ ਪਾਰਾਵਾਰ ॥੬॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਾਛਤ ਮਿਟਹਿ
 ਬਿਨ ਮਹਿ, ਰਿਦੈ ਜਪਿ ਭਗਵਾਨ ॥ ਪਾਵਨਾ ਤੇ ਮਹਾ ਪਾਵਨ, ਕੋਟਿ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨ
 ॥੭॥ ਬਲ ਬੁਧਿ ਸੁਧਿ ਪਰਾਣ ਸਰਬਸੁ, ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਨਿਮਖ
 ਮਨ ਤੇ, ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥੮॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਿਨਸਹਿ, ਮਾਹਿ, ਕਰਹਿ, ਭੁੰਚਹਿ, ਨਹੀ, ਮਿਟਹਿ, ਮਹਾ, ਨਾਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਿ=ਕਰਕੇ। ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ=ਕਿਰਪਾ, ਮਿਹਰ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ ਨਾਲ। ਮਿਸਟ=ਮਿੱਠਾ।੧।

ਮਾਨ ਕੇ ਅਸਥਾਨੁ=ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ (ਆਸਰਾ)। ਸਖਾ=ਸਾਥੀ। ਬੰਧਪੁ=ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ। ਜਾਨੁ=ਸਭ ਕੁਝ
 ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।੧।੫।੮।੯।

ਸਾਗਰੁ=ਸਮੁੰਦਰ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭ) ਨੇ। ਉਪਾਇਓ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਗਹੀ=ਪਕੜੀ। ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ
 ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਅਰਾਧੇ=ਸਿਮਰਿਆ। ਜਮ ਕੰਕਰੁ=ਜਮਦੂਤ।੨।

ਮੇਖ=ਮੁਕਤੀ। ਦੁਆਰਿ ਜਾ ਕੇ=ਜਿਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ। ਭੰਡਾਰੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਸੁਜਾਣੁ=ਸਿਆਣਾ।
 ਸੁਆਮੀ=ਮਾਲਕ।੩।

ਬਿਨਸਹਿ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਰਤੁ=ਮੌਤ। ਬਿਖੜੇ=ਐਥੇ। ਬਿਖੁ=ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪ ਮਾਇਆ। ਨਾ ਪੋਹੈ=ਅਸਰ
 ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਤਾਹਿ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ।੪।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ=ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ। ਨਵਨਿਧਿ=ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪਰਵਾਹ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ)
 ਦਾ ਪਰਵਾਹ। ਆਦਿ=(ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ) ਆਰੰਭ ਵਿਚ। ਅੰਤੇ=ਅੰਤ ਵਿਚ। ਮਧਿ=ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ।
 ਪੂਰਨ=ਵਿਆਪਕ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗਾਹ=ਅਥਾਹ, ਅਤੀ ਭੁੰਘਾ।੫।

ਸਿਧ=ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ। ਸਾਧਿਕ=ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਦੇਵੀ=ਦੇਵਤੇ। ਮੁਨਿ ਜਨ=ਮੁਨੀ ਲੋਕ। ਬੇਦ
 ਕਰਹਿ ਉਚਾਰੁ=ਜੋ ਬੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪੌਂਡਿਤ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਸੁਖ ਭੁੰਚਹਿ=ਸੁਖ
 ਪਾਂਵਦੇ, ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਪਾਰਾਵਾਰੁ=ਉਰਾਰ ਪਾਗ।੬।

ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਾਛਤ=ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ। ਮਿਟਹਿ=ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਿਦੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਜਪਿ=ਜਪ ਕੇ। ਪਾਵਨਾ ਤੇ=ਪਵਿਤਰ ਤੋਂ। ਮਹਾ ਪਾਵਨ=ਬਹੁਤ ਪਵਿਤਰ। ਕੋਟਿ=ਕਰੋੜਾਂ। ੭।

ਬੁਧਿ=ਅਕਲ। ਸੁਧਿ=ਸੂਝ। ਪਰਾਣ=(ਪ੍ਰਾਣ) ਸੁਆਸ। ਸਰਬਸੁ=ਸਭ ਕੁਝ। ਰਾਸਿ=ਪੂੰਜੀ। ਸਰਮਾਇਆ। ੮।

ਅਰਥ: (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਜਿਸ) ਜੀਵ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਰਖ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਜਾਣੇ ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦਾ ਸੰਗ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ) ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ (ਆਪਣੀ) ਜੀਤ ਨਾਲ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ (ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ੧।

(ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ, (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਮੇਰਾ) ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਸੱਜਣ ਤੇ ਸਾਥੀ ਹੈ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, (ਅਥਵਾ) ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪਕੜੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਿਹੜਾ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰੇ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਜਮਦੂਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਹਰੀ ਦੇ) ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਮੋਖ (ਮੁਕਤਿ) ਹੈ, (ਉਸ ਮੁਕਤੀ ਦਾ) ਭੰਡਾਰ (ਮਾਨੇ) ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸੁਜਾਣ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ) ਜੀਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ (ਦਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਸਦਾ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਵਸਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਦੁਖ ਦਰਦ, ਕਲੇਸ਼ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੌਤ, ਨਰਕ, ਹੋਰ ਅੱਖੇ ਥਾਂ, ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਤੱਤ ਵੀ) ਉਸ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ (ਭਾਵ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ), ਨੌ-ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਅਤੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ (ਨਾਮ-ਜਲ ਦਾ) ਪਰਵਾਹ (ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ), ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜਗਤ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ) ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ, ਸਦਾ ਹੀ) ਉਚਾ, ਅਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ। ੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪੁਰੋ ਹੋਏ) ਸਿੱਧ, ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਦੇਵਤੇ, ਮੁਨੀ ਲੋਕ, ਬੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਪੰਡਤ ਆਦਿ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਲਕ ਦਾ (ਨਾਮ) ਸਿਮਰ ਕੇ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਉਸ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ (ਜਿਸ ਦੇ) ਉਰਾਰ ਪਾਰ ਦਾ (ਕੋਈ ਜੀਵ ਵੀ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਿੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ) ਪਵਿਤਰ ਤੋਂ ਭੀ ਮਹਾਂ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਇਉਂ ਜਾਣੇ ਕਿ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ (ਆਦਿ) ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ, ਬਲ ਹੈ, ਅਕਲ ਹੈ, ਸੂਝ-ਬੂਝ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣ (ਜੀਵ) ਹੈ, (ਨਾਮ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਦੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸਿ ਹੈ-ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ (ਮੇਰੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਇਕ ਨਿਮਖ ਭਰ ਭੀ ਨਾ ਵਿਸਰ। ੮। ੨।

ਸਾਰੰਸੁ ਅੰਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦਾ ਸਹੀ ਟਿਕਾਣਾ (ਟੇਕ), ਸਾਜਨ, ਸਖਾ, ਬੰਧ ਕੇਵਲ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰੇ ਸਾਕ ਅੰਗ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਰਦ ਕਲੇਸ਼, ਮੌਤ, ਨਰਕ ਤੇ ਵਿਹੂ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਆਦਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਹੰਦੇ। ਜਿਸ ਜੀਵ ਕੋਲ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਵਾਹ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਸ ਸਮਝ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨ ਦੀ ਜੋ ਨਿਰਮਲ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਆਉਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਲਈਏ:-

ਬਲ ਬੁਧਿ ਸੁਧਿ ਪਰਾਣ* ਸਰਬਸੁ, ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥

ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਨਿਮਖ ਮਨ ਤੇ, ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥

*ਨੋਟ- (ਪੁਰਾਤਨ ਹਥ ਲਿਖਤੀ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ 'ਪਰਾਣ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪ੍ਰਾਣ' ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਉਪਲਬਧ ਹੈ)।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਸਤ੍ਰਿ ਤੀਖਣਿ ਕਾਟਿ ਡਾਰਿਓ, ਮਨਿ ਨ ਕੀਨੋ ਰੇਸੁ ॥
ਕਾਜੁ ਉਆ ਕੇ ਲੇ ਸਵਾਰਿਓ, ਤਿਲੁ ਨ ਦੀਨੋ ਦੋਸੁ ॥੧॥ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਰਾਮ ਰਉ ਨਿਤ ਨੀਤਿ ॥ ਦਇਆਲ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ, ਸੁਨਿ ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਗੀਤਿ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਚਰਣ ਤਲੈ ਉਗਾਹਿ ਬੈਸਿਓ, ਸ੍ਰਮੁ ਨ ਰਹਿਓ ਸਰੀਰ ॥ ਮਹਾ ਸਾਗਰੁ ਨਹ ਵਿਆਪੈ, ਖਿਨਹਿ ਉਤਰਿਓ ਤੀਰਿ ॥੨॥ ਚੰਦਨ ਅਗਰ ਕਪੂਰ ਲੇਪਨ, ਤਿਸੁ ਸੰਗੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
ਬਿਸਟਾ ਮੂੜੁ ਖੇਦਿ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ, ਮਨਿ ਨ ਮਨੀ ਬਿਪਰੀਤਿ ॥੩॥ ਉਚ ਨੀਚ ਬਿਕਾਰ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੰਲਗਨ ਸਭ ਸੁਖ ਛੜੁ ॥ ਮਿਤ੍ਰੁ ਸਤ੍ਰੁ ਨ ਕਛੁ ਜਾਨੈ, ਸਰਬ ਜੀਅ ਸਮਤ ॥੪॥ ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਗਟਿਓ, ਅੰਧਕਾਰ ਬਿਨਾਸ ॥ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਅਪਵਿਤ੍ਰੁਹ ਕਿਰਣ ਲਾਗੇ, ਮਨਿ ਨ ਭਇਓ ਬਿਖਾਦੁ ॥੫॥ ਸੀਤ ਮੰਦ ਸੁਗੰਧ ਚਲਿਓ, ਸਰਬ ਥਾਨ ਸਮਾਨ ॥ ਜਹਾ ਸਾ ਕਿਛੁ ਤਹਾ ਲਾਗਿਓ, ਤਿਲੁ ਨ ਸੰਕਾ ਮਾਨ ॥੬॥ ਸੁਭਾਇ ਅਭਾਇ ਜੁ ਨਿਕਟ ਆਵੈ, ਸੀਤੁ ਤਾ ਕਾ ਜਾਇ ॥ ਆਪ ਪਰ ਕਾ ਕਛੁ ਨਾ ਜਾਣੈ, ਸਦਾ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥੭॥ ਚਰਣ ਸਰਣ ਸਨਾਥ ਇਹੁ ਮਨੁ, ਰੀਂਗ ਰਾਤੇ ਲਾਲ ॥ ਗੋਪਾਲ ਗੁਣ ਨਿਤ ਗਾਉ ਨਾਨਕ, ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲ॥੮॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਾਂ, ਨਹ, ਖਿਨਹਿ, ਜਹਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਸਤ੍ਰਿ=ਸਸਤਰ ਨਾਲ। ਤੀਖਣ=ਤੇਜ਼। ਕਾਟਿ ਭਾਰਿਓ=ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਰੇਸੁ=ਗੁੱਸਾ-ਗਿੱਲਾ। ਉਆ ਕੇ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ। ਤਿਲੁ=ਰੱਤਾ ਭਰ, ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ। ਦੇਸੁ=ਦੋਸ਼, ਗਿੱਲਾ। ਪ। ਰਉ=ਰਵੇ, ਸਿਮਰੇ। ਰੀਤੀ=ਮਰਯਾਦਾ। ਪ। ਰਹਾਉ।

ਤਲੈ=ਹੇਠਾਂ। ਉਗਾਹਿ=ਦੱਬ ਕੇ। ਬੈਸਿਓ=ਬੈਠ ਗਿਆ। ਸੁਮੁ=ਬਕਾਵਟ। ਸਰੀਰਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਨਹ ਵਿਆਪੈ=ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਖਿਨਹਿ=ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ। ਤੀਰਿ=ਕੰਢੇ ਤੇ। ੨।

ਅਗਰ=ਉਦ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਜੋ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਗੇ=ਨਾਲ। ਬਿਸਟਾ=ਵਿਸਟਾ। ਖੇਦਿ=ਖੇਦ ਕੇ, ਪੁੱਟ ਕੇ। ਬਿਪਰੀਤਿ=ਉਲਟੀ ਰੀਤਿ। ੩।

ਸੁਕ੍ਰਿਤ=ਚੰਗਾ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਸੰਲਗਨ=ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੁਖ ਛਤ੍ਰ=ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਛੱਤਰ। ਸਤ੍ਰੁ=ਵੈਰੀ। ਸਮਤ=ਇਕ ਸਮਾਨ, ਬਰਾਬਰ ਦਾ। ੪।

ਪ੍ਰਗਾਸੁ=ਚਾਨਣਾ। ਪ੍ਰਚੰਡ=ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼। ਅੰਧਕਾਰ ਬਿਨਾਸ=ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਵਿਤਰ=ਚੰਗਿਆਂ ਨੂੰ। ਅਪਵਿਤ੍ਰਹ=ਮੰਦਿਆਂ ਨੂੰ। ਕਿਰਣ=ਕਿਰਣਾਂ। ਲਾਗੇ=ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਖਾਦੁ=ਦੁੱਖ। ੫।

ਸੀਤ=ਠੰਢੀ। ਮੰਦ=ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ। ਸਮਾਨ=ਇਕੋ ਜਿਹੀ। ਜਹਾ=ਜਿਥੇ ਭੀ। ਸਾ=ਸੀ। ਸੰਕਾ=ਸੰਕਾ, ਭਰਮ। ਨ ਮਾਨ=ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ੬।

ਸੁਭਾਇ=ਚੰਗੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ। ਅਭਾਇ=ਮੰਦ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ। ਜੁ=ਜਿਹੜਾ। ਨਿਕਟਿ=ਨੇੜੇ। ਸੀਤ੍ਰੁ=ਠੰਢੀ। ਆਪ=ਆਪਣਾ। ਪਰ ਕਾ=ਪਰਾਇਆ। ੭।

ਸਨਾਥ=ਮਾਲਕ ਵਾਲੇ। ਰੰਗਿ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਰਾਤੇ=ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਤੇਜ਼ ਸਸਤਰ (ਕੁਹਾੜੇ, ਕਲਵੱਤ੍ਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਰੁੱਖ) ਕੱਟ ਕੇ (ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਸ ਰੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। (ਸਗੋਂ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਹੇ ਜਾਂ ਬੁਰਾ ਕਹੇ, ਉਹ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ)। ੧।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹ। (ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ) ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੈ, (ਤੂੰ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ (ਜੀਵਨ) ਮਰਯਾਦਾ ਸੁਣ। ਪ। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ!) ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਬੇੜੀ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਦਬਾ ਕੇ (ਉਸ ਵਿਚ) ਬੈਠ ਗਿਆ (ਉਸ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਦਾ (ਸਾਰਾ) ਥਕੇਵਾਂ ਮੁਕ ਗਿਆ। (ਫਿਰ ਉਸ ਉਤੇ) ਵੱਡਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵੀ (ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ (ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ) ਛਿਨ ਮਾਤਰ ਵਿਚ (ਦਰਿਆ ਦੇ) ਪਾਰਲੇ ਕੰਢੇ ਜਾ ਉਤਰਿਆ)। ੨।

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਜਿਵੇਂ) ਚੰਦਨ, ਉਦ ਦੀ ਲੱਕੜ (ਮੁਸ਼ਕ) ਕਪੂਰ (ਆਦਿ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ) ਲੇਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਧਰਤੀ) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। (ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਧਰਤੀ ਉਤੇ) ਵਿਸਟਾ ਤੇ ਮੂਤਰ (ਕਰਦਾ ਹੈ) ਪਟ ਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਰਤਾ ਰਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰੰਤੂ ਧਰਤੀ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮਨਾਂਦੀ (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ)। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸੁਣ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ) ਉਚਾ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਨੀਵਾਂ ਹੋਵੇ, (ਕੋਈ) ਵਿਕਾਰ (ਬੁਰਾਈ) ਕਰੇ (ਜਾਂ) ਭਲਾਈ ਕਰੇ (ਆਕਾਸ਼ ਸਭ ਨਾਲ) ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਭ ਵਾਸਤੇ ਸੁੱਖ ਦਾ ਛੱਤਰ (ਆਸਰਾ) ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਿੱਤਰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਸਭ ਲਈ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਇਆ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)।੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ) ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ (ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ (ਅਤੇ) ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ (ਸਭ ਜੀਆਂ ਉਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ) ਕਿਰਨਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, (ਪਰ ਸੂਰਜ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਰਤਾ ਭਰ) ਦੁੱਖ (ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ) ਕੀਤਾ (ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ) ਠੰਢੀ (ਹਵਾ) ਸੁਰੀਲੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵੀ (ਕੋਈ) ਚੀਜ਼ (ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮੰਦੀ) ਉਥੇ ਜਾ ਲਗਦੀ ਹੈ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਰੀਲੀ ਵੰਡਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਚੀ ਨੀਵੀ ਜਾਤਿ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ)।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ) ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ (ਕੋਈ ਜੀਵ ਵੀ ਅੱਗ ਦੇ) ਨੇੜੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਅੱਗ) ਆਪਣਾ ਜਾਂ ਪਰਾਇਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸਹਜ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ (ਸਮਾਨਤਾ ਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ) ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਨ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ)।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਉਹ) ਮਾਲਕ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਮਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਮਨ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਮਨ! (ਉਹ) ਸੰਤ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗਾਂਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਲਈ) ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, (ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਵੀ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਸਦਾ ਹੀ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹ।੮।੩।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ, (ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ) ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਰੁਖ, ਬੇੜੀ, ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼, ਸੂਰਜ, ਹਵਾ, ਅੱਗ ਵਾਲੇ ਗੁਣ (ਧੀਰਜ, ਸਮਾਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਬੁਰੇ ਨਾਲ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਆਦਿ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। '... ਸੁਨਿ ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਰੀਤਿ' ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਹੀ ਰਬੀ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਹੋਰ ਵੇਰਵਾ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਠਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ:-

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦਾ ਨਿਰਲੇਪ॥ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲ ਅਲੇਪ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭੨

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ:-

ਸੰਤਨ ਕੈ ਸੁਨੀਅਤ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਬਾਤ ॥

ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਆਨੰਦ ਮੰਗਲ ਧੁਨਿ ਪੂਰਿ ਰਹੀ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰਾਤਿ॥ [ਪੰਨਾ ੮੨੦

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਚਾਦਨਾ ਚਾਦਨੁ ਆਂਗਨਿ, ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਅੰਤਰਿ
ਚਾਦਨਾ ॥੧॥ ਆਰਾਧਨਾ ਅਰਾਧਨੁ ਨੀਕਾ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਨਾ ॥੨॥
ਤਿਆਗਨਾ ਤਿਆਗਨੁ ਨੀਕਾ, ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭ ਤਿਆਗਨਾ ॥੩॥ ਮਾਗਨਾ ਮਾਗਨੁ
ਨੀਕਾ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਗੁਰ ਤੇ ਮਾਗਨਾ ॥੪॥ ਜਾਗਨਾ ਜਾਗਨੁ ਨੀਕਾ, ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ
ਮਹਿ ਜਾਗਨਾ ॥੫॥ ਲਾਗਨਾ ਲਾਗਨੁ ਨੀਕਾ, ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਗਨਾ ॥੬॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤੇ, ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗਨਾ ॥੭॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ
ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਨੀਕਾ, ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਾਗਨਾ ॥੮॥੧॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚਾਂਦਨਾਂ, ਚਾਂਦਨ, ਮਾਂਗਨਾਂ, ਮਹਿ, ਤਿਸਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਾਦਨਾ ਚਾਦਨੁ=ਚਾਨਣੇ ਵਿਚੋਂ ਚਾਨਣਾ। ਆਂਗਨਿ=ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਭ
ਜੀਉ=ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦਾ (ਨਾਮ)। ਅੰਤਰਿ=(ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ।੧। ਆਰਾਧਨਾ=ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ। ਨੀਕਾ=ਚੰਗਾ। ਤਿਆਗਨਾ
ਤਿਆਗਨੁ=ਤਿਆਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿਆਗ।੨। ਮਾਗਨਾ ਮਾਗਨੁ=ਮੰਗਣ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗਣਾ।੩। ਜਾਗਨਾ ਜਾਗਨੁ=ਜਾਗਣ ਵਿਚੋਂ
ਜਾਗਣਾ।੪। ਲਾਗਨਾ ਲਾਗਨੁ=(ਕਿਸੇ ਪਾਸ) ਲਗਣ ਚੋਂ (ਵਧੀਆ) ਲਗਣਾ।੫। ਬਿਧਿ=ਜੁਗਤੀ। ਤਿਸਹਿ=ਉਸ ਨੂੰ।
ਮਸਤਕਿ ਭਾਗਨਾ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਭਾਗ। ਸਰਨਾਗਨਾ=ਸਰਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਚਾਨਣੇ ਵਿਚੋਂ ਅਸਲ ਚਾਨਣ ਉਹ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ
ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਰੇ) ਸਿਮਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ (ਉਹ) ਸਿਮਰਨ ਚੰਗਾ ਹੈ (ਜੋ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਰੇ) ਤਿਆਗਾਂ ਚੋਂ ਚੰਗਾ ਤਿਆਗਣਾ (ਉਹ ਹੈ) ਜੋ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਆਦਿ
ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ) ਮੰਗਣ ਵਿਚੋਂ (ਉਹ) ਮੰਗਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ
ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤਿ (ਸਲਾਹ ਦਾ ਖੇਰ) ਮੰਗਣਾ ਹੈ।੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਗਣ ਨਾਲੋਂ (ਉਹ) ਜਾਗਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ (ਜੋ) ਹਰੀ ਦੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ)
ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਜਾਗਣਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਲਗਣ ਨਾਲੋਂ (ਭਾਵ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਣ ਨਾਲੋਂ ਉਹ) ਲਗਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ
ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਲਾਉਣਾ (ਭਾਵ ਜੋੜਨਾ, ਇਕਾਗਰ ਕਰਨਾ ਹੈ)।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਉਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਭਾਗ
ਹੋਣਾ।੭।

ਨਾਨਕ! ਆਖ ਕਿ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ (ਭਾਵ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੀਤਾ) ਕੰਮ ਚੰਗਾ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੮॥੧॥੪॥

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਆਦਿ ਛੱਡਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਮੰਗਣਾ, ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਜਾਗਣਾ, ਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਲਗਣਾ, ਇਹਨਾਂ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ, ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਬੀ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਘਾਲ ਹੈ।

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਆਦਿ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਹੁਤ ਵਡੇਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ 'ਰਹਾਉ' ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਹਰੇਕ ਪੰਕਤੀ ਹੀ 'ਰਹਾਉ' ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੋਵੇ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਆਉ ਜੀ, ਤੂ ਆਉ ਹਮਾਰੈ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਾਵਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੁਧੁ ਆਵਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਗਾਵਨਾ ॥੨॥ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਹਿਰਦੈ ਵਾਸੈ, ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਵਨਾ ॥੨॥ ਭਗਤ ਦਇਆ ਤੇ ਬੁਧਿ ਪਰਗਾਸੈ, ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਖ ਤਜਾਵਨਾ ॥੩॥ ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਪੁਨੀਤਾ, ਪੁਨਰਪਿ ਗਰਭਿ ਨ ਪਾਵਨਾ ॥੪॥ ਨਉਨਿਧਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਪਾਈ, ਜੇ ਤੁਮਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਨਾ ॥੫॥ ਸੰਤ ਬਿਨਾ ਮੈ ਥਾਉ ਨ ਕੋਈ, ਅਵਰ ਨ ਸੂਝੈ ਜਾਵਨਾ ॥੬॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਕਉ ਕੋਇ ਨ ਰਾਖੈ, ਸੰਤਾ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵਨਾ ॥੭॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਚਲਤੁ ਦਿਖਾਇਆ, ਮਨ ਮਧੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਵਨਾ ॥੮॥੨॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਉਨਿਧਿ, ਬਿਨਾਂ, ਮੈ, ਸੰਤਾਂ, ਰਾਵਨਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਹਮਾਰੈ=ਮੇਰੇ ਪਾਸ, ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ। ਸ੍ਰਵਨ=ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ੧। ਰਹਾਉ। ਹਰਿਆ=ਹਰਾ ਭਰਾ, ਆਤਮਿਕ ਖੇਡੇ ਨਾਲ। ਤੁਮ ਸੰਗਿ=ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ, ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ੧।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ=(ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਦੂਜੇ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਮਿਟਾਵਨਾ=ਦੂਰ ਕਰਨਾ। ੨।

ਭਗਤ ਦਇਆ ਤੇ=ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਦਇਆ ਤੋਂ। ਬੁਧਿ ਪਰਗਾਸੈ=ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚਾਨਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ। ਦੂਖ=ਦੋਸ਼, ਬਿਕਾਰ। ਪੁਨੀਤਾ=ਪਵਿੱਤਰ। ਪੁਨਰਪਿ=ਵਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ। ਗਰਭਿ=(ਗਰਭ ਜੂਨੀ) ਵਿਚ। ੪।

ਨਉ ਨਿਧਿ=ਨੌ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ=ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ। ਭਾਵਨਾ=ਚੰਗਾ ਲਗਣਾ ਹੈ। ੫।

ਥਾਉਂ=ਟਿਕਾਣਾ। ਅਵਰੁ ਨ ਸੁਝੈ ਜਾਵਨਾ=ਹੋਰ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ।੬।

ਮੇਹਿ=ਮੈਨੂੰ। ਨਿਰਗੁਨ=ਗੁਣ ਹੀਣ। ਸਮਾਵਨਾ=ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋਣਾ।੭।

ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਚਲਤੁ=ਕੋਤਕ। ਮਧੈ=ਵਿਚ। ਰਾਵਨਾ=ਆਨੰਦ ਮਾਣਨਾ।੮।

ਅਰਥ: ਹੇ (ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਜੀਉ! ਤੁਸੀਂ) ਮੇਰੇ (ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ) ਆਓ (ਅਤੇ ਮੇਰੇ) ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜਸ (ਕੀਰਤਨ) ਸੁਣਾਓ ਜੀ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ!) ਤੁਹਾਡੇ ਆਇਆਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਨ ਹਰਾ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਸੰਨ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ (ਮਿਲ ਕੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜਸ (ਗਾਉਣਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ)।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਤ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਦਇਆ ਨਾਲ ਬੁਧੀ ਵਿਚ (ਆਤਮਿਕ) ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ) ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਇਸ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਗਰਭ (ਜੁਨੀਆਂ) ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।੪।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜੇ (ਜੀਵ) ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ ਮਾਨੇ) ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ (ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਟਿਕਾਣਾ (ਭਾਵ ਕਿਸੇ) ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣਾ ਸੁਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਕਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ)।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਗੁਣਹੀਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ (ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਇਕਮਿਕ ਹੋਣਾ ਹੈ।੭।

ਨਾਨਕ! ਆਖ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ) ਅਸਚਰਜ ਕੋਤਕ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ (ਜਿਸਦਾ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।੮।੨।੫।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਆਉ ਜੀ ਤੂੰ ਆਉ ਹਮਾਰੈ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਾਵਨਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਆਉ ਸੰਤੋ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਹਮਾਰੇ ਘਰ ਮੇ ਆਵੋ ਪੁਨਾ ਹਰਿ ਜਸ ਕਾ ਹਮ ਕੇ ਸੁਨਾਵਨਾ ਕਰੋ। [ਫ. ਸੁ.]
- ੨) ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ! ਤੁਸੀਂ ਆਵੋ। [ਸਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ! ਆ, ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਵਸ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਸੁਨਾ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਤੂੰ' ਪਦ ਬਹੁ-ਵਚਨੀ ਭਾਵ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲੀ ਪੰਕਤੀ 'ਤੁਧੁ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:—

ਤੁਧੁ ਆਵਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਗਾਵਨਾ ॥

ਇਥੇ 'ਤੁਧੁ' ਪਦ ਇਕ ਵਚਨੀ ਪਤਨਾਵ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਸੰਤ' ਪਦ ਆਦਰਵਾਚੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ' ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਬਹੁਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਚਲਤੁ ਦਿਖਾਇਆ, ਮਨਿ ਮਧੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਵਨਾ' ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦਾ ਭਾਵ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸੇਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨੰਬਰ ੩ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਅਪਨਾਉਣੇ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹਨ। ਜੇ 'ਸੰਤ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ 'ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ, ਹਰਿਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤ੍ਰ॥ ਧੰਨ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੇਈ ਸੰਤੁ' ਵਾਲੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਚੇਤੇ ਰਖਣੀ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਕਿਤਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ 'ਆਉ ਜੀ ਤੂ ਆਉ ਹਮਾਰੈ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਸ੍ਵਨ ਸੁਨਾਵਨਾ' ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਰੀ ਜੋਦਤੀ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਛੁਟ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਲੀ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਨਿਮਰਤਾ ਦਿਖਾਈ ਹੈ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। 'ਸੰਤ ਬਿਨਾ ਮੈ ਥਾਉ ਨ ਕੋਈ, ਅਵਰ ਨ ਸੂਝੈ ਜਾਵਨਾ'। ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਜਾਂ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਦਾਤਿ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ:-

ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਤਾ ਨਾਮ ਕਾ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਭੰਡਾਰੁ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜੀਵਨਾ ਸਫਲ ਜੀਵਨ, ਸੁਨਿ ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਪਿ, ਸਦ ਜੀਵਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਪੀਵਨਾ ਜਿਤੁ ਮਨੁ ਆਘਾਵੈ, ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪੀਵਨਾ ॥੧॥ ਖਾਵਨਾ ਜਿਤੁ ਭੂਖ ਨ ਲਾਗੈ, ਸੰਤੋਖਿ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤੀਵਨਾ ॥੨॥ ਪੈਨਣਾ ਰਖੁ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਫਿਰਿ ਨਾਗੇ ਨਹੀ ਥੀਵਨਾ ॥੩॥ ਭੋਗਨਾ ਮਨ ਮਧੇ ਹਰਿ ਰਸੁ, ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਲੀਵਨਾ॥੪॥ ਬਿਨੁ ਤਾਗੇ ਬਿਨੁ ਸੂਈ ਆਨੀ, ਮਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਸੰਗਿ ਸੀਵਨਾ ॥੫॥ ਮਾਤਿਆ ਹਰਿ ਰਸ ਮਹਿ ਰਾਤੇ, ਤਿਸੁ ਬਹੁੜਿ ਨ ਕਬਹੂ ਅਉਖੀਵਨਾ ॥੬॥ ਮਿਲਿਓ ਤਿਸੁ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨਾ, ਪ੍ਰਭਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲਿ ਜਿਸੁ ਦੀਵਨਾ ॥੭॥ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੇਵਾ, ਚਰਣ ਸੰਤ ਧੋਇ ਪੀਵਨਾ ॥੮॥੩॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਂਗੇ, ਨਹੀ, ਮਹਿ, ਕਬਹੂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਫਲ ਜੀਵਨ=ਕਾਮਯਾਬ ਜ਼ਿੰਦਗੀ। ਸੁਨਿ=ਸੁਣ ਕੇ। ਜਪਿ=ਜਪ ਕੇ।੧। ਰਹਾਉ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ ਨਾਲ। ਆਘਾਵੈ=ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧। ਸੰਤੋਖਿ=ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ। ਤ੍ਰਿਪਤੀਵਨਾ=ਰਜੇ ਰਹਿਣਾ। ਪੈਨਣਾ=(ਬਸਤਰ, ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ) ਪਹਿਨਣਾ। ਰਖੁ=ਕਰ। ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ। ਨਾਗੇ=ਨੰਗੇ। ਥੀਵਨਾ=ਹੋਈਦਾ ਹੈ।੩। ਭੋਗਨਾ=ਛੱਕਣਾ। ਮਨ ਮਧੇ=ਮਨ ਵਿਚ। ਮਹਿ=ਵਿਚ। ਲੀਵਨਾ=ਪੀਣਾ, ਜੁੜਨਾ।੪। ਬਿਨੁ ਤਾਗੇ=ਧਾਗੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਭਗਤੀ ਸੰਗਿ=ਭਗਤੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਮਾਤਿਆ=ਮਸਤੇ ਹੋਏ। ਰਾਤੇ=ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ਬਹੁੜਿ=ਫਿਰ।

ਅਉਖੀਵਨਾ=ਘੱਟਣਾ।੬। ਸਰਬ ਨਿਧਾਨਾ=ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਪ੍ਰਭਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲਿ=ਕਿਰਪਾਲੂ ਮਾਲਕ ਨੇ। ਜਿਸੁ ਦੀਵਨਾ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।੭। ਧੋਇ=ਧੋ ਕੇ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ (ਉਹ) ਕਾਮਯਾਬ ਜੀਵਨ ਹੈ (ਜਿਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ (ਨਾਮ) ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਜਪ ਜਪ ਕੇ ਸਦਾ ਜੀਵਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੀਵਣਾ (ਉਹੀ ਸਫਲ ਹੈ) ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਰਜ ਰਜ ਜਾਵੇ, ਸੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਖਾਣਾ (ਭੋਜਨ ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਾਧਿਆਂ ਫਿਰ ਭੁੱਖ ਨਾ ਲਗੇ, (ਉਹ ਭੋਜਨ) ਹੈ, ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਸਦਾ ਰੱਜੇ ਰਹਿਣਾ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਹਿਨਣਾ (ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਤਿ (ਇਜ਼ਤ) ਰੱਖੇ ਫਿਰ ਕਦੇ ਨੰਗੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈਦਾ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਭੋਗਣਾ (ਉਹ ਸਫਲ ਹੈ ਜੋ) ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਰਸ (ਮਾਣਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਰਸ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪੀਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੪।

ਬਿਨਾਂ ਧਾਗੇ, ਬਿਨਾਂ ਸੂਈ ਲਿਆਵਣ ਦੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਦੇ) ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸੀਵਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਫਲ ਸੀਉਣਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ) ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਉਸ ਮਸਤੀ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਘੱਟਣਾ (ਉਤਰਨਾ)।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਪਰਦਾਨ ਕਰ) ਦਿੱਤੇ।੭।

ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸੱਚਾ ਸੁਖ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਕਰਨ) ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਚਰਨ ਪਰਸਣ ਵਿਚ) ਹੈ।੮।੩॥੬।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਮਾਤਿਆ ਹਰਿ ਰਸ ਮਹਿ ਰਾਤੇ, ਤਿਸੁ ਬਹੁਤਿ ਨ ਕਬਹੂ ਅਉਖੀਵਨਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧) ਮਾਤੇ ਹੂਏ ਜੋ ਸੰਤ ਜਨ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦਵਾਰੇ ਹਰੀ ਕੇ ਰਸ ਮੈ ਰਾਤੇ ਹੈ ਤਿਨੋਂ ਕਾ ਮਨ ਫੇਰ ਕਬੀ ਔਖਾ ਵਾ ਬਿਨ ਅਮਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੂਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ. ਸ. ਸ.]

੨) ਅਉਖੀਵਨਾ=(ਅਪ-ਖੀਵਨ) ਨਸ਼ਾ ਹੀਨ ਹੋਣਾ, ਅਮਲ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਹੋਣਾ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਰਸ ਦਾ ਐਸਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁੜ ਕਦੀ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੩) ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸਨ ਵਿਚ 'ਅਉ ਖੀਵਨਾ' ਪਾਠ ਪਦ-ਛੇਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਿਰਣੈ: 'ਅਉ' ਉਪਸਰਗ ਹੈ ਜੋ 'ਖੀਵਨਾ' ਪਦ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਜਾਤਿ' ਤੋਂ 'ਅਉਜਾਤਿ' ਸ਼ਬਦ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। 'ਖੀਵਨਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ

ਮਸਤ ਹੋਣਾ ਅਤੇ 'ਅਉ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਘਟਣਾ, ਛੱਡਣਾ, ਤਿਆਗਨਾ। ਇਹ ਦੋ ਪਦਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ (ਯੋਜਕ) ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਭਾਵ ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ) ਰਸ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ (ਨਾਮ ਰਸ ਵਾਲੀ ਮਸਤੀ ਦਾ) ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੇ ਉਤਰਾਅ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ ਉਹ ਮਸਤੀ ਟੁੱਟਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਦਾ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ 'ਅਉ ਖੀਵਨਾ' ਪਦ-ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਦਾਨ ਆਦਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਮਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਰੇ ਦੀ ਉਰੀ ਸੋਚ ਹੈ। ਇਸ ਅਸੁਟਪਦੀ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣ ਨਾਲ ਜਨਮ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਆਉ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਸਫਲ ਜਨਮ ਤੇ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਪੜ੍ਹੀਏ, ਸੁਣੀਏ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈਏ:—

੧. ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਿਮਰਤ ਰਹੈ, ਜਾਹੁ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗ ॥
ਨਾਨਕ ਆਏ ਸਫਲ ਤੇ, ਜਾ ਕਉ ਪ੍ਰਿਅਹਿ ਸੁਹਾਗ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੫੪]
੨. ਜੀਵਨਾ ਹਰਿ ਜੀਵਨਾ ॥ ਜੀਵਨੁ ਹਰਿ ਜਪਿ ਸਾਧਸੰਗਿ॥ [ਪੰਨਾ ੬੮੪]
੩. ਸਭੁ ਸਫਲਿਓ ਜਨਮੁ ਤਿਨਾ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਿ,
ਜਿਨਾ ਮਨੁ ਜਿਣਿ ਪਾਸਾ ਢਾਲਿਆ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੮]
੪. ਸਭੁ ਜਨਮੁ ਤਿਨਾ ਕਾ ਸਫਲੁ ਹੈ,
ਜਿਨ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਮਨਿ ਲਾਗੀ ਭੁਖਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੮੮]
੫. ਸਫਲ ਜਨਮ ਤਿਸ ਕਾ ਜਗ ਭੀਤਰਿ, ਸਾਧ ਸੰਗ ਨਾਉ ਜਾਪੈ॥
ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਤਿਸ ਕੇ ਪੂਰਨ, ਜਿਸੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਆਪੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੮੯]
੬. ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਜੋ ਲਾਇਆ ਨਾਮ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਤਾ ਕਾ ਪਰਵਾਨਾ॥ [ਪੰਨਾ ੩੮੯]

ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਮਤਾਂਤ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ, ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ:—

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੁ, ਜਬ ਲਗੁ ਜੀਅ ਪਰਾਨਾ॥
ਗੁਰਸਬਦੀ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ, ਚੂਕਾ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
ਸਫਲੁ ਜਨਮੁ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੇਰਾ, ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਨ॥੧॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੩੪]

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੮ ਅੰਜੁਲੀਆ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਹੁਤੁ, ਤਿਸੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਚਿੰਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਥੋਰੀ, ਸੁ ਫਿਰੈ ਭ੍ਰਮੰਤਾ ॥ ਦੁਹੁ ਬਿਵਸਥਾ ਤੇ ਜੋ ਮੁਕਤਾ, ਸੋਈ ਸੁਹੇਲਾ

ਭਾਲੀਐ ॥੧॥ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਜ ਮਹਿ ਨਰਕੁ, ਓਦਾਸ ਕਰੇਧਾ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬੇਦ ਪਾਠ
ਸਭਿ ਸੇਧਾ ॥ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਜੋ ਰਹੈ ਅਲਿਪਤਾ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਪੂਰਨ ਘਾਲੀਐ॥੨॥
ਜਾਗਤ ਸੂਤਾ, ਭਰਮਿ ਵਿਗੂਤਾ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈਐ, ਮੀਟਾ ॥ ਸਾਧ
ਸੰਗਿ ਤੁਟਹਿ ਹਉ ਬੰਧਨ, ਏਕੇ ਏਕੁ ਨਿਹਾਲੀਐ ॥੩॥ ਕਰਮ ਕਰੈ ਤ ਬੰਧਾ, ਨਹ
ਕਰੈ ਤ ਨਿੰਦਾ ॥ ਮੋਹ ਮਗਨ ਮਨੁ ਵਿਆਪਿਆ ਚਿੰਦਾ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ
ਸਮ ਜਾਣੈ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਹਿਆਲੀਐ ॥੪॥ ਸੰਸਾਰੈ ਮਹਿ ਸਹਸਾ ਬਿਆਪੈ ॥
ਅਕਥ ਕਥਾ ਅਗੋਚਰ ਨਹੀ ਜਾਪੈ ॥ ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ਸੇਈ ਬੂਝੈ, ਓਹੁ ਬਾਲਕ ਵਾਗੀ
ਪਾਲੀਐ ॥੫॥ ਛੋਡਿ ਬਹੈ, ਤਉ ਛੂਟੈ ਨਾਹੀ ॥ ਜਉ ਸੰਚੈ, ਤਉ ਭਉ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥
ਇਸ ਹੀ ਮਹਿ ਜਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ, ਤਿਸੁ ਸਾਧੂ ਚਉਰੁ ਢਾਲੀਐ ॥੬॥ ਜੋ ਸੂਰਾ,
ਤਿਸ ਹੀ ਹੋਇ ਮਰਣਾ ॥ ਜੋ ਭਾਗੈ, ਤਿਸੁ ਜੋਨੀ ਫਿਰਣਾ ॥ ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸੇਈ ਭਲ
ਮਾਨੈ, ਬੁਝਿ ਹੁਕਮੇ ਦੁਰਮਤਿ ਜਾਲੀਐ ॥੭॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹਿ, ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ
ਲਗਨਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੇ ਜਚਨਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪੂਰਨ ਸੁਖਦਾਤੇ, ਤੂ ਦੇਹਿ
ਤ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲੀਐ ॥੮॥੧॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਦੁਹੁ, ਮਹਿ, ਤੁਟਹਿ, ਨਹ, ਨਹੀ, ਵਾਂਗੀ, ਮਾਹੀ, ਲਾਵਹਿ, ਦੇਹਿ

ਪਦ ਅਰਥ: ਗ੍ਰਹਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ਬੋਰੀ=ਬੋੜੀ। ਸੁ=ਉਹ (ਮਨੁੱਖ)। ਫਿਰੈ ਭ੍ਰਮੰਤਾ=ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਹੁ
ਬਿਵਸਥਾ ਤੇ=ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ। ਮੁਕਤਾ=ਸੁਤੰਤਰ, ਆਜ਼ਾਦ। ਸੁਹੇਲਾ=ਸੁਖੀ। ਭਾਲੀਐ=ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਜ ਮਹਿ=ਘਰ ਦੇ ਰਾਜ ਭਾਵ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ। ਓਦਾਸ=ਤਿਆਗੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ। ਬਹੁ
ਬਿਧਿ=ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ। ਦੇਹੀ ਮਹਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਅਲਿਪਤਾ=ਨਿਰਲੇਪ। ਘਾਲੀਐ=ਮਿਹਨਤ।੨।

ਜਾਗਤ=ਜਾਗਦਾ ਹੋਇਆ। ਸੂਤਾ=ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਭਰਮਿ=ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ। ਵਿਗੂਤਾ=ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਤੁਟਹਿ=ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਉ ਬੰਧਨ=ਹਉਮੈ ਦੇ ਬੰਧਨ। ਨਿਹਾਲੀਐ=ਵੇਖ ਲਈਦਾ ਹੈ।੩।

ਕਰਮ=ਕਰਮ ਕਾਂਡ। ਬੰਧਨ=ਜੰਜਾਲ। ਮਗਨ=ਮਸਤ। ਚਿੰਦਾ=ਚਿੰਤਾ। ਸਮ=ਇਕੋ ਜਿਹਾ। ਜਾਣੈ=ਜਾਣਦਾ
ਹੈ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਹਿਆਲੀਐ=ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ।੪।

ਸੰਸਾਰੈ ਮਹਿ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਸਹਸਾ=ਸੰਸਾ, ਸਹਿਮ। ਬਿਆਪੈ=ਵਿਆਪਦਾ, ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਕਥ=ਕਥਨ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ। ਅਗੋਚਰ=ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਨਹੀ ਜਾਪੈ=ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਸਹਿ=ਜਿਸ ਨੂੰ। ਓਹੁ=ਉਹ
ਜੀਵ। ਵਾਗੀ=ਵਾਂਗੂੰ। ਪਾਲੀਐ=ਪਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਛੋਡਿ ਬਹੈ=ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਛੱਡ ਬੈਠੇ। ਛੂਟੈ ਨਹੀ=ਤਾਂ ਵੀ (ਮਾਇਆ) ਛੁੱਟਦੀ ਨਹੀ ਹੈ। ਜਉ=ਜਿਵੇਂ।
ਸੰਚੈ=ਜੇ ਕੋਈ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀ ਜਾਏ। ਭਉ=ਡਰ। ਮਨ ਮਾਹੀ=ਮਨ ਵਿਚ। ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ। ਤਿਸੁ ਸਾਧੂ=ਉਸ ਸਾਧੂ ਦੇ
(ਮਿਰ ਉਤੇ)। ਚਉਰੁ ਢਾਲੀਐ=ਚਵਰ ਝੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੬।

ਸੂਰਾ=ਸੂਰਮਾ, ਬਹਾਦਰ। ਭਾਰੀ=ਦੌੜ ਜਾਏ। ਭਲ ਮਾਨੈ=ਠੀਕ ਠੀਕ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਬੁਝਿ ਹੁਕਮੈ=ਹੁਕਮ ਸਮਝ ਕੇ। ਦੁਰਮਤਿ ਜਾਲੀਐ=ਬੋਟੀ ਮਤਿ ਸਾਭ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ੭।

ਜਚਨਾ=ਕੌਤਕ। ਤੂ ਦੇਹਿ=ਤੂੰ ਦੇਵੇਂ। ਸਮਾਲੀਐ=ਯਾਦ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ('ਮ' ਭਾਰਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ)। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ (ਮਾਇਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ (ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ (ਮਾਇਆ) ਬੋਝੀ ਹੈ ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਇਹਨਾਂ) ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ ਉਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਸੋਖਾ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਜੇ) ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ (ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਕੇ) ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਅਨਿਆਇ ਕਾਰਨ) ਨਰਕ (ਭੋਗਦਾ ਹੈ)। (ਜੇ) ਉਦਾਸ (ਤਿਆਗੀ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ) ਗੁੱਸਾ ਵਧਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸਨੇ) ਬਹੁਤ ਵਿਧੀਆਂ ਕਰਕੇ ਕਈ ਗੀਤਾਂ ਨਾਲ) ਸੋਧ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ (ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਨਾ ਆਇਆ)। (ਹਾਂ) ਜਿਹੜਾ (ਜੀਵ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ (ਉਪਰੋਕਤ ਔਗੁਣਾਂ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ) ਉਸ ਜਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਿਹਨਤ (ਕਮਾਈ) ਹੈ। ੨।

ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਜਾਗਦਾ ਹੀ (ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ) ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ) ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਦਾ। ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਬੰਧਨ ਟੁੱਟਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਨਿਰੋਲ ਇਕ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰਵਿਆ ਹੋਇਆ) ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਮਨੁੱਖ ਕਰਮ (ਕਾਂਡ) ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਨਿਸਚਿਤ ਕਰਮ ਵਿਚ) ਬੱਧਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਨਿੰਦਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਮੋਹ ਮਾਇਆ) ਵਿਚ (ਪਏ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮਨ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ (ਬਰਾਬਰ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਰਹਿ ਕੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ) ਸੰਸਾਰ ਚੰਬੜਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਕਥਾ ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, (ਉਹ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ) ਜੀਵਨ ਦਾ (ਰਸ) ਸਮਝਾ ਦੇਵੇ, ਉਹੀ (ਜੀਵ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਹ ਜੀਵ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਪਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਮਾਇਆ) ਛੁੱਟਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਭਾਵ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਬੈਠੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) ਜੇ (ਮਾਇਆ) ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ (ਮਾਇਆ) ਖੋਹ ਕੇ ਨਾ ਲੈ ਜਾਏ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਚ (ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਾਧੂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚਵਰ ਝੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ (ਸਦਾ ਹੀ ਰਣ ਵਿੱਚ) ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਮਰਨਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਭੈ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਅਨੇਕਾਂ) ਜੂਠੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਰਤਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਸੂਰਮਾ) ਚੰਗਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਰੱਬੀ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝ ਕੇ ਬੋਟੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਸਾਭ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਸ ਜਿਸ (ਕੰਮ ਵਿਚ) ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਸ (ਕੰਮ ਵਿਚ ਜੀਵ) ਲਗਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕਰਕੇ (ਆਪਣੇ) ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ਦੇ

ਪੂਰਨ ਸੁਖਦਾਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ)! ਜੇ ਤੂੰ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਨਾਮ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਹੀ (ਉਹ) ਨਾਮ ਜਪ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੮੧॥੭॥

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਸੁਖ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ ਪਰ ਪੂਰਨ ਸੁਖ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜਾ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਐਸਵਰਜ਼ ਵਿਚ ਨਰਕ ਹੈ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਭਜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਉਦਾਸੀ ਬਣ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹੋਰ ਵੱਧਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੇ ਮਾਇਆ ਇਕਠੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭੱਜ ਦੌੜ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਵਾਲਾ ਸੁਖੀ ਹੈ। ਨਾ ਬਹੁਤ ਤੇ ਨਾ ਥੋੜੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਹਾਲਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਸਾਈਂ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਖਦਾ ਹੈ:-

ਜਿਉ ਤੁਮ ਰਾਖਹੁ ਤਿਉ ਰਹਾ, ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਚਾਰਾ ॥

ਨੀਧਰਿਆ ਧਰ ਤੇਰੀਆ, ਇਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰਾ ॥੨॥

ਜੇ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸੋਈ ਭਲਾ, ਮਨਿ ਲੇਤਾ ਮੁਕਤਾ ॥

ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਤੇਰੀਆ, ਸਭ ਤੇਹੀ ਜੁਗਤਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੦੯

ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਭਾਸਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਬਿਰਥੈ ਹੇਠਿ, ਸਭਿ ਜੰਤ ਇਕਠੇ ॥ ਇਕਿ ਤਤੇ, ਇਕਿ ਬੋਲਨਿ ਮਿਠੇ ॥ ਅਸਤੁ ਉਦੇਤੁ ਭਇਆ ਉਠਿ ਚਲੇ, ਜਿਉ ਜਿਉ ਅਉਧ ਵਿਹਾਣੀਆ ॥੧॥ ਪਾਪ ਕਰੇਦੜ, ਸਰਪਰ ਮੁਠੇ ॥ ਅਜਰਾਈਲਿ ਫੜੇ, ਫੜਿ ਕੁਠੇ ॥ ਦੇਜਕਿ ਪਾਏ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ, ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਬਾਣੀਆ ॥੨॥ ਸੰਗਿ ਨ ਕੋਈ ਭਈਆ ਬੇਬਾ ॥ ਮਾਲੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ, ਛੋਡਿ ਵੰਢੇਸਾ ॥ ਕਰਣ ਕਰੀਮ ਨ ਜਾਤੇ ਕਰਤਾ, ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਜਿਉ ਘਾਣੀਆ ॥੩॥ ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ ਲੈਦਾ ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ॥ ਵੇਖੇ ਸੁਣੇ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਖੁਦਾਈ॥ ਦੁਨੀਆ ਲਬਿ ਪਇਆ ਖਾਤ ਅੰਦਰਿ, ਅਗਲੀ ਗਲ ਨ ਜਾਣੀਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਕਰੋਦੜ, ਲੈਦਾ, ਦੁਨੀਆਂ, ਤਾਂ, ਥਾਵਹੁ, ਤਿਉ, ਧਿਆਈ, ਸੰਤਾਂ, ਪਾਈ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਅਸਤ' ਨੂੰ 'ਅਸੱਤ' ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਰਥੈ ਹੇਠਿ=(ਆਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ) ਰੁੱਖ ਹੇਠ। ਜੰਤ=ਜੀਵ ਜੰਤੂ। ਇਕਿ=ਕਈ। ਤਤੇ=ਗੁੱਸੇ ਵਾਲੇ। ਬੋਲਨਿ=ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਮਿਠੇ=ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ (ਬੋਲ)। ਅਸਤ=ਭੁੱਖਾ ਹੋਇਆ (ਸੂਰਜ)।

ਉਦੇਤੁ=ਚੜ੍ਹਿਆ। ਉਠਿ ਚਲੇ=ਉਠ ਕੇ ਟੁਰ ਪਏ। ਜਿਉ ਜਿਉ=ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ। ਅਉਧ=ਉਮਰ।
ਵਿਹਾਣੀਆ=ਗੁਜਰਦੀ ਹੈ।੧।

ਪਾਪ ਕਰੇਦੜ=ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਸਰਪਰ=ਹਰ ਹਾਲਤ, ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ। ਮੁਠ=ਲੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਅਜਰਾਈਲਿ=ਮੌਤ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ। ਫੜੇ ਫੜਿ=ਫੜ ਫੜ ਕੇ। ਕੁਠੇ=ਕੁਹ ਸੁੱਟੇ। ਦੇਜਕਿ=ਦੇਜਕ (ਨਰਕ)
ਵਿਚ। ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ=ਕਰਤਾਰ ਨੇ। ਲੇਖਾ=(ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਹਿਸਾਬ। ਘਾਣੀਆ=ਧਰਮ ਰਾਜ।੨।

ਭਈਆ=ਭਰਾ। ਬੇਬਾ=ਭੈਣ। ਜੋਬਨੁ=ਜੁਆਨੀ। ਛੋਡਿ ਵੰਞੇਸਾ=ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।
ਕਰੀਮ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰਤਾ=(ਪੈਦਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਘਾਣੀਆ=ਕੋਲੂ ਵਿੱਚ।੩।

ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ=ਖੇਹ ਖੇਹ ਕੇ। ਪਰਾਈ=ਬੇਗਾਨੀ। ਖੁਦਾਈ=ਖੁਦਾ, ਰੱਬ। ਲਬਿ=ਲੋਭ ਵਿੱਚ। ਪਇਆ
ਖਾਤ ਅੰਦਰਿ=ਟੋਏ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਗਲ=ਅੱਗੇ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ) ਗੱਲ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਆਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲੇ
ਤੇ ਕਈ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ (ਬਚਨ) ਬੋਲਦੇ ਹਨ। (ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ) ਭੁੱਬਾ ਹੋਇਆ (ਮੁੜ) ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ
ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਉਡ ਗਏ, ਜਿਉ ਜਿਉ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਉਮਰ ਗੁਜਰਦੀ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਜੰਤੂ) ਜ਼ਰੂਰ ਲੁਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਉਹ ਜੀਵ) ਮੌਤ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ
ਅਜਰਾਈਲ ਨੇ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਕੁਹ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ (ਉਹ ਜੀਵ) ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੇ
ਹਨ, ਧਰਮਰਾਜ ਵੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਅੰਤ ਵੇਲੇ) ਨਾ ਭਰਾ, ਨਾ ਭੈਣ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਗ ਨਾ ਗਿਆ। ਮਾਲ-ਪਦਾਰਥ, ਜੁਆਨੀ,
ਦੌਲਤ (ਸਭ ਕੁਝ ਇਥੇ) ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਜੀਵ ਨੇ ਜਗਤ ਦੇ) ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਰਪਾਲੂ
ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ (ਭਾਵ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਈ) ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਤਿਲ ਘਾਣੀ ਵਿਚ ਪੀੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਤਿਵੇਂ
ਪੀੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ)।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ), ਬੇਗਾਨੀ ਵਸਤੂ ਖੋਹ ਖਸ ਕੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਉਹ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਰੀ ਤੇਰੀ ਹਰ ਗੱਲ
ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੁਣਦਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਲੋਭ ਕਰਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗਿਆ ਪਿਆ ਹੈ,
(ਤੈਨੂੰ) ਅੱਗੇ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲੀ) ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰੈ, ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਜੰਮੈ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਇ ਪਇਆ ਦੇਸਿ ਲੰਮੈ ॥ ਜਿਨਿ
ਕੀਤਾ ਤਸੈ ਨ ਜਾਣੀ ਅੰਧਾ, ਤਾ ਦੁਖੁ ਸਹੈ ਪਰਾਣੀਆ ॥ ੫ ॥ ਖਾਲਕ ਥਾਵਹੁ ਭੁਲਾ
ਮੁਠਾ ॥ ਦੁਨੀਆ ਖੇਲੁ ਬੁਰਾ ਰੁਠ ਤੁਠਾ ॥ ਸਿਦਕੁ ਸਬੂਰੀ ਸੰਤੁ ਨ ਮਿਲਿਓ, ਵਡੈ ਆਪਣ
ਭਾਣੀਆ ॥੬॥ ਮਉਲਾ ਖੇਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਆਪੇ ॥ ਇਕਿ ਕਢੇ, ਇਕਿ ਲਹਿਰ ਵਿਆਪੇ ॥
ਜਿਉ ਨਚਾਏ ਤਿਉ ਤਿਉ ਨਚਨਿ, ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਕਿਰਤ ਵਿਹਾਣੀਆ ॥੭॥ ਮਿਹਰ ਕਰੇ,
ਤਾ ਖਸਮੁ ਧਿਆਈ ॥ ਸੰਤਾ ਸੰਗਤਿ, ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਨਾਨਕ
ਕਉ, ਗੁਣ ਗੀਤਾ ਨਿਤ ਵਖਾਣੀਆ ॥੮॥੨॥੮॥੧੨॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਮਿ=ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਜੰਮੇ=ਜੰਮਦਾ ਹੈ। ਸਜਾਇ=ਸਜਾ, ਦੰਡ ਦੇਸਿ ਲੰਮੇ=ਮੋਤ ਵਾਲੇ ਲੰਮੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਅੰਧਾ=ਅਗਿਆਨੀ। ਸਹੈ=ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਣੀਆ=ਪ੍ਰਾਣੀ।ਪ।

ਖਾਲਕ=ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਥਾਵਹੁ=ਥਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਦੂਰੋਂ। ਭੁਲਾ=ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਮੁਠਾ=ਠੱਗਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਬੁਰਾ=ਭੈੜਾ। ਰੁਠ=ਰੁਸਿਆ। ਝੁਠਾ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਸਿਦਕੁ=ਸ਼ਾਂਤੀ। ਸਬੂਰੀ=ਸਬਰ। ਸੰਤੁ=ਗੁਰੂ। ਵਤੈ=ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣ ਭਾਣੀਆ=ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ।੬।

ਮਉਲਾ=ਮਾਲਕ। ਇਕਿ=ਕਈ। ਲਹਿਰ=(ਮਾਇਆ ਦੀ) ਲਹਿਰ ਵਿਚ। ਵਿਆਪੇ=ਦਬੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਚਨਿ=ਨੱਚਦੇ ਹਨ। ਕਿਰਤ=ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ। ਵਿਹਾਣੀਆ=ਵਿਹਾਉਂਦੀ ਹੈ।੭।

ਧਿਆਈ=ਮੈਂ ਧਿਆਵਾਂ। ਨ ਪਾਈ=ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵਾਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮ=ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ। ਗੁਣ ਗੀਤਾ=ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗੀਤ। ਵਖਾਣੀਆ=ਵਖਾਣਾ, ਗਾਵਾਂ।੮।

ਅਰਥ: (ਜਦੋਂ ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਨੂੰ) ਬਹੁਤ ਸਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ) ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ (ਸਫਰ) ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ) ਅਗਿਆਨੀ (ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ (ਭਾਵ ਉਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ) ਇਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ।ਪ।

(ਇਹ ਜੀਵ) ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪੁੰਜੀ) ਲੁਟਾਅ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ (ਜੀਵ ਲਈ) ਮਾੜਾ ਹੈ, (ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ) ਰੁੱਸ ਬੈਠਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸਿਦਕ ਤੇ ਸਬਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੰਤ (ਗੁਰੂ, ਜੀਵ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ (ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ) ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਭੌਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।੬।

ਮਾਲਕ ਆਪ ਹੀ ਖੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ) ਕਈ (ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੋਂ) ਕੱਢ ਲਏ ਹਨ (ਅਤੇ) ਕਈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਚਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ।੭।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਨਾਨਕ ਨੂੰ (ਆਪਣਾ) ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇ, (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ) ਦੇ ਗੀਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ।੮।੨।੧੨।੨੦।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਨਾਨਕ ਕਉ, ਗੁਣ ਗੀਤਾ ਨਿਤ ਵਖਾਣੀਆ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਹਿਤੇ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ ਸੇ ਦਾਨ ਮੇਰੇ ਕੇ ਦੇਹੁ। ਜਿਸ ਨਾਮ ਕੇ ਗੁਣ ਗੀਤਾ ਭੀ ਨਿਤ ਹੀ ਵਖਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਵਾ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੁਣੇ ਕੇ ਗੀਤ ਨਿਤ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰੇ। [ਫ. ਸ.
- ੨) ਗੀਤਾ-‘ਗੀਤ’ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ। [ਸਬਦਾਰਥ

- ੩) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇਹ, (ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾਨਕ) ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ। [ਦਰਪਣ
- ੪) ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਨਾਮ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗੀਤਾਂ ਨਿਤਪ੍ਰਤੀ ਕਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। [ਸ੍ਰ. ਸ੍ਰ. ਨਿਰਣੈ: ਇਥੇ 'ਗੀਤਾਂ' ਪਦ ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਭਾਗਵਤ ਗੀਤਾਂ' ਨੂੰ ਕਲਪਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨੰਬਰ ੧ ਤੇ ੪ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼' ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ 'ਗੀਤਾਂ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਯਸ਼' ਕੀਤੇ ਹਨ। ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗੀਤਾਂ ਮੈਂ ਨਿਤ ਵਖਾਣਦਾ (ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ) ਰਹਾਂ, ਇਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਅੰਜੁਲੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਜੁਲੀ ਹੈ। ਬਿਰਥੇ ਹੇਠਿ ਸਭਿ ਜੰਤ ਇਕੱਠੇ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਖ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚਲਣਹਾਰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। 'ਪਾਪ ਕਰੇਦਤ ਸਰਪਰ ਮੁਠੇ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਪਾਪ ਕਰਮ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ, ਵਰਨਾ 'ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਜਿਉ ਘਾਣੀਆ' ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ, ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਰਾਈ ਵਸਤੂ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਹੱਕ ਜਮਾਣਾ, ਭਾਵ ਜ਼ੋਰ ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਚੇਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੁਸੇਵੇਂ ਤੇ ਮਨੇਵੇਂ ਦੀ ਖੇਡ ਮਾੜੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਮੌਲਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖੇਲ ਹਨ, ਕਈ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਚੋਂ ਕੱਢ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਕਈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪਏ ਹਨ ਪਰ ਸਾਰੀ ਖੇਡ 'ਕਿਰਤ ਕਰਮ' ਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ:-

ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾ ਖਸਮੁ ਧਿਆਈ॥ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਤਿ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਨਾਨਕ ਕਉ, ਗੁਣ ਗੀਤਾਂ ਨਿਤ ਵਖਾਣੀਆ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਹਰੇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਜਾਗੇ। ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਜੋ ਫਲ ਲਗੇਗਾ ਉਹ ਹੀ 'ਗੁਣ ਗੀਤਾਂ ਨਿਤ ਵਖਾਣੀਆ' ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸਾਚਾ ਸਚੁ ਸੇਈ, ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਿਨਿ ਸਿਰਜੀ, ਤਿਨ ਹੀ ਫੁਨਿ ਗੋਈ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹੁ ਰਹਣਾ, ਤੁਮ ਸਿਉ ਕਿਆ ਮੁਕਰਾਈ ਹੇ ॥੧॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ, ਆਪਿ ਖਪਾਏ ॥ ਆਪੇ, ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਵੀਚਾਰੀ ਗੁਣਕਾਰੀ, ਆਪੇ ਮਾਰਗਿ ਲਾਈ ਹੇ ॥੨॥ ਆਪੇ ਦਾਨਾ ਆਪੇ ਬੀਨਾ ॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਪਤੀਨਾ ॥ ਆਪੇ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ, ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥੩॥ ਆਪੇ ਸਸਿ ਸੂਰਾ ਪੂਰੇ ਪੂਰਾ ॥ ਆਪੇ ਗਿਆਨਿ ਧਿਆਨਿ

ਗੁਰੂ ਸੂਰਾ ॥ ਕਾਲੁ ਜਾਲੁ ਜਮੁ ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ, ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਤਿਉ, ਸਿਉ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਅਫਰਿਓ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਅ-ਫਰਿਓ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੋਲਹੇ=੧੬ ਪਦਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ। ਸਿਰਜੀ=ਬਣਾਈ।

ਫੁਨਿ=ਫਿਰ ਗਈ=ਨਾਸ਼ ਕੀਤੀ। ਮੁਕਰਾਈ=ਉਜਰ, ਨਾਂਹ ਨੁਕਰਾ।

ਖਪਾਏ=ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ=ਹਰੇਕ ਨੂੰ। ਧੰਧੈ=ਕੰਮ ਕਾਰ, (ਕਿਰਤ) ਵਿਚ। ਗੁਣਕਾਰੀ=ਗੁਣ (ਉਪਦੇਸ਼) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਮਾਰਗਿ=ਰਸਤੇ ਉਤੇ।

ਦਾਨਾ=ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, ਸਿਆਣਾ। ਬੀਨਾ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਆਪੁ ਉਪਾਇ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਪਤੀਜਾ=ਪਤੀਜਦਾ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਉਣੁ=ਹਵਾ। ਬੈਸੰਤਰੁ=ਅੱਗ।

ਸਸਿ=ਚੰਦਰਮਾ। ਸੂਰਾ=ਸੂਰਜ। ਗਿਆਨਿ=ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ। ਧਿਆਨਿ=ਧਿਆਨ ਵਾਲਾ। ਸੂਰਾ=ਸੂਰਮਾ। ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ=ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਅਰਥ: (ਕੇਵਲ ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਨੇ (ਇਹ ਸ੍ਰਿਸਟੀ) ਬਣਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਵੇਂ (ਤੁਸੀਂ ਜੀਆਂ ਨੂੰ) ਰਖਦੇ ਹੋ ਤਿਵੇਂ ਹੀ (ਹਰ ਕੋਈ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ (ਹੁਕਮ) ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਨਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਆਪ ਹੀ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ) ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਰਗੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਜੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ) ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਹਵਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਅਗਨੀ ਤੇ ਆਪ ਹੀ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ) ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰੀਪੂਰਣ ਹੈ ਆਪ ਹੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ, ਧਿਆਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਰੂਪੀ ਜਾਲ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਆਪੇ ਪੁਰਖੁ, ਆਪੇ ਹੀ ਨਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਪਾਸਾ, ਆਪੇ ਸਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਪਿਤ ਬਾਧੀ ਜਗੁ ਖੇਲੈ, ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥੫॥ ਆਪੇ ਭਵਰੁ, ਫੁਲੁ ਫਲੁ ਤਰਵਰੁ ॥ ਆਪੇ ਜਲੁ ਥਲੁ ਸਾਗਰੁ ਸਰਵਰੁ ॥ ਆਪੇ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕਰਣੀਕਰੁ, ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ਨ ਲਖਣਾ ਜਾਈ ਹੇ॥੬॥ ਆਪੇ ਦਿਨਸੁ ਆਪੇ ਹੀ ਰੈਣੀ ॥ ਆਪਿ ਪਤੀਜੈ ਗੁਰ ਕੀ

ਬੈਣੀ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨਾਹਦਿ ਅਨਦਿਨੁ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਬਦੁ ਰਜਾਈ ਹੇ ॥੭॥
ਆਪੇ ਰਤਨੁ ਅਨੂਪੁ ਅਮੋਲੇ ॥ ਆਪੇ ਪਰਖੇ ਪੂਰਾ ਤੋਲੇ ॥ ਆਪੇ ਕਿਸ ਹੀ ਕਸਿ
ਬਖਸੇ, ਆਪੇ ਦੇ ਲੈ ਭਾਈ ਹੇ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਾਸਾ=ਚੇਪਤ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ) ਸਾਰੀ=ਨਰਦਾ (ਭਾਵ ਜੀਵ)। ਪਿਤ=ਗੋਲ ਦਾਇਰਾ
ਬਾਧੀ=ਬੰਧੀ।ਪ।

ਭਵਰ=ਭੋਰਾ ਤਰਵਰ=ਰੁੱਖ। ਥਲੁ=ਖੁਸ਼ਕ ਧਰਤੀ। ਕਰਣੀਕਰੁ=(ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਦਾ) ਕਰਣ ਕਾਰਣ।੬।

ਦਿਨਸੁ=ਦਿਨ। ਰੈਣੀ=ਰਾਤ। ਪਤੀਜੇ=ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੈਣੀ=ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ। ਰਜਾਈ=ਰਜਾ
ਵਾਲਾ ਹਰੀ।੭। ਕਸਿ=ਕਸ ਕੇ ਭਾਵ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਲਾ ਕੇ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਨਾਰੀ (ਇਸਤਰੀ) ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਚੇਪਤ
ਰੂਪੀ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਨਰਦ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਖੇਡਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਖੇਡ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।ਪ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਭੋਰਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਫੁੱਲ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਫਲ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਖਿਛ ਹੈ।
ਆਪ ਹੀ ਜਲ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਥਲ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸਰੋਵਰ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਮੱਛ ਹੈ, ਆਪ
ਹੀ ਕੱਛੂ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸਭ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਰੂਪ (ਸਾਥੋਂ) ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰੀ) ਆਪ ਹੀ ਦਿਨ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਰਾਤ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸੰਨ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ
ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ (ਭਾਵ ਹੁਕਮ) ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਅਮੋਲਕ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰਤਨ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਰਤਨ) ਪਰਖਦਾ
ਹੈ, (ਆਪ ਹੀ) ਪੂਰਾ ਤੋਲ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਰਤਨ ਨੂੰ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ
ਭਾਈ! (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਣਜ ਵਪਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਕਿਤੇ ਰਤਨ ਦੌਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ
ਰਤਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਆਪੇ ਧਨਖੁ ਆਪੇ ਸਰਬਾਣਾ ॥ ਆਪੇ ਸੁਘੜੁ ਸਰੂਪੁ ਸਿਆਣਾ ॥ ਕਹਤਾ
ਬਕਤਾ ਸੁਣਤਾ ਸੋਈ, ਆਪੇ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਪਉਣੁ ਗੁਰੂ, ਪਾਣੀ ਪਿਤ
ਜਾਤਾ ॥ ਉਦਰ ਸੰਜੋਗੀ, ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ॥ ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਦੁਇ ਦਾਈ ਦਾਇਆ,
ਜਗੁ ਖੇਲੈ ਖੇਲਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਆਪੇ ਮਛਲੀ ਆਪੇ ਜਾਲਾ ॥ ਆਪੇ ਗਊ ਆਪੇ
ਰਖਵਾਲਾ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ ਜਗਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ, ਜੈਸੀ ਪ੍ਰਭਿ ਫੁਰਮਾਈ ਹੇ ॥੧੧॥
ਆਪੇ ਜੋਗੀ ਆਪੇ ਭੋਗੀ ॥ ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਪਰਮ ਸੰਜੋਗੀ ॥ ਆਪੇ ਵੇਬਾਣੀ
ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਨਿਰਭਉ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ' ਵਿਚ 'ਸਰ ਬਾਣਾ' ਪਦ ਛੇਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਨੁਖੁ=ਕਮਾਣ। ਸਰਬਾਣਾ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਸੁਖਤੁ=ਸੋਹਣੀ ਘਾਤਤ ਵਾਲਾ। ਸਰੂਪ=ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਬਕਤਾ=ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ। ਬਣਤ=ਰਚਨਾ।੯।

ਪਿਤ=ਪਿਤਾ। ਜਾਤਾ=ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਉਦਰ=ਪੇਟ। ਸੰਜੋਗੀ=ਸੰਜੋਗ (ਮੇਲ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰੈਣਿ=ਰਾਤ। ਦੁਇ=ਦੋਵੇਂ। ਦਾਈ=ਖਿਡਾਵੀ। ਦਾਇਆ=ਖਿਡਾਵਾ।੧੦।

ਖੇਲੈ=ਖੇਡਦਾ ਹੈ। ਖੇਲਾਈ=ਖਿਡਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਾਲਾ=ਜਾਲ। ਜਗਿ=ਜਗਤ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਭਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ।੧੧।

ਜੋਗੀ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਪਦ ਜੋਗੀ। ਭੋਗੀ=ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ। ਰਸੀਆ=ਰਸ ਮਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਵੇਬਾਣੀ=ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ=ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਧਨੁਖ (ਤੀਰ) ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਅਕਲਮੰਦ, ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਵਖਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਪ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।੯।

(ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਪਉਣ (ਹਵਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹੈ), ਆਪ ਹੀ ਪਾਣੀ ਹੈ ਜੋ (ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪਿਤਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੇਟ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਮਾਤਾ ਵਾਂਗੂੰ ਧਰਤੀ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ)। (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਰਾਤ ਦਿਨ ਰੂਪੀ ਦਾਈ ਤੇ ਦਾਇਆ ਹੈ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ) ਖੇਡਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਖਿਡਾਵੇ ਖਿਡਾ ਰਹੇ ਹਨ)।੧੦।

(ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਆਪ ਹੀ ਮੱਛਲੀ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਜਾਲ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਗਊ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੧੧।

(ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਜੋਗੀ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਭੋਗੀ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਰਸ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਮੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਬਾਣੀ ਰਹਿਤ (ਚੁੱਪ) ਤੇ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰਭਉ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੧੨।

ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸਭ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥ ਸੇਈ ਸਾਹ ਸਚੇ ਵਾਪਾਰੀ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਾਚੇ ਭਰਪੂਰਾ ॥ ਅਫਰਿਓ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਸਦਾ ਤੂ, ਨਾ ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ ਭਏ ਦੇਵਾਨੇ ॥ ਸਬਦੁ ਸਹਜ ਰਸੁ ਅੰਤਰਿ ਮਾਨੇ ॥ ਆਪੇ ਮੁਕਤਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਵਰ ਦਾਤਾ, ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਮਨਿ ਭਾਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਗੁਰਗਮ ਗਿਆਨਾ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਤੁਝ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਭਿਖਿਆ ਦਰਿ ਜਾਚੈ, ਮੈ ਦੀਜੈ ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਖਾਣੀ=(ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ) ਔਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭਜ। ਬਾਣੀ=ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮਧਮਾ, ਬੋਖਰੀ। ਤੁਝਹਿ=ਤੇਰੇ ਵਿਚ। ਸਮਾਣੀ=ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਨੇ। ਬੁਝ

ਬੁਝਾਈ=ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੧੩।

ਅਫਰਿਓ=ਜੇ ਫੜਿਆ ਨਾ ਜਾਏ। ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ=ਤਿਲ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ।੧੪।

ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ਬਿਕਾਲੁ=ਜਨਮ। ਦੇਵਾਨੇ=ਕਮਲੇ। ਮਾਨੇ=ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ=ਰਜਵਾਂ। ਵਰ ਦਾਤਾ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ।੧੫।

ਨਿਰਾਲਮੁ=ਨਿਰਲੇਪ। ਗੁਰਗਮ=ਗੁਰੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ। ਭਿਖਿਆ=ਸ਼੍ਰੇਯ। ਦਰਿ=ਦਰ ਤੋਂ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦੀਆਂ) ਬੋਲੀਆਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੋਝੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਹ ਜੀਵ ਸੱਚੇ ਸਾਹ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ ਹਨ।੧੩।

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੂੰ) ਨਾ ਫੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਵੇਪਰਵਾਹ ਹੈ, (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧੪।

(ਉਸ ਜੀਵ ਲਈ) ਮੌਤ ਤੇ ਜਨਮ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕੇ ਹਨ (ਜੇ) ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ (ਉਸ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮੁਕਤੀ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤੀ ਭਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੧੫।

(ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜੇ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ) ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੀਵਾ (ਗਰੀਬ) ਨਾਨਕ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ ਇਹ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੂੰ) ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ ਦੇ।੧੬।੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਆਪੇ ਵੇਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਨਿਰਭਉ ਤਾਤੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਵੇਬਾਣੀ' ਪਦ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅਰਥਾਂ ਕਰਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕੜਾ ਭੁਲੇਖਾ ਲਗਦਾ ਹੈ:-

- ੧) ਆਪ ਹੀ ਉਜਾੜੇ ਮੇਂ ਰਹਿਣੇ ਵਾਲਾ ਵਾ ਨਿਰਦੁਖ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਰਹਿਤ ਹੈ ਹੇ ਨਿਰਭੈ ਸਰੂਪ ਆਪ ਹੀ ਤੂੰ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਇ ਰਹਿਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਵੇਬਾਣੀ ਜੋ ਬਾਣੀ (ਕਥਨ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਵੇਬਾਣੀ-ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤਿਆਗੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਨਿਰ-ਆਕਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ੪) ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਖੋਟੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਵਾ ਸੰਸਾਰ ਵੇਬਾਣੀ-ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਰਭਉ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਤਾਤੀ=ਸਮਾਧੀ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। [ਸੰ. ਸ.]

ਨਿਰਣੈ: ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ 'ਬ' ਤੇ 'ਵ' ਦਾ ਬਦਲ ਆਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 'ਵੇਬਾਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਵੀ 'ਬੇਬਾਣੀ' ਹੈ ਭਾਵ ਜੰਗਲ ਵਿਚ, ਉਜਾੜ ਵਿਚ, ਬੀਆਬਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ 'ਰਹੈ ਬੇਬਾਣੀ ਮਤੀ ਮਸਾਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਇਸੇ ਰੂਪ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਾਂ ਖੋਟੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਨੰਬਰ ੨ ਤੇ ੪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਰਜ ਹਨ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ 'ਵੇਲਾ' ਤੇ 'ਬੇਲਾ' ਦੋਹਾਂ ਪਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਹੈ ਤਿਵੇਂ 'ਵੇਬਾਣੀ' ਤੇ 'ਬੇਬਾਣੀ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਸੁਰਤਾ ਹੈ। ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਰਥ ਪਿਛੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਥੇ 'ਸੋਲਹੇ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਧਰਤੀ, ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਬੈਸੰਤਰ, ਪੁਰਖ, ਨਾਰੀ, ਕਾਲ, ਜਾਲ, ਜਮ, ਭਵਰ, ਫੁਲ, ਫਲ ਤਰਵਰ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੈ ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ 'ਆਪੇ ਆਪਿ' ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖਾਣੀਆਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਸ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਅਡੋਲ ਟਿੱਕ ਕੇ ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਜਨਮ ਤੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਭੇਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਵਡੇ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਰੂਪ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਦਾਤਿ ਮੰਗੀ ਹੈ:-

ਨਾਨਕ ਨੀਚੁ ਭਿਖਿਆ ਦਰਿ ਜਾਚੈ, ਮੈ ਦੀਜੈ ਨਾਮ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥

ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਨੂੰ 'ਬੈਸੰਤਰ ਪਾਗਉ' ਕਹਿ ਕੇ ਪਰੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਉਂ-ਮਿਲੈ ਪਿਆਰਾ ਆਪਣਾ ਤੇ ਬੋਲ ਕਰਾਗਉ' ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੋ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਆਪੇ ਧਰਤੀ ਧਉਲੁ ਅਕਾਸੰ ॥ ਆਪੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਪਰਗਾਸੰ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ ਆਪੇ, ਆਪੇ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥੧॥ ਜਿਸੁ ਕਰਣਾ ਸੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ॥ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ ਸਾਰੇ ਲੇਖੈ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ, ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਹੇ ॥੨॥ ਪੰਚ ਚੋਰ ਚੰਚਲ ਚਿਤੁ ਚਾਲਹਿ ॥ ਪਰ ਘਰਿ ਜੋਹਹਿ, ਘਰੁ ਨਹੀ ਭਾਲਹਿ ॥ ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਢਹੈ ਢਹਿ ਢੇਰੀ, ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਪਤਿ ਜਾਈ ਹੇ ॥੩॥ ਗੁਰ ਤੇ ਬੂਝੈ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਸੂਝੈ ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਸਿਉ ਲੂਝੈ ॥ ਜੇ ਤੁਧੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਤੁਧ ਹੀ ਜੇਹੇ, ਨਿਰਭਉ ਬਾਲ ਸਖਾਈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚਾਲਹਿ, ਜੋਹਹਿ, ਨਹੀ, ਭਾਲਹਿ, ਕਾਇਆ, ਮਨੈ, ਸਿਉ, ਸੇਵਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਉਲੁ=ਬਲਦ (ਮਨੋ ਕਲਪਿਤ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਬਲਦ ਨੇ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ)।
ਕਾਰ=ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ॥੧॥ ਜਿਸ ਕਰਣਾ=ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
ਵੇਖੇ=ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖੇ=ਲੇਖ ਨੂੰ॥੨॥ ਚਾਲਹਿ=ਮੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੋਹਹਿ=ਤੱਕਦੇ। ਘਰੁ=ਹਿਰਦਾ॥੩॥
ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ=ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ। ਮਨਸਾ=ਮਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ। ਮਾਰਿ=ਮਾਰ ਕੇ, ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ। ਲੁਝੈ=ਝਗੜਦਾ, ਯੁੱਧ
ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਲ ਸਖਾਈ=ਸਦਾ ਦਾ ਸਾਥੀ॥੪॥

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ (ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਉਪਰ)
ਆਕਾਸ਼ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਸੱਚੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਜਤੀ, ਦਾਨੀ ਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਹੈ, ਆਪ
ਹੀ (ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰੀ) ਕਾਰ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧॥

ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਇਹ) ਜਗਤ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ (ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਦਾ) ਕਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ
(ਭਾਵ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ)। (ਉਸ) ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ (ਹੁਕਮ ਨੂੰ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੋਟ ਸਕਦਾ।
ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਤੋਂ ਕਾਰ) ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ) ਵਡਿਆਈ
ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥੨॥

ਪੰਜ ਚੋਰ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਆਦਿ) ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਫੁਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਾਏ ਘਰ ਤਕਦੇ ਹਨ, ਨਿਜ ਘਰ
ਆਪਣੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਨਹੀਂ ਲਭਦੇ। ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਨਗਰ ਢਹਿ ਕੇ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ
ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਰਬੀ (ਦਰਗਾਹ) ਵਿਚ ਇਜ਼ਤ ਖੋਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੩॥

(ਜੇ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਸ
ਪੈਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਮਨ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਮਾਰਨ ਲਈ ਮਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਦੇ
ਹਨ ਉਹ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਨਿਰਭਉ (ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਸਦਾ ਦਾ ਸਾਥੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਆਪੇ ਸੁਰਗ ਮਛ ਪਇਆਲਾ ॥ ਆਪੇ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਬਾਲਾ ॥ ਜਟਾ ਬਿਕਟ
ਬਿਕਰਾਲ ਸਰੂਪੀ, ਰੂਪੁ ਨਾ ਰੇਖਿਆ ਕਾਈ ਹੇ ॥੫॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬੀ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਤਾ ॥
ਨਾਤਿਸੁ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਭ੍ਰਾਤਾ ॥ ਸਗਲੇ ਸੈਲ ਉਪਾਇ ਸਮਾਏ, ਅਲਖੁ ਨ ਲਖਣਾ
ਜਾਈ ਹੇ ॥੬॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਥਾਕੀ ਮੀਤ ਘਨੇਰੇ ॥ ਕੋਇ ਨ ਕਾਟੈ ਅਵਗੁਣ ਮੇਰੇ ॥
ਸੁਰਿਨਰ ਨਾਥੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ, ਭਾਇ ਮਿਲੈ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥੭॥ ਭੂਲੇ ਚੂਕੇ
ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹਿ ॥ ਆਪਿ ਭੁਲਾਇ ਤੂਹੈ ਸਮਝਾਵਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ
ਦੀਸੈ, ਨਾਵਹੁ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਤੇਬੀ, ਪਾਵਹਿ, ਤੂਹੈ, ਸਮਝਾਵਹਿ, ਨਾਵੈ, ਨਾਵਹੁ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਛ=ਮਾਤ ਲੋਕ। ਪਇਆਲਾ=ਪਾਤਾਲ। ਬਾਲਾ=ਵੱਡਾ। ਜਟਾ=ਜਟਾਂ ਵਾਲਾ। ਬਿਕਟ
ਬਿਕਰਾਲਾ=ਭਰਾਉਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ। ਸਰੂਪੀ=ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ=ਸ਼ਕਲ ਨ ਰਿੰਨ। ਕਾਈ=ਕੋਈ॥੫॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬੀ=ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਨੇ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਸੈਲ=ਪਹਾੜ। ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਸਮਾਏ=ਲੀਨ ਕਰ ਲਏ।੬।

ਘਨੇਰੇ=ਬਹੁਤੇ। ਸੁਰਿ=ਦੇਵਤੇ। ਨਾਥੁ=ਮਾਲਕ। ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ=ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ। ਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਭਉ=ਡਰ।੭।

ਮਾਰਗਿ=(ਸਹੀ) ਰਸਤੇ ਉਤੇ। ਪਾਵਹਿ=ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੂਹੈ ਸਮਝਾਵਹਿ=ਤੂੰ ਹੀ ਹਰੀ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਵੈ=ਨਾਮ ਤੋਂ। ਗਤਿ ਮਿਤਿ=ਮਰਯਾਦਾ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਸੁਰਗ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ (ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ) ਚਾਨਣ ਰੂਪ ਤੇ (ਸਭ ਤੋਂ) ਉਚਾ (ਵੱਡਾ) ਹੈ। (ਆਪ ਹੀ ਕਿਤੇ) ਲੰਮੀਆਂ ਜੱਟਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਕਿਤੇ) ਭਿਆਨਕ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਆਪ ਹੀ) ਰੂਪ-ਰੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਨੇ (ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਨਾ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਮਾਤਾ ਹੈ ਨਾ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਨਾ ਭਰਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਪਰਬਤ (ਪਹਾੜ ਆਦਿਕ) ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਲੇਖ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਅਨੇਕ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਥੱਕ ਗਈ ਹਾਂ। (ਪਰ) ਕੋਈ (ਮਿੱਤਰ) ਮੇਰੇ ਔਗੁਣ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ (ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਭੁਲਿਆਂ ਭਟਕਿਆਂ ਨੂੰ (ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਿੱਧੇ) ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਭੁਲਾ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਫਿਰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਗਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਤੂੰ) ਬੇਅੰਤ ਹੈ।੮।

ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਕੇਲ ਕੇਦਾਰਾ ॥ ਕਾਸੀ ਕਾਂਤੀ ਪੁਰੀ ਦੁਆਰਾ ॥ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰੁ ਬੇਣੀ ਸੰਗਮੁ, ਅਠਸਠਿ ਅੰਕਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਆਪੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕੁ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਰਾਜਨੁ ਪੰਚਾਕਾਰੀ ॥ ਤਖਤਿ ਬਹੈ ਅਦਲੀ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ, ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਆਪੇ ਕਾਜੀ ਆਪੇ ਮੁਲਾ ॥ ਆਪਿ ਅਭੁਲੁ, ਨ ਕਬਹੂ ਭੁਲਾ ॥ ਆਪੇ ਮਿਹਰ ਦਇਆ ਪਤਿ ਦਾਤਾ, ਨਾ ਕਿਸੈ ਕੋ ਬੈਰਾਈ ਹੇ ॥੧੧॥ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਭਸੈ ਦਾਤਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ ॥ ਭਰਪੁਰਿ ਧਾਰਿ ਰਹਿਆ ਨਿਹਕੇਵਲੁ, ਗੁਪਤੁ ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਭ ਠਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਠਾਈ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੇਲ=(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ) ਖੇਡਣ ਦੀ ਥਾਂ (ਬਿੰਦੁਬਨ)। ਕੇਦਾਰਾ=ਗੜਵਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ। ਕਾਸੀ ਕਾਂਤੀ=ਮਥਰਾ। ਪੁਰੀ ਦੁਆਰਾ=ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ। ਬੇਣੀ ਸੰਗਮ=ਤ੍ਰਿਬਣੀ (ਗੰਗਾ,

ਜਮਨਾ, ਸਰਸਵਤੀ) ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਮੇਲ। ਅਠਸਠਿ=੮੮ (ਤੀਰਥ)। ਅੰਕਿ ਸਮਾਈ=ਅੰਗ (ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।੯।

ਸਿਧ=ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ। ਸਾਧਿਕੁ=ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ। ਪੰਚਾ ਕਾਰੀ=ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਤਖਤਿ=ਤਖਤ ਉਤੇ। ਅਦਲੀ=ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਨਸਿਫ।੧੦।

ਕਿਸੈ ਕੇ=ਕਿਸੇ ਦਾ। ਬੈਰਾਈ=ਵੈਰੀ।੧੧।

ਸਭਸੈ=ਸਭ ਦਾ। ਤਮਾਈ=ਤਮਾ, ਲਾਲਚ। ਭਰਪੂਰਿ=ਭਰਪੂਰ। ਧਾਰਿ ਰਹਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਿਹਕੇਵਲੁ=ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ, ਪਵਿੱਤਰ। ਠਾਈ=ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ।੧੨।

ਅਰਥ: ਗੰਗਾ, ਜਮਨਾ, ਕੇਲ (ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ) ਖੇਲ ਕੀਤੇ (ਬਿੰਦੂਬਨ, ਮਥਰਾ ਪੁਰੀ, ਤਪਾ, ਕਿਦਾਰ-ਨਾਥ, ਕਾਂਸੀ, ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ) ਗੰਗਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ (ਗੰਗਾ ਤੀਰਥ ਤ੍ਰਿਥੇਣੀ), ਜਮਨਾ, ਸਰਸਵਤੀ) ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੈ, (ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ) ਤੇਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੯।

(ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਸਿਧ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਰਾਜਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਨਿਆਂਕਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਭਰਮ ਭੇਦ ਤੇ (ਸਾਰੇ) ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਕਾਜੀ (ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ), ਆਪ ਹੀ ਮੁਲਾਂ (ਬਾਂਗ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ। ਆਪ ਭੁੱਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਿਆ। ਆਪ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਦਇਆ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਇਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, (ਉਹ) ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ (ਸੋਭਾ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਭੀ ਤਮਾ (ਲਾਲਚ) ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਹ) ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਕੇ (ਸਭ ਨੂੰ) ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ (ਉਸ ਦੀ ਸਤਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ)।੧੨।

ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀ ਅਗਮ ਅਪਾਰੈ ॥ ਸਾਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਮੁਰਾਰੈ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ਮੇਲੇ, ਮੇਲਿ ਮਿਲੈ ਮੇਲਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਦੁਆਰੈ ॥ ਉਭੈ ਸੇਵਹਿ ਅਲਖ ਅਪਾਰੈ ॥ ਹੋਰ ਕੇਤੀ ਦਰਿ ਦੀਸੈ ਬਿਲਲਾਦੀ, ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਕਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਸਾਚੀ ਕੀਰਤਿ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਹੋਰ ਨ ਦੀਸੈ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ॥ ਪ੍ਰੰਜੀ ਸਾਚੁ ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ, ਮੈ ਧਰ ਹੋਰ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਸਾਚਾ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ॥ ਕਉਣੁ ਨ ਮੂਆ ਕਉਣੁ ਨ ਮਰਸੀ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ, ਦਰਿ ਦੇਖਹੁ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਾਲਾਹੀ, ਬਿਲਲਾਂਦੀ, ਗਾਵਾਂ, ਮੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਪਾਰੈ=ਬੇਅੰਤ ਨੂੰ। ਮੁਰਾਰੈ=ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ। ੧੩।

ਮਹੇਸ਼=ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਦੁਆਰੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ। ਉਭੈ=ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ। ਬਿਲਲਾਂਦੀ=ਵਿਲਕਦੀ, ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੀ ਹੋਈ। ੧੪।

ਸਾਚੀ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ। ਕੀਰਤਿ=ਸਿਫਤ। ਹੋਰ ਨ ਦੀਸੈ=ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ। ਬੇਦ ਪੁਰਾਣੀ=ਵੇਦਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ। ਪੁੰਜੀ=ਸਰਮਾਇਆ। ਧਰ=ਆਸਰਾ। ੧੫।

ਜੁਗ ਜੁਗ=(ਹਰੇਕ) ਜੁਗ ਤੋਂ। ਕਉਣ=ਕਿਹੜਾ। ਨ ਮਰਸੀ=ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ। ਦਰਿ=ਦਰ ਉਤੇ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਮੈਂ ਉਸ) ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਾਂ? ਉਹ ਜੋ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ (ਸਭ ਨੂੰ) ਸਿਰਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਸ ਉਤੇ ਦਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਜੋ ਸੰਗਤ ਵਿਚ) ਮਿਲ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੧੭।

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ (ਆਦਿ ਕਈ ਦੇਵਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਕਿਤਨੀ (ਲੁਕਾਈ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਵਿਲਕਦੀ (ਭਾਵ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੀ) ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ੧੮।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਚੀ ਹੈ। (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ (ਕਿਸੇ) ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ) ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ) ਸਚ ਰੂਪ ਪੁੰਜੀ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ) ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ, ਮੈਨੂੰ (ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਓਟ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ (ਦਿਸਦਾ)। ੧੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਪਿਛੇ ਵੀ ਸੱਚਾ ਸੀ, ਅਗੋਂ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੋਵੇਗਾ। (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਕੋਈ ਕੂੜਾ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ) ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਮੋਇਆ ਤੇ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ? ਨੀਵਾਂ ਨਾਨਕ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ (ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਕੇ) ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਭ ਦੀ (ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ)। ੨੦।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ ਇਹ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਦਰਸ਼ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਜੀਵ ਆਏ ਹਨ, ਸਭ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖਾ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਪਰ 'ਪਰਮੇਸ਼ਰ' ਆਪ 'ਅਲੇਖ' ਹੈ:—

ਆਪਿ ਅਲੇਖੁ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਦੇਖਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੪੨

ਫਿਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਲੇਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੰਨਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਵੇਦਾਂ

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ (ਖੇਲ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ (ਜਦੋਂ ਤੱਤ-ਵਸਤੂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ) ਮੌਤ ਦਾ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਦਇਆਲੂ (ਪਿਤਾ) ਦਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ (ਜਿਸ ਵੱਲ) ਦੇਖਦਾ ਹੈ (ਉਸਦੇ) ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ (ਸਭ) ਦੁਖ ਦਰਦ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਗਏ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੌਤ ਦਾ) ਡਰ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਵਲ) ਦੌੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ, (ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਕਮਲ ਖਿੜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਸਰੋਵਰ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜਲ ਨਾਲ) ਨਕਾ-ਨੱਕ ਭਰੇ ਤੇ ਹਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਉਹਨਾਂ ਦਾ) ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਜਦੋਂ ਜੀਵ) ਮੌਤ ਲਿਖਾ ਕੇ ਹੀ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਫਿਰ (ਸਦਾ ਲਈ ਇਥੇ) ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਅਵੱਸ ਹੀ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਸੋ ਸੱਚੇ (ਮਨੁੱਖ) ਅਮਰਾਪੁਰੀ (ਭਾਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਇਹੋ ਹੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

(ਇਹ) ਸਾਰਾ ਜਗਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ (ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਸੋ ਉਸ) ਸੱਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ) ਉਪਰ (ਭਾਵ ਵੱਡਾ ਸਾਨੂੰ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ (ਜੋ ਉਸ) ਸੱਚੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪਾ ਸਕੇ।

ਐਥੈ ਗੋਇਲੜਾ ਦਿਨ ਚਾਰੇ ॥ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਧੁੰਧੁਕਾਰੇ ॥ ਬਾਜੀ ਖੇਲਿ ਗਏ, ਬਾਜੀਗਰ ਜਿਉ ਨਿਸਿ ਸੁਪਨੈ ਭਖਲਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਤਿਨ ਕਉ ਤਖਤਿ ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਿਰਭਉ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਖੰਡੀ ਬ੍ਰਹਮੰਡੀ ਪਾਤਾਲੀ ਪੁਰੀਈ, ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਸਾਚੀ ਨਗਰੀ ਤਖਤੁ ਸਚਾਵਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵਾ ॥ ਸਾਰੇ ਸਾਰੇ ਤਖਤਿ ਵਡਾਈ, ਹਉਮੈ ਗਣਤ ਗਵਾਈ ਹੇ ॥੧੧॥ ਗਣਤ ਗਣੀਐ ਸਹਸਾ ਜੀਐ॥ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਦੁਐ ਤੀਐ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਦਾਤਾ, ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਖੰਡੀ, ਪਾਤਾਲੀ, ਪੁਰੀਈ, ਹਉਮੈ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਐਥੈ=ਇਸ (ਜਗਤ) ਵਿਚ ਹੈ। ਗੋਇਲੜਾ=ਗੋਇਲ, ਚਰਾਗਾਹਾ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਾਲ ਡੰਗਰ ਚਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਧੁੰਧੁਕਾਰੇ=ਘੁੰਘ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ। ਖੇਲਿ ਗਏ=ਖੇਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਾਜੀਗਰ=ਬਾਜੀ ਖੇਡਣ ਖਿਡਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਨਿਸਿ=ਰਾਤ ਵੇਲੇ। ਸੁਪਨੈ=ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ। ਭਖਲਾਈ=ਬਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਤਖਤਿ=ਤਖਤ ਉਤੇ। ਖੰਡੀ=ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ। ਪੁਰੀਈ=ਪੁਰੀਆਂ, ਸਹਿਰਾਂ ਵਿਚ। ਬ੍ਰਹਮੰਡੀ=ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ। ਪਾਤਾਲੀ=ਪਾਤਾਲਾਂ ਵਿਚ। ਤ੍ਰਿਭਵਣ=ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ। ਤਾੜੀ=ਸਮਾਧੀ। ੧੦।

ਨਗਰੀ=ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਨਗਰੀ। ਤਖਤੁ=(ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਤਖਤ। ਸਚਾਵਾ=ਸੱਚਾ। ਗਣਤ=ਗਿਣਤੀ, ਸੰਚ। ੧੧। ਸਹਸਾ=ਭਰਮਾ। ਜੀਐ=ਦਿਲ ਵਿਚ। ਦੁਐ ਤੀਐ=ਦੂਜੇ ਤੀਜਾ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੋਇਲ ਵਾਂਗ ਇਥੇ (ਜੀਆਂ ਦਾ) ਚਾਰ ਦਿਨ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। (ਇਹ ਜਗਤ ਇਕ) ਖੇਲ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ (ਪਰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ) ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ (ਫਸੇ ਪਏ ਹਨ)। ਜੀਵ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਜੀਵਨ) ਖੇਡ ਖੇਡ ਕੇ ਬਾਜੀਗਰਾਂ ਵਾਂਗ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਚੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਥ) ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ (ਰਾਤ) ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ (ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਲਭ ਪਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ) ਬਰੜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਜਾਗ ਆਉਣ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਲੇ) ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ)।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸਚੇ) ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਨਾਮ ਵਿਚ) ਜੋੜੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ) ਖੰਡਾਂ, ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ, ਪਤਾਲਾਂ ਪੁਰੀਆਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।੧੦।

ਹੇ ਭਾਈ! (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਨਗਰੀ ਸੱਚੀ ਹੈ ਅਤੇ (ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ) ਤਖਤ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੁੱਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ) ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਗਿਣਤੀ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣਨ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਸੰਸੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਦ੍ਰੈਤ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁਖ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ)। (ਕੇਵਲ) ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਜੋ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, (ਪ੍ਰੰਤੂ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਇਜ਼ਤ ਪਾਈਦੀ ਹੈ।੧੨।

ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਵਿਰਲੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ॥ ਸਾਚਾ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥
ਤਿਸ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੈਲ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਜੀਭ
ਰਸਾਇਣ ਸਾਚੈ ਰਾਤੀ ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗੀ ਭਉ ਨ ਭਰਾਤੀ ॥ ਸ੍ਰਵਣ ਸਰੋਤ ਰਜੇ
ਗੁਰਬਾਣੀ, ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਰਖਿ ਰਖਿ ਪੈਰ ਧਰੇ ਪਉ ਧਰਣਾ ॥
ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਉ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾ ॥ ਦੁਖੁ ਸੁਖ ਦੇਹਿ ਤੂਹੈ ਮਨਿ ਭਾਵਹਿ, ਤੁਝ ਹੀ ਸਿਉ
ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਕੋ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ਤੁਧੁ
ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ, ਨਿਜਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਉ, ਦੇਖਉ, ਦੇਹਿ, ਭਾਵਹਿ, ਨਾਹੀ, ਸਾਲਾਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਿਰਲੀ=ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੇ। ਗਹੀ=ਪਕੜੀ।੧੩।

ਰਸਾਇਣ=ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਭਉ=ਭਰਾ। ਭਰਾਤੀ=ਭਰਮ। ਸ੍ਰਵਣ=ਕੰਨ। ਸ੍ਰੋਤ=ਸੁਣਦੇ। ਰਜੇ=ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਏ। ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ਕੇ=(ਆਪਣੀ) ਜੋਤ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲਾਈ ਹੈ।੧੪।

ਪਉ=ਪੈਰ। ਧਰਣਾ=ਧਰਤੀ। ਜਤ ਕਤ=ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ। ਦੇਖਉ=ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਦੇਹਿ=ਦੇਵੋ। ਭਾਵਹਿ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।੧੫।

ਬੇਲੀ=ਸਾਥੀ। ਸਾਲਾਹੀ=ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਤਾੜੀ=ਸਮਾਧੀ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ (ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਓਟ ਪਕੜੀ ਤੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ (ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਭਰ ਵੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਕੋਈ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਜੀਵ) ਦੀ ਜੀਭ ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ) ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਦਾ ਸੰਗੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਸ ਨੂੰ (ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ) ਡਰ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸ੍ਰੋਤ (ਧੁਨੀ ਸੁਣ ਕੇ) ਰਜ ਗਏ ਹਨ (ਉਸ ਨੇ) ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ (ਉਸ) ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ (ਭਾਵ ਇਕ ਮਿਕ ਕਰ ਲਈ ਹੈ)। ੧੪।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੈਰ ਧਰੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਮਾਇਕੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾਈ ਰਖਿਆ ਹੈ)। (ਹੁਣ ਮੈਂ) ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ (ਕੇਵਲ) ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। (ਹੁਣ) ਤੂੰ ਦੁਖ ਦੇਵੇਂ (ਭਾਵੇਂ) ਸੁੱਖ ਦੇਵੇਂ ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੇਵਲ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣ ਆਈ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਅੰਤ ਸਮੇਂ (ਜੀਵ ਦਾ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਠਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹ) ਬੈਰਾਗੀ ਹਨ (ਅਤੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਸ੍ਰੈ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ੧੬। ੩।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪੂਰਨ ਹਰੀ' ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਦ੍ਰਿੜ-ਭਰੀ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅੰਨੀ ਬੋਲੀ ਹੋਈ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਕਾਮ-ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅਗਨੀ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਬਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੀ ਅਭਿਆਸੀ ਕਮਾਈ ਰਾਹੀਂ ਪੰਚ ਚੋਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀ ਸਤਾ ਹਰੀ ਦੀ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਅਡੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

ਮਰਣੁ ਲਿਖਾਇ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਆਏ ॥ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਚਲਣਾ ਪਰਥਾਏ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਮਰ ਸਚਾਈ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੁਖਦਾਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਸੂਲ 'ਜੋ ਆਇਆ ਸੋ ਚਲਸੀ, ਸਭੁ ਕੋਈ ਆਈ ਵਾਰੀਐ' (ਪੰਨਾ ੪੭੪) ਇਸ ਨੂੰ ਧੀਰਜਵਾਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜੀਉਣਾ ਕੋਇਲ ਦੇ ਵਾਸ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ 'ਖੋਲ ਤਮਾਸਾ ਧੰਧੁਕਾਰੇ' ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜੀਭ ਨਾਮ-ਰਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਭਰਮ ਭ੍ਰਾਂਤੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਮਲ ਮਨ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਟਿਕਾਉ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜੇ ਸੁਖ ਦੇਹਿ ਤਾ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ, ਦੁਖ ਭੀ ਤੁਝਹਿ ਧਿਆਈ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾੜੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ 'ਬੈਰਾਗੀ' ਬਣ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰੇ ॥ ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨ ਖਸਮ
ਹਮਾਰੇ ॥ ਸਾਚੇ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਵੀਚਾਰੀ, ਸਾਚੇ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧॥ ਕੇਤਕਿਆ
ਜੁਗ ਪ੍ਰਧੁਕਾਰੈ ॥ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ, ਸਾਚੇ
ਤਖਤਿ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥੨॥ ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਸਰੀਰਾ ॥ ਸਤਿ ਸਤਿ ਵਰਤੈ ਗਹਿਰ
ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਪਰਖੈ, ਸਾਚੇ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਈ ਹੇ ॥੩॥ ਸਤ ਸੰਤੋਖੀ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਨੇ ਸੇ ਸੂਰਾ ॥ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਸਾਚੁ ਨਿਵਾਸਾ,
ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕੇਤਕਿਆਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਦਿ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਜੁਗਾਦੀ=ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅਪਰ ਅਪਾਰੇ=ਪਾਰ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨ=ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਖਸਮ=ਮਾਲਕ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ=ਸਚੇ
ਨਾਲ ਜੁੜਨ (ਮਿਲਣ) ਦੀ ਜੁਗਤੀ। ਵੀਚਾਰੀ=ਵੀਚਾਰ ਵਾਲੇ। ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ=ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਹੈ, ਸਮਾਧੀ
ਲਾਈ ਹੈ। ੧।

ਕੇਤਕਿਆ ਜੁਗ=ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਜੁਗ। ਪ੍ਰਧੁਕਾਰੈ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ। ਸਾਚੇ ਤਖਤਿ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ
ਵਾਲੇ ਤਖਤ ਉਤੇ। ੨।

ਸਤਿ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਗਹਿਰ=ਭੂੰਘਾ। ਗੰਭੀਰਾ=ਸੰਜੀਦਾ, ਵੱਡੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲਾ। ਹੁਕਮਿ=ਹੁਕਮ
ਵਿਚ। ੩।

ਸਤ ਸੰਤੋਖੀ=ਸਤ (ਦਾਨ) ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ। ਮਨੇ=ਮੰਨ ਲਏ। ਸੂਰਾ=ਸੂਰਮਾ, ਜੇਧਾ।
ਰਜਾਈ=ਰਜਾ ਦਾ ਮਾਲਕ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ) ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ, (ਜੋ)
ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਇਆ-ਰਹਿਤ ਹਨ, (ਉਹ) ਸਾਡੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ
ਜੁਗਤੀ ਵਿਚਾਰੀ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ) ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ) ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ। ੧।

(ਉਹ ਦਸਦੇ ਹਨ) ਕਿਤਨੇ ਜੁਗ ਪ੍ਰਧੁਕਾਰ (ਛਾਇਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ) ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰ
(ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਰਖੀ (ਭਾਵ ਚੁੱਪ ਸਾਧੀ ਰਖੀ)। (ਜਦੋਂ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ
ਵਟਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ) ਸੱਚ ਨਾਮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ (ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਤਖਤ ਉਤੇ
ਬੈਠਣ ਕਰਕੇ) (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੱਚੀ ਵਡਿਆਈ (ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ)। ੨।

ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ (ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ) ਸਤ, ਸੰਤੋਖ (ਆਦਿ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਪਰਧਾਨ ਸਨ) ਸੱਚਾ,
ਵੱਡਾ ਤੇ ਭੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਹਰ ਥਾਂ) ਵਿਆਪਕ ਸੀ। ਉਹ ਸੱਚਾ ਮਾਲਕ, ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਰਖਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ਸਾਰੀ) ਰਚਨਾ
ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੩।

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿ ਤੇ ਸਤਿ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਜੋ ਅਜਿਹੇ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਹੁਕਮ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ) ਸੁਰਮਾ (ਭਾਵ ਬਹਾਦਰ) ਹੈ। (ਜੋ) ਰਜਾ ਵਾਲੇ ਪੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਸੱਚੀ (ਰਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੱਚ ਰੂਪ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਸਤਜੁਗਿ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਸਚਿ ਵਰਤੈ ਸਾਚਾ ਸੇਈ ॥ ਮਨਿ ਮੁਖਿ
ਸਾਚੁ ਭਰਮ ਭਉ ਭੰਜਨੁ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਸਖਾਈ ਹੇ ॥੫॥ ਤ੍ਰੇਤੈ ਧਰਮ ਕਲਾ ਇਕ
ਚੂਕੀ ॥ ਤੀਨਿ ਚਰਣ ਇਕ ਦੁਬਿਧਾ ਸੂਕੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸਾਚੁ ਵਖਾਣੈ,
ਮਨਮੁਖਿ ਪਚੈ ਅਵਾਈ ਹੇ ॥੬॥ ਮਨਮੁਖਿ ਕਦੇ ਨ ਦਰਗਹ ਸੀਝੈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ
ਕਿਉ ਅੰਤਰੁ ਰੀਝੈ ॥ ਬਾਧੇ ਆਵਹਿ ਬਾਧੇ ਜਾਵਹਿ, ਸੇਝੀ ਬੂਝ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥੭॥
ਦਇਆ ਦੁਆਪਰਿ ਅਧੀ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਚੀਨੈ ਕੋਈ ॥ ਦੁਇ ਪਗ
ਧਰਮੁ ਧਰੇ ਧਰਣੀਧਰ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਤਿਥਾਈ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਿਉਂ, ਆਵਹਿ, ਜਾਵਹਿ, ਤਿਥਾਈ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਵਿਚ। ਭਉ ਭੰਜਨੁ=ਭਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
ਸਖਾਈ=ਮਿੱਤਰਗ। ਤ੍ਰੇਤੈ=ਤ੍ਰੇਤੇ (ਜੁੱਗ) ਵਿਚ। ਧਰਮ ਕਲਾ=ਧਰਮ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ। ਚੂਕੀ=ਮੁੱਕ ਗਈ। ਸੂਕੀ=ਸੂਕੀ,
ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਈ॥੬॥

ਵਖਾਣੈ=ਅਖਦਾ ਹੈ। ਪਚੈ=ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਵਾਈ=ਅਵੈਰਾਪਨਾ॥੭॥

ਅੰਤਰੁ=ਹਿਰਦਾ। ਰੀਝੈ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਧੇ=ਬੰਧੇ ਹੋਏ। ਆਵਹਿ=ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਆਪਰਿ=ਦੁਆਪਰ
(ਜੁੱਗ) ਵਿਚ। ਚੀਨੈ=ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਦੁਇ=ਦੋ। ਪਗ=ਪੈਗ ਪਰਣੀਧਰ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਤਿਥਾਈ=ਉਥੇ ਹੀ॥੮॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਹਰ ਕੋਈ ਸੱਚ ਅਖਦਾ ਸੀ (ਭਾਵ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ ਸੀ)। (ਹਰ ਕੋਈ)
ਸੱਚ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਸੱਚੇ (ਪੁਰੂ) ਨੂੰ (ਹਰ ਥਾਂ ਵੇਖਦਾ ਸੀ)। (ਉਦੋਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ
ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ (ਜੋ) ਭਰਮ ਤੇ ਭਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ, (ਉਹ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਸੱਚ ਰੂਪ ਮਿੱਤਰ ਸੀ॥੫॥

ਤ੍ਰੇਤੇ (ਜੁੱਗ) ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ (ਭਾਵ ਇਕ ਪੈਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਚੋਂ)
ਤਿੰਨ ਪੈਰ (ਰਹਿ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਦੁਬਿਧਾ ਸ਼ੁਕ ਗਈ (ਭਾਵ ਦੁਬਿਧਾ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਲਿਆ)। (ਜੋ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਉਹ ਸਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਅਵੈਰੇ ਪਨ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੈ॥੬॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨਮੁਖ (ਅਪ ਹੁਦਰਾ ਮਨੁੱਖ) ਕਦੀ ਵੀ ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਗੁਰੂ ਦੇ)
ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਉਸ ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ) ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧੇ ਹੋਏ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ)
ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੰਧੇ ਹੋਏ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਜੀਵਨ ਦੀ) ਕੋਈ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ॥੭॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਦੁਆਪਰ (ਜੁੱਗ) ਵਿਚ ਦਇਆ ਅੱਧੀ ਹੋ ਗਈ (ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ ਦੇ ਦੋ ਪੈਰ ਸਤ ਯੁੱਗ ਅਲੋਪ
ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ) ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ
ਧਰਮ ਦੇ ਦੋ ਪੈਰ ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ ਸਨ (ਉਦੋਂ ਵੀ ਜਿਥੇ) ਸੱਚਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਗੁਰਮੁਖ (ਮੌਜੂਦ ਸੀ)॥੮॥

ਰਾਜੇ ਧਰਮੁ ਕਰਹਿ ਪਰਥਾਏ ॥ ਆਸਾ ਬੰਧੇ ਦਾਨੁ ਕਰਾਏ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ
ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ, ਥਾਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਿ ਮੁਕਤਿ ਮੰਗਾਰੀ
॥ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ, ਪਰਪੰਚੁ
ਕਰਿ ਭਰਮਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ ਛੋਡੀ ਨ ਜਾਈ ॥ ਸੇ ਛੂਟੇ ਸਚੁ ਕਾਰ
ਕਮਾਈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਗਤਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ, ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥੧੧॥
ਇਕਿ ਜਪ ਤਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੀਰਥ ਨਾਵਹਿ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹਿ ॥
ਹਠਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਅਪਤੀਜੁ ਨ ਭੀਜੈ, ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਗੁਰ, ਕਿਨਿ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿ, ਮੰਗਾਰੀ, ਸਲਾਹੀ, ਸਿਉ, ਨਾਵਹਿ, ਜਿਉ, ਤਿਵੈ, ਚਲਾਵਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਰਥਾਏ=ਪ੍ਰਥਾ (ਪ੍ਰਸਿਧੀ) ਲਈ। ਆਸਾ ਬੰਧੇ=ਆਸਾ ਵਿਚ ਬੰਧੇ ਹੋਏ। ਮੁਕਤਿ=ਮੁਕਤੀ, ਛੁਟਕਾਰਾ। ਮੰਗਾਰੀ=ਮੰਗਦੇ ਹਨ।੯। ਸਲਾਹੀ=ਸਿਫਤਿ ਦੁਆਰਾ। ਪਰਪੰਚੁ=ਜਗਤ ਦੀ ਖੇਡ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ।੧੦। ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ=ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਪਕੜ। ਸਚੁ ਕਾਰ=ਸਚ ਨਾਮ ਰੂਪ (ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੀ) ਕਾਰ। ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ। ਸਿਉ=ਨਾਲ।੧੧। ਇਕਿ=ਕਈ (ਮਨੁੱਖ)। ਨਾਵਹਿ=ਨਹਾਉਂਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚਲਾਵਹਿ=ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਠਿ=ਹੱਠ ਕਰਨ ਨਾਲ। ਨਿਗ੍ਰਹਿ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਜਤਨ ਨਾਲ। ਅਪਤੀਜੁ=ਨਾ ਪਤੀਜਣ ਵਾਲਾ। ਨ ਭੀਜੈ=ਭਿਜਦਾ ਨਹੀਂ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਦੁਆਪਰ ਵਿੱਚ) ਰਾਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਲਈ ਧਰਮ (ਕਰਮ) ਕਰਦੇ ਸਨ। (ਦੁਨਿਆਵੀ) ਆਸਾ ਵਿਚ ਬੰਧੇ ਹੋਏ (ਉਹ) ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। (ਉਹ) ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦੇ ਥੱਕ ਗਏ (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੇ (ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਨਹੀਂ ਹੋਈ।੯।

(ਉਹ) ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਮੰਗਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਕੇ (ਮਿਲਦਾ ਸੀ)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਪਰਪੰਚ ਬਣਾ ਕੇ (ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਭਰਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰੇਕ ਪਾਸੋਂ) ਮਾਇਆ ਤੇ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਪਕੜ ਛੱਡੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ (ਭਾਵ ਛੱਡਣੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੈ)। ਹਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਸਿਮਰਨ) ਰੂਪ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਉਹ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਟੁੱਟ ਗਏ। (ਜਿਹੜੇ) ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰਤੇ ਰਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ (ਪ੍ਰੀਤ) ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ (ਜੀਵ) ਜਪ ਕਰਕੇ ਕਈ ਤਪ ਕਰਕੇ (ਕਈ) ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੱਠ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਨਾਲ ਨਾ ਪਤੀਜਣ ਵਾਲਾ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਭਿੰਜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ (ਰੱਬੀ-ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਇਜ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।੧੨।

ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿ ਇਕ ਕਲ ਰਾਖੀ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕਿਨੈ ਨ ਭਾਖੀ ॥
 ਮਨਮੁਖਿ ਕੂੜ ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਸਿਰੰਦਾ ॥ ਨਾ ਜਮ ਕਾਣਿ ਨ ਛੰਦਾ ਬੰਦਾ ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ ਸੇਵੇ ਸੇ
 ਅਬਿਨਾਸੀ, ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਗੁਰ ਮਹਿ ਆਪੁ ਰਖਿਆ ਕਰਤਾਰੇ
 ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਅਸੰਖ ਉਧਾਰੇ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ ਜਗ ਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ, ਨਿਰਭਉ ਮੇਲੁ
 ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਸਗਲੇ ਜਾਚਹਿ ਗੁਰ ਭੰਡਾਰੀ ॥ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਅਲਖ
 ਅਪਾਰੀ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਪ੍ਰਭ ਜਾਚੈ, ਮੈ ਦੀਜੈ ਸਾਚੁ ਰਜਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਜੀਆ, ਜਾਚਹਿ, ਮੈ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿ=ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕਲ ਰਾਖੀ=(ਧਰਮ ਦੀ) ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖ ਲਈ।
 ਭਾਖੀ=ਆਖੀ॥੧੩॥

ਸਿਰੰਦਾ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ। ਕਾਣਿ=ਮੁਥਾਜੀ। ਛੰਦਾ ਬੰਦਾ=ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ, ਦੀਨਤਾ। ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ਨ
 ਸੰਤਾਈ=ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ॥੧੪॥

ਕਰਤਾਰੇ=ਕਰਤਾਰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਕੋਟਿ ਅਸੰਖ=ਅਨਗਿਣਤ। ਉਧਾਰੇ=ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ।
 ਸਰਬ ਜੀਆ=ਸਾਰੇ ਜੀਆ ਨੂੰ। ਜਗ ਜੀਵਨੁ=ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ॥੧੫॥

ਸਗਲੇ=ਸਾਰੇ। ਜਾਚਹਿ=ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਗੁਰ ਭੰਡਾਰੀ=ਗੁਰੂ ਭੰਡਾਰੀ ਪਾਸੋਂ। ਨਿਰੰਜਨੁ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ
 ਪਰੇ। ਅਲਖ=ਲੁੱਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ। ਅਪਾਰੀ=ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ। ਜਾਚੈ=ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਰਜਾਈ=ਹੋ ਰਜਾ ਦੇ
 ਮਾਲਕ॥੧੬॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਇਕੋ (ਨਾਮ ਸ਼ਕਤੀ) ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਪੂਰੇ
 ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ) ਇਹ ਗਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਸੀ (ਕਿ ਇਕ ਕਲਾ ਰਹਿ ਜਾਣ ਤੇ ਕਿਵੇ
 ਘਰ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਰਹਿ ਸਕੀਦਾ ਹੈ)। ਮਨਮੁਖ ਕੂੜ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ,
 (ਪਰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ॥੧੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੇਪਰਵਾਹ ਸਿਰਜਣਹਾਰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਰੂਪ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਨਾ ਜਮ ਦੀ
 ਮੁਥਾਜੀ ਹੈ ਨਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਹੈ। ਜੇ (ਮਨੁੱਖ) ਉਸ (ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰੇ, ਉਹ ਨਾਸ਼ ਤੋਂ
 ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਵੀ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ॥੧੪॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਨੇ
 ਅਨਗਿਣਤ (ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਾਰੇ ਜੀਆ
 ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਉਹ) ਨਿਰਭਉ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਜਾ ਹਉਮੈ ਦੀ) ਕੋਈ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ॥੧੫॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰੇ (ਜੀਵ ਉਸ) ਗੁਰੂ ਭੰਡਾਰੀ ਪਾਸੋਂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ। (ਉਹ
 ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਬੇਅੰਤ) ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾਨਕ

ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਸੱਚ ਹੀ) ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਜਾ ਦੇ ਮਾਲਕ! (ਮੇਨੂੰ) ਸਚ ਰੂਪ (ਦਰਸਨ ਦੀ ਦਾਤ) ਦਿਉ ਜੀ॥੧੬॥੪॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਤ੍ਰੇਤੇ ਧਰਮ ਕਲਾ ਇਕ ਚੂਕੀ ॥ ਤੀਨਿ ਚਰਣ ਇਕ ਦੁਬਿਧਾ ਸੂਕੀ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਮੈ ਧਰਮ ਕਲਾ ਕਾ ਚੌਰਾ ਭਾਗ ਦੂਰ ਹੋਆ ਚਾਰੋ ਚਰਣ ਮੈ ਸੇ ਤੀਨ ਹਿਸੇ ਰਹੇ ਇਕ ਅੰਸ ਦੁਬਿਧਾ ਕਰਕੇ ਸੂਕ ਗਈ ਵਾ ਦੁਬਿਧਾ (ਸੂਕੀ) ਫੈਲ ਗਈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਕ੍ਰਿਆ ਸੁਸਕ ਹੋਣਾ, ਸੁੱਕਣਾ, ਖੁਸਕ ਹੋਣਾ। ੨ ਦੇਖੇ ਸੰਕਣਾ ੨ ਤੀਨਿ ਚਰਣ ਇਕ ਦੁਬਿਧਾ ਸੂਕੀ (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)। ਤ੍ਰੇਤੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਰਣ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਦੁਬਿਧਾ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼]
- ੩) ਸੂਕੀ=ਸੂਕੀ, ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੪) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਇਕ ਤਾਕਤ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧਰਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੈਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਮੇਰ-ਤੇਰ ਜੋਰ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ੫) (ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾ ਚੁਕ ਗਈ, ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਦੂਰ ਗਿਆ (ਸਤ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਗਿਆ) ਇਕ ਦੁਬਿਧਾ ਦੇ ਸੂਕੀ=ਸੂਕਨੇ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੈਰ ਰਹਿ ਗਏ। ਯਗ ਤਪ ਤੇ ਦਾਨ, ਜਾ ਦੁਬਿਧਾ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਸੂਕੀ ਸੁਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਤਿੰਨ ਪੈਰ ਉੱਤੇ ਖੜ ਗਿਆ। [ਸੰ. ਸ.]

ਨਿਰਣੈ: ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਥੇ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁੱਗਾਂ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

੧. ਤੇਤਾ ਜੁਗੁ ਆਇਆ ਅੰਤਰਿ ਜੇਰੁ ਪਾਇਆ, ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਜੀਉ॥

ਪਗੁ ਚਉਥਾ ਖਿਸਿਆ, ਤ੍ਰੇ ਪਗੁ ਟਿਕਿਆ, ਮਨਿ ਹਿਰਦੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਲਾਇ ਜੀਉ॥

ਮਨਿ ਹਿਰਦੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਹਾ ਬਿਸਲੋਧ, ਨਿਰਪ ਧਾਵਹਿ ਲਤਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥

ਅੰਤਰਿ ਮਮਤਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾਨਾ ਹਉਮੈ ਅਹੰਕਾਰੁ ਵਧਾਇਆ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰੀ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰਿ,

ਬਿਖੁ, ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਲਹਿ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥

ਤੇਤਾ ਜੁਗੁ ਆਇਆ ਅੰਤਰਿ ਜੇਰੁ ਪਾਇਆ,

ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੪੫]

੨. ਤ੍ਰੇਤੇ ਇਕ ਕਲ ਕੀਨੀ ਦੂਰਿ॥ ਪਾਖੰਡੁ ਵਰਤਿਆ, ਹਰਿ ਜਾਣਨਿ ਦੂਰਿ॥ [ਪੰਨਾ ੮੮੦]

੩. ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਭਇਆ ਦੁਤੇਤਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੮੧]

ਸੰਤੋਖ, ਜਤ, ਯਗ-ਤਪ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਇਹ ਚਾਰ ਪੈਰ ਚੌਹਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਸੂਕੀ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਸੁੱਕ ਗਈ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿੱਚ ਦੁਬਿਧਾ ਸ਼ੁੱਕ ਪਈ ਭਾਵ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਤ੍ਰੇਤੇ ਛਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਧਰ ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ ਬਡ ਅਵਤਾਰਾ ॥

ਨਉ ਹਿਸੇ ਗਈ ਆਰਜਾ, ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਪਸਾਰਾ॥

ਸੋ, 'ਸੂਕੀ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁੱਕ ਗਈ, ਖੁਸ਼ਕ ਹੋ ਗਈ ਅਥਵਾ ਮੁੱਕ ਗਈ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਦੁਬਿਧਾ ਸਪ ਵਾਂਗੂੰ ਫੁੱਕਾਰੇ ਮਾਰਨ ਲਗ ਪਈ, ਇਹ ਅਰਥ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤੀਕ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ:—

ਕੇਤਕਿਆ ਜੁਗ ਧੁੰਧੁਕਾਰੈ ॥ ਤਾਤੀ ਲਾਈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ॥

ਭਾਵ ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵੇਖਿਆਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਤਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ, ਕਲਿਜੁਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਵੇਖਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਜੁੱਗ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬਦਲਦੀ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਸਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:—

ਜੁਗ ਜੁਗ ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮੁ ਹੈ, ਸੋਧਿ ਦੇਖਹੁ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾ॥

[ਪੰਨਾ ੭੯੭]

ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਤੱਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—

ਗੁਰ ਮਹਿ ਆਪੁ ਰਖਿਆ ਕਰਤਾਰੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਅਸੰਖ ਉਧਾਰੈ ॥

ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਸਤੂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਸ 'ਰਜਾਈ' ਪਾਸੋਂ ਸਚ ਹੀ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:—

ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਪ੍ਰਭ ਜਾਚੈ, ਮੈ ਦੀਜੈ ਸਾਚੁ ਰਜਾਈ ਹੇ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸਾਚੈ ਮੇਲੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਸਹਜਿ ਸਮਾਏ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਧਰੀ ਪਰਮੇਸਰਿ, ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਭਾਈ ਹੇ ॥੧॥ ਜਿਸ ਕੇ ਚਾਕਰ ਤਿਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥ ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ॥ ਭਗਤਾ ਕਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਕਰਤਾ, ਬਖਸਿ ਲਏ ਵਡਿਆਈ ਹੇ ॥੨॥ ਦੇਦੇ ਤੇਟਿ ਨ ਆਵੈ ਸਾਚੇ ॥ ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਰਿ ਪਾਉਦੇ ਕਾਚੇ ॥ ਮੂਲੁ ਨ ਬੂਝਹਿ ਸਾਚਿ ਨ ਰੀਝਹਿ, ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ਹੇ ॥੩॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ॥ ਸਾਚੇ ਕੀ ਲਿਵ ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਤੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਸੋਇ ਰਹੇ ਸੇ ਲੂਟੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਬਤੁ ਭਾਈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਪਉਂਦੇ, ਬੁਝਹਿ, ਰੀਝਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਬਦਿ=ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜਾ=ਜਦੋਂ ਤਿਸੁ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਭਾਣਾ=ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਿਭਵਣ=ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ (ਲੋਕਾਂ) ਵਿਚ।੧।

ਪਤੀਜੈ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਭੇਵਾ=ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਗੁਣਕਾਰੀ=ਗੁਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।੨।

ਦੇਦੇ=ਦੇ ਦੇ ਕੇ। ਤੇਟਿ=ਕਮੀ, ਘਾਟਾ। ਮੁਕਰਿ ਪਉਂਦੇ=ਮੁਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਕਿ ਅਸਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਆ)। ਕਾਚੇ=ਕੱਚੇ (ਮਨੁੱਖ)। ਮੂਲੁ=ਅਸਲੇ ਨੂੰ। ਸਚਿ=ਸਚ ਵਿਚ ਨ ਰੀਝਹਿ=ਨਹੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ।੩।

ਜਾਗਿ ਰਹੇ=(ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਲੋਂ) ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਤੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ (ਕਈ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਿਲਾਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ (ਤਾਂ ਉਹ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਮ ਗਏ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ) ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ (ਸਿਰਜਣਹਾਰ) ਨਹੀਂ ਹੈ।੧।

ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦੇ (ਜੋ ਸਿੱਖ) ਸੇਵਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦੀ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਲਖਤਾ ਤੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ)। (ਉਹ) ਕਰਤਾ-ਪੁਰਖ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਅਉਗਣ) ਬਖਸ਼ ਲਏ ਹਨ (ਇਹ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਹੈ।੨।

(ਉਸ) ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ (ਦਾਤਾ) ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਤੇਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। (ਪਰ ਕੱਚੇ) ਜੀਵ (ਦਾਤਾ) ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਮੁਕਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ) ਮੂਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਸੱਚ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੀਝਦੇ (ਸਗੋਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਿਤੀ ਦ੍ਰਿੜ ਤੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।੩।

ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਲੋਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਾਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵ ਸਦਾ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਦੀ (ਵਿਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਉਹ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀਆਂ) ਤੋਂ ਲੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਪਰ) ਗੁਰਮੁਖ (ਆਪਣੀ ਪੁੰਜੀ) ਸਾਬਤ (ਬਚਾਅ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।੪।

ਕੂੜੇ ਆਵੈ ਕੂੜੇ ਜਾਵੈ ॥ ਕੂੜੇ ਰਾਤੀ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਸਬਦਿ ਮਿਲੇ ਸੇ ਦਰਗਹ ਪੈਧੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਈ ਹੇ॥੫॥ ਕੂੜਿ ਮੁਠੀ ਠਗੀ ਠਗਵਾੜੀ ॥ ਜਿਉ ਵਾੜੀ ਓਜਾੜਿ ਉਜਾੜੀ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਛੁ ਸਾਦਿ ਨ ਲਾਗੈ, ਹਰਿ ਬਿਸਰਿਐ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ਹੇ॥੬॥ ਭੋਜਨੁ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਆਘਾਈ ॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਸਾਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਚੀਨੈ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋਈ, ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥੭॥ ਨਾਵਹੁ

ਭੁਲੀ ਚੋਟਾ ਖਾਏ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਏ ॥ ਪਚਿ ਪਚਿ ਮੁਏ ਅਚੇਤ ਨ
ਚੇਤਹਿ, ਅਜਗਰਿ ਭਾਰਿ ਲਦਾਈ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉਂ, ਨਾਵਹੁ, ਚੋਟਾ, ਚੇਤਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੂੜੇ ਰਾਤੀ=ਕੂੜ ਵਿਚ ਰਤੀ ਹੋਈ। ਪੈਪੇ=(ਸਿਰੋਪਾ, ਇਜਤ) ਹਾਲਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਾ
ਕੂੜਿ ਮੁਠੀ=ਕੂੜ ਵਿਚ ਲੁੱਟੀ ਗਈ। ਠਗੀ=ਠੱਗਾਂ ਨੇ। ਠਗਵਾੜੀ=ਠੱਗੀ ਦੀ ਬਗੀਚੀ। ਉਜਾੜਿ=ਉਜਾੜ
ਵਿਚ। ਸਾਦਿ=ਸੁਆਦਲਾ। ਆਘਾਈ=ਰਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੀਨੈ ਆਪੁ=(ਜੋ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।
ਨਾਵਹੁ ਭੁਲੀ=ਨਾਮ ਤੋਂ ਭੁਲੀ ਹੋਈ। ਪਚਿ ਪਚਿ=ਖੁਆਰ ਹੋ ਹੋ ਕੇ। ਅਚੇਤ=ਗਾਫਲ। ਨ ਚੇਤਹਿ=ਨਹੀਂ
ਚੇਤਦੇ, ਸਿਮਰਦੇ। ਅਜਗਰਿ ਭਾਰਿ=ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭਾਰ।

ਅਰਥ: ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ) ਕੂੜ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ (ਜੰਮਦੀ ਹੈ), ਕੂੜ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
(ਭਾਵ ਮਰਦੀ) ਹੈ। (ਉਹ) ਕੂੜ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜ ਹੀ ਕਮਾਂਦੀ ਹੈ। (ਜੋ ਜੀਵ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ
ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਉਹ (ਰੱਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ (ਪ੍ਰਭੂ
ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ) ਸਮਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਕੂੜ ਦੁਆਰਾ ਠੱਗੀ ਹੋਈ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਵਾੜੀ (ਕਾਮਾਦਿਕਾ) ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਲੁੱਟ ਲਈ ਹੈ,
ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਵਾੜੀ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ) ਪਦਾਰਥ ਰਤਾ ਭਰ
ਵੀ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਦੁਖ ਹੀ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

(ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸੱਚਾ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਭੋਜਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ-ਰਤਨ (ਜੀਵ
ਨੂੰ) ਸੱਚੀ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ) ਪਛਾਣਦਾ
ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤਿ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।

ਨਾਮ ਤੋਂ ਭੁੱਲੀ ਹੋਈ (ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ) ਚੋਟਾਂ ਖਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ)। ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਪਾਂ
ਨਾਲ (ਉਸ ਦਾ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦੇ (ਉਹ) ਸੜ ਸੜ ਕੇ (ਦੁਖੀ ਹੋਏ)
ਮਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬਿਨੁ ਬਾਦ ਬਿਰੋਧਹਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਮੈ ਦੇਖਾਲਿਹੁ ਤਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਮਨੁ
ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਮਿਲੈ ਜਗ ਜੀਵਨੁ, ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਗਤਿ
ਮਿਤਿ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਜੇ ਕੋ ਵਡਾ ਕਹਾਇ ਵਡਾਈ ਖਾਵੈ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਟਿ ਨ
ਦਾਤੀ, ਸਗਲੀ ਤਿਨਹਿ ਉਪਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਵੇਪਰਵਾਹੇ॥ ਆਪਿ
ਉਪਾਏ ਦਾਨੁ ਸਮਾਹੇ ॥ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਦੂਰਿ ਨਹੀ ਦਾਤਾ, ਮਿਲਿਆ ਸਹਜਿ
ਰਜਾਈ ਹੇ॥੧੧॥ ਇਕਿ ਸੋਗੀ ਇਕ ਰੋਗਿ ਵਿਆਪੇ ॥ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪੇ ਆਪੇ
॥ ਭਗਤਿ ਭਾਉ ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਪੂਰੀ, ਅਨਹਦਿ ਸਬਦਿ ਲਖਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਿਰੋਧਹਿ, ਨਾਹੀ, ਮੈ, ਸਾਲਾਹੀ, ਸਿਉ, ਦਾਤੀ, ਨਹੀ,

ਪਦ ਅਰਥ : ਬਾਦ=ਝਗੜੇ। ਸਾਲਾਹੀ=ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹਵਾਂ। ਅਰਪਿ=ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ। ਜਗ ਜੀਵਨੁ=ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ)। ਬਣਤ=ਸੰਬੰਧ, ਸਾਂਝ।੯।

ਗਤਿ ਮਿਤਿ=ਮਰਯਾਦਾ। ਕੇ=ਕੋਈ। ਵਡਾਈ=ਹੰਕਾਰ। ਖਾਵੈ=(ਹੰਕਾਰ) ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਾਤੀ=ਦਾਤਾ ਵਿਚ। ਤੇਟਿ=ਘਾਟਾ, ਕਮੀ। ਤਿਨਹਿ=ਉਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ ਹੀ। ਸਮਾਹੇ=ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ, ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿਚ। ਰਜਾਈ=ਰਜਾ ਦਾ ਮਾਲਕ।੧੧।

ਇਕਿ=ਕਈ (ਜੀਵ)। ਸੋਗੀ=ਗਮ ਵਿਚ ਦੁੱਖੀ ਹੋਏ। ਵਿਆਪੇ=ਦਬਾਏ ਹੋਏ। ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ। ਅਨਹਦਿ=ਇਕ ਰਸ ਵਿਚ, ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ।੧੨।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕੋਈ (ਜੀਵ ਮਾਇਕੀ) ਝਗੜਿਆਂ ਤੇ (ਵੈਰ) ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; (ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਤਾਂ) ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਓ ਮੈਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹਵਾਂ (ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖਾਂ)। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨ ਤਨ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ) ਹਰੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾਈ ਹੈ।੯।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ (ਅਵਸਥਾ ਦਾ) ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ)। ਜੇ ਕੋਈ (ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਵੱਡਾ ਅਖਵਾਏ ਤਾਂ (ਉਸ) ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਗਰਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)। ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਦਾਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ)।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਬੇਪਰਵਾਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵੱਡੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਪਹੁੰਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਉਸ) ਰਜਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ (ਉਹ) ਸਹਜਿ (ਭਾਵ ਰਬੀ-ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ) ਮਿਲਿਆ ਹੈ।੧੧।

ਕਈ ਸੋਗ (ਗਮਾਂ) ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹਨ, ਕਈ ਰੋਗਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਪਰ) ਜੇ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਜੇ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਆਪ) ਜਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੨।

ਇਕਿ ਨਾਗੇ ਭੂਖੇ ਭਵਹਿ ਭਵਾਏ ॥ ਇਕਿ ਹਨੁ ਕਰਿ ਮਰਹਿ, ਨ ਕੀਮਤਿ ਪਾਏ ॥ ਗਤਿ ਅਵਿਗਤ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ, ਬੂਝੈ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਇਕਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਹਿ ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਵਹਿ ॥ ਇਕਿ ਅਗਨਿ ਜਲਾਵਹਿ ਦੇਹ ਖਪਾਵਹਿ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ, ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਗੁਰਮਤਿ ਛੋਡਹਿ ਉਝੜਿ ਜਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਰਾਮੁ ਨ ਜਪੈ ਅਵਾਈ ॥ ਪਚਿ ਪਚਿ ਬੂਡਹਿ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਕੂੜਿ ਕਾਲੁ ਬੈਰਾਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਹੁਕਮੇ ਆਵੈ ਹੁਕਮੇ ਜਾਵੈ ॥ ਬੂਝੈ ਹੁਕਮੁ

ਸੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਮਨ ਭਾਵੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰ ਕਮਾਈ
ਹੈ॥੧੬॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਂਗੇ, ਭਵਹਿੰ, ਮਰਹਿੰ, ਨਾਵਹਿੰ, ਖਾਵਹਿੰ, ਜਲਾਵਹਿੰ, ਖਪਾਵਹਿੰ, ਛੋਡਹਿੰ, ਬੁਡਹਿੰ,
ਕਮਾਵਹਿੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ ਵਾਲੀ ਚੰਗੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ। ਅਵਿਗਤ=ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ।
ਸਾਰ=ਖੁਬਗ। ਕਮਾਈ=ਕਮਾ ਕੇ।੧੩।

ਦੇਹ=ਸਰੀਰ। ਖਪਾਵਹਿੰ=ਔਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੁੱਖ ਦੋਦੇ ਹਨ। ਕਿਤ ਬਿਧਿ=ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ।੧੪।

ਉਝਤਿ=ਕੁਰਾਹੇ। ਅਵਾਈ=ਅਵੈਤਾ। ਜਾਈ=ਜਾ ਕੇ। ਬੁਡਹਿੰ=ਭੁੱਖਦੇ ਹਨ। ਬੈਰਾਈ=ਵੈਰੀ।੧੫।

ਆਵੈ=ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਜੰਮਦਾ ਹੈ। ਸਾਚਿ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਸਾਚੁ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ
ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਵੈ=ਭਾਉਂਦਾ, ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।੧੬।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ !) ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਈ ਨੰਗੇ, ਭੁੱਖੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਫਿਰਾਏ ਹੋਏ (ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਭੋਂਦੇ)
ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਹੱਠ (ਕਰਮ) ਕਰਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।
ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ (ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਗੁੱਝੇ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜੋ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੩।

ਕਈ (ਜੀਵ) ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਅੰਨ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਕਈ ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾਂਦੇ
ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। (ਪਰ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ
(ਅਤੇ) ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕੀਦਾ।੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕਈ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ
ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ ਅਵੈਤਾ (ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਮਨਮੁਖ) ਸੜ ਸੜ
ਕੇ ਗਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਫਿਰ ਵੀ) ਕੂੜ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਕੂੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਕਾਲ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਵੈਰੀ
ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਰੇਕ (ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਆਉਂਦਾ (ਅਤੇ) ਹੁਕਮ
ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਜਗਤ ਤੋਂ ਚਲਾ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸੱਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਉਹ)
ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਜਿਸ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸੋਚੀ) ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ
ਹੋਵੇ।੧੬।੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਅਸਲੀ ਆਤਮਿਕ ਸੋਝੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ। ਕੱਚੇ
ਮਨੁੱਖ ਸਚ ਨਾਲ ਕਦੇ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਿਕ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਤੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਧੋਖਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ:-

ਮਨਮੁਖ ਸੋਇ ਰਹੇ ਸੇ ਲੂਟੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਬਤ ਭਾਈ ਹੇ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਭੁੱਖੇ ਨੰਗੇ ਰਹਿ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਧੋਕੇ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉ:-

ਬਿਨੁ ਬਾਦ ਬਿਰੋਧਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ, ਮੈ ਦੇਖਾਲਿਹੁ ਤਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ॥

ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਮਿਲੈ ਜਗਜੀਵਨ, ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੇ॥

ਵੱਡਾ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੀ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਗੀ, ਕੋਈ ਸੋਗੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਉਸ ਵਿਆਪਕ ਮਾਲਕ ਦੀ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕੇਵਲ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ, ਭੁੱਖਾ ਨੰਗਾ ਰਹਿਣਾ ਜਾਂ ਹਠ ਕਰਕੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਦੇ ੧੪ਵੇਂ ਅੰਕ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

ਇਕਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਹਿ ਅੰਨ ਨ ਖਾਵਹਿ ॥

ਇਕਿ ਅਗਨਿ ਜਲਾਵਹਿ ਦੇਹ ਖਪਾਵਹਿ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ, ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ਹੇ॥

ਸੋ, ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਹਠ ਮਾਰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਪਛਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ, ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ਹੇ ॥੧॥
ਆਪੇ ਨੇੜੈ ਨਾਹੀ ਦੂਰੇ ॥ ਬੁਝਹਿ ਗੁਰਮੁਖ ਸੇ ਜਨ ਪੂਰੇ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਅਹਿਨਿਸਿ ਲਾਹਾ, ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਏਹ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥੨॥
ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸੰਤ ਭਲੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਰਸਨ ਰਸੇਰੇ ॥ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹਿ ਪਰਹਰਿ ਦੁਖੁ ਦਾਲਦੁ, ਜਿਨ ਨਾਹੀ ਚਿੰਤ ਪਰਾਈ ਹੇ ॥੩॥
ਓਇ ਜਾਗਤ ਰਹਹਿ, ਨ ਸੂਤੇ ਦੀਸਹਿ ॥ ਸੰਗਤਿ ਕੁਲ ਤਾਰੇ ਸਾਚੁ ਪਰੀਸਹਿ ॥ ਕਲਿਮਲਿ ਮੈਲੁ ਨਾਹੀ ਤੇ ਨਿਰਮਲ, ਓਇ ਰਹਹਿ ਭਗਤਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀ, ਬੂਝਹਿ, ਗਾਵਹਿ, ਕਰਹਿ, ਰਹਹਿ, ਦੀਸਹਿ, ਪਰੀਸਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਧਾਤਾ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ, ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੇ। ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਪਛਾਤਾ=ਪਛਾਣਿਆ। ੧। ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦਾ ਹੀ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ੨। ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ=ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਭ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ। ਰਸੇਰੇ=ਰਸ (ਅਨੰਦ) ਨਾਲ। ਉਸਤਤਿ=ਵਡਿਆਈ। ਪਰਹਰਿ=ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਦਾਲਦੁ=ਦਲਿੰਦਗ। ੩। ਓਇ=ਓਹ। ਪਰੀਸਹਿ=ਭੋਜਨ ਪਰੇਸਦੇ ਹਨ। ਕਲਿਮਲ=ਪਾਪ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। (ਉਹ ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸੇਵਕ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਨੇੜੇ (ਭਾਵ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ), ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ (ਆਤਮਿਕ) ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਇਹ (ਰਹਿਣੀ ਅਤੇ) ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ੨।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਸੰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਜੀਭ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਉਹ) ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਦੁਖ ਦਲਿਦਰ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ) ਪਰਾਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ) ਸਦਾ ਜਾਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਕਦੇ ਵੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ) ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੁਲ ਤਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਦਾ ਉਹ (ਸਭ ਵਿਚ) ਸੱਚਾ (ਨਾਮ ਭੋਜਨ) ਪਰੇਸਦੇ (ਵੰਡਦੇ) ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਉਹ ਨਿਰਮਲ ਹਨ (ਅਤੇ) ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੪।

ਬੂਝਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਣੀ ॥ ਏਹੁ ਜੋਬਨੁ ਸਾਸੁ ਹੈ ਦੇਹ ਪੁਰਾਣੀ ॥
ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਮਰਿ ਜਾਈਐ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪਿ ਰਿਦੈ ਧਿਆਈ ਹੇ ॥੫॥ ਛੋਡਹੁ
ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੂੜ ਕਬਾੜਾ ॥ ਕੂੜ ਮਾਰੇ ਕਾਲੁ ਉਛਾਹਾੜਾ ॥ ਸਾਕਤ ਕੂੜਿ ਪਚਹਿ ਮਨਿ
ਹਉਮੈ, ਦੁਹੁ ਮਾਰਗਿ ਪਚੈ ਪਚਾਈ ਹੇ ॥ ਛੋਡਹੁ ਨਿੰਦਾ ਤਾਤਿ ਪਚਾਈ ॥ ਪੜਿ ਪੜਿ
ਦਝਹਿ ਸਾਤਿ ਨ ਆਈ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਹੁ, ਆਤਮਰਾਮੁ ਸਖਾਈ
ਹੇ ॥੬॥ ਛੋਡਹੁ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬੁਰਿਆਈ ॥ ਹਉਮੈ ਧੰਧੁ ਛੋਡਹੁ ਲੰਪਟਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
ਸਰਣਿ ਪਰਹੁ ਤਾ ਉਬਰਹੁ, ਇਉ ਤਰੀਐ ਭਵਜਲ ਭਾਈ ਹੇ ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਚਹਿ, ਦੁਹੁ, ਦਝਹਿ, ਸਾਤਿ, ਇਉ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਸੁ=ਸੁਆਸ। ਪੁਰਾਣੀ=ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀ॥੫॥ ਕੂੜ ਕਬਾੜਾ=ਝੂਠੀਆਂ ਗਾਪਾਂ ਸਪਾਂ। ਉਛਾਹੜਾ=ਉਛਲ ਕੇ, ਝਪਟ ਨਾਲ। ਸਾਕਤ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਾਸਕ। ਕੂੜਿ=ਕੂੜ ਵਿਚ। ਪਚਹਿ=ਸੜਦੇ ਹਨ। ਦੁਹ ਮਾਰਗਿ=ਦੈਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ॥੬॥ ਤਾਤਿ=ਈਰਖਾ। ਪਰਾਈ=ਬਿਗਾਨੀ। ਪੜਿ ਪੜਿ ਦਝਹਿ=ਸੜਦੇ ਹਨ। ਸਾਤਿ=ਸਾਂਤੀ। ਆਤਮਰਾਮੁ=ਪਰਮਾਤਮਾ। ਸਖਾਈ=ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ॥੭॥ ਲੰਪਟਾਈ=ਲੰਪਟਪੁਣਾ, ਵਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋਣਾ। ਤਾ=ਤਾਂ, ਤਦੋਂ ਹੀ। ਇਉ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ॥੮॥

ਅਰ: (ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ!) ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝੋ। ਇਹ ਜੁਆਨੀ, ਸੁਆਸ ਤੇ ਦੇਹੀ (ਸਭ) ਪੁਰਾਣੇ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। (ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ!) ਅਜ ਕਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੋ (ਤੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ) ਧਿਆਨ ਧਰੋ (ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ)॥੫॥

ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀਓ! ਝੂਠ (ਮੋਹ ਦੀਆਂ) ਟੁੱਟੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ (ਗੱਲਾਂ) ਛੱਡ ਦਿਓ। ਕੂੜ ਬੇਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਾਲ ਉਛਲ ਕੇ (ਭਾਵ ਝਪਟ ਨਾਲ) ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਦਾ ਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕ ਕੂੜ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਭਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, (ਜਿਹੜੇ) ਦੈਤ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਤੇ (ਚਲਦੇ) ਹਨ, ਬਰਬਾਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, (ਦੈਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਂਦੀ ਹੈ॥੬॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਾਈ ਈਰਖਾ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਛੱਡ ਦਿਓ। (ਜਿਹੜੇ) ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪੈ ਪੈ ਕੇ ਸੜਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਾਂਤੀ (ਕਦੇ) ਨਹੀਂ ਆਈ। (ਇਸ ਲਈ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਲਾਹੋ, (ਉਹ) ਆਤਮਰਾਮ (ਪ੍ਰਭੂ ਤੁਹਾਡਾ) ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ॥੭॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਹੰਗਤਾ-ਅਮਤਾ (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਚੰਬੜਿਆ ਰਹਿਣਾ ਛੱਡ ਦਿਓ। (ਜੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਪੈ ਜਾਉਗੇ ਤਾਂ (ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ) ਬਚ ਜਾਉਗੇ, ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਆਗੈ ਬਿਮਲ ਨਦੀ ਅਗਨਿ ਬਿਖੁ ਝੇਲਾ ॥ ਤਿਥੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਜੀਉ ਇਕੇਲਾ ॥ ਭੜ ਭੜ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰੁ ਦੇ ਲਹਰੀ, ਪੜਿ ਦਝਹਿ ਮਨਮੁਖਾਤਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਗੁਰ ਪਹਿ ਮੁਕਤਿ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਾਣੈ ॥ ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਜਿਨ ਪਾਇਆ ਤਿਨ ਪੂਛਹੁ ਭਾਈ, ਸੁਖੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਉਰਭਿ ਮਰਹਿ ਬੇਕਾਰਾ ॥ ਜਮੁ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਕਰੇ ਖੁਆਰਾ ॥ ਬਾਧੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਨਰ ਨਿੰਦਕ, ਡੂਬਹਿ ਨਿੰਦ ਪਰਾਈ ਹੇ ॥੧੧॥ ਬੋਲਹੁ ਸਾਚੁ ਪਛਾਣਹੁ ਅੰਦਰਿ ॥ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ, ਦੇਖਹੁ ਕਰਿ ਨੰਦਰਿ ॥ ਬਿਘਨੁ ਨਾਹੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੁ ਤਾਰੀ, ਇਉ ਭਵਜਲੁ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਲਹਰੀ, ਡੂਬਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਗੈ=ਅੱਗੇ, ਪਹਲੋਂਕ ਵਿਚ। ਬਿਮਲ ਨਦੀ ਅਗਨਿ=ਨਿਰੋਲ ਅੱਗ ਦੀ ਨਦੀ। ਬਿਖੁ=ਜਹਿਗ ਝੇਲਾ=ਅਲੰਬੇ। ਤਿਥੈ=ਉਥੇ। ਪਤਿ=ਪੈ ਕੇ। ਅਵਰੁ=ਹੋਗ ਭੜ ਭੜ=ਭੜਕਦੀ ਹੈ। ਅਗਨਿ ਸਾਗਰੁ=ਅੱਗ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ। ਲਹਰੀ=ਲਹਿਰਾਂ, ਲਾਟਾਂ। ਦਝਹਿ=ਸੜਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ=ਤਾਈ=ਮਨਮੁਖਤਾ ਵਾਲੇ। ਪਹਿ=ਪਾਸ। ਭਾਣੈ=ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ। ਬਿਧਿ=ਤਰੀਕਾ। ੧੦। ਉਰਝਿ=ਉਲਝ ਕੇ, ਫਸ ਕੇ। ਬੇਕਾਰਾ=ਵਿਕਾਰ। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਬਾਧੇ=ਬੱਧੇ ਹੋਏ। ਮੁਕਤਿ=ਖੁਲਾਸੀ। ੧੧। ਨੰਦਰਿ=ਨਜ਼ਰ, ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ। ਬਿਘਨੁ=ਰੁਕਾਵਟ। ਤਰੁ ਤਾਰੀ=ਤਾਰੀ ਤਰੇ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਅੱਗੇ ਨਿਰੀ ਅੱਗ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਜਹਿਰੀਲੇ ਅਲੰਬੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੋਦਾ, ਇਕਲਾ ਜੀਵਾਤਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਨੀ ਦਾ ਸਾਗਰ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਭੜ ਭੜ ਕਰਦਾ ਭਾਂਬੜ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨਮੁਖਤਾ ਵਾਲੇ (ਉਸ ਅਗਨੀ ਦੇ) ਤਾਪ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸੜਦੇ ਹਨ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਮੁਕਤੀ ਹੈ (ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ) ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ (ਨਾਮ ਦੀ) ਦਾਤ ਦੇ ਕੇ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਜੀਵ) ਨੇ ਇਹ (ਦਾਨ) ਪਾਇਆ ਹੈ ਉਹ (ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ) ਬਿਧੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਨਾਮ) ਪਾਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛੋ, ਉਹ ਦਸਣਗੇ (ਕਿ) ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ (ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ) ਸੁਖ (ਮਿਲਦਾ ਹੈ)। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। (ਜਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਤੇ (ਭੰਡੇ) ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਖੁਆਰ (ਬੇਇਜ਼ਤ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਬੱਧੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਉਹ) ਆਚਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਵਿਚ ਹੀ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੱਚ ਬੋਲੇ (ਅਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਪਛਾਣੋ ਜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖੋ (ਤਾਂ ਉਹ ਪਰਮੇਸਰ) ਦੂਰ ਨਹੀਂ (ਅੰਦਰ ਹੀ) ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ) ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰੂ) ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਬੇੜੀ ਤੇ (ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਖੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪੈਦੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ) ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਨਾ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਮਾਰਿਆ ਜਾਈ, ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਸਬਦਿ ਰਜਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਓਹੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੈ, ਨਾਹੀ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਓਹੁ ਆਪੇ ਤਖਤਿ ਬਹੈ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ਸਾਕਤ ਕੂੜੇ ਬੰਧਿ ਭਵਾਈਅਹਿ, ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਆਈ ਜਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਗੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਆਰੇ ॥ ਓਇ ਬੈਸਹਿ ਤਖਤਿ ਸੁ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਤਤੁ ਲਹਹਿ ਅੰਤਰਗਤਿ ਜਾਣਹਿ, ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਾਚੁ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਜਨੁ ਪਿਤਰਾ ਤਾਰੇ ॥ ਸੰਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸ ਕਾ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ, ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭਵਾਈਅਹਿ, ਜਨਮਹਿ, ਬੈਸਹਿ, ਲਹਹਿ, ਜਾਣਹਿ, ਪਿਤਰਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਰਜਾਈ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ੧੩। ਉਹ=ਪਰਮਾਤਮਾ। ਨਿਰਮਲੁ=ਪਵਿੱਤਰ, ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਧਿਆਰਾ=ਹਨੇਰੇ ਵਾਲਾ। ਤਖਤਿ=ਤਖਤ ਉਤੇ। ਬਹੈ=ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਬਧਿ=ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਭਵਾਈਅਹਿ=ਭਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਈ ਜਾਈ=ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ, ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਨ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੧੪। ਬੈਠਹਿ ਤਖਤਿ=ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਤਤੁ=ਮੂਲ (ਪ੍ਰਭੂ)। ਲਹਹਿ=ਲਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਰਗਤਿ=ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ। ੧੫। ਜਨੁ=ਸੇਵਕ। ਪਿਤਰਾ=ਪਿਤਰਾਂ (ਮੇਏ ਹੋਏ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ)। ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ=ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ=ਸੇਵਕ, ਗੁਲਾਮ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ (ਇਸ) ਦੇਹੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ (ਜੋ) ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ (ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਹੈ। ਜੀਵ (ਆਤਮਾ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅੰਸ ਹੈ, ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤੇ) ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਜਾ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਸਭ ਦੀ) ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ੧੩।

(ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਹਨੇਰੇ ਪੱਖ ਦਾ ਅੰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਚਿਆਰ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ) ਸਾਕਤ ਰੂੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ (ਉਹ) ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਭਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਰਦੇ ਜੰਮਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਦਾ) ਆਵਾਜਾਈ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਨ ਵਾਲਾ ਚੱਕਰ) ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ। ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰ ਹੀ ਤੱਤ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਰੂਪ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੧੫।

(ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ) ਆਪ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਆਪਣੇ) ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਉਸ (ਪੁਰਸ਼) ਦਾ ਸੇਵਕ ਚਾਕਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ (ਆਪਣੀ) ਲਿਵ ਜੋੜ ਲਈ ਹੈ। ੧੬। ੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਿਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਲੇ ਪੈਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਤਾਂ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤਾ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਉਹ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਬਚਨ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਹੈ:-

ਬੁਝਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਣੀ॥ ਏਹੁ ਜੋਬਨ ਸਾਸੁ ਹੈ ਦੇਹ ਪੁਰਾਣੀ॥

ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਮਰਿ ਜਾਈਐ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪਿ ਰਿਦੈ ਧਿਆਈ ਹੇ॥

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਰੂੜ ਕਥਾਤ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਅਮੋਲਕ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ:-

ਆਪ ਜਪਹੁ ਅਵਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ॥ ਸੁਨਤ ਕਹਤ ਰਹਤ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ॥

ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਆਪਿ ਤਰੈ ਜਨੁ ਪਿਤਰਾ ਤਾਰੇ॥ ਸੰਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥

ਨਾਨਕੁ ਤਿਸਕਾ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ, ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ॥

ਸਿਧਾਂਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 'ਆਰੀ ਬਿਮਲ ਨਦੀ ਅਗਨਿ ਬਿਖੁ ਝੋਲਾ' ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖਣਾ ਪੈਦਾ ਹੋ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਕੇਤੇ ਜੁਗ ਵਰਤੇ ਗੁਬਾਰੈ ॥ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਅਪਰ ਅਪਾਰੈ ॥
ਪ੍ਰੰਧੁਕਾਰਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਬੈਠਾ, ਨਾ ਤਦਿ ਧੰਧੁ ਪਸਾਰਾ ਹੇ ॥੧॥ ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਤਿਨੈ
ਵਰਤਾਏ ॥ ਜਿਉ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਿਵੈ ਚਲਾਏ ॥ ਤਿਸਹਿ ਸਰੀਕੁ ਨ ਦੀਸੈ ਕੋਈ,
ਆਪੇ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ਹੇ ॥੨॥ ਗੁਪਤੇ ਬੁਝਹੁ ਜੁਗ ਚਤੁਆਰੇ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਰਤੈ
ਉਦਰ ਮਝਾਰੇ ॥ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕਾ ਏਕੀ ਵਰਤੈ, ਕੋਈ ਬੁਝੈ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥੩॥
ਬਿੰਦੁ ਰਕਤੁ ਮਿਲਿ ਪਿੰਡੁ ਸਰੀਆ ॥ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਮਿਲਿ ਜੀਆ ॥ ਆਪੇ
ਚੋਜ ਕਰੇ ਰੰਗ ਮਹਲੀ, ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਤਿਵੈ, ਮਹਲੀ,

ਫੁਟਕਲ: 'ਸਰੀਆ' ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਧਿਆਨ ਨਾਲ 'ਸ ਰੀਆ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਬਾਰੈ=ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ। ਤਾੜੀ=ਸਮਾਧੀ। ਪ੍ਰੰਧੁਕਾਰਿ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ।
ਨਿਰਾਲਮੁ=ਨਿਰਲੇਪ। ਤਦਿ=ਤਦੋਂ। ਚਤੁਆਰੇ=ਚਾਰ। ਉਦਰ=ਪੇਟ। ਬਿੰਦੁ=(ਵੀਰਜ ਦੀ) ਬੂੰਦ। ਰਕਤ=(ਮਾਤਾ
ਦਾ ਗੰਦਾ) ਲਹੂ। ਪਿੰਡੁ=ਸਰੀਰ। ਸਰੀਆ=ਸਿਰਜਿਆ, ਬਣਾਇਆ। ਗਰਭ ਕੁੰਡਲ=(ਮਾਤਾ ਦੇ) ਪੇਟ ਵਿਚ।
ਉਰਧ=ਉਲਟਾ। ਸਿਵ=ਜੀਵਾਤਮਾ। ਸਕਤੀ=ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ)। ਵਿਗੁਚਹਿ=ਖੁਆਰ (ਬੇਇਜ਼ਤ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਜੁੱਗ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਏ (ਜਦੋਂ) ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਮਾਧੀ
ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। (ਉਹ) ਨਿਰਲੇਪ ਪ੍ਰਭੂ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ (ਸਮਾਧੀ) ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਨਾ ਜਗਤ ਦਾ
ਪਸਾਰਾ ਸੀ ਨਾ (ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਾਜ) ਸੀ॥੧॥

ਉਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਛਤੀਹ ਜੁੱਗ ਵਰਤਾਈ ਰਖੇ। ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਾ
ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਚਲਾਈ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। (ਉਹ) ਅਪਰ ਅਪਾਰ (ਬੇਅੰਤ) ਆਪ ਹੀ
(ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ)॥੨॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਗਲ) ਸਮਝੋ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਵਿਚ
ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ। (ਉਹ ਹੀ) ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਅਤੇ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ
ਇਕੋ ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਰਤਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬੁਝਦਾ ਹੈ॥੩॥

(ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ) ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਰਜ ਦੀ ਬੂੰਦ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦੀ ਰੱਤ (ਗੰਦੇ ਲਹੂ) ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ (ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ) ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਵਨ, ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਆਦਿ ਤੱਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। (ਉਹ) ਹਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਆਪ ਹੀ ਚੋਜ ਤੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮਾਇਆ, ਮੋਹ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।੪।

ਗਰਭ ਕੁੰਡਲ ਮਹਿ ਉਰਧ ਧਿਆਨੀ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲੇ, ਅੰਤਰਿ ਉਦਰ ਮਝਾਰਾ ਹੇ ॥੫॥ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਜਗਿ ਆਇਆ ॥ ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਘਰ ਵਾਸਾ ਪਾਇਆ ॥ ਏਕੁ ਵਿਸਾਰੇ ਤਾ ਪਿੜ ਹਾਰੇ, ਅੰਧੁਲੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ਹੇ ॥੬॥ ਬਾਲਕ ਮਰੈ ਬਾਲਕ ਕੀ ਲੀਲਾ॥ ਕਹਿ ਕਹਿ ਰੇਵਹਿ ਬਾਲੁ ਰੰਗੀਲਾ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ, ਸੋ ਤਿਨ ਹੀ ਲੀਆ, ਭੂਲਾ ਰੇਵਣਹਾਰਾ ਹੇ॥੭॥ ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਮਰਿ ਜਾਹਿ ਕਿ ਕੀਜੈ॥ ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਿ ਰੇਵੀਜੈ॥ ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਰੋਇ ਵਿਗੂਚਹਿ, ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ; ਮਹਿ, ਤਾਂ, ਰੇਵਹਿ, ਜਾਹਿ, ਵਿਗੂਚਹਿ,

ਅਰਥ: ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ (ਜੀਵ) ਉਲਟਾ (ਲਟਕਿਆ) ਹੋਇਆ ਮਿਹਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ (ਗਹਿੰਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ)। (ਮਾਂ ਦੇ) ਪੇਟ ਅੰਦਰ (ਜੀਵ) ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਭਾਲਦਾ (ਸਿਮਰਦਾ) ਹੈ।੫।

(ਇਹ ਜੀਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸੋਂ) ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦਰਸ਼) ਲੈ ਕੇ (ਇਸ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। (ਪਰ ਇਥੇ) ਸਿਵ (ਜੀਵ) ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਪਿੜ (ਵਿਚ ਖੇਡਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਬਾਜੀ) ਹਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ ਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੂਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੬।

(ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਾਲਕ ਮਰਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੇ) ਉਸ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ (ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਬਾਲਕ ਬੜਾ ਰੰਗੀਲਾ ਸੀ, (ਇਹ) ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਬਾਲਕ) ਸੀ, ਉਸ ਨੇ (ਵਾਪਸ) ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ, ਰੋਣ ਵਾਲਾ (ਐਵੇਂ ਵਿਅਰਥ ਹੀ) ਭੂਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।੭।

(ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਭਰ-ਚੁਆਨੀ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੇਵਲ) ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਹਿ ਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਰੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਰੋਣ ਵਾਲੇ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੇ ਰੇ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਫਿਟਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ।੮।

ਕਾਲੀ ਹੂ ਫੁਨਿ ਧਉਲੇ ਆਏ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਗਥੁ ਗਇਆ ਗਵਾਏ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਅੰਧੁਲਾ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸੈ, ਮੂਠੇ ਰੋਇ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ਹੇ ॥੯॥ ਆਪੁ ਵੀਚਾਰਿ ਨ

ਰੇਵੈ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਹਿ,
ਸਬਦਿ ਮਿਲੈ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਤਨ ਛੀਜੈ ਦੇਹੀ ॥ ਰਾਮੁ ਨ
ਜਪਈ ਅੰਤਿ ਸਨੇਹੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲੈ ਮੁਹਿ ਕਾਲੈ, ਦਰਗਹ ਝੂਠੁ ਖੁਆਰਾ ਹੇ
॥੧੧॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲੈ ਕੂੜਿਆਰੇ ॥ ਆਵਤ ਜਾਤ ਪੜੈ ਸਿਰਿ ਛਾਰੇ ॥
ਸਾਹੁਰੜੈ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਨ ਪਾਏ, ਪੇਈਅੜੈ ਸਿਰਿ ਮਾਰਾ ਹੇ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹੁੰ, ਖੁਲਹਿ, ਮੁਹਿ, ਹਉਮੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਾਲੀ ਹੁੰ=ਕਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ। ਵੁਨਿ=ਫੇਰ। ਧਉਲੇ=ਚਿੱਟੇ (ਕੇਸ)। ਗਥੁ=ਪੁੰਜੀ, ਸਰਮਾਇਆ।
ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਕਰਕੇ। ਅੰਧੁਲਾ=ਅੰਨ੍ਹਾ ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ। ਬਿਨਸ=ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਸੈ=ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ
ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੁਠੇ=ਠੱਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੋਇ=ਰੋ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦਾ, ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਜਰ=ਕਰੜੇ। ਕਪਾਟ=ਦਰਵਾਜ਼ੇ,
ਤਖਤੋ। ਬਾਦਿ=ਬੇਅਰਥ, ਫਜ਼ੂਲ। ਸਰ ਅਪਸਰ=ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ। ਸਾਰ=ਖੁਬਰ, ਸੋਝੀ। ਪਰਵਿਰਤੀ=ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ।
ਨਰਵਿਰਤੀ=ਤਿਆਗ। ਸਿਝੈ=ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਰਬ=ਅਹੰਕਾਰ। ਨਿਵਾਰਾ=ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਬਿਧਿ=ਜੁਗਤੀ, ਵਿਉਂਤ।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਕਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਧੌਲੇ (ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ) ਆਏ (ਪਰ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵ ਸਾਰੀ ਵਸਤੂ) ਸਰਮਾਇਆ ਗਵਾ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਖੋਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ ਮੂਰਖ ਜੀਵ (ਮਾਇਆ
ਮੋਹ ਵਿਚ) ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਫੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਰੋ
ਕੇ ਪਛਤਾਂਦਾ ਤੇ ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਹੈ।੯।

(ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ (ਮੂਲ) ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਂਦਾ। (ਪਰ) ਸਤਿਗੁਰੂ
ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਹੀ (ਇਹ) ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਰੜੇ ਤਖਤੇ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ)
ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ) ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਭੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ)
ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ (ਜੋ) ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦਾ ਪਿਆਰਾ (ਭਾਵ) ਬੋਲੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ
ਵਿਸਾਰ ਕੇ (ਜੀਵ) ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਟਿੱਕਾ (ਮੱਥੇ ਤੇ) ਲਾ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਝੂਠ (ਇਸ
ਨੂੰ) ਖਜਲ ਖੁਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।੧੧।

ਕੂੜਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੱਥ) ਟੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ
(ਭਾਵ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ) ਸਿਰ ਤੇ ਮਿਟੀ-ਛਾਈ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ
(ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ) ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪੋਕੇ ਘਰ (ਭਾਵ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ), ਸਿਰ ਉਤੇ
ਸੱਟਾਂ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੨।

ਖਾਜੈ ਪੈਝੈ ਰਲੀ ਕਰੀਜੈ ॥ ਬਿਨੁ ਅਭ ਭਗਤੀ ਬਾਦਿ ਮਰੀਜੈ ॥ ਸਰ ਅਪਸਰ
ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ, ਜਮੁ ਮਾਰੇ ਕਿਆ ਚਾਰਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਪਰਵਿਰਤੀ ਨਰਵਿਰਤਿ
ਪਛਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਬਦਿ ਘਰੁ ਜਾਣੈ ॥ ਕਿਸ ਹੀ ਮੰਦਾ ਆਖਿ ਨ ਚਲੈ, ਸਚਿ

ਖਰਾ ਸਚਿਆਰਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਸਾਚ ਬਿਨਾ ਦਰਿ ਸਿਝੈ ਨ ਕੋਈ ॥ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਪੈਝੈ
ਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲਏ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਾ ਹੇ ॥੧੫॥
ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰ ਕੀ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮੁ
ਜਪਹੁ ਤਰੁ ਤਾਰੀ, ਸਚੁ ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥੧੬॥੧॥੭॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਚੰਗਾ (ਖਾਣਾ) ਖਾਈਦਾ ਹੈ (ਚੰਗਾ ਕਪੜਾ) ਪਾਈਦਾ ਹੈ (ਹੋਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰੀ
ਦੀਆਂ ਹਨ (ਪਰ) ਹਿਰਦਾ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਸੁੰਘਾ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ) ਵਿਅਰਥ ਹੀ (ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ) ਮਰਦਾ
ਹੈ। (ਜੋ ਜੀਵ) ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਭਾਵ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, (ਜਦੋਂ ਜਮ) ਸਿਰ ਉਤੇ (ਸੱਟਾ)
ਮਾਰਦਾ ਹੈ (ਤਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ) ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ (ਭਾਵ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ)।੧੩।

(ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਗ੍ਰਹਿਣ ਤੇ ਤਿਆਗ (ਭਾਵ ਭੋਗ ਤੇ ਉਪਰਾਮਤਾ) ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਗੁਰੂ
ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ (ਜੁੜ ਕੇ) ਆਪਣੇ ਨਿਜ-ਘਰ (ਅਸਲੇ) ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਉਹ
ਗੁਰਮੁਖ) ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਸਮਝ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਨਹੀਂ ਵਿਚਰਦਾ, ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ)
ਚੰਗਾ ਸਚਿਆਰ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੧੪।

(ਸੱਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਕੋਈ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਭਾਵ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)। ਸੱਚੇ
ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਨਾਲ ਸਿਰੋਪਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਇਜ਼ਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ)। ਜਿਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਬਖਸਿਸ਼
ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਜੀਵ) ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲਗਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ
ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੧੫।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਜੋ (ਜੀਵ ਮਾਲਕ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਜੁਗਾਂ ਜੁਗੰਤਰਾਂ ਤੋਂ ਚਲ
ਰਹੀ (ਹੁਕਮ ਵਾਲੀ) ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ
ਜਪੋ, (ਨਾਮ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਲਈ) ਬੇੜੀ ਹੈ, ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ
ਤੁਹਾਨੂੰ (ਉਹ) ਤਾਰ ਲਵੇਗਾ।੧੬।੧।੭।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ
ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜੀਵ ਦੀ ਬਣਾਵਟ 'ਬਿੰਦੁ ਰਕਤੁ ਮਿਲਿ ਪਿੰਡੁ ਸਰੀਆ' ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਸ ਦੇ ਚੋਜਾਂ ਦਾ
ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਜੀਵ ਉਰਧ-ਧਿਆਨੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਾਸ ਸਾਸ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ
ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

ਵਿਚਹੁ ਗਰਭੈ ਨਿਕਲਿ ਆਇਆ॥ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੁਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ॥

ਦੁਨਿਆਵੀ ਰੰਗਾਂ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ
ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਾਲੇ ਕਪਾਟ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣ ਕੇ ਸਚ
ਵਿਚ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੇਧ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ:-

ਬਾਲਕੁ ਮਰੈ ਬਾਲਕ ਕੀ ਲੀਲਾ॥ ਕਹਿ ਕਹਿ ਰੇਵਹਿ ਬਾਲੁ ਰੰਗੀਲਾ॥

ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ, ਸੇ ਤਿਨ ਹੀ ਲੀਆ ॥ ਭੁਲਾ ਹੋਵਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥

ਬਾਲ, ਜੁਆਨੀ, ਬਿਰਧ, ਕਿਸੇ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਕਾਲ ਵਿਆਪ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅਸਾਂ ਅਸਮਾਦਕ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਤਰੁ ਤਾਰੀ, ਸਚੁ ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰਾ ਹੈ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਹਰਿ ਸਾ ਮੀਤੁ ਨਾਹੀ ਮੈ ਕੋਈ ॥ ਜਿਨਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੀਆ ਸੁਰਤਿ ਸਮੋਈ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ਸਮਾਲੇ, ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਹੈ ॥੧॥ ਗੁਰੁ ਸਰਵਰੁ ਹਮ ਹੰਸ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਰਤਨ ਲਾਲ ਬਹੁ ਸਾਰੇ ॥ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕ ਹੀਰਾ ਹਰਿ ਜਸੁ, ਗਾਵਤ ਮਨੁ ਤਨੁ ਭੀਨਾ ਹੈ ॥੨॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਾਹੁ ਅਗਾਧਿ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਹਰਿ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰਾ, ਮੇਲਿ ਲਏ ਰੰਗਿ ਲੀਨਾ ਹੈ ॥੩॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਮੁਕਤਿ ਕਿਨੇਹੀ ॥ ਓਹੁ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ ॥ ਦਰਗਹ ਮੁਕਤਿ ਕਰੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਬਖਸੇ ਅਵਗੁਣ ਕੀਨਾ ਹੈ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀ, ਮੈ, ਜੀਆਂ, ਮਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਹਰਿ ਸਾ=ਹਰੀ ਵਰਗਾ। ਸੁਰਤਿ ਸਮੋਈ=ਸੋਝੀ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ=ਪਾਲਨਾ ਕਰਕੇ। ਸਮਾਲੇ=ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਾਨਾ=ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਬੀਨਾ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ।੧। ਹੰਸ ਪਿਆਰੇ=ਪਿਆਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ (ਜੀਵ) ਹੰਸ। ਸਾਗਰ ਮਹਿ=(ਗੁਰੂ) ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ। ਬਹੁ=ਬਹੁਤ।੨। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗਾਹੁ=ਅਥਾਹ। ਅਗਾਧਿ=ਬੇਅੰਤ। ਨਿਰਾਲਾ=ਸੁਤੰਤਰ। ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ।੩। ਕਿਨੇਹੀ=ਕੈਸੀ? ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ?। ਸਨੇਹੀ=ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ (ਦਿਸਦਾ) ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤਨ ਮਨ ਦਿੱਤਾ (ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਸੁਰਤਿ (ਸੋਝੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਪਾਈ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਵਸਦਾ ਹੈ ਉਹ) ਸਿਆਣਾ (ਸਭ ਨੂੰ) ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੧।

(ਅਜਿਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਸਰੋਵਰ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਉਸ (ਸਰੋਵਰ) ਦੇ ਪਿਆਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਹੰਸ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਕੀਮਤੀ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਹਨ। ਮੋਤੀ, ਮਾਣਕ ਅਤੇ ਹੀਰੇ (ਹਰੀ ਜਸ ਕਰਦਿਆਂ ਲਭਦੇ ਹਨ), ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਆਂ ਮਨ ਤਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਉਹ) ਹਰੀ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਅਥਾਹ, ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਉਹ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਰਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਈ? (ਭਾਵ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਦਾ)। ਉਹ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅੰਗੁਣ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ (ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ)।੪।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਏ ॥ ਸਭਿ ਰੋਗ ਗਵਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪਾਏ ॥
ਜਮੁ ਜਾਗਾਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰੁ ਲਾਗੈ, ਜਿਸੁ ਅਗਨਿ ਬੁਝੀ ਠਰੁ ਸੀਨਾ ਹੇ ॥੫॥ ਕਾਇਆ
ਹੰਸ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਹੁ ਧਾਰੀ ॥ ਓਹੁ ਜੋਗੀ ਪੁਰਖੁ ਓਹੁ ਸੁੰਦਰਿ ਨਾਰੀ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਭੋਗੈ
ਚੋਜ ਬਿਨੋਦੀ, ਉਠ ਚਲਤੈ ਮਤਾ ਨ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥੬॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭ ਛਾਜੈ
॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਗਾਜੈ ॥ ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ ਦੂਤ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ, ਸੇ ਪਾਏ ਜੋ
ਕਿਛੁ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥੭॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੇਖ ਦੁਖ ਸਹੀਐ ॥ ਹੁਕਮੁ ਭਇਆ ਚਲਣਾ
ਕਿਉ ਰਹੀਐ ॥ ਨਰਕ ਕੂਪ ਮਹਿ ਗੋਤੇ ਖਾਵੈ, ਜਿਉ ਜਲ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਮੀਨਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਿਉ, ਜਿਉ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਾਗਾਤਿ=ਮਸੂਲ, ਚੁੰਗੀ ਲੈਣ ਵਾਲਾ, ਕਰੁ=ਮਸੂਲ, ਚੁੰਗੀ। ਠਰੁ=ਠੰਢਾ, ਸੀਤਲਾਪਾ।
ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ। ਹੰਸ=ਜੀਵਾਤਮਾ। ਓਹੁ ਜੋਗੀ=ਉਹ (ਜੀਵਾਤਮਾ) ਜੋਗੀ ਵਾਂਗ ਫੇਰੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਸੁੰਦਰਿ
ਨਾਰੀ=(ਕਾਇਆ) ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ। ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦਾ ਹੀ। ਚੋਜ=ਕੋਤਕ। ਬਿਨੋਦੀ=ਰੰਗਰਲੀਆਂ ਮਾਣਨ
ਵਾਲਾ। ਚਲਤੈ=ਚਲਣ ਵੇਲੇ। ਮਤਾ=ਸਲਾਹ।੬। ਛਾਜੈ=ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ, ਰਖਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੈਸੰਤਰੁ=ਅੱਗ।
ਗਾਜੈ=ਗੱਜਦਾ ਹੈ। ਡੋਲੈ=ਡੋਲਦਾ, ਭਟਕਦਾ ਹੈ।੭। ਵਿਸਾਰਿ=ਵਿਸਾਰ ਕੇ। ਦੇਖ=ਵਿਕਾਰ। ਕੂਪ ਮਹਿ=ਖੂਹ ਵਿਚ। ਗੋਤੇ
ਖਾਵੈ=ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਪਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੀਨਾ=ਮੱਛੀ।੮।

ਅਰਥ: ਸਤਿਗੁਰੂ (ਨਾਮ ਦਾ) ਦਾਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਜੀਆਂ ਨੂੰ) ਮੁਕਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।
ਉਹ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਾ ਕੇ (ਸਾਡੇ) ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ
ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਅੱਗ ਬੁੱਝ ਗਈ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਠੰਢੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਮ-ਮਸੂਲੀਆ
ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕਰ (ਮਸੂਲ) ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ)।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਰੀਰ ਨੇ (ਜੀਵ ਰੂਪੀ) ਹੰਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਪਰ) ਉਹ ਜੀਵਾਤਮਾ ਜੋਗੀ
ਪੁਰਖ ਵਾਂਗ ਫੇਰੀ ਪਾ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਦੇਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਵਾਂਗ ਹੈ। (ਜੀਵਾਤਮਾ) ਭੋਗ
ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਕਾਇਆ ਨੂੰ) ਭੋਗਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਚਲਣ ਲਗਿਆਂ (ਭਾਵ ਮੌਤ ਵੇਲੇ) ਦੇਹੀ
ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਇਸ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਇਥੇ ਪਾਇਆ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੬।

(ਪ੍ਰਭੂ) ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਛਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਵਣ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ
ਬਣਿਆ ਸਰੀਰ ਗਜ਼ਦਾ ਭਾਵ (ਬੋਲਦਾ) ਹੈ। (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਦੂਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨ ਡੋਲਦਾ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਜੋ ਕੁਛ (ਇਸ ਨੇ) ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੭।

ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਵਿਕਾਰ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਚਲਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ ਕੋਈ) ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ)। (ਜੀਵ) ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੱਛੀ (ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।੮।

ਚਉਰਾਸੀਹ ਨਰਕ ਸਾਕਤੁ ਭੋਗਾਈਐ ॥ ਜੈਸਾ ਕੀਚੈ ਤੈਸੇ ਪਾਈਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ, ਕਿਰਤਿ ਬਾਧਾ ਗ੍ਰਸਿ ਦੀਨਾ ਹੇ ॥੯॥ ਖੰਡੇ ਧਾਰ
ਗਲੀ ਅਤਿ ਭੀੜੀ॥ ਲੇਖਾ ਲੀਜੈ ਤਿਲ ਜਿਉ ਪੀੜੀ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕਲਤ੍ਰ ਸੁਤ ਬੇਲੀ
ਨਾਹੀ, ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਰਸ ਮੁਕਤਿ ਨ ਕੀਨਾ ਹੇ॥੧੦॥ ਮੀਤ ਸਖੇ ਕੇਤੇ ਜਗ ਮਾਹੀ ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣਿ, ਅਨਦਿਨੁ
ਕੀਰਤਨੁ ਕੀਨਾ ਹੇ॥੧੧॥ ਕੂੜ ਛੋਡਿ ਸਾਰੇ ਕਉ ਧਾਵਹੁ॥ ਜੇ ਇਛਹੁ ਸੋਈ ਫਲ
ਪਾਵਹੁ ॥ ਸਾਚ ਵਖਰ ਕੇ ਵਾਪਾਰੀ ਵਿਰਲੇ, ਲੈ ਲਾਹਾ ਸਉਦਾ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਾਝਹੁ, ਮਾਹੀ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਕਤੁ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਪਰਮੇਸਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ। ਚਉਰਾਸੀਹ=ਚੌਰਾਸੀ (ਲੱਖ) ਜੀਵ। ਨਰਕ=ਜੂਨਾਂ ਰੂਪ ਨਰਕ। ਭੋਗਾਈਐ=ਭੋਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਝਹੁ=ਬਿਨਾ। ਕਿਰਤਿ ਬਾਧਾ=ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੰਧਾ ਹੋਇਆ।੯। ਗ੍ਰਸਿ ਦੀਨਾ=ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੰਡੇ ਧਾਰ=ਖੰਡੇ ਵਾਂਗੂ ਤੇਜ਼ ਧਾਰ ਵਾਲੀ। ਗਲੀ ਅਤਿ ਭੀੜੀ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੰਗ ਗਲੀ ਹੈ। ਤਿਲ ਜਿਉ ਪੀੜੀ=ਜਿਵੇਂ ਤਿਲ ਘਾਣੀ ਵਿਚ ਪੀੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਲਤ੍ਰ=ਇਸਤਰੀ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਬੇਲੀ=ਸਾਥੀ, ਸੰਗੀ।੧੦। ਕੇਤੇ=ਕਿਤਨੇ ਹੀ। ਪਰਾਇਣਿ=ਆਸਰੇ ਪਰਣੇ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼।੧੧। ਧਾਵਹੁ=ਦੌੜੋ, ਭੱਜੋ। ਵਖਰ ਕੇ=ਸੋਢੇ ਦੇ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ (ਜੂਨੀ ਰੂਪ) ਨਰਕ ਮਾਇਆ ਧਾਰੀ (ਜੀਵਾਂ) ਨੂੰ ਭੋਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਕਰਮ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਉਹੋ ਜਿਹਾ (ਫਲ) ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਮੁਕਤੀ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੰਧਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੯।

(ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ ਜਿਸ) ਗਲੀ ਚੋਂ (ਲੰਘਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗਲੀ) ਬਹੁਤ ਭੀੜੀ (ਤੰਗ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਤਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤਿਲ ਘਾਣੀ ਵਿਚ ਪੀੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਇਸਤਰੀ, ਪੁੱਤਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ) ਰਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ) ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।੧੦।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਿੱਤਰ ਤੇ (ਪਿਆਰੇ) ਸਾਥੀ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਉਸ ਅੱਖੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ (ਕੇਵਲ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ)।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਝੂਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੱਚੇ (ਨਾਮ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ) ਦੌੜੇ ਭਾਵ ਉਦਮ ਕਰੋ। ਫਿਰ ਜੇ ਚਾਹੋਗੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ) ਉਹੀ ਫਲ ਪਾ ਲਵੋਗੇ। ਸੱਚੇ ਸੱਚੇ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਅਜਿਹਾ) ਲਾਹੇਵੰਦਾ ਸੌਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੧੨।

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਖਰੁ ਲੈ ਚਲਹੁ ॥ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਹੁ ਸਹਜਿ ਮਹਲਹੁ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਿ ਲਹਹਿ ਜਨ ਪੂਰੇ, ਇਉਂ ਸਮਦਰਸੀ ਚੀਨਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਪ੍ਰਭ ਬੇਅੰਤ
ਗੁਰਮਤਿ ਕੇ ਪਾਵਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਵਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ
ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ, ਇਉਂ ਆਤਮਰਾਮੈ ਲੀਨਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ
ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਸੇਵਕ ਵਡਹੁ ਵਡੇਰੇ ॥ ਸਭ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੂ ਸਿਰਿ
ਸਿਰਿ ਦਾਤਾ, ਸਭ ਤੇਰੇ ਕਾਰਣੁ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਇਕਿ ਦਰਿ ਸੇਵਹਿ ਦਰਦੁ ਵਢਾਏ
॥ ਓਇ ਦਰਗਹ ਪੈਧੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਛਡਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਬੰਧਨ ਸਤਿਗੁਰਿ ਤੋੜੇ, ਚਿਤੁ
ਚੰਚਲੁ ਚਲਣਿ ਨ ਦੀਨਾ ਹੇ ॥੧੬॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਹੁ ਚੀਨਹੁ ਬਿਧਿ ਸਾਈ ॥ ਜਿਤੁ
ਪ੍ਰਭ ਪਾਵਹੁ ਗਣਤ ਨ ਕਾਈ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਸੇਵਾ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ
ਰੰਗਿ ਭੀਨਾ ਹੇ ॥੧੭॥੨॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

।ਬੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਇਉਂ, ਪਾਵਹਿ, ਸਮਝਾਵਹਿ, ਵਡਹੁ, ਸੇਵਹਿ, ਵੁਟਕਲ: ਮਹੱਲਹ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਹਜਿ=ਆਤਮਿਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ। ਮਹਲਹੁ=(ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ) ਮਹਿਲ ਚੋਂ।
ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਲਹਹਿ=ਲਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਸਮਦਰਸੀ=ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵੇਖਣ
ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਚੀਨਾ=ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ। ੧੩। ਪਾਵਹਿ=ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
ਸਮਝਾਵਹਿ=ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ=ਸੱਚ ਸੱਚ ਜਾਣ ਕੇ। ਮਾਨਹੁ=ਮੰਨੇ। ਆਤਮਰਾਮੈ=ਸਰਬ
ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ। ਲੀਨਾ ਹੇ=ਸਮਾਈਦਾ ਹੈ। ੧੪। ਨਾਰਦ=ਨਾਰਦ (ਮੁਨੀ)। ਸਾਰਦ=ਸਾਰਦਾ
(ਸਰਸਵਤੀ) ਦੇਵੀ। ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ=ਤਿੰਨਾ ਭਵਣਾਂ ਵਿਚ। ਵਡਹੁ ਵਡੇਰੇ=ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ=(ਹਰੇਕ ਜੀਵ
ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ। ਕਾਰਣੁ=ਜਗਤ ਰਚਨਾ। ੧੫। ਇਕਿ=ਕਈ। ਦਰਿ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਾ
ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਰਦ ਵੱਢਾਏ=ਦੁਖ ਦਰਦ ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਓਇ=ਉਹ (ਸੇਵਕ)। ਪੈਧੇ=ਵਡਿਆਏ ਸਤਿਕਾਰ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਚੰਚਲੁ=ਟਿੱਕ ਕੇ ਨਾ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ। ਚਲਣਿ ਨ ਦੀਨਾ=ਭਟਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਚੀਨਹੁ=ਪਛਾਣੇ, ਵੇਖ
ਲਵੇ। ਬਿਧਿ=ਤਰੀਕਾ, ਜੁਗਤੀ। ਸਾਈ=ਉਹ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ (ਤਰੀਕੇ) ਨਾਲ। ਗਣਤ=ਲੇਖਾ। ਕਾਈ=ਕੋਈ।
ਹਰਿ ਰੰਗਿ=ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਭੀਨਾ=ਭਿੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੭।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੌਦਾ ਲੈ ਕੇ (ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਲ) ਚਲੋ। (ਫਿਰ)
ਸਹਜੇ ਹੀ (ਰਬੀ) ਮਹਲ ਚੋਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰਸਨ ਪਾ ਲਵੋਗੇ। ਪੂਰੇ ਜਨ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ (ਨਾਮ) ਖੋਜ ਕੇ ਲਭ ਲੈਂਦੇ
ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ (ਵਿਰਲੇ ਹੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ (ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ) ਮੰਨੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਮਾਈਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਨਾਰਦ (ਮੁਨੀ), ਸ਼ਾਰਦਾ (ਦੇਵੀ ਆਦਿ) ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਹਨ। ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚੋਂ (ਜੋ) ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਨ (ਉਹ ਸਾਰੇ) ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਤੇਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰਿਜਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਇਹ) ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਤੇਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਕਈ (ਭਾਵ ਅਣਗਿਣਤ ਜੀਵ ਤੇਰੇ) ਦਰ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਦਰਦ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਜੋ ਜੀਵ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ) ਛੁਡਾ ਲਏ ਹਨ ਉਹ (ਰਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਜ਼ਤ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਹਉਮੈ ਦੇ ਬੰਧਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਅਡੋਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੋ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ) ਉਹ ਵਿਧੀ (ਭਾਵ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ) ਪਛਾਣੋ। ਜਿਸ (ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੋ (ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਕੋਈ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੭। ੨। ੮।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਸਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸ ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਾ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਔਗੁਣ ਬਖਸ਼ਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਹੀ ਜੀਵ ਰੂਪ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ 'ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿਰਜਣਹਾਰ' ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹਨ ਜੋ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਬਲਵਾਨ ਹਨ।

ਜਿਹੜਾ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਆਪ ਹੀ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ 'ਚੋਰਾਸੀ ਨਰਕ ਸਾਕਤ ਭੋਗਾਈਐ' ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਹੁੜਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੂੜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੱਚ ਵਲ ਧਾਈ ਕਰਨੀ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਹੈ। ਨਾਮ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ, ਇਉਂ ਆਤਮ ਰਾਮੇ ਲੀਨਾ ਹੋ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੋ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਈਸ਼ਵਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਮਝ ਲਵੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਮੁਕ ਜਾਵੇ। ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਨਾਮ ਜਾਪ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਸੁਤੇ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਅਸੁਰ ਸਘਾਰਣ ਰਾਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ
 ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਨਾਲੇ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖੀਐ ਮੂਲੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਿਖੁ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥੧॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥ ਅਗਨਿ
 ਪਾਣੀ ਸਾਗਰੁ ਅਤਿ ਗਹਰਾ, ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥੨॥ ਮਨਮੁਖ
 ਅੰਧੁਲੇ ਸੋਝੀ ਨਾਹੀ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਮਰਹਿ ਮਰਿ ਜਾਹੀ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ
 ਨ ਮਿਟਈ, ਜਮ ਦਰਿ ਅੰਧੁ ਖੁਆਰਾ ਹੇ ॥੩॥ ਇਕਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਘਰਿ ਵਾਸੁ
 ਨ ਪਾਵਹਿ ॥ ਕਿਰਤ ਕੇ ਬਾਧੇ ਪਾਪ ਕਮਾਵਹਿ ॥ ਅੰਧੁਲੇ ਸੋਝੀ ਬੂਝ ਨ ਕਾਈ, ਲੋਭੁ
 ਬੁਰਾ ਅੰਹਕਾਰਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੰਘਾਰਣ, ਨਾਹੀ, ਆਵਹਿ, ਜਾਹਿ, ਮਰਹਿ, ਜਾਵਹਿ, ਪਾਵਹਿ, ਕਮਾਵਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਸੁਰ=ਦੈਤ। ਸਘਾਰਣ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।
 ਰਮਈਆ=ਸੋਹਣਾ। ਨਾਲੇ=ਨਾਲ ਹੀ। ਅਲਖੁ=ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੂਲੇ=ਉਕਾ ਹੀ,
 ਬਿਲਕੁਲ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਅਤਿ ਗਹਰਾ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘਾ। ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ=ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਣ
 ਵਾਲਾ। ਅੰਧੁਲੇ=ਅਗਿਆਨੀ। ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ=ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਮਰਹਿ=(ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ) ਮਰਦੇ ਹਨ।
 ਮਰਿ ਜਾਹੀ=ਉਕਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ=ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ। ਨ ਮਿਟਈ=ਨਹੀਂ
 ਮਿਟ ਸਕਦਾ। ਜਮਦਰਿ=ਜਮ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ। ਅੰਧ=ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ।
 ਇਕਿ=ਕਈ। ਘਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਵਾਸੁ ਨ ਪਾਵਹਿ=ਵਾਸਾ (ਟਿਕਾਣਾ) ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੇ। ਕਿਰਤ ਕੇ
 ਬਾਧੇ=ਪਈ ਹੋਈ ਕਿਰਤ ਦੇ ਬੰਧੇ ਹੋਏ। ਅੰਧੁਲੇ=ਅੰਨੇ ਅਗਿਆਨੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ)।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਡਾ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਆਰਾ
 ਹਰੀ ਸਭ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਅਲਖ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ (ਪਰ ਉਹ) ਉਕਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ
 ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਹਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਅਲਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਵੀਚਾਰ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਲਿਖ ਲੈ।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ) ਸਾਧੂ (ਚੰਗੀ ਰੂਹ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (ਉਹ ਤੋਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ
 ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਹੈ। ਜਿਸ
 ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪ ਪਾਣੀ (ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਅੱਗ ਹੈ (ਪਰ ਜੇ ਸ਼ਰਣ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖਾਂ (ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਆਂ) ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਉਂਦੇ (ਜੰਮਦੇ) ਹਨ
 ਤੇ (ਚਲੇ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਗੋੜ ਬਣਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਪਹਿਲੇ
 ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ (ਹੋਇਆ ਲੇਖ) ਮਿਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅੰਧਾ (ਅਗਿਆਨੀ) ਜੀਵ ਜਮ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਖੁਆਰ
 ਹੁੰਦੇ ਹਨ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ ਜੀਵ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ) ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ (ਟਿਕਾਣਾ) ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਧੇ ਹੋਏ (ਉਹ) ਪਾਪ (ਕਰਮ) ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅਗਿਆਨੀ) ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਲੋਭ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਬੁਰੇ ਹਨ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੪।

ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਧਨ ਸੀਗਾਰਾ ॥ ਪਰ ਪਿਰ ਰਾਤੀ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ॥
ਜਿਉ ਬੇਸੁਆ ਪੂਤ ਬਾਪੁ ਕੋ ਕਹੀਐ, ਤਿਉ ਫੋਕਟ ਕਾਰ ਵਿਕਾਰਾ ਹੇ ॥੫॥ ਪ੍ਰੇਤ
ਪਿੰਜਰ ਮਹਿ ਦੂਖ ਘਨੇਰੇ ॥ ਨਰਕਿ ਪਚਹਿ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੇ ॥ ਧਰਮਗਾਇ ਕੀ
ਬਾਕੀ ਲੀਜੈ, ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ਹੇ ॥੬॥ ਸੂਰਜੁ ਤਪੈ ਅਗਨਿ ਬਿਖੁ
ਝਾਲਾ ॥ ਅਪਤੁ ਪਸੂ ਮਨਮੁਖੁ ਬੇਤਾਲਾ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਰੋਗੁ ਬੁਰਾ
ਬੁਰਿਆਰਾ ਹੇ ॥੭॥ ਮਸਤਕਿ ਭਾਰੁ ਕਲਰ ਸਿਰਿ ਭਾਰਾ ॥ ਕਿਉਕਰਿ ਭਵਜਲੁ
ਲੰਘਸਿ ਪਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਬੁ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ, ਰਾਮਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੀਗਾਰਾ, ਜਿਉ, ਤਿਉ, ਮਹਿ, ਪਚਹਿ, ਕਿਉਕਰਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਨ=ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ। ਪਰ ਪਿਰ=ਪਰਾਏ ਪਤੀ ਨਾਲ। ਰਾਤੀ=ਰਤੀ ਹੋਈ। ਕੋ=ਕੌਣ, ਕਿਹੜਾ?। ਫੋਕਟ=ਫੋਕਾ, ਵਿਅਰਥ। ਵਿਕਾਰਾ=ਵਿਕਾਰ। ਪ੍ਰੇਤ=ਨਾਮ ਤੋਂ ਘੁੱਬੇ ਹੋਏ। ਪਿੰਜਰ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਨਰਕਿ=ਨਰਕ ਵਿਚ। ਪਚਹਿ=ਸੜਦੇ ਹਨ, ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਲੀਜੈ=ਬਕਾਇਆ ਕਰਜੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਪੈ=ਤਪਦਾ ਹੈ। ਅਗਨਿ ਬਿਖੁ ਝਾਲਾ=ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਜਹਿਰੀਲੀਆਂ ਲਾਟਾਂ। ਅਪਤੁ=ਬੇ-ਸਮਝ। ਬੇਤਾਲਾ=ਭੂਤਨਾ।੭। ਮਸਤਕਿ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਬੋਹਿਬੁ=ਜਹਾਜ਼। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ) ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਭਾਵ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ) ਹੈ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਿਸ ਅਰਥ ਹੈ? (ਭਾਵ ਵਿਅਰਥ ਹੈ)। ਉਹ ਪਰਾਏ ਪਤੀ ਨਾਲ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣਦੀ ਹੈ (ਆਪਣਾ) ਖਸਮ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਸਾਰ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੇ (ਉਸ ਦਾ) ਪਿਓ ਕਿਹੜਾ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ), ਤਿਵੇਂ (ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਫੋਕਟ ਤੇ ਨਿਰਾਥਕ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਹੀਣ ਪਾਪੀ ਜੀਵ) ਪ੍ਰੇਤ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਕਰਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ ਕੱਢੀ ਹੋਈ (ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਬਾਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੬।

(ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦਾ ਸੂਰਜ ਤਪਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ ਬੇ-ਸਮਝ ਪਸੂ ਤੇ ਭੂਤਨਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਦੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਕੂੜ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਤੇ ਕੂੜ ਦਾ) ਰੋਗ (ਜੋ) ਬੁਰੇ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਹੈ (ਲੱਗਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ (ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ) ਕਲਰ ਦਾ ਭਾਰ (ਲਦਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਾਪਾਂ ਦੇ) ਭਾਰ ਸਹਿਤ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ)।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਆਇ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਮ ਰੂਪ) ਜਹਾਜ਼ ਹੈ (ਜੋ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ (ਹਰੇਕ ਦਾ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੮।

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਜਗਿ ਹੇਤੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥
ਜਮ ਕੇ ਫਾਹੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਤੋੜੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥੯॥ ਕੂੜਿ ਮੂਠੀ, ਚਾਲੈ
ਬਹੁ ਰਾਹੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਦਾਝੈ, ਪੜਿ ਪੜਿ ਭਾਹੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਗੁਰੂ ਵਡ ਦਾਣਾ,
ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਸੁਖ ਸਾਰਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਠਾ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਸਭਿ ਦੁਖ ਮੇਟੇ
ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ ॥ ਕੰਡਾ ਪਾਇ ਨ ਗਡਈ ਮੂਲੇ, ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਾਖਣਹਾਰਾ ਹੇ
॥੧੧॥ ਖੇਹੁ ਖੇਹੁ ਰਲੈ ਤਨੁ ਛੀਜੈ ॥ ਮਨਮੁਖ ਪਾਥਰੁ ਸੈਲੁ ਨ ਭੀਜੈ ॥ ਕਰਣ
ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਬਹੁਤੇਰੇ, ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਰਾਹੀ, ਪਾਇ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਲਤ੍ਰ=ਇਸਤਰੀ। ਜਗਿ=ਜਗਤ ਵਿਚ। ਹੇਤੁ=ਮੋਹ। ਪਸਾਰਾ=ਖਿਲਾਰਾ।
ਪਸਰਿਆ=ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ।੯। ਕੂੜਿ=ਕੂੜ ਵਿਚ। ਮੂਠੀ=ਲੁੱਟੀ ਗਈ ਹੈ। ਬਹੁ
ਰਾਹੀ=ਕਈ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ। ਦਾਝੈ=ਸੜਦਾ ਹੈ। ਪੜਿ=ਪੈ ਕੇ। ਭਾਹੀ=ਅੱਗ ਵਿਚ। ਦਾਣਾ=ਦਾਨਾ, ਸਿਆਣਾ।
ਸਾਰਾ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।੧੦। ਤੁਠਾ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਮਾਰਗਿ=ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ। ਕੰਡਾ=ਹਉਮੈ ਦਾ ਕੰਡਾ। ਪਾਇ=ਪੈਰ ਵਿਚ।
ਗਡਈ=ਚੁਭਦਾ ਹੈ। ਮੂਲੇ=ਬਿਲਕੁਲ।੧੧। ਖੇਹੁ ਖੇਹੁ=ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ। ਤਨੁ ਛੀਜੈ=ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਸੈਲੁ=ਪੱਥਰ, ਭਾਵ ਪਹਾੜ। ਕਰਣ ਪਲਾਵ=ਕੀਰਨੇ।੧੨।

ਅਰਥ: ਹੇ ਭਾਈ! (ਇਸ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਮੋਹ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਇਆ
ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ
ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਾਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕੂੜ ਵਿਚ ਲੁਟੀ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਕਈ ਹੋਰ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ ਟੁਰਦੀ ਹੈ।
ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪੈ ਪੈ ਕੇ ਸੜਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ (ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ
ਸਿਆਣਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਭਾਈ!) ਨਾਮ ਜਪੇ (ਨਾਮ ਹੀ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੧੦।

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜਦੋਂ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ) ਸੱਚ (ਨਾਮ) ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਕੇ
(ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਹੀ) ਮਾਰਗ ਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ) ਪੈਰ ਵਿਚ
(ਹਉਮੈ ਦਾ) ਕੰਡਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਚੁੱਭਦਾ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪੰਜਾ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ) ਸਰੀਰ (ਜਦੋਂ) ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ) ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ। (ਪਰ) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਪੱਥਰ ਰੂਪ ਸਿਲਾ (ਸਮਾਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸਦਾ ਕਠੋਰ ਮਨ ਕਦੇ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਭਿਜਦਾ
(ਭਾਵ ਕੋਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)। (ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਇਹ ਕਦੇ) ਨਰਕ ਵਿਚ (ਕਦੇ) ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੀਰਨੇ (ਵਿਰਲਾਪ) ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੨।

ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ ਭੁਇਅੰਗਮ ਨਾਲੇ ॥ ਇਨਿ ਦੁਬਿਧਾ ਘਰ ਬਹੁਤੇ ਗਾਲੇ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ, ਭਗਤਿ ਰਤੇ ਪਤੀਆਰਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਸਾਕਤ
ਮਾਇਆ ਕਉ ਬਹੁ ਧਾਵਹਿ ॥ ਨਾਮਿ ਵਿਸਾਰਿ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ
ਅੰਤਰਿ ਖਪਹਿ ਖਪਾਵਹਿ, ਨਾਹੀ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਕੂਕਰ ਸੂਕਰ ਕਹੀਅਹਿ
ਕੂੜਿਆਰਾ ॥ ਭਉਕਿ ਮਰਹਿ ਭਉ ਭਉ ਭਉਹਾਰਾ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬੂਠੇ ਕੂੜ
ਕਮਾਵਹਿ, ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਗਹ ਹਾਰਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਮਨੁਆ ਟੇਕੈ ॥
ਰਾਮਨਾਮੁ ਦੇ ਸਰਣਿ ਪਰੇਕੈ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਦੇਵੈ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਦਰਗਹ
ਪਿਆਰਾ ਹੇ ॥੧੬॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਸਾਧੂ ਸਰਣਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ
ਪਾਈ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਹਰਿ ਮੇਲੇ ਮੇਲਣਹਾਰਾ ਹੇ॥੧੭॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਾਝਹੁ, ਧਾਵਹਿ, ਕਹਾ, ਖਪਾਵਹਿ, ਕਹੀਅਹਿ, ਭਉਕਿ, ਮਰਹਿ, ਭਉ ਭਉ, ਮਨੁਆ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਖੁ=ਜ਼ਹਿਰ। ਭੁਇਅੰਗਮ=ਸੱਪ। ਇਨਿ=ਇਸ ਨੇ। ਪਤੀਆਰਾ=ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ।੧੩।
ਸਾਕਤ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਮਨੁੱਖ। ਧਾਵਹਿ=ਦੌੜਦੇ ਹਨ। ਕਹਾ=ਕਿਥੇ?। ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ=ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਰਜੇ,
ਤਮੇ, ਸਤੇ)। ਖਪਹਿ=ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖਪਾਵਹਿ=ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।੧੪। ਕੂਕਰ=ਕੁੱਤੇ।
ਸੂਕਰ=ਸੂਰ। ਕਹੀਅਹਿ=ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਉਕਿ=ਭੌਂਕ ਕੇ। ਮਰਹਿ=(ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ) ਮਰਦੇ ਹਨ। ਭਉ
ਭਉ=ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ। ਹਾਰਾ=ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧੫। ਟੇਕੈ=ਟਿਕਦਾ ਹੈ। ਪਰੇਕੈ=ਪਏ ਹੋਏ ਨੂੰ।੧੬।
ਸਾਧੂ=ਭਾਵ ਗੁਰੂ। ਗਤਿ=ਅਵਸਥਾ। ਮਿਤਿ=ਮਰਯਾਦਾ।੧੭।

ਅਰਥ: ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਰੂਪ ਸੱਪ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਜੋ ਜੀਆਂ ਨੂੰ
ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ ਮਾਰਦਾ ਹੈ) ਇਸ (ਮਾਇਆ) ਨੇ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਘਰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।
ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਜੀਵ) ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾ ਕੇ ਹੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ
ਨਾਮ ਵਿਚ) ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਮਾਇਆ (ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਲਈ ਬਹੁਤ ਧਾਉਂਦੇ (ਦੌੜਦੇ) ਭਜਦੇ
ਹਨ (ਪਰ ਉਹ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਸੁਖ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ? (ਇਸ ਲਈ ਉਹ) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ
(ਆਪ ਦੁੱਖੀ) ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ
ਉਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਸਾਕਤ) ਕੂੜ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਕੁੱਤੇ ਅਤੇ ਸੂਰ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੀ
ਖਾਤਰ) ਭੌਂਕ ਭੌਂਕ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ) ਭੇਡ ਭੇਡ ਕੇ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਥੱਕ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। (ਉਹ)
ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਬੂਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕੂੜ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਕਾਰਨ (ਜੀਵਨ ਬਾਜ਼ੀ)
ਹਾਰ ਕੇ ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧੫।

ਹੋ ਭਾਈ!) ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ (ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ) ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਨ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ, ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਟੇਕ ਹੈ)। ਸਤਿਗੁਰੂ, ਹਰੀ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਨਾਮ ਧਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ (ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਿਆਰਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੬।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਦੇ ਹਨ) ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪ, (ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੀ) ਮੇਲਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੭। ੩੬।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ੳ- ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੋ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤੁਮਾਰੀ (ਸਰਨਿ) ਓਟ ਵਹ ਹੈ ਜੋ ਵਹ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਤੇ ਹੈ।
- ੨) ਹੋ ਲੋਕੋ! ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧੂ ਗੁਰੂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਾਲਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦੇ ਹਨ।

[ਗਿ. ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

- ੩) ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਂ ਸਾਧੂ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ
- ੪) ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। (ਵਿਕਾਰਾਂ) ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਸ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲਿਆ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਜੋੜਨੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਰਲ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹਨ:-

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧੂ (ਜਨਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਨ ਲਈ ਹੈ, (ਆਪ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਬੇੜੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਅ- ਕੂਕਰ ਸੂਕਰ ਕਹੀਅਹਿ ਕੂੜਿਆਰਾ ॥ ਭਉਕਿ ਮਰਹਿ ਭਉ ਭਉ ਭਉਹਾਰਾ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਵਹ ਝੂਠੇ ਕੁਤੇ ਅੰ ਸੂਰ ਕਹੀਤੇ ਹੈ ਭਾਵ ਸੇ ਇਕ ਯੋਨੀਉ ਮੈ ਜਾਤੇ ਹੈ। (ਭਉ) ਸੰਸਾਰ ਮੈ ਅੰ (ਭਉ) ਡਰ ਸੰਜੁਗਤ ਹੋ ਕਰ ਭਉਕਤੇ ਮਰ ਜਾਤੇ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਨਮ ਹਾਰਿਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ.
- ੨) ਭਉ ਭਉ ਭਉਹਾਰਾ=ਭੋ ਭੋ ਕੇ ਭੈ ਵਾਲਾ, ਭੈਭੀਤ ਹੋਇਆ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ
- ੩) ਨਿਰੇ ਕੂਤੇ ਦਵਪਾਰੀ ਬੰਦੇ (ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ) ਕੁੱਤੇ ਤੇ ਸੂਰ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਕੁੱਤਿਆਂ ਤੇ ਸੂਰਾਂ ਵਾਂਗ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਭੋਕ

ਭੋਕ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਮੋਤ ਸਹੇਤ ਲੈਦੇ ਹਨ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਭਟਕਦੇ ਭਟਕਦੇ ਥੱਕ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

[ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਪਹਿਲੀ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਰਲ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਭਉ ਭਉ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਭਉ ਭਉ' ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਆਵਾਚੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਸੋ, 'ਭਉ ਭਉ' ਦੇ ਅਰਥ (ਫਿਰਦੇ ਫਿਰਦੇ) ਤੇ ਭੀਤ (ਭੈਦਾਇਕ) ਹੋ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਕਰਨੇ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹਨ। 'ਭਉਕਿ' ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ 'ਭੋਕ ਕੇ' ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੋਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਕੱਢਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਲੋਭ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਵੀ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜਮ ਦੇ ਫਾਹੇ ਤੋਤਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਤੱਤ ਵੀਚਾਰ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਮਨਮੁਖਤਾਈ ਵਿਚ ਸਹੇੜੇ ਕੂੜ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਦੁਖ ਕੱਟ ਕੇ ਸਰਬ ਸੁਖਦਾਈ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਪਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਚ ਦ੍ਰਿੜਾ ਕੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਤੀਜਦਾ। ਮਨ ਰੂਪੀ ਸੌਂਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਚੰਬੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਘਰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖੋਜਲ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਮ ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਘਰਿ ਰਹੁ, ਰੇ ਮਨ ਮੁਗਧ ਇਆਨੇ ॥ ਰਾਮ ਜਪਹੁ ਅੰਤਰਗਤਿ ਧਿਆਨੇ ॥ ਲਾਲਚ ਛੇਡਿ ਰਚਹੁ ਅਪਰੰਪਰਿ, ਇਉ ਪਾਵਹੁ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੇ ॥੧॥ ਜਿਸੁ ਬਿਸਰਿਐ ਜਮੁ ਜੋਹਣਿ ਲਾਗੈ ॥ ਸਭਿ ਸੁਖ ਜਾਹਿ, ਦੁਖਾ ਫੁਨਿ ਆਗੈ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਜਪਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੀਅੜੇ, ਏਹੁ ਪਰਮ ਤਤੁ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥੨॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਅੰਤਰਿ ਡੀਠਾ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਾਮ ਰਹਹੁ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ, ਏਹੁ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਬੋਲਹੁ ॥ ਸੰਤ ਸਭਾ ਮਹਿ ਇਹੁ ਰਸੁ ਟੋਲਹੁ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਖੋਜਿ ਲਹਹੁ ਘਰੁ ਅਪਨਾ, ਬਹੁੜਿ ਨ ਗਰਭ ਮਝਾਰਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਇਉਂ, ਜਾਹਿ, ਮਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਘਰਿ=(ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿਚ। ਮੁਗਧ=ਮੂਰਖ। ਅੰਤਰਗਤਿ=ਅੰਤਰਮੁਖੀ। ਧਿਆਨੇ=ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ। ਰਚਹੁ=ਲੀਨ ਰਹੋ। ਅਪਰੰਪਰਿ=ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਇਉਂ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ੧। ਜੇਹਣਿ ਲਾਰੈ=ਤੱਕਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਹਿ=ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਖਾ=ਦੁੱਖ। ਫੁਨਿ=ਫਿਰ। ਪਰਮ ਤਤੁ=ਪਰਮੇਸਰ। ੨। ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦਾ ਹੀ। ਰੰਗਿ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਸਾਰਾ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ੩। ਟੋਲਹੁ=ਲਭੋ। ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ। ਬਹੁਤਿ=ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ। ਗਰਭ ਮਝਾਰਾ=ਗਰਭ ਵਿਚ। ੪।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੂਰਖ ਤੇ ਅਨਜਾਣ ਮਨ! ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ (ਟਿਕਿਆ) ਰਹੋ। ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਪੋ। (ਮਾਇਆ ਦਾ) ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਉ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦੁਆਰਾ (ਭਾਵ ਰਬੀ ਗਿਆਨ) ਪਾ ਲਵੋਗੇ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਵਿਸਰਨ ਨਾਲ ਜਮ ਡਰਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਦੁਖ ਦੋਦਾ ਹੈ), ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਵੀ ਦੁੱਖ ਹੀ (ਵਿਆਪਦੇ) ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ) ਰਾਮ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪੋ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਨਿਰੋਲ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੋ (ਇਸ ਦਾ) ਸੁਆਦ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਰਸ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ (ਚੱਖ ਕੇ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ। (ਤੁਸੀਂ ਵੀ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹੋ, ਇਹੋ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਪ, ਤਪ ਤੇ ਸੰਜਮ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੋ। ਸੰਤ ਸਭਾ (ਸੰਗਤ) ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਇਹ ਰਸ ਲਭੋ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਖੋਜ ਕੇ ਲਭ ਲਵੋ, ਫਿਰ ਗਰਭ (ਜੁਨੀ) ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਗੇ। ੪।

ਸਚੁ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਹੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ॥ ਤਤੁ ਵੀਚਾਰਹੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ ॥ ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜਮੁ ਜੇਹਿ ਨ ਸਾਕੈ, ਹਰਿ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਹੇ ॥੫॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਦਾਤਾ ਵਡ ਦਾਣਾ ॥ ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਸੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਣਾ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ, ਤਿਸੁ ਚੁਕਾ ਜਮ ਭੈ ਭਾਰਾ ਹੇ ॥੬॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਕਾਇਆ ਕੀਨੀ ॥ ਤਿਸ ਮਹਿ ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਲੈ ਚੀਨੀ ॥ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਰਾਮੁ ਹੈ ਆਤਮ, ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥੭॥ ਸਤ ਸੰਤੋਖਿ ਰਹਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਖਿਮਾ ਗਹਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥ ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮੁ ਚੀਨਹੁ, ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਚੁ ਤੀਰਥ=ਸੱਚ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਉੱਤੇ। ਨਾਵਹੁ=ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ। ਤਤੁ=ਮੂਲ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ। ਜੇਹਿ ਨ ਸਾਕੈ=ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੫। ਵਡ ਦਾਣਾ=ਵੱਡਾ ਸਿਆਣਾ। ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ=ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਅੰਦਰ।

ਸਬਦਿ=ਸਬਦ ਵਿਚ। ਚੁਕਾ=ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੈ ਭਾਰਾ=ਡਰ ਦਾ ਭਾਰ (ਬੋਝ)। ੬। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ। ਕਾਇਆ ਕੀਨੀ=ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ। ਤਿਸੁ ਮਹਿ=ਉਸ (ਸਰੀਰ) ਵਿਚ। ਲੈ ਚੀਨੀ=ਪਛਾਣ ਲੈ। ੭। ਸੰਤੋਖਿ=ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ। ਰਹਹੁ=ਟਿਕੇ। ਜਨ ਭਾਈ=ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੋਂ। ਖਿਮਾ=ਸ਼ਾਂਤੀ। ਚੀਨਹੁ=ਪਛਾਣੇ, ਸਾਂਝ ਪਾ ਲਵੇ। ਗਹਹੁ=ਪਕੜੇ, ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ। ਚੀਨਿ=ਪਛਾਣ ਕੇ। ਪਰਾਤਮੁ=ਪਰਮ ਆਤਮਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਹਰੀ ਰੂਪ ਸੱਚੇ ਤੀਰਥ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ। (ਇਹ) ਤੱਤ ਹੈ (ਕਿ ਰਾਮ ਨਾਮ) ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੇ (ਅਤੇ) ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਲ ਲਿਵ ਜੋੜੇ। ਫਿਰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਮੌਤ ਦਾ ਜਮ (ਤੁਹਾਨੂੰ) ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ, (ਇਸ ਲਈ) ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਦਾ ਨਾਮ) ਸਿਮਰੇ। ੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੱਡਾ ਪੁਰਖ, ਵੱਡਾ ਦਾਤਾ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ, ਉਸ ਦੇ (ਸਿਰ ਤੋਂ) ਜਮ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ) ਪੰਜ ਤੱਤ ਮਿਲਾ ਕੇ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇਹੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਉਸ (ਦੇਹੀ) ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਰਤਨ ਖੋਜ ਕੇ ਲਭ ਲਵੇ। ਆਤਮਾ ਪਰਮੇਸਰ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀਵਾਤਮਾ ਵਿਚ ਹੈ (ਇਹੋ ਜਿਹਾ) ਹਰੀ, ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਹੀ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ੭।

ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੋਂ! ਸੱਤ, ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਟਿਕੇ (ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉ)। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ ਖਿਮਾ (ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ) ਧਾਰਨ ਕਰੇ। (ਆਪਣੀ) ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵਨ ਦਾ) ਇਹ ਨਿਸ਼ਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੮।

ਸਾਕਤ ਕੂੜ ਕਪਟ ਮਹਿ ਟੇਕਾ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਿੰਦਾ ਕਰਹਿ ਅਨੇਕਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਆਵਹਿ ਫੁਨਿ ਜਾਵਹਿ, ਗੁਭ ਜੋਨੀ ਨਰਕ ਮਝਾਰਾ ਹੇ ॥੯॥ ਸਾਕਤ ਜਮ ਕੀ ਕਾਣਿ ਨ ਚੂਕੈ ॥ ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਨ ਕਬਹੂ ਮੂਕੈ ॥ ਬਾਕੀ ਧਰਮਰਾਇ ਕੀ ਲੀਜੈ, ਸਿਰਿ ਅਫਰਿਓ ਭਾਰੁ ਆਫਾਰਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ, ਸਾਕਤੁ ਕਹਹੁ ਕੇ ਤਰਿਆ ॥ ਹਉਮੈ ਕਰਤਾ ਭਵਜਲਿ ਪਰਿਆ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪਾਰੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ, ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਗੁਰ ਕੀ ਦਾਤਿ ਨ ਮੇਟੈ ਕੋਈ ॥ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਤਾਰੇ ਸੇਈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ, ਮਨਿ ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿ, ਆਵਹਿ, ਜਾਵਹਿ, ਕਬਹੂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਪਟ=ਛਲ, ਫਰੋਬ। ਟੇਕਾ=ਆਸਰਾ। ਕਰਹਿ=ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫੁਨਿ=ਫਿਰ। ਗੁਭ=ਗਰਭ। ਨਰਕ ਮਝਾਰਾ=ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ। ੯। ਕਾਣਿ=ਮੁਥਾਜੀ। ਨਾ ਚੂਕੈ=ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੀ। ਮੂਕੈ=ਮੁੱਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ=ਬਕਾਇਆ। ਲੀਜੈ=ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਅਫਰਿਓ=ਆਫਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਅਹੰਕਾਰੀ। ਅਫਾਰਾ=(ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ) ਅਫਾਰਾ, ਆਕੜ। ੧੦। ਕੇ=ਕਿਹੜਾ। ਭਵਜਲਿ=ਭਵਜਲ ਵਿਚ। ਪਰਿਆ=ਪੈਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਿ=ਪਾਰਲੇ ਪਾਸੇ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਜੀਵ) ਝੂਠ ਤੇ ਛਲ ਵਿਚ (ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ) ਆਸਰਾ ਲਭਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਨੇਕਾਂ (ਜੀਆਂ) ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ) ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਅਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਗਰਭ ਜੂਨ ਤੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਕਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਮ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (ਇਸ ਲਈ ਜਮ ਦਾ ਡੰਡਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ) ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦਾ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ ਬਾਕੀ ਵਸੂਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਅਫਰੋਵੇਂ ਦਾ ਭਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਦਸੋ ਖਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਿਆ ਹੈ? (ਉਹ) ਹਉਂ ਹਉਂ (ਮੈਂ ਮੈਂ) ਕਰਦਾ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਕੋਈ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, (ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪੀਏ (ਤਾਂ ਹੀ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ (ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ) ਦਾਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੋਟ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ (ਆਪ ਹੀ) ਭਵਜਲ ਤੋਂ ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਨੇੜੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਵਸ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ੧੨।

ਗੁਰ ਤੇ ਭੂਲੇ ਆਵਹੁ ਜਾਵਹੁ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰਹੁ ਫੁਨਿ ਪਾਪ ਕਮਾਵਹੁ ॥
ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਅਚੇਤ, ਨ ਚੇਤਹਿ, ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ ਤਾ ਰਾਮੁ ਪੁਕਾਰਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ
ਪੁਰਬ ਜਨਮ ਕੇ ਕੀਏ ॥ ਸੇ ਜਾਣੈ, ਜਿਨਿ ਦਾਤੇ ਦੀਏ ॥ ਕਿਸ ਕਉ ਦੇਸੁ ਦੇਹਿ ਤੂ
ਪ੍ਰਾਣੀ, ਸਹੁ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਕਰਾਰਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ॥
ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਬੰਧਿ ਚਲਾਇਆ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤ ਕਿਆ ਲੇ ਚਾਲੇ, ਬਿਖੁ ਲਾਏ
ਛਾਰ ਬਿਕਾਰਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਅਕਥੁ ਕਥਹੁ ਮਨੁ
ਮਨਹਿ ਸਮਾਈ ॥ ਉਠਿ ਚਲਤਾ ਠਾਕਿ ਰਖਹੁ ਘਰਿ ਅਪੁਨੈ, ਦੁਖੁ ਕਾਟੇ ਕਾਟਣਹਾਰਾ
ਹੇ ॥੧੬॥ ਹਰਿ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਓਟ ਪਰਾਤੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਜਾਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਮਨਾਮਿ ਮਤਿ ਉਤਮ, ਹਰਿ ਬਖਸੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ
॥੧੭॥੪॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚੇਤਹਿ, ਤਾਂ, ਮਨਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਚੇਤ=ਗਾਫਲਾ ਨ ਚੇਤਹਿ=ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦੇ। ਪੁਕਾਰਾ ਹੇ=ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। ੧੩।
ਪੁਰਬ=ਪਹਿਲੇ। ਕੀਏ=ਕੀਤੇ ਹੋਏ। ਸੇ=ਉਹ। ਜਿਨਿ ਦਾਤੇ=ਜਿਸ ਦਾਤੇ ਨੇ। ਸਹੁ=ਸਹਾਗ। ਕਰਾਰਾ=ਸਖਤ। ੧੪।
ਮਮਤਾ=ਮੈਂ ਮੇਰੀ, ਅਪਣਤ। ਬੰਧਿ=ਬਨ ਕੇ। ਬਿਖੁ=ਜਹਿਗ। ਛਾਰ=ਸੁਆਹ। ਬਿਕਾਰਾ=ਵਿਕਾਰ। ੧੫। ਅਕਥੁ=ਕਥਨ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ। ਮਨਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ। ਉਠਿ ਚਲਤਾ=ਭਟਕਣ ਵਾਲਾ। ਠਾਕਿ=ਰੋਕ ਕੇ। ੧੬। ਘਰਿ ਅਪੁਨੈ=ਆਪਣੇ ਘਰ
ਵਿਚ ਹੀ। ਪਰਾਤੀ=ਪਛਾਣੀ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਰਾਮ ਨਾਮਿ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ। ੧੭।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ (ਭਾਵ ਬੇਮੁੱਖ ਰਹੋਗੇ, ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ) ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹੋਗੇ। ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਮਰਦੇ ਰਹੋਗੇ, ਫਿਰ (ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ) ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦੇ ਰਹੋਗੇ। ਅਵੇਸਲੇ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਮੂਰਖ (ਉਸ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, (ਪਰ ਜਦੋਂ) ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਉਦੋਂ) "ਰਾਮ ਰਾਮ" ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੁਖ ਤੇ ਦੁਖ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ (ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਪਰ) ਉਹ (ਦਾਤਾ ਆਪ ਹੀ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾਤੇ ਨੇ (ਸੁਖ ਦੁਖ ਰੂਪ ਫਲ) ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ! ਤੂੰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੋਂਦਾ ਹੈ? (ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੁਖ ਤੇਰੇ) ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ) ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ (ਫਲ) ਆਪ ਹੀ ਸਹਾਰਾ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੀਵ) ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਸਾ ਤੇ ਮਨਸਾ ਨੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ (ਆਪਣੇ) ਅੱਗੇ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। (ਇਹ ਜੀਵ) ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਦਾ (ਇਥੋਂ) ਕੀ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇਗਾ, ਵਿਅਰਥ ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਆਹ ਤੇ ਜਹਿਰ ਹੀ ਲੈਂਦ ਕੇ ਲੈ ਜਾਏਗਾ। ੧੫।

ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੋ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੋ। ਅਕਥ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰੋ, (ਫਿਰ ਇਹ ਮਨ) ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। (ਇਸ) ਲਈ ਉਠ ਕੇ ਦੌੜ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰਖੋ ਫਿਰ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ) ਦੁੱਖ ਕੱਟ ਦੇਵੇਗਾ। ੧੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਉਣੀ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਮਤ ਉਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਜੀਵ ਦੇ ਅਉਗਣ) ਬਖਸ਼ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੧੭। ੧੮। ੧੯।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਲਗਣਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਸਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੱਤ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਰਸ ਸਭ ਰਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਤਮ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆਂ ਕਿਸੇ ਪੁਕਾਰ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੁਬਦ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੀ ਆਪ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ। ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਖਿਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰੇ। ਸਾਕਤ ਲੋਕ ਕੂੜ ਕਪਟ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਜਮ ਦਾ ਡੰਡ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤਰਿਆ। ਜੇ ਵੀ ਤਰਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਜਪ ਕੇ ਹੀ ਤਰਿਆ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਤਿ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੋਟ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਲੋਕ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਉਹ ਆਪ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ 'ਜਵੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦਾ ਤੇਵੇਹੇ ਫਲਤੇ' ਵਾਲਾ ਨਿਯਮ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਬੀਜਿਆ ਆਪ ਹੀ ਖਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਮਝਾਈ ਹੈ ਕਿ:-

ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਪੁਰਖ ਜਨਮ ਕੇ ਕੀਏ ॥ ਸੇ ਜਾਣੈ ਜਿਨਿ ਦਾਤੇ ਦੀਏ ॥

ਕਿਸ ਕਉ ਦੇਸੁ ਦੇਹਿ ਤੂ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਸਹੁ ਆਪਣਾ ਕੀਆ ਕਰਾਰਾ ਹੇ ॥

ਸੇ ਦੁਖ ਕੋਟਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਤੂੰ ਸਮਰਥੁ ਦਇਆਲੁ ਮੁਰਾਰੀ॥ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ, ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਤੂੰ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰੂਪੁ ਅਨੂਪੁ ਦਇਆਲਾ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹਿ, ਸਭੁ ਤੇਰੇ ਕੀਆ ਕਮਾਤਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਭਲੀ ਜਗ ਜੀਵਨ ॥ ਸਭਿ ਘਟ ਭੋਗੈ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਵਨ ॥ ਆਪੇ ਲੇਵੈ ਆਪੇ ਦੇਵੈ, ਤਿਹੁ ਲੋਈ ਜਗਤ ਪਿਤ ਦਾਤਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇ ਖੋਲ੍ਹੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ਪਵਣੈ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਜੀਉ ਪਾਇਆ ॥ ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ, ਸੇ ਦਸਵਾ ਗੁਪਤੁ ਰਹਾਤਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿ, ਜਿਉ, ਤਿਵੈ, ਚਲਾਵਹਿ, ਤਿਹੁ, ਲੋਈ, ਨਉ, ਦਸਵਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੁਰਾਰੀ=ਮੁਰ ਦੌਤ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਿਧਾਤਾ=ਰਚਨਹਾਰਾ। ਆਦਿ=ਜਗਤ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ। ਜੁਗਾਦਿ=ਜੁੱਗਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਰੂਪ ਅਨੂਪ=ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਤੇਰੇ ਕੀਆ=ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਕਮਾਤਾ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨। ਭਲੀ=ਚੰਗੀ, ਸੋਹਣੀ। ਭੋਗੈ=ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਪੀਵਨ=ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਹੁ ਲੋਈ=ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ। ਪਿਤ=ਪਿਤਾ। ੩। ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਜੀਉ=ਜੀਵਾਤਮਾ। ਨੌ ਦਰਵਾਜੇ=ਨੌ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ (ਭਾਵ ਕੰਨ, ਨੱਕ ਆਦਿ)। ਦਸਵਾ=ਦਸਵਾਂ ਦਰਵਾਜਾ, ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ। ਗੁਪਤੁ ਰਹਾਤਾ=ਲੁਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ (ਪਿਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ!) ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਪਏ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਕੋਤਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਪੂਰਨ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਤੇ ਰਚਣਹਾਰ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ (ਸਭ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ) ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਦਿਆਲੂ! ਤੇਰਾ ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ (ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ) ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸਭ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਕਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨।

ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾਤੇ! ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਈ) ਨਾਮ ਰਸ ਪੀਦੀ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰੀ) ਆਪ ਹੀ (ਨਾਮ ਰਸ) ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰਸ) ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਜਗਤ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈ, (ਸਭ ਨੂੰ) ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਆਣਾ ਜਾਣਾ ਇਕ) ਖੇਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ (ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾ ਕੇ) ਵਿਚ ਜਿੰਦਾ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ (ਪ੍ਰਗਟ) ਕੀਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦਸਵਾਂ ਗੁਪਤ ਰਖਿਆ ਹੈ॥੪॥

ਚਾਰਿ ਨਦੀ ਅਗਨੀ ਅਸਰਾਲਾ ॥ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸਬਦਿ ਨਿਰਾਲਾ ॥
ਸਾਕਤ ਦੁਰਮਤਿ ਫੂਬਹਿ ਦਾਝਹਿ, ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਹਰਿ ਲਿਵ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥੫॥ ਅਪੁ ਤੇਜੁ
ਵਾਇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਆਕਾਸਾ ॥ ਤਿਨ ਮਹਿ ਪੰਚ ਤਤੁ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ
ਰਹਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ, ਤਜਿ ਮਾਇਆ ਹਉਮੈ ਭ੍ਰਾਤਾ ਹੇ ॥੬॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਸਬਦਿ
ਪਤੀਜੈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਆ ਟੇਕ ਟਿਕੀਜੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਚੇਰੁ ਮੁਹੈ ਘਰੁ ਮੰਦਰੁ, ਇਨਿ
ਸਾਕਤਿ ਦੂਤੁ ਨ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੭॥ ਦੁੰਦਰ ਦੂਤ ਭੂਤ ਭੀਹਾਲੇ ॥ ਖਿਚੋਤਾਣਿ ਕਰਹਿ
ਬੇਤਾਲੇ ॥ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਿਨੁ ਆਵੈ ਜਾਵੈ, ਪਤਿ ਖੋਈ ਆਵਤ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਦੀ, ਭ੍ਰਾਤਾ, ਫੂਬਹਿ, ਦਾਝਹਿ, ਮਹਿ, ਰਹਹਿ, ਨਾਵੈ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਾਰਿ ਨਦੀ=ਚਾਰੇ ਨਦੀਆਂ (ਹਿੰਸਾ, ਮੇਹ, ਲੋਭ, ਕ੍ਰੋਧ)। ਅਸਰਾਲਾ=ਤਿਆਨਕ।
ਨਿਰਾਲਾ=ਨਿਰਲੇਪ। ਦਾਝਹਿ=ਸੜਦੇ ਹਨ।੫॥ ਅਪੁ=ਆਪ, ਪਾਣੀ। ਤੇਜੁ=ਅਗਨੀ। ਵਾਇ=ਹਵਾ। ਭ੍ਰਾਤਾ=ਭ੍ਰਾਤੀ,
ਭਰਮਾ।੬॥ ਭੀਜੈ=ਭਿੱਜਦਾ ਹੈ। ਪਤੀਜੈ=ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੇਰੁ=ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਮਨ।
ਮੇਹੈ=ਲੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਇਨਿ=ਇਸ ਨੇ। ਦੂਤੁ=ਵੈਰੀ।੭॥ ਦੁੰਦਰ=ਰੋਲਾ, (ਸ਼ੇਰ) ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਭੀਹਾਲੇ=ਤਿਆਨਕ,
ਭਰਾਉਣੇ। ਬੇਤਾਲੇ=ਭੂਤਨ। ਖਿਚੋ ਤਾਣਿ=ਖਿੱਚਾ ਖਿੱਚੀ ਵਿੱਚ। ਪਤਿ ਖੋਈ=ਇਜ਼ਤ ਗਵਾ ਲਈ।੮॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਤਿਆਨਕ ਅੰਗਾਂ (ਹਿੰਸਾ, ਮੇਹ, ਲੋਭ, ਕ੍ਰੋਧ) ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਹਨ (ਪਰ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਝਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਭੈੜੀ ਮਤ ਕਰਕੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ) ਡੁੱਬਦੇ ਤੇ ਸੜਦੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਚਾਏ ਹਨ (ਉਹ) ਹਰੀ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੫॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਪੌਣ, ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਪੰਜ ਭੂਤਕ (ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦਾ) ਵਾਸਾ ਹੈ। (ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਉਂਤੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਮਤਾ, ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਭਰਮ ਭ੍ਰਾਤੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੬॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਹ ਮਨ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ) ਭਿੱਜਦਾ ਹੈ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। (ਜੀਵ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ) ਚੋਰ ਹੈ

(ਜੋ) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਪਰ) ਇਸ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੇ (ਹੰਕਾਰ ਰੂਪ) ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕਾਮਾਦਿਕ ਚੋਰ) ਸੋਰ ਪਾਣ ਵਾਲੇ, ਦੂਤਾਂ ਭੂਤਾਂ ਵਾਂਗ ਭਿਆਨਕ (ਭਰਾਉਣੇ) ਹਨ। (ਇਹ ਦੂਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਖਿਚਾ-ਖਿਚੀ (ਝਗੜਾ) ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤਿ ਦੇ (ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵ) ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਜੀਵ ਨੇ ਪਾਪਾਂ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ) ਇਜਤ ਗੁਆ ਲਈ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਇਹ) ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੮।

ਕੂੜ ਕਲਰੁ ਤਨੁ ਭਸਮੈ ਢੇਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕੈਸੀ ਪਤਿ ਤੇਰੀ ॥ ਬਾਧੇ, ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਜੁਗ ਚਾਰੇ, ਜਮ ਕੰਕਰਿ ਕਾਲਿ ਪਰਾਤਾ ਹੇ ॥੯॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧੇ ਮਿਲਹਿ ਸਜਾਈ ॥ ਤਿਸੁ ਅਪਰਾਧੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਕਾਈ ॥ ਕਰਣ ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਬਿਲਲਾਵੈ, ਜਿਉ ਕੁੰਡੀ ਮੀਨੁ ਪਰਾਤਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਸਾਕਤ ਫਾਸੀ ਪੜੈ ਇਕੇਲਾ ॥ ਜਮ ਵਸਿ ਕੀਆ ਅੰਧੁ ਦੁਹੇਲਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਸੂਝੈ, ਆਜੁ ਕਾਲੁ ਪਚਿ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝੁ ਨ ਬੇਲੀ ਕੋਈ ॥ ਐਥੈ ਓਥੈ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਦੇਵੈ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਇਉ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਮਿਲਾਤਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀ, ਮਿਲਹਿ, ਸਜਾਈ, ਨਹੀ, ਜਿਉਂ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਸਮੈ=ਸੁਆਹ ਦੀ। ਪਤਿ=ਇਜਤ। ਮੁਕਤਿ=ਖਲਾਸੀ। ਜਮ ਕੰਕਰਿ=ਜਮ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੇ। ਪਰਾਤਾ=ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।੯। ਮਿਲਹਿ=ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਜਾਈ=ਸਜਾਵਾਂ। ਅਪਰਾਧੀ=ਦੋਸ਼ੀ। ਗਤਿ=ਹਾਲਤ। ਕਰਣ ਪਲਾਵ=ਕੀਰਨੇ। ਬਿਲਲਾਵੈ=ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਮੀਨੁ=ਮੱਛੀ। ਪਰਾਤਾ=ਪੈਦਾ, ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੦। ਪੜੈ=ਪੈਦਾ ਹੈ। ਅੰਧੁ=ਅੰਨ੍ਹਾ। ਦੁਹੇਲਾ=ਦੁੱਖੀ। ਆਜੁ ਕਾਲੁ=ਅਜ ਕਲ। ਪਚਿ ਜਾਤਾ=ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੧। ਬੇਲੀ=ਮਿੱਤਰ, ਮਦਦਗਾਰ। ਐਥੇ ਓਥੇ=ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਸਲਲੈ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੂੜ ਰੂਪ ਕਲਰੁ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਇਹ ਸਰੀਰ) ਅੰਤ ਸੁਆਹ ਦੀ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਤੂੰ ਦਸ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਤੇਰੀ ਇਜਤ ਹੈ? (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਬੱਧੇ ਦੀ ਚੋਹਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਭੀ ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਾਲ ਤੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਮ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜਾਵਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। (ਜੋ) ਅਪਰਾਧੀ (ਦੋਸ਼ੀ) ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਉਥੇ) ਕੋਈ ਗਤੀ (ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (ਉਹ ਇਉਂ) ਰੋਂਦਾ ਤੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੁੰਡੀ ਵਿਚ ਮੱਛ ਪੈਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਇਆ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਇਕਲਾ ਹੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ) ਜਮ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਨ੍ਹਾ (ਬੇਸਮਝ ਜੀਵ ਬਹੁਤ) ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ, ਅਜ (ਜਾਂ) ਕਲ (ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੀ) ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵ ਦਾ) ਕੋਈ ਮਦਦਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਥੇ (ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਤੇ) ਉਥੇ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ (ਹੀ ਜੀਵ ਦਾ) ਰਖਵਾਲਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ (ਮਿਲਦਾ ਹੈ)। ੧੨।

ਭੁਲੇ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਏ ॥ ਉਝੜਿ ਜਾਏ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ ॥ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੰਗਿ ਸਖਾਤਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਗੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਕਿਆ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ਬ੍ਰਹਮੈ ਇੰਦ੍ਰਿ ਮਹੇਸਿ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਲਖੁ, ਕਹਹੁ ਕਿਉ ਲਖੀਐ, ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸਹਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਦਰਸਨੁ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁ ਪਰਸਨੁ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ, ਘਟਿ ਦੀਪਕੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਭੋਜਨ ਗਿਆਨੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ॥ ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਤਿਨਿ ਦਰਸਨੁ ਭੀਠਾ ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਮਿਲੇ ਬੈਰਾਗੀ, ਮਨੁ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਸਮਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਤਿਨ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਦੀਜੈ, ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੭॥੫॥੧੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂਦੇ, ਕਰਹਿ, ਸਿਉ, ਮਹਾਂ ਰਸ, ਸੇਵਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭੁਲੇ=ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ, ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹੋਏ। ਉਝੜਿ=ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਤੇ। ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ=ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾਏ। ਦੁਖ ਭੰਜਨ=ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ਕ। ਸੰਗਿ=ਨਾਲ। ਸਖਾਤਾ=ਸਖਾ, ਸਾਥੀ। ੧੩। ਬ੍ਰਹਮੈ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ। ਇੰਦ੍ਰਿ=ਇੰਦਰ ਨੇ। ਮਹੇਸਿ=ਮਹੇਸ਼ ਨੇ। ਅਲਖੁ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ। ੧੪। ਪਰਸਨੁ=ਛੋਹ। ਸਬਾਈ=ਸਾਰੀ (ਲੋਕਾਈ)। ਘਟਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ੧੫। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਨੇ। ਤਿਨਿ=(ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ)। ਦੇਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਬੈਰਾਗੀ=ਵੈਰਾਗਵਾਨ, ਪ੍ਰੇਮੀ-ਜੀਵ। ਮਨਸਾ=ਖਾਹਿਸ਼, ਇੱਛਾ। ਮਾਰਿ=ਮਾਰ ਕੇ, ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ। ੧੬। ਸੇ=ਉਹ। ਤਿਨ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਪਰਧਾਨਾ=ਪਰਧਾਨ। ੧੭।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ) ਸਮਝਾਏ ਹਨ। ਕੁਰਾਹੇ ਜਾਂਦੇ, ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾਏ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ) ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਸਦਾ ਸੇਵ (ਸਿਮਰਦਾ ਰਹੁ ਜੋ) ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਅਤੇ) ਸਦਾ ਹੀ ਸੰਗੀ ਤੇ ਸਹਾਈ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? (ਜਦੋਂ ਕਿ) ਬ੍ਰਹਮਾ, ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ (ਗੁਰੂ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਸਾਰ) ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ (ਮਹਿਮਾ) ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, (ਹੇ ਭਾਈ!) ਦਸੋ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ ਉਸ ਨੇ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੀ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ) ਦਾ ਦੀਵਾ (ਜਗ ਪਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਸਭ ਪਾਸੇ ਉਸ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ)।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਭੋਜਨ (ਆਤਮਾ ਲਈ) ਬਹੁਤ ਰਸਦਾਇਕ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ (ਇਸ ਭੋਜਨ ਨੂੰ) ਚਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਡਿੱਠਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖ ਕੇ ਵੈਰਾਗਵਾਨ ਹੋ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ) ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।੧੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਰਧਾਨ (ਪੁਰਸ਼ ਮੁਖੀਏ) ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, (ਮੈਨੂੰ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਖਸ਼ (ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਰਸਿਆ ਰਹਾਂ)।੧੭।੫।੧੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

੧- ਪਵਣੈ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਜੀਉ ਪਾਇਆ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਪੰਚ ਤਤੋਂ ਕੇ ਮਿਲਾਇ ਕੈ ਬੀਚ (ਜੀਉ) ਚੇਤਨਸਤਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜਿੰਦ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ੩) ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਜੀਵ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੀਉ ਦਾ 'ਉ' ਪਾਇਆ ਨਾਲ ਭੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਨਿਰਣੈ: ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਜੀਉ ਪਾਇ' ਵਿਚ 'ਉ' ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਨਿਰਣਾ ਛੇਵੀਂ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੨੮੮ ਉੱਤੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ ਜੀ।

ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ (ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ) ਜੀਵਾਤਮਾ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਰਥ ਪਿਛੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

੨- ਅਪੁ ਤੇਜ ਵਾਇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਆਕਾਸਾ॥ ਤਿਨ ਮਹਿ ਪੰਚ ਤਤੁ ਘਰਿ ਵਾਸਾ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਜਲ ਅਗਨੀ ਪੌਣ ਪ੍ਰਿਥੀ ਔ ਅਕਾਸ਼ ਤਿਨ ਪੰਚ ਤਤੋਂ ਮੇਂ ਵਸ ਕੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੂਪ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਪੰਜ ਤਤ ਭਾਵ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੨੭ ਫੁਟ ਨੋਟ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੩) ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਹਵਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਪੰਜ-ਤੱਤੀ ਘਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ, ਹਵਾ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਘਰ ਦੇ ਅਰਥ 'ਸਰੂਪ' ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨੰਬਰ ੧ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਪੰਜ ਤੱਤ ਭਾਵ ਸਤੇ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ ਕਿਉਂਕਿ 'ਤਿਨ ਮਹਿ' ਦੇ ਅਰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਕੀ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ? ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਸਰੀਰ ਹੀ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣਾਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ 'ਜੀਵਾਤਮਾ' ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੀ ਠੀਕ ਅਰਥ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਰਪਣ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਤੇ ਅਗਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਉਤੋ ਜਿਹਤੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਭਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ) ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੋਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ, ਸਤੇ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਉਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ 'ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ' ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਈਐ, ਸੰਤ ਸਭਾ ਕੀ ਓਟ ਲਹੀ॥' (ਪੰਨਾ ੩੫੬) ਦੇ ਵਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੩- ਆਤਮ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮ ਚੀਨਹੁ, ਗੁਰਸੰਗਤਿ ਇਉ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧) ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੇ ਪਛਾਣ ਕੇ ਪੁਨਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕੇ ਵਿਆਪਕ ਪਛਾਣੇ ਤੋਂ ਇਹ ਜੀਵ (ਨਿਸਤਾਰਾ) ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੇਗਾ। [ਫ.ਸ.

੨) ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਫਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਮਝੋ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ

੩) ਆਪਣੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਭੀ ਪਛਾਣੋ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਨਿਰਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 'ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾ ਏਕੇ ਕਰੈ' (ਪੰਨਾ ੬੬੧) ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਜੀਵਾਤਮਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਪਰਾਤਮਾ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਹੈ। 'ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣੁ' (ਪੰਨਾ ੪੪੧) ਅਥਵਾ 'ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ' (ਪੰਨਾ ੮੭੧) ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਅਗਵਾਈ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨੰਬਰ ੩ ਵਾਲੇ ਅਰਥ 'ਆਪਣੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਭੀ ਪਛਾਣੋ' ਪ੍ਰਸੰਗਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ।

੪- ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਾਪਤਿ ਦਰਸਨੁ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਪਰਸਨੁ॥

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਪਰਸਨੁ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:-

੧) ਜਿਸ ਕੇ ਅੰਤਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ ਤਿਸ ਕੇ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਤਿਸ ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਥ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੁਈ ਹੈ ਸੋ ਤਿਸੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤ੍ਰ ਕਰ ਅਪਨੇ ਸੰਸੇ ਦੂਰ ਕੀਏ ਹੈ। [ਫ.ਸ.

੨) ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਛੋਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ

- ੩) ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁ ਪਰਸਨੁ=ਸਪ੍ਰਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਸਨ ਉਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਸੰ. ਸ.]

ਨਿਰਣੈ: ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਪਰਸਨ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਉਤਰ ਪ੍ਰਸਨ ਜਾਂ 'ਪ੍ਰਸੰਨ' ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਇਹ ਅਰਥ ਮਨੋਕਲਪਿਤ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ 'ਪਰਸਨੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਪਰਸਣਾ, ਭੇਟਾ, ਛੁਹਣਾ, ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

੧. ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ, ਲੈ ਬੈਠੁਨਿ ਸਿਧਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੮੧]

੨. ਐਸੀ ਕਉਨ ਬਿਧੇ ਦਰਸਨ ਪਰਸਨਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੦੫]

੩. ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ ਗੁਰੂ ਕੈ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੮੨]

ਜੇ 'ਪਰਸ' ਪਦ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਸਨ, ਪਰਸਤ ਤੇ ਪਰਸਿਐ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਮਰਥ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜਿਵਾਲਦਾ ਪਾਲਦਾ ਤੇ ਕਰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਮਾੜੇ, ਚੰਗੇ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਕਾਰਨ ਮਾੜੇ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰੋਂ ਲੁੱਟੀਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਬੇਸੁਰਤਿ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾੜੇ ਵਿਚਾਰ ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ੈਰ ਮਚਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ ਉਹ ਕੂੜੇ ਕੰਮ ਜੋ ਕਲਰ ਸਮਾਨ ਨਿਕੰਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੇਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜਾਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਦਰਸਨ, ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਨੇਮ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਉਸ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ॥ ਜਿਨਿ ਧਰ ਚਕ੍ਰ ਧਰੇ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ, ਸਾਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ ॥੧॥ ਵੇਕੀ ਵੇਕੀ ਜੰਤ ਉਪਾਏ ॥ ਦੁਇ ਪੰਦੀ ਦੁਇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਵਿਣੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ, ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥੨॥ ਪੜਹਿ ਮਨਮੁਖ ਪਰੁ ਬਿਧਿ ਨਹੀ ਜਾਨਾ ॥ ਨਾਮੁ ਨ

ਬੂਝਹਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਾ ॥ ਲੈ ਕੈ ਵਢੀ ਦੇਨਿ ਉਗਾਹੀ, ਦੁਰਮਤਿ ਕਾ ਗਲਿ ਫਾਹਾ
ਹੇ ॥ ੩॥ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜਹਿ ਪੁਰਾਣਾ ॥ ਵਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਤਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ॥
ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤਤੁ ਨ ਪਾਈਐ, ਸਚ ਸੂਚੇ ਸਚੁ ਰਾਹਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੜਹਿ, ਬੂਝਹਿ, ਵਖਾਣਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਨੇ। ਧਰ ਚਕਰ=ਧਰਤੀਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ। ਧਰੇ=ਰਖੇ, ਟਿਕਾਏ। ਵੀਚਾਰੇ=ਸੋਚ
ਵਿਚਾਰ ਕੇ। ਕਰਿ ਕਰਿ=ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ। ਵੇਖੇ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧। ਵੇਕੀ ਵੇਕੀ=ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ,
ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਜੰਤ=ਜੀਵ ਜੰਤੂ। ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਦੁਇ=ਦੋ। ਪੰਦੀ=ਸਿਖਿਆ, ਨਸੀਹਤ। ਦੁਇ ਰਾਹ=(ਜੀਵਨ ਦੇ
ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ) ਦੇ ਰਸਤੇ। ਜਮਿ=ਜੰਮ ਕੇ। ਪੜਹਿ=ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਬਿਧਿ=ਤਰੀਕਾ, ਜਾਚ। ਭਰਮਿ=ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ।
ਵਢੀ=ਰਿਸਵਤ। ਦੇਨਿ=ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਗਾਹੀ=ਗਵਾਹੀ। ਗਲਿ=ਗਲੇ ਵਿਚ। ੩। ਬਾਦੁ=ਚਰਚਾ। ਤਤੁ=ਅਸਲੀਅਤ।
ਸਚ ਰਾਹ=ਸੱਚ ਦਾ (ਜੀਵਨ) ਰਸਤਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਜਿਸ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵੀਚਾਰ ਕੇ (ਸਭ)
ਧਰਤੀਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਪੈਦਾ) ਕਰ ਕਰਕੇ (ਸਭ ਨੂੰ) ਵੇਖਦਾ
ਹੈ (ਭਾਵ ਸੰਭਾਲਦਾ) ਹੈ, (ਉਹ) ਸੱਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹ (ਬੇਵਿਕਰ) ਹੈ। ੧।

(ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। (ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੇ ਮਨਮੁਖ) ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ
ਵਾਲੇ (ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ) ਦੇ ਰਸਤੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। (ਪਰ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵਨ) ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ,
ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ (ਹੀ ਜੀਵਨ) ਲਾਭ (ਖਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ੨।

ਮਨਮੁਖ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ (ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ) ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਪਰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ
ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। (ਉਹ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ (ਇਸ ਲਈ ਉਹ) ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ
ਹਨ)। (ਉਹ) ਰਿਸਵਤ ਲੈ ਕੇ ਝੂਠੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਭੈੜੀ ਮਤਿ ਦਾ ਫਾਹਾ (ਰਸਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ
ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ) ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਸਾਸਤਰ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ) ਝਗੜੇ ਤੇ ਬਹਿਸਾਂ
ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ) ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਤੁ (ਅਸਲੀਅਤ) ਨੂੰ
ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ) ਸੱਚ ਦੇ (ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ
ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ) ਸੱਚ ਨੂੰ (ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ) ਮਾਰਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ੪।

ਸਭ ਸਾਲਾਹੇ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖੈ ॥ ਆਪੇ ਦਾਨਾ ਸਚੁ ਪਰਾਖੈ ॥ ਜਿਨ ਕਉ
ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥੫॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖੈ
ਕੇਤੀ ਬਾਣੀ ॥ ਸੁਣਿ ਕਹੀਐ, ਕੇ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਜਾ ਕਉ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ਆਪੇ,
ਅਕਥ ਕਥਾ ਬੁਧਿ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੬॥ ਜਨਮੇ ਕਉ ਵਾਜਹਿ ਵਾਧਾਏ ॥ ਸੋਹਿਲੜੇ
ਅਗਿਆਨੀ ਗਾਏ ॥ ਜੇ ਜਨਮੈ ਤਿਸੁ ਸਰਪਰ ਮਰਣਾ, ਕਿਰਤੁ ਪਇਆ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ

ਹੇ ॥੭॥ ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਏ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਦੁਖਾ ਸੁਖ ਦੀਏ ॥
ਦੁਖ ਸੁਖ ਹੀ ਤੇ ਭਏ ਨਿਰਾਲੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੀਲੁ ਸਨਾਹਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਾਜਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਦਾਨਾ=ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਪਰਖੈ=ਪਰਖਦਾ ਹੈ। ਪਾ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ=ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ।
ਕੇਤੀ=ਕਿਤਨੀ (ਲੋਕਾਈ)। ਅਲਖੁ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਲਖਾਏ=ਜਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਥ=ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
ਤਾਹਾ=ਉਸੇ ਦੀ। ਵਾਜਹਿ=(ਵਾਜੇ) ਵਜਦੇ ਹਨ। ਵਧਾਏ=ਵਧਾਈਆਂ (ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ)। ਮੋਹਿਲੜੇ=ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
ਸਰਪਰ=ਹਰ ਹਾਲਤ, ਜ਼ਰੂਰ। ਕਿਰਤੁ=ਪਿਛੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ। ਸਾਹਾ=(ਮੌਤ ਦਾ) ਦਿਨ।
ਸੰਜੋਗੁ=ਮਿਲਾਪ। ਵਿਜੋਗੁ=ਵਿਛੋੜਾ। ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ=ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ=ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਦੁਖਾ=ਦੁੱਖ।
ਨਿਰਾਲੇ=ਨਿਰਲੇਪ। ਸੀਲੁ=ਮਿੱਠਾ ਸੁਭਾਅ। ਸਨਾਹਾ=ਜ਼ਰਾ ਬਕਤਰ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਜੋ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਸਾਰੀ (ਲੋਕਾਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ) ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ) ਆਖਦੀ ਹੈ।
(ਪਰ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ (ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ) ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸਿਆਣਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚ ਨੂੰ ਪਰਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਉਸ
ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ (ਕਰਦੇ ਹਨ)। ਪਾ।

ਕਿਤਨੀ ਹੀ (ਲੋਕਾਈ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ) ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ) ਬਾਣੀ ਬੋਲਦੀ
ਹੈ। ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਗੁਣ ਕਹਿ ਲਈਦੇ ਹਨ ਪਰ (ਉਸ ਦਾ) ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ
ਅਲੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ-ਆਪਾ ਜਣਾ ਦੇਵੇ, ਅਕਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਟ।

(ਜਦੋਂ) ਕੋਈ (ਜੀਵ) ਜੰਮਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ) ਵਾਜੇ ਵਜਦੇ ਹਨ, ਵਧਾਈਆਂ (ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ
ਅਤੇ) ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਜੇ (ਜੀਵ) ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਹਾਲਤ
ਵਿਚ ਮਰਨਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ) ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ (ਮੌਤ ਦਾ)
ਸਾਹਾ (ਮੁਹੂਰਤ ਲਿਖਿਆ ਪਿਆ ਹੈ)। ਟ।

ਸੰਜੋਗ ਤੇ ਵਿਜੋਗ (ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਿਛੋੜਾ) ਦੋਵੇਂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਸੁਖ
ਤੇ ਦੁਖ (ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਹੀ) ਦਿੱਤੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਦਾ
ਸੰਜੋਗ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਮਿੱਠੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਹਨ, (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਟ।

ਨੀਕੇ ਸਾਚੇ ਕੇ ਵਾਪਾਰੀ ॥ ਸਚੁ ਸਉਦਾ ਲੈ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਸਚਾ ਵਖਰੁ
ਜਿਸੁ ਧਨੁ ਪਲੈ, ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਓਮਾਹਾ ਹੇ ॥੯॥ ਕਾਚੀ ਸਉਦੀ ਤੋਟਾ ਆਵੈ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਣਜੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰੰਜੀ ਸਾਬਤ ਰਾਸਿ ਸਲਾਮਤਿ, ਚੂਕਾ ਜਮ ਕਾ
ਫਾਹਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਸਭੁ ਕੇ ਬੋਲੈ ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਦੂਜੈ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣੈ ॥
ਅੰਧੁਲੇ ਕੀ ਮਤਿ ਅੰਧਲੀ ਬੋਲੀ, ਆਇ ਗਇਆ ਦੁਖੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਦੁਖੁ ਮਹਿ

ਜਨਮੇ ਦੁਖ ਮਹਿ ਮਰਣਾ ॥ ਦੁਖੁ ਨ ਮਿਟੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾ ॥ ਦੁਖੀ ਉਪਜੈ
ਦੁਖੀ ਬਿਨਸੈ, ਕਿਆ ਲੈ ਆਇਆ ਕਿਆ ਲੈ ਜਾਹਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਉਦੀ, ਮਹਿ, ਦੁਖੀ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਨੀਕੇ=ਚੰਗੇ। ਗੁਰਵੀਚਾਰੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ। ਵਖਰੁ=ਸੋਦਾ। ਸਬਦਿ
ਸਚੈ=ਸਚੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਓਮਾਹਾ=ਖੁਸ਼ੀ॥੯॥ ਕਾਚੀ ਸਉਦੀ=ਕੱਚੇ ਸੋਦਿਆਂ ਵਿਚ।
ਤੇਟਾ=ਘਾਟਾ। ਰਾਸਿ=ਮੂੜੀ। ਸਲਾਮਤਿ=ਸਹੀ। ਚੂਕਾ=ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੦॥ ਸਭ ਕੇ=ਹਰ ਕੋਈ। ਦੂਜੈ=ਦੂਤ
ਵਿਚ। ਅੰਧੁਲੇ ਕੀ=ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ) ਦੀ। ਅੰਧੁਲੀ=ਅੰਨ੍ਹੀ। ਤਾਹਾ ਹੇ=ਉਸ ਨੂੰ।੧੧॥ ਦੁਖੀ=ਦੁੱਖਾਂ
ਵਿੱਚ। ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੧੨॥

ਅਰਥ: (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਹਾਝਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਉਹ) ਉਤਮ ਹਨ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੀ
ਵੀਚਾਰ ਤੇ (ਚਲ ਕੇ) ਸੱਚ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਸੋਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਪਾਸ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ
(ਨਾਮ) ਧਨ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਸਚੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਤਮਿਕ) ਉਤਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੯॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕੱਚੇ ਸੋਦਿਆਂ ਨਾਲ (ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉੜਾ ਉਹ)
ਵਾਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਸੱਚੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ) ਰਾਸ-ਪੁੰਜੀ ਸਾਬਤ ਬਚੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ,
(ਉਸ ਲਈ) ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੦॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਹੋ ਕੇ (ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ) ਸਭ ਕੁਝ ਬੇਲਦਾ ਹੈ
(ਉਹ) ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਬੇਲਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। (ਉਸ) ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅਗਿਆਨੀ) ਦੀ
ਮਤ ਵੀ ਅੰਨ੍ਹੀ-ਬੇਲੀ ਆਗਿਆਨਤਾ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨਮੁਖ) ਦੁਖ ਵਿਚ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਦੁਖ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਣ
ਤੋਂ (ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ) ਦੁਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। (ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ) ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ
ਮਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਕੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਕੀ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਂਦਾ, ਆਪਣਾ
ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗੁਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੧੨॥

ਸਚੀ ਕਰਣੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਰਕਧਾ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨਹੀ ਜਮ ਧਾਰਾ ॥ ਡਾਲ
ਛੇਡਿ ਤਤੁ ਮੂਲੁ ਪਰਾਤਾ, ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਓਮਾਹਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਨਹੀ ਜਮੁ
ਮਾਰੈ ॥ ਨਾ ਦੁਖੁ ਦੇਖਹਿ ਪੰਥਿ ਕਰਾਰੈ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਪੂਜਾ, ਅਵਰੁ ਨ
ਦੂਜਾ ਕਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਓੜੁ ਨ ਕਥਨੈ ਸਿਫਤਿ ਸਜਾਈ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ
ਰਹਹਿ ਰਜਾਈ ॥ ਦਰਗਹ ਪੈਧੇ ਜਾਨਿ ਸੁਹੇਲੇ, ਹੁਕਮਿ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥੧੫॥
ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਗੁਣ ਕਥਹਿ ਘਨੇਰੇ ॥ ਅੰਤ ਨ ਪਾਵਹਿ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ
ਮਿਲੈ ਪਤਿ ਰਾਖਹੁ, ਤੂ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥੧੬॥੬॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀ, ਦੇਖਹਿ, ਜਿਉ, ਭਾਵਹਿ, ਰਹਹਿ, ਪਾਵਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਿਰਕਾਰਾ=ਸਰਕਾਰ, ਹਕੂਮਤ। ਧਾਰਾ=ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ। ਡਾਲ=ਡਾਲੀ। ਛੋਡਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਤਤੁ ਮੂਲੁ=ਪਰਮਾਤਮਾ। ਪਰਾਤਾ=ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ੧੩। ਪੰਥਿ ਕਰਾਰੈ=ਕਰੜੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ। ਕਾਹਾ=ਝਗੜਾ, ਬਖੇੜਾ। ੧੪। ਓੜੁ=ਓੜਕਾ ਸਜਾਈ=ਸਜਾਵਾਂ। ਰਹਹਿ ਰਜਾਈ=ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੈਧੇ=ਸਿਰੋਪਾ ਲੈ ਕੇ, ਇਜਤ ਨਾਲ। ਸੁਹੇਲੇ=ਸੁਖੀ। ੧੫। ਕਥਹਿ=ਕਥਦੇ ਹਨ। ਘਨੇਰੇ=ਬਹੁਤ ਹੀ। ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ=ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਜੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਈਅਤ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਸਚ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇਤ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਜਮ ਦੀ ਧਾਰਾ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ (ਮਾਰਗ) ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਸ ਨੇ ਛਾਇਆ ਮਾਇਆ) ਵਾਲੀ ਡਾਲੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ) ਮੂਲ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਸਦਾ) ਸੱਚਾ (ਆਤਮਿਕ) ਉਤਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੩।

ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਭਗਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਮ (ਚੋਟ) ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ। ਨਾ (ਉਹ ਜਮ ਵਾਲੇ) ਕਰੜੇ ਰਸਤੇ ਤੇ (ਚਲਦੇ ਹਨ ਤੇ) ਨਾ ਹੀ (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਦੁਖ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ (ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਹੀ) ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਝਗੜਾ ਬਖੇੜਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ੧੪।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਤੇ ਸਜਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਭਗਤ) ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ (ਉਹ ਤੇਰੀ) ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਭਗਤ ਰਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੧੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ) ਕੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਕਿਉਂਕਿ ਬੇਅੰਤ ਹਨ)। ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ (ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ ਵੀ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹੈ, (ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ) ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਇਹ (ਮੇਰੀ) ਇਜਤ ਰਖ ਲੈ। ੧੬। ੧੭।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

੧- ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ॥ ਜਿਨਿ ਧਰ ਚਕ੍ਰ ਧਰੇ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਹੇ ਭਾਈ! ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨ ਹਾਰੇ ਕੇ ਜਾਣੇ ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਤੀ ਆਦੀ ਆਠ (ਚਕ੍ਰ) ਅਵਰਣ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਧਰੇ ਹੈ, ਪੰਜ ਅਕਾਸ਼ਾਦੀ ਤਤ ਮਹਿਤਤ ਹੰਕਾਰ ਔ ਮਾਇਆ ਇਹ ਆਠ ਅਵਰਣ ਹੈ ਵਾ (ਧਰ) ਧਰਤੀ ਆਦਿ ਚਉਦਾਂ ਲੋਕ ਰੂਪ ਚਕ੍ਰ ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

- ੩) ਹੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ! ਜਗਤ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ! ਜਿਸ ਤੈ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ (ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਥਾਂ) ਟਿਕਾਏ ਹਨ। [ਦਰਪਣ
ਨਿਰਣੈ: ਸਿਧੀ ਤੇ ਸਰਲ ਗਲ ਨੂੰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਰੰਗਤ ਦੇ ਕੇ ਅਠ ਚਕ੍ਰ (ਆਵਰਣਾਂ) ਵਾਲੀ ਵੀਚਾਰ ਅਜੋਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਪਲੇ ਘਟ ਹੀ ਪੈਦੀ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ।
ਬਾਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 'ਜਗੁ ਕਊਆ ਨਾਮੁ ਨਹੀ ਚੀਤਿ' ਵਾਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਸੋਧ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਇਥੇ ਵੀ ਉਹੀ ਮੂਲਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ:-

ਮਾਤ੍ਰ ਬੁੰਦ ਤੇ ਧਰਿ ਚਕ੍ਰ ਫੇਰਿ ॥ ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਨਾਮੈ ਕੀ ਚੇਰਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੮੭

ਭਾਵ ਬੁੰਦ ਮਾਤਰ ਤੋਂ ਚੱਕ ਫੇਰਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਮਾਨੋ ਹੋਰ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਪਲੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

੨- ਸਚੀ ਕਰਣੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਰਕਾਰਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਕਾਰ ਸਿਰ ਪਰ ਧਾਰੀ ਹੈ ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਕਰਣੀ ਸਚੀ ਹੈ। [ਫ. ਸ.
੨) ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਈਅਤ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਸਤ ਵਾਲੀ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ
੩) ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ ਹੀ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਰਸਤਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ
ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ 'ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਰਕਾਰਾ' ਸਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਕਾਰ ਸਿਰ ਪਰ ਧਾਰੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨੰਬਰ ੧ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਠੀਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ, ਪਰ ਇਥੇ 'ਸਿਰਕਾਰਾ' ਸਰੂਪ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਸਿਰਕਾਰ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਸਰਕਾਰ' ਹਨ ਜਿਵੇ:-

੧. ਜਿਸ ਹੀ ਕੀ ਸਿਰਕਾਰ ਹੈ, ਤਿਸਹੀ ਕਾ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭

੨. ਏਹ ਜਮ ਕੀ ਸਿਰਕਾਰ ਹੈ, ਏਨਾ ਉਪਰਿ ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਕਰਾਰਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੧੩

ਦੂਜੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਸਿਰਕਾਰ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਰਈਅਤ' ਹੈ। ਸੋ ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਅਰਥ ਹੋਣਗੇ ਕਿ (ਜਿਹੜੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ (ਸਦਾ ਹੀ) ਸੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੩- ਓਤਿ ਨ ਕਥਨੈ ਸਿਫਤਿ ਸਜਾਈ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਰਹਹਿ ਰਜਾਈ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਫਤ ਕੀ ਸਿਫਤੀ ਕਰਤੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਜੋ ਸਾਬਾਸੀਆਂ ਮਿਲਤੀਆਂ ਹੈ ਤਿਨ ਕਾ ਕਥਨੈ ਕਰ ਓਤਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖੋਂ ਕੋ ਜੋ ਸਜਾਈ ਮਿਲਤੀਆਂ ਹੈ, ਤਿਨਕਾ ਭੀ ਓਤਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਫ. ਸ.
੨) ਸਜੀ ਹੋਈ ਸਿਫਤ ਜਿਵੇਂ 'ਸਿਫਤਿ ਸੁਆਲਿਓ' (ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ) ਸੋਹਣੇ ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਕਥਨ ਦਾ ਓਤਕ ਨਹੀਂ, ਰਜਾਈ-ਰਜਾ ਵਿਚ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ
੩) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਜਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤੇਰੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤੇਰੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਉਦਮ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਮਹਾਨ ਕੇਸ਼ ਵਿਚ 'ਸਜਾਇ' ਪਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ 'ਸਜਾਈ' ਪਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ

ਹਨ।

ਸਜਾ, ਦੰਡ, 'ਦੇਣ ਸੁ ਮਲ ਸਜਾਇ'

[ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ:੧

ਕਿ ਵਿ. ਸਜਾ ਕੇ, 'ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ ਸਸਤ੍ਰ ਸਜਾਇ'

[ਗੁ. ਵਿ. ੧੦

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਜਾਈ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ:-

੧. ਨਿੰਦਕਾਂ ਪਾਸਹੁ ਹਰਿ ਲੇਖਾ ਮੰਗਸੀ, ਬਹੁ ਦੇਇ ਸਜਾਈ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੧੬
੨. ਦੁਖਾ ਸਜਾਈ ਗਣਤ ਨਾਹੀ, ਕੀਆ ਅਪਣਾ ਪਾਇਓ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੬੦
੩. ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਆਵੈ, ਦਰਗਹਿ ਮਿਲੈ ਸਜਾਈ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੦੧
੪. ਅਨਿਕ ਦੋਖ ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਜਾਈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੦੫
੫. ਜਮ ਦਰਿ ਬਧੈ, ਮਿਲਹਿ ਸਜਾਈ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੩੧
੬. ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਅਰਾਧੇ ਕਰਤਾ, ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ਕਦੇ ਸਜਾਈ ਹੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੭੧

ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖੀਏ ਤਾਂ ਫਰੀਦਕੋਟੀ ਸਟੀਕ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਿਤ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਰੀ 'ਸਜਾਈ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ:-

ਲਹੈ ਸਜਾਈ ਨਰਕ ਵਿਚ ਉਹ ਪਰਾ ਦੁਹੇਲਾ ॥

[ਵਾਰ ੩੪(੨)੩

ਇਸ ਲਈ 'ਸਿਫਤਿ ਸਜਾਈ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਸੋਹਣਾ ਜਸ' ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਅਤੇ (ਉਹ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇਖੀਆਂ ਨੂੰ) ਸਜਾਵਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਫਥਦੇ ਹਨ। ਸਿਫਤਿ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਸਚ ਨੂੰ ਸਜਾਵਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਫਰੀਦਕੋਟੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਹੀ ਠੀਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲਾ ਇਕੋ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਣ ਤੇ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਜੰਤੂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਸਭ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਖੋ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਮਨਮੁਖ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਹੈ ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜੰਮਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਰਨ ਤੇ ਰੋਂਦੇ ਪਿਟਦੇ, ਸੰਗ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਚੰਗਾ ਤੇ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਤੇ ਵੰਡ ਛਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਧਰਮੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਵੀ ਮੌਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਹੈ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸੰਜੋਗ ਤੇ ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਨੇਮ ਘੜੇ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਮਨੁੱਖ ਓਹੀ ਹਨ ਜੋ ਨਾਮ ਸੰਜੋਗੀ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜਿਤਨਾ ਬਿਉਹਾਰ ਹੈ, ਸਭ ਕੱਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਤੋਟਾ ਹੀ ਤੋਟਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਉਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ

ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਸਾਈਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਨਹੀ ਜਮ ਮਾਰੈ ॥ ਨਾ ਦੁਖ ਦੇਖਹਿ ਪੰਥਿ ਕਰਾਰੈ ॥

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਗੁਰੂ-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜੋਦੜੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ "ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਗੁਰਮੁਖਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਖਸ਼ੋ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਚੀ ਪਤਿ ਰਖੇ ਜੀ।"

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਦਖਣੀ ॥ ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਨਗਰ ਗੜ ਅੰਦਰਿ ॥ ਸਾਚਾ ਵਾਸਾ ਪੁਰਿ ਗਗਨੰਦਰਿ ॥ ਅਸਥਿਰ ਥਾਨੁ ਸਦਾ ਨਿਰਮਾਇਲੁ, ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਦਾ ॥੧॥ ਅੰਦਰਿ ਕੋਟ ਛਜੇ ਹਟਨਾਲੇ ॥ ਆਪੇ ਲੇਵੈ ਵਸਤੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਜੜੇ ਜੜਿ ਜਾਣੈ, ਗੁਰਸਬਦੀ ਖੋਲਾਇਦਾ ॥੨॥ ਭੀਤਰਿ ਕੋਟ ਗੁਫਾ ਘਰ ਜਾਈ ॥ ਨਉ ਘਰ ਥਾਪੇ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ॥ ਦਸਵੈ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਅਪਾਰੀ, ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ ॥੩॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਇਕ ਵਾਸਾ ॥ ਆਪੇ ਕੀਤੇ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ॥ ਬਲਦੀ ਜਲਿ ਨਿਵਰੈ ਕਿਰਪਾ ਤੇ, ਆਪੇ ਜਲਨਿਧਿ ਪਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਾਇਆ, ਉਪਾਇਦਾ, ਖੋਲ੍ਹਾਇਦਾ, ਨਉ ਘਰ, ਦਸਵੈ, ਲਖਾਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ। ਨਗਰੁ=ਸ਼ਹਿਰ। ਗੜ=ਗੜ੍ਹ, ਕਿਲ੍ਹਾ। ਪੁਰਿ=ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ। ਗਗਨੰਦਰਿ=ਗਗਨ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿਚ, ਭਾਵ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਅੰਦਰ। ਅਸਥਿਰੁ=ਨਿਰਚਲ, ਪੱਕਾ। ਨਿਰਮਾਇਲੁ=ਨਿਰਮਲ। ਉਪਾਇਦਾ=ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਟ=(ਬਹੁਤ) ਕਿਲ੍ਹੇ। ਛਜੇ=ਛੱਤ ਨਾਲ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹਿੱਸਾ। ਹਟਨਾਲੇ=ਬਾਜ਼ਾਰ। ਬਜਰ=ਕਰੜੇ। ਕਪਾਟ=ਦਰਵਾਜ਼ੇ। ਜੜੇ=ਜੜ੍ਹੇ ਹੋਏ, ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੜਿ ਜਾਣੈ=ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਭੀਤਰਿ=ਅੰਦਰ। ਘਰ ਜਾਈ=ਘਰ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ। ਨਉ ਘਰ=ਨੌ ਗੋਲਕਾਂ (ਇੰਦਰੇ)। ਥਾਪੇ=ਬਣਾਏ। ਦਸਵੈ=ਦਸਵੇਂ ਘਰ (ਦਰਗਾਹ) ਵਿਚ। ਰਜਾਈ=ਰਜਾ ਵਿਚ। ਦਸਵੈ=ਦਸਵੇਂ ਘਰ ਵਿਚ। ੩। ਬਲਦੀ=ਬਲਦੀ ਹੋਈ (ਅੱਗ)। ਜਲਿ=ਪਾਣੀ ਨਾਲ। ਨਿਵਰੈ=ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਲਨਿਧਿ=ਸਮੁੰਦਰ (ਵਿਚਕਾਰ)। ਧਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ=ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਤਪਤਿ=ਉਤਪਤੀ, ਪੈਦਾਇਸ਼। ਪਰਲਉ=ਨਾਸ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਰੀਰ (ਮਾਨੋ ਇਕ) ਨਗਰ ਹੈ (ਇਸ) ਨਗਰ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਇਕ) ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। (ਇਸ) ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਦੀਵੀ) ਵਾਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ (ਜੋ) ਸਦਾ ਨਿਰਮਲ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ) ਛੱਜੇ, ਬਜਾਰ ਵੀ ਹਨ (ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਪਾਰ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਤਨ) ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ (ਰਖਦਾ ਹੈ)। (ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ

ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ) ਕਰਤੇ ਦਰਵਾਜੇ ਜਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਉਹ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦਰਵਾਜੇ) ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੨।

(ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਰੂਪੀ) ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਰਜਾ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ (ਗੋਲਕਾਂ ਰੂਪੀ) ਨੌ ਘਰ ਵੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ (ਪਰ ਉਹ) ਅਲੇਖ ਤੇ ਅਪਾਰ ਪੁਰਖ (ਆਪ) ਦਸਵੇਂ ਘਰ (ਭਾਵ ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਆਪ) ਲਖਾਅ ਭਾਵ ਜਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਅਗਨੀ (ਆਦਿ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਉਸ) ਇਕ (ਹਰੀ) ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। (ਇਹ) ਖੇਲ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੀ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਰਚਿਆ ਹੈ। (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ) ਬਲਦੀ (ਅੱਗ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਕਿਰਪਾ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬਦਲ ਹੋ ਕੇ ਕਿਰਪਾ ਰੂਪ) ਪਾਣੀ ਨੂੰ (ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ) ਪਾਂਦਾ ਭਾਵ ਵਰਸਾਂਦਾ ਹੈ (ਇਹ 'ਗੁਰ ਜਲ ਨਿਧਿ ਦਰਯਾਉ' ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ)।੪।

ਧਰਤਿ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ॥ ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਾ ॥
ਪਵਣੈ ਖੇਲੁ ਕੀਆ ਸਭ ਥਾਈ, ਕਲਾ ਖਿੰਚਿ ਢਾਹਾਇਦਾ ॥ ਭਾਰ ਅਠਾਰਹ ਮਾਲਣਿ
ਤੇਰੀ ॥ ਚਉਰੁ ਢੁਲੈ ਪਵਣੈ ਲੈ ਫੇਰੀ ॥ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਦੀਪਕ ਰਾਖੇ, ਸਸਿ ਘਰਿ
ਸੂਰੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥੬॥ ਪੰਖੀ ਪੰਚ ਉਡਰਿ ਨਹੀ ਧਾਵਹਿ ॥ ਸਫਲਿਓ ਬਿਰਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਫਲੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਰਵੈ ਗੁਣ ਗਾਵੈ, ਹਰਿ ਰਸੁ ਚੋਗ ਚੁਗਾਇਦਾ
॥੭॥ ਝਿਲਿਮਿਲਿ ਝਿਲਕੈ ਚੰਦੁ ਨ ਤਾਰਾ ॥ ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਨ ਬਿਜੁਲਿ ਗੈਣਾਰਾ ॥
ਅਕਥੀ ਕਥਉ ਚਿਹਨੁ ਨਹੀ ਕੇਈ, ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਮਨਿ ਭਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਥਾਈ, ਢਾਹਾਇਦਾ, ਸਮਾਇਦਾ, ਧਾਵਹਿ, ਪਾਵਹਿ, ਚੁਗਾਇਦਾ, ਕਥਉ, ਨਹੀ, ਭਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਾਲਾ=ਨਿਰਲੇਪ। ਪਵਣੈ=ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ। ਕਲਾ ਖਿੰਚਿ=ਸ਼ਕਤੀ ਖਿਚ ਹੈ।੫। ਭਾਰ ਅਠਾਰਹ=ਅਠਾਰਾਂ ਭਾਰ (ਬਨਸਪਤੀ)। ਮਾਲਣਿ=ਢੁੱਲ ਭੇਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਢੁਲੈ=ਢੁਲਦਾ ਹੈ। ਪਵਣੈ=ਹਵਾ ਦਾ। ਫੇਰੀ=ਫੇਰਦੀ ਹੈ। ਸਸਿ=ਚੰਦਰਮਾ। ਸੂਰੁ=ਸੂਰਜ।੬। ਪੰਖੀ ਪੰਚ=ਪੰਜ ਪੰਛੀ, ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ। ਉਡਰਿ=ਉਡ ਕੇ ਨਹੀ ਧਾਵਹਿ=ਨਹੀ ਦੌੜਦੇ। ਰਵੈ=ਉਚਾਰਦਾ, ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ।੭। ਝਿਲਿਮਿਲਿ=ਬੜੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਨਾਲ। ਝਿਲਕੈ=ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਹੈ। ਬਿਜੁਲਿ=ਬਿਜਲੀ। ਗੈਣਾਰਾ=ਆਕਾਸ਼। ਅਕਥੀ=ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਅਵਸਥਾ)। ਕਥਉ=ਮੈਂ ਕਥਦਾ ਹਾਂ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਧਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਕਮਾਣ ਦੀ ਥਾਂ (ਧਰਮ ਸਾਲ) ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਉਹ) ਆਪ (ਸਦਾ) (ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ) ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਖੇਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਪਰ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਤਾਂ) ਸ਼ਕਤੀ ਖਿੰਚ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ (ਤੁਰੰਤ) ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਅਠਾਰਾਂ ਭਾਰ (ਬਨਸਪਤੀ) ਸਾਰੀ ਹੀ ਤੇਰੀ ਮਾਲਣ (ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਲ ਭੇਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ)। ਹਵਾ (ਜੋ) ਫੇਰੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ (ਉਹ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ) ਚਵਰ ਝੁਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੰਨ ਤੇ ਸੂਰਜ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੋ ਦੀਵੇ ਜਗਾ) ਰਖੇ ਹਨ (ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਤੂੰ) ਸੂਰਜ ਸਮਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਚੰਨ, ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ ਸਭ ਪਾਸੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਰੂਪ) ਪੰਛੀ ਉਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦੌੜਦੇ ਹਨ। (ਗੁਰੂ ਜੋ) ਨਾਮ ਫਲ (ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਬ੍ਰਿਛ ਹੈ। (ਉਸ ਤੋਂ ਨਾਮ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ (ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ) ਰਸ ਰੂਪੀ ਚੌਗ ਚੁਗਾਂਦਾ ਹੈ।੭।

(ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਨਾਮ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ) ਚਮਕ ਦਮਕ ਨਾਲ ਚਮਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਨਾ ਚੰਨ ਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ) ਨਾ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣ ਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਨਾ) ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ (ਉਸ) ਅਕਬ (ਅਵਸਥਾ ਦਾ) ਕਬਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ (ਜਿਸਦਾ) ਚਕਰ ਚਿਹਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਪਰੀ-ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।੮।

ਪਸਰੀ ਕਿਰਣਿ ਜੋਤਿ ਉਜਿਆਲਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਆਪਿ ਦਇਆਲਾ ॥
ਅਨਹਦੁ ਰੁਣਝੁਣਕਾਰੁ ਸਦਾ ਧੁਨਿ, ਨਿਰਭਉ ਕੈ ਘਰਿ ਵਾਇਦਾ ॥੯॥ ਅਨਹਦੁ
ਵਾਜੈ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਜੈ ॥ ਸਗਲ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਛਾਜੈ ॥ ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੂ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ, ਦਰਿ ਸੋਹੈ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸੇਈ
॥ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ, ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ
ਗਵਾਇਦਾ ॥੧੧॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਦੂਆ
ਤੀਆ ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਸੁ ਅਪਰ ਪਰੰਪਰੁ, ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਾਇਦਾ, ਗਾਇਦਾ, ਗਵਾਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਸਰੀ=ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਜਿਆਲਾ=ਉਜਾਲਾ, ਰੋਸ਼ਨੀ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ=(ਪੈਦਾ) ਕਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਅਨਹਦੁ=ਹਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇਕ ਰਸ, ਵਿਆਪਕ। ਰੁਣਝੁਣਕਾਰੁ=ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼। ਵਾਇਦਾ=ਵਜਾਦਾ ਹੈ।੯। ਵਾਜੈ=ਵਜਦਾ ਹੈ। ਭਾਜੈ=ਭਜਦਾ, ਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛਾਜੈ=ਛਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਹੈ=ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੦। ਨਿਰੰਜਨੁ=ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਏਕੰਕਾਰੁ=ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਗਰਬੁ=ਅਹੰਕਾਰ।੧੧। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਦੂਆ ਤੀਆ=ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਤੀਜਾ। ਅਪਰ=ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਪਰੰਪਰੁ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਪਰਖਿ=ਪਰਖ ਕੇ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋਤਿ ਦੀ) ਕਿਰਨ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਜੋਤਿ ਦੁਆਰਾ (ਆਤਮਿਕ) ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਦਇਆਲੂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰਚਨਾ

ਪੈਦਾ) ਕਰ ਕਰਕੇ ਆਪ (ਉਸ ਦੀ) ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਉਤੇ ਅੰਦਰ) ਇਕ ਰਸ ਮਿੱਠੀ ਸੁਰ ਧੁਨੀ(ਚਲ ਪੈਦੀ ਹੈ)ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਭਉ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ(ਵਿਚਰ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਦਾ ਵਾਜਾ)ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ।੯।

(ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ) ਅਨਹਦ (ਸ਼ਬਦ) ਵਜਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ) ਭਰਮ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਭ ਥਾਂ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸਭ ਤੇਰੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਜੋ ਤੇਰੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤੇਰੇ ਦਰ ਉਤੇ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਦਿ ਤੋਂ (ਸੱਚ) ਹੈ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਅਤੇ) ਨਿਰਮਲ ਹੈ। (ਮੈਂ) ਉਸ ਤੋਂ (ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। (ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਉਹ) ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ) ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ, ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੧੧।

(ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਪੀਤਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। (ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਇਕੋ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਜੋ) ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ (ਜਿਸ ਤੋਂ) ਪਰੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਵਿਚ) ਵਸਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ) ਪਰਖ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।੧੨।

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਚੁ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਤੇਰਾ ਚੀਰਾ ॥
ਜੇਤੀ ਹੈ ਤੇਤੀ ਤੁਧੁ ਜਾਚੈ, ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਸੇ ਪਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ
ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥ ਵੇਪਰਵਾਹ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੈ ॥ ਤੂ ਦਇਆਲੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ,
ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਆਪੇ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਵੈ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ
ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਤਾ, ਆਪੇ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਜੇਤੀ ਹੈ
ਤੇਤੀ ਤੁਧੁ ਅੰਦਰਿ ॥ ਦੇਖਹਿ ਆਪਿ ਬੈਸਿ ਬਿਜ ਮੰਦਰਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ
ਬੇਨੰਤੀ, ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੬॥੧॥੧੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਿਲਾਇਦਾ, ਜੀਵਾਇਦਾ, ਦੇਖਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਹਿਰ=ਡੂੰਘਾ। ਗੰਭੀਰਾ=ਸੰਜੀਦਾ। ਚੀਰਾ=ਪੱਲਾ, ਭਾਵ ਖਿਲਾਰਾ। ਜਾਚੈ=ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਕਰਮਿ=ਬਖਸਿਸ ਦੁਆਰਾ।੧੩। ਹਾਥਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ। ਭੰਡਾਰੈ=ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ।੧੪। ਥਾਪਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਉਥਾਪੇ=ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਤੀ=ਜਿਤਨੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)। ਤੇਤੀ=ਉਤਨੀ। ਦੇਖਹਿ ਆਪਿ=(ਤੂੰ) ਆਪ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਬੈਸਿ=ਬੈਠ ਕੇ। ਬਿਜ ਮੰਦਰਿ=ਪੱਕੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ। ਦਰਸਨਿ=ਦਰਸਨ ਦੁਆਰਾ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਸਚ ਰੂਪ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ (ਕਿ ਤੇਰਾ ਕਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਖਿਲਾਰਾ ਹੈ)। ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ ਸਾਰੀ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦੀ ਹੈ, (ਪਰ ਤੇਰੀ) ਬਖਸਿਸ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਕੁਝ (ਜੀਵ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।੧੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਕਰਮ, ਧਰਮ ਤੇ ਸੱਚ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਹੇ ਵੇਪਰਵਾਹ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਮੁਕਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾਲੂ ਤੇ ਦਇਆਲੂ ਹੈਂ। ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਕੇ (ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਆਪ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ (ਆਪ ਹੀ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ) ਵਿਛੋੜਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਨੂੰ) ਜੀਵਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਤਨੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਤੇਰੇ (ਹੁਕਮ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ)। ਤੂੰ ਆਪ ਪੱਕੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ (ਨਿਹਚਲ ਆਸਣ ਉਤੇ) ਬੈਠ ਕੇ (ਸਭ ਦੀ) ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਸਚ ਰੂਪ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਹੇ ਹਰੀ! ਸਭ ਕੋਈ) ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੀ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੬। ੧। ੧੩।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਇਕ ਵਾਸਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਇਨ ਤੋਂ ਕਾ ਇਸ ਸਰੀਰ ਮੇਂ ਵਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਮੈ ਵਾਸਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
 - ੨) ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
 - ੩) (ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਉਸ) ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਅੱਗ (ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਤਾਂ) ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ਨਿਰਣੈ: ਇਥੇ ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤੋਂ ਤਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ 'ਇਕ' ਪਦ ਦਾ ਕਕਾ ਅੱਖਰ ਮੁਕਤਾ ਹੈ। (ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਖੇਲ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬੁਝਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੁਝਵਾ ਅਗਨੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵੀ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ)।

੨- ਝਿਲਿ ਮਿਲਿ ਝਿਲਕੈ ਚੰਦੁ ਨ ਤਾਰਾ ॥ ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਨ ਬਿਜੁਲਿ ਗੈਣਾਰਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਵਹੁ (ਝਿਲਮਿਲ) ਏਕ ਰਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹਿਆ ਹੈ ਚੰਦ ਤਾਰਾ ਭੀ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਕੀ ਕਿਰਣੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐ ਬਿਜਲੀ ਜੋ ਆਕਾਸ਼ ਮੈਂ ਦੇਖਤੋਂ ਹੈ ਉਹੁ ਭੀ ਉਸ ਕੇ ਸਾਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਚਮਕ ਦਮਕ ਨਾਲ ਚਮਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਥੇ ਨਾ ਚੰਨ ਹੈ ਨਾ ਤਾਰਾ। ਓਥੇ ਇਤਨੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਮਾਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) (ਨਾਮ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮ ਪਰਕਾਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ) ਐਸਾ ਝਿਲਮਿਲ ਝਿਲਮਿਲ ਕਰਕੇ ਚਮਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਚਮਕ ਤੱਕ ਨਾ ਚੰਦ ਨਾ ਕੋਈ ਤਾਰਾ, ਨਾ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਬਰਾਬਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ)। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਥੇ ਖਟ ਜੋਤੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਹੈ— ਚੰਦਰਮਾ ਤਾਰਾ, ਅਗਨੀ, ਬਿਜਲੀ, ਸੂਰਜ, ਬੁੱਧੀ। ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਤੁਖਾਰੀ ਛੱਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਹੈ:—

ਤਾਰਾ ਚੜਿਆ ਲਮਾ, ਕਿਉਂ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ਰਾਮ ॥

ਸੋ ਇਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਖੱਟ ਜੋਤੀਆਂ ਵੀ ਤੁੱਛ ਹਨ। ਇਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਵਸਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਕੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਆਤਮਿਕ ਬਿਰਤੀ ਭੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਂਦ ਇਕ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਵੀ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

੧. ਕਰਮ ਧਰਤੀ ਸਰੀਰੁ, ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚਿ ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਬੀਜੇ ਤੇਹਾ ਕੋ ਖਾਏ॥

ਗਲਾ ਉਪਰਿ ਤਪਾਵਸੁ ਨ ਹੋਵਈ, ਵਿਸੁ ਖਾਧੀ ਤਤਕਾਲ ਮਰਿ ਜਾਏ॥ [ਪੰਨਾ ੩੦੮

੨. ਇਹ ਸਰੀਰੁ ਸਭੁ ਧਰਮੁ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਸਚੇ ਕੀ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ ॥

ਗੁਰਜ ਰਤਨ ਵਿਚਿ ਲੁਕਿ ਰਹੇ, ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਕ ਕਢੈ ਖੋਤਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੪੯

ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਲਮ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਿਰਾਲਮ ਤਾੜੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਰਬੀ ਜੋਤਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਕੋਈ ਮਾਦੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਜੋ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਸਦਾ ਲਈ ਚੇਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਤਾ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਐਰਾ ਗੈਰਾ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ:—

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਦੂਆ ਤੀਆ ॥

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋਤਨ ਤੇ ਵਿਛੋੜਨ ਵਾਲਾ, ਮਾਰਨ ਤੇ ਜੀਵਾਲਣ ਵਾਲਾ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਾ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ ॥ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਣੇ ਤੂ ਭਾਵਹਿ ਕਰਤੇ, ਆਪੇ ਰਸਨ ਰਸਾਇਦਾ ॥੧॥ ਸੋਹਨਿ ਭਗਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਮੁਕਤੁ ਭਏ ਹਰਿ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ॥ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ, ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥੨॥ ਈਸਰੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਤਪੇ ਮੁਨਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਕੇਤੇ ਬਨਵਾਸੀ, ਅੰਤੁ ਨ ਕੋਈ ਪਾਇਦਾ ॥੩॥ ਵਿਣੁ

ਜਾਣਾਏ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੀਅ
ਉਪਾਏ, ਭਾਣੈ ਸਾਹ ਲਵਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਵਾਂ, ਭਾਵਾਂ, ਗਾਵਾਂ, ਭਾਵਹਿੰ, ਰਸਾਇੰਦਾ, ਧਿਆਇੰਦਾ, ਪਾਇੰਦਾ, ਲਵਾਇੰਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਾਣੈ=ਚੰਗੇ ਲਗੇ। ਭਾਵਹਿੰ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਰਤੇ=ਹੋ ਕਰਤਾਰ। ਰਸਨ
ਰਸਾਇੰਦਾ=ਰਸਨਾ ਵਿਚ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧। ਸੋਹਨਿ=ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਮੁਕਤੁ=ਸੁਤੰਤਰ ਹਰਿ=ਹੋ ਹਰੀ। ਆਪੁ
ਗਵਾਇੰਦਾ=ਆਪਾ, ਹੰਕਾਰ ਗਵਾ ਕੇ ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ੨। ਈਸਰੁ=ਸ਼ਿਵ। ਤਪੇ=ਤਪੀਸਰ। ਮੁਨਿ=ਮੁਨੀ। ੩। ਭਾਣੈ=ਮਰਜੀ
ਅਨੁਸਾਰ। ਸਾਹ=ਸੁਆਸ। ਲਵਾਇੰਦਾ=ਲੈਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰਾ ਦਰਸਨ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾਂ। ਹੋ
ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ (ਤੇਰੇ) ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਾਂ। ਹੋ ਕਰਤਾਰ! (ਜੇ ਜੀਵ) ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ
ਹਨ ਤੂੰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ (ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਵਿਚ (ਪ੍ਰੇਮ) ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਤੇਰੇ) ਭਗਤ (ਤੈਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੋ ਹਰੀ! ਤੇਰੇ ਦਾਸ (ਮੇਰੇ
ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। (ਉਹ) ਆਪਾ ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ ਭਾਵ ਦਿਨ
ਰਾਤ (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੨।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਦੇਵੀਆਂ, ਦੇਵਤੇ, ਇੰਦ੍ਰ, ਤਪੀਸਰ, ਮੁਨੀ ਆਦਿ ਸਭ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ
(ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ) ਕੋਈ ਵੀ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ੩।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਜਣਾਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਭੀ (ਉਸ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ
(ਉਹ) ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ (ਜੂਨਾਂ ਦੇ) ਜੀਵ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ
(ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ) ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੪।

ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੇ ਨਿਹਚਉ ਹੋਵੈ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਆਪੁ ਗਣਾਏ ਰੋਵੈ ॥ ਨਾਵਹੁ ਭੁਲਾ
ਠਉਰ ਨ ਪਾਏ, ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੫॥ ਨਿਰਮਲ ਕਾਇਆ ਉਜਲ ਹੰਸਾ ॥
ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਅੰਸਾ ॥ ਸਗਲੇ ਦੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਪੀਵੈ, ਬਾਹੁੜਿ ਦੁਖੁ ਨ
ਪਾਇਦਾ ॥੬॥ ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਦੁਖੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਭੋਗਹੁ ਰੋਗੁ ਸੁ ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਵੈ ॥
ਹਰਖਹੁ ਸੋਗੁ ਨ ਮਿਟਈ ਕਬਹੂ, ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ ਭਰਮਾਇਦਾ ॥੭॥ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੀ ਭਵੈ
ਸਬਾਈ ॥ ਸਾਚਾ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਨਿਰਭਉ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸਚੁ ਜਾਤਾ, ਜੋਤੀ
ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਵਹੁ, ਕਾਇਆ, ਸਾਦਹੁ, ਹਰਖਹੁ, ਕਬਹੂ, ਭਰਮਾਇੰਦਾ, ਮਿਲਾਇੰਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਹਚਉ=ਨਿਸਚੇ ਹੀ, ਜਰੂਰ। ਆਪੁ ਗਣਾਏ=ਆਪ ਨੂੰ ਵਡਾ ਜਤਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਹੁ=ਨਾਮ
ਤੋਂ। ਠਉਰ=ਟਿਕਾਣਾ। ੫। ਹੰਸਾ=ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੰਸ। ਅੰਸਾ=ਅੰਸ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਪੀਵੈ=ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਮਝ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ੬। ਬਹੁ

ਸਾਦਹੁ=ਬਹੁਤੇ ਸੁਆਦਾਂ ਤੋਂ। ਭੋਗਹੁ=(ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ) ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ। ਵਿਗੋਵੈ=ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰਖਹੁ=ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ। ਸੋਗੁ=ਗਮ, ਚਿੰਤਾ। ਗਿਆਨ ਵਿਹੁਣੀ=ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਖਣੀ। ਭਵੈ=ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਸਬਾਈ=ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)। ਸਾਚਾ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ)। ਰਵਿ ਰਹਿਆ=ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਿਰਭਉ ਸਬਦੁ=ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਰਭਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ। ਸਚੁ ਜਾਤਾ=ਸੱਚ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੇ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਸਚੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ ਪਿਛੋਂ) ਰੋਂਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਹ ਅਸਲੀ) ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ, ਆਵਾਗਵਨ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਦੁਖ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਸਰੀਰ ਨਿਰਮਲ ਹੈ, (ਉਹ) ਆਤਮਾ ਉਜਲ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅੰਸ ਭਾਵ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਝ ਕੇ ਸਹਜ ਹੀ ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਮੁੜ ਕੇ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਬਹੁਤੇ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਸੁਆਦਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਬਹੁਤੇ) ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਬਹੁਤ) ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸੋਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦਾ (ਮੁਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ) ਰਬੀ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਮਨੁੱਖ) ਸਦਾ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਖਣੀ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਭਟਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੱਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਲੋਕਾਈ ਵਿਚ) ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਧਿਆਨ ਲਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਰਭਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਸਚ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਦੀ) ਜੋਤਿ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ ਪਰਮ) ਜੋਤਿ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੮।

ਅਟਲੁ ਅਡੋਲੁ ਅਤੋਲ ਮੁਰਾਰੇ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਢਾਹਿ ਫੇਰਿ ਉਸਾਰੇ ॥ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਮਿਤਿ ਨਹੀਂ ਕੀਮਤਿ, ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ ਪਤੀਆਇਦਾ ॥੯॥ ਹਮ ਦਾਸਨ ਕੇ ਦਾਸ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਾਧਿਕ ਸਾਚ ਭਲੇ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿ ਜਾਸੀ, ਆਪੇ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਪਲੈ ਸਾਚੁ ਸਚੇ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ਸਾਚੇ ਭਾਵੈ ਸਬਦੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਸਾਚੁ ਕਲਾ ਧਰਿ ਥਾਪੀ, ਸਾਚੇ ਹੀ ਪਤੀਆਇਦਾ ॥੧੧॥ ਵਡਾ ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸੋਝੀ ਕਿਨੈ ਨ ਹੋਈ ॥ ਸਾਚਿ ਮਿਲੈ ਸੇ ਸਾਚੇ ਭਾਏ, ਨਾ ਵੀਛੁੜਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਨਹੀਂ, ਪਤੀਆਇਦਾ, ਨਾਉ, ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ, ਪਤੀਆਉਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਟਲੁ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਅਤੋਲ=ਜੋ ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਡੋਲੁ=ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਮੁਰਾਰੇ=ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ)। ਫੇਰਿ=ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ। ਉਸਾਰੇ=ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਤਿ=ਮਰਯਾਦਾ, ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ। ਭੇਦਿ=ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਪਤੀਆਇਦਾ=ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ।੯। ਸਾਧਿਕ=ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਜਿਣਿ ਜਾਸੀ=ਜਿਤ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ।੧੦। ਪਲੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਸਾਚੇ=ਸਚੇ

(ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ। ਭਾਵੇਂ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ=ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ। ਕਲਾ=ਸੁਕਤੀ। ਧਾਰਿ=ਕਰਕੇ। ਥਾਪੀ=(ਸ੍ਰਿਸਟੀ) ਰਚਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ੧੧। ਸੋਝੀ=ਸਮਝਾ। ਕਿਨੈ=ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ। ਵਿਛੜਿ=ਵਿਛੜ ਕੇ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਡੋਲ ਤੇ ਅਤੋਲ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ (ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨੂੰ) ਢਾਹ ਕੇ ਫਿਰ (ਉਸ ਨੂੰ) ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ) ਚਕਰ ਚਿਹਨ, ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ) ਨਾਪ ਤੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਤੇ ਉਸ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, (ਉਸ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ) ਹੀ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਸੀਂ ਤਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪਿਆਰੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਹਾਂ। (ਉਹ) ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਚੇ, ਚੰਗੇ ਤੇ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਚ ਹੈ ਉਹ ਸਚਿਆਰ (ਸਿੱਖ ਹੈ)। ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਪਿਆਰਾ (ਲਗਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਸ ਨੇ) ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਚ ਰੂਪ ਕਲਾ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਚੇ (ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਹੀ) ਪਤੀਜਦਾ (ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਰ ਕੋਈ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਵੱਡਾ ਵੱਡਾ ਆਖਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਰੇ) ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ (ਮਨੁੱਖ) ਸਚ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਹੀ) ਸਚੇ (ਹਰੀ) ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਵਿਛੜ ਕੇ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ) ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ। ੧੨।

ਧੁਰਹੁ ਵਿਛੁੰਨੇ ਧਾਹੀ ਰੁੰਨੇ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਮੁਹਲਤਿ ਪੁੰਨੇ ॥ ਜਿਸੁ
ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਦੇ ਵਡਿਆਈ, ਮੇਲਿ ਨ ਪਛੋਤਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ
ਭੁਗਤਾ ॥ ਆਪੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਆਪੇ ਮੁਕਤਾ ॥ ਆਪੇ ਮੁਕਤਿ ਦਾਨੁ ਮੁਕਤੀਸਰੁ, ਮਮਤਾ
ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਦਾਨਾ ਕੈ ਸਿਰਿ ਦਾਨੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ
ਅਪਾਰਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੇ ਕੀਤਾ ਅਪਣਾ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਕਰਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਸੇ ਗੁਣ
ਗਾਵਹਿ ਸਾਚੇ ਭਾਵਹਿ ॥ ਤੁਝ ਤੇ ਉਪਜਹਿ ਤੁਝ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ
ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ, ਮਿਲਿ ਸਾਚੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੬॥੨॥੧੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਧੁਰਹੁ, ਧਾਹੀ, ਜਨਮਹਿ, ਪਛੋਤਾਇਦਾ, ਚੁਕਾਉਦਾ, ਕਰਾਇਦਾ, ਗਾਵਹਿ, ਭਾਵਹਿ, ਉਪਜਹਿ, ਮਾਹਿ, ਸਮਾਵਹਿ।

ਛੁਟਕਲ: ਮੁਕਤੀਸਰੁ ਨੂੰ 'ਮੁਕਤੀ ਸਰੁ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਗੁਰਥਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ' ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਧੁਰਹੁ=ਧੁਰ (ਮੁੱਢ) ਤੋਂ। ਧਾਹੀ=ਢਾਹ ਮਾਰ ਕੇ। ਰੁੰਨੇ=ਰੋਏ ਹਨ। ਮੁਹਲਤਿ=ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੀਮਾ, ਭਾਵ ਉਮਰ। ਪੁੰਨੇ=ਪੁੱਗ ਜਾਣ ਤੇ। ੧੩। ਭੁਗਤਾ=ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ। ਤ੍ਰਿਪਤਾ=ਰਜਿਆ ਹੋਇਆ। ਮੁਕਤੀਸਰੁ=ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ (ਪ੍ਰਭੂ)। ਮਮਤਾ=ਮੇ, ਮੇਰੀ। ਚੁਕਾਇਦਾ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੪। ਦਾਨਾ ਕੈ

ਸਿਰਿ=(ਸਭ) ਦਾਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ. ਭਾਵ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਦਾਨ। ਵੀਚਾਰਾ=ਵੀਚਾਰ ਰੂਪੀ ਦਾਨ। ਕਰਣ ਕਾਰਣ=ਜਗਤ ਦਾ ਰਚਣ ਵਾਲਾ। ਸਮਰਥੁ=ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ। ਅਪਾਰਾ=ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਪ੍ਰਭੂ)। ਕਰਣੀ ਕਾਰ=ਕਰਨ ਯੋਗ ਕੀਮ। ਕਰਾਇਦਾ=ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੫। ਸੇ=ਉਹ (ਮਨੁੱਖ)। ਗਾਵਹਿ=ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਪਜਹਿ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਵਹਿ=ਸਮਾਉਂਦੇ, ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ) ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਢਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਾ) ਸਮਾਂ ਪੁਰਾਣ ਤੇ ਮਰ ਮਰ ਕੇ (ਫਿਰ) ਜੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ (ਜੀਆਂ ਦਾ) ਕਰਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਅੰਦਰ) ਵਰਤ ਕੇ ਪਦਾਰਥ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਰਜਦਾ ਹੈ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਮਮਤਾ-ਮੋਹ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਸਭ) ਦਾਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ (ਸ੍ਰੋਸ਼ਟ) ਦਾਨ, (ਨਾਮ ਦੀ) ਵੀਚਾਰ ਹੈ। (ਉਹ) ਜਗਤ ਦੇ (ਸਭ ਕਾਰਜ) ਕਰਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ) ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪਣਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਸੰਸਾਰ) ਆਪ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ) ਕਰਾਉਣ ਯੋਗ ਕਾਰ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਜੀਵ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਜੋ ਉਸ) ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸਾਰੇ (ਜੀਵ) ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ ਸਚ ਰੂਪ ਬੇਨਤੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਤੋਂ) ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ) ਸੱਚਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ੧੬। ੨। ੧੪।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਤਾਂ ਜੀਵ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਰਸ ਰਸ ਕੇ ਸੱਚੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਮੁਨੀ ਤੇ ਜਤੀ ਸਤੀ ਆਦਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ—

ਵਿਣ ਜਾਣਾਏ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥

ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਵੱਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹੰਕਾਰੀ ਜੀਵ ਸਦਾ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਨਾ ਚਲਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤੇ ਪਦਾਰਥਕ ਭੋਗ ਦੁਖ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ:—

ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਦੁਖੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ॥ ਭੋਗਹੁ ਰੋਗੁ ਸੁ ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਵੈ॥

ਹਰਖਹੁ ਸੋਗੁ ਨ ਮਿਟਈ ਕਬਹੂ, ਵਿਣੁ ਭਾਣੈ ਭਰਮਾਇਦਾ ॥

ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣੀ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਬਰਕਤ 'ਸੋਚ' ਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਚ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਉਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸਚ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਵਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ, ਭੁਗਤਾ ਤੇ ਮੁਕਤੀਸਰ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਧੁੰਧੁਕਾਰਾ ॥ ਧਰਣਿ ਨ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਨਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ, ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਦਾ ॥੧॥ ਖਾਣੀ ਨ ਬਾਣੀ ਪਉਣ ਨ ਪਾਣੀ ॥ ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥ ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਸਪਤ ਨਹੀ ਸਾਗਰ, ਨਦੀ ਨ ਨੀਰੁ ਵਹਾਇਦਾ ॥੨॥ ਨਾ ਤਦਿ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ ਪਇਆਲਾ ॥ ਦੇਜਕੁ ਭਿਸਤੁ ਨਹੀ ਖੈ ਕਾਲਾ ॥ ਨਰਕੁ ਸੁਰਗੁ ਨਹੀ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ, ਨਾ ਕੇ ਆਇ ਨ ਜਾਇਦਾ ॥੩॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕੇ ਸੋਈ ॥ ਨਾਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਹੀ ਜਾਤਿ ਨ ਜਨਮਾ, ਨਾ ਕੇ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਲਗਾਇਦਾ, ਨਹੀ, ਵਹਾਇਦਾ, ਜਾਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਰਬਦ=ਕਈ ਅਰਬ। ਨਰਬਦ=ਅਰਬਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਨਗਿਣਤ। ਧੁੰਧੁਕਾਰਾ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਧਰਣਿ=ਧਰਤੀ। ਗਗਨ=ਆਕਾਸ਼। ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ ਹੁਕਮ। ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ=ਅਫੂਰ ਸਮਾਧੀ। ੧। ਖਾਣੀ=ਖਾਣੀਆਂ (ਚਾਰ-ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭਜ)। ਬਾਣੀ=ਬਾਣੀਆਂ (ਚਾਰ- ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮਧਮਾ, ਬੈਖਰੀ)। ਓਪਤਿ=ਉਤਪਤੀ। ਖਪਤਿ=ਨਾਸ਼, ਪਰਲੋ। ਸਪਤ=ਸਤ। ਸਾਗਰ=ਸਮੁੰਦਰ। ੨। ਤਦਿ=ਤਦੋਂ। ਮਛੁ=ਮਾਤ ਲੋਕ। ਪਇਆਲਾ=ਪਤਾਲ ਲੋਕ। ਦੇਜਕੁ=ਨਰਕ। ਭਿਸਤੁ=ਸੁਰਗ। ਖੈ ਕਾਲਾ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਲ। ੩। ਮਹੇਸੁ=ਸ਼ਿਵ। ਨਾਰਿ=ਇਸਤਰੀ। ਪੁਰਖੁ=ਮਰਦ। ਕੇ=ਕੋਈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਅਰਬਾਂ, ਖਰਬਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰੇ (ਭਾਵ ਅਣਗਿਣਤ ਸਮਾਂ) ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। (ਉਦੋਂ) ਨਾ ਧਰਤੀ ਸੀ, ਨਾ ਆਕਾਸ਼ ਸੀ, ਕੇਵਲ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਅਪਾਰ (ਬੇਅੰਤ) ਹੁਕਮ ਹੀ (ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ)। (ਉਦੋਂ) ਨਾ ਦਿਨ ਸੀ ਨਾ ਰਾਤ ਸੀ, ਨਾ ਚੰਦ ਸੀ, ਨਾ ਸੂਰਜ ਸੀ, ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਅਫੂਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ੧।

(ਉਦੋਂ ਨਾ) ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਸਨ, ਨਾ ਬਾਣੀਆਂ ਸਨ, ਨਾ ਹਵਾ ਸੀ, ਨਾ ਪਾਣੀ ਸੀ। (ਉਦੋਂ) ਨਾ ਉਤਪਤੀ ਸੀ, ਨਾ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਸੀ, ਨਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਸੀ। (ਉਦੋਂ) ਨਾ ਖੰਡ ਸਨ, ਨਾ ਪਾਤਾਲ ਸਨ, ਨਾ ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ ਸਨ, ਨਾ ਨਦੀਆਂ ਚੇ (ਕੋਈ) ਨੀਰ ਵਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ੨।

(ਉਦੋਂ) ਨਾ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਸੀ, ਨਾ ਮਾਤ ਲੋਕ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਸੀ। ਨਾ ਦੇਜਕ ਸੀ, ਨਾ ਬਹਿਸਤ ਸੀ, ਨਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੌਤ ਸੀ। ਨਾ ਨਰਕ ਸੀ, ਨਾ ਸੁਰਗ ਸੀ, ਨਾ ਜੰਮਣਾ ਸੀ, ਨਾ ਮਰਨਾ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ੩।

(ਉਦੋਂ) ਨਾ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੀ, ਨਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸੀ, ਨਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਸੀ, ਇਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸੀ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਸਦਾ। ਨਾ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਨਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਤ ਸੀ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਦਾ ਜਨਮ ਸੀ (ਅਤੇ) ਨਾ ਕੋਈ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਂਦਾ ਸੀ। ੪।

ਨਾ ਤਦਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਬਨਵਾਸੀ ॥ ਨਾ ਤਦਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਸੁਖ ਵਾਸੀ ॥
 ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਭੇਖੁ ਨ ਕੋਈ, ਨਾ ਕੇ ਨਾਥੁ ਕਹਾਇਦਾ ॥੫॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਨਾ ਬ੍ਰਤ
 ਪੂਜਾ ॥ ਨਾ ਕੇ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ਦੂਜਾ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਵਿਗਸੈ, ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ
 ਪਾਇਦਾ ॥੬॥ ਨਾ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮੁ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ॥ ਗੋਪੀ ਕਾਨ੍ਹ ਨ ਗਊ ਗੁਆਲਾ ॥
 ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਕੋਈ, ਨਾ ਕੇ ਵੈਸੁ ਵਜਾਇਦਾ ॥੭॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀ
 ਮਾਇਆ ਮਾਖੀ ॥ ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ ਆਖੀ ॥ ਮਮਤਾ ਜਾਲੁ ਕਾਲੁ ਨਹੀ
 ਮਾਥੈ, ਨਾ ਕੇ ਕਿਸੈ ਧਿਆਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਹਾਇਦਾ, ਵਜਾਇਦਾ, ਆਖੀ, ਧਿਆਇਦਾ.

ਫੁਟਕਲ: 'ਗੁਆਲਾ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਗੁਆਲਾ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਤੀ=ਜਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਤੀ=ਸਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ।
 ਬਨਵਾਸੀ=ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ। ਸੁਖ ਵਾਸੀ=ਸੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ। ਜੰਗਮ=ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਕ
 ਭੇਖ। ਨਾਥੁ=ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ। ਸੰਜਮ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖਣਾ। ਗੋਪੀ=ਗਵਾਲਣਾ। ਕਾਨ੍ਹ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।
 ਗੁਆਲਾ=ਗਾਈਆਂ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ। ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ=ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ। ਵੈਸੁ=ਬੰਸਰੀ। ੭। ਆਖੀ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ।
 ਮਾਇਆ ਮਾਖੀ=ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਮਖੀ ਭਾਵ ਮਿੱਠੀ ਮਾਇਆ। ਮਮਤਾ=ਮੋ, ਮੇਰੀ, ਅਪਣਤ। ੮।

ਅਰਥ: ਉਦੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਤਿਆਗੀ ਸੀ। ਨਾ ਉਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿਧ ਸੀ ਨਾ ਕੋਈ
 ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਨਾ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਵਾਸੀ ਭੋਗੀ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਸੀ, ਨਾ ਜੰਗਮ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ
 ਭੇਖ ਸੀ (ਅਤੇ) ਨਾ ਕੋਈ (ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ) ਨਾਥ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ੫।

ਨਾ ਕੋਈ ਜਪ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਤਪ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਸੰਜਮ ਧਾਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਵਰਤ ਰਖਦਾ ਸੀ, ਨਾ
 ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਇਹ ਆਖਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ (ਰਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ) ਦੂਜਾ ਵੀ ਹੈ। (ਉਦੋਂ) ਪਰਮਾਤਮਾ
 ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਆਪ (ਬਣ ਕੇ ਹੀ) ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ (ਆਪਣੀ) ਕੀਮਤ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ੬।

(ਉਦੋਂ) ਨਾ ਕੋਈ ਸੁੱਚਮ ਰਖਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਸੰਜਮ ਧਾਰਦਾ ਸੀ (ਅਤੇ) ਨਾ ਕੋਈ ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਮਾਲਾ
 ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਗੋਪੀ ਸੀ, ਨਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੀ, ਨਾ ਗਊ ਸੀ, ਨਾ ਗੁਆਲਾ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ
 ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਾਖੰਡ ਸੀ, (ਅਤੇ) ਨਾ ਕੋਈ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ੭।

(ਉਦੋਂ) ਨਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਧਾਰਮਿਕ-ਕ੍ਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਨਾ ਮਿੱਠੀ ਮਾਇਆ ਸੀ। ਨਾ
 ਕੋਈ (ਉਚੀ ਨੀਵੀਂ) ਜਾਤ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ (ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਵਿਚ) ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਨਾ ਮਮਤਾ ਦਾ ਜਾਲ
 ਸੀ, ਨਾ (ਕਿਸੇ ਦੇ) ਮੱਥੇ ਤੇ ਕਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ (ਅਤੇ) ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ੮।

ਨਿੰਦੁ ਬਿੰਦੁ ਨਹੀ ਜੀਉ ਨ ਜਿੰਦੇ ॥ ਨਾ ਤਦਿ ਗੋਰਖੁ ਨਾ ਮਾਛਿੰਦੇ ॥ ਨਾ
 ਤਦਿ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨੁ ਕੁਲ ਓਪਤਿ, ਨਾ ਕੇ ਗਣਤ ਗਣਾਇਦਾ ॥੯॥ ਵਰਨ ਭੇਖ

ਨਹੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਖੜੀ ॥ ਦੇਉ ਨ ਦੇਹੁਰਾ ਗਉ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ॥ ਹੋਮ ਜਗ ਨਹੀ ਤੀਰਥਿ
ਨਾਵਣ, ਨਾ ਕੋ ਪੂਜਾ ਲਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਨਾ ਕੋ ਮੁਲਾ ਨਾ ਕੋ ਕਾਜੀ ॥ ਨਾ ਕੋ ਸੇਖੁ
ਮਸਾਇਕੁ ਹਾਜੀ ॥ ਰਈਅਤਿ ਰਾਉ ਨ ਹਉਮੈ ਦੁਨੀਆ, ਨਾ ਕੋ ਕਹਣੁ ਕਹਾਇਦਾ
॥੧੧॥ ਭਾਉ ਨ ਭਗਤੀ ਨਾ ਸਿਵ ਸਕਤੀ ॥ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ਬਿੰਦੁ ਨਹੀ ਰਕਤੀ ॥
ਆਪੇ ਸਾਹੁ ਆਪੇ ਵਣਜਾਰਾ, ਸਾਚੇ ਏਹੋ ਭਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗਣਾਇਦਾ, ਲਾਇਦਾ, ਦੁਨੀਆਂ। ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ: ਮੁੱਲਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿੰਦੁ=ਨਿੰਦਾ। ਬਿੰਦੁ=ਖੁਸ਼ਾਮਦ, ਵਡਿਆਈ। ਜੀਉ=ਜੀਵ। ਜਿੰਦੇ=ਜਿੰਦ, ਜਾਨ।
ਗੋਰਖੁ=ਗੋਰਖ ਨਾਲ। ਮਾਛਿੰਦੇ=ਮਾਛਿੰਦੂ ਨਾਥ। ਕੁਲ ਉਪਤਿ=ਕੁਲਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ। ਗਣਤ=ਲੇਖਾ।
ਦੇਉ=ਦੇਵਾ। ਦੇਹੁਰਾ=ਸਿਵ ਮੰਦਰ। ਗਾਇਤ੍ਰੀ=ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੰਤਰ। ਹੋਮ=ਹਵਨ। ਜਗ=ਯੋਗ।
ਨਾਵਣੁ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ੧੦। ਮਸਾਇਕ=ਸੁਖ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ। ਰਈਅਤਿ=ਪਰਜਾ। ਰਾਉ=ਰਾਜਾ।
ਕਹਣੁ=ਗੱਲ। ੧੧। ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ। ਸਿਵ ਸਕਤੀ=ਚੇਤਨ ਤੇ ਜੜ੍ਹ, ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਮਾਇਆ। ਬਿੰਦੁ=ਵੀਰਜ।
ਰਕਤੀ=ਰੱਤ, ਲਹੂ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਉਦੋਂ) ਨਾ ਨਿੰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਵਡਿਆਈ ਸੀ, ਨਾ ਜੀਵਾਤਮਾ ਸੀ, ਨਾ ਜਿੰਦ (ਜਾਨ) ਸੀ। ਓਦੋਂ
ਨਾ ਕੋਈ ਗੋਰਖ ਜੋਗੀ ਸੀ, ਨਾ ਮਾਛਿੰਦੂ ਜੋਗੀ ਸੀ। ਨਾ ਤਦੋਂ ਗਿਆਨ ਚਰਚਾ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਧਿਆਨ
ਲਗਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਨਾ (ਕਿਸੇ) ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਉਪਜ ਸੀ, (ਅਤੇ) ਨਾ ਕੋਈ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ ਸੀ। ੯।

(ਉਦੋਂ) ਨਾ ਕੋਈ ਵਰਣ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਖਤਰੀ ਸੀ। ਨਾ
ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਮੰਦਰ ਸੀ, ਨਾ ਕਿਤੇ ਗਉ (ਮਾਤਾ) ਸੀ, ਨਾ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤਰ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਹਵਨ
ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ, (ਅਤੇ) ਨਾ ਪੂਜਾ (ਟਿੱਕਾ ਆਦਿ) ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ੧੦।

ਨਾ ਮੁੱਲਾ ਸੀ ਨਾ ਕੋਈ ਕਾਜੀ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਸੇਖ ਸੀ ਨਾ ਹਾਜੀ ਸੀ। ਨਾ ਰਈਅਤ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ
ਰਾਜਾ ਸੀ, ਨਾ ਹਉਮੈ ਸੀ, (ਅਤੇ) ਨਾ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ੧੧।

ਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਨਾ ਭਗਤੀ ਸੀ, ਨਾ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਸੀ, ਨਾ ਮਾਇਆ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਸਜਣ ਸੀ, ਨਾ
ਮਿੱਤਰ ਸੀ, ਨਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਵੀਰਜ ਸੀ, ਨਾ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਕਤ (ਲਹੂ) ਸੀ। (ਓਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸਾਹ
ਸੀ, (ਆਪ ਹੀ) ਵਪਾਰੀ ਸੀ, ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਇਹੋ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ੧੨।

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ॥ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ਉਦੈ ਨਹੀ ਆਸਤ ॥
ਕਹਤਾ ਬਕਤਾ ਆਪਿ ਅਗੋਚਰੁ, ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ
ਤਾ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਬਾਝੁ ਕਲਾ ਆਡਾਣੁ ਰਹਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ
ਉਪਾਏ, ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਹੁਕਮੁ ਸਥਾਇਆ ॥ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਪਾਤਾਲ ਅਰੰਭੇ, ਗੁਪਤਹੁ
ਪਰਗਟੀ ਆਇਦਾ ॥੧੫॥ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ
॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਬਿਸਮਾਦੀ, ਬਿਸਮ ਭਏ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥੧੬॥੩॥੧੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਲਖਾਇਦਾ, ਜਾਂ, ਤਾਂ, ਵਧਾਇਦਾ, ਗੁਪਤਹੁ, ਗਾਇਦਾ, ਪਰਗਟੀਆਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਤੇਬ=ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ। ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ=ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ। ਸਾਸਤ=ਸਾਸਤਰ। ਉਦੈ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਚੜ੍ਹਨਾ। ਆਸਤ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਡੁੱਬਣਾ। ਕਹਤਾ ਬਕਤਾ=ਕਹਿਣ ਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ। ਅਗੋਚਰੁ=ਮਨ ਚਿੰਦਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਲਖਾਇਦਾ=ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਸੀ।੧੩। ਜਾ=ਜਦੋਂ। ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਾ। ਬਾਝੁ ਕਲਾ=ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ। ਆਡਾਣੁ=ਫੈਲਾਉ, ਪਸਾਰਾ। ਰਹਾਇਆ=ਟਿਕਾਇਆ, ਸਹਾਰਾ ਦਿੱਤਾ।੧੪। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਸਥਾਇਆ=ਸਭਾ ਅਰੰਭੇ=(ਬਣਾਉਣੇ) ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਗੁਪਤੁ=ਗੁਪਤ (ਅਵਸਥਾ) ਤੋਂ। ਪਰਗਟੀਆਇਦਾ=ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ।੧੫। ਤਾ ਕਾ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਤੇ=ਤੋਂ, ਪਾਸੋਂ। ਬਿਸਮਾਦੀ=ਹੈਰਾਨਕੁੰਨ। ਬਿਸਮ ਭਏ=ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ।੧੬।

ਅਰਥ: ਨਾ ਕੋਈ ਵੇਦ ਸਨ, ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਨ, ਨਾ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸਨ, ਨਾ ਸਾਸਤਰ ਸਨ, ਨਾ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣ (ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ), ਨਾ (ਸੂਰਜ) ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਨਾ (ਸੂਰਜ) ਡੁੱਬਦਾ ਸੀ। (ਉਦੋਂ) ਮਨ ਚਿੰਦਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਅਲਖ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ।੧੩।

ਜਦੋਂ (ਉਸ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਤਦੋਂ (ਉਸ ਨੇ) ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਰਗੁਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ (ਆਸਰੇ) ਜਗਤ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਟਿਕਾਇਆ। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ (ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ।੧੪।

(ਜਿਸ) ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਸੁਣਾਇਆ (ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆਈ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਆਪ ਹੀ) ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰ ਥਾਂ (ਉਸ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਖੰਡ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਬਣਾਏ ਹਨ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ) ਗੁਪਤ (ਅਵਸਥਾ, ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਜੋ ਸਚ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਉਹ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵੇਖ ਕੇ) ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੧੬।੩।੧੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਵੇਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੨੧ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ 'ਸਰਗੁਨ ਨਿਰਗੁਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਆਪਿ' ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਦੇ ੧੩ਵੇਂ ਅੰਕ ਤੱਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਨਿਰਗੁਣ ਅਵਸਥਾ ਦਾ

ਵਿਖਿਆਨ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ 'ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ॥ ਬਾਝੁ ਕਲਾ ਆਡਾਣੁ ਰਹਾਇਆ' ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਲਗ ਲਗ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਖੰਡਾਂ, ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ, ਪਾਤਾਲਾਂ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਜਦੋਂ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਤੇ ਹੁਣ ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਸਾਚਾ ਥਾਨੁ ਕੀਓ ਦਇਆਲਾ ॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਕਾ ਬੰਧਨੁ, ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਰਚਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਨਉ ਘਰ ਥਾਪੇ ਥਾਪਣਹਾਰੈ॥ ਦਸਵੈ ਵਾਸਾ ਅਲਖ ਅਪਾਰੈ ॥ ਸਾਇਰ ਸਪਤ ਭਰੇ ਜਲਿ ਨਿਰਮਲਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਰਵਿ ਸਸਿ ਦੀਪਕ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਸਦਾ ਸੁਖ ਦਾਤਾ, ਸਚੇ ਸੇਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਗੜ ਮਹਿ ਹਾਟ ਪਟਣ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਪੂਰੈ ਤੋਲਿ ਤੋਲੈ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਰਤਨੁ ਵਿਸਾਹੇ ਲੇਵੈ, ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਰਚਾਇਦਾ, ਨਉ, ਦਸਵੈ, ਲਾਇਦਾ, ਮਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਾਲਾ=ਨਿਰਲੇਪ, ਵੱਖਰਾ। ਬੰਧਨੁ=ਜੋੜ, ਮੇਲ। ਕੋਟੁ=ਕਿਲ੍ਹਾ। ਰਚਾਇਦਾ=ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ। ੧। ਨਉ ਘਰ=ਨੌਂ ਇੰਦ੍ਰੇ। ਥਾਪੇ=ਬਣਾਏ ਗਏ। ਥਾਪਣਹਾਰੈ=ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ। ਦਸਵੈ=ਦਸਵੇਂ ਘਰ ਭਾਵ ਦਸਮ ਦੁਆਰ (ਵਿਚ)। ਸਾਇਰ=ਸਮੁੰਦਰ। ਸਪਤ=ਸਤ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਮਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ। ਜਲਿ ਨਿਰਮਲਿ=(ਨਾਮ ਦੇ) ਪਵਿੱਤਰ ਜਲ ਨਾਲ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ੨। ਰਵਿ=ਸੂਰਜ। ਸਸਿ=ਚੰਦਰਮਾ। ਦੀਪਕ=ਦੀਵੇ। ਸਬਾਈ=ਸਾਰੀ। ਗੜ=ਕਿਲ੍ਹਾ। ਪਟਣ=ਸ਼ਹਿਰ। ਵਿਸਾਹੇ=ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਫਿਰ) ਇਸ ਰੂਪ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦਇਆਲੂ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਚਾ ਥਾਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਬਣਾਇਆ ਹੈ। (ਉਹ ਆਪ ਹੀ) ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅੱਗ (ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ) ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਿਲ੍ਹਾ ਰਚਦਾ (ਬਣਾਂਦਾ) ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਰਚਣਹਾਰ ਹਰੀ ਨੇ (ਸਰੀਰ ਦੇ) ਨੌਂ (ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ) ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਦਸਵੇਂ ਘਰ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿਚ ਉਸ ਅਲਖ ਤੇ ਅਪਾਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਵਾਸਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸੱਤ ਸਰੋਵਰ (ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ) ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕੋਈ) ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ) ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੋ ਦੀਵਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ) ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ) ਜੋਤਿ (ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ)। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਜਗਤ) ਰਚ ਕੇ (ਜੋਤਿ ਰਖ ਕੇ)

ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ, ਸਦਾ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਉਸ) ਸਚੇ (ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਹੀ ਹਰ ਕੋਈ) ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ ! ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ (ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਮਾਨੋ) ਸਹਿਰ ਤੇ ਹਟ ਹਨ (ਜਿਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ) ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਤੇਲ ਨਾਲ ਤੇਲਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਚ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਤਨ (ਵਸਤੂ ਤੇਲਦਾ ਹੈ)। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਰਤਨ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਉਸ ਦਾ) ਮੁੱਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ਪਾਵਨਹਾਰੈ ॥ ਵੇਪਰਵਾਹ ਪੂਰੇ ਭੰਡਾਰੈ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ ਲੇ ਆਪੇ
ਰਹਿਆ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥੫॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ॥ ਜਮ ਜੰਦਾਰੁ
ਨ ਮਾਰੈ ਫੇਟੈ ॥ ਜਿਉ ਜਲ ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ ਬਿਗਾਸੀ, ਆਪੇ ਬਿਗਸਿ ਧਿਆਇਦਾ ॥੬॥
ਆਪੇ ਵਰਖੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ ॥ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਪੂਰਾ
ਪਾਈਐ, ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇਦਾ ॥੭॥ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥੁ ਲਹੈ ਅਮੋਲੈ ॥ ਕਬਹੀ ਨ ਘਾਟਸਿ
ਪੂਰਾ ਤੇਲੈ ॥ ਸਚੇ ਕਾ ਵਪਾਰੀ ਹੋਵੈ, ਸਚੇ ਸਉਦਾ ਪਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬੁਝਾਇਦਾ, ਧਿਆਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਲਾ=ਸੱਤਾ, ਸ਼ਕਤੀ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।ਪ। ਭੇਟੈ=ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
ਜੰਦਾਰੁ=ਅਵੈੜਾ, ਜ਼ਾਲਮ। ਫੇਟੈ=ਸੱਟ ਫੋਟ। ਬਿਗਾਸੀ=ਖਿੜਦਾ ਹੈ।੬। ਲਹੈ=ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਲੈ=ਤੇਲ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਰਤਨ ਦੀ ਕੀਮਤ) ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਨਾਮ ਰਤਨ ਦੀ)
ਕਦਰ ਪਾਈ ਹੈ। (ਉਸ) ਵੇਪਰਵਾਹ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਖਜ਼ਾਨੇ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ
ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੀ) ਸਾਰੀ ਕਲਾ ਲੈ ਕੇ (ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਧਾਰ)ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਬਖਸਿਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ) ਜਮ (ਉਸ ਨੂੰ)
ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਮਲ (ਫੁੱਲ) ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ
ਅੰਦਰ) ਖਿੜ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਨਾਮ ਰੂਪ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ (ਬਣ ਕੇ) ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ
ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਲਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ
ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ !) ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਅਮੋਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ
ਪਦਾਰਥ ਕਦੇ ਵੀ) ਘਟਦਾ ਨਹੀਂ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਤੇਲ ਪੂਰਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਚ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਹੈ, ਉਸ
ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।੮।

ਸਚਾ ਸਉਦਾ ਵਿਰਲਾ ਕੇ ਪਾਏ ॥ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਹੋਇ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ, ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥੯॥ ਹੁਕਮੇ ਆਇਆ ਹੁਕਮਿ
ਸਮਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੈ ਦੀਸੈ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ ਪਇਆਲਾ, ਹੁਕਮੇ
ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਹੁਕਮੇ ਧਰਤੀ ਧਉਲ ਸਿਰਿ ਭਾਰੰ ॥ ਹੁਕਮੇ ਪਉਣ ਪਾਣੀ
ਗੈਣਾਰੰ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਘਰਿ ਵਾਸਾ, ਹੁਕਮੇ ਖੇਲ ਖੇਲਾਇਦਾ ॥੧੧॥ ਹੁਕਮੇ
ਆਡਾਣੇ ਆਗਾਸੀ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜਲ ਥਲ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਵਾਸੀ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਸਦਾ
ਫੁਨਿ ਹੁਕਮੇ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਨੈ, ਸਮਾਇਦਾ, ਰਹਾਇਦਾ, ਖੇਲਾਇਦਾ, ਦਿਖਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਹੁਕਮਿ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ=ਲੀਨ ਹੋਇਆ। ਹੁਕਮੇ=ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ।
ਸਥਾਇਆ=ਸਾਰਾ। ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਮਛੁ=ਮਾਤ ਲੋਕ। ਪਇਆਲ=ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ।
ਰਹਾਇਦਾ=ਰਖਦਾ, ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੦। ਧਉਲ=ਬੈਲ। ਗੈਣਾਰੰ=ਆਕਾਸ਼। ਸਿਰਿ ਭਾਰੰ=ਸਿਰ ਉਤੇ ਭਾਰ। ੧੧।
ਆਡਾਣੇ=ਅੱਡ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਗਾਸੀ=ਆਕਾਸ਼। ਗਿਰਾਸ=ਗਿਰਾਹੀ, ਭਾਵ ਰੋਜ਼ੀ। ਫੁਨਿ=ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਸਚਾ ਸੌਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ, (ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ) ਪਾਉਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੂੰ) ਪੂਰਾ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੁ ਇਹ ਸੌਦਾ ਦਿਵਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਦਾ
ਹੈ, (ਉਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ) ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ) ਆਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ
ਦੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਦਿਸਦਾ
ਹੈ। ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸੁਰਗ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ, ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਬਣੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਉਸ
ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ) ਕਲਾ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਬਣੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਦਾ) ਭਾਰ (ਧਰਮ ਰੂਪ) ਧਉਲ ਦੇ ਸਿਰ
ਉਤੇ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ (ਖੜੇ ਹਨ)। ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ
(ਘਰ) ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਖੇਡਾਂ ਖਿਡਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਬਿਨਾਂ ਥੀਮਾਂ ਤੋਂ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ)
ਜਲ, ਥਲ ਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਦੇ ਵਸਨੀਕ (ਬਣੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ)। ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਾਂ
ਨੂੰ ਸੁਆਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਸਭ ਨੂੰ
ਵੇਖਣ ਲਈ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)। ੧੨।

ਹੁਕਮਿ ਉਪਾਏ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਅਗਣਤ ਅਪਾਰਾ ॥ ਮਾਨੈ
ਹੁਕਮੁ ਸੁ ਦਰਗਹ ਪੈਝੈ, ਸਾਚਿ ਮਿਲਾਇ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਹੁਕਮੇ ਜੁਗ ਛਤੀਹ
ਗੁਦਾਰੇ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਆਪਿ ਨਾਥੁ ਨਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ, ਬਖਸੇ

ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਗਤੈ ਮਹਿ ਰਾਜਾ ॥ ਨੇਬ ਖਵਾਸ ਭਲਾ
ਦਰਵਾਜਾ ॥ ਮਿਥਿਆ ਲੋਭੁ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਵਾਸਾ, ਲਬਿ ਪਾਪਿ ਪਛੁਤਾਇਦਾ ॥੧੫॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਨਗਰ ਮਹਿ ਕਾਰੀ ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਸਰਣਿ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ
ਮਿਲੈ ਜਗਜੀਵਨੁ, ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਪਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥੧੬॥੪॥੧੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਾਇਦਾ, ਨਾਹੀ, ਪਛੁਤਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦਾਨਵ=ਦੈਤ, ਰਾਖਸ਼। ਪੈਸੈ=ਆਦਰ ਮਾਣ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੩। ਗੁਦਾਰੇ=ਗੁਜਾਰੇ।
ਸਾਧਿਕ=ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਨਾਥੁ=ਮਾਲਕ। ਨਬੀ=ਨੱਬੀ ਹੋਈ, ਬੱਧੀ ਹੋਈ।੧੪। ਗਤੈ(ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਕਿਲ੍ਹਾ ਵਿਚ।
ਰਾਜਾ=(ਹਰੀ) ਰਾਜਾ। ਨੇਬ=ਨਾਇਬ (ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ)। ਖਵਾਸ=ਖਾਸ ਸੇਵਕ (ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ)। ਭਲਾ
ਦਰਵਾਜਾ=(ਮੂੰਹ), ਚੰਗਾ ਦਰਵਾਜਾ। ਲਬਿ=ਲੋਭ ਕਰਕੇ। ਪਾਪਿ=ਪਾਪ ਕਰਕੇ।੧੫। ਕਾਰੀ=ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਾਰਿੰਦੇ।
ਸੰਜਮ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣਾ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਜਗਜੀਵਨੁ=ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ,
ਪਰਮੇਸ਼ਰ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹੁਕਮ
ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਤ ਬਣਾਏ ਹਨ। (ਜੇ ਰਬੀ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਆਦਰ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ, (ਪ੍ਰਭੂ) ਉਸ ਨੂੰ ਸਚ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਉੱਧੁਕਾਰ ਵਾਲੇ) ਛੱਤੀ ਜੁਗ ਗੁਜਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਆਪਣੇ
ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੱਧ ਤੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਆਪ ਮਾਲਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ
ਰਚਨਾ (ਆਪਣੀ) ਰਜਾ ਵਿਚ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਸ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਬੰਧਨਾਂ
ਚੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕੋਟ (ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ), ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ) ਕਰਮ
ਇੰਦ੍ਰੇ ਨਾਇਬ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਵਕ ਹਨ ਤੇ ਮੂੰਹ ਚੰਗਾ ਦਰਵਾਜਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਬੂਠੇ ਲੋਭ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਵਸਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ (ਅਤੇ ਜੀਵ) ਲੋਭ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਪਛੁਤਾਂਦਾ ਹੈ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ ਨਾਇਬ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ
ਜੀਵ ਸਦਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ) ਸਹਜੇ
ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ (ਪ੍ਰਭੂ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੀ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਰਬੀ
ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਜ਼ਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੬।੪।੧੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ, ਆਦਿ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਿਲ੍ਹਾ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤਾ।
ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨੌਂ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਗੁਪਤ ਰਖ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਵਸਣ
ਲਗ ਪਿਆ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ, ਮਤਿ, ਮਨਿ ਬੁਧਿ ਅਤੇ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ
ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ-ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਦਿਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਣ ਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਚੇ ਸੋਚੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਿਏ ਬਣ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਬੁਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨਾ ਪਸਾਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਹਸਤੀਆਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਉਹ ਸਭ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਹੀ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸੁੰਨ ਕਲਾ ਅਪਰੰਪਰਿ ਧਾਰੀ ॥ ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮ ਅਪਰ ਅਪਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੇ, ਸੁੰਨਹੁ ਸੁੰਨੁ ਉਪਾਇਦਾ ॥੧॥ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਸੁੰਨੈ ਤੇ ਸਾਜੇ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਕਾਇਆ ਗੜ ਰਾਜੇ ॥ ਅਗਨਿ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ, ਸੁੰਨੈ ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ ॥੨॥ ਸੁੰਨਹੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਉਪਾਏ ॥ ਸੁੰਨੈ ਵਰਤੇ ਜੁਗ ਸਥਾਏ ॥ ਇਸੁ ਪਦ ਵੀਚਾਰੇ ਸੇ ਜਨੁ ਪੂਰਾ, ਤਿਸੁ ਮਿਲੀਐ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਦਾ ॥੩॥ ਸੁੰਨਹੁ ਸਪਤ ਸਰੋਵਰ ਥਾਪੇ ॥ ਜਿਨਿ ਸਾਜੇ ਵੀਚਾਰੇ ਆਪੇ ॥ ਤਿਤੁ ਸਤਸਰਿ ਮਨੁਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਵੈ, ਫਿਰਿ ਬਾਹੁਤਿ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੁੰਨਹੁ, ਉਪਾਇਦਾ, ਕਾਇਆ, ਰਹਾਇਦਾ, ਚੁਕਾਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੁੰਨ=ਨਿਰਗੁਨ ਸਰੂਪ। ਕਲਾ=ਸਤਿਆ, ਸ਼ਕਤੀ। ਅਪਰੰਪਰਿ ਧਾਰੀ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਬਣਾਈ। ਨਿਰਾਲਮ=ਨਿਰਲੇਪ। ਸੁੰਨਹੁ=ਸੁੰਨ (ਸ਼ਕਤੀ) ਤੋਂ। ਸਾਜੇ=ਬਣਾਏ। ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ। ਗੜ ਰਾਜੇ=ਕਿਲੇ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਭਾਵ ਜੀਵ)। ਜੀਉ=ਜੀਵਾਤਮਾ। ਸੁੰਨੈ=ਸੁੰਨ ਵਿਚ ਹੀ। ਸਥਾਏ=ਸਾਰੇ ਹੀ। ਸਪਤ ਸਰੋਵਰ=ਸਤ ਸਰੋਵਰ (ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਮਨ ਅਤੇ ਬੁਧੀ)। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਤਿਤੁ ਸਤ ਸਰਿ=ਉਸ (ਸਤ) ਸਚੇ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ। ਨਾਵੈ=ਨਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਹੁਤਿ=ਮੁੜ ਕੇ, ਫਿਰ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ (ਆਪਣੀ) ਸੁੰਨ ਸ਼ਕਤੀ (ਸਦਾ ਲਈ) ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਉਹ) ਅਪਰ ਤੇ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ (ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵੀ) ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ (ਰਚਨਾ) ਪੈਦਾ ਕਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ) ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ) ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਸੁੰਨ (ਭਾਵ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਹਵਾ, ਪਾਣੀ (ਆਦਿ ਤੱਤ ਆਪਣੇ) ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰੀਰ ਤੇ) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਪੈਦਾ ਕਰ (ਜੀਵਾਤਮਾ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਅੱਗ, ਪਾਣੀ (ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ) ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਜੀਵਾਤਮਾ (ਬਣਾਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਤੇਰੀ) ਜੋਤਿ ਹੈ (ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ) ਸੁੰਨ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰੀ ਰਖਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਸੁੰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੁਗ ਬੀਤਦੇ ਗਏ। ਇਸ ਸੁੰਨ ਵਾਲੇ ਪਦ (ਭਾਵ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਜੇ) ਵੀਚਾਰ ਕੇ (ਸਮਝ ਲਵੇ ਤਾਂ ਜਾਣੇ) ਉਹ ਪੂਰਾ ਸੇਵਕ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਸੁੰਨ (ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਹੀ) ਸਤ ਸਰੋਵਰ (ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ) ਬਣਾਏ ਹਨ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਇਹ ਬਣਾਏ ਹਨ (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਵੀਚਾਰ (ਖਿਆਲ) ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਸਚੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਨਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਮੁੜ ਕੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।੪।

ਸੁੰਨਹੁ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਗੈਣਾਰੇ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੇ ॥ ਸੁੰਨੇ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਨਿਰਾਲਮੁ, ਸੁੰਨੇ ਤਾੜੀ ਲਾਇਦਾ ॥੫॥ ਸੁੰਨਹੁ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਉਪਾਏ ॥ ਬਿਨੁ ਥੀਮਾ ਰਾਖੇ ਸਚੁ ਕਲ ਪਾਏ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਜਿ ਮੇਖੁਲੀ ਮਾਇਆ, ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਇਦਾ ॥੬॥ ਸੁੰਨਹੁ ਖਾਣੀ ਸੁੰਨਹੁ ਬਾਣੀ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਉਪਜੀ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਉਤਭੁਜ ਚਲਤੁ ਕੀਆ ਸਿਰਿ ਕਰਤੈ, ਬਿਸਮਾਦੁ ਸਬਦਿ ਦੇਖਾਇਦਾ ॥੭॥ ਸੁੰਨਹੁ ਰਾਤਿ ਦਿਨਸੁ ਦੁਇ ਕੀਏ ॥ ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਸੁਖਾ ਦੁਖ ਦੀਏ ॥ ਸੁਖ ਦੁਖ ਹੀ ਤੇ ਅਮਰੁ ਅਤੀਤਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਜ ਘਰੁ ਪਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਲਾਇਦਾ, ਥੀਮਾਂ, ਖਪਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੈਣਾਰੇ=ਆਕਾਸ਼। ਤਾੜੀ=ਸਮਾਧੀ। ਕਲ=ਸ਼ਕਤੀ। ਸਾਜਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਮੇਖੁਲੀ=ਤਤਾਰੀ ਰਸੀ (ਬੰਨਣ ਲਈ)। ਖਪਾਇਦਾ=ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖਾਣੀ=ਖਾਣੀਆਂ। ਬਾਣੀ=ਬਾਣੀਆਂ। ਉਪਜੀ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁੰਨਿ=ਸੁੰਨ ਦੁਆਰਾ। ਉਤਭੁਜ=ਖਾਣੀ ਭਾਵ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ। ਬਾਣੀ=(ਚਾਰ) ਬਾਣੀਆਂ। ਚਲਤੁ=ਖੇਲ, ਕੌਤਕ। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਕਰਤੈ=ਕਰਤਾਰ ਨੇ। ਬਿਸਮਾਦੁ=ਹੈਰਾਨ। ਦੁਇ=ਦੋਵੇਂ। ਓਪਤਿ=ਉਤਪਤੀ। ਖਪਤਿ=ਨਾਸ਼। ਅਤੀਤਾ=ਮਾਇਆ (ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਤਿਆਗੀ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਚੰਨ, ਸੂਰਜ, ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ (ਟਿਕਾਏ ਹਨ)। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਜੋਤਿ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਅਲਖ, ਅਪਾਰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸੁੰਨ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸੁੰਨ (ਨਿਰਗੁਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਦਾ) ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਸੁੰਨ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਥੀਮਾਂ ਭਾਵ (ਸਹਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਸੱਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ) ਸ਼ਕਤੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਭਵਨ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਰਸੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਆਪ ਹੀ) ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।੬।

(ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁੰਨ ਭਾਵ) ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ (ਚਾਰ) ਖਾਣੀਆਂ ਤੇ ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ) ਨਿਰਗੁਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਤਭੁਜ (ਖਾਣੀਆਂ) ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕੀਤਾ, (ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਖੇਲ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।੭।

(ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਬਣਾਏ। ਜਨਮ ਤੇ ਮੌਤ, ਸੁਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਬਣਾ ਕੇ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਭੋਗਾਏ। (ਜਿਹੜਾ ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਅਤੇ ਅਮਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਸਾਮ ਵੇਦੁ ਰਿਗੁ ਜੁਜਰੁ ਅਥਰਬਣੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮੇ ਮੁਖਿ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤ੍ਵੈ ਗੁਣ ॥ ਤਾ
ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕੇ, ਤਿਉ ਬੋਲੇ ਜਿਉ ਬੋਲਾਇਦਾ ॥੯॥ ਸੁੰਨਹੁ ਸਪਤ ਪਾਤਾਲ
ਉਪਾਏ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਭਵਣ ਰਖੇ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ਅਪਰੰਪਰਿ, ਸਭੁ ਤੇਰੇ
ਕੀਆ ਕਮਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਰਜ ਤਮ ਸਤ ਕਲ ਤੇਰੀ ਛਾਇਆ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਹਉਮੈ
ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ, ਗੁਣਿ ਚਉਥੇ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਦਾ
॥੧੧॥ ਸੁੰਨਹੁ ਉਪਜੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਕੀਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਦੇਵ
ਦਾਨਵ ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਸਾਜੇ, ਸਭਿ ਲਿਖਿਆ ਕਰਮ ਕਮਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਤਿਉ, ਬੋਲਾਇਦਾ, ਕਮਾਇਦਾ, ਕਰਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਮ=ਵੇਦ ਦਾ ਨਾਂ। ਰੁਗੁ=ਰਿਗਵੇਦ। ਜੁਜਰੁ=ਵੇਦ ਦਾ ਨਾਂ। ਅਥਰਬਣ=ਵੇਦ ਦਾ ਨਾਂ। ਬ੍ਰਹਮੇ
ਮੁਖਿ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ। ਤ੍ਵੈ ਗੁਣ=ਰਜੇ, ਤਮੇ, ਸਤੋ।੯। ਸਪਤ=ਸਤ। ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਭਵਣ=(ਤਿੰਨ)
ਭਵਨ। ਲਿਵ ਲਾਏ=ਧਿਆਨ ਨਾਲ। ਕਾਰਣੁ=ਜਗਤ। ਅਪਰੰਪਰਿ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ।੧੦। ਰਜ ਤਮ
ਸਤ=(ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ) ਰਜੇ, ਤਮੇ, ਸਤੋ। ਕਲ=ਸ਼ਕਤੀ। ਛਾਇਆ=ਆਸਰਾ। ਗੁਣਿ ਚਉਥੇ=ਚੌਥੇ ਗੁਣ
(ਸਹਜ) ਵਿਚ।੧੧। ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਕੀਆ ਪਾਸਾਰਾ=ਖਿਲਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਦੇਵ=ਦੇਵਤੇ। ਦਾਨਵ=ਦੈਤ।
ਗਣ=ਸਿਵ ਜੀ ਦੇ ਖਾਸ ਉਪਾਸਕ, ਸੇਵਕ। ਗੰਧਰਬ=ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਦੇ ਰਾਜੇ।੧੨।

ਅਰਥ: ਸਾਮ, ਰਿਗ, ਜੁਜਰ ਤੇ ਅਥਰਬਣ ਵੇਦ ਹਨ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮੁਖੇ ਨਿਕਲੇ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ
ਦੀ) ਮਾਇਆ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਸ
ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਬੁਲਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹਰ ਕੋਈ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।੯।

(ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ) ਸੁੰਨ (ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ) ਤੋਂ ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਬਣਾਏ। ਨਿਰਗੁਣ
ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਹੀ (ਸਾਰੇ) ਭਵਣ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ
ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ (ਸਾਰੇ)
ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਰਜੇ, ਤਮੇ, ਸਤੋ (ਤਿੰਨ ਗੁਣ) ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹਨ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ
ਕਰਕੇ ਹੀ) ਜੀਵ ਜਨਮ ਮਰਨ (ਦੁਖ ਸੁਖ ਆਦਿ) ਭੋਗਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਰਪਾ
ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ (ਕੱਢ ਕੇ) ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ
ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ
ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਸਾਰਾ ਪਾਸਾਰਾ ਬਣਾਇਆ। ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਗਵਈਏ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੀ
ਬਣਾਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ (ਜੀਵ) ਲੋਕ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ
ਹਨ।੧੨।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਮਝੈ ਰੋਗੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਇਹ ਗੁਰ ਕੀ ਪਉੜੀ ਜਾਣੈ ਜਨੁ ਕੋਈ ॥
 ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰਿ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣ, ਸੇ ਮੁਕਤਿ ਭਇਆ ਪਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਪੰਚ
 ਤਤੁ ਸੁੰਨਹੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥ ਦੇਹ ਸੰਜੋਗੀ ਕਰਮ ਅਭਿਆਸਾ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ
 ਮਸਤਕਿ ਲੀਖੇ, ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਬੀਜਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਉਤਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਾਲੇ ॥
 ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਹਰਿ ਰਸਿ ਮਤਵਾਲੇ ॥ ਰਿਧਿ ਬੁਧਿ ਸਿਧਿ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਈਐ,
 ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਇਸੁ ਮਨ ਮਾਇਆ ਕਉ ਨੇਹੁ ਘਨੇਰਾ ॥ ਕੋਈ
 ਬੁਝਹੁ ਗਿਆਨੀ ਕਰਹੁ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਹਉਮੈ ਸਹਸਾ, ਨਰੁ ਲੋਭੀ ਕੂੜੁ
 ਕਮਾਇਦਾ ॥੧੬॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਏ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਚੈ ਘਰ ਬਾਰਾ ॥
 ਨਾਨਕ, ਨਿਰਮਲ ਨਾਦੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ, ਸਚੁ ਰਾਮੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੭॥੧੫॥੧੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਇਦਾ, ਬੀਜਾਇਦਾ, ਮਿਲਾਇਦਾ, ਕਮਾਇਦਾ, ਸਮਾਇਦਾ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਉੜੀ=(ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ) ਪਉੜੀ। ਜਨੁ ਕੋਈ=ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ) ਸੇਵਕ। ਜੁਗਹ
 ਜੁਗੰਤਰਿ=ਅਨੇਕ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ। ਪਰਾਇਣ=ਪਰਣਾ (ਆਸਰਾ)।੧੩। ਪੰਚ ਤਤੁ=ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਸਰੀਰ।
 ਦੇਹ=ਸਰੀਰ। ਸੰਜੋਗੀ=ਸੰਜੋਗ ਦੁਆਰਾ। ਲੀਖੇ=ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ।੧੪। ਨਿਰਾਲੇ=ਨਿਰਲੇਪ। ਸਬਦਿ ਰਤੇ=(ਜੋ) ਸ਼ਬਦ
 ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਰਿ ਰਸਿ=ਹਰੀ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ। ਮਤਵਾਲੇ=ਮਸਤਕ।੧੫। ਨੇਹੁ=ਮੋਹ। ਘਨੇਰਾ=ਬਹੁਤ।
 ਨਿਬੇਰਾ=ਨਿਬੇੜਾ, ਫੈਸਲਾ। ਮਨਸਾ=ਮਾਹਿਸ਼, ਕਾਮਨਾ। ਸਹਸਾ=ਸਹਿਮ, ਸੰਸਾ।੧੬। ਤੇ=ਤੋਂ। ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ=ਅਵਰ
 ਸਮਾਧੀ ਦੁਆਰਾ। ਸਚੇ ਘਰ ਬਾਰਾ=ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ। ਰਾਮੈ ਨਾਮਿ=ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ।੧੭।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਸੁੰਨ ਦਾ ਭੇਦ) ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ
 ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੀ (ਦਸੀ ਹੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ) ਪਉੜੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਪਉੜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ
 ਵਿਰਲਾ (ਸਿੱਖ ਹੀ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਜੁਗਾਂ ਜੁਗੰਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, (ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ
 ਹੈ) ਉਹ ਮੁਕਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਇਜ਼ਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜ ਤੱਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਲੇਖ
 ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਿਖੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਬੀਜ ਕਰਕੇ ਹੀ (ਜੀਵ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਭਾਵ
 ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੋ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਤਮ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ
 ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਰਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹਨ। ਰਿਧੀ, ਬੁੱਧੀ, ਸਿੱਧੀ ਤੇ
 ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ ਤਾਂ (ਉਹ) ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ
 ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਹੈ। ਹੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੁਰਸ਼! ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸੋਚੋ ਤੇ ਇਸ (ਮੋਹ) ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭ ਅਧੀਨ ਕੂੜ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਸਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹਉਮੈ ਤੇ ਭਰਮ (ਆਦਿ ਦੁਖ) ਚਮੜੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੧੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੇ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੀਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਦੁਆਰਾ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ (ਪਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਸਚੇ ਹੀ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਯ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੭। ੧੮। ੧੯।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

'ਸੁੰਨ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਫੁਰ, ਨਿਰ ਸੰਕਲਪ, ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਆਦਿ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਬਣੇ 'ਸੁੰਨ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ—ਸੁਨਯ, ਸਖਣਾ—

ਅੰਤਰਿ ਸੁੰਨ ਬਾਹਰਿ ਸੁੰਨ, ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੁੰਨ ਮਸੁੰਨ ॥

ਚਉਥੇ ਸੁੰਨੇ ਜੇ ਨਰੁ ਜਾਣੈ, ਤਾਂ ਕਉ ਪਾਪ ਨ ਪੁੰਨ ॥

ਤਿੰਨ ਭੂਮਿਕਾਂ ਵਿਖੇ ਸੁੰਨ ਆਤਮਾ ਪੂਰਣ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਚੌਥੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਖੇ ਅਫੁਰ ਆਤਮਾ ਪੂਰਣ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਚੌਥੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਅਫੁਰ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਲੋਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਚੌਥੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਖੇ ਜੀਵ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਆਤਮਾ ਵਿਖੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਅਰ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਆਤਮਾ ਲਿਪਾਯਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁੰਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਵੇਖੋ ਨੌਵੀਂ ਪੋਥੀ ਦਾ ਪੰਨਾ ੪੭੭-੭੮।

ਇਥੇ ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁੰਨ ਰੂਪ ਹਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸੁਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ 'ਸੁੰਨ' ਨੂੰ 'ਸੁਨ' ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਤਕੜਾ ਭੁਲੇਖਾ ਲਗੇਗਾ। ਸੁੰਨ ਦੇ ਇਹ ਅਰਥ ਜੋਗ ਮਤਿ ਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ 'ਸੁੰਨ' ਤੋਂ 'ਸੁੰਨਹੁ' ਬਣੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਇਸ ਅਰਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਸੁੰਨ' ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ:—

੧. ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਰਹਹਿ ਲਿਵ ਲਾਗੇ, ਏਕਾ ਏਕੀ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਗ॥

ਜਲੁ ਬਲੁ ਧਰਣਿ ਗਗਨੁ ਤਹ ਨਾਹੀ, ਆਪੇ ਆਪੁ ਕੀਆ ਕਰਤਾਰਗ॥ [ਪੰਨਾ ੫੦੩]

੨. ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਗੁਬਾਰੁ ਕਰਿ ਵਰਤਿਆ ਸੁੰਨਾਹਰਿ ॥

ਓਥੈ ਵੇਦ ਪੁਰਾਨ ਨ ਸਾਸਤਾ, ਆਪੇ ਹਰਿ ਨਰਹਰਿ॥ [ਪੰਨਾ ੫੫੫]

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਆਇ ਨ ਜਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਰਪਾਲਾ ॥ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜੁਗਤਿ ਸਮਾਈ, ਰਹਿਓ ਨਿਰਾਲਮੁ ਰਾਇਆ ॥੧॥
ਜਗੁ ਤਿਸ ਕੀ ਛਾਇਆ ਜਿਸੁ ਬਾਪੁ ਨ ਮਾਇਆ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੈਣ ਨ ਭਰਾਉ ਕਮਾਇਆ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਕੁਲ ਜਾਤੀ, ਓਹੁ ਅਜਰਾਵਰੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ

॥੨॥ ਤੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਹੀ ਸਿਰਿ ਕਾਲਾ ॥ ਤੂੰ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖ ਅਗੰਮ ਨਿਰਾਲਾ ॥
 ਸਤ ਸੰਤੋਖਿ ਸਬਦਿ ਅਤਿ ਸੀਤਲੁ, ਸਹਜ ਭਾਇ ਲਿਵ ਲਾਇਆ ॥੩॥ ਤੂੰ
 ਵਰਤਾਇ ਚਉਥੇ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ॥ ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਕੀਏ ਇਕ ਗ੍ਰਾਸਾ ॥ ਨਿਰਮਲ
 ਜੋਤਿ ਸਰਬ ਜਗਜੀਵਨੁ, ਗੁਰਿ ਅਨਹਦ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਇਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਹ, ਦੇਖਾਂ, ਤਹ, ਜੀਆਂ, ਨਾਹੀ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਹ=ਜਿਥੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ। ਦੇਖਾਂ=ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਤਹ=ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ। ਜਗਤਿ=ਜਗਤੀ,
 ਤਰੀਕਾ। ਸਮਾਈ=ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਿਰਾਲਮ=ਨਿਰਲੇਪ। ਰਾਇਆ=ਰਾਜਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ
 ਛਾਇਆ=ਸਾਇਆ, ਪਰਛਾਵਾਂ ਭਾਵ ਆਸਰਾ। ਮਾਇਆ=ਮਾਂ। ਭਰਾਉ=ਭਾਈ, ਭਰਾ। ਕਮਾਇਆ=ਕੰਮ
 ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੇਵਕ। ਓਪਤਿ=ਉਤਪਤੀ। ਖਪਤਿ=ਨਾਸ਼। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਇਆ=ਚੰਗਾ ਲਗਾ।੨।
 ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਕਾਲ=ਮੌਤ। ਅਲੇਖ=ਲੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਗੰਮ=ਅਪਹੰਚ। ਸਤ ਸੰਤੋਖਿ=ਸੱਚੇ ਆਚਰਨ ਤੇ
 ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ। ਅਤਿ ਸੀਤਲੁ=ਬਹੁਤ ਠੰਡਾ, ਸਾਂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਸਹਜ ਭਾਇ=ਅਡੋਲਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ। ਲਿਵ
 ਲਾਇਆ=ਧਿਆਨ ਜੋੜਿਆ।੩। ਤੂੰ ਵਰਤਾਇ=ਤਿੰਨ (ਗੁਣ, ਰਜੇ, ਤਮੇ, ਸਤੋ) ਵੰਡੇ। ਚਉਥੇ ਘਰਿ=ਚੌਥੇ ਪਦ,
 ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਬਿਕਾਲ=ਮੌਤ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਨਮ। ਗ੍ਰਾਸਾ=ਗਿਰਾਹੀ। ਜਗ ਜੀਵਨੁ=ਜਗਤ ਦਾ
 ਜੀਵਨ, ਪ੍ਰਭੂ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਅਨਹਦੁ ਸਬਦਿ=ਇਕ ਰਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਜਿਥੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਹੀ (ਮੈਨੂੰ) ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
 (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਿਸਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਕਿਰਪਾਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। (ਸਾਰੇ) ਜੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ
 ਜੋਤਿ ਜਗਤੀ:ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ (ਪਰ ਉਹ) ਸਭ ਜੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਪ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਸਾਰਾ) ਜਗਤ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਛਾਇਆ (ਪਰਛਾਵੇ ਹੇਠ) ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਪਿਤਾ ਹੈ ਨਾ
 ਮਾਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਹੈ, ਨਾ ਸੇਵਕ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਕੁਲ
 ਹੈ, ਨਾ ਜਾਤਿ ਹੈ, ਉਹ ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੇਰੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ
 ਲੱਗਾ ਹੈ।੨।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਲੇਪ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਕਰਮਾਂ ਦੇ
 ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ? ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ (ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਕੇ) ਗੁਰੂ
 ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਵਿਚਰ ਕੇ) ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋਤੀ ਹੈ, (ਉਸ ਦਾ
 ਹਿਰਦਾ) ਠੰਡਾ ਠਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।੩।

(ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿਚ ਵਸਦਾ
 ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਮੌਤ ਤੇ ਜਨਮ ਨੂੰ (ਇਕ) ਗਿਰਾਹੀ ਵਾਂਗ (ਖਾ ਲਿਆ ਭਾਵ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)। (ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ
 ਦੀ ਜੋਤਿ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, (ਅਜਿਹਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ
 ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੪।

ਉਤਮ ਜਨ ਸੰਤ ਭਲੇ ਹਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਹਰਿ ਰਸ ਮਾਤੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ
 ਰੇਣ ਸੰਤ ਜਨ ਸੰਗਤਿ, ਹਰਿ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਇਆ ॥੫॥ ਤੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜੀਅ ਸਭਿ
 ਤੇਰੇ ॥ ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਹਮ ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ, ਗੁਰਿ ਗਿਆਨ
 ਰਤਨੁ ਦੀਪਾਇਆ॥੬॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਇਹੁ ਤਨੁ ਕੀਆ ॥ ਆਤਮਰਾਮ ਪਾਏ ਸੁਖ
 ਥੀਆ ॥ ਕਰਮ ਕਰਤੂਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਲਾਗਾ, ਹਰਿਨਾਮ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥੭॥
 ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ॥ ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜਾਨਿਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
 ਰਸਿ ਰਾਤਾ ਕੇਵਲ ਬੈਰਾਗੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਇ ਸੁਭਾਇਆ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਨਿਆਂ, ਜਾਨਿਆਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਲੇ=ਚੰਗੇ। ਮਾਤੇ=ਮਸਤ। ਰੇਣ=ਚਰਨ ਧੂੜ। ਪਾ ਦੀਪਾਇਆ=ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਆ।੬।
 ਆਤਮਰਾਮ=ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ਥੀਆ=ਹੋਇਆ। ਕਰਤੂਤਿ=ਕਰਣੀ ਕਰਕੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਫਲੁ=ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-
 ਫਲ।੭। ਸਰਬ=ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ। ਨਿਰੰਜਨੁ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।
 ਭਾਇਆ=ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ। ਸੁਭਾਇਆ=ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਾ।੮।

ਅਰਥ: ਜੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ ਜਨ ਹਨ ਉਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਉਹ) ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ)
 ਵਿਚ ਮਗਨ ਹਨ (ਅਤੇ ਹਰੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ
 ਕਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਤੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਹੀ (ਉਸ) ਹਰੀ ਨੂੰ
 ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਹੈ,
 ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਿਓ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਕਿਰਪਾ
 ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾਮ ਰਤਨ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ) ਪੰਜ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੇ)
 ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਾਰ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੇ) ਨਾਮ ਰਤਨ ਮਨ ਵਿਚ ਪਾ
 ਲਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਕਰਣੀ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਲੱਗਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ) ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ)
 ਕੋਈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। (ਉਸ ਨੇ) ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।
 (ਉਹ) ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ ਕੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ
 ਦੁਆਰਾ ਸੋਭਨੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੮।

ਅਧਿਆਤਮ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਜਾਤੀ ॥
 ਸਬਦੁ ਰਸਾਲੁ ਰਸਨ ਰਸਿ ਰਸਨਾ, ਬੇਣੁ ਰਸਾਲੁ ਵਜਾਇਆ ॥੯॥ ਬੇਣੁ ਰਸਾਲੁ ਵਜਾਵੈ
 ਸੋਈ ॥ ਜਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਬੁਝਹੁ ਇਹ ਬਿਧਿ ਗੁਰਮਤਿ, ਹਰਿ ਰਾਮ

ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਇਆ॥੧੦॥ ਐਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਹਿ ਰਹਹਿ
ਨਿਰਾਰੇ ॥ ਆਪਿ ਤਰਹਿ ਸੰਗਤਿ ਕੁਲ ਤਾਰਹਿ, ਤਿਨ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਜਗਿ ਆਇਆ॥
੧੧ ॥ ਘਰੁ ਦਰੁ ਮੰਦਰੁ ਜਾਣੈ ਸੇਈ ॥ ਜਿਸੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਕਾਇਆ ਗਤ
ਮਹਲ ਮਹਲੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ, ਸਚੁ ਸਾਚਾ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵੀਚਾਰਹਿ, ਰਹਹਿ, ਤਰਹਿ, ਤਾਰਹਿ, ਕਾਇਆ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਧਿਆਤਮ ਕਰਮ=ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੇ ਕਰਮ। ਨਿਰੰਤਰਿ=ਇਕ
ਰਸ। ਰਸਾਲੁ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ। ਰਸਨ=ਰਸਨਾ। ਰਸਿ=ਰਸ ਵਿਚ। ਬੇਣੁ=ਬੰਸਰੀ।੯। ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ=ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ
(ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ) ਸੋਝੀ।੧੦। ਨਿਰਾਰੇ=ਨਿਰਾਲੇ, ਨਿਰਲੇਪ। ਜਗਿ=ਜਗਤ ਵਿਚ।੧੧। ਮਹਲ ਮਹਲੀ=ਮਹਲਾਂ ਦਾ
ਮਾਲਕ। ਸਚੁ=ਸਚ ਰੂਪ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਸ
ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਪਵਿੱਤਰ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸਬਦ (ਜੋ) ਰਸਾਂ
ਦਾ ਘਰ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ) ਰਸ ਵਿਚ (ਉਸ ਦੀ) ਜੀਭ ਰਸੀ ਹੋਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ) ਰਸ ਵਾਲੀ ਵੀਣਾ ਨੂੰ
ਵਜਾਇਆ ਹੈ।੯।

(ਇਹ) ਰਸ ਵਾਲੀ ਬੰਸਰੀ ਉਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਵਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੁ
ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ
ਰਾਮ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਬੇਣ ਰਸਾਲ ਵਜਾਉਣ ਦੀ) ਜਾਚ ਆਈ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੇਵਕ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਹਨ (ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ
ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਤੇ ਕੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸਫਲ
ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾ) ਘਰ, ਦਰ, ਮਹਲ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਸੋਝੀ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੁ (ਇਹਨਾਂ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘਰਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ) ਉਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ
ਆਪਣੇ ਲਈ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਰੂਪੀ ਸਚਾ ਤਖਤ ਰਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।੧੨।

ਚਤੁਰ ਦਸ ਹਾਟ ਦੀਵੇ ਦੁਇ ਸਾਖੀ ॥ ਸੇਵਕ ਪੰਚ ਨਾਹੀ ਬਿਖੁ ਚਾਖੀ ॥ ਅੰਤਰਿ
ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਨਿਰਮੋਲਕ, ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ॥੧੩॥ ਤਖਤਿ ਬਹੈ
ਤਖਤੈ ਕੀ ਲਾਇਕ ॥ ਪੰਚ ਸਮਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਕ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ,
ਸਹਸਾ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਤਖਤਿ ਸਲਾਮੁ ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਇਹੁ ਸਾਚੁ
ਵਡਾਈ ਗੁਰਮਤਿ ਲਿਵ ਜਾਤੀ ॥ ਨਾਨਕ, ਰਾਮੁ ਜਪਹੁ ਤਰੁ ਤਾਰੀ, ਹਰਿ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ
ਪਾਇਆ॥੧੫॥੧੬॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਤੁਰ ਦਸ ਹਾਟ=ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ। ਦੀਵੇ ਦੁਇ=ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਨ ਦੇ ਦੀਵੇ। ਸਾਖੀ=ਗਵਾਹ। ਬਿਖੁ=ਜਹਿਗ। ਅਨੂਪ=ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਤਖਤਿ=ਤਖਤ ਉਤੇ। ਲਾਇਕ=ਯੋਗ। ਪੰਚ=ਪੰਜ (ਕਾਮਾਦਿਕ)। ਪਾਇਕ=ਸੇਵਕ। ਸਹਸਾ=ਸੰਸਾਰ। ਚੁਕਾਇਆ=ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ੧੪। ਲਿਵ=ਸੁਰਤਿ। ਜਾਤੀ=ਜਾਣੀ, ਸਮਝੀ। ਤਰੁ ਤਾਰੀ=ਤਾਰੀ ਤਰੇ। ਅੰਤਿ=ਅੰਤ ਸਮੇਂ। ਸਖਾਈ=ਮਦਦਗਾਰ। ੧੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ, ਚੰਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦੀਵੇ (ਇਸ ਸਚਾਈ ਦੇ) ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਉਸ ਦੇ ਸੰਤਾਂ (ਪੰਚਾਂ) ਨੇ ਜਹਰ ਰੂਪੀ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਚਖੀ ਕਿਉਂਕਿ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੧੩।

ਹਰੀ ਦੇ ਤਖਤ ਉਤੇ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਜੋ (ਇਸ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੇ) ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜੇ (ਵੈਰੀ) ਮਾਰ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪਾ ਕੇ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰਭੂ (ਜੋ) ਹੁਣ ਹੈ, ਅਗੋਂ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, (ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦਾ) ਸ਼ੱਕ ਤੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਤਖਤ ਉਤੇ (ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਦਾ ਸਲਾਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਸਮਝ ਲਈ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪੇ, (ਇਸ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਾਹੀਂ) ਸਾਗਰ ਤੋਂ, ਤਾਰੀ ਤਰੇ (ਤੇ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਓ)। ਜੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ (ਉਸਦਾ) ਸਿੱਤਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੫। ੧। ੧੬।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਤੂ, ਤਿਸ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਪਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਵਿਚ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ "ਸਹਜ ਭਾਇ ਲਿਵ ਲਾਇਆ" ਭਾਵ ਨਿਰਾਲਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ ਜਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਬੜੇ ਉਤਮ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਐਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਹਿ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਰੇ ॥

ਆਪਿ ਤਰਹਿ ਸੰਗਤਿ ਕੁਲ ਤਾਰਹਿ, ਤਿਨ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਜਗਿ ਆਇਆ॥

ਫਿਰ ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ "ਤਖਤਿ ਬਹੈ ਤਖਤੈ ਕੀ ਲਾਇਕ ॥ ਪੰਚ ਸਮਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਕ॥" ਦਾ ਉਲੇਖ ਵੀ ਬੜੇ ਕਮਾਲ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤਖਤ ਉਤੇ ਉਹੀ ਵਿਰਲਾ ਜਨ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੋਸ ਮੁਕ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ੰਕੇ ਤੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਤਖਤ ਉਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਦਾ ਹੀ ਸਲਾਮ (ਨਮਸਕਾਰ) ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨਾਨਕ ਰਾਮੁ ਜਪਹੁ ਤਰੁ ਤਾਰੀ' ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਅੰਕਿਤ ਕਰਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ, ਰੇ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਿ ਰਹਹੁ
ਸਰਣਾਈ ॥ ਤਸਕਰੁ ਚੋਰੁ ਨ ਲਾਗੈ ਤਾ ਕਉ, ਧੁਨਿ ਉਪਜੈ ਸਬਦਿ ਜਗਾਇਆ ॥੧॥ ਤੂ
ਏਕੰਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਰਾਜਾ ॥ ਤੂ ਆਪਿ ਸਵਾਰਹਿ ਜਨ ਕੇ ਕਾਜਾ ॥ ਅਮਰੁ ਅਡੋਲੁ
ਅਪਾਰ ਅਮੋਲਕੁ, ਹਰਿ ਅਸਥਿਰ ਥਾਨਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥੨॥ ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ ਉਤਮ ਥਾਨਾ ॥
ਪੰਚ ਲੋਕ ਵਸਹਿ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਉਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ, ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਆ
॥੩॥ ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ॥ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਕਰਣੈਹਾਰੈ ਸਾਜੇ ॥ ਦਸਵੈ ਪੁਰਖੁ
ਅਤੀਤੁ ਨਿਰਾਲਾ, ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਵਾਰਹਿ, ਵਸਹਿ, ਦਸਵੈ, ਮਾਹਿ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਅਲਖ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਅ-ਲਖ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੰਚਹੁ=ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ। ਰੇ=ਹੇ। ਤਸਕਰੁ=ਚੋਰ। ਧੁਨਿ ਉਪਜੈ=ਧੁਨੀ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਏਕੰਕਾਰੁ=ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਕਾਜਾ=ਕੰਮ। ਅਸਥਿਰੁ=ਪੱਕਾ। ਥਾਨ=ਥਾਂ ਤੇ। ਸੁਹਾਇਆ=ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੨। ਪੰਚ ਲੋਕ=ਸੰਤ ਜਨ। ਪਰਧਾਨਾ ਮੰਨੇ=ਪ੍ਰਮਾਣਿ, ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ। ੩। ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ=ਨੌ ਗੋਲਕਾਂ (ਇੰਦ੍ਰੇ)। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ=ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ। ਅਤੀਤ=ਤਿਆਗੀ। ਅਲਖ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਹਰੀ। ੪।

ਅਰਥ: ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੋਂ! ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ (ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ) ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ (ਟਿਕੋ) ਰਹੋ। ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਕੋਈ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, (ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ) ਧੁਨੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ (ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਨਿਰਲੇਪ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ) ਰਾਜਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਪ ਦੀ (ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਹਰੀ ਤੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਘਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਅਤੇ) ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਮੋਲਕ ਹੈਂ, (ਤੂੰ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸੇਭ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਸਥਾਨ ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨ (ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਸੰਤ ਜਨ) ਵਸਦੇ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਨਿਰਲੇਪ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸਦਾ (ਦਿਸ ਪੈਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ) ਅਵੁਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ) ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਨਗਰੀ ਹੈ (ਇਸ ਦੇ) ਨੌ ਦਰਵਾਜੇ (ਗੋਲਕਾਂ, ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰੇ) ਹਨ। ਕਰਣਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਹਰ ਸਰੀਰ ਦੇ (ਨੌ ਦਰਵਾਜੇ) ਬਣਾਏ ਹਨ। ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਉਹ (ਨਿਰਲੇਪ) ਨਿਰਾਲਾ, ਤਿਆਗੀ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪ) ਵਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ (ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਉਹ) ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਲਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੪।

ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਸਚੇ ਦੀਵਾਨਾ ॥ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਸਚੁ ਨੀਸਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕ
ਖੋਜਿ ਲਹਹੁ ਘਰੁ ਅਪਨਾ, ਹਰਿ ਆਤਮਰਾਮ ਨਾਮੁ ਪਾਇਆ ॥੫॥ ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨ

ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨਾ ॥ ਅਦਲੁ ਕਰੇ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਸਮਾਨਾ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੈ ਗਰਦਨਿ
ਮਾਰੇ, ਹਉਮੈ ਲੋਭੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥੬॥ ਸਚੈ ਥਾਨਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥ ਆਪਿ ਪਛਾਣੈ
ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸਚੈ ਮਹਲਿ ਨਿਵਾਸੁ ਨਿਰੰਤਰਿ, ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥੭॥
ਨਾ ਮਨੁ ਚਲੈ ਨ ਪਉਣੁ ਉਡਾਵੈ ॥ ਜੋਗੀ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ ਵਾਵੈ ॥ ਪੰਚ ਸਬਦ
ਬੁਣਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ, ਪ੍ਰਤਿ ਆਪੇ ਵਾਇ ਸੁਣਾਇਆ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਲੇਖ=ਲੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਹੁਕਮਿ=ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ। ਸਚੁ ਨੀਸਾਨਾ=ਸਚ ਰੂਪ
ਪਰਵਾਨਾ। ਖੋਜਿ ਲਹਹੁ=ਖੋਜ ਕੇ ਲਭ ਲਵੇ। ਸੁਜਾਨਾ=ਸਿਆਣਾ। ਅਦਲੁ=ਇਨਸਾਫ਼। ਗਰਦਨਿ=ਧੋਣ ਤੋਂ
(ਫੜ ਕੇ)।੬॥ ਸਾਚੈ ਥਾਨਿ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਤੇ, ਸਚ ਖੰਡ ਵਿਚ। ਨਿਰੰਕਾਰਾ=ਨਿਰੰਕਾਰ, ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ। ਮਹਲਿ=ਮਹਿਲ ਵਿਚ। ਨਿਰੰਤਰਿ=ਇਕ ਰਸ।੭॥ ਪੰਚ ਸਬਦ ਬੁਣਕਾਰੁ=ਪੰਜਾਂ ਸਬਦਾਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ
ਆਵਾਜ਼। ਨਿਰਾਲਮੁ=ਨਿਰਲੇਪ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਵਾਇ=ਵਜਾ ਕੇ।੮॥

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ ! ਉਹ ਅਕਾਲ) ਪੁਰਖ (ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ) ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, (ਉਸ ਦਾ
ਦਰਬਾਰ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਸਚੁ ਰੂਪ ਚਿੰਨ੍ਹ
ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ- ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ ਘਰ ਖੋਜ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਲਭੇ (ਜਿਸ
ਨੇ ਖੋਜਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ) ਆਤਮਰਾਮ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਨਾਮ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।੫॥

(ਉਹ) ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸੁਜਾਣ ਪੁਰਖ ਸਭ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਗੁਰੂ
ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ) ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ
ਹੈ। (ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ (ਲੋਭ ਆਦਿ) ਧੋਣ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ (ਪਰੇ) ਮਾਰੇ ਹਨ (ਉਸ ਨੇ ਹੀ)
ਹਉਮੈ ਤੇ ਲੋਭ ਨੂੰ (ਵੀ ਮਾਰ ਚੁਕਾਇਆ ਹੈ)।੬॥

(ਉਹ) ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਚੇ ਥਾਨ ਭਾਵ ਸਚ ਖੰਡ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ)
ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਤੇ ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ) ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਸਾ ਕਰ ਲਿਆ
ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਮਾਨੋ) ਜਨਮ ਮਰਣ (ਵਾਲਾ ਗੇੜਾ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।੭॥

(ਯਾਦ ਰਖੋ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮਨ ਦੌੜਦਾ ਨਹੀਂ (ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ)
ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਰੂਪ ਹਵਾ ਉਡਾਉਂਦੀ ਹੈ। (ਅਜਿਹਾ) ਜੋਗੀ ਇਕ ਰਸ (ਧੋਣ ਦਾ) ਵਾਜਾ ਵਜਾਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਦੇ
ਫਲਸਰੂਪ ਜੋਗੀ ਨੂੰ) ਪੰਜ ਸਬਦ ਦੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਧੁਨੀ (ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ
ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਜਾ ਵਜਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ (ਹੁੰਦਾ) ਹੈ।੮॥

ਭਉ ਬੈਰਾਗਾ ਸਹਜਿ ਸਮਾਤਾ ॥ ਹਉਮੈ ਤਿਆਗੀ ਅਨਹਦਿ ਰਾਤਾ ॥ ਅੰਜਨੁ
ਸਾਰਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾਣੈ, ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਾਇਆ ॥੯॥ ਦੁਖ ਭੈ ਭੰਜਨੁ ਪ੍ਰਭ
ਅਬਿਠਾਸੀ ॥ ਰੋਗ ਕਟੇ ਕਾਟੀ ਜਮ ਫਾਸੀ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇ ਭਉ ਭੰਜਨੁ,
ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ॥੧੦॥ ਕਾਲੈ ਕਵਲੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾਣੈ ॥ ਬੁਝੈ

ਕਰਮੁ, ਸੁ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਪਛਾਣੈ, ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ ਚੋਜ
ਸਬਾਇਆ ॥੧੧॥ ਆਪੇ ਸਾਹੁ ਆਪੇ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਪਰਖੇ ਪਰਖਣਹਾਰਾ ॥
ਆਪੇ ਕਸਿ ਕਸਵਟੀ ਲਾਏ, ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਆ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੈਰਾਗਾ=ਬੈਰਾਗ, ਵੈਰਾਗਾ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਸਮਾਤਾ=ਸਮਾਅਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਅੰਜਨੁ=ਸੁਰਮਾ। ਸਾਰਿ=ਪਾ ਕੇ। ਰਾਇਆ=ਰਾਜਾ। ਭੈ ਭੰਜਨੁ=ਡਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੧੦। ਕਾਲੇ ਕਵਲੁ=ਕਾਲ
ਨੂੰ ਗਿਰਾਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੋਜ=ਕੋਤਕ। ਸਬਾਇਆ=ਸਾਰੇ। ੧੧। ਕਸਿ=ਘਸਾ ਕੇ। ਕਸਵਟੀ ਲਾਏ=ਕਸਵੱਟੀ
ਤੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪਰਖਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਜੋਗੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਡਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ
ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਹ ਅਨਹਦ (ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਉਹ (ਗਿਆਨ
ਰੂਪੀ) ਸੁਰਮਾ ਪਾ ਕੇ (ਉਸ) ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਸਭ ਦਾ ਰਾਜਾ
(ਮਾਲਕ) ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਥਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਕਟਦਾ
ਹੈ ਤੇ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਉਹ ਡਰ
ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋਗੀ ਨੇ ਉਸ) ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੋ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਲ ਨੂੰ ਗਿਰਾਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਜੋ
ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ
ਦੀ ਹਰੇਕ ਵੇਦਨਾ) ਜਾਣਦਾ (ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, (ਇਹ) ਸਾਰਾ ਕੋਤਕ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ
(ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਵਪਾਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਪਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਤੇ) ਸੌਂਦੇ ਨੂੰ
ਪਰਖਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਕਸਵਟੀ ਤੇ ਘਸਾ ਕੇ ਪਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਮੁੱਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਆਪਿ ਦਇਆਲਿ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੀ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ
ਬਨਵਾਰੀ ॥ ਪੁਰਖੁ ਅਤੀਤੁ ਵਸੈ ਨਿਹਕੇਵਲੁ, ਗੁਰ ਪੁਰਖੈ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ
॥੧੩॥ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਗਰਬੁ ਗਵਾਏ ॥ ਦੂਜਾ ਮੇਟੈ ਏਕੁ ਦਿਖਾਏ ॥ ਆਸਾ
ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਜੇਨੀ, ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨੁ ਗਾਇਆ ॥੧੪॥ ਹਉਮੈ ਮੇਟਿ ਸਬਦਿ
ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਆਪੁ ਵੀਚਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਸੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਲਾਹਾ,
ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਸਚੁ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ॥੧੫॥੨॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਬਨਵਾਰੀ=ਜਗਤ ਰੂਪੀ ਬਾਗ ਦਾ ਵਾਲੀ (ਮਾਲਕ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ।
ਨਿਹਕੇਵਲ=ਵਾਸਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਗੁਰਪੁਰਖੈ=ਗੁਰੂ ਪੁਰਖ ਨੇ। ਪੁਰਖ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਦਾਨਾ=ਸਿਆਣਾ।
ਬੀਨਾ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਗਰਬੁ=ਅਹੰਕਾਰ। ਅਕੁਲ=ਕੁਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ੧੪। ਮੇਟਿ=ਖਤਮ ਕਰਕੇ।
ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ੧੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਦਇਆਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦਇਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ) ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, (ਉਹ) ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਪੁਰਖ ਜੋ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ ਸਭ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਸ ਹਰੀ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਦਵੈਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ (ਆਪਣਾ ਆਪ) ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਸਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ, (ਜਿਹੜਾ) ਕੁਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਪ੍ਰਭੂ) ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮੇਟ ਕੇ ਹੀ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ ਜੱਸ, ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਹੀ ਅਸਲੀ (ਜੀਵਨ) ਦਾ ਲਾਭ ਹੈ (ਜੋ) ਸਤ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਫਲ ਪਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੫। ੨। ੧੬।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ ਉਤਮ ਥਾਨਾ ॥ ਪੰਚ ਲੋਕ ਵਸਹਿ ਪਰਧਾਨਾ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਹੇ ਭਾਈ! ਦੇਹ ਨਗਰ ਮੈਂ ਉਤਮ (ਥਾਨਾ) ਸਰੂਪ ਜੋ ਹੈ ਤਿਸ ਮੈਂ ਮੁਖ ਰੂਪ ਸੰਤ ਲੋਕ ਵਸਤੇ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਉਹ ਦੇਹੀ ਉਤਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਚ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਆਦਿਕ ਗੁਣ) ਪਰਧਾਨ ਹੈ ਕੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਮਾਨੋਂ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਰੀਰ-ਸ਼ਹਰ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਸੰਤ ਜਨ ਵਸਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਰੀਰ ਸ਼ਹਰ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਸਣ ਲਈ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਥਾਂ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: 'ਪਰਧਾਨ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਪਰਧਾਨ, ਮੁੱਖੀ' ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰੇ ਪੰਚ ਦਾ ਭਾਵ ਪੰਜ ਗੁਣ ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਤੇ ਪੀਰਜ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਇਹ ਗੁਣ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਧਾਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ 'ਪੰਚ ਲੋਕ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਗੁਰਮਤ ਪੰਚ ਸਖੇ ਗੁਰ ਭਾਈ' ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਰਹਿਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ, ਸਿੱਤਰ ਅਤੇ ਗੁਰਭਾਈਆਂ ਦੀ ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਚੀ ਸਾਂਝ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਵੀ ਪੰਕਤੀ 'ਉਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਆ' ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਵ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਗੁਣ ਸਮਾਧੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ ਸਗੋਂ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਧ ਅਸਥਿਤ ਹੈ। ਸੋ, 'ਲੋਕ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਗੁਣ' ਨਹੀਂ, ਵਿਅਕਤੀ ਲੈਣੇ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੋਣਗੇ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਆਤਮਿਕ ਖੋਜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਧ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਟਿਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਮਾੜੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਦੇਹੀ ਉਤਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਪਰਧਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਣ ਹੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਅੰਗ ਤੇ ਰੰਗ ਹਨ।

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਦੁਖ ਤੇ ਰੋਗ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੌਤ ਦਾ ਦੁਖ ਭੀ ਮਿੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਜਾਣੇ ਅਜਿਹਾ ਜਗਿਆਸੂ ਹੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ-ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਮਨ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ, ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਝੁਨਕਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

ਅੰਤ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਹਉਮੈ ਮੇਟਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਆਪੁ ਵੀਚਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਸੋਈ ॥

ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਅਥਵਾ ਜਸ ਦਾ ਲਾਭ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸੱਚ ਫਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸਚੁ ਕਹਹੁ ਸਚੈ ਘਰਿ ਰਹਣਾ ॥ ਜੀਵਤ ਮਰਹੁ ਭਵਜਲੁ ਜਗੁ ਤਰਣਾ ॥ ਗੁਰੁ ਬੇਹਿਥੁ ਗੁਰੁ ਬੇੜੀ ਤੁਲਹਾ, ਮਨ ਹਰਿ ਜਪਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਇਆ ॥੧॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਲੋਭ ਬਿਨਾਸਨੁ ॥ ਨਉ ਦਰ ਮੁਕਤੇ ਦਸਵੈ ਆਸਨੁ ॥ ਉਪਰਿ ਪਰੈ ਪਰੈ ਅਪਰੰਪਰੁ, ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ ॥੨॥ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਵਹੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਤਰੀਐ ॥ ਅਕਲੁ ਗਾਇ ਜਮ ਤੇ ਕਿਆ ਡਰੀਐ ॥ ਜਤ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਤਤ ਤੁਮ ਹੀ, ਅਵਰੁ ਨ ਦੁਤੀਆ ਗਾਇਆ ॥੩॥ ਸਚੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸਚੁ ਹੈ ਸਰਣਾ ॥ ਸਚੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਜਿਤੈ ਲਗਿ ਤਰਣਾ ॥ ਅਕਥੁ ਕਥੈ ਦੇਖੈ ਅਪਰੰਪਰੁ, ਫੁਨਿ ਗਰਭਿ ਨ ਜੋਨੀ ਜਾਇਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਉ, ਦਸਵੈ, ਦੇਖਉ, ਮਹਾਂ, ਚਲਹਿ, ਉਪਜਹਿ, ਕਿਉਂ, ਚੀਨਹੁ, ਕਾਟਹਿ, ਆਖੀ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਅਕਲੁ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਅ-ਕਲੁ' ਕਰਨਾ ਹੈ 'ਅਕੁਲ' ਦਾ 'ਅ-ਕੁੱਲ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਚੇ ਘਰਿ=ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਜੀਵਤ ਮਰਹੁ=ਜੀਉਂਦਿਆਂ (ਵਿਕਾਰਾਂ) ਵਲੋਂ ਮਰੇਗੇ। ਭਵਜਲੁ ਜਗੁ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ। ਬੇਹਿਥੁ=ਜਹਾਜ਼। ਤੁਲਹਾ=ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਰੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਠ ਦਾ ਬੰਨਿਆ ਤੁਲਾ। ਮਮਤਾ=ਮੈਂ, ਮੇਰੀ ਦੀ ਅਪਣਤ। ਨਉ=ਨੌ (ਇੰਦ੍ਰੇ, ਕੰਨ, ਨੱਕ ਆਦਿ)। ਮੁਕਤੇ=ਸੁਤੰਤਰ। ਦਸਵੈ=ਦਸਮ (ਦੁਆਰ) ਵਿਚ। ਅਪਰੰਪਰੁ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭੂ। ਲਿਵ=ਸੁਰਤਿ, ਸਮਾਧੀ। ਅਕਲੁ=ਕਲਾ ਰਹਿਤ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ਜਤ ਜਤ=ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ। ਤਤ ਤਤ=ਉਥੇ ਉਥੇ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਦੁਤੀਆ=ਦੂਜਾ। ਲਗਿ=ਲਗ ਕੇ। ਅਕਥੁ=ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਫੁਨਿ=ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ। ਜਾਇਆ=ਜੰਮਦਾ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ) ਉਚਾਰਦੇ ਰਹੁ (ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ) ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ) ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੇਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਣ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਬੇੜੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਤੁਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਨ! (ਤੂੰ) ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ (ਇਸ ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਹੀ) ਸਭ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾਇਆ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹਉਮੈ ਤੇ ਮਮਤਾ ਅਤੇ ਲੋਭ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ) ਨੌ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਆਸਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਉਚਾ, ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਉਹ (ਹਰੀ) ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੋ, ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਗਣ ਨਾਲ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਕਲਾ (ਬਨਾਵਟ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਗੁਣ) ਗਾ ਕੇ ਫਿਰ ਜਮ ਤੋਂ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਡਰਨਾ ਹੋਇਆ? (ਭਾਵ ਨਿਡਰ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ)। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿੱਧਰ ਜਿੱਧਰ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉਧਰ ਉਧਰ ਤੂੰ ਹੀ (ਵਿਆਪਕ) ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ) ਹੋਰ (ਕਿਸੇ) ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਗਾਇਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਚ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਹੀ ਸਚ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ) ਅਕਥ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕੱਥ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਕੇ (ਉਹ) ਗਰਭ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (ਭਾਵ) ਨਹੀਂ ਜੰਮਦਾ।੪।

ਸਚ ਬਿਨੁ, ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ, ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥
ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥੫॥ ਸਚ ਬਿਨੁ
ਭਵਜਲੁ ਜਾਇ ਨ ਤਰਿਆ ॥ ਏਹੁ ਸਮੁੰਦੁ ਅਥਾਹੁ ਮਹਾ ਬਿਖੁ ਭਰਿਆ ॥ ਰਹੈ
ਅਤੀਤੁ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇ ਉਪਰਿ, ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਕੈ ਘਰਿ ਪਾਇਆ ॥੬॥ ਝੂਠੀ ਜਗ
ਹਿਤ ਕੀ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਗੈ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲਹਿ
ਅਭਿਮਾਨੀ, ਉਪਜੈ ਬਿਨਸਿ ਖਪਾਇਆ ॥੭॥ ਉਪਜਹਿ ਬਿਨਸਹਿ ਬੰਧਨ ਬੰਧੇ ॥
ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਕੇ ਗਲਿ ਫੰਧੇ ॥ ਜਿਸੁ ਰਾਮਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ, ਸੇ
ਜਮਪੁਰਿ ਬੰਧਿ ਚਲਾਇਆ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਸਾਇਣ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਗਪਾ। ਅਥਾਹੁ=ਜਿਸ ਦੀ (ਹਾਥ) ਨਾ ਲੱਭੇ। ਬਿਖੁ=ਜਹਿਰ। ਅਤੀਤੁ=ਨਿਰਲੇਪ, ਤਿਆਗੀ।੬। ਹਿਤ=ਮੋਹ। ਚਤੁਰਾਈ=ਚਲਾਕੀ। ਬਿਲਮ=ਢਿੱਲ, ਦੇਰੀ। ਖਪਾਇਆ=ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਪਜਹਿ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਿਨਸਹਿ=ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗਲਿ=ਗਲ ਵਿਚ। ਫੰਧੇ=ਫਾਹੀ। ਬੰਧਿ=ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਜਗਿਆਸੂ) ਸਤ ਤੋਂ ਸੰਤੋਖ (ਆਦਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, (ਮਨੁੱਖ) ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ (ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ! (ਤੂੰ) ਆਖ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਤੇ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ ਜਪਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ) ਪੂਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਚੇ (ਨਾਮ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀਦਾ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪੀ) ਜਹਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਨਿਰਭਉ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ (ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਗਤ ਦੇ ਮੋਹ ਵਾਲੀ ਸਿਆਣਪ ਕਰਨੀ ਝੂਠੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। (ਜੇ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਅਹੰਕਾਰੀ (ਜੀਵ) ਚਲਦੇ (ਭਾਵ ਮਰਦੇ) ਹਨ, (ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੰਕਾਰੀ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ) ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਾਇਆ ਦੇ) ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਜੰਮਦੇ ਤੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਗੱਲ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਫਾਹੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਰਾਮ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੀ) ਮਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜਮਪੁਰੀ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ।੮।

ਗੁਰ ਬਿਨੁ, ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ, ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਕਿਉ ਧਿਆਈਐ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਹੁ ਤਰਹੁ ਭਵ ਦੁਤਰੁ, ਮੁਕਤਿ ਭਏ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ॥੯॥ ਗੁਰਮਤਿ ਕ੍ਰਿਸਨਿ ਗੋਵਰਧਨ ਧਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਇਰਿ ਪਾਹਣ ਤਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਹੁ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈਐ, ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥੧੦॥ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਹੁ ਤਰਹੁ ਸਚੁ ਤਾਰੀ ॥ ਆਤਮ ਚੀਨਹੁ ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ਜਮ ਕੇ ਫਾਹੇ ਕਾਟਹਿ ਹਰਿ ਜਪਿ, ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਇਆ ॥੧੧॥ ਗੁਰਮਤਿ ਪੰਚ ਸਖੇ ਗੁਰ ਭਾਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰਿ ਸਮਾਈ ॥ ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਜਗਜੀਵਨ, ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਵ ਦੁਤਰੁ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।੯। ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ (ਸਿਖਿਆ) ਦੁਆਰਾ। ਕ੍ਰਿਸਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ। ਗੋਵਰਧਨ=ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਂ। ਧਾਰੇ=(ਉਂਗਲ ਤੇ) ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਾਇਰਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਉਤੇ। ਪਾਹਣ ਤਾਰੇ=ਪੱਥਰ ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਪਰਮ ਪਦੁ=ਮਹਾਨ ਪਦਵੀ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ=ਸੰਸਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।੧੦। ਚੀਨਹੁ=ਪਛਾਣੇ। ਰਿਦੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਮੁਰਾਰੀ=ਪਰਮਾਤਮਾ। ਕਾਟਹਿ=ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰਿ ਜਪਿ=ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਜਪ) ਕੇ। ਅਕੁਲ=ਕੁਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਰੰਜਨੁ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।੧੧। ਪੰਚ ਸਖੇ=ਪੰਜ ਸਿੱਤਰ, (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧੀਰਜ, ਧਰਮ)। ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰਿ=ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ) ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਮਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਤਰੇ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲਈ ਹੈ ਉਹ) ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੋਵਰਧਨ (ਪਹਾੜ, ਉਂਗਲ ਤੇ) ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਹੀ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ) ਪੱਥਰ ਸਮੁੰਦਰ ਉਤੇ ਤਾਰ

ਦਿੱਤੇ ਸਨ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮਤਿ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਗੁਰੂ ਨੇ (ਸਭ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰਨ ਲਈ ਸਚ ਰੂਪ (ਬੇੜੀ ਦੁਆਰਾ) ਤਰੇ। ਆਤਮ (ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨੂੰ) ਸਮਝੇ (ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਰੀ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ ਜਮ ਦੇ ਛਾਹੇ ਕਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਗੁਰਮਤਿ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ ਉਸ ਕੁਲ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੇ ਟੁਰਿਆ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਦੇਵੀ ਗੁਣ) ਪੰਜੇ (ਮਿੱਤਰ ਭਾਈ) ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ (ਜਿਸ ਨੇ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ) ਸਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ (ਅਤੇ) ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਪੇ (ਜੇ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਲਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ ॥ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਕਿਸ ਕੀ ਕੀਜੈ ॥ ਚੀਨਹੁ ਆਪੁ ਜਪਹੁ ਜਗਦੀਸਹੁ, ਹਰਿ ਜਗੰਨਾਥੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥੧੩॥ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ ਖੰਡਿ ਸੇ ਜਾਣਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਹੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣਹੁ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਭੋਗੇ ਭੋਗਣਹਾਰਾ, ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ ਸਬਾਇਆ ॥੧੪॥ ਗੁਰਮਤਿ ਬੋਲਹੁ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੂਚਾ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਆਖੀ ਦੇਖਹੁ ਉਚਾ ॥ ਸ੍ਵਣੀ ਨਾਮੁ ਸੁਣੈ ਹਰਿ ਬਾਣੀ, ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੰਗ ਰੰਗਾਇਆ ॥੧੫॥੩॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਬੁਝੈ=ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ। ਪਤੀਜੈ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਗੰਨਾਥੁ=ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਭਾਇਆ=ਚੰਗਾ ਲਗਾ। ੧੩। ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ=ਜਗਤ ਵਿਚ। ਖੰਡਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਸਬਾਇਆ=ਸਾਰਾ। ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ੧੪। ਸੂਚਾ=ਪਵਿੱਤਰ। ਆਖੀ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਸ੍ਵਣੀ=ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ਹਰਿ ਗੰਗ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ੧੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵਨ ਉਪਦੇਸ਼) ਸਮਝਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ (ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਵੀ ਵਸਦਾ) ਜਾਣੇ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਬੁਝੇ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਨੂੰ) ਪਛਾਣੇ। (ਉਹ) ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ (ਸਾਰਿਆਂ ਰਸਾਂ ਨੂੰ) ਭੋਗਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਫਿਰ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਹੈ (ਉਹ) ਬੋਲੇ। ਗੁਰੂ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਉਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ (ਬੇਅੰਨ) ਔਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖੇ (ਦੀਦਾਰ ਕਰੇ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇ ਬਾਣੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ ਉਸਦਾ ਸੰਗੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ) ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧੫।੩।੨੦।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸੱਚ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਸਚ ਕਹਹੁ ਸਚੈ ਘਰਿ ਰਹਣਾ' ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਲੋਚਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਦਾ ਸੱਚ ਬੋਲੋ- "ਬੋਲਹੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰੁ॥ ਫਰਿ ਬਹੁਤਿ ਨ ਆਵਣਵਾਰੁ" (ਪੰਨਾ ੧੩੨੯) ਹਉਮੈ ਤੇ ਮਮਤਾ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿਤ ਨਾਲ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਜੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਹੈ, ਸਭ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਨਿਰੋਧਰ ਮੰਤਰ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:-

ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ ਖੰਡਿ ਸੇ ਜਾਣਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਹੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣਹੁ ॥

ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸਚ ਬੋਲਹੁ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਚ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਔਖਾਂ ਨਾਲ ਸਚ ਵੇਖੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਸਿਧਾਂਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਬਖਸਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਗੁਰਮਤਿ ਬੋਲਹੁ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੁਚਾ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਆਖੀ ਦੇਖਹੁ ਊਚਾ ॥

ਸੁਵਣੀ ਨਾਮੁ ਸੁਣੈ, ਹਰਿ ਬਾਣੀ, ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੰਗਿ ਰੰਗਾਇਆ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਪਰਹਰੁ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਤਜਿ ਹੋਹੁ ਨਿਰਿੰਦਾ ॥ ਭ੍ਰਮ ਕਾ ਸੰਗਲੁ ਤੇੜਿ ਨਿਰਾਲਾ, ਹਰਿ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥੧॥ ਨਿਸਿ ਦਾਮਨਿ ਜਿਉ ਚਮਕਿ ਚੰਦਾਇਣੁ ਦੇਖੈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਪੇਖੈ ॥ ਆਨੰਦ ਰੂਪੁ ਅਨੂਪੁ ਸਰੂਪਾ, ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਦੇਖਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਹੁ ਆਪੇ ਪ੍ਰਭੁ ਤਾਰੇ ॥ ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਦੀਪਕੁ ਗੈਣਾਰੇ ॥ ਦੇਖਿ ਅਦਿਸਟੁ ਰਹਹੁ ਲਿਵ ਲਾਗੀ, ਸਭੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸਬਾਇਆ ॥੩॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪਾਏ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭਉ ਜਾਏ ॥ ਅਨਭਉ ਪਦੁ ਪਾਵੈ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਉਚੈ ਊਚਾ, ਨਿਰਮਲ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਤਿਉ, ਤਿਹੁ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਰਹਰੁ=ਛੇੜ ਕੇ। ਤਜਿ=ਤਿਆਗ ਕੇ। ਹੋਹੁ ਨਿਚਿੰਦਾ=ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਜਾ। ਤੇਤਿ=ਤੇਤ ਕੇ। ਨਿਰਾਲਾ=ਸੁਤੰਤਰ। ਨਿਸਿ=ਰਾਤ ਸਮੇਂ। ਦਾਮਨਿ=ਬਿਜਲੀ। ਚਮਕਿ=ਚਮਕ ਨਾਲ। ਚੰਦਾਇਣ=ਚਾਨਣ। ਨਿਰੰਤਰਿ=ਇਕ ਰਸ। ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ=ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ। ਸਸਿ ਘਰਿ=ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ)। ਸੂਰੁ=ਸੂਰਜ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼)। ਦੀਪਕੁ=ਦੀਵਾ। ਗੈਣਾਰੇ=(ਹਿਰਦੇ) ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ। ਦੇਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਅਦਿਸਟੁ=ਨ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ)। ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ=ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਵਿਚ। ਸਬਾਇਆ=ਸਭ ਪਾਸੇ। ਅਨਭਉ ਪਦ=ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਕੁਤਬ। ਆਪੁ=ਆਪਾ, ਅਹੰਕਾਰ। ਗਵਾਏ=ਦੂਰ ਕੀਤੇ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦੇ (ਖਾਣ ਦਾ) ਲੋਭ ਤੇ (ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ) ਲਾਲਚ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਜਾ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਭਰਮ ਦਾ ਸੰਗਲ ਤੇਤ ਕੇ ਵਖਰਾ (ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਉਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰਸ (ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਨਾਲ ਹਰ ਕੋਈ ਚਾਨਣ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਲਗਾਤਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਹੈ, ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗੇ (ਤਾਂ ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਲਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਤਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਲ ਜਾਏਗਾ। ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਖੋ, (ਫਿਰ) ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਿਸੇਗਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ (ਨਾਮ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ) ਪਦਾਰਥਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ (ਮੋਤ ਦਾ) ਡਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ (ਆਪਣਾ) ਆਪ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਰਾਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਪਾ ਕੇ ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਦਿਸਟ ਅਗੋਚਰੁ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਅਤਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਜੈ, ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੫॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੀਰਾ ॥ ਹਰਿ ਜਪਤੇ, ਮਨੁ ਮਨ ਤੇ ਧੀਰਾ ॥ ਦੁਖਟ ਘਟ ਭਉ ਭੰਜਨੁ ਪਾਈਐ, ਬਾਹੁਤਿ ਜਨਮਿ ਨ ਜਾਇਆ ॥੬॥ ਭਗਤਿ ਹੇਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਤਰੰਗਾ ॥ ਹਰਿ ਜਸੁ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਗਾ ॥ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਗੁਰ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ, ਹਰਿ ਤਾਰੇ ਜਗਤੁ ਸਬਾਇਆ ॥੭॥ ਜਿਨਿ ਜਪੁ ਜਪਿਓ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਵਾ ਕੇ ॥ ਜਮ ਕੰਕਰ ਕਾਲੁ ਸੇਵਕ ਪਗ ਤਾ ਕੇ ॥ ਉਤਮ ਸੰਗਤਿ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਉਤਮ, ਜਗੁ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਤਰਾਇਆ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਦਿਸਟੁ=ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲਾ। ਅਗੋਚਰੁ=ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ=ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ। ਮਨ ਤੇ=ਮਨ ਤੋਂ। ਧੀਰਾ=ਧੀਰਜ। ਦੁਖਟ=ਔਖਾ। ਘਟ=ਰਸਤਾ। ਭਉ ਭੰਜਨ=ਡਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਾਹੁਤਿ=ਮੁੜ ਕੇ। ਭਗਤਿ ਹੇਤਿ=ਭਗਤੀ ਦੀ ਖਾਤਰ। ਗੁਰ

ਸਬਦਿ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ। ਤਰੰਗਾ=ਲਹਿਰਾਂ, ਵਲਵਲੇ। ਮੰਗਾਂ=ਮੈਂ ਮੰਗਿਆਂ। ੭। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਵਾ ਕੇ=ਉਸ ਦੇ (ਪਾਸ)। ਜਮ ਕੰਕਰ=ਜਮ ਦੇ ਸੇਵਕ। ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ਪਗ ਤਾ ਕੇ=ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ। ਗਤਿ=ਅਵਸਥਾ, ਮੁਕਤੀ। ਮਿਤਿ=ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੇ ਅਪਾਰ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ-ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ (ਬਹੁਤ) ਪਿਆਰਾ (ਅਤੇ ਇਸਦਾ) ਰਸ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੀ) ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਬਖਸ਼ੇ, ਹੇ ਹਰੀ! (ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਦਾ) ਜਪਦੇ ਰਹੀਏ (ਜਿਸ ਦਾ) ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਹਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਹੈ (ਮਾਨੋ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ) ਹੀਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪਦੇ ਜਪਦੇ (ਮਨੁੱਖੀ) ਮਨ, (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਹੀ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੱਖੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਡਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਪਏ (ਤਾਂ ਜੀਵ) ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਭਗਤੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ ਦੀਆਂ) ਲਹਿਰਾਂ (ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ)। (ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ) ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਤੇ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਮੰਗਿਆ ਹੈ (ਜੇ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲਵੇ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਹਰੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ) ਤਾਰ ਲਵੇਗਾ। ੭।

ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਮਦੂਤ ਤੇ ਕਾਲ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ। (ਉਹ ਦੀ) ਉਤਮ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ (ਮੁਕਤੀ ਦੀ) ਮਰਯਾਦਾ ਉਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਉਤਮ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਾਰੇ) ਜਗਤ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾਇਆ ਹੈ। ੮।

ਇਹੁ ਭਵਜਲੁ ਜਗਤੁ ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਤਰੀਐ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿ ਜਰੀਐ ॥ ਪੰਚ ਬਾਣ ਲੇ ਜਮ ਕਉ ਮਾਰੈ, ਗਗਨੰਤਰਿ ਧਣਖੁ ਚੜਾਇਆ ॥੯॥ ਸਾਕਤ ਨਰਿ ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਬਿਨੁ, ਆਈਐ ਜਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣੁ, ਹਰਿ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥੧੦॥ ਨਿਰਭਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ਭਗਤਿ ਪਰਾਪਤਿ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਧੁਨਿ ਅਨੰਦ ਅਨਾਹਦੁ ਵਾਜੈ, ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਇਆ ॥੧੧॥ ਨਿਰਭਉ ਸੇ ਸਿਰਿ ਨਾਹੀ ਲੇਖਾ ॥ ਆਪਿ ਅਲੇਖੁ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਦੇਖਾ ॥ ਆਪਿ ਅਤੀਤੁ ਅਜੋਨੀ ਸੰਭਉ, ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮਤਿ ਸੇ ਪਾਇਆ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਵਜਲੁ=ਸੰਸਾਰ, ਸਮੁੰਦਰ। ਸਬਦਿ ਗੁਰ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਦੁਬਿਧਾ=ਦੁਚਿਤਾਪਨ, ਅਸ਼ਾਂਤੀ। ਜਰੀਐ=ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਚ ਬਾਣ=ਪੰਜ ਤੀਰ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ)। ਗਗਨੰਤਰਿ=ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ। ਧਣਖੁ=ਚਿੱਲਾ। ੯। ਸਾਕਤ ਨਰਿ=ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ। ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੇਝੀ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਪਰਾਇਣੁ=ਵਸੀਲਾ। ਪੂਰੈ

ਭਾਗਿ=ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ।੧੦। ਅਨਾਹਦੁ=ਇਕ ਰਸ। ਵਾਜੈ=ਵਜਦੀ ਹੈ।੧੧। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਲੇਖਾ=ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ। ਅਲੇਖੁ=ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਤੀਤੁ=ਨਿਰਲੇਪ। ਅਜੇਨੀ=ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸੰਭਉ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ) ਅੰਦਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ-ਭਾਵਨਾ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਭ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਉਹ ਜੀਵ) ਪੰਜ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ ਦੇਵੀ ਗੁਣ ਰੂਪ) ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ (ਉਦੋਂ) ਜਮ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਜਦੋਂ ਉਹ) ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਧਨੁੱਖ (ਚਿੱਲਾ) ਚੜ੍ਹਾਂਦਾ ਹੈ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਿਵੇਂ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਲਈ) ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਉਸ ਲਈ) ਜੰਮਣ ਮਰਣ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਣ) ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਗੁਰੂ (ਮੇਰੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਮੁਕਤੀ (ਕਰਾਉਣ ਦਾ) ਵਸੀਲਾ ਹੈ (ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੇ) ਪੂਰਬਲੇ ਭਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੀ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਖਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ (ਉਹ) ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਅਨਹਤ ਧੁਨੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਵਜਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ) ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ॥੧੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਰਭਉ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਚੀ) ਕੁਦਰਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ) ਹਰੀ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਜੀਵ ਨੇ) ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਪਾਇਆ ਹੈ।੧੨।

ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਣੈ॥ ਸੇ ਨਿਰਭਉ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੈ ॥
ਅੰਤਰੁ ਦੇਖਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਬੂਝੈ, ਅਨਤ ਨ ਮਨੁ ਡੋਲਾਇਆ ॥੧੩॥ ਨਿਰਭਉ ਸੇ ਅਭ
ਅੰਤਰਿ ਵਸਿਆ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰਸਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਸੁ
ਸੰਗਤਿ ਪਾਈਐ, ਹਰਿ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥੧੪॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸੇ ਪ੍ਰਭੂ
ਜਾਣੈ ॥ ਰਹੈ ਅਲਿਪਤੁ ਚਲਤੇ ਘਰਿ ਆਣੈ ॥ ਉਪਰਿ ਆਦਿ ਸਰਬ ਤਿਹੁ ਲੋਈ,
ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥੧੫॥੪॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਤਿ=ਹਾਲਤ। ਅੰਤਰੁ=ਅੰਦਰਲਾ, ਹਿਰਦਾ। ਨਿਰੰਤਰਿ=ਇਕ ਰਸ। ਅਨਤ=ਹੋਰ ਪਾਸੇ।੧੩। ਅਭ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦਾ ਹੀ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਸੰਗਤਿ=ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ਸਹਜਿ=ਸਹਿਜ ਦੁਆਰਾ।੧੪। ਅਲਿਪਤ=ਨਿਰਲੇਪ। ਚਲਤੇ=ਚਲਦੇ ਭਾਵ ਚੰਚਲ ਮਨ। ਘਰਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ਆਣੈ=ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਹੁ ਲੋਈ=ਤਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ।੧੫।

ਅਰਥ: (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਅਸਲ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ) ਨਿਰਭਉ

ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣ ਕੇ ਉਹ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਵਿਆਪਕ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ) ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਇਆ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਨਿਰਭਉ (ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ) ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ (ਹਰੀ ਜਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ) ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਸਹਿਜ (ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੪।

(ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਦੌੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ) ਸੱਚ (ਜੇ) ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਤੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਵਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਤੋਂ) ਜੀਵ ਨੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੫। ੪੨੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣੁ, ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹੈ, ਸੋ ਮੁਕਤੀ ਮੈ (ਪਰਾਇਣ) ਤਤਪਰ ਹੈ ਤਿਨ ਕੇ ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਮੈ ਤਿਨ ਕੇ ਮਿਲਾਇ ਦੀਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. ਹੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਣਾ ਹੀ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਖਲਾਸੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ, ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪੂਰੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਨੰਬਰ ੨ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:—

ਮੁਕਤਿ ਬਪੁਤੀ ਭੀ ਗਿਆਨੀ ਤਿਆਗੇ ॥

ਅਥਵਾ **ਰਾਜੁ ਨ ਚਾਹਉ ਮੁਕਤਿ ਨ ਚਾਹਉ, ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕਮਲਾਰੇ॥** [ਪੰਨਾ ੫੩੪]

ਇਹ ਪਾਵਨ ਪੰਕਤੀਆਂ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਮੁਕਤੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਨੰਬਰ ੧ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲਗਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨੰਬਰ ੩ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਆਦਿ ਅਉਗਣ ਸਰੀਰ ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਤਾਂ ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਦੀ ਪਰਤੀਤੀ ਹੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿਆਂ ਹੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੇ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ-ਸਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਹੀ ਮਨ ਅੰਦਰੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਤਿ ਰਸ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਲਗਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਜੋਰ ਗੁਰਮਤਿ ਪਛਾਣਨ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲਣ ਦੀ ਬਿਧੀ ਵੀ ਦਸੀ ਹੈ:—

ਜਿਨਿ ਜਪੁ ਜਪਿਓ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਵਾ ਕੇ ॥

ਭਾਵ ਜਿਸ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਪਰਚਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਵਾਗਵਣ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਵਰਮਾਨ ਚੇਤੇ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਨੈਹਾਰ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕੀਤੇ ਕਾ ਨਾਹੀ ਕਿਹੁ ਚਾਰਾ ॥ ਜੀਅ ਉਪਾਇ ਰਿਜਕੁ ਦੇ ਆਪੇ, ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਇਆ ॥੧॥
ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਇ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਕਿਸੁ ਨੇੜੈ ਕਿਸੁ ਆਖਾਂ ਦੂਰੇ ॥ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹਰਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੇਖਹੁ, ਵਰਤੈ ਤਾਕੁ ਸਬਾਇਆ ॥੨॥ ਜਿਸ ਕਉ ਮੇਲੇ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਏ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਆਨਦ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਅਗੋਚਰ, ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਭਰਮੁ ਜਾਇਆ ॥੩॥ ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਤੇ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ ਚਲਣਵਾਰਾ ॥ ਮੋਹ ਪਸਾਰ ਨਹੀ ਸੰਗਿ ਬੇਲੀ, ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਗੁਰ, ਕਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀ, ਨਹੀਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ। ਕਿਹੁ=ਕੁਝ ਭੀ। ਚਾਰਾ=ਪੋਸ਼, ਜਗ। ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਰਿਜਕੁ=ਰਿਜਕ, ਦੌਲਤ। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ=ਹਰੇਕ ਸਿਰ ਉਤੇ। ੧। ਭਰਪੂਰੇ=ਵਿਆਪਕ। ਵਰਤੈ=ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਤਾਕੁ=ਆਪ ਹੀ ਆਪ। ਸਬਾਇਆ=ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ। ੨। ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਏ=ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰ ਸਬਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਆਨਦ ਰੂਪ=ਵਿਗਾਸ ਰੂਪ। ਅਨੂਪ=ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ। ਅਗੋਚਰ=ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ੩। ਤੇ=ਤਾਂ। ਸਖਾਈ=ਸਾਥੀ। ਚਲਣਵਾਲਾ=ਨਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਮੋਹ ਪਸਾਰ=ਮੋਹ ਦੇ ਖਿਲਾਰੇ। ਬੇਲੀ=ਸਾਥੀ। ਕਿਨਿ=ਕਿਸ ਨੇ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਰਚਣਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਬੇਅੰਤ ਹੈ। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪੈਦਾ) ਕੀਤੇ ਹੋਏ (ਜੀਵ) ਵਿਚਾਰੇ ਦਾ (ਉਸ ਅਗੇ) ਕੁਝ ਚਾਰਾ (ਜੋਰ) ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰਿਜਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ (ਆਪਣਾ) ਹੁਕਮ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਹੁਕਮ ਚਲਾ ਕੇ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਇਹ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ) ਆਖਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਨੇੜੇ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ? (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹਰ

ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ (ਰੂਪ ਵਿਚ) ਵੇਖੇ (ਉਹ) ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕੱਲਾ (ਆਪ ਹੀ ਆਪ) ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦੀ (ਭਾਵ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ) ਹੈ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ) ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ, ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ, ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ (ਉਸ ਦਾ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਮਨ, ਤਨ ਤੇ ਧਨ ਤੋਂ ਨਾਮ ਨੂੰ (ਪਿਆਰਾ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ (ਇਹ ਨਾਮ ਉਸ ਦੇ) ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਸਾਥੀ (ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ) ਚਲਣ ਵਾਲਾ (ਬਣਿਆ ਹੈ)। (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਮੋਹ ਪਸਾਰੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।੪।

ਜਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਸੂਰਾ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਸਰੇਵਹੁ, ਜਿਨਿ ਭੂਲਾ ਮਾਰਗਿ ਪਾਇਆ ॥੫॥ ਸੰਤ ਜਨਾ
ਹਰਿ ਧਨੁ ਜਸੁ ਪਿਆਰਾ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ ਨਾਮ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਜਾਚਿਕੁ ਸੇਵ ਕਰੇ
ਦਰਿ ਹਰਿ ਕੇ, ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਜਸੁ ਗਾਇਆ॥੬॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਮਹਲਿ
ਬੁਲਾਏ॥ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਗਤਿ ਪਤਿ ਪਾਏ ॥ ਸਾਕਤ ਠਉਰ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਮੰਦਰ,
ਜਨਮ ਮਰੈ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ॥੭॥ ਸੇਵਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੁੰਦੁ ਅਥਾਹਾ ॥ ਪਾਵਹੁ ਨਾਮੁ
ਰਤਨ ਧਨੁ ਲਾਹਾ ॥ ਬਿਖਿਆ ਮਲੁ ਜਾਇ ਅੰਬ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵਹੁ, ਗੁਰ ਸਰ ਸੰਤੋਖੁ
ਪਾਇਆ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੂਰਾ=ਸੂਰਮਾ। ਸਰੇਵਹੁ=ਸੇਵੇ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਗੁਰੂ) ਨੇ। ਮਾਰਗਿ=(ਸਹੀ) ਰਸਤੇ ਉਤੇ।੫। ਜਾਚਿਕੁ=ਮੰਗਤਾ। ਦਰਿ ਹਰਿ ਕੇ=ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ।੬। ਮਹਲਿ=ਆਪਣੇ ਮਹਲ (ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿਚ। ਗਤਿ=ਗਤੀ। ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ। ਸਾਕਤ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, (ਪਰਮੇਸਰ ਤੋਂ ਵੇਖੋ)। ਠਉਰ=ਟਿਕਾਣਾ।੭। ਅਥਾਹ=ਜਿਸ ਦੀ ਝੁੰਘਾਈ ਦੀ ਬਾਹ ਨਹੀਂ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ਬਿਖਿਆ ਮਲੁ=ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੈਲ। ਅੰਬ੍ਰਿਤਸਰਿ*=ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ। ਨਾਵਹੁ=ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ।੮।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਦੇਵੇ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ, (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ (ਕਾਮਾਦਿ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ) ਸੂਰਮਾ (ਬਹਾਦਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਸੇਵੇ (ਪੂਜੇ), ਜਿਸ ਨੇ ਭੁੱਲਾ ਹੋਇਆ (ਮਨ ਠੀਕ) ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਪਿਆਰਾ (ਚੰਗਾ) ਲਗਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਜਿਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਉਹੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦਾ ਮੰਗਤਾ (ਬਣ ਕੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ (ਉਸ ਨੇ)

*ਨੋਟ- ਹੱਥ ਲਿਖਤੀ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ 'ਅੰਬ੍ਰਿਤਸਰ' ਪਾਠ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਜਸ ਹੀ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬੁਲਾਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਇਜ਼ਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਕਤ (ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ) ਜੰਮਣ ਤੇ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਜੋ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ (ਵਾਂਗ ਗੰਭੀਰ ਹੈ)। (ਉਸ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਅਮੋਲਕ) ਨਾਮ ਰਤਨ ਰੂਪ ਧਨ ਤੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। (ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ (ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਰੂਪੀ (ਜਲ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।੮।

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਹੁ ਸੰਕ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੁ ਰਹੀਜੈ ॥ ਸੰਸਾ ਦੂਖ
ਬਿਨਾਸਨੁ ਸੇਵਹੁ, ਫਿਰਿ ਬਾਹੁੜਿ ਰੋਗੁ ਨ ਲਾਇਆ ॥੯॥ ਸਾਚੇ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ
ਵਡੀਆਏ ॥ ਕਉਨੁ ਸੁ ਦੂਜਾ ਤਿਸੁ ਸਮਝਾਏ ॥ ਹਰਿ ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਏਕਾ ਵਰਤੈ,
ਨਾਨਕ, ਹਰਿ ਗੁਰ ਭਾਇਆ ॥੧੦॥ ਵਾਚਹਿ ਪੁਸਤਕ ਵੇਦ ਪੁਰਾਨਾ॥ ਇਕਿ ਬਹਿ
ਸੁਨਹਿ ਸੁਨਾਵਹਿ ਕਾਨਾਂ ॥ ਅਜਗਰ ਕਪਟ ਕਹਹੁ ਕਿਉ ਖੁਲੈ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਤਤੁ
ਨ ਪਾਇਆ ॥੧੧॥ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ ਲਗਾਵਹਿ ਭਸਮੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕੋਧੁ ਚੰਡਾਲੁ ਸੁ
ਹਉਮੈ॥ ਪਾਖੰਡ ਕੀਨੇ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਈਐ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਨ ਪਾਇਆ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿ, ਵਾਚਹਿ, ਸੁਨਹਿ, ਸੁਨਾਵਹਿ, ਕਿਉ, ਕਰਹਿ, ਲਗਾਵਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੰਕ=ਸੰਕਾ, ਭਰਮ। ਨਿਰਾਸੁ=ਨਿਰਲੇਪ। ਰਹੀਜੈ=ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਹੁੜਿ=ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ।੯। ਵਡੀਆਏ=ਆਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ=ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ। ਮੂਰਤਿ=ਹਸਤੀ।੧੦। ਵਾਚਹਿ=ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਇਕਿ=ਕਈ। ਬਹਿ=ਬੈਠ ਕੇ। ਕਾਨਾਂ=ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਅਜਗਰ=ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ। ਕਪਟ=ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਕਿਉ=ਕਿਵੇਂ?। ਤਤੁ=ਨਿਚੋੜ।੧੧। ਬਿਭੂਤਿ=ਸੁਆਹ। ਭਸਮੈ=ਸੁਆਹ ਨੂੰ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ (ਦਸੀ) ਸੇਵਾ ਕਰੋ, (ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉਤੇ) ਸੰਕਾ ਨਾ ਕਰੋ (ਸ਼ਰਧਾਹੀਣ ਨਾ ਬਣੋ)। (ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦਿਆਂ) ਆਸਾ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੋ। ਸੰਸਾ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਗੁਰੂ) ਸੇਵੇ (ਸਿਮਰੇ), ਮੁੜ ਕੇ (ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ (ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਸਮਝਾਏ? ਭਾਵ ਸਲਾਹ ਦੇਵੇ। ਹਰੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਇਕ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ (ਉਹ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ) ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ (ਧਾਰਮਿਕ) ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਚਦੇ (ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਵੀਚਾਰਦੇ ਹਨ)। ਕਈ ਮਨੁੱਖ (ਪੰਡਤਾ ਕੋਲ ਬੈਠ) ਕੇ (ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ) ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। (ਪਰ ਮਾਇਆ

ਮੋਹ ਦਾ ਬਹੁਤ) ਕਰਤਾ ਦਰਵਾਜਾ ਕਿਵੇਂ ਖੁਲ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹ ਸਕਦਾ) ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ) ਤੱਤ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕਈ) ਸੁਆਹ ਇਕਠੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਣ ਲਈ ਸਰੀਰ ਤੇ) ਸੁਆਹ ਮਲਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਭੇਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧ, ਤੇ ਹੰਕਾਰ (ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਵਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)। (ਨਿਰਾ) ਪਖੰਡ (ਵਿਖਾਵਾ) ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀਦਾ, (ਅਤੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅਲਖ ਪ੍ਰਭ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ੧੨।

ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰਹਿ ਉਦਿਆਨਾ ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਕਥਹਿ ਗਿਆਨਾ ॥
ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇਆ ॥੧੩॥
ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਭੁਇਅੰਗਮ ਭਾਠੀ ॥ ਰੇਚਕ ਕੁੰਡਕ ਪੂਰਕ ਮਨ ਹਾਠੀ ॥ ਪਾਖੰਡ
ਧਰਮੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਸਉ, ਗੁਰ ਸਬਦ ਮਹਾ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥੧੪॥ ਕੁਦਰਤਿ
ਦੇਖਿ ਰਹੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨਿਆ ॥ ਨਾਨਕ
ਆਤਮਰਾਮੁ ਸਬਾਇਆ, ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥੧੫॥੧੫॥੨੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਥਹਿ, ਸਉ, ਮਹਾਰਸ, ਮਾਨਿਆ, ਪਛਾਨਿਆ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਦਿਆਨਾ=ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ। ਸੰਜਮੁ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਤਰੀਕਾ। ੧੩। ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ=ਸਿਧੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਘੁਮਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ, ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ। ਭੁਇਅੰਗਮ=ਭੁਜੰਗਮ- ਜੋ ਸਪਣੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁੰਡਲ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾੜੀ ਚੋਂ ਸੁਆਸ ਲੰਘ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਮ. ਕੇ.)। ਭਾਠੀ=ਭੌਂਠੀ। ਰੇਚਕ=ਯੋਗ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਰੁੱਕੇ ਹੋਏ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ। ਕੁੰਡਕ=ਯੋਗ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚਣ (ਰੋਕਣ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ। ਪੂਰਕ=ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ। ਮਨ ਹਾਠੀ=ਮਨ ਦੇ ਹੱਠ ਕਰਕੇ। ਸਉ=ਸਿਉ, ਨਾਲ। ੧੪। ਆਤਮ ਰਾਮੁ=ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਲਖੁ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ। ਲਖਾਇਆ=ਜਣਾਇਆ, ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ। ੧੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਲੋਕ) ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ (ਇਸ਼ਨਾਨ) ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਕਈ) ਵਰਤ ਨੇਮ (ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਈ) ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ (ਫਿਰਦੇ ਹਨ)। (ਕਈ) ਜਤ, ਸਤ ਤੇ ਸੰਜਮ (ਆਦਿ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ) ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਪਰ) ਰਾਮ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਵੇਂ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਮਨ ਦਾ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕਈ) ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ (ਭਾਵ ਬਰੀਕ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ), ਸਪ ਵਰਗੀ ਨਾੜੀ (ਜਿਹੜੀ ਪਿੱਠ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ) ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਣ ਦਾ ਉਤਾਰਨਾ, ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਰੋਕਣਾ (ਇਹ) ਮਨ ਹਠ ਵਾਲੇ (ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ)। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, (ਨਿਰਾ) ਪਖੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਜਿਸ ਨੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ (ਕਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਨਾਮ ਦਾ ਮਹਾਨ ਰਸ ਪਾਇਆ (ਭਾਵ ਮਾਣਿਆ) ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ) ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ (ਕਾਦਰ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਮਨ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ) ਮੰਨਿਆ (ਪਤੀਜਿਆ ਹੈ)। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਪਾਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਭ ਪਾਸੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਿਸਿਆ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਸੰਤਗੁਰੂ ਹੀ ਅਲੱਖ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਜਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੫। ੧੫। ੨੨।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹਰਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੇਖਹੁ, ਵਰਤੈ ਤਾਕੁ ਸਬਾਇਆ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਤਿਸ ਹਰੀ ਕੋ ਗੁਪਤ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਸਭ ਘਟੇ ਘਟੇ ਮੈ ਦੇਖੇ ਹੈ (ਤਾਕੁ) ਏਕੋ ਪਰੰਤੂ ਆਇਆ ਹੂਆ ਸਭ ਮੈ ਵਰਤਤਾ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਆਕਾਸ਼ ਸਭ ਮੈ ਏਕ ਹੀ ਆਇਆ ਹੂਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਸਭ ਵਿਚ ਤਾਕ ਹੋ ਕੇ (ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ) ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੇ ਪੰਨਾ ੪੬੪ ਨੋਟ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
੩. (ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਭੀ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਭੀ ਵਸਦਾ ਵੇਖੋ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: 'ਤਾਕੁ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਸੋਚ ਸਮਝ' ਕੇ ਕਰਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਔਕੜ' ਚੋਂ ਕਦੇ ਵੀ 'ਕੇ' ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਜੋ 'ਸਿਹਾਰੀ' ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਕੇ' ਅਰਥ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। 'ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ' ਵਿਚ 'ਵਰਤੈ ਤਾਕੇ ਤਾਕੁ' ਪੰਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜੋ ਅਰਥ ਉਥੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਅਰਥ ਇਥੇ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਹੋਣਗੇ। 'ਤਾਕੁ' ਤੇ 'ਜਸਤ' ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਥੇ 'ਤਾਕੁ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਇਕੋ ਇਕ' ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਮਕਾ ਮਨੁੱਖ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚੋਂ ਬੜਾ ਤਾਕੁ (ਚੁਸਤ) ਉਹ ਭਾਵ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ। ਅਰਥ ਪਿਛੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਕਰਨਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਉਸ ਦੀ ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰੇਕ ਰੰਗ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਮਿਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਆਪ ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ ਆ ਕੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਕਥਨੀਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਪਾਟ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਸਵਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਅਉਗਣ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ, ਨੇਮ, ਵਰਤ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਭਰਮ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਸਿਵਾਏ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਮਾਰੂ ਸੇਲਹੇ ਮਹਲਾ ੩ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਹੁਕਮੀ ਸਹਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੇ
ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ, ਹੁਕਮੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੇ॥੧॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਜਗਤੁ ਗੁਬਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਕੇ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ
ਸੇ ਪਾਏ, ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ॥੨॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ
ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਬਹੁਤੁ ਫਿਰੈ ਬਿਲਲਾਦੀ, ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਈ ਹੇ ॥੩॥
ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਵਿਚੇ ਪਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭੁਲੇ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੇ
ਨਾਇ ਰਾਚੈ, ਸਾਚੈ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਿਲਲਾਦੀ, ਨਾਇ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਹੁਕਮੀ=ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ। ਸਹਜੇ=ਅਡੋਲ ਹੀ। ਉਪਾਈ=ਬਣਾਈ ਹੈ।੧।
ਗੁਬਾਰਾ=ਹਨੇਰਾ। ਕੇ=ਕੋਈ। ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਬਿਲਲਾਦੀ=ਵਿਲਕਦੀ, ਰੋਂਦੀ। ਦੂਜੇ
ਭਾਇ=ਦੂਜੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਖੁਆਈ=ਖੁੰਝੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਚੇ=ਵਿਚ ਹੀ। ਨਾਇ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਰਾਚੈ=ਰਚਦਾ ਹੈ,
ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਉਹ)
ਪ੍ਰਭੂ) ਜੀਵ ਜੰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ (ਆਪ ਹੀ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰ
ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚ) ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਸਾਰ (ਇਕ) ਹਨੇਰਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ (ਵਰਤਿਆ
ਹੋਇਆ ਹੈ)। (ਇਸ) ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ
ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ (ਇਹ ਵੀਚਾਰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨੂੰ
ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਈ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗਤ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ ਵਡਿਆਈ ਦੋਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ
ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਹ ਜੀਵ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਪਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਦਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ)।
ਮਨ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗਣ ਵਾਲੀ (ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਰੋਂਦੀ-ਕੁਰਲਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ
ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਇਸ) ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਤੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ ਹੈ।
ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਵਿਚ) ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ) ਇਜ਼ਤ ਗਵਾ ਲਈ ਹੈ।
(ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ (ਜੀਵ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਦਾ
ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੪।

ਗੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨ ਮਾਹਿ
ਸਮਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਖੇਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਕਰਤਾ, ਆਪੇ ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥੫॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਪਿਆਰੁ
ਭਗਤੀ ਰਾਤਾ, ਸਹਜਿ ਮਤੇ ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥੬॥ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣੁ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਤਾ ॥
ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ ਜਗ ਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਲਾਏ ਸੇਈ ਬੂਝੈ, ਭਉ ਭਰਮੁ
ਸਰੀਰਹੁ ਜਾਈ ਹੇ ॥੭॥ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੇ ਦੇਵੈ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ
॥ ਜਰਾ ਜਮੁ ਤਿਸੁ ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ, ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿ, ਸਰੀਰਹੁ, ਸਿਉ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਰ ਤੇ=ਗੁਰੂ ਤੋਂ। ਮਨਸਾ=ਮਨ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼। ਸਹਜਿ ਮਤੇ=ਸਹਜ ਵਾਲੀ ਮਤਿ
ਦੁਆਰਾ। ੬। ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣ=ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਭਉ=ਡਰ। ਭਰਮ=ਭਟਕਣਾ।
ਸਰੀਰਹੁ=ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ। ੭। ਜਰਾ=ਬੁਢੇਪਾ। ਜਮੁ=ਮੌਤ। ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ=ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਾਚੇ ਸਿਉ=ਸੱਚੇ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ
ਆਪਣੀ ਮਨਸਾ (ਖਾਹਿਸ਼) ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਖੇਲ ਕਰਤਾ
(ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਇਹ ਗਲ) ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਾ-ਭਾਵ (ਹੰਕਾਰ) ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਦਾ (ਸਿਮਰਦਾ) ਹੈ
(ਉਹ ਪਿਆਰੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਮਨੁੱਖ)
ਅੰਦਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਪਿਆਰ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ) ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ
ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆ (ਉਸ ਦੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ) ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, (ਉਸ
ਨੂੰ) ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ)
ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਉਹੀ (ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਡਰ ਤੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ। ੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਦੀ
ਦਾਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ (ਪ੍ਰੀਤ) ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ)
ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਲ ਨਾ ਬੁਢੇਪਾ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਜਮ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੮।

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਜਲਿ ਜਲਿ ਖਪੈ ਬਹੁਤੁ ਵਿਕਾਰਾ ॥
ਮਨਮੁਖ ਠਉਰ ਨ ਪਾਏ ਕਬਹੂ, ਸਤਿਗੁਰ ਬੁਝ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ

ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਸਾਚੇ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਰਵਿਆ
ਨਿਹਕੇਵਲ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਪਛਾਣੀ ॥ ਸਚੇ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ, ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ
ਰਹਾਈ ਹੇ ॥੧੧॥ ਸਬਦੁ ਬੁਝੈ ਸੇ ਮੈਲੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ
॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਣਾ ਸਦਹੀ ਸੇਵਹਿ, ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਬਹੂੰ, ਸੇਵਹਿ, ਹਉਮੈ, ਵਿਚਹੁ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ=ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਭੁਖ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ। ਜਲਿ ਜਲਿ=ਸੜ ਸੜ
ਕੇ। ਖਪੈ=ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ=ਮਨ-ਹੁਦਰਾ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਨਿਹਕੇਵਲ=ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ।
ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ੧੦। ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ=ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ। ਰਹਾਈ=ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ। ੧੧। ਚੁਕਾਏ=ਦੂਰ
ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ। ਵਿਚਹੁ=ਅੰਦਰੋਂ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਰਾ) ਸੰਸਾਰ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੜ ਸੜ
ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਹੀ
ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਸਕਦਾ ਹੈ), ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ (ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ) ਕਦੇ (ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ) ਥਾਂ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਨ। ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ
ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਵ ਸਦਾ ਹੀ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ
ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਰਮਿਆ ਤੇ ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ (ਅੱਗ)
ਬੁਝਾ ਲਈ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਸੱਚਾ (ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ)
ਬਾਣੀ ਵੀ ਸੱਚੀ ਭਾਵ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਪਰ ਇਹ ਵਸਤੂ) ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਪਛਾਣੀ ਹੈ।
(ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬੈਰਾਗੀ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ)
ਜਨਮ ਮਰਣਾ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ (ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ
ਦੀ) ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ।
(ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੧੨।

ਗੁਰ ਤੇ ਬੁਝੈ ਤਾ ਦਰੁ ਸੂਝੈ ॥ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਾ ਕਥਿ ਕਥਿ ਲੂਝੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
ਸੇਵੇ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਬੁਝੈ

॥ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਦਾਤਿ ਸਦਾ ਮਨ ਅੰਤਰਿ, ਬਾਣੀ
ਸਬਦਿ ਵਜਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਜੇ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ॥ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ
ਧੁਰਿ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਤਿਨ ਹੀ ਵਾਸਾ, ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ
ਪਾਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਆਪਣੀ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੇ ਪਾਏ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਤਾੜੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ
॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ, ਭੀਖਿਆ ਨਾਮੁ ਦਰਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਰ ਤੇ=ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ। ਸੂਝੈ=(ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਤਾ=ਤਦੋਂ। ਦਰੁ=(ਪ੍ਰਭੂ
ਦੀ) ਦਰਗਾਹ। ਸੂਝੈ=ਲਭ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਕਥਿ=ਕੱਥ ਕੇ, ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ। ਲੂਝੈ=ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੩। ਆਪੇ
ਆਪਿ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ, ਸੁਤੇ ਹੀ। ਵਿਹੂਣਾ=ਸਖਣਾ। ਵਜਾਈ=ਪ੍ਰਗਟਾਈ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ।੧੪।
ਧੁਰਿ=ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ। ਨ ਮੇਟੈ=ਨਹੀਂ ਮਿਟਾ ਸਕਦਾ। ਸਚੈ ਸਬਦਿ=ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ।
ਤਾੜੀ=ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ। ਭੀਖਿਆ=ਭਿਛਿਆ। ਦਰਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ (ਤੱਤ ਗਲ) ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ)
'ਸੇ ਦਰੁ' ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਹੈ (ਉਹ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਥਨੀ) ਕਥ
ਕਥ ਕੇ ਲੜਦਾ ਝਗੜਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ (ਇਹ) ਵਡਿਆਈ ਹੈ (ਕਿ ਇਸ
ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਭੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੁਤੇ ਹੀ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸੂਝ ਬੂਝ
ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਮਾਇਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ)
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਤਿ ਸਦਾ ਲਈ ਵਸ ਗਈ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਹੀ)
ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਵਾਲੀ) ਬਾਣੀ ਵਜਾਈ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ)।੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੀਵ ਦੇ ਕੀ ਵਸ ਹੈ?) ਜੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਸ ਦੇ (ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲੇਖ) ਲਿਖਿਆ ਹੈ,
ਉਹੀ ਕਰਮ (ਇਸ ਨੇ) ਕਮਾਇਆ ਹੈ। ਧੁਰੋਂ ਹੋਏ (ਰਬੀ) ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ (ਜੀਵ) ਮੇਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਤਿ
ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੈਠਣਾ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਮੱਥੇ) ਉਤੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਲਿਖ ਕੇ (ਇਹ
ਲਿਖਤ) ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਜੀਵ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰੇ, ਉਹ (ਜੀਵ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗਤ)
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਚਿਤ ਜੋੜ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਇਹ
ਬੇਨਤੀ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਅਜਿਹੇ) ਮਨੁੱਖ ਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਤੋਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਭਿਛਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।੧੬।੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਗੁਰ ਕੀ ਦਾਤਿ ਸਦਾ ਮਨ ਅੰਤਰਿ, ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਵਜਾਈ ਹੇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਬੀਚ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਦਾਤਿ ਭਾਵ ਸਿਖਯਾ ਹੈ ਤਿਨੋਂ ਨੇ ਆਗੇ ਜਗਯਾਸੂਚਿ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰ
ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੀ ਹੈ। [ਫ.ਸ., ਸੰ.ਸ.,

੨. ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ
੩. ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ (ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਦੀ) ਦਾਤਿ ਸਦਾ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਬਣਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਵੱਜ ਰਹੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਕੀ-ਮੋਟੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: 'ਵਜਾਈ' ਦੇ ਅਰਥ ਗਜ਼ ਵਜ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਤੇ ਦਰਪਣ ਦੋਹਾਂ ਨੇ 'ਜੁੜ ਕੇ' ਅਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ?

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਪਰਸਪਰ ਓਤਿ-ਪੋਤਿ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਤਿ (ਬਾਣੀ) ਸਦਾ ਹੀ ਮਨ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ (ਪਰ ਉਹ ਦਾਤਿ) ਤੇ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਹਰੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸਿਰਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਾਇਆ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰਤਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ:—

ਸਚਾ ਸ਼ਬਦੁ ਸਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਪਛਾਣੀ ॥

ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੀਵਨ-ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਚਕਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਧੁਰ ਤੋਂ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਫਲ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੇ 'ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਤਿਨ ਹੀ ਵਾਸਾ, ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਈ ਹੈ' ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਚ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਤੋਂ 'ਭੀਖਿਆ ਨਾਮੁ ਦਰਿ ਪਾਈ ਹੈ' ਵਾਲੀ ਰੱਟ ਸਦਾ ਹੀ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਵਰਤੈ ਸਭੁ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਏਕੋ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭ ਅੰਤਰਿ, ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੈ॥੧॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੀਅ ਉਪਾਏ ॥ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਭਨਾ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੇ ਆਪੇ, ਕੀਮਤਿ ਹੋਰ ਨ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਅੰਧੁ ਅੰਧਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਜਲਤ ਰਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸਾਂਤਿ ਨ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਆਪੇ ॥ ਸਚਾ ਹੁਕਮੁ ਸਚਾ ਪਾਸਾਰਾ, ਹੋਰਨਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਹੋਈ ਹੈ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਰਤੈ=ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਮਿਜੂਦ ਹੈ। ਸੇਈ=ਉਹੀ (ਪਰਮਾਤਮਾ)। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿੱਖ। ੧। ਜੀਅ ਉਪਾਏ=ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਆਖਿ=ਆਖ ਕੇ। ਸਮਾਹੇ=ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ। ੨। ਅੰਧੁ ਅੰਧਾਰਾ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਪਸਰਿਆ=ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਜਲਤ ਰਹੈ=ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੩। ਥਾਪਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਉਥਾਪੇ=ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰਨਿ=ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ) ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਮੌਜੂਦ ਹੈ)। (ਪਰ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ (ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ) ਸਭ (ਜੀਆਂ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ (ਦੂਜਾ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ) ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ (ਜੂਨਾਂ ਦੇ) ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਧਿਆਨੀ (ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਇਹ ਗਲ) ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ ਰਿਜ਼ਕ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹਰੀ ਦੇ ਕਰਤਿਆਂ ਦੀ) ਕਰਣੀ ਕੀਮਤ (ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ੨।

(ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਰੂਪ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਹੈ। (ਹਰ ਪਾਸੇ) ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਸੰਸਾਰ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੀ (ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ) ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ) ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪੇ ਹੀ) ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਪਰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪੇ ਹੀ (ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜਦਾ) ਹੈ। ਆਪ ਹਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਨੂੰ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ ਆਪ ਹੀ (ਇਸ ਨੂੰ) ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਪਸਾਰਾ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ, (ਕਿਸੇ) ਹੋਰ ਤੋਂ (ਐਸਾ) ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ੪।

ਆਪੇ ਲਾਇ ਲਏ ਸੇ ਲਾਗੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥
ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਪੁਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਸੇ ਮੇਟਣਾ ਨ ਜਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਾ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਸੁਖ ਜਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਸਭਨਾ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ, ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਕਾਇਆ ਕੁਟੰਬੁ ਮੋਹੁ ਨ ਬੂਝੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਤ ਆਖੀ ਸੂਝੈ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਰਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਹੇ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਾਇਆਂ, ਆਖੀ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਉ ਭਾਗੈ=ਡਰ ਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਬਿ=ਪਹਿਲਾਂ, ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ। ੬। ਨਿਵਾਰੀ=ਦੂਰ ਕੀਤੀ। ਚੀਨੀ=ਪਛਾਣ ਕੇ। ੭। ਨ ਬੂਝੈ=ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਖੀ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਸੂਝੈ=ਦਿਸ ਪੈਦਾ ਹੈ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਆਪ (ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ) ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਮਨੁੱਖ ਹੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਜਮ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸ਼ਬਦ (ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ) ਆਪ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ) ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਪੂਰਬਲੇ (ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲੇਖ) ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ) ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਉਤਾ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ (ਭਗਤੀ) ਹੋਈ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ (ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ) ਸਦਾ ਲਈ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪੇ ਹੀ (ਭਾਵ ਸੁਤੇ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ) ਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ) ਹੰਗਤਾ ਮਾਰ ਕੇ (ਆਪਣੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸੋ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਹੀ (ਸਦਾ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਵਾਰ (ਤੇ) ਸਰੀਰ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ (ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਜਾਵੇ (ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ) ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿਸ ਪਵੇ। (ਫਿਰ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਲਗਾਤਾਰ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਉਚਾਰਦਾ ਰਹੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਮਨਮੁਖ ਧਾਤੁ ਦੂਜੇ ਹੈ ਲਾਗਾ ॥ ਜਨਮਤ ਕੀ ਨ ਮੂਢ ਅਭਾਗਾ ॥ ਆਵਤ ਜਾਤ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ, ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਕਾਇਆ ਕੁਸੁਧ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਈ ॥ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਹਿ ਤਾ ਮੈਲੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਸਬਦਿ ਧੋਪੈ ਤਾ ਹਛੀ ਹੋਵੈ, ਫਿਰਿ ਮੈਲੀ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਪੰਚ ਦੂਤ ਕਾਇਆ ਸੰਘਾਰਹਿ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਸਬਦੁ ਨ ਵੀਚਾਰਹਿ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਗੁਬਾਰਾ, ਜਿਉ ਸੁਪਨੈ ਸੁਧਿ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥੧੧॥ ਇਕਿ ਪੰਚਾ ਮਾਰਿ ਸਬਦਿ ਹੈ ਲਾਗੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਵਡਭਾਗੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਰਵਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ, ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੈ ਸੋਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਧੋਵਹਿ, ਤਾਂ, ਜੰਮਹਿ, ਵੀਚਾਰਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਾਤੁ=ਮਾਇਆ, ਦੂਜੇ=ਦੂਜੇ (ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ)। ਜਨਮਤ=ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ। ਅਭਾਗਾ=ਬਦਨਸੀਬ। ਬਿਰਥਾ=ਵਿਅਰਥ। ਕੁਸੁਧ=ਅਪਵਿੱਤਰ। ਸਉ=ਸੌ (ਵਾਰੀ)। ਧੋਪੈ=ਧੋਤੀ ਜਾਏ। ਪੰਚ ਦੂਤ=ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੈਰੀ। ਸੰਘਾਰਹਿ=ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਰਿ ਮਰਿ=ਮਰ ਮਰ ਕੇ। ਜੰਮਹਿ=ਜੰਮਦੇ ਹਨ। ਗੁਬਾਰਾ=ਹਨੇਰਾ। ਸੁਪਨੈ=ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ) ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਧਾਤ (ਅਥਵਾ) ਦ੍ਰੋਤ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਪਰ ਅਜਿਹਾ) ਅਭਾਗਾ (ਮਨੁੱਖ) ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨ ਮਰ ਗਿਆ? (ਜੇ ਜੀਵ) ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ (ਭਾਵ

ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਮਾਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ (ਵਿਅਰਥ ਹੀ) ਗੁਆ ਲਿਆ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ), ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵ ਦੀ ਆਵਾਗੁਉਣ ਤੋਂ) ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ ! ਮਨਮੁਖ ਦੀ) ਕਾਇਆ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। (ਅਜਿਹੀ ਕਾਇਆ ਨੂੰ) ਜੇ (ਜੀਵ) ਸੈਕੜੇ ਵਾਰ ਪਿਆ ਧੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ (ਹੰਗਤਾ ਦੀ) ਮੈਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (ਹਾਂ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ (ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ) ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਫਿਰ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ) ਪੰਜ ਵੈਰੀ (ਇਸ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ (ਗਾਲਦੇ) ਹਨ (ਉਹ) ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਜੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੀਚਾਰਦੇ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ (ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵ) ਪੰਜਾਂ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ ਹਨ (ਭਾਵ ਜੁੜ ਗਏ ਹਨ)। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਵਡੇਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। (ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਿਲ) ਅੰਦਰ ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਵਡੇਭਾਗੇ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੧੨।

ਗੁਰ ਕੀ ਚਾਲ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਪੈ ॥ ਪੂਰਾ ਸੇਵਕੁ ਸਬਦਿ ਸਿਵਾਪੈ ॥ ਸਦਾ ਸਬਦੁ ਰਵੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਰਸਨਾ ਰਸੁ ਚਾਖੈ ਸਚੁ ਸੇਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਖੈ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਹਉ ਹੋਰੁ ਨ ਜਾਣਾ, ਸਹਜੇ ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਈ ਹੇ॥੧੪॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਹਜੁ ਕਿਨੈ ਨਹੀ ਪਾਇਆ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਸਚਾ ਸੇਵਿ ਸਬਦਿ ਸਚ ਰਾਤੇ, ਹਉਮੈ ਸਬਦੇ ਖੋਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਆਪੇ ਗੁਣ ਦਾਤਾ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਵਹਿ ਪਕੀ ਸਾਰੀ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮਿ ਸਮਾਵਹਿ ਸਾਰੈ, ਸਾਰੇ ਤੇ ਪਤਿ ਹੋਈ ਹੇ ॥੧੬॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਿਉਂ, ਪੰਚਾਂ, ਹੋ, ਦੇਵਹਿ, ਸਮਾਵਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੁਧਿ=ਖੁਬਗ।੧੩। ਚਾਲ=(ਜੀਵਨ) ਮਰਯਾਦਾ, ਜੁਗਤੀ। ਤੇ=ਤੇਰੇ ਤੋਂ, ਪਾਸੋਂ। ਸਿਵਾਪੈ=ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਵੈ=ਵਸਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ।੧੪। ਖੋਈ=ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।੧੫। ਪਕੀ ਸਾਰੀ=ਪੱਕੀਆਂ ਨਰਦਾਂ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ (ਥਾਪੀ ਹੋਈ) ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਪੂਰਨ ਸੇਵਕ ਹੈ (ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਹਮੇਸ਼ਾਂ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸ਼ਬਦ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ) ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਰਸ ਹੀ ਚੱਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਸਦਾ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰੀ (ਟਿਕਾਈ) ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਇਉਂ ਆਖਦਾ ਹੈ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਂ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, (ਜੇ ਕੁਝ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਹਿਜ ਵਿਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ) ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਹਜ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਚੌਥਾ ਪਦ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। (ਗੁਰਮੁਖ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਉਹ ਸਚ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ (ਜੀਵ) ਸੱਚਾ (ਗੁਰੂ) ਸੇਵ ਕੇ ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹਉਮੈ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਵੀਚਾਰ ਕੇ (ਸਭ ਜੀਆਂ ਨੂੰ) ਗੁਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਨੂੰ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਦੀ (ਦਾਤਿ) ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਬਾਜੀ ਵਾਲੀ) ਨਰਦ ਪੁਰਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਸੱਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਯ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਤੋਂ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੀ) ਇਜ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੧੬। ੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਕਰਕੇ ਕੁਸੁੱਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸੇਵਾ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਜਗਜੀਵਨੁ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਦਾਤਾ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਏਕੋ ਅਮਰੁ ਏਕਾ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਸਿਰਿ ਕਾਰ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥੧॥ ਸੋ ਜਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਜਿਨਿ ਆਪੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਅਪੇ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਰਸਨਾ ਸਬਦਿ ਰਤੀ ਗੁਣ ਗਾਵੈ, ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥੨॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਨਿੰਦਕਿ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਪਰਮਹੰਸ ਬੈਰਾਗੀ, ਨਿਜਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥੩॥ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪੂਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ਸੂਰਾ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ ਸਾਚਾ, ਮਨੁ ਪੀਵੈ ਭਾਇ ਸੁਭਾਈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਾਇਆ, ਵੁਟਕਲ: ਪਾਤਿਸਾਹੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਗ ਜੀਵਨੁ=ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ=ਤੋਂ। ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਅਮਰੁ=ਹੁਕਮ। ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ=ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਤੋਂ। ਸਿਰਿ=ਹਰੇਕ (ਜੀਵ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ। ਕਾਰ=(ਕਰਮਾਂ ਦੀ) ਕਾਰ ਸੇਵਾ। ੧। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ। ਆਪੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ ਨਾਲ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ। ਰਤੀ=ਰੰਗੀ ਹੋਈ। ਦਰਿ ਸਾਚੈ=ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ। ੨। ਨਿੰਦਕਿ=ਨਿੰਦਕ ਨੇ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਪਰਮਹੰਸ=ਵਡੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਨਿਜਘਰਿ=ਆਪਣੇ ਘਰ (ਸਰੂਪ) ਵਿਚ। ਤਾਤੀ=ਸਮਾਧੀ। ੩। ਸਬਦਿ ਮਰੈ(ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਾ=ਸੂਰਮਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ ਦਾ) ਸਰੋਵਰ। ਸਾਚਾ=ਸੱਚਾ, ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹੀ ਸੱਜਣ ਦਾਤਾ ਹੈ। (ਉਹ ਦਾਤਾ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ, (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹਰ ਪਾਸੇ) ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਹੈ, ਇਕੋ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ (ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਤੋਂ (ਉਸ ਹਰੀ ਨੇ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ (ਕਰਨ ਜੋਗ) ਕੰਮ ਕਾਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਸੇਵਕ) ਜਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਆਪੇ ਹੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਆ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਦੀ) ਜੀਭ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਹੋਈ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ (ਸਚੀ) ਇਜ਼ਤ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ ਨਿੰਦਕ ਨੇ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਆਪਣੀ) ਇਜ਼ਤ ਗਵਾ ਲਈ ਹੈ। (ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ (ਉਹ) ਪਰਮ ਹੰਸ ਬੈਰਾਗੀ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਨਿਜ (ਸਰੂਪ) ਘਰ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ) ਮਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ (ਅਸਲੀ) ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੂਰਮੇ ਨੇ (ਇਹ) ਬਚਨ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ (ਇਸ) ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਮਨ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਜਲ) ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪੀਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੪।

ਪਤਿ ਪੰਡਿਤੁ ਅਵਰਾ ਸਮਝਾਏ ॥ ਘਰ ਜਲਤੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ, ਪਤਿ ਥਾਕੇ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਈਹੇ ॥੫॥ ਇਕਿ ਭਸਮ ਲਗਾਇ ਫਿਰਹਿ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉਮੈ ਕਿਨਿ ਮਾਰੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਜਲਤ ਰਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਭਰਮਿ ਭੇਖਿ ਭਰਮਾਈਹੇ ॥੬॥ ਇਕਿ ਗ੍ਰਿਹ ਕੁਟੰਬ ਮਹਿ ਸਦਾ ਉਦਾਸੀ ॥ ਸਬਦਿ ਮੁਏ ਹਰਿਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ, ਭੈ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਚਿਤੁ ਲਾਈਹੇ ॥੭॥ ਮਨਮੁਖੁ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵਿਗੁਤਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਭਉਕੈ ਜਿਸੁ ਕੁਤਾ ॥ ਜਮਕਾਲੁ ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ ਛੋਡੈ, ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਈਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਅਵਰਾ, ਫਿਰਹਿ, ਮਹਿ, ਭਉਕੈ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਤਿ=ਪਤ੍ਰ ਕੇ। ਅਵਰਾ=ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਲਤੇ ਕੀ=ਸੜਦੇ ਦੀ॥੫॥ ਭਸਮ=ਸੁਆਹ। ਭੇਖਧਾਰੀ=ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ, ਵੇਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਖੰਡੀ। ਕਿਨਿ=ਕਿਸ ਨੇ। ਭਰਮਿ=ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ। ਭੇਖਿ=ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ।੬॥ ਇਕਿ=ਕਈ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਨਿਵਾਸੀ=ਵਾਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਭਾਇ ਭਗਤਿ=ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ॥੭॥ ਵਿਗੁਤਾ=ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਉਕੈ=ਭੌਂਕਦਾ ਹੈ।੮॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੰਡਿਤ (ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ) ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ (ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ) ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਾਲ) ਸੜ ਰਹੇ (ਆਪਣੇ) ਘਰ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ) ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਈ॥੫॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ (ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ) ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗੀ) ਫਿਰਦੇ ਹਨ। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਦਸੋਂ) ਕਿਸ ਨੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ)। (ਭੇਖਧਾਰੀ ਲੋਕ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ) ਸੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭੇਖ ਤੇ ਭਰਮ ਨੇ (ਬਹੁਤੇਰੀ) ਲੋਕਾਈ ਭਰਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।੬॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ (ਜੀਵ) ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ, ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ (ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ) ਸਦਾ ਉਦਾਸ (ਨਿਰਲੇਪ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ) ਮਰ ਗਏ ਹਨ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਦਾ ਹੀ (ਨਾਮ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਨਿਰਮਲ) ਭਉ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਕਰਕੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਚਿਤ (ਥਿਤੀ) ਲਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ।੭॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਆਪਹੁਦਰਾ ਮਨੁੱਖ (ਦੁਜਿਆਂ ਦੀ) ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕਰਕੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਰੂਪੀ ਕੁੱਤਾ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਭੌਂਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਮਕਾਲ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਅੰਤ ਵੇਲੇ (ਉਹ) ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਕੇ (ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ) ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੮॥

ਸਚੇ ਸਬਦਿ ਸਚੀ ਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਨਾਉ ਨ ਪਾਏ, ਪ੍ਰਭਿ ਐਸੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਇਕਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਬਹੁਤ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਇਕਿ ਅਹਿਨਸਿ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ਸੇ ਬੂਝੈ, ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਇਸਨਾਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰੇ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ ॥ ਇਕਿ ਮਨੁਆ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਸਿਉ ਲੂਝਹਿ ॥ ਸਾਚੇ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਇਕ ਰੰਗੀ, ਸਾਚੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥੧੧॥ ਆਪੇ ਸਿਰਜੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਪੇ ਭਾਣੈ ਦੇਇ ਮਿਲਾਈ ॥ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਮਨਿ ਵਸਿਆ, ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਇਉ ਫੁਰਮਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਉ, ਕਰਹਿ, ਬੂਝਹਿ, ਸਿਉ, ਲੂਝਹਿ, ਇਉ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਚੈ ਸਬਦਿ=ਸਚੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਪ੍ਰਭਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਇਕਿ=ਕਈ। ਸਾਧਿਕ=ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ। ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦਾ ਹੀ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ=ਨਿਰ ਅਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਭਗਤਿ ਭਾਇ=ਭਗਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਹੀਂ। ਭਉ=ਭਰਾ। ੧੦। ਕਰਹਿ=ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਹੀ ਬੁਝਹਿ=ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਨੈ ਸਿਉ=ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ। ਲੂਝਹਿ=ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਰੰਗੀ=ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ। ੧੧। ਸਿਰਜੇ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਭਾਣੈ=ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ। ਇਉ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸੱਚੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੱਚੀ ਇਜ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਸੱਚੇ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਵੀ) ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਤ (ਵਿਉਂਤ) ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਕਈ ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ, ਕਈ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ, ਕਈ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਹਨ। ਕਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ (ਸੁਰਤਿ ਜੋਤੀ ਰਖਦੇ ਹਨ)। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਇਹ (ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ) ਸਮਝਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ) ਭਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕਈ ਮਨਮੁਖ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਦਾਨ (ਆਦਿ) ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ (ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਕਈ (ਮਨਮੁਖ ਆਪਣਾ) ਮਨ ਮਾਰ ਕੇ, ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੇ ਸੱਚੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਮਿਲਣੀ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਵਡਿਆਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ (ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ (ਮਿਲਣ-ਜੁਗਤੀ) ਦਸੀ ਹੈ। ੧੨।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਸੇਵਿ ਨ ਜਾਣਨਿ ਕਾਚੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੇ, ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸਾਚਾ ਏਕੇ ਦਾਤਾ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਸਬਦਿ ਮਿਲੇ ਸੇ ਵਿਛੁੜੇ ਨਾਹੀ, ਨਦਰੀ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਮੈਲੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਦੂਜਾ ਭਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ, ਮਨਿ ਦੇਖਹੁ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ ॥ ਆਪਹੁ ਹੋਆ ਨਾ ਕਿਛੁ ਹੋਸੀ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ, ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੇਵਹਿ, ਜਿਉ, ਤਿਉ, ਨਾਹੀ, ਜੰਮਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ। ੧੩। ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ=ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ। ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ=ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ। ਨਦਰੀ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਕਮਾਇਆ=ਖਟਿਆ, ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਦੂਜਾ=ਮਾਇਆ

(ਮੇਰ) ਪਦਾਰਥ ਆਇ। ਭਾਇਆ=ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ੧੫। ਕਰਸੀ=ਕਰੇਗਾ। ਆਪਹੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ। ਨਾ=ਇਥੇ ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਰੂਪ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਰਿ ਸਾਚੈ=ਸੱਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਦਰ ਤੇ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਨ ਸੱਚੇ (ਸੇਵਕ ਹਨ)। ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ (ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ) ਕੱਚੇ ਹਨ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ) ਕਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ), ਜਿਵੇਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ (ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਹਰੇ) ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ ਸੱਚਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ) ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਮਿਲੇ ਹਨ, ਉਹ (ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ) ਨਹੀਂ ਵਿਛੁੜਦੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਈ ਹੈ (ਉਹ ਆਪਣੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ ਹੀ (ਮਿਲਾਈ ਹੈ)। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ) ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ (ਭਾਵ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ) ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਾ (ਦੈਤ ਭਾਵ) ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਫਿਰ ਜੰਮਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, (ਬੇਸ਼ਕ ਕੋਈ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੇ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੇ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਹੀ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ (ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ) ਕੁਝ (ਨਹੀਂ) ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾ (ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹੋਵੇਗਾ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੀ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ ਹੀ) ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਇਜਤ ਪਾਈ ਹੈ। ੧੬। ੩।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਇਹ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਸਭ ਪਾਸੇ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਹੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮ-ਹੰਸ, ਵੈਰਾਗੀ, ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਆਦਿ ਓਹੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਹ ਔਟਲ ਨੇਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਓਹੀ ਸਚੇ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਕੋ ਕਰਤਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਿਹਚਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਜੋ ਆਇਆ ਸੋ ਸਭੁ ਕੋ ਜਾਸੀ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬਾਧਾ ਜਮ ਵਾਸੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ, ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥੧॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋਈ ਜਨੁ ਲੇਖੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਤਿਸ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ, ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥੨॥ ਮਨਮੁਖ ਸਹਸਾ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਸਹਜੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਈ

ਹੇ ॥੩॥ ਧੰਧੈ ਧਾਵਤ ਮਨੁ ਭਇਆ ਮਨੁਰਾ ॥ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ ਕੰਚਨੁ ਭੋਟੈ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਆਪੇ
ਬਖਸਿ ਲਏ ਸੁਖੁ ਪਾਏ, ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੀਗਾਰ, ਨਹ, ਜਾਂ, ਜਿਉ, ਤਿਵੈ, ਇਕ ਬੈ, ਦੇਹਿ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਮੋਹਿ' ਨੂੰ 'ਮੋਹੇ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਾਸੀ=(ਚਲਾ) ਜਾਵੇਗਾ (ਭਾਵ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ)। ਦੂਜੇ ਭਾਇ=ਦੈਤ ਭਾਵ ਵਿਚ
ਬਾਧਾ=ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਬਰੇ=ਬਚ ਗਏ।੧। ਕਰਿ ਕਰਿ=(ਜੀਵ ਪੈਦਾ) ਕਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖੇ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ,
ਭਾਵ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਲੇਖੇ=ਲੇਖੇ ਵਿਚ, ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ। ਅੰਧੁ=ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਕੰਮ।੨।
ਸਹਸਾ=ਸੰਸਾ। ਬੁਝ=ਸੋਝੀ। ਸਾਚਿ=ਸਚ ਵਿਚ।੩। ਧੰਧੈ=ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਝੂਠੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ। ਧਾਵਤ=ਦੌੜਦਿਆਂ।
ਮਨੁਰਾ=ਸੜੇ ਹੋਏ ਲੋਹੇ ਦਾ ਨਿਕੰਮਾ ਚੂਰਾ। ਕੰਚਨੁ=ਸੋਨਾ। ਭੋਟੈ=ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ=ਪੂਰਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ)
ਸਬਦ ਵਿਚ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੇ (ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਕੋਈ (ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਥੋਂ)
ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੈਤ ਭਾਵ ਕਰਕੇ (ਜਮ) ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਜਿਹੜੇ
ਜੀਵ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਅਤੇ ਦੈਤ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ) ਰਖ ਲਏ ਹਨ, ਉਹ (ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ) ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ ਹਨ
(ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ) ਸਦਾ ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ) ਸਮਾਅ ਰਹੀ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸਭ ਜੀਆਂ) ਦਾ ਕਰਤਾ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਪੈਦਾ) ਕਰ ਕਰਕੇ (ਆਪਣਾ ਖੇਲ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ
ਹੈ। ਜਿਸ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਲੇਖੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੈ ਭਾਵ
ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ
ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਮਨੁੱਖ ਅੰਨ੍ਹਿਆ ਵਾਲੇ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਭਰੇ) ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਸੰਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ
ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। (ਉਹ) ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਜੰਮਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ) ਜਨਮ (ਵਿਅਰਥ) ਗਵਾ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਜਿਹੜੇ) ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ (ਉਹ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ
ਹੋਏ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ
ਸਮਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਦੁਨਿਆਵੀ ਝੂਠੇ) ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ ਮਨ ਸੜੇ ਹੋਏ ਲੋਹੇ ਵਰਗਾ ਨਿਕੰਮ
ਚੂਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਦ ਇਸ ਨੂੰ) ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਇਹ) ਮੁੜ ਕੇ (ਬਾਰਾਂ ਵੰਨੀ ਦਾ) ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਬਖਸ਼ ਲਏ (ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ) ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ)
ਪੂਰੇ (ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ) ਦੇ ਸਬਦ ਵਿੱਚ (ਇਸ ਦੀ) ਸਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੪।
(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ) ਸਚਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਦੁਰਮਤਿ ਝੂਠੀ ਬੁਰੀ ਬੁਰਿਆਰਿ ॥ ਅਉਗਣਿਆਰੀ ਅਉਗਣਿਆਰਿ ॥
ਕਚੀ ਮਤਿ ਫੀਕਾ ਮੁਖਿ ਬੋਲੈ, ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈ ਹੇ॥੫॥ ਅਉਗਣਿਆਰੀ

ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ ॥ ਮਨ ਕੀ ਜੂਠੀ ਜੂਠ ਕਮਾਵੈ ॥ ਪਿਰ ਕਾ ਸਾਉ ਨ ਜਾਣੈ ਮੂਰਖਿ,
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ ਹੇ ॥੬॥ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਟੀ ਖੋਟੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰੇ
ਪਿਰ ਖਸਮ ਨ ਭਾਵੈ ॥ ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਦਾ ਪਿਰੁ ਰਾਵੈ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ
॥੭॥ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਕਰੇ ਸਭੁ ਵੇਖੈ ॥ ਇਕਨਾ ਬਖਸਿ ਲਏ ਧੁਰਿ ਲੇਖੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ
ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਚੁ ਪਾਇਆ, ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਵਾਲੀ (ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ)। ਬੁਰੀ ਬੁਰਿਆਰਿ=ਭੈੜੀ ਤੋਂ ਭੈੜੀ।
ਅਉਗਣਿਆਰੀ=ਅਵਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ। ਕਚੀ ਮਤਿ=ਅਸੁਯੋਗ ਮਤਿ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ
ਮਤਿ ਹੋਣ ਕਰਕੇ। ਪਾ। ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ=ਪਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਜੂਠੀ=ਅਪਵਿੱਤਰ। ਜੂਠ=ਗੰਦਾ।
ਸਾਉ=ਸੁਆਦ। ਮੂਰਖਿ=ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ। ਪਿਰੁ=ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ। ਰਾਵੈ=ਭੋਗਦਾ, ਭਾਵ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।
ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਮੇਲਿ=ਮੇਲ ਕੇ। ੭। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ ਤੋਂ (ਮੁੱਢ ਹੀ)। ਲੇਖੈ=ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹੀ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਵਾਲੀ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੈੜੀ ਹੈ। ਅੰਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ (ਬ੍ਰਿਤੀ
ਇਸ ਨੂੰ) ਅਉਗਣਹਾਰੀ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੱਚੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੀ) ਮਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ (ਫਿੱਕਾ
ਬੋਲਦੀ) ਹੈ, ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਪਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਅੰਗੁਣਾਂ ਭਰੀ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ)
ਮਨ ਦੀ ਜੂਠੀ (ਮੰਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਜੂਠ (ਵਿਕਾਰ ਹੀ) ਕਮਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਜੀਵ (ਇਸਤਰੀ) ਪਤੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ
ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਵਾਲੀ (ਇਸਤਰੀ) ਨਿਰਾ ਖੋਟ ਹੀ ਕਮਾਂਦੀ ਹੈ। (ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ
ਬਾਹਰਮੁੱਖੀ ਹਾਰ) ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਹਾ, ਆਤਮਿਕ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ
ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਸਦਾ ਮਾਲਕ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ
(ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਈ ਹੈ। ੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸਰ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣਾ) ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਕਈ
(ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੂੰ ਧੁਰੋਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ) ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਵੀ ਬਖਸ਼ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਦਿਨ
ਰਾਤ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ)
ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ) ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਈ (ਜੋੜੀ) ਹੋਈ ਹੈ। ੮।

ਹਉਮੈ ਧਾਤੁ ਮੋਹ ਰਸਿ ਲਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਿਵ ਸਾਚੀ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈ ॥ ਆਪੇ
ਮੇਲੇ ਆਪੇ ਕਰਿ ਵੇਖੇ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਇਕਿ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ
ਸਦਾ ਜਨ ਜਾਗੇ ॥ ਇਕਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸੋਇ ਰਹੇ ਅਭਾਗੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ,
ਹੋਰੁ ਕਰਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਕਾਲੁ ਮਾਰਿ ਗੁਰਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਕਾ
ਨਾਮੁ ਰਖੇ ਉਰਧਾਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਈ ਹੇ

॥੧੧॥ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਫਿਰੇ ਦੇਵਾਨੀ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਦੁਖ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੀ ॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ
ਕਰੇ ਨਹ ਪਾਏ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਾਤੁ=ਮਾਇਆ। ਮੋਹ ਰਸਿ=ਮੋਹ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ।
ਸਮਾਈ=ਲੀਨ ਕਰੀ ਰਖਦੀ ਹੈ।੯। ਇਕਿ=ਕਈ। ਵੀਚਾਰਿ=ਵਿਚਾਰ ਕੇ।ਮੋਹਿ=ਮੋਹ ਵਿਚ। ਅਭਾਗੇ=ਖੋਟੇ
ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ।੧੦। ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਰਧਾਰੇ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ।
ਤੇ=ਤੋਂ।੧੧। ਦੂਜੇ ਭਾਇ=ਦੂਤ-ਭਾਵ ਵਿਚ। ਫਿਰੇ ਦੇਵਾਨੀ=(ਦੁਨੀਆ) ਕਮਲੀ ਹੋਈ ਫਿਰਦੀ ਹੈ।
ਮਾਹਿ=ਵਿਚ। ਭੇਖ=ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਪਹਿਰਾਵੇ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਦੰਤ ਭੱਜ ਵਾਲੀ (ਮਾਇਆ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮੋਹ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। (ਪਰ)
ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸਚੀ ਹੈ (ਜੋ ਸਦਾ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ
ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣਾ ਖੇਲ) ਕਰਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ
(ਇਸ ਖੇਲ ਦੀ) ਸੋਝੀ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ ਸੇਵਕ ਜਨ (ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸਬਦ ਵੀਚਾਰ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਤੇ
ਹੰਗਤਾ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵਲੋਂ) ਸਦਾ ਚੇਤਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ (ਅਜਿਹੇ) ਮੰਦ-ਭਾਗੇ (ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੋ) ਮਾਇਆ
ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਜੀਆਂ
ਪਾਸੋਂ) ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ) ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ
ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ
ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਹੀ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ) ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਈ
ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਦੂਤ-ਭਾਵ ਵਿਚ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਕਮਲੀ ਹੋਈ (ਫਿਰਦੀ) ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ
ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਅਭੇਖ ਪ੍ਰਭੂ) ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ।੧੨।

ਕਿਸ ਨੇ ਕਹੀਐ ਜਾ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥ ਜਿਤੁ ਭਾਵੈ ਤਿਤੁ ਰਾਹਿ ਚਲਾਏ ॥ ਆਪੇ
ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ
ਭੁਗਤਾ ॥ ਆਪੇ ਸੰਜਮੁ ਆਪੇ ਜੁਗਤਾ ॥ ਆਪੇ ਨਿਰਮਲੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਮਧੁਸੂਦਨੁ, ਜਿਸ
ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੋਟਿਆ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ ਏਕੇ ਜਾਤਾ ॥ ਘਟਿ
ਘਟਿ ਵਸਿ ਰਹਿਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ॥ ਇਕਥੈ ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੈ ਆਪੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ
ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਏਕੇ ਜਾਤਾ ॥ ਅੰਤਰਿਨਾਮੁ ਸਬਦਿ
ਪਛਾਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੇਈ ਜਨੁ ਪਾਏ, ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਾ=ਜਦੋਂ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ। ਤਿਤੁ ਰਾਹਿ=ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੇ। ੧੩। ਭੁਗਤਾ=ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ। ਸੰਜਮੁ=ਸੰਕੋਚ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ), ਵੱਖਰਾ। ਜੁਗਤਾ=ਜੁੜਿਆ, ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਮਧੂ ਸੂਦਨੁ=ਮਧੂ ਦੈਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ੧੪। ਜਿਨੀ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਜਾਤਾ=ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਇਕਥੈ=(ਕਿਸੇ) ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ। ਗੁਪਤੁ=ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਪਰਗਟੁ=ਪਰਤੱਖ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ੧੫। ਦੇਹਿ=ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਕਰਕੇ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖੀਏ (ਭਾਵ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਿਲਾ ਕਰੀਏ) ਜਦ ਕਿ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਉਹ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨੂੰ) ਚਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਆਪ ਹੀ ਸੰਜਮ (ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਸੰਜਮੀ ਹੈ ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ) ਜੁਗਤਾ (ਭਾਵ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ) ਹੈ। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੈ (ਜੋ) ਹੰਕਾਰੀ ਮਧੂ ਦੈਤ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ (ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ) ਮੇਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਵਡੇਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। (ਉਹ) ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਦਾਤਾ) ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਪਤ (ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਦੂਜੇ ਥਾਂ) ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, (ਜੋ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੫।

ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ (ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ) ਇਕੋ ਹਰੀ ਜੀਉ ਨੂੰ (ਵਿਆਪਕ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਸੇਵਕ ਜਨ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਨਾਮ ਵਿਚ (ਲੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ) ਵਡਿਆਈ (ਮਿਲਦੀ ਹੈ)। ੧੬। ੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮੇਤ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਛੋਟ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਧਾਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਚੇਲਾ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਇਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਮਰਣੁ ਲਿਖਾਇ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਆਏ॥ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਚਲਣਾ ਪਰਥਾਏ॥

ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਦਾ ਸਚ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੋਹ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦੀ ਤੇ ਫਸਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਜਾਗੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦੁਨੀਆ ਦਿਵਾਨੀ (ਕਮਲੀ) ਹੋਈ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮਿਹਰਵਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੈ ॥ ਸਭੁ ਜਗੁ ਹੈ ਤਿਸ ਹੀ
ਕੈ ਚੀਰੈ ॥ ਸਭਿ ਘਟ ਭੋਗਵੈ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਆਪੇ ਸੂਖ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥੧॥
ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਆਪੇ ਆਇ ਵਸਿਆ
ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤੂਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ਹੇ॥੨॥ ਕਿਸੁ ਸੇਵੀ ਤੈ ਕਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੀ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਮਤਿ ਉਤਮ, ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ
ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਹੇ॥੩॥ ਦੇਹੀ ਕਾਚੀ ਕਾਗਦ ਮਿਕਦਾਰਾ ॥ ਬੂੰਦ ਪਵੈ ਬਿਨਸੈ ਢਹਤ ਨ
ਲਾਗੈ ਬਾਰਾ ॥ ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ, ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਾਲਾਹੀ, ਵਸਾਈ, ਸੇਵੀ, ਕਾਇਆਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਚੁ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ)। ਸਾਲਾਹੀ=ਮੈਂ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।
ਗਹਿਰ=ਗਹਿਰਾ, ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ। ਗੰਭੀਰੈ=ਵੱਡੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਸੰਜੀਦਾ ਹਸਤੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ਚੀਰੈ=ਪਲੇ ਵਿਚ
ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਭੋਗਵੈ=ਮਾਣਦਾ ਹੈ।੧। ਨਾਈ=ਵਡਿਆਈ। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਘਟ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ
ਵਿਚ। ਫਾਸੀ=ਫਾਹੀ।੨। ਕਿਸ ਸੇਵੀ=ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੇਵਾਂ ਤੈ=ਅਤੇ ਸੇਵੀ=ਮੈਂ ਸੇਵਾਂ। ਸਾਲਾਹੀ=ਮੈਂ ਸਲਾਹਵਾਂ।
ਕਮਲੁ=ਹਿਰਦਾ ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ। ਪ੍ਰਗਾਸੀ=ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੩। ਕਾਚੀ=ਨਾਸਵੰਤ। ਕਾਗਦ=ਕਾਗਜ਼।
ਮਿਕਦਾਰਾ=ਬਰਾਬਰ। ਬੂੰਦ=ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ। ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ=ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਸੋਹਣੀ ਦੇਹੀ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ (ਉਸ) ਅਤਿ ਡੂੰਘੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲੇ ਸੰਜੀਦਾ (ਪਰਮੇਸਰ) ਨੂੰ
ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ (ਹੀ ਚਲ ਰਿਹਾ) ਹੈ। (ਉਹ ਪਰਮੇਸਰ) ਦਿਨ ਰਾਤ
ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਘਟਾਂ ਨੂੰ (ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵਾਲੀ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਮਾਲਕ ਸੱਚਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਸੱਚੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ
ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈ (ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। (ਪਰਮੇਸਰ) ਆਪ ਹੀ (ਜਿਸ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ
ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ) ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹਵਾਂ? (ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ)
ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਂ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਸਲਾਹਵਾਂ। ਸਚੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ
(ਉਪਦੇਸ਼) ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਕੇ) ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਕਲ ਸਦਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ)
ਅੰਦਰ ਕੰਵਲ ਖਿੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖਾਂ) ਦੇਹੀ ਕਾਗਜ਼ ਵਾਂਗੂ ਕੱਚੀ (ਨਾਸਵੰਤ) ਹੈ। ਕਾਗਜ਼ (ਉਤੇ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ) ਬੂੰਦ
ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਦਿਆਂ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਸ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ
ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਆਰੀ) ਕਾਇਆ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਹੈ।੪।

ਸਚਾ ਚਉਕਾ ਸੁਰਤਿ ਕੀ ਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ ਸਚੁ ਆਧਾਰਾ ॥ ਸਦਾ
ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਪਾਵਨੁ, ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥੫॥ ਹਉ ਤਿਨ
ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੋ ਸਾਚੈ ਲਾਗੇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੇ ॥ ਸਾਚਾ ਸੂਖੁ
ਸਦਾ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ, ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਾਸੀ ਹੇ॥੬॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਚੇਤਾ ਅਵਰੁ ਨ
ਪੂਜਾ॥ ਏਕੇ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਸਭੁ ਸਚੁ ਦਿਖਾਇਆ, ਸਚੈ ਨਾਮਿ
ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ॥੭॥ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਜੋਨੀ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਇਆ॥ ਆਪਿ ਭੁਲਾ ਜਾ ਖਸਮਿ
ਭੁਲਾਇਆ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਿਲੈ ਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ, ਚੀਨੈ ਸਬਦੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੇ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕੀ, ਹਉ, ਗਾਵਹਿ, ਸੇਵੀ, ਜਾਂ, ਤਾਂ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੀ=ਦੀਆਂ, ਕਾਰਾ=ਕਾਰਾਂ, ਲਕੀਰਾਂ, ਆਧਾਰਾ=ਆਸਰਾ, ਤ੍ਰਿਪਤਿ=ਰਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ। ਪਾਵਨ=ਪਵਿਤਰ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ)। ੫। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ। ਹਰਿ ਰਸਿ=ਹਰੀ
ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ। ਰਾਸੀ=ਰਸੀ ਹੋਈ। ੬। ਚੇਤਾ=ਚੇਤਿਆ, ਯਾਦ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸੇਵੀ=ਸੇਵਿਆ ਹੈ। ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ=ਪੂਰੇ
ਗੁਰੂ ਨੇ। ੭। ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਜੋਨੀ=ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ। ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ=ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ। ਆਪਿ ਭੁਲਾ=(ਕੀ) ਆਪ
ਹੀ ਭੁਲਿਆ ਹੈ?। ਖਸਮਿ=ਮਾਲਕ ਨੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਚੀਨੈ=ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਬਦੁ
ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਪੜ੍ਹ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਹੁਕਮ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ ਚੌਕਾ (ਸਦਾ ਸੁੱਚਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ)
ਸੇਝੀ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਕਢਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੌਕੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੰਦਾ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ
(ਉਸ ਦਾ) ਉਤਮ ਸਚ ਰੂਪੀ ਭੋਜਨ ਤੇ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਉਹ
ਹਿਰਦਾ) ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਲੋਂ ਸਦਾ ਰਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪਵਿਤਰ ਹੈ। ੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ
ਜਾਗ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ
(ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਰਸਨਾ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਵਿਚ ਰਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਨੇ ਇਕ) ਹਰੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਚੇਤਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੂਜਿਆ। (ਉਸ ਨੇ) ਇਕ
ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ ਹੈ (ਉਹ) ਹੋਰ (ਕੋਈ ਦੂਜਾ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਚ
(ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਸਦਾ) ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ) ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ) ਜੀਵ ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ (ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਆਇਆ
ਹੈ। (ਕੀ ਇਹ ਜੀਵ) ਆਪ, ਭੁੱਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ (ਇਸ ਨੂੰ) ਮਾਲਕ ਨੇ ਭੁਲਾਇਆ ਹੈ? (ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ
ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਜੀਵਨ-ਲਕਸ਼) ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ,
(ਫਿਰ) ਅਬਿਨਾਸੀ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ੮।

ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਭਰੇ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ॥ ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਲੈ ਬੋਲਹ, ਨਾ ਹਮ ਗੁਣ ਨ
ਸੇਵਾ ਸਾਧੀ ॥ ਭੁਬਦੇ ਪਾਥਰ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਤੁਮ ਆਪੇ, ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੇ॥੯॥ ਨਾ
ਕੋਈ ਕਰੇ ਨ ਕਰਣੈ ਜੋਗਾ॥ ਆਪੇ ਕਰਹਿ ਕਰਾਵਹਿ ਸੁ ਹੋਇਗਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ
ਸੁਖੁ ਪਾਏ, ਸਦਹੀ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ॥੧੦॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ਧਰਤੀ ਸਬਦੁ ਬੀਜਿ ਅਪਾਰਾ ॥
ਹਰਿ ਸਾਚੇ ਸੇਤੀ ਵਣਜੁ ਵਾਪਾਰਾ॥ ਸਚੁ ਧਨੁ ਜੰਮਿਆ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ, ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ
ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ॥੧੧॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਵਗਣਿਆਰੇ ਨੇ ਗੁਣੁ ਕੀਜੈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ
ਨਾਮੁ ਦੀਜੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਪਤਿ ਪਾਏ, ਇਕਤੁ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੁਹੁ, ਬੋਲਹ, ਕਰਹਿ, ਕਰਾਵਹਿ, ਲੈਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਾਮਿ=ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਨਾਲ। ਕ੍ਰੋਧਿ=ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ। ਭਰੇ=ਲਿਖਤੇ ਹੋਏ।
ਅਪਰਾਧੀ=ਗੁਨਹਗਾਰ, ਪਾਪੀ। ਮੁਹੁ=ਮੂੰਹ। ਲੈ=ਲੈ ਕੇ। ਬੋਲਹ=ਬੋਲੀਏ। ਸਾਧੀ=ਕੀਤੀ। ਪਾਥਰ=ਪੱਥਰ।
ਕਰਣੈ ਜੋਗਾ=ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ। ਕਰਹਿ=ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਾਵਹਿ=ਤੂੰ ਕਰਾਵੇਗਾ। ਸੁ=ਉਹ। ਬਖਸਿ
ਲੈਹਿ=(ਜਿਸ ਨੂੰ) ਬਖਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੦। ਤਨੁ ਧਰਤੀ=ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ। ਬੀਜਿ=ਬੀਜਿਆ ਹੈ।
ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ। ਸੇਤੀ=ਨਾਲ। ਜੰਮਿਆ=ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੋਟਿ=ਕਮੀ। ੧੧। ਹਰਿ ਜੀਉ=ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ
ਜੀਉਂ। ਅੰਤਰਿ=(ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ। ਨੇ=ਨੂੰ। ਪਤਿ=ਇਜਤ। ਇਕਤੁ ਨਾਮਿ=(ਕੇਵਲ) ਇਕ ਨਾਮ ਵਿਚ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਅਸੀਂ (ਜੀਵ) ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਕਿਹੜਾ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ (ਤੇਰੇ
ਸਾਹਮਣੇ) ਬੋਲੀਏ? ਨਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਹੈ ਨਾ (ਅਸਾਂ ਕੋਈ) ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਭੁੱਬੇ) ਰਹੇ ਪਥਰ (ਵਤ
ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ) ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਲਉ (ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡਾ) ਨਾਮ ਸੱਚ ਹੈ (ਜੋ) ਨਾਸ ਰਹਿਤ
ਹੈ। ੯।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਕੋਈ (ਜੀਵ ਕੁਝ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ (ਅਤੇ) ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ
ਕਰਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ (ਜੋ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਕਰਾਵੇਗਾ, ਉਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਸ
ਨੂੰ ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਸਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ (ਸੱਚਾ) ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਇਹ ਸਰੀਰ ਧਰਤੀ (ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ) ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਬੀਜਿਆ ਜਾਏ
(ਫਿਰ) ਸਚੇ ਹਰੀ ਨਾਲ (ਨਾਮ ਦਾ) ਵਣਜ ਵਪਾਰ (ਕਰੇ)। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਚਾ ਨਾਮ ਧਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲਗਿਆਂ
ਕਦੇ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਸਿਆ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੧।

ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੁਸੀਂ) ਅਉਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ (ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ) ਗੁਣ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼) ਕਰਦੇ ਹੋ।
(ਤੁਸੀਂ) ਆਪ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਬਖਸ਼ ਲੈਂਦੇ ਹੋ (ਅਤੇ) ਨਾਮ (ਰੂਪ ਦਾਤ) ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ
(ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਬਾਰ) ਵਿਚ ਇਜਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ) ਇਕ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ। ੧੨।

ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸਮਝ ਨ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਹੋਵੈ ਸੇ ਧਨੁ ਪਾਏ, ਸਦ ਹੀ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥੧੩॥ ਅਨਲ ਵਾਉ ਭਰਮਿ
ਭੁਲਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸੁਧਿ ਨ ਕਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਕਿਛੁ ਨ ਸੂਝੈ, ਗੁਰਮਤਿ
ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਹੇ ॥੧੪॥ ਮਨਮੁਖ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਸੂਤੇ ॥ ਅਪਣਾ ਘਰੁ ਨ
ਸਮਾਲਹਿ ਅੰਤਿ ਵਿਗੂਤੇ ॥ ਪਰਨਿੰਦਾ ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਚਿੰਤਾ ਜਾਲੈ, ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ
ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥੧੫॥ ਆਪੇ ਕਰਤੈ ਕਾਰ ਕਰਾਈ ॥ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ ॥
ਨਾਨਕ, ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ, ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥੧੬॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਮਾਲਹਿ

ਪਦ ਅਰਥ: ਅੰਤਰਿ=(ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ।੧੩। ਅਨਲ=ਅੱਗ। ਵਾਉ=ਹਵਾ। ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ=ਭਰਮ
ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਭੁੱਲਾ ਦਿਤੀ। ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ। ਸੁਧਿ=ਸੂਝ-ਬੂਝ। ਨ ਕਾਈ=ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
ਅੰਧੇ=ਅੰਨ੍ਹੇ, ਅਗਿਆਨੀ। ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ (ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਿਆ)। ਪ੍ਰਗਾਸੀ=ਚਮਕ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।੧੪।
ਸੂਤ=ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਨ। ਨ ਸਮਾਲਹਿ=ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਿ=ਓਤਕ ਸਮੇਂ। ਵਿਗੂਤੇ=ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਪਰ=ਪਰਾਈ। ਜਾਲੈ=ਸਾੜਦੀ ਹੈ। ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ=ਨਿਰੋਲ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ।੧੫। ਕਰਤੈ=ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਨੇ। ਦੇਇ
ਬੁਝਾਈ=ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ=ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ (ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਹੈ (ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਹਰੇਕ
ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਇਸ ਭੇਦ) ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।
(ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਨਾਮ) ਧਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਸਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਵਸਦਾ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਹਵਾ ਨੇ (ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ) ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾਈ
ਹੋਈ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ (ਫਸੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਕੋਈ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਕੁਝ
ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ, (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈਣ ਕਰਕੇ (ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਹੰਗਤਾ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ (ਨੀਂਦ ਵਿਚ) ਸੂਤੇ ਪਏ ਹਨ। ਆਪਣਾ
ਘਰ (ਹਿਰਦਾ) ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲਦੇ, (ਜਿਸ ਕਾਰਨ) ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ
(ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਚਿੰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾੜਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਨਿਰੋਲ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸਰ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ) ਕਾਰ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ (ਆਤਮਿਕ
ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਮਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ।੧੬।੫।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿਸ ਹਰੀ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੇਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਹੀ ਕਾਗਜ਼ ਵਾਂਗੂ ਕੱਚੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਮ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿਰਦਾ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਇਹ ਰੁਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

ਹਰਿਨਾਮੁ ਚੇਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਪੂਜਾ ॥ ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ॥

ਗੱਲ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਪਾਸੇ ਸਚ ਹੀ ਸਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗ ਪੈਦਾ ਹੈ।

ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੇ ਭਾਵਨਾ ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਤ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:-

ੳ) ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਭਰੇ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ॥ ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਲੈ ਬੋਲਹ,

ਨਾ ਹਮ ਗੁਣ ਨ ਸੇਵਾ ਸਾਧੀ ॥

ਭੁਬਦੇ ਪਾਥਰ ਮੇਲ ਲੈਹੁ ਤੁਮ ਆਪੇ, ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੇ॥

ਅ) ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਵਗਣਿਆਰੇ ਨੋ ਗੁਣ ਕੀਜੈ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ ਨਾਮੁ ਦੀਜੈ॥

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਤਿ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੇਹੀ ਅਰੋਗ ਤੇ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਦਾ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸਦਾ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਸਦਾ ਥਿਰੁ ਸਾਚਾ ॥ ਦੂਜੈ ਲਾਗਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਕਾਚਾ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ, ਸਾਚੇ ਹੀ ਸਾਚਿ ਪਤੀਜੈ ਹੇ ॥੧॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਬਹੁਤੇ ਮੈ ਏਕੁ ਨ ਜਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਲਾਇ ਲਏ ਜਗ ਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ, ਗੁਰਮਤਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਹੇ ॥੨॥ ਮਾਇਆ ਲਹਰਿ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੀ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥ ਸਹਜੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ, ਰਸਨਾ ਰਾਮੁ ਰਵੀਜੈ ਹੇ ॥੩॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਨ ਬੂਝੈ ਫਿਰੈ ਇਆਣੀ ॥ ਜਮਕਾਲੁ ਘੜੀ ਮੁਹਤੁ ਨਿਹਾਲੇ, ਅਨਦਿਨੁ ਆਰਜਾ ਛੀਜੈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੇਵੀ, ਸਾਲਾਹੀ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੇਵੀ=ਮੈਂ ਸੇਵਦਾ ਹਾਂ। ਥਿਰੁ=ਪੱਕਾ, ਕਾਇਮ। ਸਾਲਾਹੀ=ਮੈਂ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਚਿ ਪਤੀਜੈ=ਸੱਚ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧। ਵਿਹਾਣੀ=ਬੀਤ ਗਈ ਹੈ। ਮੁਹਤੁ=ਦੋ ਘੜੀ। ਨਿਹਾਲੇ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

ਭੀਜੈ=ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭੀਜੈ=ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨। ਨਿਵਾਰੀ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਵੀਜੈ=ਉਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੩।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਹਾਂ (ਜੋ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿੜ (ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ) ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੀ ਕੱਚਾ (ਨਾਸਵੰਤ) ਹੈ। (ਮੈਂ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਸਚ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ (ਅਤੇ) ਸਚੇ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ (ਮੇਰਾ ਮਨ) ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਨਿਸਚੇ ਸਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ)। ੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਗੁਣ (ਉਪਕਾਰ) ਬਹੁਤ ਹਨ (ਪਰ) ਮੈਂ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ, (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਪਲੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਮਨ ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਨੇ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਲਹਿਰ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਹੰਗਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ (ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ) ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਰਾਮ (ਨਾਮ) ਉਚਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨਮੁਖ ਦੀ) ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਇਆਣੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ। ਜਮ ਕਾਲ (ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ) ਘੜੀ ਪਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਦੀ) ਉਮਰ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ੪।

ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਕਰੈ, ਨਹੀ ਬੁਝੈ ॥ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਜਮਕਾਲੁ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਐਥੈ ਕਮਾਣਾ ਸੁ ਅਗੈ ਆਇਆ, ਅੰਤਕਾਲਿ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ਹੇ ॥੫॥ ਜੇ ਸਚਿ ਲਾਗੇ ਤਿਨ ਸਾਚੀ ਸੋਇ ॥ ਦੂਜੈ ਲਾਗੇ ਮਨਮੁਖਿ ਰੋਇ ॥ ਦੁਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ ਖਸਮੁ ਹੈ ਆਪੇ, ਆਪੇ ਗੁਣ ਮਹਿ ਭੀਜੈ ਹੇ ॥੬॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਜਨੁ ਸੋਹੈ ॥ ਨਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਮੋਹੈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਮੈਲੁ ਪਤੰਗੁ ਨ ਲਾਗੈ, ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿਨਾਮਿ ਭੀਜੈ ਹੇ ॥੭॥ ਸਭਨਾ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਇਕੁ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਨਾਇ ਸਾਚੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਨਾਇ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੋਇ=ਸੋਭਾ। ਦੁਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ=(ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ) ਦੋਹਾਂ ਦਾ। ਖਸਮੁ=ਮਾਲਕ। ਭੀਜੈ=ਭਿੱਜਦਾ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਹੈ=ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਰਸਾਇਣਿ=ਨਾਮ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਰਸਾਂ ਵਾਲੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਮੋਹੈ=ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਤੰਗੁ=ਰਤਾ ਭਰ ਭੀ। ਗੁਰਮਤੀ=ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ੮।

ਅਰਥ: (ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰ (ਬਹੁਤ) ਲੋਭ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਜਮ ਕਾਲ (ਇਸ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ (ਖੜਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਕੀ) ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਕਰਮ) ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਉਹ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਉਸਦੇ) ਅਗੇ ਆਇਆ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾ ਸਕਦਾ)।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਝਾ ਵੀ ਸਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ) ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ, (ਉਹ) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਸਦਾ) ਰੋਂਦੇ (ਭਾਵ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ) ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਸਿਰਿਆਂ (ਭਾਵ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ) ਦਾ ਮਾਲਕ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ) ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਭਿੱਜਦਾ (ਪ੍ਰਸੰਨ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੬।

(ਜਿਹੜਾ ਸੇਵਕ) ਜਨ ਹੈ (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਮਨ) ਨਾਮ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਰਸ ਵਾਲੇ ਘਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਮੈਲ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਦਾ ਮਨ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ (ਰਸ) ਵਿਚ ਭਿੱਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਇਕ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ) ਹੰਗਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਦਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ (ਪੀਤਾ ਹੈ)।੮।

ਕਿਲਬਿਖ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਿਆ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥
ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਹੇ ॥੯॥ ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਵਾਰੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ ਲੀਜੈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ ਬੈਠੇ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਪਾਵਹਿ ॥ ਜਮੁ ਨ ਛੋਡੈ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਤਾ ਮੁਕਤਿ ਪਾਈਐ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਪੀਜੈ ਹੇ ॥੧੧॥ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਤਰਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਗਤਿ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਾਵਨ ਸਦਾ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਤਰੁ ਭੀਜੈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਵਹਿ, ਕਮਾਵਹਿ, ਤਾਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਿਲਬਿਖ=ਪਾਪ। ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਜੀਵਾ। ਜਲੈ=ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੇ=ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵੀਚਾਰ ਕੇ।੧੦। ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਆਸਣ ਉਤੇ। ਭਉ=ਡਰ। ਪਾਵਹਿ=ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਮਾਵਹਿ=ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।੧੧। ਮਨਮੁਖਿ=ਮਨ ਮਗਰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ। ਭੀਜੈ=ਭਿੱਜਦਾ (ਪਤੀਜਦਾ) ਹੈ। ਅੰਤਰੁ=ਹਿਰਦਾ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਉਹ ਪਰਮੇਸਰ ਸਾਰੇ) ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ (ਜੁੜ ਕੇ ਇਹ) ਵੀਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ (ਨਾਮ ਵਿਚ) ਭਿੱਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਇਆ ਦੀ ਅੱਗ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਅੱਗ) ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ) ਸਦਾ ਹੀ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ (ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇੰਦਰ (ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਰਾਜ) ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਵੀ ਜਮ ਦਾ ਡਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ)। ਜਮ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। (ਭਾਵੇਂ ਉਹ) ਬਹੁਤ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਹੀ (ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ) ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਈਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰਸ ਪੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (ਪਰ) ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ) ਭਗਤੀ (ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਾਣੀ ਸਦਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ (ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ (ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਭਿੱਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੨।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਬਧਕ ਮੁਕਤਿ ਨਿਰਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਏਕੋ ਹੈ ਜਾਤਾ, ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਰਵੀਜੈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨ ਬੂਝਹਿ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਲੂਝਹਿ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧਾ, ਕਿਉਂਕਰਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਜੈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਬੇਦ ਬਾਦ ਸਭਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥ ਨ ਅੰਤਰੁ ਭੀਜੈ ਨ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਸਭੁ ਬੇਦਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਆਪੇ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਸਾਚਾ, ਸਚੇ ਸਚੁ ਰਵੀਜੈ ਹੇ ॥੧੬॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੜਹਿ, ਬੂਝਹਿ, ਲੂਝਹਿ, ਕਿਉਂਕਰਿ, ਵਖਾਣਹਿ, ਪਛਾਣਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਵੀਚਾਰੀ=ਵੀਚਾਰਵਾਨ। ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਬਧਕ=ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ, ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਬੰਧੇ ਹੋਏ। ਨਿਰਾਰੀ=ਨਿਰਾਲੀ, ਵੱਖਰੀ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਰਵੀਜੈ=ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।੧੩। ਕਾਰਣਿ=ਵਾਸਤੇ। ਲੂਝਹਿ=ਖਪਦੇ ਸੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੁਤਰੁ=ਅੱਖਾਂ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ)। ਤਰੀਜੈ=ਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।੧੪। ਬੇਦ ਬਾਦ=ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ, ਬਹਿਸ-ਮੁਬਹਿਸਾਂ ਆਦਿ। ਬੇਦਿ=ਬੇਦ ਨੇ। ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ=ਪੱਕਾ ਕਰਾਇਆ ਹੈ।੧੫। ਸੋਈ=ਉਹੀ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਸਚੇ ਸਚੁ=ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਆਦਿ (ਹੋਰ ਜੋ) ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਬੰਧੇ ਪਏ ਹਨ, ਮੁਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੀ (ਭਾਵ ਵਖਰੀ) ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਇਕੇ ਗਿਆਨ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ) ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ) ਵੇਦ (ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ) ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਉਹ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ) ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨਾ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। (ਉਹ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲੜਦੇ ਝਗੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਹਉਮੈ ਦੀ) ਮੇਲ ਹੈ (ਉਹ) ਬੇ-ਸਮਝ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ (ਉਹ) ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਖੇ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?। ੧੪।

ਸਾਰੇ (ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ) ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਆਖ ਕੇ ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਭਿੱਜਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾ ਉਹ ਸਬਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ। ਵੇਦ ਨੇ ਸਭ ਪੁੰਨ ਪਾਪ (ਰੂਪੀ ਕਰਮਾਂ) ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ ਹੈ (ਕਿ ਕਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ) ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਪਰਮੇਸਰ) ਇਕੇ ਆਪ ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੱਚਾ (ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਮਨ ਸਦਾ ਕਾਇਮ (ਭਾਵ ਅਡੋਲ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ੧੬। ੧੬।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਾਈਂ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਸਿੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਉਮੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਮਨ ਦਾ ਬੁਕਾਉ ਹਟੇ, ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਤੇ ਪਾਪ ਆਦਿ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੇਟਣ ਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੇਟਦੇ ਉਹ ਭਗਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਅਤੀਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਵੇਦ ਤੇ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੀਆਂ ਫੋਕੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

੧੧ਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ:-

ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਸਣਿ ਬੈਠੇ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਪਾਵਹਿ ॥

ਜਮੁ ਨ ਛੋਡੈ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੈ ਤਾ ਮੁਕਤਿ ਪਾਈਐ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਪੀਜੈ ਹੇ ॥

ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਪਾਪਾਂ ਪੁੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਸਚਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਸਚੈ ਸਚਾ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਸਿਆ ਤਿਥੈ ਮੋਹੁ ਨ ਮਾਇਆ ॥ ਸਦ ਹੀ ਸਾਚੁ ਵਸਿਆ ਘਟਿ ਅੰਤਰਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ਹੇ ॥੧॥ ਸਚਾ ਸਉਦਾ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਨ ਤਿਥੈ ਭਰਮੁ ਨ ਦੂਜਾ ਪਸਾਰਾ ॥ ਸਚਾ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਕਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ, ਬੂਝੈ ਕੋ ਵੀਚਾਰੀ ਹੇ ॥੨॥ ਸਚੈ ਲਾਏ ਸੇ ਜਨ ਲਾਗੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਮਸਤਕਿ ਵਡਭਾਗੇ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ, ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ਹੇ ॥੩॥ ਸਚੈ ਸਚਾ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ॥ ਏਕੋ ਵੇਖਾ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਉਚੈ ਉਚੀ ਪਉੜੀ, ਗਿਆਨਿ ਰਤਨਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ਹੇ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗਾਵਹਿ, ਸਾਲਾਹੀ, ਵੇਖਾਂ, ਨਾਹੀ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਖਟਿਆ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਖਟਿਆਂ' ਕਰਨਾ ਅਸੁਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਚੈ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿੰਦ ਵਾਲੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ। ਸਚਾ ਤਖਤੁ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤਖਤ। ਵੀਚਾਰੀ=ਵੀਚਾਰਵਾਨ। ਨਿਜ ਘਰਿ=ਆਪਣੇ ਘਰ (ਸਰੂਪ) ਵਿਚ। ਘਟਿ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰੇ ਸਾਰੀ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।੧। ਪਸਾਰਾ=ਖਿਲਾਰਾ। ਖਟਿਆ=ਕਮਾਇਆ। ਮਸਤਕਿ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ।੩। ਸਾਲਾਹੀ=ਮੈਂ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਵੇਖਾ=ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਗਿਆਨਿ ਰਤਨਿ=ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਰਤਨ ਰਾਹੀਂ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਤਿਸਾਹ) ਨੇ (ਆਪਣੇ ਬੈਠਣ ਲਈ) ਸੱਚਾ ਤਖਤ (ਭਾਵ ਨਿਜ ਘਰ) ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪਣੇ ਘਰ (ਸ੍ਰੇ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ (ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਕਾ ਹੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਜਿਸ) ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਕਰਣੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਸੱਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਵਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਵਪਾਰ ਸੱਚਾ ਅਤੇ ਸੌਦਾ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਥੇ ਭਰਮ ਹੈ ਨਾ ਦੋੜ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੇ) ਸੱਚਾ (ਨਾਮ) ਧਨ ਖੱਟਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਕਦੇ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ (ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ) ਕੋਈ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਨਾਮ ਵਿਚ) ਲਾਏ ਹਨ (ਉਹੀ ਸੇਵਕ)) ਜਨ (ਨਾਮ ਦੇ ਵਪਾਰ ਵਿਚ) ਲਗੇ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸਬਦ (ਵਸਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਹਨ। (ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀਚਾਰਵਾਨ (ਸਦਾ) ਸਬਦ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, (ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਉਤਾ ਉਸ) ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਨੂੰ ਹੀ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਪਾਸੇ) ਇਕ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ) ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ (ਚਲਿਆ ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਦੀ) ਉਚੀ ਤੋਂ ਉਚੀ ਪਉੜੀ ਤੇ (ਚੜ੍ਹ ਜਾਈਦਾ ਹੈ)। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ) ਰਤਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ (ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਆਪਣੀ) ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੪।

ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ॥ ਸਚੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਇਆ ॥
ਸਚੈ ਕੀ ਸਭ ਸਚੀ ਕਰਣੀ, ਹਉਮੈ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੀ ਹੇ ॥੫॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ
ਆਪੇ ਕੀਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨਹੀ ਚੀਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ,
ਸਾਚੀ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ਹੇ ॥੬॥ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਜੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਈ ॥ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ
ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਦਹੀ ਅੰਤਰੁ ਸੀਤਲੁ, ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰੀ ਹੇ
॥੭॥ ਸਚਿ ਲਗੇ ਤਿਨ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਭਾਵੈ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦੇ ਸਚਿ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਐਥੈ ਸਾਚੇ
ਸੇ ਦਰਿ ਸਾਚੇ, ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਸਵਾਰੀ ਹੇ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਤਿਖਾ=(ਮਾਇਆ ਦੀ) ਪਿਆਸ। ਨਿਵਾਰੀ=ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।੫। ਕਿਨਹੀ=ਕਿਸੇ ਨੇ ਹੀ।
ਚੀਨਾ=ਪਛਾਣਿਆ।੬। ਭਾਈ=ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ।੭। ਸਚਿ=ਸੱਚ ਵਿਚ। ਭਾਵੈ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਚੈ
ਸਬਦੇ=ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਸੁਹਾਵੈ=ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਐਥੈ=ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ। ਦਰਿ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ
ਉਤੇ। ਨਦਰੀ=ਨਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸਵਾਰੀ=ਸਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਸ ਨੇ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਉਹ)
ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਤਾਂ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸਚ (ਨਾਮ) ਵਸ ਗਿਆ। (ਜਿਸ ਨੇ) ਹਉਮੈ ਤੇ
(ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਰਣੀ ਸੱਚੀ (ਜਾਪਣ ਲਗ
ਪਈ ਹੈ)।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਇਆ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮੋਹ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਇਸ ਭੇਦ
ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ
(ਹਮੇਸ਼ਾ) ਸੱਚ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ) ਕਰਣੀ ਸੱਚੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੬।

(ਉਸ ਨੇ ਉਹ) ਕਾਰ (ਕਮਾਈ) ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਮਨ ਨੂੰ) ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ)
ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਤੇ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। (ਹੁਣ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ
ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ) ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
(ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ) ਸਭ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ) ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ (ਜੁੜਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ)
ਸਚ ਵਿਚ (ਲਗ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਹੜੇ) ਇਸ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਸੱਚੇ ਹਨ ਉਹ
(ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਵੀ ਸੱਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ
(ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।੮।

ਬਿਨੁ ਸਾਚੈ ਜੇ ਦੂਜੈ ਲਾਇਆ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੁਖ ਸਬਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ
ਗੁਰ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਜਾਪੈ ਨਾਹੀ, ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ ਹੇ ॥੯॥ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਜਿਨਾ
ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨੀ ਕਮਾਇਆ ॥ ਸਚੇ ਸੇਵਹਿ ਸਚੁ
ਧਿਆਵਹਿ, ਸਚਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ਹੇ ॥੧੦॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੀਠੀ ਲਾਗੀ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਸੂਖ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤਿਆ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ, ਗੁਰ
ਕੀ ਸੇਵ ਪਿਆਰੀ ਹੇ॥੧੧॥ ਸੇ ਜਨ ਸੁਖੀਏ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਚੇ ਲਾਏ॥ ਆਪੇ ਭਾਣੇ
ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ, ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਖੁਆਰੀ ਹੇ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ, ਸੇਵਹਿ, ਧਿਆਵਹਿ, ਕਰਤਿਆ, ਜੀਆਂ, ਕਮਾਵਹਿ, ਦੇਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦੂਜੇ=ਦੂਤ ਵਿਚ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਸਬਾਇਆ=ਸਾਰੇ। ਜਾਪੈ
ਨਾਹੀ=ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਭਾਇਆ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ=ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ।
ਤਿਨੀ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਾ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਚਿ ਰਤੇ=ਸੱਚ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ਵੀਚਾਰੀ=ਵੀਚਾਰ
ਵਾਲੇ। ੧੦। ਸਹਜ=ਅਡੋਲਤਾ। ਕਰਤਿਆ=ਕਰਦਿਆਂ। ਭਾਣੇ=ਚੰਗੇ ਲਗੇ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ।
ਉਬਰੇ=ਬੱਚ ਗਏ। ਖੁਆਰੀ=ਖਜਲ ਖੁਆਗ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਸਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੇ (ਭਾਵ ਵਿਚ) ਆਪਣਾ ਮਨ
ਲਾਇਆ (ਜੋੜਿਆ) ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ (ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੁਖ
ਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ) ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦਾ ਵੱਡਾ ਦੁਖ
ਵਾਪਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸੱਚਾ ਸ਼ਬਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਹੈ, ਪੂਰਬਲੇ (ਜਨਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ
ਅਨੁਸਾਰ) ਲਿਖਿਆ (ਲੇਖ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਾਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ)। (ਉਹ) ਸਚ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ,
ਸਚ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ) ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਸਚ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਿੱਠੀ ਲੱਗੀ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਸੁਖ
ਸਹਿਜ ਦੀ ਸਮਾਧੀ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ) ਕਰਦਿਆਂ (ਉਸ ਦਾ ਮਨ) ਪਵਿੱਤਰ
ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਉਸ ਨੂੰ) ਪਿਆਰੀ ਤੇ (ਮਿੱਠੀ) ਲੱਗੀ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸੁਖੀ ਹਨ (ਜਿਹੜੇ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਚ ਵਿਚ ਲਾਏ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ
ਅਨੁਸਾਰ (ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਈ ਸੇਵਕ) ਆਪ ਹੀ ਮਿਲਾ ਲਏ ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਰਖ ਲਏ ਹਨ,
ਉਹ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਬਚ ਗਏ ਹਨ। ਹੋਰ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਖੁਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ
ਹੈ। ੧੨।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਕੁਟੰਬੁ ਨਾ ਤਿਸੁ ਮਾਤਾ ॥ ਏਕੋ
ਏਕੁ ਰਵਿਆ ਸਭ ਅੰਤਰਿ, ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਆਧਾਰੀ ਹੇ ॥੧੩॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ
ਦੂਜਾ ਭਾਇਆ ॥ ਕਿਛੁ ਨ ਚਲੈ ਧੁਰਿ ਖਸਮਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਸਾਚੇ ਤੇ
ਸਾਚੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਸਾਚੈ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੀ ਹੇ ॥੧੪॥ ਜਾ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ॥
ਸਾਚੈ ਸਬਦੇ ਸਾਚੁ ਕਮਾਏ ॥ ਅੰਦਰੁ ਸਾਚਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਾਚਾ, ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰੀ
ਹੇ ॥੧੫॥ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ॥ ਅਪਣਾ ਭਾਣਾ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥ ਨਾਨਕ
ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ, ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਸਨਾ ਨਾਮਿ ਸਵਾਰੀ ਹੇ ॥੧੬॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਵਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਧਾਰੀ=ਆਸਰਾ। ੧੩। ਕਿਛੁ ਨ ਚਲੈ=(ਕੋਈ
ਜੇਰ) ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਧੁਰਿ=ਧਰ ਤੋਂ। ੧੪। ਦੇਹਿ=ਦੇਵੋ, ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੧੫। ਅੰਦਰੁ=ਹਿਰਦਾ। ਭੰਡਾਰੀ=ਖਜ਼ਾਨੇ।
ਬੈਰਾਗੀ=ਵੈਰਾਗ ਵਾਲਾ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਰਾਹੀਂ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ, (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।
ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦਾ ਨਾਂ ਪਰਵਾਰ ਹੈ ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਇਕੋ ਇਕ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹੰਗਤਾ-ਮਮਤਾ ਕਰਕੇ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਮਾਲਕ ਨੇ ਧੁਰ ਤੋਂ
(ਇਹ ਲੇਖ) ਲਿਖ ਕੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਜੇਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਚੇ
ਗੁਰੂ ਤੋਂ (ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ) ਸਚ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ (ਉਹਨਾਂ ਦੀ) ਦੂਖ ਪੀੜਾ (ਆਪ
ਹੀ) ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਦੋਂ ਤੂੰ (ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਾਤਿ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਉਹ) ਸਦਾ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਸਚੇ ਸਬਦ ਵਿਚ (ਟਿੱਕ ਕੇ ਉਹ ਨਿਰੋਲ) ਸਚ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਮਨ, ਤਨ, (ਸਭ ਕੁਝ)
ਨਿਰੋਲ ਸੱਚਾ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਉਹ ਭਗਤੀ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ (ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ) ਭੰਡਾਰੀ (ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਜੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮ) ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ
ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ (ਜੀਆਂ ਤੋਂ) ਆਪ ਹੀ ਮਨਵਾਉਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ
ਕਿ ਜੇ ਜੀਵ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਉਹ) ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ)
ਮਨ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਰਸਨਾ ਨਾਮ ਨੇ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸੱਚ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੋਹਣੇ ਹੋ ਗਏ
ਹਨ)। ੧੬।੧।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਨਿਰੋਲ ਸੱਚੀ ਕਰਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣਾ
ਤਖਤ ਬਣਾ ਕੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸੱਚ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਹਉਮੈ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸੱਚ ਵਿਚ ਲਗਣਾ
ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਹਉਮੈ ਤੇ ਮੋਹ ਆਦਿ ਮੰਦੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਦ੍ਰਿੜ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਦਾ ਦੁਖ ਹੀ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਸਚਾ ਸਬਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਖਾਇਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਚ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਚ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਿੱਠੀ ਲਗੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧੀ ਵਾਲਾ ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸਚ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਤਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਉਪੰਨਾ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਏਕੁ ਪਰਛੰਨਾ ॥ ਸਭਨਾ ਸਾਰ ਕਰੈ ਜਗ ਜੀਵਨੁ, ਜਿਨਿ ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੧॥ ਜਿਨਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਉਪਾਏ ॥ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਆਪੇ ਮੇਲੇ, ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੇ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੨॥ ਆਵਾਗਉਣੁ ਹੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਹੁ ਚਿਤੈ ਬਿਕਾਰਾ ॥ ਬਿਰੁ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀ ਸਦਹੀ, ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੩॥ ਇਕਿ ਮੂਲਿ ਲਗੇ ਓਨੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਭਾਲੀ ਲਾਗੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਤਿਨ ਜਨ ਕਉ ਲਾਗੇ, ਜੇ ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਤਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਓਨੀ, ਤਿਨੀ, ਬੋਲਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਉਪੰਨਾ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਇਆ। ਮਹਿ=ਵਿੱਚ। ਪਰਛੰਨਾ=ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਗੁਪਤ। ਸਾਰ=ਸੰਭਾਲ, ਖਬਰ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ। ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ=ਹਰੇਕ (ਜੀਵ) ਦੇ ਸਿਰੇ ਉਤੇ। ਧੰਧੈ=ਧੰਧੇ ਵਿਚ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ੨। ਆਵਾਗਉਣ=ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ। ਚਿਤੈ=ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ। ਬਿਕਾਰਾ=ਵਿਕਾਰ। ਬਿਰੁ=ਪੱਕਾ। ਸਾਲਾਹੀ=ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩। ਇਕਿ=ਕਈ। ਮੂਲਿ=ਆਦਿ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ। ਭਾਲੀ=ਸਾਖਾ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ। ਤਿਨੀ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਤਾ=ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ) ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ) ਸਾਰੇ (ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਸਾਰ-ਸੰਭਾਲ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ) ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ (ਉਸ ਨੇ) ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ) ਜਿਸ ਨੂੰ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪੇ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੈ। (ਮਨਮੁਖ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ (ਅਤੇ ਹੋਰ) ਬਹੁਤ ਵਿਕਾਰ (ਕਰਨੇ ਹੀ) ਚਿਤਵਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ (ਉਹ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ (ਮਨੁੱਖ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ) ਮੂਲ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨਾਲ ਲਗੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਲਿਆ ਹੈ (ਕਈ ਮਨੁੱਖ) ਡਾਲੀ (ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ) ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਲਗੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਆਪਣਾ) ਜਨਮ ਹੀ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਫਲ (ਕੇਵਲ) ਉਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ) ਲਗਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ (ਅਗਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ)।੪।

ਹਮ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਕਿਆ ਬੋਲਹ ਬੋਲ ॥ ਤੂ ਸਭਨਾ ਦੇਖਹਿ ਤੋਲਹਿ ਤੋਲ ॥
ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹਿ ਰਹਣਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੇ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੫॥ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਣਾ
ਤਾ ਸਚੀ ਕਾਰੈ ਲਾਏ ॥ ਅਵਗਣ ਛੋਡਿ ਗੁਣ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਗੁਣ ਮਹਿ ਏਕੇ
ਨਿਰਮਲੁ ਸਾਚਾ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੬॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਏਕੇ ਸੋਈ ॥
ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਸਬਦੇ ਖੋਈ ॥ ਏਕਸੁ ਮਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਸਮਾਣਾ, ਅਪਣੈ ਰੰਗਿ ਸਦਾ
ਰਾਤਾ ਹੇ ॥੭॥ ਕਾਇਆ ਕਮਲੁ ਹੈ ਕੁਮਲਾਣਾ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਸਬਦੁ ਨ ਬੁਝੈ ਇਆਣਾ
॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕਾਇਆ ਖੋਜੇ, ਪਾਏ ਜਗ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਹੇ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਿਆ ਬੋਲਹ=ਕੀ ਬੋਲੀਏ?। ਦੇਖਹਿ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਤੋਲਹਿ=ਤੋਲਦਾ ਹੈ। ਰਾਖਹਿ=ਤੂੰ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨੇ। ਨਦਰੀ ਅੰਦਰ=ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਵਿਚ। ਪਾ ਜਾ=ਜਦੋਂ। ਭਾਣਾ=ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਕਾਰੈ=ਕਾਰ ਵਿਚ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ। ਸਬਦੇ ਖੋਈ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਸ ਕੀਤੀ)। ਜਹ=ਜਿਥੇ। ਦੇਖਾ=ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਤਹ=ਉਥੇ। ਏਕਸੁ ਮਹਿ=ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ। ਸਮਾਣਾ=ਸਮਾਇਆ, ਲੀਨ ਹੋਇਆ। ਰੰਗਿ=ਮੌਜ ਵਿਚ। ੭। ਕਾਇਆ ਕਮਲੁ=ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕੋਲ ਫੁੱਲ। ਕੁਮਲਾਣਾ=ਮੁਰਝਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸਾਡੇ ਵਿਚ (ਕੋਈ) ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ) ਕਿਹੜਾ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਜੋਗੇ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਸਭ (ਜੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮ ਆਪ) ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਤੋਲ ਨਾਲ ਤੋਲਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਰਖਦਾ ਹੈ)। ਜਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਵੀ) ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਵ) ਨੇ ਇਕ (ਤੈਨੂੰ ਹੀ) ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ (ਤੂੰ ਜੀਵ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ) ਸਚੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। (ਉਹ) ਅੰਗੁਣ ਛੱਡ ਕੇ (ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ (ਜੁੜਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਨੂੰ ਇਕੋ ਪਵਿੱਤਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ (ਦਿੱਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉਥੇ ਉਹੀ ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਦੂਜੀ ਖੋਟੀ ਮਤਿ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। (ਹੁਣ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਇਆਣਾ (ਬੇਸਮਝ) ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ (ਇਸ ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਕੰਵਲ ਮੁਰਝਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜੋ) ਕਾਇਆ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਖੋਜੇ (ਉਹ) ਜਗਤ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਕੋਟ ਗਹੀ ਕੇ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜੀਉ ਰਾਖੈ ਉਰਧਾਰੇ ॥ ਜੇ ਇਛੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਏ, ਜਿਉ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠੈ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥੯॥ ਮਨਮੁਖੁ ਗਿਆਨੁ ਕਥੈ ਨ ਹੋਈ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਠਉਰ ਨ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੇ, ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੇ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਮਨਮੁਖੁ ਕਾਰ ਕਰੇ ਸਭਿ ਦੁਖ ਸਥਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਨਾਹੀ ਕਿਉ ਦਰਿ ਜਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਸਾਚਾ, ਸਦ ਸੇਵੇ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤੂ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਸਭ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ਨਾਮੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਦਾ ਸਦ, ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਾਮੇ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੋਟ=(ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਕਿਲਾ। ਗਹੀ=ਪਕੜਨ ਵਾਲੇ। ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਰਧਾਰੇ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਟਿਕਾ ਕੇ) ਰਖਦਾ ਹੈ। ਰੰਗੁ ਮਜੀਠੈ=ਮਜੀਠ ਦਾ ਰੰਗ। ਰਾਤਾ=ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।੯। ਗਿਆਨੁ ਕਥੈ=ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਕਥਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਠਉਰ=ਟਿਕਾਣਾ। ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ=ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ।੧੦। ਕਾਰ=ਕੰਮ। ਸਥਾਏ=ਸਾਹੇ। ਕਿਉ=ਕਿਵੇਂ?। ਦਰਿ=(ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ।੧੧। ਜਹ=ਜਿਥੇ। ਦੇਖਾ=ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਨਾਮੇ ਨਾਮੁ=ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ। ਨਾਮੇ=ਨਾਮ ਵਿਚ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਵਾਲੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਜੋ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਰੰਗ) ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਜੀਠ ਦਾ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੯।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਪਾਸ ਬਾਹਰਮੁਖੀ) ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ) ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਉਹ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ (ਜੁਨੀਆਂ ਵਿਚ) ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ) ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉਤੇ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਰਬੀ) ਗਿਆਨ ਹੈ (ਉਹ) ਸਦਾ ਹੀ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ) ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਕੋ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ।੧੦।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਹੀ ਚੰਬੜਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸਬਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। (ਪਰ) ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸਬਦ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸੇਵਦਾ ਹੈ।੧੧।

(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ) ਜਿਥੇ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਹ) ਸਾਰੀ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ਹੈ। (ਹੋ ਭਾਈ!) ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਰੋਲ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ) ਇਹ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੨।

ਨਾਮੇ ਰਾਤਾ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸਰੀਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਭੂਬਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਨੀਰਾ ॥ ਆਵਹਿ
ਜਾਵਹਿ ਨਾਮੁ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ, ਇਕਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਪੂਰੈ
ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ॥ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ
ਵਡਿਆਈ, ਸਹਜਿ ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਢਹੈ ਢਹਿ ਢੇਰੀ
॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਚੂਕੈ ਨਹੀ ਢੇਰੀ ॥ ਸਾਚੁ ਸਾਲਾਹੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ, ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਏਕੇ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਜਿਸਨੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੇ ਪਾਏ ॥ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨਿ
ਆਏ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਸਾਚੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੧੬॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਾਤਾ=ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਿਨੁ ਨੀਰਾ=ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ।
ਸਤਿਗੁਰ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ੧੪। ਢਹਿ ਢੇਰੀ=ਢਹਿ ਕੇ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੂਕੈ
ਨਹੀ=ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਢੇਰੀ=ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ। ੧੫। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਸਾਚੁ ਪਛਾਤਾ=ਸਚ
ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਸਰੀਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ।
ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਅਨੇਕਾਂ ਮਨੁੱਖ) ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਭੁੱਖ ਕੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ) ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਆਉਂਦੇ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ), ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, (ਪਰ ਕਈਆਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ
ਸਬਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲਈ ਹੈ)। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ (ਲੀਨ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚੀ) ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ
ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਦੇ) ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਨਗਰ ਢਹਿ ਕੇ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
(ਆਵਾਗਵਣ ਵਾਲੀ) ਢੇਰੀ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੀ। ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਉਹ (ਸਦਾ)
ਸਚ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ
ਦੀ ਦਾਤਿ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਚਾ ਸਬਦ (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ
ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਉਹ) ਸੱਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਦਰ
ਉਤੇ (ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰੋਲ) ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੬।੮।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਕ
ਹਰੀ ਹੀ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਸਰਬ
ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ 'ਮਿਠਾ ਬੋਲਣ ਨਿਵ ਚਲਣ, ਹਥਹੁੰ ਦੇ ਕੇ ਭਲਾ

ਮਨਾਏ' (ਭਾ. ਗੁ. ਵਾ. ੨-੧੫) ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵਨਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਂਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਭਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਉਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਸਹੇੜਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਦਾ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਫਲਤਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਨਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੀ ਸਚ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰੀ ਹੀ ਸਮਝੋ।

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਜਿਸੁ ਕਰਣਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾ ॥ ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਵਰਤੈ ਸਭ ਅੰਤਰਿ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੧॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੇਈ ਕਰਸਹਿ, ਸਚੇ ਸਿਉ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥੨॥ ਆਪੇ ਹੀਰਾ ਰਤਨੁ ਅਮੋਲੇ ॥ ਆਪੇ ਨਦਰੀ ਤੋਲੇ ਤੋਲੇ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਆਪਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੩॥ ਜਿਸਨੇ ਨਦਰਿ ਹੋਵੈ ਧੁਰਿ ਤੇਰੀ ॥ ਮਰੈ ਨ ਜੰਮੈ ਚੂਕੈ ਫੇਰੀ ॥ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੇ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਸਹਿ, ਸਿਉ, ਵਿਰਲੀ, ਪੜਹਿ, ਬੁਝਹਿ।

ਨੋਟ- ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾ ਮਹਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਅੰਕ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਣਾ=ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਗੁਪਤੁ=ਸੁਖਮ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਕਰਸਹਿ=ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਉ=ਨਾਲ। ਰਾਤਾ=ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ। ੨। ਅਮੋਲੇ=ਅਮੋਲਕ। ਤੋਲੇ ਤੋਲੇ=ਤੋਲਦਾ, ਜਾਚਦਾ ਹੈ। ੩। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ ਤੋਂ। ਫੇਰੀ=ਚਕਰ, ਗੇੜਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਰੀ ਦੇ (ਪਾਸ) ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ (ਇਹ) ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਭਗਤੀ ਦੀ ਬਖਸਿਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇਗਾ (ਤੂੰ) ਉਹੀ ਕਰੇਗਾ, (ਇਸ ਲਈ ਭਗਤ ਦਾ) ਮਨ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨।

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਦੇਵ ਸਥਾਇਆ
॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਣੇ ਸੇ ਨਾਮਿ ਲਾਗੇ, ਗਿਆਨ ਮਤੀ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੫॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਰਤੈ
ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਹੈ ਭਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੇ ਸੁਖੁ ਪਾਏ, ਜਿਨਿ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੬॥ ਕਿਰਤੁ ਨ ਕੋਈ ਮੋਟਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ
ਮੋਖ ਦੁਆਰਾ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਸੇ ਫਲੁ ਪਾਇਆ, ਜਿਨਿ ਆਪੁ ਮਾਰਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ
॥੭॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਘਣਾ ਦੁਖੁ ਆਗੈ
॥ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਭੇਖਧਾਰੀ, ਅੰਤਕਾਲਿ ਪਛਤਾਤਾ ਹੇ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਥਾਇਆ=ਸਾਰੇ। ਗਿਆਨ ਮਤੀ=ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ
ਮਤਿ। ਪਾਪ=ਖੁਸ਼ੀ। ਸੋਗ=ਗ਼ਮੀ। ਸਭ=ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਨੇ। ਮਾਰਿ=ਮਾਰ ਕੇ।
ਪੂਰਬਿ=ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ (ਪੂਰ ਦਰਗਾਹੋਂ)। ਦੂਜੈ ਭਾਇ=ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਕਰਕੇ। ਘਣਾ=ਬਹੁਤ। ਆਗੈ=ਅਗੇ
ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਭਰਮਿ=ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ। ਭੇਖ ਧਾਰੀ=ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਫੇਸ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਜੋ ਵੀ) ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਹੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ (ਫਸਿਆ
ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ਼ (ਇਤਾਦਿ) ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਹੀ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ)।
(ਹਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗੇ ਹਨ (ਉਹ) ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗੇ (ਜੁੜੇ) ਹੋਏ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ)
ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਤੈਨੂੰ) ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਰਾ) ਸੰਸਾਰ ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ (ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ) ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਿਚ
ਕਿਤੇ) ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ (ਕਿਤੇ) ਗ਼ਮੀ ਹੈ, ਸਭ (ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਹ) ਵੱਡਾ ਦੁਖ (ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ)। (ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ
ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਵੇ) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਿਕ) ਸੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ
(ਉਸ ਨੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ)।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕਰਮ ਦੀ) ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਮੋਟਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ
ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ (ਰਬੀ ਗਿਆਨ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਾ ਭਾਵ (ਹੰਕਾਰ) ਮਿਟਾ ਕੇ (ਨਾਮ ਨੂੰ)
ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ (ਜੋ ਕੁਝ ਕਮਾਇਆ ਸੀ) ਉਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਫਲ ਹੁਣ
(ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ (ਫਸੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਚਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ।
ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ, ਅਗੇ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲ ਕੇ
ਭੇਖਧਾਰੀ ਬਣਿਆ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਅੰਤ ਸਮੇਂ (ਅਜਿਹੇ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਰਮ ਤੇ) ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਕੈ ਭਾਣੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸਭਿ ਕਿਲਬਿਖ ਕਾਟੇ ਦੁਖ ਸਥਾਏ ॥
ਹਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥੯॥ ਜਿਸਨੇ ਨਦਰਿ
ਕਰੇ ਸੇ ਗੁਣਨਿਧਿ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ ॥ ਗੁਣ ਅਵਗਣ ਕਾ ਏਕੈ

ਦਾਤਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੀ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰਮਲੁ ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥
ਆਪੇ ਮੇਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ, ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਾਚੈ
ਰਾਤਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਮੈਲਾ ਵਿਚ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਬੂਝੈ ਕਰਿ
ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਦਾ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ, ਰਸਨਾ ਸੇਵਿ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਾਣੈ=ਰਜਾ ਵਿਚ। ਕਿਲਬਿਖ=ਪਾਪ। ਸਬਾਏ=ਸਾਰੇ। ਸੇਤੀ=ਨਾਲ।
ਨਿਰਮਲੁ=ਪਵਿੱਤਰ। ਰਾਤਾ=ਰਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਣ ਨਿਧਿ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ। ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ=ਰੋਕ ਕੇ
ਰਖਦਾ ਹੈ। ਵਿਰਲੀ=ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੇ। ੧੦। ਅਤਿ=ਬਹੁਤ ਹੀ। ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ। ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ=ਸਚ ਦ੍ਰਿਤ
(ਪੱਕਾ) ਕਰਾਉਂਦਾ। ਸਾਚੈ=ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ। ੧੧। ਜੋਤਿ ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ। ਕਰਿ
ਵੀਚਾਰਾ=ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ ਨਾਲ। ਸੇਵਿ=ਸਿਮਰ ਕੇ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ
ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ, (ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ। ਹਰੀ (ਆਪ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ
ਬਾਣੀ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਹਰੀ ਨਾਲ ਰੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ) ਜਿਸ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰੇ ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ (ਹਰੀ)
ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਹੰਗਤਾ-ਅਮਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਣ ਤੇ ਔਗੁਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ
ਇਕੋ ਹੀ ਦਾਤਾਰ ਹੈ (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਕਿਸੇ) ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ (ਇਹ ਭੇਦ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ
ਵੀਚਾਰ (ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਬਖਸਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਚ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ
ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮਨ ਤਨ ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮਨ ਤਨ ਮੈਲਾ (ਗੰਦਾ) ਹੈ (ਪਰ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ
ਜੋਤਿ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। (ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ (ਜੀਵਨ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਖ ਦਾਤੇ (ਨਾਮ ਨੂੰ) ਸਿਮਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਗੜ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਬਹੁ ਹਟ ਬਾਜਾਰਾ ॥ ਤਿਸ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਅਤਿ
ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਦਰਿ ਸੇਹੈ, ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੧੩॥
ਰਤਨੁ ਅਮੋਲਕੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਵਣੁ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ
ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਏ, ਅੰਤਰਿ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਬਹੁਤੁ
ਬਿਸਥਾਰਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਮੂਰਖ ਪੜਹਿ ਸਬਦੁ ਨ ਬੂਝਹਿ,
ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ॥ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਚੁ
ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ, ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੇ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੬॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਤ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ=ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਹਟ ਬਜਾਰਾ=ਹਟੀਆਂ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ (ਭਾਵ ਮਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਆਦਿਕ)। ਦਰਿ=ਦਰ ਉਤੇ। ਸੋਹੈ=ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ੧੩। ਅਮੋਲਕੁ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ। ਵਿਚਾਰਾ=ਵਿਚਾਰਾ (ਜੀਵ)। ਸਬਦੇ=ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਤੋਲਿ=ਤੋਲ ਕੇ, ਪਰਖ ਕੇ। ਤੋਲਾਏ=(ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ) ਤੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰਿ=ਅੰਦਰ ਹੀ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ੧੪। ਬਿਸਥਾਰਾ=(ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ) ਵਿਸਥਾਰ (ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜਦੇ ਹਨ)। ਸਬਦੁ=(ਰਬੀ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ। ੧੫। ਕਰਾਏ=ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਚੀ ਬਾਣੀ=ਰਬੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਇਸ) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਮਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਆਦਿਕ) ਕਈ ਹਟ ਤੇ ਕਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਨ। ਉਸ (ਸਰੀਰ) ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਤਿ (ਕੀਮਤੀ) ਨਾਮ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਸਚਾ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ) ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਨਾਮ ਇਕ ਰਤਨ ਅਮੋਲਕ ਹੈ)। (ਇਸ ਰਤਨ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਕੌਣ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਜੀਵ) ਵਿਚਾਰਾ (ਕੀ ਹੈ? ਭਾਵ ਕੋਈ ਵੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ)। (ਹਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਇਸ ਨਾਮ ਰਤਨ ਨੂੰ ਤੋਲ ਕੇ ਤੁਲਾਇਆ (ਭਾਵ ਖਰੀਦਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੇ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ ਰਤਨ ਨੂੰ) ਪਛਾਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੇ (ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ) ਬਹੁਤ ਖਿਲਾਰਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। (ਇਹ ਸਾਰਾ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਖਿਲਾਰਾ ਹੀ ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਲੋਕ (ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਾਂ) ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਸ਼ਬਦ (ਰਬੀ ਉਪਦੇਸ਼) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, (ਕਿਸੇ) ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵ ਨੇ (ਇਸ ਤੱਤ ਨੂੰ) ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ (ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ) ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਚ (ਸ਼ਬਦ) ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਉਹ) ਹਰੇਕ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੧੬। ੯।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰਾ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ। ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਭੀ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਪੂਰਬੀ ਕਿਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਤੇ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੀਵ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਪ ਬਿਰਤੀ ਦੇ

ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਪਰ ਹਉਮੈ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਕਾਰਨ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜੋਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜੋਤੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਸਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਸਚ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹਾਂ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਆਪ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਤੱਤ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਸੇ ਸਚੁ ਸੇਵਿਹੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ਸਬਦੇ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ, ਆਪੇ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ਹੇ ॥੧॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ਸਚੁ ਵਰਤਾਏ॥ ਇਕਿ ਜਨ ਸਾਚੇ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਸਾਚੇ ਸੇਵਹਿ ਸਾਚੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਨਾਮੇ ਸਚਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥੨॥ ਧੁਰਿ ਭਗਤਾ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਵੈ, ਇਸੁ ਜਨਮੈ ਕਾ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥੩॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਣਜੁ ਕਰਹਿ, ਪਰੁ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਏਕਸ ਬਿਨੁ ਕੇ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ਸਚੇ ਵਣਜਾਰੇ, ਪੂੰਜੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀ, ਸੇਵਹਿ, ਕਮਾਵਹਿ, ਭਗਤਾਂ, ਕਰਹਿ, ਪਛਾਣਹਿ, ਜਾਣਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੇਵਿਹੁ=ਸਿਮਰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੇ। ਸਬਦੇ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਗਮੁ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗੋਚਰੁ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਥਾਹਾ=ਜਿਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਦੀ ਹਾਥ ਨਾ ਲਭੀ ਜਾ ਸਕੇ। ੧। ਇਕਿ=ਕਈ। ਸਾਚੇ=ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ। ਸਾਚਿ=ਸਚ ਵਿਚ ਹੀ। ੨। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ। ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ=ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ੩। ਵਣਜੁ ਕਰਹਿ=ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਪੂੰਜੀ=ਰਾਸ਼ਿ। ਵਿਸਾਹਾ=ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹਿਆ ਕਰੇ। (ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਸਾਚੇ) ਦੂਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਸ) ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਕੀਮਤਿ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਅਥਾਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਵਰਗ) ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਆਪ ਹੀ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣਾ) ਸਚ ਰੂਪ (ਹੁਕਮ) ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ (ਸੇਵਕ) ਜਨ ਸਚੇ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ, ਸਚੇ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ) ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਸਚੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਧੁਰ ਤੋਂ (ਭਾਵ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਜੋ) ਭਗਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਮੇਲੇ ਹਨ (ਉਹ ਉਸ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਏ ਹਨ। (ਉਹ ਭਗਤ) ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਲਾਏ (ਭਾਵ ਜੋੜੇ) ਹਨ। (ਜੋ

ਭਗਤ) ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ ਖਟੀ ਹੀ) ਇਸ ਜਨਮ ਦਾ ਲਾਭ ਹੈ॥੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ (ਜਗਿਆਨੂ ਨਾਮ ਦਾ) ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ (ਉਹ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਇਕ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਸਚਾ ਸ਼ਾਹ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ) ਵਣਜਾਰੇ (ਸਿੱਖ) ਵੀ ਸਚੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਚੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ ਰੂਪ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ) ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ॥੪॥

ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਏ ॥ ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ, ਕਾਟੇ ਜਮ ਕਾ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥੫॥ ਭੰਨੈ ਘੜੇ ਸਵਾਰੇ
ਸਾਜੇ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਦੂਜੈ ਜੰਤ ਪਾਜੇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਫਿਰਹਿ ਸਦਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵਹਿ,
ਜਮ ਕਾ ਜੇਵੜਾ ਗਲਿ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥੬॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮਤੀ
ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਸਾਚਾ, ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਨਾਮੇ ਲਾਹਾ
ਹੇ ॥੭॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਵੈ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਜਿਨ ਮਨਿ
ਵਸਿਆ ਸੇ ਜਨ ਸੋਹਹਿ, ਤਿਨ ਸਿਰਿ ਚੁਕਾ ਕਾਹਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਫਿਰਹਿ, ਕਮਾਵਹਿ, ਮਹਿ, ਸੋਹਹਿ, ਪਾਵਹਿ, ਸੇਵਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਜੇ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਬੁਝਾਏ=ਮਸਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੫। ਭੰਨੈ=ਭੰਨਦਾ ਹੈ। ਘੜੇ=ਘੜ ਕੇ। ਸਵਾਰੇ ਸਾਜੇ=ਸੋਹਣੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੋਹਿ=ਮੋਹ ਵਿਚ। ਦੂਜੈ=ਦੂਤ ਵਿਚ। ਪਾਜੇ=ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੰਧੁ=ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਾਲਾ ਕੰਮ। ਜੇਵੜਾ=ਰੱਸਾ। ਗਲਿ=ਗਲ ਵਿਚ। ੬। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਨਾਮੇ=ਨਾਮ ਰੂਪ। ੭। ਨਾਈ=ਵਡਿਆਈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿਖ ਨੂੰ। ਸੋਹਹਿ=ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ (ਪਿਆ ਹੋਇਆ)। ਕਾਹਾ=ਭਗਤ। ਚੁਕਾ=ਮੁਕ ਗਿਆ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਜੰਤੂ) ਬਣਾਏ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। (ਕਿਸੇ) ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ (ਇਹ) ਸੂਝ-ਬੂਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ, ਓਹ (ਸੇਵਕ) ਜਨ ਸਚੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਜਮ ਦਾ ਫਾਹਾ ਕਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥੫॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਭਾਂਡੇ ਭੰਨਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ) ਘੜ ਕੇ (ਆਪ ਹੀ) ਬਣਾਉਂਦਾ ਤੇ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਅਤੇ ਦੂਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵੀ (ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਪਾਏ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ ਸਦਾ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ) ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਗਲ ਵਿਚ ਜਮ ਦਾ ਰੱਸਾ, ਫਾਹਾ (ਪਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)॥੬॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ (ਜੀਵਨ) ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ (ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਹੀ) ਨਾਮ ਰੂਪ ਲਾਭ ਇਸ ਜਗ ਵਿਚ (ਖਟਦਾ ਹੈ)॥੭॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸਰ) ਆਪ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਚੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਮਨੁੱਖੀ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਨਾਮ) ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੇਵਕ ਜਨ (ਹਰ ਥਾਂ) ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਤੋਂ ਜਮ ਦਾ ਸਭ ਝਗੜਾ ਝਾਂਜਾ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ)।੮।

ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਸਦਾ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੀ ਗੁਣ ਦਾਤਾ, ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਮੰਗੈ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੯॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰੁਦ੍ਰ ਤਿਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਹਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਹਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ਏਕੇ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਤੈ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ, ਮਹਲੁ ਪਾਇ ਗੁਣ ਗਾਹਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ਮੰਨਿ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਮਨਮੁਖ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸਾਰਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਮੰਨੇ ਹੁਕਮੇ ਵਡਿਆਈ, ਹੁਕਮੇ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਖਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਵਸਾਈ, ਸਾਲਾਹੀ, ਜਪੀ, ਧਿਆਈ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਵਸਾਈ=ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲਾਹੀ=ਮੈਂ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਖਾ=ਹਿਸਾਬ। ਤਾਹਾ=ਉਸ ਦਾ।੯। ਰੁਦ੍ਰ=ਸਿਵ। ਅਲਖ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਭੇਵਾ=ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਲਖਾਹਾ=ਜਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਪੀ=ਮੈਂ ਜਪਦਾ ਹਾਂ। ਤੈ=ਅਤੇ। ਧਿਆਈ=ਮੈਂ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮਹਲੁ=ਟਿਕਾਣਾ, ਹਜ਼ੂਰੀ। ਗਾਹਾ=ਮੈਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।੧੦। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਕੇ। ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਸਾਰਾ=ਸਾਰ, ਕਦਰ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ) ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ) ਕੀਮਤ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ (ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈ (ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ)। (ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਜਿਹੜਾ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ (ਜਮ ਆਦਿ) ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ ਉਸ (ਪਰਮੇਸਰ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਪਰ ਉਸ) ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਆਪਣਾ) ਅਲਖ ਰੂਪ ਲਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸਨੂੰ) ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ (ਉਹੋ ਹੀ) ਇਕ ਨਾਮ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ) ਮਹਲ (ਸਰੂਪ) ਪਾ ਕੇ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ (ਉਹ) ਬੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸੇਵਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਰਬੀ) ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਾਰ (ਕਦਰ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ

(ਉਸ ਨੂੰ) ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ (ਹੀ) ਵਡਿਆਈ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਬੇਪਰਵਾਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ (ਸਦਾ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)॥੧੨॥

ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਧਾਵਤੁ ਰਾਖੈ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਣੈ ॥ ਨਾਮੇ ਰਾਤਾ ਸਦਾ ਬੈਰਾਗੀ, ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਸਭ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਏਕੈ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਸਬਦੁ ਸਲਾਹਹਿ ਸੇ ਜਨ ਨਿਰਮਲ, ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਸਦਾ ਭਗਤ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਤੂ ਰਾਖਹਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਹਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇਰੇ ਮਨਿ ਭਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ, ਸਚੁ ਦੇਵਹੁ ਸਚਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥੧੬॥੧॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਲਾਹਹਿ, ਜਿਉ, ਭਾਵੈ, ਤਿਉ, ਰਾਖਹਿ, ਗਾਵਾ, ਭਾਵਾ, ਸਮਾਹਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਾਵਤੁ=ਭੱਜਣ ਵਾਲਾ, ਚੰਚਲ ਮਨ॥੧੩॥ ਇਕਤੁ ਘਰਿ=ਇਕ (ਘਰ) ਵਿਚ ਤਾਹਾ=ਉਸ ਦੇ॥੧੪॥ ਧਿਆਹਾ=ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ॥੧੫॥ ਸਚਿ ਸਮਾਹਾ=ਸਚੇ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਾ॥੧੬॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਦੌੜਦੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ (ਮਾਰ ਕੇ) ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ (ਮਨੁੱਖ) ਸਦਾ ਹੀ ਵੈਰਾਗੀ ਵਿਰੋਧਤ) ਹੈ, (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰਤਨ ਸਦਾ ਵਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੧੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਓਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਰਤਦਾ (ਵਸਦਾ) ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ (ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਿਜ ਘਰ (ਭਾਵ ਸ੍ਵ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੪॥

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੇਰੀ ਕੀਮਤ ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਨਹੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ (ਤੇਰੇ ਭਗਤ) ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਹੈ॥੧੫॥

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਂ) ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ। ਹੇ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ! (ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ) ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਰਹਾਂ। (ਤੇਰਾ ਦਾਸ) ਨਾਨਕ (ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਨੂੰ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਨਾਮ ਦਿਓ (ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮੈਂ) ਸਚ (ਨਾਮ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਾਂ॥੧੬॥੧॥੧੦॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ਏਕੈ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥
ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਤੈ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ਮਹਲੁ ਪਾਏ ਗੁਣ ਗਾਹਾ ਹੇ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਇਹ ਸੋਝੀ ਭੀ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇ ਪਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਮਨ ਮੈਂ ਵਸਾਇ ਹੁੰਦੇ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਤੁਮ ਭੀ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਕੇ ਜਪੋ (ਤੈ) ਬਹੁਤੋਂ ਮਨ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਹੀ ਕੇ ਧਿਆਈ ਹੋਵਹੁ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਗੁਣੋਂ ਕੇ ਗਾਵਨੇ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਕੇ ਪਾਵਤਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੁਭ ਗਿਆਤ ਪਾਈ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਸਾ ਲਈ। ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾ ਕੇ ਮਹਲੁ ਪਾਇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। [ਸ੍ਰ. ਸ.]
- ੩) ਹੇ ਭਾਈ! ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸਮਝ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, (ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਟਿਕਾਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਵਿਚ ਚੁੰਭੀ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਨੰਬਰ ੧ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਵਿਚ 'ਨਾਮ ਕੇ ਹੀ ਧਿਆਈ ਹੋਵਹੁ' ਅਤੇ ਗੁਣੋਂ ਕੇ ਗਾਵਨੇ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਕੇ ਪਾਵਤਾ ਹੈ' ਅਰਥ ਮਧਮ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਠੀਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਅਰਥ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਦੇ ਲਖਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨੰਬਰ ੨ ਤੇ ੩ ਵਾਲੇ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨੰਬਰ ੨ ਵਿਚ ਜੋ 'ਪਾਈ' ਤੇ 'ਵਸਾਈ' ਪਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਭੂਤ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਅਨ-ਪਰਖ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ, ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਤਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਦਾ ਹੀ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਨੂੰ ਸੇਵਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਲਜੁਗਿ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਲਾਹਾ ਹਰਿਨਾਮ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋਝੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ 'ਸਤਿਨਾਮੁ' ਵਸਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਉਹ ਨਾਮ ਵਿਚ ਗੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗਲ ਕੀ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ:—

ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇਰੇ ਮਨਿ ਭਾਵਾ ॥

ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨਤੀ, ਸਚੁ ਦੇਵਹੁ ਸਚਿ ਸਮਾਹਾ ਹੈ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਨਿ ਸੇ ਵਡਭਾਰੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਰਵਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਓਮਾਹਾ

ਹੇ ॥੧॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਹਰਿ
ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਸਬਦੈ ਮਨਿ ਓਮਾਹਾ ਹੇ ॥੨॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਾ ਮੇਲਿ
ਮਿਲਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਸਦਾ ਮੁਕਤੁ ਰਹੈ ਇਕ ਰੰਗੀ, ਨਾਹੀ
ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਕਾਹਾ ਹੇ॥੩॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕੋਇ
ਨ ਪਾਵੈ ਪਾਰਾ॥ ਜੇ ਸਬਦਿ ਰਾਤੇ ਮਹਾ ਬੈਰਾਗੀ, ਸੇ ਸਚੁ ਸਬਦੇ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤਹ, ਮਹਾਂ, ਬੈਰਾਗੀ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੇਵਨਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ। ਸੇ=ਓਹ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ=ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ।
ਰਵਿਆ=ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਘਟ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ। ਓਮਾਹਾ=ਉਤਸ਼ਾਹ, ਖੁਸ਼ੀ॥੧॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ=(ਮਿਹਰ ਵਾਲੀ)
ਨਜ਼ਰ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰੇ। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ॥੨॥ ਮਮਤਾ=ਮੈਂ ਮੇਰੀ। ਜਲਾਏ=ਸਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਕਤੁ=ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਆਜਾਦ।
ਇਕ ਰੰਗੀ=ਇਕ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ। ਕਾਹਾ=ਝਗੜਾ-ਝੇੜਾ॥੩॥ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰਾ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਪਾਰਾ=ਪਾਰਲਾ ਪਾਸਾ। ਮਹਾ
ਬੈਰਾਗੀ=ਵਡੇ ਵੈਰਾਗਵਾਨ, ਤਿਆਗੀ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ।੪॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ ਓਹ ਵਡੇਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਸਚੇ ਨਾਮ
ਵਿਚ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਲਿਵ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਸਾਰੇ) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਸਦਾ ਹੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ)
ਆਤਮਿਕ ਖੇੜਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰੇ ਤਾਂ (ਉਹ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।
(ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜੀਵ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ) ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ
ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾ ਕੇ (ਜੀਵ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ॥੨॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ (ਤਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ)
ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਸੈ-ਮੇਰੀ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਸੰਸਾਰਕ
ਧੰਧਿਆਂ ਅਥਵਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਸਦਾ ਲਈ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਇਕ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ
ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਝੇੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ॥੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ) ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ
ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਇਸ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ) ਪਾਰਲਾ ਪਾਸਾ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜੇ
(ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਪੂਰੇ ਬੈਰਾਗੀ ਤੇ ਤਿਆਗੀ ਹਨ। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ
ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਚ ਰੂਪ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਜੀਵਨ) ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ ਹੈ॥੪॥

ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਕਰਤੈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਆ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੈ, ਮਨਮੁਖ ਕਾ ਕਿਆ ਵੇਸਾਹਾ ਹੇ ॥੫॥ ਸੇ

ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਭੈ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥ ਭੈ ਬਿਨੁ
ਕਿਉ ਨਿਰਭਉ ਸਚੁ ਪਾਈਐ, ਜਮੁ ਕਾਢਿ ਲਏਗਾ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥੬॥ ਅਫਰਿਓ ਜਮੁ
ਮਾਰਿਆ ਨ ਜਾਈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਨੇੜਿ ਨ ਆਈ ॥ ਸਬਦੁ ਸੁਣੇ ਤਾ ਦੂਰਹੁ
ਭਾਗੈ, ਮਤੁ ਮਾਰੇ ਹਰਿ ਜੀਉ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ ॥੭॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਕੀ ਹੈ ਸਭ
ਸਿਰਕਾਰਾ ॥ ਏਹੁ ਜਮੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵਿਚਾਰਾ ॥ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੁਕਮੁ ਕਮਾਵੈ, ਹੁਕਮੇ
ਕਢਦਾ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਛਾਣਹਿ, ਜਾਣਹਿ, ਕਿਉਂ, ਦੂਰਹੁ, ਰਹਹਿ, ਲੈਦੇ, ਸੋਹਹਿ, ਰਾਵਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਤੈ=ਕਰਤਾਰ ਨੇ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ। ਦੂਜਾ ਭਾਉ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ।
ਅਲਿਪਤੋ=ਨਿਰਲੇਪ। ਵੇਸਾਹਾ=ਇਤਬਾਰ, ਭਰੋਸਾ। ਪਾ ਭੈ ਕੀ=ਡਰ (ਅਦਬ) ਦੀ। ਸਾਰ=ਕਦਰ। ਅਫਰਿਓ=ਅਮੋੜ।
ਦੂਰਹੁ=ਦੂਰ ਤੋਂ। ਮਤੁ=ਮਤਾਂ। ਸਿਰਕਾਰਾ=ਹੁਕਮਤ। ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ=ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ ਹੀ (ਜੀਵ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ) ਲਿੱਖ
ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਭਾਉ (ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਕਰਤਾਰ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ।
(ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੈ ਉਹ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਸਦਾ) ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਕੋਈ
ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ (ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਏ)।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ ਓਹ ਹਨ ਜੋ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ
ਦੇ ਡਰ (ਅਦਬ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ) ਕਦਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਰਭਉ (ਪ੍ਰਭੂ)
ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ
ਡਰ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਜਮ ਜਿੰਦ (ਨਿਮਾਣੀ ਚੋ) ਸੁਆਸ ਕਢ ਲਏਗਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਮ ਅਮੋੜ ਹੈ, (ਇਹ) ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਹਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ
(ਜੁੜਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਦਕਾ) ਜਮ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। (ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸਬਦ
ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਭਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਤਾਂ ਵੇਪਰਵਾਹ ਹਰੀ ਕਿਤੇ ਮਾਰ ਨਾ ਦੇਵੇ (ਭਾਵ ਉਹ ਹਰੀ ਦੀ
ਮਾਰ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ)।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਤੇ ਹਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ (ਰਾਜ ਹੈ)। ਜਮਰਾਜ ਵਿਚਾਰਾ (ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ)
ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ?। ਜਮਰਾਜ ਤਾਂ ਆਪ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ)
ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਉਸ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਸਰੀਰ ਚੋਂ)
ਸਾਹ ਕਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੈ ਕੀਆ ਅਕਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਸਰਿਆ ਸਭੁ ਪਾਸਾਰਾ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸਚੁ ਬੂਝੈ, ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਸੁਖੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੯॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ

ਕਰਮਿ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰੈ ਨ ਜਨਮੈ
ਗੁਰਮੁਖਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੇ ॥
ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਏਕ ਨਾਮਿ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਉਧਾਰੇ, ਸਬਦੇ ਨਾਮ
ਵਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਂਤਿ ਸਦਾ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ
ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੇ ਨਾਮੁ ਬੂਝੈ, ਕਾਟੇ ਦੁਰਮਤਿ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੈ=ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਅਕਾਰਾ=ਸਰੀਰ, ਜਗਤ। ਪਸਰਿਆ=ਫੈਲਿਆ
ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਸਾਰਾ=ਖਿਲਾਰਾ।੯। ਕਰਮਿ=ਬਖਸਿਸ਼ ਰਾਹੀਂ। ਬਿਧਾਤਾ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ। ਜੁਗ ਚਾਰੇ=ਚੌਹਾਂ
ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ। ਸਮਾਹਾ=ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੧੦। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ (ਜੁੜ ਕੇ)। ਏਕ
ਨਾਮਿ=ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਨਾਮ ਨੇ। ਉਧਾਰੇ=ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਦੁਰਮਤਿ ਫਾਹਾ=ਖੇਟੀ ਮਤ ਦਾ ਫਾਹ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ (ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ (ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ) ਪਸਾਰਾ
ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ (ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਸਾਰਾ (ਜਗਤ) ਖਿਲਾਰਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ) ਖਿਲਾਇਆ ਹੋਇਆ
ਹੈ। (ਜੋ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਚ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ-ਕਰਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ
ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਬਖਸਿਸ਼ ਨਾਲ (ਉਸ) ਸਿਰਜਣਹਾਰ (ਨੂੰ) ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ
ਹੈ (ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ) ਪਰਦਾਤਾ ਹੈ। (ਇਹ ਇਕ ਅਟਲ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ) ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ
ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ) ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਨਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਗੁਰਮੁਖ
ਮਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ (ਤਾਂ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ (ਸਦਾ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ) ਸਲਾਹੁੰਦਾ
ਹੈ। (ਉਹ ਨਾਮ ਉਸ) ਵੇਪਰਵਾਹ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੈ ਜੋ) ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ
ਹੈ। ਇਕ ਨਾਮ ਨੇ ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ (ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਿਸਚੈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ
ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਨਾਮ ਵਿਚ (ਜੁੜ ਕੇ ਨਾਮ) ਖਰੀਦਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਂਤੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਦਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਆਪਣੇ)
ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਸਦਾ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਸਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ
ਉਹ) ਖੇਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ ਪੈਣ ਵਾਲੀ (ਜਮ ਦੀ) ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਕੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੧੨।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਪਜੈ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਨਾ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਨ ਜੂਨੀ ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਰੀਂਗਿ ਰਾਤੇ, ਅਨਦਿਨੁ ਲੈਦੇ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਗਤ
ਸੇਹਹਿ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦਿਨੁ
ਰਾਤੀ, ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਘਰਿ ਜਾਹਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਦਹੀ ਨਿਰਮਲ,

ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਗੁਣ ਕਾ ਦਾਤਾ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨੁ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੇ ਬਿਗਸੈ, ਸੋ ਨਾਮੁ ਬੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ
॥੧੬॥੨॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਚਿ=ਸੱਚ ਵਿਚ। ਮਰਿ=ਮਰ ਕੇ। ਰਹਿ ਰੰਗ ਰਾਤੇ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੧੩। ਸੋਹਿ=ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਚੀ ਬਾਣੀ=ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ। ਘਰਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ। ੧੪। ਸਬਦੁ=ਹੁਕਮ, ਉਪਦੇਸ਼। ਭਗਤਿ=ਭਗਤੀ। ਬਿਗਸੈ=ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ) ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ (ਉਸ) ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਮਰ ਕੇ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਨਾ ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉਤੋ) ਸਦਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਭਗਤ ਜਨ (ਸਦਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਡੋਲ ਹੀ (ਨਿਜ) ਘਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਇਹ) ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਿ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੇ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਉਹ) ਸਦਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ (ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ)। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਸੱਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਸਮੂਹ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਵੀ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਸੇਵਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ ਨਾਮ ਵੇਪਰਵਾਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੈ (ਭਾਵ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਵੇਪਰਵਾਹ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਵੇਪਰਵਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੧੬।੨।੧੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਖੇਡਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਬੈਰਾਗੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਹੈ।

ਇਸ ਸੇਲਹੇ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਉਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਮ ਨੇ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਅੰਤਲੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਕੇ ਵੱਡਿਆ ਕੇ ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੇਵਿਹੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ
ਪਾਈਐ ਪਰਵਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਰਵਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਮਤਿ ਅਗਾਹਾ
ਹੈ ॥੧॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਏਕੈ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਸਭਨਾ
ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ ਜਗਜੀਵਨੁ, ਦੇਦਾ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਾ ਹੈ ॥੨॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੁਝਿ
ਬੁਝਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੇ ਹੀ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੇ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਪਾਏ, ਹੁਕਮੁ
ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੈ ॥੩॥ ਸਚਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਿਸ ਦੇ ਸਬਦਿ
ਨਿਸਤਰੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ, ਦੇਦਾ ਸਾਸ ਗਿਰਾਹਾ ਹੈ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਦੋਦਾ, ਸਾਹਾਂ, ਪਾਤਿਸਾਹਾਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੇਵਿਹੁ=ਸੇਵੇ, ਸਿਮਰਿਆ ਕਰੇ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ।
ਪਾਰਾਵਾਰਾ=ਪਾਰਲਾ ਤੇ ਉਰਾਰਲਾ ਪਾਸਾ। ਤਿਤੁ ਘਟਿ=ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਮਤਿ=ਬੁਧੀ। ਅਗਾਹਾ=ਅਥਾਹ,
ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ। ਵਰਤੈ=ਵਰਤ ਰਿਹਾ। ਸੋਈ=ਓਹੀ। ਪਰਗਟੁ=ਪਰਤੱਖ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ=ਪਾਲਣਾ। ਜਗ
ਜੀਵਨ=ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ। ਸੰਬਾਹੁ=ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਕਮੇ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ।
ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਨਿਸਤਰੈ=ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਿ ਕਰਿ
ਵੇਖੈ=(ਪੈਦਾ) ਕਰਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸੰਤਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਸ=ਸੁਆਸ। ਗਿਰਾਹਾ=ਗਿਰਾਹੀ, ਭੋਜਨ।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਕਰੇ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ)
ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, (ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ) ਉਰਾਰਲਾ ਜਾਂ ਪਾਰਲਾ ਪਾਸਾ (ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ)। (ਹਾਂ)
ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਹ) ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਡੂੰਘੀ ਮਤ ਦਾ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧।

ਉਹ ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ) ਸਾਰਿਆਂ (ਜੀਆਂ) ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ
ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ (ਜੀਆਂ ਦੀ) ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ
ਸਭ ਨੂੰ) ਰਿਜਕ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਆਪ), ਸਮਝ ਕੇ (ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਹ) ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ (ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ
ਨੇ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਮੰਨੇਗਾ ਓਹ ਸੁਖ
ਪਾਵੇਗਾ (ਉਸ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਸਾਹਾਂ ਤੇ ਪਾਤਿਸਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ (ਵੀ ਚਲ ਰਿਹਾ) ਹੈ। ੩।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ) ਸ਼ਬਦ (ਹੁਕਮ) ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।
ਉਸ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ (ਸਾਰਾ) ਸੰਸਾਰ ਤਰਦਾ ਹੈ। ੪।

ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ
ਸਾਲਾਹਹਿ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਹਰਿ ਬਖਸੇ ਭਗਤਿ ਸਲਾਹਾ ਹੈ ॥੫॥ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ ॥ ਜੇ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਕਾਚ ਨਿਕਾਚੇ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ
ਵੇਪਰਵਾਹਾ, ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਅਥਾਹਾ ਹੇ ॥੬॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥
ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਗੁਣ ਦਾਤਾ ਵਰਤੈ ਸਭ ਅੰਤਰਿ, ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ
ਲਿਖਦਾ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥੭॥ ਸਦਾ ਹਦੂਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਪੈ ॥ ਸਬਦੇ ਸੇਵੈ ਸੇ ਜਨੁ ਧ੍ਰਾਪੈ
॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸੇਵਹਿ ਸਚੀ ਬਾਣੀ, ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਓਮਾਹਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਾਲਾਹਹਿ, ਸੇਵਹਿ, ਜੰਮਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੋਟਿ ਮਧੇ=ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚ। ਕਿਸਹਿ=ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ) ਨੂੰ ਹੀ। ਰੰਗੁ ਲਾਏ=ਪਿਆਰ ਲਾ
ਕੇ। ਸਾਲਾਹਹਿ=ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤਿ ਸਲਾਹਾ=ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ।
ਕਾਚ ਨਿਕਾਚੇ=ਨਿਰੋਲ ਕੱਚੇ। ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ=ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਆਥਾਹਾ=ਅਤਿਅੰਤ
ਡੂੰਘਾ। ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ=ਸਚ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ (ਪੱਕਾ) ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ=ਹਰੇਕ (ਜੀਵ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ।
ਸਾਹਾ=ਮਹੂਰਤ (ਸੰਬਤ ਸਾਹਾ ਲਿਖਿਆ)। ਹਦੂਰ=ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਜੀਵ ਨੂੰ।
ਜਾਪੈ=ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਧ੍ਰਾਪੈ=ਰੱਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ।
ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ, ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਸਚੀ ਬਾਣੀ=ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ। ਸਬਦਿ ਸਚੈ=ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ।
ਓਮਾਹਾ=ਖੇੜਾ, ਅਨੰਦ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਆਪ) ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ।
(ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਪਿਆਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਉਹ) ਸੁਖਾਂ ਦੇ
ਦਾਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ) ਭਗਤੀ ਤੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ (ਦਾਤਿ) ਬਖਸ਼ਦਾ
ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਨ ਉਹ ਜਨ ਸੱਚੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ (ਜੀਵ) ਮਰ ਕੇ
ਜੰਮਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਣ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਕਚੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ
ਪ੍ਰਭੂ ਵੇਪਰਵਾਹ ਹੈ, (ਉਹ) ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਦਾਤਾ) ਅਥਾਹ ਡੂੰਘਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ ਜੀਵ ਗੁਰੂ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ
ਰਾਹੀਂ ਮਰ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਣ ਦਾ ਦਾਤਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਸਭ (ਜੀਆਂ ਦੇ)
ਅੰਦਰ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸਾਹਾ (ਮਹੂਰਤ) ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉੜੇ) ਨੂੰ (ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਸਦਾ ਹਾਜ਼ਰ (ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਸਦਾ) ਪ੍ਰਤੀਤ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸੇਵਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ (ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ)
ਰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਚੇ
ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚਾ) ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧਾ ਬਹੁ ਕਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਮਨ ਹਠਿ ਕਰਮ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਏ
 ॥ ਬਿਖਿਆ ਕਾਰਣਿ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਦੁਰਮਤਿ ਕਾ ਦੋਰਾਹਾ ਹੇ ॥੯॥ ਪੂਰਾ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ
 ਹਰਿ ਰਵਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਮਨਿ ਭੀਨੈ ਭਗਤਿ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ
 ਸਾਚਾ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰਣੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭਗਤਿ ਨਿਸਤਾਰਣੁ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ
 ਸਦਹੀ ਸਾਚਾ, ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਸੇ ਭਗਤ ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਮਨਿ ਭਾਏ
 ॥ ਦਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਅਨਦਿਨੁ ਗਾਵਹਿ,
 ਨਿਰਧਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵੇਸਾਹਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਮਾਵਹਿ, ਕਰਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅੰਧਾ=ਅੰਨ੍ਹਾ, (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋਇਆ ਅਗਿਆਨੀ)। ਦ੍ਰਿੜਾਏ=ਪੱਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਿਖਿਆ ਕਾਰਣਿ=ਮਾਇਆ ਲਈ। ਲਬੁ=ਲੋਭ, ਲਾਲਚ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ। ਦੋਰਾਹਾ=ਦੌੜ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਘਟ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਭੀਨੈ=ਭਿਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ=ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ। ੧੧। ਸੇ=ਉਹ। ਤੇਰੇ ਮਨਿ=ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਏ=ਚੰਗੇ ਲਗੇ ਹਨ। ਦਰਿ=ਦਰ ਉਤੇ। ਕਰਹਿ=ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੁਹਾਏ=ਸੋਹਣੇ ਲਗੇ ਹਨ। ਗਾਵਹਿ=ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਿਰਧਨ=ਧਨਹੀਣ। ਨਾਮ ਵੇਸਾਹਾ=ਨਾਮ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਬੇ-ਸਮਝ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਮਨੁੱਖ (ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਹੋਰ) ਬਹੁਤ (ਪ੍ਰਕਾਰ) ਦੇ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਨਾਲ (ਕੀਤੇ) ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲਬ-ਲੋਭ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ) ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਦੇ ਦੌੜ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸਿਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ) ਭਗਤੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਤਾਂ ਹੀ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਵਸਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਿਜੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨਾਲ (ਉਹ ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਤੇ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰਾ ਸਚਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਸੁਰ (ਦੌੜ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ (ਲਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਚਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਸਾਹਾਂ ਪਾਤਿਸਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ (ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ)। ੧੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਉਹ ਭਗਤ ਸੱਚੇ ਹਨ (ਜਿਹੜੇ) ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰੇ ਲਗੇ ਹਨ। (ਉਹ ਤੇਰੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਕੀਰਤਨ (ਜਸ) ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਨਿਰਧਨਾ ਲਈ ਨਾਮ ਹੀ (ਸਚਾ ਸਰਮਾਇਆ ਤੇ) ਭਰੋਸਾ ਹੈ। ੧੨।

ਜਿਨ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਵਿਛੋੜਹਿ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਸਭਨਾ
ਸਿਰਿ ਤੂ ਏਕੋ ਸਾਹਿਬੁ, ਸਬਦੇ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਤੁਧੁ ਨੋ ਕੋਈ ਨ
ਜਾਣੀ ॥ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕਥੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਆਪੇ ਸਬਦੁ ਸਦਾ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਹਰਿਨਾਮੁ
ਜਪਿ ਸੰਬਾਹਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ਤੇਰਾ ਲਿਖਿਆ ਕੋਇ ਨ
ਮੇਟਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦੇਵਹਿ ਤੂ ਆਪੇ, ਸਹਸਾ ਗਣਤ ਨ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੫॥
ਭਗਤ ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਰੇ ॥ ਸਬਦੇ ਸੇਵਨਿ ਭਾਇ ਪਿਆਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ
ਬੈਰਾਗੀ, ਨਾਮੇ ਕਾਰਜੁ ਸੋਹਾ ਹੇ ॥੧੬॥੩॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਿਛੋੜਹਿ, ਨਾਹੀ, ਸਾਲਾਹੀ, ਦੇਵਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਨ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲਿ=ਮੇਲ ਕੇ ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਾਲਾਹੀ=ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਭਨਾ
ਸਿਰਿ=ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ।੧੩। ਮੇਟਣਹਾਰਾ=ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਦੇਵਹਿ ਤੂ=ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸਹਸਾ=ਸੰਸਾ।
ਗਣਤ=ਗਿਣਤੀ, ਚਿੰਤਾ। ਤਾਹਾ=ਉਸ ਨੂੰ।੧੫। ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਰੇ=ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਸੇਵਨਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ। ਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮ
ਨਾਲ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਰਤੇ=ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ਸੋਹਾ ਹੇ=ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੂੰ (ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ (ਫਿਰ) ਵਿਛੋੜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ
(ਓਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ (ਤੈਨੂੰ) ਸਦਾ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਇਕੋ ਤੂੰ ਹੀ
ਮਾਲਕ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।੧੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ) ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ
ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ); ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ) ਅਕਥ (ਸਰੂਪ ਦੀ) ਕਹਾਣੀ ਕਥੀ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ
ਹੈ, ਸਦਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ (ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ) ਪਹੁੰਚਾ
ਰਿਹਾ ਹੈ।੧੪।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਆਪ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ) ਸਿਰਜਣ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਹੈ। ਤੇਰਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ
(ਹੁਕਮ) ਕੋਈ ਜੀਵ ਮਿਟਾਉਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤੂੰ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ (ਦਾਤਿ) ਦੇਂਦਾ
ਹੈ, (ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਸ) ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦੀ।੧੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਓਹ ਗੁਰੂ
ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਸਹਿਤ (ਤੇਰੀ) ਸੇਵਾ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ
ਹਨ ਕਿ ਜੋ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ (ਉਹ ਅਸਲ) ਬੈਰਾਗੀ (ਪੁਰਸ਼) ਹਨ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਦੀ (ਸ਼ਕਤੀ
ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰੇਕ) ਕੰਮ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ।੧੬।੩।੧੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਬੇਅੰਤ,
ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਹਰੀ ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਦਰ ਉਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਭਗਤ ਤੇਰੇ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ, ਦਰਿ ਸੋਹਨਿ ਕੀਰਤਿ ਗਾਵਦੇ ॥

ਨਾਨਕ ਕਰਮਾ ਬਾਹਰੇ, ਦਰਿ ਢੋਅ ਨ ਲਹਨੀ ਧਾਵਦੇ ॥

[ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ]

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ ਓਹ ਅਸਲੀ ਬੈਰਾਗੀ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਕਾਰਜ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਚੈ ਇਕੁ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸਹੀ ਜੇਹਾ ਉਪਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਫਰਕੁ ਕਰੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸੈ, ਸਭਿ ਰਸ ਦੇਹੀ ਮਾਹਾ ਹੇ ॥੧॥ ਵਾਜੈ ਪਉਣੁ ਤੈ ਆਪਿ ਵਜਾਏ ॥ ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਉਲਟੀ ਹੋਵੈ, ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਸਬਦੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੨॥ ਅੰਧੇਰਾ ਚਾਨਣੁ ਆਪੇ ਕੀਆ ॥ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ, ਕਮਲੁ ਬਿਗਸੈ ਬੁਧਿ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੩॥ ਅਪਣੀ ਗਹਣ ਗਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ॥ ਹੋਰੁ ਲੋਕੁ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥ ਗਿਆਨੀ ਹੋਵੈ ਸੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ, ਸਾਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤੈ, ਮਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਚੈ=ਮੇਰੇ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ=ਤਮਾਸ਼ਾ (ਜਗਤ) ਬਣਾਇਆ। ਜੇਹਾ=ਵਰਗਾ। ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਵਿਗਸੈ=ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਹੀ ਮਾਹਾ=ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ।੧। ਵਾਜੈ=ਵਜਦਾ ਹੈ। ਪਉਣੁ=ਸੁਆਸ। ਤੈ=ਤੂੰ। ਸਿਵ=ਸਿਵ, ਜੀਵਾਤਮਾ। ਸਕਤੀ=ਮਾਇਆ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ। ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਉਲਟੀ ਹੋਵੈ=(ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਪਲਟਦੀ ਹੈ। ਤਾਹਾ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ।੨। ਅੰਧੇਰਾ=ਅਗਿਆਨਤਾ। ਚਾਨਣੁ=(ਜੀਵਨ ਦੀ) ਰੋਸ਼ਨੀ, ਸੂਝ-ਬੂਝ। ਬੀਆ=ਦੂਜਾ। ਆਪੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਮੂਲ ਨੂੰ। ਕਮਲ=ਹਿਰਦਾ ਕੋਲ ਫੁਲ। ਬਿਗਸੈ=ਖਿੜਦਾ ਹੈ।੩। ਗਹਣ=ਝੁੰਘੀ। ਗਤਿ=ਹਾਲਤ, ਅਵਸਥਾ। ਵਖਾਣੈ=ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰੇ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਇਹ ਜਗਤ) ਇਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਕਿਸੇ ਵਰਗਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਕਲਾਂ ਵਿਚ) ਫਰਕ ਕਰਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਸਾਰੇ (ਜੋਤਿ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਰਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਪਾ ਰਖੇ ਹਨ)।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਪਉਣ (ਭਾਵ ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ) ਵਾਜੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਵਜਾਏ ਹਨ। ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਮਾਇਆ (ਸਕਤੀ ਦੇ ਮੇਲ ਵੀ ਇਸ) ਦੇਹੀ ਵਿਚ (ਤੂੰ ਹੀ ਬਣਾ ਕੇ) ਪਾਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਪਲਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ) ਰਤਨ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਤੇ (ਆਤਮਿਕ) ਚਾਨਣਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਕੋ (ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ) ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕੋਲ-ਫੁੱਲ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ) ਆਪਣੀ ਗਹਿਰਾਈ ਦੀ ਗਤੀ (ਭਾਵ ਡੂੰਘੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਲੋਕ (ਇਕ ਦੂਜੇ ਪਾਸੋਂ) ਸੁਣ ਕੇ (ਜਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ) ਆਪ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ) ਗਿਆਨੀ (ਪੁਰਸ਼) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਸਚੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੪।

ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਵਸਤੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਕਪਟ ਖੁਲਾਵਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵੈ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਹਾ ਹੇ ॥੫॥ ਸਭਿ ਰਸ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪਾਏ ॥ ਵਿਰਲੈ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ॥ ਅੰਦਰੁ ਖੋਜੇ ਸਬਦੁ ਸਾਲਾਹੇ, ਬਾਹਰਿ ਕਾਹੇ ਜਾਹਾ ਹੇ ॥੬॥ ਵਿਣੁ ਚਾਖੇ ਸਾਦੁ ਕਿਸੈ ਨ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀ ਅਮਰਾਪਦੁ ਹੋਏ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਸੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੭॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੇ ਸਭਿ ਗੁਣ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮਿ ਰਤਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਹਾ ਹੇ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਪਟ=ਕਿਵਾੜ। ਖੁਲਾਵਣਹਾਰਾ=ਖੁਲ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਪ। ਅੰਦਰੁ=ਹਿਰਦਾ। ਕਾਹੇ ਜਾਹਾ ਹੇ=ਕਿਉਂ ਜਾਵੇਗਾ?।੬। ਅਮਰਾ ਪਦ=ਉਹ ਪਦ ਜਿਸ ਉਤੇ ਮੌਤ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।੭। ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ=(ਜੋ ਆਪਣਾ) ਆਪ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਵਖਾਣੈ=ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਚੁਕਾਹਾ=ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਇਸ) ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਵਸਤੁ (ਮੌਜੂਦ) ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ) ਕਿਵਾੜ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਕੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜਲ) ਪੀਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ) ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅਗ ਬੁਝਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਸਾਰੇ ਰਸ (ਇਸ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹਨ। (ਪਰ ਕਿਸੇ) ਵਿਰਲੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਗੁਰੂ (ਆਪਣਾ) ਸ਼ਬਦ (ਭਾਵ ਉਪਦੇਸ਼) ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ) ਹਿਰਦਾ ਖੋਜਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਬਾਹਰ ਕਿਸ ਲਈ ਜਾਵੇ? (ਭਾਵ ਉਹ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ)।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ) ਚਖੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਪਿਲਾਇਆ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਹੈ (ਉਹ) ਅਮਰ-ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ (ਨਾਮ ਦਾ) ਸੁਆਦ ਆਇਆ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ (ਰਬੀ) ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ
ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਸੋਹਾ ਹੇ ॥੯॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਚਾ ਵਸੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸੇ ਘਟੁ
ਨਿਰਮਲੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹਹਿ ॥ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ
ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ, ਪਰਮਲ ਵਾਸੁ ਮਨਿ ਤਾਹਾ ਹੇ
॥ ੧੧ ॥ ਸਬਦੇ ਅਕਥੁ ਕਥੇ ਸਾਲਾਹੇ ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚੇ ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਆਪੇ ਗੁਣ
ਦਾਤਾ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ, ਸਬਦੈ ਕਾ ਰਸੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੇਵਹਿ, ਸਲਾਹਹਿ, ਗਾਵਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਤੇ=ਤੋਂ। ਆਪੁ ਗਵਾਏ=ਆਪਾ-ਭਾਵ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰੇ। ਸੋਹਾ=ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ=ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਘਟ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ। ਨਿਰਮਲੁ=ਪਵਿੱਤਰ। ੧੦। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ।
ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਸਲਾਹਹਿ=ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ (ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ) ਵਿਚ। ਰਾਪੇ=ਰੱਤੇ ਹੋਏ।
ਗਾਵਹਿ=ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਲੁ=ਚੰਦਨ। ਵਾਸੁ=ਵਾਸਨਾ, ਸੁਗੰਧੀ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ੧੧। ਗੁਣਦਾਤਾ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ
ਦਾਤਾ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਹਰੇਕ (ਵਸਤੂ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੰਗਤਾ,
ਮਮਤਾ ਤੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ)
ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ) ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਹੈ। (ਇਸ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਰਮੇਸਰ
ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਚਾ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸੇਵਕ (ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ) ਸੇਵਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮੇਸਰ) ਨੂੰ
ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਦਾ (ਨਾਮ ਦੇ) ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ)
ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਬਖਸ਼ੇ (ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਅਕਥ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਕਥਦਾ ਤੇ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਮੇਰੇ
ਵੇਪਰਵਾਹ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਉਹ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ
ਮਿਲਾ ਲਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਰਸ (ਅਨੰਦ) ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਮਨਮੁਖ ਭੂਲਾ ਠਉਰ ਨ ਪਾਏ ॥ ਜੋ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੁ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥
ਬਿਖਿਆ ਰਾਤੇ ਬਿਖਿਆ ਖੋਜੈ, ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਦੁਖੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪਿ
ਸਾਲਾਹੇ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਭ ਤੁਝ ਹੀ ਮਾਰੇ ॥ ਤੂ ਆਪਿ ਸਚਾ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ਸਚੀ, ਆਪੇ

ਅਲਖੁ ਅਥਾਹਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਦਾਤੇ ਕੋਇ ਨ ਪਾਏ ॥ ਲਖ ਕੋਟੀ ਜੇ ਕਰਮ
ਕਮਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿਆ, ਸਬਦੇ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਸੇ
ਜਨ ਮਿਲੇ ਧੁਰਿ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨੁ ਗੁਣ
ਗਾਵੈ ਨਿਤ ਸਾਚੇ, ਗੁਣ ਗਾਵਹ ਗੁਣੀ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥੧੬॥੪॥੧੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗਾਵਹ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭੁਲਾ=ਭੁੱਲਾ ਹੋਇਆ। ਨਉਰ=ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣਾ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ। ਬਿਖਿਆ
ਰਾਤੇ=ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ।੧੩। ਸਾਲਾਹੇ=ਸਾਲਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਹੇ=ਵਿਚ। ਅਲਖ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ,
ਪ੍ਰਭੂ। ਅਥਾਹ=ਜਿਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਦਾ ਥਹ ਨਾ ਲਗ ਸਕੇ।੧੪। ਲਖ ਕੋਟੀ=ਲਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ। ਤੇ=ਤੋਂ।੧੫।
ਸੁਹਾਏ=ਸੋਹਣੇ ਲਗੇ। ਗਾਵਹ=ਅਸੀਂ ਗਾਵੀਏ। ਗੁਣੀ=ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਚ।੧੬।

ਅਰਥ: ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨਮੁਖ (ਜੋ ਨਾਮ ਤੋਂ) ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ (ਆਤਮਿਕ) ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾ
ਸਕਦਾ। ਜੇ (ਰੁਬੀ ਹੁਕਮ) ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ (ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ) ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ (ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ)
ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਵੇ (ਉਹ) ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਹੀ ਖੋਜਦਾ (ਲਭਦਾ) ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਮਰਦਾ ਜੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਇਹ ਦੁਖ) ਉਸ ਨੂੰ (ਵਾਪਰਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਲਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਗੁਣ (ਕੇਵਲ) ਤੇਰੇ
ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਤੂੰ ਆਪ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਸੱਚੀ ਹੈ (ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ
ਹੀ) ਅਥਾਹ (ਡੂੰਘਾ) ਹੈ।੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦਾਤਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ
(ਭਾਵੇਂ ਉਹ) ਲਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ (ਜਿਸ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ
ਦਾ ਨਾਮ) ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਸੇਵਕ ਜਨ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਮਿਲੇ ਹਨ (ਜਿਹੜੇ) ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ)
ਆਪ ਮਿਲਾਏ ਹਨ। (ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ, (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸੋਹਣੇ (ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣ
ਗਏ ਹਨ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਜਨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੱਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ
ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਆਉ) ਅਸੀਂ ਭੀ (ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਈਏ (ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜਨ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਉਹ) ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੬।੪।੧੩।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਵਾਕਈ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਖੇਲ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਜੀਵ ਵੇਖੇ ਇਕ ਦੂਜੇ
ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਸ਼ਕਲ ਤੇ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਫਰਕ ਵੀ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗਾਂ
ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸਿਵ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੇਲ, ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ ਤੇ ਚਾਨਣੇ ਦੇ ਗੁਣ ਆਦਿ ਹਰੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਖ
ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੋਛੇ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਮਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ

ਸੋਝੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

ਸਭਿ ਰਸ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪਾਏ ॥ ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ॥

ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਖੋਜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਪੀਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਘੁਟ ਪੀਦਾ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਮਹਾਰਸ ਸਿੱਠਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਬੇਸ਼ਕ ਜੀਵ ਲਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਕਰਮ ਕਮਾਈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਹ ਸੌਦਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋਣੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸੇਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥
ਹਰਿ ਰਸਿ ਭੀਨੇ ਸਦ ਧਿਆਇਨਿ, ਗੁਰਮਤਿ ਸੀਲੁ ਸੰਨਾਹਾ ਹੇ ॥੧॥ ਅੰਦਰਿ ਰੰਗੁ
ਸਦਾ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿਨਾਮਿ ਪਿਆਰਾ ॥ ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ
ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਕਾ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥੨॥ ਰਈਅਤਿ ਰਾਜੇ ਦੁਰਮਤਿ ਦੇਈ ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਏਕੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਏਕੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਨਿ, ਨਿਹਚਲੁ
ਰਾਜੁ ਤਿਨਾਹਾ ਹੇ ॥੩॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਰਖੈ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਤਿਸੈ ਤੇ ਹੋਈ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੁ, ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਤਿਸੈ ਤੇ ਪਾਹਾ ਹੇ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਹਚਲੁ=ਜੋ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਤੇ=ਤੋਂ। ਭੀਨੇ=ਭਿੰਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੀਲੁ=ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਉ। ਸੰਨਾਹਾ=ਸੰਜੋਖ ਲੋਹੇ ਦੀ ਜਾਲੀ ਜਿਸ ਉਤੇ ਬਾਹੁਦੀ ਸਸਤਰ ਦਾ ਵਾਰ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ੧। ਰੰਗੁ=ਪਿਆਰ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਪਿਆਰਾ=ਪਿਆਰ। ਨਉ ਨਿਧਿ=ਨੌ ਖਜਾਨੇ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ੨। ਰਈਅਤਿ=ਪਰਜਾ ਜਨਤਾ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤ। ਦੇਈ=ਦੈਤ ਵਿਚ। ਤਿਨਾਹਾ=ਉਹਨਾਂ ਦਾ। ੩। ਰਖੈ ਨ ਕੋਈ=ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤਿਸੈ ਤੇ=ਉਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਤੋਂ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਗਤਿ=ਅਵਸਥਾ। ਮੁਕਤਿ=ਮੁਕਤੀ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ। ਪਾਹਾ=ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਕੋ ਸਚਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਹੈ। (ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਵੀ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ) ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੰਨੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਓਹ) ਸਦਾ ਹੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਉ (ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਆਚਰਨ ਦਾ) ਸੰਜੋਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ (ਰਬੀ) ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਸਚਿਆਰ (ਪੁਰਸ਼ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ (ਲਗਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ (ਉਸ ਦਾ) ਪਿਆਰ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਰੂਪੀ ਖਜਾਨਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ (ਉਸਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸਨੇ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਲਾਭ (ਖਟਣਾ) ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਜਾ ਤੇ ਰਾਜੇ (ਸਾਰੇ) ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦੈਤ ਵਿਚ (ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ)। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ

ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ (ਓਹ) ਸਦਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਟੱਲ ਰਾਜ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)॥੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਾਅ ਸਕਦਾ। (ਇਹ) ਜਨਮ ਤੇ ਮੌਤ ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ) ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਸਿਮਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤੀ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੪।

ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ॥ ਹਉਮੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਿ
ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ, ਸੀਲੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਭੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੫॥ ਹਉਮੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਭੁ
ਜਗੁ ਬਿਨਸੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ, ਨਾਮੁ ਸਚਾ ਜਗਿ
ਲਾਹਾ ਹੇ ॥੬॥ ਸਚਾ ਅਮਰੁ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਪੰਚ ਸਬਦ ਮਿਲਿ ਵਾਜਾ ਵਾਇਆ ॥
ਸਦਾ ਕਾਰਜੁ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਸੁਹੇਲਾ, ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਾਰਜੁ ਕੇਹਾ ਹੇ ॥੭॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਹਸੈ
ਖਿਨ ਮਹਿ ਰੋਵੈ ॥ ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਕਾਰਜੁ ਨ ਹੋਵੈ ॥ ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿ ਪਾਏ,
ਕਿਰਤ ਨ ਚਲੈ ਚਲਾਹਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੰਜਮੁ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ। ਦੁਆਰੈ=ਦਰ ਉਤੇ। ਨਿਵਾਰੈ=ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੫। ਬਿਨਸੈ=ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਗਿ=ਜਗਤ ਵਿਚ।੬। ਅਮਰੁ=ਹੁਕਮ। ਸੁਹਾਇਆ=ਸੋਹਣਾ ਲਗਾ। ਪੰਚ ਸਬਦ ਮਿਲਿ=(ਆਤਮਿਕ ਧੁਨੀ ਵਾਲੇ) ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲ ਕੇ। ਵਾਇਆ=ਵਜਾਇਆ। ਸੁਹੇਲਾ=ਸੁਖੀ।੭। ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ=ਦਵੈਤ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ। ਕਾਰਜੁ ਨ ਹੋਵੈ=ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ। ਸੰਜੋਗੁ=ਮਿਲਾਪ। ਵਿਜੋਗੁ=ਵਿਛੋੜਾ। ਕਰਤੈ=ਕਰਤਾਰ ਨੇ। ਕਿਰਤੁ=ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ। ਨ ਚਲੈ=ਮਿਟਦੀ ਨਹੀਂ। ਚਲਾਹਾ=ਮਿਟਾਇਆ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਚ ਬੋਲਣ (ਅਤੇ) ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ (ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਹਉਮੈ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਸਦਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਆਚਰਨ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਉਥੋਂ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮੋਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ (ਅਤੇ) ਸਚਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਲਾਹੇਵੰਦਾ (ਸੋਂਦਾ ਹੈ)।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸਚਾ ਹੁਕਮ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਾ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਪੰਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਵਾਜਾ ਵਜਾਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਆਉਣ ਲਗ ਗਿਆ)। ਸਚ ਵਿਚ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ (ਲਗਿਆਂ ਹੀ ਜੀਵਣ ਸਫਲ ਹੋਣ ਦਾ) ਕਾਰਜ ਸੋਖਾ ਹੀ (ਸਿਰੇ

ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵਰਨਾ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਹਦਾ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੋਇਆ? (ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਾ ਮਨੁੱਖ) ਛਿਨ ਵਿਚ ਹਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਰੋਦਾ ਹੈ। ਦਵੈਤ ਤੇ ਖੇਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੁਕਤੀ ਵਾਲਾ) ਕਾਰਜ (ਪੂਰਾ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਿਛੋੜਾ (ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ) ਲਿਖ ਕੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ (ਇਸ ਲਈ ਪੂਰਬਲੀ) ਕਿਰਤ ਵਾਲਾ (ਲੇਖ ਇਸ ਤੋਂ) ਮਿਟਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਮਿਟ ਸਕਦਾ ਹੈ।੮।

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸਿਉ ਸਦ ਹੀ ਰਹੈ ਸਮਾਏ ॥
ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ, ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਨ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੯॥ ਰਸ ਕਸ ਖਾਏ
ਪਿੰਡੁ ਵਧਾਏ ॥ ਭੇਖ ਕਰੈ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਕਮਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਰੋਗੁ ਮਹਾ ਦੁਖ ਭਾਰੀ,
ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਪੜਿ ਬਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ॥ ਘਟ ਮਹਿ
ਬ੍ਰਹਮੁ ਤਿਸੁ ਸਬਦਿ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਤਤੁ ਬਿਲੋਵੈ, ਰਸਨਾ ਹਰਿ
ਰਸੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਘਰਿ ਵਬੁ ਛੋਡਹਿ ਬਾਹਰਿ ਧਾਵਹਿ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਸਾਦੁ ਨ
ਪਾਵਹਿ ॥ ਅਨਰਸ ਰਾਤੀ ਰਸਨਾ ਫੀਕੀ ਬੋਲੇ, ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੂਲ ਨ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉ, ਮਹਾ, ਮਾਹਿ, ਪੜਹਿ, ਵਖਾਣਹਿ, ਪਛਾਣਹਿ, ਛੋਡਹਿ, ਧਾਵਹਿ, ਪਾਵਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ=ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ)। ਸਬਦੁ ਕਮਾਏ=ਸਬਦ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਏ। ਤਾਹਾ=ਉਸ ਨੂੰ। ਰਸ ਕਸ=ਕਸੈਲਾ ਆਦਿ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਸ। ਪਿੰਡੁ=ਪਿੰਡਾ, ਸਰੀਰ। ਵਧਾਏ=ਵਧਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਮੋਟਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ=ਵਿਸਟਾ ਵਿਚ। ਸਮਾਹਾ=ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੦। ਪੜਹਿ=ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਬਾਦੁ=ਵਾਦ, ਚਰਚਾ। ਵਖਾਣਹਿ=ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਘਟ ਮਹਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਤਿਸੁ=ਉਸ (ਬ੍ਰਹਮ) ਨੂੰ। ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਤਤੁ=ਅਸਲੀਅਤ। ਬਿਲੋਵੈ=ਰਿੜਕਦਾ ਭਾਵ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ। ਤਾਹਾ=ਉਸ (ਦੇਹੀ) ਨੂੰ। ਘਰਿ=(ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿਚ। ਵਬੁ=(ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ) ਵਸਤੂ। ਛੋਡਹਿ=ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਧਾਵਹਿ=ਦੌੜਦੇ, ਭੱਜਦੇ ਹਨ। ਅੰਧੇ=ਅਗਿਆਨੀ। ਅਨ ਰਸ=ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਵਿਚ। ਰਾਤੀ=ਰਤੀ ਹੋਈ, ਭਾਵ ਮਗਨ ਹੋਈ। ਫੀਕੀ=ਫਿੱਕੀ, ਰਸ ਹੀਣੀ। ਮੂਲਿ=ਬਿਲਕੁਲ ਉਕਾ ਹੀ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ) ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ (ਹੁਕਮ) ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ (ਨਾਮ ਵਿਚ) ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਹਉਮੈ ਦਾ (ਵੱਡਾ) ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਪੋਹਦਾ (ਭਾਵ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ)।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਰਸ ਕਸ ਖਾ ਕੇ (ਆਪਣਾ) ਸਰੀਰ ਵਧਾਂਦਾ (ਭਾਵ ਮੋਟਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ, ਭੇਖ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਮਾਉਂਦਾ (ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਸਦੀਵੀ) ਰੋਗ (ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਵਿਸਟਾ ਦੇ ਕੀੜੇ ਵਾਂਗ ਵਿਸਟਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ) ਵੇਦ ਪੜਦੇ ਹਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਜਿਹੜਾ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ। (ਜੋ) ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਜੀਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤੱਤ ਨੂੰ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ (ਵਿਚਾਰਦਾ) ਹੈ, ਉਸਦੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਰਸ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨਮੁਖ) ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ (ਪਈ ਨਾਮ) ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਬਾਹਰ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਜੀਭ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਰਤੀ ਹੋਈ ਛਿੱਕਾ (ਬੋਲ) ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਰਸ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ੧੨।

ਮਨਮੁਖ ਦੇਹੀ ਭਰਮੁ ਭਤਾਰੇ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਮਰੈ ਨਿਤ ਹੋਇ ਖੁਆਰੇ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਮਨੁ ਦੂਜੈ ਲਾਇਆ, ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਕੰਚਨ ਦੇਹੀ ਸਬਦੁ ਭਤਾਰੇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭੋਗੁ ਭੋਗੇ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪਿਆਰੇ ॥ ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ ਗੈਰ ਮਹਲੁ ਪਾਏ, ਭਾਣਾ ਬੁਝਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਦੇਵਣਹਾਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਨਹੀ ਕਿਸੈ ਕਾ ਚਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ, ਤਿਸ ਦਾ ਸਬਦੁ ਅਥਾਹਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕੇਰਾ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਠਾਕੁਰੁ ਮੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰਿ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥੧੬॥੫॥੧੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਲਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਤਾਰੇ=ਭਤਾਰ, ਖਸਮ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ। ਖੁਆਰੇ=ਖੁਜਲ ਖੁਆਗ। ਕਾਮਿ=ਕਾਮ (ਵਾਸਨਾ) ਵਿਚ। ਕ੍ਰੋਧਿ=ਕ੍ਰੋਧ (ਗੁੱਸੇ) ਵਿਚ। ਦੂਜੈ=ਦੂਤ ਵਿਚ। ਸੁਪਨੈ=ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ। ੧੩। ਕੰਚਨ ਦੇਹੀ=ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਦੇਹੀ। ਅਨਦਿਨੁ=ਦਿਨ ਰਾਤ, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਹਰਿ ਸਿਉ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ। ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ=ਸਰੀਰਾਂ ਅੰਦਰ। ਗੈਰ ਮਹਲੁ=ਮਹਲ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਲਾ ਮਕਾਮ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ। ਭਾਣਾ ਬੁਝਿ=ਰਜਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ। ਸਮਾਹਾ=ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੪। ਦੇਵਣਹਾਰਾ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਚਾਰਾ=ਜੌਰ, ਪੇਸ਼। ਅਥਾਹਾ=ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ। ੧੫। ਜੀਉ=ਜਿੰਦਾ। ਪਿੰਡੁ=ਸਰੀਰ। ਤਿਸੁ ਕੇਰਾ=ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ। ਗੁਰਬਾਣੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ। ਹਰਿ ਪਾਇਆ=ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਾਪਿ=ਜਪ ਕੇ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਦੇਹੀ (ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਪਤੀ ਭਰਮ ਹੈ। ਖੋਟੀ ਅਕਲ ਕਰਕੇ (ਭਰਮ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਦੇਹੀ) ਮਰਦੀ (ਅਤੇ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ) ਮਨ ਕਾਮ ਵਿਚ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ) ਉਸ (ਦੇਹੀ) ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖ (ਵੇਖਣਾ ਨਸੀਬ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਪਤੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ (ਉਹ) ਦੇਹੀ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ (ਕੀਮਤੀ) ਹੈ। (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ) ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਲਾ-ਮਕਾਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ (ਸਭ) ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ (ਵਸਦਾ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ) ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਰਬੀ) ਰਜਾ ਨੂੰ ਬੁਝ ਕੇ (ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ) ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮੇਸਰ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਦੇਵਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ (ਭਾਵ ਸਾਹਮਣੇ) ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ (ਜ਼ੋਰ) ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਾ ਕੇ (ਆਪਣੀ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਸ (ਮਾਲਕ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਅਥਾਹ (ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ) ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ) ਜੀਵ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ (ਮਾਲਕ) ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ), ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਉਸ ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ (ਉਹ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪ ਜਪ ਕੇ (ਉਸ ਵਿਚ) ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ੧੬। ੧੫। ੧੪।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ ਗੈਰਮਹਲੁ ਪਾਏ ਭਾਣਾ ਬੁਝਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਸੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਮਹਲੋਂ ਵਿਖੇ ਗੈਰ ਭਾਵ ਹੋਰ ਅਰਥਾਤ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕਉ ਮਾਨਤਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਣੇ ਕੇ ਸਮਝ ਕੇ ਆਨੰਦ ਹੁਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਗੈਰ ਮਹਲੁ ਲਾ-ਮਕਾਨ ਹੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਲਾ-ਮਕਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ (ਵਸਦਾ) ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਮਿਤਰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਕਰਣੀ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਉਤਾ ਸਾਰੇ) ਸਰੀਰਾਂ ਅੰਦਰ (ਉਸ) ਲਾ-ਮਕਾਨ (ਬਿਨਾਂ ਮਹਲ ਵਾਲੇ) ਨੂੰ ਮੌਜੂਦ ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਭ ਵਿਚ ਉਸ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਉਸ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬੁਝ ਕੇ (ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ) ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। 'ਗੈਰ-ਮਹਲੁ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਹੋਰ ਮਹਲ' ਅਰਥਾਤ 'ਨਿਜ ਸਰੂਪ' ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਔਗੁਣ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਲਾਭ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਓਦੋਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਰੰਗ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਮਾਣਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸਚਿਆਰ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਵਿਸੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਨਿਰੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਪਲਟਾ

ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਟਕਦਾ ਮਨ ਸਾਂਤੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ। ਹਾਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰਨ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭਰਮ ਦੀ ਭੇਰੀ ਨਾ ਰਹੇ, ਸਬਦ ਦੀ ਦਾਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਸੁਹੇਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

ਓਹੁ ਸੁਹੇਲਾ ਸਦ ਸੁਖੀ, ਸਭੁ ਭਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੯੯]

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸੋਝੀ ਪੈਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ (ਹਰੀ) ਹੈ ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਹੋਰ ਹੋਰ ਹੀ ਰਸਤੇ ਅਪਨਾਉਣ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਪ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ:-

ਨਾਨਕ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰਿ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੫੮]

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਆਪਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖ ਕਾਰ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਦਾ ॥੧॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁਆ ਉਲਟਿ ਪਰਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ਨਾਦੁ ਵਜਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ, ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥੨॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਖੀ ॥ ਸਚੇ ਸਬਦੇ ਸਚੁ ਸੁਭਾਖੀ ॥ ਸਦਾ ਸਚਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਮਨੁ ਮੇਰਾ, ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੩॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸਤ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਸਚੇ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸਦ ਹੀ, ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਇਦਾ, ਸਮਾਇਦਾ, ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ। ਫੁਟਕਲ: ਨੁਾਵੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿਖ। ਨਾਦ=ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਫੀ ਆਦਿ ਦਾ ਵਜਾਣਾ। ਵੀਚਾਰੁ=(ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ) ਵੀਚਾਰ। ਆਪਾਰੁ=ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ। ੧। ਮਨੁਆ=ਮਨ। ਉਲਟਿ ਪਰਾਵੈ=(ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਮੋੜ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਚਿ=ਸਚ ਵਿਚ। ਰਤੇ=ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ਬੈਰਾਗੀ=(ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ। ਨਿਜ ਘਰਿ=ਆਪਣੇ ਘਰ (ਭਾਵ ਸ੍ਵ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ। ੨। ਸਾਖੀ=ਸਿਖਿਆ। ਭਾਖੀ=ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੁਭਾਖੀ=ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸਚੇ ਸਚਿ=ਨਿਰੋਲ 'ਸਚੇ (ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ) ਵਿਚ ਹੀ। ੩। ਸਤ ਸਰਿ=ਸੰਤੋਖ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ। ਨਾਵੈ=ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤਿ=ਭਗਤੀ। ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ=ਪੱਕੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਲਈ ਨਾਦ (ਵਜਾਣਾ) ਬੇਦ ਦਾ (ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ) ਵੀਚਾਰ ਹੈ। ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ) ਗੁਰਮੁਖ ਲਈ ਗਿਆਨ (ਅਤੇ) ਧਿਆਨ (ਭਾਵ ਸਮਾਧੀ) ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਉਹ) ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ (ਆਪਣਾ) ਮਨ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਮੋੜ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਨਾਦ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਚ (ਨਾਮ) ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਵੈਰਾਗੀ (ਵਾਂਗ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸ੍ਵ-ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਸਿਖਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ) ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਈ ਹੋਈ ਸਚ ਰੂਪ (ਸਿਖਿਆ ਹੈ)। ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਮਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਸਤ (ਸੰਗਤ ਰੂਪੀ) ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਦੀ) ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਦਾ) ਸਚ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਰੋਲ ਸਚ (ਭਾਵ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਬੈਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਨੈਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਕਰਣੀ ॥
ਸਦ ਹੀ ਸਚੁ ਕਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਅਵਰਾ ਸਚੁ ਕਹਾਇਦਾ ॥੫॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੀ ਉਤਮ
ਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੇ ਸਚੁ ਵਖਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦ ਸੇਵਹਿ ਸਚੇ ਸਚਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ
ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਦਾ ॥੬॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਭਰਮੁ ਗਵਾਏ
॥ ਗੁਰ ਕੀ ਪਉੜੀ ਉਤਮ ਉਚੀ, ਦਰਿ ਸਚੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥੭॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ
ਸੰਜਮੁ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ,
ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸਮਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਅਵਰਾ, ਕਹਾਇਦਾ, ਸੇਵਹਿ, ਗਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੈਣੀ=ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ। ਨੈਣੀ=ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ। ਕਰਣੀ=ਆਚਰਨ, ਕਰਨ ਜੋਗ ਕੰਮ। ਅਵਰਾ=ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ। ਕਹਾਇਦਾ=ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।੫। ਸਚੇ ਸਚੁ ਵਖਾਣੀ=ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਆਖਦਾ ਹੈ।੬। ਭਰਮੁ ਗਵਾਏ=ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ=(ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ) ਪਉੜੀ।੭। ਸੰਜਮੁ=ਪਰਹੇਜ। ਸਾਰੁ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ, ਵਧੀਆ। ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ=ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਰੰਗਿ=(ਨਾਮ ਦੇ) ਰੰਗ ਵਿਚ। ਆਪੁ ਗਵਾਇ=ਆਪਾ ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ।੮।

੪ ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਸਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਵਸਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਵਸਦਾ ਹੈ)। ਗੁਰਮੁਖ ਸਚ ਰੂਪ ਕਰਣੀ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰਮੁਖ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਚ (ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਚ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ (ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਦੀ) ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ਸਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਨੂੰ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉੜੇ) ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਨ (ਅਤੇ) ਗੁਰਮੁਖ (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸਬਦ ਹੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਰਮ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ (ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ) ਪਉੜੀ ਉਤਮ ਅਤੇ ਉਚੀ ਹੈ। (ਗੁਰਮੁਖ) ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ, ਸਚ ਨੂੰ (ਆਪਣਾ) ਸੰਜਮ (ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ) ਕਰਣੀ ਵੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ (ਉਹ) ਸਦਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਕੇ (ਉਹ ਸਚ ਵਿਚ) ਸਮਾਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਮਨੁ ਖੋਜਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਚੈ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੇਈ ਕਰਸੀ, ਜੇ ਸਚੇ ਮਨਿ ਭਾਇਦਾ ॥੯॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਾਏ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ, ਭਾਣੈ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਮਨ ਹਠਿ ਕਰਮ ਕਰੇ ਸੇ ਛੀਜੈ ॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰੇ ਨਹੀ ਭੀਜੈ ॥ ਬਿਖਿਆ ਰਾਤੇ ਦੁਖੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੧॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸੁਖੁ ਕਮਾਏ ॥ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥ ਮਰਣੁ ਜੀਵਣੁ ਜੇ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਣੈ, ਸੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭਾਇਦਾ, ਜਾਂ, ਨਹੀਂ, ਕਮਾਵਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਖੋਜਿ=ਖੋਜ ਕੇ। ਸਚੈ ਨਾਮਿ=ਸਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ। ਸਚੇ ਮਨਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਇਦਾ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।੯। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ=ਆਪਣੀ ਰਜਾ ਵਿਚ। ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਵਸਾਇਦਾ=ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੦। ਮਨ ਹਠਿ=ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਕਰਕੇ। ਛੀਜੈ=ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੇਖੁ=ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵਾ। ਨਹੀ ਭੀਜੈ=(ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨਹੀਂ ਭਿਜਦਾ, ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ। ਬਿਖਿਆ ਰਾਤੇ=ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ। ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ=ਨਿਰੋਲ ਦੁਖ ਵਿਚ।੧੧। ਸੁਖ ਕਮਾਏ=ਸੁਖ ਰੂਪ (ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ਸਮ ਕਰਿ=ਬਰਾਬਰ (ਇਕੋ ਜਿਹਾ) ਕਰਕੇ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਮਨ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕੇ (ਹੋਰਨਾ ਨੂੰ ਗੋਹਝ ਗਲ) ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਹੀ ਕੁਝ ਕਰੇਗਾ, (ਹੁਣ ਵੀ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਜੋ ਸਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਦੋਂ ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਓਦੋਂ) ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਤਾ ਹੋਇਆ (ਆਪਣੀ) ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ (ਜੀਵ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਨਾਲ (ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ) ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਕਰਮ) ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰਕੇ ਵੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ (ਮਨੁੱਖ) ਦੁਖ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ) ਨਿਰੋਲ ਦੁਖ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਹੀ (ਖਟਦਾ) ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਮਰਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੋਝੀ (ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਕੀ ਹੈ? ਤੇ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ?) ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਮੌਤ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰਹਿ ਸੁ ਹਹਿ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਮਰੈ ਨ ਜੰਮੈ ਨ ਦੁਖੁ ਪਾਏ, ਮਨ ਹੀ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਫਿਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ, ਦਰਿ ਸਚੈ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ, ਸਚੁ ਸੁਣਿ ਲੇਖੈ ਪਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਗੁਰਮੁਖ ਸਚੇ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਰਮਲੁ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ, ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੬॥੧॥੧੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਰਹਿ, ਵਿਚਹੁ, ਪਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਰਹਿ=ਮਰਦੇ ਹਨ। ਸੁ=ਉਹ। ਹਹਿ=ਹਨ। ਪਰਵਾਣੁ=ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ, ਕਬੂਲ। ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੁ=ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ। ਮਨ ਹੀ ਮਨਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮੰਨ। ੧੩। ਸੇ=ਓਹ। ਦਰਿ ਸਚੇ=ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ। ੧੪। ਥਾਪਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਉਥਾਪੇ=ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਚੁ=ਸਤਿਨਾਮ। ਸੁਣਿ=ਸੁਣ ਕੇ। ਲੇਖੇ ਪਾਇਦਾ=ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਫਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੫। ਸਚੇ ਸਚੁ=ਨਿਰੋਲ ਸਚ। ਨਾਮਿ ਰਤੇ=ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ਵੀਚਾਰ=ਵੀਚਾਰਵਾਨ। ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ=ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ) ਮਰਦੇ ਹਨ ਓਹ (ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਕਬੂਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਵੀ) ਆਣਾ-ਜਾਣਾ (ਭਾਵ ਜੰਮਣ ਮਰਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਹੀ ਸਮਝ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਓਹ ਵਡੇਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਮਨੁੱਖ) ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਤੇ (ਮਾਇਆ ਦਾ) ਮੋਹ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਦਾ) ਮਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਫਿਰ (ਹਉਮੈ ਤੇ ਵਿਕਰਮਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ (ਉਹ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਦਰ ਸੋਭਾ (ਵਡਿਆਈ) ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਪਾਸੋਂ) ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮ) ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ) ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ (ਉਹ) ਸਚ ਰੂਪ (ਪ੍ਰਭੂ, ਜੀਵ ਦੀ ਬੇਨਤੀ) ਸੁਣ ਕੇ (ਉਸ ਦੀ ਘਾਲ) ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਰੋਲ ਸਚ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਸਦਾ ਹੀ) ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ । ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ)

ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ (ਉਹ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਹਨ (ਸੋ, ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵ) ਸਦਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੬।੧।੧੫।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ੳ- ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਗੁਰਮੁਖੇ ਕਾ ਸੁਭਾਵਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਸੋ ਬੇਦ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖ (ਆਪਾਰ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਧਿਆਨ ਕਰ ਗਿਆਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਾਦ ਵੇਦ ਤੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਹੈ। [ਸਬਦਾਰਥ]
- ੩) (ਜੋਗੀ ਨਾਦ ਵਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪੰਡਿਤ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਰਿਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਣਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ) ਵਾਸਤੇ ਨਾਦ ਦਾ (ਵਜਾਣਾ ਅਤੇ) ਵੇਦ (ਪਾਠ) ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਗੁਰਮੁਖਿ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹਨ। 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੁ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:-

੧. ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਜਨੁ ਚਜੁ ਅਚਾਰੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੩੨]

੨. ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਵੇਦ ਬੀਚਾਰੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੭੦]

ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ 'ਨਾਦ ਵੇਦ' ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਦ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਵੇਦ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੁ ਬੇਦੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ, ਗੁਰ ਪਰਚੈ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈਗੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੧੧]

'ਜਪੁ' ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਿਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੁ' ਗੁਰਮੁਖ ਵੇਦ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ'। ਤੱਤ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਲਈ ਨਾਦ ਬੇਦ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕੇਵਲ 'ਗੁਰੂ' ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨਾਦਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਹੈ।

ਅ) ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰਹਿ ਸੁ ਹਹਿ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੀਵ ਭਾਵ ਤੇ ਮਰਤੇ ਹੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਜੋ ਜਗਤ ਕੀ ਗਤੀ ਗੁਰਾਂ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਸੇ ਪਛਾਨਤਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੋਹਣੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [ਦਰਪਣ]
- ੩) ਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਰਵਾਣ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। [ਸ੍ਰ. ਸ.]

ਨਿਰਣੈ: ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਪਾਠ 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰਹਿ ਸੁਹਹਿ ਪਰਵਾਣੁ' ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਦਰਪਣ' ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਸੋਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ 'ਪਾਠ' ਸੁ ਹਹਿ ਪਰਵਾਣੁ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ 'ਸੋਹਣੇ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ 'ਸ' ਤੇ ਹੋੜਾ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇ:-

੧. ਪੰਚੇ ਸੋਹਹਿ ਦਰਿ ਰਾਜਾਨੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੩

੨. ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਸੋਹਹਿ ਦਰਵਾਰੇ, ਮਨਮੁਖ ਸਦਾ ਭਵਾਤਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੯

੩. ਅਠਦ ਬਿਨੋਦ ਤਿਤੈ ਘਰਿ ਸੋਹਹਿ, ਜੋ ਧਨ ਕੰਤਿ ਸਿਗਾਰੀ ਜੀਉ॥

[ਪੰਨਾ ੯੭

ਉਪ੍ਰੇਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ 'ਸੁ ਹਹਿ ਪਰਵਾਣੁ' ਦੀ ਵਿਲਖਣਤਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਾਦ ਬੇਦ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਜੋ ਤੱਤ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸੋਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:-

ਸਤਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ॥ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੭੯

ਜਿਹੜਾ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਸਚ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਚ ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਸੱਚ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਚ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਤੇ ਮਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੋ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਜਗਿਆਸੂ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਹੁਕਮਿ ਸਭ ਸਾਜੀ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਿ ਨਿਵਾਜੀ ॥ ਆਪੇ ਨਿਆਉ ਕਰੇ ਸਭੁ ਸਾਚਾ, ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਆਕਾਰਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭਸਮੈ ਕੀ ਢੇਰੀ, ਖੇਹੁ ਖੇਹ ਰਲਾਇਦਾ ॥੨॥ ਕਾਇਆ ਕੰਚਨ ਕੋਟੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਰਵਿਆ ਸਬਦੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਸਦਾ ਗੁਣ ਸਾਚੇ, ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ॥੩॥ ਕਾਇਆ ਹਰਿਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਵਸੈ ਮੁਰਾਰੇ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵਣਜਨਿ ਵਾਪਾਰੀ, ਨਦਰੀ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਦਾ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਿਆਉ, ਮਿਲਾਇਦਾ, ਰਲਾਇਦਾ, ਕਾਇਆ, ਪਾਇਦਾ,

ਫੁਟਕਲ: 'ਸਬਲ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਸ-ਬਲ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਹੁਕਮਿ=ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ। ਥਾਪਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਉਥਾਪਿ=ਦਾਹ ਕੇ, ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ।

ਨਿਵਾਜੀ=ਨਿਵਾਜਿਆ, ਆਦਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਿਆਉ=ਨਿਆਂ।੧। ਕੋਟੁ=ਕਿਲ੍ਹਾ। ਆਕਾਰਾ=ਵਜੂਦ, ਸਰੀਰ ਰੂਪ।

ਪਸਰਿਆ=ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਪਾਸਾਰਾ=ਫੈਲਾਉ। ਭਸਮੈ ਕੀ ਢੇਰੀ=ਸੁਆਹ ਦੀ ਢੇਰੀ। ਖੇਹੁ ਖੇਹ=ਖੇਹ, ਮਿੱਟੀ, ਸੁਆਹ ਵਿੱਚ। ੨। ਕੰਚਨ ਕੋਟੁ=ਸੋਨੇ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ। ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ। ਰਵਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਸਬਦੁ ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਬਦ। ੩। ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ=ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਲ। ਸਵਾਰੇ=ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਰਾਰੇ=ਮੁਰ ਦੌਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ੪।

ਅਰਥ (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਬਣਾਈ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, (ਆਪ ਹੀ) ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ (ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ) ਵਡਿਆਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਸਚਾ ਨਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ) ਸਚੇ (ਨਾਮ) ਦੁਆਰਾ ਸਚ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਕਾਰ (ਮਾਨੋ ਇਕ) ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। (ਇਸ ਵਿਚ) ਮਾਇਆ ਮੋਹ (ਆਦਿ ਦਾ) ਖਿਲਾਰਾ ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਇਹ ਦੇਹੀ) ਸੁਆਹ ਦੀ ਢੇਰੀ ਹੈ (ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ) ਖੇਹ (ਮਿੱਟੀ) ਵਿਚ ਹੀ ਰੋਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੨।

ਜਿਸ (ਦੇਹੀ) ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਸਬਦ ਸਿਮਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਦੇਹੀ (ਮਾਨੋ) ਸੋਨੇ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਬੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਵ) ਸਦਾ ਸਚੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ) ਸਰੀਰ ਹਰੀ ਦੇ (ਰਹਿਣ ਦਾ) ਮੰਦਰ ਹੈ (ਇਸ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਵਾਰਦਾ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ (ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ) ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪ ਹੀ) ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਜੀਵ ਵਣਜਾਰੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ ਦਾ) ਵਣਜ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ) ਨਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੪।

ਸੋ ਸੂਚਾ ਜਿ ਕਰੇਧੁ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਸਬਦੇ ਬੂਝੈ ਆਪੁ ਸਵਾਰੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ, ਆਪੇ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥੫॥ ਨਿਰਮਲ ਭਗਤਿ ਹੈ ਨਿਰਾਲੀ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਧੋਵਹਿ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦਾ ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਭਗਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥੬॥ ਇਸੁ ਮਨ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਮਨੂਆ ਧਾਵੈ ॥ ਸੁਖੁ ਪਲਰਿ ਤਿਆਗਿ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ ਠਉਰ ਨ ਪਾਵੈ, ਆਪੇ ਖੇਲੁ ਕਰਾਇਦਾ ॥੭॥ ਆਪਿ ਅਪਰੰਪਰੁ ਆਪਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ॥ ਕਿਆ ਕੇ ਕਾਰ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰਾ, ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਸਾਇਦਾ, ਧੋਵਹਿ, ਕਰਾਇਦਾ, ਮਨੂਆ, ਮਹਾ, ਮਿਲਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੂਚਾ=ਸੂਚਾ, ਪਵਿਤਰ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ। ਜਿ=ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ)। ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਬਦੇ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਬੂਝੈ=ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਆਪੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ੫। ਨਿਰਮਲ=ਪਵਿਤਰ। ਨਿਰਾਲੀ=ਅਨੋਖੀ (ਵਸਤੂ)। ਧੋਵਹਿ=ਧੋਂਦੇ ਹਨ। ਵੀਚਾਰੀ=ਵੀਚਾਰਵਾਨ। ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤਿ=ਭਗਤੀ। ੬। ਮਨੂਆ=ਮਨ ਧਾਵੈ=ਦੌੜਦਾ

ਵਿਰਦਾ ਹੈ। ਪਲਰਿ=ਪਰਾਲੀ। ਤਿਆਗਿ=ਤਿਆਗ ਕੇ। ਮਹਾ=ਵੱਡਾ। ਭੇਟੇ=ਮਿਲੇ। ਠਉਰ=ਟਿਕਾਣਾ।
ਅਪਰੇਪਰੁ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ। ਕਰਣੀ=ਕਰਨ ਜੋਗ ਕੰਮ। ਸਾਰੀ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਪਵਿਤਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣਾ) ਆਪ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ ਤੋਂ) ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ) (ਜੀਵ
ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਜੀਵ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਪਵਿਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ (ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ) ਨਿਰਾਲੀ (ਅਨੋਖੀ
ਵਸਤੂ) ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ) ਵੀਚਾਰਵਾਨ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਧੋਵੇ ਹਨ (ਉਹ ਅਸਲੀ ਭਗਤ
ਹਨ)। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਰਾਤ ਦਿਨ ਭਾਵ ਸਦਾ ਹੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ,
(ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਉਤੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਉਸ ਤੋਂ) ਭਗਤੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਸ ਮਨ ਮੰਦਰ (ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਵਿਚ) ਚੰਚਲ ਮਨ (ਇਧਰ ਉਧਰ) ਦੌੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ। (ਇਹ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਵਾਂਗ ਤਿਆਗ ਕੇ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ) ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ (ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ) ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਤੋਂ ਇਹ) ਖੇਡ
ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ
ਕਰਣੀ ਦੇ ਕੇ (ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲਦਾ ਹੈ। (ਜੀਵ) ਵਿਚਾਰਾ (ਆਪਣੇ ਆਪ) ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?
(ਅਸਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ (ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਲੇ ਪੂਰਾ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰਾ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਦੇ
ਵਡਿਆਈ, ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ॥ ਘਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਸਾਚਾ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ
॥੧੦॥ ਦਿਸੰਤਰੁ ਭਵੈ ਅੰਤਰੁ ਨਹੀ ਭਾਲੇ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਬਧਾ ਜਮਕਾਲੇ ॥ ਜਮ ਕੀ
ਫਾਸੀ ਕਬਹੂ ਨ ਤੂਟੈ, ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਭਰਮਾਇਦਾ ॥੧੧॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਹੋਰੁ ਕੋਈ
ਨਾਹੀ ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਨ ਕਮਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਿਆ ਸਚੁ
ਪਾਇਆ, ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉ, ਲਾਇਦਾ, ਧਿਆਇਦਾ, ਨਹੀ, ਭਰਮਾਇਦਾ, ਕਮਾਹੀ, ਸਮਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਚੈ ਸਬਦਿ=ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਮਹਾਬਲ=ਵੱਡੇ (ਆਤਮਿਕ) ਬਲ ਵਾਲਾ।
ਸੂਰਾ=ਸੂਰਮਾ, ਬਹਾਦਰ। ਸਿਉ=ਨਾਲ। ਘਰ ਹੀ ਅੰਦਰ=ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ। ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਘਟ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ
ਅੰਦਰ। ੧੦। ਦਿਸੰਤਰੁ=(ਬਾਹਰ) ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ। ਨਹੀ ਭਾਲੈ=ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ। ਮੋਹਿ=ਮੋਹ ਵਿਚ। ਜਮਕਾਲੇ=ਜਮ ਕਾਲ
ਨੇ। ਦੂਜੈ ਭਾਇ=ਦੂਤ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ। ਭਰਮਾਇਦਾ=ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੧। ਜਬ ਲਗੁ=ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨ

ਕਮਾਹੀ=ਨਹੀਂ ਕਮਾਉਂਦੇ। ਸਚੇ ਸਚਿ=ਨਿਰੋਲ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਸਮਾਇਦਾ=ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸਚੇ ਸਬਦ ਵਿਚ (ਜੋੜ ਕੇ) ਵਡਾ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮਾ (ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਜੀਵ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ (ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਸੱਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿਚ (ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ)। (ਪਰ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ (ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਹ ਆਪਣੀ) ਰਸਨਾ ਨਾਲ (ਮਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ) ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਭੌਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਆਪਣਾ) ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਖੋਜਦਾ। (ਉਹ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ (ਫਸਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਉਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ) ਜਮਕਾਲ ਨੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਚੋਂ) ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ) ਦੂਜੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੀ (ਆਪਣਾ ਮਨ) ਭਟਕਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਦੋਂ ਤਕ (ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਕਮਾਉਂਦਾ (ਓਦੋਂ ਤੱਕ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ (ਆਦਿ ਸਾਧਨ ਇਸ ਜੀਵ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ) ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ (ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, (ਅਤੇ ਉਹ) ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਕਾਮ ਕਰੇਧੁ ਸਬਲ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਸਭੁ ਦੁਖ ਕਾ ਪਸਾਰਾ
॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ, ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਪਉਣੁ
ਪਾਣੀ ਹੈ ਬੈਸੰਤਰੁ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਰਤੈ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਤੇ ਜਾ ਤਿਸੈ
ਪਛਾਣਹਿ, ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਇਕਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਗਰਬਿ
ਵਿਆਪੇ ॥ ਹਉਮੈ ਹੋਇ ਰਹੈ ਹੈ ਆਪੇ ॥ ਜਮਕਾਲੈ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਈ, ਅੰਤਿ
ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਜਿਨਿ ਉਪਾਏ ਸੇ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਵੈ
ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ, ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ
॥੧੬॥੨॥੧੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਮਾਵਹਿ, ਸੇਵਹਿ, ਪਾਵਹਿ, ਚੁਕਾਇਦਾ, ਹੈ, ਪਛੁਤਾਇਦਾ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਬਲ=ਬਲ ਵਾਲੇ। ਪਸਾਰਾ=ਖਿਲਾਰਾ। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ। ਪਾਵਹਿ=ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੩। ਪਉਣੁ=ਹਵਾ। ਬੈਸੰਤਰੁ=ਅੱਗ। ਵਰਤੈ=ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਨ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਕੀਤੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਚੁਕਾਇ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੪। ਗਰਬਿ=ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ। ਵਿਆਪੇ=ਫਸੇ ਹੋਏ। ਹੈ=ਹੈ, ਹਨ। ੧੫। ਉਪਾਏ=(ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸੇ=ਉਹੀ। ਬਿਧਿ=ਜੁਗਤੀ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਸਾਚਿ ਨਾਮ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ। ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ=ਥਿਤੀ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਡੇ ਬਲਵਾਨ ਹਨ (ਜੀਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹੀ) ਬਹੁਤ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਕਰਮ) ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ (ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ (ਸੇਵਾ) ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਸੱਚਾ) ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ) ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੧੩।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਅੱਗ (ਆਦਿ ਤੱਤ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ ਇਸ ਲਈ) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ (ਪਉਣ, ਪਾਣੀ ਦੇਵਤਾ ਆਦਿ ਪੈਦਾ) ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਉਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੧੪।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਕੋਈ (ਜੀਵ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਪਏ ਹਨ। ਹਉਮੈ (ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਹੰਕਾਰੀ) ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਜਮਕਾਲ (ਮੌਤ) ਦੀ ਖ਼ਬਰ (ਸਮਝ) ਨਹੀਂ ਪਈ (ਉਹ) ਅੰਤ ਵੇਲੇ (ਮਰਨ ਸਮੇਂ) ਪਛਤਾਂਦਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੫।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ (ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ (ਆਪ ਹੀ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮ ਡੰਡ ਤੋਂ ਬਚਾਣ) ਦੀ ਬਿਧੀ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ) ਗੁਰੂ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼) ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਦਾਸ (ਇਹ) ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੋੜੀ ਰਖਦਾ ਹੈ।੧੬।੨।੧੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ, ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਾ, ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਜੋ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਹਰੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ ਆਖੀਐ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਗੜੁ ॥

ਅੰਦਰਿ ਲਾਲ ਜਵੇਹਰੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪੜੁ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ ਸਰੀਰੁ ਆਤਿ ਸੋਹਣਾ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜੁ॥ [ਪੰਨਾ ੯੫੨

ਸੋ, ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਪਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਬਾਹਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਮੈਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਾ ਸਵਾਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸਲੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ:-

ਸੋ ਸੁਚਾ ਜਿ ਕਰੇਧੁ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਸਬਦੇ ਬੁਝੈ ਆਪੁ ਸਵਾਰੇ ॥

ਜੀਵ ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਵੀਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਰਖ ਜੀਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਾਲਦਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ:-

ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਨ ਕਮਾਹੀ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਿਆ ਸਚੁ ਪਾਇਆ, ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਬੜੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਇਕੋ ਥਿਧ ਹੈ- ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਕਮਾਈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਦਇਆਪਤਿ ਦਾਤਾ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਤੁਧੁ ਨੋ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਵਹਿ, ਤੂ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹਿ, ਤੂ ਆਪੇ ਮਾਰਗਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਾਚਾ ਹੋਸੀ ਸੇਈ ॥ ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਸਭਨਾ ਸਾਰ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਆਪੇ ਰਿਜਕੁ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ॥੩॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਤੇਰਾ ਪਰਵਾਰਾ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ ਆਪੇ, ਗੁਰਮਤੀ ਆਪਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੇਵਹਿ, ਸਮਾਵਹਿ, ਮਿਲਾਇਦਾ, ਨਹੀ, ਜਿਉ, ਤਿਵੈ, ਚਲਾਵਹਿ, ਪਾਇਦਾ, ਪਹੁਚਾਇਦਾ, ਪਛਾਣਹਿ, ਬੁਝਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਦਿ=ਆਰੰਭ ਤੋਂ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਜੁਗਾਦਿ=ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਦਇਆ ਪਤਿ=ਦਇਆ ਦਾ ਪਤੀ (ਮਾਲਕ) ਹੈ। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ। ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਵਹਿ=ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗੋਚਰ=ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਜੀਅ=ਜੀਵ। ਚਲਾਵਹਿ=ਤੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਰਗਿ=ਰਾਹ ਉਤੇ।੨। ਹੈ=(ਹੁਣ) ਹੈ। ਭੀ=ਸੀ। ਸਾਚਾ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਹੋਸੀ=ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਜੇ=ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਸਾਰ=ਸੰਭਾਲ। ਰਿਜਕ ਪਹੁਚਾਇਦਾ=ਰਿਜਕ (ਰੋਜ਼ੀ) ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ।੩। ਅਲਖ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਪਰਵਾਰਾ=ਪਾਰ-ਉਰਾਰ। ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ। ਬੁਝਾਇਦਾ=ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਦਇਆ ਦਾ ਮਾਲਕ (ਅਤੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਦਾਤਾਰ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਤੂੰ) ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਤੈਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ)।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਅਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਨਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕੀਮਤ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। (ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ) ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ) ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਹੀ) ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੁਣ ਵੀ) ਹੈ, (ਪਿਛੇ ਵੀ) ਸੀ, (ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਵੀ) ਹੋਵੇਗਾ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।(ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ)ਰਿਜਕ ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਅਪਹੁੰਚ, ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲਾ, ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਕੋਈ (ਜੀਵ ਵੀ) ਤੇਰਾ ਪਾਰ ਉਰਾਰ (ਅੰਤ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। (ਤੂੰ) ਆਪਣਾ ਆਪ ਆਪ ਹੀ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਰਾਹੀਂ (ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ) ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੪।

ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀਆ ਲੋਅ ਆਕਾਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਹੁਕਮੁ ਕਰਾਰਾ ॥
 ਹੁਕਮੈ ਸਾਜੇ ਹੁਕਮੇ ਢਾਹੈ, ਹੁਕਮੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੫॥ ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਸੁ ਹੁਕਮੁ
 ਸਲਾਹੈ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਵੇਪਰਵਾਹੈ ॥ ਜੇਹੀ ਮਤਿ ਦੇਹਿ ਸੇ ਹੋਵੈ, ਤੂ ਆਪੇ
 ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥੬॥ ਅਨਦਿਨੁ ਆਰਜਾ ਛਿਜਦੀ ਜਾਏ ॥ ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਦੁਇ
 ਸਾਖੀ ਆਏ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੁ ਨ ਚੇਤੈ ਮੂੜਾ, ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਕਾਲੁ ਰੂਆਇਦਾ ॥੭॥
 ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਾਗਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥
 ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ, ਸਚੁ ਬਾਣੀ ਬੋਲਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੁਰੀਆਂ, ਦੋਹਿ, ਰੂਆਇਦਾ, ਗਾਵਹਿ, ਬੋਲਾਇਦਾ। ਵੁਟਕਲ: ਮੂੜਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਾਤਾਲ=ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ। ਪੁਰੀਆ=ਸਹਿਗ। ਲੋਅ=ਲੋਕ। ਆਕਾਰਾ=ਸਰੀਰ, ਦਿਸਦਾ ਜਗਤ।
 ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ=ਉਸ (ਜਗਤ) ਵਿਚ। ਕਰਾਰਾ=ਕਰਤਾ।੫। ਸਾਜੇ=ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਲਾਹੇ=ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਹਿ=ਦੇਵੇ।
 ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ।੬। ਆਰਜਾ=ਉਮਰ। ਛਿਜਦੀ ਜਾਏ=ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੁਇ=ਦੋਵੇਂ ਹੀ।
 ਸਾਖੀ=ਗਵਾਹ। ਅੰਧੁ=ਅੰਨ੍ਹਾ, ਅਗਿਆਨੀ। ਮੂੜਾ=ਮੂਰਖ। ਰੂਆਇਦਾ=ਰੂਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।੭। ਸੀਤਲ=ਸਾਂਤ, ਠੰਢਾ-ਠਾਰ।
 ਭਉ ਭਾਗਾ=ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।੮।

ਅਰਥ: ਹੇ ਭਾਈ! (ਲੱਖਾਂ) ਪਾਤਾਲ, ਪੁਰੀਆਂ ਲੋਕ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ
 (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਵਾਲਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)
 ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਢਾਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ
 ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ
 ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਅਪਹੁੰਚ, ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਅਤੇ ਵੇਪਰਵਾਹ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਹੇ ਜਿਹੀ ਅਕਲ ਤੂੰ
 (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ, (ਜੀਵ) ਉਹ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ
 ਨੂੰ) ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਰ ਰੋਜ਼ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਉਮਰ ਘੱਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਦੋਵੇਂ (ਇਸ ਗਲ
 ਦੇ) ਗਵਾਹ ਹਨ। ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ) ਸਿਰ
 ਉਤੇ ਕਾਲ (ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਨੂੰ) ਰੂਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਣੀ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਠੰਢਾ-ਠਾਰ
 (ਭਾਵ ਸਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਭਰਮ (ਟਿਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰਾ) ਡਰ ਦੂਰ
 ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ) ਸਦਾ ਅਨੰਦ (ਬਣਿਆ
 ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵੀ) ਸਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਬਾਣੀ ਬੁਲਵਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੮।

ਜਿਨਿ ਤੂ ਜਾਤਾ ਕਰਮੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਜਤਿ
ਪਤਿ ਸਚੁ ਸਚਾ ਸਚੁ ਸੋਈ, ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੯॥ ਮਨੁ ਕਠੋਰੁ ਦੂਜੈ ਭਾਇ
ਲਾਗਾ ॥ ਭਰਮੇ ਭੁਲਾ ਫਿਰੈ ਅਭਾਗਾ ॥ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ, ਸਹਜੇ ਹੀ
ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ॥ ਮਾਨਸ ਜਨਮਿ ਗੁਰ
ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਬਿਨੁ ਭਗਤੀ ਬਿਸਟਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸਾ, ਬਿਸਟਾ ਵਿਚਿ ਫਿਰਿ
ਪਾਇਦਾ ॥੧੧॥ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਗੁਰੁ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿਉ ਪਾਇਆ
ਜਾਏ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ, ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਮਾਂ, ਕਿਉਂ, ਚਲਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਮ ਬਿਧਾਤਾ=ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪਰਦਾਤਾ। ਪੂਰੇ ਭਾਗਿ=ਵੱਡੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ।
ਪਛਾਤਾ=ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਜਤਿ ਪਤਿ=ਜਾਤ ਪਾਤਾ। ਕਠੋਰੁ=ਕਰੜਾ। ਦੂਜੈ ਭਾਇ=ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ।
ਅਭਾਗਾ=ਬਦਕਿਸਮਤ। ੧੦। ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਜਨਮਿ=ਜਨਮ ਵਿਚ। ਦ੍ਰਿੜਾਏ=ਪੱਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਬਿਸਟਾ=ਵਿਸਟਾ, ਗੰਦਗੀ। ੧੧। ਕਰਮ=ਮਿਹਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਕਿਉਂ=ਕਿਵੇਂ?। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ (ਤੈਨੂੰ) ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਫਲ ਪਰਦਾਤਾ ਸਮਝ
ਲਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ) ਪੂਰੇ ਭਾਗ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਤੈਨੂੰ) ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ
ਦੀ) ਜਾਤ ਪਾਤ ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, (ਜੇ ਹਉਮੈ) ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ
ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਦਾ) ਕਠੋਰ ਮਨ ਦ੍ਰੋਹ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਹ) ਮੰਦਭਾਗਾ (ਮਨੁੱਖ) ਭਰਮ
ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ (ਬੇਚੈਨ) ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ (ਜੀਵ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ (ਉਹ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ
ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਹਜੇ ਹੀ (ਉਹ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ (ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ
(ਪਰਮਾਤਮਾ) ਭਗਤੀ ਪੱਕੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵ ਦਾ) ਵਿਸਟਾ (ਗੰਦਗੀ) ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
(ਅਤੇ) ਮੁੜ ਕੇ ਵਿਸਟਾ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ (ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ) ਭਗਤੀ
ਪਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ) ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ
ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ)। ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਰਮ) ਕਰਾਉਂਦਾ
ਹੈ, ਗਲ ਕੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਜਾ ਵਿਚ) ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਮੂਰਖੁ ਅੰਧਾ ਤਤੁ ਨ ਪਛਾਣੈ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ
ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ, ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥
ਆਪੇ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਵੇਖੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪਿ

ਬੁਝਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀ ਤਾ ਮਨੁ ਧੀਰਾ
॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਆਪਿ
ਨਿਰਾਲਮੁ ਹੋਰ ਧੰਧੈ ਲੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਘਟ
ਅੰਤਰਿ, ਗੁਰਮਤੀ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧੬॥੩॥੧੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭੁਲਾਇਦਾ, ਸਲਾਹੀ, ਤਾ, ਵਸਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ=ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ। ਸਾਸਤ=ਸਾਸਤਰ। ਤਤੁ=ਅਸਲੀਅਤ। ਭਰਮਿ=ਭਟਕਣਾ
ਵਿਚ। ੧੩। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ=ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ। ੧੪। ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ=ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਸੰਜੀਦਾ। ਸਲਾਹੀ=ਮੈਂ ਸਲਾਹੁੰਦਾ
ਹਾਂ। ਧੀਰਾ=ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ। ੧੫। ਨਿਰਾਲਮੁ=ਨਿਰਲੇਪ। ਧੰਧੈ=ਧੰਧੇ ਵਿਚ। ਲੋਈ=ਲੋਕਾਈ। ਮੇਲਿ=ਮੇਲ
ਕੇ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸਾਸਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵੀ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ
ਸਕਦਾ। ਅੰਨ੍ਹਾ, ਅਗਿਆਨੀ (ਮਨੁੱਖ) ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਦਾ
ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ (ਜੀਆਂ ਤੋਂ) ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ) ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪ ਹੀ
ਕੰਮ-ਧੰਧੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਬਣਾ ਕੇ ਢਾਹ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਆਪ ਹੀ (ਸਭ
ਕੁਝ) ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਾ (ਵਡੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲਾ) ਹੈ।
(ਮੈਂ) ਸਦਾ (ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਹੀ (ਮੇਰਾ) ਮਨ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।
(ਉਸ) ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਪਹੁੰਚ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵ
ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਧੰਧੇ ਵਿਚ (ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਦੀ
ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ) ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ ਹੀ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਵਿਚ
ਜੋੜ ਕੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੬।੩।੧੭।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਦਇਆ ਦਾ
ਮਾਲਕ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ, ਰਿਜ਼ਕ ਪਹੁੰਚਾਣ ਵਾਲਾ
ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਪਾਤਾਲਾਂ, ਪੁਰੀਆਂ, ਦੀਪਾਂ, ਲੋਆਂ, ਮੰਡਲਾਂ, ਖੰਡਾਂ, ਵਰਭੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤ
ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਿਮਰਨਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਠੋਰ ਮਨ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ, ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਿਆ ਸਦਾ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਦਸਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਟਾ ਵਿਚ ਪਏ ਕੀਤੇ ਕੁਰਬਲ ਕੁਰਬਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਈ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਭਗਤੀ ਦਾ ਦਾਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਤੱਤ ਇਹ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਆਪ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਕੀਓ ਗੁਬਾਰਾ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ਹੋਰ ਕਿਆ ਕੇ ਕਹੈ ਕਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ, ਤੂ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥੧॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥ ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਪੇ ਵੇਕ ਕਰੇ ਸਭਿ ਸਾਚਾ, ਆਪੇ ਭੰਨਿ ਘੜਾਇਦਾ ॥੨॥ ਬਾਜੀਗਰ ਇਕ ਬਾਜੀ ਪਾਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਨਦਰੀ ਆਈ ॥ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ, ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ॥੩॥ ਬਾਜਹਿ ਬਾਜੇ ਧੁਨਿ ਆਕਾਰਾ ॥ ਆਪਿ ਵਜਾਏ ਵਜਾਵਣਹਾਰਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਪਉਣੁ ਵਹੈ ਇਕ ਰੰਗੀ, ਮਿਲਿ ਪਵਣੈ ਸਭ ਵਜਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਣਹਿ, ਪਾਇਦਾ, ਘੜਾਇਦਾ, ਸਿਉ, ਲਾਇਦਾ, ਬਾਜਹਿ, ਵਜਾਇਦਾ,

ਫੁਟਕਲ: ਗੁਬਾਰਾ, ਸ੍ਰਿਸਟਿ, ਤਮਾਸਾ, ਬਾਜੀਗਰ, ਬਾਜੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੁਗ ਛਤੀਹ=੩੬ ਜੁਗ। ਗੁਬਾਰਾ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ=ਹੋ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ। ੧। ਓਅੰਕਾਰਿ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ। ਉਪਾਈ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਵੇਕ ਕਰੇ=ਵੱਖ ਵੱਖ (ਕਿਸਮਾਂ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭੰਨਿ=ਭੰਨ ਕੇ, ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ। ਘੜਾਇਦਾ=ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨। ਬਾਜੀਗਰਿ=ਬਾਜੀਗਰ ਨੇ। ਬਾਜੀ=ਖੇਡ। ਨਦਰੀ ਆਈ=ਦਿਸ ਪਈ। ਅਲਿਪਤ=ਨਿਰਲੇਪ। ੩। ਬਾਜਹਿ=ਵਜਦੇ ਹਨ। ਧੁਨਿ=ਧੁਨੀ, ਸਬਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼। ਆਕਾਰਾ=ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ। ਪਉਣੁ=ਹਵਾ ਭਾਵ ਸੁਆਸ। ਇਕ ਰੰਗੀ=ਇਕ ਰਸ ਵਿਚ, ਲਗਾਤਾਰ। ਸਭ=ਸਾਰੇ (ਵਾਜੇ) ਵਜਾਇਦਾ=ਵਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਸਾਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਛਤੀ ਜੁੱਗ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ। ਹੋ ਸਿਰਜਣਹਾਰ! ਤੂੰ (ਆਪਣੀ ਖੇਡ) ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ (ਜੀਵ) ਕੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਆਖ ਕੇ ਕੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਅਸਮਰਥ ਹੈ), ਤੂੰ (ਆਪਣੀ) ਕੀਮਤ ਆਪ ਹੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਜਗਤ) ਸਭ (ਤੇਰਾ) ਖੇਲ ਤਮਾਸਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਤੇਰੀ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ। ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ (ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਭੰਨ ਕੇ (ਫਿਰ) ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ) ਬਾਜ਼ਗੀਰ ਨੇ ਇਕ ਬਾਜ਼ੀ ਪਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ (ਇਹ ਗੱਲ) ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਦਾ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ (ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਜੋੜੀ ਰਖਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਸਾਰੇ) ਆਕਾਰ ਰੂਪ ਸਰੀਰ (ਮਾਨੋ) ਵਾਜੇ ਹੀ ਵਜ ਰਹੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਵਜਾਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਇਕ ਰਸ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਸਭ ਵਾਜਿਆਂ ਨੂੰ) ਆਪ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।੪।

ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਨਿਹਚਉ ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਹਉਮੈ ਖੋਵੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕਿਸੈ ਦੇ ਵਡਿਆਈ, ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥੫॥ ਗੁਰ ਸੇਵੇ ਜੇਵਡੁ ਹੋਰੁ ਲਾਹਾ ਨਾਹੀ ॥ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸੈ ਨਾਮੋ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਨਾਮੋ ਲਾਹਾ ਪਾਇਦਾ ॥੬॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਦੁਖੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਵਧਹਿ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਸੇਵਹਿ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ, ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੭॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਤੈ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵਹਿ ਸੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜਹਿ, ਮੁਕਤੀ ਕੈ ਘਰਿ ਪਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਧਿਆਇੰਦਾ, ਨਾਹੀ, ਨਾਵੈ, ਕਮਾਵਹਿ, ਵਧਹਿ, ਸੇਵਹਿ, ਕਿਉ, ਹੋਵਹਿ, ਤੋੜਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਹਚਉ=ਨਿਸਚੇ ਹੀ, ਜ਼ਰੂਰ ਖੋਵੈ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੫। ਜੇਵਡੁ=ਜੇਡਾ, ਬਰਾਬਰ ਦਾ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ਸਾਲਾਹੀ=ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਮਾਵਹਿ=ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਸਹਿ=ਵਸਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਹਿ=ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।੭। ਤੈ=ਅਤੇ। ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਕਿਸੈ=ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ) ਨੂੰ। ਸੇ=ਉਹ। ਮੁਕਤੀ ਕੈ ਘਰਿ=ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਣੇ ਵਿਚ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਕੁਝ) ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਸਚੇ ਹੀ (ਭਾਵ ਜ਼ਰੂਰ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੰਗਤਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ) ਵਡਿਆਈ ਦੇਂਦਾ (ਜੇ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਗਤ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਮ (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਨਾਮ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਸਦਾ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਲਾਭ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਦੁਖ ਰੂਪ ਹੈ। (ਲੋਕੀ) ਬਹੁਤ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੋਕਟ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ) ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਵਧਦੇ ਹਨ। (ਜੇ ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੇਵਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ, ਦਸੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਕਿਵੇਂ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ) ਦੁਖ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੇ) ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਤੋਂ) ਕਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਇਹ ਗਲ ਵੀ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ) ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਗਲ ਕੀ, ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ) ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਅਪੜਦਾ ਹੈ।੮।

ਗਣਤ ਗਣੈ ਸੇ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਹਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਚੁਕੈ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਗਣਤ ਚੁਕਾਏ, ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੯॥ ਜੇ ਸਚੁ ਦੇਇ ਤ ਪਾਏ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ, ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਕਿਲਵਿਖ ਕਾਟੇ ਕਾਟਣਹਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਆ, ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੧॥ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਮਲੁ ਲਾਏ ॥ ਮੈਲੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਕੂੜੇ ਕੂੜੁ ਕਰੇ ਵਾਪਾਰਾ, ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਮਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਣਤ ਗਣੈ=ਜੋ ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣਦਾ ਹੈ। ਜਲੈ=ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਾ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਸਹਸਾ=ਸੰਸਾ। ਮੂਲਿ=ਉਕਾ ਹੀ। ਨ ਚੁਕੈ=ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵਿਕਾਰਾ=ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ।੯। ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ।੧੦। ਕਿਲਵਿਖ=ਪਾਪ। ਸੀਤਲ=ਠੰਢਾ। ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ।੧੧। ਅੰਤਰਿ=(ਮਨ) ਅੰਦਰ। ਬੋਲਿ=ਬੋਲ ਕੇ।੧੨।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾ ਤੇ ਵਿਕਾਰ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਦੇ ਵੀ) ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਜੀਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਹਉਮੈ ਦੀ) ਗਿਣਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਸਚ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਕੋਈ (ਜੀਵ ਇਹ ਦਾਤ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਸਚ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ) ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸਚ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਸਦੀਵੀ) ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਪਿਆਰਾ (ਲੱਗਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਸ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ (ਮੌਜੂਦ ਹੈ)। (ਪਾਪਾ ਨੂੰ) ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ (ਸਾਰੇ) ਪਾਪ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ

ਵਿਚ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਸੀਤਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਹ) ਸਹਜੇ ਹੀ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਲਾਲਚ ਹੈ, (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਮੈਲੇ ਮਨ ਦੇ ਕਾਰਨ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ) ਹੋਰ ਮੈਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਮੈਲੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਹੋਰ) ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਨਿਰਾ ਬੂਠ ਰੂਪ ਵਾਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕੂੜ ਬੋਲ ਕੇ ਦੁਖ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਕੇ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਹਸਾ ਜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੈ ਚਲੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਨਾਮੁ ਚੇਤਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਆਪਿ ਸਿਰੰਦਾ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਏ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸਦਾ ਸਲਾਹੇ, ਮਿਲਿ ਸਾਰੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀ ਵਸਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਕਾਮਿ ਕਰੋਪਿ ਜਲੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮਨੁ ਵਸਿ ਆਵੈ, ਮਨ ਮਾਰੇ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕੀਆ ॥ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਜੰਤ ਤੇਰੇ ਸਭਿ ਜੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ਸਦਾ ਤੂ, ਗੁਰਮਤੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥੧੬॥੪॥੧੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਨਹਿ, ਵਸਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਮਲ=ਪਵਿਤਰ। ਕੇ=ਕੋਈ (ਜਿਹੜਾ ਵੀ)। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਸਹਸਾ=ਸੰਸਾ, ਭਰਮ। ਭਾਣੈ=ਰਜਾ ਵਿਚ। ਚੇਤਿ=ਯਾਦ ਕਰਕੇ। ੧੩। ਸਿਰੰਦਾ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ। ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਖਪਾਏ=ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ। ੧੪। ਇੰਦ੍ਰੀ=ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਭੋਗਣ ਵਾਲੀ। ਕਾਮਿ=ਕਾਮ ਵਿਚ। ਕਰੋਪਿ=ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ। ਜਲੈ=ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਸਮਾਇਦਾ=ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੫। ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ=ਮੇਰ-ਤੇਰ ਵਾਲਾ ਭਾਵ। ਜੀਆ=ਜੀਵ। ਸਮਾਲਿ=ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਰਹੁ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ) ਪਵਿਤਰ ਬਾਣੀ (ਜਿਹੜਾ) ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਸ ਦਾ) ਸੰਸਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਚਲਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਸਚਾ (ਸਾਹਿਬ) ਆਪ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ) ਸਿਰਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਦੁਨੀਆ) ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਫਿਰ) ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਜੀਵ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ (ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ) ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ (ਕਾਮ-ਵਾਸਨਾ ਆਦਿ ਭੋਗਣ ਵਾਲੀ) ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਮ ਵਿਚ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ (ਇਸ ਅੱਗ ਵਿਚ) ਸਭ ਕੋਈ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਮਨ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਮਨ (ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ) ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਇਕਮਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੇਰ ਤੇਰ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਤੇਰੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵਾਂ ਤੂੰ) ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹੁ।

(ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈ ਕਿ) ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ (ਜੀਵ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨਾਮ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੬।੪।੧੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਛਤੀਹ ਜੁਗ ਗੁਬਾਰੁ ਸਾ, ਆਪੇ ਗਣਤ ਕੀਨੀ ॥

ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ, ਆਪੇ ਮਤਿ ਦੀਨੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੯੪੯

ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੀ, ਕਈ ਜੁਗ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ, ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਉਸ ਵਿਚ ਅਲੋਪ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ-ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੇਲ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਸਹਜ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਇਹ ਤੱਤ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

੧. ਡਿਠਾ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਸੁਖੁ ਨ ਨਾਮ ਬਿਨੁ॥

ਤਨੁ ਧਨੁ ਹੋਸੀ ਛਾਹੁ, ਜਾਣੈ ਕੋਇ ਜਨੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੨੨

੨. ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸੁਖੁ ਨਾਹਿ ਸਰਪਰ ਹਾਰਿਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੬੧

ਜਪ, ਤਪ ਤੇ ਸੰਜਮ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਠ ਨਾਲ ਮਨ ਵਸ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਗੁਰ-ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੈ:-

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮਨੁ ਵਸਿ ਆਵੈ, ਮਨੁ ਮਾਰੇ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੬੨

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਦਾਤਾ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ॥ ਓਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਅਪਤਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਈ, ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧॥ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਨਿਹਚਉ ਹੋਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦਾਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਕਰੈ ਸੋ ਪਾਏ, ਗੁਰਸਬਦੀ ਮੇਲਾਇਦਾ ॥੨॥ ਚਉਦਹ ਭਵਣ ਤੇਰੇ ਹਟਨਾਲੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਖਾਏ ਅੰਤਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ਨਾਵੈ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਹੋਵੈ, ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਕੋ ਪਾਇਦਾ ॥੩॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ ਸਹਜ ਅਨੰਦਾ ॥ ਹਿਰਦੈ ਆਇ ਵੁਠਾ ਗੋਵਿੰਦਾ ॥ ਸਹਜੇ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਆਪੇ ਭਗਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਿਲਾਇਦਾ, ਮੇਲਾਇਦਾ, ਚਉਦਹ, ਨਾਵੈ, ਪਾਇਦਾ, ਕਰਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚਾ ਅਥਾਹ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘਾ। ਤਿਲ=ਰਤਾ ਭਰਾ। ਤਮਾਇ=ਤਮ੍ਹਾ, ਲਾਲਚ। ਅਪਤਿ=ਪਹੁੰਚ, ਬਰਾਬਰੀ। ੧। ਨਿਹਚਉ=ਜਗ੍ਹਾ ਅਵਰੁ=ਹੋਗਾ। ੨। ਚਉਦਹ ਭਵਣ=ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ। ਹਟਨਾਲੇ=ਬਾਜ਼ਾਰ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਅੰਤਰਿ=ਅੰਦਰ। ਨਾਲੇ=ਨਾਲ ਹੀ ਹਨ। ੩। ਸੇਵਿਐ=ਸੇਵਣ ਨਾਲ। ਸਹਜ ਅਨੰਦਾ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅਨੰਦ। ਆਇ ਵੁਠਾ=ਆ ਕੇ ਵਸ ਗਿਆ। ਕਰੇ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਾਇਦਾ=ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਹਰਿ ਜੀਉ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਉਹ) ਅਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਹੈ। ਉਸ (ਦਾਤਾਰ) ਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ (ਅਤੇ ਉਹ) ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ)। ਉਸ (ਹਰੀ) ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਹਰੀ) ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ (ਹਰੀ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਹਰੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮ) ਦਾਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਹੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ (ਆਪਣੇ) ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਖਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜਾ) ਨਾਮ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ (ਧਿਆਨ) ਨਾਲ ਸੇਵਦਿਆਂ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ ਜੀਵ) ਸਹਜ (ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਤੋਂ) ਭਗਤੀ ਵੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੪।

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਵਿਛੁੜੇ ਤਿਨੀ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਮਾਰੀਅਹਿ ਦੁਖੁ ਸਥਾਇਆ ॥ ਮਥੇ ਕਾਲੇ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵਹਿ, ਦੁਖ ਹੀ ਵਿਚਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੫॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਸਹਜ ਭਾਇ ਸਚੀ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਸਚੇ ਸਚੁ ਕਮਾਵਹਿ ਸਦ ਹੀ, ਸਚੈ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੬॥ ਜਿਸ ਨੇ ਸਚਾ ਦੇਇ ਸੁ ਪਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ਸਚੁ ਸਚੈ ਕਾ ਆਪੇ ਦਾਤਾ, ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਸੇ ਸਚੁ ਪਾਇਦਾ ॥੭॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੋਈ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਬੁਝੈ ਕੋਈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ, ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਰੀਅਹਿ, ਪਾਵਹਿ, ਸੇਵਹਿ, ਕਮਾਵਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਤਿਨੀ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ। ਮਾਰੀਅਹਿ=ਮਾਰ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਬਾਇਆ=ਸਾਰਾ, ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ। ਮਹਲੁ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਟਿਕਾਣਾ, ਹਜ਼ੂਰੀ। ਪਾ ਸੇਵਹਿ=ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਸਹਜ ਭਾਇ=ਸੁਤੇ ਹੀ। ਲਿਵ ਲਾਗੀ=ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਗਈ। ੬। ਦੇਇ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਚੁਕਾਏ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੭। ਕਰਤਾ ਸੇਈ=ਉਹ (ਆਪ ਹੀ) ਕਰਤਾਰ ਹੈ। ਬੁਝਾਏ=ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇ=ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਸਦਾ) ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਰਾਤ ਦਿਨ (ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਮਾਰ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੁਖ (ਵਾਪਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮੂੰਹ ਕਾਲੇ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਮਹਲ (ਸਰੂਪ) ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ, (ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਮਨੁੱਖ) ਦੁਖ ਵਿਚ (ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ) ਦੁਖ ਹੀ ਪਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਨ ਉਹ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਸੁਤੇ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸਚੀ ਲਿਵ(ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਵਿਚ) ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ) ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ (ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਸਚਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ (ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਚ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਟਿੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਹੀ ਸਚ (ਨਾਮ ਦਾ) ਦਾਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਚ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਸਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ (ਮਾਲਕ) ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ (ਮਾਲਕ) ਆਪ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ ਜਨ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਨਾਮ ਦੀ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ (ਨਾਮ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। ੮।

ਹਉਮੈ ਕਰਦਿਆ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਆਗੈ ਮੋਹੁ ਨ ਚੂਕੈ ਮਾਇਆ ॥
ਅਗੈ ਜਮਕਾਲੁ ਲੇਖਾ ਲੇਵੈ, ਜਿਉ ਤਿਲ ਘਾਣੀ ਪੀੜਾਇਦਾ ॥੯॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰ
ਸੇਵਾ ਹੋਈ ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ ਸੇਵੇ ਕੋਈ ॥ ਜਮਕਾਲੁ ਤਿਸੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ, ਮੁਹਲਿ
ਸਚੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਤਿਨ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਏ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰ
ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਤੇਰੈ ਹਥਿ ਹੈ ਸਭ ਵਡਿਆਈ, ਜਿਸੁ ਦੇਵਹਿ ਸੇ ਪਾਇਦਾ ॥੧੧॥
ਅੰਦਰਿ ਪਰਗਾਸੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ
ਸਦਾ ਘਟਿ ਚਾਨਣੁ, ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੁ ਗਵਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਦਿਆਂ, ਜਿਉਂ, ਤਾਂ, ਦੇਵਹਿ, ਗਵਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਗੈ=ਅਗੋਂ, ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਮੋਹੁ ਨ ਚੂਕੈ=ਮੋਹ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਲੇਖਾ ਲੇਵੈ=(ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਹਿਸਾਬ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ=ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਘਾਣੀ=ਘਾਣੀ (ਕੋਲੂ ਵਿਚ)। ੯। ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ=ਪੂਰੇ

ਭਾਗ ਕਰਕੇ। ਨਦਰਿ ਕਰੇ=ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਕਰੇ। ਜਮਕਾਲੁ=ਮੌਤ ਦਾ ਹਲਕਾਰਾ। ਮਹਲਿ ਸਚੈ=ਸਚੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ। ੧੦। ਭਾਏ=ਚੰਗੇ ਲਗੇ। ਹਥਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ, ਵੱਸ ਵਿਚ। ਦੇਵਹਿ=ਤੂੰ ਦੋਂਦਾ ਹੈ। ੧੧। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿੱਚ ਘਟਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੁ=ਅਗਿਆਨਤਾ, ਬੇਸਮਝੀ ਦਾ ਹਨੇਰਾ। ਗਵਾਇ=ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਮੈਂ ਮੈਂ ਕਰਦਿਆਂ (ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ) ਜਨਮ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਅਗੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ (ਖੜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ) ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਜਦੋਂ) ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਮਕਾਲ ਜੀਵ ਤੋਂ (ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਹਿਸਾਬ ਮੰਗਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਾ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪੀੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤਿਲਾਂ ਨੂੰ ਘਾਣੀ ਵਿਚ ਪੀੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰੇ ਭਾਗ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਕੋਈ (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਮਕਾਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ (ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਦੀਵੀ) ਸੁਖ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਹੜੇ (ਜੀਵ) ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ (ਤੂੰ ਉਹ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਏ ਹਨ। ਸਾਰੀ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ (ਤੂੰ) ਵਡਿਆਈ ਦੋਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਉਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪਦਾਰਥ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਈ (ਗੁਰੂ) ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਤਨ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ) ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦੋਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੇ ਦੂਜੇ ਲਾਗੇ ॥ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀ ਫੂਥਿ ਮੂਏ ਅਭਾਗੇ ॥ ਚਲਦਿਆ ਘਰੁ ਦਰੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ, ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਪ੍ਰਫੁਹੁ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ, ਦਰਿ ਸਚੈ ਸੇਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੇ ਸੇਵੇ ਤਿਸੁ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਮਮਤਾ ਕਾਟਿ ਸਚਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਸਦਾ ਸਚੁ ਵਣਜਹਿ ਵਾਧਾਰੀ, ਨਾਮੇ ਲਾਹਾ ਪਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ॥ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਸੋਈ ਜਨੁ ਮੁਕਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨ ਅੰਤਰਿ, ਨਾਮੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥੧੬॥੫॥੧੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚਲਦਿਆਂ, ਵਣਜਹਿ, ਧਿਆਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦੂਜੇ=ਦਵੇਤ ਵਿਚ, ਮਾਇਆ ਵਿਚ। ਅਭਾਗੀ=ਮੰਦਭਾਗੀ। ਚਲਦਿਆ=(ਜੀਵਨ ਦਾ) ਸਫਰ ਕਰਦਿਆਂ। ਜਮ ਦਰਿ=ਜਮ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ। ਬਾਧਾ=ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ। ੧੩। ਦਰਿ ਸਚੈ=ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸਰ) ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ। ਸੇਭਾ=ਵਡਿਆਈ। ੧੪। ਮਮਤਾ=ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ। ਕਾਟਿ ਕੱਟ ਕੇ। ਸਚਿ=ਸਚ ਵਿਚ।

ਵਣਜਹਿ=ਵਿਹਾਝਦੇ ਹਨ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ੧੫। ਕਰਤਾ=(ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਮੁਕਤਾ=(ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਆਜ਼ਾਦ। ਨਾਮੇ ਨਾਮੁ=ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮਾਇਆ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਅਗਿਆਨੀ (ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਦਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਮੰਦਭਾਗੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ) ਝੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ) ਚਲਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ (ਸੱਚਾ) ਘਰ ਤੇ ਰਬੀ ਦਰਬਾਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, (ਉਹ) ਜਮ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਬੋਧਾ ਹੋਇਆ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, (ਬੇਸ਼ਕ) ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੇ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀ) ਇਜ਼ਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਵੀ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ (ਭਾਵ) ਕੱਟ ਕੇ ਸਚ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ) ਵਾਪਾਰੀ ਸਦਾ ਸਚ ਨੂੰ ਵਣਜਦੇ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ) ਨਾਮ ਦਾ ਲਾਭ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਜੀਆਂ ਤੋਂ) ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ) ਮਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਨ ਹੀ (ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੬। ੫। ੧੬।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ ਨਾਮ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਡੂੰਘਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਚਉਦਹ ਭਵਨ ਸਗਲ ਬਿਆਪਤ ਰਾਮ॥ ਨਾਨਕ ਉਨ ਨ ਦੇਖੀਐ, ਪੂਰਨ ਤਾ ਕੇ ਕਾਮ॥' (ਪੰਨਾ ੨੯੯) ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਸਹਜਿ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਉਣ ਦੀ ਮਤਿ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਸੱਚ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਚ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:-

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ॥ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਪੁਛਹੁ ਕੋਈ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ, ਦਰਿ ਸਚੇ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਜੇ ਤੁਧੁ ਕਰਣਾ ਸੋ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਕੇ ਵਿਰਲਾ ਆਇਆ ॥ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਸੋ ਸੁਖੁ ਪਾਏ, ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ ॥ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਭਾਣੇ ਨੋ ਲੋਚੈ ਬਹੁਤੇਰੀ, ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ

ਆਪਿ ਮਨਾਇਦਾ ॥੨॥ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਸੁ ਮਿਲੈ ਤੁਧੁ ਆਏ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ ਸੇ
ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ, ਭਾਣਾ ਕਿਸਹਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥੩॥ ਜਾ
ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਏ ॥ ਤੁਧੁ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ
ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਣਾ ਦੇਹਿ ਤਿਸੁ ਭਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਇਦਾ, ਮਨਾਇਦਾ, ਭਾਇਦਾ, ਕਰਾਇਦਾ, ਦੇਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੋ=ਜੋ (ਕੁਝ)। ਸੋ=ਉਹ (ਕੰਮ)। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ। ਭਾਣੇ=ਰਜਾ ਵਿਚ। ਕੇ=ਕੋਈ।੧।
ਸਹਜੇ=ਸਹਜ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ। ਲੋਚੈ=ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇਰੀ=ਬਹੁਤ ਦੁਨੀਆਂ।੨। ਭਾਵੈ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਏ=ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਹਿ=ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ) ਨੂੰ ਹੀ।੩। ਜਾ=ਜਦੋਂ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ
ਅਨੁਸਾਰੀ। ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ=ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪਦਾਰਥ। ਭਾਣੈ=ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ। ਉਪਾਈ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।
ਦੇਇ=ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਇਦਾ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜੋ (ਕੰਮ) ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਕੰਮ ਤੂੰ) ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ
ਤੇਰੇ) ਭਾਣੇ (ਰਜਾ) ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ (ਮਨੁੱਖ ਹੀ) ਟਿਕਿਆ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਤੇਰਾ) ਭਾਣਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ,
ਉਹ (ਅਸਲੀ) ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ) ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਉਹ) ਸਹਜ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ (ਸੱਚਾ)
ਸੁਖ ਤੇ ਸਚ (ਰੂਪ ਕਰਣੀ) ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਭਾਣੇ ਨੂੰ (ਲੋਕਾਈ) ਬਹੁਤ ਲੋਚਦੀ ਹੈ (ਪਰ) ਆਪਣਾ
ਭਾਣਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੋ) ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਜੀਵ) ਤੈਨੂੰ ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ (ਤੇਰਾ) ਭਾਣਾ
ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹੇ
ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਆਪਣਾ) ਭਾਣਾ ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ) ਤੋਂ ਹੀ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਦੋਂ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਉਹ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। (ਵਿਰ
ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ (ਸਾਰੀ) ਸ੍ਰਿਸਟੀ
ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਤੂੰ ਭਾਣਾ (ਮੰਨਣ ਦਾ ਬਲ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ) ਮਿਠਾ ਲਗਦਾ
ਹੈ।੪।

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੁ-ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਭਾਣਾ ਨ ਮੰਨੇ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ਭਰਮੇ
ਭੂਲਾ ਆਵੈ ਜਾਏ, ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਨ ਕਬਹੂ ਪਾਇਦਾ ॥੫॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਦੇ
ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਸੇਵਾ ਧਰਿ ਫੁਰਮਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮੁ ਪਾਏ,
ਨਾਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੬॥ ਸਭ ਨਾਵਹੁ ਉਪਜੈ ਨਾਵਹੁ ਛੀਜੈ ॥ ਗੁਰੁ ਕਿਰਪਾ ਤੇ
ਮਨੁ ਤਨੁ ਭੀਜੈ ॥ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਰਸਿ ਭੀਜੈ, ਰਸ ਹੀ ਤੇ ਰਸੁ ਪਾਇਦਾ

॥੭॥ ਮਹਲੈ ਅੰਦਰਿ ਮਹਲੁ ਕੇ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਚਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਜਿਸ
ਨੇ ਸਚੁ ਦੇਇ ਸੋਈ ਸਚੁ ਪਾਏ, ਸਚੇ ਸਚਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਵਹੁ, ਮਿਲਾਇਦਾ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਅੰਪੁ=ਅੰਨ੍ਹਾ। ਚਤੁਰਾਈ=ਚਾਲਾਕੀ। ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ=ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੂਲਾ ਹੋਇਆ। ਆਵੈ
ਜਾਏ=ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਘਰੁ ਮਹਲੁ=ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਘਰ ਤੇ ਟਿਕਾਣਾ। ਪ। ਮੇਲੇ=ਮੇਲਦਾ ਹੈ। ਦੇ=ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
ਧਰਿ=ਧਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ। ਨਾਵਹੁ=ਨਾਮ ਤੋਂ। ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਛੀਜੈ=ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਭੀਜੈ=ਭਿਜਦਾ ਹੈ। ਚਸਿ=ਰਸ ਵਿਚ। ਰਸ ਹੀ ਤੇ=(ਆਤਮਿਕ) ਰਸ ਤੋਂ ਹੀ। ੭। ਮਹਲੈ ਅੰਦਰਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ।
ਮਹਲੁ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ। ਸਚਿ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਦੇਇ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸਚੇ ਸਚਿ=ਨਿਰੋਲ ਸਚ
ਵਿਚ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ) ਮਨਮੁਖ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ (ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ) ਚਤੁਰਾਈ
(ਸਿਆਣਪ) ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਭਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, (ਜਿਸ ਕਾਰਨ) ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ (ਜੀਵ) ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ (ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ)
ਘਰ ਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ ਨੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਦੇਂਦਾ
ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਜੋ) ਧਰ ਤੋਂ ਵਰਮਾਈ ਹੈ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ
ਸੇਵਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ (ਉਹ) ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ) ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ
ਹੈ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ (ਅਉਗਣਾਂ ਦਾ)
ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ (ਨਾਮ ਰਸ ਵਿਚ) ਭਿਜਦਾ ਹੈ। ਜੋ (ਮਨੁੱਖ) ਰਸਨਾ
ਨਾਲ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ (ਤਾਂ ਉਸ) ਰਸ ਤੋਂ ਹੋਰ (ਵਧੇਰੇ ਆਤਮਿਕ) ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ) ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ) ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਮਹਲ (ਸਰੂਪ) ਲਭ
ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ
(ਪਰਮਾਤਮਾ) ਸਚ ਰੂਪ ਨਾਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ (ਇਸ) ਸਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਨਾਮ
ਵਿਚ (ਆਪਣਾ ਆਪ) ਮਿਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੮।

ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ ਰੋਗੁ ਕਮਾਇਆ
॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੈ ਕੁਸਟੀ, ਨਰਕੇ ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥੯॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ
ਨਿਰਮਲ ਦੇਹਾ ॥ ਨਿਰਮਲ ਹੰਸਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਨੇਹਾ ॥ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ,
ਨਿਜਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਸਭ ਕੇ ਵਣਜੁ ਕਰੇ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਸਭੁ ਤੋਟਾ
ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਨਾਗੋ ਆਇਆ ਨਾਗੋ ਜਾਸੀ, ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੧॥ ਜਿਸ ਨੇ

ਨਾਮੁ ਦੇਇ ਸੇ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਾਮੁ
ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਨਾਮੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਇਦਾ, ਸਲਾਹਿ, ਨਾਂਗੇ, ਧਿਆਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਿਸਾਰਿ=ਵਿਸਾਰ ਕੇ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਕਮਾਇਆ=ਖੋਟਿਆ।
ਕੁਸਟੀ=ਕੋਹਤ ਦਾ ਰੋਗੀ। ਨਰਕੇ=ਨਰਕ ਵਿਚ। ਦੇਹਾ=ਸਰੀਰ। ਹੰਸਾ=ਆਤਮਾ। ਨੇਹਾ=ਪਿਆਰ।
ਸਲਾਹਿ=ਸਲਾਹ ਕੇ। ਨਿਜ ਘਰਿ=ਆਪਣੇ ਘਰ (ਸਵੈ ਸਰੂਪ) ਵਿਚ। ਤੇਟਾ=ਘਾਟਾ, ਕਮੀ।
ਸੰਸਾਰਾ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਨਾਂਗੇ=ਨੰਗਾ। ਜਾਸੀ=ਜਾਏਗਾ। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਘਟ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ।
ਨਾਮੇ ਨਾਮੁ=ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਰੋਗ
ਖਟਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦੁਖ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ)
ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ (ਜਾਣੇ) ਕੋਹਤੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਰਕ ਵਿਚ ਹੀ ਵਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ। (ਉਹਨਾਂ ਦੀ)
ਆਤਮਾ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ
ਕਰਕੇ) ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਲਾਹ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਮਨ ਨੂੰ) ਨਿਜ ਘਰ (ਸ੍ਵੈ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਸਭ ਕੋਈ (ਭਾਵ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਵਣਜ ਵਾਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਨਾਮ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਘਾਟੇ ਵਾਲਾ ਸੌਂਦਾ ਹੈ। (ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਨੰਗਾ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨੰਗਾ ਹੀ ਚਲਾ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣਾ (ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ) ਦੁਖ ਹੀ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ) ਹਰੀ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਦੇ)
ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ।

ਨਾਵੈ ਨੋ ਲੋਚੈ ਜੇਤੀ ਸਭ ਆਈ ॥ ਨਾਉ ਤਿਨਾ ਮਿਲੈ ਧੁਰਿ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਈ
॥ ਜਿਨੀ ਨਾਉ ਪਾਇਆ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧੩॥
ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਬਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸਚਾ
ਨਿਆਉ ਸਚੇ ਵਾਪਾਰਾ, ਨਿਹਚਲੁ ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਅੰਤਰ ਘਰ ਬੰਕੇ ਥਾਨੁ
ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਥਾਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਇਤੁ ਸਾਥਿ ਨਿਬਹੈ
ਸਾਲਾਹੇ ਸਚੇ, ਹਰਿ ਸਚਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਮੇਰੈ ਕਰਤੈ ਇਕ ਬਣਤ

ਬਣਾਈ ॥ ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਸਭ ਵਸੁ ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਣਜਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ,
ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੇ ਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੬॥੬॥੨੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਉਂ, ਪਾਇਦਾ, ਵਸਾਇਦਾ, ਵਣਜਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਾਵੈ ਨੋ=ਨਾਮ ਨੂੰ। ਲੋਚੈ=ਲੋਚਦੀ ਹੈ। ਜੇਤੀ=ਜਿਤਨੀ। ਸਭ ਆਈ=ਸਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਲੋਕਾਈ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ ਤੋਂ। ਪੁਰਬਿ=ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ। ੧੩। ਕੋਟੁ=ਕਿਲ੍ਹਾ। ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਨਿਆਉ=ਨਿਆਂ। ਨਿਹਚਲੁ=ਪੱਕਾ। ੧੪। ਅੰਤਰ ਘਰ ਬੰਕੇ=ਸੋਹਣੇ ਘਰ (ਸਰੀਰ) ਦੇ ਅੰਦਰ। ਥਾਨੁ=ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ ਥਾਂ। ਸੁਹਾਇਆ=ਸੋਹਣਾ। ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ=ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਇਤੁ=ਇਸ ਵਿਚ। ਸਾਬਿ=ਨਾਲ। ਨਿਬਹੈ=ਨਿਭਦਾ ਹੈ। ੧੫। ਮੇਰੇ ਕਰਤੈ=ਮੇਰੇ ਕਰਤਾਰ ਨੇ। ਬਣਤ=ਵਿਉਤ। ਵਸੁ=ਵਸਤੂ। ਵਣਜਹਿ=ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਤਨੀ (ਲੁਕਾਈ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਆਈ ਹੈ ਸਾਰੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਤਾਪਦੀ ਹੈ। (ਪਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ (ਸੇਵਾ ਆਦਿ) ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ) ਸਰੀਰ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਰਹਿਣ ਲਈ) ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਿਆਂ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਵਪਾਰ ਸੱਚਾ ਹੈ (ਉਹ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ) ਪੱਕਾ ਵਸਾ ਬਣਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਘਰ ਰੂਪੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਬਹੁਤ) ਸੋਹਣਾ ਥਾਂ ਹੈ। (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੀ (ਇਹ ਸੋਹਣਾ) ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਬ ਵਿਚ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਨਿਭਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੱਚੇ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰੇ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਇਕ ਵਿਉਤ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀ (ਨਾਮ ਦੀ) ਰਾਸਿ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ (ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਾਮ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੬। ੬। ੨੦।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਜੋ ਤੁਧੁ ਕਰਣਾ, ਸੇ ਕਰਿ ਪਾਇਆ॥ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਕੇ ਵਿਰਲਾ ਆਇਆ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਜੋ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਪੁਰਸ ਮੈਂ ਤੂੰਨੇ ਪਾਵਨਾ ਕੀਆ ਹੈ ਵਾ (ਕਰਿ) ਹਾਥੁ ਪਰ ਲਿਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਭਾਣੇ ਮੰਨਣੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ... ਸੇ ਅਸਾਂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

- ੩) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਤੂੰ ਕਰਨਾ (ਚਾਹੁੰਦਾ) ਹੈ, ਉਹ ਕੰਮ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਪਤਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਤੇਰੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਮਿਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ੪) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਓਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਰਿ-ਹੱਥ ਵਿਚ ਜਾਂ ਮੱਥੇ ਪਰ ਲਿਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। [ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰ.]

ਨਿਰਣੈ: ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਕਰਿ' ਪਦ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ- 'ਕਰਕੇ'। ਲਿਖਣ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਹੱਥ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਜੇਤਸੀ ਲੋਕ ਹੱਥ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਬੀ ਭਾਣੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਇਥੇ ਹੀ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹਨ:-

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਦੁਖ ਜਾਂ ਸੁਖ) ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ (ਤੂੰ) ਕਰਣਾ ਹੈ ਉਹ (ਤੂੰ ਲਿਖ) ਕਰਕੇ (ਹਰੇਕ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ) ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਪਰ ਤੇਰੇ) ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ (ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ) ਆਇਆ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇਹ ਅਰਥ 'ਅਸਾਂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ', 'ਕਰਿ ਪਾਇਆ' ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਭਾਵਕ ਅਰਥ ਭਾਵੇਂ ਠੀਕ ਹੋਣ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਜੀਵ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜੀਵਨ ਖੇਡ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਸੋ 'ਕਰਿ ਪਾਇਆ' ਦਾ ਭਾਵ ਸਮਰਥਾ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਜੋ' ਤੇ 'ਸੋ' ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਮੇਲ ਹੋਰ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੰਦਾ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

'ਭਾਣਾ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ- ਮਰਜ਼ੀ, ਰਜਾ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਭ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਵਰਗਾ ਵਿਰਲਾ ਸਿੱਖ ਹੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਗੁਰਸਿਖੀ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿਆ, ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਏ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੪੨੪]

ਸੋ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਦਾਤਿ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ ਮਨਾ ਦੇਵੇ, ਓਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ:-

ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਤੂੰਹੈ ਮਨਾਇਹਿ, ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਹਿ ਦਇਆਲਾ ॥

ਸਾਈ ਭਗਤਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ, ਸਰਬ ਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੪੭]

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਦੁਖ ਪਾਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਜਾਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

ਵਡੇ ਭਾਗਿ ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਪਾਇਆ॥ ਮਾਣਸ ਜਨਮਿ ਸਬਦਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ॥

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਅੰਧ ਅੰਧੇਰਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਇਦਾ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੬੫

ਸਰੀਰ ਓਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਜੋ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦ੍ਰੋਤ ਕਾਰਨ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਨਾਮ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਨਦਰ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਲਭਦਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੈ:-

ਨਾਵੈ ਨੋ ਲੋਚੈ ਜੋਤੀ ਸਭ ਆਈ॥ ਨਾਉ ਤਿਨਾ ਮਿਲੈ ਧੁਰਿ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਈ ॥

ਸੋ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਤਕੜਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਣੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕੇਵਲ ਬਿਪਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੋਕਮਈ ਸਮਾਗਮਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜ ਹੈ। 'ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ, ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ॥' (ਪੰਨਾ ੪੭੨) ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਸਾਨੂੰ ਇਉਂ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ:-

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜੰਮਿਆ, ਪਰਵਾਰਿ ਭਲਾ ਭਾਇਆ॥

[ਪੰਨਾ ੯੨੧

ਸੋ ਭਾਣਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ (ਇਛਾ) ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਰਿਆ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਕਾਇਆ ਕੰਚਨੁ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਵਸੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਸੇਵਿਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ, ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧॥ ਹਰਿ ਚੇਤਹਿ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਤਿਨ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਉ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੁਰਿ ਲਾਈ ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ, ਸਤਸੰਗਤਿ ਬਹਿ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥੨॥ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਵਾ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਸੁਣੀਐ, ਸਾਰੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੩॥ ਸੋ ਜਨੁ ਸਾਚਾ ਜਿ ਅੰਤਰੁ ਭਾਲੇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੇ ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਪਾਏ ਗੁਰ ਸਬਦੀ, ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਿਲਾਇਦਾ, ਚੇਤਹਿ, ਜਾਉ, ਮਿਲਾਉ, ਲਾਈ, ਗਾਇਦਾ, ਗਾਵਾ, ਭਾਵਾ, ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ, ਸਮਾਇਦਾ, ਮਿਲਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ। ਕੰਚਨੁ=ਸੋਨਾ (ਭਾਵ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਕੀਮਤੀ ਸਰੀਰ)। ਤਿਥੈ=ਉਥੇ (ਸਰੀਰ ਵਿਚ)। ਪਾਰਾਵਾਰਾ=ਪਾਰਲਾ ਤੇ ਉਰਾਰਲਾ ਪਾਸ। ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ, ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ। ਸੇਵਿਹੁ=ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੇ। ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਚੇਤਹਿ=ਚੇਤਦੇ, ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਾਉ=ਮੈਂ

ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤਿਨ ਮੇਲਿ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ। ਮਿਲਾਉ=ਮੈਂ ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ। ਲਾਈ=ਮੈਂ ਲਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਉਤੇ। ਮਸਤਕਿ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ। ਬਹਿ=ਬੈਠ ਕੇ। ਗਾਇਦਾ=(ਜੋ) ਗਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਵਾ=ਮੈਂ ਗਾਵਾਂ। ਭਾਵਾ=ਮੈਂ ਭਾਵਾਂ। ਚੰਗਾ ਲੱਗਾਂ। ਸੁਹਾਵਾ=ਮੈਂ ਸੋਹਣਾ ਬਣ ਜਾਵਾਂ। ਚਹੂੰ ਕੁੰਡੀ=ਚੌਹਾਂ ਕੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਸੁਣੀਐ=ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਚੈ=ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ। ਸਮਾਇਦਾ=ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿ=ਜਿਹੜਾ। ਅੰਤਰੁ ਭਾਲੇ=ਹਿਰਦਾ ਖੋਜਦਾ ਹੈ। ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੇ=ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ=(ਗੁਰੂ) ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਰਮਾ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ (ਵਰਗਾ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਉਥੇ (ਭਾਵ ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ (ਕੋਈ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ (ਪਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕੋਈ) ਪਾਰਲਾ ਜਾਂ ਉਰਾਰਲਾ (ਪਾਸਾ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ)। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਰਾਤ ਦਿਨ (ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ, (ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ) ਦੀ ਧੂੜ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੇ (ਮੈਂ) ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾਂ (ਤਾਂ ਉਸ) ਹਰੀ ਦੇ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਦੁਆਰਾ (ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੋਹਣਾ ਪਿਆ ਲਗੇ। (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਾਣੀ ਚੌਹਾਂ ਕੁੰਡਾਂ ਵਿਚ (ਹਰ ਥਾਂ) ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ) ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਖੋਜਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸੱਚਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਰਮਾ (ਆਪਣੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ (ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਵਡੇ ਭਾਗਿ ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਮਾਣਸ ਜਨਮਿ ਸਬਦਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਅੰਧ ਅੰਧੇਰਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਸਹਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥੫॥ ਇਕਿ ਕਿਤੁ ਆਏ ਜਨਮੁ ਗਵਾਏ ॥ ਮਨਮੁਖ ਲਾਗੇ ਦੂਜੇ ਭਾਏ ॥ ਏਹ ਵੇਲਾ ਫਿਰਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ, ਪਗਿ ਖਿਸਿਐ ਪਛੁਤਾਇਦਾ ॥੬॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸਰੀਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਵਸੈ ਸਚੁ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ॥ ਸਚੇ ਸਚੁ ਵੇਖੈ ਸਭ ਬਾਈ, ਸਚੁ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥੭॥ ਹਉਮੈ ਗਣਤ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਹਿਰਦੈ ਰਖਹੁ ਉਰਧਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੇ, ਮਿਲਿ ਸਾਚੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬੁਝਾਇਦਾ, ਪਛੁਤਾਇਦਾ, ਵਸਾਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਡੇ ਭਾਗਿ=ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ। ਮਾਣਸ ਜਨਮਿ=ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ। ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਵਿਚ। ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ=ਚਿਤ ਜੋੜਿਆ। ਅੰਧ ਅਧੋਰਾ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿਖ। ਕਿਸਹਿ=ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ) ਨੂੰ। ਬੁਝਾਇਦਾ=ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ। ਇਕਿ=ਕਈ। ਕਿਤੁ ਆਏ=ਕਿਸ (ਕੰਮ) ਆਏ?। ਦੂਜੇ ਭਾਏ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ=ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਭਾਵ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਗਿ ਖਿਸਿਐ=ਪੈਰ ਤਿਲਕਣ ਨਾਲ। ਪਛਤਾਇਦਾ=ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੬। ਸਚੁ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਗੁਣੀ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਗਹੀਰਾ=ਝੂੰਘਾ, ਵੱਡੇ ਜਿਹਰੇ ਵਾਲਾ। ਸਚੇ ਸਚੁ=ਨਿਰੋਲ ਸਚ (ਪ੍ਰਭੂ)। ਸਭ ਥਾਈ=ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ। ਸੁਣਿ=ਸੁਣ ਕੇ। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ੭। ਹਉਮੈ ਗਣਤ=ਹਉਮੈ ਦੀ ਗਿਣਤੀ। ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਉਰਧਾਰੈ=ਟਿਕਾਏ। ਸਾਲਾਹੇ=ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਲਿ=ਮਿਲ ਕੇ। ਸਾਚੈ=ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ। ੮।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ !) ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਇਹ (ਮਨੁੱਖ) ਸਰੀਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਚਿਤ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਪਾਸੇ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਹੈ (ਪਰ) ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਇਹ) ਗਿਆਨ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ (ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ) ਜਨਮ (ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ) ਰਵਾ ਲਿਆ (ਉਹ) ਕਿਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ? (ਭਾਵ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਆਏ)। ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਦ੍ਰਿੜ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗੇ ਰਹੇ। ਇਹ (ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ) ਵੇਲਾ ਫਿਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਪੈਰ ਖਿਸਕਣ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਮੌਤ ਆਉਣ ਤੇ) ਮਨੁੱਖ ਫਿਰ ਪਛਤਾਂਦਾ ਹੈ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਰੀਰ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ (ਸਰੀਰ) ਵਿਚ ਝੂੰਘੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। ੭।

(ਹੇ ਭਾਈ !) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਵਸਾਈ ਰਖੇ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ੮।

ਸੇ ਚੇਤੇ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਚੇਤਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੇ ਆਪੇ ਬੂਝੈ, ਆਪੇ ਆਪੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥੯॥ ਜਿਨਿ ਮਨ ਵਿਚਿ ਵਬੁ ਪਾਈ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋਈ ਜਨੁ ਨਿਰਮਲੁ, ਬਾਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਏਹ ਕਾਇਆ ਪਵਿਤੁ ਹੈ ਸਰੀਰੁ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਚੇਤੇ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰੁ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਰੀਗਿ ਰਾਤਾ, ਗੁਣ ਕਹਿ ਗੁਣੀ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੧॥ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਸਭ ਮੂਲੁ ਹੈ ਮਾਇਆ ॥ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਨ ਚੇਤੇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ, ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਚੇਤੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਮਾਇਦਾ, ਸੁਣਾਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੇ=ਉਹ। ਚੇਤੇ=ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ। ਚੇਤਾਏ=ਸਿਮਰਾਏ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਆਪੇ=ਆਪ ਹੀ। ਆਪੇ ਆਪੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਵਸੁ=(ਨਾਮ) ਵਸਤੂ। ਸੇਈ=ਉਹ। ਜਾਣੈ=ਕਦਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਮਲ=ਪਵਿਤਰ। ੧੦। ਚੇਤੇ=ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਣੀ ਗੁਣੀਰੂ=ਭੁੱਖੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਰਾਤਾ=ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਗੁਣ ਕਹਿ=ਗੁਣ ਕਹਿ ਕੇ। ਗੁਣੀ=ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ੧੧। ਮੂਲੁ=ਮੁੱਢ। ਦੂਜੈ ਭਾਇ=ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ=ਭਟਕਣਾ ਨੇ ਭੁਲਾਇਆ। ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਸਿਮਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਰ ਕੰਮ) ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਉਸ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ) ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਨਾਮ ਰੂਪ) ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ (ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ) ਓਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ) ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਮਨੁੱਖ ਪਵਿਤਰ (ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਹ ਕਾਇਆ (ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ) ਸਰੀਰ ਪਵਿਤਰ ਹੈ, (ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਭੁੱਖੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਰਾਤ ਦਿਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ (ਹਰੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਉਚਾਰ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਸਰੀਰ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ। ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਭਰਮ ਨੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਸਦਾ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ ਬਿਨਾ (ਮਨੁੱਖ) ਸਦਾ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਜਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਕਾਇਆ ਹੰਸੁ ਨਿਰਮਲੁ ਦਰਿ ਸਚੈ ਜਾਣੁ ॥ ਹਰਿ ਸੇਵੇ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ, ਸੋਹੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭੂਲੇ ਮੁਏ ਬਿਲਲਾਇ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਕੇਰੀ, ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਪਕੇ ਹਟਨਾਲੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੇਵੈ ਵਸਤੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਪਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ਹੈ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੇ ਸਾਚਾ, ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਕੋ ਪਾਇਦਾ ॥੧੬॥੧॥੨੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗਾਇਦਾ, ਭਾਗਾਂ, ਮਿਲਾਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿ=ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ)। ਪਰਵਾਣੁ=ਕਬੂਲ। ਹੰਸੁ=ਆਤਮਾ। ਦਰਿ ਸਚੈ=ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ। ਜਾਣੁ=ਸਮਝ, ਪਛਾਣ। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਸੋਹੈ=ਸੋਝਦਾ ਹੈ। ੧੩। ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ=ਕਿਸਮਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਮੁਏ=ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਿਲਲਾਇ=ਵਿਲਕ, ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ। ਗੁਰ ਕੇਰੀ ਨਦਰਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਦਰਿ-ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ। ੧੪। ਹਟਨਾਲੇ=ਬਾਜ਼ਾਰ। ਲੋਵੈ=ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਲੇ=ਸੰਭਾਲ ਕੇ। ਉਤਮ ਪਦਵੀ=ਉਚੀ ਪਦਵੀ। ੧੫। ਸਲਾਹੇ=ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਭਾਗਿ=ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ। ਕੇ=ਕੋਈ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੋਵਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਮਨੁੱਖ, ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਕਬੂਲ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। (ਉਸ ਦਾ) ਸਰੀਰ ਆਤਮਾ ਪਵਿੱਤਰ (ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ (ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਉਹ) ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਰੀ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਸੋਝਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਸਚੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ) ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਮੌਤ ਸਹੇੜਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਉਤੇ (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਸਰੀਰ (ਮਾਨੋ) ਇਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੇ) ਪੱਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ (ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ)। (ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਵਸਤੂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਪਦਵੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਸਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਇਹ) ਦਾਤਿ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੬। ੧੦੨੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ, ਸਰੀਰ ਸੋਝੇ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਰੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਉਤਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਚਿਤ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ, ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਤਮ ਸਰੀਰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੂਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਸੇਵਾ ਦੀ ਦਾਤਿ ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਪਾਸੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਭਾਗ॥ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਤਾ ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗ॥

[ਪੰਨਾ ੮੬੪]

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਉਪਾਇਆ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਹੁਕਮਿ
ਬਣਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਖੇਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਕਰਤਾ, ਸੁਣਿ ਸਾਚਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥੧॥
ਮਾਇਆ ਮਾਈ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਪਰਸੂਤਿ ਜਮਾਇਆ ॥ ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥
ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਹ ਵਾਰ ਥਿਤੀ ਕਰਿ, ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਸੋਝੀ ਪਾਇਦਾ ॥੨॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਕਰਣੀ
ਸਾਰ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਾਖਹੁ ਉਰਿਧਾਰ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਜਗ ਅੰਤਰਿ, ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੇ
ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ ॥੩॥ ਵੇਦੁ ਪੜੈ ਅਨਦਿਨੁ ਵਾਦ ਸਮਾਲੇ ॥ ਨਾਮ ਨ ਚੇਤੇ ਬਧਾ
ਜਮਕਾਲੇ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ, ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਸਾਇਦਾ, ਨੌ, ਥਿਤੀ, ਪਾਇਦਾ, ਭੁਲਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰੰਕਾਰਿ=ਨਿਰਾਕਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ। ਆਕਾਰੁ=ਦਿਸਦਾ ਜਗਤ। ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ
ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਕਮਿ=ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ। ਸੁਣਿ=ਸੁਣ ਕੇ। ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ੧। ਮਾਇਆ ਮਾਈ=ਮਾਇਆ ਮਾਈ
(ਇਸਤਰੀ) ਦੁਆਰਾ। ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ=ਤਿੰਨ ਗੁਣੀ ਜੀਵ। ਪਰਸੂਤਿ=ਪਰਸੂਤ ਕਰਕੇ, ਮੇਲ ਕਰਕੇ। ਜਮਾਇਆ=ਪੈਦਾ
ਕੀਤਾ। ਮਾਹ=ਮਹੀਨੇ। ਵਾਰ=(ਸਤ) ਵਾਰ। ਥਿਤੀ=ਥਿਤੀ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ, ਬਣਾ ਕੇ। ੨। ਤੇ=ਤੋਂ। ਕਰਣੀ=ਕਰਣ
ਜੋਗ ਕਿਰਿਆ। ਸਾਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਉਰਿਧਾਰ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਟਿਕਾ ਕੇ) ਰਖਾ। ਵਰਤੀ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਗ
ਅੰਤਰਿ=ਜਗਤ ਦੇ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਤੇ=ਇਸ ਬਾਣੀ ਤੋਂ। ੩। ਪੜੈ=ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ।
ਵਾਦ=ਵਿਵਾਦ, ਝਗੜੇ। ਸਮਾਲੇ=ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨ ਚੇਤੇ=ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ। ਜਮਕਾਲੇ=ਜਮ
ਕਾਲ ਨੇ। ਦੂਜੈ ਭਾਇ=(ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਭਰਮਿ=ਭਰਮ ਵਿਚ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਦਿਸਦਾ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਵੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ
ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਾ ਖੇਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਰਬੀ ਕਾਰਨਾਮੇ)
ਸੁਣ ਕੇ (ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। ੧।

ਮਾਇਆ ਮਾਈ ਨੇ (ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਤਾਨ (ਭਾਵ (ਸੰਸਾਰ)
ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵੇਦ ਦੇ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ, ਮਹੀਨੇ, ਵਾਰ, ਥਿਤੀ
(ਆਦਿਕ) ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ (ਜੀਆਂ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਨ ਜੋਗ ਕੰਮਾਂ (ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। (ਇਸ ਲਈ
ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਰੇ) ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ (ਜੀਵ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਰਾਤ ਦਿਨ-ਵਿਵਾਦ ਚਰਚਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ। (ਉਹ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਮਕਾਲ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਝਾ ਪਿਆ ਹੈ। (ਅਜਿਹਾ ਜੀਵ) ਦਵੈਤ
ਭਾਵ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ (ਇਸ) ਭਰਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਮਨ
ਨੂੰ) ਭੁਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੪।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਏ ॥
 ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਹੈ ਮੁਕਤਾ, ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਦਾ ॥੫॥ ਜੋ ਧੁਰਿ ਰਾਤੇ ਸੇ
 ਹੁਣਿ ਰਾਤੇ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਸਹਜੇ ਮਾਤੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ,
 ਆਪੈ ਆਪੁ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੬॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਭਰਮਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਗਾ
 ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸੂਹਾ ਰੰਗੁ ਦਿਨ ਥੋੜੇ ਹੋਵੈ, ਇਸੁ ਜਾਦੇ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਇਦਾ ॥੭॥
 ਏਹੁ ਮਨੁ ਭੈ ਭਾਇ ਰੰਗਾਏ ॥ ਇਤੁ ਰੰਗਿ ਸਾਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਕੇ
 ਇਹੁ ਰੰਗੁ ਪਾਏ, ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਨਹਿ, ਚੁਕਾਇਦਾ, ਮਿਲਾਇਦਾ, ਜਾਂਦੇ, ਲਾਇਦਾ, ਮਹਿ, ਚੜਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਲਿਵ ਲਾਏ=ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ=ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ-ਰਜੇ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ।
 ਮਨਸਾ=ਮਾਇਆ, ਵਰਨੇ। ਮਨਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ। ਸਮਾਏ=ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਚੁਕਾਇਦਾ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੫।
 ਧੁਰਿ=ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ। ਰਾਤੇ=(ਨਾਮ ਵਿਚ) ਰੰਗੇ ਹੋਏ। ਸੇ=ਉਹ। ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
 ਸਹਜੇ=ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ। ਮਾਤੇ=ਮਸਤ ਹਨ। ਸੇਵਿ=ਸੇਵ ਕੇ। ਆਪੈ=ਆਪੇ ਵਿਚ ਹੀ। ਆਪੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।੬। ਸੂਹਾ
 ਰੰਗ=ਕਸ਼ੀਭੇ ਵਰਗਾ ਸ਼ੇਖ ਰੰਗ। ਜਾਂਦੇ=ਲਹਿੰਦਿਆਂ, ਨਾਸ ਹੁੰਦਿਆਂ। ਬਿਲਮ=ਦੇਗ।੭। ਭੈ=ਅਦਬ ਵਿਚ।
 ਭਾਇ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਇਤੁ ਰੰਗਿ=ਇਸ ਰੰਗ ਕਰਕੇ। ਕੇ=ਕੋਈ।੮।

ਅਰਥ: ਗੁਰਮੁਖ (ਹਮੇਸ਼ਾ) ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨਾਲ ਹੀ ਪਿਆਰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ) ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਹੁਣ ਵੀ (ਭਗਤੀ ਵਿਚ) ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਹਜੇ (ਭਾਵ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਹਨ। (ਜਿਸ ਨੇ) ਸਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, (ਉਹ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਆਪੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ, ਭਰਮ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। (ਉਹ) ਦਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ (ਕਸ਼ੀਭੇ ਵਰਗਾ) ਗੁੜ੍ਹਾ ਸੂਹਾ ਰੰਗ ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਰੰਗ ਦੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਡਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਾ ਲਵੇ (ਅਤੇ) ਇਸ ਰੰਗ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਥਿਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। (ਉਹ) ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ) ਇਹ ਰੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਰੰਗ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਉਤੇ) ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਮਨਮੁਖੁ ਬਹੁਤੁ ਕਰੇ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਦਰਗਹ ਕਬਹੀ ਨ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥ ਦੂਜੇ ਲਾਗੇ
ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ, ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਅੰਦਰਿ ਆਪੁ
ਲੁਕਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਸਚਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਚਾ ਵਾਪਾਰਾ, ਨਾਮੁ
ਅਮੋਲਕੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੦॥ ਇਸੁ ਕਾਇਆ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ॥ ਮੇਰੈ ਠਾਕੁਰਿ
ਇਹ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਾਇਆ ਸੋਧੈ, ਆਪਹਿ ਆਪੁ ਮਿਲਾਇਦਾ
॥੧੧॥ ਕਾਇਆ ਵਿਚਿ ਤੋਟਾ ਕਾਇਆ ਵਿਚਿ ਲਾਹਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜੈ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਣਜਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ, ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਇਦਾ, ਕਾਇਆ, ਮਿਲਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਭਿਮਾਨੁ=ਹੰਕਾਰ ਕਬਹੀ=ਕਦੇ ਵੀ। ਮਾਨੁ=ਆਦਰ ਲਾਗੇ=ਲਗ ਕੇ। ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ=ਮੇਰੇ
ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ। ਆਪੁ=ਆਪਣਾ ਆਪ। ਅਮੋਲਕ=ਕੀਮਤੀ। ੧੦। ਕੀਮਤਿ=ਕਦਰ। ਕਿਨੈ=ਕਿਸੇ ਨੇ। ਠਾਕੁਰਿ=ਮਾਲਕ ਨੇ।
ਬਣਤ=ਮਰਯਾਦਾ। ਸੋਧੈ=ਸੋਧਦਾ ਹੈ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਆਪਹਿ=ਆਪ ਹੀ। ਆਪੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ
ਨੂੰ। ੧੧। ਤੋਟਾ=ਕਮੀ, ਘਾਟਾ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ਖੋਜੈ=ਲਭਦਾ ਹੈ। ਵੇਪਰਵਾਹਾ=ਬੇ ਮੁਹਤਾਜ ਪ੍ਰਭੁ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ
ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਬਹੁਤ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਰਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕਦੇ
ਵੀ ਆਦਰ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ। ਦਵੈਤ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ (ਇਸ ਨੇ) ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਜੀਵਨ
ਦੀ) ਸੋਝੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਇਹ ਸਦਾ ਹੀ) ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਹਰੇਕ ਜੀਵ) ਅੰਦਰ ਲੁਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਗੁਪਤ ਰੂਪ
ਵਿਚ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ)। (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਹੋਇਆ (ਜੀਵ ਹੀ) ਹਰੀ ਨੂੰ
ਮਿਲਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੁ ਸੱਚਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ) ਵਪਾਰ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾ) ਕੀਮਤੀ
ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਦਰ ਕਿਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ (ਆਪਣੇ ਆਪ) ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਹ
(ਇਕ) ਵਿਉਂਤ (ਮਰਯਾਦਾ) ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਆਪਣੇ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ
(ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ) ਸੁੱਧ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਵਿਚ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ
ਇਕਮਿਕ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਸ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਹੀ (ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦਾ) ਘਾਟਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ (ਇਸ ਦਾ)
ਲਾਭ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਵੇਪਰਵਾਹ ਪ੍ਰਭੁ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਹੀ) ਲਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉਤਾ
ਨਾਮ ਦਾ) ਵਪਾਰ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ
ਰਖਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਸਚਾ ਮਹਲੁ ਸਚੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਦੇਵਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੇ
ਸੁਖਦਾਤੇ, ਮਨਿ ਮੇਲੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਕਾਇਆ ਵਿਚਿ ਵਸਤੁ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ

ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਜਿਸ ਦਾ ਹਟੁ ਸੋਈ ਵਥੁ ਜਾਣੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਇ ਨ ਪਛੋਤਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਇਆ ਜਾਈ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਆਪੇ, ਸਬਦੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਬਦੇ ਵਿਚਹੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ, ਨਾਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੧੬॥੧੮॥੨੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਪਛੋਤਾਇਦਾ, ਸਮਾਇਦਾ, ਵਿਚਹੁ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਚਾ ਮਹਲੁ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ। ਮਨਿ ਮੇਲੈ=ਮਨ ਕਰਕੇ ਮੇਲ ਕੇ।੧੩। ਹਟੁ=ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਹੱਟ। ਵਥੁ=(ਨਾਮ) ਵਸਤੂ।੧੪। ਸਬਦੇ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਵਿਚਹੁ=ਅੰਦਰੋਂ। ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ=ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਮਹਲ (ਟਿਕਾਣਾ) ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ) ਸਚੇ ਦਾ ਖਜਾਨਾ (ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ)। (ਉਹ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਧਨ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਉਤਾ ਉਸ) ਸੁਖ ਦੇ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਯਾਦ ਰਖ ਕੇ (ਉਸ ਦੀ) ਕਦਰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ (ਨਾਮ ਵਸਤੂ) ਹੈ (ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਸ ਦੀ) ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ (ਨਾਮ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦਾ (ਇਹ) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਹੱਟ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਉਹੋ ਹੀ ਨਾਮ ਵਸਤੂ ਦੀ ਕਦਰ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦੀ) ਦਾਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਦੇ ਕੇ) ਪਛੋਤਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰੀ ਰਖਦਾ ਹੈ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਸੱਚਾ) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਉਹ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧੬।੧੮।੨੨।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਭਰਮਿ ਨ ਪਾਏ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਭਰਮਿਨ ਪਾਏ ॥ [ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ]
- ੨) ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਚੋਰਾਸੀ ਮੈ ਭਰਮਤਾ ਹੀ ਪਾਵਤਾ ਹੈ। ਦਵੈਤ ਭਾਇ ਮੈ ਲਗਾ ਹੁਆ ਦੁਖ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਹੈ। [ਵ. ਸ., ਸੰ. ਸ.]
- ੩) ਭਰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੪) ਹੇ ਭਾਈ! ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਭਰਮਿਨ' ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਭਰਮਿ' ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ 'ਭਰਮ ਵਿਚ' ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ (ਅਤੇ) ਭਰਮ ਵਿਚ (ਰਹਿ ਕੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਵਾਕ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਹੀ ਮੋਹਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਭਏ ਦਿਵਾਨੇ, ਵਿਣੁ ਭਾਗਾ ਕਿਆ ਪਾਈਐ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਭੋਰੀ ਪ੍ਰਭਿ ਪਕੜੀ, ਜਿਨ ਖਿਚੈ ਤਿਨ ਜਾਈਐ॥ [ਪੰਨਾ ੬੩੫

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਸਾਕਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਮਾਈ ਨੂੰ ਪਰਸੂਤ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਰਜੇ, ਤਮੇ, ਸਤੋ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਉਸ ਦਾ ਖੇਲ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਮੁਕਣ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਸਭ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭਰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਹਰੇਕ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਹਟ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਵਸਤੂ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆਂ ਹੀ ਸੱਚਾ ਮਹਿਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬਸ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਖ ਹੀ ਅਸਲੀ ਸੁਖ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਆਪੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਅਗਮ ਅਥਾਹੇ ॥ ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਤਿਸ ਨੇ, ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਮੇਲਾਇਆ ॥੧॥ ਤੁਧੁ ਨੋ ਸੇਵਹਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਸਚਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਰਵਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭਾਇਆ ॥੨॥ ਸਬਦਿ ਮਰਹਿ ਸੇ ਮਰਣੁ ਸਵਾਰਹਿ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਹਿਰਦੈ ਉਰਧਾਰਹਿ ॥ ਜਨਮੁ ਸਫਲੁ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਲਾਗੇ, ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਚੁਕਾਇਆ ॥੩॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦਾ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਰਾਤੇ, ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਲਾਹਾ ਪਾਇਆ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਖਿੱਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੇਵਹਿ, ਭਾਵਹਿ, ਸਮਾਵਹਿ, ਰਵਹਿ, ਮਰਹਿ, ਸਵਾਰਹਿ, ਉਰਧਾਰਹਿ, ਮਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗਮ=ਹੋ ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗੋਚਰੁ ਵੇਪਰਵਾਹੇ=ਹੋ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵੇਪਰਵਾਹ ਪ੍ਰਭੂ॥੧॥ ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਨ। ਭਾਵਹਿ=ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਬਦੇ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ॥

ਸਚਿ ਸਮਾਵਹਿ=ਸਚ (ਨਾਮ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰਵਹਿ=ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਇਆ=ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਹੈ। ਸਬਦਿ ਮਰਹਿ=(ਜਿਹੜੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ) ਮਰਦੇ ਹਨ। ਮਰਣੁ=ਮੌਤ ਨੂੰ। ਸਵਾਰਹਿ=ਸੋਹਣੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਿਰਦੈ ਉਰਧਾਰਹਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਭਾਉ=(ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਚੁਕਾਇਆ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੩।

ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਰਾਤੇ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ।੪।

ਅਰਥ: ਹੇ ਅਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ! ਹੇ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ, ਹੇ ਆਪੇ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰਵਾਨ (ਅਤੇ) ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਪਰਮਾਤਮਾ! (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਉਸ (ਮਨੁੱਖ ਤੱਕ) ਕੋਈ (ਦੂਜਾ ਵਿਅਕਤੀ) ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ)।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਹੜੇ (ਮਨੁੱਖ) ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ (ਉਹੀ) ਤੈਨੂੰ ਸੋਵਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਨ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਥਿਰ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ) ਗੁਣ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਰਸਨਾ ਤੂੰ (ਤੋਂ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਰਸ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ) ਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਰਣ ਸਵਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ (ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਚਰਣੀ ਲਗੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਦੂਜਾ ਭਾਉ (ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ) ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਹ ਜੀਵ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਏ ਹਨ। (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ (ਇਹੋ ਜਿਹਾ) ਲਾਭ ਖਟਿਆ ਹੈ।੪।

ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕਹਾ ਮੈ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥
ਆਪੇ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਗੁਣ ਮਹਿ ਗੁਣੀ ਸਮਾਇਆ ॥੫॥ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਮੋਹੁ ਹੈ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਅੰਧਾਰਾ ॥ ਧੰਧੈ ਧਾਵਤੁ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ, ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥੬॥ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਗਿਆਨੁ ਰਤਨੁ ਚਾਨਣੁ, ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰੁ ਗਵਾਇਆ॥੭॥ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਈ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਉਣੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ, ਤੂ ਆਪੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਆ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਹਾਂ, ਮੈ, ਨਹੀਂ ਨਾਵੈ, ਤਾਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਹਾ=ਆਖਾ। ਪਾਰਾ=ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾ। ਗੁਣੀ=ਗੁਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਸਾਰਾ=ਖਿਲਾਰਾ। ਅੰਧੁ=ਅੰਨ੍ਹਾ। ਅੰਧਾਰਾ=ਹਨੇਰਾ। ਧੰਧੈ=ਧੰਧੇ ਵਿਚ। ਧਾਵਤੁ=ਦੌੜਦਾ ਭਜਦਾ ਹੈ। ਕਰਮੁ=ਕਰਮਸਿਸ਼। ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਜਲਾਏ=ਸਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਈ=ਮੈਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਸਾਵਾਂ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ (ਗੁਣ ਆਖਾਂ ਪਰ) ਮੈਥੋਂ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ (ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਪਾਰਲਾ (ਬੰਨਾ ਲਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੀਮਤ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹਰੀ (ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ) ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ (ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ (ਸਭ) ਮੋਹ ਰੂਪ ਖਿਲਾਰਾ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਅਗਿਆਨੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਮੋਹ ਦੇ) ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। (ਇਹ ਬੇ-ਸਮਝ) ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਦੌੜਦਾ ਭਜਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ) ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ) ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ (ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜੇ ਆਪਣੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾੜ ਦੇਵੇ (ਫਿਰ ਉਸਦਾ) ਮਨ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਰਤਨ (ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਚਾਨਣ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ) ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਹਨ (ਮੈਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਹੇ ਹਰੀ! (ਮਿਹਰ ਕਰ ਮੈਂ ਤੇਰਾ) ਸਚਾ ਨਾਮ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਵਾਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ ਕੀਮਤ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਨਾ ਕੋ ਹੋਆ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਤੋਲੇ ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਏ, ਗੁਰਸਬਦੀ ਮੇਲਿ ਤੋਲਾਇਆ ॥੯॥ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ਕਰਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਬਹਾਲਹਿ ਪਾਸਿ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ ਧਿਆਇਆ ॥੧੦॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਜਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਜਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ਇਸੁ ਬਿਖੁ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ, ਹਰਿ ਜੀਉ ਮੇਰੇ ਭਾਇਆ ॥੧੧॥ ਜਿਸ ਨੇ ਬੁਝਾਏ ਸੇਈ ਬੂਝੈ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਅੰਦਰੁ ਸੂਝੈ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ, ਸਹਜੇ ਹੀ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿ, ਬਹਾਲਹਿ, ਹਉਮੈ, ਕਰਮਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਮੋਲਕੁ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ। ਕੋ=ਕੋਈ। ਤੋਲਣਹਾਰਾ=ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਮੁੱਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਏ=ਤੋਲ ਕੇ ਤੁਲਾਏ, ਭਾਵ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਦਰ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਏ। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ ਹਨ।

ਮੇਲਿ=ਮੇਲ ਕੇ, ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ। ਬਹਾਲਹਿ ਪਾਸਿ=ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਬਿਠਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ=ਪੂਰੀ ਬਖਸਿਸ਼ ਨਾਲ। ੧੦। ਜਤੁ=ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ। ਸਤੁ=ਸਤਵਾਦੀ ਜੀਵਨ। ਸੰਜਮੁ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ। ਜਿ=ਜਿਹੜਾ। ਬਿਖੁ=ਜ਼ਹਿਰ (ਭਾਵ ਮਾਇਆ)। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ=ਨਾਮ ਜਲ। ਭਾਇਆ=ਚੰਗਾ ਲਗਾ। ੧੧। ਬੁਝਾਏ=ਸਮਝਾਏ। ਅੰਦਰੁ=ਹਿਰਦਾ। ਸੂਝੈ=ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ=ਰੋਕ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਹਜੇ ਹੀ=ਆਤਮਿਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ। ਸਚੁ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਅਮੋਲਕ ਹੈ (ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ (ਭਾਵ ਮੂਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੁਣ ਤਕ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮੇਲ ਕੇ ਆਪ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਤੁਲਾਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਹੈ)। ੧੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ) ਸੇਵਕ (ਤੈਨੂੰ) ਸੇਵਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਅਗੇ) ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ (ਸਦ ਕੇ ਆਪਣੇ) ਪਾਸ ਬਿਠਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇਰੀ ਪੂਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ (ਸੇਵਕ ਨੇ ਤੈਨੂੰ) ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਸਚ (ਭਾਵ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ) ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਤ, ਸਤ, ਸੰਜਮ (ਆਦਿ ਗੁਣ ਸੁਤੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਇਹ ਮਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਮੇਰੇ ਹਰੀ ਜੀਉ ਨੂੰ (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਮੈ-ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਖਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ) ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਨਾਮ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੨।

ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ ਹੋਰ ਫਿਰੈ ਘਨੇਰੀ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਚੁਕੈ ਨ ਫੇਰੀ ॥ ਬਿਖੁ ਕਾ ਰਾਤਾ ਬਿਖੁ ਕਮਾਵੈ, ਸੁਖੁ ਨ ਕਬਹੂ ਪਾਇਆ ॥੧੩॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰੇ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉਮੈ ਕਿਨੈ ਨ ਮਾਰੀ ॥ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਤਾ ਮੁਕਤਿ ਪਾਏ, ਸਚੈ ਨਾਇ ਸਮਾਇਆ ॥੧੪॥ ਅਗਿਆਨੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਇਸੁ ਤਨਹਿ ਜਲਾਏ ॥ ਤਿਸੁ ਦੀ ਬੂਝੈ ਜਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਏ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰੇ, ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਮਾਇਆ ॥੧੫॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਵਿਰਲੈ ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਕੁ ਦੇਖ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ, ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥੧੬॥੧॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ=ਬਖਸਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਘਨੇਰੀ=ਬਹੁਤ। ਫੇਰੀ=ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ। ਕਬਹੂ=ਕਦੇ ਵੀ। ੧੩। ਭੇਖਧਾਰੀ=ਵੇਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਖੰਡੀ। ਕਿਨੈ=ਕਿਸੇ ਨੇ। ੧੪। ਤਨਹਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਜਲਾਏ=ਸਾੜ ਦੇਵੇ। ਜਿ=ਜਿਹੜਾ। ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕਰੇ। ੧੫। ਵਿਰਲੈ=(ਕਿਸੇ) ਵਿਰਲੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ=ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਬਖ਼ੇਰੀ ਲੁਕਾਈ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਜੰਮਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਣ ਵਿਚ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ) ਇਹ ਗੇੜ ਮੁਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਾਇਆ-ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆ (ਜੀਵ) ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਖਟਦਾ ਕਮਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ) ਕਦੇ ਵੀ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ (ਪਖੰਡੀ ਮਨੁੱਖ) ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ (ਧਰਮ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ) ਵੇਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। (ਜੇ) ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੇ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਬੇ-ਸਮਝੀ ਹੀ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸਾੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਪਰ ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ) ਉਸ ਦੀ ਬੁਝਦੀ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨ) ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲ (ਠੰਡਾ ਠਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਮਾਲਕ ਸੱਚਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਸੱਚੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ) ਨੇ (ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਪਾ ਲਈ ਹੈ, ਉਹ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੬। ੧੭। ੧੮।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਉਸ ਅਪਹੁੰਚ, ਵੇਪਰਵਾਹ ਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀ ਹੈ? ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਨਿਰੰਤਰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਪ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਦਿ ਅਉਗਣ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਫਲ ਜਨਮ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ:-

ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਈ ॥

ਕੀਮਤਿ ਕਉਣੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ, ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਆ ॥

ਲੋੜ ਹੈ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਦੀ, ਇਸ ਵਿਚ ਜਤ, ਸਤ, ਸੰਜਮ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਤੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਸ ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪੀ ਮਾਇਕੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗਲ ਚੇਤੇ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਓਦੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਨਦਰੀ ਭਗਤਾ ਲੈਹੁ ਮਿਲਾਏ ॥ ਭਗਤ ਸਲਾਹਨਿ
ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਤਉ ਸਰਣਾਈ ਉਬਰਹਿ ਕਰਤੇ, ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ
॥੧॥ ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ ਭਗਤਿ ਸੁਹਾਈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸੁਖੁ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਈ ॥ ਮਨੁ
ਤਨੁ ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਰਾਤਾ, ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥੨॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਦ
ਜਲੈ ਸਰੀਰਾ ॥ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਭੇਟੇ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਿਆਨੁ ਸਬਦਿ
ਬੁਝਾਏ, ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥੩॥ ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਏ ॥ ਬਹੁ
ਸੰਕਟ ਜੋਨੀ ਭਰਮਾਏ ॥ ਜਮ ਕਾ ਜੇਵੜਾ ਕਦੇ ਨ ਕਾਟੈ, ਅੰਤੇ ਬਹੁ ਦੁਖੁ
ਪਾਇਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਉਬਰਹਿ, ਸਿਉ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਦਰੀ=(ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ। ਭਗਤਾ=ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ। ਲੈਹੁ ਮਿਲਾਏ=ਮਿਲਾ
ਲਓ। ਸਲਾਹਨਿ=ਸਲਾਹਦੇ ਹਨ। ਲਿਵ ਲਾਏ=ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ। ਉਬਰਹਿ=(ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਬਚ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਕਰਤੇ=ਹੋ ਕਰਤਾਰ। ੧। ਸੁਹਾਈ=ਸੋਹਣੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਤੇਰੈ ਮਨਿ=ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਈ=ਚੰਗੀ ਲਗੀ
ਹੈ। ਰਾਤਾ=ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਸਿਉ=ਨਾਲ। ੨। ਜਲੈ=ਸੜਦਾ ਹੈ। ਕਰਮੁ=ਬਖਸਿਸ਼, ਮਿਹਰ। ਅੰਤਰਿ=ਅੰਦਰ।
ਅਗਿਆਨੁ=ਬੇ-ਸਮਝੀ। ਸਬਦਿ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ। ਬੁਝਾਏ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੩। ਅੰਧਾ=(ਮਾਇਆ
ਮੋਹ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ। ਅੰਧੁ ਕਮਾਏ=ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਕਟ=ਦੁੱਖ। ਜੇਵੜਾ=ਰਸ,
ਫਾਹ। ਨਾ ਕਾਟੈ=ਕੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਸੀਂ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਓ
ਜੀ (ਕਿਉਂਕਿ) ਭਗਤ (ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਸਦਾ (ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ)। ਹੇ
ਕਰਤਾਰ! ਉਹ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਤੁਸੀਂ) ਆਪ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਲ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ) ਮੇਲ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ। ੧।

‘(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਪੂਰੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਕੀਤੀ) ਭਗਤੀ (ਤੇਨੂੰ) ਸੋਹਣੀ ਲਗਦੀ ਹੈ (ਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ,
ਅੰਦਰ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੀਤੀ ਭਗਤੀ) ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।
(ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ (ਤੇਰੀ) ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤੇਰੇ) ਸਚੇ
ਨਾਮ ਨਾਲ (ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਉਮੈ ਦੀ (ਅੱਗ) ਵਿਚ, ਸਰੀਰ ਸਦਾ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਬਖਸਿਸ਼
ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਤਾਂ) ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਜੋ) ਅਗਿਆਨ ਹੈ (ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ
ਦੁਆਰਾ ਬੁਝਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮਾਇਆ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਭਰੇ) ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਬਹੁਤ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਲੇ ਚੋਂ) ਜਮ ਦਾ ਫਾਹਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ (ਇਸ ਕਰਕੇ) ਅੰਤ ਸਮੇਂ (ਉਸ ਨੇ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਰਖੈ ਉਰਧਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ
ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੇ, ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਮਾਇਆ ॥੫॥ ਆਵਣ ਜਾਣੈ ਪਰਜ
ਵਿਗੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਰੁ ਕੋਇ ਨ ਹੋਈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖ
ਵਸਿਆ, ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥੬॥ ਪੰਚ ਦੂਤ ਚਿਤਵਹਿ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਮਾਇਆ
ਮੋਹ ਕਾ ਏਹੁ ਪਸਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਾ ਮੁਕਤੁ ਹੋਵੈ, ਪੰਚ ਦੂਤ ਵਸਿ ਆਇਆ
॥੭॥ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਮੋਹੁ ਗੁਬਾਰਾ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਝੂਥੈ ਵਾਰੇ ਵਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
ਭੇਟੇ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ, ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚਿਤਵਹਿ, ਤਾਂ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਵਣਾ ਜਾਣਾ=ਜਨਮ ਮਰਨ। ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਰਧਾਰੇ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ।
ਮਨੁ ਮਾਰੇ=ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਜ=ਜਨਤਾ, ਲੋਕਾਈ। ਵਿਗੋਈ=ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਿਰੁ=ਪੱਕਾ।
ਜੋਤਿ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ। ਪੰਚ ਦੂਤ=ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵੇਗੀ। ਚਿਤਵਹਿ=(ਜੀਵ) ਚਿਤਵਦੇ (ਯਾਦ
ਕਰਦੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਕਾਰਾ=ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ। ਪਸਾਰਾ=ਖਿਲਾਰਾ। ਮੁਕਤੁ ਆਜ਼ਾਦ। ਵਸਿ=ਵਸ ਵਿਚ।
ਗੁਬਾਰਾ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਵਾਰੇ ਵਾਰਾ=ਬਾਰ ਬਾਰ ਭੇਟੇ=ਮਿਲ ਪਏ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਇ=ਚੰਗਾ ਲਗਾ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਟਿਕਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ)
ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ (ਗੋੜ) ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ
ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਆਪਣਾ-ਆਪ
(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ) ਇਕਮਿਕ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਆਣ-ਜਾਣਾ (ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ) ਪਰਜਾ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ
ਦੀ (ਸਰਨ ਲਏ ਬਿਨਾਂ) ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ) ਵੀ ਬਿਰ (ਪੱਕਾ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਜੋਤਿ
(ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ, (ਪਰਮ) ਜੋਤੀ ਨੇ
(ਉਸ ਜੀਵ ਦੀ) ਜੋਤਿ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੰਜਾਂ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ) ਦੂਤਾਂ ਦੀ (ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ) ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਚਿਤਵਦੇ ਰਹਿੰਦੇ
ਹਨ। ਇਹ (ਸਾਰਾ) ਖਿਲਾਰਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦਾ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ (ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ
ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਪੰਜਾਂ ਦੂਤਾਂ ਦਾ (ਟੋਲਾ ਉਸ ਦੇ) ਵਸ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੋਹ ਰੂਪੀ (ਜੀਵਨ ਦਾ) ਹਨੇਰਾ (ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਮਨੁੱਖ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ
ਬਾਰ ਬਾਰ (ਮੋਹ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ) ਝੁਬਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ
ਵਿਚ) ਸਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਚਾ ਦਰੁ ਸਾਚਾ ਦਰਵਾਰਾ ॥ ਸਚੇ ਸੇਵਹਿ ਸਬਦਿ ਪਿਆਰਾ ॥ ਸਚੀ ਧੁਨਿ
ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ, ਸਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ॥੯॥ ਘਰੈ ਅੰਦਰਿ ਕੇ ਘਰੁ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ
ਕੈ ਸਬਦੇ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਓਥੈ ਸੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਨ ਵਿਆਪੈ, ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ
ਸਮਾਇਆ ॥੧੦॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟਾ ਕਾ ਵਾਸਾ ॥ ਭਉਦੇ ਫਿਰਹਿ ਬਹੁ ਮੋਹ
ਪਿਆਸਾ ॥ ਕੁਸੰਗਤਿ ਬਹਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ, ਦੁਖੇ ਦੁਖੁ ਕਮਾਇਆ ॥੧੧॥
ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਸੰਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੇ ਪਾਰੁ ਨ ਪਾਏ ਕੋਈ ॥ ਸਹਜੇ
ਗੁਣ ਰਵਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਜੇਤੀ ਜੇਤਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੇਵਹਿ, ਗਾਵਾਂ, ਮਾਹਿ, ਭਉਦੇ, ਫਿਰਹਿ, ਬਹਹਿ, ਪਾਵਹਿ, ਬਾਝਹੁ, ਰਵਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਚਾ ਦਰੁ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਦਰਵਾਰਾ=ਦਰਬਾਰ।
ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦੇ (ਸਿਮਰਦੇ) ਹਨ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ। ਪਿਆਰਾ=ਪਿਆਰ (ਪਾਏ ਹਨ)। ਧੁਨਿ=ਧੁਨੀ,
ਲਗਨ। ਗਾਵਾ=ਮੈਂ ਗਾਵਾਂ। ਘਰਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ਸਮਾਇਆ=ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਾਂ।੯। ਘਰੈ ਅੰਦਰਿ=(ਸਰੀਰ
ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿਚ। ਕੈ=ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ)। ਘਰੁ=(ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ) 'ਮੈਂ' ਘਰੁ। ਸਬਦੇ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਸਹਜਿ
ਸੁਭਾਏ=ਸਹਜ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ। ਸੋਗੁ=ਗਮ। ਵਿਜੋਗੁ=ਵਿਛੋੜਾ। ਨ ਵਿਆਪੈ=ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ, ਭਾਵ ਆਪਣਾ
ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ।੧੦। ਦੂਜੈ ਭਾਇ=(ਪਰਮੇਸਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਦੁਸਟਾ=ਕਾਮੀਆਂ, ਕ੍ਰੋਧੀਆਂ
ਦਾ। ਭਉਦੇ ਫਿਰਹਿ=ਇਧਰ ਉਧਰ ਭੱਟੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁ=ਬਹੁਤ। ਕੁਸੰਗਤਿ=ਖੋਟੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ।
ਬਹਹਿ=ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਕਮਾਇਆ=ਖੱਟਿਆ।੧੧। ਬਾਝਹੁ=ਬਿਨਾਂ। ਪਾਰੁ=(ਭਵਜਲ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ।
ਰਵਹਿ=ਉਚਾਰਦੇ (ਗਾਉਂਦੇ) ਹਨ। ਜੇਤੀ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੇਤਿ ਵਿਚ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਦਰ ਸੱਚਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ) ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ। (ਉਹ
ਮਨੁੱਖ ਹੀ) ਸੱਚੇ (ਪਰਮੇਸਰ) ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ (ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਪਾਏ ਹਨ। (ਦਿਲੀ
ਚਾਹਨਾ ਹੈ ਕਿ) ਸਚੀ ਧੁਨ (ਲਗਨ) ਨਾਲ ਮੈਂ (ਉਸ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਚੇ
(ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਘਰ ਲਭਦਾ ਹੈ।
(ਉਹ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ (ਅਡੋਲ
ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਗਮ ਤੇ ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ (ਉਥੇ ਮਨੁੱਖ) ਨਿਰੋਲ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਟਿਕਿਆ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ (ਛੱਡ ਕੇ) ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਦੁਸਟਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਮਾਇਆ
ਦੇ) ਮੋਹ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ (ਮਨੁੱਖ) ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਖੋਟੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਸਦਾ
ਦੁਖ ਪਾਏ ਹਨ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਨਿਰਾ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਖਟਿਆ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ (ਜੁੜੇ) ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵ) ਜੋਤੀ ਨੂੰ (ਪਰਮ ਜੋਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ) ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ। ੧੨।

ਕਾਇਆ ਬਿਰਖੁ ਪੰਖੀ ਵਿਚਿ ਵਾਸਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚੁਗਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥
ਉਡਹਿ ਨ ਮੂਲੇ ਨ ਆਵਹਿ ਨ ਜਾਹੀ, ਨਿਜਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਆ ॥੧੩॥ ਕਾਇਆ
ਸੋਧਹਿ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਹਿ ॥ ਮੋਹ ਠਗਉਰੀ ਭਰਮੁ ਨਿਵਾਰਹਿ ॥ ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ
ਸੁਖਦਾਤਾ, ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥੧੪॥ ਸਦਹੀ ਨੇੜੇ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਣਹੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ
ਸਬਦਿ ਨਜੀਕਿ ਪਛਾਣਹੁ ॥ ਬਿਗਸੈ ਕਮਲੁ ਕਿਰਣਿ ਪਰਗਸੈ, ਪਰਗਟੁ ਕਰਿ
ਦੇਖਾਇਆ ॥੧੫॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥
ਨਾਨਕ, ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ, ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥੧੬॥੨॥੨੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਾਇਆ, ਚੁਗਹਿ, ਉਡਹਿ, ਆਵਹਿ, ਜਾਹੀ, ਵੀਚਾਰਹਿ, ਨਿਵਾਰਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਰਖੁ=ਬੂਛਾ। ਚੁਗਹਿ=ਚੁਗਦੇ ਹਨ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ। ਉਡਹਿ ਨ ਮੂਲੇ=ਬਿਲਕੁਲ ਉਡਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨ ਜਾਹੀ=ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨਿਜ ਘਰਿ=ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ। ੧੩। ਸੋਧਹਿ=ਸੋਧਦੇ, ਸਿਧੇ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਜੀਵਨ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ)। ਠਗਉਰੀ=ਠਗ ਬੂਟੀ। ਨਿਵਾਰਹਿ=ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੧੪। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਨਜੀਕਿ=ਨਜ਼ਦੀਕ, ਨੇੜੇ ਬਿਗਸੈ=ਵਿਗਸਦਾ, ਖਿੜ ਪੈਦਾ ਹੋ। ਕਮਲੁ=(ਹਿਰਦਾ) ਕੋਲ ਵੱਲਾ। ਪਰਗਸੈ=ਚਾਨਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ। ੧੫। ਕਰਤਾ=ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਆਪੁ ਗਵਾਇ=ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਬੂਛਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਤੇ ਪੰਛੀ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਜੀਵ) ਪੰਛੀ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ ਰੂਪ) ਚੋਗੇ ਚੁਗਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਉਕਾ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ (ਨਾ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਨਾ (ਮਰ ਕੇ ਕਿਤੇ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਘਰ (ਭਾਵ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਸਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੋਧਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ) ਵੀਚਾਰਦੇ ਹਨ, (ਉਹ) ਮੋਹ ਦੀ ਠਗਬੂਟੀ (ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਭਰਮ ਕਟਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਕੇ (ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਦਾ ਹੀ (ਸਭ ਦੇ) ਨੇੜੇ (ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਦੂਰ (ਵਸਦਾ ਨਾ) ਸਮਝੋ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਨੇੜੇ (ਵਸਦਾ) ਪਛਾਣ ਲਵੋ। (ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਰਬੀ ਜੋਤਿ ਦੀ ਕਿਰਨ) ਚਾਨਣ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਤਾਂ ਹਿਰਦਾ) ਕਮਲ-ਵੱਲ ਖਿੜ ਪੈਦਾ ਹੋ। (ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਕਰਤਾ ਆਪ ਹੀ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ (ਮਾਰਨ ਜਿਵਾਲਣ ਵਾਲਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। (ਹਲਤ ਪਲਤ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਕੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੬।੨।੨੪।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਨਦਰੀ ਭਗਤਾ ਲੈਹੁ ਮਿਲਾਏ ॥ ਭਗਤਿ ਸਲਾਹਨਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਏ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧) ਹੇ ਨਦਰੀ ਤੂੰ ਭਗਤਾਂ ਕੇ ਮਿਲਾਇ ਲੇਤਾ ਹੈ। ਔ ਭਗਤ ਭੀ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਮੈਂ ਖਿਤੀ ਲਗਾਇ ਕੈ ਸਲਾਹੁਤੇ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]

੨) ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਓ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੩) ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਜੋੜ ਰਖਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

੪) ਹੇ ਨਦਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਗਤ ਸਦਾ ਹੀ ਲਿਵ ਲਗਾ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। [ਸੰ. ਸ.]

ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਲੈਹੁ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਜੀ।

੧. ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਸੁਖਦਾਤਿਆ, ਮੈ ਗਲ ਵਿਚਿ ਲੈਹੁ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ॥ [ਪੰਨਾ ੭੪]

੨. ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚੇ, ਪੂਰੇ ਕਰਮਿ ਤੂ ਪਾਵਣਿਆ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੨
(ਏਦਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ)]

'ਲੇਹੁ' ਤੇ 'ਲੈਹੁ' ਪਦ ਬੇਨਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। 'ਲੈਹੁ ਮਿਲਾਇ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਮਿਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ੩ ਤੇ ੪ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਫਰੀਦਕੋਟੀ ਸਟੀਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲਗਾਮਾਤਰੀ ਨੇਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ 'ਇਹ ਆਖਰੀ ਸੋਲਹਾ' ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਨਦਰੀ ਭਗਤਾ ਲੈਹੁ ਮਿਲਾਏ' ਵਾਲਾ ਉਲੇਖ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਕਾਰਨ ਪਏ ਜੋਨੀ ਵਾਲੇ ਸੰਕਟ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਆਦਿ ਦੂਤ ਜੀਵ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਇਕ ਬਿਰਛ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਮਨ ਪੰਛੀ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨ ਪੰਛੀ ਇਸ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਵੇ ਤਾਂ ਇਸ

ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤਾਂ ਜੀਵ ਦੇ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿਰਦਾ ਕਮਲ ਖਿਤ ਪੈਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ "ਪਰਗਟ ਪਾਹਾਰੈ" ਜਾਪਣ ਲਗ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ੀਕ ਪਛਾਣਨਾ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ:-

ਸਦਹੀ ਨੇਤੈ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਣਹੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਜੀਕਿ ਪਛਾਣਹੁ ॥

ਤੱਤ ਵੀਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੇ ਜੀਵਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪ-ਭਾਵ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਬਰਕਤ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੪ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਅਵਰ ਨ ਸੂਝਸਿ ਬੀਜੀ ਕਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਵਸੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਹਜੇ ਸਚਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥੧॥ ਸਭਨਾ ਸਚੁ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਹਜਿ ਸਮਾਹੀ ॥ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਗੁਰਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥੨॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ ਗਿਆਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ ਪੂਜਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਨਾਮੁ ਰਤਨ ਧਨੁ ਪਾਇਆ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਹੇ ॥੩॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੋ ਦੂਜੈ ਲਾਗੈ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਭ੍ਰਮਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੀ ਫਿਰਿ ਗਤਿ ਹੋਵੈ, ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਹਿ ਸਰਣਾਈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹੀ, ਸਮਾਹੀ, ਸੇਵੀ, ਆਵਹਿ, ਜਾਹਿ, ਮਰਹਿ, ਰਹਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ=ਸੋਹਣਾ, ਸਜਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਅਵਰ=ਹੋਰ। ਬੀਜੀ=ਦੂਜੀ। ਕਾਰਾ=ਕਾਰ, ਸੇਵਾ। ਸਚਿ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ।੧। ਮਾਹੀ=ਵਿਚ। ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਸਮਾਹੀ=ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਰਤ=ਕਰਦਿਆਂ।੨। ਸੇਵੀ=ਮੈਂ ਸੇਵਦਾ ਹਾਂ। ਤੇ=ਤੋਂ, ਪਾਸੋਂ। ਭਾਈ=ਚੰਗੀ ਲਗੀ ਹੈ।੩। ਦੂਜੈ=ਦੂਜੇ (ਪਾਸੋਂ)। ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ=ਜ਼ਮਿਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਭ੍ਰਮਿ=ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ। ਅਭਾਗੇ=ਮੰਦਭਾਗੀ। ਗਤਿ=ਗਤੀ, ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ। ਜਿ=ਜਿਹੜੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਰਹਹਿ=ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਣਾਈ=ਸਰਣ ਵਿਚ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ) ਆਪ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਸੱਚ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜੀਵ) ਆਤਮਿਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ) ਚਿਤ ਜੋੜੀ ਰਖਦੇ ਹਨ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਗਿਆਨ (ਭਾਵ ਸੂਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਪੂਜਣ ਯੋਗ (ਹਸਤੀ) ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵਦਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਦੂਜਾ (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ)। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਮੋਲਕ ਨਾਮ-ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ (ਮੈਨੂੰ) ਚੰਗੀ ਲਗੀ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜੇ (ਮਨੁੱਖ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ (ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ) ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲਗ ਗਏ ਹਨ (ਉਹ) ਮੰਦਭਾਗੀ (ਮਨੁੱਖ) ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ, ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ (ਭਾਵ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਦੀ ਫਿਰ ਵੀ ਗਤੀ (ਮੁਕਤੀ) ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੪।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਹੈ ਸਾਚੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਮਾਗਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ ॥ ਹੋਹੁ ਦਇਆਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ, ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ਹੇ ॥੫॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚੁਆਇਆ ॥ ਦਸਵੈ ਦੁਆਰਿ ਪ੍ਰਗਟੁ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥ ਤਹ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਹਿ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ, ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥੬॥ ਜਿਨ ਕਉ ਕਰਤੈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤ ਵਿਹਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸੀਝੈ ਨਾਹੀ, ਗੁਰਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥੭॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਆਪੇ ਦੇਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਲੇਇ ॥ ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਨਾਮੁ ਦੇਵੈ, ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਗਉ, ਦਸਵੈ, ਵਜਹਿ, ਨਾਹੀ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਾਗਉ=ਮੈਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਅਜਾਚੀ=ਜਿਹੜਾ ਜਾਚਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਾ ਚੁਆਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਸਵੈ ਦੁਆਰਿ=ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਗਟੁ=ਪ੍ਰਤੱਖ। ਅਨਹਦ=ਬਿਨਾ ਵਜਾਏ ਵਜਣ ਵਾਲੇ। ਤਹ=ਉਥੇ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ) ਵਜਹਿ=ਵਜਦੇ ਹਨ। ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ=ਨਿਰੋਲ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਸਮਾਈ=ਲੀਨਤਾ।੬। ਕਰਤੈ=ਕਰਤਾਰ ਨੇ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ। ਅਨਦਿਨੁ=ਹਰ ਰੋਜ਼। ਕਰਤ=ਕਰਦਿਆਂ। ਵਿਹਾਈ=(ਉਮਰ) ਬੀਤਦੀ ਹੈ। ਸੀਝੈ ਨਾਹੀ=ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।੭। ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਇ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਇ=ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉੜੇ) ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ (ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਉਂ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਅਮਿਟਵਾਂ ਨਾਮ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਹਰੀ ਜੀਉ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦਇਆਲੂ ਹੋਵੇ (ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਰਖ ਲਵੇ ਜੀ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਰਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਚੁਆਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਸੁਆਦਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ)। (ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਤ) ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਥੇ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ) ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਦੇ (ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਵਾਲੇ) ਵਾਜੇ ਵਜਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਧਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ (ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਦਾਤ) ਲਿਖ ਕੇ ਪਾਈ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ) ਰਾਤ ਦਿਨ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਤਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਚੋਂ) ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, (ਇਸ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਵਿਚ ਚਿਤ ਥਿਤੀ ਲਾਉਣ (ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ)।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ (ਜੀਵ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਵ) ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।੮।

ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਰਗਟੁ ਭਇਆ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਸਹਜੇ ਲਇਆ ॥
ਏਹ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈ, ਸਤਿਗੁਰ ਕਉ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਈ ਹੇ ॥੯॥
ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੂਰੁ ਨਿਸਿ ਮਿਟਿਆ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਅਗਿਆਨੁ ਮਿਟਿਆ ਗੁਰ ਰਤਨਿ
ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਰਤਨੁ ਅਤਿ ਭਾਰੀ, ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ਹੇ
॥੧੦॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ ਸੇਇ ॥ ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਨਿਰਮਲੁ ਹਛਾ ਲੋਇ ॥
ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਨਾਮਿ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੧॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਸਹਜੇ ਜਾਗੈ ਸਹਜੇ ਸੇਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇ ਸਮਾਵੈ,
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚਹੁ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਪਰਗਟੁ ਭਇਆ=ਪਰਤੱਖ ਹੋਇਆ। ਸਹਜੇ=ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ।੯।
ਸੂਰੁ=ਸੂਰਜ। ਨਿਸਿ=ਰਾਤ ਵਿਚ। ਅੰਧਿਆਰਾ=ਹਨੇਰਾ। ਗੁਰ ਰਤਨਿ=ਗੁਰੂ ਦੇ (ਸਬਦ) ਰਤਨ ਦੁਆਰਾ।
ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ। ਅਤਿ ਭਾਰੀ=ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ। ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ=ਬਖਸਿਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।੧੦। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ
ਦੁਆਰਾ। ਸੇਇ=ਸੇਭਾ। ਚਹੁ ਜੁਗਿ=ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ। ਲੋਇ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ=ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ।੧੧।
ਸੇਵੈ=ਸੇਵਾ ਹੈ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਸਮਾਵੈ=ਸਮਾਂਦਾ ਹੈ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਡਿਆਈ (ਉਸ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪਾਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੯।

ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ (ਤਾਂ) ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਗਿਆਨ ਰਤਨ ਨਾਲ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਰਤਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਡਮੁੱਲਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਬਖਸਿਸ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਨੂੰ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ) ਸੇਵਾ (ਹਰ ਪਾਸੇ ਖਿਲਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। (ਉਹ) ਚੰਗੇ ਜੁਗਾਂ (ਅਤੇ ਸਾਰੇ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰ (ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ) ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਨੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਦਾ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਸਹਜੇ ਹੀ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਸਹਜੇ ਹੀ ਸੌਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਜਾਗਣਾ ਸੌਣਾ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ) ਸਮਾਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਇਕਮਿਕ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਭਗਤਾ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਸਦਾ ਮਨੁ ਬਿਗਸੈ, ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਹਮ
 ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨ ਗਿਆਨੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸਮਝ ਪੜੀ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥
 ਹੋਹੁ ਦਇਆਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥
 ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਜਾਤਾ ਤਿਨਿ ਏਕੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਸਰਬੇ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥
 ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਸੇਵਾ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥੧੫॥ ਜਿਨ ਕਉ
 ਆਦਿ ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਆਪਿ
 ਮਿਲਿਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ, ਨਾਨਕ ਅੰਕਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭਗਤਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਗਤਾ ਮੁਖਿ=ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ। ਆਖਿ=ਆਖ ਕੇ। ਵਖਾਣੀ=ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਿਗਸੈ=ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੩। ਅਗਿਆਨ=ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਖਣੇ। ਗਿਆਨੁ=(ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਵਾਲਾ) ਗਿਆਨ। ਪੜੀ=ਪਈ। ਮਾਹੀ=ਵਿਚ। ੧੪। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਜਾਤਾ=ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਪਰਮ ਪਦੁ=ਉਚਾ ਆਤਮਿਕ ਦਰਜਾ, ਮਹਾਨ ਪਦਵੀ। ੧੫। ਆਦਿ=ਆਰੰਭ ਤੋਂ। ਲਿਵ ਲਾਈ=ਸੁਰਤਿ ਜੋਤੀ ਹੈ। ਅੰਕਿ=ਅੰਕ ਵਿਚ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ (ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦਾ (ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉਤਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰ ਕੇ (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਸੁਣਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ (ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਸਦਾ ਖਿਤਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ) ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਅਸੀਂ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਖ (ਜੀਵ) ਹਾਂ, (ਸਾਨੂੰ) ਗੁਰਮਤਿ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਰਤੀ ਭਰ ਵੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਹੁਣ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਪਈ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਹਰੀ ਜੀਉ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਤੇ) ਦਇਆਵਾਨ ਹੋਵੋ, (ਸਾਨੂੰ) ਸਦਾ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਈ ਰਖੋ। ੧੪।

ਜਿਸ (ਜੀਵ) ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਵਿਚ (ਇਕੋ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੀਨ (ਭਾਵ ਪਛਾਣ) ਕੇ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ) ਸੁਰਤਿ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈ (ਭਾਵ ਲੀਨ ਹੋਈ) ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੧੫।
(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ (ਨਾਮ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੀ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਹ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ) ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ) ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਗੋਦ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੧੬। ੧੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸੈਲਹੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿਖ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

ਅਜਿਹੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਕੋ ਇਕ ਹਸਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਧਿਆਨ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਪੂਜਾ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੋਂ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਲਿਖਤ ਪਾਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ "ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤ ਵਿਹਾਈ" ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ "ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਸਦਾ ਮਨੁ ਬਿਗਸੈ, ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥" ਵਾਲੀ ਦਾਤਿ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਿਤਨੀ ਨਿਮਰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀਵਨ-ਸਫਲਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ:-

ਹਮ ਮੁਰਖ ਅਗਿਆਨ, ਗਿਆਨੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸਮਝ ਪੜੀ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥

ਹੋਹੁ ਦਇਆਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਈ ਹੇ ॥

ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਸਿਆ ਅਤੇ ਉਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਰੇਕ ਸਿਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਸਰਬੇ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਘਟ ਵਾਸੀ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਹਰਿ, ਤਿਸਹਿ ਸਰੇਵਹੁ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੇ ॥੧॥ ਜਾ ਕਉ ਰਾਖੈ ਹਰਿ ਰਾਖਣਹਾਰਾ ॥ ਤਾ ਕਉ ਕੋਇ ਨ ਸਾਕਸਿ ਮਾਰਾ ॥ ਸੋ ਐਸਾ ਹਰਿ ਸੇਵਹੁ ਸੰਤਹੁ, ਜਾ ਕੀ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ਹੇ ॥੨॥ ਜਾ ਜਾਪੈ ਕਿਛੁ ਕਿਥਾਉ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਕਰਤਾ ਭਰਪੂਰਿ ਸਮਾਹੀ ॥ ਸੂਕੇ ਤੇ ਫੁਨਿ ਹਰਿਆ ਕੀਤੇਨੁ, ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀ ਹੇ ॥੩॥ ਜੋ ਜੀਆ ਕੀ ਵੇਦਨ ਜਾਣੈ ॥ ਤਿਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਹਉ ਕੁਰਬਾਣੈ ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਜਨ ਕਰਿ ਬੇਨੰਤੀ, ਜੋ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਕਾ ਦਾਣੀ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਉ, ਜਾਂ, ਕਿਥਾਉਂ, ਨਾਹੀ, ਜੀਆਂ, ਸੁੱਖਾਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚਾ ਅਗੋਚਰੁ=ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਸਰਬੇ=ਸਭ ਵਿਚ। ਰਵਿ ਰਹਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਘਟ ਵਾਸੀ=ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ। ਤਿਸਹਿ=ਉਸ ਨੂੰ। ਸੇਵਹੁ=ਸਿਮਰੇ। ੧। ਨ ਸਾਕਸਿ ਮਾਰਾ=ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਤਮ=ਉਚਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ। ੨। ਜਾ=ਜਦੋਂ। ਜਾਪੈ=ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਿਥਾਉਂ=ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ। ਤਾ=ਤਦੋਂ। ਭਰਪੂਰਿ ਸਮਾਹੀ=ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ। ਫੁਨਿ=ਫਿਰ। ਕੀਤੇਨ=ਉਸ (ਹਰੀ) ਨੇ ਕੀਤਾ। ਚੋਜ=ਕੋਤਕ। ਵਿਡਾਣੀ=ਅਸਚਰਜ, ਹੈਰਾਨਕੁਨ। ੩। ਵੇਦਨ=ਪੀੜਾ। ਕੈ=ਤੋਂ। ਕੁਰਬਾਣੈ=ਕਰਬਾਨ, ਸਦਕੇ ਹਾਂ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਹਰੀ ਅਪਹੁੰਚ, ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਅਤੇ) ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਭ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ! ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿਮਰੇ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪ) ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋਂ! ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੇਵੇ-ਸਿਮਰੇ ਜਿਸ ਦੀ ਉਤਮ ਬਾਣੀ (ਸਭ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ)। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਦੋਂ (ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਹ) ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਵੀ (ਸਿਵਾਏ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਕੁਝ (ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਦੋਂ (ਸਭ ਵਿਚ) ਕਰਤਾ ਪਰਖ ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ ਪਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਨੇ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸੁਕੇ ਤੋਂ ਫਿਰ ਹਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਉਸ) ਅਸਚਰਜ ਕੋਤਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹੋ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਜੀਆਂ ਦੀ ਪੀੜ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ (ਸੇਵਕ) ਜਨ! ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੪।

ਜੇ ਜੀਐ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਕਿਛੁ ਨ ਕਹੀਐ ਅਜਾਣੈ ॥ ਮੂਰਖ ਸਿਉ ਨਹ ਲੂਝੁ ਪਰਾਣੀ, ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ਹੇ ॥੫॥ ਨਾ ਕਰਿ ਚਿੰਤ, ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਰਤੇ ॥ ਹਰਿ ਦੇਵੈ ਜਲਿ ਥਲਿ ਜੰਤਾ ਸਭ ਤੈ ॥ ਅਚਿੰਤ ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ, ਵਿਚਿ ਪਾਥਰ ਕੀਟ ਪਖਾਣੀ ਹੇ ॥੬॥ ਨਾ ਕਰਿ ਆਸ ਮੀਤ ਸੁਤ ਭਾਈ ॥ ਨਾ ਕਰਿ ਆਸ ਕਿਸੈ ਸਾਹ ਬਿਉਹਾਰ ਕੀ ਪਰਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿਨਾਵੈ ਕੇ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ, ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਸਾਰੰਗਪਾਣੀ ਹੇ ॥੭॥ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਬਨਵਾਰੀ ॥ ਸਭ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਪੂਰੈ ਥਾਰੀ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਭਵਖੰਡਨੁ, ਸੁਖਿ ਸਹਜੇ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉ, ਨਾਵੈ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੀਐ=ਜਿੰਦ ਦੀ। ਸਾਰ=ਕਦਰ, ਖ਼ਬਰ, ਸੋਝੀ। ਸਿਉ=ਨਾਲ। ਨਹ ਲੂਝ=ਝਗੜਾ ਨਾਹ ਕਰ। ਨਿਰਬਾਣੀ=ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ। ਚਿੰਤ=ਫਿਕਰ। ਕਰਤੇ=ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ। ਜਲਿ=ਜਲ ਵਿਚ। ਬਲਿ=ਧਰਤੀ ਵਿਚ। ਸਭਤੇ=ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ। ਅਚਿੰਤ=ਜੋ ਚਿਤ ਚੇਤੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸੁਤੇ ਹੀ। ਪਾਥਰ=ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ। ਕੀਟ=ਕੀੜੇ। ਪਖਾਣੀ=ਪਥਰਾਂ ਦੇ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਸਾਹ=ਸਾਹ। ਬਿਉਹਾਰ=ਵਿਹਾਰ ਦੀ। ਪਰਾਈ=ਦੂਜੇ ਦੀ। ਬੇਲੀ=ਮਦਦਗਾਰ। ਸਾਰੰਗਪਾਣੀ=ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ। ੭। ਬਨਵਾਰੀ=ਪਰਮਾਤਮਾ। ਬਾਰੀ=ਤੇਰੀ। ਭਖਵੰਡਨੁ=ਆਵਾਗਉਣ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸੁਖਿ=ਸੁਖ ਵਿਚ। ਸਹਜੇ=ਆਤਮਿਕ ਅਭੇਲਤਾ। ਵਿਚ ਵਿਹਾਣੀ=ਗੁਜਰਦੀ ਹੈ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ (ਕਿਸੇ ਦੇ) ਦਿਲ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਉਸ ਬੇਸਮਝ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ (ਆਪਣੇ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਦੀ) ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ! (ਉਸ) ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਨਾ ਖਹਿਬੜ (ਭਾਵ ਝਗੜਾ ਨਾ ਕਰ ਤੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਪ ਜੋ ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ ਪਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ (ਰੋਜ਼ੀ ਰਿਜ਼ਕ) ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ ਕਿਉਂਕਿ (ਉਸ) ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ (ਸਭ ਦੀ) ਚਿੰਤਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਹਰੀ ਜਲ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ (ਵਸਣ ਵਾਲੇ) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ (ਰਿਜ਼ਕ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਚਿਤ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ) ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ (ਵਸਣ ਵਾਲੇ) ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ (ਰਿਜ਼ਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਕਿਸੇ) ਮਿੱਤਰ, ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਭਰਾ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਕਰ ਕਿਸੇ ਸਾਹ ਦੀ, ਕਿਸੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ (ਭਾਵ ਕੰਮ ਕਾਰ ਲਈ) ਪਰਾਈ (ਆਸ) ਨਾ ਕਰ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਦਦਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਉਸ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਰਾਤ ਦਿਨ ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੋ। (ਨਾਮ) ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰੀ ਆਸਾ ਤੇ ਫੂਰਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪੋ। (ਫਿਰ) ਉਮਰ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਸੁਖ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਗੁਜਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੪।

ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਹਜੇ ਹੀ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਰੈ ਤਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ, ਜਾਇ ਪੂਛਹੁ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ਹੇ ॥੯॥ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ਸੇਈ ਜਨੁ ਲਾਗੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭਰਮ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ਵਿਚੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸਦਾ ਰਹੈ ਉਦਾਸੀ, ਜਿਉ ਕਮਲੁ ਰਹੈ ਵਿਚਿ ਪਾਣੀ ਹੇ ॥੧੦॥ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਸੇਵਾ ਥਾਇ ਨ ਪਾਏ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਸੇ ਤਪੁ ਪੂਰਾ ਸਾਈ ਸੇਵਾ, ਜੋ ਹਰਿ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਹਉ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਆਖਾ ਸੁਆਮੀ ॥ ਤੂ ਸਰਬ ਜੀਆ ਕਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਹਉ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਤੁਝੈ ਪਹਿ ਕਰਤੇ, ਹਰਿ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਥਾਇ, ਹਉ, ਆਖਾ, ਹਉ, ਮਾਗਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਸਹਜੇ=ਸੁਤੇ ਹੀ। ਹਰਿ ਨਾਮਿ=ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ। ਪਰੈ=ਪੈਦਾ ਹੈ। ਪਤਿ=ਇਜਤ। ਭਾਗੈ=ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ। ਕਮਲ=ਕੰਵਲ ਫੁਲ। ੧੦। ਸਾਈ=ਉਹ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਭਾਣੀ=ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ੧੧। ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਤੁਝੇ ਪਹਿ=ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ। ਕਰਤੇ=ਹੋ ਕਰਤਾਰ। ਵਖਾਣੀ=ਮੈਂ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ (ਭਗਤੀ) ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ (ਸੱਚਾ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹਤਾ (ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਣ ਪੈਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਇਜ਼ਤ (ਪਰਮੇਸਰ) ਰਖਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਗੱਲ ਬੇਸ਼ਕ) ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ (ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ) ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਪੁਛ ਲਵੇ। ੯।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦਾ ਭਰਮ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਦਾ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਲ ਫੁਲ ਪਾਣੀ ਵਿਚ (ਨਿਰਲੇਪ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ (ਪਰਮੇਸਰ) ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਜਿਹਾ (ਮਨੁੱਖ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਪ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੇਵਾ (ਸਫਲ ਹੈ) ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਲਗੀ ਹੈ। ੧੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ? ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ (ਇਹ) ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਤ ਦਿਨ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੂੰ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਉਚਾਰਦਾ ਰਹਾਂ। ੧੨।

ਕਿਸ ਹੀ ਜੋਰੁ ਅਹੰਕਾਰ ਬੋਲਣ ਕਾ ॥ ਕਿਸ ਹੀ ਜੋਰੁ ਦੀਬਾਨ ਮਾਇਆ ਕਾ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਟੇਕ ਧਰ ਅਵਰ ਨ ਕਾਈ, ਤੂ ਕਰਤੇ ਰਾਖੁ ਮੈ ਨਿਮਾਣੀ ਹੇ ॥੧੩॥ ਨਿਮਾਣੇ ਮਾਣੁ ਕਰਹਿ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ॥ ਹੋਰ ਕੇਤੀ ਝਖਿ ਝਖਿ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ਜਿਨ ਕਾ ਪਖੁ ਕਰਹਿ ਤੂ ਸੁਆਮੀ, ਤਿਨ ਕੀ ਉਪਰਿ ਗਲ ਤੁਧੁ ਆਣੀ ਹੇ ॥੧੪॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਿਨੀ ਸਦਾ ਧਿਆਇਆ ॥ ਤਿਨੀ ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਪਛੇਤਾਣੀ ਹੇ ॥੧੫॥ ਤੂ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤਹਿ ਹਰਿ ਜਗਨਾਥੁ ॥ ਸੇ ਹਰਿ ਜਪੈ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਮਸਤਕਿ ਹਾਥੁ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਹਰਿ ਜਾਪੀ, ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ਦਸਾਣੀ ਹੇ ॥੧੬॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੋਰੁ=ਤਾਣ, ਬਲ। ਦੀਬਾਨ=ਆਸਰਾ। ਧਰ=ਆਸਰਾ। ਅਵਰ=ਹੋਰ ਦੀ। ੧੩। ਕਰਹਿ=ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਝਖਿ ਝਖਿ=ਖੁਆਰ ਹੋ ਹੋ ਕੇ। ਆਵੈ ਜਾਵੈ=ਜੰਮਦੀ ਮਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਖੁ=ਪੜਾ, ਅੰਗ। ਉਪਰਿ=ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤੇ। ਆਣੀ=ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ੧੪। ਵਰਤਹਿ=ਵਰਤਦਾ, ਵਸਤਦਾ ਹੈ। ਜਗਨਾਥ=ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਮਸਤਕਿ ਹਾਥ=ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ (ਬਖਸਿਸ਼ ਰੂਪ) ਹੱਥ। ਜਾਪੀ=ਮੈਂ ਜਪਦਾ ਹਾਂ। ਦਸਾਣੀ=ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਿਸੇ ਨੂੰ (ਵਧੀਆ) ਬੋਲਣ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਜੋਰ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦਾ ਜੋਰ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਓਟ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਤੂੰ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਚਰਨਾਂ ਵਚ ਰਖਾ। ੧੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਨਿਮਾਣੇ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ, ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਤਨੀ ਹੀ (ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਲੋਕਾਈ) ਖਪ ਖਪ ਕੇ ਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਜੰਮਦੀ ਮਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਖ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਗਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ (ਸਿਮਰਿਆ) ਹੈ, ਉਸ ਨੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਪਛਤਾਂਦੀ ਹੈ। ੧੫।

ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ! ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਗੁਰੂ (ਆਪਣਾ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ) ਹੱਥ (ਰਖਦਾ ਹੈ)। (ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਵੀ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪਿਆ ਹਾਂ (ਅਤੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹਾਂ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਹਰੀ ਦੇ) ਦਾਸ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ। ੧੬। ੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਅਪਹੁੰਚ, ਸਦਾ ਅਭਿਨਾਸੀ ਅਤੇ ਚੋਜ-ਵਿਭਾਣੀ ਅਥਵਾ ਅਸਚਜ ਕੇਂਤਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੇਵਣ ਪੂਜਣ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਹ ਧਰਵਾਸ ਵੀ ਬਨਾਈ ਹੈ ਕਿ:-

ਨਾ ਕਰਿ ਚਿੰਤ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਰਤੇ ॥ ਹਰਿ ਦੇਵੈ ਜਲਿ ਥਲਿ ਜੰਤਾ ਸਭਤੈ॥

ਅਚਿੰਤ ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ, ਵਿਚ ਪਾਥਰ ਕੀਟ ਪਖਾਣੀ ਹੇ ॥

ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜਿਤਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਕ ਸਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ, ਪੁੱਤਰ, ਭਾਈ, ਸਾਹ ਦੀ ਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਸੇਵਾ ਥਾਇ ਨ ਪਾਏ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥

ਸੇ ਤਪੁ ਪੂਰਾ ਸਾਈ ਸੇਵਾ, ਜੋ ਹਰਿ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ਹੇ ॥

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਸੋਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪਰਮਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੰਤਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਹਰਿ ਜਾਪੀ' ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅੰਤਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਖ-ਪੂਰਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਿਮਾਣੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਢਹਿ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਕਲਾ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਜਿਨਿ ਧਰਣਾ ॥ ਗਗਨੁ
 ਰਹਾਇਆ ਹੁਕਮੇ ਚਰਣਾ ॥ ਅਗਨਿ ਉਪਾਇ ਈਧਨ ਮਹਿ ਬਾਧੀ, ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖੈ
 ਭਾਈ ਹੇ ॥੧॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਕਉ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹੇ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ ਆਪਾਹੇ
 ॥ ਬਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ, ਸੋਈ ਤੇਰਾ ਸਹਾਈ ਹੇ ॥੨॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ
 ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿਆ ॥ ਸਾਸਿ ਗ੍ਰਾਸਿ ਹੋਇ ਸੰਗਿ ਸਮਾਲਿਆ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ
 ਸੇ ਪ੍ਰੀਤਮੁ, ਵਡੀ ਜਿਸੁ ਵਡਿਆਈ ਹੇ ॥੩॥ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਕਰੇ ਬਿਨ ਕੀਰੇ ॥
 ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੀਰੇ ॥ ਗਰਬ ਨਿਵਾਰਣ ਸਰਬੁ ਸਧਾਰਣ, ਕਿਛੁ ਕੀਮਤਿ
 ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਈਧਨ, ਮਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਲਾ=ਸ਼ਕਤੀ। ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਧਰੀ=ਬਣਾਈ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੁ) ਨੇ।
 ਧਰਣਾ=ਧਰਤੀ। ਗਗਨੁ=ਆਕਾਸ਼। ਰਹਾਇਆ=ਟਿਕਾਇਆ। ਹੁਕਮੇ=ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ। ਚਰਣਾ=ਚਰਨ ਦੀ
 (ਟੇਕ ਦੇ ਕੇ)। ਈਧਨ=ਲਕੜਾ। ਬਾਧੀ=ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੧। ਸੰਬਾਹੇ=ਅਪਤਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਣ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
 ਕਾਰਨ=ਵਾਲਾ। ਆਪਾਹੇ=ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਥਾਪਿ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
 ਸਹਾਈ=ਮਦਦਗਾਰ। ੨। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੁ) ਨੇ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿਆ=ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ। ਸਾਸਿ ਗ੍ਰਾਸਿ=ਹਰੇਕ ਸਾਹ
 ਆਣ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ। ਸਮਾਲਿਆ=ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ। ੩। ਸੁਲਤਾਨ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਖਾਨ=ਸਰਦਾਰ। ਕੀਰੇ=ਕੀੜੇ।
 ਨਿਵਾਜਿ=ਵਡਿਆ ਕੇ। ਮੀਰੇ=ਅਮੀਰ। ਗਰਬ ਨਿਵਾਰਣ=ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਰਬ ਸਧਾਰਣ=ਸਭ
 ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ (ਆਪਣੀ) ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਸਾਜੀ ਹੈ (ਉਸ
 ਨੇ) ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇ ਕੇ (ਬਿਨਾਂ ਥੀਮਾਂ ਦੇ) ਟਿਕਾਅ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।
 ਅੱਗ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਲਕੜਾ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖੀ ਹੈ (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ ਹੀ (ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ
 ਆਸਰੇ (ਚਿੰਦਾ) ਰਖਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਰੇ) ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਰਿਜਕ ਅਪਤਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ
 ਮੂਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵੀ ਆਪ ਹੈ। (ਉਹ ਇਕ) ਛਿਨ ਦੇ ਵਿਚ (ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ)
 ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ ਹੀ ਆਪ (ਹਰ ਥਾਂ) ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੁ) ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਪਾਲਿਆ। ਹਰੇਕ ਸਾਸ-ਗਿਰਾਸ ਸਮੇਂ (ਤੇਰੇ)
 ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ (ਤੈਨੂੰ) ਸੰਭਾਲ ਰੱਖਿਆ। ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਇਤਨੀ) ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ-ਪ੍ਰਭੁ ਨੂੰ
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ) ਬਾਦਸਾਹ ਤੇ ਅਮੀਰ ਵਰਗੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਕੀਤੇ (ਭਾਵ ਕੰਗਾਲ) ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਗਰੀਬ ਵਡਿਆ ਕੇ ਉਚੇ ਅਮੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਸਭ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ) ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਕੀਮਤ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।੪।

ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ ਸੋ ਧਨਵੰਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧਪ ਭਾਈ, ਜਿਨਿ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ਹੇ ॥੫॥ ਪ੍ਰਭੁ ਆਏ ਸਰਣਾ ਭਉ ਨਹੀ ਕਰਣਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਿਹਚਉ ਹੈ ਤਰਣਾ ॥ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਅਰਾਧੇ ਕਰਤਾ, ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ਕਦੇ ਸਜਾਈ ਹੇ ॥੬॥ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਮਨ ਤਨ ਮਹਿ ਰਵਿਆ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਜੋਨਿ ਨ ਭਵਿਆ ॥ ਦੂਖ ਬਿਨਾਸ ਕੀਆ ਸੁਖਿ ਭੋਰਾ, ਜਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਈ ਹੇ॥੭॥ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਈ ਸੁਆਮੀ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਚਿੰਤਾ ਗਣਤ ਮਿਟਾਈ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਨਾਹੀ, ਜਾਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਤਿਵੰਤਾ=ਇਜ਼ਤ ਵਾਲਾ। ਧਨਵੰਤਾ=ਧਨ (ਦੌਲਤ) ਵਾਲਾ। ਬੰਧਪ=ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ।੫। ਭਉ=ਡਰ। ਨਿਹਚਉ=ਜ਼ਰੂਰ। ਅਰਾਧੇ=ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ। ਸਜਾਈ=ਸਜਾ, ਦੰਡ।੬। ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ। ਰਵਿਆ=ਸਿਮਰਿਆ। ਭਵਿਆ=ਫਿਰਿਆ। ਸੁਖਿ=ਸੁਖ ਵਿਚ। ਆਘਾਈ=ਰਜਿਆ ਹੋਇਆ।੭। ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ=ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਉਪਰ ਅਤੇ ਥਾਵਾਂ ਅੰਦਰ। ਸਿਮਰਿ=ਸਿਮਰ ਕੇ। ਚਿੰਤਾ ਗਣਤ=ਫਿਕਰ, ਗਿਣਤੀ ਆਦਿ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਅਸਲੀ) ਇਜ਼ਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਧਨ ਦੌਲਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਭਗਵਾਨ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ (ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੇਰਾ) ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਪੁੱਤਰ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਤੇ ਭਰਾ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਗਏ (ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ (ਭਾਵ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਭਵਜਲ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਕਰਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ (ਜਮ) ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਮਨ ਵਿਚ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ (ਉਹ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਟਕਿਆ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਦੋਂ (ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਵਲੋਂ) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਜ ਗਿਆ, (ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ) ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਮਾਲਕ ਸਾਡਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ। (ਉਹ) ਥਾਵਾਂ ਉਪਰ ਅਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ (ਅਸਾਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਗਿਣਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।੮।

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕੋਟਿ ਲਖ ਬਾਹਾ ॥ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕੀਰਤਨੁ ਸੰਗਿ ਧਨੁ ਤਾਹਾ ॥
ਗਿਆਨ ਖੜਗੁ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਨਾ, ਦੂਤ ਮਾਰੇ ਕਰਿ ਧਾਈ ਹੇ ॥੯॥ ਹਰਿ ਕਾ ਜਾਪੁ
ਜਪਹੁ ਜਪੁ ਜਪਨੇ ॥ ਜੀਤਿ ਆਵਹੁ ਵਸਹੁ ਘਰਿ ਅਪਨੇ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਨਰਕ ਨ
ਦੇਖਹੁ, ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਗੁਣ ਗਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਉਧਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਉਚ
ਅਥਾਹ ਅਗੰਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨੀ, ਸੇ ਜਨੁ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਈ
ਹੇ ॥੧੧॥ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਮੇਲੇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕੀਨੇ ਘਰ ਗੋਲੇ ॥ ਅਨਹਦ
ਰੁਣਕਾਰੁ ਸਹਜ ਧੁਨਿ, ਸਾਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਾਹਾਂ, ਤਾਹਾਂ,

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੋਟਿ=ਕੋੜਾ ਬਾਹਾ=ਬਾਹਵਾਂ, ਭਾਵ ਮਦਦਗਾਰ। ਸੰਗਿ=ਨਾਲਾ ਤਾਹਾ=ਉਥੇ, ਪਾਸ।
ਖੜਗੁ=ਤਲਵਾਰ। ਦੂਤ=(ਕਾਮਾਦਿਕ) ਵੈਰੀ। ਧਾਈ=ਹੱਲਾ।੯। ਜਪੁ ਜਪਨੇ=ਜਪਣ ਯੋਗ। ਘਰਿ
ਅਪਨੇ=ਆਪਣੇ ਘਰ (ਸੈ-ਸਰੂਪ) ਵਿਚ। ਰਸਕਿ=ਰੱਸ ਨਾਲ।੧੦। ਉਧਾਰਣਹਾਰਾ=ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ।੧੧।
ਪ੍ਰਭਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਮੇਲੇ=ਮੁੱਲ ਲਏ ਹਨ। ਗੋਲੇ=ਸੇਵਕ। ਅਨਹਦ=ਇਕ ਰਸ ਵਜਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ। ਰੁਣ
ਕਾਰ=ਮਿਠੀ ਤੇ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼। ਧੁਨਿ=ਧੁਨੀ, ਸੁਰ।੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲਖਾਂ ਕੋੜਾਂ ਬਾਹਾਂ (ਸਮਾਨ) ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜਸ
ਕੀਰਤਨ ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਪਾਸ (ਮਾਨੋ) ਧਨ ਦੋਲਤ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ
ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, (ਉਸ) ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀ) ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪੋ, ਜੋ ਜਪਣ ਯੋਗ ਜਪੁ ਹੈ। (ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ)
ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਆਵੇ, ਵਸੇ (ਰਸੇ)। ਜਦੋਂ ਰਸ ਰਸ ਕੇ (ਹਰੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਏ ਰਹੋਗੇ (ਫਿਰ
ਤੁਸੀਂ) ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਨਰਕ ਨਹੀਂ ਵੇਖੋਗੇ।੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਖੰਡਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਅਥਾਹ, ਅਪਹੰਚ ਤੇ
ਬੇਅੰਤ ਹੈ। (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ
ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ।੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਕੇ (ਜਿਹੜੇ ਸੇਵਕ) ਮੁਲ ਲੈ ਲਏ ਹਨ, (ਉਹ
ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਆਪਣੇ) ਘਰ ਦੇ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਇਕ ਆਤਮਿਕ
ਅਨੰਦ ਦੀ ਸੁਰੀਲੀ ਤੇ ਮਿਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਧੁਨੀ (ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਣ
ਦੀ) ਸਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।੧੨।

ਮਨਿ ਪਰਤੀਤਿ ਬਨੀ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ॥ ਬਿਨਸਿ ਗਈ ਹਉਮੈ ਮਤਿ ਮੇਰੀ ॥
ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੇ, ਜਗ ਮਹਿ ਸੇਭੁ ਸੁਹਾਈ ਹੇ ॥੧੩॥ ਜੈਜੈਕਾਰੁ

ਜਪਹੁ ਜਗਦੀਸੈ ॥ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈ ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਈਸੈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ
ਨ ਦੀਸੈ, ਏਕਾ ਜਗਤਿ ਸਬਾਈ ਹੇ ॥੧੪॥ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ॥ ਗੁਰੁ
ਪਰਸਾਦਿ ਸਦਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਹਿ ਜਨ ਤੇਰੇ, ਏਕੰਕਾਰਿ ਸਮਾਈ
ਹੇ ॥੧੫॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਸਭੈ ਉਧਾਰਣੁ ਖਸਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥
ਸਿਮਰਿ ਨਾਮੁ ਪੁੰਨੀ ਸਭ ਇਛਾ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਈ, ਜੀਵਹਿ

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਪਰਤੀਤਿ=ਸਰਧਾ। ਮਤਿ ਮੇਰੀ=ਮੇਰੀ ਅਕਲ। ਅੰਗੀਕਾਰੁ=ਪੱਖ।
ਸੋਭ=ਸੋਭਾ। ਸੁਹਾਈ=ਸੋਹਣੀ ਬਣੀ ਹੈ।੧੩। ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ=ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਧੁਨੀ। ਜਗਦੀਸੈ=ਜਗਤ ਦੇ
ਮਾਲਕ ਦੀ। ਈਸੈ=ਈਸਵਰਗ ਅਵਰੁ=ਹੋਗ ਜਗਤਿ=ਜਗਤ ਵਿਚ। ਸਬਾਈ=ਸਾਰੀ।੧੪। ਗੁਰੁ
ਪਰਸਾਦਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਜੀਵਹਿ=ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਏਕੰਕਾਰਿ=ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ ਵਿਚ।੧੫।
ਉਧਾਰਣੁ=ਤਾਰਣ ਵਾਲਾ। ਖਸਮੁ=ਮਾਲਕ। ਪੁੰਨੀ=ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਦ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਪਰਤੀਤਿ (ਸਰਧਾ) ਬਣੀ ਹੈ (ਓਦੋਂ ਤੋਂ) ਮੈਂ-ਮੇਰੀ
ਵਾਲੀ ਮਤਿ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ) ਸਾਰੇ ਜਗਤ
ਵਿਚ (ਮੇਰੀ) ਸੁੰਦਰ ਸੋਭਾ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਉਸ) ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਭਾਵ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਧੁਨੀ
ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ)। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜਗਤ ਵਿਚ)
ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਕ (ਪਰਮੇਸਰ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ)।੧੪।

(ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੇ ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਨ੍ਹਾਂ
ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ) ਮਨ ਸਦਾ (ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ) ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ (ਤੇਰਾ ਨਾਮ)
ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ) ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਡਾ ਮਾਲਕ (ਆਪਣੇ) ਭਗਤ ਜਨਾ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ (ਭਵਜਲ ਤੋਂ)
ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਸਾਡੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ
ਇਛਾ (ਆਸ) ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ) ਇਜਤ ਰਖੀ ਹੈ।੧੬।੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈਆਂ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ
ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿਆ॥ ਸਾਸਿ ਗ੍ਰਾਸਿ ਹੋਇ ਸੰਗਿ ਸਮਾਲਿਆ॥

ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ ਸੇ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਵਡੀ ਜਿਸੁ ਵਡਿਆਈ ਹੇ ॥

‘ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਿਹਚਉ ਹੈ ਤਰਣਾ’ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਜੀਵਨ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਸਰਬਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਬੇਬਹਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਲੱਖਾਂ, ਕੁੱਝਾਂ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸ਼ਕਤੀ, ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਈਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਤੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਉਹ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਅਤਿ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਜੋ ਮੰਗੀਏ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਡਾਢੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੈਜ ਵੀ ਰਖੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸੰਗੀ ਜੋਗੀ ਨਾਰਿ ਲਪਟਾਣੀ ॥ ਉਰਝਿ ਰਹੀ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਣੀ ॥ ਕਿਰਤ ਸੰਜੋਗੀ ਭਏ ਇਕਤ੍ਰਾ, ਕਰਤੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ ਹੇ ॥੧॥ ਜੋ ਪਿਰੁ ਕਰੈ ਸੁ ਧਨ ਤਤੁ ਮਾਨੈ ॥ ਪਿਰੁ ਧਨਹਿ ਸੀਗਾਰਿ ਰਖੈ ਸੰਗਾਨੈ ॥ ਮਿਲਿ ਏਕਤ੍ਰ ਵਸਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਪ੍ਰਿਉ ਦੇ ਧਨਹਿ ਦਿਲਾਸਾ ਹੇ ॥੨॥ ਧਨ ਮਾਰੀ ਪ੍ਰਿਉ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਧਾਵੈ ॥ ਜੋ ਪਾਵੈ ਸੋ ਆਣਿ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਏਕ ਵਸਤੁ ਕਉ ਪਹੁਚਿ ਨ ਸਾਕੈ, ਧਨ ਰਹਤੀ ਭੂਖ ਪਿਆਸਾ ਹੇ ॥੩॥ ਧਨ ਕਰੈ ਬਿਨਉ ਦੇਉ ਕਰ ਜੋਰੈ ॥ ਪ੍ਰਿਅ ਪਰਦੇਸਿ ਨ ਜਾਹੁ, ਵਸਹੁ ਘਰਿ ਮੇਰੈ ॥ ਐਸਾ ਬਣਜੁ ਕਰਹੁ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ, ਜਿਤੁ ਉਤਰੈ ਭੂਖ ਪਿਆਸਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਧਨਹਿ, ਸੀਗਾਰਿ, ਵਸਹਿ, ਮਾਰੀ, ਬਿਨਉ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੰਗੀ=ਸਾਥੀ। ਜੋਗੀ=ਜੀਵਾਤਮਾ। ਨਾਰਿ=ਇਸਤਰੀ ਭਾਵ ਦੇਹ। ਲਪਟਾਣੀ=ਲਪਟੀ, ਚੰਬੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਰਝਿ ਰਹੀ=ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਰਤ ਸੰਜੋਗੀ=ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ। ਭਏ ਇਕਤ੍ਰਾ=ਇਕਠੇ ਹੋਏ। ਕਰਤੇ=ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ=ਦੁਨਿਆਵੀ ਮੋਜ਼ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਪਿਰੁ=ਦੇਹ ਦਾ ਪਤੀ, ਜੀਵਾਤਮਾ। ਧਨ=ਇਸਤਰੀ, ਕਾਇਆ। ਤਤੁ=ਤੁਰਤ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ। ਮਿਲਿ ਏਕਤ੍ਰ=ਇਕਠੇ ਮਿਲ ਕੇ। ਧਨਹਿ=ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ। ਦਿਲਾਸਾ=ਸਹਾਰਾ, ਹੌਸਲਾ। ਆਣਿ=ਲਿਆ ਕੇ। ਵਸਤੁ=(ਨਾਮ ਰੂਪ) ਵਸਤੂ। ਬਿਨਉ=ਬੇਨਤੀ। ਕਰ ਜੋਰੈ=ਹੱਥ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਪਰਦੇਸਿ=ਪਰਾਏ ਦੇਸ ਵਿਚ। ਘਰਿ ਮੇਰੈ=ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭਾਵ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਬਣਜੁ=ਵਣਜ, ਵਪਾਰ। ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ=ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ ਕਰਕੇ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ) ਕਾਇਆ-ਇਸਤ੍ਰੀ (ਜੀਵਾਤਮਾ ਜੋਗੀ ਨੂੰ) ਸੰਗੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਚੰਬੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਇਹ ਕਾਇਆ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਫਸਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਣਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ (ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਕਾਇਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੋਵੇਂ) ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਦੁਨਿਆਵੀ) ਭੋਗ ਭੋਗਦੇ ਅਤੇ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੀਵਾਤਮਾ ਜੋ ਕੁਝ (ਕਾਇਆ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਇਆ ਤਤਕਾਲ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਪਤੀ (ਜੀਵਾਤਮਾ) ਕਾਇਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਇਹ

ਦੇਵੇ) ਮਿਲ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕਠੇ ਵਸਦੇ ਹਨ, (ਜੀਵਾਤਮਾ) ਪਤੀ, ਕਾਇਆ-ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹੋਸਲਾ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਾਇਆ-ਇਸਤਰੀ (ਜੋ ਕੁਝ) ਮੰਗਦੀ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ) ਜੀਵਾਤਮਾ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਪਤ ਵੇਲਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ (ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਿਆ ਕੇ (ਕਾਇਆ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ) ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਕਾਇਆ) ਇਕ (ਨਾਮ ਰੂਪ) ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਾਇਆ) ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਭਖ ਤ੍ਰੇਹ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਾਇਆ-ਇਸਤਰੀ ਦੇਵੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ (ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਤੀ) ਅਰੇ ਅਰਦਾਸਿ (ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ) ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ! (ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਪਰਾਏ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਓ, ਮੇਰੇ ਇਸ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਰਹੋ। ਐਸਾ ਵਪਾਰ ਘਰ ਵਿਚ (ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੀ) ਕਰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਭੁਖ ਤ੍ਰੇਹ ਮਿਟ ਜਾਵੇ।੪।

ਸਗਲੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜੁਗ ਸਾਧਾ॥ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਰਸ ਸੁਖੁ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਲਾਧਾ ॥ ਭਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਨਕ ਸਤਸੰਗੇ, ਤਉ ਧਨ ਪਿਰ ਅਨੰਦ ਉਲਾਸਾ ਹੇ ॥੫॥ ਧਨ ਅੰਧੀ ਪਿਰੁ ਚਪਲੁ ਸਿਆਨਾ ॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਕਾ ਰਚਨ ਰਚਾਨਾ ॥ ਜਿਸੁ ਵਖਰ ਕਉ ਤੁਮ ਆਏ ਹਹੁ, ਸੇ ਪਾਇਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਾ ਹੇ ॥੬॥ ਧਨ ਕਹੈ ਤੂ ਵਸੁ ਮੈ ਨਾਲੇ ॥ ਪ੍ਰਿਅ ਸੁਖਵਾਸੀ ਬਾਲ ਗੁਪਾਲੇ॥ਬੁਝੇ ਬਿਨਾ ਹਉ ਕਿਤਹੀ ਨ ਲੇਖੈ, ਵਚਨੁ ਦੇਹਿ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਸਾ ਹੇ ॥੭॥ ਪਿਰਿ ਕਹਿਆ ਹਉ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ॥ ਓਹੁ ਭਾਰੇ ਠਾਕੁਰੁ ਜਿਸੁ ਕਾਣਿ ਨ ਛੰਦਾ ॥ ਜਿਚਰੁ ਰਾਖੈ ਤਿਚਰੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਰਹਿਣਾ, ਜਾ ਸਦੇ ਤ ਉਠਿ ਸਿਧਾਸਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀ, ਮੈਂ, ਹਉਂ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੁਗ=ਜੁੱਗਾਂ ਦੇ। ਤਿਲ=ਰਤਾ ਭਰ। ਨਹੀ ਲਾਧਾ=ਨਹੀ ਲਭਿਆ। ਉਲਾਸਾ=ਆਨੰਦ।੫। ਅੰਧੀ=(ਮਾਇਆ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹੀ। ਪਿਰੁ=ਪਤੀ (ਜੀਵਾਤਮਾ)। ਚਪਲੁ=ਚੱਚਲਾ। ਪੰਚ ਤਤੁ ਕਾ ਰਚਨ=ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖੇਡ। ਰਚਨਾ=ਰਚਾਇਆ ਹੈ। ਵਖਰੁ ਕਉ=ਸੌਦੇ ਲਈ। ਪਾਸਾ=ਪਾਸੇ, ਕੋਲੋਂ।੬। ਧਨ ਕਹੈ=ਦੇਹ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਅ ਸੁਖਵਾਸੀ=ਹੋ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ। ਬਾਲ ਗੁਪਾਲੇ=ਹੋ ਲਾਡਲੇ ਸਜਣ। ਕਿਤਹੀ ਨ ਲੇਖੈ=ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਵਚਨ ਦੇਹਿ=ਇਕਰਾਰ ਕਰ। ਨ ਜਾਸਾ=ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ।੭। ਪਿਰਿ=ਪਤੀ (ਜੀਵਾਤਮਾ) ਨੇ। ਹਉਂ=ਮੈਂ। ਭਾਰੇ ਠਾਕੁਰੁ=ਵਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਕਾਣਿ ਨ ਛੰਦਾ=ਡਰ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਠਿ ਸਿਧਾਸਾ=ਮੈਂ ਉਠ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੁਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਮਾਲਏ ਹਨ ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਰਤਾ ਭਰ (ਭਾਵ ਕੁਝ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਲਭਿਆ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕਾਇਆ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ, ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਤੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹੈ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਾਇਆ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ), (ਪਰ ਜੀਵਾਤਮਾ) ਪਤੀ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। (ਪਰ ਇਹ ਆਪ) ਪੰਜਾ ਤੱਤਾਂ ਦੀ (ਦੁਨਿਆਵੀ) ਖੇਡ ਵਿਚ ਰਚਿਆ (ਫਸਿਆ ਪਿਆ) ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਤੁਸੀਂ (ਇਸ ਜਗਤ) ਵਿਚ ਆਏ ਹੋ, (ਉਹ ਨਾਮ) ਪਦਾਰਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।੬।

ਕਾਇਆ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ (ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਤੀ ਨੂੰ) ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਰਹ। ਹੇ ਸੁਖ ਰਹਿਣੇ ਲਾਡਲੇ ਪਤੀ! ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ (ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ) ਬਚਨ ਦੇ (ਭਾਵ ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ) ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਂਗਾ।੭।

ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ! ਮੈਂ (ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ (ਉਹ ਮੈਨੂੰ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਖੇਗਾ ਮੈਂ ਉਤਨਾ ਚਿਰ (ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ) ਰਹਿਣਾ ਹੈ (ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ) ਸਦੇਗਾ (ਬੁਲਾਏਗਾ) ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉਠ ਕੇ ਚਲ ਪਵਾਂਗਾ।੮।

ਜਉ ਪ੍ਰਿਅ ਬਚਨ ਕਹੇ ਧਨ ਸਾਚੇ ॥ ਧਨ ਕਛੂ ਨ ਸਮਝੈ ਚੰਚਲਿ ਕਾਚੇ ॥ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਪਿਰ ਹੀ ਸੰਗੁ ਮਾਗੈ, ਓਹੁ ਬਾਤ ਜਾਨੈ ਕਰਿ ਹਾਸਾ ਹੇ ॥੯॥ ਆਈ ਆਗਿਆ ਪਿਰਹੁ ਬੁਲਾਇਆ ॥ ਨਾ ਧਨ ਪੁਛੀ ਨ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ॥ ਉਠਿ ਸਿਧਾਇਓ ਛੂਟਰਿ ਮਾਟੀ, ਦੇਖੁ ਨਾਨਕ, ਮਿਥਨ ਮੋਹਾਸਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਰੇ ਮਨ ਲੋਭੀ ਸੁਣਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਸਦੇਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਚਿ ਮੂਏ ਸਾਕਤ, ਨਿਗੁਰੇ ਗਲਿ ਜਮ ਫਾਸਾ ਹੇ ॥੧੧॥ ਮਨਮੁਖਿ ਆਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਵੈ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਛਿਰਿ ਛਿਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥ ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੇਖੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੇ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਥਾਂ, ਪਿਰਹੁ, ਚੋਟਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਉ=ਜਦੋਂ। ਪ੍ਰਿਅ ਬਚਨ=ਪਿਆਰੇ (ਜੀਵਾਤਮਾ) ਨੇ ਬੋਲਾ। ਕਹੇ=ਆਖੇ। ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ=ਮੁੜ ਮੁੜ। ਹਾਸਾ=ਮਖੌਲ।੯। ਆਈ ਆਗਿਆ ਪਿਰਹੁ=(ਪ੍ਰਭੂ) ਪਤੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ (ਹੁਕਮ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਮਤਾ=ਸਲਾਹ। ਉਠਿ ਸਿਧਾਇਓ=ਉਠ ਕੇ ਟੁਰ ਪਿਆ। ਛੂਟਰਿ=ਛੁੱਟਤਾ। ਮਾਟੀ=ਮਿਟੀ (ਦੋਹੀ)। ਮਿਥਨ ਮੋਹਾਸਾ=ਮਿਥਿਆ, ਝੂਠਾ ਮੋਹ।੧੦। ਸਦੇਰੇ=ਸਦਾ ਹੀ। ਪਚਿ ਮੂਏ=ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਗਏ। ਸਾਕਤ=ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ। ਗਲਿ=ਗਲ ਵਿਚ। ਜਮ ਫਾਸਾ=ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ।੧੧। ਮਨਮੁਖਿ=ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ। ਚੋਟਾ=ਸੱਟਾ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿੱਖ। ਲੇਖ=ਅਸਰ, ਪ੍ਰਭਾਵ। ਨ ਮਾਸਾ=ਮਾਸਾ ਭਰ ਥੋੜਾ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ।੧੨।

ਅਰਥ: ਜਦੋਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੇ (ਇਹ) ਸਚੇ ਬਚਨ (ਕਾਇਆ ਨੂੰ) ਆਖੇ। ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਨੇ (ਉਹ ਬਚਨ) ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ) ਚੰਚਲਤਾ ਵਾਲੇ ਕਚੇ ਹੋਣ। (ਉਹ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਤੀ ਦਾ ਸੰਗ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵਾਤਮਾ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹਾਸਾ (ਮਖੌਲ) ਸਮਝ ਕੇ (ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ)।੯।

(ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਦੋਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਪਤੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਆਈ (ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ) ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। (ਉਦੋਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੇ) ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਨਾ ਪੁਛਿਆ ਨਾ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। (ਜੀਵਾਤਮਾ) ਕਾਇਆ ਰੂਪ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਟੁਰ ਪਿਆ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਹੇ ਭਾਈ !) ਵੇਖੋ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਮੋਹ ਦਾ ਬੂਠਾ ਪਸਾਰਾ ਸੀ॥੧੦॥

ਹੇ ਮੇਰੇ ਲੋਭੀ ਮਨ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ (ਗਲ) ਸੁਣਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਦਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਗੁਰਾ ਮਨੁੱਖ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਸੜ ਕੇ ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਗੁਰੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦਾ ਫਾਹਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ ਮੁੜ ਮੁੜ (ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਜਮ ਦੀਆਂ ਸਟਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਹਨ ਉਹ ਮਨਮੁਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ (ਜਦੋਂ ਕਿ) ਗੁਰਮੁਖ ਉਤੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ॥੧੨॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਇ ਜਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਭਾਇਆ॥ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ਮਿਟਾਵੈ ਜਿ ਪ੍ਰਭਿ ਪਹਿਰਾਇਆ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਕਰੇ ਆਨੰਦੀ, ਜਿਸੁ ਸਿਰਪਾਉ ਪਇਆ ਗਲਿ ਖਾਸਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥ ਸਰਣਿ ਕੇ ਦਾਤੇ ਬਚਨ ਕੇ ਸੂਰੇ ॥ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖ ਦਾਤਾ, ਵਿਛੜਿ ਨ ਕਤਹੀ ਜਾਸਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਕਿਛੁ ਕੀਮ ਨ ਪਾਈ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਭ ਠਾਈ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਰਣਿ ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ, ਹਉ ਰੇਣ ਤੇਰੇ ਜੇ ਦਾਸਾ ਹੇ ॥੧੫॥੧॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਠਾਈ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੋਇ=ਸੋਈ, ਉਹੀ। ਜਿ=ਜਿਹੜਾ। ਭਾਇਆ=ਚੰਗਾ ਲਗਾ। ਪ੍ਰਭਿ ਪਹਿਰਾਇਆ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਿਰਪਾਉ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਖਾਸਾ=ਉਤਮਾ॥੧੩॥ ਸੂਰੇ=ਸੂਰਮੇ, ਬਹਾਦਰ। ਵਿਛੜਿ=ਵਿਛੜ ਕੇ, ਵਖਰੇ ਹੋ ਕੇ। ਕਤਹੀ =ਉੱਥੇ ਹੀ। ਜਾਸਾ=ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ॥੧੪॥ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ=ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਕੀਮ=ਕੀਮਤ, ਕਦਰ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਠਾਈ=ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ। ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ=ਦੀਨਾਂ (ਗਰੀਬਾਂ) ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ। ਰੇਣ=ਮਿੱਟੀ, ਚਰਨ ਧੂੜ। ਦਾਸਾ=ਦਾਸ॥੧੫॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰਮੁਖ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਦੀ ਸੇਭਾ) ਨੂੰ ਕੌਣ ਮਿਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਆਦਰ ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ?)। (ਗੁਰਮੁਖ) ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਗੱਲ ਵਿਚ ਉਤਮ ਸਿਰਪਾਉ ਪਾਇਆ ਹੈ॥੧੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਸਰਨ ਪਏ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਣਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਨ ਦਾ ਬਲੀ ਹੈ। (ਮੈਨੂੰ) ਅਜਿਹਾ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਮਿਲਿਆ ਹੈ, (ਜਿਸ ਨਾਲੋਂ) ਵਿਛੜ ਕੇ (ਮੈਂ) ਹੋਰ ਕਿਸੇ (ਪਾਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ)॥੧੪॥

ਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਸਾਥੋਂ) ਤੇਰੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੂੰ ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ) ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹਾਂ ਜੋ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਹਨ ॥੧੫॥੧੫॥

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਦੇਹੀ ਅਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ ਵਕਤੀ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰਖੋ ਕਿ ਸਰੀਰਕ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਨ ਨਾਲ ਅਸਲੀ ਆਤਮਿਕ-ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਅਮਰ-ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਨਾਮ ਰਸ ਹੈ। ਨਾਮ ਰਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਸੁਖ ਭੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

ਸਗਲੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜੁਗ ਸਾਧਾ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਰਸ ਸੁਖ ਤਿਲ ਨਹੀ ਲਾਧਾ॥

ਭਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਨਕ ਸਤਸੰਗੇ, ਤਉ ਧਨ ਪਿਰ ਅਨੰਦ ਉਲਾਸਾ ਹੇ ॥

ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਤੀ ਅਗੇ ਤਰਲੇ ਲੋਦੀ ਹੈ 'ਤੂ ਵਸੁ ਮੈ ਨਾਲੇ' ਪਰ ਜੀਵਾਤਮਾ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਪਿਰਿ ਕਹਿਆ ਹਉ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ॥ ਓਹੁ ਭਾਰੇ ਠਾਕੁਰੁ ਜਿਸੁ ਕਾਣਿ ਨ ਛੰਦਾ ॥

ਜਿਚਰੁ ਰਾਖੈ ਤਿਚਰੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਰਹਣਾ, ਜਾਂ ਸਦੇ ਤ ਉਨਿ ਸਿਧਾਸਾ ਹੇ ॥

ਜਦੋਂ ਸਾਈਂ ਵਲੋਂ ਸੋਦਾ ਆ ਗਿਆ, ਜੀਵਾਤਮਾ ਮਿੱਟੀ ਰੂਪ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਸੋ, ਸਾਰਾ ਸੰਬੰਧ ਤੇ ਮੋਹ ਝੂਠਾ ਹੀ ਸਿਧ ਹੋਇਆ।

ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਭੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੇਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਲੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਣੀ ਕਮਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੁਖਦਾਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਸਰ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਮਨਮੁਖਿ ਆਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਵੈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥

ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੇਪੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੇ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਕਰੈ ਅਨੰਦੁ ਅਨੰਦੀ ਮੇਰਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਨੁ ਸਿਰ ਸਿਰਹਿ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਕੈ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋ ਦੂਜਾ ਹੇ ॥੧॥
ਹਰਖਵੰਤ ਆਨੰਤ ਦਇਆਲਾ ॥ ਪ੍ਰਗਟਿ ਰਹਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਬ ਉਜਾਲਾ ॥ ਰੂਪ ਕਰੇ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ, ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਿ ਪੂਜਾ ਹੇ ॥੨॥ ਆਪੇ ਕੁਦਰਿਤ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਹੀ ਸਚੁ ਕਰੇ ਪਸਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਖੇਲ ਖਿਲਾਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਆਪੇ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਭੀਜਾ ਹੇ ॥੩॥
ਸਾਚਾ ਤਖਤੁ ਸਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ॥ ਸਚੁ ਖਜੀਨਾ ਸਾਚਾ ਸਾਹੀ ॥ ਆਪੇ ਸਚੁ ਧਾਰਿਓ ਸਭੁ ਸਾਚਾ, ਸਚੇ ਸਚਿ ਵਰਤੀਜਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਾਹਾਂ, ਨਾਹੀ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰੈ ਅਨੰਦੁ=ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਦੀ=ਅਨੰਦ ਦਾ ਦਾਤਾ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਪੂਰਨੁ=ਵਿਆਪਕ। ਸਿਰ ਸਿਰਹਿ=(ਜੀਵ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ। ਨਿਬੇਰਾ=ਨਿਬੇੜਾ, ਫੈਸਲਾ। ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਕੈ=ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ। ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ੧। ਹਰਖਵੰਤ=ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਖੇਡਿਆਂ ਵਾਲਾ। ਆਨੰਤ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਸਰਬ=ਸਾਰੇ (ਪਾਸੇ)। ਉਜਾਲਾ=ਰੌਸ਼ਨੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਕਰੇ=ਕਰ ਕੇ, ਬਣਾ ਕੇ। ਵਿਗਸੈ=ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਜਾ=ਪੂਜਾ ਰੂਪ। ਸਚੁ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ਪਸਾਰਾ=ਰਚਨਾ ਰੂਪੀ ਖਿਲਾਰਾ। ਭੀਜਾ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਪਾਵਸੁ=ਨਿਆਉਂਦਾ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੇਰਾ ਅਨੰਦ ਦਾ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ) ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਬੇੜਾ (ਫੈਸਲਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਭੀ ਸਿਰ ਉਤੇ ਭਾਵ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਹੈ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ (ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧।

(ਉਹ) ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਖੇਡਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬੇਅੰਤ (ਅਤੇ) ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ (ਸਭ ਵਿਚ) ਪਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਦਾ) ਸਭ ਪਾਸੇ ਚਾਨਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ) ਰੂਪ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੀ) ਪੂਜਾ ਕਰ-ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੀ) ਕੁਦਰਤਿ (ਰਚਨਾ ਦਾ) ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ (ਰਚਨਾ) ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਖਿਡਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਦਾ ਦੁਖ ਸੁਖ) ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤਖਤ ਹੈ, (ਉਹ) ਸਚੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦਾ (ਮਾਲਕ ਹੈ)। ਉਸ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਵੀ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਚ ਹੈ (ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ) ਉਸ ਨੇ ਧਾਰਿਆ (ਬਣਾਇਆ) ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ) ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੪।

ਸਚੁ ਤਪਾਵਸੁ ਸਚੇ ਕੇਰਾ ॥ ਸਾਚਾ ਥਾਨੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ॥ ਸਚੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਚੀ ਬਾਣੀ, ਸਚੁ ਸਾਹਿਬ ਸੁਖੁ ਕੀਜਾ ਹੇ ॥੫॥ ਏਕੋ ਆਪਿ ਤੂ ਹੈ ਵਡ ਰਾਜਾ ॥ ਹੁਕਮਿ ਸਚੇ ਕੈ ਪੂਰੇ ਕਾਜਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣੈ, ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਿ ਪਤੀਜਾ ਹੇ ॥੬॥ ਤੂ ਵਡ ਰਸੀਆ ਤੂ ਵਡ ਭੋਗੀ ॥ ਤੂ ਨਿਰਬਾਣੁ ਤੂਹੈ ਹੀ ਜੋਗੀ ॥ ਸਰਬ ਸੂਖ ਸਹਜ ਘਰਿ ਤੇਰੈ, ਅਮਿਉ ਤੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸਟੀਜਾ ਹੇ ॥੭॥ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ਤੁਝੈ ਤੇ ਹੋਵੈ ॥ ਦੇਹਿ ਦਾਨੁ ਸਭਸੈ ਜੰਤ ਲੋਐ ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਪੂਰ ਭੰਡਾਰੈ, ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਪੀਜਾ ਹੇ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹੈ, ਤੁਹੈ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਤਪਾਵਸੁ=ਨਿਆਉਂ। ਸਚੇ ਕੇਰਾ=ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ)। ਥਾਨੁ=ਟਿਕਾਣਾ। ਬਾਣੀ=ਬਣਾਵਟ। ਕੀਜਾ=ਕੀਤਾ, ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਹੈ=ਹੈ। ਹੁਕਮਿ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਸਚੇ ਕੈ=ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ। ਕਾਜਾ=ਕਾਰਜ, ਕੰਮ। ਪਤੀਜਾ=ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਸੀਆ=ਰਸ ਲੈਣ ਵਾਲਾ। ਭੋਗੀ=ਪਦਾਰਥ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ। ਨਿਰਥਾਣੁ=ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਲੇਪ। ਜੋਗੀ=ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ। ਘਰਿ ਤੇਰੈ=ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਅਮਿਉ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਦ੍ਰਿਸਟੀਜਾ=ਦ੍ਰਿਸਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਵਿਚ। ਤੁਝੈ ਤੇ=ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ। ਦੇਹਿ=ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜੰਤ=ਜੀਵ। ਲੋਐ=ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ। ਤੇਟਿ=ਕਮੀ। ਪੂਰ ਭੰਡਾਰੈ=ਭਰੇ ਹੋਏ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ=ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਨਿਆਉਂ (ਸਦਾ) ਸਚ ਰੂਪ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ ਟਿਕਾਣਾ ਵੀ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ) ਕੁਦਰਤਿ ਸੱਚੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ) ਬਣਾਵਟ ਵੀ ਸੱਚੀ ਹੈ, ਹੇ ਮਾਲਕ! ਸਚ ਰੂਪ ਸੁਖ ਵੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਇਸ ਕੁਦਰਤਿ ਵਿਚ ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਇਕੋ ਆਪ ਹੀ ਤੂੰ (ਸਭ ਤੋਂ) ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ (ਜੋ ਕੁਝ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ (ਆਪ ਹੀ) ਵੱਡਾ ਰਸ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗ) ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ (ਆਪ ਹੀ) ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਤੂੰ (ਆਪ) ਹੀ ਜੋਗੀ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਾਰੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ, ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਆਦਿ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹਨ (ਅਤੇ) ਤੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਵਰਸ ਰਿਹਾ ਹੈ)।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੀ (ਭਗਤੀ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ) ਦਾਤ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਸਭ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, (ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਖਾ ਖਾ ਕੇ) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਾਚਹਿ ਸਿਧ ਸਾਧਕਿ ਬਨਵਾਸੀ ॥ ਜਾਚਹਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥ ਇਕੁ ਦਾਤਾਰੁ ਸਗਲ ਹੈ ਜਾਚਕਿ, ਦੇਹਿ ਦਾਨੁ ਸ੍ਰਿਸਟੀਜਾ ਹੇ ॥੧੬॥ ਕਰਹਿ ਭਗਤਿ ਅਰੁ ਰੰਗ ਅਪਾਰਾ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ ॥ ਭਾਰੇ ਤੋਲੁ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ, ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿ ਭਗਤੀਜਾ ਹੇ ॥੧੭॥ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਦਰਸੁ ਸੇਈ ਤੁਧੁ ਜਾਣੈ ॥ ਓਹੁ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣੈ ॥ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ ਸਿਆਣਾ ਸੇਈ, ਜੇ ਮਨਿ ਤੇਰੇ ਭਾਵੀਜਾ ਹੇ ॥੧੮॥ ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਸੇ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥ ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਸੇ ਸਾਚਾ ਸਾਹਾ ॥ ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਤਿਸੁ ਭਉ ਕੇਹਾ ਅਵਰੁ ਕਹਾ ਕਿਛੁ ਕੀਜਾ ਹੇ ॥੧੯॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਚਹਿ, ਦੇਹਿ, ਕਰਹਿ, ਮਹਿ, ਆਵਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਾਚਹਿ=ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਸਿਧ=ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਏ ਜੋਗੀ। ਸਾਧਿਕ=ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ। ਜਤੀ=ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਸਤੀ=ਸਤਿਵਾਦੀ। ਸਗਲ=ਸਾਰੇ ਹੈ=ਹਨ। ਦੇਹਿ=ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸਟੀਜਾ=ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ। ਕਰਹਿ=ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੰਗ=ਪ੍ਰੇਮ, ਅਨੰਦ। ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ। ਥਾਪਿ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਭਾਰੇ=ਤੇਲ=(ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ) ਤੇਲ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਹੈ। ਮੰਨਿ=ਮੰਨ ਕੇ। ਭਗਤੀਜਾ=ਭਗਤ। ੧੦। ਭਾਵੀਜਾ ਹੈ=ਭਾਉਂਦਾ, ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ੧੧। ਚੀਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ। ਆਵਹਿ=ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵੇਪਰਵਾਹ=ਬੇਮੁਹਤਾਜ। ਸਾਹਾ=ਸਾਹ। ਭਉ=ਡਰ। ਕੇਹਾ=ਕੀ, ਕਾਹਦਾ?। ਕਹਾ ਕਿਛੁ ਕੀਜਾ ਹੈ=ਕੋਈ ਕੁਝ (ਵਿਗਾੜ) ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ, ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚੋਂ ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਦਾਨ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਜਤੀ, ਸਤੀ (ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ (ਜਗਿਆਸੂ ਵੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ)। (ਤੂੰ) ਇਕ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਹੋਰ) ਸਾਰੇ (ਤੇਰੇ) ਮੰਗਤੇ ਹਨ, (ਤੂੰ ਸਾਰੀ) ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਨਗਿਣਤ ਜੀਵ) ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ (ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਨਾਲ) ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਤੂੰ) ਛਿਨ ਵਿਚ (ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ) ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ (ਅਨੇਕ ਜੀਵ ਤੇਰਾ) ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ (ਤੇਰੇ) ਭਗਤ ਬਣਦੇ ਹਨ। ੧੦।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਨੂੰ (ਤੂੰ ਆਪਣਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਤੇਨੂੰ ਜਾਣਦਾ-ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਦੁਆਰਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਤੂੰ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੇ-ਮੁਹਤਾਜ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਤੂੰ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਚਾ ਸਾਹ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਡਰ ਹੈ? (ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ (ਕੋਈ ਉਸ ਦਾ) ਕੀ ਕੁਝ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ)। ੧੨।

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੀ ਅੰਤਰੁ ਠੰਢਾ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਲੈ ਤੂਟਾ ਗੰਢਾ ॥ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਜਾਗੀ, ਅਮਿਉ ਝੋਲਿ ਝੋਲਿ ਪੀਜਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਮਰੈ ਨਾਹੀ ਸਦ ਸਦ ਹੀ ਜੀਵੈ ॥ ਅਮਰੁ ਭਇਆ ਅਬਿਨਾਸੀ ਥੀਵੈ ॥ ਨਾ ਕੇ ਆਵੈ ਨਾ ਕੇ ਜਾਵੈ, ਗੁਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਆ ਭਰਮੀਜਾ ਹੇ ॥੧੪॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪੂਰੈ ਲਾਗਾ ਪੂਰੈ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰੰਗਾ, ਘਟੈ ਨਾਹੀ ਤੋਲੀਜਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਬਾਰਹਾ ਕੰਚਨੁ ਸੁਧੁ ਕਰਾਇਆ ॥ ਨਦਰਿ ਸਰਾਫ ਵੰਨੀ ਸਚੜਾਇਆ ॥ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਇਆ ਸਰਾਫੀ, ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਤਾਈਜਾ ਹੇ ॥੧੬॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ਸੁਆਮੀ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਦੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਜਾ ਹੇ ॥੧੭॥੧॥੧੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿੰ, ਬਾਰਹਾਂ, ਮਹਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੂਝੀ=ਬੁੱਝ ਗਈ। ਅੰਤਰੁ=ਹਿਰਦਾ। ਗੰਢਾ=ਗੰਢ ਲਿਤਾ, ਭਾਵ ਜੋੜ ਲਿਆ। ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਜਾਗੀ=ਜਾਗ ਪਈ, ਚੇਤੰਨ ਹੋ ਗਈ। ਅਮਿਉ=(ਨਾਮ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਝੋਲਿ=ਝੋਲ ਕੇ, ਭਾਵ ਹਿਲਾ ਕੇ। ਪੀਜਾ=ਪੀਤਾ। ੧੩। ਥੀਵੈ=ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਭਰਮੀਜਾ=ਭਰਮ। ੧੪। ਪੂਰੇ ਮਾਹਿ=ਪੂਰਨ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ। ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ=ਬਹੁਤ (ਗੁੜ੍ਹਾ ਰੰਗ) ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਰੰਗਾ=(ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ) ਰੰਗ। ਘਟੈ ਨਾਹੀ=ਘਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੋਲੀਜਾ=ਤੋਲਿਆ। ੧੫। ਬਾਰਹਾ ਕੰਚਨ=ਬਾਰ੍ਹਾਂ (ਵੰਨੀ ਦਾ ਸੋਹਣਾ) ਸੇਨਾ। ਸੁਧੁ=ਸੁੱਧ, ਖਾਲਸਾ। ਨਦਰਿ ਸਰਾਫ=ਸਰਾਫ (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ। ਵੰਨੀ ਸਚਤਾਇਆ=ਸਚੀ ਵੰਨੀ (ਰੰਗ) ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਖਿ=ਪਰਖ ਕੇ। ਖਜਾਨੈ=ਖਜਾਨੇ ਵਿਚ। ਸਰਾਫੀ=(ਗੁਰੂ) ਸਰਾਫ ਨੇ। ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਤਾਈਜਾ=ਫਿਰ (ਭੱਠੀ ਵਿਚ) ਤਾਇਆ (ਤਪਾਇਆ) ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ੧੬। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ=ਅਮਰ (ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਨਾਮ। ਕੁਰਬਾਨੀ=ਕੁਰਬਾਨ, ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਭੀਜਾ ਹੋ=ਭਿੱਜ ਗਿਆ ਭਾਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ੧੭।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਰੂਪ ਅੱਗ) ਬੁੱਝ ਗਈ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਠੰਢਾ (ਸਾਂਤ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਉਸਦਾ) ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ (ਮਨ) ਲੈ ਕੇ ਗੰਢ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਝੋਲ ਕੇ (ਭਾਵ ਹਿਲਾ ਹਿਲਾ ਕੇ ਸੁਆਦ ਨਾਲ) ਪੀਤਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ (ਜਿਸ ਦਾ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਨਾ ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ (ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਤੇ) ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਂਦਾ (ਭਾਵ ਮਰਦਾ) ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ (ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪੂਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਲੱਗਾ (ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਥ੍ਰਿਤੀ) ਪੂਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਉਸ ਦੀ ਥ੍ਰਿਤੀ ਤੇ) ਹਰ ਰੋਜ਼ (ਭਗਤੀ) ਦਾ ਬਹੁਤ ਗੁੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਤੋਲਿਆ ਵੀ ਕਦੇ ਘਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੫।

(ਜੇ) ਸੇਨਾ ਸੁੱਧ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਸੇਨਾ) ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵੰਨੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਾਫ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ (ਉਹ) ਸੱਚੀ ਵੰਨੀ ਦਾ (ਅਸਲੀ ਸੇਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਹੜਾ ਸੇਨਾ) ਸਰਾਫ ਨੇ ਪਰਖ ਕੇ (ਆਪਣੇ) ਖਜਾਨੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਫਿਰ (ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ) ਤਾਇਆ (ਤਪਾਇਆ) ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ੧੬।

ਹੇ ਮਾਲਕ! ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਦਾਸ (ਉਸ ਨਾਮ ਤੋਂ) ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਦੇ ਨਾਲ (ਰਹਿ ਕੇ ਮੈਂ) ਵੱਡਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖ ਕੇ (ਮੇਰਾ) ਇਹ ਮਨ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੧੭। ੧। ੩।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਬਾਰਹਾ ਕੰਚਨੁ ਸੁਧੁ ਕਰਾਇਆ॥ ਨਦਰਿ ਸਰਾਫ ਵੰਨੀ ਸਚਤਾਇਆ॥

‘ਦਰਪਣ’ ਅਤੇ ‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸਨ’ ਵਿਚ ‘ਵੰਨੀ ਸਚੜਾਇਆ’ ਦੀ ਥਾਂ ‘ਵੰਨੀਸ ਚੜਾਇਆ’ ਪਦ ਛੇਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਾਠ ਹੈ।

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਉਤਮ ਵੰਨ ਦਾ। ਅਰਥ-ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਕਾ ਸਵਰਨ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੋਣਾ। [ਨਰੋਤਮ]
- ੨) ਬਾਰਾਂ ਵੰਨੀਆਂ ਕਾ ਸੁਇਨਾ ਜੈਸੇ ਸੁਧ ਕਰਾਇਆ ਹੁਆ ਕੰਚਨ ਕਹਾਵਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਵੰਨੀਓ ਕਾ ਚੜਾਓ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਸਰਾਫ ਕੀ ਨਜਰ ਮੈਂ ਸੁੱਧ ਹੋਤਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੩) ਪੂਰੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਮਾਸੇ ਤੋਲ ਤੇ ਵਿਕਣ ਵਾਲਾ ਸੋਨਾ, ਭਾਵ ਸੁੱਧ ਸੋਨਾ ਗੁਰੂ ਸਰਾਫ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸਚੀ ਵੰਨੀ ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਦੇਖੇ ਪੰਨਾ ੭੮੩ ਨੋਟ ੧੨ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੮੩੨ ਨੋਟ-੬। [ਸਬਦਾਰਥ]
- ੪) ਵੰਨੀਸ=ਕਸੌਟੀ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ]
- ੫) ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਬਾਰਾਂ ਵੰਨੀ ਦੇ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ ਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ (ਸੋਹਣੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ) ਗੁਰੂ ਸਰਾਫ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਵੰਨੀ ਸਚੇ ਲਾਲ ਕੀ ਕਿਨਿ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ’ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਸਚੇ ‘ਵੰਨੀ’ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ‘ਰੰਗ’ ਠੀਕ ਹਨ। ‘ਵੰਨੀਸ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ। ‘ਸਚੜਾਉ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ:-

ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਲੇ ਲਾਲੁ ਹੈ, ਜਿਉ ਰੰਗਿ ਮਜੀਠ ਸਚੜਾਉ ॥

ਪਾਠ ਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ (ਕੇਂਦਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਚ ਵੀ ‘ਸਚੜਾਇਆ’ ਪਾਠ ਹੀ ਠੀਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਵੰਨੀਸ ਚੜਾਇਆ’ ਦੇ ਅਰਥ ਕਸੌਟੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾ ਅੱਖਰ ਮੁਕਤਾ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਉਹ ਅਨੰਦ ਦਾ ਦਾਤਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭਨਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਰਸੀਆ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਰਸਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਅਨਗਿਣਤ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਹ ਸਭ ਉਸ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ—

ਜਾ ਕਾ ਦਾਨੁ ਨਿਖੁਟੈ ਨਾਹੀ ॥ ਭਲੀ ਭਾਤਿ ਸਭ ਸਹਜਿ ਸਮਾਹੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੬੫]

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਣੇ ਉਹ ਸੌਚ ਸਾਹ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਦਾ ਚੜਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਲੇ ਦੇ ਪਦਿਆਂ ਵਿਚ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵੰਨੀ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੋਨਾ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਸੁੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰੂ ਸਰਾਫ ਦੀ ਵੰਨੀ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ‘ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ’ ਦਾ ਅਨੁਆਈ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਚੀ ਪਰਖ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੀ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਰਤਾਪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਲ ਸਰੂਪ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਸੋਲਹੇ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਗੁਰੁ ਗੋਪਾਲੁ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦਾ ॥ ਗੁਰੁ ਦਇਆਲੁ
ਸਦਾ ਬਖਸਿੰਦਾ ॥ *ਗੁਰੁ ਸਾਸਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ, ਗੁਰੁ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਅਸਥਾਨਾ ਹੇ
॥੧॥ ਗੁਰੁ ਸਿਮਰਤ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਨਾਸਹਿ ॥ ਗੁਰੁ ਸਿਮਰਤ ਜਮ ਸੰਗਿ ਨ
ਫਾਸਹਿ ॥ ਗੁਰੁ ਸਿਮਰਤ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ, ਗੁਰੁ ਕਾਟੇ ਅਪਮਾਨਾ ਹੇ ॥੨॥ ਗੁਰ
ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਿਆਏ ॥ ਗੁਰ ਕਾ
ਸੇਵਕੁ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਪਾਏ, ਗੁਰੁ ਕਰਦਾ ਨਿਤ ਜੀਅ ਦਾਨਾ ਹੇ ॥੩॥ ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਹਰਿ
ਕੀਰਤਨੁ ਸੁਣੀਐ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਮੁਖਿ ਭਣੀਐ ॥ ਕਲਿ ਕਲੇਸ
ਮਿਟਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ, ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਦੇਵੈ ਮਾਨਾ ਹੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਮਾਂ, ਅਸਥਾਨਾਂ, ਨਾਸਹਿ, ਫਾਸਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੋਪਾਲੁ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਦਇਆਲੁ=ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ। ਸਾਸਤ=ਸ਼ਾਸਤਰ।
ਸਿਮ੍ਰਿਤ=ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ। ਖਟ ਕਰਮਾ=(ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦਸੇ ਹੋਏ) ਛੇ ਕਰਮ- ੧. ਦਾਨ ਦੇਣਾ ੨. ਦਾਨ
ਲੈਣਾ ੩. ਜਗ ਕਰਨਾ ੪. ਜਗ ਕਰਾਉਣਾ ੫. ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ੬. ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ। ਪਵਿਤ੍ਰ
ਅਸਥਾਨਾ=ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਥਾਂ। ਗੁਰ ਸਿਮਰਤ=ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ। ਕਿਲਵਿਖ=ਪਾਪ। ਨਾਸਹਿ=ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਸੰਗਿ ਨ ਫਾਸਹਿ=ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਫਸੇਗਾ। ਨਿਰਮਲ=ਪਵਿਤਰ। ਅਪਮਾਨਾ=ਅਹੰਕਾਰ, ਨਿਰਾਦਰ। ਨਰਕਿ=ਨਰਕ ਵਿਚ।
ਸੰਗੁ=ਸਾਥ। ਜੀਅ ਦਾਨਾ=ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਦਾਤਿ। ਗੁਰਦੁਆਰੈ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ (ਬੈਠ ਕੇ)। ਭੇਟਿ=ਮਿਲ
ਕੇ। ਮੁਖ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ। ਭਣੀਐ=ਉਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਲਿ=ਝਗੜੇ (ਕਲੇਸ) ਦੁਖ। ਮਿਟਾਏ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਮਾਨਾ=ਆਦਰ।

*ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸਟੀਕ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਖੀ ਇਉਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ- "ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ
ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਖਰੇ ਤੀਰਥ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ ਤੇ ਸਭਨਾਂ
ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੀਤਾ ਦਾ ਇਕ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾ ਭੇਜਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਤਾਂ ਨਾ ਗਏ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਜਾ ਜੇ
ਕੁਝ ਤੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪੁਛੇ ਉਤਰ ਦੇ ਕੇ ਆਉਣਾ- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ
ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਕੀ ਉਤਰ ਦਿਆਂਗਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਸਜੀ ਥਾਂ ਵਲ ਤੱਕ ਲਵੀਂ ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਆ
ਜਾਵੇਗਾ।"

ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਨੋਕਲਪਿਤ ਸਾਖੀਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ
ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ? 'ਸਜੀ ਥਾਂ ਵਲ ਤੱਕਣਾ' ਇਹ ਜੋਤਿਸ਼ ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ
ਦੇ ਟੋਟਕੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਸੁਥਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ
ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਕਤ ਸਾਖੀ ਦਾ ਜੋੜਨਾ ਉਕਾ ਹੀ ਅਥੁਕਵਾਂ ਹੈ।

ਅਰਥ (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਪਾਲਕ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਦਾ (ਰੂਪ) ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਛੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰੂਪ ਅਸਥਾਨ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ) ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਮਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ (ਸਦਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਿਤ ਹੀ ਜੀਅਦਾਨ (ਦੀ ਦਾਤਿ) ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ (ਬੈਠ ਕੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੂੰਹ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜਸ ਉਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਝਗੜੇ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਭੂਲਾ ਮਾਰਗਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਾਇਆ ॥
ਗੁਰ ਸੇਵਕ ਕਉ ਬਿਘਨੁ ਨ ਭਗਤੀ, ਹਰਿ ਪੂਰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਗਿਆਨਾ ਹੇ ॥੫॥ ਗੁਰਿ ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ ਸਭਨੀ ਠਾਂਈ ॥ ਜਲਿ ਬਲਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਗੋਸਾਈ ॥ ਉਚ ਉਨ ਸਭ ਏਕ ਸਮਾਨਾ, ਮਨਿ ਲਾਗਾ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨਾ ਹੇ ॥੬॥ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸਭ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝਾਈ ॥ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਨਹ ਜੋਹੈ ਮਾਈ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦੀਆ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ, ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀ ਪਾਨਾਂ ਹੇ ॥੭॥ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਆਪਿ ਸੁਣੀ ਤੈ ਆਪਿ ਵਖਾਣੀ ॥ ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਜਪੀ ਤੇਈ ਸਭਿ ਨਿਸਤ੍ਰੇ, ਤਿਨ ਪਾਇਆ ਨਿਹਚਲ ਥਾਨਾਂ ਹੇ ॥੮॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਣੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥ ਸਾਧੂ ਪੂਰਿ ਜਾਚਹਿ ਜਨ ਤੇਰੇ ਨਾਨਕ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨਾਂ ਹੇ ॥੯॥੧॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਠਾਈ, ਗੋਸਾਈ, ਨਹ, ਮਹਿਮਾਂ, ਜਾਚਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗਮੁ=ਅਪਹੁੰਚ, ਪ੍ਰਭੂ। ਅਗੋਚਰੁ=ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਭੂਲਾ=ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਮਾਰਗਿ=ਰਸਤੇ ਉਤੇ। ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਾਇਆ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਬਿਘਨੁ=ਰੁਕਾਵਟ। ਭਗਤੀ=ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ। ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ=(ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗਿਆਨਾ=(ਗੁਰਮਤਿ) ਗਿਆਨ। ਪਾ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ=ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਲਿ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਬਲਿ=ਧਰਤੀ (ਖੁਸ਼ੀ) ਵਿਚ। ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੋਸਾਈ=ਮਾਲਕ। ਉਨ=ਉਣੀ, ਖਾਲੀ (ਥਾਂ ਤੇ)। ਏਕ ਸਮਾਨਾ=ਇਕ ਸਮਾਨ, ਇਕੋ ਜਿਹਾ, ਬਰਾਬਰ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ੬। ਮਿਲਿਐ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ। ਜੋਹੈ ਮਾਈ=ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਤਕ ਸਕਦੀ, ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ। ਪੀ=ਪੀ ਕੇ। ਪਾਨਾਂ ਹੇ=ਪਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਈ=ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੈ=ਅਤੇ। ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਜਿਸ ਭਾਵ

(ਜੀਵ) ਨੇ। ਤੇਈ=ਓਹ। ਨਿਸਤ੍ਰੇ=ਤਰ ਗਏ ਹਨ। ਨਿਹਚਲ ਥਾਨੁ=ਪੱਕਾ, ਅਟਲ ਸਥਾਨ। ਮਹਿਮਾ=ਵਡਿਆਈ। ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ=ਆਪਣੀ ਰਚਾ ਅਨੁਸਾਰ। ਸਾਧੂ ਪੂਰਿ=ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਪੂੜ। ਜਾਚਹਿ=ਮੰਗਦੇ ਹਨ।੯।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਅਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ (ਉਸਦਾ ਦਰਸ਼ਨ) ਗੁਰੂ ਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। (ਜੇ ਜੀਵ ਅਸਲੀ) ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਹੀ) ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ (ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ) ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪੈਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਪੂਰਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਨੇ (ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ) ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ (ਵਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। (ਉਹ) ਮਾਲਕ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਚਿਆਂ ਤੇ ਨੀਵਿਆਂ ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸਹਜੇ ਹੀ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਧਿਆਨ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ।੧੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ਸਾਰੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਵੀ (ਘੁਰ ਕੇ) ਨਹੀਂ ਤਕ ਸਕਦੀ (ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ)। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਜਿਸ ਨੂੰ) ਸਤ ਸੰਤੋਖ (ਆਦਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ) ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਉਹ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਆਪ) ਪੀਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਪਿਲਾਂਦਾ ਹੈ।੧੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। (ਉਹ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ) ਆਪ ਸੁਣੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਆਪ) ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਹੈ)। ਜਿਸ ਜਿਸ (ਜੀਵ) ਨੇ (ਓਹ ਬਾਣੀ) ਜਪੀ ਹੈ, ਓਹ (ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ-ਫੋਲਣ ਵਾਲਾ ਟਿਕਾਣਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।੧੮।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਆਪ ਹੀ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸੇਵਕ ਜਨ, ਤੇਰੇ (ਪਾਸੋਂ) ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ) ਸਦਾ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧੯।੧੫੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜਿਥੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਪਵਿਤਰ ਤੋਂ ਪਵਿਤਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

'ਗੁਰੂ ਕਰਦਾ ਨਿਤ ਜੀਅ ਦਾਨਾ' ਹੋ ਪੰਕਤੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਪਵਿਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਤੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਂਗ ਜਦੋਂ ਤਪ-ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਾਠੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਵੀ ਪਾਠ ਦੀ ਵਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਲਿਖਾਇਆ। ਬੀਬੀ ਦੇ ਗਲੇ ਦੀ ਮਧੁਰਤਾ, ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਟਿਕਾਅ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਕਹਿ ਜਿਹਾ ਰਸ ਆਇਆ। ਸਾਰੇ ਇਉਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਬੀਬੀ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਆਕਾਸ਼ੀ ਮੰਡਲਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਬੀਬੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ-ਅਵਸਥਾ ਦਸੀ ਹੈ:-

ਗੁਰੁ ਸੁੰਦਰੁ ਮੋਹਨੁ ਪਾਇ ਕਰੇ, ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਣੀ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ॥

ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੈ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਵਿਸਰਿ ਗਈ, ਮਨੁ ਆਸਾ ਚਿੰਤ ਵਿਸਾਰਿਆ॥

ਮੈ ਅੰਤਰਿ ਵੇਦਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ, ਗੁਰ ਦੇਖਤ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਿਆ ॥

ਵਡਭਾਗੀ ਪ੍ਰਭ ਆਇ ਮਿਲੁ, ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਵਾਰਿਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੭੬

ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਘੰਟੇ ਲੰਘ ਗਏ, ਕੋਈ ਅਕੇਵਾਂ ਜਾਂ ਥਕੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕੋ ਰੰਗ ਤੇ ਇਕੋ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ:-

ਗੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਏ ॥

ਗੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਏ, ਗੁਰੁ ਕਰਦਾ ਨਿਤ ਜੀਅ ਦਾਨਾ ਹੇ ॥

ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਦੀ ਸੁਰਤਿ 'ਗੁਰੁ ਕਰਦਾ ਨਿਤ ਜੀਅ ਦਾਨਾ ਹੇ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਉਂਦ ਹੋ ਗਈ।

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਧੁਨੀ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਈ ਘੰਟੇ ਲੰਘ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਤਸੰਗੀ ਜਿਥੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ-ਖੇਡ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਉਥੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਪਾਠ ਖੰਡਤ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਆਏ। ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਗੇ, 'ਸੰਤ ਜੀ! ਬੀਬੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕੋ ਪੰਕਤੀ ਦੀ ਰਟ ਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਸਕੇਗਾ? ਕੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ? ਵਿਰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਵੀ ਕਮਰਕੱਸੇ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੱਲ ਸੋਚੋ।'

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣੇ, ਵੀਚਾਰੇ ਅਤੇ ਸੋਚੀ ਪੈ ਗਏ। ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਬੁੱਧੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਦਕਾ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਆਖਿਆ, 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਸ ਗੁਰਮੁਖ ਬੀਬੀ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਮਿਕ ਹੋਈ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਹੀਆ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ, ਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬੀਬੀ ਪਾਸ ਪਾਠ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਲੈ ਕੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਚਲੰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।' ਅੰਤ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹੋ ਗੁਰਮੱਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਪਾਠ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਵੇਂ ਪਾਠੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਸ ਬੀਬੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਪਿਆ, ਉਹ 'ਗੁਰੁ ਕਰਦਾ ਨਿਤ ਜੀਅ ਦਾਨਾ ਹੇ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਚੁਪ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਇਉਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਸੀ:-

ਮਨਿ ਆਸ ਉਡੀਕੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਦੁਇ ਨੈਨ ਜੁਤੇ ॥

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਦੇਖਿ ਵਿਗਸੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਜਿਉ ਮਾਤ ਸੁਤੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੫੨

ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਦੇ ਚਰਨ ਕਵਲਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਡੋਰੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖੋਰੀ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਸੀਸ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਲੰਘ ਨਾਲ ਟਿਕ ਗਿਆ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਬੀਬੀ ਸੁੰਨ-ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹੀ। ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ-ਭੰਨਤਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ, ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਰ ਬੀਬੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸਮਾਦਕ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸੀ। ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਬੀਬੀ ਦੇ ਸਰੀਰਕ, ਅੰਗ ਕੁਝ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਗੇ। ਇਉਂ ਭਾਸਣ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਅਰਸੀ ਮੰਡਲਾਂ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਫਰਸੀ ਮੰਡਲਾਂ ਤੇ ਉਤਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਬੀਬੀ ਵਲ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਬੀਬੀ ਦੇ ਫਰਕਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਝਰਨਾਟਾਂ ਛਿੜੀਆਂ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਰਦਾਸ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿਤਰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹੋਇਆ, ਕਤਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਪਾਵਨ ਦੇਗ ਵਰਤਾਈ ਗਈ, ਬੀਬੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਲ ਵੇਖਿਆਂ, ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਝੁਰਮਟ ਪਾ ਲਿਆ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਨੇਤਰ ਮੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਬਿਰਤੀ ਅਜੇ ਉਥਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ, ਚੌਕਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠੀ ਰਹੀ। ਕੋਲ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਇਹੋ ਆਖਣ ਲਗ ਗਈ, 'ਬੀਬੀ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਪੰਨ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਹੋ ਗਏ ਨੇ, ਔਛਾ ਸਾਡੇ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰੋ, ਕੀਤੇ ਦਰਸਨਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦਸੋ ਜੀ।' ਉਹ ਵੱਡਭਾਗੀ ਬੀਬੀ ਸਭ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ 'ਗਲ ਨਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ, ਹਕਮੀ ਬੰਦੇ ਕਾਰ ਕਰਾਰੀ' ਅਨੁਸਾਰ ਚੁੱਪ ਰਹੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਰ ਅਜੇ ਵੀ ਚੌਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ, ਹੇਮਕੁੰਟ ਦੇ ਤਪੋਸਵੀ ਦੇ ਦਰਸਨੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰਤੇ ਪਏ ਸਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਨੂਰੀ ਦਰਸਨ ਦਾ ਗੁਝਾ ਭੇਦ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੁੱਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ, ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ—

ਮਿਲਿ ਸਖੀਆ ਪੁਛਹਿ, ਕਹੁ ਕੰਤ ਨੀਸਾਣੀ ॥

ਰਸਿ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ, ਕਛੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੫੬]

ਸੰਗਤਾਂ ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਬੇਰਾਗੀਖੇਡ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਉਤਾਵਲੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬੀਬੀ ਦਾ ਖਹਿਤਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਦਰਸਨ ਝਲਕਾਂ ਦੀ ਸਿਕ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਸ-ਭਰੇ ਬਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲਗੀ, "ਸੰਗਤ ਜੀ! ਬੰਦ ਬੇਤਲ ਦਾ ਢੱਕਣ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਖੋਲ੍ਹਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਗੁਰਾਂਗੀ ਉਡਣ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਰੀਝ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਆਪਣੀ ਹੜ ਬੀਤੀ ਸੁਣਾ ਕੇ ਦਰਸਨ-ਪਰਸਨ ਦਾ ਪੰਥ ਵਿਖਾਏ। ਜਦੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰਲੇ ਕਢੇ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਦਾ ਮਨ ਪੰਘਰਿਆ। ਸਾਈ ਦੇ ਰੰਗਾਂ 'ਚ' ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਬੀਬੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਸਮਾਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ, 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀਉ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤਿ ਅਰਸੀ-ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਈ। ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਜਦੋਂ 'ਗੁਰੂ ਕਰਦਾ ਨਿਤ ਜੀਅ ਦਾਨਾ ਹੈ' ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਆਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਗੰਗੇ ਦੀ ਮਠਿਆਈ ਵਾਲਾ ਸੁਆਦ ਆਉਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਧਿਆਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੁਛਿਆ, 'ਪਿਤਾ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਨਾ, ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਨਿਤ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋ? ਦਾਤਾ ਜੀ! ਉਸ ਦਾਨ ਦਾ ਇਕ ਕਿਣਕਾ ਮੈਂ ਭਿਖਾਰਨ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਤੀ ਪਾ ਦਿਓ' ਬਸ, ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਇਹ ਜੋਦਤੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਆਪਣਾ ਕੰਵਲ ਸਰੀਖ

ਕੋਮਲ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਬਸ, ਉਸ ਅਰਸੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਛੋਹ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਠਗਉੜੀ ਪਾ ਦਿਤੀ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਧ ਬੁਧ ਨਾ ਰਹੀ। ਉਹ ਅਦਭੁੱਤ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਬੈਰਾਗੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਾਤੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਚੋਂ ਜਿਹੜਾ 'ਜੀਅ-ਦਾਨ' ਦਾ ਕਿਣਕਾ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਅਭੁੱਲ ਯਾਦ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਤਮਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਰਤਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਆਤਮਿਕ ਕਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸੁਬਦ ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਨੇਮ ਨਹੀਂ ਨਿਭਦਾ ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਨੇਮ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-

ਪ੍ਰੇਮ ਠਗਉੜੀ ਪਾਇ ਰੀਝਾਇ, ਗੋਬਿੰਦ ਮਨੁ ਮੋਹਿਆ ਜੀਉ ॥

ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ, ਅਗਾਧਿ ਕੰਠੇ ਲਾਗਿ ਸੋਹਿਆ ਜੀਉ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੧

ਇਹ ਸਹੀ ਸੇਧ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਜਦੋਂ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਨੇਮ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਸਹਿਤ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਤੇ ਆਪ ਸੁਣਨਾ ਸਹਿਜ ਬੈਰਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਬੈਰਾਗ ਵਿਚ ਅਕੇਵਾਂ, ਬਕੇਵਾਂ, ਆਲਸ, ਨਿੰਦਰਾ, ਨਿਮੋਬੁਣਤਾ ਦਾ ਨਾਂ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਜਗਿਆਸ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਗੇ ਇਉਂ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ-

ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਰੁਖ ਸਦ ਤੇਰੀਆ॥ ਹਰਿ ਲੋਚਾ ਪੂਰਨ ਮੇਰੀਆ॥

ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਸੁਖਦਾਤਿਆ, ਮੈ ਗਲ ਵਿਚਿ ਠੈਹੁ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੪

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਆਪਿ ਨਿਰਾਰਾ ॥ ਵਰਨੁ ਜਾਤਿ ਚਿਹਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ, ਸਭ ਹੁਕਮੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇਦਾ ॥੧॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਸਬਾਈ ॥ ਮਾਣਸ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਇਸੁ ਪਉੜੀ ਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਚੂਕੈ, ਸੇ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੨॥ ਕੀਤਾ ਹੋਵੈ ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਲਹੀਐ ॥ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ ਸੇਈ ਭੁਲੈ, ਸੇ ਬੂਝੈ ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥੩॥ ਹਰਖ ਸੋਗ ਕਾ ਨਗਰੁ ਇਹੁ ਕੀਆ ॥ ਸੇ ਉਬਰੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣੀਆ ॥ ਤ੍ਰਿਹਾ ਗੁਣਾ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਰਾ, ਸੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਨਹੀ, ਉਪਾਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਦਿ=(ਸਭ ਦਾ) ਮੂਲ। ਨਿਰੰਜਨੁ=ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਰੰਕਾਰਾ=ਆਕਾਰ (ਵਸੂਦ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਰਾਰਾ=ਨਿਰਾਲਾ, ਨਿਰਲੇਪ। ਵਰਨੁ=ਰੰਗ ਭਾਵ ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿ। ਚਿਹਨ=ਨਿਸ਼ਾਨ।੧। ਸਬਾਈ=ਸਾਰੀ। ਮਾਣਸ ਕਉ=ਮਨੁੱਖਾ (ਜੂਨ) ਨੂੰ। ਦੀਈ=ਦਿੱਤੀ।੨। ਤੇ=ਤੋਂ।

ਚੁਕੈ=ਖੁੰਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਇ ਜਾਇ=ਆਵਾਗਵਣ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ। ਕੀਤਾ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਮਨੁੱਖ। ਤਿਸੁ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ। ਲਹੀਐ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਹਿ=ਜਿਸ ਨੂੰ। ਹਰਖ=ਖੁਸ਼ੀ। ਸੋਗ-ਗ਼ਮੀ। ਨਗਰੁ=ਸ਼ਹਿਰ। ਉਬਰੇ=ਬਚ ਗਏ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, (ਸਭ ਦਾ) ਮੂਲ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਪ੍ਰੰਤੂ) ਆਪ, ਨਿਰਾਲਾ (ਨਿਰਲੇਪ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ (ਖਤ੍ਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿ) ਵਰਨ, (ਭਾਵ ਕੋਈ ਉਚੀ ਨੀਵੀ) ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਉਹ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਸਾਰੀ ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਮਨੁੱਖ (ਜਨਮ) ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦਿਤੀ। ਇਸ (ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੀ) ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਮ ਕੇ, ਮਰ ਕੇ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਣ ਵਿਚ) ਦੁਖ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ) ਜੀਵ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖੀਏ (ਭਾਵ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ)। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪਦਾਰਥ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਜੀਵ) ਨੂੰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਭੁਲਾ ਦੇਵੇ ਉਹੀ (ਜੀਵ) ਭੁਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ) ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਇਹ(ਸੰਸਾਰ)ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਪਰ ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੋਂ) ਓਹ (ਜੀਵ) ਬਚੇ ਹਨ (ਜਿਹੜੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣੀ ਆਏ ਹਨ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ (ਜੀਉੜਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀ) ਸੋਭਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੪।

ਅਨਿਕ ਕਰਮ ਕੀਏ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ ਜੋ ਕੀਜੈ ਸੇ ਬੰਧਨੁ ਪੈਰੇ ॥ ਕੁਰੁਤਾ ਬੀਜੁ ਬੀਜੇ ਨਹੀ ਜੰਮੈ, ਸਭੁ ਲਾਹਾ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇਦਾ ॥੫॥ ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ, ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਾਇਦਾ ॥੬॥ ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ਸਭਿ ਕਾਲੈ ਵਸਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਆ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਆਪਿ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਸੋ ਨਿਹਚਲੁ ਜੋ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਇਦਾ ॥੭॥ ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੇ ਹਰਿ ਜੇਹਾ ॥ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮਾਣਸ ਦੇਹਾ ॥ ਜਿਉ ਜਲ ਤਰੰਗ ਉਠਹਿ ਬਹੁ ਭਾਤੀ, ਫਿਰਿ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸਮਾਇਦਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉ, ਬੁਝਾਇਦਾ, ਤ੍ਰਿਹਾਂ, ਗਵਾਇਦਾ, ਪਾਇਦਾ, ਤਿਸਹਿ, ਧਿਆਇਦਾ, ਜਿਉ, ਉਠਹਿ, ਭਾਤੀ, ਸਮਾਇਦਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਪੈਰੇ=ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ। ਕੁਰੁਤਾ=ਬੇ-ਮੌਸਮ। ਜੰਮੈ=ਉਗਦਾ, ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਾਹਾ=ਲਾਭ। ਮੂਲੁ=ਅਸਲ, ਮੂੜੀ। ਪ। ਪਰਧਾਨਾ=ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠੀ ਕਰਮ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਤਿ ਸਿਉ=ਇਜਤ ਨਾਲ। ੬। ਦੀਪ=ਟਾਪੂ। ਲੋਆ=ਲੋਕ, ਮੰਡਲ। ਕਾਲੈ ਵਸਿ=ਕਾਲ (ਮੌਤ) ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ। ਨਿਹਚਲੁ=ਪੱਕਾ, ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ,

ਵਾਲਾ ਤਿਸਹਿ=ਉਸ (ਨਿਹਚਲ) ਨੂੰ ਜੇਹਾ=ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਭੇਦ=ਫਰਕ ਮਾਣਸ ਦੇਹਾ=ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਜਲ ਤਰੰਗ=ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਹਿ=ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ ਬਹੁ ਭਾਂਤੀ=ਬਹੁਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਰਿ=ਮੁੜ ਕੇ ਸਲਲੈ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸਲਲ=ਪਾਣੀ॥੮॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਅਨੇਕ (ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਰਮ) ਕਰਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਤੇ (ਪਰ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਜੇ (ਕੰਮ) ਕਰੀਏ ਉਹ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਬੰਧਨ (ਰੂਪ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਬੇ-ਮੋਸਮਾ ਬੀਜ ਬੀਜਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਬੀਜ) ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਸਗੋਂ) ਲਾਭ ਵੀ ਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੂਲ (ਵੀ) ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥੯॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ (ਹਰੀ ਦੇ) ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਪਰਧਾਨਤਾ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ)। (ਸੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ) ਆਪ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਆਪਣੇ) ਸਾਰੇ ਕੁਲ (ਖਾਨਦਾਨ ਵੀ) ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੦॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਖੰਡ, ਪਾਤਾਲ, ਦੀਪ (ਸਾਰੇ ਲੋਕ) ਹਨ, (ਇਹ) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਲ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਵੀ ਪੱਕਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਉਸ (ਨਿਹਚਲ ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੈ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ। (ਭਾਵੇਂ ਉਹ) ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਸੇਵਕ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲੋਂ ਉਕਾ ਹੀ) ਫਰਕ ਨਾ ਸਮਝੋ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰੰਗ ਉਠਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਰੰਗਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ) ਮੁੜ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੨॥

ਇਕੁ ਜਾਚਿਕੁ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਦੁਆਰੈ ॥ ਜਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਤਾ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੈ ॥ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਜਿਤੁ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੈ, ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਿ ਮਨੁ ਠਹਰਾਇਦਾ ॥੯॥ ਰੂੜੇ ਠਾਕੁਰੁ ਕਿਤੇ ਵਸਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਹਰਿ ਸੇ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਜਿ ਹਰਿ ਕਿਆ ਸੰਤਾ ਭਾਵੈ ॥ ਕੀਤਾ ਲੋੜਨਿ ਸੇਈ ਕਰਾਇਨਿ, ਦਰਿ ਫੇਰੁ ਨ ਕੋਈ ਪਾਇਦਾ॥੧੦॥ ਜਿਥੈ ਅਉਘਟੁ ਆਇ ਬਨਤੁ ਹੈ ਪ੍ਰਾਣੀ॥ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਸਾਰੰਗਪਾਣੀ ॥ ਜਿਥੈ ਪੁਤ੍ਰੁ ਕਲਤ੍ਰੁ ਨ ਬੇਲੀ ਕੋਈ, ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਆਪਿ ਛਡਾਇਦਾ॥੧੧॥ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ॥ ਕਿਉ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਭ ਵੇਪਰਵਾਹਾ॥ ਕਾਟਿ ਸਿਲਕੁ ਜਿਸੁ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ, ਸੇ ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ, ਤਾਂ, ਠਹਰਾਇਦਾ, ਕਿਆ, ਸੰਤਾਂ, ਛਡਾਇਦਾ, ਕਿਉ, ਪਾਇਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਾਚਿਕੁ=ਮੰਗਤਾ। ਦੁਆਰੈ=ਦਰ ਤੇ। ਜਾ=ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ=ਪ੍ਰਭ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ। ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੈ=ਰਜਦਾ ਹੈ। ਕੀਰਤਨਿ=ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ। ਮਨੁ ਠਹਰਾਇਆ=ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ॥੯॥ ਰੂੜੇ=ਸੁੰਦਰ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ। ਕਿਤੇ=ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਵਸਿ=ਵਸ ਵਿਚ। ਸੇ ਕਿਛੁ=ਉਹ ਕੁਝ। ਜਿ=ਜਿਹੜਾ (ਕੁਝ)। ਸੰਤਾ=ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ। ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ=ਜੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਰਾਇਨਿ=ਕਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦਰਿ=ਦਰ ਉਤੇ। ਫੇਰੁ=ਰੁਕਾਵਟ। ਮੋੜਾ॥੧੦॥ ਅਉਘਟੁ=ਅਧਿਆਈ। ਧਿਆਈਐ=ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੰਗਪਾਣੀ=ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਹੈ

ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਲਤ੍ਰ=ਇਸਤਰੀ॥੧੧॥ ਅਗਮ=ਅਪਹ੍ਰੰਚ ਅਥਾਹ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘਾ॥ ਵੇਪਰਵਾਹ=ਬੇ-
ਮੁਹਤਾਜਾਕਾਟਿ=ਕੱਟ ਕੇ ਸਿਲਕ=ਰਸੀ ਭਾਵ ਫਾਹੀ॥ ਮਾਰਗਿ=ਰਸਤੇ ਉਤੇ॥ ਵਾਸਾ=ਨਿਵਾਸਾ॥੧੨॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਮੰਗਤਾ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਤੋਂ ਇਕ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਜਦ (ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਮੰਗਤਾ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਹੇ ਹਰੀ! ਮੈਨੂੰ (ਆਪਣਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ (ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਹਰੀ ਦੇ) ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ) ਮਨ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ (ਟਿਕਾਉਂਦਾ) ਹੈ॥੧੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਸੋਹਣਾ ਮਾਲਕ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਹਰੀ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸੰਤ ਜੋ ਕੁਝ) ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨੂੰ) ਕੋਈ ਮੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ)॥੧੦॥

ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ! (ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ) ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਔਖਿਆਈ ਆ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਾਰੰਗ-ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਨਾਮ) ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪੁਤਰ, ਵਹੁੱਟੀ ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਉਥੇ ਹਰੀ ਆਪ (ਹਰੇਕ ਬਿਪਤਾ ਤੋਂ) ਛੁੜਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਅਪਹ੍ਰੰਚ ਤੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਸ ਬੇ-ਮੁਹਤਾਜ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਉਥੇ ਆਪਣਾ ਵਸ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ)। ਹਾਂ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ (ਮੇਰੇ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਫਾਹੀ ਕੱਟ ਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ (ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਹੀ) ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾ ਦੇਵੇ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥੧੨॥

ਹੁਕਮੁ ਬੂਝੈ ਸੇ ਸੇਵਕੁ ਕਹੀਐ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਸਮਸਰਿ ਸਹੀਐ ॥
ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਤ ਏਕੇ ਬੂਝੈ, ਸੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੩॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ
ਸਦਾ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥ ਬਾਲ ਸੁਭਾਇ ਅਤੀਤ ਉਦਾਸੀ ॥ ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਕਰਹਿ ਬਹੁ
ਭਾਤੀ, ਜਿਉ ਪਿਤਾ ਪੂਤੁ ਲਾਡਾਇਦਾ ॥੧੪॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ
॥ ਤਾ ਮਿਲੀਐ ਜਾ ਲਏ ਮਿਲਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਗਟੁ ਭਇਆ ਤਿਨ ਜਨ ਕਉ,
ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇਦਾ ॥੧੫॥ ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਾਰਣ ਕਰਣਾ ॥
ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਸਭ ਧਰਣਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ,
ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਲਾਜ ਰਖਾਇਦਾ ॥੧੬॥੧॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿ, ਭਾਤੀ, ਲਾਡਾਇਦਾ, ਲਿਖਾਇਦਾ, ਰਖਾਇਦਾ।

੫੮ ਅਰਥ: ਦੁਇ=ਦੋਵੇਂ। ਸਮਸਰਿ=ਬਰਾਬਰ, ਇਕੋ ਜਿਹੇ। ਸਹੀਐ=ਸਹਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
ਤੇ=ਤਦੋਂ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ॥੧੩॥ ਬਾਲ ਸੁਭਾਇ=ਬਾਲਕ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਉ ਵਿਚ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ

ਰਹਿਤ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਅਤੀਤ=ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਹਿ=ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲਾਡਾਇਦਾ=ਲਾਡ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੪।
ਅਗੋਚਰ=ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਕਰਤਾ=ਜਗਤ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ। ਕਾਰਣ=ਸੰਸਾਰ, ਮੂਲ।
ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਧਰੀ=ਰੱਖੀ ਹੈ। ਧਰਣਾ=ਧਰਤੀ। ਲਾਜ=ਇਜ਼ਤ। ੧੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੇਵਕ ਕਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
(ਉਹ) ਮੰਦਾ ਤੇ ਚੰਗਾ (ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ) ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। (ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚੋਂ) ਹਉਮੈ
ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ (ਉਹ ਕੇਵਲ) ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਅਡੋਲ
ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਸੁਖ (ਅਨੰਦ) ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਬਾਲਕ ਸੁਭਾਵ
ਵਾਲੇ (ਭਾਵ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਵਿਰੋਧਤਾ ਤੇ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਉ (ਆਪਣੇ) ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ
(ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ) ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਦੇ ਲਾਡ ਲਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ ਭਗਤ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ
ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਮਾਣਦੇ ਹਨ)। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ) ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ)
ਤਦੋਂ ਮਿਲ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ (ਉਹ ਆਪ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਇਹ ਵੀਚਾਰ)
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਧਰ (ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਮਿਲਾਪ ਦਾ) ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ) ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। (ਸਾਰੀ)
ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਤੂੰ) ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ,
ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, (ਜਿਹੜਾ ਸੇਵਕ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ)
ਇਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੬। ੧। ੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਿਰ ਆਕਾਰ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜੁਨੀਆਂ ਵਿਚ
ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਜਨਮ
ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਰੁੱਤ ਹੈ, ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਰੁਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ
ਪਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਭੀ ਗਵਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਛੇਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦੀ
ਪਰਧਾਨਤਾ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ* ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥

ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ, ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਾਇਦਾ ॥

*ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਇਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਹੋਈ 'ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨ'
ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹੋ।

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਭੀੜਾ ਜਾਂ ਅਉਖੀ ਘੜੀ ਆ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਜੇ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਧਿਆਈਐ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਆ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਹੁਕਮੀ-ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹੇ। ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਆਦਿਲਾ ਬਿਰਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਰਣ ਪਏ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਲਾਜ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਸੇਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਏਕੋ ਤੂਹੈ ॥ ਬਾਣੀ ਤੇਰੀ ਸ੍ਰਵਣਿ ਸੁਣੀਐ ॥ ਦੂਜੀ ਅਵਰ ਨ ਜਾਪਸਿ ਕਾਈ, ਸਗਲ ਤੁਮਾਰੀ ਧਾਰਣਾ ॥੧॥ ਆਪਿ ਚਿਤਾਰੇ ਅਪਣਾ ਕੀਆ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੂ ਥੀਆ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਰਚਿਓਨੁ ਪਸਾਰਾ, ਆਪੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਾਰਣਾ ॥੨॥ ਇਕਿ ਉਪਾਏ ਵਡ ਦਰਵਾਰੀ ॥ ਇਕਿ ਉਦਾਸੀ ਇਕ ਘਰਬਾਰੀ ॥ ਇਕਿ ਭੂਖੇ ਇਕਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ, ਸਭਸੈ ਤੇਰਾ ਪਾਰਣਾ ॥੩॥ ਆਪੇ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਾਚਾ ॥ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਭਗਤਨ ਸੰਗਿ ਰਾਚਾ ॥ ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਹੈ ਪਰਗਟੁ, ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਪਸਾਰਣਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤੂਹੈ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸ੍ਰਵਣਿ ਸੁਣੀਐ=ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਵਰ=ਹੋਰ। ਕਾਈ=ਕੋਈ। ਸਗਲ=ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)। ਧਾਰਣਾ=ਧਾਰੀ ਹੋਈ, ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੧। ਚਿਤਾਰੇ=ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਕੀਆ=ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਥੀਆ=ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਰਚਿਓਨੁ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਪਸਾਰਾ=(ਜਗਤ) ਖਿਲਾਰਾ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਘਟ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ। ਸਾਰਣਾ=ਸਾਰ, ਖਬਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੨। ਇਕਿ=ਕਈ। ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਦਰਬਾਰੀ=ਦਰਬਾਰ ਵਾਲੇ। ਉਦਾਸੀ=ਵਿਰੱਕਤ, ਤਿਆਗੀ। ਘਰਬਾਰੀ=ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ। ਪਾਰਣਾ=ਪਰਣਾ, ਆਸਾਰਾ। ੩। ਸਤਿ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਓਤਿ ਪੋਤਿ=ਤਾਣੇ ਪੋਟੇ ਵਾਂਗ ਭਾਵ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਰਾਚਾ=ਰਚਿਆ ਮਿਚਿਆ, ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਪਤੁ=ਛੁਪਿਆ, ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਪਸਾਰਣਾ=ਪਸਾਰਿਆ, ਖਿਲਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜੋ (ਕੁਝ ਵੀ) ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਕੇਵਲ) ਇਕ ਤੂੰ (ਆਪ) ਹੀ ਹੈ। ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ (ਜੋ ਕੁਝ) ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਸਭ) ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ (ਭਾਵ ਆਵਾਜ਼) ਹੈ। (ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜੀ (ਵਸਤੂ) ਪਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇਰੀ ਹੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਜਗਤ ਸੰਭਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪ (ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਪਾਸੇ) ਆਪ ਹੀ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ) ਇਹ ਸੰਸਾਰ (ਰੂਪੀ) ਖਿਲਾਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਹਰੇਕ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਦੀ) ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਕਈ ਵੱਡੇ ਦਰਬਾਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਕਈ ਗਿ੍ਹਸਤੀ (ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ)। ਕਈ ਭੁੱਖੇ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ), ਕਈ ਰਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਪਰ) ਸਭ (ਜੀਆਂ) ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਸਦਾ ਹੀ (ਸਭ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ) ਸਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤਾਣੇ ਪੋਟੇ ਵਾਂਗ (ਆਪਣੇ) ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਚਿਆ ਮਿਚਿਆ (ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ) ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਪਰਗਟ ਹੈ, (ਸਾਰਾ ਜਗਤ) ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਖਿਲਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੪।

ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦ ਹੋਵਣਹਾਰਾ ॥ ਉਚਾ ਅਗਮੁ ਅਥਾਹੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਉਣੇ ਭਰੇ ਭਰੇ
ਭਰਿ ਉਣੇ, ਏਹਿ ਚਲਤ ਸੁਆਮੀ ਕੇ ਕਾਰਣਾ ॥੫॥ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੇ ਸਾਹਾ ॥ ਨੈਣੀ
ਪੇਖਾ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ॥ ਕਰਨੀ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਸਗਲ
ਉਧਾਰਣਾ ॥੬॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਹਿ ਕੀਤਾ ਅਪਣਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸੋਈ ਹੈ ਜਪਣਾ ॥
ਅਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੈ, ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਣਾ ॥੭॥ ਸੰਤ ਸਭਾ ਜਹ ਬੈਸਹਿ
ਪ੍ਰਭ ਪਾਸੇ ॥ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ ਹਰਿ ਚਲਤ ਤਮਾਸੇ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ,
ਤਹ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਚਿਤਾਰਣਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਾਲਾਹੀ, ਪੇਖਾਂ, ਵੇਖਹਿ, ਜਹ, ਬੈਸਹਿ, ਗਾਵਹਿ, ਤਹ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਹੋਵਣਹਾਰਾ=ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਅਗਮੁ=ਅਪਹ੍ਰੰਚ। ਅਥਾਹੁ=ਜਿਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗ ਸਕੇ। ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ। ਉਣੇ=ਖਾਲੀ, ਸਖਣੇ। ਚਲਤ=ਕੱਤਕ। ਕਾਰਣਾ=ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮ। ਪ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ। ਸਾਲਾਹੀ=ਮੈਂ ਸਲਾਘਾ ਕਰਾਂ। ਸਾਹਾ=ਸਾਹ, ਮਾਲਕ। ਨੈਣੀ ਪੇਖਾ=ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਾਂ। ਕਰਨੀ=ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ਉਧਾਰਣਾ=ਤਾਰਣ ਵਾਲਾ। ੬। ਵੇਖਹਿ=ਤੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਨਦਰੀ=ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਨਿਹਾਲਣਾ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ੭। ਜਹ=ਜਿਥੇ। ਬੈਸਹਿ=ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭ ਪਾਸੇ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਾਸ, ਕੇਲਾ ਚਲਤ=ਤਮਾਸੇ, ਕੱਤਕ, ਖੇਡਾਂ। ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ=ਇਕ ਰਸ ਵਾਲੀ ਅਵਾਜ਼। ਤਹ=ਉਥੇ। ਚਿਤਾਰਣਾ=ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ (ਭਾਵ) ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ) ਉਚਾ ਅਪਹ੍ਰੰਚ, ਅਥਾਹ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਖਣੇ (ਭਾਂਡੇ) ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਭਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਉਸ) ਮਾਲਕ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਸਚਰਜ ਕੱਤਕ ਹਨ। ੫।

ਹੇ ਸਚੇ ਸਾਹ! (ਕਿਰਪਾ ਕਰ) ਮੈਂ (ਆਪਣੇ) ਮੂੰਹ ਨਾਲ (ਤੈਨੂੰ) ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਰਹਾਂ। ਹੇ ਅਪਹ੍ਰੰਚ ਤੇ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰਭੂ! (ਮਿਹਰ ਕਰ)-ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ (ਤੈਨੂੰ) ਵੇਖਦਾ ਰਹਾਂ। ਹੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ! ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ (ਤੇਰਾ ਜਸ) ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ (ਮੇਰਾ) ਮਨ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਰਹੇ। ੬।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ (ਜੀਵ ਪੈਦਾ) ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਭ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ)। (ਹੇ ਭਾਈ! ਇਸ ਲਈ ਜਿਤਨੇ) ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਹਨ (ਸਭ ਨੇ) ਉਸੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹੀ) ਜਪਣਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ (ਰਚਨਾ ਅਥਵਾ ਸ਼ਕਤੀ) ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਚੰਗਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ)

ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ (ਸਭ ਵਲ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਸਭਾ ਹੈ (ਉਥੇ ਸੰਤ ਜਨ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਅਤੇ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦਾ (ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ) ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਇਕ ਰਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਜੇ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਭੀ ਉਸ ਸੰਤ ਸਭਾ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਚਿਤਾਰਦਾ ਰਹੇ।੮।

ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਸਭੁ ਚਲਤੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੇ ਖੇਲੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਉਪਾਵਣਹਾਰਾ, ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਪਾਲਣਾ ॥੯॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਸੋਇ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਦੁਇ ਕਰ ਜੋੜਿ ਸਿਮਰਉ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਅਗਮ ਅਪਾਰਣਾ ॥੧੦॥ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜੇ ਕਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਏਕੇ ਏਕੁ ਜਪੀ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਜਨ ਭਏ ਨਿਹਾਲਾ, ਇਹ ਭਗਤਾ ਕੀ ਘਾਲਣਾ ॥੧੧॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਜਪੀਐ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਰਾਮ ਰੀਗਿ ਰਾਚਾ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਤੁਟਹਿ ਸਭਿ ਬੰਧਨ, ਇਹੁ ਭਰਮੁ ਮੋਹੁ ਪਰਜਾਲਣਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜੀਵਾਂ, ਜਾਈ, ਸਿਮਰਉ, ਜਪੀ, ਮਾਹੀ, ਭਗਤਾਂ, ਤੁਟਹਿ,

੫੮ ਅਰਥ: ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ=ਜੰਮਣਾ ਤੇ ਮਰਣਾ ॥ ਚਲਤੁ=ਤਮਾਸ਼ਾ, ਕਰਿ=(ਪੈਦਾ) ਕਰਕੇ ਅਪਾਰਾ=ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ, ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਪਾਵਣਹਾਰਾ=ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਾਲਣਾ=ਪਾਲਦਾ ਹੈ। ੯। ਜੀਵਾ=ਮੈਂ ਜੀਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸੋਇ=ਖੁਬਰ, ਸੋਭਾ। ਜਾਈ ਬਲਿਹਾਰੀ=ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੁਇ ਕਰ ਜੋੜਿ=ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ। ਸਿਮਰਉ=ਮੈਂ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਗਮ ਅਪਾਰਣਾ=ਹੇ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ। ੧੦। ਸਾਲਾਹੀ=ਮੈਂ ਸਲਾਹਵਾਂ। ਜਪੀ=ਮੈਂ ਜਪਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਹੀ=ਵਿਚ। ਬੁਝਿ=ਸਮਝ ਕੇ। ਨਿਹਾਲਾ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਘਾਲਣਾ=ਘਾਲ, ਮਿਹਨਤ। ੧੧। ਉਪਦੇਸਿ=ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ। ਜਪੀਐ=ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਰੀਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਰਾਚਾ=ਰੱਚ-ਸਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਟਹਿ=ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਜਾਲਣਾ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜੰਮਣਾ ਤੇ ਮਰਣਾ ਸਭ ਤੇਰਾ ਕੌਤਕ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣਾ) ਖੇਲ ਕਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪਣਾ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਸੰਸਾਰ) ਆਪ ਹੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੀ (ਸੁੰਦਰ) ਸੋਭਾ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ (ਤੇਰੇ ਤੋਂ) ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਅਪਹੁੰਚ ਮਾਲਕ! ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ। ੧੦।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ (ਹੋਰ) ਦੂਜੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹਵਾਂ? (ਭਾਵ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ) ਮੈਂ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪਦਾ ਹਾਂ। (ਤੇਰਾ) ਹੁਕਮ ਸਮਝ ਕੇ (ਤੇਰੇ) ਦਾਸ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ (ਤੇਰੇ) ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ ਦੁਆਰਾ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਮਨ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਚਿਆ-ਮਿਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ

ਰਾਹੀ ਸਾਰੇ (ਮਾਇਕ) ਬੰਧਨ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ) ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਭਰਮ ਤੇ ਮੋਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਹ ਰਾਖੈ ਸੋਈ ਸੁਖ ਥਾਨਾ ॥ ਸਹਜੇ ਹੋਇ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਾ ॥ ਬਿਨਸੇ ਬੈਰ
ਨਾਹੀ ਕੋ ਬੈਰੀ, ਸਭੁ ਏਕੋ ਹੈ ਭਾਲਣਾ ॥੧੩॥ ਡਰ ਚੁਕੇ ਬਿਨਸੇ ਅੰਧਿਆਰੇ ਪ੍ਰਗਟ
ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਨਿਰਾਰੇ ॥ ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਪਏ ਸਰਣਾਈ, ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਤਿਸੁ ਘਾਲਣਾ
॥੧੪॥ ਐਸਾ ਕੇ ਵਡਭਾਗੀ ਆਇਆ ॥ ਅਠ ਪਹਰ ਜਿਨਿ ਖਸਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥
ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਸਭੁ ਕੋਈ, ਸੇ ਪਰਵਾਰ ਸਧਾਰਣਾ ॥੧੫॥ ਇਹ ਬਖਸੀਸ
ਖਸਮ ਤੇ ਪਾਵਾ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਕਰ ਜੋਤਿ ਧਿਆਵਾ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਨਾਮਿ ਸਹਜਿ
ਸਮਾਵਾ, ਨਾਮੁ ਨਾਨਕ ਮਿਲੈ ਉਚਾਰਣਾ ॥੧੬॥੧॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀ, ਪਾਵਾਂ, ਧਿਆਵਾਂ, ਸਮਾਵਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਹ=ਜਿਥੇ। ਸੁਖ ਥਾਨਾ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਸਥਾਨ। ਭਲ=ਭਲਾ, ਚੰਗਾ।
ਮਾਨਾ=ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਬੈਰ=ਵੈਰ। ੧੩। ਚੁਕੇ=ਮੁਕ ਗਏ, ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਅੰਧਿਆਰੇ=ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ।
ਨਿਰਾਰੇ=ਨਿਰਾਲੇ। ਆਪੁ=ਆਪਾ ਭਾਵ, ਅਹੰਕਾਰ। ਸਾ=ਸੀ। ੧੪। ਵਡਭਾਗੀ=ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ।
ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਸਧਾਰਣਾ=ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੧੫। ਬਖਸੀਸ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਦਾਤਿ। ਤੇ=ਤੋਂ।
ਪਾਵਾ=ਮੈਂ ਹਾਸਲ ਕਰਾਂ। ਕਰ ਜੋਤਿ=ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ। ਧਿਆਵਾਂ=ਮੈਂ ਧਿਆਵਾਂ। ਜਪੀ=ਮੈਂ ਜਪਾਂ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ
ਵਿਚ। ਸਮਾਵਾਂ=ਮੈਂ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਭਾਈ! ਕੋਈ ਵਡਭਾਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਜਿਥੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਰਖਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਸੁਖ
ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸੁਤੇ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। (ਸਾਰੇ) ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ
(ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਚੋਂ) ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ (ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ) ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਕੋ
(ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ) ਭਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੩।

(ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਹਨੇਰੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ
ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਰਲੇਪ) ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ! ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਛੱਡ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ
ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਸੀ, ਉਸੇ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ
ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ) ਵਡੇਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ (ਮਨੁੱਖ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ,
ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਅਠ ਪਹਿਰ (ਆਪਣੇ) ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਉਸ (ਅਜਿਹੇ) ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ (ਲਗ
ਕੇ) ਹਰ ਕੋਈ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ) ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਵੀ ਆਸਰਾ (ਬਣ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਆਪਣੇ) ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ ਕਿ ਅਠੇ ਪਹਿਰ (ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਰਹਾਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹਾਂ, ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਾਂ (ਅਤੇ) ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪ ਉਚਾਰਨ (ਸਿਮਰਨ) ਮਿਲਿਆ ਰਹੇ (ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਪਦਾ ਰਹਾਂ)। ੧੬।੧।੧੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਾਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨ ਕਰਾਵਣਹਾਰਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਜਬ ਲੀਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਈ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਈ ਮੰਦੇ ਹਾਲ ਭਾਵ ਗਰੀਬੀ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਕਈ ਭੁਖੇ ਤੇ ਕਈ ਰਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕੇ ਇਉਂ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:-

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਸੋਇ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈ ਬਲਿਹਾਰੀ॥

ਦੁਇ ਕਰ ਜੋਤਿ ਸਿਮਰਉ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਅਗਮ ਅਪਾਰਣਾ॥

ਸਾਡਾ ਫਰਜ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਚੇਤੇ ਰਖੀਏ, ਭਰਮ ਮੋਹ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਕਰੀਏ। ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਵਡਭਾਗੀ ਜਨ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਰਦਾ ਸਗੋਂ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਹੋਰ ਸੰਗੀਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਗਤ ਤੋਂ ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਜੋ ਜਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਪੰਕਤੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਜੀਵ ਮਾਲਕ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਖਸਮ ਤੇ ਪਾਵਾ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਕਰ ਜੋਤਿ ਧਿਆਵਾ ॥

ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਨਾਮਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਾ, ਨਾਮੁ ਨਾਨਕ ਮਿਲੈ ਉਚਾਰਣਾ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸੂਰਤਿ ਦੇਖਿ ਨ ਭੂਲੁ ਗਵਾਰਾ ॥ ਮਿਥਨ ਮੋਹਾਰਾ ਝੂਠੁ ਪਸਾਰਾ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਕੋਈ ਰਹਣੁ ਨ ਪਾਏ, ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣਾ ॥੧॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਪਉ ਸਰਣਾਈ ॥ ਮੋਹੁ ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਭਰਮੁ ਮਿਟਾਈ ॥ ਏਕੇ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਅਉਖਧੁ, ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਰਿਦ ਗਾਇਣਾ ॥੨॥ ਜਿਸੁ ਨਾਮੈ ਕਉ ਤਰਸਹਿ ਬਹੁ ਦੇਵਾ ॥ ਸਗਲ ਭਗਤ ਜਾ ਕੀ ਕਰਦੇ ਸੇਵਾ ॥ ਅਨਾਥਾ ਨਾਥੁ ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ, ਸੇ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਇਣਾ ॥੩॥ ਹੋਰੁ ਦੁਆਰਾ ਕੋਇ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਾਵੈ ਤਾ ਕਿਛੁ ਨ ਬੂਝੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਹੁ ਭੰਡਾਰੁ ਨਾਮ ਜਿਸੁ, ਇਹੁ ਰਤਨੁ ਤਿਸੈ ਤੇ ਪਾਇਣਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਤਰਸਹਿ, ਅਨਾਥਾ, ਤਾ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੂਰਤਿ=ਸਕਲ, ਸਰੂਪ। ਦੇਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਗਵਾਰਾ=ਹੇ ਮੂਰਖ!। ਮਿਥਨ=ਝੂਠ। ਮੋਹਾਰਾ=ਮੋਹ ਦਾ। ਝੂਠ ਪਸਾਰਾ=ਝੂਠ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ। ਨਿਹਚਲੁ=ਪੱਕਾ, ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ੧। ਸੋਗੁ=ਗ਼ਮ, ਚਿੰਤਾ।

ਮਿਟਾਈ=ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੰਤ੍ਰ=ਉਪਦੇਸ਼। ਦ੍ਰਿੜਾਏ=ਪੱਕਾ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਉਖਧ=ਦਵਾਈ। ਰਿਦ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਤਰਸਹਿ=ਤਰਸਦੇ ਹਨ। ਬਹੁ ਦੇਵਾ=ਬਹੁਤ ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ। ਜਾ ਕੀ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ। ਦੀਨੁ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ=ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦੁਆਰਾ=ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਤ੍ਰਿਭਵਣ=ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ (ਵਿਚ)। ਧਾਵੈ=ਦੌੜਦਾ ਰਹੇ। ਭੰਡਾਰੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਤਿਸੈ ਤੇ=ਉਸ (ਗੁਰੂ) ਤੋਂ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੂਰਖ ਜੀਵ! (ਤੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਨਾ ਭੁੱਲ। (ਇਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ) ਮੋਹ ਬੁਠਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਾਰਾ) ਪਸਾਰਾ ਹੀ ਬੁਠਾ (ਨਾਸਵੰਤ) ਹੈ। (ਇਸ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ (ਸਦਾ ਲਈ) ਇਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਹਰ ਜਗਾ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾ। (ਉਹ) ਮੋਹ, ਗ਼ਮ ਅਤੇ ਭਰਮ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਇਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਇਹ) ਦਵਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਕਿ ਤੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ) ਸਚ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤਰਸਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਗਤ ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ (ਐਸਾ) ਦਰ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ (ਜਿਥੋਂ ਨਾਮ ਅਉਖਧ ਮਿਲੇ)। (ਜੇ ਮਨੁੱਖ) ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਵਿਚ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ। (ਕੇਵਲ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ (ਸੱਚਾ) ਹੈ ਜਿਸ (ਪਾਸ) ਨਾਮ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਰਤਨ ਉਸ (ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ) ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਾ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕਰੇ ਪੁਨੀਤਾ ॥ ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵ ਨ ਪਾਵਹਿ ਮੀਤਾ ॥ ਸਤਿਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ, ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਪਾਰਿ ਪਰਾਇਣਾ ॥੫॥ ਪਾਰਜਾਤੁ ਲੋੜਹਿ ਮਨ ਪਿਆਰੇ ਕਾਮਧੇਨੁ ਸੇਹੀ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਸੇਵਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ, ਨਾਮੁ ਕਮਾਇ ਰਸਾਇਣਾ ॥੬॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਰਹਿ ਪੰਚ ਧਾਤੂ ॥ ਭੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੋਵਹਿ ਨਿਰਮਲਾ ਤੂ ॥ ਪਾਰਸੁ ਜਬ ਭੇਟੈ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ, ਤਾ ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਦਿਖਾਇਣਾ ॥੭॥ ਕਈ ਬੈਕੁੰਠ ਨਾਹੀ ਲਵੈ ਲਾਗੈ ॥ ਮੁਕਤਿ ਬਪੁੜੀ ਭੀ ਗਿਆਨੀ ਤਿਆਗੇ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈਐ, ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗੁਰ ਦਰਸਾਇਣਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਵਹਿ, ਲੋੜਹਿ, ਮਰਹਿ, ਹੋਵਹਿ, ਨਾਹੀ, ਹਉ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਪੁਨੀਤਾ=ਪਵਿਤਰ। ਸੁਰਿ=ਉਤਮ ਪੁਰਸ਼। ਨਰ=ਮਨੁੱਖ। ਮੀਤਾ=ਹੈ ਸਿੱਤਰ। ਪਾ ਪਾਰਜਾਤੁ=ਸਵਰਗ ਦਾ ਕਲਪਿਤ ਬ੍ਰਿਛ। ਕਾਮਧੇਨੁ=ਸਵਰਗ ਦੀ ਕਲਪਿਤ ਗਾਂ। ਸੇਹੀ=ਸੰਭਾਲੀ ਹੈ। ਮਨ ਪਿਆਰੇ=ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ। ਦਰਬਾਰੇ=(ਤੇਰੇ) ਦਰ ਤੇ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ=ਰਜੇਵਾਂ। ਸੰਤੋਖੁ=ਸਬਰ। ਕਮਾਇ=ਕਮਾ ਕੇ। ਰਸਾਇਣਾ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਪੰਚ ਧਾਤੂ=(ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ) ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ। ਭੈ

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਡਰ ਵਿਚ ਹੋਵਹਿ=ਤੂੰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਾਰਸ=ਉਹ ਪਥਰ ਜੋ ਸਭ ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭੇਟੈ=ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਰਸਿ=ਫੁਹ ਕੇ। ਦਿਖਾਇਦਾ=ਦਿਸ ਪੈਦਾ ਹੈ। ੭। ਨਾਹੀ ਲਵੈ ਲਾਗੇ=ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦੇ, ਭਾਵ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਬਪੁਤੀ=ਵਿਚਾਰੀ। ਏਕੰਕਾਰ=ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ਤੇ=ਤੋ। ਬਲਿ ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰ, ਸਦਕੇ। ਗੁਰ ਦਰਸਾਇਣਾ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤੋਂ। ੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਚਰਨ-ਧੂੜ (ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ) ਪਵਿਤਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਉਸ (ਧੂੜ ਨੂੰ) ਉਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। (ਕੇਵਲ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਤਿਪੁਰਖ (ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ) ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ੫।

ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ! (ਜੇ ਤੂੰ) ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ) ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਕਾਮਧੇਨ ਗਾਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਸੋਭਦੀ ਰਹੇ, (ਤਾਂ ਤੂੰ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ, (ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ) ਰਜੇਵਾਂ ਤੇ ਸੰਤੋਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ), ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ ਦੀ) ਕਮਾਈ ਕਰ (ਜੋ ਸਾਰੇ) ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ (ਸੋਮਾਂ) ਹੈ। ੬।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਡਰ (ਧਾਰਨ ਕਰ), ਤੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਗੁਰੂ ਪਾਰਸ) ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦਿਸ ਪੈਦਾ ਹੈ :

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਈ ਬੈਕੁੰਠ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ) ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। (ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਗਿਆਨੀ, ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਭੀ ਵਿਚਾਰੀ ਜਿਹੀ ਸਮਝ ਕੇ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, (ਉਹ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਈਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੮।

ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਸੇਈ ॥ ਜਿਸਨੋ ਲਾਇ ਲਏ ਸੇ ਸੇਵਕੁ, ਜਿਸ ਵਡਭਾਗੁ ਮਥਾਇਣਾ ॥੯॥ ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥ ਤੁਛ ਮਾਤ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ, ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲਾਇਣਾ ॥੧੦॥ ਜਾ ਕੀ ਸੋਇ ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਜੀਵੈ ॥ ਰਿਦੈ ਵਸੈ ਤਾ ਠੰਢਾ ਥੀਵੈ ॥ ਗੁਰੁ ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਏ ਤਾ ਸੋਭਾ ਪਾਏ, ਤਿਸੁ ਜਮ ਕੈ ਪੰਥਿ ਨ ਪਾਇਣਾ ॥੧੧॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਪੜਿਆ ॥ ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਧਨੁ ਆਗੈ ਧਰਿਆ ॥ ਸੇਵਾ ਸੁਰਤਿ ਨਾ ਜਾਣਾ ਕਾਈ, ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਦਇਆ ਕਿਰਮਾਇਣਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਮਾ, ਜਾਣਹਿ, ਵਖਾਣਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗੋਚਰੁ=ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ਮਥਾਇਣਾ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ। ੯। ਮਹਿਮਾ=ਵਡਿਆਈ। ਨ ਜਾਣਹਿ=ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਤੁਛ ਮਾਤ=ਤੁਛ ਮਾਤਰ, ਬਿਲਕੁਲ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ। ਸੁਣਿ=ਸੁਣ ਕੇ। ਅਪਰੰਪਰ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ। ੧੦। ਜਾ ਕੀ=ਜਿਸ (ਗੁਰੂ) ਦੀ। ਸੋਇ=ਸੋਭਾ। ਮਨ ਜੀਵੈ=ਮਨ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਦੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਥੀਵੈ=ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਮੁਖਹੁ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ

ਅਲਾਏ=ਉਚਾਰੇ। ਤਿਸੁ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਜਮ ਕੈ ਪੰਥਿ=ਜਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ। ਨ ਪਾਇਣਾ=ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੰਦਾ। ੧੧। ਪੜਿਆ=ਪੜਿਆ। ਜੀਉ=ਜਿੰਦਾ। ਆਰੀ=(ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ)। ਸੁਰਤਿ=ਸੋਝੀ। ਕਾਈ=ਕੋਈ। ਕਿਰਮਾਇਣਾ=ਕਿਰਮ (ਕੀੜੇ) ਉਤੇ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ (ਭੇਤ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ (ਹੀ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ (ਜੋ) ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। (ਗੁਰੂ) ਜਿਸ ਨੂੰ (ਆਪ ਸੇਵਾ ਵਿਚ) ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਉਹੀ ਸੇਵਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਵਡੇਭਾਗ (ਹੁੰਦੇ ਹਨ)। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ (ਵਡਿਆਈ) ਵੇਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ। (ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ) ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਬੇਅੰਤ) ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਮਨ ਸੀਤਲ (ਠੰਢਾ-ਠਾਰ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੋਝਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, (ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਮਨ) ਠੰਢਾ-ਠਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ (ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪ ਨਾਮ) ਉਚਾਰੇ ਤਾਂ (ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਸੋਝਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ) ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੰਦਾ। ੧੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ। (ਮੈਂ ਆਪਣੀ) ਜਿੰਦ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਧਨ (ਸਭ ਕੁਝ ਸੰਤਾਂ) ਅਗੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਝੀ (ਅਥਵਾ ਜਾਚ) ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਨਿਮਾਣੇ ਦਾਸ ਉਤੇ) ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜੀ। ੧੨।

ਨਿਰਗੁਣ ਕਉ, ਸੀਗਿ ਲੇਹੁ ਰਲਾਏ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਟਹਲੈ ਲਾਏ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰਉ ਪੀਸਉ ਸੰਤ ਆਗੈ, ਚਰਣ ਧੋਇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਣਾ ॥੧੩॥ ਬਹੁਤੁ ਦੁਆਰੇ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਆਇਆ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਤੁਮ ਸਰਣਾਇਆ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੰਤਹ ਸੀਗਿ ਰਾਖਹੁ, ਏਹੁ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਦੇਵਾਇਣਾ ॥੧੪॥ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੁਸਾਈ ਮੇਰੇ ॥ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥ ਸੂਖ ਸਹਜ ਸਦਾ ਅਨੰਦਾ, ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਦਸਾਇਣਾ ॥੧੫॥੨॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਫੇਰਉ, ਪੀਸਉ, ਸੰਤਹ, ਗੁਸਾਈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ=ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ। ਸੰਤਹ ਸੀਗਿ=ਸੰਤਾਂ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ) ਦੇ ਨਾਲ। ੧੪। ਭਏ=ਹੋਏ। ਗੁਸਾਈ=ਮਾਲਕ। ਸਹਜ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ। ਦਾਸ ਦਸਾਇਣਾ=ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ। ੧੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਨਿਰਗੁਣਿਆਰੇ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ) ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਵੇ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ) ਟਹਿਲ-ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾ ਲਵੇ। ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਅਗੇ ਪਖਾ ਫੇਰਾਂ, (ਲੰਗਰ ਲਈ ਆਟਾ)। ਪੀਹਵਾਂ (ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ) ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ (ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ)। ੧੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਬਹੁਤ (ਲੋਕਾਂ ਦੇ) ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ (ਹੁਣ ਤੇਰੇ) ਦਰ ਤੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। (ਤੇਰੀ) ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੀ (ਮੈਂ) ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। (ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ) ਸਦਾ ਹੀ

ਆਪਣੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਖ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ) ਇਹ ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ (ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ) ।

੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮੇਰੀ ਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ) ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ (ਮੇਰੇ ਉਤੇ) ਕਿਰਪਾਲੂ (ਦਇਆਵਾਨ) ਹੋ ਗਏ । (ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਲਿਆ । ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੋਇਆ ਹਾਂ (ਉਦੋਂ ਤੋਂ) ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਸਹਜ ਤੇ ਅਨੰਦ (ਪਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ)। ੧੫। ੨। ੭।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਬੜਾ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੀਵ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਤਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਤੇ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਵਾਏ ਹਰੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਿਰਚਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ, ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋਰ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ:-

ਜਿਸੁ ਨਾਮੈ ਕਉ ਤਰਸਹਿ ਬਹੁ ਦੇਵਾ ॥ ਸਗਲ ਭਗਤ ਜਾ ਕੀ ਕਰਦੇ ਸੇਵਾ ॥

ਅਨਾਥਾ ਨਾਥੁ ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ, ਸੋ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਇਣਾ ॥

ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁਖ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸਾਹ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਪਾਰਜਾਤੁ ਲੋੜਹਿ ਮਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ਕਾਮਧੇਨ ਸੋਹੀ ਦਰਬਾਰੇ ॥

ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਸੇਵਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ, ਨਾਮੁ ਕਮਾਇ ਰਸਾਇਣਾ ॥

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਤੁਛ ਬੁਧੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ 'ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਰਾਖਹੁ, ਏਹੁ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਦੇਵਾਇਣਾ' ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਵਾਲੀ ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਹੀ ਯੋਗ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਇਉਂ ਜੋਦਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:-

ਨਿਰਗੁਣ ਕਉ ਸੰਗਿ ਲੇਹੁ ਰਲਾਏ॥ ਕਹਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਟਹਲੈ ਲਾਇ ॥

ਪਖਾ ਫੋਰਉ ਪੀਸਉ ਸੰਤ ਆਗੈ, ਚਰਣ ਧੋਇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਣਾ ॥

ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਸਮਾਦ ਹੀ ਵਿਸਮਾਦ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸਿਮਰੈ ਧਰਤੀ ਅਰੁ ਆਕਾਸਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਗੁਣ ਤਾਸਾ ॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਸਿਮਰਹਿ, ਸਿਮਰੈ ਸਗਲ ਉਪਾਰਜਨਾ ॥੧॥ ਸਿਮਰਹਿ ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀਆ ਸਚੁ ਸੋਆ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਖਾਣੀ ਸਿਮਰਹਿ ਬਾਣੀ, ਸਿਮਰਹਿ ਸਗਲੇ ਹਰਿਜਨਾ ॥੨॥ ਸਿਮਰਹਿ

ਬ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵਤੇ ਕੋੜਿ ਤੇਤੀਸਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਜਖਿ ਦੈਤ
ਸਭਿ ਸਿਮਰਹਿ, ਅਗਨਤੁ ਨ ਜਾਈ ਜਸੁ ਗਨਾ ॥੩॥ ਸਿਮਰਹਿ ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਸਭਿ
ਭੂਤਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਬਨ ਪਰਬਤ ਅਉਧੂਤਾ ॥ ਲਤਾ ਬਲੀ ਸਾਖ ਸਭ ਸਿਮਰਹਿ, ਰਵਿ
ਰਹਿਆ ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਮਨਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਮਰਹਿ, ਪੁਰੀਆਂ, ਬਲੀ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਅਗਨਤੁ' ਦਾ ਸੁੱਧ ਉਚਾਰਨ 'ਅ-ਗਨਤੁ' ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਿਮਰੈ=ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ, ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਹਿ=ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਣਤਾਸਾ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ
ਖਜਾਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ। ਪਉਣੁ=ਹਵਾ। ਬੈਸੰਤਰ=ਅਗਨੀ। ਸਗਲ=ਸਾਰੀ। ਉਪਰਾਜਨਾ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ, ਸ੍ਰਿਸਟੀ।੧।
ਖੰਡ=ਹਿੱਸੇ। ਦੀਪ=ਟਾਪੂ। ਸਭਿ ਲੋਆ=ਸਾਰੇ ਲੋਕ। ਪਾਤਾਲ=ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ ਵਸਣ ਵਾਲੇ।
ਪੁਰੀਆ=ਨਗਰੀਆਂ। ਸਚੁ ਸੋਆ=ਉਸ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ। ਖਾਣੀ=ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ,
ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭਜ)। ਬਾਣੀ=ਬਾਣੀਆਂ (ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮਧਮਾ, ਬੈਖਰੀ)।੨। ਸਗਲੇ=ਸਾਰੇ।
ਬ੍ਰਹਮੇ=(ਕ੍ਰੋੜਾਂ) ਬ੍ਰਹਮੇ। ਬਿਸਨ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ਮਹੇਸਾ=ਸ਼ਿਵ। ਕੋੜ ਤੇਤੀਸਾ=ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ। ਜਖਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ
ਇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ਅਗਨਤੁ=ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਗਨਾ=ਗਿਣਿਆ।੩। ਪਸੁ=ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ, ਪਰਿੰਦੇ। ਸਭਿ ਭੂਤਾ=ਸਾਰੇ
ਜੀਵ। ਬਨ=ਜੰਗਲ। ਪਰਬਤ ਅਉਧੂਤਾ=ਨੰਗੇ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਂਗ ਅਡੋਲ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਪਹਾੜ। ਲਤਾ=ਵੇਲ।
ਬਲੀ=ਵੇਲਾਂ। ਸਾਖ=ਸ਼ਾਖਾਂ। ਰਵਿ ਰਹਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਮਨਾ=ਸਾਰੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ (ਭਾਵ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ
ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ)। ਚੰਦਰਮਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ (ਵੀ ਉਸ) ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜਾਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਹਵਾ, ਪਾਣੀ,
ਅਗਨੀ (ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ (ਅਥਵਾ) ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਹੀ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਧਿਆਉਂਦੀ ਅਤੇ
ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ।੧।

(ਸਾਰੇ) ਖੰਡ, ਟਾਪੂ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਤਾਲ (ਅਤੇ) ਪੁਰੀਆਂ ਉਸ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ
ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। (ਸਾਰੀਆਂ) ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ (ਜੀਵ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ (ਸਾਰੀਆਂ) ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ
(ਜੀਵ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਹਰੀ ਦੇ (ਸਾਰੇ) ਸੇਵਕ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।੨।

(ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅਨਗਿਣਤ) ਬ੍ਰਹਮੇ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤੇ ਵੀ
ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਵ ਅਤੇ ਦੈਤ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਜਸ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਜੋ ਗਿਣਿਆ
ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।੩।

ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਜੰਗਲ, ਅਡੋਲ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਪਹਾੜ ਵੀ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਵੇਲ,
ਵੇਲਾਂ, ਸ਼ਾਖਾਂ ਸਭ ਸਿਮਰਦੀਆਂ ਹਨ, (ਉਹ ਮਾਲਕ) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।੪।

ਸਿਮਰਹਿ ਬੂਲ ਸੂਖਮ ਸਭਿ ਜੰਤਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਹਰਿ ਮੰਤਾ ॥
ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਸਿਮਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ, ਸਗਲ ਭਵਨ ਕਾ ਪ੍ਰਭ ਧਨਾ ॥੫॥ ਸਿਮਰਹਿ ਨਰ

ਠਾਰੀ ਆਸਰਮਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਜਾਤਿ ਜੋਤਿ ਸਭਿ ਵਰਨਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਗੁਣੀ ਚਤੁਰ ਸਭਿ
ਬੇਤੇ, ਸਿਮਰਹਿ ਰੈਣੀ ਅਰੁ ਦਿਨਾ ॥੬॥ ਸਿਮਰਹਿ ਘੜੀ ਮੂਰਤ ਪਲ ਨਿਮਖਾ ॥ ਸਿਮਰੈ
ਕਾਲੁ ਅਕਾਲੁ ਸੁਚਿ ਸੋਚਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਸਉਣ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੰਜੋਗਾ, ਅਲਖੁ ਨ ਲਖੀਐ ਇਕੁ
ਖਿਨਾ ॥੭॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਕਰਿ
ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਭਗਤੀ ਲਾਵਹੁ, ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥ ਸੇ ਜਿਨਾ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੁਲੁ=ਅਸਬੁਲ, ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ। ਸੂਖਮ=ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ। ਸਿਧ=ਜੋਗ ਵਿਚ ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ
ਜੋਗੀ। ਸਾਧਿਕ=ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮੰਤ੍ਰਾ=ਮੰਤਰ। ਗੁਪਤ=ਲੁਕੇ ਹੋਏ। ਪ੍ਰਗਟ=ਦਿਸਦੇ (ਜੀਵ)। ਧਨਾ=ਧਣੀ,
ਮਾਲਕਾਪ। ਆਸਰਮਾ=(ਚਾਰ) ਆਸ਼ਰਮ ਬ੍ਰਹਮਚਰ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਥ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ। ਵਰਨਾ=(ਚਾਰ) ਵਰਨ
ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜ੍ਹੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ। ਗੁਣੀ=ਗੁਣਵਾਨ। ਬੇਤੇ=ਵਿਦਵਾਨ। ਰੈਣੀ=ਰਾਤ। ੬। ਮੂਰਤ=ਮੂਰਤੀ। ਨਿਮਖਾ=ਅੱਖ
ਝਮਕਣ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾਂ। ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ਅਕਾਲੁ=ਜਨਮ। ਸੁਚਿ=(ਸਰੀਰਕ) ਪਵਿਤਰਤਾ। ਸੋਚਾ=ਸੋਚ। ਸਉਣ
ਸਾਸਤ੍ਰ=ਜੋਤਿਸ਼ ਆਦਿਕ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰ। ਅਲਖ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਕਰਾਵਨਹਾਰ=ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ।
ਘਟ=ਹਿਰਦਾ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ। ਜਿਨਾ=ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ੮।

ਅਰਥ: ਅਸਬੁਲ (ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ) ਤੋਂ ਸੂਖਮ (ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਤੱਕ) ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ
ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਧ, ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਸਭ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਮੰਤਰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਛੁਪੇ
ਹੋਏ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ (ਭਾਵ ਦਿਸਦੇ ਤੇ ਅਣਦਿਸਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਹੀ ਤੈਨੂੰ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਤੂੰ) ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ
ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ੫।

ਆਦਮੀ, ਇਸਤਰੀਆਂ, (ਚਾਰੇ) ਆਸ਼ਰਮ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਤੇ ਵਰਨ ਵੀ
ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ (ਸਾਰੇ ਹੀ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ੬।

ਘੜੀ, ਮੂਰਤ, ਪਲ, ਨਿਮਖ (ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲ (ਮੌਤ), ਅਕਾਲ (ਜਨਮ), ਸੁੱਚ
(ਪਵਿਤਰਤਾ), ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ, ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਜੋਤਿਸ਼ (ਦਸਣ ਵਾਲੇ) ਸ਼ਾਸਤਰ
ਆਦਿ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਉਸ) ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਭੇਦ) ਇਕ ਛਿਨ ਮਾਤਰ ਵੀ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ
ਲਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ੭।

ਹੇ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਅਤੇ) ਜੀਆਂ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ! ਹੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ
ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ) ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਉਹ (ਮਨੁੱਖ
ਆਪਣਾ) ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੮।

ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਵੂਠਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ॥ ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ ਗੁਰ ਕਾ ਜਪੁ ਜਪਨਾ ॥ ਸਰਬ
ਨਿਰੰਤਰਿ ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ, ਬਹੁਤਿ ਨ ਜੋਨੀ ਭਰਮਿ ਰੁਨਾ ॥੯॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨਿ
ਜਾ ਕੈ ॥ ਦੂਖੁ ਦਰਦੁ ਭ੍ਰਮੁ ਤਾਕਾ ਭਾਗੈ ॥ ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਨਾਮ ਰਸੁ, ਅਨਹਦ
ਬਾਣੀ ਸਹਜ ਧੁਨਾ ॥੧੦॥ ਸੇ ਧਨਵੰਤਾ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ॥ ਸੇ ਪਤਿਵੰਤਾ ਜਿਨਿ
ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਵੂਠਾ, ਸੇ ਪੂਰ ਕਰਮਾ ਨ ਛਿਨਾ ॥੧੧॥

ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੁਆਮੀ ਸੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਕਹੀਐ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰ ਗਿਆਨ
ਅੰਜਨਿ ਕਾਟਿਓ ਭ੍ਰਮੁ ਸਗਲਾ, ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕ ਬਿਨਾ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਵੂਠਾ=ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਰਮਿ=ਬਖਸਿਸ ਦੁਆਰਾ। ਸਰਬ
ਨਿਰੰਤਰਿ=ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ। ਜਾਤਾ=ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ੍ਰਿ=ਮੁੜ ਕੇ, ਫਿਰ। ਜੋਨਿ=ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ।
ਰੂਨਾ=ਰੂਨਾਂ, ਰੋਇਆ। ੯। ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ=ਇਕ ਰਸ ਬਾਣੀ। ਸਹਜ ਧੁਨਾ=ਸਹਜ ਦੀ ਧੁਨੀ। ੧੦।
ਧਨਵੰਤਾ=ਧਨ ਦੌਲਤ ਵਾਲਾ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਪਤਿਵੰਤਾ=ਇਜਤ ਵਾਲਾ। ਪੂਰ ਕਰਮਾ=ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ
ਵਾਲਾ। ਛਿਨਾ=ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ। ੧੧। ਜਲ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਥਲਿ=ਧਰਤੀ ਵਿਚ। ਮਹੀਅਲਿ=ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ।
ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨਿ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ। ਸਗਲਾ=ਸਾਰਾ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਸੇਵਕ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਮਾਲਕ) ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਹ)
ਪੂਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ (ਦਸਿਆ) ਜਾਪ ਜਪਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਜਗਿਆਸੂ) ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ
ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਵਸਦਾ) ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਮੁੜ ਕੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦਾ (ਅਤੇ) ਨਾ
ਹੀ ਰੋਦਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦੁਖ ਦਰਦ ਤੇ
ਭਰਮ (ਸਭ) ਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ, ਅਡੋਲਤਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਤੇ ਨਾਮ ਰਸ (ਸਦਾ
ਹੀ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ) ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਦੀ (ਰੋ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਨਾਮ ਦੀ) ਸਹਜ ਧੁਨੀ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ
ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਧਨਵਾਨ (ਪੁਰਸ਼) ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਜਤ ਵਾਲਾ
(ਪੁਰਸ਼) ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ
(ਉਹ) ਵਡੀ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਛੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਮਾਲਕ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। (ਉਸ ਤੋਂ
ਬਿਨਾ ਅਜਿਹਾ) ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਮੇ ਨਾਲ (ਜਿਸਦਾ)
ਭਰਮ ਰੂਪੀ (ਜਾਲਾ) ਕਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ (ਕੋਈ) ਨਹੀਂ
ਦਿਸਦਾ। ੧੨।

ਉਚੇ ਤੇ ਉਚਾ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾ ॥ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ
ਅਥਾਹ ਸੁਆਮੀ, ਅਤੁਲੁ ਨ ਜਾਈ ਕਿਆ ਮਿਨਾ ॥੧੩॥ ਤੂ ਕਰਤਾ ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਕੀਆ ॥
ਤੁਝੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਬੀਆ ॥ ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੂਹੈ, ਸਗਲ ਪਸਾਰਾ ਤੁਮ
ਤਨਾ ॥੧੪॥ ਜਮ ਦੂਤ ਤਿਸੁ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵੈ ॥
ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਤਾ ਕੇ ਪੂਰਨ, ਜੋ ਸ੍ਰਵਣੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਜਸੁ ਸੁਨਾ ॥੧੫॥ ਤੂ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸਭੁ
ਕੇ ਤੇਰਾ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੇਈ ਜਨ ਉਤਮ, ਜੋ ਭਾਵਹਿ
ਸੁਆਮੀ ਤੁਮ ਮਨਾ ॥੧੬॥੧॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤੁਹੈ, ਭਾਵਹਿ, ਬਲੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਤੇ=ਤੋਂ। ਪਾਰਾ=ਪਾਰਲਾ (ਬੰਨਾ)। ਗਹਿਰ=ਭੂੰਘਾ। ਗੰਭੀਰ=ਵੱਡੇ ਜਿਹਾਰੇ ਵਾਲਾ। ਅਥਾਹ=ਜਿਸ ਦੀ ਭੂੰਘਾਈ ਦੀ ਥਾਹ ਨਾ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿਆ ਗਿਨਾ=ਕੀ ਗਿਣਾ। ੧੩। ਬੀਆ=ਦੂਜਾ। ਤੁਮ ਤਨਾ=ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ। ੧੪। ਨਿਕਟਿ=ਨੇੜੇ। ਪੂਰਨ=ਪੂਰੇ। ਸ੍ਵਣੀ=ਕੰਨਾ ਨਾਲ। ੧੫। ਸੇਈ=ਓਹੀ। ਉਤਮ=ਚੰਗੇ। ਜੋ=ਜਿਹੜੇ। ਭਾਵਹਿ=ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਤੁਮ ਮਨਾ=ਤੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰਾ ਦਰਬਾਰ ਉਚਿਆਂ ਤੋਂ ਉਚਾ ਹੈ। (ਤੇਰੇ) ਪਾਰ (ਉਚਾਰ ਦਾ) ਅੰਤ ਕਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਭੂੰਘੇ ਤੇ ਅਥਾਹ ਮਾਲਕ! (ਤੂੰ) ਅਤੁੱਲ ਹੈ, ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, (ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ) ਕੀ ਗਿਣਾਂ? (ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ)। ੧੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ (ਸਭ ਦਾ) ਕਰਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਤੇਰਾ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਆਦਿ ਮਧ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ (ਕੇਵਲ) ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੀ ਤਾਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਹਰੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਗਾਉਂਦਾ (ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ) ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਮਦੂਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ੧੫।

ਹੇ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ! ਹੇ ਭੂੰਘੇ ਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ (ਕਰਤਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੋਈ ਤੇਰਾ (ਦਾਸ) ਹੈ। ਨਾਨਕ! ਆਖ ਕਿ ਹੇ ਮਾਲਕ! ਉਹ ਦਾਸ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹਨ (ਜੋ) ਤੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ੧੬। ੧੭੮।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਉਹੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁਖਮਨੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

੧. ਸਿਮਰਹਿ ਸੇ ਜਨ ਜਿਨ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਮਇਆ ॥

੨. ਜਿਨ ਕਉ ਭਏ ਦਇਆਲ, ਤਿਨ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਭਇਆ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਿਨੀ ਜਨੀ ਜਪਿ ਲਇਆ॥

[ਪੰਨਾ ੭੬੨

ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ, ਧਨ ਤੇ ਪਤਿ-ਮਤਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਦਿਸਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਪਸੂ, ਪੰਛੀ, ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਪਰਬਤ, ਸੁਖਮ, ਅਸਥੂਲ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ 'ਸੋਨੇ ਕੀ ਸੂਈ ਰੁਪੇ ਕਾ ਧਾਗਾ' (ਪੰਨਾ ੪੮੫) ਪਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਮਰਥ ਸਰਥ ਸੁਖ ਦਾਨਾ ॥ ਸਿਮਰਉ ਨਾਮੁ ਹੋਹੁ
ਮਿਹਰਵਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਦਾਤਾ ਜੀਅ ਜੰਤ ਭੇਖਾਰੀ, ਜਨੁ ਬਾਂਛੈ ਜਾਚੰਗਨਾ ॥੧॥ ਮਾਗਉ
ਜਨ ਪੂਰਿ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਵਉ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਮਿਟਾਵਉ ॥ ਦੀਰਘ ਰੋਗ
ਮਿਟਹਿ ਹਰਿ ਅਉਖਧਿ, ਹਰਿ ਨਿਰਮਲਿ ਰਾਪੈ ਮੰਗਨਾ ॥੨॥ ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਣਉ ਬਿਮਲ ਜਸੁ
ਸੁਆਮੀ ॥ ਏਕਾ ਓਟ ਤਜਉ ਬਿਖੁ ਕਾਮੀ ॥ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਪਾਇ ਲਗਉ ਦਾਸ ਤੇਰੇ,
ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹੀ ਸੰਗਨਾ ॥੩॥ ਰਸਨਾ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਤੇਰੇ ॥ ਮਿਟਹਿ ਕਮਾਤੇ
ਅਵਗੁਣ ਮੇਰੇ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਮਨੁ ਜੀਵੈ, ਪੰਚ ਦੂਤ ਤਜਿ ਤੰਗਨਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਮਰਉ, ਮਾਗਉ, ਪਾਵਉ, ਮਿਟਾਵਉ, ਮਿਟਹਿ, ਸੁਣਉ, ਤਜਉ, ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਪਾਇ, ਲਗਉ,
ਨਾਹੀ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭ=ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ। ਸਮਰਥ=ਹੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ। ਸਰਥ=ਸਾਰੇ। ਸੁਖ ਦਾਨਾ
ਹੋ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ (ਪ੍ਰਭੂ)। ਸਿਮਰਉ=ਮੈਂ ਸਿਮਰਾਂ। ਹੋਹੁ=ਤੁਸੀਂ ਹੋਵੋ। ਭੇਖਾਰੀ=ਮੰਗਤੇ। ਬਾਂਛੈ=ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਜਾਚੰਗਨਾ=ਮੰਗਤਾ (ਬਣ ਕੇ)। ਮਾਗਉ=ਮੈਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਪੂਰਿ=(ਚਰਨ) ਪੂਰਾ। ਪਰਮਗਤਿ=ਉੱਚੀ ਆਤਮਿਕ
ਅਵਸਥਾ। ਪਾਵਉ=ਮੈਂ ਪਾਵਾਂ। ਦੀਰਘ ਰੋਗ=ਵੱਡੇ ਰੋਗ। ਮਿਟਾਵਉ=ਮੈਂ ਦੂਰ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਮਿਟਹਿ=ਮਿਟਦੇ ਹਨ। ਹਰਿ
ਅਉਖਧਿ=ਹਰਿ (ਨਾਮ ਦੀ) ਦਵਾਈ ਨਾਲ। ਹਰਿ ਨਿਰਮਲਿ=ਹਰੀ ਦੇ ਪਵਿਤਰ (ਨਾਮ) ਵਿਚ। ਰਾਪੈ=ਰੰਗਿਆ
ਜਾਏ। ੨। ਸ੍ਰਵਣੀ=ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ਸੁਣਉ=ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ। ਸੁਆਮੀ=ਹੋ ਮਾਲਕ। ਤਜਉ=ਮੈਂ ਤਿਆਗ ਦਿਆਂ। ਬਿਖੁ=ਜ਼ਹਿਰ,
ਮਾਇਆ। ਕਾਮੀ=ਕਾਮ-ਵਾਸਨਾ। ਨਿਵਿ=ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ। ਪਾਇ ਲਗਉ=ਮੈਂ ਪੈਰੀ (ਚਰਨੀ) ਲਗਾਂ। ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤ=ਪੁੰਨ
ਕਰਮ ਕਰਕੇ। ਨਾਹੀ ਸੰਗਨਾ=ਸੰਗਣਾ, ਝਾਕਾ, ਝਿਝਕਾੜ। ਪੰਜ ਦੂਤ=ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀ। ਤਜਿ=ਤਿਆਗ ਕੇ
ਤੰਗਨਾ=ਜੇ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ!) ਹੋ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ! (ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ) ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਵੋ (ਤਾਂ
ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ) ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਾਂ। (ਹੋ ਭਾਈ!) ਹਰੀ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ) ਜੀਵ ਜੰਤ (ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਦੇ) ਮੰਗਤੇ
ਹਨ। ਦਾਸ (ਨਾਨਕ) ਜਾਚਕ (ਮੰਗਤਾ) ਬਣ ਕੇ ਨਾਮ ਲਈ ਜਾਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੋ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ ਉਸਦੇ) ਸੇਵਕ ਦੀ ਚਰਨ ਪੂਤ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਮੈਂ) ਉੱਚੀ
ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਾਂ ਅਤੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ (ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ) ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਾਂ। (ਨਾਮ ਦੀ)
ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੋਗ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਦਾਤਿ) ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਪਵਿਤਰ (ਨਾਮ
ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਮਨ) ਰੰਗਿਆ ਜਾਵੇ। ੨।

ਹੋ ਸੁਆਮੀ! (ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਂ) ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਨਿਰਮਲ ਜਸ ਸੁਣਦਾ ਰਹਾਂ। ਇਕ ਤੇਰੀ ਓਟ
(ਟਿਕਾਈ ਰੱਖਾਂ ਅਤੇ) ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕਾਮਨਾ ਤਿਆਗ ਦਿਆਂ। ਨਿਵ ਨਿਵ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗਾਂ (ਅਤੇ)
ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਕਰਕੇ (ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ) ਝਿਝਕ ਨਾ ਆਵੇ। ੩।

ਹੋ ਹਰੀ! (ਮੇਰੀ) ਜੀਭ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀ ਰਹੇ। (ਮੇਰੇ) ਕਮਾਏ ਹੋਏ (ਪਿਛਲੇ) ਅੰਗੁਣ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਹੋ
ਸੁਆਮੀ! (ਜੇ) ਪੰਜ ਵੈਰੀ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਹਨ) ਜੇ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਤਿਆਗ ਕੇ (ਮੇਰਾ) ਮਨ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰ
ਸਿਮਰ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੇ। ੪।

ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਪਿ ਬੋਹਿਥਿ ਚਰੀਐ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ॥
 ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਹਰਿ ਸਮਤ ਨਿਵਾਸੀ, ਬਾਹੁੜਿ ਜੋਨਿ ਨ ਨੰਗਨਾ ॥੫॥ ਦਾਸ ਦਾਸਨ ਕੇ
 ਕਰਿ ਲੇਹੁ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਖਾ ਸਹਾਈ ਪੂਰਨ
 ਪਰਮੇਸੁਰ, ਮਿਲੁ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭੰਗਨਾ ॥੬॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਧਰੀ ਹਰਿ ਆਗੈ ॥
 ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ ਜਾਗੈ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਸੋਈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕੁ ਹਤਿ ਤਿਆਗੀ
 ਹਉਮੈ ਹੰਤਨਾ ॥੭॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਪੂਰਨ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿਆ ਅਛਲ
 ਸੁਆਮੀ ॥ ਭਰਮ ਭੀਤਿ ਖੋਈ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ, ਏਕੁ ਰਵਿਆ ਸਰਬੰਗਨਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਧਰੀ, ਹਉਮੈ। ਫੁਟਕਲ: ਚਰੀਐ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਰਨ ਕਮਲ=ਕੋਲ ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਕੋਮਲ ਚਰਨ। ਬੋਹਿਥਿ=ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ।
 ਚਰੀਐ=ਚੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਗਰੁ=ਸਮੁੰਦਰ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ)। ਅਰਚਾ=ਆਦਰ, ਸਤਿਕਾਰ।
 ਬੰਦਨ=ਨਮਸਕਾਰ। ਸਮਤ=ਬਰਾਬਰ, ਇਕ ਸਮਾਨ। ਨਿਵਾਸੀ=ਵਸਣ ਵਾਲਾ। ਬਾਹੁੜਿ=ਮੁੜ ਕੇ।
 ਨੰਗਨਾ=ਨੰਗਾ, ਭਾਵ ਬੇ-ਇਜ਼ਤ ਹੋਣਾ। ਗੋਪਾਲਾ=ਹੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ=ਕਿਰਪਾ ਦੇ
 ਖਜਾਨੇ। ਸਖਾ=ਸਾਥੀ। ਭੰਗਨਾ=ਵਿਘਨ। ਅਰਪਿ=ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ। ਧਰੀ=ਰਖਾਂ। ਹਤਿ=ਮਾਰ ਕੇ।
 ਹੰਤਨਾ=ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਪੂਰਨ=ਵਿਆਪਕ। ਭੀਤਿ=ਕੰਧ। ਰਵਿਆ=ਵਿਆਪਕ। ਸਰਬੰਗਨਾ=ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ
 ਵਿਚ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਪ ਕੇ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਈਏ। ਸੰਤਾਂ
 ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ) ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਏ। (ਜਿਹੜਾ) ਹਰੀ ਇਕ ਸਮਾਨ (ਹਰ ਥਾਂ) ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ
 (ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ, ਇਹ) ਪੂਜਾ ਤੇ ਬੰਦਨਾ ਕਰੀਏ (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਫਿਰ ਜੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੰਗਾ
 (ਭਾਵ ਬੇਇਜ਼ਤ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ! ਹੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜਾਨੇ! ਹੇ ਦੀਨਾ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! (ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ)
 ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲੈ। ਹੇ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! (ਤੂੰ ਮੇਰਾ) ਮਿਤਰ ਤੇ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ (ਤੈਨੂੰ) ਮਿਲ ਕੇ (ਮੈਨੂੰ
 ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ) ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ) ਮਨ ਤਨ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਅਗੇ ਧਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ
 ਮਨੁੱਖ) ਜਨਮ ਜਨਮ ਦਾ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਜਾਗ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਾਲਕ) ਦਾ (ਇਹ ਸਿਰਜਿਆ ਹੋਇਆ) ਸੀ,
 ਉਹ ਹੀ (ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ ਮਤਿ) ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ
 ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ (ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੰਗਤਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਲਈ) ਘਾਤਕ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਅੰਤਰਜਾਮੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। (ਉਹ) ਨਾ ਛਲਿਆ ਜਾ
 ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲੁਕ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਭਰਮ ਦੀ ਕੰਧ ਦੂਰ
 ਕਰ ਦਿੱਤੀ, (ਉਸਨੂੰ) ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ (ਦਿਸ ਪਿਆ ਹੈ)।

ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਉ ਪ੍ਰਭ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ॥ ਹਰਿ ਤੋਟਿ ਭੰਡਾਰ ਨਾਹੀ ਰਤਨਾਗਰ
॥ ਅਗਹ ਅਗਾਹ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈਐ, ਸੇ ਬੁਝੈ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪੰਗਨਾ ॥੯॥
ਛਾਤੀ ਸੀਤਲ ਮਨੁ ਤਨੁ ਠੰਢਾ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਮਿਟਵੀ ਡੰਝਾ ॥ ਕਰੁ ਗਹਿ
ਕਾਢਿ ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪੁਨੈ, ਅਮਿਉ ਧਾਰਿ ਦ੍ਰਿਸਟੰਗਨਾ ॥੧੦॥ ਏਕੇ ਏਕੁ ਰਵਿਆ
ਸਭ ਠਾਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿਆ,
ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝੀ ਭਰਮੰਗਨਾ ॥੧੧॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ਗੁਰੁ ਕਰਤਾ
ਗੁਰੁ ਸਦ ਬਖਸੰਦੁ ॥ ਗੁਰ ਜਪੁ ਜਾਪਿ ਜਪਤ ਫਲੁ ਪਾਇਆ, ਗਿਆਨ ਦੀਪਕੁ ਸੰਤ
ਸੰਗਨਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੇਖਉ, ਨਹੀ, ਠਾਈ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਤ ਕਤ=ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ। ਪੇਖਉ=ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਸੁਖ ਸਾਗਰ=ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।
ਤੋਟਿ=ਕਮੀ, ਘਾਟ। ਰਤਨਾਗਰ=ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ। ਅਗਹ=ਪਕੜਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਗਾਹ=ਅਤਿ
ਡੂੰਘਾ ਜਿਸ ਦੀ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮਿਤਿ=ਅੰਦਾਜ਼ਾ, ਹਦ ਬੰਨਾ। ਕਿਰਪੰਗਨਾ=ਕਿਰਪਾ।੯॥
ਸੀਤਲ=ਠੰਢਾ। ਮਿਟਵੀ=ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਡੰਝਾ=ਜਲਨ। ਕਰੁ=ਹੱਥ। ਗਹਿ=ਫੜ ਕੇ। ਅਮਿਉ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ।
ਦ੍ਰਿਸਟੰਗਨਾ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।੧੦॥ ਰਵਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਠਾਈ=ਥਾਈ। ਤ੍ਰਿਸਨ=ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ।
ਭਰਮੰਗਨਾ=ਭਟਕਣਾ।੧੧॥ ਕਰਤਾ=ਕਰਤਾਰ। ਗੁਰ ਜਪੁ=ਗੁਰੂ ਦਾ (ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ) ਸਿਮਰਨ।
ਜਾਪਿ=ਜਪ ਕੇ। ਜਪਤ=ਜਪਦਿਆਂ। ਗਿਆਨ ਦੀਪਕੁ=ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ। ਸੰਤ ਸੰਗਨਾ=ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ,
ਨਾਲ।੧੨॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਂ) ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ (ਉਹ) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭੁ (ਮੌਜੂਦ ਹੈ)।
(ਉਸ) ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹਰੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ (ਕਦੇ) ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ) ਫੜਨ ਤੋਂ
ਰਹਿਤ ਹੈ, ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, (ਉਸ ਦੀ) ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਕੋਈ (ਹਦ ਬੰਨਾ) ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ,
(ਹਾਂ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੁ ਨੂੰ) ਉਹ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ) ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।੯॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ) ਛਾਤੀ ਸੀਤਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਅਤੇ)
ਮਨ ਤਨ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਜਲਨ ਮਿਟ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ (ਦਾਸਾਂ ਦੇ) ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਕੱਢ ਲਏ ਹਨ।੧੦॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਉਤੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਗਈ ਉਸ ਨੂੰ) ਇਕੋ ਇਕ (ਪਰਮੇਸਰ) ਸਭ
ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ (ਦਿਸ ਪਿਆ)। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੁ ਤੋਂ) ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ (ਉਸ ਵਰਗਾ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਆਦਿ ਮਧਿ ਤੇ ਅੰਤ (ਭਾਵ ਸਭ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ) ਪ੍ਰਭੁ ਮੌਜੂਦ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਜੀਵ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ
ਬੁੱਝ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਭਟਕਣਾ ਮੁਕ ਗਈ ਹੈ।੧੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪ ਹੈ, (ਗੁਰੂ) ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਗੁਰੂ (ਪਾਪ) ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦਾ (ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਜਾਪ ਜਪਦਿਆਂ (ਜੀਵਨ) ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਲ ਪਿਆ। ੧੨।

ਜੇ ਪੇਖਾ ਸੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਆਮੀ ॥ ਜੇ ਸੁਨਣਾ ਸੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥ ਜੇ ਕੀਨੋ
ਸੇ ਤੁਮਹਿ ਕਰਾਇਓ, ਸਰਣਿ ਸਹਾਈ ਸੰਤਹ ਤਨਾ ॥੧੩॥ ਜਾਚਕੁ ਜਾਚੈ ਤੁਮਹਿ
ਅਰਾਧੈ ॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭ ਸਾਧੈ ॥ ਏਕੇ ਦਾਨੁ ਸਰਬ ਸੁਖ ਗੁਣਨਿਧਿ,
ਆਨ ਮੰਗਨ ਨਿਹਾ ਕਿੰਚਨਾ ॥੧੪॥ ਕਾਇਆ ਪਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਣੈ ਹਾਰਾ ॥ ਲਗੀ
ਲਾਗਿ ਸੰਤ ਸੰਗਾਰਾ ॥ ਨਿਰਮਲ ਸੋਇ ਬਣੀ ਹਰਿ ਬਾਣੀ, ਮਨੁ ਨਾਮਿ ਮਜੀਠੈ
ਰੰਗਨਾ ॥੧੫॥ ਸੋਲਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਫਲਿਆ ॥ ਅਨਤ ਕਲਾ ਹੋਇ ਠਾਕੁਰੁ
ਚੜਿਆ ॥ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸੁਖ ਨਾਨਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਹਰਿ ਭੁੰਚਨਾ
॥੧੬॥੨॥੯॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੇਖਾ, ਤੁਮਹਿ, ਸੰਤਹ, ਕਾਇਆ, ਸੋਲਹ, ਅਨਤ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੇ ਪੇਖਾ=ਜੇ (ਕੁਝ) ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਸੁਨਣਾ=ਜੇ (ਕੁਝ) ਸੋ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ। ਬਾਨੀ=ਬਾਣੀ, ਬੋਲ। ਸਹਾਈ=ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸੰਤਹ ਤਨਾ=ਸੰਤ (ਜਿਸ ਦੇ) ਪੁਤਰ ਹਨ। ੧੩। ਜਾਚਕੁ=ਮੰਗਤਾ। ਜਾਚੈ=ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਤੁਮਹਿ ਅਰਾਧੈ=ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਅਰਾਧਦਾ ਹੈ। ਗੁਣ ਨਿਧਿ=ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜਾਨੇ। ਨਿਹ ਕਿੰਚਨਾ=ਰਤਾ ਭਰ। ੧੪। ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ। ਪਾਤ੍ਰ=ਭਾਂਡ। ਲਾਗਿ=ਛੁਹ। ਸੰਗਾਰਾ=ਸੰਗ। ਸੋਇ=ਸੋਭਾ। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਮਜੀਠੈ ਰੰਗਨਾ=ਮਜੀਠ ਦੇ ਪੱਕੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣਾ। ੧੫। ਸੋਲਹ ਕਲਾ=ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ। ਸੰਪੂਰਨ=ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ। ਫਲਿਆ=ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਨਤ ਕਲਾ=ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ। ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ=(ਆਤਮਿਕ) ਅਨੰਦ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਭੁੰਚਨਾ=ਭੋਗਣਾ। ੧੬।

ਅਰਥ: (ਮੈਂ) ਜੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ (ਉਹ ਮੈਨੂੰ) ਸਭ ਕੁਝ (ਉਸ) ਮਾਲਕ ਦਾ (ਰੂਪ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ)। (ਮੈਂ) ਜੇ ਕੁਝ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ (ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ) ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਬਾਣੀ (ਹੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ)। (ਹੇ ਪ੍ਰਭ! ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ) ਜੇ ਕੁਝ ਅਸਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਤੁਸੀਂ (ਆਪ ਹੀ) ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਰਨ ਪਇਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ। ੧੩।

ਹੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਪੂਰੇ ਸਾਧੂ ਪ੍ਰਭ! (ਤੇਰੇ ਦਰ ਦਾ) ਮੰਗਤਾ (ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਹ) ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਅਰਾਧਦਾ ਰਹੇ। ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਪ੍ਰਭ! ਇਕੋ (ਤੂੰ ਹੀ) ਸਾਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ; ਨਾਮ ਦਾਨ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਵਸਤੂ) ਮੰਗਣ ਦੀ ਰਤਾ ਭਰ (ਵੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਾਇਆ ਰੂਪੀ ਭਾਭੇ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ) ਛੋਹ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਚੰਗੀ ਸੇਭਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਮਾਨੋ ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਮਜੀਠ ਦੇ ਪੱਕੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ (ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ) ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਨੋ) ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ) ਅਨੰਦ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ੇ, (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ (ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਦਾ) ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਛੱਕਦਾ (ਮਾਣਦਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੬। ੨। ੯।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਜੇ ਕੀਨੋ ਸੇ ਤੁਮਹਿ ਕਰਾਇਓ, ਸਰਣਿ ਸਹਾਈ ਸੰਤਹ ਤਨਾ॥

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ 'ਸੰਤਹ ਤਨਾ' ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ:-

- ੧) ਹੇ ਸੁਆਮੀ ਜੇ ਸਰੀਰ ਕਰ ਕੀਨਾ ਸੇ ਤੁਮ ਨੇ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਵਾ ਜੇ ਤੁਮ ਨੇ ਕਰਾਇਆ ਸੇ ਮੈਂ ਨੇ ਕੀਆ ਹੈ ਤੂੰ ਸਰਨ ਆਇਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਇਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਆਸਰੇ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹੈ।

[ਵ. ਸ.]

- ੨) ਸੰਤ ਜਿਸ ਦੇ ਤਨ (ਪੁੱਤਰ) ਹਨ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

- ੩) ਤਣਿਆ, ਫੈਲਿਆ 'ਸਗਲ ਪਸਾਰਾ ਤੁਮ ਤਨਾ'। ੬- ਨਿਘੰਟੂ ਵਿਚ ਤਨਾ ਦਾ ਅਰਥ ਧਨ ਹੈ। 'ਸਰਣਿ ਸਹਾਈ ਸੰਤਹ ਤਨਾ' (ਮਾਰੂ ਸੋਲ੍ਹੇ ੫) ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਧਨ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼]

- ੪) ਪਿਆਰਾ [ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ]

- ੫) ਸੰਤਹ ਤਨਾ=ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: 'ਤਨਾ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਆਸਰਾ' ਜਾਂ ਧਨ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ ਕਿਉਂਕਿ 'ਸਹਾਈ' ਪਦ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਨ। 'ਤਨਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਜਿਵੇਂ 'ਮਨਾ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਮਨ' ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਤਨਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਤਨ (ਸਰੀਰ ਭਾਵ ਪੁੱਤਰ) ਕਰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਅਰਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

੧. ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਤਨੁ ਸਰਬ ਮੈ ਸਹਜਿ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਿਅਉ॥ [ਪੰਨਾ ੧੪੦੭]

੨. ਕੁੰਮੀ ਜਲ ਮਾਹਿ ਤਨ ਤਿਸੁ ਬਾਹਰਿ, ਪੰਖੁ ਖੀਰੁ ਤਿਨ ਨਾਹੀ॥ [ਪੰਨਾ ੪੮੮]

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨ (ਤੇਰੀ) ਸਰਣ ਵਿਚ ਹਨ (ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਇਹੋ ਗੱਲ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਉਹ (ਅਸਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅ- ਸੋਲਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਫਲਿਆ॥ ਅਨਤ ਕਲਾ ਹੋਇ ਨਾਕੁਰੁ ਚਤਿਆ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

੧. ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ ਪੂਰਨ-ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਗਿਆ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

- ੨) ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਤਾਕਤਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪੈਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸਫਲ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ੩) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਫਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੇਅੰਤ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਚੜਿਆ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬੇਅੰਤ ਕਲਾ ਸੰਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਪਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਥਵਾ- ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਏ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਏ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਨ, ਤੇ ਇਕ ਮਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਨੇ ਰੂਪੀ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੰਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ਫੈਲਿਆ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਕਲਾ-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੰਪੰਨ ਜੋ ਹਰੀ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰ ਸੁਆਮੀ ਬਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਚੜ੍ਹਿਆ ਭਾਵ ਸਖਿਆਤਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। [ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰ.]

ਨਿਰੁਣੈ: ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ 'ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ' ਬਾਰੇ ਜੋ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ' ਦੇ ਪੰਨਾ ੨੨ ਉੱਤੇ ਜੋ ਵਿਸਥਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਹੇਠ ਦਰਜ ਹੈ:-

“ਅੱਠਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਕਾਲਦਾਸ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ ਸੰਪੰਨ ਹੋਤਾ ਭਇਆ, ਤਬ ਸਿਖਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਜੀ ਖੇਤਸ ਕਲਾ ਹਨ-

ਖੇਤਸ ਕਲਾ ਬਖਾਨੀਏ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਹਨ ਜਾਨ ॥

ਸੰਜਮ ਧਰਮ ਬਿਦਿਆ ਕਲਾ ਪੁਨ ਅਧਿਆਤਮ ਮਾਨ ॥

ਅਸਟਮ ਅਕਲ ਕਲਾ ਕਹੀ ਦਇਆ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਨੇਮ ॥

ਜਤ ਸਤ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਣਨਾ ਸਰਬ ਚਤੁਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ॥ ੧ ॥

ਜਬ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਏਹ ਸਲੋਕ ਕਹਿਆ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਏਹ ਖੇਤਸ ਕਲਾ ਵਿਧਾਰ ਕਰਕੇ ਕਹੋ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਜੀ ਕਿਹਾ:-

ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਗਯਾਨ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ ਮੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੇ ਜਾਣਨਾ,

ਦੂਜੀ ਧਿਆਨ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਧਯਾਨ ਠਹਿਰਾਵਣਾ ਕਿਆ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਕੇ ਬੀਚ ਧਯਾਨ ਠਹਿਰਾਵਣਾ,

ਤੀਜੀ ਹਠ ਕਲਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਹਠ ਕਰਕੇ ਕਰ ਲੈਨਾ ਅਰ ਆਲਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ,

ਚੌਥੀ ਸੰਜਮ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰਾਸ ਆਪਣੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਭਜਨ ਮੇ ਲਾਵਣੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਲ ਜੋ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਸੋ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਅਰ ਪਦਾਰਥ ਭੀ ਧਰਮ ਦੇ ਅਰਥ ਲਾਵਣੇ ਅਰ ਹੋਰ ਜੋ ਕੁਛ ਖਰਚਨਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਭੀ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਖਰਚਨਾ।

ਪੰਜਵੀਂ ਧਰਮ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਕਰਨਾ ਅਰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ,।

ਛੇਵੀਂ ਵਿਦਯਾ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਦਯਾ ਮੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੋਣਾ,

ਸਤਵੀਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰੀਰ ਅਰ ਆਤਮਾ ਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਾਣਨਾ,

ਅਠਵੀਂ ਅਕਲ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧ ਕੇ ਉਜਲ ਰਖਣਾ,

ਨੌਵੀਂ ਦਇਆ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ ਜੀਵਾਂ ਪਰ ਦਇਆ ਰਖਣੀ,

ਦਸਵੀਂ ਦਾਨ ਕਲਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪਾਸ ਹੋਵੇ ਸੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਮਿਤ ਦੇਣਾ,

ਯਾਰੂਵੀ ਨੇਮ ਕਲਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਨੇਮ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਸੇ ਨਿਬਾਹੁਣਾ,
 ਬਾਰੂਵੀ ਜਤ ਕਲਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਤੀਤ ਹੋਵੇ ਤਉ ਬੀਰਜ ਗਿੜਨ ਨਾ ਦੇਣਾ ਅਰ ਜੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੋਵੇ ਤਉ
 ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕਰਨਾ,
 ਤੇਰੂਵੀ ਸੱਚ ਕਲਾ ਹੈ ਜੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਅਰ ਸਤ ਕਮਾਵਣਾ,
 ਚੋਦਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਕਲਾ ਹੈ ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਪਛਾਨਣਾ,
 ਪੰਦਰਵੀ ਚਾਤ੍ਰਤਾ ਕਲਾ ਹੈ ਜੇ ਸਰਬ ਚਾਤ੍ਰੀਆਂ ਮੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ
 ਸੋਲ੍ਹਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਲਾ ਹੈ ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਣਾ,
 ਸੇ ਏਹ ਸੋਲਾਂ ਕਲਾਂ ਸੀਪੰਨ ਕਾਲਦਾਸ ਭਯਾ।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਅਥਾਹ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਹ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਭਰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਾਂ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਪੂੜੀ ਲਈ ਵੀ ਜਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ:-

ਮਾਗਉ ਜਨ ਪੂਰਿ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਵਉ॥ ਜੁਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਮਿਟਾਵਉ॥

ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਮਿਟਹਿ ਹਰਿ ਅਉਖਧਿ, ਹਰਿ ਨਿਰਮਲਿ ਰਾਖੈ ਮੰਗਨਾ ॥

ਜਿਵੇਂ ਸੋਲ੍ਹਾ ਆਨਿਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਰੁਪਇਆ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਈਸਵਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਲ੍ਹਾ ਆਨੇ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਾਂ 'ਸੋਲ੍ਹਾ ਆਨੇ' ਦਾ ਭਾਵ ਹੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਸੋਲ੍ਹਾ ਕਲਾ' ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸਰ ਆਪ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਅਨੰਤ ਕਲਾ' ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਮਾਨੋਂ ਇਕ ਚੰਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਜਿਤਨੇ ਚਾਨਣ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਬੇਅੰਤ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਠਾਕਰ ਪਾਸੋਂ ਕੇਵਲ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਹਰਿ ਭੁੰਚਨਾ' ਦੀ ਦਾਤਿ ਹੀ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਕਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਨ ਮੰਗਨ ਨਿਹ ਕਿੰਚਨਾ' ਵਾਲੀ ਰਚੀ ਪਰਧਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਤੂ ਸਾਹਿਬੁ ਹਉ ਸੇਵਕੁ ਕੀਤਾ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਦੀਤਾ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਸਭੁ ਤੂਹੈ ਤੂਹੈ, ਹੈ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਅਸਾੜਾ ॥੧॥ ਤੁਮਹਿ ਪਠਾਏ ਤਾ ਜਗ ਮਹਿ ਆਏ ॥ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਣਾ ਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ਤੁਝ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਆ, ਤਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਕਾੜਾ ॥੨॥ ਊਹਾ ਹੁਕਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ਸੁਣੀਐ ॥ ਈਹਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਤੇਰਾ ਭਣੀਐ ॥ ਆਪੇ ਲੇਖ ਅਲੇਖੇ ਆਪੇ, ਤੁਮ ਸਿਉ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਝਾੜਾ ॥੩॥ ਤੂ ਪਿਤਾ ਸਭਿ ਬਾਰਕਿ ਥਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਖੇਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਖੇਲਣਹਾਰੇ ॥ ਉਝੜ ਮਾਰਗੁ ਸਭੁ ਤੁਮ ਹੀ ਕੀਨਾ, ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਕੋ ਵੇਪਾੜਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਉ, ਤੁਹੈ ਤੁਹੈ, ਨਾਹੀ, ਤੁਮਹਿ, ਤਾਂ, ਮਹਿ, ਉਹਾਂ, ਈਹਾਂ, ਸਿਉ, ਜਿਉ, ਖੇਲਾਵਹਿ, ਤਿਉ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਕ ਹਉ=ਮੈਂ ਜੀਉ=ਜਿੰਦ ਪਿੰਡੁ=ਸਰੀਰ ਕੀਤਾ=ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਅਸਾਤਾ=ਸਾਡਾ।੧। ਤੁਮਹਿ=ਤੂੰ (ਆਪ) ਹੀ। ਪਠਾਏ=ਭੇਜੇ। ਭਾਣਾ=ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਸੇ ਕਰਮ=ਓਹ ਕੰਮ। ਤੇ=ਤੋਂ। ਤਾਂ ਭੀ=ਤਾਂ ਵੀ। ਕਾਤਾ=ਚਿੰਤਾ, ਫਿਕਰ।੨। ਉਹਾਂ=ਉਥੇ (ਭਾਵ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ)। ਈਹਾਂ=ਇਥੇ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ (ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ)। ਭਣੀਐ=ਉਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਲੇਖੈ=ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ। ਤੁਮ ਸਿਉ=ਤੇਰੇ ਨਾਲ। ਝਾਤਾ=ਝੇਤਾ, ਝਗੜਾ।੩। ਜਿਉ=ਜਿਵੇਂ। ਖੇਲਾਵਹਿ=ਖਿਡਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਉ=ਤਿਵੇਂ। ਖੇਲਣਹਾਰੇ=ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ। ਉਝੜੁ ਮਾਰਗੁ=ਔਖਾ ਰਸਤਾ, ਭੰਬਲ ਭੂਮੇ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ। ਵੇਪਾਤਾ=ਉਲਟਾ ਰਸਤਾ।੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। (ਇਹ) ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਤੇ ਜੀਆਂ ਪਾਸੋਂ) ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਤੂੰ (ਆਪ) ਹੀ ਹੈ, ਸਾਡਾ (ਭਾਵ ਅਸਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ) ਕੁਝ ਵੀ (ਜੇਰ) ਨਹੀਂ (ਚਲਦਾ)।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਜੀਵ) ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਭੇਜੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਹੀ (ਇਸ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ (ਜੀਆਂ ਨੇ) ਉਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ (ਹੁਕਮ) ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਭੀ (ਸਾਨੂੰ) ਰਤਾ ਭਰ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਉਥੇ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਤੁਹਾਡਾ ਹੁਕਮ (ਚਲਦਾ ਸੁਣੀਦਾ) ਹੈ। ਇਥੇ (ਮਾਤ ਲੋਕ) ਵਿਚ ਵੀ ਤੇਰਾ ਹੀ ਜਸ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਆਂ ਦਾ) ਲੇਖਾ (ਕਰਦਾ ਹੈ) (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ (ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਜੀਆਂ ਦਾ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਝਗੜਾ-ਝੇਤਾ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਸਾਰੇ (ਜੀਆਂ ਦਾ) ਪਿਤਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ (ਜੀਵ) ਤੇਰੇ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਖਿਡਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਉਹ ਸਾਰੇ) ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਜਾੜ ਵਾਲਾ ਤੇ (ਸਿੰਧਾ) ਰਸਤਾ ਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੋਈ (ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ) ਉਲਟ ਰਸਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਟੁਰ ਸਕਦਾ।੪।

ਇਕਿ ਬੈਸਾਇ ਰਖੇ ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਤਰਿ ॥ ਇਕਿ ਪਠਾਏ ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰਿ ॥ ਇਕ ਹੀ ਕਉ ਘਾਸੁ, ਇਕ ਹੀ ਕਉ ਰਾਜਾ, ਇਨ ਮਹਿ ਕਹੀਐ ਕਿਆ ਕੂੜਾ ॥੫॥ ਕਵਨ ਸੁ ਮੁਕਤੀ ਕਵਨ ਸੁ ਨਰਕਾ ॥ ਕਵਨੁ ਸੈਸਾਰੀ ਕਵਨੁ ਸੁ ਭਗਤਾ ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਦਾਨਾ ਕਵਨੁ ਸੁ ਹੋਛਾ, ਕਵਨੁ ਸੁ ਸੁਰਤਾ ਕਵਨੁ ਜਤਾ ॥੬॥ ਹੁਕਮੇ ਮੁਕਤੀ ਹੁਕਮੇ ਨਰਕਾ ॥ ਹੁਕਮਿ ਸੈਸਾਰੀ ਹੁਕਮੇ ਭਗਤਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਹੋਛਾ ਹੁਕਮੇ ਦਾਨਾ, ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਅਵਰੁ ਧੜਾ ॥੭॥ ਸਾਗਰੁ ਕੀਨਾ ਅਤਿ ਤੁਮ ਭਾਰਾ ॥ ਇਕਿ ਖੜੇ ਰਸਾਤਲਿ ਕਰਿ ਮਨਮੁਖ ਗਾਵਾਰਾ ॥ ਇਕਨਾ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਵਹਿ ਆਪੇ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਨ ਕਾ ਸਚੁ ਬੋੜਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੈਸਾਰੀ, ਲੰਘਾਵਹਿ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਇਕਿ=ਕਈ। ਬੈਸਾਇ=ਬੈਠਾ ਕੇ। ਗਿਹ ਅੰਤਰਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ਪਠਾਏ=ਭੇਜੇ। ਦਿਸੰਤਰਿ=ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ। ਘਾਸੁ=ਘਾਹ (ਕੱਟਣ ਦਾ ਕੰਮ)। ਰਾਜਾ=ਰਾਜ (ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ)। ਇਨਮਹਿ=ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ। ਕਹੀਐ ਕਿਆ=ਕੀ ਆਖੀਏ? ਕੂੜਾ=ਕੂੜ, ਝੂਠ ਹੈ। ਕਵਨ=ਕੌਣ, ਕਿਹੜੀ?। ਦਾਨਾ=ਸਿਆਣਾ। ਹੋਛਾ=ਘਟੀਆ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ। ਸੁਰਤਾ=(ਉਚੀ) ਸੁਰਤਿ ਵਾਲਾ। ਜੜਾ=ਜੜ੍ਹ, ਮੂਰਖ। ਹੁਕਮੇ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ। ਧੜਾ=ਪਖ। ਸਾਗਰੁ=ਸਮੁੰਦਰ। ਅਤਿ=ਬਹੁਤ। ਭਾਰਾ=ਵੱਡਾ। ਖੜੇ=ਲਿਜਾਏ ਗਏ, ਭਾਵ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਰਸਾਤਲਿ=ਨਰਕ ਵਿਚ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ, ਬਣਾ ਕੇ। ਗਾਵਾਰਾ=ਮੂਰਖ। ਲੰਘਾਵਹਿ=ਤੂੰ ਲੰਘਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਚੁ=ਸਚ ਰੂਪ। ਬੇੜਾ=ਜਹਾਜ਼।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਕਈ (ਜੀਵ ਤੂੰ) ਘਰ ਵਿਚ ਬਿਠਾਲ ਰਖੇ ਹਨ। ਕਈ (ਜੀਵ ਬਾਹਰ) ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸਾਂ ਅੰਦਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਕਈ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ) ਘਾਹ (ਕੱਟਣ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ), ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾ (ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ), ਇਨ੍ਹਾਂ (ਦੇਹਾਂ ਵਿਚ) ਕੀ ਆਖੀਏ? (ਕਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਕੂੜਾ ਹੈ?।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ ਇਹ ਚਰਿਤਰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝੀਏ ਕਿ) ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ (ਮਿਲਦੀ ਹੈ)। ਨਰਕ ਵਿਚ ਕੌਣ (ਪੈਦਾ ਹੈ)?। ਸੈਸਾਰੀ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਤੇ ਭਗਤ ਕੌਣ ਹੈ?। (ਸਿਆਣਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ) ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਤੇ ਹੋਛਾ (ਘਟੀਆ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ) ਕੌਣ ਹੈ? ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਮੂਰਖ ਕੌਣ ਹੈ?।

(ਹੁਣ ਉਪਰਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, (ਤੇਰੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ (ਕੋਈ) ਨਰਕ ਵਿਚ (ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਤੇਰੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ (ਕਈ) ਸੈਸਾਰੀ (ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੇਰੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈ ਭਗਤੀ ਵਿਚ (ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ)। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਕੋਈ) ਹੋਛਾ ਘਟੀਆ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ, ਤੇ (ਕੋਈ) ਦਾਨੰਦੀ ਵਾਲਾ (ਦਾਨਸਮੰਦ) ਹੈ। (ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ) ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਧੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਜੇ ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨਵਾਲਾ ਹੋਵੇ)।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ) ਅਤਿਅੰਤ ਵੱਡਾ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਕੇ ਤੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਕਈ ਜੀਵ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਸਚ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ (ਬਣਾਇਆ ਹੈ)।

ਕਉਤਰੁ ਕਾਲੁ ਇਹੁ ਹੁਕਮਿ ਪਠਾਇਆ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਓਪਾਇ ਸਮਾਇਆ ॥
ਵੇਖੇ ਵਿਗਸੈ ਸਭਿ ਰੰਗ ਮਾਣੇ, ਰਚਨੁ ਕੀਨਾ ਇਕੁ ਆਖਾੜਾ ॥੯॥ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਵਡੀ
ਠਾਈ॥ ਵਡ ਦਾਤਾਰੁ ਵਡੀ ਜਿਸੁ ਜਾਈ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਬੇਅੰਤ ਅਤੋਲਾ, ਹੈ ਠਾਹੀ
ਕਿਛੁ ਆਹਾੜਾ ॥੧੦॥ ਕੀਮਤਿ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਦੂਜਾ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨ ਪੂਜਾ ॥
ਆਪਿ ਸੁ-ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਧਿਆਨੀ, ਆਪਿ ਸਤਵੰਤਾ ਅਤਿ ਗਾੜਾ ॥੧੧॥ ਕੇਤਤਿਆ

ਦਿਨ ਗੁਪਤੁ ਕਹਾਇਆ ॥ ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ
ਪ੍ਰੰਧੁਕਾਰਾ, ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਪਰਗਟੜਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕੇਤੜਿਆਂ, ਨਾਹੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਉਤਰੁ=(ਅਸਚਰਜ) ਖੇਲਾ ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ਹੁਕਮਿ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਪਠਾਇਆ=ਭੇਜਿਆ।
ਓਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਸਮਾਇਆ=ਲੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਗਸੈ=ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਣੇ=ਮਾਣ ਕੇ। ਰਚਨੁ=ਰਚਨਾ।
ਆਖਾੜਾ=(ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਪਿੜਾੜਾ। ਨਾਈ=ਵਡਿਆਈ। ਜਾਈ=ਜਗ੍ਹਾ, ਥਾਂ।
ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗੋਚਰੁ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਤੋਲ=ਤੋਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਆਹਾੜਾ=ਮਿਣਨਾ, ਤੋਲਣਾ। ੧੦।
ਸੁਗਿਆਨੀ=ਚੰਗੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ। ਧਿਆਨੀ=ਧਿਆਨ ਵਾਲਾ। ਸਤਿਵੰਤਾ=ਉਚੇ ਆਚਰਨ, ਸਦਾਚਾਰ ਵਾਲਾ। ਅਤਿ
ਗਾੜਾ=ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ। ੧੧। ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ=ਅਣਗਿਣਤ ਦਿਨ। ਗੁਪਤੁ=ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਸੁੰਨਿ=ਸੁੰਨ ਵਿਚ।
ਮਫੁਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ । ਪ੍ਰੰਧੁਕਾਰਾ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ । ਕਰਤਾ=ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ । ਪਰਗਟੜਾ=ਪ੍ਰਗਟ
ਹੋਇਆ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੌਤ ਰੂਪੀ ਤਮਾਸ਼ਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ (ਆਪ ਹੀ ਸੰਸਾਰ
ਵਿਚ) ਭੇਜਿਆ ਹੈ। (ਸਾਰੇ) ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ (ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ) ਲੈਅ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
(ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ) ਇਕ ਅਖਾੜਾ (ਪਿੜ) ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ) ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
(ਮਾਨੇ) ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੯।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਮਾਲਕ ਵੱਡਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਵੱਡਾ ਦਾਤਾ ਜਿਸ
(ਥਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਉਹ (ਬੇਅੰਤ) ਵੱਡੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਉਹ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ
ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਤੋਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਤਨ-ਤੋਲਣ ਲਈ (ਕੋਈ) ਮਾਪ-ਤੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀ) ਕੀਮਤ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ
ਦੇ) ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦੂਜਾ (ਕੋਈ) ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਹ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
(ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਸਤਿ ਵਾਲਾ, ਅਤੀ ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਤਨੇ ਦਿਨ ਲੁਕਿਆ (ਭਾਵ ਅਦਿਸ ਵਿਰੱਕਤ ਸਰੂਪ) ਕਹਾਇਆ। ਕਿਤਨੇ
ਦਿਨ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਿਹਾ। ਕਿਤਨੇ ਦਿਨ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ (ਕੋਈ ਸੂਰਜ ਚੰਦ
ਨਹੀਂ ਸੀ, ਫਿਰ) ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ੧੨।

ਆਪੇ ਸਕਤੀ ਸਬਲੁ ਕਹਾਇਆ॥ ਆਪੇ ਸੂਰਾ ਅਮਰੁ ਚਲਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਸਿਵ
ਵਰਤਾਈ ਅੰਤਰਿ, ਆਪੇ ਸੀਤਲੁ ਠਾਰ ਗੜਾ ॥੧੩॥ ਜਿਸਹਿ ਨਿਵਾਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਜੇ ॥
ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਤਿਸੁ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ॥ ਤਿਸ ਹੀ ਸੁਖੁ ਤਿਸ ਹੀ ਠਕੁਰਾਈ, ਤਿਸਹਿ ਨ ਆਵੈ
ਜਮੁ ਨੇੜਾ ॥੧੪॥ ਕੀਮਤਿ ਕਾਗਦ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੇਅੰਤ ਗੁਸਾਈ ॥

ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ: ਹਾਥਿ ਤਿਸੈ ਕੈ ਨੇਬੇੜਾ ॥੧੫॥ ਤਿਸਹਿ ਸਰੀਰੁ ਨਾਹੀ ਰੇ
ਕੋਈ ॥ ਕਿਸ ਹੀ ਬੁਝੈ ਜਬਾਬੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਆਪੇ, ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ
ਚੋਜ ਖੜਾ ॥੧੬॥੧॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗੁਸਾਈ, ਸਰੀਕ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਕਤੀ=ਸ਼ਕਤੀ। ਸਬਲੁ=ਬਲ ਵਾਲਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ)। ਸੂਰਾ=ਸੂਰਮਾ, ਬਹਾਦਰ।
ਅਮਰੁ=ਹੁਕਮ। ਸਿਵ=ਸ਼ਾਂਤਿ। ਵਰਤਾਈਅਨੁ=(ਪ੍ਰਭੁ) ਨੇ ਵਰਤਾਈ ਹੈ। ਅੰਤਰਿ=ਅੰਦਰ। ਠਾਰੁ=ਠੰਡਾ-ਠਾਰ,
ਸੀਤਲ। ਗੜਾ=ਬਰਫ ਦਾ ਓਲਾ੧੩। ਜਿਸਹਿ=ਜਿਸ ਨੂੰ। ਨਿਵਾਜੇ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ
ਦੁਆਰਾ। ਸਾਜੇ=ਘੜਦਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ=ਉਸ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ=ਇਕ ਰਸ, ਸ਼ਬਦ ਵਜਦਾ ਹੈ।
ਨਕੁਰਾਈ=ਚੌਧਰ, ਸਰਦਾਰੀ। ਤਿਸਹਿ=ਉਸ ਦੇ।੧੪। ਕਾਗਦ=ਕਾਗਜ਼। ਗੁਸਾਈ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ।
ਹਾਥਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ। ਨੇਬੇੜਾ=ਫੈਸਲਾ੧੫। ਸਰੀਰਕ=ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਿਸ ਹੀ ਬੁਝੈ=ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ
ਚੋਜ=ਤਮਾਸ਼ੇ।੧੬।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ= ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ
ਬਲਵਾਲਾ, ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਕਹਾਇਆ। (ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਸੂਰਮਾ (ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ) ਹੁਕਮ ਚਲਾਇਆ। ਉਸ
(ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਅ ਅੰਦਰ) ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤਾਈ, ਆਪ ਹੀ ਬਰਫ ਦੇ ਓਲੇ ਵਰਗਾ ਠੰਡਾ ਠਾਰ ਸੀਤਲ
ਰੂਪ ਹੋਇਆ।੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੁ) ਨਿਵਾਜਦਾ (ਭਾਵ ਵਡਿਆਈ) ਦੋਂਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ
ਸਾਜ-ਸਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਇਕ ਰਸ
(ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ) ਵਜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਉਸ ਨੂੰ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰੀ
(ਮਾਲਕੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਮ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।੧੪।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਾਗਜ਼ ਉਤੇ (ਲਿਖ ਕੇ) ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਨਾਨਕ! ਆਖ
ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ ਜਗਤ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਸੀ, ਹੁਣ ਹੈ, (ਅੰਤ ਵਿਚ ਭੀ)
ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ) ਹੱਥ ਵਿਚ
ਹੈ।੧੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ) ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਅਗੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ
ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਨਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ)। ਨਾਨਕ ਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪ ਹੀ ਆਪ
(ਸਰਬਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ) ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਖੜਾ (ਹੋਇਆ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ
ਹੈ।੧੬।੧।੧੦।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਕਿਸ ਹੀ ਬੁਝੈ ਜਬਾਬੁ ਨ ਹੋਈ ॥

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਬੁਝੈ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਮਤ ਭੇਦ ਹੈ। ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹਨ:-

- ੧) ਹੇ ਭਾਈ! ਤਿਸ ਦਾ ਸਰੀਕ ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਸ (ਬੁਝੈ) ਪਾਸੋਂ ਪੱਖ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਸਾਥ ਜਬਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਬਹਾਨੇ, ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਕਿਸ ਹੀ ਬੁਝੈ (ਉਸ ਦੇ) ਕਿਸੇ ਭੀ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਥੇ 'ਬੁਝੈ' ਦਾ ਅਰਥ ਬਹਾਨਾ ਜਾਂ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ, 'ਵਿਅਕਤੀ' ਹੈ। ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕਰਨੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਵੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ) ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਲਾ-ਸਰੀਕ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਰੋਹਬ ਹੈ 'ਕੰਨੁ ਕੋਈ ਕਢਿ ਨ ਹੰਘਈ, ਨਾਨਕ ਵੁਠਾ ਘੁਘਿ ਗਿਰਾਉ ਜੀਉ' (ਪੰਨਾ ੭੩)।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੋਲਹਾ ਪਿਤਾ-ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਸਮਰਥ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਇਉਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ:-

ਤੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਹਉ ਸੇਵਕੁ ਕੀਤਾ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਦੀਤਾ ॥

ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਸਭੁ ਤੂਹੈ ਤੂਹੈ, ਹੈ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਅਸਾਫ਼ਾ ॥

ਇਸ ਵਿਚ 'ਆਪੇ ਆਪਿ' ਵਾਲਾ ਅੰਸ ਭਰਪੂਰ ਹੈ:-

ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪੇ ਆਪੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਚੋਜ ਖਤਾ ॥

ਉਸ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਚੋਜਾਂ, ਕੰਤਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਜੋ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਕਤਹੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੁਇ ਕੈ ਚੇਤਨਾ ਕੇ ਚਾਰ ਕੀਓ, ਕਤਹੂੰ ਅਚਿਤ ਹੁਇਕੈ ਸੇਵਤ ਅਚੇਤ ਹੋ ॥

ਕਤਹੂੰ ਭਿਖਾਰੀ ਹੁਇ ਕੈ ਮਾਗਤ ਵਿਰਤ ਭੀਖ, ਕਹੂੰ ਮਹਾ ਦਾਨਿ ਹੁਇ ਕੈ ਮਾਗਿਓ ਧਨ ਦੇਤ ਹੋ ॥

ਕਹੂੰ ਮਹਾ ਰਾਜਨ ਕੇ ਦੀਜਤ ਅਨੰਤ ਦਾਨ, ਕਹੂੰ ਮਹਾ ਰਾਜਨ ਤੇ ਛੀਨ ਛਿਤ ਲੇਤ ਹੋ ॥

ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤਿ, ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਿਉ ਬਿਪ੍ਰੀਤ, ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ, ਕਹੂੰ ਸੁਰਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ ॥੧॥੧੧॥

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ -

ਪਿਤਾ ਮੇਰੇ ਬਡੇ ਧਨੀ ਅਗਾਮਾ ॥

ਉਸਤਤਿ ਕਵਨ ਕਰੀਜੈ ਕਰਤੇ, ਪੇਖਿ ਰਹੇ ਬਿਸਮਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੦੭]

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਅਚੁਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਮਧੁਸੂਦਨ ਦਾਮੋਦਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਰਿਖੀਕੇਸ ਗੋਵਰਧਨਧਾਰੀ, ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਹਰਿ ਰੰਗਾ ॥੧॥ ਮੋਹਨ ਮਾਧਵ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੁਰਾਰੇ ॥ ਜਗਦੀਸੁਰ ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੇ ॥ ਜਗਜੀਵਨ ਅਬਿਨਾਸੀ ਠਾਕੁਰ, ਘਟ ਘਟ ਵਾਸੀ ਹੈ ਸੰਗਾ ॥੨॥ ਧਰਣੀਧਰ ਈਸ ਨਰਸਿੰਘ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ਦਾੜਾ ਅਗੇ ਪ੍ਰਿਥਮਿ ਧਰਾਇਣ ॥ ਬਾਵਨ ਰੂਪੁ ਕੀਆ ਤੁਧੁ

ਕਰਤੇ, ਸਭ ਹੀ ਸੇਤੀ ਹੈ ਚੰਗਾ ॥੩॥ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ ਜਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ॥
ਬਨਵਾਲੀ ਚਕ੍ਰਪਾਣਿ ਦਰਸਿ ਅਨੂਪਿਆ ॥ ਸਹਸ ਨੇਤ੍ਰ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਸਹਸਾ, ਇਕੁ
ਦਾਤਾ ਸਭ ਹੈ ਮੰਗਾ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਚੁਤ=ਨਾ ਡਿਗਣ ਵਾਲਾ, ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ=ਪਰਮੇਸਰ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ, ਵੱਡਾ ਈਸ਼ਵਰ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਮਧੁ ਸੂਦਨ=ਮਧੁ ਦੈਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਾਮੋਦਰ=ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਟ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਰਸੀ ਹੈ। ਰਿਖੀਕੇਸ=ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਗੋਵਰਧਨ ਧਾਰੀ=ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ। ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ=ਸੋਹਣੀ ਮੁਰਲੀ (ਬੰਸਰੀ) ਵਾਲਾ। ਰੰਗਾ=ਕੋਤਕਾਂ, ਚੋਜਾਂ ਵਾਲਾ। ੧। ਮੋਹਨ=ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲਾ। ਮਾਧਵ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ, ਮਾਲਕ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੇ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੀ। ਜਗਦੀਸ਼ਰੁ=ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਅਸੁਰ=ਦੈਤ। ਸੰਘਾਰੇ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਜਗਜੀਵਨ=ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਆਸਰਾ। ਅਥਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ। ਘਟ ਘਟ ਵਾਸੀ=ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ। ਸੰਗਾ=ਸੰਗ, ਨਾਲ। ੨। ਧਰਣੀਧਰ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ। ਈਸ=ਈਸ਼ਵਰ, ਮਾਲਕ। ਨਰ ਸਿੰਘ=ਅੱਧਾ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਅੱਧਾ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਧੜ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਨਾਰਾਇਣ। ਨਾਰ=ਪਾਣੀ। ਆਇਣ ਘਰੁ=ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਦਾਤਾ=ਦਾਤਾ। ਅਗੇ=ਅੱਗੇ। ਪ੍ਰਿਥਿਮਿ=ਧਰਤੀ। ਧਰਾਇਣਿ=ਧਰਤੀ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ। ਬਾਵਨ ਰੂਪੁ=ਬਲਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਲਣ ਵਾਸਤੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਸੇਤੀ=ਨਾਲਾੜ। ਰੇਖਿਆ=ਨਿਸ਼ਾਨ। ਬਨਵਾਲੀ=ਜੰਗਲ, ਬਨ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ। ਚਕ੍ਰਪਾਣਿ=ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ (ਸੁਦਰਸ਼ਨ) ਚੱਕਰ ਹੈ। ਦਰਸਿ ਅਨੂਪਿਆ=ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲਾ। ਸਹਸ ਨੇਤ੍ਰ=ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ। ਮੰਗਾ=ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ। ੪।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! (ਤੂੰ) ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ, ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ) ਮਧੁ (ਹੰਕਾਰੀ ਦੈਤ ਨੂੰ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਦਾਮੋਦਰ ਭੀ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ, ਸੁੰਦਰ ਮੁਰਲੀ (ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ, ਹਰੇਕ ਰੰਗ ਵਿੱਚ (ਤੇਰਾ ਅੰਸ ਹੈ)। ੧।

ਹੇ (ਸਭ ਦੇ ਮਨ) ਮੋਹਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ! ਹੇ (ਮੁਰ ਦੈਤ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੀ, ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾਤੇ! ਹੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਮਾਲਕ! (ਤੂੰ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ) ਨਾਲ ਹੈ)। ੨।

ਹੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ! ਭਾਵ ਆਸਰੇ, ਹੇ ਈਸ਼ਵਰ! ਹੇ ਆਦਮੀ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਬਾਵਨ (ਬੋਨਾ) ਰੂਪ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕੀਤਾ, (ਅਤੇ ਤੂੰ) ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਉਹ) ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ (ਰੂਪ ਰੇਖਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਬਨ ਦਾ ਮਾਲੀ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚਕਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੇਤਰ ਹਨ, (ਤੇਰੀਆਂ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹਨ, ਤੂੰ ਹੀ ਇਕ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਬਾਕੀ) ਸਾਰਾ (ਜਗਤ ਤੇਰੇ ਦਰ ਦਾ) ਮੰਗਤਾ ਹੈ। ੪।

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਅਨਾਥਹੁ ਨਾਥੇ ॥ ਗੋਪੀਨਾਥੁ ਸਗਲ ਹੈ ਸਾਥੇ ॥ ਬਾਸੁਦੇਵ
ਨਿਰੰਜਨ ਦਾਤੇ, ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਗੁਣ ਅੰਗਾ ॥੫॥ ਮੁਕੰਦ ਮਨੋਹਰ ਲਖਮੀ

ਨਾਰਾਇਣ ॥ ਦਰੋਪਤੀ ਲਜਾ ਨਿਵਾਰਿ ਉਧਾਰਣ ॥ ਕਮਲਾ ਕੰਤ ਕਰਹਿ ਕੰਤੂਹਲ,
ਅਨਦ ਬਿਨੋਦੀ ਨਿਹਸੰਗਾ ॥੬॥ ਅਮੋਘ ਦਰਸਨ ਆਜੂਨੀ ਸੰਭਉ ॥ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ
ਜਿਸੁ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਖਉ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਬਿਗਤ ਅਗੋਚਰ, ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਝ ਹੀ ਹੈ
ਲਗਾ ॥੭॥ ਸ੍ਰੀ ਰੰਗ ਬੈਕੁੰਠ ਕੇ ਵਾਸੀ ॥ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕੂਰਮੁ ਆਗਿਆ ਅਉਤਰਾਸੀ
॥ ਕੇਸਵ ਚਲਤ ਕਰਹਿ ਨਿਰਾਲੇ, ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੇ ਹੋਇਗਾ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਅਨਾਥਹ, ਸਾਕਉ, ਕਰਹਿ, ਨਾਹੀ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਗਤ ਵਛਲੁ=ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਨਾਥਹ ਨਾਥੇ=ਹੇ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ!। ਗੋਪੀ ਨਾਥੁ=ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਨਾਥ। ਸਗਲ=ਸਾਰੇ। ਸਾਥੇ=ਨਾਲ। ਬਾਸੁ ਦੇਵ=ਵਾਸੁ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਨਿਰੰਜਨ=ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ=ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੁਕੰਦ=ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਾਤਾ। ਲਖਮੀ=ਨਾਰਾਇਣ, ਲਛਮੀ ਦਾ ਪਤੀ। ਨਿਵਾਰਿ=ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਕਮਲਾ ਕੰਤੁ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ। ਕਰਹਿ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੰਤੂਹਲ=ਕੰਤਕ, ਤਮਾਸ਼ੇ। ਬਿਨੋਦੀ=ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਨਿਹਸੰਗਾ=ਨਿਰਲੇਪ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।੬॥ ਅਮੋਘ ਦਰਸਨ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਰਸ਼ਨ। ਆਜੂਨੀ=ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸੰਭਉ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਸੈਭੀ। ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ=ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਸਤੀ। ਖਉ=ਨਾਸ। ਅਬਿਗਤ=ਅਵਿਅਕਤ। ਅਗੋਚਰ=ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਲਗਾ=ਆਸਰੇ, ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।੭॥ ਸ੍ਰੀ ਰੰਗ=ਹੇ ਲਛਮੀ ਦੇ ਪਤੀ। ਕਛੁ=ਕਛੁ ਕੁੰਮਾ। ਆਗਿਆ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਅਉਤਰਾਸੀ=ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ। ਕੇਸਵ=ਹੇ ਸੋਹਣੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ। ਨਿਰਾਲੇ=ਅਨੇਕ।੮॥

ਅਰਥ: ਹੇ ਅਨਾਥਾਂ (ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ) ਨਾਥ! ਤੂੰ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਹੇ ਸਭ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ! ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਦਾਤਾਰ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ।੫॥

ਹੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦਾਤਾਂ! ਹੇ ਸੋਹਣੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਲਛਮੀ ਦੇ ਪਤੀ ਨਾਰਾਇਣ! ਹੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ (ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਨੂੰ) ਬਚਾ ਕੇ (ਉਸ ਦੀ) ਇਜ਼ਤ ਰਖਣ ਵਾਲੇ (ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਉਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਲਛਮੀ ਦੇ ਪਤੀ! ਤੂੰ (ਅਨੇਕਾਂ) ਚੋਜ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤੂੰ) ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਸਭ ਤੋਂ) ਅਸੰਗ (ਨਿਰਲੇਪ) ਹੈ।੬॥

ਹੇ ਸਫਲ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ! ਜਿਸ ਦਾ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹੇ ਅਬਿਨਾਸੀ! ਹੇ ਅਵਿਅਕਤ ਹੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ! ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ)।੭॥

ਹੇ ਲਛਮੀ ਦੇ ਪਤੀ! ਹੇ ਬੈਕੁੰਠ ਦੇ ਵਾਸੀ! ਹੇ ਮੱਛ ਤੇ ਕਛੁ ਕੁੰਮਾ (ਆਦਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਅਵਤਾਰ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਹੇ ਕੇਸਵ (ਸੋਹਣੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ!) (ਤੂੰ) ਅਜਬ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੋਵੇਗਾ।੮॥

ਨਿਰਾਹਾਰੀ ਨਿਰਵੈਰੁ ਸਮਾਇਆ ॥ ਧਾਰਿ ਖੇਲੁ ਚਤੁਰਭੁਜੁ ਕਹਾਇਆ ॥
 ਸਾਵਲ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਣਾਵਹਿ, ਬੇਣੁ ਸੁਨਤ ਸਭ ਮੋਹੈਗਾ॥੯॥ ਬਨਮਾਲਾ ਬਿਭੂਖਨ
 ਕਮਲ ਨੈਨ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੁੰਡਲ ਮੁਕਟ ਬੈਨ ॥ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ ਹੈ ਧਾਰੀ, ਮਹਾ ਸਾਰਥੀ
 ਸਤਸੰਗਾ ॥੧੦॥ ਪੀਤ ਪੀਤੰਬਰ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਣੀ ॥ ਜਗੰਨਾਥ ਗੋਪਾਲੁ ਮੁਖਿ ਭਣੀ
 ॥ ਸਾਰਿੰਗਧਰ ਭਗਵਾਨ ਬੀਨੁਲਾ, ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਸਰਬੰਗਾ ॥੧੧॥
 ਨਿਹਕੰਟਕੁ ਨਿਹਕੇਵਲੁ ਕਹੀਐ ॥ ਧਨੰਜੈ ਜਲਿ ਥਲਿ ਹੈ ਮਹੀਐ ॥ ਮਿਰਤ ਲੋਕ
 ਪਇਆਲ ਸਮੀਪਤ, ਅਸਥਿਰ ਥਾਨੁ ਜਿਸੁ ਹੈ ਅਭਗਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਣਾਵਹਿ, ਮਹਾਂ, ਮੈ,

ਫੁਟਕਲ: ਅਭੰਗਾ, ਤਿੰਗਾ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਾਹਾਰੀ=ਆਹਾਰ (ਖੁਰਾਕ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਨਿਰਵੈਰੁ=ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸਮਾਇਆ=ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਧਾਰਿ=ਬਣਾ ਕੇ, ਰਚ ਕੇ। ਖੇਲੁ=ਤਮਾਸ਼ਾ। ਚਤੁਰਭੁਜ=ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮਾ। ਸਾਵਲ=ਸਾਵਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ। ਬਣਾਵਹਿ=ਤੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਣੁ=ਬੰਸਰੀ। ਸੁਨਤ=ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ। ਸਭ=ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)। ਮੋਹੈਗਾ=ਮੋਹ ਲਵੇਗਾ॥੯॥ ਬਨ ਮਾਲਾ=ਜੰਗਲੀ ਫੁਲਾਂ ਭਾਵ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਬਿਭੂਖਨ=ਗਹਿਣੇ। ਕਮਲ ਨੈਨ=ਕਵਲ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ ਸੋਹਣੇ ਨੇਤਰ। ਕੁੰਡਲ=ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੇ (ਕੇਸ)। ਮੁਕਟ=ਸਿਹਰਾ। ਬੈਨ=ਬਚਨ। ਸੰਖ=ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਗਦਾ ਧਾਰੀ=ਗੁਰਜ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਮਹਾ ਸਾਰਥੀ=ਵੱਡਾ ਰਥਵਾਹੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਿਸਨੇ ਰਥ ਚਲਾਇਆ ਸੀ॥੧੦॥ ਪੀਤ=ਪੀਲਾ। ਪੀਤੰਬਰ=ਪੀਲੇ ਬਸਤਰਾਂ ਵਾਲਾ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ)। ਤ੍ਰਿਭਵਣ=ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਦਾ। ਧਣੀ=ਮਾਲਕ। ਜਗੰਨਾਥ=ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਗੋਪਾਲ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਪਾਲਕ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ। ਭਣੀ=ਮੈਂ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਰਿੰਗਧਰ=ਧਨੁੱਖਧਾਰੀ। ਬੀਨੁਲਾ=ਵਿੰਨਲ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਸਰਬੰਗ=ਸਾਰੇ ਅੰਗ, ਗੁਣ॥੧੧॥ ਨਿਹਕੰਟਕੁ=ਨਿਹ-ਬਿਨਾ, ਕੰਟਕ-ਕੰਡਾ, ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਨਿਹਕੇਵਲੁ=ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ। ਕਹੀਐ=ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਨੰਜੈ=ਧਨ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲਾ। ਜਲਿ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਥਲਿ=ਥਲ ਖੁਸ਼ਕ ਧਰਤੀ ਵਿਚ। ਮਹੀਐ=ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ। ਮਿਰਤਲੋਕ=ਮਾਤ ਲੋਕ। ਪਇਆਲ=ਪਾਤਾਲ। ਸਮੀਪਤ=ਨੇੜੇ। ਅਸਥਿਰ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਅਭਗਾ=ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ, ਅਬਿਨਾਸੀ॥੧੨॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਅਹਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਸਭ ਵਿਚ) ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਤੂੰ ਜਗਤ ਰੂਪੀ) ਖੇਲ ਰਚਾ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ (ਬ੍ਰਹਮਾ) ਸਦਾਇਆ ਹੈ। (ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕਾਂ) ਸਾਵਲੇ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਬੰਸਰੀ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਭ ਕੋਈ (ਭਾਵ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ) ਮੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੯॥

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਰੀ) ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਮਾਲਾ (ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ) ਗਹਿਣੇ ਹਨ, ਕੋਲ ਫੁਲ ਵਾਂਗ ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਨੈਣ ਹਨ। ਤੇਰੇ (ਕੰਨਾਂ ਦੇ) ਕੁੰਡਲ, (ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ) ਮੁਕਟ (ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇਰੇ) ਬੋਲ ਹਨ। (ਤੇਰੇ) ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੰਖ (ਸਿਰ ਤੇ) ਚਕਰ, (ਤੂੰ) ਗਦਾ (ਆਦਿ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਸ਼ਾਸਤਰ) ਧਾਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਤਿਸੰਗਾ (ਭਾਵ ਅਰਜਨ ਦਾ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਥਲ ਵਾਲਾ ਰਥਵਾਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੧੦॥

(ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ) ਪੀਲੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ (ਅਤੇ) ਜਗਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਪਾਲਕ ਹੈ (ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਜਸ ਆਪਣੇ) ਮੁਖ ਨਾਲ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ। (ਉਹ) ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਹੈ, ਭਗਵਾਨ ਹੈ, ਵੀਨੁਲ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ (ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ) ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ॥੧੧॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਵਾਸਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ) ਧਨ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਲ ਵਿਚ, ਥਲ ਵਿਚ (ਅਤੇ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਮਾਤ ਲੋਕ, ਪਤਾਲ ਲੋਕ (ਅਤੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਭਾਵ ਸਭ ਜੀਆਂ ਦੇ) ਨੇੜੇ ਹੈ। (ਉਸ ਦਾ) ਅਸਥਾਨ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਜੋ) ਕਦੇ ਵੀ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ (ਨਾਸ਼ਮਾਨ) ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧੨॥

ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਦੁਖ ਭੈ ਭੰਜਨੁ॥ ਅਹੰਕਾਰ ਨਿਵਾਰਣੁ ਹੈ ਭਵ ਖੰਡਨੁ ॥
ਭਗਤੀ ਤੋਖਿਤ ਦੀਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ, ਗੁਣੇ ਨ ਕਿਤ ਹੀ ਹੈ ਭਿਗਾ ॥੧੩॥ ਨਿਰੰਕਾਰੁ
ਅਛਲ ਅਡੋਲੇ ॥ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਮਉਲੇ ॥ ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ,
ਆਪਹੁ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈਗਾ ॥੧੪॥ ਆਪੇ ਗੋਪੀ ਆਪੇ ਕਾਨਾ ॥ ਆਪੇ ਗਊ ਚਰਾਵੈ
ਬਾਨਾ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਵਹਿ ਆਪਿ ਖਪਾਵਹਿ, ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨਹੀ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਰੰਗਾ
॥੧੫॥ ਏਕ ਜੀਹ ਗੁਣ ਕਵਨ ਬਖਾਨੈ ॥ ਸਹਸ ਫਨੀ ਸੇਖ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨੈ ॥
ਨਵਤਨ ਨਾਮ ਜਪੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਇਕੁ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਿ ਸੰਗਾ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ=ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਭੰਜਨੁ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਨਿਵਾਰਣੁ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਭਗਤੀ ਤੋਖਿਤ=ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੀਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ=ਗਰੀਬਾਂ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੈ। ਗੁਣੇ=ਗੁਣ ਕਰਕੇ। ਭਿਗਾ=ਭਿੱਜਦਾ॥੧੩॥ ਨਿਰੰਕਾਰੁ=ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਛਲ=ਛਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਡੋਲੇ=ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਮਉਲੇ=ਪਰਵਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਆਪਹੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ॥੧੪॥ ਗੋਪੀ=ਗੋਪੀਆਂ। ਕਾਨਾ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ। ਗਊ=ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ। ਚਰਾਵੈ=ਚਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਨਾ=ਬਨ ਵਿਚ। ਉਪਾਵਹਿ=(ਤੂੰ) ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖਪਾਵਹਿ=ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਪ=ਅਸਰ, ਪ੍ਰਭਾਵ। ਇਕੁ ਤਿਲੁ=ਇਕ ਤਿਲੁ ਮਾਤਰ, ਰਤਾ ਭਗ ਰੰਗਾ=ਇਹਨਾਂ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦਾ॥੧੫॥ ਜੀਹ=ਜੀਭ, ਰਸਨਾ। ਕਵਨ=ਬਖਾਨੈ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ (ਗੁਣ) ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ?। ਸਹਸ ਫਨੀ ਸੇਖੁ=ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸੋਸ਼ ਨਾਗ। ਨਵਤਨ=ਨਵਾਂ। ਨਾਹੀ ਕਹਿ ਸੰਗਾ=ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ॥੧੬॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਅਤੇ ਸਾਰੇ) ਦੁਖ ਭਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਅਤੇ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ (ਗੋੜ) ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਉਹ) ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੁਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਭਿਜਦਾ ਹੈ॥੧੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਛਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ (ਜੋ) ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਖਿੜਾਉਂਦਾ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਵਲਤ ਕਰਦਾ) ਹੈ। ਉਹ (ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ (ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਜਤਨ ਨਾਲ) ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ॥੧੪॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਰੂਪ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਗਊਆਂ

ਨੂੰ (ਬਿੰਦਰਾ) ਬਨ ਵਿਚ ਚਰਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ (ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੈਨੂੰ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਰੰਗ ਤਮਾਸਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਭੀ ਲੋਪ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ (ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੰਦਾ)। ੧੫।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੀ) ਇਕ ਜੀਭ ਹੈ, (ਤੇਰੇ) ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ?। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫਨਾ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਵੀ (ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ (ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵਾਂ (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਉਹ ਤੇਰਾ) ਇਕ ਗੁਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ੧੬।

ਓਟ ਗਹੀ ਜਗਤ ਪਿਤ ਸਰਣਾਇਆ ॥ ਭੈ ਭਇਆਨਕ ਜਮਦੂਤ ਦੁਤਰ ਹੈ
ਮਾਇਆ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਇਛਾ ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ, ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੰਗਾ ॥੧੭॥
ਦ੍ਰਿਸਟਿਮਾਨ ਹੈ ਸਗਲ ਮਿਥੇਨਾ ॥ ਇਕੁ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਤ ਰੇਨਾ ॥ ਮਸਤਕਿ
ਲਾਇ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਵਉ, ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੇ ਪਾਵੈਗਾ ॥੧੮॥ ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ
ਸੁਖ ਦਾਤੇ ॥ ਤਿਨ ਸਾਧੂ ਚਰਣ ਲੈ ਰਿਦੈ ਪਰਾਤੇ ॥ ਸਗਲ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨੁ ਤਿਨ ਪਾਇਆ,
ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਮਨਿ ਵਾਜੰਗਾ ॥੧੯॥ ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਕਥੇ ਤੇਰੇ ਜਿਹਬਾ ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ
ਤੇਰਾ ਪਰਾ ਪੂਰਬਲਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਪਏ ਸਰਣਾਈ, ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਮਨਿ ਰੰਗੁ ਲਗਾ
॥੨੦॥ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੂ ਹੈ ਜਾਣਹਿ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਕਥਹਿ ਤੈ ਆਪਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਦਾਸਨ ਕੇ ਕਰੀਅਹੁ, ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਦਾਸਾ ਰਾਖੁ ਸੰਗਾ ॥੨੧॥੨॥੧੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਗਉ, ਪਾਵਉ, ਜਾਣਹਿ, ਕਥਹਿ, ਵਖਾਣਹਿ, ਦਾਸਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਹੀ=ਫੜੀ। ਜਗਤ ਪਿਤ=ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਪਿਤਾ। ਭਇਆਨਕ=ਭਰਾਉਣੇ। ਦੁਤਰ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਰਣਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਇਛਾ ਕਰਿ=(ਆਪਣੀ) ਇਛਾ (ਮਰਜ਼ੀ) ਕਰਕੇ। ਸੰਗਿ ਸੰਗਾ=ਸੰਗ ਨਾਲ। ੭। ਦ੍ਰਿਸਟਮਾਨ=ਸਾਹਮਣੇ ਦਿਸ ਰਿਹਾ। ਮਿਥੇਨਾ=ਮਿਥਿਆ, ਨਾਸ਼ਵੰਤ। ਮਾਗਉ=ਮੈਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਰੇਨਾ=ਰੇਣ, (ਚਰਨ) ਧੂੜ। ਮਸਤਕਿ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ। ਲਾਇ=ਲਾ ਕੇ। ਪਰਮਪਦੁ=ਉਚਾ ਆਤਮਿਕ ਦਰਜਾ। ਪਾਵਉ=ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ। ੧੮। ਕਰੀ=ਕੀਤੀ। ਰਿਦੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਪਰਾਤੇ=ਪਰੇਤੇ, ਧਾਰੇ, ਪਰਸੇ। ਨਾਮ ਨਿਧਾਨੁ=ਨਾਮ ਦਾ ਖਜਾਨਾ। ਅਨਹਦ=ਇਕ ਰਸ, ਨਿਰੰਤਰ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਵਾਜੰਗਾ=ਵਜਦੇ ਹਨ। ੧੯। ਕਿਰਤਮ=ਬਣਾਏ ਹੋਏ। ਜਿਹਬਾ=ਰਸਨਾ ਨੇ। ਪਰਾ ਪੂਰਬਲਾ=ਮੁੱਢ ਕਦੀਮਾਂ ਦਾ। ਰੰਗੁ=ਪ੍ਰੇਮ, ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ। ੨੦। ਗਤਿ=ਹਾਲਤ। ਮਿਤਿ=ਮਿਣਤੀ। ਤੈ=ਅਤੇ। ਦਾਸਾ ਰਾਖੁ ਸੰਗਾ=ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਖਾ। ੨੧।

ਅਰਥ: ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਪਿਤਾ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ, (ਤੇਰੀ) ਓਟ ਫੜੀ ਹੈ। ਜਮਦੂਤ ਬੜੇ ਭਰਾਉਣੇ ਹਨ, ਬੜਾ ਭਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ (ਇਸ) ਮਾਇਆ (ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ) ਤਰਨਾ ਬੜਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਮੇਰੇ ਤੇ) ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋਵੇ, (ਆਪਣੀ) ਇਛਾ ਕਰਕੇ (ਮੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲਵੇ, ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਖੋ। ੧੭।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ ਕੁਝ) ਦਿਸਦਾ ਪਿਆ ਹੈ (ਇਹ) ਸਾਰਾ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ। ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ! ਮੈਂ (ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਇਕ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ (ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਦਿਉ। (ਮੈਂ ਇਹ ਧੂੜ) ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾ ਕੇ

ਉਚਾ ਆਤਮਿਕ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ (ਪਰ) ਜਿਸ ਨੂੰ (ਇਸ ਚਰਨ ਧੂੜ ਦੀ) ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਹੀ (ਇਸ ਨੂੰ) ਪਾਵੇਗਾ (ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾਵੇਗਾ)।੧੮।

ਹੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ (ਤੂੰ) ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਚਰਨ ਲੈ ਕੇ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਸ ਲਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ (ਖਜਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਨਾਮ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੇ (ਵਾਜੇ) ਵਜਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ।੧੯।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਡੀ) ਜੀਭ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦੀ ਹੈ (ਪਰ) ਤੇਰਾ (ਅਕਿਰਤਮ ਨਾਮ) ਸਤਿਨਾਮ ਹੈ (ਜੋ) ਪਰਾ ਪੂਰਬਲਾ (ਮੁੱਢ ਕਦੀਮੀ ਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ ਆਖ (ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਪਏ ਹਨ, (ਅਤੇ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ (ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਾ ਰਹੇ।੨੦

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਤੂੰ (ਆਪ ਹੀ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਉਸ ਦਾ) ਵਖਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਨਾਨਕ ਦੀ (ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਬਣਾਉ, ਹੇ ਹਰੀ! (ਜੇ ਤੈਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲਗੇ (ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਖੇ।੨੧।੨।੧੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਕਿਰਤਮ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਨਾਮ ਜੋ ਵਖ ਵਖ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਇਸਟ ਦੇਵ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਸਨ, ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਲਈ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਭਾਵ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਦਿਸੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਫੁਟ ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਔਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਪੁਰਾਤਨ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੈਲਹੇ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਸਹੰਸਰਨਾਮਾ' ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਸੁੰਦਰ ਗੁਣਕਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਸਿਰਲੇਖ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਕਈ ਨਾਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ ਪਰ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਦਿ ਨਾਮ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਮਾਤ ਲੋਕ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਚਾਹੇ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲੋਕ ਹੋਵੇ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਮਹਿ ਸਰਪਰ ਮਰਣਾ॥ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰੀ ਨਿਹਚਲੁ ਨਹੀ ਰਹਣਾ॥

ਸਿਵਪੁਰੀ ਕਾ ਹੋਇਗਾ ਕਾਲਾ॥ ਤ੍ਵੈ ਗੁਣ ਮਾਇਆ ਬਿਨਸਿ ਬਿਤਾਲਾ॥ [ਪੰਨਾ ੨੩੭

ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਥਾਨ ਹੀ ਅਭੱਗ (ਅਟੱਟ) ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ, ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ 'ਦੇਹ ਦਰਸੁ ਮਨਿ ਰੰਗੁ ਲਗਾ' ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਥੇ 'ਦਾਸੁ ਦਾਸਨ ਕੇ ਕਰੀਅਹੁ, ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਦਾਸਾ ਰਾਖੁ ਸੰਗਾ' ਵਾਲੀ ਬੇਨਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਅਲਹ ਅਗਮ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ ॥ ਛੇਡਿ ਖਿਆਲ ਦੁਨੀਆ ਕੇ
 ਧੰਧੇ ॥ ਹੋਇ ਪੈਖਾਕ ਫਕੀਰ ਮੁਸਾਫਰੁ, ਇਹੁ ਦਰਵੇਸੁ ਕਬੂਲੁ ਦਰਾ ॥੧॥ ਸਚੁ ਨਿਵਾਜ
 ਯਕੀਨੁ ਮੁਸਲਾ ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰਿਹੁ ਆਸਾ ॥ ਦੇਹ ਮਸੀਤਿ ਮਨੁ ਮਉਲਾਣਾ,
 ਕਲਮ ਖੁਦਾਈ ਪਾਕੁ ਖਰਾ ॥੨॥ ਸਰਾ ਸਰੀਅਤਿ ਲੇ ਕੰਮਾਵਹੁ ॥ ਤਰੀਕਤਿ ਤਰਕ ਖੋਜਿ
 ਟੇਲਾਵਹੁ ॥ ਮਾਰਫਤਿ ਮਨੁ ਮਾਰਹੁ ਅਬਦਾਲਾ, ਮਿਲਹੁ ਹਕੀਕਤਿ ਜਿਤੁ ਫਿਰਿ ਨ ਮਰਾ
 ॥੩॥ ਕੁਰਾਣੁ ਕਤੇਬ ਦਿਲ ਮਾਹਿ ਕਮਾਹੀ ॥ ਦਸ ਅਉਰਾਤ ਰਖਹੁ ਬਦ ਰਾਹੀ ॥ ਪੰਚ
 ਮਰਦ ਸਿਦਕਿ ਲੇ ਬਾਧਹੁ, ਖੈਰਿ ਸਬੂਰੀ ਕਬੂਲੁ ਪਰਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਦੁਨੀਆ, ਮਾਹਿ, ਮਹਿ,

ਫੁਟਕਲ: ਖੁਦਾਈ, ਖਿਆਲ, ਖਾਕ, ਫਕੀਰ, ਮੁਸਾਫਰ, ਦਰਵੇਸ, ਸਰਾ ਸਰੀਅਤ, ਮਾਰਫਤਿ, ਖੈਰਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਲਹ=ਅੱਲਾ, ਰਬ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ=ਹੈ ਰਬ ਦੇ ਬੰਦੇ।
 ਖਿਆਲ=ਵੀਚਾਰ। ਧੰਧੇ=ਝੰਝਟ, ਝਮੇਲੇ। ਪੈਖਾਕ=ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਖਾਕ (ਮਿਟੀ, ਧੂੜ)। ਹੋਇ=ਹੈ ਕੇ।
 ਮੁਸਾਫਰ=ਪਰਦੇਸੀ। ਦਰਵੇਸ=ਸਾਧੂ। ਕਬੂਲ=ਪਰਵਾਨ। ਦਰਾ=ਦਰ ਉਤੇ। ੧। ਨਿਵਾਜ=ਨਮਾਜ।
 ਯਕੀਨ=ਭਰੋਸਾ, ਸ਼ਰਧਾ। ਮੁਸਲਾ=ਉਹ ਸਫ ਜਿਸ ਉਤੇ ਖੜੋ ਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨਸਾ=ਫਰਨਾ,
 ਖਾਹਿਸ਼। ਮਾਰਿ=ਮਾਰ ਕੇ। ਨਿਵਾਰਿਹੁ=ਦੂਰ ਕਰੇ। ਆਸਾ=ਸੇਟਾ (ਜੋ ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।
 ਦੇਹ=ਦੇਹੀ, ਸਰੀਰ। ਮਸੀਤਿ=ਮਸਜਿਦ। ਮਉਲਾਣਾ=ਮੌਲਵੀ। ਕਲਮ ਖੁਦਾਈ=ਖੁਦਾ ਦਾ ਕਲਮ। ਪਾਕ
 ਖਰਾ=ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਸਰਾ=ਸਰੀਅਤ, ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਸਰੀਅਤਿ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿਣੀ-ਰਹਿਤ
 ਹੈ। ਲੇ ਕਮਾਵਹੁ=ਲੈ ਕੇ ਕਮਾਉ। ਤਰੀਕਤਿ=ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ। ਤਰਕ=ਤਿਆਗ।
 ਟੇਲਾਵਹੁ=ਲਭੇ। ਮਾਰਫਤਿ=ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ। ਅਬਦਾਲਾ=ਹੈ ਅਬਦਾਲ ਫਕੀਰ।
 ਹਕੀਕਤਿ=ਰਬੀ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲਾ ਚੌਥਾ ਪਦ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ ਕਰਕੇ। ਮਰਾ=ਮੌਤ। ਦਿਲ ਮਾਹਿ=ਦਿਲ ਵਿਚ।
 ਕਮਾਹੀ=ਕਮਾਉਣਾ ਕਰ। ਦਸ ਅਉਰਾਤ=ਦਸ ਔਰਤਾਂ ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ। ਰਖਹੁ=(ਬਚਾ ਕੇ) ਰਖੋ। ਬਦ
 ਰਾਹੀ=ਭੈੜੇ ਰਾਹ ਤੋਂ। ਪੰਚ ਮਰਦ=ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੈਰੀ। ਸਿਦਕਿ=ਸਿਦਕ ਦੁਆਰਾ। ਲੇ=ਲੈ ਕੇ।
 ਬਾਧਹੁ=ਬੰਨ੍ਹ ਰਖੋ। ਖੈਰਿ=ਖੈਰ (ਦਾਨ) ਦੁਆਰਾ। ਸਬੂਰੀ=ਸੰਤੋਖ ਦੁਆਰਾ। ਕਬੂਲ=ਪਰਵਾਨ। ੪।

ਅਰਥ: ਹੈ ਅਪਹੁੰਚ ਅੱਲਾ ਦੇ, ਹੈ ਰਬ ਦੇ ਬੰਦੇ। (ਤੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ) ਵੀਚਾਰ ਛੱਡ ਦੇ, ਦੁਨਿਆਵੀ
 ਝੰਝਟ (ਛੱਡ ਦੇ)। (ਤੂੰ) ਰਬੀ ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਖਾਕ ਹੈ ਕੇ (ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ) ਮੁਸਾਫਰਾਂ (ਵਾਂਗ ਵਿਚਰੇ)
 ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦਰਵੇਸ਼ (ਫਕੀਰ ਰਬ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੈ ਦਰਵੇਸ਼! ਤੂੰ) ਸਚ (ਨਾਮ) ਨੂੰ (ਯਾਦ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੀ) ਨਿਮਾਜ਼ ਬਣਾ, (ਰਬ ਉਤੇ) ਭਰੋਸਾ
 (ਇਹ) ਮੁਸੱਲਾ (ਵਿਛਾ)। (ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ) ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ (ਇਹ ਹੱਥ ਵਿਚ) ਸੇਟਾ
 (ਫੜ)। (ਤੇਰੀ ਕਾਇਆ) ਮਸੀਤ ਹੋਵੇ, (ਤੇਰਾ) ਮਨ (ਉਸ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ) ਮੁੱਲਾ (ਬਣੇ), ਮਨ ਨੂੰ (ਸਦਾ)
 ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਰਖ (ਇਹ ਤਰਨ ਲਈ) ਖੁਦਾ ਦਾ ਕਲਮ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਦਰਵੇਸ਼! ਖੁਦਾਈ)-ਕਲਾਮ ਹੀ ਅਸਲੀ ਸਰਾ ਸਰੀਅਤ (ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ) ਹੈ, ਇਸ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਕਮਾਉ। ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਰਖਣ ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ (ਕਿ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਅਤੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ) ਤਿਆਗ ਕੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਨੂੰ) ਖੋਜ ਕੇ ਲੱਭੇ। ਹੇ ਅਬਦਾਲ ਫਕੀਰ ! (ਅਸਲੀ) ਗਿਆਨ (ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰੇ (ਭਾਵ ਕਾਬੂ ਕਰੇ, ਅਜਿਹੀ) ਅਸਲੀਅਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ।੩।

(ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ!) ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ (ਉਪਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਮਾਉ। (ਆਪਣੇ) ਦਸ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੈਣੇ (ਮਾੜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ) ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖੋ। ਸਿਦਕ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖੋ। ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਖੋਰ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ (ਤੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ)।੪।

ਮਕਾ ਮਿਹਰ ਰੋਜਾ ਪੈਖਾਕਾ ॥ ਭਿਸਤੁ ਪੀਰ ਲਫਜ਼ ਕਮਾਇ ਅੰਦਾਜਾ ॥ ਹੂਰ ਨੂਰ ਮੁਸਕੁ ਖੁਦਾਇਆ, ਬੰਦਗੀ ਅਲਹ ਆਲਾ ਹੁਜਰਾ ॥੫॥ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸੋਈ ਕਾਜੀ ॥ ਜੇ ਦਿਲੁ ਸੋਧੈ ਸੋਈ ਹਾਜੀ ॥ ਸੋ ਮੁਲਾ ਮਲਉਨ ਨਿਵਾਰੈ, ਸੋ ਦਰਵੇਸੁ ਜਿਸੁ ਸਿਫਤਿ ਧਰਾ ॥੬॥ ਸਭੇ ਵਖਤ ਸਭੇ ਕਰਿ ਵੇਲਾ ॥ ਖਾਲਕੁ ਯਾਦਿ ਦਿਲੈ ਮਹਿ ਮਉਲਾ ॥ ਤਸਬੀ ਯਾਦਿ ਕਰਹੁ ਦਸ ਮਰਦਨੁ, ਸੁੰਨਤਿ ਸੀਲੁ ਬੰਧਾਨਿ ਬਰਾ ॥੭॥ ਦਿਲ ਮਹਿ ਜਾਨਹੁ ਸਭ ਫਿਲਹਾਲਾ ॥ ਖਿਲਖਾਨਾ ਬਿਰਾਦਰ ਹਮੂ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ਮੀਰ ਮਾਲਕ ਉਮਰੇ ਫਾਨਾਇਆ, ਏਕ ਮੁਕਾਮ ਖੁਦਾਇ ਦਰਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਨਹੁ.

ਫੁਟਕਲ: ਰੋਜਾ, ਖਾਕਾ, ਭਿਸਤ, ਲਫਜ਼, ਅੰਦਾਜਾ, ਮੁਸਕ, ਖੁਦਾਇਆ, ਕਾਜੀ, ਖਾਲਕ, ਫਿਲਹਾਲਾ, ਖਿਲਖਾਨਾ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਪੈਖਾਕਾ=ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਖਾਕ ਹੋਣਾ। ਭਿਸਤੁ=ਬਹਿਸਤ। ਪੀਰ ਲਫਜ਼=ਪੀਰ ਦਾ ਬਚਨ, ਉਪਦੇਸ਼। ਅੰਦਾਜਾ=ਅੰਦਾਜੇ ਨਾਲ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਹੂਰ=ਬਹਿਸਤ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰੀਆਂ। ਨੂਰ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਮੁਸਕੁ=ਸੁਰੰਧੀ। ਖੁਦਾਇਆ=ਖੁਦਾਈ। ਅਲਹ=ਅੱਲਾ। ਆਲਾ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਉਤਮ। ਹੁਜਰਾ=ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਠਾ।੫। ਸੋਧੈ=ਸੋਧਦਾ, ਸੁੱਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਹਾਜੀ=ਹੱਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਮੁਲਾ=ਮਸਜਿਦ ਦਾ ਮੁੱਖੀ, ਉਪਦੇਸ਼ਕ। ਮਲਉਨ=ਵਿਕਾਗ ਨਿਵਾਰੈ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਰਾ=ਧਰ, ਆਸਰਾ।੬। ਵਖਤ=ਵਕਤ। ਵੇਲਾ=ਸਮਾਂ। ਖਾਲਕ=ਖਲਕਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਯਾਦਿ ਕਰ=ਯਾਦ ਵਿਚ, ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਾ। ਮਉਲਾ=ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਤਸਬੀ=ਮਾਲਾ। ਦਸ ਮਰਦਨ=ਦਸਾਂ (ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ) ਨੂੰ ਮਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਸੀਲ=ਚੰਗਾ ਸੁਭਾਉ। ਬੰਧਾਨਿ=ਪਰਹੇਜ਼। ਬਰਾ=ਬੜਾ ਭਾਵ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।੭। ਸਭ=ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)। ਫਿਲਹਾਲਾ=ਬੇੜੀ ਦੇਰ ਲਈ, ਚੰਦ ਰੋਜ਼। ਖਿਲਖਾਨਾ=ਟੱਬਰ। ਬਿਰਾਦਰ=ਭਾਈ। ਹਮੂ=ਸਾਰਾ। ਉਮਰੇ=ਅਮੀਰ ਲੋਕ। ਫਾਨਾਇਆ=ਫਨਾਹ ਹੋਣ ਵਾਲੇ। ਮੁਕਾਮ=ਟਿਕਾਣਾ, ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ!) ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਉਤੇ ਮਿਹਰ (ਤਰਸ ਕਰਨਾ, ਇਹ) ਮੱਕਾ ਸਮਝ। (ਸਭ ਦੇ) ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਖਾਕ ਹੋਣਾ (ਇਹ) ਰੋਜਾ (ਰੱਖ)। (ਆਪਣੇ) ਪੀਰ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ (ਇਹ)

ਬਹਿਸਤ ਹੈ। ਖੁਦਾ ਦੇ ਨੂਰ ਦਾ ਜ਼ਹੂਰ ਹੀ ਹੂਰਾਂ ਹਨ, (ਖੁਦਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ) ਹੀ ਕਸਤੂਰੀ ਹੈ। (ਇਹ ਔਲਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਕੋਠਾ ਹੈ (ਜਿਥੇ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ)।੫।

(ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ! ਜਿਹੜਾ) ਸੱਚ (ਔਲਾ ਦਾ ਨਾਮ) ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਓਹੀ ਕਾਜੀ ਹੈ। (ਜੇ) ਦਿਲ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ (ਮੱਕੇ ਦੀ ਹਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਸਲੀ) ਹਾਜੀ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਅਸਲੀ) ਮੁੱਲਾ ਹੈ। ਓਹ ਦਰਵੇਸ਼ (ਫਕੀਰ) ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਹੈ।੬।

ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ ! ਰਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ) ਸਾਰੇ ਵਕਤ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਲੇ, ਚੰਗੇ ਹਨ, ਖਾਲਕ (ਭਾਵ ਉਸ) ਮਉਲਾ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰ। (ਹਰੇ ਵੇਲੇ) ਯਾਦ ਕਰ, ਦਸਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ, ਚੰਗਾ-ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰ (ਇਹ) ਤਸਬੀ (ਬਣਾ)। (ਦਸਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ, ਚੰਗਾ-ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਇਹ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁੰਨਤ ਹੈ, (ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਨਾ)।੭।

(ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ ! ਆਪਣੇ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਮਝ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਰ, ਭਾਈ ਆਦਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜੰਜਾਲ ਹੈ, (ਭਾਵ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ)। ਸ਼ਾਹ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਖੁਦਾ ਦਾ ਦਰ ਹੀ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੮।

ਅਵਲਿ ਸਿਫਤਿ ਦੂਜੀ ਸਾਬੂਰੀ ॥ ਤੀਜੈ ਹਲੇਮੀ ਚਉਥੈ ਖੈਰੀ ॥ ਪੰਜਵੈ ਪੰਜੇ ਇਕਤੁ ਮੁਕਾਮੈ, ਏਹਿ ਪੰਜਿ ਵਖਤ ਤੇਰੇ ਅਪਰਪਰਾ ॥੯॥ ਸਗਲੀ ਜਾਨਿ ਕਰਹੁ ਮਉਦੀਫਾ ॥ ਬਦ ਅਮਲ ਛੋਡਿ ਕਰਹੁ ਹਥਿ ਕੂਜਾ ॥ ਖੁਦਾਇ ਏਕੁ ਬੁਝਿ ਦੇਵਹੁ ਬਾਂਗਾਂ, ਬੁਰਗੂ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਖਰਾ ॥੧੦॥ ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਬਖੋਰਹੁ ਖਾਣਾ ॥ ਦਿਲ ਦਰੀਆਉ ਧੋਵਹੁ ਮੈਲਾਣਾ ॥ ਪੀਰੁ ਪਛਾਣੈ ਭਿਸਤੀ ਸੋਈ, ਅਜਰਾਈਲੁ ਨ ਦੇਜ ਠਰਾ ॥੧੧॥ ਕਾਇਆ ਕਿਰਦਾਰ ਅਉਰਤ ਯਕੀਨਾ ॥ ਰੰਗ ਤਮਾਸੇ ਮਾਣਿ ਹਕੀਨਾ ॥ ਨਾਪਾਕ ਪਾਕੁ ਕਰਿ ਹਦੂਰਿ ਹਦੀਸਾ, ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰਾ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਲੇਮੀ, ਪੰਜਵੈ, ਮੁਕਾਮੈ, ਕਾਇਆ,

ਫੁਟਕਲ: ਫਾਨਾਇਆ, ਖੁਦਾਇ, ਸਿਫਤਿ, ਖੈਰੀ, ਮਉਦੀਫਾ, ਕੂਜਾ, ਖੁਦਾਇ, ਬਰਖੁਰਦਾਰ, ਅਜਰਾਈਲ, ਦੇਜ, ਤਮਾਸੇ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਵਲਿ=ਪਹਿਲੀ (ਨਿਮਾਜ਼)। ਸਿਫਤਿ=ਰਬੀ ਵਡਿਆਈ। ਦੂਜੀ=ਦੂਜੀ (ਨਿਮਾਜ਼)। ਸਾਬੂਰੀ=ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੀ। ਤੀਜੈ=ਤੀਜੇ (ਪਹਿਰ ਦੀ ਨਿਮਾਜ਼) ਵਿਚ। ਹਲੇਮੀ=ਹਲੀਮੀ, ਨਿਮਰਤਾ। ਚਉਥੈ=ਚੌਥੇ (ਵਕਤ ਦੀ ਨਿਮਾਜ਼) ਵਿਚ। ਪੰਜੇ=ਪੰਜ (ਕਾਮਾਦਿਕ)। ਇਕਤੁ ਮੁਕਾਮੈ=ਇਕੋ ਥਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਰਖਣੇ। ਅਪਰ ਪਰਾ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ (ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਵੇਲੇ ਹਨ)। ਸਗਲੀ=ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਵਿਚ। ਜਾਨਿ=ਜਾਣ ਕੇ ਸਮਝ ਕੇ। ਮਉਦੀਫਾ=ਨਿਤ ਦਾ ਭਾਵ ਵਿਰਦ। ਬਦ ਅਮਲ=ਭੈੜੇ ਕੰਮ। ਛੋਡਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਹਥਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ। ਕੂਜਾ=ਕੂਜਾ, ਮਿਟੀ

ਦਾ ਲੋਟਾ, ਅਸਤਾਵਾ। ਬੁਝਿ=ਸਮਝ ਕੇ। ਬੁਰਗੁ=ਸਿੰਝ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਵਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਰਖੁਰਦਾਰ=ਨੌਕ ਬੱਚਾ। ਖਰਾ=ਚੰਗਾ। ੧੦। ਹਕੁ=ਨੌਕ ਕਮਾਈ। ਹਲਾਲ=ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਦਾ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਣਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਬਖੋਰਹੁ=ਪੀਣਾ। ਖਾਣਾ=ਭੋਜਨ। ਮੈਲਾਣਾ=ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ। ਪੀਰ=ਮੁਰਸ਼ਦ, ਗੁਰੂ। ਭਿਸਤੀ=ਬਹਿਸਤ, ਸੁਰਗ ਦਾ ਹਕਦਾਰ। ਅਜਰਾਈਲੁ=ਮੌਤ ਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤਾ। ਦੋਜ=ਦੋਜਕ। ਨਰਾ=ਨੋਲਦਾ, ਸੁੱਟਦਾ। ੧੧। ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ। ਕਿਰਦਾਰ=ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ। ਅਉਰਤ ਯਕੀਨਾ=ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਹਕੀਨਾ=ਹੱਕ ਦੇ, ਰਬੀ ਮਿਲਾਪ ਦੇ। ਨਾਪਾਕ=ਅਪਵਿਤਰ। ਪਾਕ=ਪਵਿਤਰ। ਹਦੀਸਾ=ਰਬੀ, ਪੈਰੋਬਰੀ ਪੁਸਤਕ। ਸਾਬਤ ਸੁਰਤਿ=ਜਿਵੇਂ ਰਬ ਵਲੋਂ ਸ਼ਕਲ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖਣੀ। ਦਸਤਾਰ ਸਿਰਾ=ਸਿਰ ਉਤੇ ਦਸਤਾਰ (ਜੋ ਆਦਰ ਦੀ ਪਰਤੀਕ ਹੈ)। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ! ਤੇਰੀ) ਪਹਿਲੀ (ਨਿਮਾਜ਼ ਰਬ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ (ਵਡਿਆਈ) ਹੋਵੇ, ਦੂਜੀ (ਨਿਮਾਜ਼) ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਤੀਜੀ (ਨਿਮਾਜ਼) ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਚੌਥੀ (ਨਿਮਾਜ਼) ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਪੰਜਵੇਂ (ਵੇਲੇ ਦੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਵਿਚ ਤੂੰ) ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਰਖੇ? (ਇਹ) ਪੰਜ ਵੇਲੇ (ਤੇਰੇ ਜੀਵਨ ਲਈ) ਬੇਅੰਤ ਕੀਮਤੀ ਹਨ। ੯।

(ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ!) ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਖੁਦਾ ਨੂੰ) ਵਸਦਾ ਜਾਣ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਰਬੀ-ਕਲਾਮ ਬਣਾ। ਭੈਤੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦੇ, (ਇਹ ਆਪਣੇ) ਹੱਥ ਵਿਚ (ਪਾਣੀ ਦਾ) ਚੂੜਾ ਫੜਾ ਖੁਦਾ ਇਕ ਹੈ (ਇਹ) ਸਮਝ ਕੇ (ਸਦਾ ਹੀ) ਬਾਂਗਾਂ ਦਿਆ ਕਰੇ। (ਉਹ) ਚੰਗਾ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਹੈ (ਜੋ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ) ਸਿਫਤਿ (ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ੧੦।

(ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ!) ਹੱਕ ਰੂਪ ਕਮਾਈ ਹਲਾਲ ਹੈ (ਇਹ ਆਪਣਾ) ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਕਰ। (ਆਪਣਾ) ਦਿਲ ਦਰਿਆ (ਸਮਝ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਭਰਮਾਂ, ਪਾਪਾਂ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਧੋਵੇ। (ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ) ਪੀਰ (ਮੁਰਸ਼ਦ ਦਾ ਹੁਕਮ) ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਬਹਿਸਤੀ ਹੈ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਅਜਰਾਈਲ (ਫਰਿਸ਼ਤਾ) ਦੋਜਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟਦਾ। ੧੧।

(ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ! ਆਪਣੀ) ਕਾਇਆ (ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਨੂੰ (ਆਪਣੀ) ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ। (ਇਉਂ) ਰਬੀ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸਿਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ। ਅਪਵਿਤਰ ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ, ਇਹ ਹਦੀਸ ਪੜ੍ਹ। (ਸੁੰਨਤ ਤੇ ਲਬਾਂ ਕਟਾਉਣ ਵਾਲੀ) ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨੂੰ ਛੋੜ ਕੇ ਆਪਣੀ) ਸੁਰਤਿ (ਸ਼ਕਲ, ਜਿਵੇਂ ਰਬ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖ), ਸਿਰ ਉਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਅ (ਜੋ ਆਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ)। ੧੨।

ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮੋਮ ਦਿਲਿ ਹੋਵੈ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਦਿਲ ਤੇ ਧੋਵੈ ॥ ਦੁਨੀਆ ਰੰਗ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੈ, ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਪਾਟੁ ਘਿਉ ਪਾਕੁ ਹਰਾ ॥੧੩॥ ਜਾ ਕਉ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ॥ ਸੋਈ ਮਰਦੁ ਮਰਦੁ ਮਰਦਾਨਾ ॥ ਸੋਈ ਸੇਖੁ ਮਸਾਇਕੁ ਹਾਜੀ, ਸੋ ਬੰਦਾ ਜਿਸੁ ਨਜਰਿ ਨਰਾ ॥੧੪॥ ਕੁਦਰਤਿ ਕਾਦਰ ਕਰਣ ਕਰੀਮਾ ॥ ਸਿਫਤਿ ਮੁਹਬਤਿ ਅਥਾਹ ਰਹੀਮਾ ॥ ਹਕੁ ਹੁਕਮੁ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇਆ, ਬੁਝਿ ਨਾਨਕ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸ ਤਰਾ ॥੧੫॥੩॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਦੁਨੀਆਂ, ਜਾਂ ਕਉ, ਕਰੀਮਾਂ, ਰਹੀਮਾਂ ।

ਛੁਟਕਲ: ਖਲਾਸ, ਸੇਖ, ਮਸਾਇਕ, ਨਜ਼ਰਿ **ਔਧਕ ਸਹਿਤ:** ਮੁਸੱਲਾ, ਮੱਕਾ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੇਮ ਦਿਲਿ=ਮੇਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਨਰਮ) ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਅੰਤਰ ਕੀ=ਅੰਦਰ ਦੀ। ਮਲੁ=ਮੇਲਾ ਤੇ=ਤੋਂ। ਕੁਸਮ=ਛੁੱਲਾ। ਪਾਟੁ=ਰੇਸ਼ਮ। ਪਾਕੁ=ਪਵਿੱਤਰ। ਹਰਾ=ਹਰਨ ਦੀ ਖੱਲ, ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ। ਮਿਹਰਵਾਨਾ=ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਖੁਦਾ ਦੀ)। ਮਰਦਾਨਾ=ਸੂਰਮਾ, ਬਹਾਦਰ। ਸੇਖੁ=ਸੇਖ। ਮਸਾਇਕੁ=ਸੇਖ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ। ਨਰਾ=ਨਰਹਰ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ। ੧੪। ਕੁਦਰਤਿ ਕਾਦਰ=ਕਾਦਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ। ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਕਰੀਮਾ=ਕਰੀਮ ਬਖਸਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰਚੇ ਜਗਤ ਨੂੰ। ਮੁਹਬਤਿ=ਪਿਆਰ। ਰਹੀਮਾ=ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਹਕੁ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ। ਬੁਝਿ=ਸਮਝ ਕੇ। ਬੀਦਿ=ਬੰਦੀ ਭਾਵ ਬੰਧਨ। ਖਲਾਸ=ਛੁਟਕਾਰਾ। ਤਰਾ=ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੧੫।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ!) ਮੁਸਲਮਾਨ (ਉਹ ਹੈ ਜੋ) ਮੇਮ ਵਾਂਗੂੰ ਨਰਮ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲਗੀ ਈਰਖਾ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਦਿਲ ਤੋਂ ਧੋ ਦੋਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦਾ। (ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਛੁੱਲ, ਰੇਸ਼ਮ, ਘਿਉ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਗਛਾਲ (ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) । ੧੩।

(ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੱਲਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਵੱਡਾ ਬਹਾਦਰ ਮਰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਓਹੀ (ਅਸਲੀ) ਸੇਖ, ਮਸਾਇਕ ਤੇ ਹਾਜੀ ਹੈ। (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਓਹ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਖੁਦਾ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ!) ਕਾਦਰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ) ਕੁਦਰਤ (ਰਚਨਾ) ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਰਹਿਮ ਦਿਲ ਵਾਲਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਅਥਾਹ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਤੇ ਮੁਹਬਤਿ (ਪਿਆਰ ਵੀ ਅਥਾਹ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ) ਖੁਦਾ (ਜੋ) ਸਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਸਚ ਰੂਪ ਹੁਕਮ ਬੁਝ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ) ਬੰਧਨ (ਤੇੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੧੫। ੩। ੧੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤਿ ਦਾ ਫਕੀਰ ਜੋ ਸਦਾ ਸ਼ਰੀਅਤ ਤਰੀਕਤ, ਮਾਰਫਤ, ਹਕੀਕਤਿ ਦਾ ਅਨੁਆਈ ਹੋਣ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਰਹਿਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਅਸਲੀ ਆਤਮਿਕ ਰਹਿਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਤੂੰ ਫਕੀਰ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਸਮਝ, ਸਚ ਨੂੰ ਨਿਮਾਜ਼ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨੂੰ ਮੁਸੱਲਾ ਬਣਾ, ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫਕੀਰੀ ਡੰਡਾ ਫੜ। ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਮਸੀਤ, ਮਨ ਨੂੰ ਮੁੱਲਾ ਸਮਝ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਣਾ ਇਹ ਖੁਦਾਈ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਸੀਹਤ ਨਾਲ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਬਦ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਵਰਣਿਆ ਹੈ:-

ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮੇਮ ਦਿਲਿ ਹੋਵੈ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਦਿਲ ਤੇ ਧੋਵੈ ॥

ਦੁਨੀਆ ਰੰਗ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੇ, ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਪਾਟੁ ਘਿਉ ਪਾਕੁ ਹਰਾ ॥

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕਰੀਮ ਤੇ ਰਹੀਮ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਤੇ ਮੁਹਬਤ ਨੂੰ ਹੱਕ, ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਖੁਦਾਈ ਸਮਝ ਕੇ ਬੰਦੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਨਿਰੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਭ ਉਚ ਬਿਰਾਜੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ
ਸਾਜੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣਿ ਗਹਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ, ਕਿਛੁ ਭਉ ਨ ਵਿਆਪੈ ਬਾਲ ਕਾ
॥੧॥ ਗਰਭ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਿਨਹਿ ਉਬਾਰਿਆ ॥ ਰਕਤ ਕਿਰਮ ਮਹਿ ਨਹੀ
ਸੰਘਾਰਿਆ ॥ ਅਪਨਾ ਸਿਮਰਨੁ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿਆ, ਓਹੁ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕਾ ਮਾਲਕਾ
॥੨॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਸਰਣਾਈ ਆਇਆ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਇਆ ॥
ਜਨਮ ਮਰਣ ਸਭਿ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੇ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਉ ਨਹੀ ਕਾਲ ਕਾ ॥੩॥
ਸਮਰਥ ਅਕਥ ਅਗੋਚਰ ਦੇਵਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥ ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ
ਸੇਤਜ ਉਤਭੁਜ, ਬਹੁ ਪਰਕਾਰੀ ਪਾਲਕਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਜਿਨਹਿ, ਘਟਾਂ, ਨਹੀਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਭ ਉਚ ਬਿਰਾਜੇ=ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇ ਥਾਂ ਤੇ। ਬਿਰਾਜੇ=ਟਿੱਕੇ ਹੋਏ। ਥਾਪੇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ।
ਉਥਾਪੇ=ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ। ਸਾਜੇ=ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਹਤ=ਫੜਦਿਆਂ। ਨ ਵਿਆਪੈ=ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ। ਬਾਲ ਕਾ=ਵਾਲ ਜਿਤਨਾ ਭਾਵ
ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੀ। ੧। ਉਬਾਰਿਆ=ਬਚਾਇਆ। ਰਕਤ=ਲਹੂ। ਕਿਰਮ=ਕੀੜੇ। ਨਹੀਂ ਸੰਘਾਰਿਆ=ਨਹੀਂ ਮਰਨ ਦਿੱਤਾ।
ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿਆ=ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ। ਘਟ=ਸਰੀਰ। ੨। ਚਰਣ ਕਮਲ=ਕੋਲ ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਚਰਨ। ਜਸੁ=ਵਡਿਆਈ।
ਸਭਿ=ਸਾਰੀ। ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ੩। ਸਮਰਥ=ਸਰਥ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ। ਅਕਥ=ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
ਅਗੋਚਰ=ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਤਾ ਕੀ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭ) ਦੀ। ਅੰਡਜ=ਅੰਡੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ।
ਜੇਰਜ=ਜੇਰ ਤੋਂ ਜੰਮਣ ਵਾਲੇ। ਸੇਤਜ=ਮੁੜ੍ਹਕੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ। ਉਤਭੁਜ=ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਉਗਣ ਵਾਲੇ। ਬਹੁ
ਪਰਕਾਰੀ=ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇ (ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ) ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਓਹ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ
ਜੀਆਂ ਨੂੰ) ਬਣਾ ਕੇ (ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ) ਢਾਹ ਕੇ (ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓ) ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। (ਉਸ)
ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਫੜਿਆਂ (ਸਦੀਵੀ) ਸੁਖ ਪਾਈਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਉਤੇ) ਡਰ ਰਤਾ ਡਰ (ਵੀ ਆਪਣਾ) ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ
ਸਕਦਾ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸਰ) ਨੇ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਚੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਮਾਂ ਦੇ (ਗੰਢੇ) ਲਹੂ ਦੇ
ਕੀੜਿਆਂ ਵਿਚ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। (ਉਥੇ ਵੀ) ਆਪਣਾ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਕੇ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ, ਉਹ (ਪ੍ਰਭ) ਸਾਰੇ
ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ) ਸੋਹਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, (ਜਿਸ ਨੇ) ਸਾਧ
ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਬੈਠ ਕੇ) ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ, (ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਉਸ ਦੇ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ
ਦਿੱਤੇ, ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਜਪ ਕੇ (ਉਸ ਉਤੇ) ਮੌਤ ਦਾ (ਕੋਈ ਵੀ) ਡਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ, ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ, (ਕਰਦੇ ਹਨ)। (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ (ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਅਨੇਕਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪਾਲਦਾ ਹੈ।੪।

ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਰਸੁ ਅੰਤਰਿ ਮਾਨਾ ॥ ਕਰੁ
ਗਹਿ ਲੀਨੇ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ, ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ਸਾਲਕਾ ॥੫॥ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਮਧਿ ਪ੍ਰਭੁ
ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਮਿਟਿਆ ਸਾਧ ਸੰਗ ਤੇ, ਦਾਲਿਦ
ਨ ਕੋਈ ਘਾਲਕਾ ॥੬॥ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ਗਾਉ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਮੰਗਹੁ
ਰਵਾਲਾ ॥ ਬਾਸਨ ਮੇਟਿ ਨਿਬਾਸਨ ਹੋਈਐ, ਕਲਮਲ ਸਗਲੇ ਜਾਲਕਾ ॥੭॥ ਸੰਤਾ
ਕੀ ਇਹ ਰੀਤੀ ਨਿਰਾਲੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਨਾਲੀ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ
ਆਰਾਧਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਕਿਉ ਸਿਮਰਤ ਕੀਜੈ ਆਲਕਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤਿਸਹਿ, ਸੰਤਾਂ, ਦੇਖਹਿ, ਕਿਉ.

ਪਦ ਅਰਥ: ਤਿਸਹਿ=ਉਸ ਨੂੰ। ਨਿਧਾਨਾ=ਖਜਾਨਾ। ਮਾਨਾ=ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਕਰੁ=ਹੱਥ। ਗਹਿ=ਫੜ ਕੇ। ਅੰਧ ਕੂਪ=ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ (ਸੰਸਾਰ) ਤੋਂ। ਸਾਲਕਾ=ਸੰਤ।੫। ਭ੍ਰਮੁ=ਭਟਕਣਾ। ਭਉ=ਭਰਾ। ਤੇ=ਤੋਂ। ਦਾਲਿਦ=ਦਲਿੱਦਰ, ਦੁੱਖ। ਘਾਲਕਾ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।੬। ਗਾਉ=ਗਾਇਨ ਕਰੇ। ਕਲਮਲ=ਪਾਪ। ਸਗਲੇ=ਸਾਰੇ। ਜਾਲਕਾ=ਸਾੜ ਲਈਏ।੭। ਰੀਤਿ=ਮਰਯਾਦਾ। ਨਿਰਾਲੀ=ਵੱਖਰੀ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ। ਦੇਖਹਿ=ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਨਾਲੀ=ਨਾਲ ਹੀ। ਸਿਮਰਤ=ਸਿਮਰਦਿਆਂ। ਆਲਕਾ=ਆਲਸ।੮।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਹੀ ਰਬੀ ਨਾਮ ਦਾ) ਖਜਾਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ) ਅੰਧ ਖੂਹ ਤੋਂ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਅਜੇਹੇ) ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਸੰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।੫।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮਧ ਵਿਚ (ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ) ਆਪ (ਕਾਇਮ) ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ) ਹੈ, (ਜੋ ਕੁਝ) ਕਰੇ, ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਦਾ) ਭਰਮ ਤੇ ਭਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਕੋਈ ਦਲਿੱਦਰ (ਭਾਵ ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼) ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।੬।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਤੁਸੀਂ ਉਸ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰੋ, (ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਸੀਂ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਚਰਨ-ਸੂਤ ਮੰਗੋ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ) ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਮਿਟਾ ਕੇ ਵਾਸਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਸਾੜ ਲਈਦੇ ਹਨ।੭।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ) ਇਹ ਵਖਰੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ (ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ (ਵਸਦਾ) ਵੇਖਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਇਸ ਗਲੋਂ ਚੇਤਨ ਹਨ ਕਿ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਆਲਸ ਕਰੀਏ? (ਭਾਵ ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਦਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ)।੮।

ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਨਿਮਖ ਨ ਵਿਸਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ॥
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਹਿ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾ, ਬਨਿ ਜਲਿ ਪੂਰਨ ਥਾਲਕਾ ॥ ਤਤੀ ਵਾਉ ਨ
 ਤਾ ਕਉ ਲਾਗੈ ॥ ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੈ ॥ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਕਰੇ ਹਰਿ
 ਸਿਮਰਨੁ, ਤਿਸੁ ਮਾਇਆ ਸੰਗਿ ਨਾ ਤਾਲਕਾ ॥੧੦॥ ਰੋਗ ਸੋਗ ਦੂਖ ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ॥
 ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਹੀ ॥ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਸੁਣਿ ਬੇਨੰਤੀ
 ਥਾਲਕਾ ॥੧੧॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਹੈ ਪਿਆਰੇ ॥ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਅਪਾਰੇ ॥
 ਤੇਰੇ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਤੁਧੁ ਜੇਹੇ, ਵਿਰਲੇ ਕੋਈ ਭਾਲਕਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਦੇਖਾਂ, ਜੀਵਹਿ, ਨਾਹੀ, ਗਾਹੀ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਹ=ਜਿਥੇ। ਦੇਖਾ=ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਤਹ=ਉਥੇ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਸਭ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ)। ਨਿਮਖ=ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾਂ। ਜੀਵਹਿ=ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਦਾਸਾ=ਦਾਸ। ਬਨਿ=ਜੰਗਲ ਵਿਚ। ਜਲਿ=ਜਲ ਵਿਚ। ਪੂਰਨ=ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਥਾਲਕਾ=ਥਲ ਵਿਚ। ਤਤੀ ਵਾਉ=ਤੱਤੀ ਹਵਾ, ਭਾਵ ਰਤਾ ਭਰ ਦੁੱਖ। ਸਿਮਰਤ=ਸਿਮਰਦਿਆਂ। ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ, ਹਰ ਰੋਜ਼। ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ=ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਤਾਲਕਾ=ਤੁਅੱਲਕ, ਵਾਸਤਾ। ੧੦। ਸੋਗ=ਚਿੰਤਾ। ਗਾਹੀ=ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਥਾਲਕਾ=ਹੈ ਖਲਕਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ੧੧। ਰੰਗਿ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਅਪਾਰੇ=ਹੇ ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤਾਂ, ਹੇ ਬੇਅੰਤ (ਸੁਆਮੀ!)। ਤੁਧੁ ਜੇਹੇ=ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ। ਕੋਈ=ਕਈ। ਭਾਲਕਾ=ਲਭਦੇ ਹਨ। ੧੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੈਂ ਜਿਥੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉਥੇ ਹੀ (ਸਭ ਦਿਲਾਂ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭ ਮੌਜੂਦ ਹੈ)। ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ! ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! (ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਚੋਂ) ਨਿਮਖ ਮਾਤਰ ਵੀ ਨਾ ਵਿਸਰੇ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭ!) ਤੇਰੇ ਦਾਸ (ਤੈਨੂੰ) ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ) ਬਨ ਵਿਚ, ਜਲ ਵਿਚ, ਥਲ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਵਸਦਾ ਹੈ)। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਵਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ (ਜਿਹੜਾ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਜਾਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ (ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਅਨੰਦ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਸ ਦਾ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ (ਭਾਵ ਉਹ ਮਾਇਆ ਨਾਲੋਂ ਸੰਬੰਧ ਤੋੜ ਕੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਬੈਠ ਕੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਰੋਗ, ਚਿੰਤਾ (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ! ਹੇ ਖਲਕਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ (ਮੈਨੂੰ) ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਬਖਸ਼। ੧੧।

ਹੇ ਪਿਆਰੇ (ਪ੍ਰਭ!) ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਰਤਨ (ਸਭ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਹੈ)। ਹੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭ! ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭ!) ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਅਜਿਹੇ) ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਭਾਲਿਆ (ਲਭਦੇ ਹਨ)। ੧੨।

ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਮਾਂਗੈ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ॥ ਜਿਨ ਵਿਸਰਹਿ ਨਾਹੀ ਕਾਹੂ ਬੇਰਾ ॥
 ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਈ, ਸਦਾ ਸੰਗੀ ਹਰਿ ਨਾਲਕਾ॥੧੩॥ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ
 ਪਿਆਰਾ ਸੋਈ ॥ ਏਕੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਈ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਾਏ,
 ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਉਪਦੇਸੁ ਨਿਰਮਾਲਕਾ ॥੧੪॥ ਤੁਧੁ ਵਿਣੁ ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ॥
 ਗੁਰਿ ਪਕੜਾਏ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਪੈਰਾ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ, ਜਿਨਿ ਖੰਡਿਆ
 ਭਰਮੁ ਅਨਾਲਕਾ॥੧੫॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰੈ ਨਾਹੀ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਕਉ ਧਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ, ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਵਡਾਲਕਾ
 ॥੧੬॥੪॥੧੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਿਸਰਹਿ, ਨਾਹੀ, ਪਾਈ, ਹਉ, ਕਉ, ਧਿਆਈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਿਸਰਹਿ ਨਾਹੀ=ਤੂੰ ਵਿਸਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਹੂ ਬੇਰਾ=ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ। ਪਰਮ ਪਦ=ਉਚਾ
 ਆਤਮਿਕ ਦਰਜਾ। ਪਾਈ=ਮੈਂ ਪਾਵਾਂ। ਸੰਗੀ=ਸਾਥੀ। ਨਾਲਕਾ=ਨਾਲ। ਦ੍ਰਿੜਾਏ=ਪੱਕਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ।
 ਤਜਾਏ=ਛੁਡਾ ਦੇਵੇ। ਨਿਰਮਾਲਕਾ=ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ॥੧੪॥ ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਪੈਰਾ=ਪੈਰ, ਚਰਨ। ਖੰਡਿਆ=ਠਾਸ
 ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਨਾਲਕਾ=ਜੋ ਨਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧੫॥ ਧਿਆਈ=ਮੈਂ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਰੰਗਿ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਰਾਤੇ=ਰੰਗੇ
 ਗਏ। ਸਮਰਥ=ਸਭ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਵਡਾਲਕਾ=ਵੱਡਾ॥੧੬॥

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ) ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦਾ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਨ੍ਹਾਂ
 (ਪਿਆਰਿਆਂ) ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਮੈਂ) ਉਚਾ ਆਤਮਿਕ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ
 ਲਵਾਂ, ਹੇ ਹਰੀ! (ਤੂੰ) ਸਦਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈਂ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਸਦਾ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਸਦਾ
 ਹੈ)॥੧੩॥

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਸਜਣ ਤੇ ਸਿੱਤਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੇਨੂੰ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ
 ਨਾਮ) ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੋਟੀ ਮਤ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ,
 ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇ (ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਲਾ ਛੁਡਾ ਦੇਵੇ) ਉਸ ਜਨ ਦਾ (ਅਜੇਹਾ) ਉਪਦੇਸ਼
 (ਸਭ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ) ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥੧੪॥

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ (ਬੋਲੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਮੇਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਚਰਨ
 ਪਕੜਾਏ ਹਨ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ਹੈ)। ਮੈਂ (ਆਪਣੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ (ਜਿਸ ਨੇ
 ਮੇਰਾ) ਭਰਮ ਜੋ ਨਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੧੫॥

(ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਂ) ਸਾਸ ਸਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ (ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਤੋਂ) ਵਿਸਰਦਾ ਨਹੀਂ
 ਹੈ। ਮੈਂ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ)
 ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਅਤੇ) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ
 ਹੈ॥੧੬॥੪॥੧੩॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

੧- ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣਿ ਗਹਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ, ਕਿਛੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ ਬਾਲ ਕਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਐਸੇ ਸਮਰਥ ਕੀ ਸਰਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਈਤਾ ਹੈ। ਮਨੋ (ਬਾਲਕਾ) ਮਾਇਆ ਕਾ ਕੁਛ ਭੈ ਨਹੀਂ ਬਿਆਪਤਾ ਹੈ। [ਵ. ਸ.]
- ੨) ਬਾਲ (ਇਸਤਰੀ) ਦਾ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦਾ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ, ਮ. ਕੇ., ਦਰਪਣ]
- ੩) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣ ਰਹਿੰਦਿਆਂ (ਪ੍ਰਕਤਿਆਂ ਤੇ) ਐਸਾ ਆਤਮਿਕ ਸੱਚਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬਾਲ ਜਿੰਨਾ (ਮਾਸਾ ਭਰ) ਭੀ ਭਾਉ (ਡਰ) ਨਹੀਂ ਬਿਆਪਦਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹਾਰੇ ਨੂੰ 'ਬਾਲ ਕਾ' = ਬਾਲ ਜਿਤਨਾ ਭੀ, ਰੰਚਕ, ਰਾਈ ਭਰਾ। ਏਥੇ 'ਬਾਲ' ਪਦ ਨਾਲਿ 'ਕਾ' ਪਦ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ ਮਾਤਰ ਜਿਤਨਾ। ਮਾਇਆ ਇਸਤਰੀ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਐਵੇਂ ਖਿਚਵੇਂ ਹਨ।

[ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ]

ਨਿਰਣੈ:- ਜੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਰੰਭਕ ਵਿਸ਼ਾ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੱਕ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਰਣ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਕੇ ਨੰਬਰ ੧ ਜਾਂ ੨ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਸਹੀ ਮੰਨੇ ਜਾਣ। 'ਬਾਲ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਇਸਤਰੀ' ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਹਾਂ, 'ਬਾਲੀ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਇਸਤਰੀ' ਠੀਕ ਹਨ:-

ਬਾਲੀ ਰੇਵੈ ਨਾਹਿ ਭਤਾਰੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੯੫੮]

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਰੰਭ ਇਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਭ ਉਚ ਬਿਰਾਜੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਸਾਜੇ ॥

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣਿ ਗਹਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ, ਕਿਛੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ ਬਾਲਕਾ॥

ਪਾਠਕ ਜਨ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਣ, ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਉਪਕਾਰ, ਵਡਿਆਈਆਂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਕ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ 'ਤਿਸ ਮਾਇਆ ਸੰਗ ਨਾ ਤਾਲਕਾ' ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨਿਰਣਾ ਹੈ। ਜਦ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਤਾਲਕ (ਸੰਬੰਧ) ਹੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਡਰ ਦਾ ਸੁਆਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਬਾਲ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਇਸਤਰੀ' ਨਹੀਂ, 'ਬਾਲੀ' ਜਾਂ 'ਬਾਲਾ' ਪਦ ਇਸਤਰੀ ਵਾਚਕ ਹਨ। ਹਾਂ, 'ਬਾਲ ਕਾ' (ਬਾਲਕ) ਪੁਲਿੰਗ ਵਾਚੀ ਪਦ ਹੈ। ਨੰਬਰ ੩ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹੀ ਅਪਨਾਉਣੇ ਠੀਕ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਿਸ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਏ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਤਨ ਅਰਥ ਬਿਨਾਂ ਸੱਚੇ ਸਮਝੇ ਅਪਨਾਈ ਚਲੀਏ, ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਸੌਟੀ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਵਿਆਕਰਣ, ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਹੀ ਆਧਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਬਾਲ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਵਾਲ' ਕੇਸ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:-

ਗੁਰ ਪਗ ਝਾਰਹਿ ਹਮ ਬਾਲ ॥

ਜਦੋਂ 'ਬਾਲ ਕਾ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਹੋਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਪ੍ਰਕਰਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਠੀਕ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। 'ਬਾਲ ਕਾ' ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ- ਵਾਲ ਜਿਤਨਾ।

੨- ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ, ਜਿਨਿ ਖੰਡਿਆ ਭਰਮੁ ਅਨਾਲਕਾ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੋਂ ਪਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਤਾ ਹੂੰ ਜਿਨੋਂ ਨੇ ਜੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਸੇ ਭ੍ਰਮ ਭਿੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾ ਅਨਾਦਿ ਕਾਲ ਕਾ ਭ੍ਰਮ ਥਾ ਸੇ ਖੰਡਿਆ ਹੈ। [ਫ.ਸ.]
- ੨) ਅਨਾਲਕਾ, ਜੋ ਨਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਏਵੇ ਚੰਬੜਿਆ ਸੀ ਭਾਵ ਓਪਰਾ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਅਨਾਲਕਾ, ਅਨਲ, ਹਵਾ, ਝੱਖੜ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਝਖੜ) ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਭਟਕਣਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਝੱਖੜ ਥੰਮ ਲਿਆ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਅਨਾਲਕਾ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਨਾਦਿ ਕਾਲ ਅਤੇ ਝੱਖੜ ਅਢੁਕਵੇਂ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਵ ਪੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਨਾਲਕਾ' ਤੋਂ 'ਅਨਾਲਕਾ' ਪਦ ਰੂਪ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਉਘੜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਨਾਲ ਕਾ=ਨਾਲ ਦਾ। 'ਅਨਾਲ ਕਾ' ਜੋ ਨਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਸਮਰਥ, ਅਪਹ੍ਰੰਚ ਤੇ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਜੋ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੱਕ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦਸ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਪਾਈਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵੀ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ:-

ਸੰਤਾ ਕੀ ਇਹ ਗੀਤਿ ਨਿਰਾਲੀ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਨਾਲੀ॥

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਆਰਾਧਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਕਿਉ ਸਿਮਰਤ ਕੀਜੈ ਆਲਕਾ॥

ਸੰਤ ਲੋਕ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਉਕਾ ਹੀ ਤਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨ ਸਦਾ ਹੀ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਸਾਈਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਨਿਤ ਧਾਰੀ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਨਮਸਕਾਰੀ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਿ ਧਰੀ ਸਭੁ ਆਗੈ, ਜਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਸੁਹਾਵਣਾ ॥੧॥ ਸੇ ਠਾਕੁਰੁ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦੇ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਸਾਸਿ ਗਰਾਸਿ ਸਮਾਲੇ ਕਰਤਾ, ਕੀਤਾ ਅਪਣਾ ਪਾਵਣਾ ॥੨॥ ਜਾ ਤੇ ਬਿਰਥਾ ਕੇਉ ਨਾਹੀ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਭਜੁ ਅਚੁਤ ਸੁਆਮੀ, ਦਰਗਹ ਸੇਭਾ ਪਾਵਣਾ ॥੩॥ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟਦਸਾ ਸਿਧਿ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਹਜ ਸੁਖੁ ਨਉਨਿਧਿ ॥ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ ਜੇ ਮਨ ਮਹਿ ਚਾਹਹਿ, ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੁਆਮੀ ਰਾਵਣਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਧਾਰੀ, ਨਮਸਕਾਰੀ, ਧਰੀ, ਮਹਿ, ਕਿਉ, ਮਨਹੁ, ਨਾਹੀ, ਮਾਹੀ, ਨਉਨਿਧਿ, ਚਾਹਿ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਹਿਰਦੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਧਾਰੀ=ਮੈਂ ਧਾਰਾਂ, ਮੈਂ ਟਿਕਾਈ ਰਖਾਂ। ਨਮਸਕਾਰੀ=ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਂ। ਅਰਪਿ=ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ। ਧਰੀ=ਮੈਂ ਰੱਖਾਂ। ਸਭ=ਸਭ ਕੁਝ। ਆਗੈ=ਸਾਹਮਣੇ। ਸੁਹਾਵਣਾ=ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ। ੧। ਮਨਹੁ=ਮਨ ਤੋਂ। ਵਿਸਾਰੈ=ਤੂੰ ਵਿਸਾਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਉ=ਜਿੰਦ। ਪਿੰਡੁ=ਸਰੀਰ। ਸਾਜਿ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਸਵਾਰੈ=ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਸਿ=(ਹਰੇਕ) ਸਾਹ ਦੇ ਨਾਲ। ਗਿਰਾਸਿ=(ਹਰੇਕ) ਗਿਰਾਹੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਸਮਾਲੇ=ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਤਾ=ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ)। ੨। ਜਾ ਤੇ=ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਤੋਂ। ਬਿਰਥਾ=ਖਾਲੀ। ਮਾਹੀ=ਵਿਚ। ਸੰਗਿ=ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ਅਚੁਤ=ਅਭਿੰਨ, ਅਥਿਨਾਸੀ। ਸੰਭਾ=ਵਡਿਆਈ। ੩। ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ=ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ। ਅਸਟ ਦਸਾ ਸਿਧ=੮+੧੦=੧੮ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ। ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਸਹਜ ਸੁਖੁ=ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਦਾ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ। ਨਉ ਨਿਧਿ=ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ। ਸਰਬ=ਸਾਰੇ। ਕਲਿਆਣਾ=ਸੁਖ ਅਨੰਦ। ਚਾਹਿ=ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਵਣਾ=ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸੋਹਣੇ ਚਰਨ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਟਿਕਾਈ ਰਖਾਂ (ਮੈਂ ਆਪਣੇ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਖਿਨ ਖਿਨ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ (ਮੈਂ ਆਪਣਾ) ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਰਖ ਦਿਆਂ (ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਜਗ ਵਿਚ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਜੀਵ ! ਤੂੰ) ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ? (ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਜੀਂਦ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ ! ਉਸ) ਕਰਤਾ (ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਤੂੰ) ਸਾਸ-ਗਿਰਾਸ ਯਾਦ ਕਰ (ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ) ਤੋਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ (ਉਸ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਅਠੇ ਪਹਿਰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਸੰਭਾਲ ਕੇ) ਰਖ। (ਉਸ) ਅਥਿਨਾਸੀ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗ ਵਿਚ ਭਜਨ ਕਰ (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬਣੀਦਾ ਹੈ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ (ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ)। (ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ (ਆਤਮਿਕ ਅਭੇਦਤਾ ਵਾਲਾ) ਸੁਖ (ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਏ), ਨੌਂ ਨਿਧੀਆਂ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ) ਖਜ਼ਾਨੇ (ਮਿਲ ਜਾਣ) ਜੇ (ਤੂੰ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਖ (ਅਨੰਦ ਮਾਣਨਾ) ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਧੂ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ। ੪।

ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਵਖਾਣੀ ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤੁ ਪਰਾਣੀ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿੰਦਾ ਪਰਹਰੀਐ, ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਨਾਨਕ ਗਾਵਣਾ ॥੫॥ ਜਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਕੁਲੁ ਨਹੀ ਜਾਤੀ ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਜੇ ਜੇ ਜਪੈ ਸੇਈ ਵਡਭਾਗੀ ਬਹੁਤਿ ਨ ਜੇਨੀ ਪਾਵਣਾ ॥੬॥ ਜਿਸ ਨੇ ਬਿਸਰੈ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਜਲਤਾ ਫਿਰੈ ਰਹੈ ਨਿਤ ਤਾਤਾ ॥ ਅਕਿਰਤਘਣੈ ਕਉ ਰਖੈ ਨ ਕੋਈ, ਨਰਕ ਘੋਰ ਮਹਿ ਪਾਵਣਾ ॥੭॥ ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਤਨੁ ਧਨੁ ਜਿਨਿ ਸਾਜਿਆ ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਰਾਖਿ ਨਿਵਾਜਿਆ ॥ ਤਿਸ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਛਾਡਿ ਅਨ ਰਾਤਾ, ਕਾਹੂ ਸਿਰੈ ਨ ਲਾਵਣਾ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਸਿਉਂ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਖਾਣੀ=ਆਖੀ। ਪਰਾਣੀ=ਹੋ ਪ੍ਰਾਣੀ। ਪਰਹਰੀਐ=ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੇਖਿਆ=ਚਿਹਨ, ਚੱਕਰ। ਕੁਲ=ਖਾਨਦਾਨ। ਨਹੀਂ ਜਾਤੀ=ਜਾਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁਤਿ=ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ। ਜੋਨੀ=ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ। ਬਿਧਾਤਾ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ। ਜਲਤਾ=ਸੜਦਾ। ਤਾਤਾ=ਤੱਤਾ। ਅਕਿਰਤਘਣੈ=ਕੀਤੀ ਨਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ। ਘੋਰ=ਭਿਆਨਕ। ੭। ਜੀਉ=ਜਿੰਦ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਸਾਜਿਆ=ਬਣਾਇਆ। ਰਾਖਿ=ਰੱਖ ਕੇ। ਨਿਵਾਜਿਆ=ਨਿਵਾਜਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਵਡਿਆਈ ਦਿੱਤੀ। ਤਿਸ ਸਿਉ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ। ਛਾਡਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਅਨ ਰਾਤਾ=ਹੋਰ (ਪਦਾਰਥਾਂ) ਵਿਚ ਰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਹੂ ਸਿਰੈ=ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ, ਪਾਸੇ। ਨਾ ਲਾਵਣਾ=ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਭਾਵ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ੮।

ਅਰਥ: ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੋ ਪ੍ਰਾਣੀ! ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ ਜਿਤ ਲੈ (ਇਹ ਗੱਲ) ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਖੀ ਹੈ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣੀ) ਰਸਨਾ ਨਾਲ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ) ਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹੈ)। ੫।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਰੂਪ, ਰੇਖ, ਕੁਲ ਅਤੇ ਜਾਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ) ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਨੂੰ) ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ੬।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਸਦਾ ਹੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ) ਸੜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ) ਤੱਤਾ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ, (ਅਤੇ ਉਹ) ਭਿਆਨਕ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੭।

(ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਜਿੰਦ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿੱਤੇ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਧਨ ਦਿੱਤੇ, ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਰੱਤੇ ਰਹਿਣਾ (ਇਸ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ)। ੮।

ਧਾਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਸਭਨ ਕੈ ਨੇਰੇ ॥ ਹਾਥਿ ਹਮਾਰੈ ਕਛੁਐ ਨਾਹੀ, ਜਿਸੁ ਜਣਾਇਹਿ ਤਿਸੈ ਜਣਾਵਣਾ ॥੯॥ ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਤਿਸ ਹੀ ਪੁਰਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ਮਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਸਰਣਾਈ, ਦੂਸਰ ਲਵੈ ਨ ਲਾਵਣਾ ॥੧੦॥ ਆਗਿਆ ਦੂਖ ਸੂਖ ਸਭਿ ਕੀਨੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਚੀਨੇ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ, ਜਤ ਕਤ ਓਹੀ ਸਮਾਵਣਾ ॥੧੧॥ ਸੋਈ ਭਗਤੁ ਸੋਈ ਵਡ ਦਾਤਾ ॥ ਸੋਈ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਬਾਲ ਸਹਾਈ ਸੋਈ ਤੇਰਾ, ਜੇ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਣਾ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਸਹਿ, ਜਾਣਾਇਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਾਰਿ=ਕਰ। ਅਨੁਗ੍ਰਹ=ਕਿਰਪਾ, ਮਿਹਰ। ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਹਿ=ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਨੇਰੇ=ਨੇੜੇ। ਹਾਥਿ ਹਮਾਰੈ=ਸਾਡੇ ਹੱਥ (ਵਸ) ਵਿਚ। ਕਛੁਐ=ਕੁਝ ਵੀ। ਜਿਸੁ=ਜਿਸ ਨੂੰ। ਜਣਾਇਹਿ=ਤੂੰ ਜਣਾ ਦੇਵੇਂ, ਸਮਝਾ ਦੇਵੇਂ। ਮਸਤਕਿ=ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ। ਧਰਿ=ਧਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ। ਲਿਖਿ=ਲਿਖ ਕੇ। ਨ ਵਿਆਪੈ=ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਦੂਸਰ=ਦੂਜਾ। ਲਵੈ ਨ ਲਾਵਣਾ=ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ੧੦। ਆਗਿਆ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਬਿਰਲੈ=ਵਿਰਲੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਚੀਨੇ=ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਜਤ ਕਤ=ਹਰ ਥਾਂ। ਓਹੀ ਸਮਾਵਣਾ=ਉਹ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੧। ਬਿਧਾਤਾ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ। ਸਹਾਈ=ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੧੨।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! (ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰ (ਤੂੰ) ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਹੱਥ (ਵਸ) ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਜਣਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਉਸ ਨੂੰ (ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ) ਜਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਜਿਸ (ਜੀਵ ਦੇ) ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਧਰ ਤੋਂ ਲਿਖ ਕੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਮਾਇਆ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਸਦਾ (ਤੇਰੀ) ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹੈ (ਅਤੇ ਤੇਰੇ) ਬਰਾਬਰ ਦੂਸਰਾ (ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ)। ੧੦।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਸੁਖ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹਨ। (ਪਰ ਕਿਸੇ) ਵਿਰਲੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕੀਮਤ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ (ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ) ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੧।

ਉਹ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ) ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਉਹ (ਕਰਤਾ) ਪੁਰਖ (ਆਪ ਹੀ) ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਤੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ। ਓਹੀ ਤੇਰਾ ਬਾਲ (ਤੋਂ ਬਿਧ ਅਵਸਥਾ ਤੱਕ) ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੨।

ਮਿਰਤੁ ਦੁਖ ਸੁਖ ਲਿਖਿ ਪਾਏ ॥ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਬਧਹਿ, ਘਟਹਿ ਨ ਘਟਾਏ ॥
ਸੇਈ ਹੋਇ ਜਿ ਕਰਤੇ ਭਾਵੈ, ਕਹਿ ਕੈ ਆਪੁ ਵਵਾਵਣਾ ॥੧੩॥ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਸੇਈ
ਕਾਢੇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਟੂਟੈ ਗਾਢੇ ॥ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਖੇ ਕਰਿ ਅਪੁਨੇ, ਮਿਲਿ
ਸਾਧੂ ਗੋਬਿੰਦੁ ਧਿਆਵਣਾ ॥੧੪॥ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ
ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਭਗਤਿ ਦਾਨੁ ਮੰਗੈ ਜਨੁ ਤੇਰਾ, ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਵਣਾ
॥੧੫॥੧॥੧੪॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਿਰਤੁ=ਮੌਤ। ਨਹੀ ਬਧਹਿ=ਨਹੀਂ ਵੱਧਦੇ ਹਨ। ਘਟਹਿ ਨ=ਘਟਦੇ ਨਹੀਂ। ਆਪੁ ਵਵਾਵਣਾ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾਣਾ, ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ। ੧੩। ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ=(ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ) ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਚੌਂ। ਗਾਢੇ=ਗੰਢੇ। ਕਰਿ ਅਪੁਨੇ=ਆਪਣੇ ਕਰ ਕੇ, ਬਣਾ ਕੇ। ੧੪। ਭਗਤਿ ਦਾਨੁ=ਭਗਤੀ ਦਾ ਦਾਨ। ਬਲਿ ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰ, ਸਦਕੇ। ੧੫।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੌਤ ਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ) ਲਿਖ ਕੇ ਪਾਏ ਹਨ। (ਉਹ ਦੁਖ ਸੁਖ) ਰਤੀ ਭਰ ਨਾ ਘਟਾਇਆਂ ਘਟ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਵਧਾਇਆਂ ਵਧ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੁਝ ਕਰਤੇ ਨੂੰ

ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਬਾਕੀ ਇਹ) ਆਖ ਕੇ (ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੰਞਾਉਣਾ (ਖਰਾਬ ਕਰਨ) ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ੧੩।

(ਹੇ ਭਾਈ ! ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ) ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਚੋਂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ) ਉਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ) ਕਢੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਗੰਢੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲੇ ਹਨ)। (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਉਹੀ ਜੀਵ) ਆਪਣੇ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸਾਧੂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੧੪।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੀ ਕੀਮਤ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। (ਤੇਰਾ) ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੈ, ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਦਾਸ (ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਭਗਤੀ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਦਾਸ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ) ਬਲਿਹਾਰ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੫। ੧੪। ੨੨। ੩੪। ੨। ੧੪।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਅੰਤਲਾ ਸੋਲਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਖਿਨ ਖਿਨ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੋਹਣੇ ਚਰਨ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰੀ ਰਖਾਂ। ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਸਿਧੀਆਂ, ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਅਤੇ ਸਚੀ ਸੇਭਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪੰਜਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਨਿੰਦਾ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੌਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਧਾਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਸਭਨ ਕੈ ਨੇਰੇ॥

ਹਾਥਿ ਹਮਾਰੈ ਕਛੁਐ ਨਾਹੀ, ਜਿਸੁ ਜਣਾਇਹਿ ਤਿਸੈ ਜਣਾਵਣਾ ॥

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੀਵ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਘਟਾ ਵਧਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਸੋ, ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ ਕੇਵਲ ਭਗਤੀ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗਣਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ॥ ੧ੳ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਵਿਣੁ ਗਾਹਕੁ ਗੁਣੁ ਵੇਚੀਐ,
ਤਉ ਗੁਣੁ ਸਹਯੋ ਜਾਇ ॥ ਗੁਣੁ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ, ਤਉ ਗੁਣੁ ਲਾਖ ਵਿਕਾਇ
॥ ਗੁਣੁ ਤੇ ਗੁਣੁ ਮਿਲਿ ਪਾਈਐ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ਮੁਲਿ ਅਮੁਲੁ ਨ
ਪਾਈਐ, ਵਣਜਿ ਨ ਲੀਜੈ ਹਾਟਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਪੂਰਾ ਤੇਲੁ ਹੈ, ਕਬਹੂ ਨ ਹੋਵੈ ਘਾਟਿ

॥੧॥ ਮ: ੪ ॥ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੈ ਭਰਮਸਹਿ, ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਨੀਤ ॥ ਇਕਿ ਬਾਂਧੇ
ਇਕਿ ਢੀਲਿਆ ਇਕਿ ਸੁਖੀਏ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਚਾ ਮੰਨਿ ਲੈ, ਸਚੁ ਕਰਣੀ
ਸਚੁ ਰੀਤਿ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਪਾਇਆ, ਅਤਿ ਖੜਗੁ ਕਰਾਰਾ ॥
ਦੂਜਾ ਭ੍ਰਮੁ ਗੜੁ ਕਟਿਆ, ਮੋਹੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ,
ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸਚ ਸੰਜਮਿ ਮਤਿ ਊਤਮਾ, ਹਰਿ ਲਗਾ ਪਿਆਰਾ ॥ ਸਭੁ
ਸਚੇ ਸਚੁ ਵਰਤਦਾ, ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਭਰਮਸਹਿ, ਆਵਹਿ, ਜਾਵਹਿ।

ਫੁਟਕਲ: ਮੂਲ ਪਾਠ 'ਮੇਲਿ' ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ 'ਮੇਲਿ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂਲ ਪਾਠ 'ਅਮੋਲੁ' ਹੈ,
ਪਰ ਇਥੇ ਮਾਤ੍ਰਕ ਤੋਲ ਹਿਤ 'ਅਮੋਲੁ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ: ੧- ਵਿਣੁ=ਬਿਨਾ। ਗਾਹਕੁ=ਖਰੀਦਦਾਰ। ਤਉ=ਤਾਂ। ਸਹਘੇ=ਸਸਤਾ।
ਲਾਖ ਵਿਕਾਇ=ਚੋਖੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਵਿਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਣ ਤੇ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਗੁਣ (ਗਾਇਨ) ਤੋਂ। ਗੁਣ ਮਿਲਿ=ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ
(ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਕੇ। ਮਾਹਿ=ਵਿਚ। ਸਮਾਇ=ਲੀਨ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਮੇਲਿ=ਮੁੱਲ ਨਾਲ। ਅਮੋਲੁ=ਅਮੋਲਕ
(ਪਦਾਰਥ)। ਵਣਜਿ=ਖਰੀਦ ਕੇ। ਹਟਿ=ਹੱਟ ਤੋਂ। ਪੂਰਾ=ਨਾ ਵੱਧ ਨਾ ਘੱਟ। ਮ: ੪॥- ਵਿਹੂਣੈ=ਖਾਲੀ, ਸਖਣੇ।
ਭਰਮਸਹਿ=ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ=ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨੀਤ=ਨਿਤ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ। ਇਕਿ=ਕਈ
(ਜੀਵ)। ਬਾਂਧੇ=ਬੰਧੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਢੀਲਿਆ=ਵਿੱਲੇ। ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ=ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ੨।

ਪਉੜੀ॥ ਤੇ=ਤੋਂ, ਪਾਸੋਂ। ਅਤਿ ਖੜਗੁ ਕਰਾਰਾ=ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਸਖਤ ਖੰਡਾ (ਤਲਵਾਰ) ਹੈ। ਭ੍ਰਮੁ
ਗੜੁ=ਭਰਮ ਰੂਪੀ ਕਿਲ੍ਹਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਸਬਦਿ=ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਸੰਜਮੁ=ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਮਨ ਤੇ
ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਨਾਲ। ਵਰਤਦਾ=ਵਸਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ=(ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੧।

ਅਰਥ- ਸਲੋਕ ਮ: ੧- ਬਿਨਾ ਗਾਹਕ ਤੋਂ (ਜੇ ਕੋਈ) ਗੁਣ ਵੇਚੀਏ ਤਾਂ (ਉਹ) ਗੁਣ ਸਸਤਾ
(ਵਿਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਹਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ) ਗੁਣ ਦਾ ਗਾਹਕ ਮਿਲ ਪਏ ਤਾਂ (ਉਹ) ਗੁਣ
ਚੋਖੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਵਿਕਦਾ ਹੈ। (ਜੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ (ਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ
(ਵਿਸ਼ੇਸ਼) ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਇਹ) ਅਮੋਲਕ (ਗੁਣ) ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ
(ਅਤੇ) ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੱਟ ਤੋਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ
ਗੁਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ) ਤੋਲ ਪੂਰਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਇਥੇ ਤੋਟ ਵਾਲੀ ਕੋਈ
ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਲੀਨਤਾ ਦੀ ਹੈ)। ੧।

ਅਰਥ- ਮ: ੪॥- ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ (ਮਨੁੱਖ) ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਤੇ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਕਈ (ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਬੰਧਨ ਰੁਝ ਵਿੱਲੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ (ਅਤੇ)
ਕਈ ਹਰੀ (ਨਾਮ) ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਸੁਖੀ (ਵਿਚਰ ਰਹੇ) ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ

ਮਨੁੱਖ) ਸੱਚੇ (ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ) ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਲਈ) ਸਚ ਰੂਪ ਕਰਣੀ ਹੀ ਸਚ ਰੂਪ (ਜੀਵਨ ਦੀ) ਰੀਤ (ਭਾਵ ਜੁਗਤੀ) ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ।੨।

ਪਉੜੀ- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਤੋਂ (ਜੋ) ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਉਹ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਖਤ ਤੇ (ਤੇਜ਼) ਤਲਵਾਰ (ਵਰਗਾ) ਹੈ। (ਇਸ ਗਿਆਨ-ਖੜਗ ਨੇ) ਦ੍ਰੈਤ-ਭਾਵ ਭਰਮ ਰੂਪ ਕਿਲਾ, ਮੋਹ, ਲੋਭ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਚ ਤੇ ਸੰਜਮ ਦੁਆਰਾ ਮਤਿ ਮ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਪਿਆਰਾ (ਸਿੱਠਾ) ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ। (ਹੁਣ) ਸਭ ਪਾਸੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੋਇਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗਾਹਕ ਭਾਵ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੇ ਸਰਧਾਵਾਨ ਜਗਿਆਸੂ ਪਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜਾਨ ਤਕ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਮੋਲਕ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਮਤਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੀ ਜੀਵਨ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਭਰਮ, ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਕਈ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਚੰਗੀ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਸਿੱਠਾ ਲਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਕੇਦਾਰਾ ਰਾਗਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ ਭਾਈ, ਸਬਦੇ ਕਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥
ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਮਿਲਦੇ ਰਹੈ, ਸਚੇ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ਵਿਚਹੁ ਮਲੁ ਕਟੇ ਆਪਣੀ, ਕੁਲਾ
ਕਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ ॥ ਗੁਣਾ ਕੀ ਰਾਸਿ ਸੰਗ੍ਰਹੈ, ਅਵਗਣ ਕਢੈ ਵਿਡਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ,
ਮਿਲਿਆ ਸੇ ਜਾਣੀਐ, ਗੁਰੂ ਨ ਛੋਡੈ ਆਪਣਾ, ਦੂਜੈ ਨ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥੧॥ ਮ: ੪ ॥
ਸਾਗਰੁ ਦੇਖਉ ਡਰਿ ਮਰਉ, ਭੈ ਤੇਰੈ ਡਰੁ ਨਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੰਤੋਖੀਆ, ਨਾਨਕ
ਬਿਗਸਾ ਨਾਇ ॥੨॥ ਮ: ੪ ॥ ਚੜਿ ਬੋਹਿਥੈ ਚਾਲਸਉ, ਸਾਗਰੁ ਲਹਰੀ ਦੇਇ ॥ ਠਾਕ
ਨ ਸਚੈ ਬੋਹਿਥੈ, ਜੇ ਗੁਰੁ ਧੀਰਕ ਦੇਇ ॥ ਤਿਤੁ ਦਰਿ ਜਾਇ ਉਤਾਰੀਆ, ਗੁਰੁ ਦਿਸੈ
ਸਾਵਧਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ, ਦਰਗਹ ਚਲੈ ਮਾਨੁ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਨਿਹਕੰਟਕ
ਰਾਜੁ ਭੁੰਚਿ ਤੂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਈ ॥ ਸਚੈ ਤਖਤਿ ਬੈਠਾ ਨਿਆਉ ਕਰਿ, ਸਤ ਸੰਗਤਿ
ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ਸਚਾ ਉਪਦੇਸੁ ਹਰਿ ਜਾਪਣਾ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ਐਥੈ
ਸੁਖਦਾਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਅੰਤਿ ਹੋਇ ਸਖਾਈ ॥ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜੀ, ਗੁਰਿ ਸੇਝੀ
ਪਾਈ ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਰਾਗਾਂ, ਸਿਉ, ਵਿਚਹੁ, ਕੁਲਾ, ਦੇਖਉ, ਮਰਉ, ਨਾਹਿ, ਬਿਗਸਾ, ਨਾਇ, ਚਾਲਸਉ, ਲਹਰੀ, ਨਿਆਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ: ੩॥- ਸਬਦੇ=(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਨਾਲ। ਸਿਉ=ਨਾਲ। ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ=ਮਿਲਿਆ ਰਹੇ। ਮਲੁ=ਮੈਲ। ਕੁਲਾ=ਕੁਲਾ (ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ) ਦਾ। ਉਧਾਰੁ=ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ। ਰਾਸਿ=ਪੂੰਜੀ। ਸੰਗ੍ਰਹੈ=ਇਕੱਠੀ ਕਰੇ। ਵਿਡਾਰਿ=ਮਾਰ ਕੇ।੧।

ਮ: ੪॥- ਸਾਗਰ=(ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ) ਸਮੁੰਦਰ। ਦੇਖਉ=ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਡਰਿ ਮਰਉ=ਡਰ ਕੇ ਮਰਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵ ਦਿਲ ਦਹਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭੈ ਤੇਰੇ=ਤੇਰੇ ਡਰ ਕਰਕੇ। ਡਰ ਨਾਹਿ=(ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ) ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਸੰਤੋਖੀਆ=ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ। ਬਿਗਸਾ ਨਾਇ=ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।੨।

ਮ: ੪॥- ਬੇਹਿਥੈ=ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ। ਚਾਲਸਉ=ਮੈਂ ਚਲਾਂਗਾ। ਲਹਰੀ ਦੇਇ=ਲਹਿਰਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਠਾਕ=ਰੋਕ, ਰੁਕਾਵਟ। ਧੀਰ=ਧੀਰਜ, ਹੌਸਲਾ। ਤਿਤੁ ਦਰਿ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਤੇ। ਜਾਇ ਉਤਾਰੀਆ=ਜਾ ਕੇ ਉਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਵਧਾਨ=ਸੁਚੇਤ, ਚੇਤੰਨ। ਨਦਰੀ=ਮਿਹਰ ਨਾਲ। ਮਾਨੁ=ਆਦਰ, ਇਜ਼ਤ।੩।

ਪਉੜੀ- ਨਿਹਕੰਟਕ=ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੰਡਾ ਵੀ ਚੇਭ ਨਾ ਲਾਏ, ਭਾਵ ਬਿਨਾਂ ਦੁਖ ਦੇ। ਭੁੰਚਿ=ਭੋਗ, ਮਾਣ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਸਚੁ ਕਮਾਇ=ਸਚ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆ, ਅਮਲ ਕਰ। ਸਖਾਈ=ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਿੱਤਰ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ।੨।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ: ੩॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਹੋਰ) ਰਾਂਗਾਂ ਵਿਚ ਕੇਦਾਰਾ ਰਾਗ (ਤਾਂ ਹੀ ਉਤਮ) ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਜੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੇ। ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਰਹੇ (ਅਤੇ) ਸਚ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ) ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਵੇ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ (ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਕੱਟੇ ਅਤੇ (ਆਪਣੀਆਂ) ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਲਏ। (ਦੈਵੀ) ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ (ਬਾਹਰ) ਕਢ ਦੇਵੇ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ (ਅਤੇ) ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ।੧।

ਮ: ੪॥- (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ) ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ (ਡਰ) ਕੇ ਮਰਦਾ ਹਾਂ, (ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਤੇਰੇ ਡਰ ਕਰਕੇ (ਦੁਨਿਆਵੀ) ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮੈਂ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ (ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।੨।

ਮ: ੪॥- (ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ) ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ) ਲੰਘ ਜਾਵਾਂਗਾ (ਭਾਵੇਂ) ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ (ਠਾਠਾਂ) ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਧੀਰਜ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਸਚ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ (ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ) ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪੈਦੀ। (ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਗੁਰੂ ਸਾਵਧਾਨ (ਚੇਤੰਨ) ਦਿਸਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਜਾ ਉਤਾਰੇਗਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਜਹਾਜ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਜੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਰਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਲ ਚਲਦਾ ਹੈ (ਉਥੇ ਗਇਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚਾ) ਮਾਣ (ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ)।੨।

ਪਉੜੀ- (ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ (ਸਿਮਰਨ) ਰੂਪੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਸੱਚਾ) ਰਾਜ ਭੋਗ। ਸਚੇ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠਾ (ਸਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਜੇ) ਨਿਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਉਹ ਤੈਨੂੰ) ਸਤਸੰਗਤਿ

ਮੇਲ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਵੇਗਾ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਸਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਜਪਿਆਂ) ਹਰੀ ਨਾਲ (ਪ੍ਰੀਤਿ) ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ (ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਵੇ (ਤਾਂ) ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਉਹੀ (ਦਾਤਾ) ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। (ਹੋ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ) ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ (ਮੇਰੀ) ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਹੋਵੇ, ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

ਕਟੇ ਪਾਪ ਅਸੀਖ, ਨਾਵੇ ਇਕ ਕਣੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੮੩

ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਾਸਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਗੁੱਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ, ਸਿਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਧੀਰਜ ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਮਨ ਅਨੰਦਮਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਚ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ ਬੇ-ਫਿਕਰੀ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਭੇਗੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਮ ਹੀ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਤਮਿਕ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ੀ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ॥ ਭੂਲੀ ਭੂਲੀ ਮੈ ਫਿਰੀ, ਪਾਧਰੁ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਪੂਛਹੁ ਜਾਇ ਸਿਆਣਿਆ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ ਮੇਰਾ ਕੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਸਾਜਨੁ ਉਤਹੀ ਨਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀਐ, ਸਿਫਤੀ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥੧॥ ਮ: ੩ ॥ ਆਪੇ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਆਪਿ, ਆਪੇ ਕਰੇ ਰਜਾਇ ॥ ਆਪੇ ਕਿਸਹੀ ਬਖਸਿ ਲਏ, ਆਪੇ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਚਾਨਣੁ ਗੁਰ ਮਿਲੇ, ਦੁਖ ਬਿਖੁ ਜਾਲੀ ਨਾਇ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਾਇਆ ਵੇਖਿ ਨ ਭੁਲੁ ਤੂ ਮਨਮੁਖ ਮੂਰਖਾ ॥ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ, ਸਭੁ ਝੂਠੁ ਦਰਬੁ ਲਖਾ ॥ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਨ ਬੂਝਈ, ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਜਮ ਖੜਗੁ ਕਲਖਾ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਉਬਰੇ, ਜਿਨ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਖਾ ॥ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਰੇ ਆਪਿ, ਆਪੇ ਹਰਿ ਰਖਾ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੈ, ਫਿਰੀ, ਸਿਆਣਿਆ, ਠਾਇ, ਨਾਇ, ਜਾਲੀ, ਚਲਦਿਆਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮ: ੩॥- ਭੂਲੀ ਭੂਲੀ=ਭੁਲੀ ਹੋਈ, ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਭਟਕੀ ਹੋਈ। ਮੈ ਫਿਰੀ=ਮੈ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਪਾਧਰ=ਸਿਧਾ ਰਸਤਾ। ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ=ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਸਾਜਨੁ=ਪ੍ਰੀਤਮ, ਫਿਰ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਪਾਧਰ=ਸਿਧਾ ਰਸਤਾ। ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ=ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਸਾਜਨੁ=ਪ੍ਰੀਤਮ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਤ ਹੀ ਠਾਇ=ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀਐ=ਰਜ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਸਿਫਤੀ=ਸਿਫਤਿ ਦੁਆਰਾ।੧।

ਮ:੩।- ਕਰਣੀ=ਕਰਨ ਜੋਗ। ਕਾਰ=ਕੰਮ। ਰਜਾਇ=ਰਜਾ ਵਿਚ। ਚਾਨਣ=(ਗਿਆਨ) ਰੂਪੀ ਚਾਨਣ, ਰੋਸ਼ਨੀ। ਗੁਰ ਮਿਲੇ=ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਵੇ। ਦੁਖ ਬਿਖੁ=ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਜਹਿਰ ਜਾਲੀ=ਮੈਂ ਸਾੜ ਦੇਵਾਂ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਖੂਨੁ=ਨਾਸ਼ਮਾਨ। ਦਰਬੁ=ਧਨ, ਦੌਲਤ। ਲਖਾ=ਲਖਾਂ ਦੀ। ਅੰਧ=ਬੇ-ਸਮਝ। ਜਮ ਖੜਗ=ਮੌਤ ਦੀ ਤਲਵਾਰ। ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਨੇ। ਰਖਾ=ਰਖਾ, ਰਖਵਾਲਾ।੩।

ਅਰਥ- ਮ:੩।- ਮੈਂ ਭੁਲੀ (ਭਟਕੀ ਹੋਈ) ਫਿਰ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ (ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ) ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ। (ਹੇ ਭਾਈ !) ਸਿਆਣਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛਦੀ ਹਾਂ (ਮਤਾਂ) ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। (ਹਾਂ, ਜੇ) ਸੱਚਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਸ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਜਣ (ਹਰੀ-ਮਿੱਤਰ) ਵੀ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ (ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਭਟਕਣਾ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।੧।

ਮ:੩।- (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਕਰਨ ਜੋਗ ਕਾਰ (ਕਰਾਉਂਦਾ) ਹੈ (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ) ਨੂੰ (ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ) ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ (ਉਹ) ਕਾਰ ਕਰਾਉਂਦਾ (ਅਥਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਲਾਉਂਦਾ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ) ਗੁਰੂ (ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ (ਤਾਂ ਮੈਂ) ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਜਹਿਰ ਰੂਪ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਦੁਖ ਸਾੜ ਦੇਵਾਂ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਹੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮੁਰਖ! ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਖਾ। (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ) ਚਲਣ ਵੇਲੇ (ਇਹ ਮਾਇਆ) ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, (ਇਸ ਲਈ ਜਿਤਨੀ) ਲਖਾਂ (ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦੀ) ਦੌਲਤ ਹੈ ਸਭ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਅੰਨ੍ਹਾ ਬੇ-ਸਮਝ (ਮਨੁੱਖ) ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ (ਕਿ ਇਸ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਮ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਤਲਵਾਰ (ਲਟਕ ਰਹੀ ਹੈ)। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਰਸ ਚਖਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਹ ਜਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ) ਬਚੇ ਹਨ। (ਅਸਲ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਪਾਸੋਂ) ਕਰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਮ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਹਰੀ (ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਰਾਖਾ (ਬਣਦਾ ਹੈ)।੩।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਨਾਨਕ ਚਾਨਣੁ ਗੁਰ ਮਿਲੇ, ਦੁਖ ਬਿਖੁ ਜਾਲੀ ਨਾਇ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਜਿਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕੇ ਗਯਾਨ ਰੂਪੀ ਚਾਨਣ ਹੁਆ ਹੈ ਦੁਖ ਰੂਪ ਜੇ ਵਿਸੇ ਵਾਸਨਾ ਜੁਹਰ ਹੈ। ਸੇ ਤਿਨੇ ਨੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਜਾਲੀ ਅਰਥਾਤ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਤਾਂ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁਖ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸਾੜ ਦੇਵਾਂ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਚਾਨਣ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜਹਿਰ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਵਾਂ। [ਗਿਆਨੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਗਰੂਰ]

੪) ਹੇ ਨਾਨਕ! ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ 'ਨਾਮ' ਸਿਮਰ ਕੇ ਵਿਹ-ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਦੁਖ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ 'ਭੂਲੀ ਭੂਲੀ ਮੈ ਫਿਰੀ' ਤੋਂ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ 'ਦੁਖ ਜਾਲੀ ਨਾਇ' ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਲੀ (ਜਾਲੀ) ਪਦ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹੋਣਗੇ:-

ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ) ਗੁਰੂ ਦਾ (ਗਿਆਨ) ਚਾਨਣ ਮਿਲ ਜਾਏ (ਤਾਂ ਮੈਂ) ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁਖ ਸਾੜ ਦਿਆਂ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦੁਖੀ ਜੀਵ ਸਿਆਣਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪੁੱਛਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਿਆਂ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੁਤੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਈਸ਼ਵਰੀ ਸਿਫਤਿ ਨਾਲ ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵਾਂ! ਤੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਿਆ ਰਹੁ, ਚੇਤਨ ਹੋ, ਜਾਗ, ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ:-

੧. ਮਾਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਚਲਈ ਕਿਆ ਲਪਟਾਵਹਿ ਅੰਧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੮੩

੨. ਮਾਲੁ ਧਨੁ ਜੋਰਿਆ ਭਇਆ ਪਰਾਇਆ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੮੨

ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਚੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖਾਂ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਨ ਕਰਾਵਣਹਾਰ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਜਿਨਾ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਭੇਟਿਆ, ਭੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਬਿੰਦ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ ਦੁਖੁ ਘਣਾ, ਕਦੇ ਨ ਚੁਕੈ ਚਿੰਦ ॥ ਕਾਪੜ ਜਿਵੈ ਪਛੋੜੀਐ, ਘੜੀ ਮੁਹਤ ਘੜੀਆਲੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ, ਸਿਰਹੁ ਨ ਚੁਕੈ ਜੰਜਾਲੁ ॥੧॥ ਮ: ੩ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਢੂਢੀ ਸਜਣਾ, ਹਉਮੈ ਬੁਰੀ ਜਗਤਿ ॥ ਨਾ ਝੁਰੁ ਹੀਅੜੇ ਸਚੁ ਚਉ, ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਸਚੁ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੇ ਬਖਸਿਓਨੁ, ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਣੇ ॥ ਆਪੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਓਨੁ, ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨੀਸਾਣੇ ॥ ਸਨਮੁਖ ਸਦਾ ਸੋਹਣੇ, ਸਚੇ ਦਰਿ ਜਾਣੇ ॥ ਐਥੈ ਓਥੈ ਮੁਕਤਿ ਹੈ, ਜਿਨ ਰਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੇ ਜਨ ਜਿਨ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ, ਤਿਨ ਹਉ ਕੁਰਬਾਣੇ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀ, ਨਾਹੀ, ਜਿਵੇਂ, ਸਿਰਹੁ, ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ:੩॥- ਨਹੀ ਭੇਟਿਆ=ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਬਿੰਦ=ਰਤਾ ਭਗ। ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ=ਜੀਮਣ ਮਰਨ। ਘਣਾ=ਬਹੁਤ ਹੀ। ਨ ਚੁਕੈ=ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਚਿੰਦ=ਚਿੰਤਾ। ਪਛੋੜੀਐ=ਪਟਕਾ ਕੇ

ਮਾਰੀਦਾ ਹੈ। ਘੜੀ ਮੁਹਤ=ਘੜੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੇ। ਘੜੀਆਲ=ਘੜਿਆਲ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 'ਘੜੀਐ ਘੜੀਐ ਮਾਰੀਐ, ਪਹਰੀ ਲਇ ਸਜਾਇ' (ਪੰਨਾ ੧੩੭੯)। ਸਿਰਹੁ=ਸਿਰ ਤੋਂ। ਜੰਜਾਲ=ਝੰਬੇਲਾ।੧।

ਮ:੩।- ਤ੍ਰਿਭਵਣ=ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ। ਦੁਖੀ=ਭਾਲ, ਵੇਖੀ ਹੈ। ਸਜਣਾ=ਹੋ ਸਜਣ ਪ੍ਰਭੂ। ਹਉਮੈ=ਹੰਗਤਾ, ਹੰਕਾਰ। ਬੁਰੀ=ਭੈੜੀ, ਚੰਦਰੀ। ਜਗਤਿ=ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਨਾ ਝੁਰ=ਝੋਰਾ ਨਾ ਕਰ। ਜੀਅਤੇ=ਹੋ ਦਿਲ। ਚਉ=ਬੋਲਾ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਬਖਸਿਓਨੁ=ਉਸ ਨੇ ਬਖਸਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਣੇ=ਸਮਾਅ ਗਏ ਹਨ, ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਲਾਇਓਨੁ=ਉਸ ਨੇ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨੀਸਾਣੇ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ। ਸਨਮੁਖ=ਸਾਹਮਣੇ। ਦਰਿ=ਦਰ ਉਤੇ। ਹੈ=ਹਨ।੪।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੱਤਾ ਭਰ ਵੀ ਭਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਦੁੱਖ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਚਿੰਤਾ ਵੀ ਕਦੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਪੜਾ (ਧੋਣ ਵੇਲੇ) ਪਟਕਾ ਕੇ (ਪੜੀ ਉਤੇ) ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਘੜਿਆਲ ਨੂੰ (ਜਿਵੇਂ) ਦੋ ਘੜੀਆਂ (ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ) ਪਿਛੋਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸਚੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਇਹ ਮਾਰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ) ਝੰਬੇਲਾ ਸਿਰੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦਾ।੧।

ਮ:੩॥- ਹੋ ਸਜਣਾ! ਮੈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਅੰਦਰ (ਇਹ ਗੱਲ) ਭਾਲ ਕੇ ਵੇਖੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੰਗਤਾ ਬੁਰੀ (ਬਲਾਅ) ਹੈ। (ਪਰ) ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਹੋ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੋ ਦਿਲ! (ਤੂੰ ਹੰਗਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ) ਝੋਰਾ ਨਾ ਖਾ (ਭਾਵ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਅਤੇ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰ (ਜੋ) ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ, ਮਿਲ ਪਵੇਂਗਾ)।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਸਚ ਨਾਮ ਦੇ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੀ) ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਾਇਆ (ਜੋੜਿਆ) ਹੈ। (ਉਹ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ) ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਓਹ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਆਦਰ ਮਾਣ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ)। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ (ਓਹ) ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਮੁਕਤ (ਸਦਾ ਆਜਾਦ) ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ ਹੈ, ਓਹ ਜਨ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।੪।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਭੈ ਤੇ ਭਾਉ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਉਹ ਇਸ ਕੀਮਤੀ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਤਾਂ ਘੜਿਆਲ ਵਾਂਗ ਘੜੀ ਦੇ ਘੜੀਆਂ (ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ) ਮਗਰੋਂ ਸੱਟਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ 'ਹਉਮੈ' ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ 'ਸਚੁ ਚਉ' ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਾਰੰਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ, ਉਹ 'ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨ' ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਅਜਿਹੇ ਸਨਮੁਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ॥ ਮਹਲ ਕੁਚਜੀ ਮੜਵੜੀ, ਕਾਲੀ ਮਨਹੁ ਕਸੁਧ ॥ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ ਤਾ ਪਿਰੁ ਰਵੈ, ਨਾਨਕ ਅਵਗੁਣ ਮੁੰਧ ॥੧॥ ਮ: ੧॥ ਸਾਚੁ ਸੀਲ ਸਚੁ ਸੰਜਮੀ, ਸਾ ਪੂਰੀ ਪਰਵਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਅਹਿਨਿਸ ਸਦਾ ਭਲੀ, ਪਿਰ ਕੈ ਹੇਤਿ ਪਿਆਰਿ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣਿਆ, ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਪਾਇਆ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਆਪਣੀ, ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਿਰਮਲੀ, ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਜਿਨੀ ਚਾਖਿਆ, ਅਨ ਰਸ ਠਾਕਿ ਰਹਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਏ, ਫਿਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਇਆ ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਨਹੁ, ਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹੀ, ਫੁਟਕਲ: ਕੁਚੱਜੀ, ਕਸੁੱਧ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ: ੧॥- ਮਹਲ=ਇਸਤਰੀ। ਕੁਚਜੀ=ਕੋਝੇ ਚੱਜਾਂ ਵਾਲੀ। ਮੜਵੜੀ=ਨਿਰਾ ਮੜ੍ਹੇ (ਸਰੀਰ) ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਕਾਲੀ=ਅਪਵਿੱਤਰ। ਮਨਹੁ=ਮਨ ਤੋਂ, ਦਿਲੋਂ। ਕਸੁਧ=ਖੋਟੀ। ਪਿਰੁ=ਪਤੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਰਵੈ=ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ। ਮੁੰਧ=ਇਸਤਰੀ।੧ ਮ:੧॥ ਸੰਜਮੀ=ਸੰਜਮ ਵਾਲੀ। ਸਾ=ਉਹ। ਪੂਰੀ=ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਸਪੱਨਾ ਪਰਵਾਰਿ=ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ। ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ। ਪਿਆਰਿ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ।੨ ਪਉੜੀ॥- ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਅਨਰਸ=(ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਸੁਆਦ। ਠਾਕਿ=ਰੋਕ ਕੇ। ਰਹਾਇਆ=ਰਖਿਆ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਏ=ਰੱਜ ਗਏ। ਤ੍ਰਿਸਨਾ=(ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ) ਇੱਛਾ।੫

ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ: ੧॥- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲੀ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਇਸਤਰੀ ਕੋਝੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਦਿਲੋਂ ਖੋਟੀ ਹੈ। ਜੇ (ਇਸ ਵਿਚ) ਗੁਣ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪਤੀ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ) ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਪਰ) ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਔਗੁਣ ਹਨ।੧

ਮ:੧॥- (ਜੇ ਇਸਤਰੀ) ਸਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸੰਜਮੀ (ਜੀਵਨ ਵਾਲੀ) ਹੈ, ਉਹ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ (ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ) ਪੂਰੀ ਉਤਰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਮੰਨੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਤੀ ਹੋਈ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਦਾ ਹੀ (ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ)।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੋ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ (ਉਸ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ) ਹਰੀ ਨੇ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰਸ ਪਿਲਾਇਆ ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਰਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਖਿਆ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਹੋਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੱਤਾ)। (ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ) ਨਾਮ ਰਸ ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਰਜ ਗਏ ਹਨ, ਫਿਰ (ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤੇ ਭੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਕੁਚੱਜੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਮਨ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਕਾਲਾ ਸਿਆਹ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਹਰੀ ਪਤੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਸੀਲ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਸਚ ਸੰਜਮ, ਪਿਆਰ ਆਦਿ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਸੇਭਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਪਉੜੀ- ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਰਸ ਪੀ ਕੇ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਰਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੰਦਾ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਪਿਰ ਖੁਸੀਏ ਧਨ ਰਾਵੀਏ, ਧਨ ਉਰਿ ਨਾਮੁ ਸੀਗਾਰੁ ॥
ਨਾਨਕ, ਧਨ ਆਗੈ ਖੜੀ ਸੇਭਾਵੰਤੀ ਨਾਰਿ ॥੧॥ ਮ: ੧ ॥ ਸਸੁਰੈ ਪੇਈਐ ਕੰਤ ਕੀ,
ਕੰਤੁ ਅਗੰਮੁ ਅਥਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਧੰਨੁ ਸੁਹਾਗਣੀ, ਜੋ ਭਾਵਹਿ ਵੇਪਰਵਾਹ ॥੨॥
ਪਉੜੀ ॥ ਤਖਤਿ ਰਾਜਾ ਸੇ ਬਹੈ, ਜਿ ਤਖਤੈ ਲਾਇਕ ਹੋਈ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚੁ
ਪਛਾਣਿਆ, ਸਚੁ ਰਾਜੇ ਸੇਈ ॥ ਏਹਿ ਭੂਪਤਿ ਰਾਜੇ ਨ ਆਖੀਅਹਿ, ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਖੁ
ਹੋਈ ॥ ਕੀਤਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ, ਜਿਸੁ ਜਾਦੇ ਬਿਲਮ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚਾ
ਏਕੁ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸੁ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਈ ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੀਗਾਰ, ਭਾਵਹਿ, ਅਖੀਅਹਿ, ਜਾਦੇ।

ਫੁਟਕਲ: ਖੁਸੀਏ। 'ਸੁਹਾਗਣੀ' ਸਮੇਂ ਔਕਤ ਨਾਲ 'ਸੁਹਾਗਣੀ' ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ:੩॥- ਪਿਰ=ਪਤੀ। ਖੁਸੀਏ=ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ। ਧਨ=ਇਸਤਰੀ।
ਰਾਵੀਏ=ਭੋਗਦਾ, ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਸੇਭਾਵੰਤੀ=ਸੇਭਾ ਵਾਲੀ। ਨਾਰਿ=ਇਸਤਰੀ॥੧॥
ਮ:੧॥ ਸਸੁਰੈ=ਸਹੁਰੇ ਘਰ। ਪੇਈਐ=ਪੇਕੇ ਘਰ। ਕੰਤ ਕੀ=ਪਤੀ ਦੀ (ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਅਗੰਮੁ=ਅਪਹੁੰਚ
ਅਥਾਹੁ=ਬੇਅੰਤ। ਭਾਵਹਿ=ਭਾਉਂਦੀਆਂ, ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ॥੨॥ ਪਉੜੀ॥- ਤਖਤਿ=ਤਖਤ ਉਤੇ।
ਬਹੈ=ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਜਿ=ਜਿਹੜਾ। ਲਾਇਕ=ਯੋਗ। ਭੂਪਤਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ। ਨ ਆਖੀਅਹਿ=ਨਹੀਂ ਆਖੇ ਜਾ
ਸਕਦੇ। ਦੂਜੈ ਭਾਇ=(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਬਿਲਮ=ਦੇਗ ਨਿਹਚਲੁ-ਅਟੱਲ।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ:੩॥- (ਜਿਸ ਜੀਵ) ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸਿੰਗਾਰ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ)
ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜੀਵ) ਇਸਤਰੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ)
ਅਗੇ ਖੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਉਹ) ਇਸਤਰੀ ਸੇਭਾ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੧॥

ਮ:੧॥- (ਅਜਿਹੀ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ) ਸਹੁਰੇ ਤੇ ਪੇਕੇ (ਭਾਵ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ) ਕੰਤ
(ਪਤੀ-ਕਰਤਾਰ) ਦੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਪਰ ਉਹ) ਕੰਤ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ
ਹਨ ਕਿ ਉਹ) ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹਨ ਜੋ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ॥੨॥

ਪਉੜੀ॥- ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਤਖਤ ਉਤੇ (ਬੈਠਣ ਦੇ) ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਖਤ ਉਤੇ ਉਹੀ ਰਾਜਾ (ਬਣ ਕੇ) ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਚ (ਪਰਮੇਸਰ) ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ) ਉਹੀ ਸਚੇ ਰਾਜੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਰਾਜੇ ਨਹੀਂ ਆਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ (ਕਿਉਂਕਿ) ਦ੍ਰਿੜ-ਭਾਵ ਵਿਚ (ਲਗ ਕੇ ਭਾਵ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ) ਦੁੱਖ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ (ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਸਲਾਹੁਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦਿਆਂ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਦੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। (ਕੇਵਲ) ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹੀ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਟੱਲ ਹੈ, (ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਇਸ ਤੱਤ ਨੂੰ) ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਅਟੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰੀ ਹੋਈ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਤੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੇਪੱਰਵਾਹ ਪਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਫਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਸੱਚੀ ਵਡਿਆਈ ਸੱਚ ਦੇ ਪਛਾਣਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਸਭਨਾ ਕਾ ਪਿਰੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਖਾਲੀ ਨਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੇ ਸੋਹਾਗਣੀ, ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਹਿ ॥੧॥ ਮ:੩॥ ਮਨ ਕੇ ਅਧਿਕ ਤਰੰਗ, ਕਿਉ ਦਰਿ ਸਾਹਿਬ ਛੁਟੀਐ ॥ ਜੇ ਰਾਚੇ ਸਚ ਰੰਗਿ, ਗੂੜੈ ਰੰਗਿ ਅਪਾਰ ਕੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਛੁਟੀਐ, ਜੇ ਚਿਤੁ ਲਗੈ ਸਚਿ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਹੈ, ਕਿਉ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ, ਆਪੇ ਵਰਤੀਜੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ, ਸਚੁ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਕਮਲੁ ਬਿਗਾਸਿਆ, ਇਵ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਜੈ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਠਾਕਿਆ, ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਵੀਜੈ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਖਾਲੀ=ਸਖਣਾ (ਵਿਹੁਣਾ)। ਜਿ=ਜਿਹੜੀਆਂ। ਮਾਹਿ=ਵਿਚ। ਸਮਾਹਿ=ਸਮਾਉਂਦੀਆਂ, ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।੧। ਮ:੩॥ ਅਧਿਕ=ਬਹੁਤ। ਤਰੰਗ=ਲਹਿਰਾਂ, ਖਿਆਲ। ਕਿਉ=ਕਿਵੇਂ?। ਦਰਿ=ਦਰ ਉਤੇ। ਸਚ ਰੰਗਿ=ਸਚ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ। ਗੂੜੈ ਰੰਗਿ=ਪੱਕੇ ਰੰਗ ਵਿਚ। ਅਪਾਰ ਕੇ=ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ। ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਸਚਿ=ਸਚ ਵਿਚ।੨। ਪਉੜੀ॥- ਅਮੋਲੁ=ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਉ=ਕਿਵੇਂ?। ਸਾਜੀਅਨੁ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਵਰਤੀਜੈ=ਵਰਤ ਰਿਹਾ, ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਕਮਲੁ=ਹਿਰਦਾ। ਬਿਗਾਸਿਆ=ਖਿੜਿਆ। ਇਵ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਆਵਣ ਜਾਣਾ=ਜੰਮਣਾ ਮਰਣਾ। ਠਾਕਿਆ=ਰੋਕਿਆ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ। ਸਵੀਜੈ=ਸਵੀਕਾਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਮਾਈਦਾ ਹੈ।੩।

ਅਰਥ: **ਸਲੋਕ ਮ: ੩॥** (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਭ (ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀਆਂ) ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਇਕ ਹੈ, (ਉਸ) ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ) ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ (ਇਸਤਰੀਆਂ) ਸੁਹਾਗ-ਭਾਗ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਭਾਵ ਇਕਮਿਕ ਅਥਵਾ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ)।੧।

ਮ:੩॥- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਮਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਰੰਗ ਹਨ (ਭਾਵ ਮਾਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦਿਆਂ) ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਵੇ? (ਉਤਰ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜੇ (ਜੀਵ ਉਸ) ਬੇਅੰਤ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੂੜੇ (ਪੱਕੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਵੇ (ਅਤੇ ਉਸੇ ਵਿਚ ਹੀ) ਰਚਿਆ ਰਹੇ (ਭਾਵ ਮਸਤ ਰਹੇ), ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਜੇ ਚਿਤ ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਮੋਲਕ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਿਵੇਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ)। ਉਸ (ਹਰੀ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਵਿਚ) ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਹੀ (ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ, (ਇਸ) ਸਚ ਰੂਪ (ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਝ ਤਾਂ ਉਹ ਅਮੋਲਕ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਿਰਦਾ ਕੰਵਲ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਰਸ ਪੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ) ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦਾ ਗੋੜਾ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ) ਸੁਖ ਤੇ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸੇਵਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਪਰ ਸਾਈ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਉਸ ਸੁਹਾਗਣ ਦੀ ਕਦਰ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਤੇ ਹੋਰ ਬਿੰਬਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੰਦੀਆਂ, ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ? ਇਸ ਦਾ ਉਪਾਉ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਸਚੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਹਲਤ ਪਲਤ ਸਵਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ- ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਮੋਲਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜੀਵ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ ਕੰਵਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਕਦਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੁਖ ਨਾਲ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ॥ ਨਾ ਮੈਲਾ ਨਾ ਧੁੰਧਲਾ, ਨਾ ਭਗਵਾ ਨਾ ਕਚੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਲਾਲੇ ਲਾਲੁ ਹੈ, ਸਚੈ ਰਤਾ ਸਚੁ ॥੧॥ **ਮ: ੩ ॥** ਸਹਜਿ ਵਣਸਪਤਿ ਫੁਲੁ ਫਲੁ ਭਵਰੁ ਵਸੈ ਭੈ ਖੰਡਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਰਵਰੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਏਕੇ ਫੁਲੁ ਭਿ ਰੰਗ ॥ ੨ ॥ **ਪਉੜੀ ॥** ਜੇ ਜਨ ਲੂਝਹਿ ਮਨੈ ਸਿਉ, ਸੇ ਸੂਰੇ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਸਦਾ ਮਿਲਿ ਰਹੇ, ਜਿਨੀ ਆਪੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ਗਿਆਨੀਆ ਕਾ ਇਹੁ ਮਹਤੁ ਹੈ, ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆ, ਸਚੁ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥ ਜਿਨ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਨੁ ਜੀਤਿਆ, ਜਗੁ ਤਿਨਹਿ ਜਿਤਾਨਾ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਲੂਝਹਿ, ਸਿਉ, ਰਹੇ, ਗਿਆਨੀਆ, ਮਾਹਿ।

ਵੁਟਕਲ: 'ਭਿਰੰਗ' ਨੂੰ 'ਭਿ ਰੰਗ' ਉਚਾਰਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ। 'ਮਹੱਤ' ਪਦ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ:੧॥- ਮੈਲਾ=ਮਟਿਆਲਾ। ਧੁੰਧਲਾ=ਜੋ ਸਾਫ ਨਾ ਦਿਸੇ। ਭਗਵਾ=ਗੇਰੂ ਰੰਗ। ਕਚੁ=ਕੱਚਾ। ਲਾਲੋ ਲਾਲ=ਨਿਰੋਲ ਲਾਲ। ਸਚੇ=ਸਚੇ ਵਿਚ।੧।

ਮ:੩॥- ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਭਵਰੁ=ਭੋਰਾ। ਭੈ ਖੰਡਿ=ਭਰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਤਰਵਰੁ=ਥਿਛ। ਭਿਰੰਗ=ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਭੋਰਾ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਲੁਝਹਿ=ਲੜਦੇ ਝਗੜਦੇ ਹਨ। ਮਨੈ ਸਿਉ=ਮਨ ਨਾਲ। ਸੂਰੇ=ਸੂਰਮੇ, ਬਹਾਦਰ। ਪਰਧਾਨਾ=ਵੱਡੇ। ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ। ਸੇਤੀ=ਨਾਲ। ਆਪੁ=ਨਿਜ ਸਰੂਪ। ਮਹਤੁ=ਵਡਿਆਈ। ਮਾਹਿ=ਵਿਚ। ਸਮਾਨਾ=ਲੀਨ ਹੋਣਾ। ਮਹਲੁ=ਸਰੂਪ। ਲਾਇ=ਲਾ ਕੇ। ਜਿਨ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਗੁਰਪਰਸਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਜਗੁ=ਜਗਤ ਨੂੰ। ਤਿਨਹਿ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ। ਜਿਤਾਨਾ=ਜਿਤਿਆ ਹੈ।੮।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ:੧॥- ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ) ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਹ) ਸਚ ਰੂਪ ਹੈ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਲਾਲ (ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ) ਹੈ। (ਉਸ ਤੇ ਜੋ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ) ਨਾ ਮੈਲਾ ਹੈ, ਨਾ ਧੁੰਧਲਾ ਹੈ, ਨਾ ਗੇਰੂ ਰੰਗਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੱਚਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਰਜੇ, ਸਤ੍ਹੇ, ਤਮੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੱਚੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ)।੧।

ਮ:੩॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੀ (ਸਤਿਸੰਗਤ ਮਾਨੋ) ਬਨਾਸਪਤੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਰੂਪ) ਫੁਲ (ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ) ਫਲ ਲਗਾ ਹੈ। (ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ) ਭੋਰਾ ਭਰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ (ਇਸ ਵਿਚ) ਵਸਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ ਮਾਨੋ) ਇਕ (ਧਰਮ ਰੂਪ) ਥਿਛ ਹੈ, (ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ) ਇਕ ਫੁਲ (ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ), ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪੀ ਭੋਰਾ (ਸਭ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦਾ ਹੈ)।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਮਨ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ) 'ਓਹੀ ਮਹਾਨ ਸੂਰਮੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ (ਰੱਤਬਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਲੀਨ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸਚ ਰੂਪੀ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਆਪਣਾ) ਮਨ ਜਿਤਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਮਨ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਹੈ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਹੈ।੮।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਰਜੇ, ਤਮੇ, ਸਤ੍ਹੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਦੰਤੀ ਲਾਲੀ ਨਾਲ 'ਲਾਲੋ ਲਾਲ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਜਿਤ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਨੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ ਹੈ। 'ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ' ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਵਲ ਤੱਕੇ ਫਿਰ ਅਵੱਸ ਹੀ ਫਤਿਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

ਉ. ਫਾਹੇ ਕਾਟੇ ਮਿਟੇ ਗਵਨ, ਫਤਿਹ ਭਈ ਮਨ ਜੀਤ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇ ਬਿਤ ਪਾਈ, ਫਿਰਨ ਮਿਟੇ ਨਿਤ ਨੀਤ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੫੮

ਅ. ਭਈ ਜੀਤ ਮੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਾਲ ਤੇਰੀ ॥

[ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਜੋਗੀ ਹੋਵਾ ਜਗਿ ਭਵਾ, ਘਰਿ ਘਰਿ ਭੀਖਿਆ ਲੇਉ ॥ ਦਰਗਹ
ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ, ਕਿਸੁ ਕਿਸੁ ਉਤਰੁ ਦੇਉ ॥ ਭਿਖਿਆ ਨਾਮੁ ਸੰਤੋਖੁ ਮੜੀ, ਸਦਾ ਸਚੁ ਹੈ
ਨਾਲਿ ॥ ਭੇਖੀ ਹਾਥ ਨ ਲਧੀਆ, ਸਭ ਬਧੀ ਜਮਕਾਲਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਗਲਾ ਝੂਠੀਆ, ਸਚਾ
ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥੧॥ ਮ: ੩ ॥ ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ, ਸੇ ਦਰੁ ਸੇਵਿਹੁ ਨ ਕੋਇ ॥
ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਲੋੜਿ ਲਹੁ, ਜਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ਛੁਟੀਐ,
ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜੁ, ਸਚਾ ਓਹੁ ਸਬਦੁ ਦੇਇ ॥ ਹਿਰਦੈ
ਜਿਸਦੈ ਸਚੁ ਹੈ, ਤਨੁ ਮਨੁ ਭੀ ਸਚਾ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਚੈ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ, ਸਚੀ
ਵਡਿਆਈ ਦੇਇ ॥ ਸਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੂਰੇ
ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ, ਅਹੰਕਾਰਿ ਮਰਹਿ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਅੰਧੇ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਨੀ, ਦੂਜੈ
ਪਚਿ ਜਾਵਹਿ ॥ ਅਤਿ ਕਰੋਧ ਸਿਉ ਲੂਝਦੇ, ਅਗੈ ਪਿਛੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ
ਅਹੰਕਾਰ ਨ ਭਾਵਈ, ਵੇਦ ਕੂਕਿ ਸੁਣਾਵਹਿ ॥ ਅਹੰਕਾਰਿ ਮੁਏ ਸੇ ਵਿਗਤੀ ਗਏ, ਮਰਿ
ਜਨਮਹਿ ਫਿਰਿ ਆਵਹਿ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ : ਹੋਵਾ, ਭਵਾ, ਲੇਉ, ਭੇਖੀ, ਗਲਾ, ਝੂਠੀਆ, ਮਾਹਿ, ਆਖੀਅਹਿ, ਮਰਹਿ, ਪਾਵਹਿ,
ਜਾਵਹਿ, ਸਿਉ, ਸੁਣਾਵਹਿ, ਜਨਮਹਿ, ਆਵਹਿ, ਫੁਟਕਲ : 'ਵਿਗਤੀ' ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ 'ਵਿ-ਗੱਤੀ' ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਲੋਕੁ ਮ:੩॥- ਜਗਿ=ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਭਵਾ=ਫਿਰਾ ਭੀਖਿਆ=ਭਿਖਿਆ, ਖੇਰਾ
ਲੇਉ=ਲਵਾ। ਕਿਸੁ ਕਿਸੁ=ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਉਤਰੁ=(ਆਪਣੀ ਕਰਤੂਤ ਦਾ) ਜਵਾਬ। ਦੇਉ=ਦੇਵਾ। ਮੜੀ=ਮਨ,
ਕੁੰਟੀਆ। ਭੇਖੀ=ਭੇਖਾ ਨਾਲ। ਹਾਥ=ਅੰਤ, ਭਾਵ ਅਸਲੀਅਤ। ਜਮਕਾਲਿ=ਜਮਕਾਲਿ ਨੇ। ਸਮਾਲਿ=ਯਾਦ ਕਰਾ।

ਅਰਥ : ਸਲੋਕ ਮ:੩॥- (ਹੇ ਭਾਈ ! ਜੇ) ਮੈਂ ਜੋਗੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂ
(ਅਤੇ) ਭਿਖਿਆ (ਖੇਰ) ਲੈਂਦਾ ਰਹਾਂ। (ਰੱਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ (ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਲੇਖਾ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ
ਕਰਤੂਤਾਂ ਬਾਰੇ) ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ (ਕੀ) ਉਤਰ ਦਿਆਂਗਾ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ (ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਭਿਖਿਆ, ਸੰਤੋਖ ਰੂਪ
ਕੁੰਟੀਆ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਸਚ ਰੂਪ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਦਾ (ਉਸ ਦੇ) ਨਾਲ (ਅੰਗ-ਸੰਗ) ਵਸਦਾ ਹੈ। ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ (ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ, ਜਮਕਾਲ ਨੇ ਸਾਰੀ (ਲੁਕਾਈ) ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ
ਕਿ) ਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ (ਤੂੰ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰ।੧॥

ਮ: ੩॥- (ਹੇ ਭਾਈ ! ਉਸ ਦਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਸੇਵਿਓ ਜਿਸ ਦਰ ਉਤੇ (ਬੈਠਿਆਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਲੇਖਾ
ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਅਜਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਲਭ ਲਵੇ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੋਈਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਫਿਰ) ਕੋਈ (ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ) ਲੇਖਾ (ਹਿਸਾਬ-
ਕਿਤਾਬ) ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ। (ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪ) ਸੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਸੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ)
ਉਹ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ

(ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਚੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸੱਚੀ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਜੀਵ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਦੇਵੇ (ਉਹ ਜੀਵ) ਸੱਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨।

ਪਉੜੀ॥- ਇਹ (ਭਾਵ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ) ਬਹਾਦਰ ਨਹੀਂ ਆਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜਿਹੜੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਅੰਤ) ਦੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। (ਇਹੋ ਜਿਹੇ) ਅਗਿਆਨੀ ਆਪਣਾ (ਅਸਲਾ) ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ, ਦ੍ਰਿੜ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜ ਖੱਪ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਅਗੇ ਪਿਛੇ (ਭਾਵ ਲੋਕ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਰੀ ਜੀਉ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ (ਇਹ ਯਥਾਰਥ ਗੱਲ) ਵੇਦ (ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ) ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਰ ਗਏ ਉਹ (ਜਾਣੇ) ਗਤੀ-ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਬੇ-ਗਤੇ) ਹੀ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਮਰ ਕੇ ਜੰਮਦੇ ਹਨ ਫਿਰ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਆਉਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਆਵਾਗਾਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਏ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ੯।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜੋਗ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰਿਆਂ ਘਰ ਘਰ ਚੋਂ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਭੀਖਿਆ ਮੰਗਿਆ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਸਲ ਸਾਧਨ ਨਾਮ ਹੈ। 'ਘਰਿ ਘਰਿ ਭੀਖਿਆ ਲੇਉ' ਦਾ ਵੀ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੜ ਫੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪਇਆਂ ਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਐਰੇ-ਗੈਰੇ ਕੱਚੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਚ ਦਾ ਪਾਰਖੂ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਆਪ) ਹੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਪਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰ (ਜੋਧੇ) ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਅਸਲ ਸੂਰਮਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਆਪਣੇ ਵਿੱਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਲਈ ਜਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਕਾਗਉ ਹੋਇ ਨ ਉਜਲਾ, ਲੋਹੇ ਨਾਵ ਨ ਪਾਰੁ ॥ ਪਿਰਮ ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਨਿ ਲੈ, ਧੰਨੁ ਸਵਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਉਜਲਾ, ਸਿਰਿ ਕਾਸਟ ਲੋਹਾ ਪਾਰਿ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਛੋਡੈ ਭੈ ਵਸੈ, ਨਾਨਕ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥੧॥ ਮ:੩॥ ਮਾਰੂ ਮਾਰਣ ਜੋ ਗਏ, ਮਾਰਿ ਨ ਸਕਹਿ ਗਵਾਰ ॥ ਨਾਨਕ, ਜੇ ਇਹੁ ਮਾਰੀਐ, ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ ਨ ਮਰੈ, ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਮਨ ਹੀ ਕਉ ਮਨੁ ਮਾਰਸੀ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਸੋਇ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਦੇਵੈ ਤਰਫਾ ਉਪਾਈਓਨੁ, ਵਿਚਿ ਸਕਤਿ ਸਿਵ ਵਾਸਾ ॥ ਸਕਤੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ, ਫਿਰਿ ਜਨਮਿ ਬਿਨਾਸਾ ॥ ਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ ਸਾਤਿ ਪਾਈਐ, ਜਪਿ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸਾ ॥ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਸੋਧਿ ਦੇਖੁ, ਉਤਮ ਹਰਿ ਦਾਸਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਬਿਰੁ ਨਹੀ, ਨਾਮੇ ਬਲਿ ਜਾਸਾ ॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਾਗਉ, ਸਕਹਿ, ਮਾਰਿਆਂ, ਦੇਵੈ, ਤਰਫਾਂ, ਸਾਤਿ, ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਾਗਉ=(ਕਾਲੇ) ਕਾਂ ਤੋਂ ਉਜਲਾ=ਚਿੱਟਾ (ਹੰਸ)। ਨਾਵ=ਬੇੜੀ ਉਤੇ। ਪਿਰਮ ਪਦਾਰਥੁ=ਪਿਆਰੇ (ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ) ਪਦਾਰਥ ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਧੰਨੁ=ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ। ਸਵਾਰਣਹਾਰੁ=ਸਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਉਤੇ। ਕਾਸਟ=ਲਕੜਾ ਪਾਰਿ=ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭੈ ਵਸੈ=(ਰਬੀ) ਡਰ ਵਿਚ ਵਸੇ। ਕਰਣੀ=ਰਹਿਣੀ, ਕਮਾਈ। ਸਾਰੁ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।੧।

ਮ:੩॥- ਮਾਰੂ=ਰੇਤਲੇ ਥਲ (ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ)। ਮਾਰਣ=(ਮਨ ਨੂੰ) ਮਾਰਨ ਲਈ। ਗਵਾਰ=ਮੂਰਖ। ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ=ਗੁਰ ਸਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ। ਮਾਰਿਆ=(ਆਪਣੇ ਜਤਨ ਨਾਲ) ਮਾਰਿਆ। ਨ ਮਰੈ=ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ। ਜੇ ਲੋਚੈ=ਜੇ ਚਾਹੇ। ਮਨੁ ਮਾਰਸੀ=ਮਨ ਹੀ ਮਾਰੇਗਾ। ਭੇਟੈ=ਮਿਲ ਪਏ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਦੇਵੇ ਤਰਫਾ=ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ। ਉਪਾਈਅਨੁ=ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਕਤਿ=ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ)। ਸਿਵ=(ਜੀਵ ਆਤਮਾ)। ਸਕਤੀ=ਮਾਇਆ ਵਿਚ (ਰਹਿ ਕੇ)। ਜਨਮਿ=ਜੰਮ ਕੇ। ਬਿਨਾਸਾ=ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ=ਗੁਰੂ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ। ਸਾਤਿ=ਸਾਥੀ। ਜਪਿ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ=ਸੁਆਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਤੇ ਗਿਰਾਹੀ ਪਾਇਆਂ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ। ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ=ਸਿਮਰਤੀਆਂ। ਸਾਸਤ=ਸ਼ਾਸਤਰ। ਸੋਧਿ=ਸੋਧ ਕੇ, ਪੜ੍ਹ ਕਰਕੇ। ਦੇਖੁ=ਦੇਖ ਲੈ। ਬਿਰੁ=ਪੱਕਾ, ਅਟੱਲ। ਨਾਮੇ ਬਲਿ ਜਾਸਾ=ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ (ਸਦਕੇ) ਜਾਵਾਂ।੧੦।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਕਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਿੱਟਾ (ਹੰਸ) ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬੇੜੀ (ਨਾਲ ਦਰਿਆ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਨਹੀਂ (ਹੋ ਸਕਦਾ)। ਹਾਂ, ਜੇ ਜੀਵ ਪਿਆਰੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ) ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ (ਵਸਾ) ਲਵੇ, (ਪੂਰਨ ਸਰਧਾ ਆ ਜਾਵੇ) ਤਾਂ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਸਵਾਰਨ ਵਾਲਾ (ਗੁਰੂ) ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ (ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਸਤ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਪਾਪੀ ਜੀਵ ਉਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਜਿਵੇਂ) ਲੋਹਾ ਲਕੜ (ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ) ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਪਦਾਰਥਾਂ) ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਡਰ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਕਰਣੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੧।

ਮ:੩॥- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਜੇ (ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਮਾਰਨ ਲਈ) ਰੇਤਲੇ ਥਲਾਂ (ਜੰਗਲ ਬੀਆਬਾਨਾਂ ਵਿਚ) ਗਏ (ਉਹ) ਮੂਰਖ ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕੇ । ਨਾਨਕ, ਜੇ ਇਹ (ਮਨ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰੀਏ (ਤਾਂ ਮਰਦਾ ਹੈ)। (ਹੋ ਭਾਈ!) ਜੇ ਸਭ ਕੋਈ (ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ) ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਨ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ ਤਾਂ (ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਹ) ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਵੇਗਾ (ਬਸ, ਇਹ ਬਿਧੀ ਹੈ)।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਤਰਫਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ (ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਇਹ ਦੋ ਰਾਹ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਮਾਇਆ ਤੇ ਜੀਵ (ਦੋਹਾਂ ਦਾ) ਵਾਸਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ (ਜੀਵ) ਨੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, (ਸਗੋਂ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਤੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ ਸਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ (ਭਾਵ ਪੜਚੋਲ ਕਰਕੇ) ਵੇਖ ਲਵੋ, ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੀ

ਉਤਮ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ (ਵਸਤੂ) ਬਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ)। ੧੦।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਨਾਲ ਮੰਦਾ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਚੰਗਾ ਬਣ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ ਕਾਨ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਮਾਰਨ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਫਿਰਿਆਂ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਨਿਜ-ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਵਸੀਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

ਦਸ ਦਿਸ ਖੋਜਤ ਮੈ ਫਿਰਿਓ, ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਸੋਇ ॥

ਮਨੁ ਬਸਿ ਆਵੈ ਨਾਨਕਾ, ਜੇ ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾ ਹੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੯੮

ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕਾਬੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਮਾਰਣ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵੀਚਾਰ ਪਿਛੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਵੇਖੋ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਰਬੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਏ ਹਨ ਓਹ ਚੰਗੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਓਹ ਮੰਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਉਤਮ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਹੋਵਾ ਪੰਡਿਤੁ ਜੋਤਕੀ, ਵੇਦ ਪੜਾ ਮੁਖਿ ਚਾਰਿ ॥ ਨਵਖੰਡ ਮਧੇ ਪੂਜੀਆ, ਆਪਣੈ ਚਜਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਮਤੁ ਸਚਾ ਅਖਰੁ ਭੁਲਿ ਜਾਇ, ਚਉਕੇ ਭਿਟੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਝੂਠੇ ਚਉਕੇ ਨਾਨਕਾ, ਸਚਾ ਏਕੇ ਸੋਇ ॥੧॥ ਮ: ੩ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਕਰੇ ਆਪਿ, ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈਆ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥੨॥ ਪਉੜੀ॥ ਕੰਟਕੁ ਕਾਲੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਹੋਰੁ ਕੰਟਕੁ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਅਫਰਿਓ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਤਦਾ, ਪਾਪੀ ਸਿਉ ਲੂਝੈ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿ ਭੇਦੀਐ, ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਬੂਝੈ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਸਰਣਾਈ ਛੁਟੀਐ, ਜੋ ਮਨ ਸਿਉ ਜੁਝੈ ॥ ਮਨਿ ਵੀਚਾਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਕਰੇ, ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੀਝੈ ॥੧੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹੋਵਾਂ, ਪੜ੍ਹਾਂ, ਪੂਜੀਆਂ, ਵਡਿਆਈਆਂ, ਮਹਿ, ਸਿਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੫॥- ਜੋਤਕੀ=ਜੋਤਸ਼ੀ। ਪੜ੍ਹਾ=ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਂ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਜੁਬਾਨੀ)। ਨਵਖੰਡ ਮਧੇ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੌਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ। ਪੂਜੀਆ=ਮੈਂ ਪੂਜਿਆ ਜਾਵਾਂ। ਚਜਿ=ਚੰਗੇ ਆਚਰਨ ਕਰਕੇ। ਵੀਚਾਰਿ=ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ। ਮਤੁ=ਮਤਾਂ, ਕਿਤੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਚਉਕੇ=ਚੌਕੇ ਨਾਲ। ਭਿਟੈ=ਛੋਹੇ। ੧।

ਮ: ੩ ॥- ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਦਰਿ=(ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਸੋਇ=ਓਹੀ ਹਰੀ।

ਪਉੜੀ॥- ਕੰਟਕੁ=ਕੰਡਾ, ਦੁਖਦਾਈ। ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ਅਫਰਿਓ=ਆਫਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਅਵੈੜਾ (ਕਾਲ)। ਸਿਉ=ਨਾਲ। ਲੁਝੈ=ਝਗੜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਸਬਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਭੇਦੀਐ=ਵਿੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੁਝੈ=ਲੜਦਾ ਹੈ। ਮਨਿ ਵੀਚਾਰਿ=ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ। ਸੀਝੈ=ਸਫਲ (ਭਾਵ ਪਰਵਾਨ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੧।

ਅਰਥ ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਮੈ ਪੰਡਿਤ (ਜਾਂ) ਜੋਤਸੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਮੂੰਹ ਜਬਾਨੀ ਪੜ੍ਹਾਂ (ਉਚਾਰਨ ਕਰਾਂ), ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਆਚਰਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੌਂ ਖੰਡਾਂ (ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧਾ ਜਾਵਾਂ, (ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ) ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਭੁੱਲ ਜਾਏ (ਤੇ ਸੁਚਮ ਵਾਲਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਰਹੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸੁੱਚੇ) ਚੌਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਛੁਹ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰੇ ਚੌਕੇ ਝੂਠੇ ਹਨ, ਸੱਚਾ (ਤਾਂ ਕੇਵਲ) ਉਹ ਇਕੋ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਹੈ। ੧।

ਮ: ੩॥- (ਪਰਮੇਸਰ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ! ਆਖ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ) ਵਡਿਆਈਆਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਮਨੁੱਖ ਲਈ) ਮੌਤ ਇਕ (ਦੁਖਦਾਈ) ਕੰਡਾ ਹੈ। (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੌਤ ਵਰਗਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੰਡਾ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ)। (ਕਾਲ) ਅਮੋੜ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪਾਪੀ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨਾਲ ਝਗੜਦਾ ਹੈ। (ਜੇ ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਬੁਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ (ਮਨੁੱਖ) ਮਨ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ (ਮੌਤ ਵਾਲੇ ਦੁਖ ਤੋਂ) ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਜਪ (ਸਿਮਰਨ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੧।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਮਤੁ ਸਚਾ ਅਖਰੁ ਭੁਲਿ ਜਾਇ, ਚਉਕੈ ਭਿਟੈ ਨ ਕੋਇ ॥

ਝੂਠੇ ਚਉਕੈ ਨਾਨਕਾ, ਸਚਾ ਏਕੈ ਸੋਇ ॥

ਪਹਿਲੀ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਅਰ ਅਚਾਰੀ ਐਸਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਮੇਰੇ ਚੌਕੇ ਸਾਥ ਭੀ ਕੋਈ ਛੂਹੇ ਨਹੀਂ ਇਨ ਪੁਰਖ ਬਾਤੋਂ ਮੈ ਲਗ ਕੇ ਸਚਾ ਜੇ ਅਭਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖ ਹੈ ਵਹੁ (ਮਤੁ) ਜੇ ਭੁਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਕਿਛੁ ਕੀਤਾ ਹੂਆ ਕਰਮ ਭੀ ਮੇਰਾ ਨਿਸਫਲ ਹੋ ਜਾਇ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਿਆ ਇਹ ਸੱਚੀ ਗਲ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੌਕੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਭਿੱਟਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੌਕੇ ਝੂਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੱਚਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) (ਜੇ ਮੈ ਬੜੀ ਸੁੱਚ ਰਖਾਂ ਤੇ ਖਿਆਲ ਰਖਾਂ ਕਿ) ਕਿਤੇ ਕੋਈ (ਨੀਵੀ ਜਾਤਿ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਮੇਰੇ) ਚੌਕੇ ਨੂੰ ਭਿੱਟ ਨ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ੪) ਸਚਾ ਅੱਖਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਮਤੁ ਭੁਲ ਜਾਏ ਫੇਰ ਚਉਕੈ ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਭਿੱਟ ਸਕਦਾ ਚਉਕੈ ਭਿਟੈ ਨ ਕੋਇ ਇਹ ਸਚਾ ਅਖਰ ਨਹੀਂ ਜੈਸਾ ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀਏ ਅਰਥਾਉਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸਚੀ ਗੱਲ ਨਾ ਭੁਲ ਜਾਵੇ ਕਿ

ਚਉਕੇ ਵਿਚਿ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਭਿਟਦਾ। ਸਚਾ ਅੱਖਰ ਇਹ ਕੂੜੀ ਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਚਉਕੇ ਭਿਟਨ ਯਾ ਨ
ਭਿਟਨ ਵਾਲੇ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਅਰਥ ਹਨ। [ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਵਿਲਖਣਤਾ

ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚਾ ਅੱਖਰ ਦੇ ਅਰਥ ਸਚੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ
'ਅਖਰ' ਦਾ 'ਰ' ਔਕੜ ਸਹਿਤ ਹੈ ਜੋ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਵ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਸੋ ਇਥੇ 'ਸੱਚਾ ਅਖਰੁ' ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੋ
ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਥਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੋ, ਨੰਬਰ ੪ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਠੀਕ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚ ਭਿੱਟ ਚੌਕੇ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਝੂਠਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਇਕੋ ਹਰੀ
ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ ਥਾਕੀ ਸਾਰੇ ਚਉਕੇ ਜੂਠੇ (ਅਪਵਿੱਤਰ) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਝੂਠੇ
ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ- ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆਂ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖਿਆਂ, ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਰਹਿਆਂ, ਮੌਤ
ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਸਫਲ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਤਿਸ ਕਾ ਜਗ ਭੀਤਰਿ, ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਨਾਉ ਜਾਪੇ ॥

ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਤਿਸਕੇ ਪੂਰਨ, ਜਿਸੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੫੦

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ॥ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਸਾਖਤੀ ਦਰਗਹ ਸਚੁ ਕਬੂਲੁ ॥ ਸਾਹਿਬੁ
ਲੇਖਾ ਮੰਗਸੀ, ਦੁਨੀਆ ਦੇਖਿ ਨ ਭੂਲੁ ॥ ਦਿਲ ਦਰਵਾਨੀ ਜੋ ਕਰੇ, ਦਰਵੇਸੀ ਦਿਲੁ
ਰਾਸਿ ॥ ਇਸਕ ਮੁਹਬਤਿ ਨਾਨਕਾ, ਲੇਖਾ ਕਰਤੇ ਪਾਸਿ ॥੧॥ ਮ:੧॥ ਅਲਗਉ
ਜੋਇ ਮਧੂਕੜਉ, ਸਾਰੰਗਪਾਣਿ ਸਬਾਇ ॥ ਹੀਰੈ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿਆ, ਨਾਨਕ ਕੀਨਿ
ਸੁਭਾਇ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਕਾਲੁ ਵਿਆਪਦਾ, ਮੋਹਿ ਮਾਇਆ ਲਾਗੇ ॥ ਖਿਨ
ਮਹਿ ਮਾਰਿ ਪਛਾੜਸੀ, ਭਾਇ ਦੂਜੈ ਠਾਗੇ ॥ ਫਿਰਿ ਵੇਲਾ ਹਥਿ ਨ ਆਵਈ, ਜਮ ਕਾ
ਡੰਡੁ ਲਾਗੇ ॥ ਤਿਨ ਜਮ ਡੰਡੁ ਨ ਲਗਾਈ, ਜੋ ਹਰਿ ਲਿਵ ਜਾਗੇ ॥ ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੁਧੁ
ਛਡਾਵਣੀ, ਸਭ ਤੁਧੈ ਲਾਗੇ ॥ ੧੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਦੁਨੀਆਂ, ਮਹਿ।

ਫੁਟਕਲ: ਰਜਾਈ, ਇਸਕ, ਦਰਵੇਸੀ, ਮੁਹੱਬਤਿ, ਅਲੱਗਉ। 'ਮੋਹਿ' ਨੂੰ 'ਮੋਹੇ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧॥- ਹੁਕਮਿ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਰਜਾ=ਰਜਾ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ। ਸਾਖਤੀ=ਬਣਾਵਟ,
ਬਣਾਉਣੀ। ਕਬੂਲ=ਪਰਵਾਨ। ਦਰਵਾਨੀ=ਨਿਗਰਾਨੀ, ਰਾਖੀ। ਦਰਵੇਸੀ=ਫਕੀਰੀ। ਦਿਲ ਰਾਸਿ=ਦਿਲ ਨੂੰ ਰਾਸ
ਕਰਕੇ। ਮੁਹਬਤਿ=ਪ੍ਰੀਤਿ। ਲੇਖਾ=ਹਿਸਾਬ। ਕਰਤੇ ਪਾਸਿ=ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪਾਸ (ਕੋਲ)।੧।

ਮ:੧॥- ਅਲਗਉ=ਅਲਗ, ਵਖਰਾ, ਭਾਵ ਨਿਰਲੇਪ। ਜੋਇ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਮਧੂਕੜਉ=ਭੋਰਾ
(ਫਕੀਰ)। ਸਾਰੰਗ ਪਾਣਿ=ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ)। ਸਬਾਇ=ਸਭ ਵਿਚ।

ਹੀਰੈ=ਹੀਰੇ ਵਾਲਾ। ਹੀਰਾ=(ਮਨ ਰੂਪੀ) ਹੀਰਾ। ਬੇਧਿਆ=ਵਿੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਕੰਠਿ=ਗਲੇ ਵਿਚ। ਸੁਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ੨।

ਪਉੜੀ॥- ਵਿਆਪਦਾ=ਲਗਦਾ। ਲਾਗੇ=ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਛਾੜਸੀ=ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਭਾਇ ਦੂਜੈ=ਦੂਤ ਭਾਵ ਵਿਚ। ਠਾਗੇ=ਠੱਗੇ ਗਏ ਹਨ। ਲਿਵ=ਪ੍ਰੇਮ। ਲਾਗੇ=ਲਗਦੇ ਭਾਵ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ੧੨।

ਅਰਥ ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧॥- ਰਜਾ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ (ਚਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ) ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਚ (ਰੂਪ ਜੀਵਨ ਹੀ) ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਾਲਕ (ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਹਿਸਾਬ ਮੰਗੇਗਾ (ਇਸ ਲਈ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋ) ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ (ਇਸ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ) ਨਾ ਡੁੱਲ੍ਹ। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਦਿਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ (ਰਾਖੀ) ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਦਿਲ ਨੂੰ ਰਾਸ ਕਰਕੇ (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਫਕੀਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਫਕੀਰ ਦੇ) ਇਸ਼ਕ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ)। ੧।

੧:੧॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ) ਫਕੀਰ ਭੋਰੇ ਵਾਂਗ (ਸੰਸਾਰ ਤੇ) ਨਿਰਲੇਪ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ) ਹੀਰੇ ਨਾਲ (ਆਪਣਾ ਮਨ ਰੂਪੀ) ਹੀਰਾ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸ ਫਕੀਰ ਨੂੰ) ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਆਪਣੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨।

ਪਉੜੀ॥- ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਦੁਖ ਦੌਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ) ਦੂਤ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਠੱਗੇ ਗਏ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ) ਖਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮੁੜ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਮ ਦਾ ਡੰਡਾ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜਾਗੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮ ਦਾ ਡੰਡ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਤੇਰੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣੀ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ) ਸਾਰੇ (ਜੀਵ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ) ਯਾਦ ਕਰਨ ਤੇ) ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੧੨।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਅਲਗਉ ਜੋਇ ਮਧੂਕੜੇ, ਸਾਰੰਗਪਾਣਿ ਸਥਾਇ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ

੧) ਜੋ ਇਕਾੰਤ ਮੈਂ ਰਹਿਤਾ (ਮਧੂਕੜੇ) ਮਧੂਕਰੀ ਮਾਂਗ ਕਰ ਖਾਤਾ ਹੈ ਵਾ ਮਧੂਕਰ ਕੀ ਬਿਰਤੀ ਕਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਆ ਹੈ ਵਾ ਮਧੂ ਨਾਮ ਦੌਤ ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਕੇ ਕੜਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਵਸ ਕੀਆ ਹੈ ਸੋ ਸਾਰੰਗ ਪਾਣੀ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਖਤਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]

੨) ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅੰਤ ਹੋ ਕੇ ਫਕੀਰ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਵਿਚ ਸਾਰੰਗ ਪਾਣ (ਹਰੀ) ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

[ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੩) ਮਧੂਕੜਉ=ਮਧੂਕਰ, ਭੋਰਾ (ਨੋਟ- 'ਮਧੂਕੜੇ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਮਧੂਕੜੀ' ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਿਆ 'ਟੁੱਕਰ' ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ, ਭੋਰੇ ਵਾਂਗ ਫਕੀਰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ- ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਭੀ 'ਮੰਗ ਖਾਣ' ਦੀ ਝਲਕ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਏਥੇ 'ਭਉਰੇ'

ਦੀ 'ਨਿਰਲੇਪਤਾ' ਦਾ ਗੁਣ ਹੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ (ਦਿਲ ਦਰਵਾਨੀ ਹੈ)। (ਜੋ ਜੀਵ) ਭੋਰਾ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਤਕਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ

ਨਿਰਣੈ: ਮਹਾਨ ਕੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ 'ਮਧੂਕਤਉ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਮਧੁਕਰ ਭ੍ਰਮਰ ਭੋਰੇ ਵਾਂਗ ਸਭ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਵਿਰਕਤ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕੀਜਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਅਲਗ ਹੋਇਆ ਸਾਰਗ੍ਰਾਹੀ ਸਾਧੂ ਹੈ।

'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਕਈ ਅਲਿਪਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਮਧੂਕਤੀ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸਾਰੰਗਪਾਣਿ ਸਬਾਇ' ਵਾਲਾ ਆਦਰਸ਼ਕ ਨੁਕਤਾ ਲੁੱਕ ਜਾਏਗਾ। ਸੋ ਨੰਬਰ ੨ ਅਤੇ ੩ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਅਪਨਾਉਣੇ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਰਜਾ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਣ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਸੱਚ ਹੀ ਪਰਵਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਦੀ ਦਰਵਾਨੀ (ਰਾਖੀ) ਕਰਨੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਟੋਰਨਾ ਹੀ ਅਸਲ ਫਕੀਰੀ ਹੈ। ਭੋਰੇ ਵਾਂਗ ਸਾਰ-ਗ੍ਰਾਹੀ ਸਾਧੂ ਬਣਿਆਂ ਹੀ ਹਰੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗਣ ਕਰਕੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿਚ ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਮ ਡੰਡ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ॥ ਸਰਬੇ ਜੋਇ ਅਗਛਮੀ, ਦੂਖੁ ਘਨੇਰੇ ਆਬਿ ॥ ਕਾਲਰੁ ਲਾਦਸਿ ਸਰੁ ਲਾਘਣਉ, ਲਾਭੁ ਨ ਪੂੰਜੀ ਸਾਬਿ ॥੧॥ ਮ: ੧ ॥ ਪੂੰਜੀ ਸਾਚਉ ਨਾਮੁ, ਤੂ ਅਖੁਟਉ ਦਰਬੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਵਖਰੁ ਨਿਰਮਲਉ, ਧੰਨੁ ਸਾਹੁ ਵਾਪਾਰੁ ॥੨॥ ਮ: ੧ ॥ ਪੂਰਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਰਾਣਿ, ਲੈ ਮੋਟਉ ਠਾਕੁਰੁ ਮਾਣਿ ॥ ਮਾਥੈ ਉਭੈ ਜਮੁ ਮਾਰਸੀ, ਨਾਨਕ ਮੇਲਣੁ ਨਾਮਿ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਪਿੰਡੁ ਸਵਾਰਿਓਨੁ, ਵਿਚਿ ਨਵ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ॥ ਇਕਿ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਅਨੁ, ਤਿਨ ਨਿਹਫਲ ਕਾਮੁ ॥ ਇਕਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿਆ, ਹਰਿ ਆਤਮਰਾਮੁ ॥ ਇਕਨੀ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੰਨਿਆ, ਹਰਿ ਉਤਮ ਕਾਮੁ ॥ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਉਪਜਿਆ, ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਾਮੁ ॥੧੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: ਅ-ਗੱਛਮੀ, ਸਾਹ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ:੧॥- ਸਰਬੇ=ਸਭ ਵਿਚ। ਜੋਇ=ਵੇਖ। ਅਗਛਮੀ=ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਘਨੇਰੇ=ਬਹੁਤ। ਆਬਿ=ਮਾਇਆ ਵਿਚ। ਕਾਲਰੁ=ਕਲਗ। ਲਾਦਸਿ=ਲਦਦਾ ਹੈ। ਸਰੁ=ਸਮੁੰਦਰ। ਲਾਘਣਉ=ਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਪੂੰਜੀ=ਦੋਲਤ। ਸਾਬਿ=ਪਲੇ। ੧। ਮ:੧॥ ਪੂੰਜੀ=ਰਾਸਿ। ਤੂ=ਤੂੰ (ਸਮਝ)। ਅਖੁਟਉ=ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ। ਦਰਬੁ=ਧਨ, ਦੋਲਤ। ਅਪਾਰੁ=ਬੇਅੰਤ। ਵਖਰੁ=ਸੋਦਾ। ਨਿਰਮਲਉ=ਪਵਿਤਰ। ੨। ਮ: ੧ ॥ ਪੂਰਬ=ਪਹਿਲੇ ਦੀ। ਪਿਰਾਣਿ=ਪਛਾਣ ਲੈ। ਮੋਟਉ=ਵੱਡਾ, ਭਾਰਾ। ਠਾਕੁਰੁ=ਮਾਲਕ। ਮਾਣਿ=ਮਾਣੇ। ਮਾਥੈ ਉਭੈ=ਸਿਰ ਉਤੇ ਖੜਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਸਭ ਵਿਚ) ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੂੰ ਵੇਖ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ) ਕਲਹ ਲਦ ਲਿਆ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ) ਪਲੇ ਸ਼ਰਧਾ (ਰੂਪੀ) ਪੁੰਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ) ਲਾਭ (ਕਿਥੋਂ?)।੧।

ਮ: ੧॥- (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੀ (ਅਸਲੀ) ਪੁੰਜੀ (ਰਾਸਿ ਮੂਤੀ) ਹੈ, (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ (ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਪਾਸ) ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ ਬੇਅੰਤ ਧੰਨ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ) ਸੌਦਾ ਬੜਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, (ਇਹ ਸੌਦਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹ) ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ (ਅਤੇ) ਵਾਪਾਰ (ਵੀ ਧੰਨ ਹੈ)।੨।

ਮ: ੧॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਪੂਰਬਲੀ (ਪਹਿਲੀ) ਪ੍ਰੀਤਿ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈ (ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਜੋ) ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਅਨੰਦ) ਮਾਣ ਲੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਹੈ (ਉਹ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ) ਜਮ ਨੂੰ (ਜੋ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਖੜਾ ਹੈ, ਮਾਰ ਲਵੇਗਾ।੩।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ (ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਨੌ ਨਿਧ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ) ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹੀ ਵਿਅਰਥ (ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਕਈ (ਵਿਅਕਤੀਆਂ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ (ਇਹ) ਸਮਝਿਆ ਹੈ (ਕਿ ਸਭ ਥਾਂ) ਪਰਮਾਤਮਾ (ਆਪ ਹੀ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਕਈ (ਜੀਆਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ) ਸੁਣ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਨੂੰ (ਮੰਨਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ) ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ) ਨਾਮ (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।੧੩।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

(ੳ) ਪੁੰਜੀ ਸਾਚਉ ਨਾਮੁ, ਤੂ ਅਖੁਟਉ ਦਰਬੁ ਅਪਾਰੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧) ਅਪਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪ ਪੁੰਜੀ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਜੋ ਸਾਚੇ ਅਖੁਟ ਦਰਬ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇ ਤੂੰ ਸੰਚਨ ਕਰ। [ਫ. ਸ.]

੨) ਹੇ ਜੀਵਾਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲੀ ਪੁੰਜੀ ਹੈ ਇਹ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ ਬੇਅੰਤ ਧੰਨ ਹੈ।

[ਕਠਿਨ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਕੁੰਜੀ- ਗਿ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਗਰੂਰ]

੩) (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਪਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁੰਜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਪਾਸ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਨਾਹ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਧੰਨ ਹੈ।

[ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਬਿਸਰਾਮ ਭੇਦ ਹੈ। ਸਿਵਾਏ ਦਰਪਣ ਦੇ ਕਰਤਾ ਦੇ ਸਮੂਹ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਪੁੰਜੀ ਸਾਚਉ ਨਾਮੁ ਤੂ', ਮਗਰੋਂ ਬਿਸਰਾਮ ਲਾਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਤੂ' ਪਦ ਪਰਮੇਸਰ ਲਈ ਹੈ। ਜੀਵ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨੰਬਰ ੧ ਤੇ ਨੰਬਰ ੩ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਠੀਕ ਹਨ। 'ਨਾਮੁ' ਪਦ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਠੀਕ ਬਿਸਰਾਮ ਦੀ ਸੇਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

(ਅ) ਪੂਰਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਰਾਣਿ, ਲੈ ਮੋਟਉ ਠਾਕੁਰ ਮਾਣਿ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਪੂਰਬਲੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੇ ਪਛਾਣ ਲੈ ਸਮਝ ਕਰ ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਮਾਤਾ ਕੇ ਗਰਭ ਮੈ ਪਰਮੇਸਰ ਮੈ ਪ੍ਰੀਤੀ ਥੀ ਔ (ਮੋਟਉ) ਵੱਡਾ ਜੇ ਠਾਕੁਰ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਅਨੰਦ ਕੇ ਮਾਣਿ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਹਰੀ ਦੀ ਪਹਿਲੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਛਾਣੇ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਡੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪੂਜੇ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) (ਹੇ ਜੀਵ!) ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੁੱਢਲੀ ਪ੍ਰੀਤ ਪਛਾਣ, ਉਸ ਵੱਡੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ। [ਦਰਪਣ]
- ੪) ਅਤ ਵੱਡਾ (ਮੋਟਉ) ਠਾਕੁਰ ਮਾਣਿ ਲੈਣਾ ਪੂਰਬਲੇ ਪਿਰ ਪ੍ਰੀਤਮੀ (ਪੁਰਾਣੀ) ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਅੰਕੁਰ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਗ ਉਠਿਆ ਹੈ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਇਵ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਰਾਣੀ (ਪ੍ਰੀਤਮਣੀ) ਨੂੰ ਤੂੰ ਰਜਿ ਰਜਿ ਕੇ ਮਾਣਿ ਲੈ। 'ਲੈ' ਪਦ 'ਮਾਣਿ' ਵਾਲੀ ਪੰਗਤੀ ਨਾਲਿ ਉਠਾਉਣਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤੀ ਨਾਲਿ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਣਾ। 'ਪਿਰਾਣਿ' ਪਾਠ ਇਕੋਨਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਰਥ ਪਛਾਣ ਲੈ ਕਰਨੇ ਮਨਘੜਤ ਅਰਥ ਹਨ। [ਭਾ. ਸ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ - ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਲਖਣਤਾ]

ਗਈ ਹੈ:-

੧. ਧੈ ਭਾਵੈ ਦਰੁ ਲਹਸਿ ਪਿਰਾਣਿ ॥

(ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਦਰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)।

[ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੨. ਰਕੁਤ ਬਿੰਦੁ ਕਾ ਇਹੁ ਤਨੇ, ਅਗਨੀ ਪਾਸਿ ਪਿਰਾਣਿ ॥

ਪ੍ਰਯਾਨ-ਜਾਣਾਂ। ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਕਤ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਬੂੰਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸਰੀਰ ਬਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ

ਇਸ ਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

[ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

ਮਹਾਨ ਕੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ 'ਪਿਰਾਣਿ' ਦੇ ਅਰਥ, ਬੋਧ, ਸਮਝ ਹਨ ਅਤੇ 'ਪਿਰਾਣੁ' ਦੇ ਅਰਥ ਗਮਨ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹਨ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਪਿਰਾਣਿ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਪਛਾਣ' ਮਨ-ਘੜਤ ਦਸੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਕੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਹਨ। ਹਾਂ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਿਸਰਾਮ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ 'ਲ' ਪਦ ਨੂੰ ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਅਰਥਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੇ ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ "ਪੂਰਬਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਰਾਣਿ, ਲੈ ਮੋਟਉ ਠਾਕੁਰ ਮਾਣਿ॥" ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਪਕਾ ਲੈਣ। ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਸੇਧ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬਿਸਰਾਮ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲਗਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਿਆਂ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਜੀ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਤੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ- ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈ ਜੀਵ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ॥ ਭੋਲਤਣਿ ਭੈ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹੋਕੈ ਪਾਧਰ ਹੀਡੁ ॥ ਅਤਿ
ਡਾਹਪਣਿ ਦੁਖੁ ਘਣੇ, ਤੀਨੇ ਥਾਵ ਭਰੀਡੁ ॥੧॥ ਮ: ੧ ॥ ਮਾਂਦਲੁ ਬੇਦਿ ਸਿ ਬਾਜਣੇ,
ਘਣੇ ਧੜੀਐ ਜੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ਤੂ, ਬੀਜਉ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥੨॥
ਮ:੧॥ ਸਾਗਰੁ ਗੁਣੀ ਅਥਾਹੁ, ਕਿਨਿ ਹਾਥਾਲਾ ਦੇਖੀਐ ॥ ਵਡਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ,
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਪਾਰਿ ਪਵਾ ॥ ਮਝ ਭਰਿ ਦੁਖ ਬਦੁਖ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਚੇ ਨਾਮ
ਬਿਨੁ, ਕਿਸੈ ਨ ਲਥੀ ਭੁਖ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਨੀ ਅੰਦਰੁ ਭਾਲਿਆ, ਗੁਰ ਸਬਦਿ
ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਜੋ ਇਛਨਿ ਸੇ ਪਾਇਦੇ, ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਿਸੁ
ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ, ਸੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਤਿਨ ਕਾ ਮਿਤੁ ਹੈ, ਜਮ ਮਗਿ ਨ
ਪਾਵੈ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ, ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥੧੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤੀਨੇ, ਥਾਵ, ਪਵਾਂ, ਪਾਇਦੇ, ਧਿਆਵਹਿ।

ਵੁਟਕਲ: 'ਭੋਲਤਣਿ' ਨੂੰ 'ਭੋਲਤਣਿ' ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ। ਬ-ਦੁਖ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧॥- ਭੋਲਤਣਿ=ਭੁਲਣ ਕਰਕੇ। ਭੈ=ਡਰ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਹੋਕੈ=ਇਕੋ।
ਪਾਧਰ=ਰਸਤਾ। ਹੀਡ=ਚਾਲ। ਅਤਿ ਡਾਹਪਣਿ=ਬਹੁਤ ਸਾੜਾ। ਤੀਨੇਥਾਵ=ਤਿੰਨੇ ਥਾਂ (ਮਾਤ, ਪਾਤਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰਗ
ਲੋਕ)। ਭਰੀਡੁ=ਭਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧।

ਮ:੧॥- ਮਾਂਦਲ=ਢੋਲ। ਬੇਦਿ=ਵੇਦ ਨੇ। ਸਿ=ਉਹ (ਢੋਲ)। ਬਾਜਣੇ=ਵਜਾਇਆ। ਘਣੇ ਧੜੀਐ=ਬਹੁਤ
ਪਖਪਾਤੀ ਧੜਾ ਜੋਇ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਲਿ=ਯਾਦ ਕਰ। ਬੀਜਉ=ਦੂਜਾ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ।੨।

ਮ:੧॥- ਸਾਗਰੁ=(ਸੰਸਾਰ) ਸਮੁੰਦਰ। ਗੁਣੀ=(ਤਿੰਨਾਂ) ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ। ਅਥਾਹ=ਜਿਸ ਦੀ ਥਾਹ ਨਾ ਲਭੇ,
ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ। ਕਿਨਿ=ਕਿਸੇ। ਹਾਥਾਲਾ=ਹਾਥ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਥਾਹ। ਮਝ ਭਰਿ=ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੁਖ ਬਦੁਖ=ਨਿਰੋਲ
ਦੁੱਖ। ਭੁਖ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਜਿਨੀ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਜਗਿਆਸੂਆਂ) ਨੇ। ਅੰਦਰੁ=ਹਿਰਦਾ। ਭਾਲਿਆ=ਖੋਜਿਆ ਹੈ। ਸਬਦਿ
ਸੁਹਾਵੈ=ਸੋਹਣੇ (ਗੁਰੂ) ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ। ਪਾਇਦੇ=ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਧਿਆਵੈ=ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਮ ਮਗਿ=ਜਮ ਦੇ ਰਸਤੇ
ਉਤੇ। ਸਮਾਵੈ=ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧॥- (ਹੋ ਭਾਈ! ਇਹ ਆਖਣਾ) ਇਕ ਸਿਧਾ ਰਸਤਾ ਤੇ (ਠੀਕ) ਧਾਰਨਾ ਹੈ
(ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਭੁਲਣ ਕਰਕੇ ਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦਾ) ਡਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾੜੇ ਤੇ
(ਈਰਖਾ) ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖ (ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਨ, ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ) ਤਿੰਨੇ ਥਾਂ ਹੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਅਥਵਾ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੧।

ਮ:੧॥- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਬਹੁਤ ਪਖਪਾਤੀ ਧੜਾ (ਉਸ) ਢੋਲ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਢੋਲ ਵੇਦ ਨੇ
ਵਜਾਇਆ ਹੈ। (ਪਰ) ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਜੀਵ!) ਤੂੰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਿਮਰ
(ਇਸ ਵਰਗਾ) ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ (ਸੁੰਦਰ ਮਾਰਗ) ਨਹੀਂ ਹੈ।੨।

ਮ:੧॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ (ਸੰਸਾਰ) ਸਮੁੰਦਰ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ (ਇਸ ਦੀ) ਹਾਥ (ਡੂੰਘਾਈ) ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ (ਭਾਵ ਡੂੰਘਾਈ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਿਆ)। ਪਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵਡਾ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੈ (ਜੋ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ (ਇਸ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਵਾਂ। (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ) ਵਿਚ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ (ਮਾਇਕੀਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ॥੩॥

ਪਉਤੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਆਪਣਾ) ਹਿਰਦਾ ਖੋਜਿਆ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੁਹਾਵਾ (ਸਥਾਨ ਲਭ ਲਿਆ ਹੈ)। ਓਹ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਕੁਝ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ (ਜਿਹੜਾ ਵੀ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਮਨ-ਬੰਛਤ ਫਲ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)। ਜਿਸ ਉਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਮਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਜਮਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ (ਭਾਵ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੌਂਦਾ)। (ਉਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ) ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

(ੳ) ਭੋਲਤਣਿ ਭੈ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਹੇਕੈ ਪਾਧਰ ਹੀਡੁ ॥

ਅਤਿ ਡਾਹਪਣਿ ਦੁਖੁ ਘਣੇ, ਤੀਨੇ ਥਾਵ ਭਰੀਡੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਭੁਲ ਜਾਣੇ ਸੇ ਮਨ ਮੈ ਭੈ ਵਸਤਾ ਹੈ, ਏਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਾ (ਪਾਧਰ) ਰਸਤਾ (ਹੀਡੁ) ਹਿਰਦੇ ਮੈ ਹੀ ਹੈ ਭਾਵ ਅੰਤਰਮੁਖ ਹੋਣੇ ਤੇ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਅਤੀ (ਡਾਹਪਣਿ) ਡਹਿਕਣੇ ਅਰਥਾ ਭ੍ਰਮਣੇ ਸੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅੰ (ਤੀਨੇ ਥਾਵ) ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਪਾਪੋ ਕਰਿ ਭਰੇ ਜਾਤੇ ਹੈ ਵਾ ਇਹ ਲੋਕ ਸਰਬ ਬੇਕੁੰਨ ਤੀਨ ਥਾਵੋ ਕੇ ਸੁਖ ਸੇ ਵਹੁ ਪੁਰਸ ਭਰਿਸਟ ਹੋਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸੁਖ ਕੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਭੋਲਾਪਨ ਧਾਰਿਆ ਹਰੀ ਦਾ ਭੈ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਇਕ ਚਾਲ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤਿੰਨੋ ਭਰਿਸਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਉਹ ਇਕ ਹਿਰਦਾ ਸਰਲ ਹੈ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭੋਲਾਪਨ ਤੇ (ਰੱਬੀ) ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ (ਰੱਬ ਆਪ) ਵਸਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਈਰਖਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤਿੰਨੋ ਹੀ ਭਰਿਸਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਹਨਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਭੋਲਤਣਿ, ਹੀਡੁ, ਡਾਹਪਣ 'ਤੀਨੇ ਥਾਵ' ਪਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸਟੀਕ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਤਾਂ 'ਭੋਲਤਣਿ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ' ਹੀਡੁ ਦਾ 'ਹਿਰਦਾ' ਅਤੇ 'ਹੈ' ਕੀਤੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ 'ਹੀਡੁ' ਗੁਜਰਾਤੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦਸ ਕੇ ਅਰਥ 'ਪਿਆਰਾ' ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇਕ ਅਰਥ ਦੀ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਡਾ. ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ 'ਭੋਲਤਣਿ' ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਸਮਰਣ (ਭੁਲਾ ਦੇਣ) ਤੋਂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਭੁਲਾਉਣ ਤੋਂ ਕੀਤੇ ਹਨ। 'ਹੀਡੁ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਇਕ ਰਾਹ ਅਤੇ ਇਕ ਚਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਭੁਲਣ ਤੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਵਸਦਾ ਹੈ' ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਭੋਲੇਪਨ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ 'ਰਬੀ ਡਰ' ਜਾਂ ਰਬ ਆਪ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵਟੀ ਤੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੇ।

ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰੀ ਭੈ ਤੋਂ ਭਗਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਭੈ ਤੇ ਉਪਜੈ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਿ ਹੋਇ ਸਾਤਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੧੪]

ਨਿਰਭਉ ਜਪੈ ਸਗਲ ਭਉ ਮਿਟੈ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੯੩]

ਹਾਂ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਭੁਲਣ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਨਿਆਵੀ ਡਰ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਵੀ ਆ ਚੌਬਤਦੇ ਹਨ, (ਇਹ) ਇਕੋ ਹੀ ਰਸਤਾ ਤੇ ਇਕੋ ਚਾਲ ਹੈ।

'ਹੀਡ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ 'ਭੁ' ਔਕੜ ਸਹਿਤ ਹੈ ਜੋ ਸਿਹਾਰੀ ਲਗੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ 'ਵਿਚ' ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਸਨ। 'ਤੀਨੇ ਥਾਵ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ' ਕਰਨੇ ਵੀ ਭਾਵਕ ਅਰਥ ਹੀ ਹਨ, ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ। ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਰੋਤਮ ਨੇ 'ਤੀਨੇ ਥਾਵ ਭਰੀਡ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਗੁਰੂ ਗਿਰਾਰਥ ਕੋਸ਼' ਵਿਚ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ:-

"ਭੁਲੇ ਪੁਰਖੋ ਕੇ ਸੁਰਗ, ਮਿਰਤ ਪਯਾਲ ਤੀਨੇ ਥਾਵ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋਤ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਏਕ ਜੋ ਹੀਡ ਹਿਰਦੇ ਕਾ ਹਰਿ ਮੇ ਲਾਵਨ ਰੂਪ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਭੁਲਨੇ ਸੇ ਸਦਾ ਹੀ ਭਯ ਮਨ ਮੇ ਵਸਤਾ ਹੈ।

ਸੋਈ ਕਹਾ ਹੈ 'ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ'। ਦਰਪਣ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ 'ਭੋਲਤਣਿ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਭੁਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਦਸਾ' ਹੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। 'ਡਾਹਪਣਿ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਭ੍ਰਮਣ ਭਟਕਣ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਰੋਤਮ ਜੀ ਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ 'ਸਾੜਾ ਜਲਨ' ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ।

ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਤੇ ਡਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੁਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਭੋਲਤਣਿ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਭੋਲਾਪਨ' ਨਹੀਂ, ਭੁਲਣ ਦੀ ਦਸਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ।

ਇਕ ਰਸਤਾ ਤੇ ਇਕ ਚਾਲ (ਮਾਨੇ ਇਹ ਇਕ ਪੱਕੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ) ਭੁਲਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦਾ) ਡਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ) ਬਹੁਤ ਸਾੜਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ (ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ) ਤਿੰਨੇ ਥਾਵ ਮਾਤ, ਪਇਆਲ ਤੇ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭਿਸ਼ਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ਅ) ਮਾਂਦਲ ਬੇਦਿ ਸਿ ਬਾਜਣੇ, ਘਣੇ ਧੜੀਐ ਜੋਇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧) ਬੇਦ ਰੂਪ ਢੋਲ (ਸਿ) ਤੀਨੇ ਲੋਕ ਮੇਂ ਬਾਜ ਰਹਿਆ ਦੇਖੀਤਾ ਹੈ ਬਹੁਤ (ਧੜੀਐ) ਪਖਾਂ ਵਾਲਾ ਦੇਖੀਤਾ ਹੈ ਕੌਨ ਪੱਖ ਹੈ? ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ ਯਗ ਦਾਨ ਤਪ ਆਦਿਕੋ ਕੇ ਕਥਨ ਕਰਤਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]

੨) ਜੋ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਧੜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਖ ਪਾਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਓਹੋ ਢੋਲ (ਪਖਪਾਤ ਦਾ) ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋਇ ('ਸਿ' ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ) =ਜਿਹੜਾ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੩) ਘਣਾ ਧੜਾ (ਭਾਵ ਬਹੁਤੀ ਲੁਕਾਈ) ਤਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਢੋਲ ਨੂੰ (ਜੋ ਢੋਲ) ਵੇਦ ਨੇ ਵਜਾਇਆ (ਭਾਵ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦਾ ਰਸਤਾ)। [ਦਰਪਣ

ਠਿਰਠੈ: ਨੰਬਰ ੧ ਵਾਲੇ ਟੀਕਾਕਾਰ ਨੇ 'ਸਿ' ਨੂੰ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮਿੱਥ ਕੇ (ਤਿੰਨ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਭਾਸ਼ਾਈ ਤੇ ਕਾਵਿ ਦੇ ਪਖੋਂ ਠੀਕ ਹਨ। ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਢੋਲ ਹੀ ਵਜਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਘਣੀ ਲੋਕਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਵਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਇਸੇ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਕਬੀਰ ਜਿਹ ਮਾਰਗਿ ਪੰਡਿਤ ਗਏ, ਪਾਛੈ ਪਰੀ ਬਹੀਰ ॥

ਇਕ ਅਵਘਟ ਘਾਟੀ ਰਾਮ ਕੀ, ਤਿਹ ਚੜ੍ਹਿ ਰਹਿਓ ਕਬੀਰ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੭੩

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭੈ ਵਸਣਾ ਤੇ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਈਰਖਾ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤਨ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦੀ ਤੇ ਸਾੜਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਧੜੇਬਾਜ਼ੀ-ਧੜੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਚੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਥਾਹ ਤੇ ਵੇਪਰਵਾਹ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸੋਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਢੂੰਢਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ॥ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ, ਸੁਰਗਿ ਮਿਰਤਿ ਪਇਆਲਿ ॥
ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਈ ਮੇਟਿਆ, ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਨਾਲਿ ॥ ਕਉਣੁ ਮੁਆ ਕਉਣੁ ਮਾਰਸੀ,
ਕਉਣੁ ਆਵੈ ਕਉਣੁ ਜਾਇ ॥ ਕਉਣੁ ਰਹਸੀ ਨਾਨਕਾ, ਕਿਸ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥੧॥ ਮ: ੧ ॥ ਹਉ ਮੁਆ, ਮੈ ਮਾਰਿਆ, ਪਉਣੁ ਵਹੈ ਦਰੀਆਉ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਥਕੀ
ਨਾਨਕਾ, ਜਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਨਾਇ ॥ ਲੋਇਣੁ ਰਤੇ ਲੋਇਣੀ, ਕੰਨੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥
ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ ਚੂਨੜੀ, ਰਤੀ ਲਾਲ ਲਵਾਇ ॥ ਅੰਦਰੁ ਮੁਸਕਿ ਝਕੋਲਿਆ,
ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ, ਨਾਮੋ
ਨਾਲਿ ਚਲੈ ॥ ਏਹੁ ਅਖੁਟੁ ਕਦੇ ਨ ਨਿਖੁਟਈ, ਖਾਇ ਖਰਚਿਉ ਪਲੈ ॥ ਹਰਿ ਜਨ
ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ, ਜਮ ਕੰਕਰ ਜਮਕਲੈ ॥ ਸੇ ਸਾਹ ਸਚੇ ਵਣਜਾਰਿਆ, ਜਿਨ ਹਰਿ
ਧਨੁ ਪਲੈ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਜਾ ਆਪਿ ਹਰਿ ਘਲੈ ॥੧੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਉ, ਮੈ, ਜਾਂ, ਨਾਇ, ਮਹਿ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਪਇਆਲਿ' ਨੂੰ 'ਪਿਆਲ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਰਹੱਸੀ, ਸਾਹ। ਪਉੜੀ ਦੀ ਹਰੇਕ ਸਤਰ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਪਦ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ- ਚੱਲੈ, ਪੱਲੈ, ਜਮਕੱਲੈ, ਘੱਲੈ ਆਦਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧।- ਵਖਾਣੀਐ=ਬਿਆਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਗਿ=ਸਵਰਗ ਵਿਚ। ਮਿਰਤਿ=ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ। ਪਇਆਲਿ=ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ। ਰਹਸੀ=ਅਨੰਦ ਮਾਣੇਗਾ। ਸਮਾਇ=ਸਮਾਂਦੀ ਹੈ, ਲੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੧।

ਮ: ੧।- ਹਉ=ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ। ਮੈ ਮਾਰਿਆ=ਮਮਤਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਪਉਣੁ=ਹਵਾ ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ। ਵਹੈ=ਵਗਦਾ ਹੈ। ਥਕੀ=ਮੁੱਕ ਗਈ। ਜਾ=ਜਦੋਂ। ਨਾਇ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਲੋਇਣੁ=ਅੱਖਾਂ। ਲੋਇਣੀ=ਅੱਖਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਵਿਚ। ਕੰਨੀ=ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ। ਸੁਰਤਿ=ਸੋਝੀ ਵਾਲੀ ਸਕਤੀ। ਸਮਾਇ=ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਸਾਇਣਿ=ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ (ਨਾਮ) ਵਿਚ। ਚੂਨਤੀ=ਸੁੰਦਰ। ਲਾਲ=ਪਿਆਰਾ (ਹਰੀ)। ਲਵਾਇ=ਜਪ ਕੇ। ਅੰਦਰੁ=ਹਿਰਦਾ। ਮੁਸਕਿ=ਸੁਗੰਧੀ ਵਿਚ। ਝਕੋਲਿਆ=ਤਦਾਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਰਸ ਨਾਲ ਭਿੱਜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।੨।

ਪਉੜੀ।- ਨਿਧਾਨ=ਖਜਾਨਾ। ਨਾਮੇ=ਨਾਮ। ਅਖੁਟ=ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ। ਨ ਨਿਖੁਟਈ=ਨਹੀਂ ਮੁਕਦਾ। ਖਾਇ=ਖਾਓ। ਖਰਚਿਉ=ਖਰਚੇ। ਪਲੈ=(ਬੇਸ਼ਕ) ਪਲੇ ਨਾਲ (ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੇ)। ਨੇਤਿ=ਨੇਤ੍ਰੇ। ਜਮ ਕੰਕਰ=ਜਮਾਂ ਦੇ ਦਾਸ, ਦੂਤ। ਜਮਕਲੈ=ਜਮ ਕਾਲ। ਜਾ=ਜਦੋਂ। ਘਲੈ=ਭੇਜਦਾ ਹੈ।੧੫।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧।- ਸੁਰਗ, ਮਾਤਲੋਕ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਸੁਣੀਦਾ ਤੇ ਬਿਆਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੇ) ਹੁਕਮ (ਜੀਵ ਦੇ) ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ (ਹੁਕਮ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ) ਮੇਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਕੌਣ ਮਰਿਆ ਹੈ? (ਇਸ ਨੂੰ) ਕੌਣ ਮਾਰਦਾ ਹੈ? ਕੌਣ ਜੀਮਦਾ (ਤੇ ਕੌਣ ਮਰਦਾ ਹੈ?) ਕੌਣ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸੇ) ਕਿਸ (ਜੀਵ) ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦੀ ਹੈ?।੧।

ਮ: ੧।- (ਗੁਰਦੇਵ ਆਪ ਹੀ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵ) ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਮਰਿਆ ਹੈ, ਮਮਤਾ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਹਵਾ (ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਦਰਿਆ ਦਾ (ਪਰਵਾਹ) ਵਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਦੋਂ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੀਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਆਪੇ ਹੀ) ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ। ਨੇਤਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਰਤੇ ਗਏ, (ਨਾਮ) ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ। ਜੀਭ ਰਸਾਂ ਵਾਲੇ (ਹਰੀ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਹਿਰਦਾ (ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ) ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਭਿੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਲਪਟਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, (ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਪਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।੨।

ਪਉੜੀ।- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜਾਨਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਹੀ (ਅੰਤ ਵੇਲੇ) ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਜਾਨਾ ਅਮੁੱਕ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦਾ (ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ ਨੂੰ ਰਜ ਰਜ ਕੇ) ਖਾਓ, ਖਰਚੇ (ਤੇ) ਪਲੇ ਨਾਲ (ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੋ)। ਜਮਕਾਲ ਤੇ ਜਮਦੂਤ, ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਓਹੀ ਸਚੇ ਸਾਹ ਤੇ ਸਚੇ ਵਾਪਾਰੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲੇ ਹਰੀ ਦਾ (ਨਾਮ) ਧਨ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਨ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ (ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸਰ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਦੇਣ ਲਈ) ਭੇਜਦਾ ਹੈ।੧੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਆਖਿਆ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਕਮ ਸਭ ਪਾਸੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਉ ਦੀ

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਕਾਲ ਵਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ ਆਦਿ ਇੰਦਰੇ ਉਦੋਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਰਤੀ ਨਾਮ ਰਸ ਵਿਚ ਤਦਾਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਿਰਦਾ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਹੈ।

ਪਉੜੀ- ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਖੁੱਟ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਮਨਮੁਖ ਵਾਪਾਰੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ, ਬਿਖੁ ਵਿਹਾਝਹਿ ਬਿਖੁ
ਸੰਗ੍ਰਹਹਿ ਬਿਖੁ ਸਿਉ ਧਰਹਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਬਾਹਰਹੁ ਪੰਡਿਤ ਸਦਾਇਦੇ, ਮਨਹੁ ਮੂਰਖ
ਗਾਵਾਰ ॥ ਹਰਿ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਨ ਲਾਇਨੀ, ਵਾਦੀ ਧਰਨਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਵਾਦਾ ਕੀਆ
ਕਰਨਿ ਕਹਾਣੀਆ, ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਕਰਹਿ ਆਹਾਰੁ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਰਾਮਨਾਮੁ ਹਰਿ
ਨਿਰਮਲਾ, ਹੋਰੁ ਮੈਲਾ ਸਭੁ ਆਕਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਨੀ, ਹੋਇ ਮੈਲੇ ਮਰਹਿ
ਗਵਾਰ ॥੧॥ ਮ: ੩ ॥ ਦੁਖੁ ਲਗਾ ਬਿਨੁ ਸੇਵਿਐ, ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੇ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ਆਪੇ
ਦਾਤਾ ਸੁਖੇ ਦਾ, ਆਪੇ ਦੇਇ ਸਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਏਵੈ ਜਾਣੀਐ, ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸੈ
ਰਜਾਇ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਗਤੁ ਹੈ ਨਿਰਧਨੁ, ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਤ੍ਰਿਪਤਿ
ਨਾਹੀ ॥ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ, ਹਉਮੈ ਦੁਖੁ ਪਾਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ ਕਿਛੁ ਨ
ਪਾਈਐ, ਜੇ ਬਹੁਤੁ ਲੋਚਾਹੀ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਜੰਮੇ ਮਰੈ, ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਛੁਟਾਹੀ ॥
ਆਪਿ ਕਰੈ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ, ਦੂਜਾ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥੧੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਿਹਾਝਹਿ, ਸੰਗ੍ਰਹਹਿ, ਬਾਹਰਹੁ, ਸਦਾਇਦੇ, ਮਨਹੁ, ਵਾਦੀ, ਮਹਿ, ਮਰਹਿ, ਏਵੈ, ਨਾਵੈ, ਨਾਹੀ, ਹਉਮੈ, ਪਾਹੀ, ਕਰਮਾ, ਲੋਚਾਹੀ, ਛੁਟਾਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥- ਸਾਰ=ਸੋਝੀ। ਬਿਖੁ=ਜਹਿਰ। ਵਿਹਾਝਹਿ=ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਸੰਗ੍ਰਹਹਿ=ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਰਹਿ=ਧਰਦੇ, ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰਹੁ=ਬਾਹਰ ਤੋਂ, ਉਪਰੋਂ ਉਪਰੋਂ। ਮਨਹੁ=ਮਨ ਤੋਂ। ਗਾਵਾਰ=ਮੂਰਖ। ਸਿਉ=ਨਾਲ। ਨ ਲਾਇਨੀ=ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਜੋੜਦੇ। ਵਾਦੀ=ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ। ਵਾਦਾ ਕੀਆ=ਝਗੜਿਆਂ ਦੀਆਂ। ਆਹਾਰੁ=ਪੇਟ ਭਰਨ ਲਈ ਭੋਜਨ। ਆਕਾਰੁ=ਦਿਸਦਾ ਪਸਾਰ। ਨ ਚੇਤਨੀ=ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।੧। ਮ: ੩॥ ਸੇਵਿਐ=ਸੇਵਾ ਕੀਤਿਆਂ। ਸਜਾ=ਸਜਾ, ਦੰਡ। ਏਵੈ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਰਜਾਇ=ਰਜਾ ਵਿਚ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਨਿਰਧਨੁ=ਧਨਹੀਣ, ਕੰਗਾਲ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ=ਰਜਾ। ਪਾਹੀ=ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਰਮਾ=ਭਾਗ। ਲੋਚਾਹੀ=ਲੋਚਦੇ ਹੋਣ। ਛੁਟਾਹੀ=ਛੁੱਟ ਸਕਦੇ ਹਨ।੧੬।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥- ਮਨਮੁਖ (ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਮਨੁੱਖ ਅਸਲੀ) ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜਹਿਰ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ, (ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਜਹਿਰ) ਹੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੇ

ਹਨ (ਅਤੇ ਇਸ) ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰੋਂ (ਉਪਰੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਪੰਡਿਤ (ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੇ ਵਿਦਵਾਨ) ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਮੂਰਖ ਹਨ। (ਉਹ) ਹਰੀ ਨਾਲ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਜੋੜਦੇ, (ਸਗੋਂ) ਝਗੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਝਗੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਹੀ ਆਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਪੇਟ ਭਰਦੇ ਹਨ)। (ਇਸ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਇਸਦਾ ਸੰਸਾਰ ਮੈਲਾ (ਮਲਤਾ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਮੈਲੇ (ਅਪਵਿੱਤਰ) ਹੋ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ।੧।

ਮ: ੩ ॥- (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਦੁੱਖ ਲਗਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਜੇ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨੇ (ਤਾਂ ਇਸਦਾ) ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਸਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਇਹ) ਸੰਸਾਰ ਕੰਗਾਲ ਹੈ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਇਸ ਨੂੰ) ਰਜ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੇ ਭਰਮ ਨੇ (ਇਸ ਨੂੰ) ਭੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵ) ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਦੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। (ਜੀਵ) ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਲੋਚਦੇ ਰਹਿਣ (ਪਰ) ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਜਗਤ ਇਸੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਹੀ) ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਵਾਗਵਣ ਵਿਚੋਂ) ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ) ਕਿਸ ਅਗੇ (ਆਪਣਾ ਦੁਖ) ਬਿਆਨ ਕਰੀਏ?।੧੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਚਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਾਇਆ ਤੇ ਵਿਸਿਆਂ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਲਾਹਾ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਗਣ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਧਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਧਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਕੰਗਾਲ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰਜ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਧਨ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਸੰਤੀ ਧਨੁ ਖਟਿਆ, ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ, ਇਸੁ ਧਨ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਇਤੁ ਧਨਿ ਪਾਇਐ ਭੁਖ ਲਬੀ, ਸੁਖੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਜਿੰਨਾਂ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ, ਤਿਨੀ ਪਾਇਆ ਆਇ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਜਗਤੁ ਨਿਰਧਨੁ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਨੇ ਬਿਲਲਾਇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਫਿਰਦਾ ਸਦਾ ਰਹੈ, ਭੁਖ ਨ ਕਦੇ ਜਾਇ ॥

ਸਾਂਤਿ ਨ ਕਦੇ ਆਵਈ, ਨਹ ਸੁਖ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਸਦਾ ਚਿੰਤ ਚਿਤਵਦਾ ਰਹੈ,
 ਸਹਸਾ ਕਦੇ ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਭਵੀ, ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਮਿਲੈ
 ਤਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਹਿ ਰਹੈ, ਸਚੈ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥੧॥ ਮ: ੩
 ॥ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਮੇਦਨੀ, ਸੇਈ ਸਾਰ ਕਰੇਇ ॥ ਏਕੇ ਸਿਮਰਹੁ ਭਾਇਰਹੁ, ਤਿਸੁ
 ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਖਾਣਾ ਸਬਦੁ ਚੰਗਿਆਈਆ, ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ
 ਹੋਇ ॥ ਪੈਨਣੁ ਸਿਫਤਿ ਸਨਾਇ ਹੈ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਓਹੁ ਊਜਲਾ, ਮੇਲਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ
 ॥ ਸਹਜੇ ਸਚੁ ਧਨੁ ਖਟਿਆ, ਬੋਝਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ॥ ਦੇਹੀ ਨੇ ਸਬਦੁ ਸੀਗਾਰੁ ਹੈ,
 ਜਿਤੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੀਐ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਿ ਵਿਖਾਲੇ
 ਸੋਇ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੇ, ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਜਾਪੈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ, ਹਉਮੈ ਅਗਿਆਨੁ ਗਵਾਪੈ ॥ ਅੰਦਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ,
 ਚਾਖਿਆ ਸਾਦੁ ਜਾਪੈ ॥ ਜਿਨ ਚਾਖਿਆ ਸੇ ਨਿਰਭਉ ਭਏ, ਸੇ ਹਰਿ ਰਸਿ ਧਾਪੈ ॥
 ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਪੀਆਇਆ, ਫਿਰਿ ਕਾਲੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥੧੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਸੰਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ, ਤਿਨ੍ਹੀ, ਨਹ, ਤਾਂ, ਮਾਹਿ, ਚੰਗਿਆਈਆਂ, ਸੀਗਾਰ, ਚਾਖਿਆਂ

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਹਿ=ਵਿੱਚ। ਸੰਤੀ=ਸੰਤਾਂ ਨੇ। ਧਨੁ=(ਨਾਮ) ਧਨ। ਸਤਿਗੁਰਿ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ।
 ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ=ਪੱਕਾ ਕਰਾਇਆ। ਇਤੁ=ਇਸ। ਲਖੀ=ਲਹਿ ਗਈ, ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ।
 ਧਰਿ=ਧਰ ਤੋਂ, ਰਬੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚੋਂ। ਨੇ=ਨੂੰ। ਬਿਲਲਾਇ=ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਲਕਦਾ ਹੈ। ਅਨਦਿਨੁ=ਦਿਨ
 ਰਾਤ, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਫਿਰਦਾ=ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਚਿੰਤ=ਚਿੰਤਾ। ਚਿਤਵਦਾ=ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 ਸਹਸਾ=ਸੰਸਾ, ਭਰਮ। ਮਤਿ ਭਵੀ=ਮਤ ਵਿਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਚੇ
 ਮਾਹਿ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਸਮਾਇ=ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਮ:੩॥- ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ। ਉਪਾਈ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਮੇਦਨੀ=ਸ੍ਰਿਸਟੀ। ਸੇਈ=ਓਹੀ
 (ਪਰਮਾਤਮਾ)। ਸਾਰ ਕਰੇਇ=ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਇਰਹੁ=ਹੇ ਭਾਈਓ, ਭਰਾਵੇਂ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ ਜਿਤੁ
 ਖਾਧੈ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਾਧਿਆ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ=ਰਜ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਪੈਨਣੁ=ਪੁਸ਼ਾਕ। ਸਿਫਤਿ ਸਨਾਇ=ਸਿਫਤਿ
 ਸਾਲਾਹ। ਊਜਲਾ=ਚਿੱਟਾ, ਨਿਰਮਲ। ਦੇਹੀ ਨੇ=ਸਰੀਰ ਵਾਸਤੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਅੰਤਰਿ=(ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ। ਗੁਰ ਸਬਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਜਾਪੈ=ਪਤਾ ਲਗਦਾ
 ਹੈ। ਗਵਾਪੈ=ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰੁ=ਹਿਰਦਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਨਾਲ। ਭਰਪੂਰੁ=ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ।
 ਚਾਖਿਆ=ਚੱਖਿਆਂ। ਸਾਦੁ=ਸੁਆਦ। ਧਾਪੈ=ਰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨ ਵਿਆਪੈ=ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਨਹੀਂ ਪੋਹਦਾ।੧੭।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩॥- ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਨੇ (ਨਾਮ) ਧਨ ਖਟਿਆ (ਕਮਾਇਆ) ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
 ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਆ ਕੇ (ਮਿਲਿਆ)। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਰੂਪੀ

ਨਾਮ ਧਨ) ਪੱਕਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਕੀਮਤ (ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ) ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ (ਨਾਮ) ਧਨ ਨੂੰ ਪਾਇਆ (ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ (ਅਤੇ ਸੱਚਾ) ਸੁਖ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਸ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ (ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ) ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਇਹ ਸੱਚਾ ਧਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ।

ਮਨਮੁਖ (ਭਾਵ ਆਪ ਹੁਦਰਾ) ਜਗਤ ਕੰਗਾਲ ਹੈ, (ਸਦਾ ਹੀ) ਮਾਇਆ ਲਈ ਵਿਲਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਦਾ ਹੀ (ਮਾਇਆ ਮਗਰ) ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੀ। (ਇਸ ਨੂੰ) ਕਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ (ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਸੁੱਖ (ਇਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਕੇ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚਿੰਤਾ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਤੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਹੀ) ਚਿਤਵਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਹ) ਸੰਸਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ (ਇਸ ਦੀ) ਮਤਿ ਫਿਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਹਾਂ, ਜੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਏ, (ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜੀਵ) ਸਦਾ ਲਈ ਸੁਖ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਚੇ (ਹਰੀ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਮ: ੩੫- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਨੇ (ਇਹ) ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹੀ (ਇਸ ਦੀ) ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਭਾਈ! ਇਕੋ (ਹਰੀ) ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ (ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਚੰਗਿਆਈਆਂ (ਭੋਜਨ ਬਣਾਉਂਦੇ) ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਧਿਆਂ ਸਦਾ ਲਈ ਰਜ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ (ਕਰਨੀ ਇਹ ਅਸਲੀ) ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ), ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਰਮਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਮੈਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਹਜ ਵਿਚ (ਟਿਕ ਕੇ ਜੇ) ਨਾਮ ਧਨ ਖਟਿਆ ਜਾਏ (ਉਹ) ਕਦੇ ਥੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਭਾਵ ਉਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਤੋਟਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ)। (ਮਨੁੱਖ) ਦੇਹੀ ਲਈ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸ਼ਬਦ ਹੀ (ਅਸਲੀ ਹਾਰ) ਸਿੰਗਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ (ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਨਾਲ) ਸਦਾ ਲਈ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤੱਤ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ (ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ) ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੋ ਭਾਈ! ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਹੀ ਜਪ, ਤਪ ਤੇ ਸੰਜਮ ਹੈ (ਪਰ ਇਹ ਭੇਦ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰੀਏ (ਤਾਂ) ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਅਗਿਆਨਪੁਣਾ (ਸੁਤੇ ਹੀ) ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਿਤਦਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਨਾਲ ਨੱਕ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਪਰ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ) ਚੱਖਿਆਂ ਹੀ (ਇਸ ਦੇ) ਸੁਆਦ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਜਗਿਆਨੂਆਂ) ਨੇ (ਨਾਮ ਰੱਸ) ਚੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ (ਦੁਨਿਆਵੀ ਡਰਾਂ ਤੋਂ) ਨਿੱਡਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਓਹ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ) ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ) ਰਸ ਵਿਚ ਰਜ ਗਿਆ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਇਹ ਨਾਮ ਰਸ) ਪਿਲਾਇਆ ਹੈ, ਮੁੜ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ) ਕਾਲ ਆਪਣਾ ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਕਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ)।੧੭।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਨੂਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਧਨ ਖਟਿਆ ਹੈ। ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਮਾਇਆ ਲਈ ਵਿਲਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਾਇਆ ਦੀ

ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੇ! ਇਕ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰੋ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਵਿਚ ਲਗਿਆਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਰੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਪੈਨਣਾ ਖਾਣਾ, ਸਿੰਗਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਲੋਕੁ ਅਵਗਣਾ ਕੀ ਬੰਨੈ ਗੰਠੜੀ, ਗੁਣ ਨ ਵਿਹਾਝੈ ਕੋਇ ॥
ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਨਾਨਕਾ, ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਗੁਣ ਪਾਈਅਨਿ,
ਜਿਸ ਨੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥੧॥ ਮ: ੩ ॥ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਸਮਾਨਿ ਹਹਿ, ਜਿ ਆਪਿ
ਕੀਤੇ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ, ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ
॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਅੰਦਰਿ ਰਾਜਾ ਤਖਤੁ ਹੈ, ਆਪੇ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦਰੁ
ਜਾਣੀਐ, ਅੰਦਰਿ ਮਹਲੁ ਅਸਰਾਉ ॥ ਖਰੇ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਈਅਨਿ, ਖੋਟਿਆ
ਨਾਹੀ ਬਾਉ ॥ ਸਭੁ ਸਚੇ ਸਚੁ ਵਰਤਦਾ, ਸਦਾ ਸਚੁ ਨਿਆਉ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਰਸੁ
ਆਇਆ, ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਨਾਉ ॥੧੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਹਿ, ਮੰਨਿਐ, ਨਿਆਉ, ਖੋਟਿਆਂ, ਨਾਹੀ, ਬਾਉ, ਨਾਉ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥- ਗੰਠੜੀ=ਗਠੜੀ, ਪੋਟਲੀ। ਨ ਵਿਹਾਝੈ=ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਦਾ। ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ। ਪਾਈਅਨਿ=ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਦਰਿ=ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।੧।

ਮ:੩॥- ਸਮਾਨਿ=ਬਰਾਬਰ, ਇਕੋ ਜਿਹੇ। ਹਹਿ=ਹਨ। ਜਿ=ਜਿਹੜੇ। ਕਰਤਾਰਿ=ਕਰਤਾਰ ਨੇ। ਮੰਨਿਐ=ਮੰਨਣ ਨਾਲ। ਸੁਖੁ=(ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ। ਵਿਚਾਰਿ=ਵਿਚਾਰ ਕੇ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਅੰਦਰਿ=(ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਹੀ। ਰਾਜਾ=(ਹਰੀ) ਰਾਜਾ। ਨਿਆਉ=ਇਨਸਾਫ। ਦਰੁ=ਦਰਬਾਰ। ਅਸਰਾਉ=ਆਸਰਾ। ਪਰਖਿ=ਪਰਖ ਕੇ। ਵਰਤਦਾ=ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ।੧੮।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩॥- ਲੋਕ (ਭਾਵ ਜਗਤ) ਔਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਸੁਭ) ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਤਮਿਕ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਰੀਦਦਾਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਮਿਲਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਨ) ਜਿਸ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।੧।

ਮ:੩॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਣ ਤੇ ਔਗੁਣ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ (ਕਿਉਂ) ਜੋ (ਇਹ ਦੋਵੇਂ) ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ (ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਨਾਲ (ਅਮਰ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਗੁਣ ਔਗੁਣ ਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਹਰੀ) ਰਾਜਾ ਤਖਤ ਉਤੇ (ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ) ਆਪ ਹੀ ਨਿਆ (ਇਨਸਾਫ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ (ਉਸ ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਦਾ) ਦਰਬਾਰ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ (ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ) ਮਹਲ (ਘਰ) ਹੈ, (ਜਿਥੇ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਖਰੇ (ਜੀਵ) ਪਰਖ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਪਰਵਾਣ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ) ਖੇਟਿਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। (ਉਥੇ) ਸਭ ਕੁਝ ਸਚੇ ਸੱਚ (ਨਿਰੋਲ) ਸੱਚ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਸ ਦਾ) ਨਿਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੱਚ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਮਹਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਵੱਸ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੮।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ 'ਲੋਕੁ ਅਵਗਣਾ ਕੀ ਬੰਨੈ ਗੰਠੜੀ, ਗੁਣ ਨ ਵਿਹਾਏ ਕੋਇ' ਸੇਲਾਂ ਆਨੇ ਸੱਚ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਸੇ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਸਾਚੇ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਵਿਰਲਾ ਕੇ ਜਾਣੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੬੪

ਅੰਦਰਲਾ ਗੁਣ ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਪਾਰੀ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਲੋਕਾਈ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਵਲ ਹੀ ਦੌੜਦੀ ਹੈ। ਹਾਂ, ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਣ ਤੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਭਾਵ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਨਣਾ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਖੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮੁਹਰ ਛਾਪ ਹੈ:-

ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣੁ, ਤਾਂ ਖਸਮੈ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਸੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੭੧

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਰੂਪ ਰਾਜਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਤਖਤ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੇ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਆਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਸ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ॥ ਹਉਮੈ ਕਰੀ ਤਾਂ ਤੂ ਨਾਹੀ, ਤੂ ਹੋਵਹਿ ਹਉ ਨਾਹਿ ॥ ਬੂਝਹੁ ਗਿਆਨੀ ਬੂਝਣਾ, ਏਹ ਅਕਥ ਕਥਾ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਤਤੁ ਨ ਪਾਈਐ, ਅਲਖੁ ਵਸੈ ਸਭ ਮਾਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਜਾਣੀਐ, ਜਾਂ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਆਪੁ ਗਇਆ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਗਇਆ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖ ਜਾਹਿ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਈਐ, ਉਤਮ ਮਤਿ ਤਰਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੇਹੰ ਹੰਸਾ ਜਪੁ ਜਾਪਹੁ, ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਿਸੈ ਸਮਾਹਿ ॥੧॥ ਮ: ੩ ॥ ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ ਜਿਨਿ ਪਰਖਿਆ, ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਜਾਣੀਅਹਿ, ਕਲਜੁਗ ਵਿਚਿ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਆਪੈ ਨੋ ਆਪੁ ਮਿਲਿ ਰਹਿਆ, ਹਉਮੈ ਦੁਬਿਧਾ ਮਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਦੁਤਰੁ ਤਰੇ, ਭਉਜਲੁ ਬਿਖਮੁ ਸੰਸਾਰੁ

॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਦਰੁ ਨ ਭਾਲਨੀ, ਮੁਠੇ ਅਹੰਮਤੇ ॥ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ ਭਵਿ
ਥਕੇ, ਅੰਦਰਿ ਤਿਖ ਤਤੇ ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ ਨ ਸੋਧਨੀ, ਮਨਮੁਖ ਵਿਗੁਤੇ ॥ ਬਿਨੁ
ਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ, ਹਰਿਨਾਮੁ ਹਰਿ ਸਤੇ ॥ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਵੀਚਾਰਿਆ, ਹਰਿ
ਜਪਿ ਹਰਿ ਗਤੇ ॥੧੯॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਉਮੈ, ਕਰੀ, ਤਾਂ, ਨਹੀ, ਹੋਵਹਿ, ਨਾਹਿ, ਮਹਿ, ਜਾਹਿ, ਤਰਾਹਿ, ਸਮਾਹਿ,
ਜਾਣੀਅਹਿ, ਭੰਡਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ: ੧॥- ਹਉਮੈ=ਹੰਕਾਰ। ਕਰੀ=ਮੈਂ ਕਰਾਂ। ਬੁਝਣਾ=ਬੁਝਾਰਤ। ਅਕਥ
ਕਥਾ=ਜੋ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਤਤੁ=ਅਸਲੀਅਤ। ਅਲਖੁ=ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸਬਦੁ=(ਗੁਰੂ ਦਾ) ਉਪਦੇਸ਼। ਆਪੁ=ਆਪਾ ਭਾਵ। ਕ੍ਰਮ ਭਉ=ਭਰਮ ਤੇ ਡਰ। ਜਾਹਿ=ਦੂਰ ਹੋ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ (ਸਿਖਿਆ) ਦੁਆਰਾ। ਲਖਾਈਐ=ਸਮਝ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਉਤਮ
ਮਤਿ=ਚੰਗੀ ਮਤ ਵਾਲੇ। ਤਰਾਹਿ=ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੇਹੰ ਹੰਸਾ=ਉਹ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਹ ਹਾਂ। ਤ੍ਰਿਭਵਣ=ਤਿੰਨ
ਲੋਕ। ਤਿਸੈ ਸਮਾਹਿ=ਉਸ (ਹਰੀ ਵਿਚ) ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।੧।

ਮ: ੩॥- ਮਾਣਕੁ=ਬਹੁ-ਮੁਲਾ ਮੋਤੀ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਪਰਖਿਆ=ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਲਾ ਕੇ
ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਿ=ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਦੁਬਿਧਾ=ਦੁਚਿਤਾ ਪਨ। ਮਾਰਿ=ਮਾਰ ਕੇ,
ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ। ਦੁਤਰੁ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਭਉਜਲੁ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ। ਬਿਖਮੁ=ਔਖਾ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਅੰਦਰੁ=ਅੰਦਰਲਾ (ਮਨ)। ਨ ਭਾਲਨੀ=ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ। ਮੁਠੇ=ਲੁੱਟੇ, ਠੱਗੇ ਗਏ ਹਨ। ਚਾਰ
ਕੁੰਡਾਂ=ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ। ਤਿਖ=ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ। ਤਤੇ=ਸਤੇ ਹੋਏ। ਨ ਸੋਧਨੀ=ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖੋਜਦੇ। ਵਿਗੁਤੇ=ਖੁਆਰ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਨੈ=ਕਿਸੇ ਨੇ। ਸਤੇ=ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਤਤੁ=ਅਸਲ। ਗਤੇ=ਗਤੀ, ਮੁਕਤੀ।੧੯।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ: ੧॥- (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ) ਮੈਂ ਹੰਕਾਰ ਕਰਾਂ, ਤਾਂ ਤੂੰ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ, (ਜਦ) ਤੂੰ
(ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ) ਹੋਵੇ (ਤਾਂ) 'ਮੈਂ' (ਅੰਦਰ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹੇ ਸਿਆਣਿਓ! ਇਸ ਬੁਝਾਰਤ ਨੂੰ ਬੁਝੋ, ਇਹ ਨਾ ਬਿਆਨ ਹੋਣ
ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਮਨ ਵਿਚ (ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। (ਜਦੋਂ ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਗੁਰੂ ਦਾ)
ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ) ਲਖਤਾ-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ (ਜੀਆ) ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ
ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਤੋਂ ਤਭਾ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ (ਕੋਈ) ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। (ਜਿਸ ਦਾ) ਆਪਾ-ਭਾਵ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ
(ਉਸ ਦੇ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ (ਸਾਰੇ) ਦੁਖ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਲਖਤਾ-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ
ਸਮਝ ਸਕੀਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤ ਕਰਕੇ (ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ
ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਮੈਂ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਜਾਪ (ਭਾਵ ਅਭੇਦਤਾ ਵਾਲਾ) ਜਾਪ ਜਪੇ (ਫਿਰ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ)
ਤਿੰਨੋਂ ਲੋਕ ਉਸ (ਹਰੀ ਵਿਚ ਹੀ) ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।੧।

ਮ: ੩॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ) ਮਨ ਬਹੁ-ਮੁੱਲਾ ਮੋਤੀ ਹੈ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ
ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਕੇ (ਇਸ ਨੂੰ) ਪਰਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਉਮੈ ਤੇ ਦੁਚਿਤਾ ਨ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ

ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ (ਬੰਦੇ) ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ (ਉਹ) ਅੱਖੇ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਡਰਾਉਣੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਠੱਗ ਗਏ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ) ਆਪਣਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਖੋਜਦੇ। (ਉਹ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਸੜੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ (ਭਾਵ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ)। ਉਹ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਸਾਸਤਰਾਂ (ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੀਚਾਰਦੇ ਇਸ ਲਈ ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ) ਖਜਲ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ) ਤਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਗਤੀ (ਮੁਕਤੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੧੯।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਹਉਮੈ ਮਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਬਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਲੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੨ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਕਰੇ ਆਪਿ, ਆਪੇ ਆਣੈ ਰਾਸਿ ॥ ਤਿਸੈ ਅਗੈ ਨਾਨਕਾ, ਖਲਿਓ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥੧॥ **ਮ: ੧ ॥** ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਇ ॥ ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ, ਜਾ ਘਰਿ ਵਰਤੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥੨॥ **ਪਉੜੀ ॥** ਸਭੇ ਥੋਕ ਵਿਸਾਰਿ ਇਕੋ ਮਿਤੁ ਕਰਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ, ਪਾਪਾ ਦਹੈ ਹਰਿ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਚੁਕੈ, ਜਨਮਿ ਨ ਜਾਹਿ ਮਰਿ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ, ਸੋਗਿ ਨ ਮੋਹਿ ਜਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ, ਮਨ ਮਹਿ ਸੰਜਿ ਧਰਿ ॥੨੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬੀਂਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ, ਪਾਪਾ, ਜਾਹਿ, ਮਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ: ੨ ॥- ਜਾਣੈ=ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਕਰੇ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਣੈ ਰਾਸਿ=ਰਾਸ ਲਿਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ। ਖਲਿਓ=ਖਲੋ ਕੇ, ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ। ਅਰਦਾਸਿ=ਬੇਨਤੀ। ੧।

ਮ: ੧॥- ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਕੀਤਾ=(ਜਗਤ) ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਿਨਿ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਸੋਇ=ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ। ਜਾ=ਜਦੋਂ ਕਿ। ਘਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ੨।

ਪਉੜੀ॥- ਬੇਕ=ਚੀਜਾਂ, ਵਸਤਾਂ। ਵਿਸਾਰਿ=ਵਿਸਾਰ ਕੇ। ਨਿਹਾਲੁ=ਪਰਸੰਨ। ਪਾਪਾ=ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ। ਦਰੀ ਹਰਿ=ਹਰੀ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਵਣ ਜਾਣਾ=ਜਨਮ ਮਰਨ। ਚੁਕੇ=ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਨਮਿ=ਜੰਮ ਕੇ। ਨਾ ਜਾਹਿ ਮਰਿ=(ਫਿਰ ਉਕਾ) ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ। ਆਧਾਰੁ=ਆਸਰਾ। ਸੋਗਿ=ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ। ਮੋਹਿ=ਮੋਹ ਵਿਚ। ਜਰਿ=ਸੜ। ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜਾਨਾ। ਸੰਜਿ ਪਰਿ=ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਰਖ।

ਅਰਥ: ਸਲੋਕ ਮ: ੨ ॥- (ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਅੱਗੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ੧।

ਮ: ੧॥- ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ (ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ (ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਲ) ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਉਹ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਕੁਝ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਕਿਸ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰੀਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ) ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ (ਮੋਹ) ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਇਕੋ (ਹਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ। (ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣਨ ਨਾਲ ਤੇਰਾ) ਮਨ ਤਨ ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਹਰੀ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜਦ ਜੁਨੀਆਂ ਵਿਚ) ਆਣਾ ਜਾਣਾਂ ਮੁਕ ਜਾਏਗਾ (ਫਿਰ) ਜਮ ਕੇ ਮਰ ਕੇ (ਕਿਤੇ) ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ। ਸਚ ਨਾਮ ਨੂੰ (ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ) ਆਸਰਾ ਬਣਾ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ) ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਤੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੜੇਗਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਹੇ ਭਾਈ!) ਤੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜਾਨਾ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਰਖ। ੨੦।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਦੀ ਜੇ ਬਿਰਥਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ! ਸਾਰੇ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ, ਨਾਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਤੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ॥ ਮਾਇਆ ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ, ਮਾਂਗੈ ਦੰਮਾ ਦੰਮ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ, ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ ਕਰੰਮ ॥੧॥ **ਮ: ੫ ॥** ਮਾਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਚਲਈ, ਕਿਆ ਲਪਟਾਵਹਿ ਅੰਧ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਧਿਆਇ ਤੂ, ਤੂਟਹਿ ਮਾਇਆ ਬੰਧ ॥੨॥ **ਪਉੜੀ ॥** ਭਾਣੈ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਇਓਨੁ, ਭਾਣੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਭਾਣੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿਓਨੁ, ਭਾਣੈ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਭਾਣੈ ਜੇਵਡ ਹੋਰ ਦਾਤਿ ਨਾਹੀ, ਸਚੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ, ਤਿਨ ਸਚੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਗਤੀ, ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ੨੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਦੰਮਾਂ ਦੰਮ, ਨਹੀਂ, ਲਪਟਾਵਹਿ, ਤੂਟਹਿ, ਨਾਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ॥ ਮਨਹੁ=ਮਨ ਤੋਂ, ਦਿਲੋਂ ਦੰਮਾ ਦਮ=ਦਮ, ਦਮ-ਬ-ਦਮ, ਸੁਆਸ
ਸੁਆਸ। ਚਿਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ। ਕਰੰਮ=ਭਾਗ।

ਮ:੫॥- ਸਾਥਿ=ਨਾਲ। ਕਿਆ ਲਪਟਾਵਹਿ=ਕਿਉ ਚੰਬੜਦਾ ਹੈ?। ਅੰਧ=ਹੇ ਮੂਰਖ। ਤੂਟਹਿ=ਟੁੱਟ
ਜਾਣ। ਬੰਧ=ਬੰਧਨ।

ਪਉੜੀ॥- ਭਾਣੈ=ਰਜਾ ਵਿਚ। ਮਨਾਇਓਨੁ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਮਨਾਇਆ ਹੈ। ਪੂਰਬਿ=ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ
ਸਰਣਾਗਤੀ=ਸਰਣ ਵਿਚ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨੁਖ ਦੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦੀ, ਸੁਆਸ
ਸੁਆਸ (ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਾਇਆ ਹੀ) ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ) ਉਹ
ਪਰਮੇਸਰ (ਉਸ ਦੇ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (ਇਉਂ ਜਾਣੇ ਕਿ ਉਸਦੇ) ਭਾਗ (ਚੰਗੇ) ਨਹੀਂ ਹਨ।੧।

ਮ:੫॥- ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ!) ਮਾਇਆ (ਕਿਸੇ ਦੇ) ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ (ਤੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਮੁੜ
ਮੁੜ ਕਿਉਂ ਚੰਬੜਦਾ ਹੈ? ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ (ਤਾਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਪਏ ਹੋਏ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ
ਟੁੱਟ ਜਾਣ।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ (ਆਪਣੀ) ਰਜਾ ਵਿਚ (ਜਿਸ ਜੀਵ ਤੋਂ ਆਪਣਾ) ਹੁਕਮ
ਮਨਾਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਹੀ) ਰਜਾ ਵਿਚ (ਰਹਿ ਕੇ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਭਾਣੇ ਵਿਚ
ਹੀ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ
ਦੇ) ਭਾਣੇ ਵਿਚ (ਰਹਿਣ) ਜਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਤਿ ਨਹੀਂ (ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ) ਸਚ ਆਖ ਕੇ (ਸਭ ਨੂੰ)
ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸਚ (ਨਾਮ) ਨੂੰ
ਕਮਾਇਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਰਣ ਵਿਚ ਰਹੁ ਜਿਸ
(ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।੨੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜੇ ਦਮ-ਬ-ਦਮ ਭਾਵ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਮਾਇਆ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਾਨੇ
ਉਹ ਮੰਦਕਰਮੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਫਲ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲਣ ਅਥਵਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਦੀ
ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਦਸੀ ਹੈ। ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਜਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਣ
ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਭਾਣੇ ਦੀ ਦਾਤਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਅੰਦਰਿ ਗਿਆਨੁ ਨਹੀ, ਭੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਬਿੰਦ ॥
ਨਾਨਕ, ਮੁਇਆ ਕਾ ਕਿਆ ਮਾਰਣਾ, ਜਿ ਆਪਿ ਮਾਰੇ ਗੋਵਿੰਦ ॥੧॥ ਮ: ੩ ॥ ਮਨ

ਕੀ ਪੜ੍ਹੀ ਵਾਚਣੀ, ਸੁਖੀ ਹੂੰ ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਭਲਾ ਆਖੀਐ, ਜਿ ਬੂਝੈ
ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹਰਿ ਸਾਲਾਹੇ ਹਰਿ ਪੜ੍ਹੈ, ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਆਇਆ
ਓਹੁ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ, ਜਿ ਕੁਲ ਕਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ ॥ ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਪੁਛੀਐ, ਕਰਣੀ
ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਰੁ ॥ ਹੋਰੁ ਕੂੜੁ ਪੜ੍ਹਣਾ; ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਣਾ, ਬਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ॥
ਅੰਦਰਿ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਵਈ, ਮਨਮੁਖ ਜਨਮੁ ਖੁਆਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੇ ਉਬਰੇ,
ਗੁਰ ਕੈ ਹੇਤਿ ਅਪਾਰਿ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਦਾ, ਆਪੇ ਸਭੁ ਸਚਾ
॥ ਜੇ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਖਸਮ ਕਾ, ਸੋਈ ਨਰੁ ਕਚਾ ॥ ਜਿਤੁ ਭਾਵੈ ਤਿਤੁ ਲਾਇਦਾ,
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਸਚਾ ॥ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਰਚਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ, ਸਭਿ ਤਿਸ ਦੇ ਜਚਾ ॥ ਜਿਉ ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਨਚਾਇਦਾ, ਤਿਵ ਹੀ
ਕੋ ਨਚਾ ॥੨੨॥੧॥ਸੁਧੁ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀ, ਨਾਹੀ, ਮੁਇਆਂ, ਹੂੰ, ਜਿਉ, ਨਚਾਇਦਾ।

ਫੁਟਕਲ: ਪਉੜੀ ਦਾ ਹਰੇਕ ਅੰਤਲਾ ਪਦ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ- ਸੱਚਾ, ਕੱਚਾ, ਰੱਚਾ, ਜੱਚਾ, ਨੱਚਾ।

ਪਦ ਅਰਥ ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥- ਅੰਦਰਿ= (ਮਨ) ਵਿਚ। ਭੈ= ਡਰ। ਬਿੰਦ= ਬੂੰਦ। ਜਿ= ਜਿਹੜੇ (ਜੀਵ)।

ਮ: ੩॥- ਪੜ੍ਹੀ= (ਬਿੱਤਾਂ, ਵਾਰਾਂ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਜਨਮ) ਪੜ੍ਹੀ।
ਵਾਚਣੀ= ਪਰਤਾਲਣੀ। ਸਾਰੁ= ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਭਲਾ= ਚੰਗਾ। ਜਿ ਬੂਝੈ= ਜਿਹੜਾ ਬੁਝਦਾ ਹੈ। ਸਾਲਾਹੇ= ਸਿਫਤਿ ਕਰੇ।
ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ= ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵੀਚਾਰ ਕੇ। ਕੁਲ= ਖਾਨਦਾਨ। ਉਧਾਰੁ= ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ।
ਜਾਤਿ= ਜਾਤ। ਕਰਣੀ= ਕਮਾਈ। ਸਾਰੁ= ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਬਿਖਿਆ= ਮਾਇਆ। ਅੰਦਰਿ= (ਮਨ) ਵਿਚ। ਖੁਆਰੁ= ਬੇ-
ਇਜ਼ਤੀ। ਨਾਮਿ= ਨਾਮ ਵਿਚ। ਸੇ ਉਬਰੇ= ਉਹ ਤਰ ਗਏ। ਹੇਤਿ ਅਪਾਰਿ= ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ।੨।

ਪਉੜੀ॥- ਖਸਮ= ਮਾਲਕ। ਨਰੁ= ਮਨੁੱਖ, ਆਦਮੀ। ਜਿਤੁ= ਜਿਸ ਪਾਸੇ। ਤਿਤੁ= ਉਸ ਪਾਸੇ।
ਗੁਰਮੁਖਿ= ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖ ਗੁਰੂ ਵਲ ਹੈ। ਸਾਹਿਬੁ= ਮਾਲਕ। ਰਚਾ= ਰਚਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ= ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
ਜਚਾ= ਕੱਤਕ, ਚੋਜ। ਤਿਵ ਹੀ ਕੋ ਨਚਾ= ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਹਰ) ਕੋਈ ਨਚਦਾ ਹੈ। ਸੁਧੁ= ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪੋਥੀ
ਪਹਿਲੀ ਪੰਨਾ ੭੨੫।

ਅਰਥ ਸਲੋਕ ਮ: ੩॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ) ਅੰਦਰ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ
(ਅਤੇ) ਡਰ ਦੀ ਬੂੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ) ਮੁਇਆਂ (ਮੁਰਦਿਆਂ) ਦਾ ਕੀ
ਮਾਰਨਾ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਗੋਬਿੰਦ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।੧।

ਮ: ੩॥- (ਪੰਡਤ ਬਿੱਤਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਜਨਮ-ਪੜ੍ਹੀ ਵਾਚਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ)
ਮਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹੀ ਵਾਚੇ (ਭਾਵ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਹ) ਸੁਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ਹੈ। ਉਸ
ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਰਬੀ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। (ਜੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ

ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਨਾਮ) ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਸ (ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ) ਆਇਆ ਸਫਲ ਹੈ ਜੋ (ਆਪਣੀ) ਕੁਲ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ (ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਚੀ) ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛੀ ਜਾਂਦੀ (ਉਥੇ ਤਾਂ) ਸਬਦ ਰੂਪ ਕਰਣੀ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ (ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। (ਇਸ ਕਰਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ (ਜੋ) ਪੜ੍ਹਨਾ, ਕੰਮ ਕਰਨਾ, (ਅਥਵਾ) ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਪਿਆਰ (ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਸਭ) ਕੂੜ (ਭਾਵ ਵਿਅਰਥ) ਹੈ। (ਅਜਿਹੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਮਨ) ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਸੋ) ਮਨਮੁਖ (ਜੀਵ ਦਾ ਸਾਰਾ) ਜਨਮ ਹੀ ਖੁਆਰ (ਬੇ-ਇਜ਼ਤੀ ਵਾਲਾ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਜੀਵ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ।੨।

ਪਉੜੀ॥- (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਪੈਦਾ) ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਸਭ (ਥਾਵਾਂ) ਤੇ ਆਪ ਸੱਚਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ)। ਜੋ (ਮਨੁੱਖ) ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ (ਜਾਣੇ) ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਕੱਚਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲਾਉਣਾ) ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦਾ (ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ। (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਮਾਲਕ ਇਕੋ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ (ਉਸ ਵਿਚ) ਰਚਿਆ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਸਭ ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਕੌਤਕ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਨਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ (ਸਭ) ਕੋਈ ਨੱਚਦਾ ਹੈ।੨੨।੧॥ਸੁਧ

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ, ਸਭ ਤਿਸ ਦੇ ਜਚਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਤਾਂ ਤੇ ਗੁਰੋ ਦੁਆਰੇ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਏ ਸਭ ਤਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੇ (ਜਚਾ) ਜਾਚਕ ਹੈ। [ਵ. ਸੁ.]
- ੨) ਵਿ. ਯਾਚਕ 'ਭਿਖਾਰੀ' [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼]
- ੩) ਜਚਨਾ, ਚੋਜ, ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੩ ਨੋਟ ੩੨:-

ਖਿਆਲ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜਚਦੇ (ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ) 'ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੇ ਅਪਣੇ ਜਚਨਾ' (ਮਾਰੂ ਅੰਜੁਲੀਆਂ ਮ: ੫)। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ, ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਜਚਾ' ਪਦ ਕੇਵਲ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਂ, 'ਜਚਨਾ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:-

ਜਾ ਉਹੁ ਨਿਰਮਲੁ ਤਾ ਹਮ ਜਚਨਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੭੧]

(ਜੋ) ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਂ (ਜਚਦੇ ਹਾਂ, ਵੁਕਦੇ ਹਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਹਾਂ)।

੧. ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹਿ ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਲਗਨਾ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੇ ਅਪਣੇ ਜਚਨਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੧੯]

੨. ਮਾਨਹਿ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਰੁਦ੍ਰਾਦਿਕ ਕਾਲ ਕਾ ਕਾਲੁ, ਨਿਰੰਜਨ ਜਚਨਾ॥ (ਮੰਗਦੇ)

[ਪੰਨਾ ੧੪੦੩]

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ 'ਜਚਨੀ' ਪਦ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਜੇ ਇਛੇ ਸੇ ਫਲੁ ਪਾਇਸੀ, ਸਭਿ ਘਰੈ ਵਿਚਿ ਜਚਨੀ ॥ (ਮੰਗਦੀ) [ਪੰਨਾ ੭੯੧]

ਪਉੜੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੋਤਕ ਅਥਵਾ ਚੋਜ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹੀ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਖਣੇ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰਚਕ ਮਾਤਰ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਉਹ ਮੁਰਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰ, ਹਰੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਲਿਆਉਣਾ, ਮਨ ਦਾ ਅਸਥਿਤ ਹੋਣਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਪੰਡਤਾਈ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਚਾਤ-ਪਾਤ ਰਬੀ-ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚਾਤ ਬਾਰੇ ਅੱਗੇ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਜੇਰੁ ਹੈ, ਅਗੈ ਜੀਉ ਨਵੈ' (ਪੰਨਾ ੪੬੯) ਵਾਲੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਉਹ ਕੱਚਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੋਤਕ ਹਨ ਉਹ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਨਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕੋਈ ਨਚਦਾ ਹੈ:-

ਕਿਛੁ ਹਾਥਿ ਕਿਸੈ ਦੇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਸਭਿ ਚਲਹਿ ਚਲਾਏ॥ [ਪੰਨਾ ੪੫੦]

ਅੰਤਕਾ- ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸਤਤਿ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਕਰਤਾ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਰ ੨੨ ਪਉੜੀਆਂ ਅਤੇ ੪੭ ਸਲੋਕਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਵਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਲਾ ੫ ਤੱਕ ਦੇ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਪਉੜੀ ਨਾਲ ਦਰਜ ਸਲੋਕ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਚਿਤਾ ਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਕ ਸਲੋਕ ਅੰਗੁਣਹਾਰ ਦੀ ਦਸਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਸਲੋਕ ਸੱਚ, ਸੀਲ, ਸੰਜਮੀ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੫ ਭਖਣੇ ਮ: ੫ ੧ੳ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਤੂ ਚਉ ਸਜਣ
ਮੈਡਿਆ, ਭੇਈ ਸਿਸੁ ਉਤਾਰਿ ॥ ਨੈਣ ਮਹਿਜੇ ਤਰਸਦੇ, ਕਦਿ ਪਸੀ ਦੀਦਾਰੁ ॥੧॥
ਮ: ੫॥ ਨੀਹੁ ਮਹਿਜਾ ਤਉ ਨਾਲਿ, ਬਿਆ ਨੇਹ ਕੂੜਾਵੇ ਭੇਖੁ ॥ ਕਪੜ ਭੋਗ ਡਰਾਵਣੇ,
ਜਿਚਰੁ ਪਿਰੀ ਨ ਭੇਖੁ ॥੨॥ ਮ: ੫॥ ਉਠੀ ਝਾਲੂ ਕੰਤੜੇ, ਹਉ ਪਸੀ ਤਉ ਦੀਦਾਰੁ ॥
ਕਾਜਲੁ ਹਾਰ ਤਮੋਲ ਰਸੁ, ਬਿਨੁ ਪਸੇ ਹਭਿ ਰਸ ਛਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਸਚਾ
ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ, ਸਚੁ ਸਭੁ ਧਾਰਿਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀਤੇ ਥਾਟੁ, ਸਿਰਜਿ ਸੰਸਾਰਿਆ ॥ ਹਰਿ
ਆਗਿਆ ਹੋਏ ਬੇਦ, ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਵੀਚਾਰਿਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ, ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ
ਬਿਸਥਾਰਿਆ ॥ ਨਵ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸਾਜਿ, ਹਰਿ ਰੰਗ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਵੇਕੀ ਜੰਤੁ ਉਪਾਇ,
ਅੰਤਰਿ ਕਲ ਧਾਰਿਆ ॥ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ, ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਿਆ ॥ ਤੂ ਜਾਣਹਿ
ਸਭ ਬਿਧਿ ਆਪਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੈਡਿਆ, ਭੇਈ, ਪਸੀ, ਨੀਹ, ਨੇਹ, ਜਾਣਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਖਣੇ ਮ: ੫॥- ਚਉ=ਕਹੋ, ਬੋਲਾ ਮੈਡਿਆ=ਮੇਰਿਆ। ਭੇਈ=ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ। ਸਿਸੁ=ਸਿਰ।
ਉਤਾਰਿ=ਲਾਹ ਕੇ। ਨੈਣ=ਨੇਤਰ। ਮਹਿਜੇ=ਮੇਰੇ। ਕਦਿ ਪਸੀ ਦੀਦਾਰੁ=ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂਗੀ।੧।

ਮ: ੫॥- ਨੀਹੁ=ਪ੍ਰੇਮ। ਮਹਿਜਾ=ਮੇਰਾ। ਤਉ ਨਾਲਿ=ਤੇਰੇ ਨਾਲ। ਬਿਆ=ਦੂਜੇ। ਭੇਖੁ=ਵੇਖ (ਲਏ ਹਨ)। ਕਾਜ਼ੁ
ਭੋਗ=(ਬਸਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਭੋਗ (ਖਾਣੇ)। ਡਰਾਵਣੇ=ਡਰਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਜਿਚਰੁ=ਜਦ ਤੱਕ।
ਪਿਰੀ=ਪਿਆਰਾ ਪਤੀ। ਨ ਭੇਖੁ=ਨਹੀਂ ਵੇਖ (ਲੈਂਦੀ)।੨।

ਮ: ੫॥- ਝਾਲੂ=ਸਵੇਰੇ। ਕੰਤੜੇ=ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ। ਹਉ ਪਸੀ=ਮੈਂ ਵੇਖਾਂ। ਦੀਦਾਰੁ=ਦਰਸ਼ਨ।
ਕਾਜਲੁ=ਕਜਲਾ, ਸੁਰਮਾ। ਹਾਰ=(ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ) ਹਾਰ। ਤਮੋਲ=ਰਸ=ਪਾਨ ਦਾ ਰਸ। ਬਿਨੁ ਪਸੇ=ਬਿਨਾਂ ਵੇਖੇ। ਹਭਿ=ਸਾਰੇ।
ਛਾਰੁ=ਸੁਆਹ (ਸਮਾਨ)।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ। ਧਾਰਿਆ=ਟਿਕਾਇਆ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ
ਦੁਆਰਾ। ਥਾਟੁ=ਰਚਨਾ। ਸਿਰਜਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਬਿਸਨੁ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ਮਹੇਸੁ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ। ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ=ਰਜੇ, ਤਮੇ, ਸਤੋ।
ਬਿਸਥਾਰਿਆ=ਖਿਲਾਰਾ। ਨਵਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੌਂ ਹਿੱਸੇ। ਸਾਜਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਵੇਕੀ=ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ। ਜੰਤ=ਜੀਵ।
ਉਪਾਇ=ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ। ਕਲ=ਸ਼ਕਤੀ, ਸੱਤਾ। ਬਿਧਿ=ਜੁਗਤੀ, ਤਰੀਕਾ। ਨਿਸਤਾਰਿਆ=ਪਾਰ ਲੰਘਾਇਆ।੧।

ਅਰਥ: ਭਖਣੇ ਮ: ੫॥- ਹੇ ਮੇਰਿਆ ਸਜਣ! ਤੂੰ ਬੋਲ (ਜੇ ਕਹੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ) ਸਿਰ ਵੀ ਲਾਹ ਕੇ (ਤੇਰੇ
ਅਗੇ ਭੇਟ ਕਰ) ਦੇਵਾਂ। (ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਜੀ!) ਮੇਰੇ ਨੇਤਰ ਤਰਸਦੇ ਪਏ ਹਨ, (ਮੈਂ) ਕਦੋਂ ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਾਂਗੀ।੧।

ਮ: ੫॥- (ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਜਣ!) ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ (ਲਏ ਹਨ) ਜਿਤਨੇ ਹਨ ਸਭ ਝੂਠੇ
ਹਨ। ਜਤਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਤੈਂ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖ ਲਵਾਂ (ਉਤਨਾ ਚਿਰ) ਪੇਸ਼ਾਕ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗ (ਆਦਿ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ)
ਡਰਾਉਣੇ (ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ)।੨।

ਮ: ੫॥- ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਕੰਤ! ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਉਠੀ (ਤਾਂ ਜੋ) ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰ ਵੇਖਾਂ। (ਪਰ ਤੇਰੇ) ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
(ਮੈਨੂੰ) ਸੁਰਮਾ, ਹਾਰ ਤੇ ਪਾਨ ਦਾ ਰਸ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਰਸ ਸੁਆਹ (ਰੂਪ ਦਿਸੇ ਹਨ)।੩।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਸਚਾ ਮਾਲਕ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਚ ਰੂਪ (ਨੇਮ ਜੋ) ਧਾਰਿਆ ਹੈ (ਉਹ) ਸਦਾ ਅਟਲ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਸੰਸਾਰ ਬਣਾ ਕੇ (ਜੋ) ਥਾਟ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ)।

ਹੇ ਹਰੀ! (ਤੇਰੀ) ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਦ (ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋਏ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਪਾਪ ਪੁੰਨ (ਰੂਪ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ) ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ (ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ) ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ (ਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਦਾ) ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਹਰੀ! (ਤੂੰ) ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੌਂ ਹਿੱਸੇ ਬਣਾ ਕੇ (ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕ) ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਰਿਆ (ਸਿੰਗਾਰਿਆ) ਹੈ। (ਇਹਨਾਂ ਨੌਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਆਪਣੀ) ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਸਚ ਰੂਪ ਸਿਰਜਣਹਾਰ! ਕੋਈ (ਜੀਵ ਵੀ) ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਆਪ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਭੇਦ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥੧॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਉਠੀ ਝਾਲੂ ਕੰਤੜੇ, ਹਉ ਪਸੀ ਤਉ ਦੀਦਾਰੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਹੇ (ਝਾਲੂ) ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਪਤੀ ਜਬ ਥਿਤੀ (ਉਠੀ) ਉਥਾਨ ਹੋਵੈ ਵਾ ਜਬ ਮੈ ਝਾਲੂ ਪ੍ਰਤਿਹ ਕਾਲ ਉਠੋਂ ਤਬ ਮੈ ਤੇਰਾ ਹੀ ਦੀਦਾਰ (ਪਸੀ) ਦੇਖੋ। [ਵ. ਸ., ਸੰ. ਸ.]
- ੨) ਝਾਲੂ=ਸਵੇਰੇ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਹੇ ਸੋਹਣੇ ਕੰਤ! ਮੈ ਸਵੇਰੇ ਉਠਾਂ ਤੇ (ਪਹਿਲਾਂ) ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ। [ਦਰਪਣ]
- ੪) ਉਠ ਕੇ ਸਵੇਰੇ ਕੰਤ ਜੀ! ਮੈ ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰ ਦੇਖਾਂ। [ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]
- ੫) ਹੇ ਝਲਕਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਕੰਤੜੇ (ਪਿਆਰੇ ਕੰਤ, ਕਰਤਾਰ) ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ (ਰਿਦਤਰੋਂ ਹੀ) ਝਲਕਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਉਠ ਖਲੋਈ (ਉਦੇ ਹੋਇ ਆਈ) ਜਾਂ ਤੇ ਮੈ ਤੇਰਾ ਝਲਕਾਲੂ ਦੀਦਾਰ (ਦਰਸ਼ਨ) ਪਰਤੱਖ (ਅੰਦਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸਨਮੁਖ) ਦੇਖਾਂ। ਉਠੀ=ਤੂੰ ਉਠੀ ਨਾ ਕਿ ਮੈ ਉਠਾ (ਜੇਸਾ ਕਿ ਕੋਸਕੀਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਝਾਲੂ ਏਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਨ ਹੈ 'ਕੰਤੜੇ' (ਨਾਵ) ਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਝਾਲੂ ਕੰਤੜੇ ਇਕਠਾ ਹੀ ਪਾਠ ਲਵੇ- ਹੇ ਝਾਲੂ ਕੰਤੜੇ।

[ਭਾ. ਸ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]

ਨਿਰਣੈ: ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਉਠ ਖਲੋਈ ਉਦੇ ਹੋਇ ਆਈ' ਦੇ ਅਰਥ ਆਪਣੀ ਤਰਜ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਬੇਨਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਦਸ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਉਠੀ' ਪਦ ਦਾ (ਮੈ ਉਠੀ, ਖੜੀ ਹੋਈ) ਅਰਥ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। 'ਝਾਲੂ' ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ 'ਝਲਕਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ' ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ 'ਉਠਿ' ਪਦ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ ਪਰ 'ਉਠੀ' ਪਦ ਭੂਤ ਕਾਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਝਾਲੂ' ਪਦ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਝਾਲੂ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਝਲਕਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਥੇ ਤਤਕਾ, ਭੇਰ, ਝਾਲਾਘਾ ਹੀ ਝੁਕਵੇਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਵਾਰ ਵਿਚ 'ਸੁਤੀ ਸੁਤੀ ਝਾਲੂ ਥੀਆ' ਤੋਂ ਵੀ 'ਭੇਰ, ਤਤਕੇ' ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਹੀ ਉਘਤਦੇ ਹਨ। ਸੁਤੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਹੈ, ਪਤੀ ਪਰਮੇਸਰ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਧਨ ਸੁਤੀ, ਪਿਰੁ ਸਦ ਜਾਗੀਤਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੩੭]

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਹਰੀ ਸਜਣ ਦੇ ਦਰਸਨਾ ਦੀ ਸਿਖ ਨੂੰ ਜਿਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਅਲੌਕਿਕ ਹੈ। ਰਬੀ-ਦੀਦਾਰ ਲਈ ਨੈਣਾ ਦਾ ਤਰਸੇਵਾਂ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਉਚ ਟੀਸੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਧੀਆਂ, ਪੁੱਤਰ ਹੋਰ ਸਾਕ ਸਨਬੰਧੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰੀ ਵਸਤੂ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਹੈ। ਲੋਕ ਅਖਾਣ ਹੈ:- 'ਜੇ ਜਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਜਹਾਨ ਹੈ'।

ਮਨੁੱਖ ਜਿਤਨਾ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੁਖਪ੍ਰਯੋਜਨ ਮਾਇਆ ਕਮਾਉਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਟੀਚਾ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹਾਝਣਾ ਤੇ ਭੋਗਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿੰਦ ਲਈ ਸੁਆਹ ਰੂਪ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਜਣ ਅਗੇ ਜੇਦੜੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਬੋਲੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ, ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਤੁਹਾਡੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਵਨ ਦੀਦਾਰ ਲਈ ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ:-

ਗੋਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੋਬਿੰਦ ਲਾਲਨ, ਮਿਲਹੁ ਕੰਤ ਨਿਮਾਣੀਆ ॥

ਨੈਨ ਤਰਸਨ ਦਰਸ ਪਰਸਨ, ਨਹ ਨੀਦ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੪੨

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚੋਂ 'ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨ ਮੋਹਨਾ ਘਟ ਸੋਹਨਾ, ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰਾ ਰਾਮ' ਵਾਲੇ ਦਰਸਨ ਸਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਨੇਹੁ ਕੇਵਲ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਸਾਰੇ ਨੇਹੁ ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਨੇਹੁ ਝੂਠੇ ਜਾਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸਵੰਤ ਜਾਣਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਭਰਾਉਣੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਰਬੀ ਦੀਦਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਜਗਿਆਸੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਤੀ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਰਸ ਭਰਾਉਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਨ ਦੀ ਚਾਨਣੀ, ਤਾਰਿਕਾ-ਮੰਡਲ, ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕ, ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਸਭ ਭੈਦਾਇਕ ਭਾਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਤੀ ਕੇਵਲ ਪਤੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਬੇਕਾਰ ਹੈ:- "ਜਿਚਰੁ ਪਿਰੀ ਨ ਡੇਖੁ" ਵਾਲੀ ਲਿਲਕ ਵੀ ਸਾਈ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਇਕ ਬਚਿੱਤਰ ਖੇਡ ਹੈ।

ਰਬੀ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਚਾਹਕ ਭਾਵੇਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਠਾਠ ਬਾਠ ਬਣਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਖਾਂਦਾ, ਪੀਂਦਾ, ਹਸਦਾ-ਖੇਡਦਾ, ਗਿ੍ਹਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਚਿਤ ਬਿ੍ਹਤੀ ਸਾਈ ਨਾਲ ਜੋਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਦਾ ਤਾਤਪਰਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਰਸਨ-ਹਿਤੂ ਕੰਤ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਹਿਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਜਾਗਣਾ 'ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ' ਦਾ ਉਦਮ ਜਾਰੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ 'ਹਥ ਕਾਰ ਵਲ ਦਿਲ ਯਾਰ ਵਲ' ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦਰਸਨ ਅਭਿਲਾਸੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਤਿੰਨੋਂ ਪਦਾਰਥ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰਸਦਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਛਾਰ ਵਰਗੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਚ ਜਾਣੇ ਜਿਥੇ ਬ੍ਰਿਹਾਂ ਦਾ ਤਾਪ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਰੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵੇਲੇ ਵੀ ਹੰਝੂਆਂ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਠਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਠਲੀਂਦਾ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾ, ਰਚਨਾ, ਗੁਰਮੁਖ-ਗਿਆਨ, ਨੌ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਸਾਜਨਾ, ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਵਰਨਣ, ਕਾਦਰ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ 'ਬਿਨੁ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮੁ ਮਾਨੇ' ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੈ, ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਿਰਲੋਪਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਦਿਲੀ-ਪਿਆਰ ਪਵੇ; ਫਿਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਬਦ ਦੀ ਗੁੰਜਾਰ ਉਠਦੀ ਹੈ।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਜੇ ਤੂ ਮਿਤ੍ਰੁ ਅਸਾਡੜਾ, ਹਿਕ ਭੋਰੀ ਨਾ ਵੇਛੋੜਿ ॥ ਜੀਉ ਮਹਿੰਜਾ ਤਉ ਮੋਹਿਆ, ਕਦਿ ਪਸੀ ਜਾਨੀ ਤੋਹਿ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਦੁਰਜਨ ਤੂ ਜਲੁ ਭਾਂਹੜੀ, ਵਿਛੋੜੇ ਮਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ਕੰਤਾ, ਤੂ ਸਉ ਸੇਜੜੀ, ਮੈਡਾ ਹਭੇ ਦੁਖ ਉਲਾਹਿ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਦੁਰਜਨੁ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ, ਵੇਛੋੜਾ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ॥ ਸਜਣੁ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ, ਜਿਸੁ ਮਿਲਿ ਕੀਚੈ ਭੋਗੁ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਅਗਮ ਦਇਆਲੁ ਬੇਅੰਤੁ, ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੈ ਕਉਣੁ ॥ ਤੁਧੁ ਸਿਰਜਿਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ, ਤੂ ਨਾਇਕੁ ਸਗਲ ਭਉਣੁ ॥ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ, ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਸਗਲ ਰਉਣੁ ॥ ਤੁਧੁ ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ, ਤੂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਜਗ ਉਧਰਣੁ ॥ ਤੁਧੁ ਥਾਪੇ ਚਾਰੇ ਜੁਗ, ਤੂ ਕਰਤਾ ਸਗਲ ਧਰਣੁ ॥ ਤੁਧੁ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਕੀਆ, ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨ ਲਗੈ ਤ੍ਰਿਣੁ ॥ ਜਿਸੁ ਹੋਵਹਿ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ, ਤਿਸੁ ਲਾਵਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣੁ ॥ ਤੂ ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ ਨ ਲਭਹੀ, ਅਬਿਨਾਸੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਣੁ ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਉ, ਮੈਡਾ, ਹੋਵਹਿ, ਹਉਮੈ, ਲਾਵਹਿ, ਲਭਹੀ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਉਧਰਣ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਉ-ਧਰਣ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫॥- ਅਸਾਡੜਾ=ਸਾਡਾ ਭਾਵ ਮੇਰਾ। ਹਿਕ=ਇਕ। ਭੋਰੀ=ਰਤਾ ਭਰ। ਮਹਿੰਜਾ=ਮੇਰਾ। ਜਾਨੀ=ਹੋ ਪਿਆਰੇ। ਕਦਿ ਪਸੀ=ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਵੇਖਾਂਗੀ?। ਤੋਹਿ=ਤੈਨੂੰ।੧॥

ਮ: ੫॥- ਦੁਰਜਨ=ਬੇਟਾ, ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼, ਵੈਰੀ। ਜਲੁ=ਸਭ ਜਾ। ਭਾਂਹੜੀ=ਅੱਗ ਵਿਚ। ਮਰਿ ਜਾਹਿ=ਤੂੰ ਮਰ ਜਾ। ਕੰਤਾ=ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ਸਉ=ਸੌ (ਭਾਵ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੈ)। ਸੇਜੜੀ=(ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਸੇਜ ਉਤੇ। ਮੈਡਾ=ਮੇਰਾ। ਹਭੇ=ਸਾਰਾ। ਉਲਾਹਿ=ਲਾਹ ਦੇ, ਦੂਰ ਕਰ ਦੇ।੨॥

ਮ: ੫॥- ਦੂਜਾ ਭਾਉ=(ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਦੂਜੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ। ਭੋਗ=ਅਨੰਦ।

ਪਉੜੀ॥- ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਸਿਰਜਿਆ=ਬਣਾਇਆ। ਨਾਇਕ=ਮਾਲਕ। ਸਗਲ ਭਉਣ=ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਦਾ। ਕੁਦਰਤਿ=ਸ਼ਕਤੀ। ਰਉਣ=ਰਮੇ ਹੋਏ, ਵਿਆਪਕ। ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ=ਕੋਈ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਜਗ ਉਧਰਣ=ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਧਾਰਨਾ। ਥਾਪੇ=ਬਣਾਏ। ਧਰਣ=ਧਰਤੀ। ਲੇਪ=ਅਸ਼ਰ। ਤ੍ਰਿਣ=ਘਾਹ ਦੇ ਤੀਲੇ ਜਿਤਨਾ। ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ=ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਤਨ ਨਾਲ। ਨ ਲਭਹੀ=ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਣ=ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫॥- (ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ!) ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ (ਜਿਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ) ਨਾ ਵਿਛੋੜ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਹੋ ਪਿਆਰੇ! (ਹੁਣ ਦਸ) ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਦੋਂ ਵੇਖਾਂ?।੧॥

ਮ:੫||- ਹੇ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼! ਤੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾ, ਹੇ ਵਿਛੋੜੇ! ਤੂੰ ਵੀ ਮਰ ਜਾ, ਹੇ ਕੰਤ! ਤੂੰ (ਮੇਰੀ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ) ਸੇਜਾ ਉਤੇ ਸੌ (ਭਾਵ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੋ ਅਤੇ) ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇ।

ਮ:੫||- (ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਦੁਰਜਨ, ਵਿਛੋੜੇ ਅਤੇ ਕੰਤ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ)। ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ (ਕਰਨਾ ਇਹ) ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ (ਜੋ) ਵੈਰੀ ਹੈ ਵਿਛੋੜਾ, (ਮਾਨੋ) ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ ਹੈ। ਸਚਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਜਣ (ਭਾਵ ਪਤੀ ਹੈ), ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣੀਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ॥- (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਅਪਹੁੰਚ, ਦਇਆਲੂ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕੀਮਤ ਕੌਣ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤੁਧ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਦਾ (ਆਪ ਹੀ) ਮਾਲਕ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! ਹੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ! ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ (ਸ਼ਕਤੀ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਬਣਾਏ ਹਨ (ਅਤੇ) ਸਾਰੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਦਾ ਤੂੰ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ। ਤੁਧ (ਆਪ) ਹੀ ਆਵਣ ਜਾਣਾ (ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦਾ ਗੇੜ ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ (ਪਰ) ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦਾ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਉਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਦਇਆਲੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਤੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਰਤਾ! ਤੂੰ (ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ (ਮਿਲਦਾ) ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਭਰਿਆ ਤਰਲਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ ਤੂੰ ਸਚਮੁਚ ਸਾਡਾ ਪੱਕਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਨਾ ਰਖ ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਕਲੇਸ਼ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਹੈ:-

੧. ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਤ ਦੇਖ ਨਸੇ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਹੋਵਹੁ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਅਗੋਚਰ, ਜੀਅ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸੇ॥

੨. ਕੈਸੇ ਕਹਉ ਮੋਹਿ ਜੀਅ ਬੇਦਨਾਈ ॥

ਦਰਸਨ ਪਿਆਸ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨੋਹਰ, ਮਨ ਨ ਰਹੈ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਉਮਕਾਈ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੦੬

ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੇਛੋੜਾ ਸਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋਚਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਬਿੰਦੂ; ਇਕ ਪਲ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਇਕ ਘੜੀ ਨ ਮਿਲਤੇ ਤਾਂ ਕਲਜੁਗ ਹੋਤਾ। ਹੁਣਿ ਕਦਿ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਿਅ ਤੁਧੁ ਭਗਵੰਤਾ ॥ (ਪੰਨਾ ੯੬) ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਪੁਕਾਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਹੈ। ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਵਿਧ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮਰ ਜਾ, ਦਵਾ ਹੋ ਜਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਗੇ ਬ੍ਰਿਹੋ ਭਰੀ ਜੇਦੜੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਕੰਤ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸੇਜਾ ਉਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੋ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਵਾਂਗ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਵੈਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਸਚੁ ਭਾਉ' ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੈ:-

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ, ਦਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥

[ਪੰਨਾ ੫੬੦

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਵੀ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਸ ਤੇ ਦਇਆਲੂ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਵਾਹਦ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਜੇ ਤੂ ਵਤਹਿ ਅੰਛਣੇ, ਹਭ ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਹੋਇ ॥ ਹਿਕਸੁ ਕੰਤੈ ਬਾਹਰੀ, ਮੈਡੀ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੋਇ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਹਭੇ ਟੋਲ ਸੁਹਾਵਣੇ, ਸਹੁ ਬੈਠਾ ਅੰਛਣ ਮਲਿ ॥ ਪਹੀ ਨ ਵੰਞੈ ਬਿਰਥੜਾ, ਜੋ ਘਰਿ ਆਵੈ ਚਲਿ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ਕੰਤ ਕੂ, ਕੀਆ ਹਭੁ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਇਤੀ ਮੰਝਿ ਨ ਸਮਾਵਈ, ਜੇ ਗਲਿ ਪਹਿਰਾ ਹਾਰ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ, ਜੋਨਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ਤੂ ਹੁਕਮੀ ਸਾਜਹਿ ਸ੍ਰਿਸਟਿ, ਸਾਜਿ ਸਮਾਵਹੀ ॥ ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ, ਕਿਉ ਤੁਝਹਿ ਧਿਆਵਹੀ ॥ ਤੂ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤਹਿ ਆਪਿ, ਕੁਦਰਤ ਦੇਖਾਵਹੀ ॥ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ, ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ਏਹਿ ਰਤਨ ਜੇਵਹਰ ਲਾਲ, ਕੀਮ ਨ ਪਾਵਹੀ ॥ ਜਿਸੁ ਹੋਵਹਿ ਆਪਿ ਦਇਆਲੂ, ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਲਾਵਹੀ ॥ ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਿ, ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੀ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਤਹਿ, ਮੈਡੀ, ਸੀਗਾਰ, ਪਹਿਰਾ, ਸਾਜਹਿ, ਸਮਾਵਹੀ, ਕਿਉ, ਧਿਆਵਹੀ, ਮਹਿ, ਵਰਤਹਿ, ਦੇਖਾਵਹੀ, ਹੋਵਹਿ, ਲਾਵਹੀ। ਫੁਟਕਲ: ਸਹੁ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਖਣੇ ਮ: ੫॥- ਵਤਹਿ=ਆਵੇ। ਅੰਛਣੇ=ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ। ਹਭ=ਸਭ। ਧਰਤਿ=(ਸਰੀਰ ਰੂਪ) ਧਰਤੀ। ਸੁਹਾਵੀ=ਸੋਹਣੀ। ਹਿਕਸੁ=ਇਕ ਤੋਂ। ਬਾਹਰੀ=ਬਿਨਾਂ। ਮੈਡੀ=ਮੇਰੀ। ਵਾਤ=ਬਾਤ, ਖਬਰ, ਸਾਗ।੧॥

ਮ: ੫॥- ਹਭੇ=ਸਾਗੇ। ਟੋਲ=ਸੁਖ ਦੇ ਸਮਾਨ। ਸਹੁ=ਸਹੁ, ਪਤੀ। ਅੰਛਣ=ਵਿਹੜਾ। ਮਲਿ=ਮੱਲ ਕੇ। ਪਹੀ=ਰਾਹੀ। ਨ ਵੰਞੈ=ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਬਿਰਥੜਾ=ਖਾਲੀ। ਘਰਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ਚਲਿ=ਚਲ ਕੇ, ਟੁਰ ਕੇ।੨॥

ਮ: ੫॥- ਕੰਤ ਕੂ=ਪਤੀ ਵਾਸਤੇ। ਇਤੀ=ਇਤਨੀ ਕੁ। ਮੰਝਿ=ਵਿਚਕਾਰ। ਨ ਸਮਾਵਈ=ਸਮਾਈ ਨਹੀਂ। ਗਲਿ=ਗਲ ਵਿਚ। ਪਹਿਰਾ=ਪਾਵਾਂ।੩॥

ਪਉੜੀ॥- ਜੋਨਿ=ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ। ਨ ਆਵਹੀ=ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮੀ=ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਸਾਜਹਿ=ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਜਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਸਮਾਵਹੀ=ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ=ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਕਿਉ=ਕਿਵੇਂ? ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਧਿਆਵਹੀ=ਧਿਆਨ ਧਰਾ। ਭਗਤਿ=ਭਗਤੀ। ਭੰਡਾਰ=ਖਜ਼ਾਨੇ। ਤੋਟਿ=ਕਮੀ, ਘਾਟ। ਕੀਮ=ਕੀਮਤ। ਸੇਵਾ ਲਾਵਹੀ=ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੀ=ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।੩॥

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ਪਾ॥-(ਹੇ ਕਰਤਾਰ!) ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਂ (ਤਾਂ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ) ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਸੋਹਣੀ ਲਗਣ ਲਗ ਜਾਏ। ਇਕ ਕੰਤ (ਕਰਤਾਰ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਖਬਰ-ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ॥੧॥

ਮ: ਪਾ॥-(ਜਦੋਂ) ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ (ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ) ਵਿਹੜਾ ਮਲ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ) ਸਾਰੇ ਸੋਭਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੋਹਣੇ (ਲਗਦੇ) ਹਨ। ਜੇ (ਕੋਈ ਜਗਿਆਸੂ) ਘਰ ਵਿਚ ਚਲ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਇਸ ਘਰ ਤੋਂ) ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ॥੨॥

ਮ: ਪਾ॥- (ਮੈਂ ਆਪਣੇ) ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਵਾਸਤੇ (ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ (ਅਤੇ ਹੋਰ) ਸਾਰਾ ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ। (ਪਰ ਹੁਣ ਮਿਲਾਪ ਦੇ) ਵਿਚਕਾਰ (ਮੈਨੂੰ) ਇਤਨੀ (ਵਿਥ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਉਂਦੀ (ਜੇ ਪਤੀ ਦੇ) ਗਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾਵਾਂ (ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾਉਣ ਜਿਨੀ ਵਿੱਥ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ)॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈ (ਅਤੇ ਤੂੰ) ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਤੂੰ (ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਬਣਾ ਕੇ (ਉਸ ਵਿਚ) ਸਮਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, (ਫਿਰ ਜੀਵ) ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਉਣ? ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣੀ) ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ) ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਹ (ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ) ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ (ਜੀਵ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ। (ਹਾਂ) ਜਿਸ (ਜੀਵ ਉਤੇ ਤੂੰ) ਆਪ ਦਇਆਲੂ ਹੋ ਜਾਵੇਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ (ਜੀਵ) ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ (ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ) ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ॥੩॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

(ੳ) ਹਭੇ ਟੋਲ ਸੁਹਾਵਣੇ, ਸਹੁ ਬੈਠਾ ਅੰਡਣ ਮਲਿ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਉਸ ਮਹਾਤਮਾ ਕੇ ਸੁੰਦ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹੈ ਹੇ ਪਤੀ ਜਿਸ ਕਾ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਰੂਪ ਵਿਹੜਾ ਤੂੰ ਮਲ ਬੈਠਾ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਜਿਸ ਜੀਵ ਰਾਹੀਂ ਹਿਰਦਾ-ਵੇਹੜਾ ਖਸਮ ਪ੍ਰਭੂ ਮਲ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ (ਵਰਤਣੇ) ਫਬਦੇ ਹਨ। [ਦਰਪਣ]
- ੩) ਸਭੇ ਪਦਾਰਥ ਸੋਹਣੇ ਲਗਣ ਵਾਲੇ (ਤਦ ਹੋ ਗਏ) ਜਦ ਪਤੀ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਆਨ ਬਿਰਾਜਿਆ।

[ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧਨ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨੰਬਰ ੧ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਅਰਥ ਵਿਆਕਰਣ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਨੰਬਰ ੨ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ (ਵਰਤਣੇ) ਫਬਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਭਾਵ ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਵਸਤੂ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਲਗਣਾ ਹੈ।

(ਅ) ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਿ, ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੀ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਹੇ ਹਰੀ ਸਤਿਗੁਰੋਂ ਦੁਆਰੇ ਜੋ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕੇ ਗਾਵਤਾ ਹੈ ਤਿਸੁ ਪੁਰਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਕੀ ਕਤੀ ਭੀ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਵਤੀ। [ਫ. ਸ.]

੨) (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਕੇ) ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੁਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। [ਦਰਪਣ

੩) ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਟੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। [ਭਾ, ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਨੰਬਰ ੨ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ 'ਜੋ' ਅਤੇ 'ਤਿਸ' ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇਕ ਬਚਨ ਪੜਨਾਵ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ।

ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ) ਤੋਟ (ਕਮੀ) ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ 'ਈ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਹੀ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ 'ਹੀ' ਲਗਨ ਕਾਰਨ ਬਹੁ-ਵਚਨੀ ਕ੍ਰਿਆ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਇਕ ਅਗੰਮੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਉਸ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਸਾਰ ਸੁਹਾਗਣ-ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਉਹ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਘੜੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲੋਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਤਾਲਾ ਬੋਲੀ ਉਠਦੀ ਹੈ, ਉਹ 'ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੋਇ' ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਦੁੱਖਾਂ ਭਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ-ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਮਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਟਿਕਣੀ ਸੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣਾ ਅਤਿ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ 'ਸਹੁ ਬੈਠਾ ਅੰਛਣ ਮਲਿ' ਦੀ ਸੋਭਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਦੀਦਾਰ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਅਥਵਾ ਮਿੱਤਰ ਘਰ ਆਣ ਤਾਂ ਉਹ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਰਤੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਜਾਚਕ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭੁਖਾ ਨਹੀਂ ਪਰਤਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਆਪ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਪਹਿਰੇ ਵਿਚ ਕੰਤ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਅਤਿ ਅਨੂਪਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸੇਜ ਦੀ ਵਿਛਾਈ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੋ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਤਨੀ ਵਿਥ ਵੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰਗਟ ਪਹਾੜੇ ਜਾਪਦਾ ਹੋਵੇ ਤਦੋਂ ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ ਸਾਧਨ, ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ ਆਦਿ ਸਭ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਪਤੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸੁਣਨ ਤੇ ਹੀ ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਯਾਦ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ ਘੜੀ ਨਸੀਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸੁਰਤੇ ਲਈ ਉਸ ਘੜੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਉਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸੁਰਤੇ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਗੋਂ ਲਈ ਸੰਗਤ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਜਾਰੀ ਰਖੇ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਅਪੜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:-

ਗਿਆਨੈ ਕਾਰਨ ਕਰਮ ਅਭਿਆਸੁ

ਗਿਆਨੁ ਭਇਆ ਤਉ ਕਰਮਹ ਨਾਸੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੧੬੭

ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਸਾਖਿਆਤ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ? ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਸਨ। ਪਰ ਉਹ ਜੀਵਨ ਭਰ ਆਪ ਨਾਮ ਤੇ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ "ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੇਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ। ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਉਸ ਕਾ ਚੇਰਾ" ਵਾਲੀ ਰਹਿਣੀ-ਰਹਿਤ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅੰਤਲੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜੀਵ ਉਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਇਆਲੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੇਵਕ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਤੋਟਿ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਜਾ ਮੂ ਪਸੀ ਹਠ ਮੈ, ਪਿਰੀ ਮਹਿਜੈ ਨਾਲਿ ॥ ਹਭੇ ਭੁਖ ਉਲਾਹਿਅਮੁ, ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ ਭਖੇ ਵਾਉ, ਲੰਮੇ ਸੇਵਹਿ ਦਰੁ ਖੜਾ ॥ ਪਿਰੀਏ ਤੂ ਜਾਣੁ ਮਹਿਜਾ ਸਾਉ, ਜੇਈ ਸਾਈ ਮੁਹੁ ਖੜਾ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਕਿਆ ਗਾਲਾਇਓ ਭੂਫ, ਪਰ ਵੇਲਿ ਨ ਜੇਹੇ ਕੰਤ ਤੂ ॥ ਨਾਨਕ, ਫੁਲਾ ਸੰਦੀ ਵਾੜਿ, ਖਿੜਿਆ ਹਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਜਿਉ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣ ਸਰੂਪੁ ਤੂ, ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੰਤਾ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਠਾਕੁਰੁ ਸੇਵਕੇ ਆਪੇ ਪੂਜੰਤਾ ॥ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਆਪਿ ਤੂ, ਆਪੇ ਸਤਵੰਤਾ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰਮਲਾ, ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੁ ਪਸਾਰਿਓ, ਆਪੇ ਖੇਲੰਤਾ ॥ ਇਹੁ ਆਵਾਗਵਣੁ ਰਚਾਇਓ, ਕਰਿ ਚੋਜ ਦੇਖੰਤਾ ॥ ਤਿਸੁ ਬਾਹੁੜਿ ਗਰਭਿ ਨ ਪਾਵਹੀ, ਜਿਸੁ ਦੇਵਹਿ ਗੁਰ ਮੰਤਾ ॥ ਜਿਉ ਆਪਿ ਚਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਚਲਦੇ, ਕਿਛੁ ਵਸਿ ਨ ਜੰਤਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ, ਪਸੀ, ਮੈ, ਮਹਿਜੇ, ਸੇਵਹਿ, ਮਹਿਜਾ, ਜੇਈ, ਸਾਈ, ਮੁਹੁ, ਫੁੱਲਾਂ, ਜਿਉ, ਪਾਵਹੀ, ਦੇਵਹਿ, ਜਿਉ, ਚਲਾਵਹਿ, ਤਿਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫॥- ਜਾ=ਜਦਾ ਮੂ=ਮੈ ਪਸੀ=ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ। ਹਠ ਮੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਪਿਰੀ=ਪਿਆਰਾ ਪਤੀ। ਹਭੇ=ਸਾਰੇ। ਭੁਖ=ਦੁਖ। ਉਲਾਹਿਅਮੁ=ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ (ਦੁਖ) ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨਦਰਿ=ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਨਿਹਾਲਿ=ਵੇਖ ਕੇ।੧॥

ਮ: ੫॥- ਭਖੇ ਵਾਉ=ਹਵਾ ਖਾ ਰਿਹਾ ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੰਮੇ=ਲੰਮਾ ਪਿਆ। ਸੇਵਹਿ=ਸੇਵਦਾ ਹੈ। ਦਰੁ=ਦਰ ਉਤੇ। ਪਿਰੀਏ=ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ। ਮਹਿਜਾ ਸੁਆਉ=ਮੇਰਾ ਮਨੋਰਥ। ਜੇਈ=ਮੈਂ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸਾਈ=ਹੇ ਮਾਲਕ। ਮੁਹ=ਮੂੰਹ।੨॥

ਮ: ੫॥- ਕਿਆ ਗਾਲਾਇਓ=ਕੀ ਬੋਲਿਆ ਹੀ, ਕੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ?। ਭੂਫ=ਜੰਗਲੀ, ਮੂਰਖ। ਪਰ ਵੇਲਿ=ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ। ਨਾ ਜੇਹੇ=ਨਾ ਵੇਖ। ਫੁਲਾ ਸੰਦੀ ਵਾੜਿ=ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਾੜੀ ਵਾਂਗੂੰ।੩॥

ਪਉੜੀ॥- ਸੁਘੜ=ਸੁਚੱਜਾ। ਸੁਜਾਣ=ਸਿਆਣਾ। ਸਰੂਪ=ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਸੁੰਦਰ। ਵਰਤੰਤਾ=ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ। ਸੇਵਕੇ=ਸੇਵਕ। ਪੂਜੰਤਾ=ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਾਨਾ=ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਬੀਨਾ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ।

ਸਤਵੰਤਾ=ਸਤਵਾਦੀ। ਜਤੀ=ਜਤੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਤੀ=ਦਾਨੀ। ਆਵਾਗਵਣ=ਜੀਮਣ ਮਰਨ। ਰਚਾਇਓ=ਬਣਾਇਆ। ਕਰਿ ਚੋਜ=ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਕੇ। ਦੇਖੰਤਾ=ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਬਾਹੁੜਿ=ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ। ਗਰਭਿ=(ਮਾਤਾ ਦੇ) ਗਰਭ ਵਿਚ। ਨ ਪਾਵਹੀ=ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੰਤਾ=ਗੁਰ-ਮੰਤਰ, ਉਪਦੇਸ਼। ਵਸਿ ਨ ਜੰਤਾ=ਜੀਆਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ (ਕੁਝ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮਹਲਾ ਪਾ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਦ ਮੈਂ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤੀ (ਪ੍ਰੀਤਮ) ਮੇਰੇ ਨਾਲ (ਵਸਦਾ ਦਿਸਦਾ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ (ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਨਾਲ (ਮੇਰੇ) ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ)। ੧।

ਮ: ਪਾ॥- ਨਾਨਕ! (ਤੂੰ) ਲੰਮੇ (ਸਮੇਂ ਤੋਂ) ਦਰ ਉਤੇ ਖੜਾ ਕੀ ਸਿਮਰਦਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕੀ ਕੰਨਸੇਆਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ? (ਤੇਰਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ?)। (ਉਤਰ) ਹੇ (ਅੰਤਰਜਾਮੀ) ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ (ਖੜੇ ਹੋਣ ਦਾ) ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਮਝ, ਮੈਂ (ਤੂੰ) ਸਾਈਂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹਾਂ। ੨।

ਮ: ਪਾ॥- (ਜੀਵ ਪ੍ਰਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ) ਹੇ ਮੁਰਖ! ਤੂੰ ਕੀ (ਬੋਲ) ਬੋਲਿਆ ਹੈ (ਸੰਭਲ ਕੇ ਗਲ ਕਰ) ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਤੂੰ (ਵਿਸ਼ਈਆਂ ਵਾਂਗੂੰ) ਨਾ ਵੇਖ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ) ਇਹ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ (ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਹੈ) ਤਿਵੇਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਵਿਭਚਾਰੀ ਨਾ ਬਣ, ਵੇਖ ਕੇ ਫੁਲ ਵਾਂਗੂੰ ਖਿੜ ਪਉ)। ੩।

ਪਉੜੀ॥- ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਸੁਚੱਜਾ, ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸੇਵਕ ਹੈ, (ਆਪਣੀ) ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਸਚਿਆਰ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਹਰੀ ਮਾਲਕ! ਤੂੰ (ਆਪ ਹੀ) ਸਤਿਵਾਦੀ (ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ) ਦਾਨੀ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰਾ (ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ) ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ (ਇਸ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ) ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਮਣ ਮਰਨ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਤਮਾਸ਼ੇ-ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦੋਂਦਾ ਹੈ ਉਸ (ਜੀਵ) ਨੂੰ ਤੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਗਰਭ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਆਪ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ) ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਾਰੇ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਤਾਂ (ਜੀਆਂ) ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ ਭਖੇ ਵਾਉ, ਲੰਮੇ ਸੇਵਹਿ ਦਰੁ ਖੜਾ ॥

ਪਿਰੀਏ ਤੂ ਜਾਣੁ ਮਹਿਜਾ ਸਾਉ, ਜੋਈ ਸਾਈ ਮੁਹੁ ਖੜਾ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਤੇ ਹੈ ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਨਸੇਇ ਲੇਤਾ ਹੂੰ ਅਰਥਾਤ ਕਾਨੋਂ ਮੈਂ ਤੁਮਾਰੀ ਸੇਭਾ ਸੁਨਤਾ ਹੂੰ ਵਾ (ਭਖੇ ਵਾਉ) ਵਾਸਨਾ ਕੇ ਨਸਟ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਐ ਲੰਮੇ ਦਰ ਸਤ ਸੰਗ ਕੇ (ਖੜਾ) ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਤਾ ਹੂੰ। [ਵ. ਸ.]
- ੨) ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ, ਲੰਮਾ ਪਿਆ, ਦਰ ਖੜਾ, (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ) ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਅਰ ਸੋਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਯਾਰੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਮੈਂ ਨਿਤ) ਖੜੇਤਾ ਸਾਈਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਸਿਕਦਾ ਹਾਂ। ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
- ੩) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਖੜੇ ਤੇਰਾ ਦਰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਭੀ (ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਖੜਾ) ਤੇਰੀ ਸੇਇ ਸੁਣ

ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਹੇ ਪਤੀ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਈ ਮੈਂ ਖਲੋਤਾ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਤਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

[ਦਰਪਣ

- ੪) ਏਥੇ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਲਗਾ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਲਗਣ ਦੀ ਕੁਛ ਗਤਬਤ ਹੈ। ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਯਾ ਤਾਂ 'ਭਖੇ' ਦੇ ਥਾਉਂ ਭੀ 'ਭਖਹਿ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਯਾ 'ਸੇਵਹਿ' ਦੇ ਥਾਉਂ 'ਸੇਵੇ' ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ ਕੀ ਜਾਣੀਏ (ਗੁਰੂ ਜਾਣੇ) ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੋਹਝ ਨਿਯਮ ਹੀ ਹੋਵੇ।

ਦਰਸਨਾਂ ਦੀ ਅਮਿਤਤਾਈ ਭੀ ਅਮੁਕ ਹੈ, ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਭੀ ਅਤੁਟ ਹੈ। 'ਭਖੇ ਵਾਉਂ' ਹਵਾ ਫਕੇ ਸੁਆਸ ਅਭਿਆਸੀ ਪਵਨ ਉਤਰਾਉ ਚੜਾਉ ਦਾ ਦੋਰ ਜਾਰੀ ਰਖ ਕੇ 'ਲੰਮੇ ਸੇਵੇ ਦਰੁ ਖੜਾ' ਦਰੁ ਸੇਵੇ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਭੀ ਤੇ ਖੜੋਤਾ ਭੀ। 'ਸੇਵਹਿ ਯਾ ਸੇਵੇ' ਪਦ ਏਥੇ ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਹੈ। ਦੋਹੀ ਪਾਸੀ ਅਰਥ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਰੀਏ ਤੂੰ ਜਾਣ ਮਹਿੰਜਾ ਸਾਉ, ਜੇਈ ਸਾਈ ਮੁਹੁ ਖੜਾ' ਹੇ ਪਿਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਈ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਇਹੀ ਮੁਖ ਪਰਯੋਜਨ ਸਾਉ ਜਾਣ। (ਇਤ ਬਿਧ ਤਤਪਰ ਹੋ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚਿ ਜੁਟਣ ਦਾ) ਕਿ ਮੈਂ (ਮੁਹੁ) ਖੜਾ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਤਕਾਂ (ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰ ਤਕਾਂ)। [ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਿਲਖਣਤਾ ਨਿਰਣੈ: ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੁਛ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਸਰੇ ਨੂੰ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭਖੇ ਤੇ ਸੇਵਹਿ ਦੇਵੇ ਰੂਪ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ।

ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹਵਾ ਭਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਭਾਵ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਨਾਨਕ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁਛਿਆ 'ਐ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਐਨੇ ਲੰਮੇ (ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ) ਦਰ ਉਤੇ ਖੜਾ ਕੀ ਸੇਵਦਾ ਪਿਆ ਹੈ? ਭਾਵ ਕੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਹੇ ਪਿਆਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਖੜੇ ਹੋਣ ਦਾ) ਪਰਯੋਜਨ ਤੂੰ ਜਾਣ, ਹੇ ਸਾਈ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ (ਮੁਖੜਾ ਭਾਵ ਦੀਦਾਰ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:-

੧. ਹਉ ਤਿਸੁ ਅਗੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਰਹਾ ਕਰ ਜੋੜੀਐ॥

[ਪੰਨਾ ੫੨੨

੨. ਮੁਖੁ ਭੇਖਾਉ ਪਲਕ, ਫਡਿ ਆਨ ਨ ਭੇਉ ਚਿਤੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੦੭

ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਪਰਸਨ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਜੋ ਅਨੁਭਾ ਰੰਗ ਹੈ ਉਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਨਾਮ-ਰਸੀਆ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

ਜਿਨਾ ਅੰਦਰਿ ਉਮਰਥਲ, ਸੇਈ ਜਾਣਨਿ ਸੁਲੀਆ ॥

ਹਰਿ ਜਾਣਹਿ ਸੇਈ ਬਿਰਹੁ, ਹਉ ਤਿਨ ਵਿਟਹੁ ਸਦ ਘੁਮਿ ਘੋਲੀਆ॥

[ਪੰਨਾ ੩੧੧

'ਮੁਹੁਖੜਾ' ਜੁੜਤ ਪਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸਨ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:- (ਮੁਹੁਖੜਾ ਜੋਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਮੁਖੜੇ ਦਾ ਹੀ ਵਾਚਕ ਹੈ। ਮੁਹੁਖ-ਤਾ ਬੋਲੇ)''

ਟਕਸਾਲੀ ਪਾਠ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਦਿਆ ਆਮ ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਿਲਖਣਤਾ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ 'ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ:-

''ਸ਼ਾਇਦ ਮੁਹੁਖੜਾ ਇਕਠਾ ਪਾਠ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖੜਾ ਪਦ ਪਾਠ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਆ ਜੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਭਾਸੀ।

ਤਾਂਹੀ ਤੇ ਓਹਨਾਂ ਨੇ 'ਮੁਹੁਖੜਾ' ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ, ਜੁੜਵਾਂ ਹੀ ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਨਿਖੜਵਾਂ ਪਾਠ 'ਮੁਹੁ ਖੜਾ' ਭੀ ਕੋਈ ਮਾਅਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। 'ਮੋਹਿ ਖੜਾ' ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲਗਾ ਮਾਂਤਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦਾ। ਹੁਣ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਮੁਹੁ' ਪਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ 'ਮੋਹਿ' ਦੇ ਬਾਉਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸਿਧ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਤਦ ਏਹੀ ਪਾਠ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਧ ਰਹੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਰੋਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਪਾਠ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਅਥਵਾ ਵਾਲੀ ਗਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਦੋ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਘਾੜਤ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਸੋ ਜਾਂ ਤਾਂ 'ਮੁਹੁ' ਪਦ 'ਮੋਹਿ' ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਹੋਰਤ ਕਿਤੇ ਲਭ ਜਾਏ ਯਾ 'ਮੁਹੁਖੜਾ' ਮੁਖੜੇ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿਧ ਹੋ ਜਾਏ ਹਰ ਸੂਰਤ ਵਿਚਿ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਦੂਜੀ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਰੋਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰ੍ਹਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਮੁਹੁ' ਪਦ 'ਮੁਖ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ:-

ਮੁਹੁ ਮਾਸੈ ਕਾ, ਜੀਤ ਮਾਸੈ ਕੀ, ਮਾਸੈ ਅੰਦਰਿ ਸਾਸੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੮੬

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਬੰਧਤ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਮੁਹੁ ਖੜਾ' ਪਾਠ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਮੁਹੁ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਮੋ' ਨਹੀਂ, ਮੁੱਹ (ਮੁਖ) ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ 'ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਨ ਤੇ ਢੂਟਿ ਪਰੇ, ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਆਥਾ' (ਪੰਨਾ ੧੦੦੨) ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜੀਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ ਉਸ ਲਈ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ 'ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਸੀਂਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ' ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਪਿਰੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ:-

ਸਾਜਨੜਾ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ, ਨਿਕਟਿ ਖਲੋਇਅੜਾ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ ॥

ਜਾਨੀਅੜਾ ਹਰਿ ਜਾਨੀਅੜਾ, ਨੈਣ ਅਲੋਇਅੜਾ ਹਰਿ ਜਾਨੀਅੜਾ॥

ਨੈਣ ਅਲੋਇਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੋਹਿਆ, ਅਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁੜਾ ॥

ਨਾਲਿ ਹੋਵੈਦਾ ਲਹਿ ਨ ਸੰਕਦਾ, ਸੁਆਉ ਨ ਜਾਣੈ ਮੂੜਾ ॥

ਮਾਇਆ ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਹੋਛੀ ਬਾਤਾ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਭਰਮ ਧੜਾ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ਸੂਝੈ, ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਸਭ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਖੜਾ॥੧॥ [ਪੰਨਾ ੯੨੮

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਐਸੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜੋ ਬੈਠਿਆਂ, ਲੰਮੇ ਪਿਆਂ, ਖੜੋਤਿਆਂ ਸਜਣ ਦਾ ਅਨੂਪ ਮੁਖੜਾ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਲ ਲਿਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸਨ ਸਿਕ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ:-

ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਏਕੈ ਹੀ ਪ੍ਰਿਅ ਮਾਂਗੈ ॥

ਪੇਖਿ ਆਇਓ ਸਰਬ ਥਾਨ ਦੇਸ, ਪ੍ਰਿਅ ਰੋਮ ਨ ਸਮਸਰਿ ਲਾਗੈ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੦੯

ਇਹ ਸਲੋਕ ਸਾਈਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਮਰਤਥ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਜੀਓ! ਮੇਰੇ ਵਲ ਤਾਂ ਵੇਖੋ, ਮੇਰੇ ਹਾਲ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ, ਆਪਣਾ ਦਰਸਨ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰੋ ਜੀ:-

ਦਰਸਨ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ ॥

ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਗਤ ਗੁਰ ਕੇਰੈ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੦੫

ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਗਿਆਸੂ ਭਾਵੇਂ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ, ਖੜੋਤਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੁਰਤਿ ਕਦੇ ਨ ਟੁੱਟੇ, 'ਰਸਨਿ ਰਸਾਏ' ਵਾਲੀ ਤਾਘ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰਹੇ। ਹਨ-ਮਾਰਗ ਵਲ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਝੁਕਾਉ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਹਜ ਮਾਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਬਣੀ ਰਹੇ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:-

ਕਿਆ ਤਕਹਿ ਬਿਆ ਪਾਸ, ਧਰ ਹੀਅਤੇ ਹਿਕ ਅਧਾਰ॥

ਬੀਓ ਸੰਤਨ ਕੀ ਰੇਣ, ਜਿਤੁ ਲਭੀ ਸੁਖ ਦਾਤਾਰੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੯੮

ਜਿਵੇਂ ਪਤੀ-ਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇਵਲ ਕੰਤ ਵਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਵਲ ਹੀ ਤਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਜਗਤ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਾੜੀ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਖਿੜੇ ਫੁਲ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੇੜ ਲਈਏ ਤਾਂ ਮੁਰਝਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾੜੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵੇਖ ਲਏ ਤਾਂ ਤੇੜਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਯੋਗ ਦੰਡ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਪਰ ਵੇਲਿ ਨ ਜੋਹੇ' ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਜੀਵ ਨੂੰ ਝੰਝੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਾਈ ਵੇਲ (ਇਸਤਰੀ) ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਉਂ ਚੇਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਵੇਲਿ ਪਰਾਈ ਜੋਹਹਿ ਜੀਅਤੇ, ਕਰਹਿ ਚੋਰੀ ਬੁਰਿਆਰੀ॥

ਹੰਸ ਚਲਿਆ ਤੂ ਪਿਛੇ ਰਹੀਏਹਿ, ਛੁਟਤਿ ਹੋਈਅਹਿ ਨਾਰੀ॥

[ਪੰਨਾ ੧੫੫

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੁਘੜਤਾ ਅਤੇ ਸਰੂਪ ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਹੈ, ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਇਕ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਗਰਭ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ:-

ਤਿਸੁ ਬਾਹੁਤਿ ਗਰਭਿ ਨ ਪਾਵਹੀ, ਜਿਸੁ ਦੇਵਹਿ ਗੁਰਮੰਤਾ॥

ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਅ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਚਲਦੇ ਹਨ।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਕੁਰੀਏ ਕੁਰੀਏ ਵੈਦਿਆ, ਤਲਿ ਗਾੜਾ ਮਹਰੇਰੁ ॥ ਵੇਖੇ ਛਿਟਤਿ ਬੀਵਦੇ, ਜਾਮਿ ਖਿੰਸਦੇ ਪੇਰੁ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਸਚੁ ਜਾਣੈ ਕਚੁ ਵੈਦਿਓ, ਤੂ ਆਘੁ ਆਘੇ ਸਲਵੇ ॥ ਨਾਨਕ, ਆਤਸੜੀ ਮੰਝਿ ਨੈਣੂ, ਬਿਆ ਢਲਿ ਪਬਣਿ ਜਿਉ ਜੁੰਮਿਓ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਭੇਰੇ ਭੇਰੇ ਰੂਹੜੇ, ਸੇਵੇਦੇ ਆਲਕੁ ॥ ਮੁਦਤਿ ਪਈ ਚਿਰਾਣੀਆ, ਫਿਰਿ ਕਛੂ ਆਵੈ ਰੁਤਿ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੁਧੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਜਾਤਿ, ਤੂ ਵਰਨਾ ਬਾਹਰਾ ॥ ਏ ਮਾਣਸ ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ, ਤੂ ਵਰਤਹਿ ਜਾਹਰਾ ॥ ਤੂ ਸਭਿ ਘਟ ਭੋਗਹਿ ਆਪਿ, ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਹਰਾ ॥ ਤੂ ਪੁਰਖੁ ਅਨੰਦੀ ਅਨੰਤ, ਸਭ ਜੋਤਿ ਸਮਾਹਰਾ ॥ ਤੂ ਸਭ ਦੇਵਾ ਮਹਿ ਦੇਵ, ਬਿਧਾਤੇ ਨਰਹਰਾ ॥ ਕਿਆ ਆਰਾਧੇ ਜਿਹਵਾ ਇਕ, ਤੂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਪਰਪਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਮੇਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪਿ, ਤਿਸ ਕੇ ਸਭਿ ਕੁਲ ਤਰਾ ॥ ਸੇਵਕ ਸਭਿ ਕਰਦੇ ਸੇਵ ਦਰਿ, ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵੈਦਿਆ, ਬੀਵਦੇ, ਵੈਦਿਓ, ਜਿਉ, ਸੇਵਦੇ, ਕਛੂ, ਜਾਣਹਿ, ਵਰਤਹਿ, ਭੋਗਹਿ, ਦੇਵਾਂ, ਮਹਿ, ਮੇਲਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮਹਲਾ ੫॥- ਕੁਰੀਏ ਕੁਰੀਏ=ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵੈਦਿਆ=ਜਾਂਦਿਆ, ਜਾਣ ਵਾਲੇ। ਤਲਿ=ਤਲੇ, ਹੇਠ। ਗਾਤਾ=ਬਹੁਤ। ਮਹਰੇਰੁ=ਧਰਤੀ ਦੀ ਰੇੜ, ਤਿਲਕਣ। ਵੇਖੇ=ਵੇਖੇ। ਛਿਟਤਿ=ਛਿਟਾ ਨਾਲ। ਬੀਵਦੇ=ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਾਮਿ=ਜਦ। ਖਿਸੈਦੇ=ਖਿਸਕ ਜਾਏ, ਤਿਲਕ ਜਾਏ। ਪੇਰੁ=ਪੈਰ। ੧।

ਮਹਲਾ ੫ ॥- ਸਚੁ ਜਾਣੈ=ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਕਚੁ=ਨਾਸਮਾਨ। ਵੈਦਿਓ=ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ। ਆਘੁ ਆਘੇ=ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ। ਸਲੁਵੇ=ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਸਤੀ=ਅੱਗ। ਮੱਝਿ=ਵਿੱਚ। ਨੈਣੂ=ਮੱਖਣ। ਬਿਆ=ਹੋਗ। ਢਲਿ=ਢਲ ਕੇ, ਡਿੱਗ ਕੇ। ਪਬਣਿ=ਚੁਪੌਤੀ। ਜਿਉ=ਜਿਵੇਂ। ਜੁੰਮਿਓ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੨।

ਮਹਲਾ ੫ ॥- ਭੇਰੇ ਭੇਰੇ=ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ (ਜੀਵ)। ਰੂਹੜੇ=ਰੂਹ, ਆਤਮਾ। ਸੇਵਦੇ=ਸੇਵਦੇ। ਕਛੂ=ਕਦੇ?। ਆਵੈ ਰੁਤਿ=(ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ) ਰੁਤ ਭਾਵ ਵਾਰੀ। ੩।

ਪਉੜੀ॥- ਰੇਖ=ਰੇਖਾ, ਲਕੀਰ ਭਾਵ ਚਿੰਨ। ਵਰਨਾ=ਵਰਨ (ਖੜੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ)। ਦੂਰਿ=ਦੂਰ (ਵਸਦਾ)। ਵਰਤਹਿ=ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਜਾਹਰਾ=ਪ੍ਰਗਟ। ਘਟ=ਸਰੀਰ। ਭੋਗਹਿ=ਭੋਗਦਾ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਲੇਪ=ਅਸਰ। ਨਾ ਲਾਹਰਾ=ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਅਨੰਦੀ=ਖੁੱਸ਼ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਅਨੰਤ=ਬੇਅੰਤ। ਸਮਾਹਰਾ=ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਬਿਧਾਤੇ=ਹੋ ਸਿਰਜਣਹਾਰ। ਨਰਹਰਾ=ਹੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਜਿਹਵਾ=ਜੀਭ। ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਪਰਪਰਾ=ਬੇਅੰਤ। ਕੁਲ=ਖਾਨਦਾਨ। ਦਰਿ=ਦਰ ਉਤੇ। ਜਨੁ=ਦਾਸ। ੫।

ਅਰਥ : ਡਖਣੇ ਮਹਲਾ ੫॥- ਹੋ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਜਗਿਆਸੂ!) ਤੇਰੇ (ਪੈਰਾਂ) ਹੇਠ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਰੇੜ (ਢਾਹ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ)। ਜਦੋਂ ਪੈਰ ਖਿਸਕ ਗਿਆ (ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਜਾਮਾ ਚਿਕੜ ਨਾਲ) ਲਿਬੜ ਜਾਵੇਗਾ, (ਅਸਾਂ ਮੇਰੇ ਰੂਪ) ਚਿਕੜ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਏ (ਅਜੇਹੇ ਕਈ ਬੰਦੇ) ਵੇਖੇ ਹਨ। ੧।

ਮਹਲਾ ੫ ॥- ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਜਗਿਆਸੂ! ਤੂੰ) ਕਚ ਰੂਪ (ਮਾਇਆ ਨੂੰ) ਸਚ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਅਗੇ ਅਗੇ (ਵੱਧ ਕੇ ਹੋਰ ਮਾਇਆ) ਇਕਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਭਾਈ! ਇਹ ਮਾਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਮਖਣ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਚੁਪੌਤੀ (ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ੨।

ਮਹਲਾ ੫ ॥- ਹੋ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ! (ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦਿਆ ਆਲਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਤੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ) ਕਾਫੀ ਮੁਦਤ ਗੁਜਰ ਗਈ ਹੈ (ਪਰ ਤੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ) ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਦਸ ਫਿਰ (ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ) ਕਦੋਂ ਰੁੱਤ ਆਵੇਗੀ (ਭਾਵ ਵਾਰੀ ਆਵੇਗੀ ਅਤੇ ਤੂੰ ਨਾਮ ਜਪੇਗਾ)?। ੩।

ਪਉੜੀ॥ (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਤੇ ਚਿਹਨ ਚਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਾਤ-ਪਾਤ, (ਚੌਹਾਂ) ਵਰਨਾ (ਖੜੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ) ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। (ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਤੈਨੂੰ) ਦੂਰ (ਵਸਦਾ) ਸਮਝਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਤੂੰ) ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ (ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ) ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ (ਸਾਰੇ ਰੱਸ ਆਪ) ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰੇ ਉਤੇ (ਕਿਸੇ ਭੋਗ ਦਾ) ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬੇਅੰਤ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੋ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡਾ

ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਬੇਅੰਤ) ਹੈ, ਹੇ ਹਰੀ! ਇਕ ਜੀਭ ਕੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ? (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਆਪ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਤਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ਦਰ ਉਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਨਾਨਕ ਵੀ ਤੇਰਾ ਹੀ ਦਾਸ ਹੈ।੫।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਕੁਰੀਏ ਕੁਰੀਏ ਵੈਦਿਆ, ਤਲਿ ਗਾੜਾ ਮਹਰੇਰੁ ॥

ਵੇਖੇ ਛਿਟਤਿ ਥੀਵਦੈ, ਜਾਮਿ ਖਿਸੀਦੈ ਪੇਰੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਹੇ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪ ਡੰਡੀ ਮੈਂ ਚਲਣੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਸਥੂਲ ਜੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਕੀਚੇ ਭਾਵ ਅੰਤਸਕਰਨ ਮੈਂ ਵਿਸ ਰੂਪ ਗਾੜਾ (ਮਹਰੇਰੁ) ਝੋਰੁ ਅਰਥਾਤ ਢਾਹ ਲਗੀ ਹੈ ਭਾਵ ਕਾਮਾਦੀ ਬਿਕਾਰ ਹੈ।
[ਫ. ਸ.]
- ੨) ਹੇ ਪਗਡੰਡੀ ਪੁਰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹੇਠਾਂ ਬੜੀ ਢਾਹ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਵੇਖੀ ਮਤਾਂ ਪੈਰ ਖਿਸਕ ਜਾਵੀ ਤੇ ਛੁਟੜ ਹੋ ਜਾਵੇ।
[ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]
- ੩) ਹੇ (ਸੰਸਾਰ) ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੰਢੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ! ਤੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ (ਤੇਰੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ) ਬੜੀ ਢਾਹ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵੇਖੀ, ਜਦੋਂ ਹੀ ਤੇਰਾ ਪੈਰਾ ਤਿਲਕ ਗਿਆ, ਤਾਂ (ਮੇਰੇ ਦੇ ਚਿਕੜ ਨਾਲ) ਲਿਬੜ ਜਾਏਗਾ।
[ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: 'ਮਹਰੇਰੁ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਢਾਹ' ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਇਥੇ 'ਵੱਡੀ' ਰੇੜ੍ਹ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਰੇੜ੍ਹ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਛਿਟਤ' ਦੇ ਅਰਥ ਛੁਟੜ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ? 'ਛਿਟਤ' ਦੇ ਕੋਸ਼ਕ ਅਰਥ ਬਾਰਸ਼ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਛਿਟਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ ਕਿ "ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪਗਡੰਡੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਰਾਹੀਂ! (ਤੇਰੇ ਪੈਰਾਂ) ਹੇਠ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ (ਮੇਰੇ ਰੂਪੀ) ਰੇੜ੍ਹ ਹੈ ਬਚ ਕੇ ਰਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਪੈਰ ਖਿਸਕਦੇ ਹਨ (ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਚਿਕੜ ਦੀਆਂ) ਛਿਟਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਦੇ ਵੇਖੇ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉਤੇ ਸੰਭਲ ਕੇ ਪੈਰ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਤਿਲਕਣ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਅਵੇਸਲਾ ਹੈ ਕੇ ਟੁਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪੈਰ ਤਿਲਕ ਕੇ ਡਿਗਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਆਪਣੀ ਹੋ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਰੇੜ੍ਹ ਕੇ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਨਿਰਬਾਹ ਮਾਤਰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹਨ, ਪਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਸੰਜਣੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਨ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਆਲਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਾਈ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਹੁਣ ਆਲਸ ਕਰਕੇ ਬਿੜਕ ਗਿਆ ਤਾਂ 'ਫਿਰਿ ਕੜ੍ਹ ਆਵੈ ਰੁਤਿ' ਆਖ ਕੇ ਚੇਕੰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰੋ, ਸਗੋਂ ਉਦਮ ਕਰਕੇ

ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਪੁੰਜੀ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰ ਲਵੇ:-

ਉਦਮੁ ਕਰਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ, ਸਿਮਰਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਲਪਗਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਕ ਜੀਭ ਤੇਰੀ ਕੀ ਅਰਧਨਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਤੂੰ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੁਲ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਰ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਛੱਡ ਜਿਵੇਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਤਿਵੇਂ ਪਾਰ ਕਰ ਲਵੇ ਜੀ।

ਡਖਣੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗਹਡੜੜਾ ਤ੍ਰਿਣਿ ਛਾਇਆ, ਗਾਫਲ ਜਲਿਓਹੁ ਭਾਹਿ ॥ ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹੜੈ, ਤਿਨ ਉਸਤਾਦ ਪਨਾਹਿ ॥੧॥ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਨਾਨਕ, ਪੀਠਾ ਪਕਾ ਸਾਜਿਆ, ਧਰਿਆ ਆਣਿ ਮਉਜੂਦੁ ॥ ਬਾਝਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪਣੇ, ਬੈਠਾ ਝਾਕੁ ਦਰੂਦ ॥੨॥ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਨਾਨਕ, ਭੁਸਰੀਆ ਪਕਾਈਆ, ਪਾਈਆ ਥਾਲੈ ਮਾਹਿ ॥ ਜਿਨੀ ਗੁਰੂ ਮਨਾਇਆ, ਰਜਿ ਰਜਿ ਸੇਈ ਖਾਹਿ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੁਧੁ ਜਗ ਮਹਿ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ, ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਪਾਈਆ ॥ ਏਕੁ ਮੰਦਰੁ ਪੰਚ ਚੋਰ ਹਹਿ, ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਬੁਰਿਆਈਆ ॥ ਦਸ ਨਾਰੀ ਇਕੁ ਪੁਰਖੁ ਕਰਿ, ਦਸੇ ਸਾਦਿ ਲੁੰਭਾਈਆ ॥ ਏਨਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਮੋਹੀਆ, ਨਿਤ ਫਿਰਹਿ ਭਰਮਾਈਆ ॥ ਹਾਠਾ ਦੇਵੈ ਕੀਤੀਓ, ਸਿਵ ਸਕਤਿ ਵਰਤਾਈਆ ॥ ਸਿਵ ਅਗੈ ਸਕਤੀ ਹਾਰਿਆ, ਏਵੈ ਹਰਿ ਭਾਈਆ ॥ ਇਕਿ ਵਿਚਹੁ ਹੀ ਤੁਧੁ ਰਖਿਆ, ਜੋ ਸਤਸੰਗਿ ਮਿਲਾਈਆ ॥ ਜਲ ਵਿਚਹੁ ਬਿੰਬੁ ਉਠਾਲਿਓ, ਜਲ ਮਾਹਿ ਸਮਾਈਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੋਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਾਝਹੁ, ਭੁਸਰੀਆਂ, ਪਕਾਈਆਂ, ਪਾਈਆਂ, ਮਾਹਿ, ਜਿਨ੍ਹੀ, ਖਾਹਿ, ਹਹਿ, ਕਰਹਿ, ਬੁਰਿਆਈਆਂ, ਨਾਰੀ, ਲੁੰਭਾਈਆਂ, ਫਿਰਹਿ, ਭਰਮਾਈਆਂ, ਹਾਠਾਂ, ਦੇਵੈ, ਵਿਚਹੁ।

ਵਟਕਲ: 'ਪਕਾ' ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਪੱਕਾ' ਕਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਪਕਾਅ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਲੁੰਭਾਈਆ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਲੁਭਾਈਆ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ ਡਖਣੇ ਮ: ਪਾ॥- ਗਹਡੜੜਾ=ਛੱਪਰ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ। ਤ੍ਰਿਣਿ=ਤੀਲਿਆਂ ਦਾ ਭਾਵ ਘਾਹ ਦਾ। ਛਾਇਆ=ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਗਾਫਲ=ਸੁਸਤ (ਮਨੁੱਖ)। ਜਲਿਓਹੁ=ਸੜ ਰਿਹਾ। ਭਾਹਿ=ਅੱਗ ਵਿਚ। ਮਥਾਹੜੈ=ਮੱਥੇ ਤੇ। ਉਸਤਾਦ=ਗੁਰੂ। ਪਨਾਹਿ=ਓਟ, ਆਸਰਾ।੧॥

ਮਹਲਾ ੫ ॥- ਪੀਠਾ=ਪੀਸਿਆ। ਪਕਾ=ਪਕਾਇਆ। ਸਾਜਿਆ=ਸਵਾਰਿਆ। ਭਾਵ ਪ੍ਰੀਸਿਆ। ਧਰਿਆ=ਰਖਿਆ। ਆਣਿ=ਲਿਆ। ਕੇ। ਮਉਜੂਦ=ਸਾਹਮਣੇ। ਬਾਝਹੁ=ਬਿਨਾਂ। ਝਾਕੁ=ਉਡੀਕਾ। ਦਰੂਦ=ਦੁਆ, ਅਰਦਾਸ।੨॥

ਮਹਲਾ ਪਾ॥- ਭੁਸਰੀਆ=ਮਿੱਠੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ, ਮਨ। ਥਾਲੈ ਮਾਹਿ=ਥਾਲ ਵਿਚ। ਰਜਿ ਰਜਿ=ਰਜ ਰਜ ਕੇ। ਸੇਈ ਖਾਹਿ=ਓਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।੩॥

ਪਉੜੀ॥- ਮੰਦਰੁ=(ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਮਕਾਨ। ਪੰਚ ਚੋਰ=ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਆਦਿਕ। ਨਿਤ=ਰੋਜ਼। ਕਰਹਿ ਬੁਰਿਆਈਆ=ਬੁਰਾ ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਸ ਠਾਰੀ=ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ (ਕੰਨ, ਅੱਖਾਂ ਆਦਿਕ)। ਇਕੁ ਪੁਰਖੁ=ਇਕ ਮਨ। ਦਸੈ=ਦਸੋਂ ਹੀ। ਸਾਦਿ=(ਆਪੇ ਆਪਣੇ) ਸੁਆਦ ਵਿਚ। ਲੋਭਾਈਆ=ਫਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਏਨਿ=ਇਸ ਨੇ। ਮੋਹਨੀ=ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ। ਮੋਹੀਆ=ਮੋਹਿਆ ਹੈ। ਭਰਮਾਈਆ=ਭਟਕਦੀਆਂ, ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਠਾ=ਪਾਸੇ। ਦੇਵੇ=ਦੇਨੋਂ। ਸਿਵ=ਜੀਵਾਤਮਾ। ਸਕਤਿ=ਮਾਇਆ। ਅਗੈ=ਸਾਹਮਣੇ। ਭਾਈਆ=ਭਾਇਆ, ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਹੈ। ਇਕਿ=ਕਈ। ਵਿਚਹੁ=(ਮਾਇਆ) ਵਿਚੋਂ। ਮਿਲਾਈਆ=ਮਿਲਾਇਆ। ਵਿਚਹੁ=(ਪਾਣੀ) ਵਿਚੋਂ। ਬਿੰਬੁ=ਬੁਲ ਬੁਲਾ। ਉਠਾਲਿਓ=ਉਠਾ, ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਈਆ=ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੬।

ਅਰਥ: ਭਖਣੇ ਮਹਲਾ ੫ ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਮਾਨੋ ਘਾਹ ਨਾਲ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਛੱਪਰ ਹੈ, ਗਾਫਲ (ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ) ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ (ਚੰਗੇ) ਭਾਗ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਸਰਾ ਦੇ ਕੇ (ਬਚਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)।੧।

ਮਹਲਾ ੫ ॥- (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ) ਪੀਠਾ, ਪਕਾਇਆ (ਉਸ ਨੂੰ) ਥਾਲ ਵਿਚ ਪੇਸ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ। (ਪਰ) ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦੁਆ (ਭਾਵ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ (ਖਾਣ ਲਈ) ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਖਾਣਾ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)।੨।

ਮਹਲਾ ੫॥- ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਮਿਠੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਈਆਂ (ਅਤੇ) ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। (ਪਰ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਾਇਆ, ਓਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਰਜ ਰਜ ਕੇ (ਮਿਠੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ) ਖਾਂਦੇ ਹਨ।੩।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖੇਲ ਰਚਾਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਆਂ) ਵਿਚ ਹਉਮੈ (ਮੈ-ਮੇਰੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨੂੰ) ਪਾਇਆ ਹੈ। (ਸਰੀਰ) ਇਕ ਮਕਾਨ (ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ) ਪੰਜ ਚੋਰ (ਗਹਿੰਦੇ) ਹਨ (ਜੋ) ਰੋਜ਼ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ (ਭਾਵ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ) ਇਕ ਪੁਰਖ (ਮਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ) ਦਸੇਂ ਹੀ (ਆਪੇ ਆਪਣੇ) ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹਨ। ਇਸ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਨੇ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ) ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਇਹ) ਸਦਾ ਹੀ ਭਟਕਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ) ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇਵੇਂ ਤਰਫਾਂ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤੀਆਂ, ਸਿਵ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੀਵਾਤਮਾ, ਮਾਇਆ ਅੱਗੇ ਹਾਰ ਗਿਆ (ਪਰ) ਹੇ ਹਰੀ! (ਤੈਨੂੰ) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। (ਹਾਂ) ਕਈ (ਜੀਵ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਤੂੰ) ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਇਆ ਵਿਚ (ਫਸਣ) ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਿਆ? (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ) ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਈਆਂ ਤਿਵੇਂ ਬੁਲ ਬੁਲਾ ਰੂਪ ਜੀਵਾਤਮਾ (ਤੇਰੇ ਵਿਚ) ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ।੬।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਕੋਧਾਂ ਦੇ ਛੱਪੜ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਚੋਂ ਜਗਾਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ! ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਨਾ ਸਮਝਾ ਜੇ ਸਰੀਰ ਸਮਝੋਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤੇ

ਵਿਸੇ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣਾ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏਗਾ ਤਾਂ ਘਾਹ ਦੇ ਛਪਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਸੜ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਧੁਰੋਂ ਭਾਗ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ! ਬੇਸ਼ਕ ਆਟਾ ਪਿਸਾ ਕੇ ਪਕਾ ਕੇ, ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਰੋਸ ਕੇ ਸਜਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹ ਖਾਣਾ ਮਨੁੱਖ ਉਦੋਂ ਹੀ ਖਾ ਸਕੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਕੇ ਪਰਸਾਦਾ ਛੱਕਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਵਲ ਤਕਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਮਿੱਠੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਕੇ ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ ਇਹ ਭੁਸਰੀਆਂ ਸੁਆਦ ਲਾ ਕੇ ਰਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਖਾਧੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਰੀਝਾਇਆ ਤੇ ਮੰਨਾਇਆ। ਜੇ ਭਾਵਕ ਅਰਥ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ 'ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨ ਵਸਤੂ ਪਈਓ ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਵੀਚਾਰੋ' ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਾਂਗੇ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਥਾਲ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਸਰੀਆਂ ਰੂਪ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਹਰਿ ਭੂੰਚਨਾ' ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਾਂਗੇ। ਕਈ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਪਰਸਾਦ ਛਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਪਠਨ-ਪਾਠਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਪੱਕੀ ਰਹੁਰੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਰਜ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਸਿਵ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਭਾਵ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਕਰਕੇ ਅਵੇਸਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਜੀਵ ਸਾਈ ਦੀ ਮਿਹਰ ਵਲ ਤਕਦਾ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਫਸਣ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਆਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਘਿ, ਪਿਛਾ ਫੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡੜਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਿਝਿ ਇਵੇਹਾ ਵਾਰ, ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਵੀ ਜਨਮੜਾ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਸਜਣੁ ਮੈਡਾ ਚਾਈਆ, ਹਭ ਕਹੀ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ॥ ਹਭੇ ਜਾਣਨਿ ਆਪਣਾ, ਕਹੀ ਨ ਠਾਹੇ ਚਿਤ੍ਰ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਗੁਝੜਾ ਲਧਮੁ ਲਾਲੁ, ਮਥੈ ਹੀ ਪਰਗਟੁ ਥਿਆ ॥ ਸੋਈ ਸੁਹਾਵਾ ਥਾਨੁ, ਜਿਥੈ ਪਿਰੀਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੂ ਵੁਠਿਆ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਾ ਤੂ ਮੇਰੈ ਵਲਿ ਹੈ, ਤਾ ਕਿਆ ਮੁਹਛੰਦਾ ॥ ਤੁਧੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਨੋ ਸਉਪਿਆ, ਜਾ ਤੇਰਾ ਬੰਦਾ ॥ ਲਖਮੀ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ, ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੰਦਾ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮੇਦਨੀ, ਸਭ ਸੇਵ ਕਰੰਦਾ ॥ ਏਹ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰੁ ਸਭਿ ਕੀਤਿਆ, ਨਹ ਮੰਗਹਿ ਮੰਦਾ ॥ ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਪੁਛਈ ਜਾ ਹਰਿ ਬਖਸੰਦਾ ॥ ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਮਿਲਿ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦਾ ॥ ਸਭੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਐ, ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵੰਦਾ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਆਗਾਹਾ ਕੂ, ਤ੍ਰਾਘਿ, ਪਿਛਾ, ਮੈਡਾ, ਕਹੀ, ਜਾ, ਹੈ, ਤਾਂ, ਮੰਗਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਡਖਣੇ ਮ: ਪਾ॥- ਅਗਾਹਾ ਕੂ=ਅੱਗੇ ਨੂੰ, ਤ੍ਰਾਘਿ=ਤਾਪ, ਇਛਾ ਕਰ, ਪਿਛਾ=ਪਿਛਾਹ ਨੂੰ, ਵੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡੜਾ=ਮੇਢਾ ਨ ਮੇਡਾ, ਸਿਝਿ=ਸਫਲ ਕਰ, ਇਵੇਹਾ ਵਾਰ=ਇਸੇ ਵਾਰ (ਭਾਵ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੀ)। ਬਹੁੜਿ=ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ, ਜਨਮੜਾ=ਜਨਮ।੧।

ਮ: ਪਾ॥- ਮੈਡਾ=ਮੇਰਾ, ਚਾਈਆ=ਚਾਉ ਵਾਲਾ, ਖੁਸ਼-ਰਹਿਣਾ, ਹਭ ਕਹੀ ਦਾ=ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ, ਮਿਤੁ=ਮਿਤਰ, ਹਭੇ=ਸਾਰੇ, ਜਾਣਨਿ=ਜਾਣਦੇ, ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਕਹੀ=ਕਿਸੇ ਦਾ, ਨ ਠਾਹੇ ਚਿਤੁ=ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਂਦਾ।੨।

ਮ: ਪਾ॥- ਗੁਝੜਾ=ਗੁੱਝਾ, ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਲਧਮੁ=ਮੈਨੂੰ, ਲੱਭਾ, ਲਾਲੁ=ਰਤਨ (ਨਾਮ)। ਮਥੈ ਹੀ=ਮਥੇ ਉਤੇ ਹੀ, ਪਰਗਟੁ ਥਿਆ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਸੁਹਾਵਾ=ਸੇਭਨੀਕ, ਥਾਨੁ=ਹਿਰਦਾ, ਪਿਰੀਏ=ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਰੀ। ਤੂ ਵੁਠਿਆ=ਤੂੰ ਵਸਿਆ।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਜਾ=ਜਦ, ਮੇਰੈ ਵਲਿ ਹੈ=ਮੇਰੇ ਪਾਸੇ, ਮੇਰੀ ਤਰਫ ਹੈ, ਕਿਆ=ਕੀ?, ਮੁਹਛੰਦਾ=ਮੁਥਾਜੀ, ਕਨੱਡਾ, ਸਉਪਿਆ=ਸੌਪ ਦਿੱਤਾ, ਤੇਰਾ ਬੰਦਾ=ਤੇਰਾ ਦਾਸ, ਲਖਮੀ=ਦੌਲਤ, ਮਾਇਆ, ਤੋਟਿ=ਘਾਟਾ, ਕਮੀ, ਰਹੰਦਾ=ਰਹਿੰਦਾ, ਮੇਦਨੀ=ਸ੍ਰਿਸਟੀ, ਦੁਨੀਆ, ਕੀਤਿਆ=ਕੀਤੇ ਹਨ, ਮੰਦਾ=ਬੁਰਾ, ਸਵਾਰਿਐ=ਸਵਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੰਦਾ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਡਖਣੇ ਮ: ਪਾ॥- ਅਗੇ (ਵੱਧਣ ਲਈ) ਇੱਛਾ ਕਰ, ਪਿਛਾਹ ਨੂੰ ਮੇਢਾ ਨ ਮੇਡਾ ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸੇ ਵਾਰ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ (ਤਾਂ ਜੋ) ਮੁੜ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਜਨਮ ਨਾ ਲੈਣਾ ਪਵੇ।੧।

ਮ: ਪਾ॥- ਮੇਰਾ ਸਜਣ ਚਾਉ ਵਾਲਾ (ਭਾਵ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ ਅਤੇ) ਸਭ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਿਤਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ (ਜੀਵ ਉਸ ਨੂੰ) ਆਪਣਾ (ਸਜਣ) ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ (ਉਹ) ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਂਦਾ।੨।

ਮ: ਪਾ॥- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਝਾ (ਨਾਮ-ਰਤਨ) ਲੱਭ ਪਿਆ ਹੈ (ਇਹ ਮੇਰੇ) ਮੱਥੇ ਤੇ (ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ) ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, (ਜੋ ਹੁਣ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ!) ਓਹੀ ਥਾਂ (ਹਿਰਦਾ) ਸੇਭਨੀਕ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਤੂੰ (ਆਪ) ਵਸਿਆ ਹੈ।੩।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਦ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ (ਕਿਸੇ ਦੀ) ਕੀ ਮੁਥਾਜੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਜਦ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਬਣ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸੌਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ) ਧਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ (ਮੈਂ ਆਪ) ਖਾ ਕੇ, (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਵੰਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੀ ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ (ਜੁਨਾਂ ਦੇ) ਸਾਰੇ (ਲੋਕ) ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਜੋ) ਵੈਰੀ ਹਨ, (ਤੂੰ) ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਹੁਣ) ਮੇਰਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਹਰੀ! (ਜਦ ਤੂੰ ਆਪ) ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ (ਵੀ) ਮੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਗੁਰੂ! (ਤੈਨੂੰ) ਮਿਲ ਕੇ (ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (ਮੈਂ ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। (ਹੋ ਹਰੀ!) ਜਦ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਸਵਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੭।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਉਨਤੀ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਅਗੇ ਪੈਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਕਰਮਸੀਲ ਹੋਣਾ, ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਏਦਾਂ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਕਬੀਰ ਸਾਧੂ ਕੇ ਮਿਲਨੇ ਜਾਈਐ, ਸਾਥਿ ਨ ਲੀਜੈ ਕੋਇ॥

ਪਾਛੈ ਪਾਉ ਨ ਦੀਜੀਐ, ਆਗੈ ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੭੦

ਸੁਰਮੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨਾ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਵੱਧਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛੇ ਮੁੜਨਾ ਕਾਇਰਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਵਾਰੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ, ਲਾਹਾ ਖਟਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਲਾਭ ਕੌਣ ਖਟਦਾ ਹੈ?

ਲਾਹਾ ਜਗ ਮਹਿ ਸੇ ਖਟਹਿ, ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਨ ਰਾਸਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੨੧

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਭ ਅਪ-ਸੁਆਰਥੀ ਮਿਤਰ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਦ੍ਰੇਤ ਦਾ ਅੰਸ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਸਜਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਤੇ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਿਫਤਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਂਦਾ। ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਤਰੂ ਤੇ ਮਿਤਰ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਚਾਈਆ ਸਜਣ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਿਰਦਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਤੇ ਖੇਡੇ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੀ "ਨਾਮ ਜਪੰਦਤੀ ਲਾਲੀ", ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਝਲਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਭਿਜੇ ਹੋਏ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਝਲਕਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਦਾ ਭਾਵਾਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਆਪ ਪਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿਰ ਤੇ ਖਤਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ:-

ਜਾ ਕਾ ਮੀਤੁ ਸਾਜਨੁ ਹੈ ਸਮੀਆ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ, ਕਹਹੁ ਕਾ ਕੀ ਕਮੀਆ॥

[ਪੰਨਾ ੧੮੬

ਅਥਵਾ

ਜਿਸਨੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭ ਵਲਿ, ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਮੁਹਫੰਦਗੀ ॥

ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ, ਸੁ ਤੇਰੀ ਬੰਦਿਗੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੬੧

ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਮਿਤਰ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਸੰਸਾਰੀ-ਜੀਵ ਦੀ ਕੋਈ ਕਨੌੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ:-

ਜਾ ਕਰਤਾ ਵਲਿ ਤਾ ਸਤੁ ਕੈ ਵਲਿ, ਸਭ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਕਰਹਿ ਸਾਬਾਸਿ॥

[ਪੰਨਾ ੩੦੫

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਡੋਖਣ ਕੂ ਮੁਸਤਾਕੁ, ਮੁਖੁ ਕਿਜੇਹਾ, ਤਉ ਧਣੀ ॥ ਫਿਰਦਾ ਕਿਤੇ ਹਾਲਿ, ਜਾ ਡਿਠਮੁ ਤਾ ਮਨੁ ਧ੍ਰਾਪਿਆ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਦੁਖੀਆ ਦਰਦ ਘਣੇ, ਵੇਦਨ ਜਾਣੇ ਤੂ ਧਣੀ ॥ ਜਾਣਾ ਲਖ ਭਵੇ, ਪਿਰੀ ਡਿਖੰਦੇ ਤਾ ਜੀਵਸਾ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਢਹਦੀ ਜਾਇ ਕਰਾਰਿ, ਵਹਿਣ ਵਹੰਦੇ ਮੈ ਡਿਠਿਆ ॥ ਸੇਈ ਰਹੇ ਅਮਾਣ, ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸੁ ਜਨ ਤੇਰੀ ਭੁਖ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਦੁਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿਆ, ਸੁ ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਜਾਪੈ ॥ ਜੇ ਨਰੁ ਉਸ ਕੀ ਸਰਣੀ ਪਰੈ, ਤਿਸੁ ਕੰਬਹਿ ਪਾਪੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮਲੁ ਉਤਰੈ, ਗੁਰ ਧੂੜੀ ਨਾਪੈ ॥ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿਆ, ਤਿਸੁ ਸੋਗੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਤੂ ਸਭਨਾ ਕਾ ਮਿਤੁ ਹੈ, ਸਭਿ ਜਾਣਹਿ ਆਪੈ ॥ ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਜਨੈ ਕੀ, ਜੇਵਡੁ ਹਰਿ ਪਰਤਾਪੈ ॥ ਸਭ ਅੰਤਹਿ ਜਨ ਵਰਤਾਇਆ, ਹਰਿ ਜਨ ਤੇ ਜਾਪੈ ॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ, ਤਾਂ, ਭਵੇਂ, ਜੀਵਸਾਂ, ਢਹਦੀ, ਮੈਂ, ਚਹੁ, ਕੁੰਡੀ, ਕੰਬਹਿ, ਹੈ, ਜਾਣਹਿ। ਫੁਟਕਲ: ਨ੍ਹਾਪੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ਪ॥ ਡੇਖਣ ਕੂ=ਵੇਖਣ ਲਈ। ਮੁਸਤਾਕ=(ਮੁਸਤਾਕ), ਚਾਹਵਾਨ। ਕਿਜੇਹਾ=ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ। ਤਉ=ਤੇਰਾ। ਧਣੀ=ਹੋ ਮਾਲਕ। ਕਿਤੈ ਹਾਲਿ=ਕਿਸੇ (ਭੈਤੇ) ਹਾਲ ਵਿਚ। ਜਾ=ਜਦ। ਡਿਠਮੁ=ਮੈਂ ਡਿੱਠਾ, ਵੇਖਿਆ। ਤਾ=ਤਦ। ਪ੍ਰਾਪਿਆ=ਰਜ ਗਿਆ, ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ॥੧॥

ਮ: ਪ॥- ਦੁਖੀਆ=ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹਾਂ। ਘਣੇ=ਬਹੁਤ। ਵੇਦਨ=ਪੀੜ। ਭਵੇ=ਭਾਵੇ। ਪਿਰੀ=ਪਤੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ। ਡਿਖੰਦੇ=ਵੇਖਾਂ, ਦਰਸਨ ਕਰਾਂਗੀ। ਤਾ ਜੀਵਸਾ=ਤਦ ਜੀਵਸਾਂ, ਜੀਵਾਂਗੀ॥੨॥

ਮ: ਪ॥- ਕਰਾਰਿ=(ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਨਦੀ ਦਾ) ਕਿਨਾਰਾ, ਕੰਢਾ। ਵਹਣਿ=ਦਰਯਾਵਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਹ। ਵਹੰਦੇ=ਵਗਦੇ। ਮੈ ਡਿਠਿਆ=ਮੈਂ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਸੇਈ=ਉਹੀ (ਬੰਦੇ)। ਰਹੇ ਅਮਾਣ=ਸੁਰਖਿਅਤ ਰਹੇ। ਭੇਟਿਆ=ਮਿਲਿਆ॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- ਨਾ ਵਿਆਪੈ=ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ, ਨਹੀਂ ਪੋਹਦਾ। ਜਿਨਿ ਜਨਿ=ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਬੁਝਿਆ=ਜਾਣਿਆ, ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਸੁ=ਉਹ। ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ=ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਜਾਪੈ=ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਸੁ=ਉਸ ਤੋਂ। ਕੰਬਹਿ=ਕੰਬਦੇ ਹਨ। ਪਾਪੈ=ਪਾਪ ਵੀ। ਮਲੁ=(ਹਉਮੈ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ) ਮੇਲ। ਨਾਪੈ=ਨਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨ ਸੰਤਾਪੈ=ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਹੈ=ਹੈ। ਆਪੈ=ਆਪਣਾ। ਸੋਭਾ=ਵਡਿਆਈ। ਜੇਵਡ=ਜਿਤਨਾ ਵੱਡਾ। ਹਰਿ ਪਰਤਾਪੈ=ਹਰੀ ਦਾ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਹੈ। ਸਭ ਅੰਤਰਿ=ਸਭ (ਜੀਆਂ) ਦੇ ਅੰਦਰ। ਜਨ ਵਰਤਾਇਆ=ਜਨ ਦਾ (ਪਰਤਾਪ) ਵਰਤਾਇਆ, ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ। ਹਰਿ=ਹਰੀ। ਜਨ ਤੇ ਜਾਪੈ=ਜਨ (ਸੇਵਕ) ਤੋਂ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ਪ॥- ਹੋ ਮਾਲਕ! ਤੇਰਾ ਮੁਖ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ? (ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ) ਵੇਖਣ ਲਈ ਚਾਹਵਾਨ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਭੈਤੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਰੁਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸਾਂ (ਪਰ) ਜਦੋਂ (ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ) ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ॥੧॥

ਮ: ਪ॥- (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਦੁੱਖੀ ਹਾਂ, (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹਨ (ਅਤੇ ਇਸ) ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਤੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਖ (ਇਲਾਜ ਪਤਾ ਹੋਣ, ਪਰ) ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੇਖਾਂਗੀ ਤਾਂ (ਸਹੀ ਅਰਥਾ ਵਿੱਚ) ਜੀਵਾਂਗੀ॥੨॥

ਮ: ਪ॥- (ਨਦੀ ਦੇ) ਕਿਨਾਰੇ ਵਹਿਣ ਵਾਂਗ (ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਢਹਿੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਕਾਲ ਰੂਪੀ) ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਵਗਦੇ ਮੈਂ ਵੇਖੇ ਹਨ। (ਕੇਵਲ) ਉਹੀ ਸੁਰਖਿਅਤ ਰਹੇ (ਵੇਖੇ ਹਨ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਜਨ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਤੇਰੀ ਭੁੱਖ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਕੋਈ) ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ (ਉਸ ਜਨ) ਦੀ ਸਰਣੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾਪ ਵੀ ਕੰਬਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ)। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਨਹਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ) ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ (ਪਾਪਾਂ ਦੀ) ਮੇਲ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਕੋਈ) ਸੋਗ (ਚਿੰਤਾ) ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਹੋ ਹਰੀ ਜੀਓ! ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ) ਆਪਣਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। (ਹੋ ਭਾਈ!) ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸੋਭਾ (ਵਡਿਆਈ) ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਤਨਾ

ਵੱਡਾ ਹਰੀ ਦਾ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭ (ਜੀਆਂ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੮।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਡੇਖਣ ਕੂ ਮੁਸਤਾਕੁ, ਮੁਖੁ ਕਿਜੇਹਾ ਤਉ ਧਣੀ ॥

ਫਿਰਦਾ ਕਿਤੇ ਹਾਲਿ, ਜਾ ਡਿਠਮੁ ਤਾ ਮਨੁ ਧਾਪਿਆ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਹੇ ਮਾਲਕ! ਤੇਰਾ ਮੁਖ ਦੇਖਨੇ ਕੇ (ਮੁਸਤਾਕ) ਮੋਹਤ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਕੈਸਾ ਤੇਰਾ ਮੁਖ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖੇ ਬਿਨਾ ਬੁਰੇ ਹਾਲ ਫਿਰਤਾ ਥਾ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੁਆ ਹੈ। [ਵ. ਸ.]
- ੨) ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਮੈਂ ਮੁਸਤਾਕ ਸਾਂ, ਕਿ ਤੇਰਾ ਮੁਖੜਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਕਿਸ ਹਾਲ ਵਿਖੇ (ਤੂੰ) ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਜੇ) ਜਦ ਮੈਂ ਦੇਖ ਲਿਆ ਤਦ ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। [ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ]
- ੩) ਹੇ (ਮੇਰੇ) ਮਾਲਕ! ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮੁਖ ਦੇਖਣ ਦਾ ਬੜਾ ਚਾਹਵਾਨ ਸਾਂ। (ਮਾਇਆ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ) ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਭੈਰੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਸਾਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੇਰਾ) ਮੂੰਹ ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਨੰਬਰ ੨ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਕ 'ਕਿਸ ਹਾਲ ਵਿਖੇ (ਤੂੰ) ਫਿਰਦਾ ਹੈ' ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਫਿਰਦਾ ਕਿਤੇ ਹਾਲਿ' ਆਪਣੇ ਲਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੰਬਰ ੩ ਵਾਲੇ ਅਰਥ 'ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਭੈਰੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਸਾਂ, ਪਰ ਜਦ ਤੇਰਾ ਮੁਖੜਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਮੇਰਾ ਮਨ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ' ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਨਿਰੋਲ ਦਰਸਨ ਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਦਰਸਨ ਪਿਆਸੇ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੁੱਖ ਸੀ ਜੋ ਦਰਸਨ ਹੋਣ ਤੇ ਮਾਇਆ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ? ਨਹੀਂ, ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੇ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਆਉ ਹੈ, ਚਰਨ ਚਿਤਵ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

ਨਾਨਕ, ਬਿਰਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ, ਆਨ ਨ ਕਤਹੂ ਜਾਹਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੬੪]

ਦਰਸਨ ਪਿਆਸਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ "ਕਿਛੁ ਕਿਛੁ ਨ ਚਾਹੀ"--

ਓਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕਠਿਕ ਮਾਣਿਕ ਗਜ ਮੇਤੀਅਨ ਲਾਲਨ, ਨਹ ਨਾਹ ਨਹੀ ॥੧॥

ਰਾਜ ਨ ਭਾਗ ਨ ਹੁਕਮ ਨ ਸਾਦਨ॥ ਕਿਛੁ ਕਿਛੁ ਨ ਚਾਹੀ॥੨॥

ਚਰਨਨ ਸਰਨਨ ਸੰਤਨ ਬੰਦਨ ॥ ਸੁਖੇ ਸੁਖੁ ਪਾਹੀ ॥

ਨਾਨਕ ਤਪਤਿ ਹਰੀ ॥ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੀ ॥੩॥੧੪੩॥

[ਪੰਨਾ ੪੦੬]

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲਕ ਵਿਚ ਪਰਮਾਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਸਿਕ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। 'ਜਾ ਕੁਆਰੀ ਤਾ ਚਾਉ' ਵਾਲੇ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਲਵਲਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਵਾਕ ਵੀ ਹਨ:-

ਨੈਨ ਤਰਸਨ ਦਰਸ ਪਰਸਨ, ਨਹ ਨੀਦ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀਆ॥

ਗੋਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੋਬਿੰਦ ਲਾਲਨ, ਮਿਲਹੁ ਕੰਤ ਨਿਮਾਣੀਆ॥ [ਪੰਨਾ ੫੪੨
ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਡਿਠੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਚੈਨ ਨਹੀ ਆਉਦਾ :-

ਹਉ ਭਈ ਉਡੀਣੀ ਕੰਤ ਕਉ ਅੰਮਾਲੀ, ਸੇ ਪਿਰ ਕਦਿ ਨੈਣੀ ਦੇਖਾ॥ [ਪੰਨਾ ੪੬੪
ਸਭਿ ਰਸ ਭੋਗਣ ਵਿਸਰੇ, ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਕਿਤੇ ਨਾ ਲੇਖਾ॥

ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕਣੀ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਤਤਪ ਹੈ। ਸਜਣ ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਠੰਡ ਪੈਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੀ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦਰਸਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤੁੱਛ ਸਮਝਦੀ ਹੈ:-

ਤੁਲਾ ਧਾਰਿ ਤੋਲੇ ਸੁਖ ਸਗਲੇ, ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਦਰਸ ਸਭੇ ਹੀ ਥੋਰਾ॥ [ਪੰਨਾ ੨੦੪

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਦਰਦ ਭਰੇ ਪਖ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਜਾਣਾ ਲਖ ਭਵੇ' ਵਿਚ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਕ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਾਲਕ ਦੁੱਧ ਲਈ ਬਿਲਲ-ਬਿਲੀਧੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਤਾ ਜੀਵਸਾ' ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਤਤਪ ਹੈ:-

ਜੇ ਸਉ ਖੇਲ ਖੇਲਾਈਐ ਬਾਲਕੁ, ਰਹਿ ਨ ਸਕੈ ਬਿਨੁ ਖੀਰੇ॥ [ਪੰਨਾ ੪੬੪

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢਿਆ ਨੂੰ ਵਹਿੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਤਕਾਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਥਾਹ ਮਾਇਕੀ ਪਰਵਾਹ ਚੇ ਕਢ ਕੇ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਨ। ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸੇਵਕ ਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਹੈ:-

ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਆ ਗਣੀ, ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਧਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੨੦

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹਰੀ ਜਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸਨ ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਚੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

੧. ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਜਨੈ ਕੀ, ਜੇਵਡੁ ਹਰਿ ਪਰਤਾਪੇ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੯੭

੨. ਬ੍ਰਹਮ ਮਹਿ ਜਨੁ, ਜਨ ਮਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ॥ ਏਕਹਿ ਆਪ, ਨਹੀ ਕਛੁ ਭਰਮੁ॥ [ਪੰ. ੨੮੭

ਭਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਜਿਨਾ ਪਿਛੈ ਹਉ ਗਈ, ਸੇ ਮੇ ਪਿਛੈ ਭੀ ਰਵਿਆਸੁ ॥ ਜਿਨਾ ਕੀ ਮੇ ਆਸਤੀ, ਤਿਨਾ ਮਹਿਜੀ ਆਸ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਗਿਲੀ ਗਿਲੀ ਰੋਡਤੀ, ਭਉਦੀ ਭਵਿ ਭਵਿ ਆਇ ॥ ਜੇ ਬੈਠੇ ਸੇ ਫਾਥਿਆ, ਉਬਰੇ ਭਾਗ ਮਥਾਇ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਡਿਠਾ ਹਭ ਮਝਾਹਿ, ਖਾਲੀ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥ ਤੇ ਸਖੀ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ, ਜਿਨੀ ਮੇਰਾ ਸਜਣੁ ਰਾਵਿਆ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਉ ਢਾਢੀ ਦਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਦਾ, ਜੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਥਿਰ ਥਾਵਰੀ, ਹੋਰ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ਸੇ ਮੰਗਾ ਦਾਨੁ ਗੁੰਸਾਈਆ, ਜਿਤੁ ਭੁਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀਉ ਦੇਵਹੁ ਦਰਸਨੁ ਆਪਣਾ, ਜਿਤੁ ਢਾਢੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀ ਦਾਤਾਰਿ ਪ੍ਰਭਿ, ਢਾਢੀ ਕਉ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਖਦਿਆ ਦੁਖ ਭੁਖ ਗਈ, ਢਾਢੀ ਕਉ ਮੰਗਣੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਸਭੇ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ, ਲਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕੈ ਪਾਵੈ ॥ ਹਉ ਨਿਰਗੁਣੁ ਢਾਢੀ ਬਖਸਿਓਨੁ, ਪ੍ਰਭਿ ਪੁਰਖਿ ਵੇਦਾਵੈ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਨ੍ਹਾਂ, ਹਉਂ, ਮੈਂ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ, ਮਹਿੰਜੀ, ਭਉਦੀ, ਸਖੀ, ਹਉਂ, ਗਾਂਵਦਾ, ਮੰਗਾਂ, ਗੁੰਸਾਈਆਂ, ਦੇਖਦਿਆਂ, ਪੂਰੀਆਂ, ਪਾਵੈ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਗੁੰਸਾਈਆ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਗੁੰਸਾਈਆ' ਔਕੜ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ:ਪਾ॥- ਹਉਂ=ਮੈਂ ਸੇ=ਓਹ ਰਵਿਆਸੁ=ਗਏ। ਆਸਤੀ=ਆਸ। ਮਹਿਜੀ=ਮੇਰੀ॥੧॥

ਮ:ਪਾ॥- ਗਿਲੀ=ਭਿੰਜੀ ਹੋਈ। ਰੋਡੜੀ=(ਗੁੜ ਦੀ) ਰੋੜੀ। ਭਉਦੀ=ਫਿਰਦੀ ਹੋਈ (ਮੱਖੀ)। ਭਵਿ ਭਵਿ=ਉਡ ਉਡ ਕੇ। ਆਇ=ਆਈ। ਜੇ ਬੈਠੇ=ਜਿਹੜੇ (ਜੀਵ ਇਸ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਗੁੜ ਦੀ ਰੋੜੀ ਤੇ) ਬੈਠੇ। ਸੇ=ਓਹ ਫਾਸਿਆ=ਫਸ ਗਏ। ਉਬਰੇ=ਬਚ ਗਏ। ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ=(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮੱਥੇ ਤੇ (ਚੰਗੇ) ਭਾਗ ਸਨ॥੨॥

ਮ:ਪਾ॥- ਹਭ ਮਝਾਹਿ=ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ। ਤੈ=ਉਨ੍ਹਾਂ। ਸਖੀ=ਸਖੀਆਂ ਦੇ। ਮਥਾਹਿ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ। ਰਵਿਆ=ਭੋਗਿਆ, ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- ਹਉਂ=ਮੈਂ। ਢਾਢੀ=ਜੱਸ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਦਰਿ=ਦਰ ਉਤੇ। ਥਿਰ ਥਾਵਰੀ=ਪੱਕੇ ਟਿਕਾਣੇ ਵਾਲਾ। ਗੁੰਸਾਈਆ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪਾਸੇ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ ਨਾਲ। ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ=ਰੱਜ ਜਾਏ। ਦਾਤਾਰਿ ਪ੍ਰਤਿ=ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਮਹਲਿ=ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਵੇਦਾਵੈ=ਦਾਵੇ ਤੋਂ ਹੀਣ, ਭਾਵ ਨਿਮਾਣੇ ਨੂੰ॥੪॥

ਅਰਥ ਡਖਣੇ ਮ:ਪਾ॥- (ਮਾਇਆ ਖਾਤਰ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਮੈਂ ਗਈ, ਓਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ (ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਲਈ) ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਆਸ (ਰਖੀ ਹੋਈ ਸੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਆਸ ਹੋ ਗਈ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਲੀਹ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ)॥੧॥

ਮ:ਪਾ॥- (ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਸੇਕ ਨਾਲ) ਗਰਸਲੀ ਹੋਈ (ਗੁੜ ਦੀ) ਰੋੜੀ ਉਤੇ ਮੱਖੀ ਉਡਦੀ ਫਿਰਦੀ ਆ ਕੇ (ਬੈਠਦੀ ਹੈ ਤਦ ਉਹ ਗੁੜ ਨਾਲ ਹੀ ਚੰਬੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਜਿਹੜੇ (ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਬੈਠੇ, ਓਹ (ਇਸ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਫਸ ਗਏ, (ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਸਨ, ਉਹ (ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਬਚ ਗਏ॥੨॥

ਮ:ਪਾ॥- (ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿਚ (ਵਸਦਾ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ) ਕੋਈ (ਜੀਵ ਤੇ ਜਗ੍ਹਾ) ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਖੀਆਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਭਾਗ (ਚੰਗੇ ਹਨ), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਜਣ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੋਗਿਆ (ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਰੰਗ-ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ) ਹੈ॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- ਜੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗ ਜਾਏ (ਤਾਂ) ਮੈਂ ਢਾਢੀ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ (ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰਾ ਪੱਕੇ ਟਿਕਾਣੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਹੋਰ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ) ਜੰਮਦੀ ਮਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ (ਹੋਰ ਸਾਰੀ) ਭੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਓ! (ਢਾਢੀ ਨੂੰ) ਆਪਣਾ ਦੀਦਾਰ ਦਿਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਢਾਢੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਢਾਢੀ ਦੀ) ਅਰਦਾਸਿ (ਬੇਨਤੀ) ਸੁਣ ਲਈ (ਅਤੇ) ਢਾਢੀ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਮਹਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਦਰਸਨ) ਵੇਖਦਿਆਂ (ਢਾਢੀ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲ ਗਿਆ) ਦੁੱਖ ਭੁੱਖ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਗਿਆ (ਹੁਣ) ਢਾਢੀ ਨੂੰ ਮੰਗਣਾ ਚਿਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗ ਕੇ (ਮੇਰੀਆਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਗੁਣ ਹੀਣ (ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ) ਢਾਢੀ ਨੂੰ ਉਸ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਖਸ਼ ਲਿਆ ਹੈ।੯।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਦਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਵੀ ਅਕਾਂਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਦੋਂ ਮਾਇਆ ਇਸ ਦੇ ਮਗਰ ਭਜੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਓਦੋਂ ਗ੍ਰਹਣ ਤੇ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲੀ ਥ੍ਰਿਤੀ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:—

ਆਵਤ ਹਰਖ ਨ ਜਾਵਤ ਦੁਖਾ, ਨਹ ਬਿਆਪੈ ਮਨ ਰੋਗਨੀ॥ [ਪੰਨਾ ੮੮੩

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇ ਮੋਖੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਤੇ ਮੋਖੀ ਵਾਂਗ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰ ਖਤਮ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ-ਉਡਾਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਪਰਪੰਚ ਵਲ ਦੌੜਦੀ ਫਿਰਦੀ ਅਤੇ ਭਜਦੀ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਉਸ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਈ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਢਾਢੀ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਢਾਢੀ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ, ਢਾਢੀ ਦੀ ਮੰਗਤੇ ਵਾਲੀ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰੇ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੁੱਤੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਜਾ ਛੁਟੇ ਤਾ ਖਾਕੁ, ਤੂ ਸੁੰਢੀ ਕੰਤੁ ਨਾ ਜਾਣਹੀ ॥ ਦੁਰਜਨ ਸੇਤੀ ਨੇਹੁ, ਤੂ ਕੈ ਗੁਣਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਹੀ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਿਸੁ ਬਿਨੁ ਘੜੀ ਨ ਜੀਵਣਾ, ਵਿਸਰੇ ਸਰੈ ਨ ਬਿੰਦ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਕਿਉ ਮਨ ਰੁਸੀਐ, ਜਿਸਹਿ ਹਮਾਰੀ ਚਿੰਦ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਰਤੇ ਰੰਗਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਤਿ ਗੁਲਾਲੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਆਲੂਦਿਆ, ਜਿਤੀ ਹੋਰੁ ਖਿਆਲੁ ॥੩॥ ਪਵੜੀ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਜਾ ਤੂ ਮੇਰਾ ਮਿਤ੍ਰੁ ਹੈ, ਤਾ ਕਿਆ ਮੈ ਕਾੜਾ ॥ ਜਿਨੀ ਠਗੀ ਜਗੁ ਠਗਿਆ, ਸੇ ਤੁਧੁ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾੜਾ ॥ ਗੁਰਿ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਇਆ, ਜਿਤਾ ਪਾਵਾੜਾ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਭਿ ਰਸ ਭੋਗਦਾ, ਵਡਾ ਆਖਾੜਾ ॥ ਸਭਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦਿਤੀਓ, ਸਤਵੰਤਾਸਾੜਾ ॥ ਜਿਤੁ ਲਾਈਅਨਿ ਤਿਤੈ ਲਗਦੀਆ, ਨਹ ਖਿਜੋਤਾੜਾ ॥ ਜੇ ਇਛੀ ਸੇ ਫਲੁ ਪਾਇਦਾ, ਗੁਰਿ ਅੰਦਰਿ ਵਾੜਾ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਭਾਇਰਹੁ, ਹਰਿ ਵਸਦਾ ਨੇੜਾ ॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ, ਤਾਂ, ਛੁਟੇ, ਜਾਣਹੀਂ, ਨੇਹੁ, ਮਾਣਹੀਂ, ਸਿਉ, ਕਿਉ, ਜਿਤੀ, ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹੀ, ਠਗੀ, ਇੰਦੀਆਂ, ਲਗਦੀਆਂ, ਨਹ, ਇਛੀ, ਪਾਇੰਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ਪਾ।- ਜਾ=ਜਦੋਂ, ਛੁਟੇ ਜਿੰਦ=ਤੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨਾਲ ਛੁਟੇਗੀ। ਖਾਕੁ=ਮਿੱਟੀ। ਸੰਵੀ=ਖਾਲੀ। ਕੰਤੁ=ਪਤੀ। ਨ ਜਾਣਹੀਂ=ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕੇਗੀ। ਦੁਰਜਨ ਸੇਤੀ=ਬੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ)। ਨੇਹੁ=ਪਿਆਰ। ਕੇ ਗੁਣਿ=ਕਿਸ ਗੁਣ ਨਾਲ। ਹਰਿ ਰੰਗ=ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ। ਮਾਣਹੀਂ=ਮਾਣ ਸਕੇਗੀ। ੧।

ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਰੈ ਨ=ਗੁਜਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਿੰਦੁ=ਰਤੀ ਭਰ, ਬੋਤਾ ਜਿਨਾਂ ਸਮਾਂ। ਕਿਉ=ਕਿਸ ਲਈ?। ਮਨ=ਹੇ ਮਨ। ਰੁਸੀਏ=ਰੁੱਸੀਏ। ਜਿਸਹਿ=ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ। ਹਮਾਰੀ ਚਿੰਦੁ=ਸਾਡੀ ਚਿੰਤਾ (ਫਿਕਰ) ਹੈ। ੨।

ਮਹਲਾ ੫॥ ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਅਤਿ ਗੁਲਾਲੁ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ। ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ=ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਆਲੁਦਿਆ=ਗੰਦੇ, ਮਲੀਨ। ਜਿਤੀ=ਜਿਤਨੇ ਵੀ। ੩।

ਪਉੜੀ॥ ਹੇ=ਹੈ। ਕਾੜਾ=ਫਿਕਰ। ਜਿਨੀ ਠਗੀ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਠੱਗਾਂ ਨੇ। ਮਾਰਿ ਨਿਵਾੜਾ=ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਭਉਜਲੁ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ। ਜਿਤਾ=ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਪਵਾੜਾ=ਝਗੜਾ। ਗੁਰਮਤੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ। ਵਡਾ ਅਖਾੜਾ=(ਜਗਤ ਰੂਪ) ਵੱਡਾ ਪਿੜ। ਵਸਿ=ਵਸ ਵਿਚ। ਕਰਿ ਦਿਤੀਓ=ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਤਵੰਤਾ=ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਤਿਵਾਦੀ। ਸਾੜਾ=ਸਾੜਾ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ। ਲਾਈਅਨਿ=ਲਾਈਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਿਤੈ=ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੀ। ਬਿੱਜੇ ਤਾੜਾ=ਬਿੱਧੇ ਤਾਣੇ ਜੋ ਇਛੀ=ਜੋ ਇਛਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਅੰਦਰ ਵਾੜਾ=(ਮੈਨੂੰ) ਅੰਦਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਭਾਵ ਥਿਤੀ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ)। ਤੁਠਾ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ, ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਇਆ। ਭਾਇਰਹੁ=ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੇ। ਨੇੜਾ=ਨੇੜ, ਨਿਕਟ। ੧੦।

ਅਰਥ ਡਖਣੇ ਮਹਲਾ ੫॥ (ਹੇ ਕਾਇਆ!) ਤੂੰ (ਜਿੰਦ ਤੋਂ) ਸਖਣੀ ਹੋ ਕੇ ਖਸਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕੇਗੀ। (ਹੇ ਕਾਇਆ! ਜਦ ਤੂੰ) ਜਿੰਦ (ਨਾਲੋਂ) ਛੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। (ਹੇ ਕਾਇਆ! ਤੇਰਾ) ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਪਤੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ?। ੧।

ਮਹਲਾ ੫॥ ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ) ਘੜੀ ਵੀ ਜੀਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, (ਜੇ ਉਹ) ਵਿਸਰ ਜਾਏ ਤਾਂ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਵੀ (ਸੁਖ ਦਾ ਜੀਵਨ) ਨਹੀਂ ਗੁਜਰ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਮਨ! ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਰੁਸੀਏ ਜਿਸ ਨੂੰ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਸਾਡੀ (ਪਾਲਣਾ ਦਾ) ਫਿਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨।

ਮਹਲਾ ੫ ॥ (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ (ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ) ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ (ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜਿਤਨਾ ਵੀ) ਹੋਰ ਖਿਆਲ (ਧਿਆਨ) ਹੈ (ਸਭ ਮਨ ਨੂੰ) ਵਿਸੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੩।

ਪਉੜੀ ॥ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਦ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਿੱਤਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਫਿਕਰ ਹੈ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਆਦਿਕ) ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਠਗਿਆ (ਲੁੱਟਿਆ) ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮਾਰ ਕੇ (ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪਰੇ) ਕਰ

ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ) ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਮੈਂ) ਝਗੜਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ ਹੈ। (ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ) ਵੱਡਾ ਅਖਾੜਾ ਪਿੜ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਜਗਿਆਸੂ ਸਾਰੇ ਰਸ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਸਾਰੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ (ਅੱਖਾਂ ਕੰਨ ਆਦਿਕ) ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ (ਉਹ) ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਡਾ ਰਾਖਾ ਹੈ। (ਹੁਣ) ਜਿਸ ਪਾਸੇ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ) ਲਾਈਦਾ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੀ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਖਿਚੋਤਾਣ (ਝਗੜਾ) ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹੀ ਫਲ (ਮੈਂ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ) ਅੰਦਰ ਵਾੜ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਬ੍ਰਿਤੀ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ)। ਹੇ ਭਾਈ ਜਨਾਂ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਮੇਰੇ ਉਤੇ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰੀ (ਮੈਨੂੰ) ਨੇੜੇ ਵਸਦਾ (ਦਿਸ ਪਿਆ ਹੈ)। ੧੦।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲਾ ਸਲੋਕ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਕਾਇਆ! ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜੀਵਾਤਮਾ ਹੈ ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਮਗਰੋਂ ਤੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਚੇਤਨ ਹੋ, ਵਿਸੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਕੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਲ ਲਗ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹਲਾ-ਸੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਹ ਪਰਮੇਸਰ ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ, ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਸਭ ਕੁਝ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ਨਾ ਵਿਸਾਰ:-

ਬਿਖਮ ਥਾਨਹੁ ਜਿਨਿ ਰਖਿਆ, ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਵਿਸਾਰਿ॥

ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ ਸੁਖੁ ਕਦੇ ਨਾਹਿ, ਜਾਸਹਿ ਜਨਮੁ ਹਾਰਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੭੦੬

ਹੇ ਜੀਵ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਰੁਸੇਵਾਂ ਨਾ ਪਾ, ਨਾ-ਸੁਕਰਾ ਨਾ ਬਣ, ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਪਲ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਸਾਡੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਸੰਕਲਪ ਹਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੰਦੇ, ਮੈਲੇ-ਕੁਚੈਲੇ ਤੇ ਬੇਹੁਦਾ ਹਨ। ਅਸਲੀ ਮਨੁੱਖ ਓਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ 'ਅਤਿ ਗੁਲਾਲ' ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਦਇਆਲਤਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈਂ ਤਾਂ, ਕਾਮ, ਲੋਭ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ ਮੇਰਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਹਰੀ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਨੇੜੇ ਵਸਦਾ ਦਿਸ ਪਿਆ, ਆਤਮਿਕ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਹੋ ਗਈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਬਣ ਗਈ:-

ਸਭ ਚੁਕੀ ਮੁਹਤਾਜੀ ਲੋਕਨ ਕੀ, ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਗ ਕਰਿ ਬੈਠਾ ਪਾਸਿ॥

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਜਾਮ੍ਹੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤੂ, ਤਾ ਹਭੇ ਸੁਖ ਲਹਾਉ ॥ ਨਾਨਕ,
ਮਨ ਹੀ ਮੰਝਿ ਰੰਗਾਵਲਾ, ਪਿਰੀ ਤਹਿਜਾ ਨਾਉ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਕਪੜ ਭੋਗ
ਵਿਕਾਰ, ਏ ਹਭੇ ਹੀ ਛਾਰ ॥ ਖਾਕੁ ਲੁੜੇਦਾ ਤੰਨਿ ਖੇ, ਜੇ ਰਤੇ ਦੀਦਾਰ ॥੨॥ ਮ: ੫॥
ਕਿਆ ਤਕਹਿ ਬਿਆ ਪਾਸ, ਕਰਿ ਹੀਅਤੇ ਹਿਕੁ ਅਧਾਰੁ ॥ ਥੀਉ ਸੰਤਨ ਕੀ ਰੇਣ,
ਜਿਤੁ ਲਭੀ ਸੁਖ ਦਾਤਾਰੁ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਹਰਿ ਜੀਉ ਨ ਪਾਈਐ,
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਨੁਆ ਨ ਲਗੈ ॥ ਧਰਮੁ ਧੀਰਾ ਕਲਿ ਅੰਦਰੇ, ਇਹੁ ਪਾਪੀ ਮੂਲਿ ਨ
ਤਗੈ ॥ ਅਹਿ ਕਰੁ ਕਰੇ ਸੁ ਅਹਿ ਕਰੁ ਪਾਏ, ਇਕ ਘੜੀ ਮੁਹਤੁ ਨ ਲਗੈ ॥ ਚਾਰੇ
ਜੁਗ ਮੈ ਸੋਧਿਆ, ਵਿਣੁ ਸੰਗਤਿ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਗੈ ॥ ਹਉਮੈ ਮੂਲਿ ਨ ਛੁਟਈ, ਵਿਣੁ
ਸਾਧੂ ਸਤ ਸੰਗੈ ॥ ਤਿਚਰੁ ਥਾਹ ਨ ਪਾਵਈ, ਜਿਚਰੁ ਸਾਹਿਬ ਸਿਉ ਮਨ ਭੰਗੈ ॥
ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਿਆ, ਤਿਸੁ ਘਰਿ ਦੀਬਾਣੁ ਅਭਗੈ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ
ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਗੈ ॥੧੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ, ਆਵਹਿ, ਤਹ, ਲਹਾਉ, ਤਹਿਜਾ, ਨਾਉ, ਤਕਹਿ, ਕਰਮਾ, ਮਨੁਆ, ਨਾਂ,
ਹਉਮੈ, ਸਿਉ। ਛੁਟਕਲ: ਤੱਗੈ, ਲੱਗੈ, ਭੱਗੈ, ਅਭੱਗੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮਹਲਾ ੫॥- ਜਾ=ਜਦ। ਮੂ=ਮੈਨੂੰ। ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ=ਚਿੱਤ ਵਿਚ (ਯਾਦ)
ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਭੇ=ਸਾਰੇ। ਲਹਾਉ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੰਝਿ=ਵਿੱਚ। ਰੰਗਾਵਲਾ=ਸੁੰਦਰ, ਸੁਹਾਵਣਾ।
ਪਿਰੀ=ਹੋ ਪ੍ਰੀਤਮ। ਤਹਿਜਾ=ਤੇਰਾ। ਨਾਉ=ਨਾਮ।੧।

ਮਹਲਾ ੫॥- ਕਪੜ=ਕਪੜੇ। ਭੋਗ=ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ। ਵਿਕਾਰ=ਬੇਕਾਰ, ਫਜੂਲ। ਏ=ਇਹ।
ਹਭੇ ਹੀ=ਸਾਰੇ ਹੀ। ਛਾਰ=ਸੁਆਹ। ਖਾਕੁ=ਮਿੱਟੀ, ਭਾਵ ਚਰਨ-ਧੂੜ। ਤੰਨਿ ਖੇ=ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ। ਰਤੇ
ਦੀਦਾਰ=(ਜੋ) ਦੀਦਾਰ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।੨।

ਮਹਲਾ ੫॥- ਕਿਆ ਤਕਹਿ=ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ?। ਬਿਆ ਪਾਸ=ਹੋਰ ਪਾਸੇ। ਹੀਅਤੇ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।
ਹਿਕੁ=ਇਕ। ਅਧਾਰੁ=ਆਸਰਾ। ਥੀਉ=ਹੋ ਜਾ। ਰੇਣ=ਚਰਨ ਧੂੜ। ਜਿਤੁ=ਜਿਸ ਨਾਲ।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ=ਭਾਗਾਂ ਬਿਨਾਂ। ਧੀਰਾ=ਧੀਰਜ। ਕਲਿ=ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ। ਮੂਲਿ=ਉਕਾ ਹੀ।
ਤਗੈ=ਨਹੀਂ ਨਿਭ ਸਕਦਾ। ਅਹਿ ਕਰੁ=ਇਸ ਹੱਥ। ਮੁਹਤੁ=ਅਧੀ ਘੜੀ। ਸੋਧਿਆ=ਪੜਚੋਲ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ
ਹੈ। ਨ ਭਗੈ=ਨਹੀਂ ਭਜਦਾ, ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤਿਚਰੁ=ਉਦੋਂ ਤੱਕ। ਥਾਹ=ਟਿਕਾਣਾ। ਜਿਚਰੁ=ਜਦ ਤੱਕ।
ਭੰਗੈ=ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।੧੧।

ਅਰਥ ਸਲੋਕੁ ਡਖਣੇ ਮ: ੫॥- (ਹੋ ਪ੍ਰੀਤਮ!) ਜਦ ਤੂੰ (ਮੈਨੂੰ) ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ
ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਪਿਆਰਾ ਹੈ
(ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਹਣਾ ਤੇ (ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ)।੧।

ਮਹਲਾ ੫॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਮੇਰੇ ਲਈ) ਕਪੜੇ, (ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਭੋਗ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਜ਼ੂਲ ਤੇ ਸੁਆਹ ਰੂਪ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ) ਚਰਨ-ਧੂੜ ਲੋੜਦਾ ਹਾਂ ਜੋ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦੀਦਾਰ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।੨।

ਮਹਲਾ ੫॥- ਹੇ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੋ! (ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਕੀ ਵੇਖਦੀ ਹੈ? (ਤੂੰ ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਕੇਵਲ ਇਕ) (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਆਸਰਾ (ਧਾਰਨ) ਕਰ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋ ਜਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ (ਤੈਨੂੰ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ (ਹਰੀ) ਮਿਲ ਪਏ।੩।

ਪਉੜੀ॥-(ਹੇ ਭਾਈ!) ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ (ਕਿਰਪਾ) ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਪਰ) ਇਹ ਪਾਪੀ (ਮਨ) ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਭ ਸਕਦਾ। (ਜੀਵ ਜੋ) ਇਸ ਹੱਥ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਹੱਥ ਉਤੇ (ਇਸ ਦਾ ਫਲ) ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਅਜਿਹੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ) ਇਕ ਅੱਧੀ ਘੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਮੈਂ ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਨੂੰ ਪੜਚੋਲ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਧੂ (ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੰਕਾਰ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦਾ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਾਲਕ ਨਾਲੋਂ ਮਨ ਟੁੱਟਾ (ਵਿਛੜਿਆ) ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ (ਸਾਹਿਬ ਦਾ) ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਭਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਅਟਲ) ਸੁੱਖ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।੧੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ 'ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੋਲ' ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰੰਗੁਲਾ ਸਜਣ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਕੰਮੇ ਭਾਸਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਖਾਣ ਹੰਢਾਉਣ ਵਲ ਰੁਚੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਨੈਣ ਇਕੋ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਰਤਿ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਪਰੋਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਈ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਉਸ ਇਕ ਦਾ ਰੰਗ ਤੇ ਇਕ ਮੰਗ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਤੇ ਉਪਾਸਨਾ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਈ ਹੈ। ਇਧਰ ਉਧਰ ਵੇਖਣ ਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ, ਸਤਿ-ਸੰਗਤ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾਰ ਲਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। 'ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਸਚੇ ਧਾਰੇ' ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਜਿਨਿ ਕਿਨੈ ਪਾਇਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤੀ, ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਬੈਰਾਗੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੬

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਸਰਨ ਵਿਚ ਟਿਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ:-

ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਮੈ ਸੋਧਿਆ, ਵਿਣ ਸੰਗਤਿ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਰੀ ॥

ਅਸਲੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ 'ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ' ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ ਮਾਈ ਭਾਈ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਲਿਵ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮੁਕਤੀ, ਭੁਗਤੀ, ਜੁਗਤੀ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸਾਹ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲਾ ਕਰ ਲਵੇ।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਲੋੜੀਦੇ ਹਭ ਜਾਇ, ਸੇ ਮੀਰਾ ਮੀਰੰਨ ਸਿਰਿ ॥ ਹਠ ਮੰਝਾਹੁ ਸੇ ਧਣੀ, ਚਉਦੇ ਮੁਖਿ ਅਲਾਇ ॥੧॥ ਮਾਣਿਕੂ ਮੋਹਿ ਮਾਉ, ਡਿੰਨਾ ਧਣੀ ਅਪਾਹਿ ॥ ਹਿਆਉ ਮਹਿਜਾ ਠੰਢੜਾ, ਮੁਖਹੁ ਸਚੁ ਅਲਾਇ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਮੂ ਥੀਆਉ ਸੇਜ, ਨੈਣਾ ਪਿਰੀ ਵਿਛਾਵਣਾ ॥ ਜੇ ਡੇਖੈ ਹਿਕ ਵਾਰ, ਤਾ ਸੁਖ ਕੀਮਾਹੁ ਬਾਹਰੇ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਹਰਿ ਮਿਲਣ ਕਉ, ਕਿਉ ਦਰਸਨੁ ਪਾਈਆ ॥ ਮੈ ਲਖ ਵਿੜਤੇ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇ ਬਿੰਦ ਬੁਲਾਈਆ ॥ ਮੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੀਆ, ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਨ ਸਾਈਆ ॥ ਮੈ ਦਸਿਹੁ ਮਾਰਗੁ ਸੰਤਹੇ, ਕਿਉ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਾਈਆ ॥ ਮਨੁ ਅਰਪਿਹੁ ਹਉਮੈ ਤਜਹੁ, ਇਤੁ ਪੰਥਿ ਜੁਲਾਈਆ ॥ ਨਿਤ ਸੇਵਿਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪਣਾ, ਸਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਈਆ ॥ ਸਭੇ ਆਸਾ ਪੂਰੀਆ, ਗੁਰ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈਆ ॥ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਹੋਰੁ ਨ ਸੁਝਈ, ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰੁ ਗੋਸਾਈਆ ॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੰਝਾਹੁ, ਚਉਦੇ, ਮਹਿਜਾ, ਮੁਖਹੁ, ਥੀਆਉ, ਕਿਉ, ਪਾਈਆ, ਮੈ, ਬੁਲਾਈਆ, ਕੁੰਡਾ, ਭਾਲੀਆ, ਸਾਈਆ, ਮਿਲਾਈਆ, ਜੁਲਾਈਆ, ਆਸਾ, ਪੂਰੀਆ, ਗੋਸਾਈਆ।

ਫੁਟਕਲ: ੧. 'ਗੋਸਾਈਆ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਗੁਸਾਈਆ' ਤੇ 'ਬੁਲਾਈਆ' ਨੂੰ 'ਬੁਲਾਈਆ' ਔਕੜ ਨਾਲ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ। ੨. ਕਾਵਿ ਤੋਲ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹਿਤ 'ਵਿੜਤੇ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਵਿੜੱਤੇ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ:੫॥- ਲੋੜੀਦੇ=ਮੈਂ ਵੰਢਦਾ ਹਾਂ। ਹਭ ਜਾਇ=ਹਰ ਥਾਂ। ਸੇ=ਓਹ। ਮੀਰਾ ਮੀਰੰਨ ਸਿਰਿ=ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸਾਹ ਭਾਵ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹ ਹੈ। ਹਠ=ਹਿਰਦਾ। ਮੰਝਾਹੁ=ਵਿਚ। ਸੇ ਧਣੀ=ਉਹ ਮਾਲਕ। ਚਉਦੇ=ਉਚਾਰਨ ਯੋਗ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ। ਅਲਾਇ=ਬੋਲ। ੧।

ਮ:੫॥- ਮੂ=ਮੈਂ। ਥੀਆਉ=ਥੀ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਨੈਣਾ=ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ। ਪਿਰੀ। ਵਿਛਾਵਣਾ=ਪ੍ਰਭੂ (ਲਈ ਸੇਜ ਦਾ) ਵਿਛਾਉਣਾ। ਡੇਖੈ=ਵੇਖ ਲਏ। ਕੀਮਾਹੁ ਬਾਹਰੇ=ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬਹੁਤ ਹੀ। ੩।

ਪਉੜੀ॥- ਲੋਚੈ=ਤਾਂਘਦਾ ਹੈ। ਕਿਉ=ਕਿਵੇਂ। ਪਾਈਆ=ਪਾਵਾਂ। ਲਖ ਵਿੜਤੇ=ਵੱਟ ਲਏ, ਖੱਟ ਲਏ। ਸਾਹਿਬਾ=ਹੋ ਮਾਲਕਾਂ। ਬਿੰਦ=ਰਤਾ ਭਗ। ਬੁਲਾਈਆ=(ਤੂੰ) ਬੁਲਾਏ। ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ=ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ। ਭਾਲੀਆ=ਢੂੰਢੀਆਂ। ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ=ਤੇਰੇ ਜਿਤਨਾ ਵੱਡਾ। ਸਾਈਆ=ਹੋ ਸਾਈ। ਸੰਤਹੇ=ਹੋ ਸੰਤ ਜਨਾਂ। ਅਰਪਿਹੁ=ਭੇਟ ਕਰ। ਤਜਹੁ=ਤਿਆਗੇ, ਛੱਡੇ। ਇਤ ਪੰਥਿ=ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ। ਜੁਲਾਈਆ=ਜੁੱਲਾ, ਟੁਰਾਂ। ਮਹਲਿ=ਮਹਲ ਵਿਚ, ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ। ੧੨।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫॥- ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਵੱਡਾ ਸਾਹ ਹੈ, ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਚ ਲੋੜਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਮਾਲਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ, (ਤੂੰ ਵੀ ਉਸ) ਉਚਾਰਨ ਯੋਗ (ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ) ਮੂੰਹ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਠੰਡ ਪੈਦੀ ਹੈ)।੧।

ਮਹਲਾ ੫ ॥- ਹੇ ਮਾਂ! ਮਾਲਕ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਰੂਪ ਮਾਣਕ-ਮੋਤੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੂੰਹ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਠੰਡਾ-ਠਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।੨।

ਮਹਲਾ ੫॥- ਮੈਂ (ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ) ਸੇਜ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਤੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਲਈ ਵਿਛੋੜਾ (ਬਣਾ ਦਿਆਂ)। ਜੇ (ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਮੇਰੇ ਵਲ) ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਵੇਖ ਲਏ ਤਾਂ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਸੁਖ (ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ ਜਾਣੇ)।੩।

ਪਉੜੀ॥- (ਮੇਰਾ) ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਤਾਘਦਾ ਹੈ, (ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ) ਕਿਵੇਂ ਦਰਸਨ ਕਰਾਂ? ਹੇ ਮਾਲਕ! ਜੇ ਤੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ (ਮੈਨੂੰ) ਬੁਲਾ ਲਏ (ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਂ) ਲੱਖਾਂ (ਰੁਪਏ) ਖੱਟ ਲਏ। ਮੈਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ (ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ) ਵੇਖ ਲਈ ਹੈ (ਪਰ) ਹੇ ਸਾਈਂ! ਤੇਰੇ ਜਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ! (ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਣ ਦਾ) ਰਾਹ ਦਸੋ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂ?। (ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ, ਹੇ ਭਾਈ, ਹੇ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀਓ! ਆਪਣਾ) ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿਓ (ਅਤੇ) ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਇਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਟੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸੇਵੇ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਬੁਲਾਈਆਂ ਜਾਉਗੀਆਂ ਤਾਂ (ਤੁਹਾਡੀਆਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ! ਹੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ! ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਜਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ (ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿਉ ਜੀ)।੧੨।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਹਠ ਮੰਝਾਹੂ ਸੋ ਧਣੀ, ਚਉਦੋ ਮੁਖਿ ਅਲਾਇ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧. ਮੈਂ ਸੁਆਮੀ ਰਿਦੇ ਕੇ ਬੀਚ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਮੁਖ ਕਰਿ (ਚਉਦੋ) ਉਚਾਰਤੇ ਹੈ, ਤਿਨੋਂ ਦੁਆਰੇ ਤੂੰ (ਅਲਾਇ) ਜਪ ਤੇ ਤੇਰੇ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। [ਫ. ਸ.]
੨. ਉਹ ਅੰਦਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਅੰਦਰੋਂ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਨਹੀਂ। [ਸਬਦਾਰਥ]
੩. ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ੪) ਉਹ ਮਾਲਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ) ਜਪਦੇ ਹਨ (ਗੁਰਮੁਖ, ਤੂੰ ਭੀ ਉਸੇ ਨੂੰ) ਮੂੰਹ ਥੀ ਜਪ। [ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]

ਨਿਰਣੈ: ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ 'ਚਉਦੋ' ਪਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ- (ਚਵਣ ਉਚਾਰਣ) ਯੋਗਯ, ਕਥਨੀਯ 'ਚਉਦੋ ਮੁਖਿ ਅਲਾਇ' ਪਰ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ

ਜਦੋਂ ਕਿ 'ਅਲਾਇ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਕਥਨ ਕਰਨ ਦੇ ਹਨ। 'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ 'ਅਲਾਇ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਬਣਦੇ ਹਨ:-

ਉਹ ਮਾਲਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ, (ਪਰ ਉਸ) ਉਚਾਰਣ ਯੋਗ (ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ) ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚਾਰ (ਤਾਂ ਹੀ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਠੰਡ ਪੈਦੀ ਹੈ।

ਭਾਵ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ 'ਜਿਥੈ ਜਾਈਐ ਜਗਤ ਵਿਚਿ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਸਾਈ॥' ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਲਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਜੀਵ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੀਵ ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ 'ਚਉਦੇ ਮੁਖਿ ਅਲਾਇ' ਭਾਵ ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਦੌੜ ਭਜ ਛੱਡ ਕੇ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ। 'ਜਪੁ' ਹੀ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਮੁਖ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਸ 'ਮੁਖਹੁ ਸਚੁ ਅਲਾਇ' ਇਹ ਸਾਧਨਾ ਜਾਰੀ ਰਹੇ। ਹਰੀ ਦੇ ਜਪ ਨੇ ਹੀ ਅੰਦਰਲੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਫਿਰ 'ਆਪੁ ਗਇਆ ਤਾ ਆਪੇ ਭਏ' ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਵਰਤ ਜਾਵੇਗੀ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਹਿਆਉ ਠੰਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਿਰੰਤਰ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਰੋ ਚਲਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ, ਪ੍ਰੇਮ, ਦਿਲ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਭਾਵਕਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਵੇਖ ਲਏ ਤਾਂ ਸੁਖ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ-ਤਰਲਾ, ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਵਿਛਾਈ ਦਾ ਵਿਛਾਉਣਾ ਨਿਮਰਤਾਈ ਵਾਲਾ ਲਹਿਜਾ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਅੰਤਰਆਤਮੇ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨਿਰਮਲ-ਮਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਗੇ ਅਰਪਨ ਕਰੀਏ ਇਹ ਸਤਿਸੰਗਤ ਕਰੀਏ ਨਿਤ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੇਵੀਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨੁਕਤਾ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਆਸਰੇ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਮੂ ਥੀਆਉ ਤਖਤੁ, ਪਿਰੀ ਮਹਿੰਜੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ॥ ਪਾਵ ਮਿਲਾਵੇ ਕੋਲਿ, ਕਵਲ ਜਿਵੈ ਬਿਗਸਾਵਦੇ ॥੧॥ ਮ: ੫॥ ਪਿਰੀਆ ਸੰਦੜੀ ਭੁਖ, ਮੂ ਲਾਵਣ ਥੀ ਵਿਥਰਾ ॥ ਜਾਣੁ ਮਿਠਾਈ ਇਖ, ਬੇਈ ਪੀੜੇ ਨਾ ਹੁਟੈ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਠਗਾ ਨੀਹੁ ਮਤ੍ਰੇੜਿ, ਜਾਣੁ ਗੰਧੂਬਾ ਨਗਰੀ ॥ ਸੁਖ ਘਟਾਉ ਭੂਇ, ਇਸੁ ਪੰਧਾਣੁ ਘਰ ਘਣੇ

॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਅਕਲ ਕਲਾ ਨਹ ਪਾਈਐ, ਪ੍ਰਭੁ ਅਲਖ ਅਲੇਖ ॥ ਖਟੁ ਦਰਸਨ
ਭ੍ਰਮਤੇ ਫਿਰਹਿ, ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਭੇਖ ॥ ਵਰਤ ਕਰਹਿ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣਾ, ਸੇ ਕਿਤੈ ਨ ਲੇਖ
॥ ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਸੰਪੂਰਨਾ, ਤਤੁ ਸਾਰ ਨ ਪੇਖ ॥ ਤਿਲਕੁ ਕਢਹਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ,
ਅੰਤਰਿ ਕਾਲੇਖ ॥ ਭੇਖੀ ਪ੍ਰਭੁ ਨ ਲਭਈ, ਵਿਣੁ ਸਚੀ ਸਿਖ ॥ ਭੂਲਾ ਮਾਰਗਿ ਸੇ
ਪਵੈ, ਜਿਸੁ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖ ॥ ਤਿਨਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿਆ ਆਪਣਾ, ਜਿਨਿ ਗੁਰੁ
ਅਖੀ ਦੇਖ ॥੧੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਥੀਆਉ, ਪਾਵ, ਜਿਵੇਂ, ਬਿਗਸਾਵਦੇ, ਵਿਥਰਾਂ, ਠੱਗਾਂ, ਨੀਹੁ, ਨਹ, ਫਿਰਹਿ, ਕਰਹਿ, ਪੜਹਿ,
ਕਢਹਿ, ਭੇਖੀ ਅੱਖੀ। ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਪਿਰੀਆ

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮਹਲਾ ੫॥- ਮੂ=ਮੈ। ਥੀਆਉ=ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਪਿਰੀ=ਪ੍ਰੀਤਮ। ਮਹਿੰਜੇ=ਮੇਰੇ।
ਪਾਵ=ਚਰਨ। ਮਿਲਾਵੇ=ਛੁਹਾਵੇ। ਕੋਲਿ=ਪਾਸ, ਨਾਲ। ਕਵਲ=ਫੁੱਲ। ਬਿਗਸਾਵਦੇ=ਖਿੜਦਾ ਹੈ।੧।

ਮਹਲਾ ੫ ॥- ਪਿਰੀਆ ਸੰਦੀ=ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ। ਲਾਵਣ=ਸਲੂਣਾ, ਭਜੀ। ਥੀ ਵਿਥਰਾਂ=ਹੋ ਜਾਵਾਂ।
ਜਾਣੁ=ਜਾਣ ਲੈ। ਇਖ=ਗੰਨਾ। ਬੇਈ ਪੀੜੇ=ਦੁਬਾਰਾ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਪੀੜਿਆਂ। ਨਾ ਹੁਣੈ=ਥਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।੨।

ਮਹਲਾ ੫ ॥- ਠਗਾ ਨੀਹੁ=ਠੱਗਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਮੁਤੋਤਿ-ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋੜ ਦੇ। ਗੰਧਿਥਾ
ਨਗਰੀ=ਝੂਠੀ ਮੂਠੀ, ਛਲ ਵਾਲੀ ਨਗਰੀ। ਸੁਖ ਘਟਾਉ ਭੁਇ=ਦੇ ਘੜੀਆਂ ਦਾ ਸੁਖ। ਪੰਧਾਣੁ=ਰਾਹ। ਘਰ
ਘਣੇ=ਬਹੁਤ ਘਰ, ਭਾਵ ਜੁਨਾਂ।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਅਕਲ ਕਲਾ=ਅਖੰਡ ਸਕਤੀ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਲਖ=ਜੋ ਲਖਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।
ਅਲੇਖੇ=ਜੋ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਖਟ ਦਰਸਨ=ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ। ਭ੍ਰਮਤੇ ਫਿਰਹਿ=ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
ਭੇਖ=ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ। ਵਰਤ ਕਰਹਿ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣਾ=ਚੰਦਰਮਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸੇ
ਕਿਤੈ ਨ ਲੇਖ=ਉਹ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਸੰਪੂਰਨਾ=ਪੂਰੇ ਦੇ ਪੂਰੇ। ਤਤੁ
ਸਾਰ=ਅਸਲੀਅਤ। ਨਾ ਪੇਖ=ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ। ਤਿਲਕ ਕਢਹਿ=ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਰਿ=(ਹਿਰਦੇ)
ਅੰਦਰ। ਕਾਲੇਖ=(ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ) ਕਾਲਖ। ਭੇਖੀ=ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ। ਵਿਣੁ=ਬਿਨ। ਸਚੀ ਸਿਖ=ਸਚੀ ਸਿਖਿਆ।
ਭੂਲਾ=ਭੁੱਲਾ ਹੋਇਆ, ਭੁਰਾਹੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ। ਮਾਰਗਿ=(ਸਹੀ) ਰਸਤੇ ਉਤੇ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ ਤੋਂ। ਮਸਤਕਿ=ਮੱਥੇ
ਉਤੇ। ਤਿਨਿ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਅਖੀ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ।੧੩।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮਹਲਾ ੫॥- ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਤਿਸਾਹ (ਆਵੇ) ਮੈਂ (ਉਸ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਆਪ)
ਤਖਤ ਬਣ ਜਾਵਾਂ। (ਜਦ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ) ਚਰਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਛੁਹਾਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਵਲ ਫੁਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ (ਮੈਂ ਉਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿੜ ਜਾਵਾਂ)।੧।

ਮਹਲਾ ੫॥- ਪਤੀ-ਪ੍ਰੀਤਮ (ਜੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਭੁਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਉਸ ਦੀ ਭੁਖ (ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ) ਮੈਂ
ਸਲੂਣਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। (ਉਸ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ) ਗੰਨੇ ਦੀ ਰਸ ਬਣ ਜਾਵਾਂ ਜੇ (ਗੰਨਾ ਜਿਵੇਂ) ਦੂਜੀ
ਵਾਰ ਪੀੜਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦਾ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਨੰਦ ਮਾਣਾਂ)।੨।

ਮਹਲਾ ੫॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ) ਛਲ ਵਾਲੀ ਨਗਰੀ ਸਮਝ ਕੇ (ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੀ) ਪ੍ਰੀਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋੜ ਲੈ। ਦੇ ਘੜੀਆਂ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਸੁਖ (ਮਾਣਨ ਬਦਲੇ) ਇਸ (ਜੀਵ ਰੂਪ) ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ (ਅਨੇਕ) ਘਰਾਂ (ਭਾਵ) ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ (ਫਿਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)।੩।

ਪਉੜੀ॥-(ਉਹ) ਕੁਲ-ਰਹਿਤ (ਅਖੰਡ) ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, (ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ) ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ (ਦੇ ਗਿਆਨ) ਭੇਖਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, (ਪਰ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। (ਜਿਹੜੇ) ਚੰਦਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ (ਪੁਰਨਮਾਸੀ ਦਾ) ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ। (ਕਈ ਅਖਾਉਤੀ ਧਰਮੀ) ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ (ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ) ਪੂਰਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਉਹ ਵੀ) ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ। (ਕਈ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ (ਮੱਥੇ ਤੇ) ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਵੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ) ਕਾਲਖ (ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ) ਹੈ। ਭੁਲਿਆ (ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ ਸਹੀ) ਰਸਤੇ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਧੁਰੋਂ ਲੇਖ (ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ (ਆਪਣੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।੧੩।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

(ੳ) ਪਿਰੀਆ ਸੰਦੜੀ ਭੁਖ ਮੂ ਲਾਵਣ ਥੀ ਵਿਥਰਾ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਪਤੀ ਕੀ ਭੁਖ ਕਾ ਮੈ (ਲਾਵਣ) ਸਲੂਣਾ ਦਾਲ ਤਰਕਾਰੀ ਹੋ ਕਰ ਇਸਥਿਤ ਹੋਵਾਂ ਭਾਵ ਪਤੀ ਕੇ ਅਤੀ ਪਯਾਰੀ ਹੋਵਾਂ ਵਾ ਜਿਨਾ ਕੇ ਪਤੀ ਕੀ ਚਾਹ ਹੈ ਮੈ ਤਿਨ ਸੰਤੋ ਪਾਸ ਇਸਥਿਤ ਹੋਵਾਂ। [ਫ. ਸ.]
 - ੨) ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਵਣ ਲਈ ਮੇਰਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਸਲੂਣਾ ਬਣ ਜਾਏ। [ਦਰਪਣ]
 - ੩) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਭੁਖ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹਾਂ। [ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]
 - ੪) 'ਪਿਰੀਆ ਸੰਦੜੀ...' ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਕੈਸੇ ਅਵੇੜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਭੁਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਲੂਣਾ ਹੋ ਕੇ ਅਗੇ ਵਿਥਰਾਂ (ਪਈ ਹੋਵਾਂ)। 'ਸੰਦੜੀ' ਪਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਕਿਤੇ ਭੀ 'ਨੂੰ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। 'ਲਾਵਣ ਥੀ ਵਿਥਰਾ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਲਾਵਣ ਹੋਵਾਂ' ਦੇ ਤਾਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ਜੇ 'ਲਾਵਣ' ਪਦ ਦੇ ਟਾਣੇ ਅਖਰ ਨੂੰ ਔਕੁੜ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ 'ਥੀ ਵਿਥਰਾ' ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਥੀ ਰਹਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਰਿਆ ਹੋਇਆ 'ਲਾਵਣ' ਪਦ ਦਾ ਟਾਣਾ ਅੱਖਰ ਇਸ ਲਈ ਮੁਕਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਸੰਬੰਧਕੀ ਪਦ 'ਥੀ' ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਤੋਂ, ਨਾਲੋਂ, ਦਾ। [ਭਾ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]
- ਨਿਰਣੈ:** ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਬਿਸਰਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ- 'ਪਿਰੀਆ ਸੰਦੜੀ ਭੁਖ ਮੂੰ, ਲਾਵਣ ਥੀ ਵਿਥਰਾ'। ਆਪ ਜੀ ਨੇ 'ਮੂੰ' ਪਦ ਵੀ ਇਥੇ 'ਮੈਨੂੰ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਦਸਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ 'ਮੈ' ਪਦ 'ਮੈਨੂੰ' ਦੇ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਜੇ ਕੇ ਮੂੰ ਉਪਦੇਸ ਕਰਤੁ ਹੈ (ਮੈਨੂੰ)

ਜੇ ਬਿਸਰਾਮ 'ਮੂੰ' ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਾਠ ਚਾਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਵੈਸੇ 'ਮੂ' ਪਦ ਮੇਰਾ, ਮੇਰੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਮੂ' ਪਦ ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਿਸਰਾਮ ਬਾਰੇ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਨੀ ਵਿਅਰਥ ਜਿਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

(ਅ) ਠਗਾ ਨੀਹੁ ਮਤ੍ਰੇਤਿ, ਜਾਣੁ ਗੰਧਰਬਾ ਨਗਰੀ ॥

'ਸੁਬਦਾਰਥ' ਅਤੇ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ' ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਠਗਾ ਨੀਹੁਮ ਤ੍ਰੇਤਿ ਜਾਣੁ ਗੰਧਰਬਾ ਨਗਰੀ', ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਤ੍ਰੇਤਿ' ਦੇ ਅਗੇਤਰ ਵਿਚ 'ਮ' ਲਗਣ ਦਾ ਭਾਵ 'ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋੜ ਦੇ' ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ 'ਮਾ' ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਖੇਧ ਬੋਧਿਕ, 'ਨਹੀਂ' ਦੇ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਸਭਨਾ ਮਨ ਮਾਣਿਕ, ਠਾਹਣੁ ਮੂਲਿ ਮਚਾਂਗਵਾ' ਵਿਚ 'ਮਚਾਂਗਵਾ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੰਖਿਆ ਬੋਧਕ ਵਿਚ 'ਮ' ਪਦ ਪਿਛੇਤਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਥਮ, ਦਸਮ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ 'ਠਗਾ ਨੀਹੁਮ ਤ੍ਰੇਤਿ' ਪਾਠ ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ: ਠੱਗਾ (ਨਾਲ ਇਹ ਭਰਿਆ) ਮੋਹ ਤੋੜ ਪਰ ਸਹੀ ਪਾਠ 'ਠਗਾ ਨੀਹੁ ਮਤ੍ਰੇਤਿ' ਹੀ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ 'ਪਿਰੀ ਮਹਿਜੇ ਪਾਤਿਸਾਹ' ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਚੋ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਤੇ ਸਾਈਂ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਕੰਵਲ ਫੁਲ ਵਰਗਾ ਖਿਤਾਉ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸਾਈਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਐਨੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ 'ਪਿਰੀਆ ਸੰਦੜੀ ਭੁਖ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਪਿਆਸਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਲਗਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਠੱਗਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਤੋੜਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਮੋਹ ਅਸਲੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਵੇ ਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਗੰਧਰਬ-ਨਗਰੀ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਠੱਗਣ ਵਾਲੇ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਛਿਨ ਮਾਤਰ ਸੁਆਦ ਵੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰਸ-ਚੀਣ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਦਾ ਸੁਖ ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਾ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੀ ਦੁਖ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਦੁਖ। ਗੱਲ ਕੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:-

ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਏ ਨਿਰਾਸ, ਪਰਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੪੯

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਖਟ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸੇ ਕਿਤੇ ਨ ਲੇਖੋ' ਕਹਿਕੇ ਰੱਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾਉਣਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਜਟਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ, ਪਖੰਡ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਕੂੜੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਸਚੇ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਤੱਤ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ। ਜੇ ਰੂਪ ਰੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਅਤੇ ਜਾਗਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵਨ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿਰੇ ਦੀ ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਤਿਨਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿਆ ਆਪਣਾ, ਜਿਨਿ ਗੁਰੁ ਅਖੀ ਦੇਖੋ ॥

ਭਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਸੇ ਨਿਵਾਹੂ ਗਡਿ, ਜੇ ਚਲਾਉ ਨ ਥੀਐ ॥ ਕਾਰ ਕੂੜਾਵੀ ਛਡਿ, ਸੰਮਲੁ ਸਚੁ ਧਣੀ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਹਭ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ, ਜਿਉ ਜਲ ਘਟਾਉ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ॥ ਪਰਗਟੁ ਥੀਆ ਆਪਿ, ਨਾਨਕ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਆ ॥੨॥ ਮ: ੫॥ ਮੁਖ ਸੁਹਾਵੇ ਨਾਮੁ ਚਉ, ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਨਾਨਕ, ਦਰਗਹ ਮੰਨੀਅਹਿ, ਮਿਲੀ ਨਿਥਾਵੇ ਥਾਉ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਬਾਹਰ ਭੇਖਿ ਨ ਪਾਈਐ, ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਬਾਹਰੀ,

ਸਭ ਫਿਰੈ ਨਿਕਾਮੀ ॥ ਮਨੁ ਰਤਾ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ, ਨਿਤ ਗਰਬਿ ਫਿਰਾਮੀ ॥ ਫਿਰਹਿ
ਗੁਮਾਨੀ ਜਗ ਮਹਿ, ਕਿਆ ਗਰਬਹਿ ਦਾਮੀ ॥ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ, ਖਿਨ
ਜਾਇ ਬਿਲਾਮੀ ॥ ਬਿਚਰਦੇ ਫਿਰਹਿ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ, ਹਰਿ ਜੀ ਹੁਕਾਮੀ ॥ ਕਰਮੁ ਖੁਲਾ
ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਸੁਆਮੀ ॥ ਜੇ ਜਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੇ, ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੀ
ਕਾਮੀ ॥੧੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉ, ਘਟਾਉ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਚਉ, ਮੰਨੀਅਹਿ, ਨਿਬਾਵੇ, ਥਾਉ, ਸਿਉ, ਫਿਰਹਿ, ਮਾਹਿ,
ਗਰਬਹਿ, ਦਾਮੀ, ਚਲਦਿਆ, ਬਿਲਾਮੀ, ਹੁਕਮੀ, ਕਾਮੀ ।

ਵੁਟਕਲ: 'ਹਰਿ ਜੀ ਹੁਕਾਮੀ' ਨੂੰ 'ਹਰਿ ਜੀਹੁ ਕਾਮੀ' ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਅਸੁਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥- ਨਿਵਾਹੁ=ਨਿਬਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ਗਤਿ=ਧਾਰ ਕੇ, ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ ਰਖ।
ਚਲਾਉ=ਚਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਨ ਥੀਐ=ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਮਲੁ=ਸੰਭਾਲ, ਯਾਦ ਕਰ।
ਧਣੀ=ਮਾਲਕ।੧।

ਮ: ੫ ॥- ਸਮਾਣੀ=ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਉ=ਜਿਵੇਂ। ਜਲ=ਪਾਣੀ। ਘਟਾਉ=ਘਤਿਆਂ ਵਿਚ।
ਥੀਆ=ਹੋਇਆ। ਮਸਤਕਿ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ।੨।

ਮ: ੫ ॥- ਮੁਖ ਸੁਹਾਵੇ=ਮੂੰਹ ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਨਾਮੁ ਚਉ=ਨਾਮ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ।
ਗਾਉ=ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰ। ਮੰਨੀਅਹਿ=ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਆਦਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਲੀ=ਮਿਲੇ। ਨਿਬਾਵੇ
ਥਾਉ=ਨਿਬਾਵੇ (ਨਿ-ਆਸਰੇ) ਨੂੰ ਥਾਂ।੩।

ਪਉਤੀ॥- ਭੇਖਿ=ਭੇਖ ਨਾਲ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਬਾਹਰੀ=ਬਿਨਾਂ।
ਨਿਕਾਮੀ=ਨਿਕੰਮੀ। ਗਰਬਿ=ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ। ਫਿਰਾਮੀ=ਫਿਰਦਾ, ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਮਾਨੀ=ਹੰਕਾਰੀ।
ਗਰਬਹਿ=ਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਾਮੀ=ਦੌਲਤ ਵਾਲੇ, ਮਾਇਆਧਾਰੀ। ਬਿਚਰਦੇ ਫਿਰਹਿ=ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਹੁਕਾਮੀ=ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਕਰਮੁ ਖੁਲਾ=ਭਾਗ ਖੁਲ੍ਹਿਆ। ਸੇਵਕੇ=ਸੇਵਕ। ਕਾਮੀ=ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।੧੪।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਕਦੇ ਵੀ ਸਾਥ) ਛੱਡਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ
(ਤੇਰੇ) ਨਿਬਾਹੁਣ ਵਾਲਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਰਖ (ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪੱਕਾ
ਆਸਰਾ ਬਣਾ)। (ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ) ਕੂੜੀ ਕਾਰ ਛੱਡ (ਅਤੇ) ਮਾਲਕ ਨੂੰ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਯਾਦ ਕਰ।੧।

ਮ: ੫॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਭ ਵਿਚ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਜੋਤਿ (ਇਉਂ) ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਦੇ
ਘਤਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
(ਜਿਸ ਦੇ) ਮੱਥੇ ਤੇ (ਭਾਗ) ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੨।

ਮ: ੫॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ) ਮੁੱਖ ਅਠੇ ਪਹਿਰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, (ਉਸ ਦਾ) ਨਾਮ
ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ (ਉਹ) ਮੂੰਹ ਸੋਹਣੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਵਡਭਾਗੀ ਜੀਵ ਰਬੀ
ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਆਦਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਨਿਬਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਥਾਂ (ਭਾਵ ਆਦਰ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ।੩।

ਪਉੜੀ॥- (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਭੋਖ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਹਰੀ ਜੀ ਦੀ (ਯਾਦ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ (ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ) ਹੈ ਸਭ ਨਿਕੰਮੀ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ) ਮਨ ਪਰਵਾਰ ਦੇ (ਮੋਹ) ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਉਹ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਜਿਤਨੇ) ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ (ਇਸ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, (ਉਹ ਮੁਰਖ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਕੀ (ਬੁਠਾ) ਗੁਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ? (ਭਾਵ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ)। ਮਾਇਆ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ (ਕਿਸੇ ਦੇ) ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ, ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ (ਕਈ ਜੀਵ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। (ਹਾਂ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਭਾਗ ਖੁਲ੍ਹਿਆ (ਉਸ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਮਿਲ ਪਿਆ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੈ, ਹਰੀ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ (ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੧੪।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜੀਵਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਪੱਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਨੀਂਹ ਭਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਕਚੜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਸਚੜਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਕਾਰ ਛਡ ਕੇ ਸਾਈ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਉਸ ਰਬੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ 'ਜਿਉ ਜਲ ਘਟਾਉ ਚੰਦਮਾ' ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਪੈਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ। ਪਰ ਗਲ ਫਿਰ 'ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਆ' ਤੇ ਜਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਜੀਵ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਲੇਖ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਮੂੰਹ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਅਥਿਨਾਸੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਜੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੜਦਾ:-

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਅਥਿਨਾਸੀਐ, ਜੋਨਿ ਗਰਭਿ ਨ ਦਧਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੨੦

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਣ ਹੀ ਗੁਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਂਦੇ ਹਨ:-

ਗੁਣੀ ਗੁਣੀ ਮਿਲਿ ਲਾਹਾ ਪਾਵਸਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਵਡਾਈ॥

[ਪੰਨਾ ੧੧੨੭

ਗਲ ਕੀ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਜਲ ਮੁੱਖ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਖਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਹੀ ਕੁਟੰਬ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋਵੇ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਹੰਕਾਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਨਿਤ ਗਰਬਿ ਫਿਰਾਮੀ' ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ? ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਪੁਰਬਲੇ ਕਰਮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਉਸ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ:

ਜੋ ਜਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੇ, ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੀ ਕਾਮੀ ॥

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਏ ਹਭ ਮਰਣੁ, ਪਛਾਣੈਦੋ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨਾ ਖਾਕੁ, ਜਿਨਾ ਯਕੀਨਾ ਹਿਕ ਸਿਉ ॥੧॥ ਮ:੫॥ ਜਾਣੁ ਵਸੰਦੇ ਮੰਝਿ, ਪਛਾਣੁ ਕੋ ਹੇਕੜੇ ॥

ਤੈ ਤਨਿ ਪੜਦਾ ਨਾਹਿ, ਨਾਨਕ ਜੈ ਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਮਤੜੀ ਕਾਂਢਕੁ ਆਹ,
ਪਾਵ ਧੋਵੰਦੇ ਪੀਵਸਾ ॥ ਮੂ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਅਥਾਹ, ਪਸਣ ਕੂ ਸਚਾ ਧਣੀ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥
ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ, ਨਾਲਿ ਮਾਇਆ ਰਚਾ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਵਾਈਐ, ਬਹੁ ਜੋਨੀ
ਨਚਾ ॥ ਬਚਨੁ ਕਰੇ ਤੈ ਖਿਸਕਿ ਜਾਇ, ਬੋਲੈ ਸਭੁ ਕਚਾ ॥ ਅੰਦਰਹੁ ਬੋਥਾ ਕੂੜਿਆਹੁ,
ਕੂੜੀ ਸਭ ਖਚਾ ॥ ਵੈਰੁ ਕਰੇ ਨਿਰਵੈਰ ਨਾਲਿ, ਝੂਠੇ ਲਾਲਚਾ ॥ ਮਾਰਿਆ ਸਚੈ
ਪਾਤਿਸਾਹਿ, ਵੇਖਿ ਧੁਰਿ ਕਰਮਚਾ ॥ ਜਮਦੂਤੀ ਹੈ ਹੋਰਿਆ, ਦੁਖ ਹੀ ਮਹਿ ਪਚਾ ॥ ਹੋਆ
ਤਪਾਵਸੁ ਧਰਮ ਕਾ, ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਸਚਾ ॥੧੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੁਖਹੁ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ, ਸਿਉ, ਪਾਵ, ਪੀਵਸਾਂ, ਅੰਦਰਹੁ, ਜਮਦੂਤੀ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਧੁਰ ਕਰਮਚਾ' ਨੂੰ 'ਧੁਰ ਕਰ ਮਚਾ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਨਾ ਅਸੁਧ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਗੁਰਬਾਣੀ
ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ' ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫॥- ਮੁਖਹੁ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ, ਮੂੰਹ ਜੁਬਾਨੀ। ਅਲਾਏ=ਉਚਾਰਦਾ, ਆਖਦਾ ਹੈ।
ਹਭ=ਹਰ ਕੋਈ। ਮਰਣ=ਮੌਤ ਨੂੰ। ਪਛਾਣੰਦੇ ਕੋਇ=ਕੋਈ ਪਛਾਣਦਾ (ਸਮਝਦਾ) ਹੈ। ਖਾਕੁ=ਚਰਨ ਧੂੜ।
ਯਕੀਨਾ=ਨਿਸ਼ਚਾ, ਭਰੋਸਾ। ਹਿਕ ਸਿਉ=ਇਕ ਨਾਲ।੧।

ਮ: ੫ ॥- ਜਾਣੁ=ਜਾਣੀ ਜਾਣ। ਵਸੰਦੇ ਮੰਝਿ=(ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਪਛਾਣੁ=ਪਛਾਣਨ
ਵਾਲਾ। ਕੇ ਹੇਕੜੇ=ਕੋਈ ਇਕ ਅੱਧਾ। ਤੈ ਤਨਿ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਪਤਦਾ=ਲੁਕਾਅ, ਗੁੱਝਾ ਭੇਦ।
ਜੈ=ਜਿਸ ਨੂੰ। ਭੇਟਿਆ=ਮਿਲਿਆ।੨।

ਮ: ੫॥- ਮਤੜੀ=(ਖੇਟੀ) ਮਤਿ। ਕਾਂਢਕੁ=ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਵ ਧੋਵੰਦੇ ਪੀਵਸਾ=(ਉਸ) ਦੇ ਪੈਰ ਧੋ ਧੋ
ਕੇ ਪੀਵਾਂਗਾ। ਮੈ ਤਨਿ=ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਅਥਾਹ=ਬੇਅੰਤ। ਪਸਣ ਕੂ=ਵੇਖਣ ਨੂੰ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ। ਸਚਾ
ਧਣੀ=ਸਚਾ ਮਾਲਕ।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਰਚਾ=ਲੱਗ ਗਿਆ, ਖਚਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਚਾ=ਨਚਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਤੈ=ਅਤੇ। ਖਿਸਕਿ
ਜਾਏ=ਫਿਰ ਜਾਏ, ਮੁਕਰ ਜਾਏ। ਸਭ ਕਚਾ=ਸਭ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ। ਬੋਥਾ=ਖਾਲੀ। ਖਚਾ=ਖੱਚਾ। ਵੇਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ।
ਕਰਮਾ=ਕੀਤੇ, ਕਰਮ। ਹੋਰਿਆ=ਵੇਖਿਆ, ਤਾੜਿਆ। ਪਚਾ=ਸੜਿਆ। ਤਪਾਵਸੁ=ਨਿਆਂ। ਦਰਿ=ਦਰ
ਉਤੇ।੧੫।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥- ਮੂੰਹੋਂ ਸਭ ਕੋਈ ਮਰਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ
(ਜੀਵ ਮੌਤ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਕੀਨ (ਭਰੋਸਾ) ਇਕ
(ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨਾਲ (ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹਾਂ।੧।

ਮ: ੫॥- (ਉਹ) ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪ੍ਰਭੂ (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ) ਪਛਾਣੁ
ਕੋਈ ਇਕ ਅੱਧਾ (ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੈ)। ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ)
ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਦਾ (ਵਿੱਥ) ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।੨।

ਮ:ਪ॥- (ਜੋ) ਖੇਟੀ ਮਤ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ (ਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਸੁਮਤਿ) ਦੇਵੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਵਾਂਗਾ (ਕਿਉਂਕਿ) ਸੱਚੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣ (ਭਾਵ ਉਸਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨ) ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਨਿਰਭਉ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਹ ਜੂਠਾ ਵਿਚ) ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ (ਅਤੇ) ਬਹੁਤ ਜੋਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਚਦਾ (ਭਾਵ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਜੋ) ਬਚਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਉਸ ਬਚਨ ਤੋਂ) ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਕੱਚਾ (ਬੋਲ ਹੀ) ਬੋਲਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਅੰਦਰੋਂ ਖਾਲੀ ਤੇ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਸਭ (ਕੁੜੀ) ਖੱਚ (ਪਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ)। (ਉਹ) ਝੂਠ, ਲਾਲਚ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਿਰਵੈਰ (ਮਨੁੱਖ) ਨਾਲ ਵੀ ਵੈਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਵੇਖ ਕੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ (ਸਿਰਜਣਹਾਰ) ਨੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਤਾੜਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜਦਾ ਬਲਦਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਚੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਰ ਉਤੇ (ਇਹ) ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੧॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

(ੳ) ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਏ ਹਭ ਮਰਣੁ, ਪਛਾਣੈਦੋ ਕੋਇ ॥

ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਬਿਸਰਾਮ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਠੀ 'ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਏ ਹਭ, ਮਰਣੁ ਪਛਾਣੈਦੋ ਕੋਇ' ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਤੋਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਉਚਾਰਨ ਪਾਠ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਹੈ। ਹਾਂ, ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ। ਵਿਆਕਰਣਕ ਤੌਰ ਤੇ 'ਮਰਣੁ' ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਜਿਵੇਂ ਬਿਸਰਾਮ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਨਾਉਣੀ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ।

(ਅ) ਮਤੜੀ ਕਾਢਕੁ ਆਹਿ ਪਾਵ ਧੋਵੈਦੋ ਪੀਵਸਾ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

੧) ਕੁਮਤੀ ਖੇਟੀ ਮਤ ਦੇ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਜੋ ਸੰਤ ਜਨ (ਆਹ) ਹੈ ਵਾ (ਮਤੜੀ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਕੇ (ਕਾਢਕੁ) ਪਰਗਟ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਜੋ ਹੈ ਤਿਨ ਕੇ ਪੈਰ ਧੋਇ ਕੇ ਮੈਂ ਪੀਵਾਂ। [ਫ. ਸ.]

੨) ਕਾਢਕ- ਨਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਉਪਦੇਸ਼ਕ। ਜੋ ਰਬ ਸੰਬੰਧੀ ਮਤ ਦੇਵੇ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਵਾਂ।

[ਸ਼ਬਦਾਰਥ]

੩) ਖੇਟੀ ਮਤਿ ਕਢ ਦੇਹ, (ਮੈਂ) ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪੀਵਾਂਗਾ।

[ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]

੪) ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਮੇਰੀ ਇਸ ਖੇਟੀ ਮਤ ਨੂੰ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਕੱਢ ਦੇਵੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪੀਵਾਂਗਾ।

[ਦਰਪਣ]

੫) ਕਾਢਕ-ਵਿ-ਤਜਵੀਜ਼ ਸੋਚਣ ਵਾਲਾ ਨਵੀਂ ਜੁਗਤ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਮਤੜੀ ਕਾਢਕੁ ਆਹਿ ਪਾਵ ਧੋਵੈ ਪੀਵਸਾ ਜੋ ਚਮਤਕਾਰੀ ਬੁਧਿ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼]

੬) ਕੁਚੱਜੀ (ਕੁਆਹ) ਮਤੜੀ ਕੁਮੱਤੜੀ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਹਿਤ ਮੈਂ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪੀਵਾਂ। 'ਕੁਆਹ' ਪਦ ਦਾ ਔਕੁੜ ਵਾਲਾ ਕਕਾ ਕਈ ਪਾਠੀ 'ਕਾਢ' ਪਦ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ 'ਕਾਢਕੁ' ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਢਕ ਦੇ ਅਰਥ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਖਿੱਚ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ। ਪਾਵ ਕੀਹਦੇ

ਪੀਵਾਂ? ਏਹਨਾਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਪੂਜ ਪੁਰਸ਼ ਸਹੇੜਨ ਲਈ ਉਹ ਕਾਢਕੁ ਨੂੰ ਅਗੇ ਰਖਦੇ ਹਨ ਮਲੋ ਮਲੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਲੋਕ ਅੰਦਰਿ ਸਭ ਕੁਛ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਉਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਘਟਾਉਣਾ ਹੈ। [ਭਾ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਨਿਰਣੈ: ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ 'ਮਤੜੀ ਕਾਢ ਕੁਆਹ' ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਥੇ 'ਕਾਢਕੁ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਆਹ ਆਹਿ ਆਹਿਆ' ਪਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:-

੧. ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਆਹ ॥ (ਹੈ)

੨. ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬੈਕੁੰਠੇ ਆਹਿ ॥ (ਹੈ)

੩. ਨਾਨਕ ਆਹਿ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਆਇਓ। (ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤ ਇਛਾ ਕਰਕੇ)

੪. ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਸਿਧ ਹਰਿ ਆਹਿ ॥ (ਮੰਗਤਾ- ਇਛਾ ਰੁਚੀ)

'ਕੁ' ਅਗੇਤਰ ਲਗ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਨਿਖੇਧ ਬੋਧਿਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕੁਪਤ੍ਰ, ਕੁਕਰਮ ਆਦਿ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕੁਆਹ' ਦੇ ਅਰਥ ਖੋਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ ਖਿਚ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਹੀ ਠੀਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਇਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਉਹ ਸਚੇ ਦਿਲੋਂ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ, ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੌਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਜਾਣੇ ਕਿ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਰਦੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

ਜੋ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਖਾਦੇ ਪੈਨਦੇ, ਸੇ ਮੁਏ ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਕੋਰ੍ਹੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੦੬

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਵਸਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਈ ਦਾ ਪ੍ਰਤ੍ਨਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪੜਦਾ ਚੁਕਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਸ ਪੈਦਾ ਹੈ:-

ਬੂਕਾ ਪੜਦਾ ਤਾਂ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥ ਖਸਮੁ ਤੂਹੈ ਸਭਨਾ ਕੇ ਗਇਆ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੪੧

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਖੋਟੀਆਂ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਿਆਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਈ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾਂ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਉਗਣ ਸਾਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਸੀ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੇ ਪਦਾਰਥਕ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੂੜ ਤੇ ਝੂਠ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਮਿੱਠੀ ਬਣ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰੇ ਤੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਪਰਭਾਤੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ਜਪਿ, ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਧਿਆਇ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਮਲੁ ਉਤਰੇ, ਸਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਦੇਹ ਅੰਧਾਰੀ ਅੰਧੁ, ਸੁੰਦੀ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਫਲ ਜਨੰਮੁ, ਜੈ ਘਟਿ ਵੁਠਾ ਸਚੁ ਧਣੀ ॥੨॥ ਮ: ੫॥ ਲੋਇਣ ਲੋਈ ਡਿਠ, ਪਿਆਸ ਨ ਬੂਝੈ ਮੂ ਘਣੀ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੇ ਅਖੜੀਆ ਬਿਅੰਨਿ, ਜਿਨੀ ਡਿਸੰਦੇ

ਮਾ ਪਿਰੀ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਿਆ, ਤਿਨਿ ਸਭਿ ਸੁਖ ਪਾਈ ॥
 ਓਹੁ ਆਪਿ ਤਰਿਆ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ, ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਈ ॥ ਓਨਿ ਹਰਿਨਾਮਾ ਧਨੁ
 ਸੰਚਿਆ, ਸਭ ਤਿਖਾ ਬੁਝਾਈ ॥ ਓਨਿ ਛਡੇ ਲਾਲਚ ਦੁਨੀ ਕੇ, ਅੰਤਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥
 ਓਸੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਘਰਿ ਅਨੰਦੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਸਖਾ ਸਹਾਈ ॥ ਓਨਿ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰੁ ਸਮ
 ਕੀਤਿਆ, ਸਭ ਨਾਲਿ ਸੁਭਾਈ ॥ ਹੋਆ ਓਹੀ ਅਲੁ ਜਗ ਮਹਿ, ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਜਪਾਈ
 ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥੧੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਅਖੜੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹੀ, ਸਿਉ, ਹਰਿਨਾਮਾਂ, ਮਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ਪ॥- ਅੰਧਾਰੀ=ਹਨੇਰੇ ਵਾਲੀ, ਅੰਨ੍ਹੀ। ਅੰਧੁ=(ਅਗਿਆਨਤਾ) ਹਨੇਰਾ
 ਸੁੰਦੀ=ਖਾਲੀ। ਵਿਹੁਣੀਆ=ਬਿਨਾਂ। ਜੈ ਘਟਿ=ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਵੁਠਾ=ਵਸਿਆ ਹੈ। ਸਚੁ ਧਣੀ=ਸੱਚਾ
 ਮਾਲਕ।੨।

ਮ: ਪ ॥- ਲੋਇਣ=ਅੱਖਾਂ। ਲੋਈ=ਦੁਨੀਆ। ਡਿਠ=ਵੇਖੀ ਹੈ। ਨ ਬੁਝੈ=ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ। ਮੁ=ਮੇਰੀ।
 ਘਣੀ=ਬਹੁਤ। ਸੇ ਅਖੜੀਆ=ਓਹ ਅੱਖਾਂ। ਬਿਅੰਨਿ=ਹੋਰ ਹਨ। ਜਿਨੀ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ। ਡਿਸੰਦੇ=ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਮਾ
 ਪਿਰੀ=ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਤਿਨਿ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ।
 ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ=ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ। ਤਿਨਿ=ਉਸ ਨੇ। ਸੰਚਿਆ=ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਿਖਾ=ਤ੍ਰੇਹ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ।
 ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਲਿਵ=ਧਿਆਨ, ਸੁਰਤਿ। ਸਖਾ=ਮਿੱਤਰ। ਸਹਾਈ=ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
 ਮਦਦਗਾਰ। ਸਮ=ਬਰਾਬਰ। ਕੀਤਿਆ=ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸੁਭਾਈ=ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਓਹੀ=ਉਹ। ਅਲੁ=ਪੂਰਣ,
 ਪ੍ਰਸਿਧ। ਜਪਾਈ=ਜਪਾ ਕੇ। ਪੂਰਬਿ=ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ।੧੬।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ਪ ॥- (ਹੋ ਭਾਈ!) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ
 ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ। (ਫਿਰ) ਸਚੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਿਆਂ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੧।

ਮ: ਪ॥- ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇਹੀ ਸਖਣੀ ਹੈ, (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ) ਹਨੇਰਾ (ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਆਤਮਿਕ
 ਜੀਵਨ ਵਲੋਂ) ਅੰਨ੍ਹੀ (ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ
 ਸੱਚਾ ਮਾਲਕ ਵਸਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੈ।੨।

ਮ: ਪ॥- (ਹੋ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ (ਨਾਲ) ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵੇਖੀ ਹੈ (ਪਰ) ਮੇਰੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ
 ਬਹੁਤ ਹੈ, (ਉਹ) ਬੁਝਦੀ ਨਹੀਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ (ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ) ਅੱਖਾਂ ਹੋਰ
 ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਸੇਵਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਸੁਖ ਪਾ ਲਏ
 ਹਨ। ਉਹ ਆਪ (ਆਪਣੇ) ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ

ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ-ਧਨ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੇ) ਸਾਰੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝਾ ਲਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ) ਲਿਵ ਜੋੜ ਲਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ) ਘਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅਨੰਦ (ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਹਰੀ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਤਰ ਤੇ ਮਦਦਗਾਰ (ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ)। ਉਸ ਨੇ ਵੈਰੀ ਤੇ ਸਿੱਤਰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਮਝ ਲਏ ਹਨ, ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ) ਪਹਿਲੋਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ) ਪ੍ਰੀਤ ਹਰੀ ਨਾਲ ਬਣ ਆਈ ਹੈ (ਭਾਵ ਨਿਭ ਗਈ ਹੈ)। ੧੬।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

(ੳ) ਲੋਇਣ ਲੋਈ ਡਿਠ, ਪਿਆਸ ਨ ਬੁਝੈ ਮੂ ਘਣੀ ॥...

ਪਹਿਲੀ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਨੇਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੈਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਮੇਰੇ ਨੇਤ੍ਰ ਕੀ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਬੁਝਤੀ ਅਰਥਾਤ (ਘਣੀ) ਬਹੁਤ ਹੋਤੀ ਜਾਤੀ ਹੈ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਜੋਤਿ ਸਾਰੇ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪਿਆਸ ਇਤਨੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਬੁਝਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦੇਖੇ ਇਹੋ ਡਖਣਾ ਵਡਹੰਸ ਮ: ੫ ਦੇ ਦੂਜੇ ਛੰਤ ਦਾ ਸਲੋਕ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਪੰਨਾ ੫੭੭, ਨੋਟ ੧੯) [ਸਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਡਿਠਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ (ਪਰ) ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਬੁਝੀ। [ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]
- ੪) (ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ) ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ (ਨਿਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭਾਵ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ) ਤਕਦਾ ਹਾਂ (ਇਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾਸਤੇ) ਮੇਰੀ ਲਾਲਸਾ ਬਹੁਤ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਲਾਲਸਾ ਮੁਕਦੀ ਨਹੀਂ। [ਦਰਪਣ]

ਨਿਰਣੈ: ਇਹਨਾਂ ਚਰਮ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਤੇ ਪਦਾਰਥ ਹੀ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਦੇਖਿਆਂ ਮਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਸਥੂਲ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸਨ ਵੇਖਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਿਆਸ ਘਣੀ ਹੋਣੀ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ। ਨੰਬਰ ੪ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਠੀਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਹਨ ਭਾਵ ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਨੈਣ ਹਨ।

(ਅ) ਹੋਆ ਓਹੀ ਅਲੁ ਜਗ ਮਹਿ, ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਜਪਾਈ ॥

ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਓਹੀ ਜਗਤ ਮੈਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ਗਯਾਨ ਕੀ ਔ ਜਪ ਕੀ ਰੀਤੀ ਆਈ ਹੈ। [ਫ. ਸ. ਅਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]
- ੨) ਅਲੁ-ਪੂਰਣ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੨, ਨੋਟ ੧੫। [ਸਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਸੰ. ਧਾ-ਸਵਰਨ, ਸਿੰਗਾਰਨਾ, ਹਟਾਉਣਾ, ਵਰਜਣਾ, ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੋਣਾ, ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ। ਅਲੰ-ਵਯ-ਪੂਰਣ, ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣਾ 'ਓਹੀ ਅਲੁ ਜਗਤ ਮਹਿ'। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼]
- ੪) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਾਮਣੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਦਰਪਣ]
- ੫) ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਹੋ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਪਿਆ ਹੈ।

[ਨਿਰੁਕਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ]

ਪੰਜਾਬੀ-ਮਹਿੰਦੀ ਕੇਸ ਵਿਚ 'ਅਲ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ (੧) ਕਦੂ (੨) ਉਪ ਨਾਮ ਜੋ ਕਿਸੇ ਗੁਣ ਅਥਵਾ ਅਵਗੁਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੈ।

ਨਿਰਣੈ: 'ਦਰਪਣ' ਵਿਚ 'ਓਹੀਅਲੁ' ਚੁੜਤ ਪਦ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਪਰ ਸਮੁੰਹ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਤੇ ਕੋਸ਼ਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਓਹੀ ਅਲੁ' ਪਦ ਛੇਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਠੀਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। 'ਅਲੁ' ਦੇ 'ਅਰਥ' 'ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ' ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ 'ਪੂਰਣ' ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਰਨੇ ਵਧੇਰੇ ਜਚਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪੂਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਨ ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ 'ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹਰਿ ਜਪਤਿਆ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਪਾਇ' ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ:-

੧. ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਗਿ, ਨਾਮਦੇਉ ਮਨੁ ਲੀਣਾ ॥

ਆਢ ਦਾਮ ਕੇ ਛੀਪਰੇ ਹੋਇਓ ਲਾਖੀਣਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੮੭]

੨. ਜਾ ਕੈ ਬਾਪ ਵੈਸ ਕਰੀ ਪੂਤ ਐਸੀ ਸਰੀ, ਤਿਹੁ ਰੇ ਲੋਕ ਪਰਸਿਧ ਕਬੀਰਾ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੯੩]

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਚਿਤ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਅਸਚਰਜ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਚਿਤੀ ਚੁਹਕੀ ਪਹੁ ਫੁਟੀ, ਵਗਨਿ ਬਹੁਤੁ ਤਰੰਗ ॥

ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਸੰਤਨ ਰਚੇ, ਨਾਨਕ ਨਾਮਹਿ ਰੰਗਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੧੯]

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਬਰਕਤ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਹੀ ਜੜ੍ਹ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਦੀਵਾ ਜਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਦੀਵਾ ਨਹੀਂ ਜਗਿਆ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਦੇਹੀ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰੇਤ ਮੁਗਧ ਤੇ ਬੁਰੀ ॥ ਤਿਸਹਿ ਨ ਬੂਝੈ, ਜਿਨਿ ਏਹ ਸਿਰੀ॥

[ਪੰਨਾ ੮੯੦]

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਗੁਹਝ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗਲ ਸਮਝਾਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਥੂਲ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਅਖਾਂ ਹੋਰ ਹਨ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿਆਨ-ਚਖਸੂਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਲੋਇਣ ਸੁਰਤਿ ਕਰੇ' ਵਾਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਲੇ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਦਰਸ਼ਨ ਇਉਂ ਕਰਵਾਏ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸਭ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ

ਗਿਆਨ ਵੰਡਿਆ ਹੈ, ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਬਣ ਆਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ੧੬।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਸਚੁ ਸੁਹਾਵਾ ਕਾਢੀਐ, ਕੂੜੇ ਕੂੜੀ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਜਾਣੀਅਹਿ, ਜਿਨ ਸਚੁ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥੧॥ **ਮ:** ੫ ॥ ਸਜਣ ਮੁਖੁ ਅਨੂਪੁ, ਅਠੇ ਪਹਰ ਨਿਹਾਲਸਾ ॥ ਸੁਤੜੀ ਸੇ ਸਹੁ ਡਿਨੁ, ਤੈ ਸੁਪਨੇ ਹਉ ਖੰਨੀਐ ॥੨॥ **ਮ:** ੫ ॥ ਸਜਣ ਸਚੁ ਪਰਖਿ, ਮੁਖਿ ਅਲਾਵਣੁ ਬੋਥਰਾ ॥ ਮੰਨ ਮਝਾਹੁ ਲਖਿ, ਤੁਧਹੁ ਦੂਰਿ ਨ ਸੁ ਪਿਰੀ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਧਰਤਿ ਆਕਾਸੁ ਪਾਤਾਲੁ ਹੈ ਚੰਦੁ ਸੂਰੁ ਬਿਨਾਸੀ ॥ ਬਾਦਿਸਾਹ ਸਾਹ ਉਮਰਾਵ ਖਾਨ, ਢਾਹਿ ਡੇਰੇ ਜਾਸੀ ॥ ਰੰਗ ਤੁੰਗ ਗਰੀਬ ਮਸਤ, ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਸਿਧਾਸੀ ॥ ਕਾਜੀ ਸੇਖ ਮਸਾਇਕਾ, ਸਭੇ ਉਠਿ ਜਾਸੀ ॥ ਪੀਰ ਪੈਕਾਬਰ ਅਉਲੀਏ, ਕੇ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਾਸੀ ॥ ਰੋਜਾ ਬਾਗ ਨਿਵਾਜ ਕਤੇਬ, ਵਿਣੁ ਬੁਝੇ ਸਭ ਜਾਸੀ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮੇਦਨੀ, ਸਭ ਆਵੇ ਜਾਸੀ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇ ਏਕੁ, ਖੁਦਾਇ ਬੰਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥੧੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਾਢੀਐ, ਜਾਣੀਅਹਿ, ਨਿਹਾਲਸਾ, ਤੈ, ਹਉ, ਖੰਨੀਐ, ਤੁਧਹੁ, ਪੈਕਾਬਰ, ਬਾਗ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫॥- ਸੁਹਾਵਾ=ਸੁਹਣਾ, ਸੁੰਦਰ। ਕਾਢੀਐ=ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੂੜੀ ਸੋਇ=ਝੂਠੀ ਸੋਭਾ। ਜਾਣੀਅਹਿ=ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧।

ਮ: ੫॥- ਅਨੂਪੁ=ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ। ਨਿਹਾਲਸਾ=ਵੇਖਾਰੀ। ਸੁਤੜੀ=ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਨੇ। ਸੇ ਸਹੁ=ਉਹ ਪਤੀ। ਤੈ=ਉਸ ਦੇ। ਹਉ=ਮੈਂ। ਖੰਨੀਐ=ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ। ੨।

ਮ: ੫॥- ਪਰਖਿ=ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹੋਂ। ਅਲਾਵਣੁ=ਬੋਲਾ। ਬੋਥਰਾ=ਬੋਥਾ, ਖਾਲੀ, ਫਜ਼ੂਲ। ਮੰਨ ਮਝਾਹੁ=ਮਨ ਵਿਚ। ਲਖਿ=ਸਮਝ। ਤੁਧਹੁ=ਤੇਰੇ ਤੋਂ। ਪਿਰੀ=ਪ੍ਰੀਤਮ। ੩।

ਪਉੜੀ॥- ਸੂਰੁ=ਸੂਰਜ। ਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸਮਾਨ। ਉਮਰਾਵ=ਅਮੀਰ। ਖਾਨ=ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ। ਢਾਹਿ=ਢਾਹ ਕੇ, ਛੱਡ ਕੇ। ਰੰਗ=ਰੰਗ, ਕੰਗਾਲ। ਤੁੰਗ=ਅਮੀਰ, ਧਨੀ। ਮਸਤ=ਮਾਣ ਵਿਚ ਮਤੇ ਹੋਏ। ਸਿਧਾਸੀ=ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਮਸਾਇਕਾ=ਸੇਖ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ। ਪੈਕਾਬਰ=ਪੈਰਾਂਬਰ। ਅਉਲੀਏ=ਵਲੀ, ਫਕੀਰ। ਕੇ=ਕੋਈ ਵੀ। ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਾਸੀ=ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਕਤੇਬ=ਪੱਛਮੀ ਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਰੇਤ, ਜਬੂਰ, ਅੰਜੀਲ (ਅਤੇ) ਕੁਰਾਨ। ਮੇਦਨੀ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਨਿਹਚਲੁ=ਪੱਕਾ। ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ੧੭।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਚ ਨੂੰ (ਸਦਾ) ਸੋਹਣਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜੇ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਝੂਠੀ ਸੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲੇ ਸਚੁ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਓਹ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧।

ਮ: ੫॥- ਸਜਣ (ਪ੍ਰੀਤਮ) ਦਾ ਮੁਖ (ਦਰਸ਼ਨ) ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ (ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ) ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਵੇਖਦੀ ਰਹਾਂ। (ਮੈਂ) ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਨੇ ਉਸ ਸਹੁ (ਪਤੀ) ਨੂੰ (ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ) ਵੇਖਿਆ (ਅਤੇ ਮੈਂ) ਉਸ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ। ੨।

ਮ: ਪਾ॥- ਹੇ ਸਿੱਤਰਾਂ ਤੂੰ ਸਚ ਨੂੰ ਪਰਖ, ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੇਖੇ (ਬਿਨਾਂ) ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਣਾ (ਟਪਾਰਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ) ਵਿਅਰਥ ਹਨ। (ਤੂੰ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਸਚ ਨੂੰ) ਵੇਖ, ਉਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੈਥੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- ਧਰਤੀ, ਆਸਮਾਨ, ਪਾਤਾਲ, ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਸਭ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਹਨ। ਸਾਹ, ਬਾਦਸਾਹ, ਅਮੀਰ ਤੇ ਖਾਨ ਸਭ ਡੇਰੇ ਛੱਡ ਕੇ (ਇਥੋਂ) ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਕਾਜੀ, ਸੈਖ (ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਪੀਰ, ਪੈਰੀਬਰ, ਵਲੀ (ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਕੋਈ ਵੀ ਬਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਰੋਜ਼ੇ (ਰਖਣ ਵਾਲੇ), ਬਾਂਗਾਂ (ਦੇਣ ਵਾਲੇ), ਨਿਮਾਜ਼ਾਂ (ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ), ਬਿਨਾਂ ਬੁਝਿਆਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। (ਹਾਂ, ਕੇਵਲ) ਇਕ ਸੱਚਾ ਖੁਦਾ (ਰਬ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਜਾਂ ਉਸ) ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੰਦਾ (ਸੇਵਕ ਜਨ) ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੧॥

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ:

ਸਜਣ ਮੁਖ ਅਨੂਪ ਅਠੇ ਪਹਰ ਨਿਹਾਲਸਾ ॥

ਸੁਤੜੀ ਸੇ ਸਹੁ ਡਿਠੁ, ਤੈ ਸੁਪਨੇ ਹਉ ਖੰਨੀਐ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਸਜਣ ਦਾ ਮੁਖ ਅਨੂਪ ਹੈ ਇਸ ਕੇ ਮੈਂ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਦੇਖਾਂ ਐਸੀ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਤੀ ਭਈ ਦਰਸਨ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਹੈ- ਸੰਖੁਲਨ ਦਰਸਨ ੨, ਚਿਤ੍ਰ ਦਰਸਨ ੩, ਸ੍ਰਵਨ ਦਰਸਨ ੪, ਸਾਖਯਾਤ ਦਰਸਨ। [ਵ. ਸ.]
 - ੨) ਮੈਂ ਸੁਤਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਡਿਠਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਜਣ ਦਾ ਮੂੰਹ ਇਤਨਾ ਸੋਹਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਰਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਐਸੇ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ। [ਸਬਦਾਰਥ]
 - ੩) ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਨੇ ਮੈਂ ਉਸ ਖਸਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ (ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ) ਵੇਖਿਆ, ਸੱਜਣ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣਾ (ਲੱਗਾ)। ਹੇ ਸੁਪਨੇ! ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। (ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਤਾਂਘ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਂ ਅਠੇ ਪਹਰ (ਸਜਣ ਦਾ ਮੂੰਹ) ਵੇਖਦੀ ਰਹਾਂ। [ਦਰਪਣ]
 - ੪) ਪਯਾਰੇ ਦਾ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਦਰਸਨ ਹੈ, ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਦੇਖਦੀ ਰਹਾਂ (ਇਹੋ ਵਾਸਨਾ ਹੈ) ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਨੇ ਸੇ ਸੁਆਮੀ ਡਿਠਾ, ਹੇ ਸੁਪਨੇ! ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ। [ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]
- ਨਿਰਣੈ: ਨੰਬਰ ੩ ਤੇ ੪ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ 'ਤੈ ਸੁਪਨੇ' ਦੇ ਅਰਥ ਸੰਬੰਧਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੇ ਸੁਪਨੇ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 'ਤੈ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਤੈ' ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਪਦ 'ਤੈ' ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 'ਤੈ ਸੁਪਨੇ' ਦੇ ਅਰਥ ਉਸ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਅਰਥ ਪਿਛੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੱਚ ਦੀ ਆਭਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕੇਵਲ ਆਖਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਚ ਲੁਕਾਇਆ ਨਹੀਂ ਲੁਕਦਾ। ਸਚ ਸੋ ਪੜਦੇ ਪਾੜ ਕੇ ਵੀ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਸੱਚ ਮਹਾਨ ਸਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਸਚ ਦੇ ਉਲਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਝੂਠ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਭਾਵ ਝੂਠ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਛਲਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਚ ਪਰੀਪੂਰਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਖੜਾ ਹੈ।

ਸਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ, ਸਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਸਜਣ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਸਚ ਦਾ ਅਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਸਚ, ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਵਟਾਉਂਦਾ, ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਬਾਨੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਨਾਲ ਸਜਣ ਦੀ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਲਖਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸਜਣ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ। ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਦੂਰ ਨਾ ਵੇਖ, ਆਤਮਿਕ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰ। ਬੁਲੇਸ਼ਾਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਆਖਦਾ ਹੈ:-

ਬੁਲਿਆ! ਰਬ ਤਾਂ ਤੈਥੋਂ ਵੇਖ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੀ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਧਰਤੀ ਚੰਨ, ਸੂਰਜ, ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੀ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕੋ 'ਸੱਚਾ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ' ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੇਵਕ ਭਗਤ ਹੈ।

ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਡਿਠੀ ਹਭ ਢੰਢੇਲਿ, ਹਿਕਸੁ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਆਉ ਸਜਣ ਤੂ ਮੁਖਿ ਲਗੁ, ਮੇਰਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਠੰਢਾ ਹੋਇ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਆਸਕੁ ਆਸਾ ਬਾਹਰਾ, ਮੂ ਮਨਿ ਵਡੀ ਆਸ ॥ ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ਹਿਕੁ ਤੂ, ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗਈਆਸ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਵਿਛੋੜਾ ਸੁਣੇ ਭੁਖੁ, ਵਿਣ ਡਿਠੇ ਮਰਿਓਦਿ ॥ ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ, ਬਿਰਹੀ ਨ ਧੀਰੋਦਿ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤਟ ਤੀਰਥ ਦੇਵ ਦੇਵਾਲਿਆ, ਕੇਦਾਰੁ ਮਥੁਰਾ ਕਾਸੀ ॥ ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸਾ ਦੇਵਤੇ, ਸਣ ਇੰਦ੍ਰੈ ਜਾਸੀ ॥ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਚਾਰਿ, ਖਟੁ ਦਰਸ ਸਮਾਸੀ ॥ ਪੋਥੀ ਪੰਡਿਤ ਗੀਤ ਕਵਿਤ, ਕਵਤੇ ਭੀ ਜਾਸੀ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀਆ, ਸਭਿ ਕਾਲੈ ਵਾਸੀ ॥ ਮੁਨਿ ਜੋਗੀ ਦਿਗੰਬਰਾ, ਜਮੈ ਸਣੁ ਜਾਸੀ ॥ ਜੇ ਦੀਸੈ ਸੇ ਵਿਣਸਣਾ, ਸਭ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸੀ ॥ ਬਿਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੇ, ਸੇਵਕੁ ਬਿਰੁ ਹੋਸੀ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਢੰਢੇਲਿ=ਭਾਲ ਕੇ, ਫਿਰ ਕੇ। ਹਿਕਸੁ ਬਾਝੁ=ਇਕ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ਮੁਖਿ ਲਗੁ=ਮੂੰਹ ਲਗ ਭਾਵ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਹ।੧।

ਮ:੫॥ ਆਸਕੁ=ਪ੍ਰੇਮੀ। ਆਸਾ ਬਾਹਰਾ=ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਮੂ ਮਨਿ=ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ। ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ=ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਹਿਕ ਤੂ=(ਕੇਵਲ) ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ। ਬਲਿ ਗਈਆਸੁ=ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ।੨।

ਮ:੫॥ ਭੁਖ=ਦੁਖ। ਮਰਿਓਦਿ=ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਿਰਹੀ=ਪ੍ਰੇਮੀ। ਨ ਧੀਰੋਦਿ=ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਤਟ=ਕੰਢੇ, ਕਿਨਾਰੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ। ਦੇਵ=ਦੇਵਤੇ। ਦੇਵਾਲਿਆ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਘਰ, ਮੰਦਰ। ਕੇਦਾਰੁ=ਮਥੁਰਾ, ਕਾਸੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਂ। ਕੋਟਿ=ਕਰੋੜ। ਤੇਤੀਸਾ=ਤੇਤੀ। ਸਣੁ=ਸਮੇਤ। ਖਟੁ ਦਰਸ=ਛੇ

ਸਾਸਤਰ ਸਮਾਸੀ=ਸਮਾਅ ਜਾਣਗੇ। ਕਵਿਤੇ=ਕਵੀ। ਮੁਨਿ=ਮੁਨੀ। ਦਿਗੰਬਰਾ=ਨਾਂਗੇ। ਜਮ ਸਣ=ਜਮਾਂ ਸਮੇਤ। ਵਿਣਸਣਾ=ਨਾਸ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਬਿਰੁ=ਅਟੱਲ। ਹੋਸੀ=ਹੋਵੇਗੀ। ੧੮।

ਅਰਥ: ਭਖਣੇ ਮ:ਪਾ॥- (ਹੋ ਭਾਈ! ਮੈਂ) ਸਾਰੀ (ਦੁਨੀਆ) ਫਿਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਈ ਹੈ ਇਕ (ਹਰੀ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ (ਜੀਵ ਸਥਿਰ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੋ ਪ੍ਰੀਤਮ! ਤੂੰ ਆ ਕੇ (ਆਪਣਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ, (ਤਾਂ ਜੋ) ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਠੰਢਾ ਹੋਵੇ। ੧।

ਮ:ਪਾ॥- (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਚਾ) ਪ੍ਰੇਮੀ (ਉਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਦਾਰਥਕ) ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ। (ਪਰ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਆਸਾਂ ਹਨ। (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ!) ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਭਾਵ ਆਸਾ-ਰਹਿਤ ਕੇਵਲ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ (ਤੈਥੋਂ) ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੨।

ਮ:ਪਾ॥- (ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ) ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ (ਖ਼ਬਰ) ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਖ (ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ (ਉਹ) ਮੌਤ (ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ (ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ) ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (ਭਾਵ ਉਸਦਾ ਮਨ ਉਕਾ ਹੀ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ੩।

ਪਉੜੀ॥- ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੀਰਥ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰ, ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ, ਮਥਰਾ, ਕਾਸ਼ੀ (ਆਦਿ) ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਸਮੇਤ ਤੇਤੀ ਕਰੋੜ (ਦੇਵਤੇ ਸਭ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ) ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ, ਭਾਵ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ। ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੇ ਸਾਸਤਰ ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ (ਸਦਾ ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ) ਸਮਾਅ ਜਾਣਗੇ। ਪੋਥੀਆਂ (ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ) ਪੰਡਿਤ, ਗੀਤ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀ (ਭੀ ਮਰ) ਜਾਣਗੇ। ਜਤੀ ਸਤੀ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ। ਮੁਨੀ ਜੋਗੀ ਤੇ ਨਾਂਗੇ (ਸਾਧੂ) ਵੀ ਜਮਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜੋ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (ਸਭ) ਨਾਸ ਹੋਣਾ ਹੈ, (ਗਲ ਕੀ) ਹਰੇਕ ਵਸਤੂ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਪੱਕਾ (ਭਾਵ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ) ਸੇਵਕ ਪੱਕਾ (ਅਟੱਲ) ਰਹੇਗਾ। ੧੮।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਆਸਕੁ ਆਸਾ ਬਾਹਰਾ, ਮੂ ਮਨਿ ਵਡੀ ਆਸ ॥...

- ੧) ਹੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇਰਾ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਤ ਹੈ ਸੇ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮੇ ਵਡੀ ਆਸ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਸੇ ਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। [ਫ. ਸ.]
- ੨) ਅਸਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਸਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹਾਂ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਨਿਰਾਸ) ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੩) ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਿਰਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਤੇ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਆਸ ਹੈ। ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਇਕ ਤੂੰ ਹੈ (ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ) ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। [ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ]

ਨਿਰਣੈ: ਨੰਬਰ ੧ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਆਸ ਨਿਰਾਸ' ਹਿਕੁ ਤੂੰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਰਬ ਦਾ ਅਸਲੀ ਆਸਕ (ਪ੍ਰੇਮੀ) ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਆਸਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਆਸਾ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਸਜਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ:-

ਇਹ ਜਗਿ ਮੀਤੁ ਨੁ ਦੇਖਿਓ ਕੋਈ ॥

ਸਗਲ ਜਗਤ ਅਪਨੇ ਸੁਖ ਲਾਗਿਓ, ਦੁਖ ਮਹਿ ਸੰਗਿ ਨ ਹੋਈ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੩੩]

ਗਲ ਕੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਕਿਸੁ ਨਾਲਿ ਕੀਚੈ ਦੋਸਤੀ, ਸਭੁ ਜਗੁ ਚਲਣਹਾਰੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੬੮]

ਇਸ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਇਹ ਸੋਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ। ਮਿਲਣ ਦਾ ਜਤਨ ਓਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਛੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। 'ਬਿਰਹੀ ਨ ਧੀਰੋਦਿ' ਵਾਲੀ ਅਟਲ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰਥ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਹੋਰ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ। ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਇਥੇ ਵੀ ਓਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਬਿਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੇ, ਸੇਵਕੁ ਬਿਰੁ ਹੋਸੀ ॥

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਮਿਤਰ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ:-

ਆਉ ਸਜਣ ਤੂ ਮੁਖਿ ਲਗੁ, ਮੇਰਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਠੰਢਾ ਹੋਇ ॥

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਸਾ ਨੂੰ ਆਸ਼ਕੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ 'ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ਹਿਕੁ ਤੂ' ਭਾਵ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਤੂੰ ਹੀ ਆਸਾ ਤੋਂ ਅਤੀਤ 'ਨਿਰਾਸਾ' ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਆਸਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖਦਾਈ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਓਦੋਂ ਤਕ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਪੂਰਨ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵਿਜੋਗੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਧੀਰਜ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਚਰਨ ਨਹੀਂ ਪਰਸ ਲੈਂਦਾ।

ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਸੈ ਨੰਗੇ ਨਹ ਨੰਗ, ਭੁਖੇ ਲਖ ਨ ਭੁਖਿਆ ॥ ਭੁਖੇ ਕੋੜਿ ਨ ਭੁਖ, ਨਾਨਕ ਪਿਰੀ ਪਿਖੰਦੇ ਸੁਭ ਦਿਸਟਿ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੫ ॥ ਸੁਖ ਸਮੂਹਾ ਭੋਗ, ਭੂਮਿ ਸਥਾਈ ਕੇ ਧਣੀ ॥ ਨਾਨਕ ਹਭੇ ਰੋਗੁ, ਮਿਰਤਕ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਿਆ ॥ ੨ ॥ ਮ: ੫ ॥ ਹਿਕਸ ਕੂੰ ਤੂ ਆਹਿ, ਪਛਾਣੁ ਭੀ ਹਿਕੁ ਕਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਆਸਕੀ ਨਿਬਾਹਿ, ਮਾਨੁਖ ਪਰਥਾਈ ਲਜੀਵਦੇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਨਰਾਇਣੇ, ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਾਧਾ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਹਰਿ ਲਾਧਾ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਕੀਰਤਨੁ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦੁ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵਾਧਾ ॥ ਸਚੁ ਧਰਮੁ ਤਪੁ ਨਿਹਚਲੇ, ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਅਗਾਧਾ ॥ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਤਪੁ ਨਿਹਚਲੇ, ਜਿਸੁ ਕਰਮਿ ਲਿਖਾਧਾ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ

ਲਿਖਿਆ, ਸੇ ਟਲੇ ਨ ਟਲਾਧਾ ॥ ਨਿਹਚਲ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਜਨ, ਬਚਨ ਨਿਹਚਲੁ ਗੁਰੁ
ਸਾਧਾ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ, ਤਿਨਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਆਰਾਧਾ ॥੧੯॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਿਹੁਣਿਆਂ, ਪਰਥਾਈਂ, ਲਜੀਵਦੇ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਖਣੇ ਮ: ਪ॥- ਸੈ=ਸੈਕਤੋਂ ਨਹ ਨੰਗ=ਨੰਗਪਨ (ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ)। ਭੁਖੇ=ਦੁਖੀ।
ਕੋੜਿ=ਕਰੋੜ। ਪਿਰੀ=ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ। ਪਿਖੰਦੇ=ਵੇਖੇ। ਸੁਭ ਦਿਸਟਿ=ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਠਾਲਾ।੧।

ਮ: ਪ॥- ਸਮੁਹਾ=ਸਾਰੇ। ਭੂਮਿ=ਧਰਤੀ। ਸਥਾਈਂ=ਸਾਰੀ। ਕੇ=ਦਾ। ਧਣੀ=ਮਾਲਕ। ਹਭੇ=ਸਾਰੇ।
ਮਿਰਤਕੁ=ਮੁਰਦਾ। ਵਿਹੁਣਿਆ=ਬਿਨਾਂ।੨।

ਮ: ਪ॥- ਹਿਕਸ ਕੁੰ=ਇਕ ਨੂੰ। ਆਹਿ=ਚਾਹ, ਇਛਾ ਕਰ। ਪਛਾਣੁ=ਪਹਿਚਾਨ ਵਾਲਾ ਮਿੱਤਰ। ਹਿਕੁ
ਕਰਿ=ਇਕ ਨੂੰ ਬਣਾ। ਆਸਤੀ=ਆਸਾ। ਨਿਬਾਹਿ=ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੁਖ ਪਰਥਾਈਂ=ਮਨੁੱਖ
ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ। ਲਜੀਵਦੇ=ਲਜਿਆਵਾਨ, ਸ਼ਰਮਸਾਗੜ।

ਪਉੜੀ॥- ਨਿਹਚਲੁ=ਅਟੱਲ। ਅਗਮ=ਅਪਹੁੰਚ। ਅਗਾਧਾ=ਅਥਾਹ। ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ।
ਲਾਧਾ=ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਗਾਵਾਧਾ=ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਾਧਾ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸਿਮਰਨ
ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਿ ਲਿਖਾਧਾ=ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨ ਟਲਾਧਾ=(ਟਾਲਿਆਂ) ਵੀ ਨਹੀਂ ਟੱਲ
ਸਕਦਾ। ਪੂਰਬਿ=ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ।੧੯।

ਅਰਥ: ਭਖਣੇ ਮ: ਪ ॥- (ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੇ ਬੇਸ਼ਕ) ਸੈ (ਵਾਰੀ) ਨੰਗੇ ਹੋਣ, (ਪਰ ਉਹ) ਨੰਗਪਨ
(ਮਹਿਸੂਸ) ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਲਖ (ਵਾਰੀ) ਭੁਖੇ ਹੋਣ (ਪਰ ਉਹ) ਭੁਖ (ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ
ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ) ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਵੇ (ਉਹ ਭਾਵੇਂ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਾਰ ਦੁਖੀ
ਹੋਣ (ਪਰ) ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।੧।

ਮ: ਪ॥- ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ) ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਤੇ
ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ (ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ) ਜੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਹੈ, (ਉਸ ਲਈ) ਸਾਰੇ (ਸੁਖ)
ਰੋਗ (ਸਮਾਨ) ਹਨ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮੁਰਦਾ ਹੀ (ਸਮਝ)।੨।

ਮ: ਪ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਤੂੰ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਇਛਾ ਕਰ (ਅਤੇ) ਇਕ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ। ਨਾਨਕ
(ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਦੀ) ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਜੇ) ਜੀਵ ਕਿਸੇ
ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਆਸਾ ਰਖੇਗਾ ਉਹ ਆਖਰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।੩।

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਕ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਅਥਾਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
(ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਅਟੱਲ ਹੈ ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ (ਹਰੀ ਦਾ) ਕੀਰਤਨ, ਗੋਵਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਸਤ, ਧਰਮ ਤੇ
ਤਪ ਅਟੱਲ ਹੈ, (ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਜੀਵਾਂ ਦੇ)
ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਵੀ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਜੇ (ਕਿਸੇ ਦੇ) ਟਾਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਟੱਲ ਸਕਦਾ। ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ

ਵੀ ਅਟੱਲ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਸਾਧੂ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਅਟੱਲ ਰੂਪ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ) ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਹਰ ਵੇਲੇ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ੧੯।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਨੰਗੇ ਹੋਣ, ਝੁਖੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਉਹ ਨੰਗ ਝੁਖ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਟਿਕਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖ ਵਿਚ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਿਠਮ ਪਿਆਲਾ ਚੁਪ ਚਬੋਲਾ ਨਹੀਂ ਪੀ ਸਕਦੇ ਭਾਵ ਉਹ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਸਹਜ-ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਜੀਵ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉੱਭੋੜਿਆ ਹੈ। ਹੇ। ਭਾਈ! ਜੇ ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਕ ਸੁਖ ਭੋਗ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਕੀ ਤੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ? ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਨਾ ਹੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਬਣ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਖਰ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਰਾਜ ਮਦ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਂਜ ਹੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਉਲਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਅਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਮਾਲਕੀ ਮੌਤ ਦੇ ਤੁਲ ਦਸੀ ਹੈ। ਨਾਮ-ਵਿਹੁਣੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਾਜ ਮਾਲ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰੱਸਾਂ ਵਲ ਚਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ:-

ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੇਕ ਤੂ, ਲਾਹਿ ਬਿਡਾਨੀ ਆਸਾ॥

ਠਾਨਕ, ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ, ਕਾਰਜੁ ਆਵੈ ਰਾਸਿ॥

[ਪੰਨਾ ੨੫੭

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਖਉਤੀ ਸਿੱਤਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਸਿੱਤਰ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ "ਇਕੁ ਪਛਾਣੁ ਜੀਅ ਕਾ, ਇਕੇ ਰਖਣਹਾਰੁ" (ਪੰਨਾ ੪੫) ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਅਗੇ ਹੱਥ ਨਾ ਅੱਡੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਆਪ ਮੰਗਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਇਕੇ ਮਾਲਕ ਪਾਸੋਂ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਉਦਾ ਤੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ।

ਪਿਛੇ ਦੋ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਸਵੰਤ ਦਸੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਨੌਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਚਲ (ਸਥਿਰ) ਦਸਿਆ ਹੈ:-

੧. ਨਾਰਾਇਣ ੨. ਨਾਮ-ਨਿਧਾਨ ੩. ਕੀਰਤਨੁ ੪. ਸੱਚ ੫. ਧਰਮੁ ੬. ਤਪੁ ੭. ਮਸਤਕਿ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ੮. ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ੯. ਗੁਰੂ ਸਾਧੂ ਦੇ ਬਚਨ।

ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਜੋ ਝੁਬੰਦੇ ਆਪਿ, ਸੇ ਤਰਾਏ ਕਿਨਖੇ ॥ ਤਾਰੇਦਤੋ ਭੀ ਤਾਰਿ, ਠਾਨਕ ਪਿਰ ਸਿਉ ਰਤਿਆ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਜਿਥੈ ਕੋਇ ਕਥੰਨਿ, ਠਾਉ ਸੁਣੰਦੇ ਮਾ ਪਿਰੀ ॥ ਮੂੰ ਜੁਲਾਊ ਤਥਿ, ਠਾਨਕ ਪਿਰੀ ਪਸੰਦੇ, ਹਰਿਓ ਥੀਓਸਿ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਿਆ ਕਰਹਿ, ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸਨੇਹ ॥ ਠਾਨਕ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੀਆ, ਨਿਮੁਣੀਆਦੀ ਦੇਹ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਨੈਨੀ ਦੇਖਉ ਗੁਰ ਦਰਸਨੇ, ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਮਥਾ ॥ ਪੈਰੀ ਮਾਰਗਿ ਗੁਰ ਚਲਦਾ, ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਹਥਾ ॥ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਰਿਦੈ ਧਿਆਇਦਾ, ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਜਪੰਥਾ ॥ ਮੈ

ਛਡਿਆ ਸਗਲ ਅਪਾਇਣੇ, ਭਰਵਸੈ ਗੁਰ ਸਮਰਥਾ॥ ਗੁਰਿ ਬਖਸਿਆ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ,
ਸਭੇ ਦੁਖੁ ਲਥਾ॥ ਭੋਗਹੁ ਭੁੰਚਹੁ ਭਾਈਹੋ, ਪਲੈ ਨਾਮੁ ਅਗਥਾ॥ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ
ਦਿਤੁ, ਸਦਾ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਕਥਾ॥ ਸਹਜੁ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਆ, ਜਮ ਕਾ ਭਉ
ਲਥਾ॥੨੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤਾਰੇਦੜੇ, ਸਿਉ, ਨਾਉ, ਜੁਲਾਉ, ਕਰਹਿ, ਨੈਨੀ, ਦੇਖਉ, ਪੈਰੀ, ਫੇਰੀ, ਪਿਆਇੰਦਾ, ਮੈ।

ਨੋਟ- ਪਉੜੀ ਵਾਲੀ ਹਰੇਕ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਪਦ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥- ਡੁਬੰਦੇ=ਡੁਬ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਕਿੰਨਖੇ=ਕਿਸ ਨੂੰ। ਤਾਰੇਦੜੇ=ਤਾਰੂ ਪਿਰ
ਸਿਉ=ਪਤੀ ਨਾਲ। ਰਤਿਆ=ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ॥੧॥

ਮ:੫॥- ਕਬੀਨਿ=ਉਚਾਰਦੇ, ਬੋਲਦੇ, ਸੁਣਦੇ=ਸੁਣਦੇ ਹੋਣ। ਮਾ ਪਿਰੀ=ਮੇਰੇ ਪਿਰ ਦਾ। ਮੂੰ ਜੁਲਾਉ
ਤਬਿ=ਮੈਂ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਵਾਂ। ਪਿਰੀ ਪਸੰਦੇ=ਪਿਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ। ਹਰਿਓ ਥੀਓਸਿ=ਹਰਾ ਭਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਖਿੜ
ਗਿਆ॥੨॥

ਮ:੫॥- ਕਿਆ ਕਰਹਿ=ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?। ਕਲਤ੍ਰ=ਇਸਤਰੀ। ਸਨੇਹ=ਪਿਆਰ। ਵਿਹੁਣੀਆ=ਬਿਠਾਂ।
ਨਿਮੁਣੀਆਦੀ=ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਹ=ਦੇਹੀ, ਕਾਇਆ॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- ਨੈਨੀ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਦੇਖਉ=ਮੈਂ ਵੇਖਾਂ। ਦਰਸਨੇ=ਦਰਸਨ। ਮਾਰਗਿ=ਰਸਤੇ ਉਤੇ।
ਹਥਾ=ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ। ਜਪੰਥਾ=ਜਪਦਾ ਹਾਂ। ਅਪਾਇਣੇ=ਆਪਾ-ਭਾਵ, ਹੰਕਾਰ। ਸਮਰਥਾ=ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ
ਨੇ। ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਭੁੰਚਹੁ=ਖਾਓ। ਅਗਥਾ=ਅਕਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ। ਦਿਤੁ=ਦਿਤੁ, ਪੱਕਾ ਕਰ। ਭਉ=ਭਰਾ॥੨੦॥

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥- ਜੇ (ਮਨੁੱਖ) ਆਪ ਡੁਬ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਤਾਰ ਸਕਦਾ
ਹੈ?। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਰਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਤਰਦਾ ਹੈ
(ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ) ਤਾਰਦਾ ਹੈ॥੧॥

ਮ:੫॥- ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਤੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ
ਹਨ ਕਿ) ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਵਾਂ (ਅਤੇ) ਪਤੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਹੋਵਾਂ॥੨॥

ਮ:੫॥- (ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ!) ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ
ਵਿਅਰਥ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣੀ ਦੇਹੀ ਦੀ ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।
(ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ)॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ (ਆਪਣੇ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ
(ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ)। ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹਾਂ (ਅਤੇ) ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਖਾ ਝਲਦਾ ਹਾਂ।
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ (ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਅਤੇ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ)
ਜਪਦਾ ਹਾਂ। ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ (ਹੰਕਾਰ) ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ)
ਨਾਮ ਰੂਪ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ) ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਭਰਾਵੇ! ਮੇਰੇ ਪਲੇ

ਅਕਥ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ (ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ) ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਰਸ ਮਾਣੇ। ਨਾਮ (ਜਪਣਾ), ਦਾਨ (ਕਰਨਾ), ਇਸ਼ਨਾਨ (ਇਹ ਤਿੰਨ ਨੁਕਤੇ ਦ੍ਰਿੜ (ਕਰਕੇ) ਸਦਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਥਾ (ਜਸ) ਕਰੇ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ) ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ (ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ) ਜਸ ਦਾ ਭਰ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੨੦।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਡਖਣੇ ਵਿਚ ਪਖੰਡੀ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਚੰਗੀ ਚੋਟ ਲਾਈ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਫ਼ੁਬ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਦੂਜੇ ਦਾ ਤਾਰਕ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੋਵੇ, ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹਾਂ, ਜੇ ਆਪ ਤਾਰੂ ਹੋਵੇ ਉਹ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਖੰਡੀ ਗੁਰੂਆਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ:—

ਕੁਲਹਾਂ ਦੇਂਦੇ ਬਾਵਲੇ, ਲੈਂਦੇ ਵਡੇ ਨਿਲਜ ॥

ਚੂਹਾ ਖੜ ਨ ਮਾਵਈ, ਤਿਕਲਿ ਬੰਨੈ ਫਜ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੨੮੬

ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਜੋ ਆਪ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਓਹੀ ਸੇਵਕ ਜਨ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਜਸ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਥੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਇਛਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਵਸਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਸਨ ਵਾਲੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਹਰਾ-ਭਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਮੈ-ਮੇਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ, ਪੁਤਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਮੋਹ ਕਰਨ ਦਾ ਮੂਲ 'ਮੈ' ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੪੧੨ ਤੇ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ:—

ਜਗੁ ਕ੍ਰਿਅ ਜਿਤੁ ਕਾਮਣਿ ਹਿਤਕਾਰੀ॥ ਪੁਕੁ ਕਲਤੁ ਲਗਿ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰੀ॥

ਬਿਰਥਾ ਜਨਮ ਗਵਾਇਆ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ॥

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਨਿਮਰ-ਭਰੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾ ਅਨਿਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ:—

ਗੁਰਿ ਬਖਸਿਆ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ, ਸਭੇ ਦੁਖੁ ਲਥਾ ॥

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਮਰਥ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਕਥਾ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਬੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਗਿਆਨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਸੰਕਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਲਗੜੀਆ ਪਿਰੀਅੰਨਿ, ਪੇਖੰਦੀਆ ਨਾ ਤਿਪੀਆ ॥ ਹਭ ਮਝਾਹੁ ਸੋ ਧਣੀ, ਬਿਆ ਨ ਡਿਠੋ ਕੋਇ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਕਥੜੀਆ ਸੰਤਾਹ, ਤੇ ਸੁਖਾਉ ਪੰਧੀਆ ॥ ਨਾਨਕ, ਲਧੜੀਆ ਤਿੰਨਾਹ, ਜਿਨਾ ਭਾਗੁ ਮਥਾਹੜੈ ॥੨॥ ਮ: ੫ ॥ ਡੂੰਗਰਿ ਜਲਾ ਥਲਾ, ਡੂਮਿ ਬਨਾ ਫਲ ਕੰਦਰਾ ॥ ਪਾਤਾਲਾ ਆਕਾਸ ਪੂਰਨੁ ਹਭ ਘਟਾ ॥ ਨਾਨਕ,

ਪੇਖਿ ਜੀਓ, ਇਕਤੁ ਸੂਤਿ ਪਰੋਤੀਆ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਜੀ ਮਾਤਾ ਹਰਿ ਜੀ ਪਿਤਾ,
 ਹਰਿ ਜੀਉ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ॥ ਹਰਿ ਜੀ ਮੇਰੀ ਸਾਰ ਕਰੇ, ਹਮ ਹਰਿ ਕੇ ਬਾਲਕ ॥ ਸਹਜੇ
 ਸਹਜਿ ਖਿਲਾਇਦਾ, ਨਹੀ ਕਰਦਾ ਆਲਕ ॥ ਅਉਗੁਣ ਕੇ ਨ ਚਿਤਾਰਦਾ, ਗਲ ਸੇਤੀ
 ਲਾਇਕ ॥ ਮੁਹਿ ਮੰਗਾਂ ਸੇਈ ਦੇਵਦਾ, ਹਰਿ ਪਿਤਾ ਸੁਖਦਾਇਕ ॥ ਗਿਆਨੁ ਰਾਸਿ ਨਾਮੁ
 ਧਨੁ ਸਉਪਿਓਨੁ, ਇਸੁ ਸਉਦੇ ਲਾਇਕ ॥ ਸਾਝੀ ਗੁਰ ਨਾਲਿ ਬਹਾਲਿਆ, ਸਰਬ ਸੁਖ
 ਪਾਇਕ ॥ ਮੈ ਨਾਲਹੁ ਕਦੇ ਨ ਵਿਛੁੜੇ, ਹਰਿ ਪਿਤਾ ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਲਾਇਕ ॥੨੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਲਗਤੀਆਂ, ਪੇਖਦੀਆਂ, ਤਿਪੀਆਂ, ਕਥਤੀਆਂ, ਸੰਤਾਂ, ਪੰਥੀਆਂ, ਲਧਤੀਆਂ, ਤਿੰਨਾਂਹ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ,
 ਜਲਾਂ, ਥਲਾਂ, ਬਨਾਂ, ਕੰਦਰਾਂ, ਪਾਤਾਲਾਂ, ਘਟਾਂ, ਜੀਓ, ਪਰੋਤੀਆਂ, ਖਿਲਾਇਦਾ, ਮੁਹ, ਦੇਵਦਾ, ਸਉਪਿਓਨੁ, ਸਾਝੀ,
 ਗੱਲਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ਪਾ॥- ਲਗਤੀਆਂ=ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਿਰੀਅੰਨਿ=ਪਤੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ।
 ਪੇਖਦੀਆਂ=ਵੇਖਦੀਆਂ ਨ ਤਿਪੀਆਂ=ਨਹੀਂ ਰਜੀਆਂ। ਹਭ ਮਝਾਹੁ=ਸਭ ਵਿਚ। ਸੇ ਧਣੀ=ਉਹ ਮਾਲਕ। ਬਿਆ=ਦੂਸਰਾ,
 ਹੋਗਾ।

ਮ: ਪਾ॥- ਕਥਤੀਆਂ=ਕਥਾਵਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ। ਸੰਤਾਂਹ=ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ। ਤੇ=ਉਹ। ਸੁਖਾਉ ਪੰਥੀਆਂ=ਸੁਖ
 ਵਿਖਾਲਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ। ਲਧਤੀਆਂ=ਲਭੀਆਂ। ਤਿੰਨਾਂਹ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਮਥਾਹੜੇ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ।

ਮ: ਪਾ॥- ਡੂੰਗਰਿ=ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ। ਜਲਾ=ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ। ਥਲਾ=ਰੇਤਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ। ਭੂਮਿ=ਧਰਤੀ ਵਿਚ।
 ਬਨਾ=ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ। ਫਲ=ਫਲਾਂ ਵਿਚ। ਕੰਦਰਾ=ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿਚ। ਪੂਰਨੁ=ਵਿਆਪਕ। ਹਭ ਘਟਾ=ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ।
 ਪੇਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਜੀਓ=ਜੀਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਕਤੁ ਸੂਤਿ=ਇਕ ਧਾਗੇ (ਪ੍ਰਬੰਧ) ਵਿਚ।

ਪਉੜੀ॥- ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ=ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਸਾਰ=ਸੰਭਾਲ। ਬਾਲਕ=ਬੱਚੇ। ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ=ਸਹਜ
 ਨਾਲ, ਅਡੋਲ ਹੀ। ਖਿਲਾਇਦਾ=ਖਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਲਕ=ਆਲਸ। ਨ ਚਿਤਾਰਦਾ=ਚੇਤੇ (ਖਿਆਲ ਹੀ) ਨਹੀਂ
 ਕਰਦਾ। ਗਲ ਸੇਤੀ=ਗਲ ਨਾਲ। ਲਾਇਕ=ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਹ=ਮੂੰਹੋਂ। ਸੁਖਦਾਇਕ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
 ਗਿਆਨ ਰਾਸਿ=ਪਿਆਰ ਦੀ ਪੂੰਜੀ। ਸਉਪਿਓਨੁ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਸੌਂਪਿਆ (ਦਿੱਤਾ)। ਲਾਇਕ=ਯੋਗ। ਸਾਝੀ-
 ਭਾਈਵਾਲ। ਗੁਰ ਨਾਲਿ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ। ਪਾਇਕ=ਸੇਵਕ। ਮੈ ਨਾਲਹੁ=ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ। ਲਾਇਕ=ਸਮਰਥਾ।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ:॥- (ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ) ਪਤੀ-ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਲਗ ਗਈਆਂ ਭਾਵ ਜੁੜ ਗਈਆਂ
 ਹਨ (ਉਸ ਨੂੰ) ਵੇਖਦੀਆਂ ਰਜਦੀਆਂ (ਭਾਵ ਥਕਦੀਆਂ ਹੀ) ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਮਾਲਕ ਸਭ ਦੇ ਵਿਚ (ਮੌਜੂਦ)
 ਹੈ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ।

ਮ: ਪਾ॥- ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਖ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ
 ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਥਾਵਾਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਭੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ (ਚੰਗੇ) ਭਾਗ ਹਨ।

ਮ: ਪਾ॥- ਪਹਾੜਾਂ, ਸਮੁੰਦਰਾਂ, ਰੇਤਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ, ਜੰਗਲਾਂ, ਤਲਾਵਾਂ ਤੇ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿਚ,
 ਪਾਤਾਲਾਂ, ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ

ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਹਾਂ (ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਜਿੰਦਾਂ) ਇਕ (ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ) ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇ ਕੇ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਪਉੜੀ॥— (ਹੇ ਭਾਈ॥) ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ (ਅਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ (ਮੇਰੀ) ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ) ਮੇਰੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ (ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ) ਬਚੇ ਹਾਂ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਬੜੇ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਅਡੋਲ ਹੀ (ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ) ਖਿਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਗਲੋਂ) ਆਲਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ((ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੇ) ਕਿਸੇ ਅਉਗਣ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ) ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ) ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗਾਂ ਓਹੀ ਕੁਝ (ਮੈਨੂੰ) ਦੋਂਦਾ ਹੈ, (ਮੇਰਾ) ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਤਾ (ਇਤਨੇ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪੁੰਜੀ, ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਨ ਵੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ) ਇਹ ਸੌਂਦਾ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਇਸ ਦੇ ਵਲ ਸਰੂਪ ਹੁਣੇ) ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਮੇਰੇ ਦਾਸ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਭਾਈ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਤਾ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਛੜਦਾ। ੨੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਰੱਜਣ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ, ਇਕ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਅਗੰਮੀ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਵਰਨਾ ਹੀ ਨਾ ਉਠਣਾ, ਇਹ ਇਕ ਅਲਮਸਤ ਖਿਆਲ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ ਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਥਵਾਂ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜੀਵਨ-ਮਾਰਗ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਇਹ ਸੋਮਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਵਾਹ ਦੁਆਰਾ ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਡੇ ਝਰਨੇ ਚਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਬਾਣੀ ਉਚਰਹਿ ਸਾਧ ਜਨ, ਅਮਿਉ ਚਲਹਿ ਝਰਣੇ ॥

ਪੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਠਾਨਕੁ ਜੀਵਿਆ, ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਧਰਣੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੩੨੦

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ:-

ਤੂੰ ਜੀਵਨ ਤੂੰ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ॥ ਤੁਝ ਹੀ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਾ॥

[ਪੰਨਾ ੭੩੯

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ ਪਰਮਾਰਥਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਉਗਣਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਗਲਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥ ਦਾਸ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਠਾਨਕ ਕਚਤਿਆ ਸਿਉ ਤੇਤਿ, ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥ ਓਇ ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ, ਓਇ ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੇਤਿ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥
ਠਾਨਕ, ਬਿਜੁਲੀਆ ਚਮਕੀਨਿ, ਘੁਰਨਿ ਘਟਾ ਅਤਿ ਕਾਲੀਆ ॥ ਬਰਸਨਿ ਮੇਘ ਅਪਾਰ, ਠਾਨਕ, ਸੰਗਮਿ ਪਿਰੀ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ॥੨॥ ਮ: ੫॥ ਜਲ ਥਲ ਨੀਰਿ ਭਰੇ, ਸੀਤਲ ਪਵਣ

ਝੁਲਾਰਦੇ ॥ ਸੇਜੜੀਆਂ ਸੇਇੰਨ, ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਦੀਆ ॥ ਸੁਭਰ ਕਪੜ ਭੋਗ, ਨਾਨਕ
ਪਿਰੀ ਵਿਹੂਣੀ ਤਤੀਆ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕਾਰਣੁ ਕਰਤੈ ਜੋ ਕੀਆ, ਸੇਈ ਹੈ ਕਰਣਾ ॥ ਜੇ
ਸਉ ਧਾਵਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀਆ, ਪਾਵਹਿ ਧੁਰਿ ਲਹਣਾ ॥ ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ ਕਿਛੁ ਨ ਲਭਈ, ਜੇ
ਫਿਰਹਿ ਸਭ ਧਰਣਾ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਭਉ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ, ਭੈ ਭਰੁ ਦੂਰਿ ਕਰਣਾ ॥ ਭੈ ਤੇ
ਬੈਰਾਗੁ ਉਪਜੈ, ਹਰਿ ਖੋਜਤ ਫਿਰਣਾ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਸਹਜੁ ਉਪਜਿਆ, ਫਿਰਿ ਜਨਮਿ ਨ
ਮਰਣਾ ॥ ਹਿਆਇ ਕਮਾਇ ਪਿਆਇਆ, ਪਾਇਆ ਸਾਧ ਸਰਣਾ ॥ ਬੇਹਿਥੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ
ਗੁਰੁ, ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਚੜਾਏ ਤਿਸੁ ਭਉਜਲੁ ਤਰਣਾ ॥੨੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਚੜੀਆਂ, ਸਿਉਂ, ਵਿਛੜਹਿ, ਮੁਇਆਂ, ਜਾਹੀ, ਘਟਾਂ, ਕਾਲੀਆਂ, ਸੁਹੰਦੀਆਂ,
ਸੇਜੜੀਆਂ, ਜੜਦੀਆਂ, ਤਤੀਆਂ, ਧਾਵਹਿ, ਪਾਵਹਿ, ਕਰਮਾਂ, ਫਿਰਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਖਣੇ ਮ: ੫ ॥ ਕਚੜੀਆ ਸਿਉਂ=ਕੱਚੇ (ਅਪ-ਸੁਆਰਥੀ) ਮਿਤਰਾਂ ਨਾਲੋਂ।
ਪਕਿਆ=ਪੱਕੇ। ਓਇ=ਉਹ (ਕੱਚੇ ਮਿੱਤਰ)। ਜੀਉਦੇ=ਜੀਉਦਿਆਂ ਹੀ। ਵਿਛੜਹਿ=ਵਿਛੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ
ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਓਇ=ਓਹ (ਪੱਕੇ ਭਾਵ ਸੰਤ)। ਮੁਇਆਂ=ਮਰਨ ਤੇ ਵੀ। ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ=ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ
ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ।੧।

ਮ:੫॥- ਚਮਕੰਨਿ=ਚਮਕਦੀਆਂ, ਲਿਸਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਘੁਰਨਿ=ਗੱਜਦੀਆਂ ਹਨ।
ਘਟਾ=ਹਾਠਾਂ, ਬਦਲੀਆਂ। ਅਤਿ ਕਾਲੀਆਂ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਾਲੀਆਂ। ਬਰਸਨਿ=ਵਸਦੇ ਹਨ। ਮੇਘ=ਬਦਲਾ
ਆਾਰ=ਬੇਅੰਤ। ਸੰਗਮਿ ਪਿਰੀ=ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ। ਸੁਹੰਦੀਆਂ=ਸੋਹਣੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।੨।

ਮ:੫॥- ਨੀਰਿ=ਪਾਣੀ ਨਾਲ। ਸੀਤਲ ਪਵਣ=ਠੰਢੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ। ਝੁਲਾਰਦੇ=ਝੁਲ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ,
ਵਗਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਸੇਜੜੀਆਂ ਸੇਇੰਨ=ਸੇਜਾਂ ਸੇਭਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਦੀਆਂ=ਹੀਰੇ ਤੇ ਲਾਲਾਂ ਨਾਲ
ਜੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਸੁਭਰੁ=ਸਗਣਾਂ ਦਾ ਕਪੜਾ ਜੋ ਸ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਕਪੜ=ਕਪੜੇ। ਭੋਗ=(ਹੋਰ
ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਭੋਗ। ਪਿਰੀ ਵਿਹੂਣੀ=ਪਤੀ (ਪ੍ਰੀਤ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਤਤੀਆਂ=ਸੜਦੀਆਂ ਬਲਦੀਆਂ ਹਨ।੩।

ਅਰਥ: ਭਖਣੇ ਮ: ੫ ॥- ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਤੂੰ ਕੱਚੇ ਮਿਤਰਾਂ
ਨਾਲੋਂ (ਪ੍ਰੀਤ) ਤੋੜ ਲੈ (ਅਤੇ) ਪੱਕੇ ਸੰਤ ਸਜਣਾ ਨੂੰ ਢੂੰਢ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾ)। ਓਹ (ਕੱਚੇ ਮਿੱਤਰ)
ਜੀਉਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਪਰ) ਓਹ (ਪੱਕੇ ਸੰਤ) ਮਰਨ ਤੇ ਵੀ (ਸਾਥ) ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ।੧।

ਮ:੫॥- ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ
ਕਾਲੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ (ਹਾਠਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ) ਗਜਦੀਆਂ ਹਨ (ਤੇ) ਬਿਜਲੀਆਂ ਚਮਕਦੀਆਂ (ਲਿਸਕਾਰੇ
ਮਾਰਦੀਆਂ) ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਬੇਅੰਤ ਬਦਲ ਵਸਦੇ ਹਨ, (ਇਹ ਘਟਾਵਾਂ
ਸੋਹਾਗਣਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ) ਪਤੀ-ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਅਤਿ ਸੋਹਣੀਆਂ (ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ) ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।੨।

ਮ:੫॥- (ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੁਣ ਪਤੀ-ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਸਦੇ ਹਨ)। ਭਾਵੇਂ
ਦਰਿਆ ਤੇ ਧਰਤੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ, ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਝੁਲਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੇਜਾ ਹੀਰੇ

ਲਾਲਾ ਨਾਲ ਜੜੀ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਹੋਵੇ), ਕਪੜੇ ਤੇ (ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਭੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪਤੀ (ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ) ਬਿਨਾ (ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ) ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੈ॥੩॥

ਪਉੜੀ॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਜੋ ਕਾਰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਹੀ (ਭਾਵ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਭ ਨੇ ਕੰਮ) ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ! ਜੇ ਸੌ (ਪਾਸੇ) ਦੌੜਦਾ ਫਿਰੇ, ਪਰ ਧੁਰੋਂ (ਜੋ ਤੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੂੰ ਓਹੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ। (ਭਾਵੇਂ) ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਭਾਉਂਦਾ ਫਿਰੇ (ਪਰ) ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ (ਅਤੇ ਇਸ ਡਰ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਦੁਨਿਆਵੀ) ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। (ਰਬੀ) ਡਰ ਤੋਂ ਬੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੋਜਦਿਆਂ ਖੋਜਦਿਆਂ ਸਹਜ (ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ) ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਮਨੁੱਖ) ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। (ਜਿਸ ਨੇ) ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਨਾਮ) ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਹਰੀ (ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ) ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਵੇ, ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ (ਅਵੇਸ) ਪਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ॥੨॥

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਕੱਚੇ, ਭਾਵ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਮਿਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਾਥ ਤੋੜਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਮਿਤਰ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਪਿਠ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਖਣ ਪੀਣ ਲਈ ਦਈ ਚਲੇ, ਮਿਤਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਦਾਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉਗੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਕੱਢਣਗੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ:-

ਮਨਮੁਖਾ ਕੇਰੀ ਦੋਸਤੀ, ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ ॥

ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ ਭਜਿ ਜਾਨਿ, ਕਦੇ ਨ ਪਾਇਨਿ ਬੰਧੁ ॥

ਜਿਚਰੁ ਪੈਨਨਿ ਖਾਵਨੇ, ਤਿਚਰੁ ਰਖਨਿ ਗੰਢੁ ॥

ਜਿਤੁ ਦਿਨ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵਈ, ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਬੋਲਨਿ ਗੰਧੁ ॥

[ਪੰਨਾ ੯੫੯

ਜੇ ਸੰਤ ਸਜਣ ਪੱਕੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਪਾਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭੀ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮੀ ਬੰਦੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸਾਥ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਤਲਬੀ ਮਿਤਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਚੰਗੀ ਹੈ:-

ਨਾਨਕ, ਮਨਮੁਖਾ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟੀਆ ਭਲੀ, ਜਿਨਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਪਿਆਰੁ ॥[ਪੰਨਾ ੫੪੯

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਪਤੀ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਵਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੋਵੇ ਅਕਾਸ਼ ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇ, ਬਿਜਲੀਆਂ ਲਿਸਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਬਰਖਾ ਰੁਤ ਪੂਰੇ ਜੈਬਨ ਤੇ ਹੋਵੇ, ਠੰਢੀ ਠੰਢੀ ਪਉਣ ਚਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਸੁਹਾਗਣਿ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਤੀ ਪਰਦੇਸ਼ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਵੇਖੇ ਪਤੀ-ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਰਹੁ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਮਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਪਤਨੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਸਮਾਂ ਪਤੀ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਮਹਾਨ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਰੇ ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ ਅਡੰਬਰ ਆਦਿ 'ਪਿਰੀ ਵਿਹੂਣੀ ਤਤੀਆ' ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦਸੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ 'ਬੈਰਾਗ' ਦੀ ਰਾਸਿ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਰਬੀ-ਭੈ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਭਉਜਲ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ॥ ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ, ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ, ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥੧॥ ਮ: ੫ ॥ ਮੁਆ ਜੀਵੰਦਾ ਪੇਖੁ, ਜੀਵੰਦੇ ਮਰਿ ਜਾਨਿ ॥ ਜਿਨਾ ਮੁਹਬਤਿ ਇਕ ਸਿਉ, ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨ ॥੨॥ ਮ:੫॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ, ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ਪੀਰ ॥ ਭੁਖ ਤਿਖ ਤਿਸੁ ਨ ਵਿਆਪਈ, ਜਮੁ ਨਹੀ ਆਵੈ ਨੀਰ ॥੩॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈਐ, ਸਚੁ ਸਾਹ ਅਡੋਲੈ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀਆ, ਕਉਣੁ ਤੁਧੁ ਨੋ ਤੋਲੈ ॥ ਭੰਨਣ ਘੜਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ, ਓਪਤਿ ਸਭ ਪਰਲੈ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਭ ਬੋਲੈ ॥ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੇ ਸਭਸੈ, ਕਿਆ ਮਾਣਸੁ ਡੋਲੈ ॥ ਗਹਿਰ ਗਭੀਰੁ ਅਥਾਹੁ ਤੂ, ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਅਮੋਲੈ ॥ ਸੋਈ ਕੰਮੁ ਕਮਾਵਣਾ, ਕੀਆ ਧੁਰਿ ਮਉਲੈ ॥ ਤੁਧਹੁ ਬਾਹਰਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ, ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਬੋਲੈ ॥੨੩॥੧॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਉ, ਤੁਧਹੁ, ਨਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ:੫॥- ਮਰਣੁ=ਮੌਤ। ਕਬੂਲਿ=ਪਰਵਾਨ ਕਰ। ਰੇਣੁਕਾ=ਚਰਨ ਧੂੜਾ।੧। ਮ:੫॥ ਪੇਖੁ=ਵੇਖ। ਜੀਵੰਦੇ=(ਜੋ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ) ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਰਿ ਜਾਨਿ=(ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ) ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁਹਬਤਿ=ਪਿਆਰ। ਤੇ ਮਾਣਸ=ਓਹ ਮਨੁੱਖ। ਪਰਧਾਨ=ਵੱਡੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ।੨।

ਮ:੫॥- ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਨਿਕਟਿ=ਨੇੜੇ। ਪੀਰ=ਪੀੜ, ਦੁੱਖ। ਤਿਖ=ਤ੍ਰੇਹ। ਨ ਵਿਆਪਈ=ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਨੀਰ=ਨੇੜੇ।੩।

ਪਉੜੀ॥- ਅਡੋਲੈ=ਨਾ ਡੋਲਣ ਵਾਲੇ, ਅਟੱਲ। ਸਿਧ=ਕਰਮਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ। ਸਾਧਿਕ=ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਧਿਆਨੀਆ=(ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਧਿਆਨੀ। ਕਉਣੁ ਤੁਧੁ ਨੋ ਤੋਲੈ=ਕੌਣ ਤੇਰਾ ਮੁਲ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?। ਭੰਨਣ=ਨਾਸ ਕਰਨ। ਘੜਣ=ਬਣਾਉਣ। ਸਮਰਥ=ਕਰਨ ਜੋਗ। ਓਪਤਿ=ਉਤਪਤੀ, ਪੈਦਾ

ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਲੈ=ਨਾਸ। ਕਰਣ ਕਾਰਣ=ਕਾਰਨਾ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੈ=ਰਿਜਕ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਸੈ=ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ। ਮਾਣਸੁ=ਮਨੁੱਖ। ਗਹਿਰ=ਝੂੰਘਾ। ਗੰਭੀਰ=ਸੰਜੀਦਾ। ਅਥਾਹ=ਬੇਅੰਤ। ਅਮੋਲੈ=ਅਮੋਲਕ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ ਤੋਂ। ਮਉਲੇ=ਰੱਬ ਨੇ। ਤੁਧਹੁ ਬਾਹਰਿ=ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ੨੩।

ਅਰਥ: ਡਖਣੇ ਮ: ਪਾ॥- (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਤਾਂ ਪਰਵਾਨ ਕਰ), ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਤ ਪਰਵਾਨ ਕਰ (ਅਤੇ) ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਸ ਲਾਹ ਦੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੈ ਜਾ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ। ੧।

ਮ: ਪਾ॥- (ਹੇ ਭਾਈ! ਆਪਾ-ਭਾਵ ਤੋਂ) ਮੇਏ ਹੋਏ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਵੇਖ, (ਬਾਕੀ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਜੋ) ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ (ਉਹ) ਮੇਏ ਹੋਏ ਜਾਣ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨਾਲ ਹੈ, (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਵੱਡੇ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ) ਹਨ। ੨।

ਮ: ੩॥- (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੇ) ਨੇੜੇ (ਕੋਈ) ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਖ ਤ੍ਰੇਹ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਅਤੇ ਜਮ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ੩।

ਪਉੜੀ॥- ਹੇ ਕਦੇ ਨ ਡੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸਚ ਰੂਪ ਸਾਹ! (ਤੇਰੀ) ਕੀਮਤ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ)। ਪੁਰੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ, ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਆਦਿ (ਜੋ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਕੌਣ (ਅਜਿਹਾ ਸਮਰਥ ਹੈ ਜੋ) ਤੈਨੂੰ ਤੋਲ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੋਲ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਅਤੋਲ ਹੈਂ)। (ਹੇ ਪਰਮੇਸਰ! ਤੂੰ) ਨਾਸ ਕਰਨ, ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਕਾਰਨਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ (ਭਾਵ ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਚਣ ਦੀ) ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਰੇਕ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। (ਹਰੀ) ਸਭ ਨੂੰ ਰਿਜਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਡੋਲਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ?। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਝੂੰਘਾ ਸੰਜੀਦਾ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਤੇ ਗਿਆਨ ਅਮੋਲਕ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਜੀਵ ਨੇ) ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਧੁਰ ਤੋਂ ਮਉਲੇ (ਪਰਮੇਸਰ) ਨੇ (ਜੀਵ ਲਈ ਲਿਖ) ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ? (ਇਸ ਲਈ) ਨਾਨਕ (ਤਾਂ ਤੇਰੇ) ਗੁਣ ਹੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। ੨੩। ੧। ੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ 'ਜੀਵਨ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ' ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਜਗਿਆਸੂ! ਜੇ ਤੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ, ਭੋਗਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਿਸੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਲਈ ਆ ਜਾ, ਵਰਨਾ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਨ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ ॥

[ਭਾ. ਗੁ. ਵਾ. ੩-੧੮(੧)]

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਅਖੀ ਬਾਝਾਹੁ ਵੇਖਣਾ, ਵਿਣ ਕੰਨਾ ਸੁਨਣਾ ॥

ਪੈਰਾ ਬਾਝਾਹੁ ਚਲਣਾ, ਵਿਣੁ ਹਥਾ ਕਰਣਾ ॥

ਜੀਤੈ ਬਾਝਾਹੁ ਬੋਲਣਾ, ਇਉ ਜੀਵਤ ਮਰਣਾ ॥

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਕੈ, ਤਉ ਖਸਮੇ ਮਿਲਣਾ॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੬

ਸਭ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਸਿਖੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੀ 'ਮਰਣਿ ਕਬੂਲ' ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਮੇਏ ਹੋਏ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਅਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਨੂੰ ਮੋਇਆ ਵੇਖਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਮੇਏ ਹੋਏ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਉਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਸਰੀਰ ਚੋਂ ਸੁਆਸ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ, ਇਥੇ ਮੇਏ ਤੋਂ ਭਾਵ ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਔਸ ਇਸਰਤ ਕਰਦਾ, ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਾਇਆਨ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਮੁਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸਰੀਰਕ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਇਕ ਨਾਮ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਜੀਉਂਦਾ ਸਮਝੋ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੀਉਂਦਾ ਕੌਣ ਹੈ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਰਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

(ੳ) ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚੜ੍ਹਰ, ਮੁਖਿ ਛਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ ॥

ਮਿਰਤਕ ਕੁਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ, ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ॥

[ਪੰਨਾ ੨੫੩

(ਅ) ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥

ਨਾਨਕ, ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੪੨

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ, ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੀ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਪਡੀਆ, ਕਵਨ ਕੁਮਤਿ ਤੁਮ ਲਾਗੇ ॥

ਬੂਡਹੁਗੇ ਪਰਵਾਰ ਸਕਲ ਸਿਉ, ਰਾਮੁ ਨ ਜਪਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪੜੇ ਕਾ ਕਿਆ ਗੁਨੁ, ਖਰ ਚੰਦਨ ਜਸ ਭਾਰਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ, ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਾ ॥੧॥ ਜੀਅ ਬਧਹੁ ਸੁ ਧਰਮੁ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ, ਅਧਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ ॥ ਆਪਸ ਕਉ ਮੁਨਿਵਰ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ, ਕਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਕਸਾਈ ॥੨॥ ਮਨ ਕੇ ਅੰਧੇ ਆਪਿ ਨ ਬੂਝਹੁ, ਕਾਹਿ ਬੁਝਾਵਹੁ ਭਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਬਿਦਿਆ ਬੇਚਹੁ, ਜਨਮੁ ਅਥਿਰਥਾ ਜਾਈ ॥੩॥ ਨਾਰਦ ਬਚਨ ਬਿਆਸੁ ਕਹਤ ਹੈ, ਸੁਕ ਕਉ ਪੂਛਹੁ ਜਾਈ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਰਾਮੈ ਰਮਿ ਛੂਟਹੁ, ਨਾਹਿ ਤ ਬੂਝੇ ਭਾਈ ॥੪॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੰਡੀਆ, ਸਿਉ, ਨਾਹਿ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪੰਡੀਆ=ਹੋ ਪਾਡੇ। ਕੁਮਤਿ=ਖੇਟੀ ਮਤ ਵਿਚ। ਬੂਡਹੁਗੇ=ਭੁੱਖ ਜਾਉਗੇ। ਪਰਵਾਰ ਸਕਲ ਸਿਉ=ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ। ਅਭਾਗੇ=ਜੇ ਮੇਂਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ। ੧। ਰਹਾਉ। ਕਿਆ ਗੁਨੁ=ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ?। ਖਰ=ਖੇਤਾ। ਜਬ=ਜੈਸੇ, ਜਿਵੇਂ। ਭਾਰਾ=ਭਾਰ, ਬੋਝ। ਗਤਿ=ਹਾਲਤ, ਅਵਸਥਾ। ੧।

ਜੀਅ ਬਧਹੁ=ਜੀਵ ਮਾਰਦੇ ਹੋ। ਸੁ=ਉਹ (ਕਰਮ)। ਧਰਮ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ=ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਅਧਰਮ=ਪਾਪ। ਕਹਹੁ=ਦਸੇ?। ਕਤ=ਕਿਸ ਨੂੰ। ਮੁਨਿਵਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੁਨੀ। ਕਾ ਕਉ=ਕਿਸ ਨੂੰ। ਕਸਾਈ=ਕਰਕੇ ਆਦਿਕ ਜੀਵ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਸ ਕੱਟਣ ਤੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ। ੨।

ਕਾਹਿ ਬੁਝਾਵਹੁ=ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋ?। ਬੇਚਹੁ=ਵੇਚਦੇ ਹੋ। ਅਬਿਰਥਾ=ਉਕਾ ਵਿਅਰਥ ਹੀ।੩।
ਨਾਰਦ=ਪ੍ਰਸਿਧ ਰਿਸ਼ੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਥ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਆਸ=ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਂ। ਇਹ ਪਰਾਸਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਸੁਕ=ਬਿਆਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਰਾਮੇ ਰਮਿ=ਰਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਬੁਝੇ=ਭੁੱਖੇ ਸਮਝੇ।੪।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪਾਂਡੇ! ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਿਚ ਲਗੇ ਪਏ ਹੋ। (ਤੁਸੀਂ) ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ) ਭੁੱਖ ਜਾਉਗੇ (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੁਸੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ, (ਤੁਸੀਂ) ਖੋਟੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਪਾਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪਾਂਡੇ!) ਵੇਦ ਤੇ ਪੁਰਾਣ (ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ) ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਇਆ? (ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪੜ੍ਹ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ, ਸੋ ਤੇਰੇ ਇਹ ਕਰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਖੇਤੇ ਉੱਤੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਭਾਰ (ਲਦਿਆ ਹੋਵੇ, ਖੇਤੇ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਦੇ ਭਾਰ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਵੀ) ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਗਤੀ (ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ) ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ, (ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਹੋਵੇਗਾ?।੧।

(ਹੇ ਪਾਂਡੇ! ਤੁਸੀਂ ਜੋ) ਜੀਵ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਹੇ ਭਾਈ! (ਪਾਂਡੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਦਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ) ਪਾਪ (ਕਰਮ) ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹੋ?। ਜੀਅ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ੍ਵੈਸਟ ਰਿਸ਼ੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, (ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ) ਕਸਾਈ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹੋ?।੨।

ਹੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅਗਿਆਨੀ ਪਾਂਡੇ! ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਮਾਰਗ) ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਾਏ ਹੋ?। ਤੁਸੀਂ (ਧਾਰਮਿਕ) ਵਿਦਿਆ (ਕੇਵਲ) ਮਾਇਆ ਲੈਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਵੇਚਦੇ ਹੋ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ) ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।੩।

ਨਾਰਦ (ਮੁਨੀ) ਦੇ (ਇਹੀ) ਬਚਨ ਬਿਆਸ (ਰਿਸ਼ੀ) ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੁਕਦੇਵ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛ ਲਵੋ। ਕਬੀਰ (ਵੀ ਓਹੀ ਗੱਲ) ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਹੀ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ) ਛੁਟ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਵਰਨਾ ਹੇ ਭਾਈ! (ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ) ਭੁੱਖੇ ਹੋਏ ਹੀ ਸਮਝੋ।੪।੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬੁੱਝਿਆ ਅਤੇ ਸਚ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ:—

ਪੰਡੀਆ, ਕਵਨ ਕੁਮਤਿ ਤੁਮ ਲਾਗੇ ॥

ਬੁਝਹੁਗੇ ਪਰਵਾਰ ਸਕਲ ਸਿਉ, ਰਾਮੁ ਨ ਜਪਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥

ਭਾਵ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਵਰਦਾ। ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਭ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਖੇਤੇ ਤੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਭਾਰ ਲਦ ਦਿਉ ਤਾਂ ਖੇਤੇ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਤੇ ਕੀਮਤ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਭਾਰ ਹੀ ਚੁਕਦਾ ਤੇ ਬੱਕਦਾ ਟੁੱਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ:—

ਪੰਡਿਤ ਲੋਗਹ ਕਉ ਬਿਉਹਾਰੁ॥ ਗਿਆਨਵੰਤ ਕਉ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੁ॥

[ਪੰਨਾ ੩੪੩

ਭਾਵ ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਰ ਦਸ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਿਹਾਰ ਵੱਖਰਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੇਦਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਿਸਫਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤੇ ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਮੁਨੀ ਜਨ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਟਾਰ ਗਏ ਭਾਵ ਵਿਅਰਥ ਜਨਮ ਗਵਾ ਗਏ:—

ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਕਥੇ ਸੁਣੇ ਹਾਰੇ ਮੁਨੀ ਅਨੇਕਾ ॥

ਅਨਸਨਿ ਤੀਰਥ ਬਹੁ ਘਣਾ, ਕ੍ਰਮਿ ਥਾਕੇ ਭੇਖਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੦੦੮

ਭੇਖੀ ਤੇ ਅਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ 'ਅੰਤ ਕਾਲ ਕਾਤੀ ਕਟਿਓ ਬਾਸ ਨਰਕ ਮੇ ਲੀਨ' ਵਾਲਾ ਫਲ ਹੀ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਵਾਧੂ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਹੇ ਪਾਂਡੇ! ਤੁਸੀਂ ਯੋਗ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਤੇ ਘੋੜੇ ਆਦਿਕ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਧਰਮ ਕਿਸ ਬਲਾ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ? ਕਸਾਈ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ ਹੋਏ? ਕੀ ਮਾਸ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਕਸਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ? ਜੇ ਵੇਦ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਮਰੇ ਪਸ਼ੂ ਆਪਣੇ ਰੋਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜਿਤਨੇ ਵਰ੍ਹੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਵਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸੁਖ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਤਥਾ ਪੁਤ, ਪੁਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ? ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋੜ ਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ, ਪੰਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?

ਹੇ ਪਾਂਡੇ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਹਿਤ ਜੀਵ-ਹਤਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਜੀਵ-ਹਤਿਆ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤੀ ਅਧਰਮ ਦਾ ਹੀ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਂਖਯ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਚ ਕਪਲ ਮੁਨੀ ਨੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਸ਼ੂ ਮਾਰਨੇ ਨਹੀਂ ਕਰੋ। ਸੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਭਾਵ ਨੂੰ ਆਪ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋ? ਓਇ ਅਧਰਮੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੰਤਰ, ਜਪ, ਪਾਠ, ਕਥਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਵੇਚਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਰਣੀ ਦੀ ਅਠਾਨੀ ਚਵਾਨੀ ਦਿਨ ਦੀ ਦਖਣਾ, ਕਥਾ ਦਾ ਪੰਜਾਹ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਪੂਜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਚੁਕਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ (ਭਾਵ ਸੌਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ)। ਜਦ ਤੱਕ ਜਜਮਾਨ ਲੋਕ ਇਤਨਾ ਮੁੱਲ ਦੇਣਾ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਦੇਵਤਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਬਰਣੀ ਪਾਠ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਿਦਿਆ ਥੋੜੇ ਮੁਲ ਵਿਚ ਵੇਚਣ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਡਾ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਨਾਰਦ ਦੇ ਦਸੇ ਬਚਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਸੁਕਦੇਵ ਪ੍ਰਤੀ ਬਿਆਸ ਰਿਸ਼ੀ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਕਦੇਵ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛ ਲਵੋ ਜੋ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ ਉਹ ਵੀ ਹਿੰਸਾਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਹਰੇਕ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋ ਵਿਸੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਕੀਰਤਨੀਏ, ਕਥਾਵਾਚਕ ਆਦਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਬਿਦਿਆ ਬੇਚਹੁ ਜਨਮ ਅਬਿਰਥਾ ਜਾਈ' ਵਾਲਾ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਵਾਨ 'ਬਿਦਿਆ ਬੇਚਹੁ' ਦੇ ਅਰਥ ਰਖਾਂ, ਧਾਗੇ, ਤਵੀਤ ਲਿਖ ਕੇ ਵੇਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਚਲ ਬੁਧੀ ਦਾ ਖੇਲ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਬਨਹਿ ਬਸੇ ਕਿਉ ਪਾਈਐ, ਜਉ ਲਉ ਮਨਹੁ ਨ ਤਜਹਿ ਬਿਕਾਰੁ ॥ ਜਿਹ ਘਰੁ ਬਨੁ ਸਮਸਰਿ ਕੀਆ, ਤੇ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ॥੧॥ ਸਾਰ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਰਾਮਾ ॥ ਰੰਗਿ ਰਵਹੁ ਆਤਮੈ ਰਾਮ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਟਾ ਭਸਮ ਲੇਪਨ ਕੀਆ, ਕਹਾ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਬਾਸੁ ॥ ਮਨੁ ਜੀਤੇ ਜਗੁ ਜੀਤਿਆ, ਜਾਂ ਤੇ ਬਿਖਿਆ ਤੇ ਹੋਇ ਉਦਾਸੁ ॥੨॥ ਅੰਜਨੁ ਦੇਇ ਸਭੈ ਕੋਈ, ਟੁਕੁ ਚਾਹਨ ਮਾਹਿ ਬਿਡਾਨੁ ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਜਿਹ ਪਾਇਆ, ਤੇ ਲੋਇਨ ਪਰਵਾਨੁ ॥੩॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਅਬ ਜਾਨਿਆ, ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਦੀਆ ਸਮਝਾਇ ॥ ਅੰਤਰਗਤਿ ਹਰਿ ਭੋਟਿਆ, ਅਬ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਇ ॥੪॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਨਹਿ, ਕਿਉ, ਮਨਹੁ, ਤਜਹਿ, ਮਾਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਨਹਿ ਬਸੇ=ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਵਸ ਕੇ। ਕਿਉ ਪਾਈਐ=(ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?। ਜਉ ਲਉ=ਜਦ ਤਕ। ਮਨਹੁ=ਮਨ ਤੋਂ। ਤਜਹਿ=ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਜਿਹ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਸਮਸਰਿ=ਬਰਾਬਰ, ਵਰਗਾ। ਤੇ=ਓਹ। ਪੂਰੇ=ਪੂਰਨ (ਮਨੁੱਖ)। ੧੫ ਸਾਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਰਵਹੁ=ਸਿਮਰੇ। ਆਤਮੇ=ਆਤਮਾ ਵਿਚ। ੧੫ਰਹਾਉ। ਜਟਾ=ਵਾਲ ਵਧਾ ਲਏ। ਭਸਮ=ਸੁਆਹ ਦਾ। ਲੇਪਨ ਕੀਆ=ਲੇਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਾ=ਕੀ (ਲਾਤ) ਹੋਇਆ?। ਗੁਫਾ ਮਹਿ=ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਿਖਿਆ ਤੇ=ਮਾਇਆ (ਵਿਸ਼ਿਆਂ) ਤੋਂ। ਭਇਆ ਉਦਾਸ=ਉਪਰਾਮ ਹੋਇਆ। ੨। ਅੰਜਨੁ=ਸੁਰਮਾ। ਦੇਇ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਟੁਕੁ=ਰੋੜਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ। ਚਾਹਨ=ਚਾਹਨਾ, ਭਾਵਨਾ। ਬਿਭਾਨੁ=ਫਰਕ। ਤੇ ਲੇਇਨ=ਓਹ ਅੱਖਾਂ। ੩। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਅੰਤਰ ਗਤਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ। ਹਰਿ ਭੇਟਿਆ=ਹਰੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਕਤਹੁ=ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ। ਨ ਜਾਇ=ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਦ ਤਕ (ਤੂੰ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਵਸਿਆ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੂਰਨ (ਪੁਰਖ) ਓਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਹੀ ਜੰਗਲ ਬਰਾਬਰ (ਭਾਵ ਇਕੋ ਜਿਹਾ) ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਸਿਮਰਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ) ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇ। ੧੫ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੱਟਾਂ (ਵਧਾ ਲਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸੁਆਹ) ਦਾ ਲੇਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, (ਜਾਂ) ਕਿਸੇ ਗੁਫਾ ਵਿਚ (ਜਾਂ) ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ (ਪਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਆਪਣਾ) ਮਨ ਜਿਤ ਲਿਆ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਨੋ ਸਾਰਾ) ਜਗਤ ਜਿਤ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਾਇਆ (ਵਿਸ਼ਿਆਂ) ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਏ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੁਰਮਾ ਹਰ ਕੋਈ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੁਰਮਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਰਤਾ ਕੁ ਫਰਕ ਹੈ। ਕੋਈ ਸੋਹਣਾ ਬਣਨ ਲਈ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਸੁਰਮਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਜ਼ਰ ਵਧਾਉਣ ਅਥਵਾ ਸਾਫ਼ ਰਖਣ ਲਈ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਰਮਾ (ਆਪਣੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਓਹ ਅੱਖਾਂ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਪਰਵਾਨ ਹਨ। ੩।

ਕਬੀਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਮੈਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮੈਨੂੰ ਅੰਤਰਗਤਿ (ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਹੀ) ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ) ਮੇਰਾ ਮਨ (ਜੰਗਲ, ਗੁਫਾ ਆਦਿ) ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ) ਸਭ ਭਟਕਣਾਂ ਮੁਕ ਗਈ ਹੈ। ੪। ੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਰਨ ਤੇ ਚਾਰ ਆਸਰਮਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚੋਂ ਬਾਨਪ੍ਰਸਤੀ (ਸੰਨਿਆਸ) ਲੈ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਕਰਨਾ ਕਈ ਬੜਾ ਮਹੱਤਵ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ 'ਗਿ੍ਹਰੁ ਤਜਿ ਬਨ ਖੰਡ ਜਾਈਐ, ਚੁਨਿ ਖਾਈਐ ਕੰਦਾ॥' (ਪੰਨਾ ੮੫੫) ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋੜ

ਤਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਘਰ? ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਬਨਹਿ ਬਸੇ ਕਿਉ ਪਾਈਐ, ਜਉ ਲਉ ਮਨਹੁ ਨ ਤਜਹਿ ਬਿਕਾਰ॥

ਜਿਹ ਘਰ ਬਨ ਸਮਸਰਿ ਕੀਆ ਤੇ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ॥

ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਵਿਕਾਰ 'ਹਉਮੈ' ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ 'ਹਉ' ਨਹੀਂ ਤਜੀ ਉਹ ਤਿਆਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ:-

ਬਿਨੁ ਹਉ ਤਿਆਗਿ ਕਹਾ ਕੋਉ ਤਿਆਗੀ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੧੪੦

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਘਰ ਨੂੰ ਹੀ ਬਨ ਸਮਝਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਭੈ ਕਰਿ ਸਮਝੈ, ਮਨਿ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ ॥

ਜਤ ਕੀ ਜਟਾ ਜੋਗ ਕੇ ਮਜਨ, ਨੇਮ ਕੇ ਨਖਨ ਬਢਾਉ ॥

ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਉਪਦੇਸਹੁ, ਨਾਮ ਬਿਭੂਤਿ ਲਗਾਉ ॥ [ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਗਤ ਰਾਮਾਨੰਦ ਨੂੰ ਲਗਾ ਸੀ:-

ਕਤ ਜਾਈਐ ਰੇ ਘਰਿ ਲਾਗੇ ਰੰਗੁ॥ ਮੇਰਾ ਚਿਤੁ ਨ ਚਲੈ, ਮਨੁ ਭਇਓ ਪੰਗੁ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੯੫

ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਵਸਣ ਨਾਲ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਵੈਰੀ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਨ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਤੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਮਨੁ ਜੀਤੇ ਜਗੁ ਜੀਤਿਆ, ਜਾਂ ਤੇ ਬਿਖਿਆ ਤੇ ਹੋਇ ਉਦਾਸੁ॥

ਬਸ, ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ, ਮਨ ਜਿਤਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਨਿਰੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਜ ਬੈਰਾਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਿਆਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁੱਚਾ ਸੁਖ ਤੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਮੂੰਹ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਿਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥ (ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ) ਸੁਰਮਾ ਪਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਜਾ ਕਉ ਫੁਰੀ, ਤਬ ਕਾਹੂ ਸਿਉ ਕਿਆ ਕਾਜ ॥ ਤੇਰੇ ਕਹਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਿਆ ਕਹਉ, ਮੈ ਬੋਲਤ ਹੀ ਬਡ ਲਾਜ ॥੧॥ ਰਾਮੁ ਜਿਹ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਤੇ ਭਵਹਿ ਨ ਬਾਰੈ ਬਾਰ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਝੂਠਾ ਜਗੁ ਡਹਕੈ ਘਨਾ, ਦਿਨ ਦੁਇ ਬਰਤਨ ਕੀ ਆਸ ॥ ਰਾਮ ਉਦਕੁ ਜਿਹ ਜਨ ਪੀਆ, ਤਿਹਿ ਬਹੁਰਿ ਨ ਭਈ ਪਿਆਸ ॥੨॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਿਹ ਬੁਝਿਆ, ਆਸਾ ਤੇ ਭਇਆ ਨਿਰਾਸੁ ॥ ਸਭੁ ਸਚੁ ਨਦਰੀ

ਆਇਆ, ਜਉ ਆਤਮ ਭਇਆ ਉਦਾਸੁ ॥੩॥ ਰਾਮਨਾਮ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ, ਹਰਿਨਾਮਾ
ਹਰ ਤਾਰਿ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਕੰਚਨੁ ਭਇਆ, ਕ੍ਰਮੁ ਗਇਆ ਸਮੁਦੈ ਪਾਰਿ ॥੪॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ=ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ, ਪਦਾਰਥਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ। ਫੁਰੀ=ਸਫੁਰਨ ਹੋਈ। ਕਾਹੂ
ਸਿਉ=ਕਿਸੇ ਨਾਲ। ਗਤਿ=ਹਾਲਤ। ਕਿਆ ਕਹਉ=ਮੈਂ ਕੀ ਆਖਾਂ?। ਬਡ ਲਾਜ=ਵੱਡੀ ਸ਼ਰਮ। ੧। ਤੇ=ਓਹ।
ਭਵਹਿ ਨ ਬਾਰੈ ਬਾਰ=ਦਰ ਦਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ। ੧। ਰਹਾਉ। ਡਹਕੇ ਘਨਾ=ਬਹੁਤ ਭਟਕਦਾ ਹੈ।
ਬਰਤਨ=ਵਰਤਣ। ਉਦਕੁ=ਪਾਣੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ। ਤਿਹਿ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ੨। ਨਿਰਾਸੁ=ਆਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ।
ਉਦਾਸੁ=ਉਪਰਾਮ। ੩। ਹਰ ਤਾਰਿ=ਹਰੇਕ ਤਾਲ ਵਿਚ। ਕੰਚਨੁ=ਸੋਨਾ। ਕ੍ਰਮ=ਭਰਮ। ਸਮੁਦੈ ਪਾਰਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ
ਪਾਰ (ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ)। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ (ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਫੁਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ
ਨਾਲ ਕੀ ਕੰਮ (ਭਾਵ ਕੋਈ ਗ਼ਰਜ਼ ਨਹੀਂ)। (ਹੇ ਜੋਗੀ!) ਤੇਰੇ ਆਖਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੀ ਦਸਾਂ (ਤੂੰ ਝੂਠ
ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ) ਬੋਲਦਿਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ (ਭਿਛਿਆ ਮੰਗਣ ਲਈ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ)
ਦਰ ਦਰ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਜੋਗੀ!) ਇਹ ਝੂਠਾ (ਨਾਸ਼ਮਾਨ) ਜਗਤ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਲਈ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ
ਹੈ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ) ਦੋ ਦਿਨ ਵਰਤਣ ਦੀ (ਤੁਛ ਜਿਹੀ ਆਸਾ ਹੈ)। ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਲਗੀ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਨੇ (ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ) ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਸਾਂ ਤੋਂ
ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਦ (ਉਸ ਦਾ) ਆਤਮਾ ਉਦਾਸ
ਹੋ ਗਿਆ (ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ) ਹਰ ਥਾਂ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਸ
ਪਿਆ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ (ਸੁਆਦ) ਚਖ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਹ) ਹਰੇਕ
ਕੋਤਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਕਬੀਰ! (ਤੂੰ) ਇਹ ਆਖ ਕਿ ਜਿਵੇਂ (ਲੋਹਾ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਛੋਹ ਕੇ)
ਸੋਨਾ ਬਣ ਗਿਆ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਰਸੀਏ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਭਰਮ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ੪। ੩।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਦਾ ਦੰਢੋਰਾ ਪਿਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ
ਨਹੀਂ ਪਰ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਇਆ-ਵਾਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਗੋਂ ਵਿਅੰਗਮਈ ਰੁਚੀ ਵਾਲੇ
ਵੰਗ ਨਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ:-

ਤੇਰੇ ਕਹਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਿਆ ਕਹਉ, ਮੈ ਬੋਲਤ ਹੀ ਬਡ ਲਾਜ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਸਿਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਹੇ ਬੁਹੇ ਅਲਖ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪਈ ਹੈ?
ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਣ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਝੂਠਾ
ਜਗ ਝੂਠੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਪਿਛੇ ਹੀ ਭਜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਵੈ-ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਗਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਹੋ ਗਏ, ਫਿਰ ਉਹ ੧੬ਵੇਂ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਗੋਰਖ ਪੰਥੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਚਮਤਕਾਰ ਭਰਪੂਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਲੇਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਵਾਮ-ਮਾਰਗੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਭੋਗ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿਸਵਾਸ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਮਿਥਿਆਂ ਹਨ। ਭਗਤਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਟੇਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ।

ਹਾਂ, ਦੈਵੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਕਰਮਾਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੁਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਸੰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਕਰਮਾਤਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਤੁੱਠ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਸਿਖ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਮਗਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਆਖੀਅਨ, ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਇ ਨ ਗੁਰਸਿਖ ਮੰਗੈ॥

ਅਠ ਸਿਧੀ ਨਿਧੀ ਨਵੈ, ਰਿਧਿ ਨ ਗੁਰਸਿਖ ਢਾਕੈ ਟੰਗੈ ॥

[ਵਾਰ ੨੮-(੨)]

ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਬਾਰੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪਾਵਨ ਪੰਕਤੀਆਂ ਅੰਤਿਮ ਨਿਰਣੈ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ:-

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪੈਨਣੁ ਖਾਣ ਸਭ ਬਾਦਿ ਹੈ, ਧਿਗ ਸਿਧੀ ਧਿਗੁ ਕਰਮਾਤਿ॥

ਸਾ ਸਿਧਿ ਸਾ ਕਰਮਾਤਿ ਹੈ, ਅਚਿੰਤ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਦਾਤਿ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੫੦]

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ 'ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ' ਪੋਥੀ-ਨੌਵੀ।

ਉਦਕ ਸਮੁੰਦ ਸਲਲ ਕੀ ਸਾਖਿਆ, ਨਦੀ ਤਰੰਗ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ਸੁੰਨਹਿ ਸੁੰਨੁ ਮਿਲਿਆ ਸਮਦਰਸੀ, ਪਵਨ ਰੂਪ ਹੋਇ ਜਾਵਹਿਗੇ ॥ ਬਹੁਰਿ, ਹਮ ਕਾਹੇ ਆਵਹਿਗੇ ॥ ਆਵਨ ਜਾਨਾ ਹੁਕਮੁ ਤਿਸੈ ਕਾ, ਹੁਕਮੈ ਬੁਝਿ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਜਬ ਚੂਕੈ ਪੰਚ ਧਾਤੁ ਕੀ ਰਚਨਾ, ਐਸੇ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਵਹਿਗੇ ॥ ਦਰਸਨੁ ਛੇਡਿ ਭਏ ਸਮਦਰਸੀ, ਏਕੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿਗੇ ॥੨॥ ਜਿਤੁ ਹਮ ਲਾਏ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗੇ, ਤੈਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ਹਰਿ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਜਉ ਅਪਨੀ, ਤੋ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥੩॥ ਜੀਵਤ ਮਰਹੁ, ਮਰਹੁ ਫੁਨਿ ਜੀਵਹੁ, ਪੁਨਰਪਿ ਜਨਮ ਨ ਹੋਈ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜੋ ਨਾਮਿ ਸਮਾਨੇ, ਸੁੰਨ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਸੇਈ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਮਾਵਹਿਗੇ, ਆਵਹਿਗੇ, ਚੁਕਾਵਹਿਗੇ, ਧਿਆਵਹਿਗੇ, ਕਮਾਵਹਿਗੇ ।

ਨੋਟ- 'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਹ ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਤੁਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ਉੱਤੇ ਅੱਖਰ 'ਗੇ' ਨੂੰ ਪਦ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਭਵਿਖਤ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਥਵਾ ਬੰਦਗੀ ਨਾਲ

ਜੇ ਹਾਲਤ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ, ਐਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ, ਇਸੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣੀ ਹੈ।

‘ਸ਼ਬਦਾਰਥ’ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਨੋਟ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ:

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਤੁੱਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਹਾਰੇ ਨਾਲ ਸਿਹਾਰੀ ਆਈ ਹੈ (ਸਮਾਵਹਿ ਗੇ, ਜਾਵਹਿ ਗੇ ਆਦਿ) ਕਈਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਨੇਮ ੧੫ ਵਾਲੇ ਨੋਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰਾ ਮੁਕਤਾ ਆਇਆ ਹੈ (ਸਮਾਵਹਗੇ, ਜਾਵਹਗੇ, ਖਾਵਹਗੇ, ਚੁਕਾਵਹਗੇ ਆਦਿ) ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੩੨੯ ਵੱਟ ਨੋਟ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ। ਅਸਲ ਵਿਚ ‘ਗਾ, ਗੀ, ਗੇ’ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਦਕ=ਪਾਣੀ। ਸਲਲ=ਪਾਣੀ। ਸਾਖਿਆ=ਵਾਂਗ। ਤਰੰਗ=ਲਹਿਰ। ਸਮਾਵਹਿਗੇ=ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸੁੰਨਹਿ=ਸੁੰਨ ਵਿਚ, ਅਵੁਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਸੁੰਨੁ=ਆਤਮਾ। ਸਮ=ਬਰਾਬਰ। ਪਾਵਨ=ਹਵਾ। ੧। ਬਹੁਰਿ=ਮੁੜ ਕੇ। ਕਾ ਹੇ=ਕਿਸ ਲਈ। ਬੁਝਿ=ਸਮਝ ਕੇ। ੧। ਰਹਾਉ। ਪੰਚ ਧਾਤੁ ਕੀ ਰਚਨਾ=ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ। ਚੁਕਾਵਹਿਗੇ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਦਰਸਨੁ=ਭੇਖ, ਵਖ ਵਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਚਿੰਨ ਆਦਿ। ਸਮਦਰਸੀ=ਇਕੋ ਜਿਹੇ। ੨। ਪੁਨਰਪਿ=ਫਿਰ, ਦੁਬਾਰਾ। ਸੇਈ=ਉਹ (ਮਨੁੱਖ)। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕਸਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਅਵੁਰ ਆਤਮਾ (ਜਦੋਂ) ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਸਮਦਰਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਤਿਵੇਂ ਅਸੀਂ) ਪੌਣ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ (ਭਾਵ ਉਸ ਪਵਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ)। ੧।

ਹੇ ਭਾਈ! ਫਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਲਈ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਆਵਾਂਗੇ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗੇ)। ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ, (ਭਾਵ ਜੰਮਣ ਮਰਣ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਹੈ (ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ (ਉਸ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ) ਸਮਾਅ ਜਾਵਾਂਗੇ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ (ਭਾਵ ਸਰੀਰਕ ਮੇਹ) ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਟਕਣਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। (ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦਾ) ਭੇਖ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਮਦਰਸੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ (ਅਤੇ ਹੁਣ) ਇਕੋ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਮਰਾਂਗੇ। ੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਪਾਸੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ) ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਲਗੇ ਹਾਂ (ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਾਏਗਾ ਅਸੀਂ) ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ। ਹਰੀ ਜੀ ਜਦ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ (ਅਸੀਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ੩।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੇ (ਭਾਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ) ਮਰੇ, ਫਿਰ ਜੀਵੇ, (ਫਿਰ ਤੁਹਾਡਾ) ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਬੀਰ! (ਇਹ) ਆਖ (ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਵੀ ਅਵੁਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੪। ੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਦੋਂ ਭਰਮ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ‘ਬਹੁਰਿ ਹਮ ਕਾਹੇ ਆਵਹਿਗੇ’ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਆਣਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਹੁਕਮੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਬਚਨ ਹਨ:-

ਆਵਨ ਜਾਨ ਇਕੁ ਖੇਲੁ ਬਨਾਇਆ ॥

[ਪੰਨਾ ੨੯੪]

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ:-

ਹਰਿ ਸਰੁ ਸਾਗਰੁ ਹਰਿ ਹੈ ਆਪੇ, ਇਹੁ ਜਗੁ ਹੈ ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਖੇਲਈਆ॥ [ਪੰਨਾ ੮੩੫
 ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਿਆਂ ਹੀ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਕੁਝ ਕਰਨ ਜੋਗੇ
 ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਹ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ
 ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ:-

ਹਰਿ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਜਉ ਅਪਨੀ, ਤੋ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥

ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ, ਹੋਰ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰਪ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ
 ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ
 ਹੈ ਕਿ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਮੁੰਦਰ
 ਵਿਚ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਵੇਦ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਤੁ-ਵੇਤਾ ਦੇ ਸੁਆਸ ਸਰੀਰ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ,
 ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਹ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਦਾ ਅਭਾਵ
 ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਮਿਟ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਉਸ ਦਾ ਆਣਾ ਜਾਣਾ ਸਦਾ ਲਈ ਬਣਿਆ
 ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਪੰਚ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਦਰਸਨ ਭਾਵ ਭੇਖ ਛੋੜ ਕੇ ਉਹ ਸਮਦਰਸੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਉਚ-ਨੀਚ ਵਿਤਕਰਾ ਆਦਿ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ
 ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਹੀ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਉ ਤੁਮ ਮੇ ਕਉ ਦੂਰਿ ਕਰਤ ਹਉ, ਤਉ ਤੁਮ ਮੁਕਤਿ ਬਤਾਵਹੁ ॥ ਏਕ
 ਅਨੇਕ ਹੋਇ ਰਹਿਓ ਸਗਲ ਮਹਿ, ਅਬ ਕੈਸੇ ਭਰਮਾਵਹੁ ॥੧॥ ਰਾਮ, ਮੇ ਕਉ ਤਾਰਿ
 ਕਹਾ ਲੈ ਜਈ ਹੈ ॥ ਸੋਧਉ, ਮੁਕਤਿ ਕਹਾ ਦੇਉ ਕੈਸੀ, ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ਹੈ
 ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਤਾਰਨ ਤਰਨੁ ਤਬੈ ਲਗੁ ਕਹੀਐ, ਜਬ ਲਗੁ ਤਤੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥
 ਅਬ ਤਉ ਬਿਮਲ ਭਏ ਘਟ ਹੀ ਮਹਿ, ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥੨॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿ, ਸੋਧਉ, ਕਹਾ। ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਹਉ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਉ=ਜੇਕਰਾ ਹਉ=ਹੈ। ਭਰਮਾਵਹੁ=ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹੋ। ਰਾਮ=ਹੇ ਰਾਮ।
 ਤਾਰਿ=ਤਾਰ ਕੇ। ਕਹਾ=ਕਿਥੇ?। ਲੈ ਜਈ ਹੈ=ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਸੋਧਉ=ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ। ਦੇਉ=ਦਿਉਗੇ।

ਕੈਸੀ=ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ। ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦ=ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ। ੧। ਰਹਾਉ। ਤਾਰਨ ਤਰਨੁ=ਤਾਰਨਾ ਤੇ ਤਰਣਾ। ਤਬੈ ਲਗੁ=ਤਦੋਂ ਤੱਕ। ਜਬ ਲਗੁ=ਜਦੋਂ ਤੱਕ। ਤਤੁ=ਮੂਲ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ। ਬਿਮਲ=ਪਵਿਤਰ। ਘਟ ਹੀ ਮਹਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ। ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ=ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ। ੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਰਾਮ!) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਤੋਂ) ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ (ਆਪ ਹੀ) ਦਸੋ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਕੀ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ (ਮਿਲ ਕੇ) ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ (ਰੂਪ ਵੀ ਧਾਰ) ਰਹੇ ਹੋ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਮਾਉਂਦੇ ਹੋ?

ਹੇ ਰਾਮ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਰ ਕੇ (ਹੋਰ) ਕਿਥੇ ਲੈ ਜਾਉਗੇ? ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਤੇ ਕਿਥੇ ਦਿਉਗੇ? (ਮੈਂ ਤਾਂ) ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ) ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਤਰਨ ਵਾਲਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ (ਤੱਤ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾ ਜਾਣਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਸਾਡਾ) ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਤਾਂ (ਅਸੀਂ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ (ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ)। ੨। ਪ।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ 'ਰਾਮ ਮੋਕਉ ਤਾਰਿ ਕਹਾ ਲੈ ਜਈ ਹੈ' ਤੋਂ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਲ ਲਾਡ-ਭਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰੀ ਦੀ ਨੇੜਤਾ (ਸਮੀਪਤਾ) ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਸੁਰਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਤਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲੀ ਤਰਨਾ ਤਾਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਵਿਚ ਮਨ ਦਾ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਹੀ ਪਰਮ-ਪਦ ਅਥਵਾ ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਅੰਤਲੀ ਪੰਕਤੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੀ ਹੈ:-

ਤਾਰਨ ਤਰਨ ਤਬੈ ਲਗੁ ਕਹੀਐ, ਜਬ ਲਗੁ ਤਤੁ ਨ ਜਾਨਿਆ॥

ਅਬ ਤਉ ਬਿਮਲ ਭਏ ਘਟ ਹੀ ਮਹਿ, ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ॥

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਘਰ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਮਾਤਰ ਦੀ ਕਥਨੀ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਤਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਭਗਤ ਜੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ ਕਿ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਉਤਮ ਸ੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਠੋਕਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਜੀਵ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਹ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤਿ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਗਤ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ-ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦਸੋ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕੋਗੇ।

ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਉਚ ਨੀਚ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਆਕਾਸ਼ ਅਨੇਕਾਂ ਘੜਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਉਪਾਧੀਆਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਤੇ ਅਸਲੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ

ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਮਿਥਿਆ ਹਨ। ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੋ, ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫਿਰ ਆਣਾ ਜਾਣਾ ਸੁਤੇ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨਿ ਗੜ ਕੋਟ ਕੀਏ ਕੰਚਨ ਕੇ, ਛੋਡਿ ਗਇਆ ਸੋ ਰਾਵਨੁ ॥੧॥ ਕਾਹੇ ਕੀਜਤੁ ਹੈ ਮਨਿ ਭਾਵਨੁ ॥ ਜਬ ਜਮੁ ਆਇ ਕੇਸ ਤੇ ਪਕਰੈ, ਤਹ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮੁ ਛਡਾਵਨ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਕਾਲੁ ਅਕਾਲੁ ਖਸਮ ਕਾ ਕੀਨਾ, ਇਹੁ ਪਰਪੰਚੁ ਬਧਾਵਨੁ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੇ ਅੰਤੇ ਮੁਕਤੇ ਜਿਨ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮ ਰਸਾਇਨੁ ॥੨॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਰਾਵਣ) ਨੇ। ਗੜਕੋਟ=ਕਿਲ੍ਹੇ। ਕੰਚਨ ਕੇ=ਸੋਨੇ ਦੇ। ੧। ਮਨਿ ਭਾਵਨੁ=ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ। ਮਨਮਾਨੀਆਂ। ੧। ਰਹਾਉ। ਅਕਾਲੁ=ਮੌਤ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਨਮ। ਪਰਪੰਚ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਰ। ਬਧਾਵਨੁ=ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਸਮੇਟਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ। ਅੰਤੇ=ਅੰਤ ਸਮੇਂ। ਰਸਾਇਨੁ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ। ੨।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਰਾਵਣ) ਨੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਾਏ ਸਨ, ਉਹ ਰਾਵਣ ਵੀ (ਸਭ ਕੁਝ ਇਥੇ ਹੀ) ਛੱਡ ਗਿਆ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਜੀਵ ਕਿਉਂ ਆਪਣੀ) ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਜਮ ਆ ਕੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਪਕੜੇਗਾ ਤਦ ਉਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ (ਮਾਰਨ ਤੋਂ) ਛੱਡਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਮੌਤ ਤੇ ਜਨਮ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦਾ ਕੀਤਾ (ਬਣਾਇਆ) ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਸਾਰ ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਸਮੇਟਣ ਦੇ ਸੰਕੇਤਕ ਹਨ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਉਹੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ)। ੨। ੬।

ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ

ਕਾਲੁ ਅਕਾਲੁ ਖਸਮ ਕਾ ਕੀਨਾ, ਇਹੁ ਪਰਪੰਚੁ ਬਧਾਵਨੁ ॥

ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ:

- ੧) ਮਰਣਾ ਅਤੇ ਜੰਮਣਾ ਇਹ (ਖਸਮ) ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਕੀਆ ਹੂਆ ਸਿਰ ਪਰ ਹੈ ਤੇ ਭੀ ਇਹ ਜੀਵ ਪਰਪੰਚ ਕੇ ਹੀ ਵਧਾਵਤਾ ਹੈ ਵਾ ਇਹ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕਾ ਵਧਾਵਣਾ ਘਟਾਵਣਾ ਭੀ ਉਸੀ ਕਾ ਕੀਆ ਹੂਆ ਹੈ। [ਵ. ਸ.]
- ੨) ਅਕਾਲ ਸਰੂਪ (ਅਬਿਨਾਸੀ) ਖਸਮ (ਮਾਲਿਕ) ਦਾ ਇਹੁ ਕਾਲ ਕੀਨਾ ਇਹੁ ਕਾਲ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਪੰਚ (ਜਗਤ ਪਸਾਰੇ) ਨੂੰ ਬੰਧ ਕੇ (ਨਾਸ) ਕਰਣ ਖਾਤਰ। [ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਮਰਮਬੋਧਨੀ ਟੀਕਾ]
- ੩) ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂ, ਜੋ ਕਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ]
- ੪) ਇਹ ਅਮੋੜ ਮੋਹ ਅਤੇ ਬੰਧਨ ਰੂਪ ਇਹ ਜਗਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। [ਦਰਪਣ]
- ੫) ਅਕਾਲ-ਮੌਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼]

ਨਿਰਣੈ: ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸੰਰਦਭ ਵਿਚ ਫਰੀਦਕੋਟੀ ਸਟੀਕ ਵਾਲਾ ਅਰਥ ਹੀ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। 'ਕਾਲ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਰਥ 'ਮੌਤ' ਠੀਕ ਹਨ।

‘ਅਕਾਲ’ ਦੇ ਅਰਥ ਮਰਣ ਦੇ ਉਲਟ ‘ਜੀਮਣ’ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਨਿਰੁਕਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਰਥ ਵੀ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲੇ ਸਟੀਕ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ- “ਮਰਨ ਅਤੇ ਜਨਮ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਉਸੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਪਰਪੰਚ ਟੁਰਦਾ ਹੈ।”

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਰਾਵਣ ਜਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨੇ ਚੰਨ ਸੂਰਜ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਤਨੀਆਂ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਵੀ ਅੰਤ ਕਾਲ ਦੇ ਵਸ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਐਸ਼ਵਰਜ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ?। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਮੂਰਖ ਮਨ, ਕਾਹੇ ਕਰਸਹਿ ਮਾਣਾ॥ ਉਠਿ ਚਲਣਾ ਖਸਮੈ ਭਾਣਾ॥ [ਪੰਨਾ ੯੮੯

ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜੇ ਕੋਈ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਪੰਚ ਹੈ, ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਸਮੇਟਣ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਪਲੇ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਹੀ ਸਹਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ।

ਦੇਹੀ ਗਾਵਾ, ਜੀਉ ਧਰ ਮਹਤਉ, ਬਸਹਿ ਪੰਚ ਕਿਰਸਾਨਾ ॥ ਨੈਨੂ ਨਕਟੂ
ਸ੍ਵਨੂ ਰਸਪਤਿ, ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਹਿਆ ਨ ਮਾਨਾ ॥੧॥ ਬਾਬਾ, ਅਬ ਨ ਬਸਉ ਇਹ
ਗਾਉ ॥ ਘਰੀ ਘਰੀ ਕਾ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ, ਕਾਇਬੁ ਚੇਤੂ ਨਾਉ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਧਰਮਰਾਇ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ, ਬਾਕੀ ਨਿਕਸੀ ਭਾਰੀ ॥ ਪੰਚ ਕ੍ਰਿਸਾਨਵਾ ਭਾਗਿ ਗਏ,
ਲੈ ਬਾਧਿਓ ਜੀਉ ਦਰਬਾਰੀ ॥੨॥ ਕਹੈ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ, ਖੇਤ ਹੀ ਕਰਹੁ
ਨਿਬੇਰਾ ॥ ਅਬ ਕੀ ਬਾਰਿ ਬਖਸਿ ਬੰਦੇ ਕਉ, ਬਹੁਰਿ ਨ ਭਉਜਲਿ ਫੇਰਾ ॥੩॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਸਹਿ, ਨੈਨੂ, ਸ੍ਵਨੂ, ਬਸਉ, ਗਾਉ, ਮਾਗੈ, ਨਾਉ, ਬਾਧਿਓ, ਸੁਨਹੁ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਾਵਾ=ਗਾਵ, ਪਿੰਡ, ਨਗਰ। ਜੀਉ=ਜਿੰਦ, ਜੀਵਾਤਮਾ। ਧਰ ਮਹਤਉ=ਧਰਤੀ (ਜ਼ਮੀਨ) ਦਾ ਚੋਧਰੀ (ਮਾਲਕ)। ਬਸਹਿ=ਵਸਦੇ ਹਨ। ਪੰਚ ਕਿਰਸਾਨਵਾ=ਪੰਚ ਕਿਸਾਨ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਆਦਿਕ। ਨੈਨੂ=ਨੈਣ, ਅੱਖਾਂ। ਨਕਟੂ=ਨੱਕ। ਸ੍ਵਨੂ=ਕੰਨ। ਰਸ ਪਤਿ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਭਾਵ ਜੀਭ। ੧। ਰਹਾਉ। ਇੰਦ੍ਰੀ=ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟਾ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲੀ ਇੰਦ੍ਰੀ। ੧। ਬਾਬਾ=ਹੇ ਬਾਬਾ। ਅਬ=ਹੁਣ। ਨ ਬਸਉ=ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਵਸਾਂਗਾ। ਗਾਉ=ਗ੍ਰਾਮ, ਪਿੰਡ। ਘਰੀ ਘਰੀ ਕਾ=ਘੜੀ ਘੜੀ ਦਾ। ਲੇਖਾ=ਹਿਸਾਬ। ਕਾਇਬੁ=ਮੁਨਸੀ। ਚੇਤੂ=ਚਿਤਰਗੁਪਤ। ਬਾਕੀ=ਬਕਾਇਆ। ਨਿਕਸੀ=ਨਿਕਲੀ। ਭਾਰੀ=ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ। ਵਾ=ਓਹ। ਭਾਗਿ ਗਏ=ਭਜ ਗਏ। ਦਰਬਾਰੀ=ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ। ੨। ਖੇਤ ਹੀ=(ਇਸ) ਸਰੀਰ (ਜਨਮ) ਵਿਚ। ਨਿਬੇਰਾ=ਫੈਸਲਾ। ਭਉਜਲਿ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੀ। ੩।

ਅਰਥ: ਸਰੀਰ ਮਾਨੋ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਜੀਵ (ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ) ਚੌਧਰੀ ਹੈ (ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਚ) ਪੰਜ ਕਿਸਾਨ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ) ਵਸਦੇ ਹਨ। ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਜੀਭ ਤੇ (ਕਾਮ ਚੇਸਟਾ ਵਾਲੀ) ਇੰਦ੍ਰੀ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਹੀ ਜੀਵ ਦਾ) ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ।੧।

ਹੇ ਬਾਬਾ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਂਗਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਮੁਨਸ਼ੀ ਦਾ) ਨਾਮ ਚਿਤਰਗੁਪਤ ਹੈ, (ਉਹ) ਘੜੀ ਘੜੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਰਾਜ (ਜੀਵ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ) ਹਿਸਾਬ ਮੰਗਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਜਿੰਮੇ) ਬਹੁਤ ਰਕਮ ਦੇਣੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। (ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਪਾਸੋਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਓਦੋਂ) ਪੰਜ ਕਿਰਸਾਨ (ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰ) ਦੌੜ ਗਏ ਅਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ।੨।

ਕਬੀਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋਂ! ਸੁਣੋ, ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਖੇਤ (ਭਾਵ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੀ) ਨਿਬੇੜਾ (ਫੈਸਲਾ) ਕਰ ਲਵੋ (ਤਾਂ ਜੋ ਫਿਰ ਜਨਮ ਨਾ ਧਾਰਨਾ ਪਵੇ)। (ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਹੁਣ ਇਸ ਵਾਰੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਲਵੋ (ਤਾਂ ਜੋ) ਇਸਦਾ ਮੁੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਫੇਰਾ (ਭਾਵ ਆਣਾ ਜਾਣਾ) ਨਾ ਹੋਵੇ।੩।੭।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮਿਰਤਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਮਿਤ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੇਠਲੀ ਟੇਕ ਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਗਾਇਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

ਅਬ ਕੀ ਬਾਰਿ ਬਖਸਿ ਬੰਦੇ ਕਉ, ਬਹੁਰਿ ਨ ਭਉਜਲਿ ਫੇਰਾ॥

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵਸ ਰਹੇ ਪੰਜਾਂ ਕਿਰਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੁੱਭ ਪਾਸੇ ਲਗਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ:-

ਨੈਨੂ-ਨੇਤਰ, ਇਹ ਪਰਾਇਆ ਰੂਪ ਤੇ ਪਦਾਰਥ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਕਟੂ-ਨਾਸਿਕਾ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸਨਾ ਲੈਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੂਵਨੂ-ਕੰਨ ਇਹ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਚੁਗਲੀ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰਸਪਤਿ-ਰਸਨਾ- ਇਹ ਛੇ ਰਸਾਂ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਭੋਗਣ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇੰਦ੍ਰੀ-ਤੁਚਾ- ਇਹ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਗਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਪੰਜੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਦਾਰਥ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਇਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਭਗਤ ਜੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਇਸ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਵੱਸਾਂ ਤਾਂ ਚੇਤੂ (ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ) ਪਟਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਹਿਸਾਬ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਅਸੁੱਭ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਬਾਕੀ ਨਿਕਲੇਗੀ ਤਦੋਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੇ ਭਜ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਜੋ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਦੰਡ ਦੇਣ ਲਈ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬਿਠਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਤਿ ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ- ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋਂ! ਸੁਣਹੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਲ ਲਾਓ। ਜੇ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਵੀ ਮੰਦ-

ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸੰਕਾ ਬਣੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਈਸ਼ਵਰ ਅਗੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਵੇ, ਅਗੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਬੇਨਤੀ ਪਰਮੇਸਰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਜੋ ਨਿਰਮਲ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਤ ਇਹ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਰਣ ਮਗਰੋਂ ਅਜੇਹੀ ਅਰਦਾਸਿ ਦਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੀ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਅਨਭਉ ਕਿਨੈ ਨ ਦੇਖਿਆ, ਬੈਰਾਗੀਅਤੇ ॥ ਬਿਨੁ ਭੈ ਅਨਭਉ ਹੋਇ, ਵਣਾਹੰਬੈ ॥੧॥ ਸਹੁ ਹਦੂਰਿ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਭਉ ਪਵੈ, ਬੈਰਾਗੀਅਤੇ ॥ ਹੁਕਮੇ ਬੂਝੇ ਤ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ, ਵਣਾਹੰਬੈ ॥੨॥ ਹਰਿ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਕੀਜਈ, ਬੈਰਾਗੀਅਤੇ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਰਤਾ ਸਭੁ ਲੋਕੁ, ਵਣਾਹੰਬੈ ॥੩॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਪਾਸੁ ਨ ਛੋਡਈ, ਬੈਰਾਗੀਅਤੇ ॥ ਮਮਤਾ ਜਾਲਿਆ ਪਿੰਡੁ, ਵਣਾਹੰਬੈ ॥੪॥ ਚਿੰਤਾ ਜਾਲਿ ਤਨੁ ਜਾਲਿਆ, ਬੈਰਾਗੀਅਤੇ ॥ ਜੇ ਮਨੁ ਮਿਰਤਕੁ ਹੋਇ, ਵਣਾਹੰਬੈ ॥੫॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਨੁ ਬੈਰਾਗੁ ਨ ਹੋਵਈ, ਬੈਰਾਗੀਅਤੇ ॥ ਜੇ ਲੋਚੇ ਸਭੁ ਕੋਇ, ਵਣਾਹੰਬੈ ॥੬॥ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ, ਬੈਰਾਗੀਅਤੇ ॥ ਸਹਜੇ ਪਾਵੈ ਸੋਇ, ਵਣਾਹੰਬੈ ॥੭॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਕ ਬੇਨਤੀ, ਬੈਰਾਗੀਅਤੇ ॥ ਮੋਕਉ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿ, ਵਣਾਹੰਬੈ ॥੮॥੧॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਨਭਉ=ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ, ਬੈਰਾਗੀਅਤੇ=ਹੋ ਬੈਰਾਗੀ। ਬਿਨੁ ਭੈ=(ਸੰਸਾਰਕ) ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਵਣਾ ਹੰਬੈ=ਹਾਂ, ਠੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ ਪੂਰਤੀ ਪਦ ਹੈ, ਭਾਸ਼ਾਈ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧। ਸਹੁ=ਸਹੁ, ਪਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਹਦੂਰਿ=ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਗ।੨। ਪਾਖੰਡਿ=ਪਖੰਡ (ਵਿਖਾਵੇ) ਵਿਚ। ਰਤਾ=ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ।੩। ਪਾਸੁ=ਪਾਸ, ਖਹਿਤਾ। ਮਮਤਾ=ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਪਕੜ, ਮੋਹ। ਜਾਲਿਆ=ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।੪। ਜਾਲਿ=ਸਾੜ ਕੇ। ਮਿਰਤੁ=ਮੁਰਦਾ, (ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਵਲੋਂ)।੫। ਬੈਰਾਗੁ=ਉਪਰਾਮ, ਉਦਾਸ।੬। ਕਰਮੁ=ਬਖਸਿਸ਼। ਸੋਇ=ਉਹ (ਮਨੁੱਖ)। ਭਉਜਲੁ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ। ਨੋਟ=ਹਰੇਕ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਹਾਂ, ਠੀਕ ਹੈ' 'ਵਣਾ ਹੰਬੈ' ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਬੈਰਾਗੀ ਜਨਾਂ! ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ (ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। (ਰਬੀ) ਡਰ ਧਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਅਨਭਉ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹਾਂ, ਠੀਕ ਹੈ।੧।

(ਹੇ ਬੈਰਾਗੀ! ਜੇ ਆਪਣੇ) ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਰਬੀ ਪਿਆਰ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਜਦ) ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਰਭਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੨।

ਹੇ ਬੈਰਾਗੀ! ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਪਖੰਡ (ਵਿਖਾਵਾ) ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ (ਪਰ) ਸਾਰਾ ਲੋਕ ਪਖੰਡ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।੩।

ਹੇ ਬੈਰਾਗੀ! ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ) ਖਹਿਤਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ। ਮਮਤਾ ਦਾ ਸਾਤਿਆ ਹੋਇਆ (ਇਸ ਦਾ) ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਹੀ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।੪।

ਹੇ ਬੈਰਾਗੀ! ਜੇ ਮਨ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ (ਅਥਵਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮੁਕਾ ਦੇਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਚਿੰਤਾ ਸਾੜ ਕੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰ ਲਵੇ)।੫।

ਹੇ ਬੈਰਾਗੀ ਜੀਉਤੋ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਆਤਮਿਕ) ਵੈਰਾਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਕੋਈ (ਬੈਰਾਗ ਨੂੰ) ਲੋੜਦਾ ਫਿਰੇ।੬।

ਹੇ ਬੈਰਾਗੀ! ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜਿਸਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵੈਰਾਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੭।

ਕਬੀਰ! ਇਹ ਆਖ ਕਿ ਹੇ ਬੈਰਾਗੀ! ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਭਉਜਲ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿਓ।੮।੧।੮।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਨ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣੇ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਉ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਏ ਅਤੇ ਬੈਰਾਗ ਦੀ ਕਣੀ ਆ ਵਸੇ ਤਾਂ ਸਾਈ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਬੈਰਾਗ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਲੋਚਾ ਕਰੀ ਜਾਏ, ਤਰਲੇ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੈਰਾਗ ਤੇ ਅਨੁਰਾਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹਾਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‘ਵਣਾ ਹੰਬੈ’ ਮਾਰਵਾੜ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ‘ਹਾਂ, ਠੀਕ ਹੈ’ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਰਨੀਥ ਦੁਆਰਕਾ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਕਿਸੇ ਮਾਰਵਾੜ ਦੇ ਬੈਰਾਗੀ ਨੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਅਸਾਂ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਨਿਰਭਉ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਇਛਾ ਰਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰੋ। ਉਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਯਾਤਰਾ ਨਾਲੋਂ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਰਮਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਉਜਲ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਰਾਜਨ, ਕਉਨੁ ਤੁਮਾਰੈ ਆਵੈ ॥ ਐਸੇ ਭਾਉ ਬਿਦਰ ਕੇ ਦੇਖਿਓ, ਓਹੁ ਗਰੀਬੁ ਮੇਹਿ ਭਾਵੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਹਸਤੀ ਦੇਖਿ ਭਰਮ ਤੇ ਭੂਲਾ, ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨੁ ਨ ਜਾਨਿਆ॥ ਤੁਮਰੇ ਦੂਧੁ ਬਿਦਰ ਕੇ ਪਾਨੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਮੈ ਮਾਨਿਆ ॥੧॥ ਖੀਰ ਸਮਾਨਿ ਸਾਗੁ ਮੈ ਪਾਇਆ, ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਰੈਨਿ ਬਿਹਾਨੀ ॥ ਕਬੀਰ ਕੇ ਠਾਕੁਰੁ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦੀ, ਜਾਤਿ ਨ ਕਾਹੂ ਕੀ ਮਾਨੀ ॥੨॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਾਜਨ=ਹੇ ਰਾਜਾ (ਦੁਰਜੋਧਨ!)। ਤੁਮਾਰੇ=ਤੇਰੇ ਪਾਸ। ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ, ਪਿਆਰ। ਬਿਦਰ ਕੇ=ਬਿਦਰ (ਭਗਤ) ਦਾ। ਮੇਹਿ=ਮੈਨੂੰ। ਭਾਵੇ=ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ। ਹਸਤੀ=ਹਾਥੀ। ਭੂਲਾ=ਭਰਮ ਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਦਰ ਕੇ ਪਾਨੇ=ਬਿਦਰ (ਭਗਤ) ਦਾ ਪਾਣੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਿ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ, ਜਾਣ ਕੇ। ਮਾਨਿਆ=ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ੧। ਖੀਰ ਸਮਾਨ=ਖੀਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ। ਬਿਹਾਨੀ=ਗੁਜਰੀ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ। ਅਨੰਦ ਬਿਨੋਦੀ=ਅਨੰਦਮਈ ਚੋਜ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਰਾਜਾ! (ਦੁਰਜੋਧਨ!) ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਕੌਣ ਆਵੇ? (ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ)। (ਮੈਂ) ਬਿਦਰ ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਉਹ ਗਰੀਬ ਮੈਨੂੰ (ਬਹੁਤ) ਹੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਰਾਜਾ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ) ਹਾਥੀ ਵੇਖ ਕੇ, (ਇਸ) ਭਰਮ ਕਰਕੇ (ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਭੁਲਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, (ਤੂੰ) ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਪਾਸੇ) ਤੇਰਾ ਦੁਧ (ਪੀਣਾ ਮੈਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ) ਬਿਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ (ਭਾਵ ਪੀਤਾ ਹੈ)। ੧।

(ਹੇ ਰਾਜਨ! ਬਿਦਰ ਦੇ ਘਰ ਦਾ) ਸਾਗ (ਮੈਨੂੰ) ਖੀਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ (ਰਸਦਾਇਕ) ਲੱਗਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਦਰ ਭਗਤ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ) ਰਾਤ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਂਦਿਆਂ ਗੁਜਰੀ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਨੰਦਮਈ ਚੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ) ਕਿਸੇ ਦੀ (ਉਚੀ ਨੀਵੀਂ) ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਤ ਅਜਾਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਉਹ ਤਾਂ 'ਭਾਉ ਭਗਤ ਦਾ ਭੁਖਾ' ਹੈ)। ੨। ੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਿਦਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਰਾਜਾ ਦੁਰਜੋਧਨ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਿਦਰ ਰਾਜਾ ਬਚਿਤਰ ਬੀਰਜ ਦੀ ਟਹਿਲਣ ਸੁਦੇਸ਼ਨਾ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਬਿਆਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਦਾਸੀ ਸੁਤ' ਵੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਦਾਸੀ ਸੁਤ ਜਨੁ ਬਿਦਰੁ ਸੁਦਾਮਾ, ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕਉ ਰਾਜ ਦੀਏ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੪੫

ਬਿਦਰ ਚੰਗਾ ਨੀਤੀਵੇਤਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਇਹ ਕੌਰਵਾਂ ਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਪਰ ਨੀਕ ਬਿਉਹਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਜੋਧਨ ਨੇ ਲਾਖ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਸਾੜਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਘੜੀ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਬਿਦਰ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦੁਹਸਾਸਨ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਬੇਪਤਿ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਓਦੋਂ ਵੀ ਬਿਦਰ ਨੇ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ।

ਪਾਂਡਵ ਜਦੋਂ ਕੌਰਵਾਂ ਅਗੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਰ ਗਏ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਆਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਪੰਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜਾ ਦੁਰਜੋਧਨ ਪਾਸ ਗਏ। ਦੁਰਜੋਧਨ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਦੇਖਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤਾੜ ਗਏ ਬਿਦਰ ਦੇ ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਮੁਖ

ਰਖਦਿਆਂ ਆਪ ਰਾਜਾ ਦੁਰਜੋਧਨ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਿਦਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਟਿਕੇ। ਉਸ ਨੇ ਬੜਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਗ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਾਦਾ ਭੋਜਨ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਛਕਾਇਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਦੋਂ ਦੁਰਜੋਧਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹੀ ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਦਰ ਦੇ ਘਰ ਠਹਿਰੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਬੜਾ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

ਆਇਆ ਸੁਣਿਆ ਬਿਦਰ ਦੇ ਬੋਲੈ ਦੁਰਜੋਧਨ ਹੋਇ ਰੁੱਖਾ ॥

ਘਰ ਅਸਾਡੇ ਛੱਡ ਕੇ ਗੋਲੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਹਿ ਕਿ ਸੁੱਖਾ ॥ [ਵਾਰ ੧੦(੭)]

ਸੋ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ- 'ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਦਾ ਰੁੱਖਾ' ਹੀ ਨਿਰੂਪਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ॥ ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ, ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ ॥ ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ, ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੇ ਦਾਉ ॥੧॥ ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ, ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ ॥ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ, ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ ॥੨॥੨॥ ਕਬੀਰ ਕਾ ਸਬਦੁ

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਗਨ=ਆਕਾਸ਼ ਭਾਵ ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਦਮਾਮਾ=ਨੌਬਤ, ਧੌਸਾ। ਪਰਿਓ=ਪਿਆ, ਲੱਗਾ। ਨੀਸਾਨੈ=ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉਤੇ, ਠੀਕ ਥਾਂ ਤੇ। ਘਾਉ=ਚੋਟ, ਜਖਮ। ਖੇਤ=ਰਣ ਖੇਤਰ, ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ। ਜੁ=ਜੋ (ਮਨੁੱਖ)। ਮਾਂਡਿਓ=ਮੰਡਿਆ ਭਾਵ ਵਡਿਆ। ਸੂਰਮਾ=ਜੋਧਾ, ਬਹਾਦਰ। ਅਬ=ਹੁਣ। ਜੂਝਨ ਕੇ=ਲੜਨ ਦੇ, ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੇ। ਦਾਉ=(ਲੜਨ ਦਾ) ਦਾਅ-ਪੇਚ। ਸੂਰਾ=ਜੋਧਾ, ਬਹਾਦਰ।੧। ਪਹਿਚਾਨੀਐ=ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਲਰੈ=ਜਿਹੜਾ ਲੜਦਾ ਹੈ। ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ=ਦੀਨਾਂ (ਗਰੀਬਾਂ) ਦੀ ਖਾਤਰ। ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ=ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ, ਪੋਟਾ ਪੋਟਾ। ਕਟਿ ਮਰੈ=ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ, ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਬਹੂ=ਕਦੇ ਵੀ। ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ=ਮੈਦਾਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।

ਅਰਥ : ਜਦੋਂ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ) ਧੌਸਾ ਵਜਿਆ (ਤਾਂ) ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉਤੇ (ਉਸ ਦੀ) ਸੱਟ ਵਜੀ। ਜਦ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਰਣ-ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਡਿਆ, (ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿਤਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਈ ਕਿ) ਹੁਣ ਜੂਝਣ (ਭਾਵ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ) ਦਾਉ ਤੇ ਲਾਉਣ ਦਾ (ਸਹੀ) ਮੌਕਾ (ਮਿਲਿਆ ਹੈ)।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜੋਧਾ ਉਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ (ਅਥਵਾ) ਦੀਨਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੜਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਜੋਧੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕੱਟ ਕੇ ਭਾਵ ਰਤੀ ਰਤੀ ਕੱਟ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ (ਲੜਾਈ ਦਾ) ਮੈਦਾਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ (ਭਾਵ ਪੈਰ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪਿਠ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਂਦਾ)।੨।੨।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਸ਼ਨੂਹੀ ਲੜਾਈ ਜਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਦਮਾਮੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਇਕ ਖੇਤ (ਮੈਦਾਨ) ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਨਗਰੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪੰਜ ਚੋਰ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ) ਵੈਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜੋ ਨਿਤ ਆਪਣਾ ਰੋੜਕਾ ਪਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ:—

ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪੰਜ ਚੋਰ ਵਸਹਿ, ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੂਟਹਿ ਮਨਮੁਖ ਨਹੀ ਬੁਝਹਿ, ਕੋਇ ਨ ਸੁਣੈ ਪੁਕਾਰਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੦੦]

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਾਰਿ ਮੁਕਤਿ=ਚਾਰ (ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ) ਮੁਕਤੀਆਂ ੧. ਸਾਲੋਕਯ-ਇਸਟ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ੨. ਸਾਮੀਪਯ-ਇਸਟ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣਾ ੩. ਸਾਰੂਪਯ-ਇਸਟ ਦੇਵ ਜਹੀ ਸਕਲ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ੪. ਸਾਯੁਜਯ-ਇਸਟ ਦੇਵ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਰੇ=ਚਾਰੇ ਹੀ (ਮੁਕਤੀਆਂ)। ਸਿਧਿ ਮਿਲਿ=ਸਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦੁਲਹ ਪ੍ਰਭ ਕੀ=ਦੁਲਹਾ, (ਖਸਮ) ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦੀ। ਕੇ ਕੇ ਨ ਤਰਿਓ=ਕੌਣ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਤਰਿਆ?। ਪਰਿਓ=ਪੈ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਇਆ। ੧। ਰਹਾਉ। ਬਿਰਾਜਿਤ=ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਤਾਪੁ=ਤੇਜ਼। ਰਾਮ ਬਲ ਗਰਜਤ=ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਪ=ਦੁੱਖ। ਅੰਬਰੀਕ=ਇਕ ਭਗਤ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਖਾਤਰ ਹਰੀ ਨੇ ਦੁਰਬਾਸਾ ਰਿਖੀ ਦਾ ਮਾਨ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਭਾ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਰਚਿਤਵਾਰ ੧੦ ਪਉੜੀ ੪। ਅਤੇ ਪਦ=ਨਿਰਭਉ ਪਦ। ਭਭੀਖਣ=ਰਾਵਣ ਦਾ ਭਰਾ। ਅਪਿਕ=ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ। ਨਉਨਿਧਿ=ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ। ਸੁਦਾਮੇ=ਸੁਦਾਮੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁ. ਵਾਰ ੧੦ ਪਉੜੀ ੯। ਧੂਅ=ਧੂਅ ਭਗਤ- ਦੇਖੋ ਵਾਰ ਭਾ ਗੁ. ੧੦-੧੧। ਅਟਲ=ਪੱਕਾ। ਅਜਹੂ=ਹੁਣ ਤਕ। ਨ ਟਰਿਓ=ਨਹੀਂ ਟਲਿਆ, ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ੩। ਹੇਤਿ=ਖਾਤਰ, ਵਾਸਤੇ। ਹਰਨਾਖਸੁ=ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਪਿਉ। ਨਰ ਸਿੰਘ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚੌਥਾ ਅਵਤਾਰ ਜਿਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਤੇ ਅੱਧਾ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸੀ। ਬਸਿ=ਵਸ ਵਿਚ। ਕੇਸਵ=ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ। ਅਜਹੂ=ਹੁਣ ਤੱਕ। ਬਲਿ=ਇਕ ਭਗਤ ਰਾਜਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਛਲਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਨਾਮਕ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਦੁਆਰ ਖਰੇ=ਦੁਆਰ ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ। ੪।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦੀ ਸਰਨ ਪਏ (ਤਾਂ) ਚਾਰੇ ਮੁਕਤੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ (ਆਦਿਕ) ਮਿਲ ਕੇ (ਭਾਵ ਇਕਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਸਾਨੂੰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। (ਜੇ ਮਨੁੱਖ) ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ (ਉਹ) ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਭਾਵ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ, (ਉਸ) ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਸ ਤੇ ਕੀਰਤੀ (ਭਾਵ ਵਡਿਆਈ ਦਾ) ਛਤਰ ਰਖ ਦਿੱਤਾ। ੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਦਾ (ਨਾਮ) ਜਪਦਿਆਂ ਕੌਣ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਤਰਿਆ? (ਭਾਵ ਸਭ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਗਿਆ)। ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ (ਸਦਕਾ) ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ (ਸਭ ਪਾਸੇ) 'ਭਗਤ ਜੀ ਭਗਤ ਜੀ' ਪੈ ਗਿਆ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਸੰਖ. ਚਕ੍ਰ ਮਾਲਾ. ਤਿਲਕ (ਆਦਿ ਚਿੰਨ ਮਾਤਰ ਸਹਿਤ) ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਅਜਿਹੇ ਭਗਤ ਦਾ ਤੇਜ-ਪਰਤਾਪ ਵੇਖ ਕੇ ਜਮਰਾਜ ਵੀ ਡਰ ਗਿਆ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਬਲ ਗਜ ਰਿਹਾ ਸੀ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ (ਅਵੱਸ ਹੀ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ੨।

(ਭਗਤੀ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ) ਭਗਤ ਅੰਬਰੀਕ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਨਿਰਭਉ (ਪਦ) ਬਖਸ਼ਿਆ। (ਦੁਰਬਾਸਾ ਰਿਖੀ ਦਾ ਮਾਨ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ) ਭਭੀਖਣ ਨੂੰ ਰਾਜ (ਦੇ ਕੇ) ਵੱਡਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਕੁਰ ਨੇ ਸੁਦਾਮੇ ਨੂੰ ਨੌ-ਨਿਧੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਧੂਅ ਨੂੰ ਅਟਲ (ਰੁਤਬਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜੋ) ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਹੈ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ੩।

(ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ) ਭਗਤ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਰਸਿੰਘ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਮਦੇਵ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸਵ (ਪਰਮੇਸਰ), ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਜਿਸ ਬਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਠੱਗਿਆ, ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੂ) ਅਜੇ ਵੀ (ਉਸ)ਬਲ(ਰਾਜੇ) ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਅਗੇ ਖੜਾ ਹੈ। ੪। ੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭਗਤ ਨਾਮ ਦੇਉ ਜੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਤਤਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਗਿਣਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕ ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਵਾਲੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕੀਤੀਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਿ ਮੁਕਤਿ ਮੰਗਾਹੀ॥ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ, ਪਰਪੰਚੁ ਕਰਿ ਭਰਮਾਈ ਹੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੨੪]

ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਚੈਨ ਨਾਲ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਟਿਕਣ ਦਿੰਦਾ। ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਫਿਰਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਵਾਕਾਂ ਵਾਲੇ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਤ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। 'ਬਾਬਰ ਬਾ ਐਸ਼ ਕੁੰਨ, ਆਲਮ ਦੁਬਾਰਾ ਨੇਸਤ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਵੀ ਸਾਇਦ ਏਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀਚਾਰ ਹੋਵੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਬੁਧ ਨੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਵੀ 'ਨਿਰਬਾਣ' ਅਥਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਅਧੂਰੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ।

ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਦੂਲਹ (ਪਤੀ) ਆਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੀਰਤੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨੇੜਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪਾਇਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ਹੋਣਾ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਅਜੇਕੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਪੰਥ ਹਨ, ਉਤਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਸਾਧਨ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਧਨ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ, ਦੂਜਾ ਸਾਧਨ- ਸਤਿ ਸੰਗਤ, ਤੀਜਾ ਸਾਧਨ ਰਬੀ ਭੈ, ਚਉਥਾ ਸਾਧਨ- ਭਾਉ ਅਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਸਾਧਨ ਰਬੀ-ਭਾਣਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਬੰਧਨ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਨਾ ੧੦੧੦ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੁ ਸੇ ਆਖੀਐ, ਜਿਸੁ ਵਿਜਹੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥

ਸੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਆਏ ਬਿਨਾ ਨਾ ਹਉਮੈ ਮਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸਫਲਤਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ:-

ਜਾ ਕਉ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ॥ ਤਿਸੁ ਭਈ ਖਲਾਸੀ ਹੋਈ ਸਗਲ ਸਿਧਿ॥ [ਪੰਨਾ ੨੩੮]

ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਗਤ ਭਗਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਭਗਤ ਭਗਤ ਜਗ ਵਜਿਆ ਚਹੂੰ ਚੌਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਚਮਰੇਟਾ॥ [ਵਾਰ ਭਾ. ਗੁ. ੧੦(੧੭)]

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਭਗਤੁ ਭਗਤੁ ਸੁਨੀਐ ਤਿਹੁ ਲੋਇ॥ ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਏਕੋ ਹੋਇ॥ [ਪੰਨਾ ੨੮੩]

ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਖਿਆ ਹੈ:-

ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਜਪਤ ਕੇ ਕੇ ਨ ਤਰਿਓ ॥

ਭਾਵ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਭਗਤ ਅੰਬਰੀਕ ਤੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਆਦਿ ਦੀ

ਰਖਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਭਗਤ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕੇਸਵ (ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ) ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪਰਮੇਸਰ ਬਲ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਦਾਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਓਹੀ ਲਗਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:-

ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਰਾਚੇ ਜਨ ਨਾਨਕ, ਹਰਿਸਿਮਰਨਿ ਦਹਨ ਭਏ ਮਲ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੧੭

ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ॥ ਦੀਨੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ਰੇ ਦਿਵਾਨੇ, ਦੀਨੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ਰੇ ॥
ਪੇਟੁ ਭਰਿਓ ਪਸੂਆ ਜਿਉ ਸੋਇਓ, ਮਨੁਖੁ ਜਨਮੁ ਹੈ ਹਾਰਿਓ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧ
ਸੰਗਤਿ ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਕੀਨੀ, ਰਚਿਓ ਧੰਧੈ ਝੂਠ ॥ ਸੁਆਨ ਸੂਕਰ ਬਾਇਸ ਜਿਵੈ,
ਭਟਕਤੁ ਚਾਲਿਓ ਉਠਿ ॥੧॥ ਆਪਸ ਕਉ ਦੀਰਘੁ ਕਰਿ ਜਾਨੈ, ਅਉਰਨ ਕਉ
ਲਗਮਾਤ ॥ ਮਨਸਾ ਬਾਚਾ ਕਰਮਨਾ, ਮੈ ਦੇਖੇ ਦੇਜਕ ਜਾਤ ॥੨॥ ਕਾਮੀ ਕ੍ਰੋਧੀ
ਚਾਤੁਰੀ, ਬਾਜੀਗਰ ਬੇਕਾਮ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰਤੇ ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਨੇ, ਕਬਹੂ ਨ ਸਿਮਰਿਓ
ਰਾਮੁ ॥੩॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਚੇਤੈ ਨਹੀ, ਮੂਰਖੁ ਮੁਗਧੁ ਗਵਾਰੁ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਜਾਨਿਓ
ਨਹੀ, ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥੪॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉਂ, ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ, ਜਾਨਿਓ। ਫੁਟਕਲ: ਬਾਜੀਗਰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦੀਨੁ=ਧਰਮ। ਰੇ ਦਿਵਾਨੇ=ਹੋ ਪਗਲੇ, ਕਮਲੇ। ਪਸੂਆ=ਪਸੂ, ਡੰਗਰ। ਪਰਹਾਉ।
ਰਚਿਓ=ਰਚਿਆ ਰਿਹਾ। ਸੁਆਨ=ਕੁੱਤਾ। ਸੂਕਰ=ਸੂਰ। ਬਾਇਸ=ਕਾਂ। ਜਿਵੈ=ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਭਟਕਤੁ ਚਾਲਿਉ
ਉਠਿ=ਭਟਕਦਾ ਭਰਮਦਾ ਉਠ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ੧। ਦੀਰਘ=ਵੱਡਾ। ਅਉਰਨ ਕਉ=ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ। ਲਗ ਮਾਤ=ਲਗਾਂ
ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਜਿਤਨਾ, ਭਾਵ ਛੋਟਾ, ਤੁੱਛ ਜਿਹਾ। ਮਨਸਾ=ਮਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਬਾਚਾ=ਬੋਲ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਕਰਮਨਾ=ਕੰਮਾਂ ਦੀ
ਰਾਹੀਂ। ਦੇਜਕ=ਨਰਕ (ਵਲ)। ੨। ਕਾਮੀ=ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਵਾਲੇ। ਕ੍ਰੋਧੀ=ਗੁਸੈਲੇ। ਚਾਤੁਰੀ=ਚਾਲਾਕ। ਬਾਜੀਗਰ=ਫਲ,
ਠੰਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਬੇਕਾਮ=ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਦੇ, ਨਿਕੰਮੇ। ਸਿਰਾਨੇ=ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਿਆ। ੩। ਮੁਗਧੁ=ਗਵਾਰ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ। ੪।

ਅਰਥ: ਹੋ ਪਗਲੇ ਮਨੁੱਖ! (ਤੂੰ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਲਾ) ਧਰਮ (ਕਰਮ) ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ,
ਧਰਮ ਉਕਾ ਹੀ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਸੂ ਪੇਟ ਭਰ ਕੇ (ਖਾ ਕੇ) ਸੌ ਗਿਆ (ਤੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾ ਪੀ ਕੇ
ਆਪਣਾ) ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ (ਵਿਅਰਥ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਜੂਏ ਵਿਚ) ਹਾਰ ਦਿੱਤਾ। ੧। ਪਰਹਾਉ।

(ਹੋ ਕਮਲੇ ਮਨੁੱਖ! ਤੂੰ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਝੂਠਿਆਂ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਚਿਆ ਰਿਹਾ।
ਤੂੰ ਕਾਂ, ਕੁੱਤੇ, ਸੂਰ ਵਾਂਗ ਭਟਕਦਾ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਚੋਂ) ਉਠ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ (ਭਾਵ ਮਰ ਗਿਆ)। ੧।

(ਹੋ ਕਮਲੇ ਮਨੁੱਖ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ
ਨਾਲੋਂ) ਤੁੱਛ (ਛੋਟਾ) ਜਿਹਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ

(ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ) ਮੈਂ ਨਰਕਾਂ ਵਲ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖੇ ਹਨ।

(ਕਮਲੇ!) ਕਾਮੀ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਗੁਸੈਲੇ, ਚਾਲਾਕੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਕਪਟੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ), ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਿਆ।

ਕਬੀਰ ਆਖਦਾ ਹੈ, (ਇਹ) ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਨੂੰ (ਇਸ ਨੇ) ਜਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ), ਦਸੋ! ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਹੋਵੇਗਾ?। ੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਪੇਟ ਭਰ ਕੇ ਭਾਵ ਤੂੜ ਕੇ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਸੁਤੇ ਰਹਿਣਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਜਪਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਾਗਲਪਨ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ:-

ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਹਸਣਾ ਸਉਣਾ, ਵਿਸਰਿ ਗਇਆ ਹੈ ਮਰਣਾ ॥

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਖੁਆਰੀ ਕੀਨੀ, ਪ੍ਰਿਥੁ ਜੀਵਣੁ ਨਹੀ ਰਹਿਣਾ॥੧॥

ਪ੍ਰਾਣੀ ਏਕੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ, ਅਪਨੀ ਪਤਿ ਸੇਤੀ ਘਰਿ ਜਾਵਹੁ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੫੪

ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਬੋਲਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਜਨ ਪੁਕਾਰਹਿ, ਸੁਨੈ ਨਾਹੀ ਭੋਰਾ ॥

ਨਿਪਟਿ ਬਾਜੀ ਹਾਰਿ ਮੂਕਾ, ਪਛਤਾਇਓ ਮਨਿ ਭੋਰਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੪੦੮

ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ :-

ਸਾਧ ਸੰਗ ਕੈ ਨਾਹੀ ਨੇਰ ॥

ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਆਕੜ ਖਾਨ ਤੇ ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਓਇ ਪਾਗਲਾ! ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਅਸਾਂ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਇਸ ਮੂਰਖ ਗਵਾਰ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਇ ਮੂਰਖ! ਤੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਤੂੰ ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਤੀ। ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਹੋਵੇਗਾ? ਭਾਵ ਤੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਜੈਦੇਉ ਜੀਉ ਕੀ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਚੰਦ ਸਤ ਭੇਦਿਆ, ਨਾਦ ਸਤ ਪੂਰਿਆ, ਸੂਰ ਸਤ ਖੇੜਸਾ ਦਤੁ ਕੀਆ ॥ ਅਬਲ ਬਲੁ ਤੇੜਿਆ, ਅਚਲ ਚਲੁ ਥਪਿਆ, ਅਘੜੁ ਘੜਿਆ, ਤਹਾ ਅਪਿਉ ਪੀਆ ॥੧॥ ਮਨ, ਆਦਿ ਗੁਣ ਆਦਿ ਵਖਾਣਿਆ ॥ ਤੇਰੀ

ਦੁਬਿਧਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ, ਸੰਮਾਨਿਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਅਰਧਿ ਕਉ ਅਰਧਿਆ, ਸਰਧਿ ਕਉ
ਸਰਧਿਆ, ਸਲਲ ਕਉ ਸਲਲਿ ਸੰਮਾਨਿ ਆਇਆ ॥ ਬਦਤਿ ਜੈਦੇਉ, ਜੈਦੇਵ ਕਉ
ਰੰਮਿਆ, ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਰਬਾਨੁ ਲਿਵਲੀਣੁ ਪਾਇਆ॥੨॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਚੰਦ=ਚੰਦਰਮਾ ਨਾੜੀ=ਖੱਬੀ ਨਾਸ ਦੀ ਨਾੜੀ। ਸਤ=ਪ੍ਰਾਣ ਭੇਦਿਆ=ਵਿੰਨਿਆ।
ਨਾਦ=ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ। ਪੂਰਿਆ=ਪ੍ਰਾਣ ਰੋਕੇ। ਸੂਰ=ਸੂਰਜ ਦੀ ਨਾੜੀ, ਸਜੀ ਸੂਰ ਪਿੰਗਲਾ। ਖੇਤਸਾ=ਸੋਲਾਂ ਵਾਰੀ ('ਓ'
ਆਖ ਕੇ)। ਦਤੁ ਕੀਆ=(ਪ੍ਰਾਣ ਬਾਹਰ) ਕਢੇ। ਅਬਲ ਬਲ=ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨ ਦਾ ਬਲ। ਅਚਲ
ਚਲ=ਮਨ ਦਾ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਉ। ਬਪਿਆ=ਰੋਕ ਲਿਆ। ਅਘੜੁ ਘੜਿਆ=ਅਮੋੜ ਮਨ ਘੜਿਆ, ਸਾਧਿਆ ਹੈ।
ਅਪਿਉ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ੧। ਆਦਿ ਗੁਣ=ਆਦਿ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਗੁਣ। ਆਦਿ=ਜੇ (ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਆਦਿ ਹੈ।
ਵਖਾਣਿਆ=ਉਚਾਰਿਆ, ਸਿਮਰਿਆ। ਦੁਬਿਧਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਸੰਮਾਨਿਆ=ਸਮਾਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਭਾਵ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੧।ਰਹਾਉ। ਅਰਧਿ ਕਉ=ਅਰਾਧਨ ਯੋਗ ਹਰੀ ਨੂੰ। ਅਰਧਿਆ=ਅਰਾਧਿਆ, ਸਿਮਰਿਆ।
ਸਰਧਿ=ਸ਼ਰਧਾ ਕਰਨ ਯੋਗ। ਸਰਧਿਆ=ਸ਼ਰਧਾ ਕੀਤੀ। ਸਲਲ=ਪਾਣੀ। ਸਲਲਿ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਸੰਮਾਨਿ
ਪਾਇਆ=ਇਕੋ ਜਿਹਾ (ਪਾਣੀ) ਵਾਂਗ ਪਾਇਆ। ਬਦਤਿ=ਆਖਦਾ ਹੈ। ਜੈਦੇਵ=ਭਗਤ ਦਾ ਨਾਮ, ਵੇਖੋ ਪੋਥੀ ਸਤਵੀ।
ਰੰਮਿਆ=ਸਿਮਰਿਆ। ਨਿਰਬਾਣੁ=ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ। ਲਿਵ ਲੀਣੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ। ੨।

ਅਰਥ: (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਬਿਖਮ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਇਉਂ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ)

ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਓਅੰ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਭੇਦਿਆ (ਪੂਰਕ ਕੀਤਾ) ਫੇਰ ਪੂਰਿਆ (ਕੁੰਭਕ ਕੀਤਾ),
ਸੂਰਜ ਸੂਰ ਨਾਲ ਸੋਲਾਂ ਵਾਰ ਓਅੰ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪ ਕੇ ਸਵਾਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕੀਤਾ (ਰੋਚਕ ਕੀਤਾ) ਸਰੀਰ ਦਾ ਬਲ ਤੋੜ ਕੇ
ਨਿਰਬਲ ਕੀਤਾ, ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਅਚਲ ਕਰਕੇ ਬਾਪਿਆ, ਜੇ ਸੁਧਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਚਿਤ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਕੇ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ। ੧।

ਅੰਤਹਕਰਣ ਦਾ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਗੁਣ ਗਾਇਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਤੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾ
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ। ੧।ਰਹਾਉ।

ਅਰਾਧਨ ਯੋਗਯ ਨੂੰ ਆਰਾਧਿਆ, ਸ਼ਰਧਾ ਕਰਨ ਯੋਗਯ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਕੀਤੀ, ਜਲ ਨਾਲ ਜਲ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ
ਹੋ ਗਈ। ਜੈਦੇਵ ਆਖਦਾ ਹੈ ਜਦ ਸਭ ਨੂੰ ਜੈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਤਦ ਨਿਰਵਾਣੁ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ
ਲੀਨਤਾ ਹੋਈ। ੨।੧।

ਸਾਰੰਸੁ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

'ਭਗਤ ਬਾਣੀ' ਮਰਮ ਬੋਧਨੀ ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਯੋਗ ਕ੍ਰਿਆ ਬਾਰੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਸਤ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਥੇ 'ਸਤ' ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਕਲਾ ਅੰਗੀਕਾਰ
ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਯੋਗ ਮਾਰਗ ਅਨੁਸਾਰੀ ਇੰਜ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਵਾਰ ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪ੍ਰਾਣ ਪੂਰ ਕੇ
ਸੋਲਾਂ ਵਾਰੀ ਅੰਦਰ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਸਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਮੇਲ ਸਥਾਨ ਉਪਰ) ਰੋਕਯਾ ਰਖੀਏ। ਮੁੜ ਖੱਬੀ ਸੁਰ ਦੁਆਰੇ ਸਹਜ
੨ ਅਠ ਵਾਰ ਸਾਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੋਚਕ ਕਰੋ (ਨਿਕਾਲੋ), ਉਪਰੰਤ ਖੱਬੀ ਸੁਰ ਰਾਹੀਂ ਭਰ ਕੇ ਓਥੇ ਹੀ ਸਾਸ ਥੰਭ ਕੇ ਓਤਨੀ
ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੱਜੀ ਸੁਰ ਕਢ ਦੇਵੋ। ਬਾਰੰਬਾਰ ਚਾਰ, ਸੋਲਾਂ, ਅੱਠ ਵਾਰ ਪੂਰਕ ਰੋਚਕ ਤੇ ਕੁੰਭਕ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਮ
(ਚਿਕਾਰ) ਦਾ ਮਨੋਮਨ ਉਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹੋ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪੂਰਕ ੪-
ਕੁੰਭਕ ੧੬ ਤੇ ਰੋਚਕ ੮। ਇਥੇ ਸੋਲਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਸਮ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀਆਂ। ਇਕਵਾਰਗੀ ਕਰਣਾ

ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਸਹਜ ੨ ਸਾਧਨ ਸਾਧਦੇ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕੁੰਡਕ ੮੦ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤਕ ਭੀ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।"

ਜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਮਾਰਗਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹਠ-ਜੋਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਓਹੀ ਅਵਸਥਾ ਅਥਵਾ ਸ਼ਕਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਸਿਫਤਾਂ ਆਦਿ ਕੀਤੀਆਂ ਸਹਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

'ਦਰਪਣ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਤ ਸ਼ਬਦ 'ਸੂਰ ਸਰੁ ਸੋਸਿ ਲੈ, ਸੋਮ ਸਰੁ ਪੋਖਿ ਲੈ, ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਮਰਤੁ, ਸੁ ਸਨਬੰਧੁ ਕੀਜੈ' ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੋਗ ਮਤਿ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਮੂੜੇ ਕਾਇਓ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾ॥ ਨਹ ਚੀਨਿਆ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ਬੈਰਾਗੀ॥ [ਪੰਨਾ ੯੯੧

ਸੋ, ਮਨ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਇਕੋ ਜੁਗਤੀ ਹੈ:-

ਭਣਤਿ ਠਾਠਕੁ ਜਨੋ, ਰਵੈ ਜੇ ਹਰਿ ਮਨੋ, ਮਨ ਪਵਨ ਸਿਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥

ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਹੀ ਸਹਜ-ਮਾਰਗ ਦਾ ਅਨੁਆਈ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਜੋ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅਨੁਆਈ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਉਂ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ:-

ਮਨ ਆਦਿ ਗੁਣ ਆਦਿ ਵਖਾਣਿਆ॥ ਤੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸੰਮਾਨਿਆ॥

ਭਾਵ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਕੀਤੀਆਂ ਦੁਬਿਧਾ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪਾਠਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਹੋਏ 'ਚੰਦ' ਸੂਰ, ਆਦਿ ਪਦਾਂ ਤੋਂ ਟਪਲਾ ਖਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਹੱਠ-ਜੋਗ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਸਨ। ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲੇ ਸਜਣ ਗੁਜਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭਰਮ ਸੁਤੇ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ:-

ਹਰਿ ਭਗਤ ਨਿਜ ਨਿਹਕੇਵਲਾ, ਰਿਦ ਕਰਮਣਾ ਬਚਸਾ ॥

ਜੋਗੇਨ ਕਿੰ ਜੋਗੇਨ ਕਿੰ, ਦਾਨੇਨ ਕਿੰ ਤਪਸਾ ॥

[ਪੰਨਾ ੫੨੬

ਸੋ, ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਹਠ-ਜੋਗ ਤੇ ਯੋਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਆਪ ਜੀ ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸਨ।

ਕਬੀਰੁ ॥ ਮਾਰੂ ॥ ਰਾਮੁ ਸਿਮਰੁ ਪਛਤਾਹਿਗਾ, ਮਨ ॥ ਪਾਪੀ ਜੀਅਰਾ ਲੋਭੁ ਕਰਤੁ ਹੈ, ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿਗਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਲਾਲਚ ਲਾਗੇ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ, ਮਾਇਆ ਭਰਮ ਭੁਲਾਹਿਗਾ ॥ ਧਨ ਜੋਬਨ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ, ਕਾਗਦ ਜਿਉ ਗਲਿ ਜਾਹਿਗਾ ॥੧॥ ਜਉ ਜਮੁ ਆਇ ਕੇਸ ਗਹਿ ਪਟਕੈ, ਤਾ ਦਿਨ ਕਿਛੁ ਨ ਬਸਾਹਿਗਾ ॥ ਸਿਮਰਨੁ ਭਜਨੁ ਦਇਆ ਨਹੀ ਕੀਨੀ, ਤਉ ਮੁਖਿ ਚੋਟਾ ਖਾਹਿਗਾ ॥੨॥ ਧਰਮਰਾਇ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਰੀ, ਕਿਆ ਮੁਖੁ ਲੈ ਕੈ ਜਾਹਿਗਾ ॥ ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਤਰਿ ਜਾਹਿਗਾ ॥੩॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਛਤਾਹਿਗਾ, ਜਾਹਿਗਾ, ਭੁਲਾਹਿਗਾ, ਬਾਸਾਹਿਗਾ, ਨਹੀ, ਚੋਟਾ, ਖਾਹਿਗਾ, ਮਾਰੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਜੁ ਕਾਲਿ=ਅਜ ਜਾਂ ਕਲ ਭਾਵ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਹੀ। ਉਠਿ ਜਾਹਿਗਾ=(ਸੰਸਾਰ ਚੋਂ) ਉਠ ਕੇ (ਚਲਾ) ਜਾਏਗਾ (ਭਾਵ ਮਰ ਜਾਏਗਾ)। ਗਰਬੁ=ਅਹੰਕਾਰ। ਗਹਿ=ਫੜ ਕੇ। ਪਟਕੇ=ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਤਾ ਦਿਨ=ਉਸ ਦਿਨ। ਨ ਬਸਾਹਿਗਾ=ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮਨ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰ, (ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਵਿਹਾਣ ਮਗਰੋਂ) ਪਛਤਾਵੇਗਾ। ਹੇ ਪਾਪੀ ਜੀਵ! (ਤੂੰ) ਲੋਭ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜ ਜਾਂ ਕਲ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਉਠ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ (ਭਾਵ ਰੂਚ ਕਰ ਜਾਏਗਾ)। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮਨ! ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਲੋਭ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ (ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ) ਜਨਮ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ (ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਇਆ ਹੋਇਆ) ਭੁਲਿਆ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਧਨ (ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ) ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਗਜ਼ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਗੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਤਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪਇਆ ਹੋਇਆ) ਗੱਲ ਜਾਵੇਗਾ। ੧।

(ਹੇ ਮਨ!) ਜਦੋਂ ਜਮ ਆ ਕੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ (ਧਰਤੀ ਤੇ) ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਿਨ ਜਮਦੂਤਾਂ ਅਗੇ (ਤੇਰੀ) ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ। (ਤੂੰ ਨਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ) ਸਿਮਰਨ-ਭਜਨ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਦਇਆ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ (ਇਸ ਲਈ ਯਾਦ ਰਖ, ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ) ਮੂੰਹ ਉਤੇ (ਜਮ ਦੀਆਂ) ਚੋਟਾਂ (ਸੋਟਾਂ) ਖਾਵੇਗਾ। ੨।

(ਹੇ ਮਨ!) ਜਦ ਧਰਮ ਰਾਜ (ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ) ਹਿਸਾਬ ਮੰਗੇਗਾ (ਤੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ) ਕਿਹੜਾ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ (ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ) ਜਾਵੇਗਾ। ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ! ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਸੁਣੋ (ਹੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਵੀ ਸੁਣ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਵੇਗਾ (ਵਰਨਾ ਡੁਬਿਆ ਹੀ ਰਹੇਗਾ)। ੩।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਭਾਵੇਂ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਾਇਆ, ਜੁਆਨੀ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਐਨਾ ਜਾਲ ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਇਸੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। 'ਸਿਮਰਨੁ ਭਜਨ ਤੇ ਦਇਆ' ਕਰਨੀ ਇਸ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੇਖਾ ਸਾਧਨ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਤੇ 'ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ' ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸਵਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ, ਦਿਨਸੁ ਰੈਨਿ ਚਿਤਾਰੇ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਪਿ ਨਿਸੰਗੁ ਮਨਿ ਨਿਧਾਨ ਧਾਰੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੬੭੬

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਰਤਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਅਰਥੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੇਕਮਈ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਤੇ ਇਕ ਆਲੋਚਕ ਪੁਛਣ ਲਗਾ ਕਿ "ਜਉ ਜਮੁ ਆਇ ਕੇਸ ਗਹ ਪਟਕੈ, ਤਾ ਦਿਨ ਕਿਛੁ ਨ ਬਸਾਹਿਗਾ" ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਭਾਵ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕੇਸ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਮ ਕਿਵੇਂ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਪਕੜ ਕੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰੇਗਾ?

ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਕੇਸ ਤਾਂ ਇਥੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਮ ਕਿਹੜੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰੇਗਾ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਵੀਰ ਕਹਿਣਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵੇਲੇ 'ਕੇਸ' ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਮ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਤੋਹੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਜੇ ਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ

ਦਸਤੂਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਨਾ ਵੱਡੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦੋਪਤੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ:-

ਅੰਦਰ ਸਭਾ ਦੁਸਾਸਨੇ ਮੋਢੇ ਵਾਲ ਦੋਪਤੀ ਆਂਦੀ ॥

ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਵੁਮਾਇਆ, ਨੰਗੀ ਕਰਹੁ ਪੰਚਾਲੀ ਬਾਂਦੀ ॥

[ਭਾ. ਗੁ. ਵਾਰ ੧੦-੮

ਵਿਰ 'ਕੈਸ ਕੇਸੀ ਪਕੜਿ ਗਿਰਾਇਆ' ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਕੇਸ ਬੜੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ 'ਕੇਸਵ' ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਕੇਸਵ ਕਲੇਸ ਨਾਸ ਅਘ ਖੰਡਨ, ਨਾਨਕ ਜੀਵਤ ਦਰਸ ਦਿਸੇ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੨੯

ਵਿਰ ਕੇਸਾਂ ਕਾ ਕਰਿ ਚਵਰੁ ਢੁਲਾਵਾ... " ਅਤੇ "ਚਰਨ ਝਾਰੀ ਕੇਸਾਇਓ" ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵੀ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਪੱਕਤੀ ਵਿਚ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਤ ਇਹ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਰਸਨਾ ਜਪੇ ਨ ਨਾਮੁ, ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਕਰਿ ਕਟੀਐ' ਵਾਲੀ ਪੱਕਤੀ ਵੀ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਰਸਨਾ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਟਦਾ ਹੈ? ਸੋ, "ਜਾ ਜਮੁ ਆਇ ਝੋਟ ਪਕਰੈ ਤਬਹਿ ਕਾਹੇ ਰੋਇਆ" ਵਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਲੰਕਾਰ ਵਜੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀਉ ਕੀ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਐਸੀ, ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਕਰੈ ॥ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਗੁਸਈਆ ਮੇਰਾ, ਮਾਥੈ ਛਤ੍ਰੁ ਧਰੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਜਾ ਕੀ ਛੋਤਿ ਜਗਤ ਕਉ ਲਾਗੈ, ਤਾ ਪਰ ਤੂਹੀ ਢਰੈ ॥ ਨੀਚਹੁ ਉਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦ, ਕਾਹੂ ਤੇ ਨ ਡਰੈ ॥੧॥ ਨਾਮਦੇਵ ਕਬੀਰ ਤਿਲੋਚਨ, ਸਧਨਾ ਸੈਨੁ ਤਰੈ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ, ਹਰਿ ਜੀਉ ਤੇ ਸਭੈ ਸਰੈ ॥੨॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਗੁਸਈਆਂ, ਢਰੈ, ਨੀਚਹੁ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਲਾਲ=ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ=ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰ ਮਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਗੁਸਈਆ=ਮਾਲਕ। ਛਤ੍ਰੁ ਧਰੈ=(ਸਾਹੀ) ਛੱਤਰ ਰਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਛੋਤਿ=ਛੂਤ, ਭਿੱਟ। ਤਾ ਪਰ=ਉਸ ਉਤੇ। ਢਰੈ=ਢਲਦਾ ਹੈ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨੀਚਹੁ=ਨੀਚਿਆਂ, ਨੀਵਿਆਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੂੰ। ਕਾਹੂ ਤੇ=ਕਿਸੇ (ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ) ਤੋਂ। ਸਭੈ ਸਰੈ=ਹਰੇਕ ਕੰਮ ਸਰਦਾ (ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ।

ਅਰਥ: ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ (ਅਸਚਰਜ ਕਰਣੀ) ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਤੂੰ) ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰ-ਮਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਭੀ (ਸਾਹੀ) ਛੱਤਰ ਝੁਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੧॥ਰਹਾਉ॥

(ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ!) ਜਿਸ ਦੀ ਭਿੱਟ (ਸਾਰੇ) ਜਗਤ ਨੂੰ ਲਗਦੀ (ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ), ਉਸ ਉਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਹੋ ਭਾਈ! ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ, ਨੀਵੇਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੂੰ (ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਕੇ) ਉਚਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੧॥

ਨਾਮਦੇਵ (ਛੀਬਾ), ਕਬੀਰ (ਜੁਲਾਹਾ), ਤਿਲੋਚਨ (ਵੈਸ), ਸਧਨਾ (ਕਸਾਈ), ਸੈਣ (ਨਾਈ) ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ। ਰਵਿਦਾਸ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਸੰਤ ਜਨੋਂ ਸੁਣਹੁ! ਹਰੀ ਜੀ ਤੋਂ (ਇਹੋ ਜਿਹਾ) ਸਭ ਕੁਝ ਬਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹਰੀ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ (ਉਹ ਨੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਕੇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)। ੨।੧।

ਸਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਮਰਥਾ, ਦਇਆਲਤਾ ਅਤੇ ਨੀਚ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਅਛੂਤਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਦੁੱਤੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਦਾ ਹੈ, ਨੀਚਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਸ ਰੂਪ ਸ਼ਾਹੀ ਛਤਰ ਰਖ ਕੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ (ਛੀਬਾ) ਕਬੀਰ (ਜੁਲਾਹਾ), ਤਿਲੋਚਨ (ਵੈਸ), ਸਧਨਾ (ਕਸਾਈ) ਅਤੇ ਸੈਣ (ਨਾਈ) ਵਰਗੇ ਨੀਚ ਜਾਤੀਏ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਗਏ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਰਪਾ ਆਕਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਕਾਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ ਤੇ ਮਾਣ ਦੇਣਾ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ: "ਹਰਿ ਜੀਉ ਤੇ ਸਭੈ ਸਰੈ" ਵਾਲਾ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ।

ਗੁਰਦੇਵ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਨ। ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਿਸਾਹ ਜੀ ਨੇ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆਂਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਵਾਲਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਬੀਰ ਰਸ ਭਰਿਆ। 'ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲਤਾਉ॥ ਤਬਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਹਾਉ' ਵਾਲੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਤੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ:—

ਇਨ ਸਿਖਨ ਕੇ ਦੇਉ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ॥ ਯਾਦ ਕਰਹਿ ਹਮਰੀ ਗੁਰਿਆਈ॥

ਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਦੇਣ ਦਿਤੀ।

ਮਾਰੂ ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੁਰਿਤਰੁ ਚਿੰਤਾਮਨਿ, ਕਾਮਧੇਨ ਬਸਿ ਜਾ ਕੇ ਰੇ ॥ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਮਹਾ ਸਿਧਿ, ਨਵ ਨਿਧਿ ਕਰਤਲ ਤਾ ਕੈ ॥੧॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨ ਜਪਸਿ ਰਸਨਾ ॥ ਅਵਰ ਸਭ ਛਾਡਿ, ਬਚਨ ਰਚਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਨਾਨਾ ਖਿਆਨ ਪੁਰਾਨ ਬੇਦ ਬਿਧਿ, ਚਉਤੀਸ ਅਛਰ ਮਾਹੀ ॥ ਬਿਆਸ ਬੀਚਾਰਿ ਕਹਿਓ ਪਰਮਾਰਥ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਨਾਹੀ ॥੨॥ ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ, ਉਪਾਧਿ ਰਹਤ ਹੋਇ, ਬਡੇ ਭਾਗਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ, ਉਦਾਸ ਦਾਸ ਮਤਿ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਭੈ ਭਾਗੀ ॥੩॥੨॥੧੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਪਹਿ, ਮਹਾਂ ਸਿਧਿ, ਮਾਹੀ, ਨਾਹੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੁਖ ਸਾਗਰ=ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਪ੍ਰਭੂ। ਸੁਰਿ ਤਰੁ=ਸਾਰੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੁਰਗ ਦਾ ਇਕ ਕਲਪਤਿ ਰੂਪ। ਚਿੰਤਾਮਣਿ=ਮਨ ਚਿਤਵਿਆ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਣੀ। ਕਾਮਧੇਨ=ਮਨ ਦੀ ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁਰਗ ਦੀ ਕਲਪਿਤ ਗਉ। ਬਸਿ=ਵਸ ਵਿਚ। ਜਾ ਕੇ=ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੇ। ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ=ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ। ਅਸਟ ਦਾਸਾ ਸਿਧਿ=ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ। ਨਵ ਨਿਧਿ=ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ। ਕਰਤਲ=ਹਥੇਲੀ ਉਤੇ। ਬਚਨ

ਰਚਨਾ=ਬਣਾਉਣੀ ਗੱਲਾਂ। ਨਾਨਾ ਖਿਆਨ=ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਬੇਦ ਬਿਧਿ=ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਬਿਧੀ ਦਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ। ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਆਦਿ। ਚੌਤੀਸ ਅਖਰ ਮਾਹੀ=ਚੌਤੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਬਿਆਸ=ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ। ਪਰਮਾਰਥ=ਵੱਡਾ ਅਰਥ, ਮਹਾਂ ਤਤ। ਸਰਿ=ਬਰਾਬਰ। ਉਪਾਧਿ ਰਹਿਤ=ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਭਾਗੀ=ਭਜ ਗਈ, ਮੁੱਕ ਗਈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਸੁਰਤਰ ਨਾਂ ਦਾ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਚਿੰਤਾਮਣੀ ਅਤੇ) ਕਾਮਧੇਨ (ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ) ਗਏ ਹੈ, ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਅੱਠ ਮਹਾਨ ਸਿਧੀਆਂ, ਨੌਂ ਨਿਧੀਆਂ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹੀ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਹਥੇਲੀ ਤੇ ਹਨ।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਅਜਿਹੇ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਆਪਣੀ) ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ? (ਤੂੰ) ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਫੇਕੀਆਂ ਗਲਾਂ (ਬਣਾਉਣੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ) ਛੱਡ ਦੇ।੧।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖਿਆਨ ਭਾਵ (ਪ੍ਰਸੰਗ) ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਤੱਤ (ਨਿਰੋਤ) ਚੌਤੀਸ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਵਿਆਸ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਇਹ ਤੱਤ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ) ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ (ਵਸਤੂ) ਨਹੀਂ ਹੈ।੨।

ਸਭ ਉਪਾਧੀਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਗਈ ਹੈ (ਅਥਵਾ ਸਾਈਂ ਨਾਲ) ਸੁਰਤਿ ਜੁਤ ਗਈ ਹੈ, ਰਵਿਦਾਸ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾਸ ਦੀ ਮਤਿ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸਦੇ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਡਰ ਵਾਲੀ (ਹਾਲਤ) ਖੁਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।੩।੨।੧੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੬੫੮ ਉਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰੀ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਵਰਕ ਨਾਲ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ:-

ਗੁਰੂ ਸੋਰਠਿ ਪੰਨਾ ੬੫੮

ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੁਰਤਰ ਚਿੰਤਾਮਨਿ,

ਕਾਮਧੇਨੁ ਬਸਿ ਜਾ ਕੇ॥੧॥

ਜਪਹਿ, ਤਿਆਗਿ, ਅਖਰ, ਬਿਚਾਰਿ ॥

ਉਪਾਧਿ ਰਹਤ ਫੁਨਿ,

ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਪ੍ਰਗਾਸ ਰਿਦੈ ਧਰਿ... ॥

ਗੁਰੂ ਮਾਰੂ ਪੰਨਾ ੧੧੦੬

ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੁਰਤਰੁ ਚਿੰਤਾਮਨਿ,

ਕਾਮਧੇਨੁ ਬਸਿ ਜਾ ਕੇ ਰੇ ॥੧॥

ਜਪਸਿ, ਛਾਡਿ, ਅਛਰ, ਬੀਚਾਰਿ ॥

ਉਪਾਧਿ ਰਹਤ ਹੋਏ ॥

ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਉਦਾਸ ਦਾਸ ਮਤਿ ॥੩॥

ਇਹ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਗ ਦੇ ਪਖੋ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ। 'ਰਹਾਉ' ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਤੋਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਸਭ ਬਣਾਉਣੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਆਦਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੋਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਭੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ॥

ਗਿ. ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ ਸਟੀਕ
ਉਚਾਰਨ ਸੇਧਾਂ, ਬਿਸਰਾਮਾਂ ਅਰਥ-ਭੇਦਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਸਹਿਤ
(ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ)
(14 ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਸਟੀਕ)

ਪੋਥੀ ਨੰਬਰ	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੰਨਾ	ਰਾਗ
1	1 ਤੋਂ 93	ਸਿਰੀ
2	94 ਤੋਂ 150	ਮਾਝ
3	151 ਤੋਂ 261	ਗਉੜੀ
4	262 ਤੋਂ 346	ਗਉੜੀ
5ਵੀਂ	347 ਤੋਂ 435	ਆਸਾ
6ਵੀਂ	435 ਤੋਂ 556	ਆਸਾ, ਗੂਜਰੀ, ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਬਿਹਾਗੜਾ
7ਵੀਂ	557 ਤੋਂ 710	ਵਡਹੰਸ, ਸੋਰਠਿ, ਧਨਾਸਰੀ, ਜੈਤਸਰੀ
8ਵੀਂ	711 ਤੋਂ 858	ਟੋਡੀ, ਬੈਰਾੜੀ, ਤਿਲੰਗ, ਸੂਹੀ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲੁ
9ਵੀਂ	859 ਤੋਂ 975	ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ, ਰਾਮਕਲੀ
10ਵੀਂ	975 ਤੋਂ 1106	ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ, ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਅਤੇ ਮਾਰੂ
11ਵੀਂ	1107 ਤੋਂ 1196	ਤੁਖਾਰੀ, ਕੇਦਾਰਾ, ਭੈਰਉ ਅਤੇ ਬਸੰਤੁ
12ਵੀਂ	1197 ਤੋਂ 1318	ਸਾਰੰਗ, ਮਲਾਰ, ਕਾਨੜਾ
13ਵੀਂ	1319 ਤੋਂ 1377	ਕਲਿਆਨ, ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਜੈਜਾਵੰਤੀ, ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੇਲੇ, ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੇ
14ਵੀਂ	1377 ਤੋਂ 1430	ਸਲੋਕ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ, ਸਵੱਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕਸ਼ ਮ:ਪ, ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ਤੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਕੇ ਤੱਕ, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, ਮੁੰਦਾਵਣੀ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫, ਰਾਗੁ ਮਾਲਾ

ਪ੍ਰਸਤਕ ਸੂਚੀ

1. ਜਪੁ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
2. ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
3. ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
4. ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
5. ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਤਨੇਮ ਨਿਰਣੈ ਸਟੀਕ
6. ਗੁਰਮਤਿ ਬੈਰਾਗ ਦਰਸ਼ਨ
7. ਜੈਤਸਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
8. ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਨੱਥਲਪੁਰ ਵਾਲੇ)
9. ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ
10. ਵੈਰਾਗ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇ ਸਫਲ ਜੀਵਨ
11. ਗੁਰਮਤਿ ਕਤੂਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਮਰਯਾਦਾ (ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੋਜ)
12. ਅਨੰਦ ਪਰਮਾਰਥ (ਇੱਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ)
13. ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩ (ਸਟੀਕ)
14. ਵਾਰ ਸੱਤਾ ਬਲਵੰਡ (ਸਟੀਕ)
15. ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
16. ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਦਰਪਣ
17. ਮੌਤ ਕੀ ਹੈ ? (ਵਾਧਿਆਂ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ)
18. ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ (ਸਟੀਕ)
19. ਬਾਣੀ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ (ਸਟੀਕ)
20. ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਪਰੰਪਰਾ ਨਿਰਣੈ
21. ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਗਾਥਾ (ਸਟੀਕ)
22. ਨਾਮ ਦਰਸ਼ਨ
23. ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ (ਸੰਕਲਪ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ) ਨਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ
24. ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ
25. ਨਵੀਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ (ਸਰਲ ਨੇਮਾਂ ਤੇ ਬੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਸੇਧਾਂ ਸਹਿਤ)
26. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਿਲਾਸਫੀ
27. ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਪਣ
28. ਗੁਰਮਤਿ ਅਰਦਾਸਿ ਫਿਲਾਸਫੀ
29. ਗੁਰਮਤਿ ਜੀਵਨ ਫਿਲਾਸਫੀ - ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ?
30. ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ (ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ)
31. ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੇ (ਸਟੀਕ)
32. ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ ਮਹਲਾ ੫ ਅਤੇ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵਈਏ ਸਟੀਕ
33. ਸੁਖਮਨੀ ਸਟੀਕ (ਗੁਟਕਾ)
34. ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ (ਸਟੀਕ)
35. ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਖਿਆ ਬੋਧ ਕੋਸ਼
36. ਨਵੀਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ (ਗੁਟਕਾ)
37. ਗਾਥਾ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ)